۱۳۲۷
۲۸

د کابل کالنۍ

پښتو ټولنه

1948 - 1949

Almanach
DE CABOUL

د ۲۸-۱۳۲۷

د کابل کالنۍ

د پښتو ټولنی له نشریاتو څخه

مهتمم

یار محمد «نظامی»

د صحافت د څانګی مدیر

کابل

عمومی مطبعه

اوولسمه کالنۍ

ځان ډېر نیکمرغه ګڼو چه د کابل د کالنۍ شپاړسم کال دوره مو تر پایه ورسوله او اوس د نشراتي کال په اوولسمه دوره پښه ږدو .

د کابل د کالنۍ د نشر څخه مطلب دخپلو وطن دارانو د افکارو تنویر او خارج ته دافغانستان دتاریخي او مدني شئوناتو معرفي کول دي، چه ټول ګرانو وطن دارانو خوښ کړي، او خارجیانو ورسره دلچسپي پیدا کړي او هم داد ګرانو او قدر دانو لوستونکو او محترمو وطن دارانو قدر داني او علاقه مندي ده چه دې کوچنۍ مؤسسې ته داډ او ددې خبرې موقع ورکوي چه هر کال دیو ګټور اثر په خپرولو کامیابه او موفقه شي .

داد ۱۳۲۷ ـ ۲۸ کالنۍ دخپلو ګټورو مضامینو په اثر لکه رهنماى افغانستان او دافغانستان دولایاتو نقشې او دافغانستان د پخوانیو پاچاهانو تصاویر او دمرکز او ولایاتو ځینو مختلفو عمارتونو او مناظرو عکسونه چه په دې کالنۍ کښې نشر شوي دي، هیله لرو چه دخپلو ښاغلو مطالعه کوونکو په خوښه او ددې ښاغلو توجه به ځانته جلب کړ یشي .

په پاى کښې ددې کوچنۍ مؤسسې کارکوونکي دخپل دى موفقیت په اثر دخپل پاك خداى ډېر ډېر شکرونه کوي، او ددې خبرې توفیق غواړي چه دخپل زلمي ټولواك دتوجهاتو دسیورى لاندى له پخوا څخه ډېر زیات نور عرفاني خدمتونه دخپل ګران ملت او مملکت دپاره ترسره کړشي او ډېر زیاتى کامیابي ئې نصیب شي .

(صحافت څانګه)

دافغانستان پاد شاه

دافغانستان معظم پاد شاه او زلمی تولواك اعلیحضرت محمد ظاهر شاه خلد الله ملکه واطال الله عمره و دولته دی چه همایونی ذات ئې سږ کال د خپل شریف ژوند په (۳٤) مرحله کښې پښه ږدی .

همایونی ذات د ۱۲۹۳ هجری کال دمیزان په ۲۲ په کابل کښې زیږیدلی دی . وروسته چه دده سن دتعلیم مقتضی شو نو په مقدماتی او منځنیو ښو ونځیو او بالا خره ئې خپل تحصیلات د کابل په عالی ښو ونځیو کښې پای ته ورسول کله چه د ده فقید او شهید پلار اعلیحضرت محمد نادر شاه کبیر دافغانستان په سفارت پاریس ته ولاړ همایونی ذات هم دهغه فقید شهر یار سره دمهمو تحصیلاتو دپاره فرانس ته تشریف فرماشو ، دفرانسوی ژبی او عالی علومو تحصیل ئې دهغه مملکت په مختلفو رشتو او عالی ښو ونځیو او پوهنځیو کښې پای ته ورساوه - او دوطن دداخلی مسائلو په شاو خوا کښې خصوصی روزنه له خپل بزرگوار پلار څخه وشوه او ملی اخلاقی او دوطن په نسبت ئې دلازمه مطالبو ادراك او خصایص هم له هغه نومیالی پلار څخه زده کړه

دافغانستان دلوی شورش پرپیښی وروسته (چه دهغه نجات دهمایونی ذات دشهید پلار په حق پالو نکی لاس څرګند شو زلمی اعلیحضرت چه په هغه مملکت کښې ؤ دده تعلیمات پای ته رسیدلی و او دوطن دخدمت دپاره مستعد و د ۱۳۰۹ شمسی کال دمیزان په ۲۰ کابل ته تشریف فرماشو. محض دهغه عشق په اثر چه دافغانستان دعسکری عالم سره ئې درلود او د بزرگوار پلار دقدمونو په تعقیب د کابل دنظامی عالی تعلیمګاه په عسکری څانګه کښې شامل شو ، په ۱۳۱۰ شمسی کال ئې دوالاحضرت سردار احمد شاه خان ددربار وزیر دشهید اعلیحضرت دا کازوی دمعظمی لور سره ازدواج و فرمایه او دهمدغه کال په آخر کښې څو موده دحرب دجلیله وزارت په وکالت او بیا د پوهنی دوزارت په وکالت مؤظف ؤ .

په دې دواړو وزارتو کښې دهمایونی ذات فطری استعداد او ذاتی قابلیت دوظیفی داجرا کولو اوښې اداری له رویه ښه څرګند شو .

په ۱۳۱۲ کال یعنی دشهید شهر یار تر شهادت وروسته دعقرب په ۱٦ دملت دلویو وکیلانو او ټولو عسکری او کشوری افراد و په غوښتنه او اتفاق دافغانستان پاچاشو . سږ کال ددې زلمی شهریار دجلوس (۱٦) کال دی .

د همایونی اعلیحضرت اولادونه :

---

۱ :- شهزاده بیگم بلقیس : دزیږیدو نیټه دحمل ۲۸ سنه ۱۳۱۱ ش

۲ :- و والا حضرت شهزاده احمد شاه خان : « « د سنبلی ۲۱ « ۱۳۱۳ «

۳ شهزاده بیگم مریم : « « د عقرب ۱۰ « ۱۳۱۵ «

٤ :- والا حضرت شهزاده محمد نادر خان : « « د جوزا ۳ « ۱۳۲۰ «

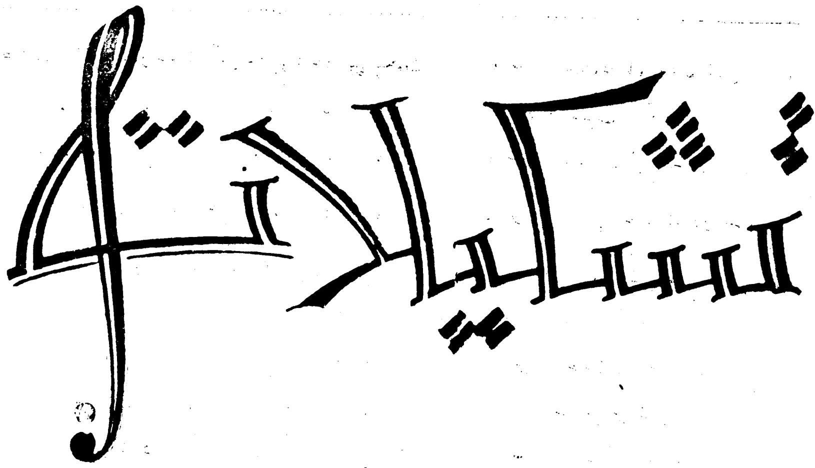
۵ :- « « « شاه محمود خان : « « دمیزان ۱۲ « ۱۳۲۵ «

٦ :- « « « محمد داؤد خان ملقب په (پښتون یار) : « « د حمل ۲۵ « ۱۳۲۸ «

زمونږ ګران او معظم ټولواك اعلیحضرت همایونی ـ محمد ظاهر شاه د افغانستان معارف
پالونکی او وطن روزونکی پاد شاه

Sa Majesté Mohammed Zaher Chah
Roi d'Afghanistan.

صدارت عظمی

سپه سالار صدر اعظم : ج، ع، ج، ا،ا نشان والاحضرت سردار شاه محمود خان غازی

معاون : ع، ج، س، ا جنرال اسدالله خان

ددولت وزیر : ع، ج، س، ا میرزا محمد خان

« « : ع، ج احمد علیخان

« « : ع ج، س، ا غلام فاروق خان

دغازی سپه سالار صدراعظم دحضور مصاحب : ع. ش پیر محمد خان لمړی فرقه مشر

د مجلس وزراء منشی : ع، خلیل الله خان « خلیلی »

دصدر اعظم حربی سریاوریت :

سریاوراود عارضینود عمومی مدیریت آمر : ع. ش غلام سعید خان دوهم فرقه مشر

یاور : ح. محمد عمرخان دوهم غند مشر

» : ح. غلام دستگیر خان « « «

« : ش، تاج محمد خان کندکمشر

« : ح شیرباز خان غند مشر ثانی

دضبط احوالاتو ریاست:

دضبط احوالاتو رئیس : . . . .

دضبط احوالاتو دخارجه خانگی عمومی مدیر : ع، محمد رفیق خان

دضبطاحوالاتو دخارجه څانګې مدیر د ٥ رتبې په حیث	: ص محمد ابراهیم خان
« « « « « « « «	: ص ؛ حبیب الله خان
« د سرحدي څانګې مدیر « «	: ص ؛ عبداللطیف خان
« دمرکزي څانګې « « «	: ص ؛ حاجي عبدالقادر خان
« دسوانحو او سجل مدیر د ۳ رتبې په حیث	: ع ؛ محمد عثمان خان
« « « « مدیر د ٥ « «	: ص ؛ عبد الله خان
« « ده څانګې مدیر د ٥ « «	: ص ؛ عبدالسلام خان
« « د ٦ « « « «	: ص؛ میرعباس خان
« « داجرائیې او د کنترول مدیر د ٥ رتبې په حیث	: ص ؛ عبدالستار خان

د تحریراتو دوائر :

دلمړۍ څانګې مدیر د ۳ رتبې په حیث	. . . . .
ددوهمې څانګې مدیر د ۳ رتبې په حیث	: ع ؛ محمد قاسم خان
الف ؛ دځلورمې رتبې په حیث	: ص ، عبدالله خان افغاني نویس
ب : دپنځمې « «	: ص ؛ حشمت الله خان
د ؛ دپنځمې « «	: ص ؛ محمدصالح خان
ددریمې څانګې دعمومي مدیر کفیل د ٥ رتبې په حیث	: ص ؛ غلام جیلاني خان

دمامورینو عمومي مدیریت :

عمومي مدیر	: ع ؛ عبد الخالق خان
دسوانحو او سجل مدیر د پنځمې رتبې په حیث	: ص ؛ میر عبدالخالق خان
اداري مدیر « « «	: ص ؛ سید محمد انور خان

دعارضینو عمومي مدیریت :

عمومي مدیر	: ع ؛ میر عبدالله خان
اداري مدیر د ٥ رتبې په حیث	: ص ؛ نظام الدین خان

داوراقو عمومي مدیریت:

عمومي مدیر	: ع ؛ محمد ابراهیم خان

ع ، ع ، ج ، ا ، ا نښان والاحضرت غازی شاه محمود "خان سپه سالار او صدراعظم

S. A. R "A. A" Maréchal Shah Mahmoud Khan Ghazi

Premier Ministr eet Commandant en chef de l'Armée

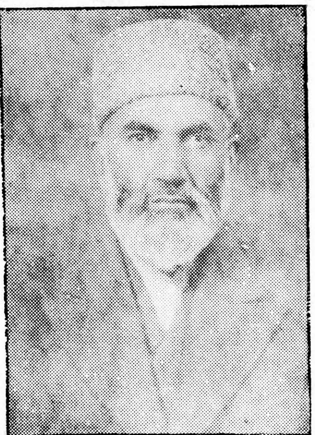
په صدارت عظمی کښی نوی ترفیعات او مقرری گمانی

ع ، محمد رفیق خان دصدارت عظمی
دضبط احوالاتو دریاست عمومی مدیر

ع ، محمد عثمانخان دصدارت عظمی
دسجل او سوانح عمومی مدیر .

ع ، محمدعمرخان دتانا، دملکی مامورینو
دابتدائی محکمی دریاست کفیل

په صدارت عظمی کښی نوی ترفیعات او مقرری گانی

ص ، محمد علی خان دنشریاتو
دمدیریت کفیل

ص ، خدادادخان په صدارت عظمی کښی
دملکی مامورینو دمحاکماتو دابتدائی
محکمی دریاست عضو

ص ، غلام جیلانی خان دصدارت
عظمی ددریمی څانگی دمدیر کفیل

داجرائیې اود کنترول مدیریتونه :

داجرائیې مدیر دخارجې رتبې بحیث ؛ ص ، فضل حق خان

د کنترول مدیر د « « « ؛ ص سیف الدین خان

دبین المللی کار او کارگرو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر . . . . . . :

دتحریراتو دمطالعې دمدیریت کفیل ؛ ص ، عبدالستار خان « شالیزی »

د اجرائیې مدیر ؛ ص فخرالدین خان

دتفتیش اود مراقبت دڅانګې مدیر دخارجې رتبې بحیث : ص ، محمد شریف خان

دتشریفاتو مدیریت :

دمدیر کفیل ؛ ص ، محمد علیخان

دخارجی چارو وزارت

ع، ج س، ا، نښان علی محمدخان دخارجی چاروو زیر

S. Ex. Ali. Mohammad khan
Ministre des Affares
Etrangéres.

وزیر : ع، ج س، ا نښان علی محمدخان
لمړی معین : ع، ص عبدالصمدخان
دوهم « : « ، « ذوالفقارخان

الف - دسیاسی لوی مدیریت:

١ :- لوی مدیر : ع، ص، عبدالرحمن خان
٢ :- دلمړی خانگی مدیر : ص، غلام احمدخان « نوید »
٣ :- ددوهمی « « : ع، محمدیونس خان
٤ :- د دریمی « « : ......
٥ :- دڅلرمی « « : ع، عبدالرحمن خان
٦ :- داقتصادی دلوی د کفیل : ص، عبدالحمیدخان مخمور
٧ :- « « معاون : ص، .....

ب - دبین المللی ریاست:

١ :- رئیس : ع، ص جلال الدین خان طرزی
٢ :- دیونولوی مدیر : ......
٣ :- « « معاون : ص، سیدمسعود خان
٤ :- د کنفرانسو لوی مدیر : ع، عبدالرؤف خان
٥ :- « « معاون : ص، گلاب شاه خان
٦ :- دهوائی لوی مدیر : ......
٧ :- « « معاون : ......
٨ :- دترجمی اود حقوقو اومعاهداتو لوی مدیر : ع، محمد قسیم خان
٩ :- « معاون : ص، عبدالباقیخان
١٠ :- دحقوقو اومعاهداتو معاون : ص، عبدالهادی خان

ج - دتشریفاتو ریاست:

١ :- رئیس : ع، ص، میر محمد صدیق خان
٢ :- تشریفاتی معاون : ص، محمد ایوبخان «عزیز»
٣ :- اداری معاون : ص، عبدالستار خان

د ـ دویزی او قونسلگری لوی مدیریت :

۱: لوی مدیر : ع ، ص ، عبدالوهابخان
۲: دلمری خانگی دمدیر کفیل : ص ، محمد یوسف خان
۳: « « « معاون : ص ، محمد اختر خان
٤: ددوهمی « « : ص ، محمد انور خان
۵: ددریمی « « : ص ، سید محمدامین خان

هـ ـ دشفر او د مخصوص قلم مدیریت :

۱: مدیر ددریمی رتبی : ع ، محمد سلیمانخان
۲ دشفر معاون : ص ، سلطان محمد خان
۳ دمخصوص قلم معاون : ص ، عبدالحمیدخان

د ـ د مامورینو او اجرائیی او تنظیماتو مدیریت :

۱: مدیر : ص ، نثار احمدخان
۲: معاون : « ، میر امان الله خان

ز ـ د اوراقو لوی مدیریت :

۱: لوی مدیر ددوهمی رتبی بحیث : ع ، ص عبدالغفار خان
۲: داجرائیی دخانگی معاون : ص ، محمد رحیم خان
۳: د ضبطیه دخانگی معاون : ص ، عبدالقادر خان

ح ـ د کنترول او محاسبی مدیریت :

۱: دمدیر کفیل : ص ، محمد رفیق خان
۲: مامور : « ، معراج الدینخان

دافغانستان سفیران او نور نمایندگان په خارج کښی:

الف ـ د اعلیحضرت لوی سفارت په انقره کښی :

۱: سفیر : ع ، ج محمد اکرم خان
۲: مستشار : ع . عبدالقیوم خان
۳: دسر کاتب کفیل : ص ، عبدالغنی خان

ب ـ د اعلیحضرت لوی سفارت په تهران کښی :

۱:ـ سفیر : ع ، ج ،ستوراول رحیم الله خان
۲:ـ سرکاتب : ص ، محمد اشرف خان

ج :ـ د اعلیحضرت لوی سفارت په ماسکو کښی :

۱:ـ سفیر : ع ، ج ، س ، ا ،محمدنوروز خان
۲:ـ کاتب : ص ، محمد هاشمخان
۳:ـ » : » ، محمد یحیی خان

د :ـ د اعلیحضرت لوی سفارت په پاکستان کښی :

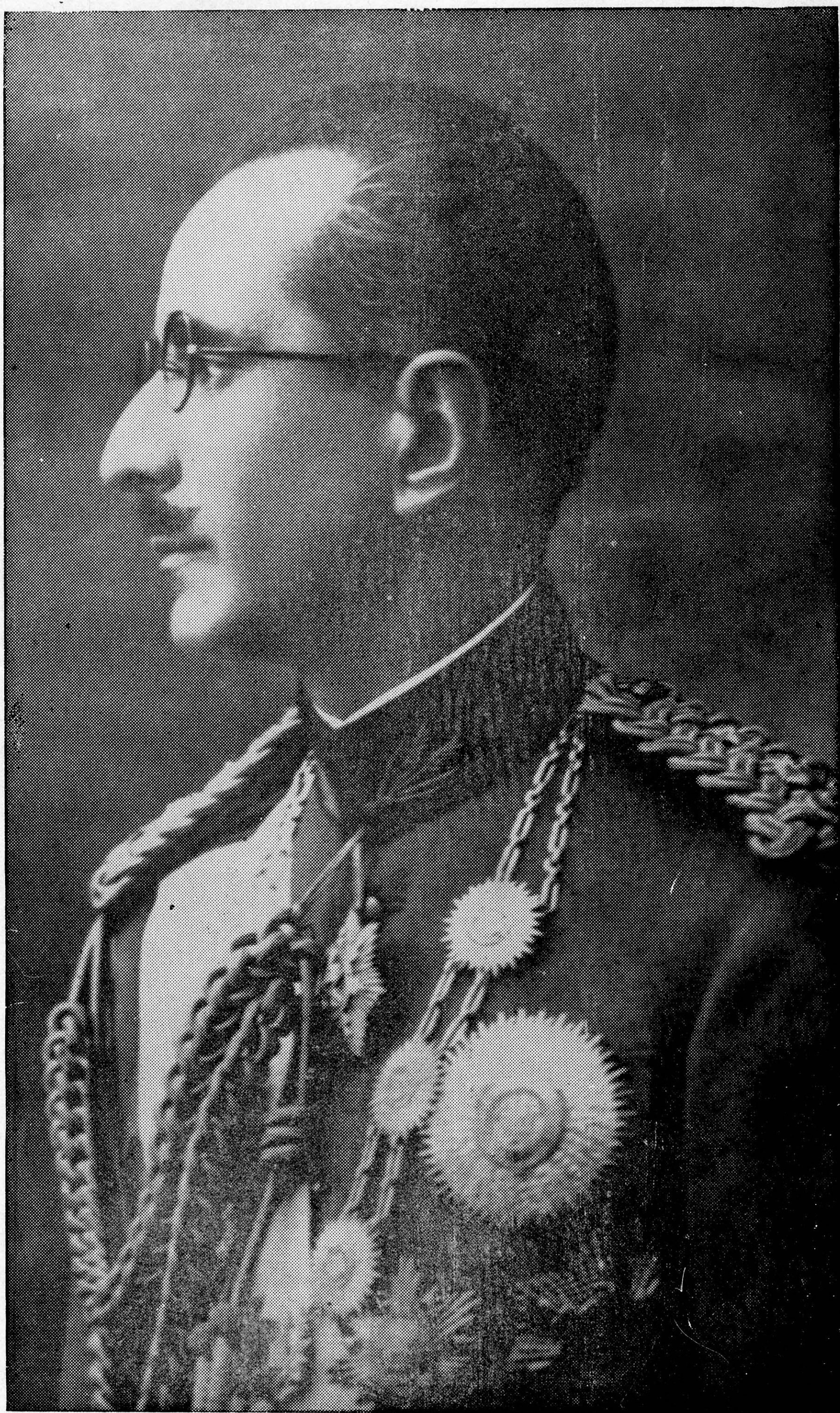
۱:ـ سفیر : ع ، ج ، ا،ا نشان والا حضرت مار شال شاه ولیخان
۲:ـ مستشار . . . .
۳:ـ سرکاتب : ص،سیدتاج‌الدین خان
۴:ـ کاتب : » ، فتح محمد خان
۵:ـ کاتب : » ، محمدعمر خان
۶:ـ » : » ، شاه محمود خان
۷:ـ آتشهٔ عسکری : ح ، عبدالرزاق‌خان
۸ :ـ آتشه : ص ، محمد یوسف خان
۹:ـ » : » ، محمد اعظم خان

هـ ـ د اعلیحضرت لوی سفارت په هندوستان کښی :

۱:ـ سفیر : ع ، ج نجیب‌الله‌خان
۲ :ـ مستشار : . . . . . .
۳ :ـ سرکاتب : ص ، عبدالقیوم خان
۴ :ـ کاتب : » ، غلام صدیق خان
۵ :ـ آتشه : » ، محمد نجیم خان
۶:ـ آتشه : » غلام فاروق خان

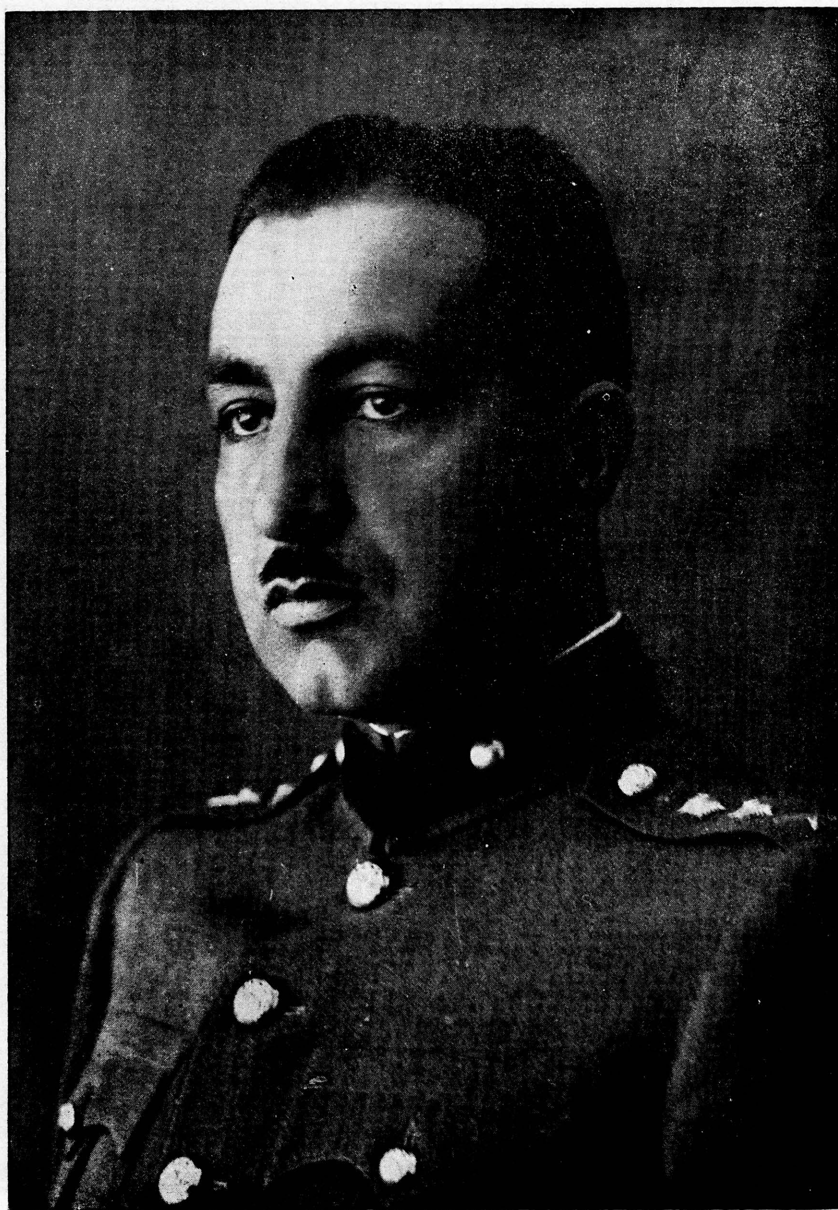
و ـ د اعلیحضرت لوی سفارت په لندن کښی :

۱ :ـ سفیر : ع ، ج ، س ، ا فیض محمد خان
۲ :ـ سرکاتب : . . . . . .

ع ۰ ج ۰ ا ۰ ا ۰ نښان والاحضرت مارشال شاه ولیخان داعلیحضرت لوی سفیر په پاکستان کښې

S- A. R "A. A" Maréchal Shah Wali Khan Ghazi
Ambassadeur d'Afghanistan à Pakistan

ع ، ج ، ا ، ع نښان والاحضرت سردار محمد داؤد خان داعلیحضرت لوی سفیر په پاریس ، برن او بروسل کښي

S. A. R. "A. A" Sardar Mohammad Daoud Khan
Ambassadeur d'Afghanistan
à Paris, Berne et Bruxelles.

ع ، ج ا ، ع نښان والاحضرت سردار محمد نعیم خان داعلیحضرت اوی سفیر
په واشنګټن کښې

S. A. R. "A· A." Sardar Mohammad Naïm Khan
Ambassadeur d'Afghanistan à Washington

۳ :- کاتب	: ص ، محمد طاهر خان
٤ :- آتشه	: « ، احمد قیوم خان
۵ :- «	: « ، سکندر خان

ز - د اعلیحضرت لوی سفارت په واشنگتن کښې :

۱ :- سفیر	: ع ، ج ، ا ، ع والاحضرت سردار محمدنعیم خان
۲ :- مستشار	: ع ، محمد شعیب خان
۳ :- سر کاتب	: ص ، نور احمد خان
٤ :- کاتب	: « ، محمدابراهیم خان
۵ :- «	: « ، ابو بکر خان
٦ :- آتشه	: ع ، عبدالرحمن خان « پژواك »
۷ :- «	: ص ، محمدشعیب خان « مجددی »
۸ :- «	: « ، محمد صدیق خان
۹ :- «	: « ، عبدالحکیم خان « طبیبی »

ح - د افغانستان لوی سفارت په پاریس او برن بروکسل کښې :

۱ :- لوی سفیر	: ع ، ج ، ا ، ع والاحضرت سردارمحمدداؤدخان
۲ :- سر کاتب	: ص ، عبدالغفور خان « شرر »
۳ :- کاتب	: ص ، امیرمحمدخان
٤ :- آتشه	: ص ، محمد رحیم خان
۵ :- «	: « ، سید قاسم خان
٦ :- «	: « ، فضل احمد خان

ط - د افغانستان وزارت مختاری په روم کښې :

۱ :- مختار وزیر	: ع ، ج محمدعثمانخان « امیری »
۲ :- سر کاتب	: ص ، محمد ابراهیم خان

ی - د افغانستان وزارت مختاری په قاهره کښې :

۱ :- مختاروزیر	: ع ، ج محمد صادقخان مجددی
۲ :- کاتب	: . . . . .

ك ـ د افغانستان وزارت مختاری په تانـکـنك کښی :

۱ :ـ مختار وزیر : ع ، ج حبیب الله خان طرزی
۲ :ـ سر کاتب : ص ، غلام محمد خان

ل ـ دافغانستان وزارت مختاری په بغداد او شرق اردن او سوریه او لبنان کـښی :

۱ :ـ مختار وزیر : ع ، ج ، س ، م ، غلام یحـیی خان
۲ :ـ سر کاتب : ص ، محمـد نعیم خان

م ـ دافغانستان نمایندگی په یونو کښی :

۱ :ـ نماینده : ع ، ج ، عبدالحمید خان « عزیز »
۲ :ـ کاتب : ص ، سلطان احمد خان

ن ـ د افغانستان جنرال قونسلـگری په مشهد کښی :

۱ :ـ جنرال قونسل : ع ، ص ، عبدالرؤف خان
۲ :ـ سر کاتب : ص ، محمد حیدر خان
۳ :ـ کاتب : ص ، عبدالرشید خان

س ـ د افغانستان قونسلـگری په نیویارك کښی :

۱ :ـ قونسل : ع ، عبدالرزاق خان « ضیائی »
۲ :ـ کاتب : ص ، محمد علی خان
۳ :ـ کاتب : . . . . .

ع ـ د افغانستان قونسلـگری په بمبئی کښی :

۱ :ـ قونسل : ع ، فضل احمد خان
۲ :ـ سر کاتب : ص ، عبدالمجید خان
۳ :ـ کاتب : ص ، میر حبیب الله خان

ف ـ د افغانستان قونسلـگری په پشاور کښی :

۱ :ـ قونسل : ص ، محمد قیوم خان
۲ :ـ سر کاتب : « ، عبدالمنان خان
۳ :ـ کاتب : « ، عبد الاحمد خان
۴ :ـ کاتب : « ، سلطان محمد خان

ص ـ د افغانستان قونسلـگری په چمن کښی :

۱ :ـ وایس قونسل : ص ، عبدالغفور خان
۲ :ـ سر کاتب : « ، پاینده محمد خان
۳ :ـ کاتب : « ، فدا محمد خان

مطبعهٔ عمومی کابل

داخله وزارت

دصدارت عظمی معاون او دداخله وزارت وزیر

ع ، ج ، س ، اجنرال اسد الله خان

دمخصوص قلم مدیر : ص ، غلام محمدخان

ع ، ج س ، ا جنرال اسدالله خان

دصدارت عظمی معاون اودداخله وزیر:

S. Ex. "S. A." Général Assadullah Khan Vice-Président du Conseil et Mininistre de l'Intérieur.

الف ـ اداری ریاست:

اداری رئیس او د وزارت معین :

ع ، ص محمد فاروق خان

دهلال احمرعمومی مدیر : ع ، شاه محمد خان

داجرائیي دمدیریت کفیل : ص ، محمدحسن خان

د کنترول عمومی مدیر : ع ، محمدسعیدخان

د اوراقو مدیر : ص ، خواجه محمدخان

د سینماعمومی مدیر : ع ، غلام دستگیرخان

د هوتلونو دعمومی مدیریت کفیل :

ص ، عبدالغفار خان

دناقلینواومهاجرینوعمومی مدیر : ع ، . . . . . .

دناقلینواداری مدیر : ص ، عبدالکریم خان

ب ـ دژاندارمي اودپولیسوعمومی قومانداني:

د ژانـدارمي او د پولیسو عمومی قوماندان : ع ، شیرطره باز خان لمړی فرقه مشر

د عمومی ژاندارمی او پولیسو د ارکانو رئیس : ح ، مرادعلیخان غنډ مشر

د ذاتیي مدیر : ش ، عبداللطیف خان

د حرکاتو « : ش غلام غوث خان

د امینـیي « : ص ، محمد صدیق خان

د سرحدی « : ص ، عبدالواحد خان

د تعمیراتو « : ص . عبدالشکور خان

د پاسپورت « : ص ، محمدابراهیم خان

د قوانینو « : ص ، اختر محمد خان

د لوازمو « : ص . سهراب الدینخان

د اوراقو دمدیریت کفیل : ص . میرزا محمد خان

ج ـ دتفتیش ریاست

رئیس	: ع ، ص عبدالله خان
اداری مدیر	: ص ، محمد طاهر خان
د ولایاتو د احصائیي د تفتیش مدیر	: ص ، عبد الغفور خان
د تفتیش د ریاست عضو	: ص ، عبدالوکیل خان
» » » »	: ص ، غلام نبی خان
» » » »	: ص ، محمد حسن خان
» » » »	: ص ، غلام دستگیر خان
» » » »	: ص ، شمس الدین خان
» » » »	: ص ، محمد سرور خان
» » » »	: ص ، عبدالستار خان
» » » »	: ص ، میر محمد عثمان خان
» » » »	: ص ، حیات الله خان
» » » »	: ص ، عبدالودود خان
» » » »	: ص ، یار محمد خان
» » » »	: ص ، میر عبدالرحیم خان
» » » »	: ص ، قاری عبدالخالق خان
» » » »	: ص ، محمد کریم خان
» » » »	: ص ، محمد کبیر خان
» » » »	: ص ، محمد دین خان
» » » »	: ص ، محمد اسلم خان
» » » »	: ص ، میر احمد خان

د : داحصائیي ریاست :

رئیس	: ع ، ص محمد امین خان
د احصائیي مدیر	: ص ، شاه محمد خان
د اخذ عسکر مدیر	: ص ، صالح محمد خان

هـ : دمحبسونه صناعتي ریاست :

صناعتي رئیس	: ع ، ص عبدالخالق خان
د اجرائیي مدیر	: ص ، نور احمد خان

دعدليې وزارت

وزیر : ع ، ج ، س ، ع میر عطا محمد خان الحسینی

لمړی معین : ع ، ص میر سید قاسم خان

دوهم معین : » » مولوی محمد قاسم خان

اداری تشکیلات

دتمیز ریاست :

درئیس کفیل ددوهم معین په حیث:

ع ، ص محمد امین خان (خوګیانی)

دقضائی عمومی مدیر . . . . ع ج ، س ، ع میر عطا محمد خان دعدلیې وزیر

دحقوقو دڅانګی عضو دانتهائی مدیر په حیث : ص ، مولوی محمد عالم خان

» » » دابتدائی » » : ص ، » محمد صدیق خان

دحقو قو دڅانګی عضو دابتدائی مدیر په حیث : ص مولوی ابو القاسم خان

S. Ex. Mir Ata
Mohammad Khan
Ministre de la Justice

دجزا » » » دانتهائی » » : ص » عبدالبصیر خان

دجزا دڅانګې عضو دابتدائی مدیر په حیث . . . .

» » » » » » . . . .

تقریر لیکونکی دانتهائی » » . . . .

دجمعیت العلما ریاست :

رئیس . . . .

د جمعیت العلما عضو دڅلورمی رتبې په حیث : ف مولوی فضل ربی خان

» » » » » » » » محمد بهرام خان

» » » » » » » : » میا عبدالله خان

» » » » » » » : » عبدالواحد خان

» » » » » » » : » عبدالجلیل خان

» » » » » » : » سلیما نقل خان

د جمعیت العلما عضو دڅلورمی رتبې په حیث : ف، مولوی غلام حیدر خان
» » » » » » : » حفیظ الله خان
» » » » » » : » محمد ابراهیم خان
» » » » » » : » عبد الخالق خان صدیقی
» » » » » » : » سید محمد عمر خان
» » » » » » : » عبدالله خان
» » » دپنځمی » » : » عبدالعزیز خان
» » » » » » : » محمد طالب خان
» » » » » » : » نصرالله خان

دتفتیش عمومی مدیریت :

عمومی مدیر ....

عضو دانتهائی مدیر (دڅلورمی) رتبې په حیث : ص، مولوی محمد شاه خان
» » » » » » : ......
» » » » » » : ......
» » » » » » : ......
» ابتدائی » » » » : ص،مولوی محمد سعید خان
» دابتدائی » » » » : ص،مولوی محمد رشیدخان
» د » » » » » : ص خمارالدین خان

دتحریراتو او وارداتو مدیریت :

د تحریراتو مدیر : ص،میرغلام احمد خان صالحی

دمامورینو او اجرائیې مدیریت :

مدیر دڅلورمی رتبې په حیث : ص،میرزا فیض محمد خان

د کنترول مدیریت :

مدیر : ص،میرزا محمد یوسف خان

دقضاتو دمکتب مدیریت :

مدیر : ص،عبدالقدیر خان شهاب

دمعارفو وزارت

ع،ج،س،ا عبدالحسین خان «عزیز» وزیر معارف

S.Ex.S. A.Abdul Hussein Khan Aziz Ministre del Instruction Publique.

وزیر : ع،ج،س،اعبدالحسین خان «عزیز»
مشاور : ع، ص، عبدالاحمد خان
« : ع، ص هاشم شایق خان
« : ع،ص، عزیزالرحمن خان
محاکماتی مشاور : ع ص، محمدفاروقخان
اداری مشور : ع،ص، محمدمریدخان
دمخصوص قلم مدیر : ع، امیرالدینخان

دثانوی تدریساتو ریاست :

درئیس کفیل : ع،ص عبدالحکیم خان
دتعلیم او د تربیي او دتفتیش دمدیریت کفیل : ص، میرامان الدینخان
دمامورینو او اجرائیي مدیر : ص، محمد کریم خان

دمسلکی تدریساتو ریاست :

درئیس کفیل : ع،ص، دکتور محمد یوسف خان
دتعلیم او تربیي دمدیریت کفیل : ص، توریالی خان
دتفتیش دمدیریت کفیل : ع، سیدحبیب خان
دمامورینو او اجرائیي مدیر : ص، محمد محسن خان

دابتدائی تدریساتو ریاست :

درئیس کفیل : ع، ص، دکتور علی احمد خان
دتعلیم او تربیي مدیر : ص، عبدالغفور خان
دتفتیش مدیر : ص، عزیز محمد خان
دمامورینو دمدیر کفیل : ص، محمد زمانخان
داجرائیي دمدیریت کفیل : ص، محمد اسلم خان
سر طبیب : ع، دکتور نظام الدینخان
دکنترول عمومی مدیر : ع، محمد رسول خان
دسپورت دمدیریت کفیل : ص، میر عبدالرشید خان بیغم

دموزیم اوحفریاتو مدیر : ع، ص، احمد علیخان « کهزاد »

داوراقو مدیر : ص، عبدالسلام خان

دمرکزی داجرائیې او دماموریتو دمدیریت کفیل : ص، عبدالعلیخان

دکتابخانی دمدیریت کفیل : ص، عبداللطیف خان

دثانوی شوونځیو مدیریتونه :

دحبیبیې دلیسې مدیر : عزتمند داکتر بوشنل

داستقلال دلیسې « : عزتمند موسیو موءل

دنجات دلیسې « : ع، ص عبدالغفور خان « برشنا »

دغازی دلیسې « : عزتمند مستر ادمز

دمستوراتو دلیسو عمومی معاون : ع، غلام محمد خان

« « دلمړی لیسې مدیره : ما دام هنف

« « ددوهمې « « : مادام برشنا

دکابل دلیلې دمتوسط شوونځو دمدیریت کفیل : ص، محمد اعظم خان

« « دور ځنی « « « « : ص، عبدالغفار خان

دمسلکی ښوونځیو ریاستونه او مدیریتونه :

دعربی دارالعلوم رئیس : ع، ص، قاری عبدالرسول خان

دمتوسط دارالمعلمین کفیل : ص، دکتور محمد اکرم خان

دمسلکی « مدیر : ص، غلام حسن خان

دصنائعو دمکتب کفیل : ص، محمد کبیر خان

دشرعی علومو دمدرسې مدیر : ص، مولوی شاه محمد خان

دتجارتی لیسې دمدیریت کفیل : ص، محمد کبیر خان

دکرهنی دلیسې مدیر : ص، غلام نقشبند خان

داصول تحریر او دمحاسبې مدیر : ص، محمد یوسف خان

دښار دابتدائی مکاتبو دمدیریت کفیل : ص، دین محمد خان

دملي اقتصاد وزارت

وزير : ع، ج، ا، ع عبدالمجيدخان
لمړی معین : ع ، ص عبدالحی خان
دوهم « : « : « محمد نعیم خان
دمخصوص قلم دمدیریت کفیل : ص محمد نعمان خان

ع، ج، ا، ع عبدالمجيد خان دملي اقتصادوزير
S. EX. Abdul Madjid Khan
Ministre de l'Economie Nationale

اداری او دگمرکاتو ریاست :

رئیس : ع.ص میاحسین خان «مجددی»

اداری مدیریتونه :

دعمومی مدیر کفیل : ص ، علی احمدخان
د مامورینو مدیر : ص . محمدصدیق خان
دگمرکانو عمومی مدیر : ع . عبدالاحدخان
دقوانینو دتدوین مدیر : . . . .
دکنترول عمومی مدیر : ع، غلام حیدرخان
د او راقو مدیر : ص ، عبدالله خان
دگریزی مدیر : ص ، حبیب الله خان
« « دمدیریت عضو : « ، فیض محمدخان
« « « « « « : « ، محمد اسحق خان

دصنائعو ریاست :

رئیس : ع، ص محمدنعیم خان چه په عین زمان کښی دوزارت دوهم معین هم دی
عمومی مدیر : ع ، عبدالغفور خان
د ماشینو دخانگی مدیر : ص . پاینده محمد خان
دتفتیش « : « : عبد الحمید خان
دترانسپورت اودمصالح دتهیې مدیر : « ، محمد کاظم خان

د داخلي او خارجي تجارت رياست :

رئیس : ع ، ص احمدالله خان « کریمی »

دتجارتی ریاست مدیریتونه :

دعمومی مدیر کفیل : ص ، حبیب الله خان

د داخلي تجارت مدير	ص ، برات عليخان
« « د مديريت معاون	« ، غلام محمد خان
« « « «	« ، محمد علي خان
د صادراتو او وارداتو مدير	« ، محمد حسن خان
د داخلي بازارو مدير	« ، فيض محمد خان
د مطالعې او تدقيق مدير	« ، عبدالکريم خان
د تدقيق د مديريت عضو	« ، عبدالرشيد خان
« « «	« ، محمد رسول خان
د تجارتي احصائيې د مديريت کفيل	« ، برات علي خان

د تفتيش رياست :

رئيس	ع ، ص محمد نبي خان
عمومي مدير	ع ، عبد الغفور خان

د رسمي دوائرو مديريت :

د عمومي مدير کفيل	ص ، عبد الغفور خان
عضو د ۵ رتبې بحيث	« ، عبدالودود خان
« « « «	« ، نور الدين خان
« « « «	« ، صدرالدين خان

د ملي مؤسساتو مديريت :

مدير د څلرمې رتبې بحيث	ص ، محمد نبي خان
عضو د ۵ « «	« ، غلام علي خان
« د ۶ « «	« ، سيد محمد نبي خان
« د ۵ رتبې کفيل	« ، امير محمد خان

سيار مديريت :

د سيار مديريت کفيل	ص ، عبدالستار خان
عضو د ۶ رتبې کفيل	« ، عبدالقدوس خان
عضو د ۶ رتبې بحيث	« ، مير حليم الدين خان

ع،ص، دکتور عبدالمجید خان دصحیې وزارت کفیل

S.E. Dr. Abdul Madjid Khan

Gérant du Ministère de l'Hygiène

دصحیه وزارت

درزارت کفیل : ع ، ص دکتور عبدالمجید خان

امری معین : ع ، ص دکتور غلام فاروق خان

دروغتیا دساتنې تشکیلات :

دحفظ الصحی دریاست کفیل

: ع،ص دکتور عبدالرحمن خان «محمودی»

د نشریاتو او دتبلیغاتو مدیر

: ص ، دکتور محمد آصف خان «سهیل»

دساری مرضونو اودمجادلې مدیر

: ص، دکتور عبدالرحمن خان «حکیمی»

داحصائیې مدیر : ص، دکتور میر آغا خان

دبین المللی مدیر : «» . . . .

دتجهیزاتو اودتشکیلاتو دریاست کفیل : ع ، ص دکتور فقیر محمد خان «شفأ»

دتعتیش مدیر : ص ، دکتور امیرجا خان

دتشکیلاتو مدیر : ص . « عبدالقدیر خان

ددرملواکی مدیر : ص ، محمد اکبر خان

داجرائیې اود مامورینو مدیر : ص ، محمد ابراهیم خان

داوراقو مدیر : ص ، صالح محمد خان

دمخصوص مدیریت کفیل : ص ، حبیب الله خان

دکنترول مدیر : ص ، شیر گل خان

دغابنودداکترانو دټولنې افتخاری رئیس : ع ، ص دکتور عبدالله خان «طرزی»

ددرملو دعمومی دپیو دریاست کفیل : « ، « سیداسحق خان

دبلدیې سرطبیب : ع ، دکتور عبدالظاهر خان

دمحبس « « : « ، « عبدالغنی خان «افضل»

دمستوراتو دسناتوریم سرطبیب : « ، دکتور میرغلام حیدر خان «ماهر»

« « مدیره : محترمه امیر بیگم

دباکتر اوژی دکتور : ص ، دکتور اسماعیل خان «طاهری»

دمخابراتو وزارت

ع،ج عبدالله خان دمخابراتو وزیر

S. E. Abdullah Khan

Ministre des P. T. T.

وزیر : ع ، ج عبدالله خان

لمړی معین : ع،ص محمدحسین خان

دوهم « : د ، «علام صفدرخان

دتفتیش ریاست :

رئیس : ع ، ص محمد سعید خان

معاون : ص ، عبدالرحمن خان

دپست عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع، غلام فاروق خان

اداری مدیر : ص ، محمدنبی خان

دتیلفون عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع، عبدالاحد خان « فدائی »

اداری مدیر : ص، حاجی سلطان علیخان

د تخنیك عمومی مدیر : ع ، عبدالمجید خان

دتلگراف عمومی مدیریت :

دعمومی مدیر کفیل : ص ، عبدالقیوم خان

اداری مدیر : ص ، عبدالاحد خان

د تخنیك عمومی مدیر : ع ، محمد حسین خان

دچك آفس مدیریت :

مدیر : ص ، عبدالقیوم خان

داجرائیې اومامورینو مدیر : ع ، محمد ایوبخان

دکنترول مدیر : د ، محمد عثمانخان

داوراقو مدیر : ص ، نیك محمد خان

ع ، ص غلام محمد خان د معادنو وزیر

S. Ex. Gholam Mohammad Khan-

Gérant du Ministère des Mines

دمعادنو وزارت

دوزیر کفیل : ع ، ص غلام محمد خان

دمعادنو انجنیر : د ، و سید عبدالاحد خان

دمعادنو فني مدیر د ۳ رتبې بحیث : ع ، محمد احسان خان

دمعادنو د جیالوجي متخصص د ۳ رتبې بحیث :

ع ، دکتور سلطان احمد خان

دمعادنو د اقتصادي عمومي مدیر : ع ، غلام علي خان

دمعادنو انجنیر : ص ، عبدالله خان

دبیرلو او لور او د مدیریت کفیل : د ، رمضان علیخان

دوزارت فني مشاور او انجنیر : عزتمند مستر واش

داجرائیې او د مامورینو مدیر : ص ، محمد یوسف خان

دکنترول مدیر : د ، لعل محمد خان

دمعادنو د تفتیش مدیر : د ، عبدالفتاح خان

داوراقو مدیر : د ، . . . . .

د آبیاریو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	، ع ، . . . .
انجنیر دابتدائی مدیر پحیث	، ص ، علی احمد خان

دمسلخ عمومی مدیریت :

دعمومی مدیر کفیل	، ص ، غلام دستگیر خان

دلسلګیریو ریاست :

رئیس ددریمې رتبې پحیث	، ع ، دادمحمد خان
دواکسین جوړولو مدیر	، ص ، میرک شاه خان

دمطبوعاتو مستقل ریاست

ع، ص سید قاسم خان « رښتیا » دمطبوعاتو مستقل کفیل

S . E. Saïd Kassém Khan Rechty

Gérant du Département

de la Presse

درئیس کفیل : ع، ص سید قاسم خان « رښتیا »

معاون : . . . .

مشاور : ع ، محمد سرور خان « گویا »

دمخصوص قلم مدیر : ص، عبدالاحدخان « لطیف زاده »

دنشریاتو عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع عبدالباقیخان « لطیفی »

دلمړی څانگی دمدیر کفیل : ص عبدالحکیم خان « نوری

ددوهمی « « : ص ، محمدسرور خان

ددریمی « د « کفیل : ص، محمدنبی خان « کهزاد »

دڅلرمی « « « ص، محمداسلم خان « بسملزاده »

دپښتو ټولنی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر : ع، عبدالرؤف خان « بینوا »

معاون : « ، صدیق الله خان « رښتین »

دصحافت دڅانگی مدیر : ص ، یارمحمد خان « نظامی »

دتالیف اوترجمی دمدیریت کفیل : ص، عزیز الرحمن خان « سیفی »

دلغاتو دڅانگی مدیر : ص ، محمد گل خان « نوری »

دکورسو مدیر : ص ، عبدالغنی خان

دپښتو ټولنی اعضا :

دصحافت دڅانگی عضو : ص ، محب الرحمن خان « هوسا »

دتالیف اوترجمی « : ص ، غلام احمد خان « رحمانی »

« « « : ص ، عبدالله خان

دلغاتو دڅانگی « : ص ، محمد رفیق « قانع »

ددائرة المعارف عمومی مدیریت :

دعمومی مدیر کفیل : ص ، میرعلی اصغر خان « شماع »

معاون	: ص ، سیداحمدشاه خان «هاشمی»
دداخلی خانگی مدیر	: ص ، محمد حسین خان

دپښتو ددائرة المعارف مدیریت :

دپښتو دائرة المعارف آمر	: ع ، صدیق الله خان «رشتین» چه دپښتو ټولنی دعمومی مدیر معاون هم دی
اداری مدیر	: ص ، محمد یونس خان «مراد»
عضو	: ص ، عبدالرؤف خان «تتر»
»	: ص ، محمد ابراهیم خان «ثابت»
»	: ص ، حفیظ‌الله خان

دتاریخ دانجمن عمومی مدیریت :

عمومی مدیر ددریمی رتبی پحیث	: ع ،ص احمد علیخان «کهزاد»
عضو	: ع ، ص محمدسرورخان «گویا» (درپاست‌مشاور)
»	: ص ، محمد ابراهیم خان «خلیل»

دآژانس عمومی مدیریت :

عمومی مدیر	: ع . محمد محسن خان «فیروز»
معاون	: ص . غلام حضرت خان «کوشان»

دراډیو تخنیکی عمومی مدیریت :

عمومی مدیر ددوهمی رتبی پحیث	: ع ، ص عطاؤالله خان
دراډیوداداری مدیر کفیل	: ص ، محمدعلم خان

دراډیو دنشریاتو عمومی مدیریت :

دعمومی مدیر کفیل	: ص ، علی احمدخان «نعیمی»
معاون	: ص ، نجف علیخان «نباتی»
دپوهنی ننداری دمدیریت کفیل	: ص ، عبدالرشید خان «جلیا»

د رياست اداري عمومي مديريت:

عمومي مدير	: م ، غلام جيلانيخان « آرېزوي »
دا رائيې اومامورينو دعمومي مدير کفيل	: ص ، گل سعيدخان
د کنترول مدير	: ص ، محمد ابراهيم خان
دتفتيش دمديريت کفيل	: « ، سيد مصطفى خان
د اوراقو دمديريت کفيل	: « فدا محمدخان
د کتابخانې مدير	: « ، غلام جانخان

دمطابعو عمومي مديريت:

عمومي مدير دلمړۍ رتبې بحيث	: ع ، ص برهان‌الدين خان « کشککي »
فني مشاور	: عزتمند محمد نوري
طباعتي مديراود معاون کفيل	: ص ، شيراحمدخان
دصکو کومدير	: ص ، محمد ابراهيم خان
دتصحيح مدير	: ص . عبدالغفور خان « جبارخيل »
« «	: ص ، غلام محي الدين خان « عارفي »
دزينکو گرافي مدير	: ص ، عبدالغني خان
طباعتي متخصص	: ص ، نور احمدخان
دتخنيکي فني مدير	: عزتمند کوپسکي
« اداري «	: ص ، محمد اکبر خان
دخطاطۍ «	: ص ، سيد محمد طاهر خان
داجرائيې «	: ص ، عبدالوکيل خان
د کنترول دمدير کفيل	: ص . فيض محمدخان
د اجرائيې معاون	: ص ، غلام سرور خان
د کنترو ل «	: ص ، محمد رحيم‌خان
دزينکو گرافي «	: ص داد محمد خان
دطباعتي فني «	: ص ، محمد شريف خان

سالنامهٔ کابل (۵۰۰ جلد) بعبدالاحمد، محمد اعظم ح حيدرعلي، ن رجبعلي ماجرائي منضبط نشرات عوض ۲۱-۵-۲۸ ش

د کابل ولایت

د کابل دولایت والی	: و ، ج محمد اسماعیل خان
مستوفی	: ع ، ص غلام سخی خان
دامنیې قوماندان	: ح ، محمد آصف خان
دمرافعې دمحکمې قاضی	: ف ، عبدالجلیل خان
د گمرك رئیس	: ع ، ص احمد قلی خان
دتعمیراتو عمومی مدیر	: ع ، ص عبدالغیاث خان
دتحریراتو « «	: « ، عبدالباقیخان
داحصائیې مدیر	: ص ، عبدالهادی خان
« « دتفتیش مدیر	: « ، علی محمد خان
دپولیسو سرمامور	: ح ، عبدالعزیزخان
د ژاندارمی غنڈ مشر	: « ، احمد علی خان
دقوماندانی دمخصوص قلم مدیر	: ع ، محمد سرورخان
دجزا مدیر	، ص ، سید بهاؤ الدین خان
دحقوقو دمدیریت کفیل	: « ، محمد امان خان
دتعلیم او تربیې دمدیریت کفیل	: « ، محمد زمانخان
دقوماندانی دلوازمو « «	: « ، محمد انورخان
دمحبس دانضباط دمدیریت «	: غ ، میرعباس خان
دترافیك فنی مدیر	: « ، عبدالاحدخان
د کرهنې عمومی مدیر	: ع ، محمد زمانخان
دمعارفو « «	: « ، محمد اسماعیل خان

د کابل دولایت مربوطه لوی حاکمان :

دشمالی لوی حاکم دحاکم اعلی په رتبه	: ع ، ع ، ص میر عبدالعزیز خان
دغزنی لوی حاکم	: « ، « سید آقاخان
ددایزنگی « «	: « ، « حاجی ملك خان
دپروان « «	. « ، « جان محمد خان

دهرات ولایت

نائب الحکومه	: و ، ج گل احمدخان
مستوفی	: ع،ص عبدالغفورخان
دامینې قوماندان	: ح، عبدالقادرخان
دمرافعې دمحکمې قاضي	: ف ، احمدعلیخان
دگمرك رئیس	: ع ص حاجی محمدعظیم خان
دمخابراتو عمومی مدیر	: ع، علی گل خان
دصحی مدیر	: ص، محمدهمایون خان
دتحریراتو مدیر	: ص، عبداللطیف خان
دمخصوص قلم مدیر	: ص، محمداشرف خان
دفوائد عامې مدیر	: ص، فضل الحق خان
دعایداتو دمالیې مدیر	: ص، محمد ابراهم خان
دمعارفو مدیر	: ص، محمدیونس خان
دکرهڼې دمدیریت کفیل	: ص، غلام رسول خان
داحصائیې مدیر	: ص، محمدناصرخان
دتفتیش داحصائیې مدیر	: ص، فیض محمدخان
دلیلې دمکتب مدیر	: ص، محمدسلیمانخان
دتجارتی اطاق رئیس	: ع،ص عزیز محمدخان
دتجارتی دمنازعاتو دفیصلې رئیس	: ع،ص نور احمد خان
دبلدیې رئیس	: ع،ص غلام یحیی خان

دمزار شریف ولایت

نائب الحکومه	: و ، ج سردار محمد کریم خان
دمستوفی کفیل	: ع، غلام رسول خان
دامنیې قوماندان	: ح، امیرمحمدخان
دحدودو دژاندارمې قوماندان	: ح، محمد اسحق خان
دمرافعې دمحکمې قاضي	: ف ، عبدالرحمن خان
دتحریراتو عمومی مدیر	: ع، عبدالسمع خان

دمعارفو عمومی مدیر	: ع، محمد آصف خان
د گمرک عمومی مدیر	: ع، محمد هاشم خان
دمخابراتو دعمومی مدیر کفیل	: ص ، سید احمدشاه خان
د فوائد عامې مدیر	: ص، سید قاسم خان
داحصائیې مدیر	: ص، محمد اسلم خان
دمعدن مدیر	: ص ، عبدالاحد خان
د کرهنی مدیر	: ص ، عبدالرسول خـــان
داحصائیې دتفتیش دمدیر کفیل	: ص، عبدالعزیزخان
دتجارتی اطاق رئیس	: ع ص محمد عثمانخان
دتجارتی دمنازعاتو دفیصلې رئیس	: ع،ص سید حسین خان
دبلدئی رئیس	: ع،ص غلام علیخان
دروضې شریفې دچارو رئیس	: ع،ص نور محمد خان
دصحیې مدیر	: ص، محمد اسلم خان
داستخباراتو مامور	: ص، عبدالاحد خان

د مزار شریف دولایت مربوط لوی حاکمان :

دشبرغان دلوی حاکم کفیل	: ع ، ع محمد اسلم خـان
دبلخ لوی حاکم	: ع ، ع اختر محمدخـان
دسمنگان لوی حاکم	: ع ، ع سراج الدینخـان

دمشرقی ولایت

د تنظمیه رئیس	: ع،ش، س، ع عبدالاحدخان لمړی فرقه‌مشر
معاون	: ع ، محمد شریف خان
مستوفی	: ع ، ص محمد حسن خان
د مرافعې دمحکمې قاضی	: ....
د مخصوص قلم مدیر	: ص ، شیرمحمد خان
د امینې قوماندان	: ح ، دین محمد خان
د فوائدعامې مدیر	: ص ، غلام‌حیدرخان
د احصائیې مدیر	: ص ، محمد جانخان

د احصائیې د تفتیش مدیر	: ص ، غلام رسول خان
د مخابراتو مدیر	: ص ، عبدالقیوم خان
د خزانې مامور	: ص ، محمدشعیب خان
د قبالو مدیر	: ص . عبدالمجید خان
د کرهنې مدیر	: « ، . . . . . .
د صحي سرطبیب	: « ، . . . . . .
د بلدیې رئیس	: « ، عبدالرحیم خان

دمشرقي لوی حاکمان:

د لغمان لوی حاکم	: ع ، ع حبیب الله خان
د کنړونو « «	: « . « غلام رسول خان
د شنوارو « «	: « ، « محمد عمر خان

دجنوبي ولایت

تنظیمیه رئیس او عسکري قوماندان	: ع، ش، س، ع غلام رسول خان
مستوفي	: ع ، ص نور محمد خان
د مرافعې دمحکمې قاضي	: ف ، فضل کریم خان
د امنیې قوماندان	: ش ، محمد خواجه خان
د تحریراتو دمدیریت کفیل	: ص ، مبارك شاه خان
د استخباراتو مدیر	: ص ، . . . . . .
د مخصوص قلم مدیر	: ص ، محمد زمان خان
د گمرك مدیر	: ص ، میرا کبر خان
د معارفو مدیر	: ص ، محمدطاهر خان
د صحیې مدیر	: ص ، سیدرضا خان
د فوائد عامې مدیر	: ص ، عبدالهادي خان
دمعابرو مدیر	: ص ، مدد خان
د قبالو مدیر	: ص ، محمد اسلم خان
د کرهنې مدیر	: ص ، عبدالغفور خان
دمخابراتو مدیر	: ص ، عبدالواحد خان
د بلدیې رئیس	: ص . سعادت خان

د میمنی أعلا حکومت

داعلی حاکم کفیل	: ع ، ص سعادت خان
سررشته‌دار	: ع ، عبدالرحیم خان
دمرافعی دمحکمی قاضی	: ف ، عبدالرحمن خان
دامنیې قوماندان	: غ ، امیرمحمد خان
دمعارفو مدیر	: ص ، محراب‌الدینخان
دتحریراتو مامور	: ص ، عبدالقدوس خان
داستخباراتو «	: ص ، امین‌الله خان
داحصائیې «	: ص ، سیدمقیم خان
داحصائیې دتفتیش مامور	: ص ، محمد محسن خان
دژاندارمی قوماندان	: ش ، عبدالغنی خان
دمالیاتو او دعائداتو مدیر	: ص ، محمد عیسی خان
دگمرک مدیر	: ص ، نظرمحمد خان
دصحیی سرطبیب	: ص ، محمدسرور خان
دمخابراتو مدیر	: ص ، عبدالقیوم خان
داطاق تجارت رئیس	: ص ، ابوالقاسم خان
دمنازعاتو دفیصلی رئیس	: ص ، غلام حیدر خان

د فراه اعلی حکومت

اعلی حاکم	: ع ، ع ، ص سیدعبدالله خان
سررشته دار	: ع ، امیر محمد خان
د مرافعې دمحکمی قاضی	: ف ، مصلح‌الدینخان
د امنیې قوماندان	: ش ، میر حبیب‌الله خان
د عوائد عامې مدیر	: ص ، محمد سرور خان
د مخابراتو مدیر	: ص ، نورالدینخان
د کرهنې مدیر	: ص ، عبدالرحیم خان « شکیب »
د صحیې مدیر	: ص ، احمد علیخان

د معارفو مدیر	: ص ، محمدایوبخان
د گمرك مامور	: ص ، امین الله خان
د احصائیې مامور	: ص ، محمد سرور خان
د احصائیې د تفتیش مامور	: ص ، محمد شریف خان
د تحریراتو مامور	: ص ، عبدالبصیر خان
خزانه‌دار	: ص ، محمد عزیز خان
د بلدیې رئیس	: ص ، حاجی محمد حسین خان

د بدخشان اعلی حکومت

اعلی‌حاکم	: ع . ع،ص محمدسرورخان
سررشته دار د۳ رتبې بحیث	: ع ، عزیزاحمدخان
دمرافعې دمحکمې قاضی	: ف ، ملامحمدغوث خان
دامنیې قوماندان	: ش خورشید احمدخان
دژاندارمې دغنډ کـفیل	: ش ، عبدالغنی خان
د کرهنې مدیر	: ص ، . . . . . .
دصحیې مدیر	: ص ، حاجی محمد شریف‌خان
دمخابراتو مدیر	: ص ، محمد اسحاق خان
دفوائد عامې مدیر	: ص : . . . . .
داحصائیې مامور	: ص ، عبدالواحدخان
داحصائیې دتفتیش مامور	: ص ، عبدالعزیز خان
دمعارفو مامور	: ص ، محمدنادرخان
د گمرك مامور	: ص ، محمد رفیق خان
دمالیاتو او عایداتو مامور	: ص ، . . . . .
داستخباراتو مامور	: ص ، عبدالحسین خان
دتحریراتو مامور	: ص ، فتح محمدخان
دمنازعاتو دفیصلې رئیس	: ص ، محمد نسیم‌خان

د اعیانو مجلس

رئیسه هیئت :

رئیس : ع،ج،س،ع فضل احمدخان «مجددی»
لمړی معین : ع ، ص عبدالجبار خان
دوهم « : « : « حافظ عبدالغفار خان
دمجلس منشی : ع ، مرزا محمود خان

ع،ج،س،ع فضل احمدخان «مجددی»
داعیانو دمجلس رئیس
S. Ex. Fazl Ahmad Khan
Président du Sénat

دمجلس اعضاء :

عضو : ع ، خواجه جا نمگل خان
« : « ، عبدالحکیم خان
« : « ، عبدالغفور خان
« : « ، حاجی معاذالله خان
« : « ، عبدالحکیم خان
« : « ، شرف الدینخان
« : « ، ایشان امان الدین خان
« : « ، جان محمد خان
« : « ، نظر محمدخان
« : « ، محمد میر خان
« : « ، درویزه خان
« : « ، حاجی عبدالحکیم خان
« : « ، آخند زاده محمد رسول خان
« : « ، عبدالستار خان
« : « ، علی احمدخان
« : « ، محمدحسن خان
« : « ، محمد اکبرخان

اداری دوائر :

دتحریراتو اود اوراقو مامور : ص ، محمد حسین خان
داجرائیې مامور : « ، امام الدینخان
د کنټرول « : « ، محمد یونس خان

د دربار وزارت

ع، ج والاحضرت سردار احمدشاه خان
د دربار وزیر

S. A. Ahmad Chah Khan

Ministre de la Cour.

وزیر : ع، ج والاحضرت سردار احمدشاه خان

لمړی معین : ع، ج محمدحیدر خان

دوهم « : ع، ص امین الله خان

ناظم : ع، ص محمد آصف خان

دمخصوص قلم مامور : ص، میرعلی احمد خان

دنشریاتو مدیر : ص، نعمت الله خان

د تنظیماتو مدیر : ص، محمد زمانخان خان

داجرائیې مدیر : ص، شیراحمد خان

دنشریاتو معاون : ص، عبدالله خان

« « : ص، غلام نبی خان

د کنترول عمومی مدیر : ع، میرامام الدینخان

د دواخانې عمومی : ع، میر عبدالغنی خان

د تحریراتو او دوراتو مدیر : ص، محمدعظیم خان

د نقلیی مدیر : ص، میر اکبرخان

دخزانې مدیر : ص، عبدالباقیخان

د پخلی د کارخانې ناظر : ص، محمد عثمانخان

فراشباشی : ص، عبدالرشید خان

د شاهانه حضور مصاحبین

ع، ج سردار احمد علیخان

ع، ع ش، س ع محمدانور خان

ع، ص سردار محمد حکیم خان

ع، ص عبدالرزاق خان

شاهی دارالتحریر

سرمنشی	: ......
د شاهی دارالتحریر مشاور د لمړی معین پحیث	: ع ، ص سراج الدینخان « سعید »
د لمړی خانگی مدیر دروهم معین پحیث	: ع ، ص حافظ نور محمد خان
د دوهمی خانگی مدیر ددریمی رتبی پحیث	: ع، عبدالقدوس خان
د څلرمی خانگی مدیر « « «	: ع، غلام قادر خان
د شخصی خانگی مدیر « « «	: ع ، محمد جعفر خان
د همایونی حضور د پښتو کورس معلم	: ع ، مولوی صالح محمدخان
د عرایضو خانگی مدیر دڅلرمی « «	: ص ،عبدالنبی خان

د داخلي روز نامو او مجلو لیکونکي

الف مرکز :

د اصلاح روز نامه : مدیر او لیکونکي ښاغلي محمد قدیر خان «تره کی»
د انیس « « : « « « محمد هاشم خان «میوندوال»
د آریانا میاشتنۍ مجله : د امتیاز خاوند «احمدعلیخان «کهزاد» او اداري
مدیر محمدابراهیمخان «خلیل»
د کابل د پنځلس ورځنی مجله : لیکونکي « بېنوا» او «رشتین»
د اقتصاد « « « : مدیر « غلام دستګیر خان «اوریا»
د ژوندون « « « : مدیر اولیکونکي « عبدالحلیمخان « عاطفی »
د اردو میاشتنۍ مجله : له ریاست ارکانحرب څخه نشریږي
د روغتیا « « : مدیر ښاغلي دکتور« سهیل »
د پښتون ږغ « « : « ښاغلي علي احمد خان « نعیمي »
د افغانستان دري میاشتنۍ مجله : د نشریاتو د ریاست ځانګړي څخه نشریږي
د پارسي آریانا دائرة المعارف : د دائرة المعارف دانجمن له خوانشریږي
د پښتو « « « : د پښتوټولنې له خوا نشریږي
د برګ سبز د پنځلس ورځنی مجله : لیکونکي ښاغلي رشید خان « لطیفي »
د پوهنځی مجله دري میاشتنۍ مجله : دفاکولتې حقوقو له خوا نشریږي
د هیوا د هفته واره جریده : د امتیازخاوند « بېنوا » لیکونکي « سلیمي »

ب ـ ولایات :

د طلوع افغان د قندهار روز نامه : مدیر او لیکونکي ښاغلي محمدیوسف خان « ایازی»
د اتفاق اسلام د هرات « « : « « « عبدالعلیخان شایق هروی
دمزارشریف بیدار په هفته کښي دوه واري : « « « عبدالصمدخان « جاهد »
د قطغن اتحاد « « « « : « « « میرامین الدینخان « انصاری »
د مشرقي اتحاد هفته ګی جریده : د مدیر کفیل « سید بهاوالحق خان « هاشمي »
د جنوبي وړانګه « « : « « « فدا محمد خان « صارم »
د میمنې ستوري « « . « « « محمد ناصر خان « کوهی »
د فراه دسیستان « « : « « « عبدالمنان خان « دردمند »
د بدخشان هفته ګی جریده : مدیراولیکونکي ښاغلي محمد قاسمخان « واجد »
د هرات ادبي میاشتنۍ مجله : « « « محمد ابراهیمخان « رجائی »
د مزارد (بلخ) ادبي میاشتنۍ مجله : « « « عبدالاحد (رفیم)

د افغانستان بانك

الف ــ د بانك عامل هيئت او ددوائرو مشران :

١ :- درئيس كفيل : ع ، ص محمد عمر خان
٢ - لمړى معاون : « ، « علی محمد خان
٣ :- دوهم « : « ، « حبيب‌الله خان
٤ :- د تولو خزانو خزانه‌دار : « ، ص نظر محمد خان
٥ :- د تفتيش عمومى مدير : ص ، سيداسحق خان
٦ :- د ماموريتو مدير : ص ، حفيظ الله خان
٧ :- دتحريراتو « : « ، محمد حيدرخان
٨ :- د كنترول « : « ، سيداحمدعليشاه خان
٩ :- د محاسبى « : « ، صالح محمد خان
١٠ :- د خزانى « : « ماتك چند
١١ :- د خارجه‌دار تباطو د مديريت كفيل : « ، جنت گل خان
١٢ :- د اعتباراتو « « : « عبدالغفور خان
١٣ :- داسعارو د نظارت د مامور كفيل : « ، نيك‌محمد خان
١٤ :- د اوراقو مامور : « ، سهراب خان

ب ــ د افغانستان د بانك نمايندگان :

١ :- د قندهار نمايندگی د لوی مديريت كفيل : ص ، صلاح الدين خان
٢ :- د هرات نمايندگی : ص ، جمعه‌خان
٣ :- دمزار شريف نمايندگی د مديريت كفيل : ص ، سعدالدينخان
٤ :- د آقچی « « « « : ص ، محمد يعقوب خان
٥ :- داندخوی « « « « : ص ، محمد حسين خان

دملکي مامورینو دعمومي محاکماتو ریاست

رئیس دلمړی رتبې په حیث : ع ، ص یارمحمد خان
معاون ددوهمې « « : « ، « محمدشفیع خان
مشاور د۸ « « : ص ، محمدهاشم خان « مجددی »

دتمیزدمحاکمې ریاست :

رئیس : . . . .
عضو دڅلرمې رتبې په حیث : ص ، فقیرمحمد خان
« « « « : ص ، محمدشریف خان

دمرافعې دمحکمې ریاست :

رئیس ددریمې رتبې په حیث : ع ، میرمحمدشاه خان
عضو دڅلرمې « « : ص ، محمدعمر خان

دابتدائي دمحکمې ریاست :

درئیس کفیل دپنځمې رتبې په حیث : ص ، محمدعمر خان
عضو دڅلرمې رتبې په حیث : ص ، خداداد خان
« « « « : ص ، عبدالله خان
« دپنځمې « « : ص ، محمدطاهر خان

دمحاسباتو دعمومي تفتیش ریاست

عمومي رئیس دلمړی رتبې په حیث : ع ،ص غلام‌مجتبی خان
معاون ددوهمې « « : « ، « . . .
عضو ددریمې « « : ع ، سیدمحمدابراهیم خان « عالمشاهی »
« « « « : ع ، عبدالسلام خان
« « « « : ع ، محمدابراهیم خان
« « « « « « : ص ، جلال‌الدین خان
« « « « « « : ص ، عبدالباقي خان
« دڅلرمې رتبې په حیث : ص ، عبدالرحمن خان
« « « « : ص ، غلام‌دستګیر خان
« « « « : ص ، غوث‌الدین خان
« « « « : ص ، میراعظم‌شاه خان
« « « « : ص ، عبدالصمد خان
« « « « : ص ، عبدالرشید خان
« دپنځمې رتبې په حیث : ص ، محمدامین خان

عضو	دپنځمی	رتبی	بحیث	
»	»	»	»	: ص ، عبدالخالق خان
»	»	»	»	: ص ، گل احمد خان
»	»	»	»	: ص ، صالح محمد خان
»	»	»	»	: ص ، دین محمد خان
»	»	»	»	: ص ، عبدالحسین خان
»	دشپږمی	»	»	: ص ، عبدالعلی خان
»	»	»	»	: ص ، سید منور شاه خان
»	»	»	»	: ص ، محمد اسحق خان
»	»	»	»	: » ، . . . .
»	»	»	»	: » ، . . . .
»	»	»	»	: » ، . . . .

Header row (as printed): عضو دپنځمی رتبی بحیث : ص ، پیرمحمد خان

دتحریراتو مدیریت :

مدیر دڅلرمی رتبی بحیث : ص ، صالح محمد خان

هغه صاحب منصبان چه په ۱۳۲۷ کال کښې ئې ترفیع کړیده :

۱ - هغه لمری غندمشران چه په دوهمی فرقه مشری ترفیع کړیدی :

۱ - ع ، ش غلام‌سرور خان دوهم‌فرقه مشر

۲ - ع ، ش محمدعلی خان « «

۳ - ع ، ش محمدانور خان « «

٤ - ع ، ش محمد علی خان « «

٥ - ع ، ش محمدحیات خان « «

٦ - ع ، ش محمدیعقوب خان « «

۷ - ع ، ش سیداکبر خان « «

۲ - هغه دوهم غندمشران چه په لمری به غند مشری ترفیع کړیدی :

۱ - ح ، شیرمحمد خان لمری‌غندمشر

۲ - ح ، غلام‌حیدر خان « «

۳ - ح ، غلام‌حسن خان « «

٤ - ح ، سیدیاسین خان « «

٥ - ح ، سیدحبیب خان « «

٦ - ح ، عبدالروف خان «

۷ - ح ، نثاراحمد خان « «

۸ - ح ، عبدالاحد خان « «

۹ - ح ، عبدالله خان « «

۱۰ - ح ، میرظفرالدین‌خان « «

۱۱ - ح . حبیب الله خان « «

۱۲ - ح . محمد اسلم‌خان « «

۱۳ - ح . فتح‌محمد خان « «

۱٤ - ح . یارمحمدخان « «

۱٥ - ح . عبدالشکورخان « «

هغه کندکمشران چه دوهمی غندمشری ته‌ئی ترفیع کړیده

۱ - ح . غلام محمد خان دوهم غندمشر

۲ - ح . عبدالملک خان « «

هغه غند مشران چه دوهمی فرقه مشری ته ترفیع کړیده

ع ، ش محمد علیخان دوهم فرقه مشر

ع ، ش غلام سرورخان دوهم فرقه مشر

ع ، ش محمدانورخان دوهم فرقه مشر

ع ، ش محمد علیخان دوهم فرقه مشر

هغه لمړی غند مشران چه دوهمی فرقه مشری ته ئی ترفیع کړېده

ع ۰ ش محمدحیات خان دوهم فرقه مشر

ع ۰ ش محمد یعقوب خان دوهم فرقه مشر

ع ۰ ش سیدا کبر خان دوهم فرقه مشر

دو هم غند مشران چه په لمړی غند مشری ترفیع کړیدی

ح ، شیر محمد خان لمړی غند مشر .

ح ، غلام حیدر خان لمړی غند مشر

ح ، غلام حسن خان لمړی غند مشر

دوهم غند مشران چه په لمړی غند مشری ترفیع کړیدی

ح، سید یاسین خان لمړی غند مشر

ح ، سید حبیب خان لمړی غندمشر

ح ، عبدالرؤف خان لمړی غند مشر

ح ، نثاراحمد خان لمړی غند مشر

دوهم غند مشران چه په لمړی غند مشری ترفیع کړیدی

ح ، عبدالله خان لمړی غند مشر

ح ، عبدالاحد خان امړی غندمشر

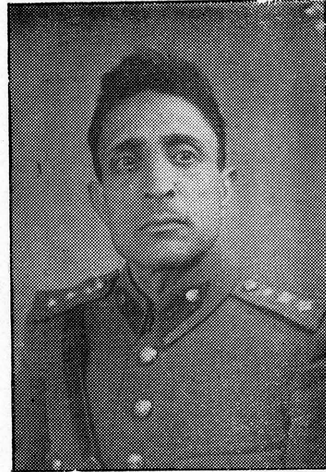

ح ، حبیب الله خان لمړی غند مشر

ح ، میر ظفرالدینخان امړی غند مشر

دوهم غنډ مشران چه په لمړی غنډ مشری ترفیع کړیدی

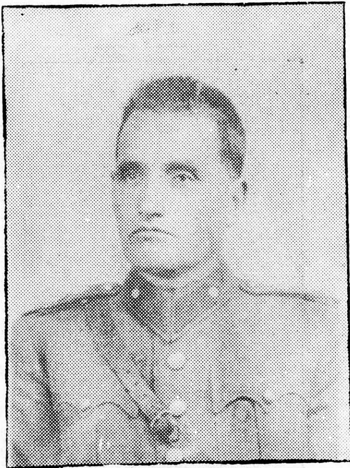
ح ، محمداسلم خان لمړی غنډ مشر

ح ، فتح محمد خان لمړی غنډمشر

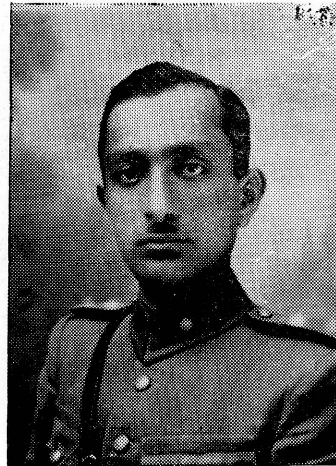

ح ، یارمحمد خان لمړی غنډمشر

ح ، عبدالشکور خان لمړی غنډ مشر

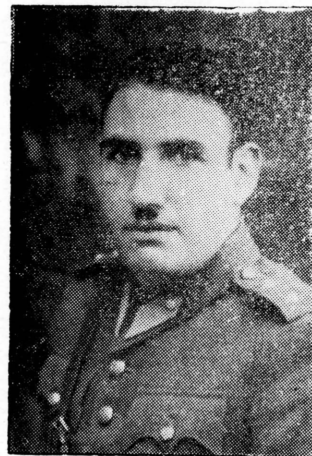
هغه کډ کمشران چه په ابتدائی غندمشری کښې ترفیع کړیدی

ح • غلام محمدخان دوم غندمشر

ح • عبدالملك خان دوم غندمشر

ح • محمد یعقوبخان دوم غندمشر

ح • غلام محی الدینخاخان دوم غندمشر

هغه کندکمشران چه په ابتدائی غنډ مشری کښې ترفیع کړیدي

ح ، خواجه شیر احمدخان دوم غنډمشر

ح ، محمد نبیخان دوم غنډ مشر

ح ، محمد امین خان دوم غنډمشر

ح ، حاجی محمد انورخان دوم غنډمشر

هغه ګند کشران چه په ابتدائي غنډ مشرۍ کښې ترفیع کړیدي

ح : محمدسرور خان دوم غنډ مشر

ح ، عبدالرزاق خان دوم غنډ مشر

ح ، عزیزالله خان دوم غنډ مشر

ح ، محمد یونس خان دوم غنډ مشر

هغه کنډکمشران چه په ابتدائی غنډ مشری کښې ترفیع کړیدی

ح ، محمد حسین خان دوم غنډ مشر

ح ، عبدالمجید خان دوم غنډ مشر

ح ، محمد حسین خان دوم غنډ مشر

ح ، سید علیخان دوم غنډ مشر

هغه کند کمشران چه په ابتدائی غنډ مشرۍ کښې ترفیع کړیدی

ح ، نیک محمد خان دوم غنډ مشر

ح ، امرالله خان دوم غنډ مشر

ح ، نصرالله خان دوم غنډ مشر

ح ، رحمدل خان دوم غنډ مشر

هغه کندکمشران چه په ابتدائی غندمشری کښی ترفیع کړیدی

ح ۰ نورمحمدخان دوم غندمشر

ح ۰ فقیرمحمدخان دوم غندمشر

ح ۰ یار محمد خان دوم غندمشر

هغه کندکمشران چه په ابتدائی غنډ مشری کښی ترفیع کړیدی

ح ، قدرت‌الله خان دوم غنډ مشر

ح ، عبدالرزاق خان دوم غنډ مشر

ح ، عبدالله خان دوم غنډ مشر

هغه کندکمشران چه په ابتدائی غنډ مشرۍ کښې ترفیع کړیدی

ح ، میراحمد خان دوم غنډ مشر

ح ، محمد آصف خان دوم غنډمشر

ح ، فتح محمد خان دوم غنډمشر

۳ - ح . محمد یعقوب خان	دوهم	غندمشر
٤ - ح . غلام محی الدین خان	«	»
٥ - ح . خواجه شیراحمد خان	«	»
٦ - ح . محمد نبی خان	«	»
۷ - ح . محمدامین خان	«	»
۸ - ح . حاجی محمد انور خان	«	»
۹ - ح . محمدسرور خان	«	»
۱۰ - ح . تاج محمد خان	«	»
۱۱ - ح . عبدالرزاق خان	«	»
۱۲ - ح . عزیزالله خان	«	»
۱۳ - ح . محمد یونس خان	«	»
۱٤ - ح . محمد حسین خان	«	»
۱٥ - ح . عبدالمجید خان	«	»
۱٦ - ح . محمد حسین خان	«	»
۱۷ - ح . سیدعلی خان	«	»
۱۸ - ح . نیك محمد خان	«	»
۱۹ - ح . امرالله خان	«	»
۲۰ - ح . نصرالله خان	«	»
۲۱ - ح . رحم دل خان	«	»
۲۲ - ح . نورمحمد خان	«	»
۲۳ - ح . فقیرمحمد خان	«	»
۲٤ - ح . یارمحمد خان	«	»
۲٥ - ح . قدرت‌الله خان	«	»
۲٦ - ح . عبدالرزاق خان	«	»
۲۷ - ح . عبدالله خان	«	»
۲۸ - ح . میراحمد خان	«	»
۲۹ - ح . محمد آصف خان	«	»
۳۰ - ح . فتح محمد خان	«	»

امور وزارت خارجه

ریاست امور بین المللی:

وقایع وجریانات امور بین المللی که روزبروز متزاید گردیده ومخصوصا در ظرف دوسال اخیردوائر ذیعلاقهٔ تمامی ممالک جهان را بیشتر مصروف گردانیده به دوائر امور بین المللی اینوزارت نیز اثرات بزرگی وارد کرده که باساس تراکم کار و مشغولیت آن چنین ایجاب نمود که چوکات تشکیلات آن کسب توسیع نماید . ازآنرو در اواسط سال ۱۳۲۷ باثر پیشنهاد وزارت امور خارجه وتصویب مجلس عالی وزراء مدیریت عمومی امور بین المللی بریاست امور بین المللی توسعه حاصل وتشکیلات آن قرار ذیل بعمل آمد .

اول شعبهٔ یونو - بمدیریت عمومی یونو
۲- « کنفرانسها - « « کنفرانسها
۳- « ترجمانی - « « ترجمانی
٤- « هوائی - « « هوائی

پنجم - شعبهٔ حقوق ومعاهدات دراسم این شعبه کدام تغیری وارد نشده اما در ازدیاد کارکنان وترفیع مراتب آنها توسعه بعمل آمده است .

اجراآتی که درهر یك ازمدیریت های این ریاست در ظرف سال ۱۳۲۷ بعمل آمده اینك بصورت اختصار قرار ذیل تذکر مییابد :

الف مدیریت عمومی یونو :

قبل ازآنکه گذارش امور واجراآت وزارت امورخارجه راکه دردوران سال۲۷ توسط مدیریت یونو بمحل اجرا گذاشته شود مورد مطالعهٔ قارئین محترم قرار دهیم لازم است که اولاً مابقی ومتمم برخی ازاجراآت سال پیشتر راکه درسنه ۲۷ بپایهٔ تکمیل رسیده وبخشی که درین سال نیز اجراشده باطلاع رسانیده سپس بشرح وتذکر گذارشات سال ۲۷ بپردازیم :

اول - نسبت بالحاق افغانستان بکنوانسیون بین المللی راجع بمصئونیت ها وامتیازات سیاسی متخصصین ومامورین اداری ملل متحده درسالنامهٔ سال گذشته اطلاع داده شده بود؛ باساس الحاق بکنوانسیون متذکره مصئونیت ها ومعافیات گمرکی وامتیازات سیاسی اشخاص متذکره در دوایر ویزه و گمرکات افغانستان چه آن اشخاص مخصوصاً بخاك افغانستان داخل شوند ویا بصورت ترانزیت ازخاك افغانستان عبور نماید حقوق متذکره دربارهٔ شان مراعات میشود معرفی اشخاص مذکور توسط لیسه پاسهٔ مخصوصهٔ یونو باتعرفهٔ رسمی دارالانشای

موسسهٔ مذکور بعمل می آید. اخیراً موسسهٔ هوانوردی ملکی بین المللی بمجلس اقتصادی و اجتماعی راجع به اینکه طبق مقررات بخش ۲۸۰ کنوانسیون امتیازات و معافیات ملل متحده بماموریـن رسمی موسسهٔ مذکور نیز حقوق استعمال لیسه پاسهٔ یونو داده شود درخواستی تقدیم نمود که باثر آن بتاریخ ۲۵ فروری ۱۹۴۸ تصمیمی ازطرف مجلس متذکره اتخاذ ودرآن ازسکرتر جنرال یونو خواهش گردید که تا تصویب قطعی اسامبلهٔ عمومی نسبت به لیسه پاسهٔ ایجنسی های خاص باید ترتیبی اتخاذ گردد که باثر آن ماموریـن رسمی ایجنسی های مذکور بتوانند ازلیسه پاسهٔ ماموریـن ملل متحده بصورت موقت استفاده نمایند، بنابر تصمیم متذکره وسفارش دارالانشای ملل متحده افغانستان نیزاعتبار موقتی لیسه پاسهٔ ماموریـن ایجنسی های خاص را تاتصویب ثانی اسامبلهٔ عمومی متقبل گردیده است

دوم هیئت افغانی که سال گذشته در کنفرانس «هاوانا» اشتراك ورزیده بودند به منشور مذکور مشروط به تصویب پارلمان افغانستان امضاء نمودند، چون مقررات منشور مخصوصا قسمت تعرفات گمرکی وتجارت آن تحت غور میباشد بعدازطی مراحل تدقیق وتصویب از اشتراك نامهٔ آن اطلاع خواهیم داد . بی مناسبت نخواهد بود هرگاه دریـنموضوع از کنفرانسیکه دربارهٔ چگونگی منشور «هاوانا» درواشنگتن منعقد گردیده بود مختصراً تذکرد هیم بتاریخ ۵ جنوری ۱۹۴۸ کنفرانسی نسبت بموضوع منشورمذکور دراطاق تجارت امریکا دایرودرآن برعلاوهٔ متخصصین اقتصادی اتازونی نماینده های خارجی نیزدعوت شده بودند یکدسته متخصصین اقتصادی اتازونی که درجریانات منشور مذکور دخیل بودند ازمنشور طرفداری وآن رابحال اتازونی وسائرممالکی که در آن اشتراك ومقررات آن را قبول نمایند مفید دانسته برله آن دلائل تائید اقامه مینمودند اما دستهٔ دیگر متخصصین اقتصادی که دخالتی بجریانات منشور نداشتند برضد دستهٔ اول الذکر صحبت نموده انکار داشتند ازینکه منشور مذکور منتج ثمرومنفعتی گردد . دسته سوم آنهائی بودند که ازنقطهٔ نظر علم وبکار افتادن آن ساحهٔ عمل منشور را تحلیل وتجزیه مینمودند ، مدعوین خارجی محض بحیث سامع اشتراك ودعوت شده بودند .

سوم :- از کنفرانس بین المللی تلگرافی که بتاریخ ۲۴ ثور ۱۳۲۷ در اتلانتیك ستی اتازونی انقضاء یافته بود وازطرف افغانستان عبدالقیوم خان سر کاتب وزارت مختاری اعلیحضرت درواشنگتن بحیث نمایندهٔ مشاهد درآن شمولیت ورزیده بود درسالنامهٔ سال گذشته خبرداده بودیم درین زمینه اخیراً ازدفتر اتحادیهٔ بین المللی تلگرافی در جینوا اطلاع رسید که برای قبولیت افغانستان در جملهٔ اعضای اتحادیهٔ بین المللی تلگرافی باید اقدامات رسمی ازطرف وزارت امور خارجه افغانستان بعمل آید باساس آن افغانستان دربن تازگی ها فرار فقره (۲) مادهٔ (۱۷) کنوانسیون بین المللی تلگرافی اتلانتیك ستی بوسیلهٔ اقدامات رسمی بکنوانسیون مذکور الحاق نمود .

چهارم :- طوریکه درسالنامهٔ گذشته ازسفارش اسامبلهٔ عمومی یونوراجع به تاسیس یك کمیته بنام کمیتهٔ حمایهٔ اطفال یونو .(جهت امداد باطفال تمامی ممالکی که ازتاثیر ناگوار محاربهٔ عمومی دوم دچارفلاکت ومصیبت گردیده اند) درهریك ازممالك عضو یونو اطلاع داده بودیم. درافغانستان نیز کمیتهٔ بعنوان کمیتهٔ ملی حمایهٔ اطفال یونو درافغانستان تاسیس گردید که درتحت ریاست ښاغلی سید قاسمخان رشتیا اداره میشود .

پنجم :- اخیراً موافقهٔ بین ښاغلی رشتیا رئیس کمیتهٔ حمایه اطفال یونو در افغانستان وآقای تریگولی سکرتر جنرال یونو بتاریخ ۱۲ جولای ۱۹۴۹ بامضاء رسید که باساس آن درخصوص اعانهٔ مصارفات آن وتهیهٔ راپور مالی مربوط بدارائی واقدامات وغیره اجراآتیکه بعمل آید مقرراتی بین کمیتهٔ حمایهٔ اطفال افغانی وسکرتر جنرال موصوف وضع شده است .

ششم :- باثر اعانهٔ که برای حمایت واستعانت اطفال بین المللی ازطرف اهالی در افغانستان اهداشد مبلغ ۱۲ هزار دالرجمع آوری گردید .

هفتم :- اسامبلهٔ عمومی یونو برطبق تصویب نمبر ۱۲۰ (۲) مورخه ۲۱ اکتوبر کونسل اجتماعی واقتصادی خودرا دعوت داد تاعواملی راکه کمیسیون اقتصادی شرق میانه روی آن بوجود آمده بتواند مطالعه کند، زیرا تاسیس کمیسیونهای منطقوی برای پیشبرد اقتصاد عمومی وبلند بردن سویهٔ زندگانی وکار گرفتن ازمناطق وتبادلهٔ موادخام واموال بین المناطق وغیرآن درچوکات کار سازمان ملل متحده داخل بوده وکمیسیونهای . یوروپ ، امریکای لاتین وشرق اقصی قبلاً آماده شده شروع بکارنموده بود وچون شرق وسطی از هرحیث مخصوصاً اقتصادیات عقب مانده ، بایدبرای پیشبرد امور اقتصادی آن کمیسیونی مانند کمیسیونهای متذکره ازطرف یونو در نظر گرفته شود . بنابران برطبق تصویب فوق الذکر بتاریخ ۸ مارچ ۱۹۴۸ کمیتهٔ ادهوك بوجود آمد که این کمیته مرکب است ازچین ، مصر، فرانس ایران ، عراق، لبنان، ترکیه، روسیه شوروی انگلستان ، اتازونی ، وونزویلا وظیفهٔ این کمیته مطالعهٔ عواملی بود که به اساس آن کمسیون شرق میانه داخل درچوکات موسسهٔ ملل متحده بوجود آید . کمیتهٔ ادهوك بتاریخ ۱۵ اپریل شروع بکارنمود ودرآن علاوه بر نمایندگان فوق ، نمایندگان بامتخصص یونو ونمایندهٔ عرب لیگ نیزدعوت شده بود . نمایندگان ممالکی که بشرق وسطی داخل بودند ویابه آن علاقه مندی زیاد داشتند مجاز گشتند که بحیث سامع در آن حصه بگیرند ودرصورت تماس بمنافع شان بااجازهٔ رئیس اظهارات بیان نمایند . اما حق رای دهی را نداشتند . مذاکرات این کمیته بتاریخ اول جون ۴۸ خاتمه پذیرفت . راپوری ازجریانات آن ترتیب یافت . کمیتهٔ مذکور نمایندهٔ لبنان را درتمام جلسات خود بحیث رئیس تعین وازوی خواهش شدتاراپور گذارشات و مباحثات رانیز ترتیب دهد کمیته درمجلس اول پروگرام

کارو ساعات جلسه‌های آینده ومشوره باحکومات ممالک داخل حوزهٔ شرق میانه‌وایجنسی های که دلچسپی بمسئله دارند خواه ازجملهٔ اعضای یونو باشند یا نباشند همه‌رامعین نمود . وبعد از مباحثات لازمه کمیتهٔ مذکور فیصله های چندی بعمل آورد که اینک محض فقرهٔ دوم آن ازحیث اهمیت ودلچسپی که بان محسوس میشود تذکر می یابد :

کمیته فیصله نمود که حکومت افغانستان ، عرب سعودی سیریا ، یمن و اردنیه رادعوت نماید تانظریات خودرادرباب بوجود آمدن این کمیته اظهار کنند ونیز در خصوص معین نمودن خطوط شرق نظریه بدهند، بالاخره کمیتهٔ مذکور برای مطالعهٔ حدود جغرافیای منطقهٔ شرق میانه کمیتهٔ فرعی رابوجود آورد که این کمیته مرکب ازنمایندگان مصر، فرانس ، عراق، ترکیه وانگلستان بود، این کمیته بعداز چندمجلس راپوری راترتیب وبه کمیتهٔ اصلی تقدیم کرد کمیتهٔ اصلی اول الذکر مجدداً بتاریخ ۱۰ می ۱۹۴۸ آغاز بکار نمود تاتوضیحات شفاهی یاتحریری را درموضوعات ذیل بدست آرد :

الف : - حکوماتیکه عضو کمیتهٔ ادهوک نیستند، یعنی افغانستان، حبشه، یونان، عرب سعودی، شام، یمن.

ب : - عرب لیگ .

ج : - ایجنسی های خاص مثل موسسهٔ بین المللی کار موسسهٔ زراعتی وغذا، موسسهٔ یونسکو، موسسهٔ مونتری فند وغیره. خلاصه اینکه مجلس پیشنهاد تاسیس کمیسون دایمی شرق میانه‌را نمود وافغانستان نیزدرآن بدون استثنا ازطرف تمام اعضاپذیرفته شد .

هشتم - قبل برین اسامبلهٔ عمومی یو اینید نیشنز تصمیمی اتخاذ نمود که مقاصد واساس‌های منشور ملل متحده، باتشکیلات و فعالیت های آن در معارف ممالک عضو تدریس شود ، باساس آن دارالانشای یونو به تمام ممالک عضو از تصمیم مذکور اطلاع وسفارش نمود که تدریس منشور متذکره رادرمعارف خویش آغاز نمایند وچون باثر آن بوزارت جلیلهٔ معارف اطلاع داده‌شد وزارت موصوف ازعملی نمودن تصمیم متذکره جهت تدریس مقاصد مذکور در تمام مکاتب ابتدائی، ثانوی وعالی افغانستان اطمینان داده .

- نهم موضوع قابل دلچسپ دیگری که اینک مختصراً باطلاع خوانندگان محترم میرسانیم راجع به‌اولین نشریهٔ رادیو ملل متحده‌است بزبان پشتوشعبهٔ نشریات رادیو یونایتد نیشنز مقرراتی تجویز نمود که‌ام‌حتا برای سه‌ماه بزبان ملی هرمملکت عضو موضوعاتی که طرف دلچسپی مملکت مذکور باشد انتشار نماید، نشریات متذکره در هفته پنج مرتبه یعنی باستثنای روزهای شنبه ویکشنبه هرروزه براد کاست میگردد بااین‌اساس شعبهٔ نشریات مذکور اولین نشریهٔ خودرابزبان پشتو بروز سه‌شنبه ۲۵ می ۱۹۴۸ بین ساعات (۰۰:۰۰ ۵) و(۵:۰۰۷) بوقت گرینویچ بروی موج ۱۸۶۹۵ کیلوسیکل براد کاست نمود .

دهم :- بر اساس تصویب اسامبلهٔ عمومی تمام ممالک عضو یونایتد نیشنز حق دارند که به تناسب خوردی وبزرگی ومقدار سهمیهٔ فیسی که سالانه به یونایتد نیشنز می پردازند، چند نفر را به دارالانشای موسسهٔ مذکور جهت شمولیت درامور اداری معرفی نمایند، چون دارالانشای مذکور نیز نگاشته بود که ازطرف افغانستان هم باید یکی دونفر برای منظور مذکور معرفی گردد، وزارت امور خارجه آقای محمد عثمان خان صدقی راتوسط نمایندگی افغانی دریونو معرفی نمود که اکنون نامبرده درشعبهٔ نشریات موسسهٔ مذکور داخل کار می باشد .

یازدهم :- بسلسله اعانه های که از جانب ممالک اسلامی به پناه گزینان فلسطین فرستاد شده بود ازطرف اهالی تمام ولایات افغانستان وموسسات خیریه نیز یک اندازه اعانهٔ نقدی جمع آوری گردید، توسط وزارت مختاری افغانی درقاهره به سرمنشی جامعهٔ عرب طوراعانه تقدیم شده است .

دوازدهم :- سومین اسامبلهٔ عمومی عادی یونایتد نیشنز بتاریخ ۲۱ سپتامبر ۱۹۴۸ ساعت ۱۰ صبح درپالی شایو پاریس(فرانس) افتتاح گردید، هیئتی که ازطرف افغانستان در اسامبلهٔ مذکور نمایندگی میکرد قرار ذیل اند :

الف - ع ج ا ع والاحضرت سردار محمد داودخان سفیر کبیر اعلیحضرت درپاریس بحیث رئیس هیئت و نمایندهٔ اول .

ب :- ع ج عبدالحمیدخان عزیز نمایندهٔ دایمی افغانی دریونایتد نیشنز بحیث نمایندهٔ دوم .

ج :- ع ص اسلام بیک خان مستشار وزارت مختاری موصوف بحیث نمایندهٔ سوم .

د :- ص سید قاسم خان اتاشهٔ وزارت مختاری موصوف بحیث نمایندهٔ چهارم .

آجنده ولست موضوعات که عمدتاً در اسامبلهٔ مذکور جریان پذیر فت قرار ذیل است :

۱ - افتتاح جلسه ازطرف رئیس هیئت ار جنناتین .

۲ - تعین کمیتهٔ اعتبار نامه ها .

۳ - انتخاب رئیس .

۴ - تاسیس کمیته های بزرگ وانتخاب مامورین .

۵- انتخاب معاونین ریاست .

۶- اعلان ازطرف سکرتر جنرال طبق فقرهٔ (۲) مادهٔ (۱۲) منشور ملل .

۷- اتخاذ آجنده .

۸- افتتاح مباحثهٔ عمومی .

۹- راپور سکرتر جنرال راجع بکار موسسه .

۱۰- راپور شورای امنیت .

۱۱- راپور شورای اقتصادی واجتماعی .
۱۲- راپور شورای قیمومت .
۱۳- مرکز فرماندهی ملل متحده (راپور سکرتر جنرال) .
۱۴- اجازهٔ دخول اعضای جدید .
الف: راپور شورای امنیت.
ب : نظریهٔ مشاورتی محکمهٔ عدلیه بین المللی .
ج : اجازهٔ دخول ایطالیا وتمام ممالکیکه درخواست های عضویتشان درشورای امنیت هفت رأی موافق گرفته باشد .
۱۵- تهدید باستقلال سیاسی وتمامیت ارضی یونان (راپور کمیتهٔ خصوصی راجع به بالقان)
۱۶- مسئلهٔ استقلال کوریا .
الف: راپور کمیسیون موقت کوریا
ب : راپور کمیتهٔ موقت اسامبلهٔ عمومی .
۱۷- مسئلهٔ رأی دهی در شورای امنیت .
الف: راپور کمیتهٔ موقت .
ب : دعوت کنفرانس عمومی تحت مادهٔ (۱۰۹) منشور برای مطالعهٔ مسئلهٔ ویتو درشورای امنیت (پیشنهاد ارجنتاین) .
۱۸- مصلحت راجع به تاسیس یك کمیتهٔ دایمی اسامبلهٔ عمومی (راپور کمیتهٔ موقت) .
۱۹- مطالعهٔ طرز های مختلف پیشرفت همکاری بین المللی در زمینهٔ سیاسی (راپور کمیتهٔ موقت) .
۲۰- راپور های کمیسیون انرجی اتوم (تصمیم شورای امنیت) .
۲۱- انتخاب سه نفرعضو غیر دایمی (شورای امنیت) .
۲۲- راپور حکومت اتحادیهٔ افریقای جنوبی راجع باداره افریقای جنوب غربی (راپور شورای قیمومت) .
۲۳- اطلاع از ممالك غیر مستقل .
الف: خلاصه و تجزیهٔ اطلاعیکه طبق مادهٔ (E۷۳) منشور ملل مخابره شده (راپور سکرتر جنرال) .
ب : اطلاعیکه طبق مادهٔ (E۷۳) مخابره شده (راپور کمیتهٔ خصوصی) .
۲۴- موافقات با(ایجنسی های خاص) .
الف: درخواست فنلیند برای عضویت در موسسهٔ بین المللی هوانوردی ملکی (پیشنهاد سکرتر جنرال) .

ب : تصویب موافقات متمم باایجنسی های خاص راجع به لیسه باسهٔ ملل متحده (راپور سکرتر جنرال) .

۲۵- انتظام وروابط باایجنسی های خاص وپروگرامهای کار ملل متحده وایجنسی های خاص (راپور سکرتر جنرال)

۲۶- آزادی اطلاعات (راپور شورای اقتصادی واجتماعی) .

۲۷- انتخاب شش عضو شورای اقتصادی واجتماعی .

۲۸- انتخاب پنج عضو ، محکمهٔ عدالت بین المللی .

۲۹- توسعه وپیشبرد حقوق بین المللی : انتخاب اعضای کمیسیون حقوق بین المللی .

۳۰- ثبت ونشر معاهدات وموافقات بین المللی (راپور سکرتر جنرال) .

۳۱- امتیازات ومعاینات ملل متحده (راپور سکرتر جنرال) .

الف: موافقهٔ مرکز فرماندهی .

ب : کنوانسیون عمومی امتیازات ومعاینات ملل متحده .

۳۲- ازبین بردن اقلیت ها : پروژهٔ کنوانسیون وراپور شورای اقتصادی و اجتماعی .

۳۳- پروژهٔ فرانین برای دعوت کنفرانس های بین المللی (راپور سکرتر جنرال) .

۳٤ - گماشتن معاون سکرترجنرال دردفتر اجرائیهٔ دارالانشاوانتظام عمومی .

۳۵- ادارهٔ مالیاتی ملل متحده .

الف - راپور مالیاتی وحسابات ۱۹٤۷ وراپور هیئت تمیز .

ب - تخمینات مکمل ۱۹٤۸ (راپورمنشی عمومی).

ج - تخمینات بودجه ۱۹٤۹ .

د - مصارف غیرمترقبه وفوق العاده (راپور سکرتر جنرال) .

ه - راپور های کمیتهٔ مشاورتی برمسائل اداری وبودجه.

و - راپور کمسیون اسهام تعاونی .

ز - اعانهٔ فوری بین المللی برای اطفال ،استماع محاسبات سالانه اعانهٔ(راپور سکرترجنرال)

۳٦ - مقرری هابرای تکمیل اعضای کمبود هیئت های فرعی اسامبلهٔ عمومی .

الف - مسائل اداری وبودجهٔ کمیتهٔ مشاورتی .

ب - کمیته اعانات .

ج - هیئت تمیز ،

د - کمیتهٔ سرمایه‌ها .

۳۷ - طرح ملل متحده برای مستمری عمومی عمله وفعله .

الف :- راپور کمیتهٔ اعانهٔ مامورین ملل متحده که در آن پروژهٔ قوانین مستمری دایمی تقدیم شده است .

ب : راپور کمیتهٔ اعانهٔ مامورین درخصوص بکار انداختن سرمایهٔ مستمری .

۳۸ :- تساوی مالیات - پیشنهاد پلان مالیات بندی مامورین (راپور سکرتر جنرال)

۳۹ :- سیستم مخابرات بعیدهٔ ملل متحده (راپور سکرتر جنرال) .

۴۰ :- تاسیس سرویس پستی ملل متحده (راپور سکرتر جنرال) .

۴۱ :- انتقال موجودی ودارائی جامعهٔ ملل (راپور سکرتر جنرال) .

۴۲ :- ترتیب دارالانشا و بر نسبت تقسیمات جغرافیائی (راپور سکرتر جنرال) .

۴۳ :- پیشنهاد برای اتخاذ زبان اسپانوی بحیث یکی از السنهٔ مروجهٔ اسامبلهٔ عمومی (راپور سکرتر جنرال) .

۴۴ :- تخلف اتحاد جماهیر اشتراکیهٔ شوروی از حقوق اساسی بشر بکار بردن تراديش سیاسی ودیگر اساسهای منشور ملل (پیشنهاد چلی) .

۴۵ :- سلوك باهند برای افریقای جنوبی (پیشنهاد هندوستان) .

۴۶ :- تقسیم مساوی جغرافیائی کرسیها برای شش عضو غیر دایمی .

۴۷ :- اصلاح قانون (۱۴۹) قوانین رویهٔ اسامبلهٔ عمومی برای رسمی ساختن بر نسبت حد اکثر فی صدی در اندازهٔ تعین مصارفات ملل متحده (پیشنهاد ارژانتین) .

۴۸ :- افزودن تعداد ممالك عضو که شورای اقتصادی واجتماعی نماینده گی دارند به ۲۴ نفر (پیشنهاد ارجنتاین)

سیزدهم - قرار تصمیم نمبر ۱۶۸ (۲) اسامبلهٔ عمومی که تاریخ ۲۴ اکتوبر را بحیث روز ملل متحده انتخاب نموده بتمام دول عضو توسط دارالانشای یونو توصیه نمود تا در مملکت شان بمناسبت روز مذکور ترتیباتی اتخاذ گردیده به تبلیغ صلح وصلاح ونشر اساس های منشور ملل متحده پرداخته شود باثر سفارشی متذکره در مملکت ما نیز به نسبت سالگرهٔ سومین سال تاسیس موسسهٔ مذکور ترتیبات ذیل گرفته شد :-

الف :- قبلاً تاریخ ۲۴ اکتوبر ۱۹۴۸ بحیث روز سالگرهٔ تاسیس موسسه ملل متحده درجراید ورادیو اعلان گردیده .

ب :- بروز مذکور جرائد مرکز وولایات شماره های خود را مخصوص این سالگره شناخته در آن مضامین دراطراف معرفی اساسنامه وتشکیلات وادارات موسسهٔ ملل متحده وهمچنین مقالات دراطراف تائید اساسات ومصالحه جوئی آن مورد انتشار قرار دادند .

ج :- درپروگرام همان شب رادیو کابل دراطراف همین موضوع نشریاتی بعمل آمده

وازطرف والاحضرت سپه سالار غازی صدر اعظم بیانیهٔ نسبت باهمیت موسسهٔ ملل متحده وتبلیغات صلح جویانه آن درراديو کابل ایراد گردید .

د :- دربعضی ازمکاتب مرکز وولایات درهمانروز کنفرانسهای دایر و طلاب و معلمین نطق‌های درتائید پرنسیپ های موسسهٔ مذکور ایراد نمودند .

و :- نسبت بروز مذکورازطرف وزارت مخابرات تکت پوستهٔ مخصوص طبع ومورد انتشار قرارداده شد وعایدات تکت های مذکور بسلسلهٔ اعانهٔ اطفال بین المللی تفویض گردید .

ه :- درانجمن‌های ملی در آنروز کنفرانسهای مربوطه به به موضوع موسسهٔ ملل متحده ایراد گردید .

ی :- تلگرام تبریکی متضمن تائید مرام موسسهٔ ملل متحده ازطرف ع ج وزیرامور خارجیه بعنوان سکرتر جنرال یونو مخابره شد .

چهاردهم :- نظربه درخواست وسفارش دارالانشای ملل متحده که همه ساله راپور اجراآت واقدامات ممالک عضو رادرزمینهٔ حقوق بشر یعنی اجراآت حکومات را که در دوران سال چه قدمهای برای بهبود رفاهیت حال توده درممالک‌شان برداشته اندبرای انتشاردر سالنامهٔ حقوق بشر مطالعه می‌نماید ازین وزارت نیز معلومات مطلوبه‌را برای سالنامه ۱۹۴۸ خواهش برده‌بود که باساس آن معلومات مذکورتوسط ریاست مستقل مطبوعات ترتیب وذریعهٔ نمایندگی موصوف بدارالانشا فرستاد شده معلومات متذکره اینک جهت تزئیداطلاع مطالعین محترم ذیلاً درج میگردد :

معلومات راجع بحقوق بشر در افغانستان

« مقدمه »

شکر حکومت ملی، افغانستان دارای قانون اساسی مکتوبه ایست که در ۳۱ اکتوبر ۱۹۳۱ قبول واتخاذ شده است مطابق این قانون اساسی رژیم حکومت رژیم شاهی مشروطه بوده همه مواضع وقسمت های مملکت یک هستی وتمامیت واحده راتشکیل میدهد. مملکت منقسم به ولایات بوده وهرولایات بذریعهٔ یک نائب‌الحکومه « گورنر » ویک مجلس مشوره اداره میشود .

حکومت برای حفظ امنیت وتطبیق قانون دولت بتمام معنی مقتدر است .

یک قانون اساسی مکتوبه در ۱۹۳۱ وقانون اساسی دومی‌در ۱۹ - اپریل ۱۹۳۲ تنفیذشده بود . قانون اساسی جدید بذریعهٔ « لویه جرگه » که در جولائی ۱۹۳۱ اجتماع نموده بود تنفیذ گردید .

پرنسیپ های اساسی حکومت افغانستان تاریخی
۳۱ - اکتوبر ۱۹۳۱

پرنسیپ های عمومی :

مادهٔ اول - دین اهالی افغانستان دین مقدس اسلامی است ومذهب رسمی اکثر اهالی مملکت مذهب حنفی است ، پادشاه افغانستان باید پیرو همین مذهب باشد پیروان مذاهب دیگر مانند هندوها ویهودها که در افغانستان زندگی می کنند ازعادات و اخلاق عمومیه تخلف ننموده در اجرای مراسم خود آزاد می باشند .

مادهٔ دوم :- همانطوری که حکومت افغانستان از آزادی تامه اجراآت ومعاملات داخلی وخارجی خود متمتع است، تمام حصص وعلاقه های مملکت تحت امروارادهٔ اعلیحضرت پادشاه افغانستان اتحادیه واحدی رامی سازند وهیچ فرق وامتیازی در بین حصص مختلف مملکت وجود ندارد،

سوم :- شهر کابل مرکز حکومت افغانستان بوده وهمه باشنده گان مملکت از جانب حکومت مساویانه دیده میشوند . باشنده گان شهر کابل هیچ حقوق خاصی نسبت به اهالی شهر ها ودهات حصص دیگر مملکت ندارد .

« حقوق ملت »

قانون اساسی حاوی یك اعلامیهٔ مبسوط ومفصلی راجع به حقوق اتباع افغانستان میباشد ، همه باشنده گان مملکت مساوی بوده . فرق وتبعیض دین ومذهب وجود ندارد . اما اتباع افغانی راکه شامل همه باشنده گان وساکنین مملکت می باشند لازم است به قیود وشرایط حکومت در معاملات مذهبی و سیاسی مقید وپابند باشند . قانون اساسی اعلام مینماید که ، (به آزادی شخصی مداخلت و مزاحمتی نبوده) وهیچکس بدون یك امر (که مطابق به شریعت اسلام ویاقوانین مربوط نباشد) محبوس یاجزا داده نمیشود . هکذا قانون اساسی مذکور بردگی وغلامی را ممنوع قرار داده وضع تکالیف با اخذ بیگار (جز درائنای وقت جنگ) ممنوع بوده وهرنوع شکنجه و عقوبت لغو وباطل قرار داده شده است . آزادی تجارت،صنعت وزراعت درحدود قانون گارنتی وضمانت شده، جایداد ومایملك که ازطرف حکومت گرفته شود(جز درمورد اشخاص که به خارجه سکونت پذیر و مشغول پروپاگند و دسیسه برعلیه حکومت افغانستان باشند) تلافی وعوض داده میشود .

مصئونیت مساکن ومکاتبات آزادی مطبوعات (باتحدیدات جزئی راجع بمذهب) وتوزیع آزاد همه جرائد خارجی (که مسایل برعلیه مذهب وپالیسی حکومت افغانستان راحاوی نباشد) تأمین شده ومسلم میباشد .

تعلیمات ابتدائی اجباری است، مدارس ومکاتب عامه بمنظور حفظ وصیانت تعالیم مذهبی درتحت نظارت حکومت بوده ، خارجی ها بهباز نمودن مکاتب جز در مورد آموختن ارت وصنعت صنایع والسنهٔ خارجی مجاز نمیباشند .

اتباع افغانی بخدمات حکومتی طرف احتیاج قبول شده مأمورین ملکی ازحمایت وسیعی مطابق قانون اساسی برخوردار میبا شند .

مواد قانون اساسی راجع بحقوق عمومی رعایای افغانی :

مادهٔ(۹)همه کسانیکه درمملکت افغانستان بودوباش دارند بدون هیچیك فرق وامتیاز مسلك رعایای افغانی گفته میشوند . تابعیت افغانی مطابق بقوانین تابعیت قبول وترك میشود.

مادهٔ (۱۰) تبعهٔ افغانی باوجود اینکه مکلف اند از نظامنامهٔ حکومت در مسایل دین وسیاسی متابعت نمایند ازحقوق حقهٔ خود مطابق بشریعت اسلامی ویاقوانین موضوعهٔ مملکتی بدرستی متمتع میشوند .

مادهٔ (۱۱) هیچ مداخلتی باآزادی شخصی وجود ندارد . هیچکس بکدام جزا ویاحبس بدون تخلف ازاوامر شرعی ویاقوانین موضوعهٔ حکومتی نمیگردد .

غلامی وغلام ساختن درافغانستان مروج نیست . هیچ مرد ویازنی در افغانستان کسی را غلام ویاکنیز گرفته نمیتواند .

مادهٔ (۱۲) رعایای افغانی موافق به تحدیدات قانونی در همه مسایل تجارتی اندستری وزراعتی آزاد اند .

مادهٔ (۱۳) تمام تبعهٔ افغانی مطابق بقوانین شرعی ودولتی حقوق مساوی دارند .

مادهٔ (۱٤) تبعهٔ افغانی نظربه استعداد وقابلیت هنگام ضرورت بخدمت گماشته میشوند.

مادهٔ (۱۵) درافغانستان ملکیت منقول وغیرمنقول هریك از باشندگان حمایت میشود. ودرموقع ضرورت برای منفعت عامه اگر ملکیت غیر منقول کسی از طرف حکومت خریده میشود بمالك آن مطابق به‌اوامر شرعی ونظریهٔ هیئت منتخبه قبل ازتصرف آن قیمت پرداخته میشود.

ماده (۱٦) محل بود وباش‌هرباشندهٔ مملکت افغانستان‌ازهرخیلی که‌باشند از هرگونه مداخلت وتجاوزی‌مصئون است .

هیچ مامور رسمی ویااشخاص غیر رسمی بدون امریکه ازطرف حکومت مطابق بشریعت اسلامی ویاقانون موضوعهٔ حکومتی حاصل کرده باشد بی آنکه اجازه بخواهد داخل اقامتگاه یکنفر شده نمیتواند .

مادهٔ (۱۷) ضبط ملکیت منقول وغیر منقول منسوخ قرار یافته است - به جز از ملکیت آن اشخاصیکه درخارج مملکت زیسته وبرخلاف حکومت افغانستان پروپاگند نمایند ویا دسیسه بازی کنند .

ماده (۱۸) گرد آوری پول وگرفتن قشون الجاری وجمع آوری مردم برای خدمت بیکاری بجز زمان جنگ کاملا منع قرار یافته است .

ماده (۱۹) جزاهای سنگین وظلم کارانه بکلی متروك وممنوع است . هیچگونه جزائی تحمیل شده نمیتواند که مطابق باوامر مقدس اسلامی ویاقوانین موضوعه جزائی حکومتی نباشد .

ماده (۲۰) تعلیمات ابتدائی برای اطفال افغانی اجبا ریست .

مادهٔ (۲۱) در افغانستان تعلیمات علوم اسلامی منع نبوده وهر یك از تبعهٔ افغانی مختار است که تعلیمات علوم اسلامی را فرا گیرد . خارجی ها بجز آنها ئیکه مصروف تعلیم ارت مسایل اندستری وزبان های خارجی میباشند ـ اجازه ندارند که مدارس ومکاتب افتتاح کنند.

مادهٔ (۲۲) مکاتب افغانستان تحت نگرانی حکومت میباشند تاتعلیم وتربیت وکلتوری که ازین گونه موسسات انتظار برده میشود بعقاید اسلامی در تصادم نیامده وآنچه را که وزارت ادبیات، وساینس سود مند ثابت میگردد برای متعلمین تهیه نمایند . مگر در اساس تعلیم وتربیه هیچ تغیر ومداخلتی رالازم نشمرده وعقاید پیروان ادیان سماوی دیگر یعنی نصرانی‌ها ویهودی‌ها راهیچ تغیر نمیدهند .

مادهٔ (۲۳) نشریات وجراید افغانستان برخلاف دین ومذهب تبلیغ نمیکنند وبجز شروط مخصوصه تحت هیچگونه قیدی نمیبا شند حق نشر واشاعهٔ خبرها محض متعلق بحکومت و تبعهٔ افغانی است . داخل ساختن جرائدخارجی که دارای موادی بر خلاف مسایل دینی ویا لیسی حکومت افغانستان نباشد ممنوع نیست .

مادهٔ (۲٤) فیصلهٔ دعاوی شخصی ومسایل متنازع فیه دربین اهالی بمحاکم عدلی دیگر شعب مربوطهٔ حکومتی راجع میشود وکسانیکه بفیصله وحکم یك محکمه قناعت حاصل نکنند به اولیای امورورزارت مربوطه مراجعه مینمایند واگر بااینهم قانع نشوند بصدر اعظم مملکت واعلیحضرت پادشاه افغانستان رجوع میکنند .

مادهٔ ۲۵ ـ مالیات ومحصولات معینه بقرار اصولنامهٔ جدا گانه اخذ می گردد .

مادهٔ ۲٦ ـ هیچ مقداری بیش ازآنچه در اصولنامهٔ حکومتی جایز شمرده شده است از کسی اخذ نمی گردد .

« ادارهٔ قانون گذاری »

قوه مقننه بذریعهٔ یك هیئت قانون گذاری دواطاقی که از شورای ملی واطاق اعیان متشکل می باشد اجراو تطبیق می شود .

اطاق عوام، شورای ملی نامیده می‌شود که درسنه ۱۳۰۹ هجری مطابق (   ) عیسوی

تاسیس شده اعضای اطاق مذکور ازایالات ومحالات برای‌مدت سه‌سال انتخاب شده نمایندگان تمام ساکنین مملکت می‌باشند مجلس مذکور دارای ۱۱۰ عضو می باشد .

همه قوانین و نظامات که تنفیذ وبه وجود آوردن آن برای تقویه و استحکام مبانی حکومت و برای ادارهٔ امور لازمی هستند ازطرف شورای ملی تصویب خواهد شد .

شورا راجع بوضع محصولات ومالیات ـ قوانین ونظامات‌جدید ـ اعطای امتیازات بکمپنی ها قرضه ـ طرق وشوارع وراه هائی ریل قوت وصلاحیت داشته ومی‌تواند عملیاتی‌را که از طرف وزارت خانه‌ها درحینیکه شورا تعطیل‌است صورت گرفته شده باشد تجدیدنظر وباز رسی کنند شورا می‌توانند شاه را ملاقات کنند ولی باید اول از وزیر دربار تقاضا کنند که وقت ملاقات را تنظیم نماید .

مجلس اعیان ازاشخاص باتجربه وباهوش از طرف شاه تعین می شود . مجلس مذکور دارای ۴۳ عضو می‌باشد . تجاویزیکه ازطرف مجلس اعیان تصویب می‌شود شورای ملی را لازم دارد هکذا تصاویب شورای ملی تصویب مجلس اعیان را لازم دارد جز در موارد استثنائی مثلا تجاویزیکه‌ازطرف شورای ملی تصویب گردیده باشد ـــ بدون تصویب مجلس عالی اعیان هم در صورتیکه مجلس اعیان در حال جلسه نباشد باصحهٔ شاهانه عملی می‌شود ، وهکذا شاه می‌تواند یك‌اختلاف بین شورا واعیان‌را راجع به تجویزیکه ازطرف اعیان تصویب شده واما از طرف شورا تصویب نشده باشد فیصله نماید .

« بعضی مواد قانون اساسی راجع به قوهٔ پارلمان »

مادهٔ (۴۹) اعضای شورای ملی حق دارد که دروقت ضرورت باپادشاه مملکت ملاقات نمایند دریتگونه ملاقات ها واستشاره ها هیئتی که مرکب ازرئیس شوای ملی وشش تن از اعضائی باشد که ازطرف همه وکلاء انتخاب می گردد . این هیئت ازوزیر دربار مملکت خواهش می نماید که برای ملاقات ترتیب اتخاذ ووقت تعین کنند .

مادهٔ (۶۲) به عرایض اهالی که از طرف شعبات مربوطهٔ رسمی ووزارت مربوطهٔ آن پرداختی نمی‌شود توسط نمایندهٔ منطقه که‌عارض به‌آن متعلق‌است بمجلس پیش شده میتواند . اینچنین عرایض ازطرف رئیس مجلس برای غور بصدراعظم مملکت سپرده می‌شود .

مادهٔ (۷۶) وزراء نزد اعضای شورای ملی مسئول می باشند تا بصورت عمومی پالیسی حکومت را مدنظر داشته باشند ودر وزارت خانه‌ها نیز مسئولیت خاصی نزد نمایندگان ملت دارند . اعلیحضرت پادشاه افغانستان به اینصورت ازهرگونه مسئولیتی آزاد است .

حقوق مامورین ملکی :

مادهٔ ۸۴ - مأمورین ملکی بقرار مواد نظامنامهٔ مأمورین بماموریتهای که مستحق بوده وقابلیت آن را میداشته باشند، مقرر میگردند. وجز آنکه استعفی کنند ویامقامات باصلاحیت مربوطه تبدیلی شان را لازم بدانند مأمورین ملکی موقوف نمی شوند . آن مامورینیکه سلوك خوب مینمایند و به وظائف خود بدرستی وارسی می کنند ترفیع مینمایند ومطابق بمقررات موضوعه درمعاشات آنها ازدیاد بعمل می آید .

«ادارهٔ عدلی وقضائی»

همه محاکم ازهرنوع مداخله آزاد میباشد - وهمه اتباع افغانستان که بافیصله وامریك محکمه قناعت حاصل کرده نمیباشد حق دارد بمقامات ذیصلاحیت بالاتر الی وزارت خانه مربوطه و اگر باز هم بقناعت وی پرداخته نشده باشد حتی تاصدر اعظم و اعلیحضرت پادشاه عرض خود را رسانده وخواهان مرافعه شود . تأسیس نمودن هرقسم محکمه مخصوص برای تصفیهٔ دعویهای خصوصی خارج ازمحکمه عدلی ممنوع است .

بعضی مواد قانون اساسی راجع به قوت وصلاحیت محاکم :

مادهٔ (۸۷)- دعاوی عمومی تحت قوانین شرعی در محاکم عدلی دوران داده میشود .

مادهٔ (۸۸) - دعاوی که در محاکم عدلی دوران پیدامی کند مطابق با حکام مذهب حنفی فیصله می شوند .

مادهٔ (۸۶) همه محاکم عدلی از هرگونه مداخلتی آزادند .

مادهٔ (۹۰) دعواها همه علانیه دوران مینمایند به استثنای دعواهائیکه قاضی استماع علانیهٔ آن را لازم ندانند .

مادهٔ (۹۱) هرشخصی میتواندمطابق بقوانین شرعیت برای تأمین حقوق خویش دعوی کند .

مادهٔ (۹۲) محاکم عدلی هیچ تأخیری در استماع دعاوی ننموده وجزاز مقررات شرعی بهیچ طریق دیگر اتکا نمیشود .

مادهٔ (۹۳) هیچکس محکمهٔ خصوصی برای حل دعاوی درخارج محاکم عدلی بنا کرده نمیتواند.

مصئونیت مکاتیب ومخابرات

مادهٔ (۱۰۹) حفاظت مکاتیب ارسالی توسط مامورین پوسته بدرستی میشود . مکاتیب وغیره مراسلات که محصول پوستی آنها تادیه شده باشد از طرف هیچ ادارهٔ پستی باستثنای احکام مخصوصیکه از دولت رسد باز نمیگردد و سربسته بمرسل الیه میرسد .

اصولنامهٔ کار و کارگر

این اصولنامه بالای دومطلب مهم ذیل اتکا یافته ،

الف ـ آزادی در انتخابات مسلک صنعتی .

هر شخص برای انتخابات مسلك صنعت مشروعه خویش آزاداست ـ مشروط براینکه قبل از عملی نمودن آن ذریعهٔ پیشنهاد تحریری ـ اجازهٔ وزارت اقتصادملی راحاصل نموده مطابق اصول موضوعهٔ دولت رفتار نماید .

ب : حمایهٔ کارگران به ترتیب ذیل ،

الف ـ رسیدن حق الزحمه طور کامل وبدون موانع به کارگران .

ب :ـ تلافی خسارات واردهٔ جسمانی کارگران درحین اجرای وظائف شان .

ج :ـ تعین وقت کار طورمنصفانه .

د :ـ استراحت هفته وار .

ه :ـ حفظ ماتقدم از خطر .

و :ـ حفظ الصحه .

مقررات کار :

مادهٔ(٦) ـ اصولنامهٔ عقدتحریری قرارداد ـ بین کار ، فرماو کارگروبین کار فرماومستخدم حتمی ولازمیست . قرارداد کار ، قراردادی راگویند که درآن کارگرویامستخدم بمقابل حق الزحمهٔ معینه تعهدمیکنند که دریك محل کارداخل گردیده و بالمثل کار فرمامتعهدمیشود که حق الزحمهٔ معینه رابه کارگرویامستخدم مذکور بپردازد ـ ودرقرارداد مزبورموافقه جانبین حاصل میباشد .

ماده(٨) موسسات صناعتی اصول شرائطاستخدام کارگرانومستخدمین را باتعین حق الزحمه آنهابه غرض اطلاع عامه اعلان مینمایند . استخدام کارگران ومستخدمین بموجب حکم اصل (٦) اختیاری وبموافقهٔ طرفین است .

تکالیف کارفرمایان:

ماده (١١) تعین حق الزحمهٔ کارگران و مستخدمین بموافقه آزاد کارفرماو کارگر ومستخدم بوده وپس ازمعین گردیدن آن بهامضای قرارداد کار ، ازطرف جانبین . کارفرما مکلف است که حق الزحمهٔ معینه راحسب قرارداد طور کامل وبه اوقات منظم به کارگر ومستخدم تادیه نماید ،

مادهٔ (١٢) ـ حق الزحمهٔ کارگر و مستخدم به پولیکه رسماً از طرف حکومت درمملکت رایج است تادیه میگردد تأدیه حق الزحمه بجنس ، یاتکت که تادیهٔ آن رابجنس مجازبداند

کاملا ممنوع است - و احیاناً اگر قرار دادی هم به این ترتیب شده باشد از اعتبار ساقط است مستخدمین خارجی ازین امر مستثنی بوده و باآنها مطابق قرار دادیکه مستقلاعقد میگردد رفتار میشود .

ماده (۱۳) حق الزحمه کارگران ومستخدم بایستی درماه یك دفعه تادیه گردد - و اگر کدام کارگر ویا مستخدم به نسبت ضرورت خویش معاش پانزده روزهٔ خود را خواهش کند کارفرما در صورت امکان نباید مضایقه نماید .

مادهٔ (۱۵) حق الزحمهٔ کارگر و مستخدم بشخص خود کارگر ومستخدم تادیه گردیده وکار فرما حق ندارد که قرضداران آنها را اعتبار داده و حق الزحمهٔ شان را به اینطور اشخاص بدهد . اگر حکم کدام محکمه موجود باشد کار فرما میتواند که یکحصه معاش کارگر را بقرضداران بدهد .

مادهٔ (۱٦) کارفرما اگر بالای کارگران ومستخدمین قروضی داشته باشد درموعد شش ماه الی یکسال از حق الزحمهٔ آنها وضع نماید .

مادهٔ (۱۷) درصورت افلاس یك موسسه راجع بطلب حق الزحمهٔ کارگر ومستخدم مطابق اصولنامه افلاس و ور شکست رفتار میشود .

ماده (۱۸) کارگران موسسات منافع عامه که توسط اجازه داران بکار گماشته میشوند مستحق اند که درصورت پدیده شدن اجاره دار ویاقطع معامله آنها باحکومت ویا یك موسسه ویا شخص حق الزحمه خویش را ازپول طلب اجاره دار اگر بالای حکومت یاموسسه ویا شخص باشد بعد قناعت اجاره دار ازحکومت ویا موسسه و یا شخص اخذ نماید .

مادهٔ (۱۹) خطریکه در اثنای اجرای وظائف به کارگر ویا مستخدم پیش میشود کار فرما رامکلف می سازد ـ که مطابق موادآتی اصولنامهٔ هذا جبران خسارات جسمانی وارده برکارگر ویا مستخدم را به استثنای فقرات الف ـ ب ـ ج اصل ۲٦ بنماید .

مادهٔ ۲۰ ـ مواديکه خطر درکار در آنها اعتبار داده میشود از قبیل ذیل اند .

الف ـ صنایع تعمیراتی ازقبیل بنائی ـ نصب گادر های سخت و استخوان بندی تعمیرات سنگ کاری، نجاری ـ نصب آهن جامه ـ پلاستر کاری ـ رنگمالی وغیره .

ب: تعهدات حمل ونقل انسان و مال التجاره .

ج :ـ تعهدات بار کردن وپایان کردن مال التجاره .

د :ـ مغازه های ملی وگدام های عمومی .

ه :ـ معادن ومنابع سنگ کشی .

و :ـ موسساتیکه درانجا مواد احتراقیه از قبیل باروت ـ دینامت و غیره ساخته میشود .

ز :- فابریکات وموسسات میکانیکی خورد وبزرگ بلااستثناء والحاقیه‌های میخانیکی موقتی.

ح :- تمام موسسات باحصهٔ موسساتیکه قوهٔ محرکه راتوسط آب ، گاز ، بخار ، تیل وبرق تولید مینمایند .

ط :- موسسات تجارتی .

ی : - موسسات زراعتی مشروط برینکه خسارات وارده توسط آلات میخانیکی و ماشین صورت گرفته باشد .

مادهٔ (۲۱) تحمیل جبران خطر درکار بریک کارفرمای کوچک که بیک تعداد کم کارگر استعمال مینماید وبریک کارفرمای بزرگ که بتعداد کثیر کارگر ومستخدم راشامل کاردارد یکسان میباشد - لاکن شخصیکه طور عادی تنهاپیشهٔ راراجرانموده وبعضی اوقات طورفوق‌العاده برای امداد وکمک کارگری راموقتا استخدام مینماید - کارفرما گفته نمیشود . و به همین ترتیب اگر صاحب یک منزل بعضی اوقات کارهای خویش راتوسط مزدور اجرا مینماید تحت مسئولیت خطر درکارنمی آید . راجع به وقوع خطردر کار های زراعتی شخص مسئول همان است که مالک ماشین وآلات میکانیکی میباشد .

مادهٔ ۲۲ - استفاده کنندگان جبران خطردرکار اشخاص ذیل اند .

الف :- مستخدمین .

ب :- کارگران .

ج : - شاگردان دارای حق الزحمه معینی که‌سن شان (۱۵) سال ویااز ۱۵ بلند باشد.

د - شاگر دان اجوره کاری که سن شان از ۱۵ سال کمتر است ومقید به عقد قرارداد شاگردی نمیباشند .

ماده ۲۵ - عللی که اسباب خطر درجریان کار شمرده میشوند حسب ذیل اند :

الف : - وقوع خطر - مقصد ازوقوع خطر صدمهٔ واردهٔ ظاهری ویاداخلی است که‌توسط عمل فوری وشدید یک قوه یاسبب‌خارجی بجسم وارد آید وباعث مرگ ویاناتوانی کار علاوه ازموعد یک هفته گردد - ازقبیل یکضربهٔ شدید انفلاق‌تولید، زهریت توسط انتشار غازات غیر قابل‌تنفس وغیره .

ب : - باید خطر دراثر کار ودرحین کارواقع گردد مقصد ازخطر درکار این‌است که سبب مستقیم وقوع آن کاری باشد که کارگر ویامستخدم مشغول است وخطر درحین کار اینست که کارگر ویامستخدم مشغول کار بوده توسط خطر یکه در اطراف ونواحی آن واقع میگردد صدمه بردارد ویا تلف شود گرچه این‌خطر دراثر کار مستقیم کارگر ویامستخدم به‌وقوع برسد خطر درحین کار شمرده میشود اگر خطر در منزل کدام مشتری

موسسه ویادر عرض راه منزل مشتری موسسه واقع گردد تحت عنوان خطر در کار می آید لیکن اگر خطر درحین آمدن کارگر ویامستخدم بمحل کار وبادر مراجعت آنها ازمحل کار درمنزل شان بوقع برسد خطر درحین کار گفته نمیشود ونیز خطرا تیکه در اثر حوادث طبیعی از قبیل صاعقه، سیلاب، زلزله وغیره بظهور برسد خطرات کار نمیباشد . اگر چه این خطرات درحین کار هم واقع شود .

ماده ۲۶ - کارگران ومستخدمین درمواقع ذیل حق استفاده ازجبران خطر کار راندا شته وکار فرما مکلف به تلافی آن نمیبا شد .

الف : - درصو رتیکه صدمهٔ وارده بعلت تاثیر مسکرات وادویه مخدره باشد .

ب : - درصو رتیکه عمداً احکام و قواعدی را که مخصو صاً برای حفظ آنها وضع شده رعایت ننما یند .

ج : - درصو رتیکه عالما وعامداً وسائل ووسا ئطی را که برای حفظ آنها تعبیه شده مراعات ننموده وعمداً وسائل مذکور را تغیر داده وازکار بیندازند .

ماده ۲ - کار فرما مکلف است که مرا قبت صحت عمله جات مربوطهٔ خود را نموده ودر صو رتیکه آنها در حین اجرای وظیفه مریض ویامجروح شوند معالجهٔ آنها را از صندوق احتیاط متذکرهٔ اصل (۳۱) بنماید .

تبصره - عمله جات عبارت ازشا گرد کار گر ومستخدم میبا شد .

ماده (۳۱) تمامی موسسات صنعتی مکلف اند که بغرض جبران خسارات وارده بر عمله جات خودها یکمقدار پول دریکی ازبانکهای مملکت بصندوق احتیاط بگذا رند .

ماده ۵۰ - ر صتی های اصولی کارگران ومستخدمین در سال ۲۰ روز رخصت ضروری ویکماه رخصت مریضی میباشد که درحین ضرورت به آن کار گران ومستخدمین مکلف اند که کتباً کارفرما ویا آمرموسسه رامطلع سازند علاوه بر ایام رخصتی های اصو لی اگر کار گران ویامستخدمین غیر حاضر میشوند برای ، روزاول درمقابل یك روز غیر حاضری دوروز معاش آنها کسر میشود و کار فرما بوسائل ممکنه کو شش نماید که شخص غیر حا ضر را بالای وظیفه اش حاضر سازد - درصو رتیکه غیر حاضری ازپنجروز تجاوز نماید درمقابل یك روز غیر حاضری یکروز معاش آن کسر میگردد اگر مریضی کار گرو ویا مستخدم ازیك ماه تجاوز نماید ویاتکرار غیر حا ضر شوند کارفرما بموا فقهٔ مقام صلا حیت دار حکو مت میتواند که قرار داد را فسخ نماید .

تبصره -۱- اگر جلب غیرحاضران ازقدرت کار فرما خارج باشد بمرجع مربوطه اطلاع نما ید تاراجع بجلب آنها اقدامات لازمه بعمل آید .

تبصرهٔ ۲- در صورتیکه کارگران ومستخدمین درطول یکسال از رخصتی های ضروری خود استفاده ننمایند ایام استفاده نشده را علاوه برحق الزحمه ۱۲ ماهه پول نقد معادل حق الزحمه خود مستحق میگردند .

ماده (۵۱) رخصتی های اصولی شاگردان درسال ۱۵ روز رخصت ضروری ویك ماه رخصت مریضی میباشد که حین ضرورت بان شاگردان کار فرما یا امر موسسه را با ثبت مطلع بسازند به استثنای ایام رخصتی های اصولی اگر شاگردان غیر حاضر میشوند برای ده روز اول درمقابل یك روز غیر حاضری یك روز حق الزحمه ویا اجورهٔ آنها کسر میشود واگر غیرحاضری آنهااز ده روزتجاوز نماید کارفرما میتواند که قرار داد آنهارافسخ نماید .

تنظیم کار

مادهٔ ۵۷ - کارگرانی که عمرشان از (۱۸) الی (۲۰) سال باشد علاوه از ۷ ساعت در روز نمیتوانند که به کار های تحت الارضی مشغول باشند ودر بین این هفت ساعت کارا قلایك ساعت استراحت نیز شامل است .

مادهٔ ۵۸ - کارگرانیکه عمرشان از ۱۸ سال کمتر باشد در کار های شب کاری شرکت ورزیده نمیتوانند .

مادهٔ ۵۹ - وقت کار روزانه در ٦ ماه اول سال شمسی (۹) ساعت ودرشش ماه اخیرسال (۸) ساعت میباشد که یك ساعت استراحت دربین ساعات مذکور نیز شامل است .

مادهٔ ٦۰ - اگر دراثر وقوع حوادث طبیعی ویاغیر مترقبه ویا فوق العاده در جریان کار وقفه رخ دهد و کار معطل گردد در صورتیکه وقفه تعطیل یکروزه کار را باعث گردد افزودی ساعات کار زیاده ازوقت معینهٔ اصل (۵۹) لازم نیست . واگر وقفهٔ مذکور تعطیل کار زیاده از یك روزرا دربر گیرد درآنصورت باجازهٔ مرجع صلاحیت دار ساعات کار افزود شده مشروط براینکه افزودی ساعات کار از دو ساعت در روز تجاوز ننماید .

مادهٔ ٦۱ - بهر صورتیکه باشد تخفیف درساعات کار موجب کسر حق الزحمه نگردیده وبالعکس حق الزحمه ساعات افزودی کار فی صد ۱۵ الی فیصد ۲۵ ازمعاش ساعات عادی کار زیاد باشد .

مادهٔ ٦۲ - افزودی لازمهٔ ساعات کار برای مستخدمینیکه وظائف شان بذات خود استراحت را دربر دارد ازقبیل مفتشین ، محافظین ، موتررانها ، تحویلداران ، پیاده ها وغیره مجاز نیست ومعاش ساعات افزودی کار نیز برای اینچنین مستخدمین داده نمیشود .

مادهٔ ٦۳ - موسساتیکه دراثر حوادث غیر مترقبه ویا طبیعی ویافوق العاده برای چندی،

تعطیل میگردند راجع به تادیهٔ حق‌الزحمه عمله جات خویش مکلف اند که مطابق ذیل رفتار نمایند :

الف ـ اگر تعطیل مؤسسه یکماه دوام نماید حق‌الزحمه طور مکمل به عمله جات تادیه گردد .

ب ـ اگر تعطیل مؤسسه دوماه دوام نماید حق‌الزحمهٔ ماه دوم مناصفه به عمله‌جات تادیه گردد

ج ـ درصورتیکه تعطیل مؤسسه از دو ماه تجاوز نماید دراینصورت به موافقهٔ طرفین یا الی دوباره دایر گردیدن مؤسسه مناصفه معاش به عمله جات تادیه گردد ویا قرار داد فسخ شود .

مادهٔ ٦٤ ـ هیچیک مؤسسهٔ صناعتی و تکنیکی مجاز نمیباشد که یکنفر کارگر ومستخدم وشاگرد را علاوه ازشش روز درهفته مشغول به کار بسازد .

مادهٔ ٦٥ ـ دریک هفته ٢٤ ساعت استراحت متواتر تعین شده .

« ٦٦ ـ استراحت هفته وار بروز جمعه که تعطیل عمومی است صورت میگیرد .

« ٦٧ ـ ـ مؤسساتیکه وقفه درآن باعث زیان یاناقص گردیدن مواد مصنوعه میگردد ازقبیل فابریکات برق ویا فابریکات مواد ارترائیه وامثال آن مجاز اند که ازساعات مجموعی استراحت هفته واررا به موافقهٔ جانبین بالای روز های هفته تقسیم ویا دردیگر روزهای هفته عملی سازند .

مادهٔ ٧٠ ـ اگر دفاع ملی مملکت به کار فوق العاده متواتر بدون وقفه هفته وار ضرورت داشته باشد تمام عمله جات ومؤسسات طرف احتیاج مکلف اند که بامر حکومت وبه قدر ضرورت از استراحت هفته وار خود به استثنای اوقات نماز صرف نظر نمایند .

مرستون « دارالمساکین »

مرستون مؤسسهٔ خیریه ایست که در سال ١٣٢٥ وزارت اقتصاد ملی بتاسیس آن داخل اقدامات شده وپس ازانکه پروژهٔ آن مراتب قانونی یعنی تصویب مجلس وزراء وپارلمان مملکت راحاصل نموده دایر گردیده وایک تعداد معتنابه مساکین واشخاص قابل حمایه‌را اعاشه ودرعین حال تربیه مینماید .

مشمولین این مؤسسه عموما ازدو دسته اشخاص متشکل میباشد یکی آنهائیکه فشار حیاتی ومحیطی اوشان را فقیر وبینوا ساخته و قادر به تامین وسائل زندگی خود نمیباشند ، دوم گداگر هائیکه را پیشهٔ پر منفعتی برای خود یافته و از راه فروش کرامت و آبروی خود درجامعه زندگی میکنند . جنبهٔ اول بعد از تحقیقات لازمه داخل مرستون وجنبهٔ دوم توسط

پولیس وموظفین موسسه جمع آوری گردیده داخل مؤسسه وباضمانت اصولی که دوباره گداگری نکنند از مؤسسه خارج میگردند .

بینوایان ومستحقین که در این مؤسسه پذیرفته میشود بحیث عضو عاطل و تنبلی اوقات خود را بسر نبرده هرفرد ازززن ومرد باطفال فراخور حال واستعداد وتوانائی شان به کار واداشته شده بجز معلولین ومعیوبین که عجالتاً هیچ کاری ازآنها گرفته نمیشود دیگر هیچ فرد بیکار موجود نمیباشد . واجراآت مهمهٔ این مؤسسه عبارت است از شعبات مستقلی ازقبیل خیاطی ، نجاری، بوت دوزی ، گل دوزی وغیره اطفال خورد سال که سن شان بین ٦ ، ٧ باشد داخل مؤسسهٔ کودکستان وبالاتر ازآنها قسماً در صنوف داخلی مؤسسه تحت تعلیم وقسماً داخل مکاتب ابتدائی بلدی گردیده اند .

عمارت مرستون که فعلاً بهقلعهٔ هوشمند خان (انتهائی جنوب غربی علاقه بلدیهٔ کابل) بوده بعمارت جدید که درسپین کلی (افشار) (د ه پنج کیلو متری غرب کابل) واقع و دارای پنجصد جریب زمین یك احاطهٔ بزرگ میباشد نقل مکان و برعلاوه یکهزار جریب اززمینهای نوآباد ریزه کوهستان (تعلق بحکومتی کلان شمال)را که حکومت بمؤسسهٔ مذکور تبرع نموده و مؤسسه زمین مذکور را تحت استفاده گرفته است ، درنظر دارد در بعضی ازولایات بزرگ افغانستان هم اراضی خریداری وشعبات خودرا درآنجاقایم گرداند . مامورین داخلی مرستون موظفند امور ارتزاقی - ملبوسات ، ظروف ، تنظیفات ، محروقات ، صحی ، حمل ونقل سپورت ، مخابراتی ، تنویر وغیره خدمات مساکین را تحت تفتیش قرار داده بهآرامی وراحت آنها بکوشد .

موسسه روزنتون (حمایه اطفال)

تاسیس موسسهٔ جهت حمایه اطفال افغانی در افغانستان از زمان سلطنت امیرحبیب‌الله‌خان شهید که بنام (یتیم خانه) یاد میشد روی کار گردیده است مگر در عصر امانی که موسسهٔ مذکور بر طرف گردیده بود دوباره در زمان سلطنت اعلیحضرت نادرشاه شهید این موسسه به (دارالایتام) افتتاح و یك عده اطفال بی بضاعت ویتیم را که از طرف حکومت تأمین حیات اوشان میشد ، در موسسهٔ مذکور جمع وعلاوتاً به تعلیم وتربیه اوشان در داخل موسسهٔ میپرداختند . چون بمقتضای وقت که باید موسسهٔ مذکور یکصورت عصری را بخود میگرفت در جوزای ۱۳۲۷ حکومت متبوعهٔ ما موسسهٔ مذکور را بهنام ریاست (روز نتون) افتتاح وشعبات داخلی آن را وسعت کافی بخشید - علاوتاً بر جمع آوری اعانه همداخل اقدامات گردیدند . که در حال حاضر بواسطهٔ کم بضاعتی خود ریاست روز نتون در نظر دارد

تا طلبای معارف و اطفالی را که مشکوك بمرض سل وغیره میباشند تحت تداوی ومراقبت گرفته برای مساعدت و کمك به اطفال غریب و بی بضاعت توسط ریاست بلدیهٔ شهر یك اندازه پول را تخصیص داده‌اند تا ریاست بلدیه بتواند از آن اطفال در موسم سرما دستگیری وعلاوه در نظر دارند تا برای اطفالیکه در کودکستان تحت تربیه گرفته شده اند ما کولات - ملبوسات ، اسباب بازی و تعلیمات ابتدائی کیندرگارتن (باغچه‌های مخصوص اطفال) را تهیه نموده برای پریوانتوریم ها بستره وسامان تربیوی وصحی و غیره راآماده گردانند وهم بعداز تهیهٔ این همه لوازم در مراکز ریاست روز نتون در نظر دارد . در صورت داشتن سرمایهٔ کافی در شهر های دیگر افغانستان نیز تاسیس همچه موسسه ها شروع شود تااطفال امروز وطن را بتوانند مردان قوی فردا بارآورد .

موسسهٔ خیریهٔ کودکستان :

اگرچه موسسهٔ کودکستان جزء موسسهٔ حمایهٔ اطفال (روزنتون) میباشد مگر بواسطهٔ که فعلا در مرکز سلطنت موسسهٔ کودکستان افتتاح گردیده یك عده اطفال را که سن شان بین دونیم وهفت سال میباشد در موسسه زیر تربیه گرفته اند . اگرچه پروگرام داخلهٔ آن جداگانه است مگر برای مزید معلومات دوستداران نوع بشر تنها به تحریر و توضیح مرام موسسهٔ مذکور اکتفاء نموده ذیلاً مینگاریم :

مرام ومقصد کودکستان : -

۱- آماده ساختن اطفال برای حمایت متحد واجتماعی

۲- تزریق پرنسیپهای اخلاقی وفرمانبرداری وصحی به اطفال

۳- مساعد نمودن تدریجی دماغ و مغزاطفال برای تعلیم وتربیه

٤- موقع دادن برادران غریبی وکارپما دران بی بضاعت و دارای‌اطفال متعدد درصورتیکه خاطرشان از طرف اطفال شان جمع و آسوده میگردد .

٥- کنترول اساسی صحی طبقهٔ اطفال که افراد آتیه وفعال جامعه محسوب خواهند شد .

٦- فهماندن وطریقهٔ نشاندادن بما دران طرز تربیهٔ اطفال شان .

۷- تهیه نمودن استراحت وآفتاب وفرحت برای اطفالیکه مجبور دریك محیط وفضای حزن آوری امرار حیات‌مینمایند . این بود مرام ومقصد موسسه که بر اساس آن مامورین کودکستان سعی دارند اولاد این خاك مقدس را تربیه نموده به آرامی وسعادت آتی شان توجه‌نمایند .

نظر بروح قانون اساسی افغانستان که از طرف قانون اسلامی تائید میشود از حقوق مدنی بحد کافی مستفید بوده و بر علاوه امروز برای حاضر ساختن نسوان برای خدمات

اجتماعی علاوه از مکاتب ابتدائی وثانوی وعالی نسوان موسسات نسائیهٔ دیگر از قبیل انجمن حمایت نسوان در مملکت دائر است که از طرف حکومت شناخته شده و ذریعهٔ آن بلند بردن سویهٔ طبقه نسوان و موقع دادن های مزید بایشان درخدمات اجتماعیه اقدامات وصرف مساعی میشود چنانچه الان هم در موسسات مذکور از قبیل کودکستان زایشگاه، شفاخانه های اطفال وبریوانتوریم وهم در شقوق عرفانی وصحی مملکت یك عده نسوان مقامات اداری ورسمی وخدمات اجتماعی را بدوش دارند و روز بروز درین زمینه پیشرفت حاصل میشود .

ب ـ مدیریت عمومی کنفرانسها :

درسال ۱۳۲۷ حکومت افغانستان در یك عده مجالس بین المللی که برخی ازان ذیلا تذکار مییابد مدعو گردید ونتائج وتصاویب این مجالس که توسط نمایندههای افغانی ویاخود مدیریت عمومی کنفرانسها بدست آمده مورد مطالعهٔ حکومت متبوعه قرار گرفته وامیداست ازان استفاده های لازمه بعمل آورده شود .

۱ـ ع ، ج ، ا ، ع ، نشان سردار محمد داؤدخان سفیر کبیر اعلیحضرت متعینه پاریس در کنگرهٔ بین المللی شرق شناسان که بتاریخ ۲۳ الی ۳۱ جولائی ۱۹۴۸ در پاریس انعقاد یافته بود شمولیت ورزیده بودند .

ع ، ج ، حبیب‌الله خان طرزی وزیرمختاراعلیحضرت درنانکنگ در کنفرانس سی‌ویکمین بین‌المللی کار که بتاریخ ۱۷ جون ۱۹۴۸ درسانفرانسسکو انعقاد یافته بود شمولیت ورزیده بودند .

۳ـ ع ، آقای عبدالرؤف خان سرکاتب سفارتکبرای اعلیحضرت درماسکو در کنفرانس صلیب احمر درسویدن که بتاریخ ۱۶ـ۳۰ اگست ۱۹۴۸ انعقاد یافته بود شمولیت ورزیده بودند .

۴ـ ع ، ج ، ا ، ع نشان سردار محمد داؤد خان سفیر کبیر اعلیحضرت متعینهٔ پاریس درجلسهٔ سوم عمومی یونو که بتاریخ ۱۵ سپتمبر ۱۹۴۸ در پاریس انعقاد یافته بود پروتوکل ادویه مخدره را امضا نموده اند .

۵ـ ع ، ج نجیب‌الله خان سابق کفیل وزارت معارف باداکتر عبدالرحیم خان در کنفرانس یونسکو که بتاریخ ۲۰ نومبر ۱۹۴۸ در بیروت انعقاد یافته بود شمولیت ورزیده بودند .

۶ـ ع ، ج نجیب‌الله خان‌سابق کفیل وزارت معارف دربیست‌وپنجمین کمسیون بت‌های تاریخی که بتاریخ ۲۳ نومبر ۱۹۴۸ دردهلی جدید انعقاد یافته شمولیت ورزیده بودند .

۷ـ ع ، ص غلام محمد مستشار سفارتکبرای اعلیحضرت درهندوستان در کنفرانس هوائی که‌درماه نومبر ۱۹۴۸ در دهلی جدید انعقاد یافته بود شمولیت ورزیده بودند .

۸- ع ، ج نجیب‌الله‌خان سفیر کبیر اعلیحضرت همایونی متمه نه هندوستان راجع به کنفرانس اندونزیا که بتاریخ ۲۰ جنوری ۱۹۴۹ دردهلی جدید انعقاد یافته بودشمولیت‌ورزیده‌بودند .

۹- شمولیت ع،ص غلام‌محمدخان مستشار سفارتکبرای اعلیحضرت دردهلی و آقای‌شالیزی کفیل مدیریت عمومی کار و کارگر صدارت عظمی درجلسه مفتشین کار و کارگر منعقدهٔ ۱۵ نومبر ۱۹۴۸ - سیلون .

ب - شعبهٔ حقوق و معاهدات :

شعبهٔ حقوق و معاهدات وزارت امورخارجه موضوعات قابل درج سالنامه را که اجراآت آن درهذه‌السنه بعمل آمده قرار آتی مینگارد :

۱- پروژهٔ اخذ محصولات قونسلگری هارا ترتیب داده وبغرض طی مراتب اصولی بشعبهٔ مربوطهٔ آن ارسال نموده است .

۲- پروژهٔ بیرق رسمی افغانستان را ترتیب وبغرض طی مراحل قانونی به مجلس عالی وزراء تقدیم نموده‌است .

۳- معاهدات مؤدت بین افغانستان ودول متحابه بغرض مزید معلومات نمایندگان افغانی در خارج ارسال گردیده است .

ثبت موافقات در دفتر یونو

قرار مادهٔ ۱۰۲ چارتر دول عضو مکلف اند که بعداز تاریخ ۲۴ اکتوبر ۱۹۴۵ (یعنی تاریخیکه منشور ملل متحده انعقاد یافته) هرآنچه معاهده ، موافقه قرار داد ها بادول متحابه وکمپنی های عمده بعمل آمده باشد ویادر آتی صورت بگیرد سه کاپی آنرا به هرزمانیکه امضاء گردیده باشد بادونقل فارسی آن بغرض ثبت بدفتر یونو ارسال نمایند .

شعبهٔ حقوق ومعاهدات وزارت امور خارجه موافقاتی را که بغرض ثبت بدفتر یونو ارسال نموده است قرار آتی است :

۱- موافقهٔ سرحدی بین‌افغانستان وشوروی‌را که درسنه ۱۳۲۵ بعمل‌آمده است باپرو توکل مربوطهٔ آن واسنادیکه بین‌سفارتکبرای افغانی درماسکو ووزارت‌خارجهٔ شوروی‌مکاتبه‌شده‌است .

۲- موافقهٔ رادیو تلگرافی بین افغانستان وشوروی که درسنه ۱۳۲۶ بعمل آمده است .

۳- معاهدهٔ مؤدت که قبلا درتاریخ ۲۶ جولائی ۱۹۲۹ بین حکومت‌متبوعهٔ‌ما ودولت‌شاهی هولاند در استانبول عقد وامضاء گردیده بود ولی تعاطی مصدقهٔ معاهدهٔ مذکوره بنابر وقوع محاربهٔ عمومی دوم معوق ومعطل مانده بود اینك اخیرا تعاطی مصدقهٔ معاهدهٔ مزبوره درانقره بین جلالتماب محمد اکرم خان سفیر کبیر اعلیحضرت دران کشور و وزیر مختار دولت شاهی هولاند درانقره بتاریخ ۲۷ نومبر ۱۹۴۸ تعاطی گردید .

الف :- ورودسفرای کبار ووزرای مختاردول متحابه دردورهٔ سال ۱۳۲۶-۱۳۲۷ بکابل.

۱- جلالتماب آقای ونگ کماندر روپ چند بحیث سفیر کبیر ونمایندهٔ فوق العادهٔ حکومت هندوستان بدربار کابل معرفی واگریمان جلالتماب موصوف را بتاریخ ۲۸ فروری ۱۹۴۸ ذریعه وزارت مختاری بریطانیا در کابل طالب گردیدند . حکومت افغانستان به تقرر جلالتماب موافقت و موافقهٔ خویش را بتاریخ ۱۱ حوت ۱۳۲۶ ابلاغ داشتند .

جلالتماب شان بتاریخ ۵ ثور ۱۳۲۷ وارد کابل گردیده وبتاریخ ۱۲ ثور سال مذکور ساعت یازدهٔ قبل از ظهر با تشریفات معموله در قصر دلکشا بحضور اشرف ملوکانه شرفیاب واعتماد نامهٔ خود شانرا تقدیم کردند .

مختصر سوانح عالیقدر جلالتماب ونگ کماندر روپ چند :-

جلالتماب شان بتاریخ ۱۹۰۰ در لاهور تولد گردیده تحصیلات خویش را در فاکولتهٔ اشرف (ایچسن) گرفتند . نامبرده از یك فامیل نجیب وتاریخی پنجاب میباشند . فرچند (نبیکه کلان) شان یکی از جنرالهای امپراطوری مغل ودر اوائل قرن ۱۹ فرمانروای پنجاب بودوتوپ نامی مغلها موسوم به زمزمه بفرمان اومی بود . پدرش برای چندین سال در پالمان سمت حزب مخالف را داشت .

آقای ونگ کماندر روپ چند یك ورزش کار لائق بوده شکار زحوش- اسپ سواری و بازی چوگان را بسیار دوست دارد . نامبرده یك شخص دلیر وشجاعت پسند بوده درجنگ گذشته برضای خود در قوای فضائی شامل و بحیث پیلوت طیارات بم افگن در هند ودرخارج هند خدمت نظامی کرده است .

در سیاست ملی وبین المللی علاقه داشته در زمان حیات پدر وظیفهٔ سکرتری شخصی اورا اجرا میکرد ، زمانیکه پدرش بغرض اشتراك در کنفرانسهای میزمدور (۱۹۳۱-۱۹۳۴) به لندن میرفت نامبرده نیز بااو همراه بوده بانگلستان مسافرت مینمود . بعداز وفات پدر بجای وی در شورای دولتی انتخاب شد تا از اهالی غیر مسلم کل پنجاب نمایندگی نماید در چندین کشور آسیا واروپا سیاحت متعددی نموده درمسائل جهان یك نظر عرفانی ومنوری دارند.

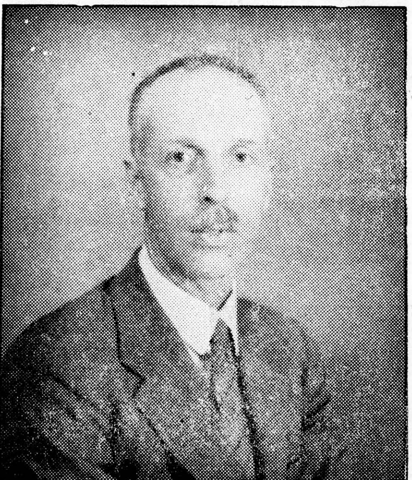
۲- نمایندگی شخصی گورنر جنرال پاکستان در کابل بسفارت کبرا تبدیل وسفارت کبرای موصوف عالیقدر جلالتماب اسمعیل ابراهیم چندریگر را بحیث سفیر کبیر ونمایندهٔ فوق العاده خویش بدربار کابل معرفی واگریمان شان را بتاریخ ۱۴ اپریل ۱۹۴۸ طالب شدند . دولت پادشاهی افغانستان موافقت خویش را نسبت به تقرر جلالتماب شان بحیث سفیر کبیر بتاریخ ۳۱ حمل ۱۳۲۷ صادر کردند . جلالتماب موصوف بتاریخ اول جوزای ۱۳۲۷ وارد کابل شدند ؛ بتاریخ پنجشنبه

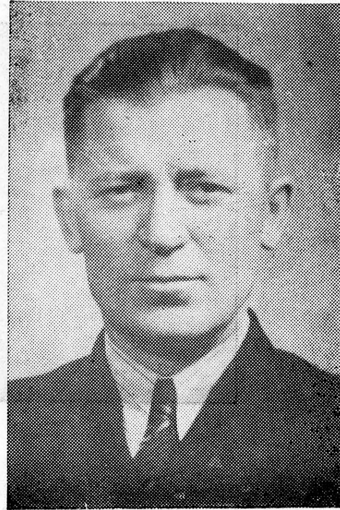
جلالتمآب آقای ونگ کماندر روپ چند سفیر کبیر
و نمایندهٔ فوق‌العادهٔ حکومت هند

جلالتمآب آقای اسماعیل ابراهیم چندریگر
سفیر کبیر پاکستان

جلالتمآب آقای سر جائلز سکوایر
سفیر کبیر برطانیه

جلالتماب آقای فیدوروف ارتیمی فیدورویچ
سفیر کبیر اتحاد جماهیر شوروی

جلالتماب آقای هانری رو سفیر کبیر
دولت جمهوری فرانسه

جلالتماب آقای فراد الخطیب وزیر مختار
و نمایندهٔ فوق العادهٔ عربستان سعودی

جلالتماب آقای ایمیل هرسل نماینده فوق العاده
ووزیر مختار دولت جمهوریه چکوسلواکیا

۲۰ جوزای سال مذکور ساعت یازدهٔ قبل از ظهر جهت تقدیم اعتماد نامهٔ خویش حسب تشریفات معموله در قصر دلکشا بحضور ذات ملوکانه باریاب گردیدند .

مختصر سوانح جلالتماب آقای اسماعیل ابراهیم چندریگر :-

جلالتماب شان بتاریخ ۱۵ سپتمبر ۱۹۴۷ متولد وبعداز طی یکدورهٔ تحصیلات عالی وختم امتحان ایل - ایل - بلی در دارالفنون بمبئی وظیفهٔ وکالت قانونی را در ایالت احمد آباد اجرا مینمودند از سال ۱۹۲۴ الی ۱۹۲۷ در ریاست بلدیهٔ احمد آباد عضویت داشتند . در تبلیغات مدنی سهم بزرگی گرفته از سال ۱۲۲۷ - ۱۹۴۷ در انجمن اسلام وهائی سکول، احمد آباد واجمن معارف احمد آباد و در بعضی از موسسات عامهٔ دیگری حیثیت سکرتر را داشتند ، در ماه فروری ۱۹۳۷ از طرف حوزهٔ موکلان دهنشین ناحیهٔ احمدآباد در مجلس قانون گذاری بمبئی انتخاب شدند در ماه سپتمبر ۱۹۰۷ برای اینکه در محکمهٔ عدلیهٔ بمبئی بوکالت قانونی بپردازند بشهر بمبئی رفتند چنانچه در شق استیناف از عهدهٔ وظیفهٔ وکالت قانونی بخوبی بر آمدند . در سال ۱۹۳۸ در مجلس قانون گذاری بمبئی از طرف حزب مسلم لیگ بسمت معاون رئیس انتخاب شدند .

از سال ۱۹۴۰ الی ۱۹۴۵ هر سال بطور رئیس حزب مسلم لیگ ایالتی بمبئی انتخاب میشدند ، از سال ۱۹۳۴ تاکنون عضویت مدیرهٔ آل اندیا مسلم لیگ میباشند ،ازماه اکتوبر ۱۹۴۶ الی اواسط ماه اگست ۱۹۰۷ از طرف حزب مسلم لیگ در حکومت موقتی هند بوزارت مقرر شده و در اجلاس دوم کمیتهٔ مقدماتی کنفرانس ملل متحده مربوط به تجارت و استخدام ، که ازاپریل ۱۹۴۷ الی اول سپتمبر ۱۹۴۷ در جینوا انعقاد یافته بود حائز مقام ریاست هیئت هند گردیدند ، از ۱۵ اگست ۱۹۴۷ یعنی از بدو تاسیس وزارت تجارت، صنعت و فوائد عامه در پاکستان وظیفه این سه وزارت فوق الذکر را بعهده داشتند .

۳- حکومات افغانستان و اضلاع متحدهٔ امریکا فیصله نمودند تا وزارت مختاری های خویش را در کابل وواشنگتن بسفارت کبرا تبدیل نمایند ، چنانچه وزارتمختاری های طرفین بتاریخ ۲۸ حوت ۱۳۲۶ بسفارتکبرا تبدیل و دولت جمهوری امریکا عالیقدر جلالتماب ایلی ای پالمر را که سابقاً حیثیت وزیر مختار را در کابل دارا بودند ، بحیث سفیر کبیر مقیم در بار کابل معرفی واگریمان شان را بتاریخ ۲۲ حمل ۱۳۲۷ خواستار شدند . دولت پادشاهی افغانستان به تقرر جلالتماب شان موافقت وموافقهٔ خود شان را بتاریخ ۲۰ حمل ۱۳۲۷ تلگرافاً ابلاغ داشتند .

جلالتماب موصوف جهت تقدیم اعتماد نامهٔ خویش بحیث سفیر کبیر بتاریخ شنبه پانزده هم

جوزای ۱۳۲۷ حسب تشریفات معموله در قصر دلکشاه بحضور ذات اشرف ملوکانه شرفیاب و اعتماد نامهٔ خویش را تقدیم نمودند .

٤- همچنین بین دولت پادشاهی افغانستان و دولت بریطانیای عظمی موافقه شد تا وزارت مختاری های خویش رادر کابل و لندن بسفارت کبری مبدل نمایند . بهمین اساس وزارت مختاریها بتاریخ ۲۹ مارچ ۱۹٤۸ بسفارتکبرا تبدیل و حکومت بریطانیا اگسریمان عالیقدر جلالتماب سرجائلز سکواير را بصفت سفیر کبیر مقیم در بار کابل بتاریخ ۳۰ مارچ ۱۹٤۸ خواستار شدند . دولت پادشاهی افغانستان به تقرر جلالتماب موصوف بصفت سفیر کبیر موافقت وموافقهٔ خویش را بتاریخ ۱۹ حمل ۱۳۲۷ بلاغ داشتند .

جلالتماب موصوف بتاریخ سه شنبه چهارم جوزای ۱۳۲۷ ساعت یازدهٔ قبل از ظهر حسب تشریفات معموله در قصر دلکشاه اعتماد نامهٔ خود شان را بحیث سفیر بحضور اشرف ملوکانه تقدیم نمودند .

٥- دولت اتحادیهٔ شوروی بتاریخ ۲۰ میزان ۱۳۲۷ عالیقدر جلالتماب فیدورف ارسیمی فیدورویچ را بحیث سفیر کبیر ونمایندهٔ فوق العادهٔ خویش بدربار کابل معرفی نمود ند دولت پادشاهی افغانستان به تقرر جلالتماب موصوف بحیث سیفر کبیر متعین دربار کابل موافقت وموافقهٔ خویش را بتاریخ ۹ عقرب ۱۳۲۷ ابلاغ داشتند .

جلالتماب شان بتاریخ ٥ جدی ۱۳۲۷ وارد کابل شده و بتاریخ ۱۸ جدی ۱۳۲۷ ساعت یازده ونیم قبل از ظهر اعلیحضرت معظم همایونی ایشان را جهت تقدیم اعتمادنامهٔ شان حسب تشریفات معموله در قصر دلکشاه بحضور خویش پذیرفتند .

مختصر سوانح جلالتماب آقای فیدوروف ارتیمی فیدورویچ :

جلالتماب شان درسال ۱۹۰۱ تولد گردیده تحصیلات عالی را اکمال کرده کنون رتبهٔ جنرال مایوررا دارا میباشند .

قبل از ۱۹۲٦ وظیفهٔ قوماندانی را در قشون شوروی بعهده داشتند از ۱۹۲٦ الی ۱۹۳٤ درمدارس تعلیمات حربی وظیفهٔ معلمی را انجام میداد . از ۱۹۳٤ الی ۱۹۳۹ بحیث معاون اتاشهٔ نظامی در جاپان ایفای وظیفه مینمودند واز ۱۹۳۹ الی ۱۹۳۷ مکرر بوظیفهٔ معلمی مشغول گردیدند . از ۱۹٤۷ الی ۱۹٤۸ رئیس هیئت شوروی در کمیسیون چهار دولت بزرگ درامور تدقیق مستعمرات سابقهٔ ایطالیا مؤظف بودند .

٦- دولت شاهنشاهی ایران توسط سفارت کبرای اعلیحضرت درطهران جلالتماب آقای عبدالحسین انصاری والی اصفهان را که بتاریخ ۲۷/۱۱/۲۷ بحیث سفیر کبیر مقیم دربار

کابل معرفی واگریمان جلالتماب موصوف را طالب شدند دولت پادشاهی افغانستان موافقهٔ خویش را نسبت بتقرر جلالتماب شان بحیث سفیر کبیر بتاریخ ۱۱/۱۲/۲۷ ابلاغ داشتند.

۷- دولت جمهوری فرانسه عالیقدر جلالتماب هانری رورا بحیث وزیر مختار و نمایندهٔ فوق العادهٔ خویش بدربار کابل معرفی اوگریمان عالیهٔ ر جلالتماب موصوف را ذریعهٔ مراسلهٔ مورخهٔ ۱۲ نومبر ۱۹۴۷ وزارت مختاری فرانسه در کابل خواستار شدند. دولت پادشاهی افغانستان موافقهٔ خویش‌را بتاریخ سوم قوس ۱۳۲٦ بوزارت مختاری فرانسه در کابل ابلاغ داشتند.

جلالتماب موصوف بتاریخ سه شنبه ۱۸ جوزای ۱۳۲۷ وارد کابل گردیدند. جلالتماب موصوف بتاریخ چهار شنبه اول سرطان ساعت یازدهٔ قبل از ظهر حسب تشریفات معمو له در قصر دلکشا جهت تقدیم اعتمادنامهٔ شان بحضور اعلیحضرت معظم همایونی باریاب واعتمادنامهٔ خودشان را تقدیم کردند.

مختصر سوانح جلالتماب آقای هانری رو :

جلالتماب شان بتاریخ ۸مارچ ۱۹۰۰ متولد گردیده باشلیهٔ سیانس وفارغ التحصیل مکتب علوم سیاسی میباشند، بتاریخ ۱۹۲۸ در کریر دیپلوماسی داخل گردیده ازجنوری ۱۹۲۹ الی نومبر ۱۹۳۵ مدت‌هفت سال‌را در کمیسری‌عالی جمهوری فرانسه درشام ولبنان سپری نمودند.

در ۱۹۳٦ در مدیریت آسیای وزارت خارجه مامور بوده از۱۹۳٦ الی ۱۹۴۰ وظائف کتابت دوم وکتابت اول‌را درسفارت کبرای فرانسه‌درانقره دارا بودند.

دورهٔ مشاوریت وشارژدافری را گذشتانده در۱۹۴۲ مشاور درجه دوم سفارت ومتعاقباً مشاور درجه اول سفارت بودند. در ۱۹۴۵ بحیث معاون مدیریت اروپای غربی در وزارت امور خارجه مؤظف بودند.

درسالهای ۱۹۴۵ و۱۹۴٦ بحیث متخصص در کنفرانسهای صلح لندن وپاریس شرکت جسته وپس از آن بحیث وزیر مختار وشارژدافر درنیو دهلی فرستاده درآنجا بحیث اولین نمایندهٔ سیاسی فرانسه از مارچ ۱۹۴۷ الی جنوری ۱۹۴۸ مؤظف بودند.

در ۱۹۲۹ موفق باخذ شوالیهٔ لژیون دنور گردیده ودر۱۹۱۸ بحیث یک افسر خدمت میکردند.

۸- دولت عربستان سعودی عالیقدر جلالتماب فوادالخطیب‌را بحیث وزیر مختار ونمایندهٔ فوق العادهٔ خویش بدربار کابل معرفی نموده اگریمان جلالتماب موصوف را توسط وزارت مختاری افغانی درمصر بتاریخ ۱۸ ثور ۱۳۲۷ خواستند. دولت پادشاهی افغانستان بتقرر

جلالتمآب موصوف موافقت کرده وموافقهٔ خویش‌را بتاریخ ۲۰ ثور ۱۳۲۷ ابلاغ داشتند.
جلالتمآب شان بتاریخ ۲۵ اسد ۱۳۲۷ وارد کابل شدند. عالیقدر جلالتمآب موصوف بتاریخ ۳ سنبله ۱۳۲۷ حسب تشریفات معموله در قصر دلکشا بحضور اعلیحضرت همایونی مشرف واعتمادنامهٔ خودشان را تقدیم کردند.

مختصر سوانح جلالتمآب آقای فواد الخطیب:

جلالتمآب شان در ۱۸۸۷ درقصبهٔ (شحیم) درلبنان درخاندان الخطیب که ازبزرگان مذهبی آنجا میباشند متولد گردیده ودرایام شباب دربیروت دریونیورستی امریکائی مشغول تحصیل ادبیات عربی گردیده ودر ۱۹۰۰ فارغ التحصیل شدند. سپس باجمعیت آزادی خواه عرب که برای حصول استقلال خود میکوشیدند کمک نموده وبانشر مضامین واشعار برگزیدهٔ خود درجرائد قوم‌را بآزادی تبلیغ میکردند وعلاوتاً برای تبلیغ افکار ونظریات آزادی خواهی خود بممالک عربی مانند سوریه، لبنان، فلسطین، مصر و سودان مسافرت کرده اند.

در ۱۹۱۵ باثر دعوت شاه حسین مرحوم شاه حجاز بحجاز رفته درآنجا رئیس جریدهٔ (القبله) که بجریدهٔ خصوصی شاه منسوب می شد بکار آغاز وهمیشه دربین قبائل رفته به خطابه ها واشعار جذاب ومؤثر خود آنقوم را برای آزادی و حصول استقلال از ترکها و بطرفداری شاه حسین تبلیغ مینمودند و ازهمین باعث معروف بشاعر بزرگ آزادی خواه عرب گردیدند.

جلالتمآب شان در ۱۹۱۶ معین وزارت امور خارجیه مقرر ودر ۱۹۱۷ مقام وزارت امور خارجیه را اشغال نمودند ودر ۱۹۱۸ بسوریه آمده برای فیصلهٔ قضایای عربی باشاه فیصل مرحوم به لندن وپاریس مسافرت نمودند. در ۱۹۱۹ درزمان سلطنت امیر فیصل در دمشق وزارت امور خارجیه را عهده‌دار بودند. در ۱۹۲۱ زمانیکه فرانسویها سوریه‌را اشغال نمودند به حجاز مراجعت کردند.

در ۱۹۲۱ یعنی زمانیکه شاه ابن‌سعود حجاز را مسخر نموده بود بحیث وزیرامورخارجیه مشغول کار بودند در ۱۹۲۶ مشاور خصوصی امیرعبدالله پادشاه شرق‌اردن بوده وتا ۱۹۳۹ بدین وظیفه ادامه دادند. سپس باثر عدم موافقت سیاست شاه عبدالله برای تبلیغ آزادی و اتحاد ممالک عربی از کار دست کشیده بحجاز مراجعت کردند.

در ۱۹۴۱ شاه ابن سعود ایشان را بریاض دعوت فرموده مشاور خصوصی خویش مقرر کردند. بالاخره در ۱۹۴۸ بحیث وزیر مختارعربستان سعودی بدربار کابل اشغال‌وظیفه نمودند.

تألیفات جلالتماب آقای فواد الخطیب

۱- یك جلد کتاب صرف ونحو عربی .

۲- جزو اول دیوان شعر خود جلالتمابی .

۳- یك درام درشعر .

۴- بعضی لکچرها ومضامین درتاریخ عرب .

کتبیکه تحت طبع است

۱- یك جلد تاریخ ادبیات عربی زمان جاهلیت عرب .

۲- جزو دوم وسوم دیوان شخصی شان .

۳- یك درامه درشعر بنام (زنوبیا) ملکهٔ پالمر .

۴- یك درامه در شعر بنام (عبدالرحمن الناصر) .

۹- حکومت سویدن عالیقدر جلالتماب روالف وامان سفیر کبیر سویدن در ماسکو را بحیث وزیر مختار ونمایندهٔ فوق‌العادهٔ خویش بدربار کابل نیز تعین واگریمان جلالتماب موصوف را بتاریخ ۱۲ ثور ۱۳۲۷ توسط سفارت کبرای افغانی در ماسکو خواستار شدند . دولت پادشاهی افغانستان به تقرر عالیقدر جلالتمابی موصوف بحیث وزیر مختار موافقت و موافقهٔ خویش را بتاریخ ۲۵ ثور ۱۳۲۷ ابلاغ داشتند .

۱۰- دولت شاهی مصر عالیقدر جلالتماب حسن زکی را بحیث وزیر مختار و نمایندهٔ فوق‌العادهٔ خویش بدربار کابل معرفی واگریمان جلالتمابی موصوف بتاریخ ۲۱ سنبله ۱۳۲۷ توسط وزارت‌مختاری مصر در کابل خواسته شد . دولت پادشاهی افغانستان به‌تقرر جلالتماب موصوف بحیث وزیر مختار مقیم دربار کابل موافقت نموده موافقهٔ‌خویش‌را بتاریخ ۲۷ سنبله ۱۳۲۷ بوزارت مختاری‌مصر در کابل اطلاع دادند .

۱۱- حکومت اندونیزیا ذریعهٔ سفارت کبرای افغانی دردهلی عالیقدر جلالتماب میجر جنرال عبدالقادر را بحیث وزیر مختار ونمایندهٔ فوق‌العادهٔ خویش بدربار کابل معرفی نمودند . دولت پادشاهی افغانستان به تقرر جلالتماب شان بتاریخ ۱۰ جوزای ۱۳۲۷ موافقه نمودند جلالتماب‌موصوف بتاریخ ۳۰ سنبله ۱۳۲۷ وارد کابل‌شدند، متعاقبا وزارت‌مختاری اندونیزیا ذریعهٔ مراسله ۱/۸ مورخهٔ ۱۸ نومبر ۱۹۴۹ خویش وزارت مختاری‌را به نمایندگی اندونیزیا دربار کابل مبدل وجلالتماب آقای میجر جنرال عبدالقادر را بحیث نمایندهٔ اندونیزیا‌معرفی نمود . دولت پادشاهی افغانستان بدین پیشنهاد موافقه وازموافقهٔ خویش به نمایندگی اندونیزیا

در کابل اطلاع دادند ، بنابر قضایای اخیر اندونیزیا بهسبب نر سیدن اعتمادشان مراحل رسمی شان طی نشد .

۱۲- دولت بلژیك وسیلهٔ وزارت مختاری اعلیحضرت در پاریس آقای مارسل گوس شارژ دافر بلژیك مقیم کراچی را بحیث شارژ دافر بدربار کابل بتاریخ ۲۸ میزان ۲۷ معرفی واگریمان اورا طالب شدند ، دولت پادشاهی افغانستان به تعین وتقرر آقای موصوف بدربار کابل موافقت وموافقهٔ خود شان را بتاریخ ۲۳ عقرب ۱۳۲۷ تلگراما ابلاغ داشتند .

۱۳- حکومت چکو سلواکیا وسیلهٔ سفارت کبرای خویش درپاریس ذریعهٔ وزارت مختاری دولت شاهی افغانستان متعینهٔ پاریس بتاریخ ۱۰ فروری ۱۹۴۹ آقای ایمیل هرسل را بحیث نمایندهٔ فوق‌العاده ووزیرمختار دولت جمهوریهٔ چکو سلواکیا بدربار کابل معرفی واگریمان جلالتماب موصوف را مطالبه نمودند . دولت پاد شاهی افغانستان بتعین وتقرر آقای موصوف بدربار کابل موافقت وموافقهٔ خودشان را بتاریخ ۲۷/۱۲/۲۵ تلگراماً ابلاغ داشتند .

مختصر سوانح آقای ایمیل هرسل:

جلالتماب شان بتاریخ ۳ جنوری ۱۹۰۱ درلانووک هرادک کرالوه چکوسلواکیا متولد گردیده بعد از انجام تحصیلات درسال ۱۹۲۰ بحیث ژورنالست کار کرده مخصوصاً بمسائل اقتصادی وتجارتی مشغول بود وبعدها بهسیاسیات توده مشغول وبحیث عضو نمایندگی مرکزی پراگ مقرر شد. پس ازورود المان ها واشغال چکو سلواکیا درسال ۱۹۳۹ ازطرف گستاپو گرفتارشد پس ازانکه رهاشد درموسسهٔ مقاومت برضد المانها کار کرد مجدداً گرفتار شده نخست به کمپ داشو وسپس به کمپ اوشن والد انتقال داده شده ودرآنوقت آزادی (ماه می ۱۹۴۵) بسر برد ودرحین بازگشت خود بچکوسلواکیا به تعمیر مجدد مملکت فعالیت میکرد یکی از اعضای عمدهٔ مجلس ملی پراگ شناخته شد در عین زمان در سیاسیون آزادی نیز کارمی کرد وقدری بعدتر درسرویس وزارت خارجهٔ چکوسلواکیا برتبهٔ مستشار داخل گردید.

ب: تقرر نمایندگان سیاسی افغانستان به ممالك متحابه

در دورهٔ سال ۱۳۲۶-۱۳۲۷

۱- دولت پادشاهی افغانستان ع ، ع ، ا ، ا نشان والاحضرت‌ما شال شاه ولیخان را بحیث سفیر کبیر ونمایندهٔ فوق العادهٔ خویش مقیم کراچی معرفی واگریمان والا حضرت ممدوح را بتاریخ ۶ حوت ۱۲۲۶ ازحکومت پاکستان طالب گردیدند . دومینیون پاکستان به تقرر والاحضرت شان موافقت وموافقهٔ شان بتاریخ ۱۲ حوت ۱۳۲۶ ذریعهٔ قونسلگری افغانی در کراچی مواصلت کرد .

۲- دولت پادشاهی افغانستان وزارت مختاری خویش درواشنگتن را بتاریخ ۲۶ حوت ۱۳۲۶ بسفارت کبرا مبدل و ع ، ج ، ا ع والاحضرت سردار محمد نعیم خان را بحیث سفیر کبیر و نمایندهٔ فوق العادهٔ خویش به آنجا معرفی واگریمان والاحضرت ممدوح را بتاریخ ۱۲ حوت ۱۳۲۶ خواستند ، دولت جمهوری امریکا بتقرر والاحضرت شان موافقت وموافقهٔ شان بتاریخ ٤ حمل ۱۳۲۷ مواصلت نمود .

۳- دولت شاهی افغانستان ع ، ج ، س ، ا ، نشان عبدالحسین خان « عزیز » رابحیث سفیر کبیر ونمایندهٔ فوق العادهٔ خویش مقیم دهلی معرفی واگریمان جلالتماب شان را بتاریخ ۱۳۲۶ طالب گردیدند ، دولت هندوستان به تقرر جلالتماب شان موافقت و موافقهٔ خویش را بتاریخ ۲ حمل ۱۳۲۷ ابلاغ داشتند ، چون جلالتماب شان مریض وبرای معالجه بوا شنگتن رفتند ، چون مریضی شان طول کشید بعوض شان ع ، ج نجیب الله خان را بتاریخ ۲۹ قوس ۱۳۲۷ بحیث سفیر کبیر ونمایندهٔ فوق العادهٔ خویش مقیم دهلی معرفی وطالب اگریمان گردیدند.

حکومت هندوستان به تقرر جلالتماب شان موافقت وموافقهٔ خویش را بتاریخ ۱۵ جدی ۱۳۲۷ ابلاغ داشتند .

٤- دولت پادشاهی افغانستان وزارت مختاری خویش در لندن را بتاریخ ۹ حمل ۱۳۲۷ بسفارت کبرامبدل و ع ، ج ، س ا نشان فیض محمد خان را بحیث سفیر کبیر ونمایندهٔ فوق العادهٔ بهدربار شاهی لندن معرفی واگریمان جلالتماب شان را بتاریخ ۱۰ حمل ۱۳۲۷ ازدولت بریطانیا طالب گردیدند ، دولت شاهی بریطانیا به تقرر جلالتماب شان موافقت و موافقهٔ خویش را بتاریخ ۱٦ ثور ۱۳۲۷ ابلاغ داشتند .

٥- دولت شاهی افغانستان ع ، ج محمد اکرم خان را بحیث سفیر کبیر ونمایندهٔ فوق العادهٔ خویش مقیم انقره معرفی واگریمان جلالتماب شان را بتاریخ ۱۰ حمل ۱۳۲۷ ازحکومت ترکیه طالب شدند . دولت جمهوری ترکیه به تقرر جلالتماب شان موافقت و موافقهٔ خویش را بتاریخ ۳۱ حمل ۱۳۲۷ اطلاع دادند .

٦- دولت پادشاهی افغانستان ع ، ج ، س ، ع غلام یحیی خان « طرزی » را بحیث وزیر مختار و نمایندهٔ فوق العادهٔ خویش بحکومات عراق ، شرق اردن ، سوریه ولبنان معرفی واگریمان جلالتماب شان را بتاریخ ۱۰ حمل ۱۳۲۷ ازحکومات عراق و شرق اردن وبتاریخ ۳۱ حمل ۱۳۲۷ از حکومات سوریه ولبنان خواستند . دولت عراق بتاریخ ۲۱ حمل ۱۳۲۷ شرق اردن بتاریخ ۲۰ حمل ۱۳۲۷ ، سوریه بتاریخ ۳ جوزای ۱۳۲۷ ولبنان بتاریخ ۱۱ جوزا ازموافقهٔ خودها نسبت بمقرر جلالتماب موصوف اطلاع دادند .

۷- دولت شاهی افغانستان ع ، ج ، ا ، ع والاحضرت سردار محمدداودخان فرقه‌مشر اول را بحیث وزیر مختار و نمایندهٔ فوق العادهٔ خویش مقیم پاریس ، برن وبروکسل معرفی

واگریمان والاحضرت ممدوح را بتاریخ ۱۰ حمل ۱۳۲۷ ازحکومات فوق‌الذکر خواستند . دولت فرانسه بتاریخ ۲۵ حمل ۱۳۲۷ حکومت سویس بتاریخ ۲۹ حمل ۱۳۲۷ و حکومت بلژیك بتاریخ ۱۵ ثور ۱۳۲۷ ازموافقهٔ خویش‌نسبت به‌تقرر والاحضرت‌موصوف اطلاع‌دادند .

۸ - دولت پادشاهی افغانستان ع ، ج ، محمدعثمان خان « امیری » را بحیث وزیرمختار ونمایندهٔ فوق‌العادهٔ خویش مقیم روما معرفی واگریمان جلالتماب شان‌بتاریخ اول ثور ۱۳۲۷ خواسته شد . دولت جمهوری ایطالیا به تقرر جلالتماب موصوف موافقت و موافقهٔ خویش را بتاریخ ۱٤ ثور ۱۳۲۷ اطلاع دادند .

۹ - دولت شاهی افغانستان ع ، عبدالرزاق خان « ضیائی » را بسمت قونسل خویش مقیم نیویارك معرفی واگریکواتر عالیقدر موصوف را بتاریخ ۱۰ اسد ۱۳۲۷ از حکومت امریکا خواستند . دولت جمهوری امریکا به تقرر عالیقدر شان موافقت وموافقهٔ خویش‌را بتاریخ اول سنبله ۱۳۲۷ ابلاغ داشتند .

مدیریت عمومی سیاسی

الف : ـ شعبهٔ اول سیاسی :

۱ - هیئتی درسال گذشته جهت حل وتسویهٔ قضایای حدودی ازطرف افغانستان و ایران تعین گردید که ازطرف افغانستان ص ، محمداشرف خان مدیر قلم‌مخصوص هرات واز جانب ایران سرهنگ اخوی تعین‌شده بودند بتاریخ ۱٤ ثور ۱۳۲۷ بسرحد اعزام وباهیئت ایرانی ملاقات وبه کار شروع نمودند . که اخیراً کارات خودرا مؤفقانه انجام وبتاریخ ۲۱ جدی ۲۷ واپس بمراکز خود عودت نمودند .

ب : ـ شعبهٔ دوم سیاسی :

کمیسیونیکه در سال ۱۳۲٦ نظر بموافقه نامهٔ تاریخی ۲۳ جوزا ۱۳۲۵ برای تعین و تجدید سرحدات افغانستان و اتحاد شوروی بتاشکند عزیمت نموده بودند ، هیئت مذکور مؤفقانه پس از انجام امور سرحد واکمال وترتیب پروتوکولها ونقشه‌جات حصهٔ خشکه وآبی سرحد افغانستان و اتحاد شوروی از نقطهٔ ذوالفقار الی زرکول بتاریخ ۱۱ میزان ۱۳۲۷ وارد مرکز گردیدند و نظر بحسن خدمت وابراز فعالیت که درین راه ازخویش نشان داده بودند ازحضور ذات اشرف همایونی باخذ اعطای یك یك قطعه فرمان ویك یك نشان خدمت مفتخر گردیدند اسمای هیئت مذکور قرار ذیل است .

۱ - ع ، ش ، س ، عبدالقیوم خان فرقه مشر رئیس هیئت .
۲ - ع ، محمدیونس خان مدیر شعبهٔ دوم عضو .
۳ - ص ، محمدیحیی خان سرکاتب بحیث سکرتر .

سالنامهٔ کابل (۵۰۰ جلد) به عبدالاحد زرقچ احمد ح حیدر علی نرجمعلی ماجراقیهٔ شعبهٔ نشرات بوج ۱۷-۶-۲۸ ش

امور وزارت داخله

امور وزارت داخله درهذاالسنه بحسن انتظام در جریان و درتمام مناطق مملکت امنیت کامل حکمفرما بوده ودراثر توجه آمرین وهمکاری مامورین منسوبه آن فعالیت خوبی بعمل آمده است وحسب ایجاب اصلاحات وتعدیلاتی در تشکیلات ملکیه و ژاندارمه و پولیس درمرکز وبرخی ولایات روی کار آورده است ودرتمام شعب مطابق اصول وقوانین ولوائح موجوده اجراآت شده است، که تفصیلات آتی بتائید تذکر فوق میباشد :

تعدیل در تشکیلات ملکی

الف - مدیریت مامورین :

قبل ازین مدیریت مامورین وزارت داخله متشکل ازسه شعبهٔ مامورین، اجرائیه وسوانح بوده ودر رأس آن یک نفر مدیر تقرر داشت، درسال جاری درتشکیل آن بادرنظر گرفتن سرعت کار وتدویرامور بصورت صحیح تجدید نظر بعمل آمده وبچهار شعبه بنام شعبهٔ اول، دوم، سوم وچهارم، منقسم گردیده که درسه شعبهٔ آن یکیک نفر مامورین رتبه ٦ بنام آمر قسم ویکیک نفر مامورین رتبه هشت و ۹ ودرشعبهٔ چهارم یکنفر مامور رتبه ٦ بنام آمر قسم وسه نفر مامور رتبه ۹ ایفای وظیفه مینمایند ودر رأس همهٔ آنها یکنفر مدیر رتبه چهار کار میکند .

ب - مدیریت اوراق :

هکذا بمقصد سهولت وسرعت امور اوراق وزارت در تشکیل آن تعدیلی رویداده ومدیریت اوراق که سابقاً ازدو شعبهٔ اجرائیه وحفظیه مرکب بود حالا به سه شعبهٔ اجرائیه وحفظیهٔ فنون عمومی تعدیل داده شده که درشعبهٔ اول الذکر یکیک نفر مامور رتبه ٦ ورتبه۹ ودر رأس شعبهٔ فنون عمومی دونفرمامور فنون دفاتر ومامور اوراق اجرای وظیفه کرده وهرشعبه ازطرف یکنفر مدیر رتبه ٤ اداره می شود .

ج - دراثر پیشنهاد ریاست تنظیمیهٔ ولایت جنوبی بمقصد رفاهیت اهالی وحسن تدویر امور حکومت وعلاقه داریهای ذیل جدید تشکیل گردیده است :

۱ : - حکومت درجه ۲ جاجی خیل جنوبی ۲ : - علاقه داری درجه ۳ باک خوست ۳ : - علاقه داری درجه ۳ دیری زرمکه .

تبدلات :

۱ : - ع ع محمد محبوبخان حاکم کلان بلخ بحکومت کلان تالقان .

۲ : - ع ا محمد قاسم خان حاکم درجه اول ارگون بحکومت درجه اول آقچه .

۳ ؛ - ع، ا محمد ظفرخان حاکم دند بحکومت درجه اول سنگچارك .

٤ ؛ - «، د عبدالملك خان حاکم درجه ۲ ارغستان به کفالت حکومت درجه اول موسی قلعه.

۵ ؛ - د، د احمد علیخان حاکم درجه ۲ بـکو به کفالت حکومت درجه اول سیپن بولدك.

٦ ؛ - د، د غلام سرور خان حاکم کشك هرات بحکومت درجه اول مقر.

۷ ؛ - ص، صالح محمد خان مدیر صناعتی محابس بمدیریت اخذ عسکر وزارت داخله .

۸ ؛ - د، محمد طاهر خان مدیر احصائیهٔ ولایت کابل بمدیریت اداری ریاست تفتیش وزارت داخله.

۹ ؛ - د، عبدالهادیخان سابق مدیر احصائیهٔ قطغن بمدیریت احصائیه ولایت کابل.

اصلاحات مزیدی را ریاست ارکان قوماندانیت عمومی ژاندارم وپلیس داخل یك ساحهٔ عملی گذاشته که نظر به پروگرام وزارت داخله بسال‌های آینده انشاء الله بهتر تروسیع‌تر به بهبود امور داخل ساحهٔ تطبیق خواهد گردید .

ب ؛ - ریاست تفتیش

۱ - تقرر هیئت های تفتیش به مناطق ذیل ؛ -

۲ - تفتیش وتحقیق امور حکومت اعلی شمالی .

۳ - تفتیش امور احصائیهٔ ولایت کابل.

٤ - تفتیش امور مدیریت احصائیهٔ ولایت مزارشریف .

۵ - تقرر هیئت تفتیش مدیریت احصائیهٔ ولایت هرات .

٦ - « « مدیریت احصائیه ولایت قندهار

۷ - « « ماموریت احصائیه فراه

۸ - « « ماموریت احصائیه میمنه

۹ - تقرر هیئت تفتیش حکومت کلان وزرگان

۱۰ - تقرر هیئت ها ونماینده‌ها جهة غور وتدقیق وتحقیق در مرکز وولایات وحکومات اعلی در ۵۳ فقره.

۱۱ - فقرات محاکماتی مامورین مشتمل برامور اداری واحصائیوی به غرض محاکمهٔ ابتدائیه ومرافعه بریاست محاکمات صدارت عظمی وسایر مراجع مربوطه ارجاع شده است ۳۸ فقره

۱۲ - اوراق تفتیش امور احصائیهٔ ولایات وحکومات اعلی که توسط مدیریت ها و ماموریت های تفتیش احصائیهٔ ولایات وحکومات اعلی صورت گرفته وبمرکز واصل وتدقیق وتطبیقات اصولی و اجراآت لازمه دراطراف آن به عمل آمده است ۴۳ فقره ؛.

ج : ـ مدیریت عمومی هلال احمر :

الف : ـ درقسمت تشکیلات اداری هلال احمر در سال ۱۳۲۷ چنانچه از تذکر فوق ظاهراست نسبت سال ۱۳۲۶ تغیری واقع نشده است .

ب : ـ قسمت امداد و معاونت : ـ

۱ ـ به موسسهٔ بین المللی حمایهٔ اطفال ـ ـ ـ ۱۰۰۰۰ افغانی

۲ ـ بمقصد جلو گیری از بروز مرض ملیریا امداد شده وهمچه معاونت ازطرف موسسهٔ هلال احمر به انجمن مذکور برای مدت بیست سال دوام خواهد داشت .

۳ ـ برای مصیبت رسیده گان زلزلهٔ عشق آباد شوروی توسط سفارت کبرای شوروی در کابل مبلغ بیست وپنج هزار افغانی امداد شده است .

٤ ـ در حادثه زلزله خراسان توسط سفارت کبرای افغانی درطهران مبلغ پنجهزار افغانی معاونت شده است .

۵ ـ برای مصیبت رسیده گان خشک سالی مناطق ولایت مشرقی خصوصاً شینوار بوانضمام پولهای امدادیهٔ خریهٔ بانک و مرستون ودیپوی تعاونی واعانهٔ اشخاص با عا طفه مبلغ هشت لک وهفت هزار ونهصد وهشتاد افغانی .

٦ ـ برای مصیبت دیده گان اهالی کلفرقاضی فیض الله خان وچقرک وفرملی های کابل که باصدمهٔ سیلاب برج ثور ۱۳۲۷ متضررشده بودند وبغرض اخذ تدابیر لازمه وانسداد مجرای سیلاب مذکور (دولک افغانی) .

۷ ـ جهة مصارف رسانیدن یک عده مجلوبین معیوب عسکری (که احضار شان بمرکز لازم دیده شده بود) بخانه وجای شان مبلغ ده هزار افغانی .

۸ ـ به کسانیکه مستحق امداد ومعاونت بوده (یک لک وچهارده هزار وهشت صد وچهل وهشت افغانی) .

۹ ـ برای مصیبت دیده گان اهالی قریهٔ دم منگل ولایت جنوبی که باثر ژاله وسیلاب خساره مند شده بودند مبلغ ده هزار افغانی) .

ج ـ : قسمت تنظیم امور اداری :

۱ ـ اندامات لازمه نسبت به تثبیت علامهٔ فارقه وبیرق هلال احمر افغانی بعمل آمده .

۲ ـ نسبت ترتیب تعلیمات نامه ها واصول اساسی هلال احمر درین سال نیز اقدام شده .

۳ ـ حسب دعوت صلیب احمر بین المللی یک نفر نمایندهٔ هلال احمر افغانی به کنفرانس بین المللی صلیب احمر که از تاریخ ۲۰ الی ۳۰ اگست ۱۹٤۸ درستوکهولم منعقدشده بود شمولیت ورزیده .

٤ ـ راجع به تدارک اعضاء وتحصیل عایدات هلال احمر اقدامات مقتضیه شده است .

مدیریت عمومی سینماء

جریان امور این مؤسسه در دوران سال ۱۳۲۷ اطمینان بخش بوده واز حیث خدمات معنوی ومادی فعالیت کافی نموده است که ذیلاً خلاصهٔ اجراآت آن قید میشود :

۱ - فعالیت وارداتی مؤسسه باوصف مشکلات زیادی که درانتظام وتوریدفلمها رخ داده بازهم قناعت بخش بوده واقعی درحدود یکصدهزار افغانی بمقایسهٔ واردات سنه ۲۶ زیادت حاصل وبنیهٔ اقتصادی مؤسسه را برای وسعت خدمات مسلکی که مدنظر دارد تحکیم وتقویه نموده است .

۲ - تعمیر سینمای دوم کابل واقع باغ نواب که اساس تعمیر در سنه ۲۲ از طرف وزارت فوایدعامه نهاده شده بود برای پیش رفت وختم کار مذکور وزارت داخله درسال ۲۶ تعمیر را مستقیماً بمدیریت سینما تفویض وهمان است که در حال قحط و عدم پیدایش مصالح خارجی به کار تعمیر مذکور که درحدود کرسی بود از آغاز سال ۲۶ شروع وبه پایهٔ تکمیل رسیده وتنها کارهای تزئینی ونصب چوکی‌های آن که به کراچی واصل ومنتظر ارسال است باقی مانده وامیدداریم درآیندهٔ قریب این جزئیات نیز تکمیل وسینمای مذکور جاری شود .

۳ - درسال ۲۷ یك مقدار اعتبارات کافی حسب مراجعهٔ وزارت فوایدعامه جهة اکمال کارهای تعمیرات سه سینمای ولایت قندهار، هرات ، مزارشریف تادیه شده تا تعمیرات مذکور که بنیاد آن درسال ۲۲ و بمصرف سرمایهٔ واردهٔ همین مؤسسهٔ واحد آغاز گردیده زود تر خاتمه یافته وبخدمات خود شروع نماید .

۴ - دراوائل سال ۲۷ مدیریت سینما قیام یك سینمای کوچك موقتی را در قندهار که الی تکمیل شدن تعمیر اساسی آنجا این سینما داخل فعالیت شود در نظر گرفت تا خدمات انکشاف ذهنی وامداد و بمصارف پلان توسعوی مدیریت سینما را تامین بنماید چنانچه این مفکوره را مقامات صالحه منظور بالاثر یك دست گاه سینما به قندهار منتقل و در سالون بلدیه بشادیهٔ کرایه نصب ودربرج ثور بکار آغازنمود طوریکه نتایج حاصله نشان میدهد این مؤسسهٔ کوچك موقتی وظایف خودرا طوراطمینان بخش پیش برده ودرحصهٔ خدمات معنوی عطش ذوقمندان را تسکین ودر موضوع مادی نیز ازپهلوی واردات خود خدمت شایان وامداد بمصارف تعمیراساسی سینمای آنجا نموده است - در حصهٔ قیام وبه کار افتادن سینمای مذکور معاونت وهمکاری و، ج نائب الحکومهٔ قندهار قابل قدر وستایش است زیرا باتمام سعی و جدیت دراین راه بمدیریت سینما امداد ومعاونت کرده است .

۵ - دو سال ۲۷ دو دستگاه جدید ماشین های سینما ساخت کمپانی مشهور دنیا که دیستری الکترك امریکائی است خریداری و باتمام ملحقات حتی یك یك موتر اعلی مواد قوه که

دراثناء نبودن برق احتیاج دستگاه را حمایت میکند وارد کرده‌شده که‌ازین دودستگاه یکی آن برای سینماء جدید کابل ودیگر آن برای سینمای اساسی قندهار استاین دو دستگاه باچوکی های آن (که چوکی‌ها متأسفانه هنوز مواصلت نکرده) بقیمتی درحدود پنجاه هزار دالــر تمام شده ومجموع این پول بامصارفات سائرهٔ آن و تعمیرات مربوطه پول واردات سینمای واحد کابل تامین وتادیه گردیده است .

٦ - متعاقب ورود هردو دستگاه جدید طبق قراردادی که شده بود یک نفر انجنیر کمپانی مذکور به کابل وارد ودستگاه کابل‌را نصب نموده بعد بــه قندهار فرستاده شد تادستگاه آنجارا نیز نصب وتکمیل بدارد - چنانچه هردو وظیفه‌را مشارالیه اکمال وامتحانات آن را تقدیم داشته وعلاوه عملهٔ فنی مارا برموز وطرز کار این دو دستگاه که‌ازسیستم عصری وآخرین میباشد آشنا نموده وبوطن‌خود بازگشت .

۷ - تورید فلم که همواره یك درد مشکل ومعضل این مؤسسه بوده و با لخاصه از زمان روی کار آمدن پاکستان و هندوستان وحوادث مربوطه‌آن این مشکل مشکل تر گردیده مدیریت سینما را باقدامات مزیدی وادار نمود که در اثر آن عقد قرار داد های جدیــد باکمپانی های مقیمهٔ تهران وغیره بعمل آمد چنانچه از مدتی است فلم های فرانسوی دارای ترجمهٔ فارسی وانواع دیگر فلم ازایران نیز جهة نمایش بکابل میرسند وهــم تازه کار سینما باشعبات موضع فلمــی درلاهور که سابقاً مسدود شده بود تحت غور وبحث است که انشاءالله ازین مذاکرات نتایج مثبت حاصل و مکرراً فلم های مناسب زود تر از لاهور نیز وارد ونمایش داده خواهد شد .

۸ - در اثر محرومیت های هنگامی که سینما (بنابر نرسیدن فلم-سر دچار شده است به این فکر رسیده که خواه مخواه بایست مالك چند فلم دائمی بوده و در اوقات ضرورت ونرسیدن فلم از آن کار بگیرد این عقیده منظور وسپس مدیریت سینما موازی ده کاپی از فلم های موج و اول هندی که بمذاق و اخلاق معاشرتی محیط مطابقت دار و یك کاپی از فلم لیلی مجنون درزبان پښتو خریداری وفعلاً یازده کاپی فلم دائمــی دراختیار خود دارد ودر اثر استفاده هائیکه عندالضرورت ازین فلم ها به عمل آمده اصل قیمت های آنها کاملاً تکمیل ویك تعداد پول هنگفت نیز مفاد داده وکاپی ها نیز بصورت مال دایمی این مؤسسه باقی مانده اند .

۹ - نظر به ضرورت وبه غرض پیشرفت تعمیر هوتل جدید کابل مربوط مدیریت عمومی هوتل ها درسال ۲۷ طبق امر وتصویب مقامات آمره مبلغ پنج لك افغانی ازسر مایهٔ سینما بمدیریت عمومی هوتل ها قرضه داده شده تا بذریعهٔ این پول کار تعمیر خود را پیش برده آن را به غرض استفاده و خدمت زود تر اکمال بنماید .

۱۰ - ص‌عبدالرحیم‌خان‌ماموررتبه ٦ مساحتی قطغن بکفالت مدیریت‌حضور یاست تفتیش‌وزارت‌داخله .

مقرری ها :ــ

۱ ـ ع ، ع ، ص میر عبدالعزیز خان رئیس تحریرات خصوصی حضور ملوکانه بحیث حاکم اعلی بحکومت کلان شمالی .

۲ ـ ع ، ع مولوی محمد شریف خان قاضی محکمهٔ مرافعهٔ ولایت مشرقی بحیث حاکم کلان بمعاونی ریاست تنظیمیهٔ ولایت موصوف :ـ

۳ ـ ع ، ع عبدالرؤف خان فرقه مشر متقاعد بحیث حاکم کلان بحکومت درجه اول ارگون .

٤ ـ ع ، ع اختر محمد خان سابق حاکم کلان پل خمری بحکومت کلان بلخ.

٥ ـ ع ، ا. سید محمد خان غند مشر متقاعد بحکومت درجه اول کتواز.

٦ ـ ع ، ا. نصرالله خان حاکم سابقهٔ قندوز بحکومت درجه اول اندر .

۷ ـ ع ، ا. سید کمال خان مامور مالیهٔ دایزنگی بحکومت درجه اول بهسود .

۸ ـ ص مولوی یار محمد خان مامور رتبه ٦ بمدیریت ابتدائی حضور ریاست تفتیش وزارت داخله .

۹ ـ ع ، ا. عبدالرحیم خان سپاهی سابق حاکم درجه اول حضرت امام صاحب مجدداً بحکومت درجه اول حضرت امام صاحب مقرر شده.

الف :ـ قومندانی عمومی ژاندارمه و پولیس :ـ

درسال ۱۳۲۷ وزارت داخله درحق امنیه و آسایش مملکتی تشکیلات قومندانیت عمومی ژاندارمه و پولیس رابصورت عصری روی کار آورده و این قومندانیت عمومی رابه شعباتی که موجودیت آن لازم بود به امر مقام ریاست ارکان ژاندارم و پولیس توديع نموده لهذا از نقطهٔ نظر بهبود امور تعلیم و تربیه ، ترفیع صاحب منصبان ، امور امنیه و آسایش ، امور صحی و بیطاری قوای ژاندارم قوانین و نشریات ژاندارم و پولیس و دیگر اموری که امروز از نقطهٔ نظر اهمیت وظیفه لازمی بوده تمام آنها را داخل یك تشکیلات جدید آورده و در ساحهٔ تطبیق گذاشته شده.

ازاینکه پولیس افغانستان بصورت دائمی وازیك مکتب فارغ التحصیل شده وظیفهٔ خود را ایفا نماید یك مکتب پولیس احداث نموده تا بخواست خداوند کریم این پولیس وظایف مهمهٔ ولایات را بقسمیکه امروز ایجاب مینماید ایفا نماید ازطرف دیگر یك مکتب خورد ضابطان و مکتب ضابطان ژاندارم نیز در مکتب ژاندارم و پلیس به تحت اثر متخصصین داخلی و خارجی در نظر گرفته شده تا قوای ژاندارم و پولیس افغانستان بصورت موزون داخل وظیفه شده و اهمیت امروزهٔ ژاندارم و پولیس که از نقطهٔ نظر امنیت مملکت به نزد هر کس معلوم است ملحوظ باشد .

ازطرف دیگر به قومندانیت عمومی ژاندارم و پلیس یك مدیریت تعمیرات احداث شده تا خدا بخواهد تعمیرات و تهانه جات مهمه که امروز برای پلیس و ژاندارم مملکت لازمی است از نقطهٔ نظر اهمیت کار اعمار گردیده افراد ژاندارم و پلیس بصورت عصری دراین قشله ها و تهانه جات وظیفه اساسی را اجرا نماید.

بنــاءً علیه درســال ۱۳۲۷ فوق ژاندارم و پلیس افغانستان از نقطهٔ نظــر امــور مهــمهٔ شان به تشکیل جدیــد داخــل کــار شــده

امور وزارت عدلیه

ریاست تمیز :

در سال ۱۳۲۷ در اجراآت این ریاست تطورات ذیل بعمل آمده است :

در سابق اعضای ریاست عالی تمیز، عدلیه وریاست اعیان جمعاً می نشستند مسایل قابل مشوره را منشی مجلس قرائت می کرد بعد از شور حینیکه رأی اعضاء ورئیس بیك نقطه قرار می گرفت رئیس حکم خود را صادر می نمود .

در امور حقوقی حضور طرفین لازمی بود و در امور جزائی لازمی نبود اوراق واردهٔ مرافعه و ابتدائیهٔ مجالس ومحاکم را تحت غور می گرفت :

بعد از انفکاك تمیز از عدلیه چون منشی مجلس وجود نداشت رئیس تمیز اوراق را خودش مطالعه می کرد حینیکه ضرورت به استشاره می افتاد ازاعضای خود مشوره میخواست واحکام خود را صادر مینمود چون اصول این گونه غور وقت بسیار می خواست . لهذا ریاست عالی تمیز موجوده در اجراآت طور لازمی دیده امور حقوقی وجزائی را به بسته های ذیل منقسم گردانید :

اول- حقوق مالی، ۲- حقوق غیر مالی - ۳- جزاءعدلی-٤- جزاء مجالسی ، ٥- استهدائیه های محاکم دوگانه ومجالس .

وبرای اجرای این امور شعبه های ذیل :

ابلاغ ، ثبت . ضبط ، محاسبه . عرضچی وتقریر نویس مرتب گردید، برای سرعت، ووقت و نوبت ترتیبات ذیل را اختیار نمود :

اول د کتاب مراجعات ، یك کتاب بنام کتاب اندراج مراجعات طبع نمود تادر وقت ضرورت اول آن را علی الترتیب خانه پری کرده باشد عناوین ذیل را حاوی است .

هرعریضه که از تمیز طلب میرسد تاریخ تقدیم آن وتاریخ احکام جلب مقابل عارض ، نمره وتاریخ مکتوب جوابی و نمرهٔ تاریخ مصوبات فیصله جات مجالس ومحاکم ابتدائیه ومرافعه و تاریخ توقیف متهم ، وتاریخ هر مراجعه هردو خصم و غیاب هر یك از خصمین و نوبت های مهلت ها ونوعیت خصومات ، وتفصیلات احکام ابتدائیه ومرافعه وتمیز ، را داراست تا تعداد مراجعات وزمان دوران دعوی ومیعاد ترك وطلب وانقضأ وبقاء انفصال وادامهٔ منازعه از آن معلوم گردد وشایبهٔ اشتباه به رئیس وخصوم باقی نماند .

۲- ورقهٔ اعتراض :

ریاست عالی تمیز ورقهٔ اعتراض را بصورت دوپارچه به عناوین ذیل معنون ساخته به طبع رسانید تامو جب رهنمائی معترضین ووکلاء دعاوی ومماونین حقوقی مراجعین باشد ، تاریخ توقیف متهم ومحل ووقوع واقعه وتحقیقات ابتدائیه ، تاریخ ونمبرهای فیصله جات ابتدائیه ، ومرافعه ، اسماء مدعی ومدعی علیه ابتدائیه ومرافعه وتمیز ، وتاریخ تمیز طلبی ونواقص فیصله جات ابتدائیه ومرافعه ، ومصوبات مجالس ابتدائی ومرافعه‌در جدول این ورقه داخل کرده هردو پارچهٔ اصل ونقل را حاضر می سازد بعد از ملاحظهٔ رئیس تمیز اصل آن را خود ریاست تسلیم می شود ، ونقل آن را معترض برای یاد داشت خود نگاه می دارد آن اعتراض با اوراق تحقیق وفیصله جات ومصوبات زیر غور گرفته می شود این اوراق را مراجعین به قیمت دو افغانی از تحو یلخانهٔ وزارت عدلیه خریده می توانند .

۳- ورقهٔ تدقیق .

مطابق ورقهٔ اعتراض ورقه های تدقیق از طرف ریاست به طبع رسیده . رئیس تمیز ورقهٔ اعتراض معترض رابایك ورقهٔ تدقیق به یك نفر مشاور ریاست میسپارد تا براعتراضات غور کنند نقایص فیصله جات‌ومصوبات را بیرون نویس کرده درستون های مخصوصهٔ آن ورقه راپورت ماجری را داخل کرده با نظریهٔ خود بحضور رئیس تمیز حاضر می نماید رئیس تمیز بعد از غور ،قابل استرداد را مسترد می سازدتانواقص آن درمراجع رفع شود وقابل مشوره رابه مجلس‌ریاست محول میدارد وبعد از غور وشور که رأی مجلس بیك نقطه قرار گرفت تصویب مجلس امضا می گردد .

ورئیس تمیز بعد از تصویب حکم خود را صادر می نماید :

این ورقه را تقریر نویس به شعبهٔ ثبت می سپارد تا از روی آن فیصله نوشته در کتاب ثبت می کنند که بقوهٔ اجرائیه بفرستند .

٤- ورقهٔ فهرست مطبوع :

از ابتداء دادخواهی تا زمان صدور حکم هر قدر اوراقیکه در دوسیهٔ یك موضوع فراهم می شود علی الترتیب در ورقهٔ فهرست داخل می شود تا ترتیب اجرا آت و زمان دوران ومقامات دار جاع ومرافعه وتطور حل و فصل ازان معلوم شده بتواند .

۵- وظائف تمیز :

ریاست‌عالی تمیزاز ۱۳۰۰ الی ۱۳۰۹ فقط وظیفهٔ نقض و ابرام را اجرا می نمود : چون رشتهٔ امنیت درایام‌انقلاب‌از هم گسیخته شده بود بعدالانقلاب دعاوی ئیکه در

اطراف مملکت حل وفصل آن دشوار می بود و دورهٔ محاکم دوگانه را طی می کرد در صورت نقض در ریاست عالی تمیز مجدداً دایر می شد این صلاحیت را ریاست عالی تمیز در سال ۱۳۰۹ از مقامات عالی حاصل کرده بود.

این اجراآت را ریاست تمیز اهمیت داد بنا بر آن دعاوی زیاد در ریاست عالی تمیز تراکم نمود و به عارضین در احضار شاهد وو کیل دشواری پیش می آمد.

بنابران ریاست موجوده علاوه بر صلاحیت فوق از مقامات عالیه صلاحیت ارجاع فصل منازعات به محاکم نیز بدست آورد.

درصورت ابرام حکم فیصله های محاکم دوگانه یایکی ازمحاکم دوگانه را تائید میکند درصورت نقض فیصلهٔ حل وفصل منازعه رابه محکمهٔ اولی بامماثل آن که در عرض همان محکمه در موضع قریب آن واقع باشد دعاوی را ارجاع می دهد هکذا فیصله منقوضهٔ محکمهٔ مرافعه آن دعوی رابه مرافعهٔ اولی یامثل آن محول میدارد.

محصول تمیز را بهمان محکمه هائیکه مرجع است محول میدارد تا به مراجعین در محصول واحضار شهود وو کلاء سهولت پیش شود،

٦- نوبت های متخاصمین؛

نوبت های متخاصمین دعاوی حقوقی و متخاصمین دعاوی جزائی متفاوت می باشد.

در دعاوی حقوقی حضور طرفین یا وکلاء آن لازمی است بنابرآن عارضیکه مراتب ثبوت دعوی او تکمیل شده باشداول دعوی او دایر میگردد،

هرگاه مراتب ثبوت متخاصمین قضایای متعدد تکمیل شده باشد - اول نوبت اسبق التاریخ است. نوبت دعاوی جزائی از روی ترتیب ورود و برائت ذمهٔ محبوسین و اقلیت حبس و ترتیب جغرافی و لایات ترتیب می یابد.

مثلا به فیصله جات وارده حمل ۱۳۲۷ ولایت کابل آن فیصله ها حق اولیت دوران را دارد که در آن بری الذمه ها شامل باشند.

بعد از آن برائت یافته ولایات مشرقی وجنوبی وقندهاروفراه وهرات، میمنه ومزارشریف و قطغن. و بدخشان علی الترتیب تحت غور گرفته میشوندبعداً آنانیکه حبس های آن اقل باشد به ترتیب فوق تحت غور گرفته می شود تا محبوسین زود تر از محبس برایند فیصله های محکومین به قصاص و اعدام و حبس دوام از تمام محبوسین آن ماه در اخیر غور میشود - در صورت ایجابات فوق العاده رئیس می تواند یك فیصله راحق تقدم بدهد هکذا فیصله جات ثور و جوزا الی اخیر سال تحت غور گرفته میشود.

۷ . - احضار محبوسین؛

محبوسینیکه در محبس مرکزی میباشد برخلاف سابق در وقت غور فیصله جات آن ها

بریاست های تمیز برای مدافعه ازخود بریاست خواسته شده اند همکذا محبوسین ایالات اگر عارض شده که بمرکز خواسته شوند تا ازخود دفاع نمایند عرض آنها نیز پذیرفته و بمرکز خواسته شده اند ـ تا در دفاع خود بنفس خود اتکاء کرده بکمال اطمینان ازخود مدافعه کرده بتوانند .

فیصله‌جات سال ۱۳۲۷:

شماره	نوع منازعه	تائید ابتدائیه	تائید مرافعه	نقضیه‌های محاکم	میزان
۱-	فقرات قتل	۱۳ - فقره	۶۸ فقره	۱۶-فقره	۹۷-فقره
۲ -	فقرات سرقه	۱۴ »	۱۰۸ »	۲۵ »	۱۴۷ »
۳ -	بی عفتی	۴ »	۵ »	۱۳ »	۲۲ »
۴ -	بی عفتی	ندارد »	۱۰ »	۷ »	۱۷ »
۵ -	کیسه بری	۰	۱ »	۳ »	۴ »
۶ -	لت و کوب	۰	۶ »	۲ »	۸ »
۷ -	چرس کشی	۰	۰ »	۱ »	۱ »
۸ -	جرح	۰	۴	۴	۸ »
۹-	فرار محبوس	۰	۰	۱	۱ »
۱۰-	شراب فروشی	۰	۱	۰	۱ »
۱۱-	فقرات بعد از غور برای رفع نواقص بولایات مسترد شده.	۰			۵۸ »
۱۲ -	فقرات حقوقی مالی		۱۹	۵	۲۴ »
۱۳ -	فقرات حقوقی مالی که بانقضاء میعاد حکم شده		۰	۰	۳۴ »
۱۴ -	فقرات حقوقی که بعد از نقض به ایالات ارجاع شده		۰ -	۰ .	۰ ۱۴ »
۱۵ -	فقرات حقوقی غیر مالی		۰	۳	۳ »
۱۶ -	فقرات حقوقی غیر مالی که با نقضاء میعاد حکم شده				۱۱ »
۱۷ -	فقرات حقوقی غیر مالی که بدیگر محاکم ارجاع شده				۲ »
۱۸ -	فقرات حقوقی غیر مالی که قناعت نموده اند				

امور وزارت معارف

ریاست تدریسات ابتدائی

ریاست تدریسات ابتدائی در دوران سال ۱۳۲۷ برای اصلاح مکاتب موجود و تأسیس برخی مکاتب جدید که تأسیس آن مورد احتیاج شدید بود و نیز در راه پیشرفت صحیح تدریسات پشتو و فارسی و ملاحظهٔ پروگرام های مکاتب ابتدائیهٔ ذکور و نسوان و تجدید نظر طبع و نشر کتب درسی و رسیدگی به توسیع ممکنهٔ تعلیم در طبقهٔ نسوان و تنویر افکار و معلومات معلمین ذریعهٔ ارسال هدایات و ایراد کنفرانس ها و توسعهٔ کتاب خانه های مکاتب ابتدائی و ترتیبات مقدماتی تأسیس مکاتب سه صنفی (دهاتی) و همکاری با مؤسسهٔ تعلیمی و تربیوی ملل متحده (یونسکو) و همچنین در راه تفتیش و معاینهٔ مکاتب مرکز و اطراف و اعزام یک عده معلمین اساسی به ولایات و تهیهٔ وسائل رفاهیت معلمین و ارسال سامان و لوازم درسی بهمه مکاتب مرکز و اطراف با صرف مساعی دوائر تعلیم و تربیه و تفتیش و مامورین و اجرائیه مربوطهٔ خود مصدر اجراآتی گردیده است که ذیلاً تذکار میگردد.

مدیریت تعلیم و تربیه

تاسیس مکاتب:

ریاست تدریسات ابتدائی در دوران سال ۱۳۲۷ بیشتر قوای خود برای بهبود و حسن انتظام مؤسسات موجوده بمصرف رسانیده و با اینکه از نقاط متعددی درخواست اهالی را جع به تأسیس مکتب قرای مسکونهٔ ایشان بوزارت معارف توصل نمود از باعث معاذیر متعدده مشکلات مالی و عدم وجود معلمین تعلیم یافته و جای و سامان لازمه ریاست تدریسات ابتدائی نتوانست در آنجا ها بتأسیس مکاتب جدید بپردازد.

پیشنهاد حکومت اعلی بدخشان درمورد تأسیس مکاتب ابتدائی در چند نقطهٔ پر نفوس آن جا مورد تدقیق و ملاحظهٔ مقامات صلاحیتدار قرار یافته نظر به احساس مشکلاتی که در فوق از آن اشاره شد صرف بتأسیس یک مکتب در حصهٔ درواز موافقه بعمل آمد. و بحکومت اعلی بدخشان اجازه داده شد ترتیبات مقدماتی خود را اخذ نموده حسب اصول معموله مکتب منظور شده را در آغاز سال تعلیمی ۱۳۲۸ افتتاح نماید. وزارت معارف درصدد است وسائل لازمه و بودجهٔ کافی بدست آورده نظیر (مکتب درواز) در نقاط مختلفهٔ این حکومت اعلی و دیگر مقاماتیکه شرایط لازمه در آنجا موجود شده بتواند بتأسیس مکاتب جدید اقدام نماید.

چون منطقهٔ هزاره جات برای تأسیس مکاتب جدید ونشر معارف بکلی موزون بنظر میاید وتعمیم خط وسواد وتنویر افکار اهالی این منقطه درپلان مقدماتی اجراآت وزارت معارف قرار یافته است ، وزارت معارف درنظر دارد همینکه وجوه کافی رابرای مصارف تأسیس مکاتب ابتدائی بدست آوورد بلافاصله بتأسیس مکاتب درجاهای پرنفوس هزاره جات اقدام نماید . امسال ازفارغ التحصیلان مکاتب هزاره جات وطلاب صنف ۵ برای مکاتب مسلکی ومکتب قبایل نفر کافی خواسته شده وشامل مکاتب گردیده اند .

توجه بموضوع خط وسواد :

پروگرام تدریسات ابتدائی ذکور پروگرامی است که درسنه ۱۳۱۹ هجری شمسی تصویب گردیده وتاکنون ازروی آن درهمه مکاتب اجراآت میشود . مطابق این پروگرام باتعدیلات مختصری که ازآن وقت تاکنون دربعضی موارد بعمل آمده است مضامین ذیل قرارتقسیم ساعات معینهٔ آن تدریس میشود :

تقسیم ساعات تعلیمی هفته وار مضامین درسی مکاتب فارسی زبان

مضمون	دورهٔ اول			دورهٔ دوم		
	صنف ۱	صنف ۲	صنف ۳	صنف ۴	صنف ۵	صنف ۶
قرآن کریم ودینیات	۴	۴	۴	۴	۴	۴
پشتو	۵	۴	۴	۵	۵	۵
فارسی	۷	۶	۶	۵	۴	۵
حساب وهندسه	۶	۴	۴	۴	۵	۵
تاریخ	۰	۰	۰	۲	۲	۲
جغرافیه	۰	۰	۰	۲	۲	۲
معلومات حیاتیه	۵	۵	۵	۰	۰	۰
معلومات طبیعیه	۰	۰	۰	۲	۲	۲
رسم وکاردستی	۳	۳	۳	۲	۲	۲
حسن خط	۰	۲	۲	۲	۲	۱
تربیهٔ بدنیه	۱	۱	۱	۱	۱	۱
مجموعه	۲۹	۲۹	۲۹	۲۹	۲۹	۲۹

تقسیم ساعات هفته وار مضامین در سی مکاتب پښتو زبان

مضمون	دورهٔ اول			دورهٔ دوم		
	صنف ۱	صنف ۲	صنف ۳	صنف ٤	صنف ٥	صنف ٦
قرآن کریم ودینیات	٤	٤	٤	٤	٤	٤
پښتو	٧	٦	٦	٥	٤	٥
فارسی	٥	٤	٤	٥	٥	٥
حساب وهندسه	٤	٤	٤	٤	٥	٥
تاریخ	٠	٠	٠	٢	٢	٢
جغرافیه	٠	٠	٠	٢	٢	٢
معلومات حیاتیه	٥	٥	٥	٠	٠	٠
معلومات طبیعیه	٠	٠	٠	٢	٢	٢
رسم وکاردستی	٣	٣	٣	٢	٢	٢
حسن خط	٠	٢	٢	٢	٢	١
تربیهٔ بدنیه	١	١	١	١	١	١
مجموعه	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩	٢٩

متذکر بایدشد که درپروگرام مکاتب ابتدائی برای حسن خط بدوطریق اهمیت داده شده اولاً خط دربنیهٔ مضامین (فارسی - وپښتو) شامل است ومعلمین ازجملهٔ ساعات هفته وار مضامین فارسی وپښتو عدهٔ رابرای خط وتحریر شاگردان تخصیص میدهند. ثانیاً برای حسن خط از صنف دوم ببعد ساعات جداگانه نیز تعیین گردید وازین ساعات مستقل معلمین برای تدریس خوش خطی باطفال استفاده مینمایند. درسال ۱۳۲۷ تصویب گردید که برای پیشرفت تدریسات مکاتب وجریان دروس خط صنوف ابتدائی درصنوف اول ودوم وسوم مکاتب فارسی زبان طلاب بخط نستعلیق تحریر بنمایند وساعات مخصوص حسن خط برای تقویهٔ همین خط وقف گردد. درصنوف دورهٔ دوم این مکاتب یعنی درصنوف چهارم وپنجم وششم ازساعات مخصوص حسن خط برای تقویهٔ نستعلیق استفاده شود. وبرای تحریرات پښتو باندازهٔ مناسب ازمضمون پښتو ساعات تخصیص یابد برعکس درمنطقهٔ پښتو زبان طلاب صنوف اول ودوم وسوم ساعات مخصوص حسن خط رابرای تقویهٔ خط پښتو (نسخ) بصرف برسانند وازصنف چهارم ببعد برای آشناشدن طلاب بخط نستعلیق ازساعات درس فارسی ساعات لازمه تخصیص یابد.

برای پیشرفت تدریسات املا وصحت تحریر طلاب نیز باستناد مقررات وهدایات مندرجهٔ پروگرام تدریسات ابتدائی درسال ۱۳۲۷ بعموم ریاست ها ومدیریت های معارف توضیحات دادهشد. تابذریعهٔ این اقدامات ورعایت این مقررات درعملی شدن هدف عمدهٔ تدریسات ابتدائی که حصول خط وسواد برای شاگردان مکاتب ابتدائی است بیشتر اعتنا ـ و توجه کافی بعمل آمده بتواند .

پشتو درمکاتب ابتدائی : ـ

پشتو درمکاتب منطقهٔ پشتو زبان لسان تدریس ودرمکاتب فارسی زبان بحیث یك مضمون مهم ولازم الرعایهٔ درجه اول میباشد . درهر مکتب ابتدائی اعم ازفارسی زبان و پشتو زبان بغرض تقویهٔ اقتدار ومعلومات معلمین درلسان پشتو کورسهای دائر است درسال ۱۳۲۷ ریاست تدریسات ابتدائی همه کورس های پشتو را درمکاتب ابتدائی فارسی زبان وپشتو زبان مورد تفتیش وبررسی قرار داده بغرض انتظام مزید وپیشرفت صحیح تدریسات این کورسهای ذریعهٔ ارسال هدایات وتوضیحات بدایره های معارف اقدامات مؤثر بعمل آورد . وتصویب بعمل آمد که کتاب های ذیل درشش سمستر کورس پشتو که دورهٔ هر سمستر آن یك سال قبول شده است برای معلمین مجانا توزیع شود .

۱ ـ درسمستر اول قرائت چهارم پشتو .

۲ ـ درسمستر دوم قرائت پنجم پشتو .

۳ ـ درسمستر سوم قرائت ششم پشتو .

٤ ـ درسمستر چهارم قرائت هفتم پشتو .

٥ ـ درسمستر پنجم قرائت هشتم پشتو وگرامر پشتو .

٦ ـ درسمستر ششم قرائت نهم پشتو واصول انشای پشتو .

امتحان کورسهای پشتو درمرکز ذریعهٔ اعضای مدیریت تعلیم وتربیه ودراطراف بذریعهٔ هیئتهای ممتحنه اخذ کرده شد در تدریسات مضامین طلاب مکاتب مو قعیت پشتو بیشتر مورد اعتنا قراریافت وهنگام اخذ امتحانات قرار تصویبی که ازمجلس وزارت معارف اتخاذ شده بود طلابی که در مضمون پشتو نمرات قناعت بخش نگرفته بودند قطعاً ناکام شناخته شدند . حالانکه درمضامین دیگر اگریك متعلم دریك مضمون نمرهٔ کامیابی گرفته نباشد مشروط شناخته وبامتحان ثانی پذیرفته میشود وبشرط کامیابی درین امتحان بصنف بالاترقی میکنند.

درسنه ۱۳۲۷ دراثر تفتیش مکاتب ابتدائیهٔ ولایت مشرقی بوزارت معارف ثابت گردید که باوجود فارسی زبان بودن اکثر اهالی بعضی مراکز این ولایت ازقبیل مرکز جلال آباد ولغمان ومنطقهٔ سرخرود میتوان تدریسات این مکاتب را بزبان پشتو ادامه داد . چه امتزاج

فارسی زبانان وپشتو زبانها درین منطقه باندازهٔ زیاد است که هریك از اطفال مسکونین این ولایت بزبان پشتو بخوبی آشنا وبرای اخذ درس درین زبان بکلی مستعد می باشد لهذا نظر باهمیت پشتو ولزوم تعمیم این زبان ملی بمدیریت معارف ولایت مشرقی امرداده شد که سرازابتدای سال تعلیمی ۱۳۲۸ تمام مکاتب مربوطهٔ خود را پشتو زبان شناخته در ادامهٔ تدریسات آن مطابق تعلیمات نامه وپروگرام مکاتب پشتو زبان اجراآت نمایند.

تجدید نظر وترتیب پروگرامها :-

درتدریسات مکاتب ابتدائی ذکور مطابق پروگرامی اجراآت میشود که باساس پروگرامهای ممالك راقیه بادرنظرداشتن خصائص ملی ومحلی رعایت شئونات بین المللی ترتیب یافته مطابق این پروگرام تدریسات سه صنف اول ودوم وسوم - ابتدائی باصول صنفی ادامه می یابد ومضامین صنوف چهارم وپنجم وششم ذریعهٔ معلمین مضمونی تدریس میشود وزارت معارف ازسنه ۱۳۱۹ باینطرف درمکاتب ابتدائیه بر حسب این پروگرام تطبیقات مینماید. نتائج حاصله ازتطبیق این پروگرام قابل رضائیت است. عدهٔ طلابی که دورهٔ تعلیمات مکاتب ابتدائی را بانجام رسانیده بمکاتب وکورسهای مسلکی داخل گردیده اند بخوبی میتوانند تحصیلات این مکاتب را ادامه دهند.

ولی ازعرصهٔ دوسال باینطرف ریاست تدریسات ابتدائی نظریات معلمین را در خصوص نقاط قابل تجدید نظر در پروگرام تدریسات مکاتب ابتدائی فراهم نموده خواست آنرا درمجلسی که متخصصین تعلیم وتربیه واشخاص باصلاحیت وسابقه دار معارف درآن اشتراك داشته باشند، مورد تدقیق قرار دهد، وبعدازاجرای تدقیقات لازمه احیانا در پروگرام موجوده وکتبی که بموجب مفردات آن تالیف وطبع شده است تعدیلات لازمه را بعمل آرد. ازطرف دیگرچون وزارت معارف درنظر دارد برای تعمیم خط وسواد درقراء ونقاط کشور که تاهنوز مکاتب اساسی شش صنفی دائر نگردیده است مکاتب دهاتی سه صنفی را افتتاح نماید لازم بود پروگرام هردونوع مکاتب (سه صنفی دهاتی شش صنفی اساسی) را باهم مقایسه نموده راهی را برای آینده تشخیص دهد که فارغ التحصیلان مکاتب سه صنفی دهات اگر خواهش ادامهٔ تحصیلات را داشته باشند بتوانند درصنف چهارم مکاتب ابتدائیهٔ شش صنفی داخل شوند، واز مفردات پروگرام صنوف دورهٔ دوم مکاتب شش صنفی یعنی صنوف چهارم وپنجم وششم نیزموادی که درنتیجهٔ تطبیقات چند سالهٔ مکاتب ابتدائی فهم آن ازقوهٔ شاگردان بالاتر وبرای طلاب صنوف ابتدائی مربوط لیسهها لازم می باشد حذف یا تعدیل بشود.

در دوران سال ۱۳۲۷ وزارت معارف بتاسی ازافکار حکومت درنظر گرفت هرچه زودتر مکاتب ابتدائیهٔ نسوان رادرمرکز ومحلاتی که امکان تأسیس این مکاتب درآنجا دیده میشود افتتاح

نماید ودرتنویر افکار وتعلیم وتربیهٔ صحیح طبقهٔ نسوان راه اساسی درپیش گرفته شود . برای تأسیس این مکاتب وموفقیت درحصول این هدف بزرگ که اولتر لازم بود پروگرام اساسی بوجود آید تامتعاقباً درجاهائی که مکاتب ابتدائیهٔ نسوان افتتاح خواهد شد برحسب آن تطبیقات لازمه بعمل آمده بتوانند گرچه برای مکاتب ابتدائیهٔ مربوط لیسه‌های نسوان پروگرامی دردست بود که بصورت مؤقت ازان استفاده بعمل می آید اما بغرض اساسی شدن کار وامکان تسهیلات لازمه وفراهم نمودن مزایای تربیوی وتعلیمی درپروگرام مکاتب جدید ابتدائیهٔ نسوان تقسیم ساعات هفته وار مضامین درسی مکاتب ابتدائیهٔ نسوان که مربوط لیسه ها نمیباشد زریعهٔ یك هیئت متخصصین تعلیم وتربیه ترتیب داده شد .

وبرای ترتیب مفردات پروگرام وتهیهٔ کتب درسی مضامین متعلقهٔ آن اقدامات ضروریه بعمل آمد . وکتاب قرائت فارسی دوم نسوان که تهیهٔ آن بیشتر مورد ضرورت دیده میشد هرچه زودتر تالیف وبرای طبع آماده گردید درخصوص تالیف دیگر کتب درسی این مکاتب نیز اجراآت مقدماتی بعمل آمد .

تعدیلات واصلاحات کتب درسی :

در سال ۱۳۲۷ درزمرهٔ اجراآت تعلیم و تربیه به تعدیلات واصلاحات کتب درسی بیشتر توجه کرده شد بغرض اجرای این مطلب بیشتر از تطبیقات وتجارب معلمین و نظریات ارباب معارف که کتاب‌های درسی را مورد ملاحظه قرارداده شفاها ویا کتبا نظریات خویش را بریاست تدریسات ابتدائی سپرده بودند استفاده بعمل آمد. کتبی که درین سال بغرض طبع ثانی ومجدد بمطبعهٔ عمومی سپاریده شد هم ازپشتو و فارسی دارای برخی مزیات میباشد که نسخه های طبع سابق فاقد آن بوده است .

درمورد کتب پشتوی صنوف اول - ششم ابتدائی که درمکاتب فارسی زبان تدریس میشود بمراعات سویه شاگردان و در نظر داشتن عدهٔ ساعات تعلیمی هفته واراین مضمون در اثر تصاویب متعلقهٔ تدریس پشتو بادارات معارف - توضیحاتی فرستاده شد که برحسب آن حصص ضروریهٔ کتابهای درسی را بشاگردان تدریس کنند واز موضوعاتی که فهم آن از حدود فکرواستعداد شاگردان درسی بالاتر دیده میشود صرف نظر نمایند تدریس تمام محتویات کتب درسی پشتو برای مکاتب پشتوزبان کماقی السابق مورد توجه معلمین آن مکاتب قرار داده شد .

راجع به کتاب تاریخ پشتوی صنف ششم ابتدائی که نسخه‌های لازمهٔ آن در مکاتب موجود میباشد وبرای تجدید طبع آن احتیاجی محسوس نمیگردد چون با نسخهٔ فارسی آن که بعد از تعدیلات واختصارات لازمه بطبع رسیده است ازحیث زیادت بعضی فصول مطابق دیده نمی شد بادارات معارف توضیحات داده شد که بمعلمین تاریخ مکاتب پشتوزبان یك یك نسخه کتاب فارسی تاریخ ششم

ابتدائی راطور نمونه توزیع گردد. و برای ایشان هدایت داده شود که مطابق نسخهٔ مطبوعهٔ فارسی در تدریس مطالب این کتاب توجه بنمایند واز فصولی که در نسخهٔ فارسی موجود نمی باشد درحین تدریس صرف نظر نمایند .

برای ملاحظهٔ کتب درسی قرائت فارسی و اجرای تسهیلات لازمه در آن کمیسیونی مرکب ازمعلمین باتجربه واشخاص صلاحیت دار تشکیل یافت ذریعهٔ این کمیسیون علاوه از اجرای تسهیلات لفظی وتطبیق ساعات درسی باعدهٔ صفحات مطبوعهٔ کتب لغات مشکلهٔ هر درس نیز طوریکه امروز در کتابهای درسی دیگر ممالک متمدنه بملاحظه میرسد . در پا ورقی هرموضوع و هرپارچهٔ قرائتی قید وعلاوه کرده شد .

طبع ونشر کتب :-

وزارت معارف نظر به مصروفیت مطبعهٔ عمومی در انجام فرمایشات طباعتی دیگر وزارات ودوائر احتیاج سه ساله کتب درسی را سنجیده فرمایش طباعتی خودرا بمطبعهٔ عمومی میسپارد درسال گذشته عدهٔ - زیادی از کتب درسی مکاتب ابتدائی ازطبع فارغ ودر سال ۱۳۲۷ نیز ازان استفادهٔ لازمه بعمل آمد . - منجمله (٥٤) جلد کتب درسی مکاتب فارسی زبان وپشتو زبان کتب ذیل که جهت استفادهٔ طلاب در سنوات - ۲۷ - ۲۸ و ۲۹ مورد ضرورت دیده میشد بعد از تجدید نظر وتعدیلات لازمه بمطبعه سپرده وبعد از طبع بدسترس استفادهٔ ادارات معارف گذاشته شد .

قرائت پشتوی صنف سوم .

جغرافیای فارسی صنف چهارم .

جغرافیای فارسی صنف پنجم .

جغرافیای فارسی صنف ششم .

هندسهٔ صنف ششم پشتو .

کتاب قرائت فارسی صنف ششم نظر به احتیاج سه ساله درین سال ازطبع برآمد وبدسترس طلاب گذاشته شد کتاب اول دهاتی برای استفادهٔ پنجاه هزارنفرطلاب که دردهات اطراف واکناف کشور ساکن وبرای داخل شدن درین مکاتب حاضر باشند طبع گردید .

کتاب الفبای فارسی جهت استفادهٔ طلاب صنف اول مکاتب ابتدائی که نظر به عدم وجود وسائل طبع رنگه - ذریعهٔ مطبعهٔ عمومی درکابل طبع شده نمی توانست برای انجام این مطلب با نمایندگی شرکت وستوك انتورك مقیم کابل مفاهمه بعمل آمد وباهمکاری سفارت افغانی متعین ماسکو توسط شرکت مذکور در ماسکو بصورت بسیار نفیس ورنگه بطبع رسانیده شد .

راجع به امکان طبع کتب کار آمد مکاتب ابتدائی توسط سفارتهای افغانی بامطابع ممالك هندوستان - ایران مفاهمه بعمل آمد. دراثراین اقدامات نماینده گی کمپنی لانگ مین گرین ازهندوستان بکابل آمده بعد از مذاکره ونمونه های طبع نستعلیق وحروفی کتب دورهٔ ابتدائی را از ریاست تدریسات ابتدائی اخذ نمود تاراجع به صورت ومیعاد طبع نوع کاغذ ومصارف طباعتی این کتاب هارا پوری بوزارت معارف بسپارد .

همچنین نمایندهٔ سفارت هندوستان متعین کابل همکاری خود را برای طبع کتب درسی کارآمد معارف درآن کشور اظهارنمود ودراثرآن نمونه های کتب ونوع احتیاج طباعت حروفی ونستعلیق بایشان ارائه گردید . تا ازطرف مطابع حکومتی آنجا شرائط لازمه را بوزارت معارف ابلاغ دارند .

مطبعهٔ بانك ملی ومطبعهٔ شورای ملی ایران نیز با ارسال دوجلد از نمونه های حروفی طباعتی خود توسط سفارت کبرای خود در کابل آمادگی خویش را برای قبول فرمایشات طباعتی کتاب های درسی مکاتب بوزارت معارف اظهار نموده ونمونه های کتب لازم طبع برای مطابع مذکور ارسال گردیده است تاراجع به نوع کاغذ وطباعت وقیمت کتاب ها معلومات لازمه را بریاست تدریسات ابتدائی ارسال فرمایند . که بملاحظهٔ آن عنداللزوم مفاهمه بعمل آید .

درخصوص طبع اطلس جغرافیائی کارآمد مکاتب ابتدائی بانمایندگی کمپنی لانگ مین گرین مفاهمه بعمل آمد ونمونهٔ اطلس منتخبه برای نمایندهٔ کمپنی موصوف سپرده شد . که را پور خودرا دربارهٔ قیمت نسخه های مطبوع و متعلقات امور طباعتی آن بریاست تدریسات ابتدائی بسپارد . بعد ازملاحظهٔ شرایط درخصوص اصدار فرمایش طباعتی اطلس اقدامات بعمل آید .

مکاتب نسوان :

تعلیم وتربیهٔ نسون و تنویر افکار دختران از هدفهای مهمهٔ حکومت معارف پرور ما است که بفحوای (طلب العلم فریضة علی کل مسلم ومسلمة) درین مورد اقدامات بعمل می آید .

وزارت معارف متوجه است همینکه عدهٔ کافی معلمات ولوازم ضروریه از قسم جای وسامان لازمه تأسیس مکاتب نسوان را به دسترس خود ملاحظه نمود و زمینه برای تأسیس مکاتب ابتدائیهٔ نسوان آماده باشد در مراکز عمدهٔ وشهرهای پرنفوس بتأسیس یکعده مکاتب جدید ابتدائیهٔ نسوان اقدامات لازمه کنند . روی همین اساس علاوه برمکاتبی که در سنوات ماضی درشهر کابل تأسیس یافته‌است درسنه ۱۳۲۷ یك باب مکتب ابتدائی جدیدنسوان در کارته٤ ویك باب مکتب درمرکز قندهار ویك‌باب در مرکز میمنه افتتاح گردید درمکاتب مذکور مضامین ذیل مطابق جدول تقسیم ساعات هفته‌وار ذریعهٔ معلمات بشاگردان تدریس میشود .

شماره	مضامین	صنف اول	صنف دوم	صنف سوم	صنف چهارم	صنف پنجم	صنف ششم	ملاحظات
۱	قرآن کریم	۲	۲	۳	۲	۲	۲	
۲	دینیات	۲	۲	۲	۲	۲	۲	
۳	فارسی وحسن خط	۱۰	۸	۸	۶	۳	۳	
٤	پشتو	۳	۳	۳	۳	۳	۳	
۵	حساب وهندسه	٤	٤	٤	٤	٤	٤	
٦	معلومات عمومیه	۰	۰	۰	۱	۲	۲	
۸	حفظ الصحه	۰	۰	۰	۱	۱	۱	
۸	تاریخ	۰	۰	۰	۲	۲	۲	
۹	جغرافیا	۰	۰	۰	۲	۱	۱	
۱۰	رسم و کاردستی	۲	۲	۲	۲	۲	۲	
۱۱	تربیهٔ اطفال	۰	۰	۰	۰	۱	۱	
۱۲	طباخی	۰	۰	۰	۱	۲	۲	
۱۳	رخت شوئی	۰	۰	۰	۱	۱	۱	
۱٤	ادارهٔ بیتی	۰	۰	۰	۰	۱	۱	
۱۵	دوخت وبافت	۰	۲	۲	۲	۲	۲	
۱٦	تربیهٔ بدنیه	۱	۱	۱	۱	۱	۱	
	مجموعه	۲٤	۲٤	۲٤	۳۰	۳۰	۳۰	

از بعضی مراکز دیگر از قبیل بغلان و ...... نیز راجع به تأسیس مکاتب نسوان پیشنهاد های بوزارت معارف توصل نمود ولی چون وزارت معارف درراه تأسیس این مکاتب به یکعده مشکلات از قبیل عدم وجود معلمه وجای وسامان وموانع مالی واقتصادی دچار است درین سال بتأسیس مکاتب جدید نسوان درین نقاط اقدام بعمل آورده نشد - وزارت معارف همینکه عدهٔ کافی معلمات رابرای انجام وظیفهٔ تدریس مکاتب نسوان ازدارالمعلمات مهیابیند ووجوه کافی جهت مصارف لازمهٔ مکاتب جدید حاصل نماید بتأسیس مکاتب جدید ابتدائیهٔ دختران در دیگر مراکز وشهر ها اقدامات لازمه بعمل خواهد آورد .

ناگفته نماند که تا اواخر سال ۱۳۲۷ امور متعلق مکاتب ابتدائیهٔ نسوان ذریعهٔ ادارهٔ آمریت لیسه های نسوان که دررأس آن یکی ازمشاورین وزارت معارف انتساب دارد اداره کرده میشد . درسنه ۱۳۲۷ نظر به لزوم رسیدگی مستقیم وزارت در کار مکاتب ابتدائیهٔ نسوان که مربوط ریاست تدریسات ابتدائی میباشد ادارهٔ بنام ادارهٔ معاونت مکاتب ابتدائیهٔ

نسوان تشکیل یافته وباروی کارآمدن این اداره رسیدگی باجراآت ومراقبت جریان امور مکاتب ابتدائیه نسوان از ادارهٔ لیسه های نسوان باین اداره منتقل گردید .

امتحانات :-

امتحانات سالانهٔ مکاتب ابدائی مطابق تعلیماتنامهٔ مخصوصه اخذ گردید چون در تعلیماتنامه تذکر یافته است که از نمره هائیکه متعلمین در هرماه درمضامین درس خود حاصل مینمایند اوسط گرفته میشود این اوسط با نمره هائیکه شاگردان دراخیر سال در امتحان عمومی حاصل کنند جمع ومجموعهٔ هر دو تنصیف میشود ، وحاصل تنصیف نمرهٔ ترقی صنف راتشکیل میدهد روی این مقررات وبرعایت اینکه طلاب فارغ التحصیل ابتدائی برای شامل شدن درمکاتب وکورسهای مسلکی بخوبی از عهدهٔ تعلیمات برآمده بتوانند امسال در ماخذ امتحانات بیشتر توجه واعتنا بعمل آمد [بارعایت این مقررات درسنه ۱۳۲۷ ازمکاتب ابتدائی یکعده اشخاصی کامیاب گردیده اندکه از حیث لیاقت واستعداد اسم حقیقی فارغ التحصیل مکاتب ابتدائی رامیتوان برایشان اطلاق نمود] درین امتحان لیاقت شاگردان در کافه مضامین مخصوصاً خط وسواد چه درپشتو وچه در فارسی بیشتر مورد اعتنا و توجه قرار یافت ومیتوان یقین نمود که نتیجهٔ امتحان سال ۱۳۲۷ مکاتب از نقطهٔ نظر کیفیت نظر به نتائج امتحانات سالهای دیگر بیشتر طرف رضائیت وامید واری میباشد امید است باشمولیت این دسته فارغ التحصیلان در مکاتب مسلکی ثمرهٔ این مکاتب نیز در آیندهٔ قریب نظر به سابق بهترثابت میشود .

مکتب های نمونه :

در سال ۱۳۲۷ در اصلاحات مکتب ابتدائیهٔ بی بی مهرو ومربوط ولایت کابل بحیث مکتب نمونه اقدامات لازمه بعمل آمد. ودر طرق نظریات وزارت معارف راجع بصورت استفاده و تعیین نتیجهٔ تطبیقات پروگرام ونصاویب متعلقهٔ لوازم تحصیل وترتیب کتاخانه وایراد کنفرانس های تربیوی، وامثال آن دیگر موضوعات تعلیمی وتربیوی وتشخیص سویه و اقتدار معلمین فعلیهٔ مکتب ابتدائی توجه ومراقبت دائمی بعمل آورده شد در دوران این سال یک عده دپلومات سرحد ویک نفر نمایندهٔ یونسکو که برای ملاحظهٔ مؤسسات علمی افغانستان وارد کابل شده بودند بمکتب نمونهٔ (بی بی مهرو) نیز تشریف آورده جریانات اموراداری وتعلیمی آنرا از نزدیک ملاحظه فرمودند واز این مکتب راجع بصورت ادامهٔ تدریسات واجراآت مکاتب ابتدائی افغانستان بی اندازه اظهار خور سندی نمودند .

وزارت معارف درین سال تصمیم گرفت که درمرکز کابل نیز یکی از مکاتب ابتدائی رانمونهٔ مکاتب شهری قبول نموده درین مکتب نیز باجرای تدقیقات وتطبیقات متعلقهٔ مکاتب ابتدائی بپردازد .

توسعهٔ کتاب خانه های مکاتب ابتدائی :-

معلمین فعلیهٔ مکاتب ابتدائی متشکل از یك عده افرادی میباشند که بعضی از دارالمعلمین ودارالمعلمین شبانه فارغ التحصیل گردیده اند و بعضی در لیسه ها وغیره مکاتب مسلکی یاغیر مسلکی تحصیل نموده دراثر احتیاج ایشان و کمبود متعلمین ابتدائی بکار تعلیم مؤظف گردیده اند و برخی هم اشخاصی اند که دارای تحصیلات خصوصی بوده بصفت معلم مؤقت مشغول کار میباشند تقویهٔ معلومات هرسه دسته مذکور مخصوصاً اشخاصیکه دارای تحصیلات خصوصی میباشند در نزد وزارت معارف از مسائل ضروریه بشمار می آید وزارت معارف جهت تقویه معلومات معلمینیکه از دارالمعلمین فارغ التحصیل نیستند در کابل و بعضی مراکز عمده از قبیل قندهار وهرات مؤسساتی تشکیل داده است که بنامهای لوسنځی ودارالمعلمین شب ذریعهٔ هیئت های تعلیمی وتربیوی متشکل از داکتر ها وفارغ التحصیلان افغانی که در خارج تحصیل نموده به تقویهٔ معلومات معلمین در خارج اوقات رسمی صرف مساعی بنماید .

برعلاوه درسنه ۱۳۲۷ درنظر بود مجلهٔ آئینهٔ عرفان که یك مجلهٔ علمی وادبی و مسلکی وزارت معارف است ونشریات آن از عرصهٔ چندی بنا بر مشکلات طباعتی و مصروفیت مطبعهٔ عمومی به انجام سپارشات طباعتی کتب درسی طلاب معطل مانده بود دوباره حیات نشریاتی خود راتجدید نماید ولی متاسفانه دربن سال باز هم بنا برهمین علل وعوامل طباعتی این مجله که بیشتر موضوعات آن بغرض تقویهٔ معلومات معلمین مکاتب میباشد اشاعه یافته نتوانست و کتاب پلان تدریس ونمونه های درس نیز از باعث مصروفیت مطبعهٔ بمعرض اشاعه قرار نیافت اما در راه جبران این عدم موفقیت و حصول زمینهٔ مطالعات معلمین وتقویه معلومات مسلکی وغیر مسلکی ایشان یکعدد کتابهای مطبوع داخل افغانستان که به تعداد کافی در تحویلخانهای وزارت معارف وجود داشت بذریعهٔ تاسیس کتاب خانه درمکاتبی که دارای عمارت اساسی میباشد بمعرض استفاده ودسترس معلمین مکاتب قرار داده شد که در داخل شرائط مقرره ازان استفاده نماید وذریعهٔ مفتشین سیارا وارسال متحدالمال ها وهدایات رسمی بهمه مؤسسات ابتدائی در بارهٔ حسن تنظیم مکاتب وجریان صحیح تدریسات توضیحات داده شد کتبی که در دوران سال ۱۳۲۷ بغرض استفادهٔ معلمین به کتاب خانه های مکاتب توزیع شده قرار ذیل است .

است کتب کتابخانهٔ مکاتب ابتدائیه

۱ - قرائت فارسی رشدیهٔ سوم .

۲ - قرائت فارسی رشدیهٔ دوم .

۳ - قرائت فارسی رشدیهٔ اول .

٤ - قواعد فارسی رشدیهٔ چهارم .

۵ - قواعد فارسی رشدیهٔ سوم .
۶ - قرائت فارسی ششم (سابقه)
۷ - قرائت فارسی صنف‌سوم (سابقه) دورهٔ چهار صنفی .
۸- زمالمری کتاب .
۹ - اصول انشاء رشدیهٔ دوم .
۱۰ - املای فارسی رشدیهٔ اول .
۱۱ - املای فارسی ابتدائیه چهارم .
۱۲ - کلید صرف رشدیهٔ دوم و کلید صرف رشدیهٔ اول .
۱۳ - جامع التجوید .
۱۴ - دینیات اعدادیهٔ دوم .
۱۵ - دینیات رشدیهٔ اول .
۱۶ - تاریخ افغانستان قدیم رشدیهٔ اول .
۱۷ - تاریخ رشدیهٔ سوم .
۱۸ - تاریخ رشدیهٔ دوم .
۱۹ - دینیات صنف سوم فارسی دورهٔ چهار صنفی .
۲۰ - جغرافیهٔ صنف سوم‌فارسی دورهٔ چهار صنفی .
۲۱ - اخلاق مدنی صنف‌ششم فارسی .
۲۲ - اخلاق مدنی صنف چهارم فارسی .
۳۲ - اخلاق مدنی صنف سوم .
۲۴ - الجبر رشدیهٔ چهارم .
۲۵ - حساب رشدیهٔ سوم .
۲۶ - حساب رشدیهٔ دوم .
۲۷ - حساب رشدیهٔ اول .
۲۸ - حساب صنف ششم فارسی سابقه .
۲۹ - حساب صنف پنجم پشتو سابقه .
۳۰ - حساب صنف چهارم فارسی سابقه .
۳۱ - حساب صنف سوم پشتو سابقه .
۳۲ - هندسهٔ رشدیهٔ چهارم فارسی .
۳۳ - هندسهٔ رشدیهٔ سوم فارسی .

۳٤ ـ هندسهٔ رشدیهٔ دوم فارسی .
۳۵ ـ هندسهٔ رشدیهٔ اول فارسی .
۳٦ ـ معلومات رشدیهٔ دوم فارسی .
۳۷ ـ معلومات طبیعی صنف ششم فارسی (سابقه) .
۳۸ ـ معلومات طبیعی صنف پنجم سابقه .
۳۹ ـ معلومات طبیعی صنف چهارم فارسی سابقه .
٤۰ ـ معلومات طبیعی صنف سوم فارسی .
٤۱ ـ دورستنیو شونځیو تعلیماتنامه .
٤۲ ـ پرو گرام ابتدائی فارسی (سابقه دورهٔ چهار صنفی)
٤۳ ـ دلمرنیو شونځیو کرنلار .
٤٤ ـ تعلیماتنامهٔ ابتدائی .
٤۵ ـ تعلیم نامهٔ کورس پشتو .
٤٦ ـ دخلقیاتو دمتخصصینو لار ښوونکی .
٤۷ ـ عقدة الحساب .
٤۸ ـ هیئت جدیده .
٤۹ ـ منهیات دوم .
۵۰ ـ اصول ترسیم مناظر طبیعی .
۵۱ ـ فن رنگ آبی راجع به مناظر .
۵۲ ـ قواعد فقیه .
۵۳ ـ نطق اعلیحضرت .
۵٤ ـ بحران ونجات وطن .
۵۵ ـ سراج الاحکام .
۵٦ ـ تربیهٔ اطفال .
۵۷ ـ تاریخ حکماء .
۵۸ ـ رسالهٔ اصول تربیه .
۵۹ ـ فلسفهٔ جذبات .
٦۰ ـ مرآة الارض .

تعیین شرائط اخذ طلبه وحاضری طلاب :

گرچه مکاتب ابتدائی درمراکز پر جمعیت تاسیس گردیده وبرای تعمیر اساسی مکاتب

جاهای موزون انتخاب شده است . بازهم درموقع اخذ طلبهٔ جدیدالشمول برای هیئت های اخذ طلبه ازحیث اینکه فاصلهٔ انتهائی منطقه که برای مکتب از آنجا طلبه گرفته شود معین نبود مشکلات زیادی عارض میگردید و گاهی هیئت مجبور میشد که از فاصله های نسبتاً بعید دوو دونیم کروهی یااضافه اران که پیمودن آن ازتوان طلاب ابتدائی بالاتر است ـ طلبهٔ جدیدالشمول انتخاب نمایند . وزارت معارف دراثر تدقیق وضعیت اخذ طلبهٔ جدیدالشمول ومشکلاتی که ازین حیث بمدیریات وادارهٔ مکاتب پیش آمده است تصویب نمود که آینده ازداخل محیطی که بشعاع یکنیم کروهی ازمکتب مسافه دارد برحسب تعلیمات نامهٔ ابتدائی طلاب جدیداخذ وبمکتب شامل ساخته شود .

حسب مقدرات موضوعه وزارت معارف برای شمولیت طلاب در امتحانات سالانه یکی از شرائط مهمه حاضر بودن فیصد ۷۵ روز ایام تعلیمی شاگردان است .

برای اینکه کتابهای حاضری طلاب از هر گونه اشتباهات عاری بماند وادارات مکاتب برای تعیین فیصد ایام حاضری شاگردان مصدر اجراآت صحیح شده بتوانند . در سنه ۱۳۲۷ تصویب بعمل آمد که درکتب حاضری طلاب علامات ذیل قید شود .

درخانهٔ حاضری کسیکه حاضر باشد (س) تحریر گردد که مخفف کلمهٔ سوـ (حاضر) است.

« « « غیرحاضر باشد (نا) « « ناسوب (غیرحاضر) «

« « « مریض باشد (م) « « « مریض است

« « « رخصت باشد (رخ) « « « رخصت است

شرایط تاسیس مکاتب ابتدائی :

وزارت معارف برای تعمیم خط و سواد دربین همه طبقات مملکت با فتتاح یك عده مکتب ابتدائیه پرداخته است که دوره تحصیلات آن شش سال میباشد .این مکاتب درتحت مقررات موضوعه صرف در جاهائی تاسیس میشود که حائز شرایط لازمهٔ ذیل باشد :

۱ـ مکتب درجائی تأسیس شده میتواند که تعداد اطفال هفت ـ نه ساله برای شمول درسه شعبهٔ صنف اول مکفی باشد .

۲ـ برای سالهای آتی همه ساله یك صنف جدید ۴۰ ـ ۴۵ نفر طلبهٔ جدید داده بتواند .

۳ـ فاصلهٔ بود وباش طلاب تامکتب ازیك الی یك ونیم کروه بیشتر نباشد . تااطفال خورد سال تامکتب بخوبی رفت وآمد کرده بتوانند .

۴ـ جای وقوع مکتب درچنان نقطهٔ باشد که به آبادی مرکزیت داشته وبرای تربیهٔ بدنیه میدان قریب هم داشته باشد .

۵ـ اقتصاد مالی، اقتصادی ونیز شوق علمی اولیای اطفال بدرجهٔ باشد که بعداز شامل ساختن اولادشان درمکتب برای ادامهٔ تحصیل ایشان رابه پابندی مکتب و حاضری موظف داشته مراقبت ومواظبت کنند.

۶ـ درمکتب فعلاً سه اطاق برای سه صنف اول چهل ـ چهل وپنج نفری ویك اطاق برای ادارهٔ

سرمعلم مکتب ویك اطاق برای تحویلخانه بکار میشود که جمله پنج اطاق مطلوب است . در نقطهٔ که در آن تاسیس مکتب درخواست میشود عمارت سرکاری که بکرایه گرفته شود وجود دارد یانه ؟ اگر عمارت کرائی یافت شود کرایهٔ آن چه مبلغ است . ؟

مطابق شرایط متذکرهٔ فوق درمرکز کابل وهمه ولایات وحکومات اعلی مکاتب متعددی تأسیس گردیده وتدریسات آن برحسب پروگرام وتعلیماتنامهٔ مکاتب ابتدائیه درجریان میباشد. برای تدویر این مکاتب ازمعلمین فارغ التحصیل دارالمعلمین واشخاص باصلاحیتی استفاده میشود که درمکاتب رسمی یاخارج ازمکاتب تحصیل کرده وبادادن امتحان اهلیت ولیاقت بوظیفه معلمی مقررشده اند .

درراه تطبیق پروژهٔ مکاتب دهاتی وتعقیب آن مذکوره عجالتاً مشکلات اقتصادی وعدم دارائی بودجهٔ کافی که برای وجوه معاشات معلمین ومفتشین وطبع کتابهای درسی وارسال لوازم تحصیل بهمه نقاطیکه مکاتب در آنجا تاسیس میگردد بمقابل اقدامات وزارت معارف سدبزرگی راتشکیل داده است . بشرط عدم وجود این موانع وزارت معارف هرچه زود تر درین خصوص داخل اقدامات خواهدشد . درسال ۱۳۲۷ بغرض ترتیبات مقدماتی تاسیس مکاتب ابتدائیه دهاتی کتاب اول ازطبع فارغ گردیده . ودوجلد کتاب دیگر یعنی کتابهای سال دوم وسوم نیز برای طبع آماده شده است .

در تحریر اکثرمند رجات هریك ازین سه کتاب بطرز خط نستعلیق ترجیح داده شده است تابرای شاگردان نمونه های صحیح خط وتحریر فراهم شده باشد .

مؤسسات بین الملل ومعارف ابتدائی افغانستان :-

درسنه ۱۳۲۶ دربین حکومت افغانستان ومؤسسهٔ تعلیمی وتربیوی ملل متحده (یونسکو) راجع بشمول افغانستان درموسسهٔ مذکور موافقه بعمل آمده باثرداخل شدن افغانستان دریونسکو ازمؤسسه مذکور - راجع بموضوعات مختلفی که متعلق امور تدریسات مکاتب ابتدائی میباشد طالب معلومات و توضیحات گردیدند این معلومات باستناد پروگرامها وتطبیقات جاریهٔ مکاتب ابتدائی هرچه زودترترتیب وتکمیل گردیده باهمکاری مدیریت یونسکو که درمرکز وزارت معارف درهمین سال ۱۳۲۷ تشکیل یافته است بمرجع آن فرستاده شد .

نمایندهٔ یونسکو که برای باز دید معارف وموسسات عرفانی افغانستان بکابل وارد گردیده بود درقطار سائرموسسات عرفانی مکتب نمونهٔ بی بی مهرو رانیزملاحظه نموده ازجریان تدریسات وحسن انتظام این مکتب وتطبیقات پروگرام مکاتب ابتدائی افغانستان اظهار ممنونیت وخورسندی نمود . در سنه ۱۳۲۷ نظربه لزوم تعاون اطفال افغانستان بااطفال نادار ملل متحده (یونو) - طلاب مکاتب ابتدائی بقدر توان واستطاعت مالی خود مبالغی رابصورت اعانه

نقدی بهیئت های جمع آوری اعانه سپردند که بموسسهٔ ملل متحده ارسال شود .
ترتیب ارسال این مبالغ بهیونو از طرف وزارت معارف گرفته‌شد .

اجراآت مدیریت تفتیش

باساس پروگرام مرتبهٔ ریاست تدریسات ابتدائی برای یکعده مکاتب ولایات مزار شریف قطغن ، میمنه وغیره که درسال گذشته تفتیش و در نتیجه معلوم شده بود که اکثراً تعلیمات شاگردان‌ضعیف ودرخورترمیم واصلاح میباشد هدایتنامه‌ها ودستور العمل‌های جداگانه صادر شد در دوران سال ۱۳۲۷ یك عده مکاتب باقیمانده ولایت مشرقی ومکاتب ولایت جنوبی وهرات که‌سال گذشته ازطرف وزارت مورد تفتیش قرار داده شده بود ذریعهٔ هیئت اعزامی ازمرکز وزارت تفتیش کرده شد . در (۳۳) باب مکاتب مشرقی قراریکه از اوراق نتائج معلوم گردیده خرابی حاضری - ضعف تعلیمی ونقایص در طرز امتحانات موجود بود - ریاست تنظیمهٔ آنولا علت این نقایص رایکی بموجود بودن بعضی سرمعلمین مربوط دریافته آنهارا ازولایت مشرقی تبدیل وعوض شان سرمعلمین دیگری‌را موظف گردانید وبمرحلهٔ دوم‌یك عده معلمین فاقد معلومات را بکلی از وظیفهٔ شان سبکدوش ساخته باین وسیله در وضعیت معارف آن ولا بهبود محسوسی مشاهده گردید . دراثر تفتیش (۲۱) باب مکاتب ولایت جنوبی هیئت تفتیش - ازجریان تعلیمی واداری نتیجهٔ خوب آورده در ازالهٔ بعضی نواقص جزئی که موجود بوداقدامات بعمل آمد . از(٤٤) باب‌مکاتب ولایت هرات که تفتیش وبررسی بعمل‌آمد. اوراق تفتیش اصولاً به مجالس هیئت های انضباطیه ومحاکم مامورین سپرده شده تااز ناحیهٔ اصولنامهٔ محاکمات تحت غور قرار یافته اجراآت لازمه بعمل آید .

درین سال نتائج امتحانات یکعده مکاتب حکومت کلان شمالی ملاحظه شد ومعلوم گردید که‌امتحانات طلاب مکاتب مذکور اصولاً برحسب مقررات تعلیمات نامهٔ ابتدائی اخذ شده : در جریان این‌سال باثرختم سنهٔ تعلیمی منجمله فارغ التحصیلان کل مکاتب ابتدائی در حدود فیصد (بیست‌وپنج) نفر برای شمول‌مدرسهٔ علوم شرعیه‌دارالمعلمین - لیسهٔ‌تجارتی - مکتب‌اصول‌تحریر مکتب میخانیکی ومکتب پولیس‌وژاندارمه‌بریاست تدریسات مسلکی ووزارت جلیلهٔ داخله معرفی وبرای مابقی شهادت نامه وجواز فراغت داده شدچون قوماندانی حربی شونځی درسنه ۱۳۲۷ برای اخذطلاب جدیدالشمول‌مربوطهٔ خود مقررات جدیدی‌وضع کرده وبرطبق آن ازکامیاب های صنف پنجم طلبه خواسته بود معهذا برحسب مقررات آن لیسه از مکاتب ابتدائیه اشخاص مورد ضرورت برایشان معرفی کرده شد .

اجرا آت مدیریت مامورین

۱ - اعطای پول غله گی :-

برای اینکه معلمین وهیئت تربیوی معارف آسوده ومرفه الحال بوده وبصورت بهتری در تدریس طلاب مکاتب وارسی کرده بتوانند وزارت معارف به تأسی از نیات نیک ومعارف خواه حکومت مهربان درسال ۱۳۲۶ فرمانی ازمقام منیع صدارت عظمی حاصل ودر همان سال تفاوت وپول غله گی رابرای آنها تادیه نمود . دراوایل ۱۳۲۷ حکومت معارف پرور این موضوع را برای معلمین وهیئت تربیوی امرضروری دانسته بمقام منیع صدارت عظمی تحت فرمان نمبر ۹۹ مورخه ۲۹/۱/۲۷ امر وارشاد بعمل آید که درسال ۱۳۲۷ برای اشخاص عایله دار معلمین و هیئت تربیوی وزارت معارف ازقرارماهانه مبلغ پنجاه افغانی وبرای اشخاص بی عایله سی افغانی بنام غله گی تادیه شود - باثر توصل این امر تخصیصیه پول غله گی یکساله تمام معلمین وهیئت تربیوی مکاتب ابتدائی افغانستان توسط وزارت جلیلهٔ مالیه بتمام مدیریت های معارف وادارات مالیه حکومتیهای مربوطه تخصیصیه داده شده که بمستحقین آن ماهوار تادیه گردد .

۲ - دراثرموافقه ریاست دیپوی تعاونی برعلاوهٔ استحقاق اهالی باعطای کوپون فوقا مادهٔ رخت برای معلمین وهیئت تربیوی معارف به نرخ نازل موافقه بعمل آمد و با این مساعدت حصهٔ مهم احتیاجات معلمین مکاتب رفع شد وزارت معارف درین رعایت دیپوی تعاونی که بمقابل هیئت تعلیمی وتربیوی مکاتب بعمل آورده است اظهار امتنان مینماید .

۳- درین سال به تعداد شصت وشش نفر فارغ التحصیلان جدید دارالمعلمین ابتدائی نظر بضرورت مکاتب بمدیریت های معارف ولایات معرفی شدند تاآنهارا عوض کمبود معلمین مربوطهٔ خویش مقرر بنمایند .

٤- بیست ویك نفر فارغ التحصیلان سال ۱۳۲۷ مکتب سپورت بمدیریت های معارف ولایات معرفی گردیدند تادرمکاتب مربوطه که دارای عمارت اصولی ومیدان سپورت میباشد شامل وظیفه شوند .

۵- درمورد آمرین دوائر معارف ولایات تبدیلیهای ذیل بعمل آمد .

ع ص عبدالحی خان حبیبی رئیس معارف قندهار در اثر موافقهٔ وزارت معارف ووزارت اقتصاد ملی بحیث وکیل التجار چمن وبعوض او ع ص محمد اصغر خان فارغ التحصیل امریکا بحیث کفیل ریاست معارف قندهار عزتقرر حاصل نمود .

ب - ع عبدالجبار خان مدیر عمومی مکاتب شهر که خودرا در جملهٔ وکلای بلدیــه

کاندید نموده بود نظر به مقررات موضوعه ازوظیفه مستعفی شناخته شد وعوض اوص دین محمدخان فروغ بحیث کفیل مدیر مکاتب شهر مقرر گردید .

٦- ترفیعات معلمین ومامورین مکاتب ابتدائی که حسب مقررات از نقطهٔ نظر قدم وملاحظهٔ سجل درسنه ۱۳۲۷ مستحق ترفیع شناخته میشدند بعد ازاجرای تدقیق واخذ تصاویب متعلقه بمراجع آن خبرداده شده است .

۷- تخصیصیهٔ معاشات مسافرت ومسلکی وشخصی معلمین ومامورین مربوطه به سلسلهٔ مدیریت عمومی کنترول ووزارت مالیه بمراجع آن داده شد .

۸- سوانح معلمین ومامورین ازحیث رتبه ومکتب وولایت مربوطه ترتیب گردید . وبهمین اساس اندراجهای جدید روی کار آورده شد . و برای حفظ اصولی سوانح معلمین ومامورین هرولایت ترتیبات لازمه اتخاذ گردید .

اجراآت مدیریت اجرائیه :

مدیریت اجرائیه در خصوص تهیهٔ کتب ولوازم تحصیل - قرطاسیه - مفروشات - وادوات لازمه ورسانیدن سامان کار آمد مکاتب ابتدائی و مخارج سفریه وترمیم وتکمیل عمارات مکاتب ابتدائی درسنه ۱۳۲۷ باجراآت ذیل تشبث نمود .

۱- کتب درسی : درین سال سی ویك نوع کتاب کار آمد دورهٔ ابتدائی که لازم تجدید طبع بود بعد از ملاحظه وتجدید نظر مدیریت تعلیم وتربیه جهت طبع به مطبعهٔ عمومی فرستاده شد تاسه ماه قبل از شروع سال تعلیمی ۲۸ - ۲۹ ازطبع خارج وجهت توزیع بدسترس وزارت معارف گذاشته شود . وباوجود قلت کاغذ وضعیف بودن قوهٔ ماشین های طباعتی وفقدان نفر عمله وکارگر وکثرت فرمایشات تمام دوائر دولتی درمطبعه بازهم بعد ازاخذ احصائیه های طلاب درحالیکه مطبعهٔ عمومی از هرنوع همکاری دریغ ننمود ریاست تدریسات ابتدائی توانست کتب کارآمد دورهٔ ابتدائی را باستثنای (کتاب الفباء) که در اوایل سنه ۲۸ بدسترس وزارت معارف قرار خواهد گرفت بتمام مکاتب ابتدائی قبل از آغاز سال تعلیمی جدید توزیع نماید در دوران این سال روبهمرفته (۱۲۱۸٤۰۰) جلد کتب ابتدائی قرار توضیحات مندرجهٔ جدول ذیل بادارات معارف رسانیده شد که برای استفادهٔ طلاب توزیع کرده شود .

۲- لوازم تحصیل :- راجع به تهیهٔ لوازم تحصیل ذریعهٔ شرکت های داخلی وامکان تهیهٔ آن توسط کمپنی های خارجی اقدامات بعمل آورده شد ونتائج ذیل بدست آمد .

۱- راجع به تهیه وخریداری پنسل سیاه کار آمد مکاتب ابتدائی با نمایندگی موسسهٔ ویستوك اینتورك مقیم کابل و شرکت اتحادیه مفاهمه وقرار داد بعمل آمد . و درنتیجه

باندازهٔ (۲۸۵۰۰۰) پنسل سیاه ویکهزار عدد قلم دو رنگه وپنجهزار عدد قلم کابی ازدو موسسهٔ تجارتی فوق خریداری وبطلاب توزیع شد .

۲- پنسل پاك - در خصوص تهیهٔ پنسل پاك باشرکت سهامی شعاع کابل موافقه بعمل آمد وباساس قرار داد - جداگانهٔ فرمایش (۲۵۰۰۰) عدد پنسل پاك داده شد که درسال ۱۳۲۸ بدسترس طلاب گذاشته خواهدشد .

۳- تختهٔ سلیت :- راجع به تهیهٔ آن باکمپنی‌های تجارتی هندوستان وپاکستان مفاهمه بعمل آورده شد ، وهنوز فیصلهٔ قطعی بدست نیامده وبرای ترویج صنعت سلیت سازی درداخل وطن به شعبهٔ صناعتی محبس کابل نیز فرمایش بیست هزار عدد تختهٔ سلیت داده شده که ازآنجمله عدهٔ بدسترس وزارت معارف گذاشته شد وبه ولایات توزیع گردید برعلاوه بیست هزار عددتخت توسط قونسلگیری افغانی دربمبئی خریداری وبه طلاب توزیع گردید که برای سال تعلیمی جدید احتیاجی به آن محسوس نیست .

٤- تختهٔ مشق :- به تعداد کافی تهیه وبه تمام طلاب توزیع شده که فعلاً تمام طلاب دورهٔ ابتدائی مکاتب افغانستان دارای تختهٔ مشق میباشد وبرای سال آینده نیز بمقدار کافی موجود است .

٥- قلم نی کلان :- باوجود مشکلات حمل ونقل صعوباتی که در تهیهٔ نی کار آمد تعلیم محسوس میباشد درین سال در حدود دولك متر قلم نی کلان برای خط مشقی تهیه و بدسترس طلاب گذاشته شد دوائر معارف بدخشان ومشرقی قلم نی کارآمد مکاتب مربوطهٔ خودرا خود شان تهیه نمودند .

٦- قلم نی خورد :- درسال گذشته مقدار کافی از ولایت قطغن خریداری شده بود ازین قلم ها درسال ۱۳۲۷ به تمام طلاب دورهٔ دوم ابتدائی توزیع گردید .

۷- سیاهی :- مقداری سیاهی از بازار خریداری ومقداری هم توسط نفر فنی درمکتب صنائع تهیه وبرای تهیهٔ قسمت متباقی آن باساس قرار داد ذریعهٔ سیاهی سازان و طنی اقدام بعمل آمد واندازهٔ لازمهٔ سیاهی کارآمد کل مکاتب عنقریب تهیه وبدسترس طلاب گذاشته می‌شود.

۸- گل سفید :- اولاً ضرورت سالتمام معارف ولایات تهیه وبمراجع آن ارسال ومتعاقباً برای رفع احتیاج مکاتب مرکز نیز رسیدگی بعمل آمد .

۹- کاغذ رسم :- راجع به تهیه وخریداری کاغذ کار آمد رسم دورهٔ ابتدائی بانمایندگی مؤسسهٔ ویستورگ اینتورگ مقیم کابل به‌اساس قرار داد فرمایش توریدداده‌شده که عنقریب بدسترس وزارت معارف گذاشته خواهد شد .

۱۰- دوات کاشی :- کارآمد تمام مکاتب درداخل‌ذریعهٔ کلال‌های ماهروطنی‌و کاشی سازی شعبهٔ تجارتی مکتب صنائع کابل تهیه وبتمام ولایات ارسال شده - وبرعلاوه جهت ترویج صنعت کاشی سازی بولایات هم اطلاع شده تا برای تهیهٔ دوات کاشی اقدام بعمل بیاید . در اثر این اقدامات دوائر معارف ولایات قندهار و مزارشریف دوات کارآمد مکاتب مربوطهٔ خود را خود شان تهیه نموده‌اندوپول قیمت آن از مرکز داده شد .

۱۱- قطی پرکار :- به شرکت سهامی شعاع در کابل فرمایش‌داده شده - که عنقریب بدسترس وزارت معارف گذاشته خواهد شد .

۱۲- نوك قلم برنجی :- توسط نمایندگی موسسهٔ و یستوگ اینتورگ مقیم کابل باندازهٔ سه لك عدد تورید وبه طلاب توزیع شده جدول ذیل صورت توزیع لوازم تحصیل را بولایات نشان میدهد .

۱۳- ساعت سرمیزی :- چهارصد قاب ساعت سرمیزی ودیواری برای مکاتب ابتدائی وادارههای معارف ولایات ومرکز به نمایندگی‌موسسهٔ ویستوگ اینتورگ مقیم کابل فرمایش داده شده وتعداد ساعتهای مذکور درهمین سال ۲۸ بدسترس وزارت معارف گذاشته خواهد شد که بمکاتب توضیع شود .

۱٤- اشکال واجسام هندسی :- نزده قسم مجسمات واشکال هندسی برای رفع احتیاج همه مکاتب ابتدائی توسط شعبهٔ تجارتی مکتب میخانیکی تهیه وتوزیع شد .

۱۵- کتابچهٔ سفید خط دار چهل ورقه :- چون مشکلات تورید کتابچهٔ سفید از خارج دراثر ختم جنگ جهانسوز رفع گردیده است وزارت معارف دردوران سال ۱۳۲۷ ذریعهٔ شرکت شعاع کابل موفق شد دوصد وشصت وپنجهزار جلد (۲٦٥۰۰۰) کتابچهٔ خط دار سفید چهل ورقه‌را ازسویدن خریداری وبه طلاب‌توزیع کند وباین وسیله درپیشرفت خط و سواد مکاتب مانع بزرگی ازبین رفع گردید .

۱٦- تباشیر سفید :- علاوه برمعاونتی که ازطرف شعبهٔ تباشیرسازی مکتب صنایع درتهیهٔ تباشیر بعمل‌می‌آید دراثر اقدامات وسپارشات وزارت معارف شعبهٔ صنایع محبس ولایت‌قندهار نیز بهساختن تباشیر موفق‌گردیده است ازشعبهٔ تباشیرسازی‌محبس قندهارعلاوه بر تهیهٔ تباشیر کارآمد مکاتب قندهار - هرات - فراه سالانه بیش ازپانزده لك قلم تباشیر برای استفادهٔ مکاتب دیگر ولایات‌نیز بپول نقد خریداری میشود . دراثراین اقدامات توریدتباشیر ازخارج بکلی معطل شده است .

ریاست تدریسات ثانوی

ریاست ثانوی کانون تعلیمات ثانوی ذکور واناث ومحور اجرا وتعمیل شقوق اداری وتدریسی متوسطه ولیسه ها بود - طوریکه سال گذشته درین زمینه اقدامات نموده امسال نیز مساعی شبانروزی خود را تااندازهٔیکه درحیطه واقتدار این ریاست بوده دریغ ننموده وازنقطهٔ نظر اجراآت تدریسی - اداری تالیف وترجمهٔ کتب تفتیش‌های علمی واداری اجراآت عمومی وخصوصی تهیهٔ معلمین وسامان تدریس وغیره مجاهدت نموده و درشقوق مختلف تااندازهٔیکه وقت ومسائل مادی و معنوی مساعدت مینمود اینك صرف نظر از صورت تشکیلات اداری که کدام تغیری ندیده به اجراآت بارز این‌سال آغاز می‌نمائیم .

اول تنظیم پروگرام ها .

مسئلهٔ بزرگی که راس اجراآت ریاست ثانوی را درشق تعلیم وتربیه تشکیل میدهد . همانا ترتیب وتنظیم ودرمحل تطبیق گذاردن پروگرامهائیست که‌درجریان تعلیمات ثانوی خیلی ها اهمیت دارد که ازآن حسب آتی ذکر میشود .

الف - تنظیم پروگرام صنف ۱۲ اجتماعیات وتفریق صنوف ۱۲ لیسه ها بشعبات اجتماعی وساینس .

بمنظور اینکه طلاب بتوانند ازیکطرف مطابق ذوق واستداد فطری خود نشوونما نماید واز جانب دیگر عناصر خوبترزا بدسترس تعلیمات‌عالی بگذارد تقسیم‌اوقات مذکور با مفردات پروگرام‌ترتیب وبدسترس مکاتب ثانوی گذارده شد ودرسه‌لیسه چون معلمین لازمه‌دستگیری می‌نمود درمحل اجرا درآمد باساس پروگرام مذکور مضامین تاریخ لسان خارجی منطق - پشتو - جغرافیه - بیولوژی - باشعبهٔ سیانس - مشترك‌است درمضامین فزیك شمی والجبرا گرچه ازنقطهٔ نظر مفردات عین مفردات را حاوی میباشد ولی بتعریفات و تصویر اکتفا شده وازثبوتهای ریاضی که شعبهٔ ریاضی مقتضی آنست صرف نظر گردیده . تنها پروگرام اخلاق روحیات واخلاق اجتماعی فلسفه در هفتهٔ نه ساعت مخصوص اجتماعی لیسه ها میباشد تطبیق این امر دربنیه تعلیمات افغانستان ثانوی تأثیر بارزی را بمیان‌آورد اینك‌برای‌مزید معلومات یك‌نقل ازتقسیم‌اوقات مذکور باعتبار هفته‌تقدیم می‌گردد :

تقسیم اوقات هفته وار شعبهٔ فلسفهٔ لیسه ها واسامی مضامین آن .

۱ - پشتو -٤- ساعت مشترك باشعبه ریاضی علاوه بر آن درهفته یك ساعت صرف و نحو .

۲ - فارسی وعربی (صرف ونحو)	٤	ساعت	
۳- روحیات وبدیعیات	٤	»	
٤ - منطق	۲	»	مشترك باشعبهٔ ریاضی
٥ - اخلاق	۲	»	
٦- لسان خارجه	٤	»	
۷- تاریخ	۲	»	مشترك باشعبهٔ ریاضی
۸- جغرافیه	۲	»	» » »
۹- متافزیك	۱	»	
۱۰- ریاضی وهیت	۳	»	
۱۱- فزیك	۲	»	
۱۲- کیمیا	۲	»	
۱۳- تاریخ طبیعی	۲	»	مشترك باشعبهٔ ریاضی
	۳٤		

ب : ترتیب‌وتنظیم پروژهٔ پروگرام جدید برای لیسه های نسوان :

تعلیم وتربیهٔ نسوان چه در شعبات ابتدائیه لیسه‌ها وچه در دوره ثانوی آن شکل منظم نداشت واکثراً کتب ۲۵ سال پیش در معرض استفاده طلاب گذاشته شده بود وکتبیکه درین شعبات تدریس میگردید نظر بسویه دخترها خیلی بلندبود ازجانب دیگر تقسیم اوقات آنها نیز باتقسیم اوقات مکاتب ذکور مباینت داشت ازآنرو عجالتاء چنین تصمیم اتخاذ گردید تایك‌پروگرام وتقسیم اوقات جدید برای دوره‌های ابتدائی وثانوی ساخته شده‌وبمعرض تطبیق گذارده شود درترتیب پروگرام مذکور سعی بعمل آمده تا ازیکطرف تاجائیکه ممکن است عین پروگرام که درلیسه‌های ذکور تطبیق میشود تاصنف‌نهم درنظرگرفته شود البته مسائل که مخصوص طبقه نسوان است باید حتی المقدور دربین آن گنجانیده شود . ازنقطه‌نظر کتب فعلاء عین کتبیکه درلیسه های ذکور مروجست درمورد استعمال درآید واز بعضی حصصیکه مخصوص ذکوراست صرف نظر شود بعد ازفراغ صنف‌نهم تعلیم وتربیه نسوان بدوشعبه منقسم میشود .

گراف عدهٔ معلّمین از نقطهٔ نظر تحصیل

دار العلوم عربی
مکاتب متوسط
دار الحفاظ
بکلوریا
مکتب صنایع
دار المعلمین معادل دار المعلمین متوسط
معادل دار المعلمین ابتدائی
دار المعلمین متوسطه معادل بکلوریا
دورهٔ ابتدائی
تحصیلات غیر رسمی
دار المعلمین مستعجله
دار المعلمین ابتدائی

(مربوط صفحهٔ ۹۵)
(بعد از سطر ۱۱)

گراف عدهٔ مکاتب ابتدائی

حکومت اعلی بدخشان
حکومت اعلی فراه
حکومت اعلی میمنه
ولایت جنوبی
ولایت قندهار
ولایت قطغن
ولایت مزار شریف
ولایت مشرقی
ولایت هرات
ولایت کابل
منطقهٔ بلدیهٔ کابل

(مربوط صفحهٔ ۹۹)
(بعد از سطر ۷)

گراف عدهٔ طلاب مکاتب ابتدائی ولایات

حکومت اعلی بدخشان
حکومت اعلی فراه
حکومت اعلی میمنه
ولایت جنوبی
ولایت قندهار
ولایت قطغن
ولایت مزار شریف
ولایت هرات
ولایت مشرقی
منطقهٔ بلدیهٔ کابل
ولایت کابل

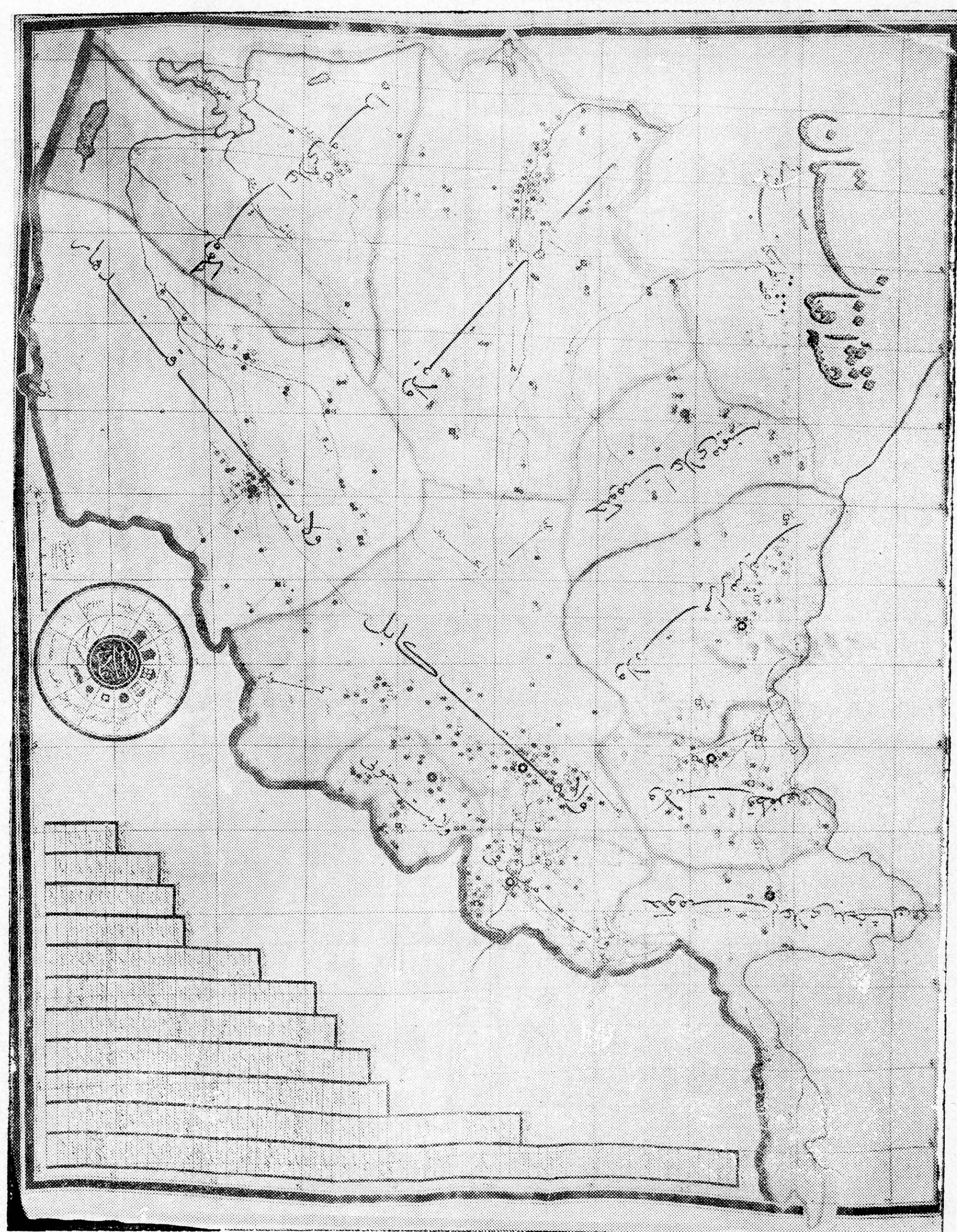
(مربوط صفحهٔ ۱۰۰)
(بعد از سطر ۲۷)

مجموع دوره اول و دوم	دوره دوم ابتدائی		دوره اول ابتدائی	
	—	[illegible]	—	[illegible]
۲۵۴۴۶	۱۶۱۹۱	مکاتب شهر	۹۲۵۵	مدیریت مکاتب ابتدائی منطقهٔ بلدیه
۱۳۰۱۳۶	۹۱۱۹۵	معارف کابل	۳۸۹۴۱	مدیریت عمومی معارف ولایت کابل
۳۴۲۶۴	۱۸۹۳۷	« قندهار	۱۵۳۲۷	ریاست معارف ولایت قندهار
۱۵۴۸۶۶	۸۸۷۷۶	« هرات	۶۶۰۹۰	« « « هرات
۱۵۲۴۲۶	۹۶۰۶۶	« مزارشریف	۵۶۳۶۰	مدیریت عمومی معارف ولایت مزارشریف
۱۲۸۴۳۰	۸۰۴۶۰	« قطغن	۴۷۹۷۰	ریاست معارف ولایت قطغن
۵۹۵۷۹	۳۲۸۵۹	« جنوبی	۲۶۷۲۰	مدیریت معارف ریاست تنظیمیه جنوبی
۲۲۱۳۶۱	۱۵۶۶۸۱	« مشرقی	۶۴۶۸۰	« « « مشرقی
۴۱۱۱۸	۲۸۴۵۸	« فراه	۱۲۶۶۰	مدیریت معارف حکومتی اعلی فراه
۴۲۲۷۴	۲۷۰۵۴	« میمنه	۱۵۲۲۰	« « « میمنه
۲۳۶۲۳	۱۵۳۶۳	« بدخشان	۸۲۶۰	مدیریت معارف حکومتی اعلی بدخشان
۲۰۴۸۷۷	۱۳۹۳۴۷	صنوف ابتدائی مکاتب متوسطه ولیسه های مرکز و ولایات و مکاتب ابتدائیه نسوان	۶۵۵۳۰	صنوف ابتدائی و متوسطه ولیسه های مرکز و ولایات مکاتب ابتدائی نسوان .
مجموع کل [illegible] ۱۲۱۸۴۰۰		[illegible]		[illegible]

(مربوط صفحهٔ ۱۰۲ بعد از سطر ۲۵)

شماره	اسم جنس	مدیریت مکاتب شهر	معارف کابل	قندهار	هرات	مزار شریف	قطغن	جنوبی	مشرقی	فراه	میمنه	بدخشان	مجموعه کل
۱	تختهٔ سلیت	۸۲۰ عدد	۲۹۲۰ عدد	۱۷۶۰ عدد	۲۹۷۴ عدد	۲۰۹۶ عدد	۱۸۱۵ عدد	۱۰۸۱ عدد	۲۱۴۰ عدد	۴۸۰ عدد	۴۴۰ عدد	۳۶۰ عدد	۱۶۸۵۶ عدد
۲	گل سفید برای مشق	۴۶۰۹ کیلو	۲۲۸۵۲ «	۶۹۵۲ کیلو	۹۹۹۷ کیلو	۹۱۹۴ کیلو	۷۷۷۵ کیلو	۳۸۸۹ کیلو	۱۲۳۷۱ کیلو	۲۳۳۰ کیلو	۲۵۵۲ کیلو	۱۳۹۵ کیلو	۸۳۹۱۶ کیلو
۳	قلم نی کلان « «	۵۰۴۸۱ عدد	۲۰۵۶۲۸ عدد	۶۲۵۶۸ عدد	۸۹۹۷۳ عدد	۸۲۷۴۹ عدد	۶۹۹۷۵ عدد	۳۵۰۰۱ عدد	۱۱۱۰۳۹ عدد	۲۰۹۷۰ عدد	۲۲۹۶۷ عدد	۱۲۵۵۵ عدد	۷۳۳۹۴۳ عدد
۴	قلم نی سیاه برای حسن خط	۲۳۰۴ «	۱۱۴۲۶ «	۳۹۷۶ «	۴۹۹۸ «	۴۵۹۷ «	۳۸۸۷ «	۱۹۴۴ «	۶۱۹۵ «	۱۱۶۵ «	۱۲۷۶ «	۶۹۷ «	۴۲۲۶۵ «
۵	دوات گلی رویه کاشی	۴۶۰۹ عدد	۲۲۸۵۲ «	۶۹۵۲ «	۹۹۹۷ «	۹۱۹۴ «	۷۷۷۵ «	۳۸۸۹ «	۱۲۳۷۱ «	۲۳۳۰ «	۲۵۵۲ «	۱۳۹۵ «	۸۳۹۱۶ عدد
۶	کتابچه خط دار سفید چهل ورقه	۱۰۴۵۶ جلد	۵۱۰۲۱ جلد	۱۴۳۲۲ جلد	۲۰۳۳۸ جلد	۱۹۸۵۰ جلد	۱۷۶۱۹ جلد	۲۷۷۴۰ جلد	۲۸۲۰۵ جلد	۵۱۱۴ جلد	۵۶۶۴ جلد	۱۸۶۱ جلد	۲۰۱۸۹۰ جلد
۷	قلم پنسل	۴۶۰۹ عدد	۲۲۸۵۲ عدد	۶۹۵۲ عدد	۹۹۹۷ عدد	۹۱۹۴ عدد	۷۷۷۵ عدد	۳۸۸۹ عدد	۱۲۳۷۱ عدد	۲۳۳۰ عدد	۲۵۵۲ عدد	۱[illegible]۹۵ عدد	۸۳۹[illegible]۶ عدد
۸	نوک قلم برنجی	۳۷۷۹ «	۱۹۹۳۲ عدد	۵۱۹۲ «	۷۰۵۳ «	۷۰۹۸ «	۵۹۶۰ «	۲۸۰۸ «	۱۰۲۳۱ «	۱۸۵۰ «	۲۱۱۲ «	۱۰۳۵ «	۶۷۰۵۰ عدد
۹	تختهٔ مشق چوبی	۱۶۳۵ «	۶۶۶۴ «	۲۸۴۳ «	۴۲۵۰ «	۳۵۸۰ «	۲۹۱۹ «	۱۰۹۵ «	۴۰۷۵ «	۸۵۱ «	۹۲۶ «	۵۵۷ «	۲۹۸۹۷ عدد
۱۰	مرکب وطنی	۷۵۵۸ مثقال	۳۹۸۶۴ مثقال	۱۰۳۸۴ مثقال	۱۴۱۰۶ مثقال	۱۴۹۶ مثقال	۱۱۹۲۰ مثقال	۵۶۱۶ مثقال	۲۰۴۶۲ مثقال	۳۷۰۰ مثقال	۴۲۲۴ مثقال	۲۰۷۰ مثقال	۱۳۴۱۰۰ مثقال

(مربوط صفحهٔ ۱۰۴ بعد از سطر ۱۰)

الف : شعبه عمومی وفامیلی کهپروگرام آن نیز ازحالا ترتیب گردیده تادروقت تطبیق هرپهلوی آن سنجش شده باشد .

ب : شعبهٔ نیکه در آن عین پروگرامیکه درلیسه های ذکور است تعقیب خواهد شد تفصیل پروگرام مذکور اینك بصورت جدول ارائه میشود .

نوت : چون درصنوف اول دوم - سوم با مکاتب ذکور چندان فرق ندارد بنا بر آن از ارائهٔ آن صرف نظر میشود .

سال	٤	٥	٦	٧	٨	٩	١٠	١١
مضامین	٤	٤	٤	٢	٢	٢	٢	٢
فارسی وخط	٥	٥	٥	٣	٣	٣	٣	٣
پشتو	٣	٣	٣	٣	٣	٣	٣	٣
حساب وهندسه	٤	٤	٤	٤	٤	٤		
لسان خارجه	٦	٦	٦	٦	٦	٦	٤	٤
رسم وکاردستی	٢	٢	٢	١	١	١	٢	٢
دوخت وبافت	٢	٢	٢	١	١	١		
تاریخ وجغرافیه	٣	٣	٣	٤	٤	٤	٢	٣
تربیهٔ بدنی	١	١	١	١	١	١	١	١
ادارهٔ بیتیه	٠	٠	٠	١	١	١	٣	٢
فزیك وکیمیا	٠	٠	٠	٤	٤	٤	٤	٤
بیولوژی	٠	٠	٠	٢	٢	٢	٢	٢
پرستاری	٠	٠	٠	٠	٠	٠	١	١
مجموع	٣٠	٣٠	٣٠	٣٢	٢٢	٢٢	٣٤	٣٤

پروگرام فوق دردورهٔ ابتدائی فوراً درمورد تطبیق درآمده ولی دردورهٔ ثانوی چون ازیکطرف معلمین بتعداد کافی موجود نبوده وازجانب دیگر تطبیق آن بصنوف بالاتر ار باعث تعقیب نکردن پروگرام بصنوف پایانتر ناممکن بود بصورت تدریجی روبعملی شدن گذاشت دریمسال صنف اول آن شروع بکار نموده درتدریس این صنف از معلما تیکه در کورس دارالمعلمات مشغول تحصیل‌اند استفاده میشود درسال آینده درصنف هشت تطبیق این پروگرام توسعه می‌یابد والخ .

ج : پروگرام متوسطه های ایلی :

درسال ۱۳۲۵ برای تهیهٔ یکدسته اشخاصیکه دورهٔ اول ثانوی را فارغ باشند چهار

متوسطه لیلی ویك متوسطهٔ نهاری تاسیس شده بود ایـــن متوسطه‌ها امسال بسال سوم یعنی صنف نه رسیده اند وتعداد متعلمین درین متوسط ها بیکهزار وچهار صد نفـــر میرسد چون پروگرام آن نظر بشمول بعضی مضامین جدید تعدیلاتی را ایجاب مینمود تاهم وحدت دربین تمام آنهاقائم باشد وهم باحتیاج محیط خوبتر لبیك میگوید ازآنرو ریاست ثانوی در تقسیم اوقات آن تعدیلاتی را لازم دیده موضوع را باانجمن معارف پیشنهاد نمود در نتیجه صورت معدل پروگرام مذکور حسب آتی تصویب گردیده :

مضامین	صنف هفتم	صنف هشتم	صنف نهم
دینیات	۲	۲	۲
ریاضی	۵	۵	۵
فزیك	۲	۲	۲
کیمیا	۲	۲	۲
تاریخ	۲	۲	۲
جغرافیه	۲	۲	۲
اقتصاد	۲	۲	۲
رسم	۲	۲	۲
فارسی وعربی	۵	۵	۵
پشتو	٤	٤	٤
خط	۱	۱	۱
انگلیسی	۸	۸	۸
بیولوژی	۲	۲	۲
سپورت	۱	۱	۱
جمله	٤۰	٤۰	٤۰

د ـ شامل شدن لسان خارجه درمتوسطه های نهاری‌ولایات :

ریاست ثانوی ازبدو تاسیس خود راجع بهبودی تعلیمات متوسطه‌های ششگانهٔ مراکز ولایات (غزنی بغلان فراه میمنه بدخشان عبدالحی گردیزی) غور ومداقه مزید را بکار برده باینفکر بود که با دستگیری کردن سامان و عناصر لازمه لسان‌خارجی‌راجز و تدریسات شان بگرداند همانبود که ازمراکز مذکور نیز ارسال گذشته باینطرف راجع بمسئلهٔ فوق چندین بار تقاضا بعمل آمد درنتیجه ریاست تدریسات ثانوی پیشنهادیرا بمجلس وزارت تقدیم نمود و درآن راجع به لزوم تدریس زبان متوسطه ها چاره های اساسی برای تربیهٔ معلمین و تهیهٔ

کتب خاطر نشان کرده بود نظریهٔ مذکور مورد قبول مجلس وزارت واقع شد واز نقطهٔ نظر بودجه وغیره بمجلس عالی وزراء پیشنهاد شده تصویب گردید به صحهٔ ذات مبارك همایونی هم رسید .

باساس پیشنهاد مذکور درسال ۲۷و۲۸ درصنوف ٤و٥و٦ متوسطه ها زبان انگلیسی بترتیب ٦و۷و۸ ساعت درهفته بصورت تدریجی جریان می پذیرد تابعدازچهارسال فارغ التحصیلان متوسطه ها که تاحال درهمه مضامین بدون لسان خارجه عین پروگرامیراکه لیسه ها تعقیب مینمودند وبرین ترتیب لسان انگلیسی‌را فرا گرفته وبتعداد متعلمین دورهٔ دوم ثانوی بیفزایند واحتیاجات روز افزون مملکت را ازین رهگذر مرفوع سازند .

موضوع تربیهٔ معلمین لسان نیز بریاست مسلکی پیشنهاد گردیدتامن‌بعد صنوف اجتماعی دارالمعلمین متوسطه را بدو شعبهٔ اجتماعی و لسانیات تقسیم نمایند تا بزودی ممکنه معلمین لازمهٔ وطنی تربیه شده وبمعرض استفادهٔ طلاب گذارده شوند وهم به پوهنتون موضوع فوق اخبار گردید تادر فاکولتهٔ ادبیات موضوع فوق درنظر گرفته شود .

۲- تألیف وترجمه :-

چون‌نهداب اساسی یك مرکز علمی را شقوق تشکیل میدهد که وظیفهٔ آن از یکطرف وارسی تعلیم وتعلم - تدریس وغیره اموریکه تنویر افکار را بار می‌آورد وازطرف دیگر تهیهٔ کتب تدریسی ووسائل مختلفه میباشد - بنابران مدیریت تعلیم وتربیه که‌حصهٔ بزرگترین ریاست را تشکیل وهم طوریکه سال گذشته وعده داده بودیم که کتب دورهٔ دوم طبق پروژهٔ سنجیده شده درظرف دوسال تکمیل گردد بعملی‌نمودن همان پروژه اقدام نمود درنظر اینمدیریت که متکفل وارسی کتب تدریسی است بیش ازبیش ترتیب کتب و سائل درسی اهمیت بسزائی دارند چه اگر لوازم معنوی تحصیل که عبارت ازکتب ووسائل درس است بمعرض استفاده وافادهٔ معلمین وطلاب گذاشته نشود . و طوریکه لازم است معلم و متعلم از محتویات درس وتطبیق پروگرام که راه عملی وعلمی آن وجود کتاب است استفاده‌نه‌نمایند باوجود مواظبت ومراقبت نتیجه اساسی بدست نمی آید وهم درمضامینیکه لسان خرجی درس داده میشود درپهلوی آن کتاب و وسائل معاون درس موجود نباشد شاید دروس القا شده توسعه وبسط معلومات را بار نیارد وتنویر افکار وسویهٔ علمی را نتیجه ندهد به اساس این مفکوره ریاست تدریسات ثانوی اولتر ازهمه بتألیف وترجمه ونشر کتب تعلیمی طوریکه درسطور گذشته متذکر گردیدیم‌اقدام نموده که‌درنتیجه‌بتألیف وترجمهٔ اکثری از کتب موفق گردید .

منظور فوق در اواسط سال ۱۳۲۷ بعد ازانکه کتب دورهٔ اول لیسه ها یعنی صنوف (۷-۸-۹) تا اندازهٔ تکمیل و تا اندازهٔ درشرف تکمیل بود طوری عملی گردید که ریاست پیشنهادی بمقام وزارت تقدیم،واحتیاج تألیف وترجمهٔ کتب دورهٔدوم لیسهها یعنی(۱۰-۱۱-۱۲) را وا نمود کرد پیشنهاد مذکور ازطرف مقام وزارت منظور واجازهٔ تألیف وترجمه وترتیب کتب صنوف متذکره را درصورتیکه ازطرف اشخاص ذیصلاحیت تألیف وتدوین گردد صادر گردید چنانچه لست تألیفات ومولفین کتب دورهٔ دوم که پیش بینی شده قرار ذیل ارائه میگردد :

کتب صنف دوازده :-

۱ - هندسه	ع،ص،مشاور صاحب تعلیمی رئیس پوهنتون حالیه (دکتورمحمدانس خان)
۲-بیولوژی	ص ،بناغلی میرامان الدینخان انصاری مدیر تعلیم وتربیه وتفتیش ثانوی .
۳ -روحیات	ص،بناغلی دکتورمحمدرسولخان ترهکی سابق مدیر تعلیم وتربیهٔ پوهنتون
٤ - اخلاق	ع ص رئیس صاحب تدریسات ثانوی .
٥- جغرافیه	ص بناغلی دکتور محمد اکرم‌خان عضو تعلیم وتربیه ریاست ثانوی .
٦ - دسکرپتیف	ص،بناغلی دکتور عبدالشکور خان پروفیسر فاکولته سیانس .
۷ - الجبر	ص،بناغلی محمد حیدرخان مدیر مکتب میخا نیکی .
۸ -میکانیك	» » » » » » » » » » » » » » » » » » »
۹ - کیمیا	ع ص، بناغلی سیداسحق‌خان رئیس دیپوی ادویه ،
۱۰ - فزیك	ع،ص ،بناغلی دکتور ابوبکرخان رئیس فاکولتهٔ سیانس .
۱۱-ریکونومتری	بناغلی دکتور محمد حیدر خان .
۱۲ - هیئت	بناغلی دکتور عبدالشکور خان پروفیسر فاکولته سیانس .
۱۳-متافزیك	ع،ص بناغلی رئیس صاحب تدریسات ثانوی .

صنف یازده :-

۱ - هندسه	ع،ص، بناغلی دکتورمحمدانس خان رئیس پوهنتون .
۲ -بیولوژی	ص ،بناغلی میرامان الدینخان مدیر تعلیم و تربیه ریاست ثانوی .
۳ - جغرافیه	ص، بناغلی دکتور محمداکرم خان عضوتعلیم‌وتربیه ریاست‌ثانوی .
٤ - دیسکرپتیف	بناغلی دکتور عبدالشکورخان پروفیسر فاکولته‌سیانس ،
٥ - الجبر	» » » » » » » » » » » » » » » » » » » »
٦ - میکانیك	بناغلی دکتور محمد حیدر خان مدیر مکتب میخانیکی .

۷ - کیمیا	ښاغلی دکتور محمد انور خان .
۸ - فزیك	ښاغلی دکتور عبد العظیم خان .
۹ - ترکتومتری	ښاغلی دکتور محمد حیدر خان .

صنف دهم :

۱ - هندسه	ع،ص، دکتورمحمدانس خان رئیس پوهنتون .
۲ - جیولوژی	دکتورعبدالله خان .
۳ - جغرافیه	ښاغلی دکتور محمد اکرم خان عضو تعلیم وتربیهٔ ریاست ثانوی .
٤ - الجبر	ښاغلی دکتور عبد العظیم خان .
٥ - فزیك	» » » » » » » » » »
٦ - کیمیا	ښاغلی دکتور محمد انور خان .

اززمرهٔ این کتب انانیکه درینسال ازطرف موافین تالیف وازطرف کارکنان تعلیم وتربیه تحت مقابله ، تصحیح، تبیض، ترسیم وغیره بوده ودرمعرض نشرواستفاده گذارده شده باقیدصفحات وتعداد نقشه ها گر وار ها اشکال ورسم بصورت آتی خلاصه کرده میتوانیم :

۱ - بیولوژی صنف ۱۲ ازطرف ښاغلی میرامان الدینخان مدیر تعلیم و تربیه ریاست ثانوی در (۱۷۰) صفحه تالیف ودارای (٥۰) رسم و ۱۰ نقشه های خورد و کلان است .

۲ - الجبر صنف دوازده ازطرف ښاغلی دکتور محمد حیدر خان مدیر مکتب میخانیکی در (۲۰۰) صفحه تالیف ودارای (۱۰۰) قطعه اشکال ونقشه ها .

هیئت صنف دوازده ازطرف دکتور عبدالشکور خان پروفیسر فاکولته سیانس (۱٤۱) صفحه تالیف ودارای (۹٥) قطعه اشکال ونقشه ها .

٤ - الجبر صنف یازده از طرف ښاغلی دکتور عبدالشکور خان پروفیسر فاکولتهٔ سیانس در (۱٥۰) صفحه تالیف ودارای (۱۰۰) اشکال ورسم .

٥ - الجبر صنف دهم ازطرف ښاغلی دکتور عبدالعظیم خان پروفیسر فاکولتهٔ سیانس تالیف ودارای (۱٥۰) صفحه (۱۰۰) قطعه اشکال ورسم وغیره است

٦ - کیمیای صنف دهم از طرف دکتور محمدانور خان پروفیسر فاکولتهٔ سیانس در ۱۷۰ صفحه تالیف ودارای (۱۰۰) قطعه اشکال ورسم وغیره است .

کتب فوق که مجموعاً دارای تقریباً یکهزارصفحه و(٦٥۰) قطعه رسم اشکال گراورها دیگر کوایف تعلیمی است درین سال برعلاوهٔ کتب باقیماندهٔ دورهٔ اول ثانوی ولیسه‌ها که تعداد صفحات آن (٤۰۰) وتعداد نقشه‌های آن به(۱۰۰) میرسد بانجام رسیده که قسمتی طبع وپارهٔ تحت طبع است .

کتب مذکور با نقشه ها جامه مقابله تصحیح ترتیب و ترسیم پو شیده و بزود ترین وقتی طبع خواهد گردید. علا وتا کتب متذکره باتمام نقشه ها گراو رها که به پشتو ترجمه وبااصل آن تطبیق شده کاریست که صفحات نقشه ها وکتب مارا دوچند و با ینحساب تعداد کتب تعلیم وتربیه درینسال به(۱۲) جلد وصفحات آنرا بادرنظر گرفتن تغیرات صفحه به(۲۵۰۰) صفحه وتعداد نقشه ها ورسم های مارا به (۱۳۰۰) نقشه ورسم میرساند ودر راپور سال گذشته از تالیف تاریخ ادبیات بزبان فارسی وپشتوکه ثقافت و کلتوری تودهٔ افغان را نماینده گی میکند توسط کمیسیون منتخبهٔ آن تذکر داده بودیم کتاب مذکور بعدازآنکه مجالس مقدماتی خودرا طی نمود تحت تالیف گرفته شد و قسمت های تالیف شدهٔ آن که یکی بعد دیگر ازطرف اعضای منتخبهٔ آن اعنی شاغلی کهزاد،شاغلی غبار شاغلی صفا وشاغلی نعیمی یکی بعددیگری که اولی دارای (۱۰۱)صفحه،ودومی دارای (۱۱۱) وسومی دارای (۹۵) صفحه وچهارمی دارای (۹۸) صفحه بوده به تعلیم وتربیه سپرده شد که برخی از قسمهای کتاب مذکورتحت ملاحظه است البته بعدازاتمام تبیض بمطبعه سپرده خواهد شد .

مسئلهٔ دیگریکه درینسال کبار کنان تعلیم وتربیه را بیشتر معطوف اقدامات نموده همانا تعقیب نواقص پارینه وعدم تکمیل بعضی از امور گذشته از قبیل تورید کتب. تهیهٔ لوازم سیانس وپارهٔ از امور دیگری که عندالوصول هریك آنرا جامهٔ تشریح و توزیع پوشانده وتا اندازهٔ که از خارج تو صل نمود مکاتب ولیسه های خودرا از آن متمتع وشاد کام نمود چون وجود فلمای تربیوی وعلمی راه انکشاف قوای ذهنی ودماغی رول مهمی میبازد ریاست بمنظور عملی نمودن اینمفکوره . تا اندازهٔ که توانست فلمهای تربیوی واجتماعی را بصورت مجانی فراخور تعلیمات متوسطه وعالی تهیه وبمعرض استفاده و افادهٔ معلمین ومتعلمین گذاشت وازین رهگذر در توسعهٔ انکشاف ذهنی ودماغی یکعده طلاب قدمی دیگری برداشت علاوتاً فهرست اینگونه فلمهای تربیوی و اجتماعی را از مرکز مهمهٔ دنیا طالب ودر بارهٔ تطبیقات آیندهٔ آن هم سعی نمود درین زمینه همکاری وتحف های برتش کونسل قابل تشکر وامتنان است .

مناسبات باموسسات عرفانی بین المللی :

از مسائل معتنابهائیکه درینسال توجه ریاست تدریسات ثانوی وتعلیم وتربیه را جلب نمود معرفی معیار عرفانی وسویهٔ تعلیمی واحصائیه های مختلف معارف این مملکت بوده چنانچه درموسسهٔ یونسکو موقعیکه شاغلی ع،ج نجیب الله خان کفیل سابق وزارت معارف وسفیر کبیر حالیهٔ هند به بیروت تشریف فرمامیشدند رئیس این ریاست راپور مفصلی در(۱۹) صفحهٔ کلان

بهمکاری شاغلی مدیر شعبهٔ یونسکو بفارسی وفرانسوی تحریر ودرآن تسوید تعلیمی ومدارج عرفانی این مملکت را ازروی اساسات مثبتی که ایجابات عصری ومقتضیات تعلیم وتربیهٔ کنونی دنیا ایجاب مینماید وتوضیح وتشریح درپهلوی آن گرافهای متعددی باعدهٔ ازعکسهای که حاوی مناظر عرفانی وعمارات زیبای مکاتب لیسه ها وفاکولته ها وغیره بود به آنجا فرستاده. قرار معلوم این راپور باضمائم آن حسن قبولیت راحاصل ، معرفی عرفانی افغانستان را طوریکه لازم است بار آورد .

گرافهای مرتبه ازیکطرف وضعیت فعلی عرفانی را ازطرف دیگرخط سیر ترقی وپیشرفت معارف را که ازعرصهٔ (۱۰ و ۱۵) سال قبل تا اینوقت نشان میداد ارائه وعلاوتاً گرافهای مذکور عدهٔ معلمین ومتعلمین مکاتب ابتدائی، ثانوی، لیسه ها، مکاتب مسلکی وغیره را نشان میداد راپور موصوف بسفارت کبرای افغانی مقیم واشنگتن نیز جهت معرفی سیستم معارف افغانستان دراثر درخواست سفارت کبرای موصوف فرستاده شد وهم یك یك نسخه ازفرانسوی و فارسی آن بسفارت کبرای هند مقیم کابل سپرده شد علاوه بر آن دراثر درخواست موسسهٔ بین المللی تربیه ودر جینوا دوراپور دیگر نیز از جانب رئیس موصوف تحریر گردید راپور اولی در بارهٔ مضمون قرائت در مکاتب ابتدائی افغانستان بود که در حدود (۱۰) صفحه ترتیب گردیده بود وتوسط مدیر یونسکو به فرانسوی ترجمه شده بود .

راپور دومی درده صفحه ترتیب گردیده ومتضمن اجراآت سال اخیر وزارت معارف و پوهنتون بود که به موسسهٔ مذکور فرستاده شد .

وهم در ظرف همین سال بود که حین مسافرت داکتور کیوشولیسیای مرکز مفصلاً تحت غور ومعاینهٔ معزی الیه گذارده شد ومعلومات کافی در بارهٔ آنها دادهشد که مورد دلچسپی موصوف گردید .

همچنان درین سال در موقع سالگره موسسهٔ یونو ویادوبود آوان صلح و سلم که پایگاه متین عالم بشریت را تشکیل مینماید ریاست تدریسات ثانوی حسب مرام ترقی خواهی وصلح دوستی حکومت، وزارت معارف محفلی منعقد ودران اراکین وزارت معارف باعده از فضلای مرکز، طلاب لیسه ها واعضای ریاست مستقل مطبوعات تحت ریاست کفیل وزارت معارف گرد آن آمده بودند ویك تعداد پامفلتها که نظریت وآمال یونو را باتشکیلات عمومی و خصوصی وصورت اجراآت وکارنامه های درخشان این مرکز علم ودانش وصلح وسلم دنیا را معرفی نمود از طرف اینریاست بهمکاری شعبهٔ یونسکو د (۲۰۰) نسخه (شانزده صفحهئی) کلان بصورت مجموعی دارای (۳۰۰۰) ورق بود تهیه وطبع نمود وبدسترس عموم علاقمندان علم وعرفان گذاشت وباین صورت هدف وغایهٔ این موسسه بجوانان وارباب ذوق این توده بود

واز طرف دیگر تشکیلات عمومی این موسسه را نظریات آمال وصلح دوستی ملت و حکومت نجیب افغان مبرهن و آشکار گردید.

تفتیش :- مدیریت تعلیم و تربیه بنابر مرکب بودن امورانی که به تفتیش گرچه مدیریت واحدرا تشکیل میکنند ولی درآن واحد دوشعبه را در بر میگیرد یکی آن مشتمل براموز تعلیم و تربیه ودیگر آن محتوی امور تفتیش است درقسمت تفتیش تغیر وتبدیل شاگردان از یکمکتب بمکتب دیگر طبق مقررات موضوعه شمول وازخارج طلبه مطابق لوایح مدونه وهدایات رسمی وارسی بـاوضاع اخلاقی متعلمین ومراقبت در اطراف اجراآت اداری وتربیوی مکاتب مربوطه بالاخره مبصری ووارسی تمام امور تعلیمی از وظایف این شعبه بحساب میرود که درظرف سال یکبار وارسی ومعاینه شده ودر هرشق هدایات لازمه بمقامات مربوطه ارائه وتلقین گردیده .

در سال ۱۳۲۷ توسط مفتشین اینریاست اگرچه تعداد آنها تکمیل نشده وطوریکه میخواستیم اشخاص ذیصلاحیت این کرسیهای مهم را اشغال وآرزوی دیرینه مارا برآرند دستیاب نشده بااین هم تا اندازهٔ که کار کنان اینریاست بوده یك تفتیش مکمل تدریسی مکاتب متوسطه و لیسه ها را از قبیل لیسه‌های استقلال - غازی - حبیبیه - نجات - متوسطه نهاری و لیلیه وغیره را که در مرکز انجام وهدایات لازمه‌را بعداز وارسی اوراق آن بمراجع مربوطه ابلاغ نمودند وهمچنان تفتیش‌های اداری متوسطهٔ معارف غزنی ولیسه ها مشرقی ازاجراآت مهم وبارز این سال است که‌از رهگذر تدریسات وامور اداری تفتیش مفصلی گردیده نتائج آن بعد از وارسی به مراجع شان ابلاغ گردید این شعبه علاوه برامور جاریه فارغ التحصیلان دورهٔ ابتدائی را جهت شمول بمکاتب لیلی ونهاری ودارالعلمین وغیره معرفی وبمراجع مربوطه جهت تامین وسائل رهایش ولوازم تدریس هدایات لازمه اعطاء ودرلیسه ها هم یك تعداد کافی طلبه جدید الشمول داد که تعداد مشمولین امسال نسبت بسالهای گذشته تفوق بارزی رانشان میدهددر ینسال امورتدریسی واداری لیسهٔ نوی کابل و ابتدائیه‌ها ی متعلق مکاتب لیسه ها هم تفتیش های علمی واداری دیده‌اند .

امتحانات : تطبیق وصورت حقیقی آن درینسال‌وضع بهتری داشت چه مفتشین بهمکاری تعلیم وتربیه وتاسی از هدایات اینریاست توانستند تا معیار وسویهٔ اصلی و صحیح تعلیمات را کنترول نمایند چنانچه لایحهٔ مفصلی علاوه بر مراتب سابق در خصوص مقررات وشرایط امتحان از طرف اینریاست ترتیب وبعداز طی مراتب اصولی درمعرض نشرواطلاع عمومی به ترتیب ذیل :-

« بمناسبت نزدیك امتحانات سالانه مکاتب وزارت معارف لازم میشمارد که بعضی مقررات و شرائط امتحانات را که بایستی ملحوظ طلبه یا اولیای محترم شان باشد بصورت یك ابلاغیه نشر نماید منظور وزارت معارف از نشراین ابلاغیه قرار ذیل است :-

۱ــ رفع سوء تفاهم بین وزارت معارف واولیای طلاب.

۲ــ جلوگیری از شکایات بیجای متعلمین واولیای شان .

۳ــ مدلل ساختن این نکته بمتعلمین واولیان‌شان که امتحانات سنوی ومقرارت آن چیزی سطحی وسرسری نبوده ومتعلمین تنها بوسیله سعی وزحمت کشی ودراثر شناختن مسئولیت ها وتکالیف خویش در امتحان کامیاب گردیده وبصنف بالا ترقی خواهند کرد .

اینك شرایط ومقرارت امتحانات که از آن استحضار طلاب واولیای شان لازمی است قراراتی میباشد :-

۱- تاریخ شروع امتحانات صنوف ابتدائی در هفتهٔ اخیر عقرب واز دورهٔ ثانوی در هفتهٔ اول قوس میباشد .

۲- هرگاه یك متعلم در امتحان سالانه در نصف مجموعه ناکام میماند متعلم مذکور ناکام مطلق است وازاو امتحان دوم قطعا گرفته نخواهدشد .

۳- هرگاه یك متعلم در دویا بیشتر مضامین ناکام میماند باآنکه جمع نمرات از نصف مجموعه‌را پوره نموده‌باشد ناکام‌مطلق محسوب گردیده‌امتحان‌دومی ازاو گرفته نخواهدشد.

٤- کسانیکه صرف دریك مضمون کمتر از (۳۵) نمره میگیرند مشروط شمرده میشوند اینها حق دارند که مرتبهٔ دیگر در آغاز سال جدید تعلیمی از همان یك‌مضمون امتحان بدهند اگر کامیاب شدند بصف بالا ترقی‌والامکلف‌اند در همان‌صنف‌سابق‌خویش‌باقی بمانند.

٥- برای طلاب صنف‌دوازده‌موقع امتحان دوم داده میشود ولی‌متعلم نه‌تنها درمضمونیکه ناکام مانده است امتحان خواهد داد بلکه در تمام مضامینیکه‌از(٥٠) نمره کمتربرده است.

٦- امتحان طلاب مشروط در دو هفتهٔ اول شروع سال تعلیمی گرفته میشود واگر متعلمی در ظرف این دو هفته یعنی از پانزده حوت تا اول حمل بمکتب حاضر نمیشود از امتحان ثانی محروم مانده وصنف‌سابق خودرا تکرار مینماید .

۷- متعلمینیکه‌بعلت مریضی پیش از امتحان یا در اثنای امتحان از تمام امتحان یا از جزو امتحان محروم میشوند مکلف اند که بمجرد مریض شدن فوراً خود شان یااولیای شان قضیه را بمدیریت مکتب اطلاع دهند وتصدیق دکتور معالج را حاضر نمایند تامریض محسوب گردیده ودر شروع سال تعلیمی جدید با متعلمین مشروط مستحق ثانی شوند تصادیقیکه بعدها از دکتور معالج اخذ وبمدیریت مکتب یا وزارت معارف بیاورند قطعاء مورد قبول واعتبار نخواهد بود .

۸- کسانیکه بمسافرتهای طولانی میروند در موقع امتحان سنوی یا امتحان دوم بوقت نمیرسند از امتحان بکلی محروم میگردند . مشکلات حمل ونقل وامثال آن عذر معقول شده

نمیتواند. متعلم بائست وظایف وتکالیف خود را شناخته درهمچه مواقع پیش بین باشد .

۹- هر گاه متعلمی در اثنای امتحان نقل مینماید وتوسط نگران یاممتحن گرفتار میشود نه تنها در همان مضمون ناکام شمرده خواهد شد بلکه در تمام مضامین ناکام خواهد ماند، زیرا نقل نمودن خلاف راستی وراستکاری است طالب العلم بائست جداً از آن خود داری نماید .

۱۰ - هر گاه متعلمی در منطقهٔ فارسی زبان در مضمون پشتو ناکام میماند در تمام مضامین ناکام خواهد ماند - وهکذا اگر متعلمی در منطقهٔ پشتو زبان در مضمون فارسی ناکام میماند در تمام مضامین ناکام محسوب خواهد گردید .

اینک مواد فوق ومقررات فوق باطلاع عموم علاقمندان رسانیده شد و مخصوصاً بطلاب خاطر نشان میشود که تکالیف ومسئولیت های خود را واضحاً فهمیده و برای موفقیت وپیشرفت بسعی وزحمت کشی وراستکاری توسل نماید .

گذاشته شد باساس این مفکوره امتحانات مشکلتر وجدی تر وطوری دارای مراقبت صحیح وکافی بوده که مارا باعتلای سویه آینده امیدوار میسازد .

ناگفته نماند که اجراآت تفتیش این مدیریت وزحمات کار کنان ومفتشین آن منحصر باین ریاست نبوده بلکه اجراآت ووارسی های تدریسی این هسته بریاستهای ابتدائی ومسلکی وزارت معارف بنابر مرکب بودن امور تدریسی ریاستهای سه گانه هم نفوذ نموده وازنقطهٔ نظر همکاری دربسا امور به آنها شرکت نموده اند .

پشتو :-

گرچه درتشکیلات سابق معارف شعبهٔ بنام پشتو موجود ووارسی تمام امور مربوطه زبان ملی را متکفل بوده وبعد از بروی کار آمدن تشکیلات جدید باوصف اینکه بشعبات سه گانه تجزیه گردید ولی وظیفه واهمیت آن قرارسابق باقی ودرشعبات تعلیم وتربیه شعبهٔ بنام پشتو عرض اندام مینماید این شعبه تمام مسائل مربوطهٔ زبان ملی را وارسی واین شعبه درظرف سال ۱۳۲۷ کتبیرا که ازتالیف یکی بعد دیگری فارغ وحاضرطبع میگردند تدقیق وموضوعات ترجموی آنرا بااصل تالیفات مؤلفین ازحیث ترجمه ومطلب تطبیق وبعداز فارسی تدقیق بانسخه های فارسی دوش بدوش حاضر طبع نموده چنانچه دراحصائیهٔ کتب و صفحات متذکره نصف آن فارسی ونصف آن پشتو است این شعبه علاوه بر تدقیق و مقابلهٔ کتب تمام امور تعلیمی پشتورا درمرکز بالذات درولایات بالواسطه توسط راپور های ماهانه غور وتدقیق ونواقصی راکه بالمشاهده درمرکز می بیند توسط هدایات وارشادات لازمه رفع ونوقصیرا که توسط مفتشین وراپورهای تدریسی ماهانه بانتائج امتحان سنوی دراطراف حس مینماید توسط مکاتیب وارشادات علیحده حل وفصل مینمایند .

وارسی کورسهای پشتوی معلمین مکاتب متوسطه ولیسه های مرکز واطراف وظائف عمدهٔ این شعبه را تشکیل میدهد ایدهمچنان وارسی پرچه‌این کورسها درمرکز بالذات ازطرف خود شعبه ودر اطراف توسط مفتشین بعمل می آید وامتحانات سنوی وتفتیشهای تدریسی آن درمرکز ازطرف خود شعبه ودر اطراف هیئت منتخبه اخذ ونتائج آن باتمام پارچه های تحریری معلمین فرستاده میشود علاوه بربن درمسائل عمومی زبان‌ملی وارائهٔ نظریات‌عمومی وخصوصی محور ارتباط ومراجع دوائر داخلی وخارجی همین‌شعبه میباشد .

نشریات واحصائیه :-

این‌شعبه درنشر کتب ومسائل تدریسی خاصه کتب که درظرف سال تهیه مگردد اهمیت بسزائی دارد این شعبه وقتا فوقتا ناظر امور مطبعه وتا اندازهٔ که میتواند بامطبعه همکاری مینماید نتیجهٔ آن طبع کتب است که دربن‌سال بدست آمده است .

احصائیهٔ یکی ازوظائف این شعبه‌است این‌شعبه احصائیهٔ تمام مکاتب مربوطهٔ ریاست‌ثانوی را باتعداد صنوف ومشمولین‌مکاتب تهیه وبدسترس دوائر اجرائیه ریاست میگذارد تاازروی آن توضیح کتب ولوازم تحصیل وغیره امورات بصورت خوبی‌انجام یافت .

کارت‌سوانح که‌جهت طلاب فارغ التحصیل وطلاب شامل‌مکاتب ولیسه ها یکی از امور ضروری بود دربن‌سال شکل خوبتر و جامع تری را بخود گرفت وضعیت علمی وعملی آن جامهٔ دیگری پوشید یعنی‌این‌کارت بصورتی مرتب گردید که حیات علمی وعملی یك شاگرد را از ابتدای شامل شدن مکتب الی فراغ از درس باتمام کوایف تعلیمی واخلاقی نشان‌میدهد طبع این کارت بانظر گرفتن اصول تعلیم وتربیه به تعداد کافی بمطبعه فرمایش وتحت اجرا وتعمیل گرفته شد .

مدیریت مأمورین واجرائیهٔ تدریسات ثانوی

اجرا آت این دائره درچندمادهٔ ذیل خلاصه میشود :-

حکومت جهت رفاه معلمین در سال گذشته برای معلمین وهیئت تربیوی وزارت معارف برای اشخاص متاهل ماهانه پنج سیر وبرای اشخاص غیرمتاهل ماهانه سه ونیم سیر غله به نرخ سه‌ونیم افغانی داده شد ودر ولایات برای معلمین وهیئت تربیوی تفاوت‌غله گی ازقرار فی‌سیر چهارده ونیم افغانی نقداً داده میشد درسال ۱۳۲۷ برای اینکه صورت خوبی بخود بگیرد درمجلس عالی وزراء فیصله بعمل آمد که‌برای معلمین عایلدار ماهانه پنجاه افغانی و برای معلمین بی عایله ماهوار سی افغانی داده شود این منظور ازشروع‌سال ۱۳۲۷ عملی ودر

ساحهٔ اقتصادیات رفاهیت معلمین تاثیرهٔ خوبی نموده و بعلاوهٔ این الطاف معلمین و هیئت تربیوی معارف مانند مامورین دیگر دوائر دولتی علی السویه ازحقوق وامتیازات اشیاء و مواد تهیه شده ریاست تعاونی مامورین استفاده می نمایند .

۲- وزارت معارف چون برای پیشرفت وجریان اساسی تر مکاتب خود مخصوصاً لیسه ها که محور اساسی تعلیمات عالی می باشد توجه خاصی بخرچ داده برای تقویهٔ لسان خارجه ومضامین سیانس درین شق طوریکه سال گذشته هم تذکر رفته بود بتهیهٔ معلمین خارجی برای لیسه های مرکز وولایات با حکومت امریکا - فرانسه - انگلستان - ایتالیا - واطریش هند و پاکستان بصورت مستقیم وغیره مستقیم اقدامات جدی تری بعمل آمد ودر نتیجه در ینسال دراستخدام یکعده معلمین خارجی مؤفق شده ایم .

لیسهٔ حبیبیه :- درسال تعلیمی ۱۳۲۷ کمبود لیسهٔ حبیبیه علاوه برمعلمین هندی وامریکائی که سال گذشته تذکر رفته بود ذریعهٔ تقرر طلاب فاکولتهٔ سیانس وبعضی معلمین و فضلای وطن صورت گرفت درجریان اینسال وزارت معارف برای پیشبرد سویهٔ تعلیمی طلاب لیسهٔ حبیبیه لیسه های قندهار اقدامات جدی تری نموده چنانچه بعلاوه ازمعلمین امریکائی که سال گذشته خواسته شده بود شش نفر معلمین ومعلمهٔ امریکائی بلیسهٔ حبیبیه استخدام ومعلمین متذکره مصروف تدریس بودند وهمچنان برای لیسه های قندهار درظرف امسال یکنفر مدیر تدریسی وسه نفر معلم دیگر امریکائی برای تدریس انگلیسی استخدام وبه لیسه های قندهار مصروف تعلیم میباشند .

گویا لیسهٔ حبیبیهٔ ما امروز ازدرك معلمین کمبود داخلی وخارجی مشکلات نداشته تدریس بطور صحیح درآنجا حکمفرما بوده وتوجه عامه را بطرف خود معطوف ساخته است چنانچه دراثر مراجعهٔ طلاب جدید الشمول بلیسهٔ حبیبیه قطعاً گنجایش نبوده وزارت معارف این توجه وپیش آمده طبقهٔ عامه را با پیشانی از استقبال کرده تعداد شعبات صف اول را درامسال ازشش شعبه به هفت واز صنف دوم را از پنج به هفت واز صنف سوم را از پنج به شش واز صنف چهارم را از چهار به پنج واز پنجم را ازپنج به شش وازصنف ششم را ازسه به چهار شعبه زیاد نمود گویا باین اساس درسال ۲۸ درشق ابتدائیه لیسهٔ حبیبیه هفت شعبه زیاد وبرای تدریس این صنوف شش نفر معلم زیاد تر ازبست مقرر گردیده وچون درلیسهٔ حبیبیه جای صنوف به نسبت شعبات کفایت نکرد ریاست ثانوی مجبوراتدریس شعبات ابتدائی خودرا که تعداد شان به (   ) میرسید دو وقته ساخت .

لیسه غازی :- طوریکه سال گذشته اطمینان داده شد که سلسله مذاکرات مراجع به استخدام چندنفر معلم - انگلیسی وساینس از انگلستان برای لیسهٔ غازی ادامه دارد در ینسال جاری

ازمذاکره بموافقه ونتیجه رسید - وزارت معارف باستخدام سه نفر معلم و یکنفر معلمه برای تدریس لسان انگلیسی-ریاضی- فزیك موفق شد . گویا درلیسهٔ غازی ماشش نفر معلم خارجی دربنسال تدریس مینمایند ودونفر دیگر آن ها که جدید وارد مرکزشده اند از تاریخ پانز ده حوت امسال شروع بکار خواهند نمود .

پس گفته میتوانیم درلیسهٔ غازی درسال تعلیمی ۱۳۲۸ هیچ یکنفر معلم لسان و یاساینس کمبود نداریم :

لیسهٔ استقلال :طوریکه سال گذشته اطمینان داده شده بود درلیسهٔ استقلال و ضمیت عمومیهٔ مکتب با استخدام یکنفر لیسانسیه از فرانسه برای تدریس لسان تماما کمبود معلمین خارجی وداخلی این لیسه تکمیل گردیده است وتدریس مضامین لسان وساینس وغیره در ین لیسه بیك انسجام ونظم ونسق صحیح درجریان است -

لیسه نجات : - در دوران سال تعلیمی ۱۳۲٦ تدریس دروس بتوسط معلمین داخلی و فارغ التحصیل های المانی که در دوائر مختلفهٔ رسمی مشغولیت داشتند صورت گرفت .وزارت معارف ازسال گذشته باینطرف باستخدام - معلمین المانی زبان از ایتالیا واطریش داخل اقدامات بوده ولی نتیجه نداد اما مکاتبات ومذاکرهٔ - ماراجع باستخدام معلمین ازاطریش اطمینان بخش بوده ازجمله هفت نفر معلمین اطریشی سه نفرآن قرارداد را امضاء نموده وممکن است درآیندهٔ قریب وارد مرکزشوند پنج نفر دیگرنیز با طمینان سفارت مادرین نزدیکها قرار داد را امضاء وحرکت خواهند کرد یکتعداد معلمین هندی وپاکستانی برای تدریس لسان استخدام وبولایات مقرر ومشغول - تدریس میباشند .

تمام مامورین ومعلمین لیسه‌ها ومتوسطه‌ها که مستحق ترفیع بودند وسجل خوب داشتند بعد ازملاحظه وروبت - انجمن معارف درشروع جشن استقلال باشخاص ومقامات مربوطه مرکز وولایات اعلام گردید .

یك تعداد فارغ التحصیلان شق ساینس واجتماعیات دارالمعلمین که بریاست ثانوی معرفی شده بودند حسب ضرورت بلیسه‌های مرکز ولیسه‌ها ومتوسطه‌های ولایات مقرر شدند .

اجرائیه :-

۱- کتب تدریسی ضرورت سال ۱۳۲۷ و۱۳۲۸ لیسه‌ها ومتوسطه‌های مرکز وولایات مطابق بست معینه توزیع شد .

۲- کتب اداری قرطاسیه ودیگر ضروریات اداری به ادارات مرکز وولایات ازسال شد.

۳- یکمقدار لوازم تحصیل از قبیل پنسل، کاغذسفید، پنسل پاك وغیره که توسط شرکتهای داخلی وخارجی - تهیه شده درجریان سال تعلیمی ۱۳۲۷ بمکتب متوسطه و لیسه های مرکز وولایات ارسال شد .

٤- یکتعداد کتب انگلیسی ازقبیل ریدرهای اول، دوم، سوم، چهارم وپنجم و ششم و کتب

سامانس جغرافیه ریاضی که از خارج خواسته شده بود رسیده و بشروع سال تعلیمی ۱۳۲۷ و ۱۳۲۸ بطلاب متوسطه ولیسه های مرکز و ولایات توزیع خواهد شد .

۵- مصارف تعلیمی طلاب افغانی واولادهای سفرا ودیگر مامورین سفارتخانهای افغانی درخارج ازقبیل امریکا - انگلستان فرانسه ترکیه مصر چین هندوغیره که مصروف تعلیم وتربیه میباشند بمراجع آن ارسال شد .

۶- سامان ولوازم سائنس که ازخارج خواسته شده ویکمقدار آن بمرکز وزارت رسیده وباقیماندهٔ آن که خریداری شده - عنقریب مرکز وارد وبلیسه های اطراف فرستاده میشود .

ریاست تدریسات مسلکی

(گزارش سال ۱۳۲۷ هجری شمسی مدیریت تعلیم وتربیه ریاست تدریسات مسلکی) مدیریت تعلیم وتربیهٔ مسلکی باوجود فقدان وسائل لازمه ومشکلاتیکه اغلب دوایر باآن رو برو هستند از نظر پیشبرد مرام وزارت معارف وانجام دادن وظایف محوله دست باقدامات واصلاحاتی زده که خلاصهٔ آن درذیل گزارش میشود :

الف : مکاتب مسلکی

۱- دارالمعلمین ابتدائی - درپروگرام دارالمعلمین ابتدائی نظر بکثرت مواد پروگرام وعدم توفیق معلمین باتمام آن تجدید نظر وتعدیلاتی ملحوظ نظر قرار داده شد که امید است درسالهای بعد نتایج نیکوئی ازان بدست آید .

۲- مدرسه علوم شرعیه (پغمان) - یکی ازمکاتب مهم کشور بوده واهمیت واقعی آن چند سال بعد مشهود خواهد گردید . درجریان سال ۱۳۲۷ پروگرام جغرافیا وزمین شناسی آن (ژئولوژی) توسط ص داکتر محمد اکرم خان تدوین گردید که درسال آینده برطبق آن رفتار خواهد شد .

۳- مکتب متوسطهٔ زراعت - لیسه زراعت ازحیث نداشتن وسایط کار درمضیقه میباشد . تاکنون پروگرام مصوبه بوسیلهٔ معلمین داخلی تعقیب شده اما درسال ۱۳۲۷ ریاست مستقل زراعت عدهٔ ازمتخصصین فلاحت اطریشی رااستخدام وریاست یادشده با وزارت معارف موافقت کرده اند که متخصصین خودرا برای آموزش شاگردان مکتب دراختیار آن ریاست بگذارند . قدمهای اولیه درتنظیم آزمایشگاه (لابراتوار) وتهیهٔ مجموعه هائی از حشرات وآفات نباتی وگیاها و بعضی سنگها وغیره برداشته شده وامیداست نتایج مثبته آن درآینده هویدا گردد . تدریس بعضی ازموادفنی درپروگرام مکتب زراعت اضافه شد وپروگرام آن مضامین را آقای مدیر فنی مکتب میخانیکی تدوین نموده اند .

۴- مکتب تجارت - پروگرام مکتب تجارت بعلت نداشتن ویا کمبود معلم تا بحال حسب دلخواه - ریاست تدریسات مسلکی اجرا نگردیده است . اخیراً از متخصصین اقتصاد آقایان محمد اکبر خان سیفی و عبدالغنی خان و چهار نفر متخصص اطریشی که دوتن از اعضای با نکهاو دو نفر دیگر مربوط وزارت اقتصاد ملی میباشند دعوت بعمل آمده و در جلسهٔ مورخه ۶ حوت ۱۳۲۷ - پروگرام جدید را با کمی تغیر و تعدیل تصویب نمودند . ضمناً آقایان تدریس بعضی از مواد مورد تخصص خودرا هفتهٔ دوروز عهده دار گردیدند .

۵- مکتب میخانیکی - برای مکتب میخانیکی در هذا سنه معلمین از اطریش استخدام و از آغاز سال تعلیمی شروع بتدریس نموده اند . ضمناً بعد از این از نظر ضرورت بجای زبان انگلیسی زبان المانی تدریس میشود . برای شعبهٔ نساجی مکتب نیز یکنفر متخصص اخیراً وارد شده و در نظر است طی سال جاری ماشین های نساجی و دستگاههای بافندگی که سابقاً خریداری شده نصب گردد

۶- مکتب اصول تحریر و محاسبه - چون منظور از تاسیس اینمکتب تهیهٔ کاتبان و دفترداران با کفایت است لهذا پروگرام جدیدی برای آنان مدون و از نظر عدم ضرورت مادهٔ انگلیسی از پروگرام حذف و بساعات فارسی . خط و عربی افزایش بعمل آمده است . برای کسب معلومات بیشتر میتوان به پروگرام جدید مراجعه کرد . البته مواد پروگرام نو در سال آینده تطبیق وضمنا مدیریت تعلیم و تربیه درصدد تألیف بعضی کتب لازمه نیز بر آمده است .

۷- مکتب تربیت بدنی (مکتب سپورت) امسال آخرین دورهٔ اینمکتب بوده و بفارغ التحصیلان آن که (۲۱) نفر میباشند شهادتنامه اعطاء گردید .

۸- مکتب صنایع - اینمؤسسه یکی از بزرگترین مکاتب مسلکی بشمار میرود متأسفانه در چند سال اخیر بر اثر بعضی پیش آمدها سیر ترقی آن متوقف و تجدید سازمان آن محتاج غور و تدقیق بسیاریست که امید است در آیندهٔ نزدیکی انجام پذیرد از طرفی نظر بمقتضیات محیط یکباب مکتب صنایع در قندهار افتتاح و مرکب از دو شعبهٔ نجاری و معماری میباشد .

تعداد طلبهٔ آن بالغ بر (۶۰) نفر و دورهٔ مکتب چهار سال است .

ب: کورسها .

۱- شبی دارالمعلمین - منظور از تاسیس این مکتب آنست که بعضی از معلمین و علاقمندان بزرگسال خصوصا معلمین مکاتب به تکمیل معلومات و رفع نقایص علمی خویش بپردازند .

دورهٔ اینمکتب ۴ سال و اوقات شروع درس بعد از تعطیل ادارات میباشد شهادتنامهٔ فراغت تحصیلی آن معادل دورهٔ کامل متوسطه (بکلوریا) شناخته شده است .

۲- اوستخی - حکم شبی دارالمعلمین را دارا وارزش شهادتنامهٔ آن برابر با شهادتنامهٔ دارالمعلمین ابتدا نیست .

۳- یکباب لوستخی نیز امسال در هرات افتتاح گردیده امیداست نتیجهٔ مطلوب از ان حاصل گردد پروگرام آن طبق لوستخی کابل میباشد .

٤- نظر به ازدیاد رفت و آمد (ترافیك) و بی کفایتی اغلب رانندگان که منجر به حوادث سوئی میگردد ریاست تدریسات مسلکی در سال ۱۳۲۷ اقدام به تاسیس کورس رانندگی (دریوری) نمود محل این کورس در مکتب میخانکی میباشد چون در نظر است موضوع حمل و نقل بصورت جدید و اساسی توسعه یابد لذا ع ج وزیر محترم اقتصاد ملی وعده فرمودند که وزارت اقتصاد از کمك مالی درین راه دریغ نخواهند کرد.

دورهٔ این کورس یکسال است عدهٔ طلاب دورهٔ اول (۲۰) نفر و پروگرام آن بقرار ذیل است :

اول- مواد نظری درباب اتومبیل (موتر) که ضمناً قدری رسم فنی نیز میاموزند.

دوم- دروس عملی و ترمیم اتومبیل.

سوم- آموختن اصول رانندگی بصورت عملی. برای بر آوردن این منظور یکدستگاه اتومبیل باری مدل جدید ابتیاع و در اختیار کورس گذاشته شده است.

چهارم دینیات .

پنجم- فارسی (باندازه رفع احتیاج و داراشدن سواد متوسط).

ششم- حساب (درحدود معلومات صنف شش ابتدائی).

هفتم- انگلیسی.

ج: تهیهٔ بعضی از لوازم و تفتیش مکاتب:

۱- نظر باحتیاج مبرمی که بکتاب محسوس است مقداری کتب لازم و مفید از کشور ایران خریداری و در دسترس متعلمین قرار داده شده همچنین اشتراك بعضی ازمجلات وزین و علمی مطبعهٔ آن درخواست گردیده که امید است در سال ۱۳۲۸ مورد استفاده قرار گیرد.

۲- مقداری کتب انگلیسی نیز ابتیاع و به کتابخانه های دارالمعلمین و مدرسهٔ علوم شرعیه تحویل شد تا دانشجویان استفاده کنند.

۳- آزمایشگا (لابراتوار) مجهزی که سابقاً بکشور امریکا سفارش شده بود در اواخر سال ۱۳۲۷ به کابل وارد و به دارالمعلمین تسلیم گردید آزمایشگاه سابق دارالمعلمین به مکتب زراعت و علوم شرعیه تخصیص خواهد یافت.

٤- یکی از کارهای مهم تفتیش و بازرسی امور تدریسی مکاتب میباشد که اغلب مکاتب مسلکی در سال ۱۳۲۷ توسط دانشمندان و مفتشین لایق مورد تفتیش قرار گرفته اند ولی اذعان باید کرد که قلت عدهٔ آقایان انجام این امر خطیر را کفایت نمیکند اوراق تفتیشی تاکنون مورد غور و تدقیق بوده و نتیجه درموقع مناسب اطلاع خواهد شد .

د اعطای شهادتنامه و تصدیقنامه.

۱- نظر به پیش آمد بعضی مشکلات در سال ۱۳۲۵ صنوف (۱۱) و (۱۲) مکتب صنایع لغو گردید درهذاالسنه عدهٔ ازطلاب آن مکتب درشته رسامی داوطلب امتحان گردیدند. امتحان آنان زیر نظر هیئت صلاحیتدار بعمل آمد و یکساتیکه پذیرفته شدند شهادتنامهٔ صنف ۱۲ شعبهٔ رسامی اعطاء گردید.

۲- بده نفر از فارغ التحصیلان مزارع نمونهٔ (فارم) بغلان بعد از مکاتبات مفصل با وزارت داخله شهادتنامه داده شد.

۳ عده ازمتعلمین کورسی بنام انگلیسی اساسی (بیسیک انگلش) موفق بدریافت تصدیقنامه گردیدند

٤ - از کلیه ماشین نویسان (تایپست ها) دوایر دولتی زیر نظر هیئت منتخب امتحان بعمل آمده و به قبولشدگان تصدیقنامه داده شد .

۵- کورسی دوساله بنام برآوردی درمکتب صنایع تاسیس و به فارغ التحصیلان آن که (۱۵) نفر میباشند ازطرف مدیریت تعلیم و تربیهٔ مسلکی وزارت فوایدعامه معرفی گردیدند

ه مکتب عالی فنی:

از آنجا که حکومت در نظر دارد مؤسسات صنعتی و کارخانها روز بروز توسعه یابند وازطرفی طبق نقشهٔ پنجساله کارخانهای مورد احتیاج برای مملکت خریداری و بتدریج نصب خواهد گردید لذا تأسیس یکباب مدرسه عالی فنی ازهرحیث لازم مینمود. ریاست تدریسات مسلکی این امررا بامقامات صلاحیت دار درمیان نهاد و پس از جلب موافقت آقای مهندس سودبرگ امریکائی را طبق قرارداد علیحده به آنسامان اعزام داشت تا مواد لازمه ازقبیل کتب، آزمایشگاهای فنی، ماشین آلات راتهیه واستادان متخصص را استخدام نماید بنابر گزارشهائی که ازجانب مشارالیه میرسد تاابحال بسیاری ازمؤسسات فنی امریکا اهداء لوازم مورد احتیاج راقبول کرده اند اگر این مؤسسه دایر گردد البته برای وزارت معارف قدم بزرگی در پیشبرد یکی ازارمان های ملی بشمار خواهد آمد زیرا بطوریکه ذکر رفت وسایل وسامان آن بطور رایگان مهیا خواهد گردید.

نقشهٔ کار وپروگرام تدریسی آن جداگانه طرح گردیده و درآینده هریک از مواد آن مجدداً مورد بحث ومداقهٔ بیشتری قرار خواهد گرفت.

و : ـ جدول تعداد فارغ التحصیلان مکاتب مسلکی در سال ۱۳۲۷ :

نام مکتب	تعداد فارغ التحصیل
۱ ـ شعبهٔ اجتماعی دارالمعلمین متوسطه	(۳۶) نفر
۲ ـ شعبهٔ علمی (سیانس) دارالمعلمین متوسطه	(۱۰) »
۳ ـ دارالمعلمین ابتدائی	(۸۱) »
٤ ـ مکتب اصول تحریر ومحاسبه	(۷۱) »
٥ ـ مکتب سپورت	(۲۱) »
٦ ـ مکتب متوسطهٔ زراعت	(۱۲) »
۷ ـ مکتب میخانیکی	(۱۲) »
۸ ـ دارالمعلمین عربیهٔ کابل	(۳۱) »
۹ ـ مکتب صنایع	
الف ـ شعبهٔ براوردی	(۱۵) »
ب ـ شعبهٔ نجاری	(۱٤) »
۱۰ ، ۱ ـ شبی دارالمعلمین	(٦۱) »

مامورین واجرائیهٔ ریاست مسلکی

از آنجائیکه وظیفهٔ مدیریت مامورین واجرائیهٔ مسلکی تهیه نمودن وسائل معیشت در مکاتب لیلی ولوازم تدریس در مکاتب لیلی ونهاری میباشد اینک خلص اجراآت را تذکار مینمائیم :

الف ـ شعبهٔ مامورین: این شعبه ریاست درطی سال ۲۷ فعالیتی خوبی نموده چنانچه نمرهٔ مکاتیب صادرداش عبارت از (۳۸٦۹) بوده وشاید فعالیت آن شعبه میباشد وهم ریاست مسلکی توسط این شعبه برای تهیهٔ نمودن معلمین چه ازداخل وچه از خارج اقــدامات جدی نموده چنانچه یکدسته معلمین اطریشی برای مکتب میخانیکی وچندنفر معلمین امریکائی را جدیداً بمربوطات خویش مقرر داشته البته ترتیب قراردادها تحریر پیشنهادات واصداراوامر مقرری ایشان یك حصهٔ اجراآت مهم این شعبه را دربرمیگیرد .

۲ درطی سال تعلیمی ۲۷ تغیر وتبدیل یك تعداد معلمین بعمل آمــده که تعداد آن به (سی نفر بالغ میشود) .

۳ ـ دفتر اندراج جدید مرتب وسوانح مختصر تمام معلمین ومامورین مربوطهٔ درآن درج گردیده .

۴ - دفاتر سوانح مامورین ومعلمین مربوطهٔ مسلکی مرتب شده .

۵ - لست‌های مکمل جهة گرفتن کوپون بریاست تعاونی‌مامورین تکمیل داشته و کوپونهای که‌از آن ریاست بوزارت معارف توصل ورزیده به مکاتب مربوطه جهت توزیع فرستاده شد تعداد این لستها بالغ به (دوصد) قطعه میشود .

۶ - درطی سال تعلیمی ۱۳۲۷ ازروی سوانحات وسجل اشخاص مربوطه کسانیرا که قابل ترفیع میدانست لست های شانرا ترتیب وبمجلس وزارت تقدیم ومطابق هدایات آن اجراآت نموده است .

ب - شعبهٔ اجرائیه این شعبهٔ ریاست مسلکی عهده‌دار تهیه وسائل معیشت ولوازم تحصیل وده و در روی همین اصل اجراآت نموده تعـداد مکاتیب صادرهٔ این شعبه به چهار هزار وده میرسد .

۱ - ریاست مسلکی برای تهیهٔ مواد ارزاقیه وضروریهٔ مکاتب لیلیه بدو صورت داخـل اقدامات گردیده اولاً حتی‌الوسع کوشید، است تاضرورت خودرا از دوائر مربوطهٔ دولتـی ومؤسسات ملی بیاورد چنانچه به پیمانهٔ وسیعی مواد واجناس ضروریهٔ خودرا استحصال کرده وبدسترس مکاتب گذاشته است . ثانیاً توسط قراردادی‌ها انفرادی بتهیهٔ مواد ارزاقیه وغیره اقدام نموده است .

۲ - برعلاوه تهیهٔ اجناس وسامان ومواد ضروریه توسط قراردادی‌ها ودوائر دولتی ومؤسسات تجارتی بعمل آمده یك اندازهٔ دیگر آن توسط هیئت خریداری وزارت نیز تهیه گردیده وبه تحویلخانه سپرده شده .

۳ - تدقیق بودجهٔ شعبات مربوطه .

مدیریت یونسکو وروابط خارجی

از سالیان درازیست که‌حکومت افغانستان سیاست صلح اندیشی وخیرخواهانه‌را درپیش‌دارد بنابرهمین جهت تاسیس موسسه یونورا که مبنی برصلح وامنیت‌جهان‌است بنظرتقدیر نگریسته حاضرشد تامطابق پرنسیپ های بین‌المللی شامل‌این موسسه گردد .

ازطرفدیگر چون‌طرح سازمان‌یونسکو که مخفف‌سازمان تربیوی علمی‌تهذیبی ملل‌متحده‌میباشد درنومبر (۱۹۴۵) در لندن‌ریخته‌شد وتشکیل آن ازطرف نماینده های‌ملل متحده به امضاء رسید در( ) موقعیکه این‌موسسه‌وضعیت اساسی رابخود اتخاذ نمود بحیث نمایندگی یونو شناخته شدا کثر ممالك عضویت یونورا دارابودند دراین سازمان‌شامل شدند بنابران افغانستان نیز یك عضو یونوبود لازم دانست که اطفال‌خودرا مطابق سیستم بین‌المللی تربیه کند ازشموایت

افغانستان که چگونه شامل این سازمان گردیده، درسالنامه ۲۶-۲۷ و برخی جراید معلومات چند داده شده است.

دراثر شمولیت افغانستان در یونسکو مدیر عمومی موسسه مذکور از کفیل وزارت معارف امکان مسافرت داکتر کیوشو مشاور آسیائی شرق اقصی را درافغانستان جهت قیام علایق یونسکو باافغانستان استفسار نموده بودند همان بود که ازطرف وزارت معارف دکتور موصوف پذیرفته شده وبحیث مهمان وزارت معارف در کابل اقامت اختیار نمودند پس ازبازدید تمام موسسات عرفانی پایتخت بتاریخ ۹ سرطان جهت انعقاد کمیسیون ملی موقتی یونسکو درافغانستان اجتماعی بحضور کفیل وزارت معارف صورت پذیرفت که دران تمام ذوات برجسته وزارت معارف شامل بودند کمیسیون را کفیل صاحب معارف افتتاح نمودند

ایشان بعدا کتر کیوشو اظهار داشت که حکومت شاهی افغانستان تصمیم گرفته که کمیسیون موقتی یونسکو درمرکز تاسیس گردد واعضای کمیسیون عبارت ازاشخاصی باشند که درمدارج مختلفه تربیوی اشتغال دارند، داکتر کیوشو مشوره دادند که این کمیسیون موقتی به کمیسیون ملی دائمی که علاوه بررجال رسمی اشخاص غیررسمی نیزدران شامل باشند درآینده مبدل شده وجنبه دائمی راخودبگیرد ونیز علاوه نمودند که اسنادومطبوعات یونسکو ازطرف کمیسیون بدقت مطالعه شود وبیشتر کمیسیون ملی موقتی مکاتبه دائمی بایونسکو داشته باشد این بود در اثرصوابدید مقام صلاحیتدار لازم دیده شده که درمرکز وزارت معارف یك مدیریت بنام مدیریت یونسکو تاسیس شود که این مدیریت برعلاوه وظائف یونسکو امور متعلق بهارتباط خارجی را نیز بعهده داشته باشد وازماه سرطان ۱۳۲۷ بعد این مدیریت شروع بکار نمودند که ماذیلا از آن تذکر مینمائیم،

ناگفته نماند که داکتر کیوشیو ازمهمان نوازی والطف حکومت افغانستان تشکر نموده ومسرت خودرا ازدیدن مؤسسات عرفانی اظهار نمودند وعلاوه کردند که از مؤسسات مذکوره مساعی وزحمات حکومت دراه پیشرفت وتربیه ملی آشکار میگردد وبمن یقین میدهد که نتائج خوبی گرفته خواهد شد نماینده یونسکو ازشخص کفیل صاحب خواهش نمودند که اگر ممکن باشد خود ایشان ریاست هیئت افغانستان رادرسومین کنفرانس عمومی یونسکو دربیروت بپذیرند کفیل صاحب معارف درضمن مذاکرات خود بامشاور آسیائی یونسکو دلچسپی باعزام یك هیئت عرفانی برای تفتیش سیستم معارف درافغانستان ازخود نشان دادند قرار خواهش کفیل صاحب معارف داکتر کیوشو این مسئله را تلگرافاً بمدیر عمومی یونسکو درپاریس مخابره نمود.

درین باره مدیر عمومی یونسکو معلومات مزیدی باتائید قول داکتر کیوشو ازما خواستگار شدند دراثر جواب مثبت وزارت معارف متصور وهدف ماراراجع بهیئت عرفانی توسط سفارت افغانی مقیم پاریس طلب کردند.

دراثر مذاکرات کتبی که بین وزارت معارف وسازمان یونسکو بعمل آمد چنین قرار گرفته که باید بودجه هیئت عرفانی درسومین کنفرانس عمومی یونسکو تصویب شود.

در کنفرانس عمومی یونسکو که از ۵ نومبرالی ۱۱ دسمبر ۱۴۹۸ در بیروت دائرشد ازطرف حکومت افغانستان شاغلی نجیب‌الله خان کفیل وزارت معارف و کفیل‌مدیریت یونسکو بحیث نماینده کنفرانس مذکور انتخاب وروزنامچه کار کنفرانس که حاوی (۲۱)ماده بود به‌ترتیب ذیل‌میباشد.

۱- افتتاح دورهٔ سومین کنفرانس عمومی توسط رئیس نماینده.

۲- تشکیل کمیته معاینه اعتماد نامه ها.

تشکیل کمیته کاندید اوودواو.

تشکیل کمیته (Reglement) (قواعد وتنظیم) .

۳- راپور کمیته معاینه اعتماد نامه ها.

٤- قبولیت پروگرام مرتبه برای جریان کارهای دورهٔ سومین کنفرانس عمومی .

۵- راپور کمیته قواعد داخلی وقبولیت قواعد داخلی کنفرانس عمومی.

٦- راپور کمیته داوطلبی انتخاب رئیس ونائب رئیس‌های کنفرانس‌عمومی.

۷- مطالعه سفارشات انجمن اجرائیه دربارهٔ قبولیت وحق اجاز اعضای جدید .

۸- تحقیق وتدقیق سفارشات انجمن اجرائیه درباره قبولیت وحق اجازه مبصرین سازمان‌های بین‌المللی غیر حکومتی در سومین دورهٔ کنفرانس عمومی یونسکو .

۹- تشکیل کمیسیون های وبعضی کارهارا برای ایشان سپردن .

الف- کمیسیون پروگرام وبودجه .

ب - کمیسیون اداری

ج- کمیسیون روابط رسمی وخارجی.

۱۰- تشکیل Commissins که۷آن مامورمعاینه وتدقیق بعضی وجوه تخنیکی پروگرام میباشد وبك Voas-Cammissions مختصر بودجه.

۱۱- مناقشه درباره راپور مدیرعمومی راجع‌بکار روائیهای سال ۱۹٤۸ که توسط رئیس انجمن اجرائیه ایراد میشود .

۱۲- تدقیق وتنقید مطالعه راپور های دول عضو برای سال ۱۹٤۸ .

۱۳- رای‌دهی برای مبالغ مجموعی بودجه طبق راپور کمیسیون پروگرام وبودجه بعمل‌می آید.

۱٤- تقرر وانتخاب مدیرعمومی که توسط مجلس اجرائیه پیشنهاد میشود .

۱۵- تدقیق وتفتیش موقع سال که دورهٔ چهارمین وپنجمین جلسات کنفرانس عمومی‌درآن دائرخواهد شدتعین کرسی برای دورهٔ چهارمین کنفرانس عمومی وتحقیق « Examen » موقتی کرسی دورهٔ پنجمین کنفرانس عمومی.

۱۶- انتخاب ششنفر اعضای انجمن اجرائیه.
۱۷- بحث چندین مسائل مهم بصورت عمومی چون دول ومسئله تربیه سیانس وثقافت در دنیای حالیه.
۱۸- تدقیق وقبولیت راپورهای کمیسیونها .
۱۹- تدقیق پروژه های قرار داد ها یا تصمیمات عمومی که حاوی فرمایشات ممالک عضو میباشد نمودن
۲۰- بحث پروژه های تعدیل رابه اساس نامه که بانی یونسکو است وازطرف حکومات ذیل پیش شده نمودن.

الف-توسط حکومت Eqmacdo بماده II

ب- توسط حکومت زیلاند جدید بماده IVD فقره ۹

ج- توسط مدیرعمومی بماده IV-E فقره ۱۳

۲۱- مسائل مختلفه.

درضمن این کنفرانس درخواستی وزارت معارف درجولائی ۹۴۸ راجع باعزام یك هیئت عرفانی برای تفتیش سیستم معارف .

معارف افغانستان نموده بود به ۸ دسمبر مجلسی ترتیب ویك قرارداد فی مابین حکومت افغانستان وسازمان ملل متحده بامضاء رسیده که مشتمل بر ۱۲ مواد است .

اینك دراخیر راپور یك نقل آنرا به خوانندگان محترم تقدیم میداریم .

نظر باین قرارداد یونسکو تعهد نموده که بخرچ خود یك هیئت عرفانی مرکب از یك رئیس ودو مشاور فنی ویك تایپست به افغانستان برای تفتیش سیستم عرفانی مخصوصا در تعلیمات ثانوی ومسلکی وتخنیکی اعزام دارد این هیئت مدت چهارماه درافغانستان اقامت خواهد داشت برای مصارف ومخارج این هیئت یونسکو مبلغ سی هزار دالر امریکائی از بودجه خود تخصیص داده امید میرود که نتیجه خوبی افغانستان ازاین هیئت گرفته بتواند وچنین تعین شده بود که درابتدای بهار ۱۳۲۷ حوت شروع بکار کنند ولی این امر نظر برخصتی مکاتب در ماه رمضان وچند ماه تموز بتاخیر افتید قراریکه درمجلس وزارت معارف تصویب شد این هیئت باید در ابتدای اسد آینده بکابل برسند وشروع بکار نمایند واعضای آن مرکب از یك متخصص فرانسوی برای تفتیش مدرسات ثانوی یك متخصص انگلیسی برای مکاتب مسلکی وتخنیکی ویك متخصص امریکائی برای مدرسات ابتدائی خواهد بود .

این مدیریت که بنام مدیریت یونسکو در وزارت معارف تاسیس شده اوراق و اسنا دیکه ازشعبه های عرفانی بین المللی باین مملکت میرسد بدسترس دوائر مربوطه میگذارد وسوالات آنهارا که راجع بمعلومات معارف است جواب میگوید .

علاوتاً وظائف ارتباط خارجی را بزا ایفا میکند بطریق مثال چند چندی از اجراآت اینمدیریت را که دراینمدت چندماه نموده قرارشرح آتی بعرض میرسانیم .

معلوماتیکه ازدفتر بین المللی عرفانی جینوا راجع بتدریس معلومات صنعتی در مکاتب ابتدائی خواسته شده بود معلومات برای یونسکو راجع بادارات ومقامات رسمی افغانستان که مسئول ترتیب احصائیه‌های تعلیمی وتربیوی اند وهم چنین اطلاعات راجع باشخاص رسمی وزارت معارف .

معلومات کمیته پلانتیك مکسیکو راجع بتعداد متعلمین در مکاتب تعداد معلمین دارالعلوم ها ومکاتب میخانیکی اندازه وجود مکاتب عالی در افغانستان .

معلومات برای سفارت کبرای انگلستان مقیم کابل راجع باجراآت سال ۱۳۲۵-۱۳۲۶ معارف افغانستان معلومات برای دفتر بین المللی عرفانی درجینوا راجع بتعلیم قرائتی در مکاتب ابتدائی افغانستان . معلومات برای دفتر بین المللی عرفانی درجینوا راجع به تربیه مسلکی ابتدائیه .

راپور کوچك تشکیلات وزارت معارف افغانستان برای دفتر بین المللی عرفانی در جینوا قرارداد فیمابین حکومت شاهی افغانستان وسازمان ملل متحده برای معارف علوم وثقافه راجع باعزام هیئت عرفانی به افغانستان

بادرنظر گرفتن اینکه دردومین جلسه عمومی خود یونسکو مدیر عمومی را مکلف ساخته بود که توجه نماید تادرصورت ممکنه درممالك عضو که درخواست نماینده هیئت های عرفانی اعزام دارند این هیئت ها مکلف خواهند بود که تحقیقات بعمل آورد ونظریات خود را راجع بتشکیل مجدد سیستم عرفانی بدهند .

ازطرف دیگر بادرنظر گرفتن اینکه حکومت شاهی افغانستان بتاریخ ۱۷ جولائی ۱۹۴۸ بطورقطعی خواهش نموده که چنین هیئت توسط مدیر عمومی یونسکو به افغانستان روانه شود .

حکومت شاهی افغانستان که توسط وزیر معارف گردیده واوشان صلاحیت کامل داشتند تااین موافقه را امضاء نمایند ویونسکو توسط مدیر عمومی نماینده گی شده بود وطرفین مواد آتی را قبولدار شده‌اند .

ماده اول یونسکو تعهد می کند که یك هیئت مشاورین فنی رادرزمینه عرفانی باافغانستان بفرستند وبه‌عهده گرفته است که تادر مصارف این هیئت معادل سی هزار دالر امریکائی طوریکه درماده دهم توضیح گردیده سهیم گردد .

ماده دوم - مقصد وهدف این هیئت مشاورین فنی درزمینه عرفانی تشکیلات حاضره پروگرام واصول تدریس تعلیمات ابتدائی وثانوی را درافغانستان تحت مطالعه وتدقیق خواهند گرفت وبالخاصه بمطالعه مسائل تدریسی مسلکی وتخنیکی دهاتی درجه فوق الذکر

صرف مساعی خواهند نمود ودر آخر امر راپوری بوزیر معارف افغانستان که حاوی سفارشات وعندالزوم نظریات درباره تشکیلات جدید عرفانی که باید برویکار آورده شود خواهد بود ترتیب خواهد داد .

ماده سوم - مدت دوام اقامت وکار این هیئت تاریخ شروع وختم اینکار های هیئت حکومت شاهی افغانستان ویونسکو تعیین خواهدشد مدت این کارها نباید از چهارماه تجاوز کند .

ماده چهارم - هیئت مذکور مرکب از یك نفر سرکردهٔ وبعداکثر دونفر مشاورین فنی خواهد بود حکومت شاهی افغانستان میتواند بهیئت موصوف دونفر مشاورین فنی افغانی که توسط افغانستان انتخاب شده باشد اضافه نماید .

ماده پنجم - انتخاب سرکرده هیئت ومشاورین فنی .

یونسکو رئیس واعضای هیئت را به موافقت تامه باحکومت شاهی افغانستان انتخاب خواهد نمود .

ماده ششم - یونسکو بارئیس و اعضاي هیئت قرار داد های انفرادی امضاء خواهد نمود ودرآن حدود ساحه عملیات ومسئولیت ایشان را تعین خواهد ساخت .

سرکردهٔ هیئت در اجرای کار خویش تنها نزد مدیر عمومی یونسکو مسئولیت خواهد داشت .

ماده هفتم - حکومت شاهی افغانستان بسرکرده واعضای هیئت آرزوی تامه درحرکات و تحقیقات در اجراء وظیفه ایشان را طوریکه درماده دوم توضیح شده تعین خواهد کرد ودر دسترس شان تمام وسائل اطلاعات را که ایشان ضروری میدانند خواهد گذاشت .

ماده هشتم - راجع بتسهیل ومعافیت لازمی برای فعالیت هیئت حکومت شاهی افغانستان متعهد میشود بسرکرده وهیئت استفاده معافیتهای وتسهیلاتی که باعضای هیئتهای سیاسی بدربار حکومت شاهی افغانستان مطابق بحقوق وعرف بین المللی قایل شده است ارزانی دارد اماسرکرده واعضای هیئت نخواهند توانست نزد محکمات ممالك خود ازین مزایا استفاده بکنند .

ماده نهم - نشر راپور آخرین راپور هیئت طوریکه درماده دوم توضیح شده برای حکومت شاهی افغانستان ترتیب داده خواهد شد وراپور متذکره البته بیونسکو ابلاغ خواهدشد ویونسکو که بقرار فقره سوم ماده دهم این راپور را طبع می کند .

چونیکه راجع بمتن وصورت ظاهری این راپور طبع شده باشد تصمیم قطعی متعلق بیونسکو خواهدبود یونسکو پیش از طبع راپور مشوره باحکومت شاهی افغانستان خواهد نمود .

مادهٔ دهم - عملی مربوطه بمصرف عملی وتوزیع مخارج یومی .

یونسکو جهت تسهیلات تشکیل وجریان وظیفهٔ هیئت مبالغیکه درذیل ذکریافته تاد یه خواهد نمود واین مصارف را تامعادل سی هزار دالر امریکائی بعهده میگیرد (مادهٔ اول) این کریدت انتهائی را بقرار مقتضیت زمان وضرورت هیئت بمدارك ذیل تقسیم خواهد نمود :

الف - مواجب اعضای هیئت ومواجب یك ستینودا کیتلوگراف (که بدوزبان انگلیسی وفرانسوی کاملا آشنا باشد) مصارف سفریهٔ اعضای هیئت ومصرف ستینودا کیتلو گراف را ازمسکن ایشان الی کابل وباز گشت ایشان مطابق مقررات سنوی یونسکو .

ب - مصارف دعوتها(پذیرائیها) پوسته تلگراف کیلوگرام رادیوگرام که در اثنای وظیفه توسط اعضای هیئت بمصرف رسیده قیمت خرید حمل ونقل کتب واسنادیکه برای پیشبرد کار هیئت مجبور است ازخارج تهیه بکنند .

ج - مخارج طبع ونشر راپور آخرین هیئت بزبان فرانسوی وانگلیسی .

ازطرف دیگر حکومت افغانستان تعهد مینماید که :-

الف - بطور رایگان جای رهایش ومعیشت تمامی اعضای هیئت را مادام اقامت ایشان درافغانستان تأمین کنند

ب - برای اعضاء وسائل حمل ونقل ضروری که در داخل افغانستان برای پیشبرد وظیفهٔ مقررهٔ خود ضرورت دارند تهیه بنمایدوالی در صورت عدم آن مصارف سفرایشانرا بپردازد .

ج - بدسترس هیئت دفاتر لازمه بگذاردو برایش بمقدار کافـــی اسباب وسامان دفتر مخصوصا ماشین تایپ تهیه کنند .

د - بدسترس هیئت اشخاص ذیل را بگذارند .

۱- یك سکریتر (مرد یازن) در امور مادی هیئت ومسائل اداری وارسی کنند .

۲- یك یا چندین ترجمان های شفاهی وهمچنین یك یاچندین ترجمان کتبی که عندالزوم مورد استفاده قرار خواهند گرفت استخدام بنمایند .

۳- بصورت ممکنه یك مختصر نویس (مرد یازن) بزبان انگلیسی ویکی دیگر بزبان فرانسوی بمجالس کار بدسترس هیئت بگذارد .

مادهٔ یازدهم - درصورت یك پیش آمد ناگوار که از ساحهٔ اقتدار یکی ازجانبین بیرون باشد ازقبیل جنگ یامرض ساری (   ) که مانع ایفای وظیفهٔ هیئت طوریکه درمادهٔ دوم وسوم توضیح شده گردد هر یك از جانبین خواهد توانست در خواست تعدیل این قرارداد حاضره را بنمایند .

مادهٔ دوازدهم - قرارداد موجوده ازتاریخ ۱۰ دسمبر ۱۹۴۸ قابل اعتبار بوده و مقید به تثبیت مدت دوام اقامت هیئت مطابق بمادهٔ سوم خواهد بود .

این قرار داد دربیروت به هشت دسامبر ۱۹۴۸ صورت گرفته است .

ازطرف یونسکو	ازطرف حکومت شاهی افغانستان
جولیان او کسلی	امضاء نجیب الله خان
مدیر عمومی یونسکو	کفیل وزارت معارف افغانستان

(۱) مدیریت اجرائیه ومامورین مرکزی .

اینمدیریت درسال ۱۳۲۶ دراثر تشکیلات جدید وزارت معارف بمیان آمده واجراآت سال ۱۳۲۷ آن عبارت است ازشرشته و تدارک سامان ولوازم مایحتاج دوائرمرکزوزارت ، اجرای معاشات ومصارفات وسائر انتظامات اداری وپارسی تمام امور اجرائیه .

(۲) شفاخانهٔ وزارت معارف .

شفاخانهٔ معارف که تداوی ومعاینهٔ صحی متعلمین ومتعلمات مکاتب مربوطه به آن مربوط میباشد اجراآت سال ۱۳۲۷ آن عبارت ازمواد آتی است :

۱- تداوی شدهگان از اول حمل ۲۷ الی ٤ دلو سال مذکور	۹۱۶۲ نفر
۲- طلابیکه پانسمان بیتی داری ومرهم داری شده اند.	۱۸۹۱ »
۳- طلابیکه برای معاینه ومعالجه بدیگر مؤسسات صحی ازعدم وسائل تداوی فرستاده شده اند	۱۹٤ »
٤- واکسیناسیون شدهگان ضد کولرا	۱۷۹٦۰ »
۵- » » » » محرقه	۱۷۷۱۱ »
٦- طلابیکه طور مجموع معاینهٔ صحی شده اند	۱۸۹۷۸ »

(۳) مدیریت سپورت .

اجراآت آن براساس سال گذشته بوده ضمنا بتشکیل چندین تیمهای جدید و سائر مکاتب موفق گردیده که معلمین سپوت درمکاتب مرکز سپورتها را بشکل موزون وبهتری در آورد ،

ازطرف دیگر تورنمنت های شلد در سپورت های مکاتب کابل جاری گردیده چنانچه از خزان سال ۱۳۲۷ لیسه ها نظر بحسن اجراآت سپورتی و مساعی معلمین سپورتی خویش توانست شلد های ذیل را اخذ نمایند .

۱- لیسهٔ نجات	شلد فتبال
۲- » »	» هندبال .
۳- » »	» باسکتبال.
٤- » غازی	» والی بال .
۵- دارالمعلمین	» ها کی

از کارروائیهای بارزاین‌مدیریت نمائش اولین سالگرهٔ کلپ سپور ت های ثقیلهٔ معارف است

چنانچه تجدید ریکارد های وزن نسبت بسال گذشته وپیشرفت سپورت بکسنگ صورتی بهتری ابراز نمود امید است که تیمهای افغانستان در آتیهٔ قریبی در قسمت سپورتهای ثقیله تا اندازهٔ کـشاید عرض اندام نماید .

٤- مدیریت تعمیرات وزارت معارف :

وظیفهٔ اینمدیریت طوریکه معلوم است وارسی امور تعمیر وترمیم مکاتب بوده واین شعبه در دوران سال ۱۳۲۷ باجرای پارهٔ ازامور عمرانی که ذیلا تذکرمی‌یابد پرداخت .

۱- تهداب مکتب اناثیه در کارته ٤ .

۲- تعمیر جدید سرای بادام برای مکتب ابتدائی .

۳- ترمیمات مرکزی وزارت معارف .

٤- ترمیمات مکتب عالی حبیبیه

٥- ترمیمات موزیم .

٦- ترمیمات مکاتب ابتدائیهٔ مرکز .

پوهنځی حقوق وعلوم سیاسی کمافی السابق پروگرام تعلیمی خویش رادرتحت غایه ونصب العین که درنظر دارد تعقیب نموده وبرای توصل به این هدف مطلوب یعنی باآوردن جوانان فهمیدهٔ ولایق وبرآوردن آمال ملت کوشان است.

پس از آنکه محمدهاشم خان مجددی که از تاریخ ۱٦ جوزای ۲٦ تا بتاریخ ۹ جوزا ۱۳۲۷ بحیث رئیس متکفل امور تدریسی واداری بودند بعد از تاریخ مذکور بحیث مشاور حقوق ریاست محاکمات صدارت عظمی تبدیل وبه عوض ایشان داکتر غلام فاروق خان اعتمادی کرسی ریاست را اشغال وعبدالرسول خان مدیر اسبق ولایت مزارشریف بحیث معاون عز تقرر حاصل نمودند پارهٔ امور را که درجریان سال ۱۳۲۷ این پوهنځی اجرا نموده قرار آتی است .

دوعمارت مستقلی را که در اخیر سنهٔ ۱۳۲٦ پوهنځی حقوق درنوی کابل بدست آورده بود درظرف این سال ترمیم واصلاحاتی نموده ویک سالون بزرگی را برای ایراد کنفرانسهای طلاب ترتیب وارتی را نیز برای آبیاری اشجار وچمنزارهای آن حفر نمود علاوه بران برای پیشبرد وتنویر افکار متعلمین وبه کار انداختن استعداد آنها مجلس استادان پوهنځی حقوق پارهٔ تصمیمات دیگری از قبیل سیرهای علمی طلاب دراطراف مملکت از قبیل بامیان بندامیر قندهار کرشک ودیدن آثار تاریخی ومطالعهٔ حالات اوضاع اجتماعی تودهٔ خویش وایراد کنفرانس های (سمینر) ازطرف طلاب که هرشاگرد موظف است دوجریان تعلیم درتحت نگرانی دونفر پروفیسر درباره دروس خویش کنفرانس ترتیب نماید اتخاذ نمود.

همچنین درظرف این سال دو نفر پروفیسر نیز از مصر ایطالیا برای تعلیم طلاب پوهنځی استخدام گردید که یکی از آنها محمود ابوالسعود بحیث استاذ اقتصاد در پوهنځی مشغول تدریس گردیده ودومی آن داکتر هانس ستیفانس شلوس از وماحسب ضرورت لیسهٔ نجات به آنجا تبدیل گردید .

علاوه برمراتب فوق ریاست پوهنځی حقوق برای تهیهٔ زمینه مساعدتری برای مطالعه شاگردان بهامور کتابخانه که ازسالیان درازی باینطرف طوریکه باید وشاید ازان متعلمین استفاده کرده نمیتوانست توجه مخصوص خویش رامبذول نموده آنرا بصورت صحیح ترتیب وتنظیم داده و کتب علمی زیادی از پاریس - قاهره - سویس خریداری ومبلغ(۸۰۰) پوندرا نیز برای خریداری کتب مزید به کتابخانه های بزرگ ارسال نمود که علاوه برین مملکت ترکیه نیز(۳۷۰) جلد کتاب را بصورت هدیه به کتاب خانهٔ پوهنځی تقدیم نموده اند که باتشکر ازاین معاونت عرفانی ایشان پذیرفته شد واخیراپس ازاخذ امتحانات سالانهٔ که به۱۸ جدی آغاذ ودر ۱۲ دلو خاتمه یافت پوهنځی حقوق ششمین دورهٔ فارغ التحصیلان خود را برای خدمت تقدیم نمود.

ریاست فاکولته ادبیات

شرح اجراآت سال ۱۳۲۷ :- طوریکه تطبیق وعملی شده ایجاب صفحات مسلسل وزیادی رامینماید مگر واضح است که برای درج ونشر آن چندصفحه محدود سالنامه گنجایش نداشته لهذا خلص گذارشات واجراآت ریاست فاکولته ادبیات را درین سال ذیلاً توضیح مینمائیم :-

الف :- تدریسات ، مفردات مضامین :-

(۱) اولین اجراآت مهم وقابل شرح درین سال که در فاکولته ادبیات بعمل آمده همانا تدقیق مفردات ، پروگرامهای مضامین چهارساله فاکولته بوده که بعد از یك سلسله مجالسیکه در عمارت فاکولته ازطرف حضرات پروفیسران ومتخصصین صورت گرفت اخراً برای تثبیت مفردات عمومی کمیسونهای جداگانه تعین وبروزهای مشخص کمیسیونها جمع شده مفردات هریك مضمون راملاحظه داشته از نقطه نظر علم وماهیت مضمون بعضی تعدیلات داده شده این تعدیلات مفردات درحیات آینده فاکولته تاثیر مفیدی خواهد انداخت ، چه مفردات مطلوب مطابق احتیاج فاکولته وضع گردیده .

۲- فاکولته ادبیات درسال ۱۳۲۷ به چهارونیم سال افتتاح خویش قدم گذاشته وقبلاً تمام مضامین که هرصنوف جداگانه تدریس باید بشود. دارای مفردات نبوده وعلی الترتیب وتشکیل صنوف مفردات وضع وتطبیق میگردید درین سال که فاکولته دارای صنف چهارم گردیدپس وضع مفردات مضامین جدیدرا که داخل نصاب تعلیمی بوده حتمی وضروری لازم دانسته بنا برضرورت متذکره ودعوت ریاست فاکولته پروفیسران استادان متخصصین گردهم جمع شده مضامینیکه تاهنوز مفردات برایش تدوین وتعین نشده بود مطرح . مذاکره قرارداده شده وبرای هرمضمون ازطرف پروفیسور واستاد

مضمون پروگرام ترتیب وتدوین گردید مفردات مضامین مطلوب وقتا که جمع گردید بار دیگر بمجلس پروفیسران فاکولته رویت داده شد بمجلس بعداز اینکه مفردات را یکان یکان ملاحظه نمود بجهة اینکه بهتر وشایسته تر تدقیق گردد با نتخاب کمیسیونها ابراز رای نمودند ، کمیسیونهای جداگانه بحل مضمون مقرر ومفردات برای شان سپاریده شد، کمیسیونها بروزهای معینه جمع و مفردات را طوریکه لازم دانستند تثبیت نمودند خلاصه صورت تدقیقات وجمع شدن کمیسیونها از تاریخ ٤ شنبه ۲۹ دلو ۱۳۲٦ آغاز وبتاریخ ٤ شنبه ۱۹ جوزای ۱۳۲۷ خاتمه پذیرفت که تفسیر تمامی مجالس صفحات زیادرا دربر میگیرد روی هم رفته درین سال فاکولته ادبیات حائز یك مفردات جامع ومفید گردید که پس از تدوین وصحت یك نقل مکمل آن بریاست محترم پوهنتون ارسال گردید .

ب ـ در تعلیمات نامهٔ پوهنځی ادبیات پیش بینی گردیده که در آینده درصورت مساعد بودن شرایط مختلف از قبیل دستیابی معلمین وطلاب کافی برای ترتیب معلمین بغرض تدریس مضامین تاریخ وجغرافیه شعبهٔ تاریخ وجغرافیه در پوهنځی ادبیات افتتاح گردد احتیاجات موجود معارف درین دورسته باندازهٔ واضح است که ذکر آنها ضرورت به بیان ندارد چنانچه ازعرصهٔ چندین سال باینطرف در اکثر لیسه‌ها تدریس این دو موضوع بعهده خارجیها گذاشته شده وازهمه تاسف آورتر این است که حتی تاریخ وجغرافیهٔ خود افغانستان را هم بیگانه گان تالیف وتدریس نموده اند چون خوشبختانه درین دوسال آخر یك عده محصلین افغانی با سناد تخصص در جغرافیه وتاریخ ازاروپا بوطن مراجعت ودر بعضی شعبات شروع بکار وتدریس وتتبع درین دومضمون نموده اندوازطرف دیگر امسال درصنف اول پوهنځی ادبیات برخلاف توقع (۲۲) نفرشاگرد از لیسه های مختلفه شامل گردیده اند این دوامر ریاست فاکولته ادبیات راجرئت وامیدواری بخشیده بفکر مذاکره ومداقه پلان افتتاح شق تاریخ وجغرافیه برآمده مطلب رابامشروح فوق به تاریخ ۲۹ اسد ۱۳۲۷ دراثر دعوتیکه ازطرف ریاست فاکولته بعمل آمده بود درمجلس متخصصین تاریخ وجغرافیه وپروفیسروران فاکولته براساس نقاط ذیل این موضوع عمده را مورد غور وبحث قرارداد تاپلان شق تاریخ وجغرافیه را طرح نمایند وبخواست خداد رسال تعلیمی آینده شق موصوف را ازسال دوم افتتاح ودایر سازیم .

۱ـ طلاب محصل این شق وارشق اجتماعیات دارالمعلمین به تعداد کافی ازطرف معارف داده شود.

۲ـ تعیین وتوزیع طلاب برای شقوق ادبیات تاریخ وجغرافیه به صلاحیت خود فاکولته صورت خواهد گرفته.

۳ـ مضامین مختلفه تاریخ و جغرافیه نظر به احتیاجات موجوده معارف انتخاب شود.

٤ـ آیاشا نسکریت تدریس شود .

٥ـ معلمین ،

٦ـ حضرات معلمین نتیجه مفردات مضامین خودرا ترتیب ودرمدت مناسب بریاست تقدیم نمایند.

۷- لست کتب درسی، نقشه جات وغیره مواد تدریس درین درمضمون ترتیب داده شود.

۸-استادانیکه وقت وارادهٔ تالیف کتب درسی را درسائر مضامین ومخصوصادرتاریخ وجغرافیه داشته باشند داوطلب قرارداده شوند.

حاضرین مجلس بعد ازمباحثه وتقرر دراطراف موضوع نظریات خود هارا تحت نقاط ذیل خاتمه دادند.

۱- وزارت معارف بعلاوه ۲۰ فیصد ازمتعلمین لیسه های مرکز که متعهد شده است اقلا سالانه ۶ یا ۷ نفرازعناصر لایق شق اجتماعیات دارالمعلمین به پوهنځی ادبیات بدهد.

۲- توزیع وتقسیم طلاب بشقوق مختلفه پس ازمعرفی طلاب از طرف پوهنتون درمجلس استادان فاکولته فیصله گردد.

۳- یك کمسیون مرکب از بناغلی دکتور محمد اکرم خان رئیس تدریسات ثانوی بناغلی عبدالستار خان شالیزی دکتور عبدالرحیم خان دکتور غلام عمرخان. ع.ص هاشم شایق افندی وپروفیسر دوما سویچ تشکیل ودر ریاست تدریسات ثانوی اجتماع نموده راپوری درین موضوع ترتیب و تقدیم دارند.

٤- برای اینکه جهت مضامین تاریخ وجغرافیه درپروگرامهای جای پیدا شود وپروگرام ازطاقت طلاب بیشتر سنگین نشود بهتراست درشقوق تاریخ وجغرافیه از تدریسات سانسکریت وعربی صرف نظر گردد.

۵- بمقام وزارت معارف پیشنهاد شود که دکتور غلام عمرخان را بحیث استاد دائمی مقرر سازد. برعلاوه از حضرات ع، ج وزیرصاحب معارف (نجیب الله خان) و دکتور محمداکرم خان، دکتور عبدالرحیم خان، دکتورغلام فاروق خان، عبدالستارخان شالیزی احمدعلی خان کهزاد ومیر غلام محمدخان غبار حسب احتیاج بحیث استادان فخری استفاده شود.

۶- پس از تثبیت پروگرام این وظیفه به استادان مربوط سپاریده شود.

۷- بناغلی دکتور محمد اکرم خان ودکتور عبدالرحیم خان وسائر حضرات معلمین که به تدریس این شقوق خواهندپرداخت هم ازحالا بفکر تدوین لست کتب وسامان درس وغیره بپردازند. تابموقع آن از خارج فرمایش وتهیه گردد.

۸- بعد ازتثبیت پروگرام راجع به این ماده مذاکرهٔ آتی بعمل خواهد آمد.

تبصره: —

راجع به اینکه پروگرام جغرافیه وتاریخ حسب پیشنهاد ریاست فاکولته بسال دوم شروع خواهد شد کمسیون حضرات که طبق مادهٔ (۳) تشکیل میشود یك پروگرام سه ساله ویك پروگرام (٤) ساله یا دائمی را تدوین خواهند نمود.

نظر به تصویب فوق ریاست فاکولته تماما سوابق موضوع را بریاست تدریسات ثانوی رجعت داده والبته عندالموقع به افتتاح شق تاریخ وجغرافیه بعمل می‌آید .

(ج) [کتب خانــه]

همیشه ریاست فاکولته ملتفت جمع آوری کتب مفید ، وجدید ترین آثار مطبوعاتی ، اجتماعی ، فلسفی ، وادبی بوده وهمه ساله به سرمایه و رونق کتب کتبخانهٔ فاکولته ازین رهگذر می افزاید چنانچه درسال ۲۷ بهترین کتب ادبی ، فلسفی ، اجتماعی ، شایکالوژی وتربیوی که متعلق به پروگرام فاکولته ادبیات میباشد وبلسان انگلیسی جدید ازطبع برآمده به قیمت مناسب خریداری وبغرض مزید معلومات واستفاده منسوبین فاکولته به کتابخانــه فاکولته قرار داده شد . همچنان یك تعدادی کافی ازکتب سانسکریت واوستارا که شق تدریسی فاکولته ادبیات بوده است بطور هدیه ازمؤسسهٔ (پارسی پنجاب بمبئی) بدست آورده بمعرض مطالعه واستفاده شاگردان وعلاقه مندان سانسکریت واوستا قرار گذاشت . علاوتا یك تعداد کتب علمی ، وادبی ، وتاریخی که بلسان فارسی و عربی بوده هم به قیمت مناسب خریداری گردید .

باوجود تهیهٔ کتب متذکره ریاست فاکولته یك لست مفصل ومکمل دیگررا بلسان انگلیسی وفارسی تدوین واقدام به تولید کتب مطلوب ازامریکا وپاهند خواهد نمود . لست مذکور حاوی (۶۷۶) جلد کتاب مسلسل وغیرمسلسل میباشد درعین زمان لازم میبینند که ازتألیفات وآثارطباعتی ایران ومصر نیز استفاده کرده شود ، تدوین لست کتب معینه را جناب ، ع ، ص هاشم شایق افندی مشاور وزارت جلیلهٔ معارف از روی همکاری به عهده گرفته وبعداز مدتی یك لست جامع ومکمل را ترتیب وتدوین نموده بریاست فاکولته سپاریدند . البته عندالموقع به تورید کتب مطلوب اقدام میشود . رویهمرفته ازین رهگذر در سال ۲۷ ریاست فاکولتهٔ ادبیات موفقیت خود را نظربه سالهای گذشته همیشه خو بتر حاصل کرده - منظور اینکه همچو یك مؤسسهٔ علمی وجدید التأسیس بدون یك کتابخانه مکمل نمی تواند شاهرای ترقی وارتقاکامی بگذارد وبه افراد خویش بیش از آنچه سرمایهٔ فکری وعلمی بدهد درسال ۱۳۲۳ به تاریخ ۷ عقرب شمول (۱۱) نفر ازشاگردان فراغت یافته بکلوریا بعمل آمده از آنجمله (٤) نفربه جهت تحصیل بخارج (امریکا) و دو نفر ازصنف خویش عقب افتادند ودونفر دیگر نتوانستند دوام تعلیم درفاکولته بدهند. خلاصه درسال ۲۷ بعدازامتحان (ماهجدی) سالانه بناغلی عبدالاحدخان ولد عبدالستار خان ساکن سرخ آب لوگرد به درجه اعلی کامیاب و عبدالرحیم خان ولد محمد ویس خان ساکن قندهار و عتیق الله خان ولد محمد افضل خان ساکن مشرقی بعداز امتحان ثانی کامیاب ودرین سال اولین دورهٔ فارغ التحصیل ازین مؤسسه برآمده اند .

[استادان]

قبل ازین تماما مضامین بصورت حق الزحمه ازطرف استادان وپروفیسران تدریس میگردید در سال ۲۵ ریاست فاکولته مصمم شد تا استادان دائمی برای فاکولته دستیاب ومقررنماید . چنانچه باین تصمیم خویش موفقیت حاصل کرده چندتن از پروفیسران و استادان مدارس را به استادی وپروفیسری مضامین مختلفهٔ این فاکولته توانست مقرر کند هکذا در سال ۱۳۲۷ بناغلی امین میرزا خان معلم لیسهٔ حبیبیه را که قبل ازین دروس عربی را بطور حق الزحمه کنفرانس میداد به استادی دائمی فاکولته پیشنهاد و از مقامات صلاحیت دار تقرر دائمی شانرا منظوری حاصل نمود . و همچنان مسترهافمن امریکائی پرو فیسور لسان انگلیسی را که سابقا به لیسه حبیبیه وظیفه‌دار تدریس ادبیات انگلیسی بود بمقام ریاست پوهنتون پیشنهاد وبه حیث پروفیسر دائمی لسان انگلیسی وادبیات آن به فاکولته مقرر گردانید تقرر دونفر پروفیسور مذکور از فاکولته ادبیات درپیشبرد این دو مضمون متذکره مفید ثابت خواهدشد .

پوهنځی علوم

۱ـ این مؤسسهٔ علمی در دورهٔ فرخندهٔ اعلیحضرت همایونی المتوکل‌علی‌الله شاه معارف پرور افغانستان تاسیس شده است در سال های گذشته خصوصا در دورهٔ جنگ بین المللی

متعلمین این مؤسسه بنابرفقدان معلمین مکاتب کمک زیادی بمعارف افغانستان نموده اند .

۲ـ تعداد فارغ التحصیلان ۱۳۲۵ — ۱۳۲۶ که شهادتنامهٔ سیانس ایشان را پوهنتون کابل بحضور والا حضرت افخم صدر اعظم صاحب و باقی اهل کابینه عطاء فرموده اند قرار ذیل اند .

الف ـ شعبهٔ ریاضی ـ عبدالرحمن‌خان ـ عبدالخالق خان ـ عبدالاحد خان ـ محمد اکبر خان .

ب ـ شعبهٔ بیولوجی‌وکیمیا ـ محمد اسحق‌خان ـ سلیمان‌خان ـ عبدالقادر خان ـ عبدالحلیم‌خان ـ عبدالله خان ـ محمد اعظم خان .

۳ـ پوهنځی علوم دارای لابرانوارهای ذیل میباشد .

لابراتوار فزیک ـ لابراتوار کیمیا ـ لابراتوار بیولوجی ـ و موزیم جیولوجی .

٤ـ دروس پوهنځی علوم تماما توسط داکترهای افغانی پیشبرد شده است باستثنای کیمیاعضوی که توسط پرو فیسر بروز (اطریشی) فزیو لوجی نباتی توسط پروفیسر علی اختر خان (پاکستانی) و مستر کار (هندوستانی) .

۵- کتابخانه پوهنځی علوم تایك اندازه رفع احتیاجات معلمین ، متعلمین را کرده میتوانست (قلت کتابها بزبان جرمنی)
۶- کورس های آزاد وحصول تصدیقنامه .

در دورهٔ سال ۲۶—۲۷ لابراتوار های پوهنځی علوم را ازروی آله وسامان علمی تقویه گردیده چنانچه در مدت قلیل سامان کافی بمبلغ ۱—۵۴۲۸۲ کلدار از کمپانی خارجی مقیم هند و کمپانی های هندی خریداری کرده وبدسترس معلمین و متعلمین گذاشته‌شد .
پول خریداری هرلابراتوار قرار ذیل است

لابراتواربیولوجی ۷ آنه — ۳۸۸۳۵ کلدار
لابراتوار کیمیا ۱۱ — ۸۴۹۶ کلدار
لابراتوار فزیك ۷ — ۶۸۶۹ کلدار
مصارف بارجامه وغیره ۸ / ۸۰ کلدار

جمله شد آنه ۱- ۵۴۲۸۲ کلدار

لابراتوارهای این‌مؤسسه علی‌الخصوص لابراتوار فزیك باعث‌اطمینان‌مؤسسه می باشد چنانچه تقریباً شصت پایه میز عملیات فزیك در لابورا توار مذکور باجمع آله وسامان مربوط عملیات نصب شده است ومیتواند که بیش از یکصد وبیست نفر در عین حال پذیرائی کند .
چنانچه دردوره همین سال متعلمین بی‌سی‌بی که تعداد ایشان بالغ بهشصت نفر میرسد بصورت خوبی درلابور اتوار مذکور بسی تطبیقات فزیك را تعمیل نموده اند وهمچنین در دیگر لابور اتوارها بصورت شایان ورضائیت بخش تطبیقات متعلمین پیشرفته است لابور اتوار کیمیا ازتوجه پروفیسربرونر وداکتر محمد انورخان توسعه یافته نتیجهٔ درخشان بدست آمده است وعلاوتاً تجزیه های کیفی وکیمتی دیگر موسسه هارا(مثلاً معدن- زراعت وغیره) که نمونه های مختلف ارسال می نمایند تعمیل نموده ورضایت ایشان را حاصل کرده اند .
لابراتور بیالوجی تااین دم رضائیت بخش بوده وبنا بزآله وسامان که جدید ازهند وارد شده است‌انشاءالله به توجه پروفیسران مربوطه آن انکشاف خواهد یافت !
در ظرف همین سال تقریبا پنجصد جلد کتاب علمی برای کتاب خانه پو هنځی علوم خریداری شده است وبدست رس شایقین درکتاب خانه گذاشته شده است .
کورس‌های آزاد در حصول تصدیق نامه قراریکه سال گذشته تحریر نموده بودیم نتیجه مرفوبی‌داده چنانچه‌در کلاس ریاضیات‌عمومی ازجمله۹ نفر هفت‌نفرآن کامیاب گردیده ومستحق تصدیقنامه همان مضمون شده اند که اسمای ایشان قرار ذیل است .

۱- سید اسدالله خان ولد سید احمدخان .
۲- احمدالله خان ولد حضرت‌میرخان
۳- غلام علی‌خان ولد غلام حیدر خان
٤- عبدالحی « « عبدالرحمن «
۵- محمدشاکر « « محمد طاهر «
٦- محمدیونس « « محمدیوسف «
۸- شاه‌محمد « « در محمد «

علاوه برمتعلمین فوق‌الذکر ۱٦ نفر درکلاس پی سی، پی - موفق به تصدیقنامهٔ پی‌سی، پی گردیده اند که اسمای شان قرار ذیل است .

۱- شاه محمود خان ولد محمد علی خان
۲- محمد سرور « « غلام قادر «
۳- محمد یعقوب « « شیر احمد «
٤- گنی کترمن
۵- محمد هاشم « « شیر احمد «
٦- سیدعبدالقادر « « سیدبهاوالدین «
۷- عبد الله « « محمد عمر «
۸- محمدابراهیم « « عبدالمجید «
۹- عبد الرحمن « « عبدالله «
۱۰- عبد الرحیم « « عبدالحکیم «
۱۱- اسعداحسان « « میرغلام‌محمد «
۱۲- عبد الحبیب « « عبد المجید «
۱۳- سیدعبدالله « « سیدعبدالاحد «
۱٤- سیدصادق « « میرمحمداسحق «
۱۵- محمد نادر « « محمد طاهر «
۱٦- محمد انور « « مسجدی «

فی‌الجمله اگرجمیع‌شعبات را مدنظربگیرد درامتحان سنوی ۲٦و۲۷ که بتاریخ ۱۵ جدی شروع وبتاریخ ۲۹ جدی باختتام‌رسیده است از تعداد ۹۵ نفر ۹۰ نفرشامل امتحان واز جملهٔ ایشان ۳۹ نفر بصورت عمومی درتمام صنوف کامیاب و۱۲ نفر فارغ‌التحصیل شده است که پوهنتون

شهادتنامه لیسانس ایشان را عنقریب عطا خواهند نمود اسمای شان قرار ذیل است .

۱- محمدیوسف خان ولد محمد ایوب خان
۲- محمد صدیق « « فقیر محمد «
۳- غلام مصطفی « « محمد انور «
٤- نور محمد « « انـدر «
٥- فیض محمد « « سید محمد «
٦- محمد محسن « « نوروزعلی «
۷- محمد امین « « محمد کریم «
۸- عبد الکریم « « نظام‌الدین «
۹- محمدصدیق « « عبدالرحمن «
۱۰- میر احمد « « نور احمد «
۱۱- محمد انور « « محمد اکبر «
۱۲- محمد نادر « « حاجی‌نواب «

ازحصول این تصدیقنامه ها چنانچه نتیجه خوبی امسال بدست آور ده ایم امید است که درآینده به همین طریق بلکه بهتر بدست خواهد آمد .

مدیریت مکتب پرستاری

مکتب پرستاری که یك مؤسسهٔ عام‌المنفعه بوده و درسال ۱۳۲۰ ازطرف وزارت‌جلیله معارف تاسیس وتا امروز که مرحله هفتم‌را پیموده به تعداد پنج دوره طلاب فارغ التحصیل بوزارت جلیله صحیه وحربیه به ترتیب ذیل تقدیم نموده است .

دورهٔ اول	به تعداد	٤٦ نفر
« دوم	«	٤٠ «
« سوم	«	٦٨ «
« چهارم	«	٥٢ «
« پنجم‌هذاسنه	«	۳۷ «
	جمله	۲٤۳ نفر

مدیریت معارف حکومت اعلی فراه :

امسال در معارف فراه تقریباً (۳۰۰) نفر طلاب که از حیث سن وسال برای تعلیم مستعد بودند توسط یك هیئت تعین و شامل مکاتب ابتدائی گردیده اند . اولیای طلاب مذکور اطفال خود را بانهایت دلچسپی وعلاقه مندی به معارف داخل مکاتب می نمودند .

امور معارف حکومت اعلای بدخشان :

در اوائل ماه حمل سال ۱۳۲۷ درفیض آباد یك مکتب متوسط افتتاح گردیده ، برای این مکتب درشهرفیض آباد یك تعمیر عصری بنا وتهداب گذاری آن بعمل آمده ، امیداست که درسال ۱۳۲۸ به پایهٔ تکمیل میرسد.

امور وزارت اقتصاد

ریاست گمرکات واداری

الف- وزارت اقتصاد ملـی که راجع به ریفورم گمرکی همیشه سیاست گمرکی را تعقیب وبه عوض تقویه تولیدات داخلی وتوسعه صادرات مملکت معافی محصول گمرکی تمام صادرات رابصورت تدریجی درنظردارد دراواخرسال ۱۳۲۶ نیزدرباره معافی ویاتخفیف محصول بعضی اقلام صادراتی پیش نهادات مفصل به مقامات عالیه تقدیم وبعد ازمنظوری ازاوایل سال ۱۳۲۷ آنرا درگمرکات بمحل تطبیق واجراء گذاشته که بطور مختصر ذیلا نگاشته میشود .

۱- نظر به پیش نهاد مدیریت عمومی گمرکات محصول گمرکی زرد الو قیسی آلوچه شفتالو سیب ناك آلوبخارا تازه بادام زیره پشم اشتری معاف قرار داده شد .

۲- دراثر پیش‌نهاد مدیریت عمومی گمرکات ومحصول گمرکی پوست پغنه عربی‌معمولی که صادرات آن ازچندسال باینطرف دچار تقلیل وکسادبود معاف گردیده .

۳- دراثرپیش نهاد مدیریت عمومی گمرکات درمحصول تمام انواع پوست قره قلی که یکی اقلام صادراتی مملکت میباشد تخفیفات معتنا بهـای بعمل آمده ومحصول انواع مختلفه آن قرار ذیل معین گردیده است .

۱- پوست کبود اصل محصول گمرکی آن ۱۲- افغانی فی جلد
۲- « سیاه وکبود دوبراصل وسیاتقر اصل ۱۰- افغانی فی جلد
ج- « « دوبرو تقر دوبر ۶ « «
د- « « وکبوددوبر بغنه ۲ « «
ه - « بغنه‌دمدار وکبود سیاه ۱ « «

۴- قرار پیش نهاد مدیریت عمومی گمرکات انواع مختلفه قالین که فی‌متر از ۳۰ تا ۱۰۰ افغانی نرخ مستقل داشت عموما به متر (۱۰) افغانی تخفیف داده شد .

۵- انار قندهار که نرخ مستقل فی‌سیران ۴- افغانی بود یك افغانی آن تخفیف داده شده وهمچنان انار تگاب ومشرقی که فی‌سیر ۴/۵۰ افغانی‌نرخ مستقل داشت فی‌سیر یکنیم افغانی تخفیف یافته است .

۶- جهت تلافی یك اندازه کموریکه درعایدات گمرکی ازمعافیات متذکره ومعافیات ماقبل آن تولید گردیده درنرخ مستقل (۱۴۹) قلم اموال وارداتی که نرخ مستقل آنها ازسالهای دیرین بوده ونرخ موجوده آنها خیلی بلند وحتی دربعضی قلمات ازده چند نیز تجاوزمی‌نمود

فیصد ده افغانی الی پنجاه افغانی افزودی بعمل آمده است، وهمچنین درمحصول تیل‌خاك فی گیلن (۲) افغانی افزوده شده است .

۷- درسال ۲۸ باوجود مشکلات وموانعیکه درراه تجارت صادرات وواردات درپیش بوده ومعافیات و تخفیفات معتنابه هائی نیز قرار فوق در محصولات گمرکی بعمل آورده شده است محصولات‌عموم گمرکات کسر محسوسی نشان داده ودرگمرکات بزرگ افزودی بعمل‌آمده که خلص مقایسه عایدات ۱۲ ماهه سال مذکور نسبت بسال ۲۶ قرار ذیل بوده .

الف- گمرك کابل درسال ۲۷ نسبت‌سال ۲۶ (پس از وضع محصول پیشکی پوست در سال ۲۶) فیصد ۲۰ تزئید عمل دارد .

ب: گمرك هرات درسال ۲۷ نسبت بسال ۲۶ فیصد ۱۹/۷۵ تزئید عمل دارد .

ج:	« قندهار	«	«	«	«	«	۳۲/۲۱	«	«
د:	« مزارشریف	«	«	«	«	«	۱۹/—	«	«
هـ:	« قطغن	«	«	«	«	«	۱۰/۲۵	«	«
و:	« مشرقی	«	«	«	«	«	۱۹.	«	«
س:	« جنوبی	«	«	«	«	«	۸۳	«	«
ح:	« اندخوی	«	«	«	«	«	۳۱/۲۲	«	«
ط:	« میمنه	«	«	«	«	«	۳۶/۲۷ کسر		
ی:	« فراه	«	«	«	«	«	۹/۵۰ تزئید		
ك:	« بدخشان	«	«	«	«	«	٤٤/۹ کسر		

۸: علاوه براینکه ریاست گمرکات و اداری درپی تهیه پروژه مکمل مفصل قانون ولوایح گمرکات وتعرفه بوده ودر مراقبت اوضاع مامورین امور جاریه گمرکات همیشه بذل مساعی نموده است پیش‌نهادا تی راجع به تعمیر بعضی گمرکات مهم که عمارتی از خود ندارندویا عمارت موجوده آن مطابق به احتیاجات امروزی نمی‌باشد به مقامات عالیه تقدیم و منظوری حاصل داشته است که دران جمله برای گمرکات کابل در حدود ۲۰۰ جریب زمین در موضع یکه‌توت بین مسلخ واستگاه رادیومعین ونقشه‌مکمل آن بادرنظرگرفتن تمام احتیاجات عصری توسط کمپنی موریسن نودسن مرتب گردیده است که اتیابه تعمیران اقدامات بعمل خواهدآمد - همچنین‌منظوری‌تعمیرگمرکات هرات، دکه، غزنی پلخمری، بغلان، اندخوی میمنه وخوست را ازمقامات عالیه حاصل نموده که مصروف تهیه نقشهٔ آن‌توسط وزارت جلیله فوائدعامه میباشد .

۹- چون اکثر گمرکات از نداشتن ترازوهای صحیح دچار مشکلات بودند لهذا در سال گذشته (٤٠) عدد ترازو از چکوسلواکی خریداری گردید که بعضی آن ده تن وزن را بالاری وزن مینماید و ترازوهای مذکور چندی قبل بکابل وارد و به بعضی گمرکات توزیع ونصب نیز گردید .

۱۰- علاوتاً ازمدیریت عمومی گمرکات راجع به ترتیبات اخذ محصول مسائل عایدات نرخهای مستقل تفریق انواع واجناس اموال مسایل علم وخبر باقی اجرا آت متنوعه امور گمرکات هدایات زیادی به گمرکات صادرشده است که بیش از(٤٠٠٠) قطعه مکتوب میباشد.

ب- درقسمت انسداد امورگریزی علاوه براینکه مدیریت انسداد گریزی مرکز وزارت اقتصادملی توسط کشافین خود درتعقیب کشف ودستگیری قاچاق بران برامده وقتاً فوقتاً به هرطرف هیئت های بسیار مهم فرستاده است همیشه هدا یات واوامر لازمه در با رهٔ انسداد قاچاق به گمرکات و بنادرگریزی ارسال ومتوجه بوده تاحد ممکنه از امور قاچاق جلوگیری وقاچاق بران دستگیر وحسب مقررات مجازات گردند چنانچه درسال ۲۷ درمرکز وولایات بصورت مجموعی درحدود ۳۰۰ فقره گریزی دستگیر گردیده که قیمت اموال آن درحدود (٥٠٠٠٠٠) افغانی میشود . مدیریت انسداد گریزی حسب پیش نهاد مفصلیکه به مقام صدارت عظما تقدیم وهدایات حاصل نموده است مصروف گرداوری معلومات و وسایلی میباشد تابه همکاری وزارت جلیله حربیه وزارت جلیله داخله برعموم تشکیلات گریزی وزارت اقتصاد ملی وبنادرگریزی سرحدی تجدید نظر وتااندازه ممکنه تشکیلات ووسایلی پیدا نماید که در بارهٔ انسداد قاچاق تاحدی موثر ثابت شده بتواند .

ج- درمدیریت تدوین وقوانین ریاست گمرکات واداری کمیسیون مرکب از متخصصین قانون واشخاصیکه درین رشته معلومات وتجاربی داشتند جهت تهیهٔ پروژه قانون شرکتها تشکیل وبالاخره درسال ۱۳۲۷ بعد از تدقیق وتبلیغات کمیسیون مذکور پروژه قانون شرکت ها از ٤۹۲ ماده تکمیل گردید که جهت طی مراتب اصولی به مجلس عالی وزراء تقدیم گردیده که ازانجا برای ملاحظه وتدقیق این کمیسیونی از وزراءٔ معین شده است که از مدتی است کمیسیون مذکور با اراکین وزارت اقتصاد ملی بالای پروژه متذکره غور ومذاکره مینمایند کمیسیونیکه پروژه متذکره قانون شرکتها را تهیه نموده عبارت از اشخاص ذیل میباشد .

۱- شاغلی براتعلیخان سابق مدیر عمومی اطاقهای تجارتی کفیل مدیریت تدوین وقوانین

ب- « فقیر محمد خان رئیس فیصله منازعات تجارتی

ج- « محمد ابراهیم خان صفامدیر عمومی اطلاعات

د - « محمد اکبرخان سیفی آمر مدیریت کریدت بانك ملی.

ه ـ شاغلی پروفیسر منتجی او غلو مشاور حقوق وزارت جلیله امور خارجه پروفیسر فاکولته وعلوم سیاسی.

و ـ شاغلی هانستورك پروفیسر فاکولته حقوق وعلوم سیاسی

ونیز درظرف همین‌سال پروژه های قوانین دیگری که بعضی آن ماقبل قانون شرکتها میباشد ازقبیل قانون علی‌الطلاق تجارت وبعضی آن مابعد قانون شرکتها مانندچك برات‌حجت اسناد دین وغیره نیز ازطرف کمیسیون مدیریت تدوین وقوانین تکمیل گردیده که مجموعا ۲۲۰ ماده میشود وقانون گمرکات وگریزی قانون تجارت واهیت وفعالیت تجارتی که متضمن قوانین ثبت تجارتی دفاتر تجارتی دلالی وغیره میباشد نیزسر دست کمیسیون مذکور میباشد که بعد ازطی مراتب اصولی آن به محل اشاعه وتطبیق گذاشته خواهد شد .

وازاجراآت دیگر این شعبه تدقیق اساس نامه‌های شرکتها میباشد که ذریعهٔ مدیریت شرکتها جهت اصلاح وتعدیل مواد خلاف قانونی آن‌باین شعبه ارسال میگردد واساس نامه های متذکـــره وقتا فوقتا مطالعه ومواد غیر قانون آن تصحیح وراجع به صحت وسقم آن اظهار نظریه گردیده است .

د ـ ۱۳ ـ مدیریت عمومی اداری مامورین:ـ

این‌مدیریت عمومی درتامین انضباط اداری وتکمیل کمبودمامورین دوائر وزارت وگمرکات عموم مملکت جدوجهد نموده عزل‌ونصب ومعاملات مربوط مامورین رااجراء ودرتهیه وتدارك لوازم سامان کار آمد دوائر گمرکات وتکمیل وسجل وسوانح‌مامورین حسب‌مقررات اصول موضوعه تشبثات لازمه کرده واشخاص مستحق ترفیع‌رابعد ازطی‌مراتب اصول‌آن ترفیع داده‌که مجموع اشخاصیکه‌درسال ۲۷ برای‌شان ترفیع‌داده‌شده (۳۵) نفرمامورین‌میباشد وهم‌اموری راکه‌ازمرکز وولایت درمعاملات شعبات وزارت متعلق به‌مجلس‌وزارت بوده انجمن‌انضباط وزارت رویت‌داده تصاویت انجمن‌را اخذوبه مراجعش اوامر وهدایات لازمه انجمن را تبلیغ نموده است.

مقرری‌های سال ۲۷ که دروزارت اقتصادملی ومربوطات آن‌صورت گرفته واوامرلازمه آن ذریعه این مدیریت عمومی صادر شده الی درجه مدیر از اسامی آنها ذیلا معلومات داده شده وازمتباقی آن صرف نظرمیشود.

۱ـ ص‌علی احمدخان معاون مدیریت گریزی که دارای‌رتبه ٤ بوده‌به کفالت مدیریت‌عمومی‌اداری

۲ـ د حبیب‌الله خان وکیل‌التجار پاره چنار که‌دارای رتبه ٤ بوده‌به کفالت مدیریت‌عمومی‌تجارتی

۳ـ « عبدالغفورخان‌رمزی‌عضوریاست‌تفتیش که‌دارای‌رتبه ٤ بوده به کفالت‌مدیریت‌عمومی‌تفتیش

٤ـ د نورالحق خان مدیر صادرات تجارتی به‌وکالت التجاری پاره چنار .

۵- ص محمد حسن خان عضو تدقیق به مدیریت صادرات تجارتی .
۶- د حبیب الله خان مدیر ابتدائی گریزی به مدیریت انتهائی مدیریت موصوف .
۷- « غلام علیخان مامور رتبه ۶ به رتبه پنج به صفت عضو تفتیش .
۸- « عبد الصمد خان مامور رتبه ۶ به رتبه پنج به معاونی شعبه شرکتها وبعد ها به مدیریت گمرك غزنی تبدیل گردیده .

ریاست تجارتی

شورای عالی اقتصادی وصناعتی

اجمالی کارروائیهائی که توسط شعبات مربوطه ریاست تجارتی وزارت اقتصاد درامتداد سال ۲۷ بعمل آمده است ذیلا نگارش می یابد :

به مقصد اینکه امور اقتصادی مملکت متشتت نشود وروح همکاری در بین دوایر ملی وحکومتی تامین گردد وحکومت بتواند ازجریان اموردوایر ملی واقف شده ودررفع مشکلات وموانع آنها توجه بنماید وهمچنان پروگرام اقتصادی مملکت به همکاری دوایر رسمی وملی وموسسات حکومتی مشترکا پیش برده شود وزارت اقتصاد ملی پیش نهادی راجع به تاسیس شورای عالی نظار که اعضاء آن وزیر امورخارجه، وزیرمالیه، وزیر معارف، وزیر فوایدعامه، معین اول وزارت اقتصادملی، کفیل د افغانستان بانك کفیل بانك ملی، معاون تجارتی بانك ملی، رئیس اطاق تجارت وزارت اقتصاد ملی، مدیرعمومی نمایندگی کابل بانك ملی . کفیل شرکت نساجی باشند منظور ودرموارد آتی الذکر تشکیل جلسه بنمایند.

الف- رویت پلان وپروگرامهای اقتصادی باید ازملاحظهٔ شورای عالی مذکور گذرانیده شده بمقامات عالیهٔ حکومت تقدیم شود.

ب- مشکلاتیکه برای موسسات صناعتی ویاتجارتی رخ میدهد درجریان امور آنها سکتگی وارد مینماید بغرض ملاحظه وجلب توجه مقامات ذیصلاحیت بشورای عالی رویت داده شود .

در تحت نظراین شورا برای امور صناعتی بایست یك کمیسیون جداگانه موجود باشد تاپروژه های صناعتی ومشکلات این شق وتهیهٔ موادخام لازمه مسایل کریدیتی وسایر امور صنعتی راموردبررسی بگیرد وبعد کمیسیون مذکور نظریات خود را بصورت تحریری بحضورشورای عالی مشترك فوق تقدیم دارد .

اعضاء کمیسیون صناعتی عبارت ازرئیس مستقل زراعت، معین دوم وزارت اقتصادملی، رئیس شرکت برق، رئیس شرکت نساجی، کفیل شرکت نساجی، معاون شرکت نساجی میباشند هروقتیکه پروژه‌ها وامور صناعتی ایجاب بنماید ویاشورای عالی نظارلازم بدانند تشکیل جلسه بنمایند.

رئیس مجلس- دارالانشاء مجلس- صورت دعوت جلسات :

۱- شورای عالی نظار اقتصادی از بین خود یك نفر از اعضاء را با کثریت اراء بصفت رئیس انتخاب واین انتخاب را به منظوری مجلس عالی وزراء میرسانند.

نوت- قرار فیصلهٔ تاریخی ۲ جدی شورای عالی ومنظوری مجلس عالی وزراء ع ج میر محمد حیدرخان وزیر مالیه بحیث رئیس تعین شده اند.

۲- شورای عالی دارای یك نفر منشی (شاغلی کریمی رئیس تجارتی وزارت اقتصاد ملی) و دفتر لازمه میباشد.

۳- شورای عالی نظار اقتصادی باثر دعوت رئیس شورای عالی و یادر حال دعوت توسط وزارت اقتصاد ملی یا کمیسیون صناعتی باهیئت مدیره د افغانستان بانك وباهیئت مدیره بانك ملی برای مطالعه وحل وفصل فقراتیکه لازم گذارش شورای عالی باشد بواسطهٔ دارالانشاء خود تشکیل جلسه میدهند.

نوت- ثانی قرار نظریهٔ مقامات عالیه رئیس مستقل زراعت بحیث عضو درشورای عالی اقتصادی ومعین اول وزارت اقتصاد ملی بحیث عضو در شورای عالی صناعتی و همچنان روسای وزارت اقتصاد ملی بحیث عضو درشورای عالی شامل شده اند

شورای عالی اقتصادی بتاریخ ۲۱ عقرب ۱۳۲۷ اولین جلسهٔ خویش را تحت ریاست ج، ع، ج- سپه سالار غازی والاحضرت صدراعظم صاحب شروع نموده وتا کنون درطی (۱۱) جلسه دراطراف (۲۹) فقره پیش نهادات ومشکلات دوایر رسمی وملی غور و راجع به آن تصویبات لازمه رانموده اند.

خلص اجراآت مدیریت واردات وصادرات تجارتی

در ظرف سال ۲۷

درجریان سال ۲۷ باوجود بحران اقتصادی دنیا ومشکلاتیکه از ناحیهٔ تقسیمات هند برطانوی که قبلا دراوضاع تجارتی مملکت رونما گردیده ودرامتداد سال مذکور به منتها درجه شدت خود ادامه داشت مدیریت واردات وصادرات ریاست توسعهٔ تجارتی وزارت اقتصاد ملی حسب ایجاب وظیفه اصلی خویش تحت رهنمائی و او امر قیمت دار اولیای امور پیوسته سعی نموده تاوضع صادرات وواردات مملکت راحتی الامکان درمجرای طبیعیش نگهداشته وحتی دربعضی موارد قدمهای نوینی هم درراه بهبود وانکشاف اوضاع صادرات وواردات مملکت برداشته به مرفوع ساختن مشکلات موجوده بپردازد.

دردوران سال مذکور برعلاوه اجراات عادی وروز مره که درراه واردات وصادرات عمومی مملکت نموده است خلص اجراآت عمدهٔ این شعبه مربوطهٔ ریاست توسعه تجارتی حسب ذیل است:

۱ - مذاکرات هیئت تجارتی افغانستان وهندوستان وترتیب پروژهٔ معاهدهٔ تجارتی مملکتین .

انقلاب وافتشاشات اخیره هند که درنتیجه آن دومینیونهای هندوستان وپاکستان به وجود آمدند مشکلات متعددی رادر وضع تجارتی افغانستان پدیداورد وبالخاصه دردوران سال ۱۳۲۷ این مشکلات باندازهٔ محسوس گردید تاحکومات مدبرافغانستان وهندوستان تصمیم گرفتند که روابط حسنه ومناسبات تجارتی مملکتین را که ازسالیان درازی موجود بود مجدداً تحکیم نمایند وبسبب به تعمیل همین مفکوره مملکتین هیئت‌های متقابله تجارتی به مراکز یك دیگر فرستادند چنانچه نخست هیئت تجارتی هندی سال گذشته وارد کابل گردیده وباهیئت منتخبه افغانی به مذاکرات تجارتی آغاز نمود وبعد ازمراجعت هیئت مذکور به هند هیئت تجارتی جهت ادامه مذاکراتیکه درکابل شروع شده بودعازم دهلی شدند . خلاصه درضمن مذاکرات هیئتهای تجارتی مملکتین که دریك هوای خیلی صمیمی ودوستانه صورت گرفت مشکلات تجارتی افغانستان درهند تااندازهٔ اطمینان بخشی مرفوع گردیده وهم پروژه‌های معاهده تجارتی افغانستان وهندوستان که قبلا تهیه شده بود بین حکومات افغانستان وهندوستان تعاطی گردید تابعد ازغورلازمه وطی مراتب اصولی پروژه‌های مذکور درساحهٔ تطبیق گذاشته شود .

مسلم است که ریاست تجارتی وزارت اقتصادملی حسب مقتضای وظیفهٔ خویش درتعمیل این امرسهم بزرگی گرفته است چه ریاست مذکور ازیك طرف مشکلات متعددهٔ تجارتی افغانستان درهند راد رائرمطالعات مدققانه بذرایع ممکنه تثبیت وازطرف دیگر پروژه یك معاهدهٔ تجارتی عصری راترتیب نموده است .

۲ - توسعه تجارت ترخ .

نظربه ایجابات وقت ریاست تجارتی چنین تصمیم گرفت که بایست به اقلام صادراتی موجودهٔ مملکت اکتفا نکرده یك قلم دیگر از پیداوار مملکت را که موسوم به ترخ است ودر مناطق مختلفهٔ مملکت به وفرت پیدایش داشته وهم در بازارهای خارج مشتریهای متعددی دارد موقع صدور بدهد، به تاسی همین مفکوره دردوران سال ۱۳۲۷ ازیك طرف چند مونه ازترخهای پیداوار مملکت را که از حیث سنتونین (جوهر گیاه مذکور) طرف پسند ومطلوب کمپنیهای خارجه بود به امریکا فرستاد وازجانب دیگر باکمپانی هند داخل مفاهمه گردید و هم باساس مفاهمه که ریاست زراعت دریناواخر با وزارت اقتصاد نموده موضوع رابه اطاق تجارت مرکز محول نمود تاازطرف مجلس مذکور درمورد انتظام صدورو توسعه تجارت این قلم صادراتی ترتیبات مفیده اتخاذ گردد تااگرخدا بخواهد صادرات این قلم عمده پیداوارمملکت توسعه ورونقی گرفته

ازمدرك فروش آن اسعاری بدست آید. درنتیجه بعدازیك سلسله مذاکرات که درمجلس اطاق تجارت صورت گرفت ازطرف مجالس مذکور شرکت اتحادیهٔ کابل و شرکت اتحادیه بلــخ موظف گردید تابه جمع آوری کــباه مذکور شروع نموده به تهیهٔ ترتیبات مقدماتی صدور آن مبادرت نمایند .

۳ــ حل موضوع مشکلات تجارت میوه قندهار :ــ

« این موضوع درطی جریان امورشعبهٔ تجارت داخلی گرفته شده است . »

٤ ــ چون ازباعث پروژه های صنعتی وراه سازی وبندوانهار وهم ازحیث اینکه سویهٔ زندگانی اهالی بلندرفته تادیه جات اسعاری روبه زیادت گذاشته است الی زمان آنکه اقدامات تولیدات جدید موثر واقع شود ــ وزارت اقتصادملی به اساس پیشنهادات سابقهٔ خود پیش نهاد جدیدی راجع به مبلغ اسیا تجملی واوکس وتجدید واردات اقلامیکه درجملهٔ احتیاجات درجه ٤ـ٥ محسوب میشد به مقامات صلاحیت دار نموده و ازطرف مقامات صلاحیت دار جهت غورو تشخیص همچه اقدام پیش نهادشده کمیسیون تعین گردیده است تانظریات خودرا به مقامات صلاحیت دار تقدیم دارند .

۳ ــ شعبهٔ تجارتی داخلی :ــ

۱ ــ شعبه انحصارات :ــ

چون ادارهٔ انحصاری بعضی اشیا درین سال اخیر رسیده تدقیق ومطالعه دراطراف اساسنامه ولایحه انحصاری اشیای مذکوروافداماتی راکه موسسات مذکور درد ورهٔ امتیازی خویش نموده است ایجاب میداشت که برای باز دید مساعی مذکور پاره ازمتخصصین وفارغ التحصیلان اقتصادی کشور را با بعضی اراکین دولت که در شعبه اقتصادی تجارب وسابقهٔ طولانی داشتند دعوت نموده شد تا دراطراف موانع واساس نامه هاواجراآت ادارهٔ انحصاری موسسات مذکور تحقیقات وتتبعات مزیده نموده مسایل وسرنوشت آینده موسسات مذکور را تااندازه معین به نمایند . همان بود که کمیسیون مذکور دراطراف اجراآت شرکت انحصار قند بطرون مطالعاتی نموده واجرای صورت را پور موسسات مذکور به مجلس عالی وزراء تقدیم وازطرف اعضای کابینه دورهٔ انحصاری موسسات مذکور نظر به ایجابات عصر وزمان بغرض منافع ملی برای مدت (پنج) سال دیگر باتعدیلات لازمه به اساس شرایط گذاشته امتداد یافته وجرا تب ذریعهٔ اطلاعیه های جدا گانه بمراجع مربوطه ابلاغ گردید .

هم چنین خوانندهٔ گرامی اطلاع دارد که صادرات قره کلی ازمهم ترین اقلام صادراتی مملکت مابوده برای انتظام تجارت وتمرکز بازار فروش ان حکومت در سنوات گذشته باهمکاری موسسات اقتصادی اقدامات مزیدی داشته صدور آنرا برای مدت ده سال به انحصار گذاشته وبه این ترتیب نظربه تقاضــای اوضــای اقتصادی ان زمان بازار فروش پوست

قره کلی افغانی را از نقاط مختلفهٔ دنیا جمع و به لندن متمرکز ساخته و تا اوایل جنگ جهان در آنجا ادامه داشت و به وقوع جنگ بازار امریکا را مساعد عرضهٔ این مال التجاره نفیس دانسته بازار مذکور را درنیویارك انتقال ودرین وقت اندك رکودی به تجارت این جنس دیده شده درسنوات مابعد آن سیر ترقی را برخود گرفته در سال ۲٤ صادرات این متاع در حدود ۳۰ لك قرار گرفت ازحیث تعداد صادرات قره کلی درین سال بی سابقه به نظر میرسد. ازخاتمه جنگ دوم جهان زمینهٔ تجارت پوست را درلندن سراغ نموده بعد ازآغاز ترتیبات مقدماتی اولین دسته پوستدرامجدداً درسال ۲۷ درلندن عرضه داشته واما طوریکه به مشاهده پیوست تجارت این جنس گران بهاد در دوسال دوره انحصاری خود ترقی شایان نموده وصادرات از ۱۱ لك متوسطاً بر ۲۵ لك رسیده ونظر براوضاع بازار وتمایلات مصرف کننده گان سیر ترقی قیمت هاهم متفاوت بوده گاهی ترقی وزمانی تنزل میداشت ولی بطور عمومی سیر تدریجی آن رو به ترقی بوده به مفاد طبقه تاجر و موسسات صادر کننده پوست وطبقه مالدار تمام شده وازین رهگذر مبلغ قابل ملاحظهٔ اسعار را برای دولت تدارك مینماید.

چون دورهٔ انحصاری مذکور درسال ۲٦ به اخیر میرسید وایجاب میداشت که در لایحهٔ مذکور تجدید نظر شود بناء درسال مذکور به لایحه آن تجدید نظر به عمل آمده واخیرا برای مدت دوسال یك دورهٔ امتحانی تجارت داخلی قره کلی درسنوات ۲۷/ ۲۸ قرار منظوری مقامات عالیه آزادقرار گرفته وتحت مقررات موضوعه تمام افراد مملکت ازین تجارت پرمنفعت استفاده میتوانندهمان بود که درسال ۲۷ اکثریه اشخاصیکه تمایل این جنس گران بهارا داشتند به تجارت ان اقدام وبه ساحه عمل داخل شدند قرار معلوماتیکه بدست امده صادرات قره کلی وبغنه درسال ۲۷ که شروع دورهٔ بچه ازادی مجددآن بود در حدود (۲۳۲۷٦٤۱) جلد بالغ گردیده دیدن شود که نتیجه ان درسال ۲۸ بدین منوال قرارخواهد گرفت تادراطراف دورهٔ انحصاری وآزادی ان قضاوتی بشود

قرار اطلاعات اخیریکه درسال ۲۷ بما مواصلت نموده دراثرزمستان شدید وبرف باری‌های متواتریکه فوق العاده وبیشتر ازساحه پیش بینی بظهور پیوست یك تعداد مزید گوسفندهای قره گلی به تلف رسیده که ضیاع این جنس لطمهٔ بزرگی برپیکر اقتصادی ما وارد مینماید پس برای جبران طبقهٔ مالداروپشتی بانی از اقتصاد عمومی مملکت اخیراً در نظرگرفته شد که ازپرل سرمایه اطاق تجارت مبلغ پنجاه لك افغانی بطور قرضهٔ طویل المدت باشرایطه تکت پولی به تناسب مقدار گوسفندهای آن پرداخته شده تابه وسیله این امداد مالی وضعیت اقتصادی خویش را استوار نموده به تربیهٔ گوسفند های قره گلی که بزرگ ترین چشمه ومنبع حیات اقتصادی مملکت است بیشتر اهتمام نموده وبه تقویهٔ آن به پردازند.

قارئین محترم اطلاع دارند که فروش نصوار دهن وتمباکوی سبز کی ازسالهای دراز انحصار بوده وفروش آن بمقابل تادیه یك مبلغ بحساب حکومت به تیکه داده میشد باوصف آنکه ازسالهای دراز به داوطلبی های متعددی انحصار یك دورهٔ سه سالهٔ آن به تادیه مبلغ ده لك افغانی به تیکه گرفته میشد ولی درسال ۲۷ تیکهٔ عمل نصوار دهن فروش تمباکوی سبز کی ازطرف ریاست تجارتی به محل مزایده قرار گرفت درنتیجه اعطای امتیاز دورهٔ سه سالهٔ جدید آن از ابتدای ۲۷ الی اخیر سال ۲۹ به نودلك افغانی تقرر گرفته وبه این ترتیب نسبت به سنوات گذشته عایدات مذکور فیصد سه صد مترقی گشته ویك مبلغ کلی عاید خزینه حکومت گشت .

ب: شعبه شرکتها :

اساسا وظیفه این شعبه تاسیس وتشکیل شرکتها وغور دقت به اساس نامه و کنترول مراقبت داشتن صورت تشکیلات واجراآت آینده موسسات مربوطه این شعبه بوده درحین بروز اختلافات قرارهای لازمه را اصدار داشته وبه سائر امور موسسات تجارتی اسهامی ولمتید رسیدگی مینماید این شعبه درطی اجراآت سنوی خویش برعلاوه وظیفه مربوطه روزانه اداری و کوشش به سیستماتیك ساختن برخی شرکتها اقدامات ذیل را نیز عمل نموده است ،

۱ - تاسیس شرکت یووالی مشرقی . چون جنگل داری وتجارت صادراتی چوب دراکثریهٔ ممالك که ازمواهب قدرت است یکی از منابع مهم اقتصادی وسرمایهٔ ملل دانسته شده سالیانه مبلغ هاي قابل ملاحظه را نصیب افرادیکه به پیشه های مذکور اشتغال دارند می گرداند ودولتها جنگلات را جزو ثروتهای ملل دانسته راجع به قطع وتجارت آن همیشه مراقبت داشته ونمی گذارند که این ثروت ملی شان به اثر بی مبالاتی اشخاص حیف ومیل شد وهرشخص به امیال شخصی خودها آنرا قطع بنمایند چون قسمت جنوب وشرقی مملکت ما دردامنه های سفید کوه ودرهٔ کنرها وغیره توابع ولایات مشرقی ازین منبع طبیعی سرشار بوده یك رشته محدود اشخاص به تجارت مذکور وآنهم بصورت ابتدائی اشتغال داشته بدون رعایت کدام ترتیبی به قطع وفروش آن اقدام میداشت که این ترتیب به حال مملکت مفید ثابت نمیشد ازجانب دیگر اوضاع اقتصادی اهالی ولایت مشرقی مخصوصا اهالی کنرها آنقدرها اطمینان بخش نبوده وروح کار وفعالیت هم دربین اهالی رو به اختناق گذاشته بود واحتمال آن میرفت که اهالی این سرزمین نسبت به بیکاری دچار مشکلات مزیده بشوند پس به تاسی نظریات خیرخواهانه حکومت برای رفع پریشانی اوضاع اقتصادی این ولا وتوسعه ساحه کار وفعالیت برای اهالی آن سامان بلند بردن سویه روحی و تربیوی ایشان وهم تحت انتظام آمدن قطع و محافظت اشجار شرکتی را بنام شرکت یووالی مشرقی دران سامان تاسیس وقیمت

هریك سهم مذکور پنجصد افغانی تعین گردید تاعموم اهالی ولایت مشرقی و مخصوصا اهالی کنرها واسمار دران سهیم شده وازان استفاده بدارند وازطرف دیگرساحهٔ کار و فعالیت دران ناحیه توسعه یافته وتربیهٔ مادی ومعنوی بشوند .

چون اهالی ولایت مذکور ازحیث اوضاع خیلی ها ناتوان وبرای کمك و معاونت ایشان حکومت مبلغ (بیست وچار لك) افغانی بطوری تقاوی بدون تکت پولی برای مدت پنج سال به موسسهٔ مذکور کریدتی اعطاء نموده که در مقابل هر یك سهم داران موسسه ذکور قرار ذیل پرداخته شود :

به مقابل خریداری یك الی پنج سهم ۲۵ فیصد آن ازطرف خود سهم دار و ۷۵ فیصد آن ارطرف حکومت بنام سهم درحساب شرکت تادیه میشود .

بمقابل خرید پنج الی ۱۰ سهم ۴۰ فیصد آن ازطرف خود سهم دار و ۶۰ فیصد آن از طرف حکومت بنام سهمدار بحساب شرکت تادیه میشود .

بمقابل خریداری ۱۰ الی ۲۰ سهم ۵۰ فیصد آن ازطرف خود سهمدار و ۵۰ فیصد آن ازطرف حکومت بنام سهمدار بحساب شرکت تادیه میشود طوریکه درفوق مشاهده میفرمایند اساس نظریهٔ حکومت در تشکیل شرکت و اعطای تقاوی مذکور محض کمك و معاونت طبقهٔ غریب وناتوان اهالی آن سامان بوده وپروژهٔ توزیع قرضه مذکور معین شده اشخاصیکه توان شان کمتر بوده بخرید اسهام بیشتری مبادرت نمی توانند آنها بیشتر ازطرف حکومت بوسیلهٔ تقاوی مذکور کمك و مساعدت میشود وبه هراندازه که قوهٔ خرید اسهام مذکور بلند میشود معکوسا میزان امداد ومعاونت پائین تر می آید به ترتیب فوق واضح معلوم است که طبقهٔ بی بضاعت بیشتر ازهمه ازین مساعدت مستفید میشود مقررات واساس نامه موسسه مذکورتکمیل وازمدتی است هیئتی از طرف وزارت اقتصاد ملی برای اعطای قرضهٔ مذکور به مستحقین آن به آن سمت اعزام شده که تحت ریاست واثررئیس تنظیمهٔ ولایت مشرقی داخل اقدامات وعمل نمودن پروژهٔ توزیع قرضه مذکور می باشند .

قرار پروژهٔ مجوزه موسسهٔ مذکور مکلف است که ماشین های اره کشی ثابت بری تخته بری و ماشین های اره برای قطع درخت های جنگل وارد نموده به نقاط لازمه آنرا رسانیده ونصب نموده ونمایندگی های لازمه را تاسیس نماید وهم چنین شرکت مذکور مکلف استراجع به قطع ومقدار صادرات چوب همیشه باریاست زراعت داخل مفاهمه بوده ونظریات ریاست موصوفه را عملی نماید تا در عمل تکثیر آن مانع نشده واسباب ضرر وزیان جنگلات رافراهم نه نماید وهم موسسهٔ مذکورمیتواند که با متصدیان چوب جنگلات چترال نیز داخل

مفاهمه ورابطهٔ تجارتی گشته چوب پیدا وار آن ناحیه‌را خریداری وبصورت ترانزیت بخارج صادر نمایند علاوه برای مصارف تعمیراتی داخل از جنگلات مذکور چوب کارآمد تعمیر را نیز تهیه وتدارک بنماید .

۲ــ شرکت سهامی هزاره جات :-

مناطق مذکور هزاره‌جات یك منطقهٔ مرکزی مملکت راتشکیل داده وتا اکنون طوریکه لازم است دراطراف مسایل اقتصادی این ناحیه ترتیب قابل‌ملاحظه بنظر گرفته شده واقتصاد این منطقه ضعیف باقی مانده است . چون منطقهٔ مذکور قلب مملکت را تشکیل میدهد خالی از اهمیت نبوده وبایست توجه‌مزیدبران قایل گردید .

ازینجانب که وزارت اقتصاد ملی اهمیت موضوع رادانسته‌برای بهبودی اوضاع‌اقتصادی آن و دربلند بردن سویهٔ حیاتی وتربیه وی اهالی مذکور متوجه این موضوع گشت .

ازطرف دیگراین هم معلوم است بعض مواد ارتزاقی ومخصوصا تهیهٔ روغن زردمصارف ضروریهٔ تمام مملکت‌تقریبا ازین منطقه تهیه‌شده ترانید و تناقص حاصله آن‌در مسایل‌ارتزاقی تمام مملکت وارد مینماید وبه هرپیمانه تسهیل ومسایل استحصال مواد مذکور دران ناحیه فراهم شود بهمان اندازه سویه قیمت هارا پائین آورده اسباب رفاهیت عمومی میشود .

برای انجام مقاصد مذکور وزارت اقتصاد ملی تاسیس شرکتی را به سرمایهٔ مبلغ سی‌لك افغانی پیش‌بینی‌نموده که سرمایه مذکور به‌ترتیب ذیل جمع آوری میشود .

اهالی این ناحیه اکثراً غریب بوده وبعضی ایشان که دارای پول ثروتی میباشند سویهٔ معلومات عمومی تجارتی ایشان مجلل بوده حاضر نمی‌شوند که به‌این گونه موسسات اسهامی وکریدتی شریك شده بکارهای بزرگتری متشبث شوند وبه‌همین علت اکثریه تاجر های دوره گرد امتعه مایحتاج ایشانرا در مناطق ومحل ومسکونهٔ ایشان رسانیده وبه تبادل آن مواد مستحصله خود انها راابتیاع میدارنداین معامله اکثراً به‌منظور خاطر تاجر دوره گردانجام یافته وتاامروز مردمان بومی‌این سرزمین ازطرز کار تجارت بکلی بیگانه وبصورت ابتدائی امرار حیات میدارند طبقه نسبت فعال ایشان اکثراً به مسافرت ها پرداخته وتااندازه معلومات ایشان خوب است فاقد سرمایه بوده وبه‌علت ناتوانی متشبث واشغال به‌امور تجارت نمیتوانند .

پس برای رفع همین نقیصه درنظر گرفته شد در موسسه شرکت هزاره جات مبلغ ده لك افغانی خود اهالی مذکور اشتراك نموده و بمقابل تادیه مبلغ ده‌لك افغانی برای تقویه موسسه مذکور مبلغ بیست لك افغانی حکومت بصورت تقاوی برای مدت پنج سال به موسسهٔ مذکور می‌پردازد واین مبلغ از طرف اطاق تجارت ودیپوی تعاونی بانك وبانك‌ملی تادیه میگردد .

این موسسه امتعه مایحتاج اهالی هزاره جات را از خارج تهیه وتدارك داشته وبه نقاط

دوردست مناطق مذکور نمایندگیهای افتتاح واموال کارآمد اهالی رابه‌مواضع مذکور رسانیده اشیاء وامتعهٔ قابل فروخت وصادرات را ازان به‌قیمت عادلانه خریداری خواهند داشت وتمام ادارهٔ موسسهٔ مذکور بدست خود اهالی مذکور بوده وزارت اقتصاد ملی مانند سایر موسسات مراقبت اعمال آنرا خواهند نمود .

۳ - شرکت سرویس ولایات شمال :-

امروز سرعت حمل‌ونقل وصرفه‌جوئی دروقت یکی ازعناصر وارکان مهمهٔ اقتصاد مملکت بوده درحیات اقتصادی منزلهٔ شرائین وعروق راداشته بهراندازه که این وسایل انتظام پیدا نماید به‌همان اندازه به‌ترقی اقتصادیات مملکت افزوده به‌بلند بردن سویهٔ اقتصادی مملکت یك امر لازم و ملزوم پنداشته میشود وزارت اقتصاد ملی با آنکه شرکت سرویس درکابل وشعبات آن‌درتمام‌مملکت موجودبود آنرانظر به‌احتیاج‌روزافزون‌مملکت کافی نمیدانست برای آنکه امور حمل ونقل هر منطقهٔ مملکت انتظام وسرعت خوبی پیدانمایدشرکت سرویس کابل را مختص به شهرکابل ونواحی آن گردانیده برای انتظام امور حمل ونقل سرویس ولایات شمالی مشرقی وقندهار شرکتهای جداگانه تا سیس‌مقررات‌اساس نامه‌های ایشان را ترتیب وبرای شان سپرده شدکه مطابق آن اجراآت لازمه را بنمایند .

٤- برعلاوه شرکتهای فوق‌الذکر برای رفع احتیاجات رخت اهالی ولایات‌تمامی مملکت و واردات ادویه‌مرکز کابل و سایر ولایات که شرکت وارداتی رخت یکی بنام شرکت وارداتی رخت اندخوی بسرمایهٔ تقریبا سیزده ملیون افغانی ودیگری‌بنام شرکت وارداتی رخت مزار شریف بسرمایهٔ پانزده ملیون افغانی و شرکت دیگری تحت عنوان اتحاد ادویه فروشی کابل به موجب اساس نامه های‌علیحده‌تشکیل و در سال مذکور شروع بکار نموده مراتب ومقررات ایشان پس ازغور وملاحظهٔ شعبه شرکتها پس ازمنظوری مقام‌وزارت اقتصاد ملی به مراجع مربوطه آن بغرض اجرا آت‌سپرده شد .

٥- ترتیب پروژه ومطالعات مقدماتی بعضی شرکتهای‌دیگر :-

درسال ۲۷ برعلاوه تشکیل موسسات شرکتهای صدرالذکر دراطراف تاسیس یك شرکت دیگری چوب ارچه بنام شرکت اسپین غرکه به مقصد تجارت چوب ازحوالی ودامنه های‌سفید کوه وتوسعهٔ ساحه کار برای اهالی آن سامان وبرای تنظیم تجارت میوه تاسیس‌یك شرکت اسهامی قوی دیگری بغرض تقویهٔ مردمان باغدار قندهار طوریکه بامردمان مالدار و لایت شمالی و مردمان کم بضاعت مشرقی هزاره جات کمك شده است تاسیس اتحادیه صدور میوه باغدار پیش بین شده که یك موسسه اسهامی با اعطای یك کریدت قابل ملاحظه از طرف حکومت تقویه شود درین باره تدقیقات ومطالعاتی بعمل آمده پروژه های مذکور انجام

واعطای تنظیم آن هم منظور شده امید است درسال ۲۸ شروع بکار نموده و ازین ناحیه خدمت قابل ملاحظه مخصوصاً طبقهٔ زمین دارو باغدار قندهار به نماید .

۶- برعلاوه آنچه که تذکر رفت طوریکه به ملاحظه پیوسته درطی سنوات گذشته شرکتهای اسهامی متعددی به سرمایه های کوچکی تاسیس یافته بود که این موسسات در دوران فعالیت خویش از یك طرف بعلت بحران اقتصادی دنیا دچار مشکلات مزیده شده طوریکه می بایست ازدوران سرمایه خودها استفاده قابل ملاحظه در سنوات گذشته نتوانسته وبه آن نسبت مصارف اداری موسسات مذکور عایدات شان را پوره کرده نتوانست واز جانب دیگر به علت عدم تجربه ومعلومات موسسین و هیئت مدیره ایشان اکثراً باعث اختلافات شده یك قسمت سرمایه مملکت از بین کشمکش های شرکتهای این گونه موسسات از ساحه کار خارج شده ودر بانکها عاطل می ماند وهم سبب اختلافات بین اشخاص گردیده بناء وزارت اقتصاد ملی به این نظریه رسیده تاشرکتهائیکه دارای سرمایه های کوچك بوده و کدام سرمایه قابل ملاحظه نداشته باشند باهم یکجاشده یك موسسهٔ قوی بوجودآورده شروع بکار نمایند وباموسسات مذکور را الغاقرار داده مشترکین آن بدون قید وشرطی مطابق مقررات عمومی مملکت برتجارت انفرادی یاشرکت کوچك سیف داخل ناحیهٔ عمل شده واز مقررات شرکت اسهامی آزاد قرار دادهشوند برای عملی نمودن پلان مذکور ازسال ۲۷ شروع بکارنموده شرکت امید را برحسب تصویب وفیصلهٔ شرکتای مذکور جز و شرکت هدایت قرار داده شرکت سنائی غزنی شرکت اطمینان آنچه شرکت تسلیم کابل وشرکت خان آباد را برای رفع اختلافات مذکور لغو قرار داده برای توزیع و تقسیم دارائی موسسات مذکور در بین شرکاء ترتیبات گرفته وهدایات لازمه را بمراجع مربوطه آن اخبارنمودیم.

مدیریت بازار های داخلی :-

اگرچه این مدیریت در سالهای قبل تحت عنوان مدیریت کنترول نرخ جز و تشکیلات وزارت اقتصاد گشته وتاابتدای سال ۲۵ وظیفهٔ مراقبت نرخهارا درزمان جنگ اجرامیداشت وازابتدای سال مذکور نظر بهمنظوری مقامات ذیصلاحیت آزادی نرخ بطور عمو می اعلان واین مدیریت صرف درقضایائیکه بطور استثنائی رخ میداد وارسی میداشت ولی در اواخر سال ۲۶ نظر بتصویب مجلس عالی رفاه عامه تغیراسم وشهرت نموده و موسوم بمدیریت بازار های داخلی گشته وظیفهٔ اساسی این مدیریت تنظیم عرضه در داخل مملکت قرار گرفت وازان وقت به بعد شروع بکار نموده معاملات ذیل که جزو وظایف او بود اجراآت نموده است.

۱ - تیل خاك چون این مواد جزو مواد مهمه حیاتی مخصوصاً طبقهٔ توده بوده ودر سالهای جنگ بنابرعلت سهمیه بندیهای ممالك همجوارما واردات تیل خاك مملکت خیلی قلت داشته

وبه‌همان نسبت قیمت جنس مذکور روبه ازدیاد گذاشته ومشکلات حیاتی توده را تحت تضییق خویش قرار داده بود نظربه‌اقدامات وزارت اقتصاد ملی حکومت هند مقداری مالک گیلن تیل به سهمیهٔ افغانستان افزوده ونظر به منظوری مقامات صالحه امتیاز واردات سهمیه مزیده را به شرکت پروان سپرده شد که دربازار به‌قیمت معین بفروش رسانیده وبابازار سیاه این مواد داخل رقابت آزاد شده وسویه نرخ آزاد پائین بیاورد این اقدامات طوریکه ملاحظه شد حسب خاطر خواه نتیجه داده سیاست مذکور چون مفید واقع شد درسال ۲۷ نیز دوام داده شد حتی دربعضی مواقع سال مذکور دیده شد که نرخ آزاد فروشی نسبت به نرخ کنترولی نازلتر به ملاحظه رسیده .

۲ - شکر باوصف آنکه استهلاک این ماده ازاشیای تجملی ولوکس است قراریکه مشاهده می‌شود نظر به تقاضای وضعیت اجتماعی اقتصادی مملکت ما این ماده بیشتر مورد ضرورت و طرف احتیاج طبقهٔ متوسط وتودهٔ شهر نشین های ما قرار گرفته واحتیاج شدیدی بران حس می‌شود برای آنکه قیمت این پارچهٔ ضروری حیاتی بلند نرود برحسب تصویب مجلس رفاه عامه توزیع شکر شهر کابل ونواحی آن ذریعهٔ دیپوی تعاونی به اساس کوپون شکر تحت مرافبت ضروری حکام اعلی اجرا می‌شود .

رخت : پرواضح است که مهمترین احتیاج‌ما از توریدات صنایع خارجی رخت است که کم وبیش مورد ضرورت تمام طبقات این ملت بوده‌وازصرف نمودن آن ناگزیر می باشند ترقی قیمت رخت حیات اقتصادی تمام طبقات را تحت فشار قرار می داد بملاحظه از سه سال به‌این طرف است که واردات وتوزیع رخت به دیپوی تعاونی سپرده شده است و قراریکه به مشاهده پیوسته واقعا درجریان سال گذشته اجراآت خوبی نموده بقدر توان خویش در تمام مملکت موفق به توزیع رخت گردیده وقرار آخرین تصویب که به موسسهٔ مذکور صورت گرفته در جریان سال ۲۷ به تمام افراد مملکت کوپون سه ساله توزیع شده به آن ترتیب برای سه‌سال آینده ازتکلیف توزیع کوپون خود را خلاص وامید است که به توزیع رخت مصدر خدمت بهتری شود .

طوریکه مشاهده شد تعقیب این‌سیاست به‌حال مستهلکین‌رخت مفید بوده وتااندازهٔ مشکلات وارده را مرفوع وتاحد ممکن به‌قیمت‌های مذکور تنزیل داده شده است .

برعلاوه وظایف تنظیم عرضه مواد احتیاجی اولی مثل تیل ،شکر،رخت وغیره که‌ذریعه دیپو وحکام محلی‌قرارفوق صورت‌گرفته دربعضی مواقع فوق‌العاده بصورت استثنائی نظربه بعضی هدایت های مقامات‌مربوطه به کنترول نرخ بعضی اشیاء مثل گوگرد، رادیو، کالوش و غیره بعضی اقدامات استثنائی را مطابق ایجابات همان وقت تحت اجراء قرار داده است .

خوانندهٔ گرامی اطلاع دارد که میوه تر بار وخشك باره یکی از اقلام درشت صادرات مملکت را تشکیل میدهد وصرف یك مقدار میوه درطول سال برای هرفرد بشر از نقطه نظر حفظ الصحه وادامهٔ حیات یك امر ضروری ولا بدی دیده میشود باوصف آنکه این مواد جزو احتیاجات ضروری حیات بوده وازمواد اولیه آن بشمار میرود نظر به مشکلاتی که تذکر رفت صادرات وفروش آن دراواخر سال ۲۶ شروع به یکسیر نزولی نموده بر خلاف سنوات گذشته یك مقدار قابل ملاحظه حاصلات سال ۲۶ بدون فروش در داخل وخارج مملکت باقی مانده حاصلات فصل جدید یعنی سال ۲۷ نیز به آن ضمیمه شده وازین رهگذر پریشانی مزیدی مخصوصا درولایت قندهار که بزرگترین محل پیداوار میوه میباشد به نظر میرسید چه ازین اوضاع تنها طبقهٔ تاجرتی بلکه زمین دار هم که میوه فصل جدیداورسیده بدون خریدار مانده بود متضرر میگشت .

وزارت اقتصاد ملی ازجریان اوضاع اطلاع حاصل نموده هیئتی مرکب از اعضای وزارت اقتصاد ملی وسائر دوائر دولتی برحسب نظریه مقامات صالحه تشکیل وبرای انتظام و اصلاح اوضاع تجارت به آن سمت اعزام وهیئت مذکور حینی که به قندهار واردشد بشروع به مطالعات برای کشف علل ومواجبات مذکور نموده درنتیجه معلوم شد که صدور میوه بر حسب تقاضا وظیفه تاجران آن ولایت دارای تشکیلات مخصوصه بوده یك شعبهٔ اجنسی درچمن و یك مجلس عالي مشورتی درخود قندهار که مرکب از تاجران میوه بودتشکیل وصادرات میوه رامیوهٔ تحت مقررات مخصوصه اجرا میداشتند .

قراریکه از راپورت ها و مطالعات هیئت مذکور برمی آید علل خرابی اوضاع تجارت میوه بدو دسته تقسیم میتوانیم .

۱ ـ خواننده گرامی اطلاع دارد که بزرگترین بازارفروش میوهٔ افغانی، هندوستان بوده وتمام میوه تربار وخشك بار پید اوار مملکت ما در هند بفروش رسیده (ومقدار قلیل آن ازخاك مذکوربصورت ترانزیت در بازار های استریلیا وامریکا وافریقا نیز فرستاده میشد .
وبرعلاوه چون راه ترانزیتی عبور اموال تجارتی ما از خاك هند است اندك بی انتظامی و اغتشاش اثر مستقیم به اوضاع تجارتی ما وارد میکند از همین جا ست که نسبت به تجزیهٔ هندوستان بدو دومینیون پاکستان وهندوستان واختلافات شدید . فرقه وی هند مدت های دراز اوضاع تجارتی این سرزمین پهنا ور مختل وخراب بوده و بعد از تجزیهٔ مملکت هند هم تاجرانیکه به امور تجارت میوه مشغولیت داشتند اکثرا هند و بوده از خاك پاکستان فرار وکار خویش باتاجرمسلمان وا گذاشتند تاجر مسلمان که جدیدا داخل ناحیه عمل گردیده بود از جریان امور تجارت میوه بی خبر بوده وطوریکه می بایست بکار مذکور اشغال و جرئت

خریداری آنرا نداشت واز جانب دیگر چون مراوده، ترانسپورتی بین هندوستان ویا کستان برهم شده بود قسمت بزرگی باراز استهلاک هندوستان بوده میوه مذکور بانجا فرستاده شده نمیتوانست وهم مدتی درعین فصل فروش میوه به علت خرابی راه وبندش بو گینگ و حمل ونقل اموال مذکور معطل شده اوضاع تجارت میوه را مختنق ساخته بود .

۲- علت دوم خرابی اوضاع تجارت میوه نقص مشکلاتی وعدم کفایت مامورین ومنتسبین موسسات صدور میوه بوده که انجام وظایف خودرا قرار اساس نامهٔ مرتبه تحت اجرا گرفته نتوانسته نظر به بعضی مخالفت های شخصی ازاجرای وظایف اصل خویش باز مانده بودند .

هیئت پس از تدقیق این موضوع به تشکیلات مذکور تجدید نظر داشته هردو موسسه مذکور لغو قرار داده موافقت تاجر میوه موسسه جدیدی اجنسی درچمن قائم وامورادارای سواری تجارتی را درقندهار بریاست اطاق تجارت سپارده اساس نامه و مقررات رون را اصلاح بصورت جدیدی ترتیب دادند مامورین لایقی رابه موافقت وانتخاب تاجربه اجرای وظایف مذکور گماشته شد این اقدامات اوضاع بحرانی میوه رااصلاح نموده لك ها گونی میوه فصل سابقه ومیوه های فصل جدید یکجا اجازهٔ صدور داده بمراجع فروش آن هدایت لازمه را اعطاء نموده بالاخره به اثر اقدامات مذکور تجارت میوه انتظام پیدا نموده ویک مقدار کلی میوهٔ فصل جدید وسابقه شروع به صادرات نموده اسعاریکه از مدرك فروش میوه بدست آید برای اقساط به سررسیده خریداری اموال وارداتی تادیه وتوريد اموال مذکور نیزشروع گردیده درنتیجه این دوران وتبادله تجارتی ۲٤ لك افغانی درعواید گمرکی قندهار برعلت رکود تجارت درهفت ماهه سال ۲۷ کسردیده میشد کسر مذکور پوره شده در اواخر سال مذکور عواید گمرکی آن برعلاوه پوره شدن کسرمبلغ (پنجاه) لك افغانی افزایش ولك هاگونی میوه فصل سابقه وجدیدفروش رسیده قرارآخرین راپورتیکه بدست آورده‌ایم در قندهار از فصول گذشته جزئی‌ترین چیزی هم باقی نمانده ویك مقدار خیلی جزئی که درنماینده گیهای خارج‌است آنهم الی ابتدای فصل فروش سال ۲۸ عادتاً بفروش خواهدرسید برخلاف سنوات گذشته که چندین هزار گونی از فصل بفصل باقی می ماند کدام مقدار میوه ازفصل ۲٦ و ۲۷ باقی نخواهد ماند .

مدیریت احصائیه :

این مدیریت که مخصوصاً برای جمع آوری معلومات‌های احصائیوی مقدار واردات وصادرات مملکت تشکیل شده وایاً نایك شعبه معاونت معلومات عمومی برای سایر شعبات وزارت میباشد درطول سال ۲۷ برعلاوهٔ اجرای وظایف اساسی خویش معلومات کمیسیونهای مختلفهٔ اقتصادی وشورای اقتصادی وغیره مجلس اقتصادی معلومات های مفیده راگرد آورده مطابق سیستم های عصری بمیدان استفاده گذاشته است .

راپور اجراآت امور سال ۱۳۲۷ مدیریت تدقیق مطالعات

مدیریت تدقیق مطالعات که شعبهٔ ترجمانی و یونو نیز بدان مربوط میباشد از بدو تاسیس خود از یک طرف جهت تهیه و جمع آوری بعضی معلومات اقتصادی تجارتی مالی وغیره نسبت تکمیل دوسیه های مربوطه از داخل و خارج مملکت سعی نموده وازجانب دیگر احتیاج ترجمانی شعبات مربوطهٔ وزارت را رفع و در قسمت یونو و تدقیق نیز در اثر مراجعات مقامات رسمی و کمپنی های خارجه که ذریعهٔ نمایندگان افغانی درخارج ویا طور مستقیم عنوان وزارت اقتصاد ملی توصل ورزیده بجواب هریک پرداخته که خلاصه آن قرار ذیل میباشد :

۱ سفارت کبرای افغانی مقیم کراچی در اثر خواهش شرکت سپنسر که یکی ازشرکتهای بزرگ پاکستان میباشد به وزارت اقتصاد ملی مراجعه وراجع به توريد ميوهٔ خشك از افغانستان ومعرفی شرکتهای وتجاریکه میوهٔ خشك را صادر مینمایند معلومات خواسته وچون ارسال چنین یك معلومات به مفاد تجارت مملکت تمام میشود معلومات مطلوبه شرکت موصوفه ترتیب و به سلسله سفارت کبرای افغانی ارسال شده .

۲ ـ شرکت الهی برادران مقیم لاهور به سلسلهٔ سفارت کبرای افغانی مقیم کراچی مراجعه وارسال یك رهنمای تجارتی متعلق افغانستان را خواهش نموده ومعلومات مطلوبه موسسهٔ فوق که در توسعهٔ تجارتی بین مملکتین ممکن است مفید واقع شود طور رهنمای تجارت ترتیب وبه انگلیسی ترجمه وبه سلسلهٔ سفارت کبرای فوق به شرکت موصوفه ارسال شده .

۳ ـ کمشنر تجارتی حکومت هالیند (نیدرلیند) مقیم بمبئی به سفارت کبرای افغانی مقیم کراچی مراجعه ونسبت به قایم نمودن مراودهٔ تجارتی حکومتین راجع به بعضی مسایل اقتصادی وتجارتی ازقبیل امکانات تجارت بین افغانستان ونیدرلیند ووضعیت اقتصاد داخلی پلانهای توسعه بعد ازجنگ لایحه صادرات وواردات تعرفهٔ گمرکی لایحه اسعار میباشد معلومات خواسته اند جوابات مطلوبه موسسه مذکور ترتیب ودرشش نسخه و(٤٥) ورق به انگلیسی ترجمه وباآثار مطلوبه به سلسلهٔ وزارت خارجه ارسال شده تا به مرجع آن فرستاده شود . امید است ارسال چنین معلومات برای آیندهٔ تجارت مملکتین مفید ثابت شود .

٤ ـ نماینده دائمی افغانستان دریونو به سلسلهٔ وزارت امور خارجه به وزارت اقتصاد ملی مراجعه وراجع به معاونت به عایله ها در رشته های مختلفه حیات یك تعداد سوالات موسسه مذکور را ارسال وطالب معلومات گردید . ومعلومات مطلوبه باتفصیلات لازمه ارسال ودران نسبت به معاونتیکه ازطرف کوپراتیف مامورین ، معاونت کسه عمرانی که مخصوصا برای مامورین بی خانه وبی بضاعت بعمل می آید وموسسه مرستون وشعبهٔ تعاونی بانك ملی وامتیازاتیکه درلایحه کارو کارگر برای کارگران پیش بینی شده توضیحات داده شده .

۵ - شعبهٔ اجرائیه دارالانشاء یونومقیم پاریس ذریعه سفارت کبرای اعلیحضرت در پاریس نسبت به رفع بحران خوراکه واخذ تدابیر لازمه که ازطرف حکومات عضو تا حال گرفته شده معلومات خواسته وبه جواب موسسهٔ مذکور تحریر یافته که نسبت به خشک سالیهای پیهم درافغانستان بحران ازوقهٔ مخصوصا گندم رونما گردیده بود که در اثرآن تقریبا باندازه (۱۶۵۰۰) تن گندم درسال ۱۹۴۷ ازامریکا وارد وعلاوتا زرع پنبه را در صفحات شمال باندازهٔ احتیاج داخلی تحدید وزرع لبلبورا نیز موقتا منع نموده وعوض آن به زرع گندم تشویق شده که در نتیجه این اقدام به حاصلات گندم افغانستان تا اندازه اطمینان بخش تزئید بعمل آمده ودراثرآن از سهمیهٔ گندم سال ۱۹۴۷ که در کنفرانس گندم برای افغانستان تعین شده بود صرف نظر گردید ودرنتیجه هم بحران خورا که رفع شد وهم شکر ور خت ازخارج تورید وذریعهٔ موسسات تعاونی بین طبقات مردم توزیع واحتیاج افراد مملکت که ازین رهگذر بوده تا مین وار روی کارآمدن باز ار سیاه جلو گیری شده .

۶ - وزارت اقتصاد پاکستان ذریعهٔ سفارت کبرای افغانی مقیم کراچی بوزارت اقتصاد ملی تحریراً مراجعه و راجع بوضعیت اقتصادی افغانستان که ازقبیل مواد صادراتی ووارداتی واحصائیهٔ تولیدات صناعتی زراعتی تولیدات معدنی بیمه مالی تعرفه گمرک اصولنامه صادرات وواردات وغیره بوده درتحت هشت سوال معلوماتی خواسته معلومات مطلوبه که نسبت به معرفی مملکت به حکومت پاکستان مفید واقع میشود در چهل ورق ترتیب وضمیمهٔ ۹ نسخه مجلات اقتصادی وننداز تون به سلسله وزارت امور خارجه به سفارت موصوفه ارسال شد .

۷ - شرکت ایشوبسی ایتدیریس اف اند (Fschusieteocnrerof Enolia) به سفارت کبرای افغانی مقیم هند مراجعه وارسال احصائیهٔ مکمل و مفصل صادرات ووار دات افغانستان را به تفریق تعداد وزن وقیمت که آنهم باید به تفریق افغانی وکلدار باشد خواسته ومعلومات مطلوبهٔ فوق که برای آیندهٔ تجارت مملکت و مناسبات تجارتی مملکتین مفید ثابت میشود ترتیب وارسال شد .

۸- سکرتر جنرال موسسهٔ ملل متحده توصیه‌های کمیسیون احصائیه خویش را که نسبت به ترتیب فهرست احصائیه اقل احتیاج اجناس تجارتی بوده ودوران ازترتب احصائیه‌های تجارتی بین المللی بحث وبرای ملل عضو توصیه مینماید که باید برای فراهم نمودن وسایل امکان مقایسه دراحصائیه های بین المللی من بعد احصائیه های خویش را قرار تفصیلات و توصیه های کمیسیون فوق یونو ترتیب و اگر نسبت به آن نظریه هم داشته باشید بنگارید به سلسلهٔ

وزارت امور خارجه بوزارت اقتصاد ملی ارسال نموده اند چنانچه موضوع ذریعهٔ یك کمیسیون تحت غور قرار گرفته درنتیجه چنین فیصله بعمل آمد که مدیریت احصائیه باید تا جائیکه امکان پذیر باشد احصائیه های مربوطهٔ وزارت اقتصاد ملی را قرارتوصیهٔ یونو ترتیب واگر نسبت به بعضی قسمت های آن تردد داشته باشد میتواند ازهمکاری شعبه تدقیق ومطالعات استفاده نماید - وهم بوزارت امور خارجه اطمینان داده شده که نسبت به توصیه های یونو کدام نظریهٔ خاص نزد وزارت اقتصاد ملی موجود نیست - البته اگر درآینده به کدام مشکلات تصادف نمودیم همچه یك موضوع را بوزارت جلیله اطلاع خواهیم نمود .

ریاست تفتیش وزارت اقتصاد

ریاست تفتیش وزارت اقتصاد ملی که به تفتیش وتحقیق امور اقتصادی دوائر رسمی وزارت ازقبیل گمرکات وموسسات ملی مثل شرکتها دیپووموسسات صناعتی بانك ملی و غیره موظف میباشد تاآنهاراوقتا فوقتا تحت بازپرس قرار ونتیجهٔ مستخرجه ونظریات منکشفه به مقامات مربوطه رویت وسپس درمعرض اجرا قرار داده میشود که عمده ترین شعبات آن عبارت ازمدیریت دوائر رسمی و مدیریت موسسات ملی مدیریت سیار بوده امور مفوضه خود را قرار آتی اجراآت نموده است .

مدیریت دوائر رسمی :

قسمت اعظم شعبهٔ دوائر رسمی گمرکات است از اینکه گمرکات حصهٔ مهم عواید مملکت را تهیه میدارد مراقبت وکنترول آن اهمیت دار تر است که به همین اساس وزارت اقتصاد ملی درنظر گرفته تا گمرکات ولایات وحکومات اعلی درسال یك مرتبه وگمرك کابل اقلا درسال سه مرتبه تفتیش گردد که درسال ۲۷ صورت تفتیش آن منظم تر ومرتب تر بوده ولائحهٔ درحدود ۳٦ ماده راجع به تفتیش گمرکات ترتیب یافته وبرای هیئت های تفتیش صلاحیت زیدی داده شده تابه کمك ومعاونت مستوفیت ها و سررشته داران تمام گمرکات تفتیش ونسبت اعمال سهو وقصدیکه موجب کسر گمرکات واقع میشود بیرون نویس گردیده به مراجع آن خبر داده شود که از تجار اصول نمایند واگر ازتجار حاصل شده نتوانست اخیراً ازمامورین مقصر آن جریمتا گرفته خواهد شد .

گمرکات ولایات واطراف که تحت اشتباه می آیند از طرف هیئت های معینهٔ ولایات تفتیش و اوراق شان به مجلس مشورهٔ ولایات رویت داده شده پس از نتیجه و نظریهٔ انجمن ولایات که به وزارت میرسد ازطرف ریاست تفتیش در اطراف کنج کاوی شده ونواقص آن تکمیل وبه اصولنامه های گمرکی تطبیق شده به مجلس وزارت رویت داده میشود که عندالزوم

پس از ملاحظهٔ مقامات عالیه فیصله های آن صادر مییابد چنانچه به تعداد (۱۵) فقره از گمرک های جنوبی قره باغ غزنی هرات ومیمنه بریاست تفتیش واصل وحل و فصل گردیده است. همچنین به مجردیکه وزارت اقتصاد ملی از مقامات ذیصلاحیت کدام اطلاعی حاصل نموده فوراً در تحقیق و کشف قضیه ذریعهٔ هیئت معینه برآمده نواقص اداری واجراآت را درک کرده به گمرک وشعبات مربوطه دستور داده میشود تابروفق آن به تمام شعبات گمرکی هدایاتی صادر نمایند.

دراخیرسال ۲۷ یك هیئت که درراس آن کفیل مدیریت عمومی تفتیش بوده به سمت شمال اعزام شده است که علاوه براینکه گمرکات راتحت تفتیش قرار میدهندشرکتها، دیپو ها گروپ های توزیع رخت رانیز باخبری نموده راپور مفصل ازموسسات اقتصادی بدست آورده به مرکز باخودمی آورند ونیز گمرك غزنی گمرك چهاریکار گمرك د که ازطرف هیئت معینه تفتیش شده ونتایج آن بمراجع مربوطه تعین شده است.

فقراتیکه ازطرف هیئت تفتیش همرکابی والاحضرت صدر اعظم صاحب راجع به گمرك هرات تفتیش ویادداشت شده بود از مقامات مربوطه آن تفصیلات مزید خواسته شده تحقیق آن مکمل وخساراتیکه بحکومت رسیده بود کشف وبمراجع مربوطهٔ آن خبر داده شده است که بازخواست لازمه نموده خساره وارده را جبران نمایند.

وظیفهٔ دیگریکه ریاست تفتیش اجرا نموده است عبارت ازاجرای وظیفه و کالت اثبات جرم در محاکم ثلاثه است که امسال موفق گردیده وبه تعداد ده فقره مدیریت عمومی تجارتی سابق که تمام مامورین آنوقتهٔ آن تحت الزام آمده بودندوفقرات تفتیش گمرك مشرقی وقندهار که اوراق تفتیش آن به محکمهٔ صدارت عظمی رسیده بود حل وفصل گردیده فیصله های آن ازطرف محکمه صادر گردیده است.

۲ - مدیریت موسسات ملی :-

طوریکه گمرکات منابع عایداتی دولت بوده همواره تحت تحقیق ومراقبت میباشد موسسات ملی نیز ازقبیل شرکتها دیپو ها بانکها موسسات صنعتی موسسات خیریه و غیره ذریعه این شعبه مورد تفتیش وبازرسی قرار یافته چنانچه لائحهٔ راجع به تفتیش شرکتها ترتیب داده شده وبه هیئت هائیکه جهت تفتیش موسسات موظف گشته اند سپرده شده تادرحین تفتیش آنرا دستورالعمل خویش قرار داده باساس آن امسال چندین شرکت ازقبیل شرکت بدخشان شرکت ستوری شرکت بگرام شرکت روشان شرکت کو کردسازی شرکت حمل ونقل وموسسهٔ بوت دوزی دکانداران ومغازه های دیپو ومرستون وغیره ازطرف این شعبه تفتیش ومورد برسی قراریافته واوراق آن

ترتیب وبمراجع مربوطه تقدیم گردیده و همچنین چندین مسایل از قبیل خلاف رفتاری های فروش پطرول تیل خاك بوره وغیره که از مرکز ولایات رسیده و در اطراف آن تحقیقات مزید شده و موضوع به کمیسیون منتخبه رفاه عامه تقدیم و تصاویب لازمه دران باره اتخاذ وعملی گردیده است .

چون درسنوات ۲۱و۲۲و۲۳ و۲٤ لایسنس رخت به تجار توزیع گردیده وبطورصحیح معلوم نبودکه شرکت وتجار انفرادی حقیقا لایسنس رخت خودرا وارد کرده ؟ ودروقتیکه دیپودرسر کاربوده آیا به دیپوتحویل نموده اند یانه ؟ این امر بمعاونت یك هیئت منتخبهٔ دوائر تفتیش صدارت عظمی وزارت ها تحت تحقیق گرفته شده دوسیه ها مرتب وعلم خبر های پنج ساله نقل واز دائرهٔ اکسپورت هند مقدار لایسنس حاصلهٔ تجار و توریدات آنها معلوم وباتذکره وصورت حساب مرتبهٔ تجار تطبیق وباقیات آنها که خواه از درك عدم توریدات اموال ویا ازدرك عدم تحویلی بدیپو بوده معلوم وبا وجودیکه جریمه فی وار از هشت افغانی به سه افغانی تخفیف یافته مبالغ جریمه که به ملیونها افغانی میرسد بیرون نویس و جریمه یك قسمت شرکتها وتجار انفرادی ولایت کابل قندهار هرات فراه بدوائر تحصیلی ولایات مربوطه سپرده شده است .

۳- مدیریت سیار :-

علاوه براینکه در کشف ودستگیری چندین قلم اموال موفق گردیده امسال به موضوع جدیدی که عبارت ازفروش موتر ها بخارج است برخورده که بالاثر شخص آمرشعبهٔ سیاربه اتفاق نمایندهٔ صدارت عظمی ودائرهٔ ترافیك طور هیئت تعین وبه تفتیش وتحقیق آن موظف گردیده اند چنانچه هیئت مذکور حتی از سرحد دکه هم عبور ومرور یك تعداد موتر ها معلوم نموده که یك عدهٔ زیادی منجملهٔ آن ازخارج مراجعت نه نموده است وهم به تحقیق رسانیده اندکه به تعداد (۱۵) موتر بوسیلهٔ اشخاص درخارج مملکت بفروش رسانیده شده است فلهذا مقرراتیکه درموضوع تضمین موتر ها موجود است دربارهٔ شان تطبیق شده و میشود .

این بود شمه ازاجراآت وفقرات کار کردگی ریاست تفتیش قرار مشروحه فوق که روی همرفته (۵۰) فقرهٔ مهم ازطرف ریاست تفتیش تفتیش ویاتحت غور وتحقیق وپس ازطی مراتب اصولی به معرض اجرا قرار داده شده که هزار ها افغانی به عایدات حکومتی تزئید گردیده است .

امور وزارت فوائد عامه

مدیریت فوائد عامهٔ مزار شریف :

۱:- تکمیل عمارت استیشن متراوژی وافتتاح آن به (۲۸) قوس همالسنه .

۲:- عمارت گدام حکومات آقچه و سر پل که در سنه ۱۳۲۶ شروع شده بود ، درسال جاری بپایهٔ تکمیل رسیده و طرف استفاده قرار گرفته است .

مدیریت فوائد عامهٔ ولایت جنوبی :

۱:- تعمیر دارالحکومگی که نظر به نقشهٔ عمومی شهر تثبیت گردید ، کار آن احداث و تهداب کنی آن تکمیل ویک اندازه سنگکاری هم شده .

۲:- تعمیر مکتب عبدالحی گردیزی که نقشهٔ آن ازمقام صالحه منظور گردیده یك حصهٔ مهم تعمیر مذکور تمام شده وکار باقیماندهٔ آن درسال آینده تکمیل خواهد شد .

۳:- تعمیر جدید مدیریت مخابرات حسب نقشهٔ اساسی که نظر به نقشهٔ عمومی شهر نسبت به تعمیر مذکور تثبیت گردیده کار عمدهٔ آن اکمال وبه حد پوشش رسیده است ، درسال ۱۳۲۸ مورد استفاده قرار داده خواهد شد .

مدیریت فوائد عامهٔ حکومت اعلای میمنه :

۱:- کار تعمیرات اساسی گدام اندخوی بصورت پخته کاری تمام ومورد استفاده قرار گرفته .

۲:- کار تعمیرات مرکز میمنه بحد استخوان بندی رسیده ، وباقیماندهٔ آن عنقریب تکمیل خواهدشد .

۳:- سرك عمومی ازحدبخشی مزار شریف الی کوتل ملاچاری خان که پخته کاری اساسی نداشت فعلا بصورت خامه اصلاحات لازمه گردیده وشکایت عابرین رفع شده است طول این سرك درحدود یکصد میل میباشد .

۴:- سرك عمومی از کوتل ملاچاری خان الی حدبخشی ولایت هرات که پخته کاری اساسی نشده بود ، فعلا ازبرای رفع شکایت عابرین بصورت عمومی ریگ اندازی وتسطیح گردیده طول این سرك (۱۲۰) میل است .

۵:- ترمیم تمام مکاتب مربوطهٔ حکومت اعلای میمنه .

۶:- نهال شانی دو طرفهٔ سرکهای عمومی و سرك های فرعی تا حدیکه امکان رسیدن آب را دارد .

مدیریت فوائد عامهٔ حکومت اعلای فراه :

۱:- مدیریت فوائد عامهٔ حکومت اعلای فراه درسال جاری مکتب دار آباد تویسك را بصورت عصری تحت تعمیر گرفته وعمارت آنرا تکمیل نموده است که قابل رهایش واستفادهٔ طلاب قرار گرفته است .

۲:- درشفاخانه ملکی برعلاوهٔ اطاقهای سابقهٔ آن یك عمارت دیگری جهته رهایش مریضان بستری تحت تعمیر گرفته وآنرا تکمیل نموده است .

۳: هکذا یك گدام جدید غله درمرکز فرا تعمیر کرده ، ویك حصهٔ عمارت محبس را قابل سکونت ورهایش ساخته است .

امور وزارت صحیه

ریاست عمومی حفظ الصحه وتامین صحت عامه :

(الف) ازمدیریت نشریات وتبلیغات :

(۱) طرز صحافت مجله روغتیا راتغییر داده بشکل خوبتری در آورده است ومجله رافصل بندی کرده قسمتی رابرای موتنو یراذهان عامه بزبان ساده وعام فهم تهیه می بیند - وحصه هائیرا برای اطباء محترم تخصیص داده است یعنی سعی بعمل آمده که مجله کاملاً علمی نبوده سائر مردم نیز بتوانند ازان استفاده نمایند یك تعداد مجله روغتیا بغرض تبلیغی طور رایگان بداخل وخارج مملکت ارسال می گردد .

(۲) درهر پانزده روز مضامین صحی بزبان عام فهم توسط مدیر تبلیغات از رادیو کابل براد کاست میشود این کنفرانس های رادیو راجع به امراض ساری استیلائی - بیماری های موسمی وطب اجتماعی بوده بروزنامه اصلاح وانیس نیزنشر می یابد تاتبلیغات صحی بیك پیمانه وسیعتری صورت گرفته بخواست خدا وندی سویهٔ صحی ما تایك اندازهٔ بلندتر برود ،

(۳) نشرات صحی بزبان عام فهم توسط ماشین کستتنر طبع ودرهرماه طور رایگان بدسترس استفاده اهالی گذاشته میشود .

(٤) یك دستگاه سینما بافلم های صحی خریداری شده عنقریب بکابل مواصلت می نماید .

(٥) به تمام مجله های مشهور طبی وصحی امریکاء فرانسه وسویس اشتراك شد .

(ب) «اجراآت مهمه که درظرف سال ۱۳۲۷ ازمدیریت مجادله صورت گرفته است »

(۱) : - واکسینا سیون چیچك که آب آن ازطرف موسسه باکتر لو ژی تهیه وذریعه مدیریت مجادله زبه تمام مؤسسات صحی ذیعلاقه توزیع وتوسط آبله کوبان خال کوبی شده اند قرارذیل است :-

۱:-	در منطقه مدیریت صحیه مزار شریف ومربوطات آن ..					هفتاد هزار نفر
۲:-	«	«	«	«	میمنه	بیست هزار نفر
۳:-	«	«	«		بدخشان	هژده هزار نفر
۴:-	«	«	«		قطغن ومربوطات آن	شصت وهشت هزار نفر
۵:-	«	«	«		هرات « « «	پنجاه وهفت هزار نفر
۶:-	«	«	«		مشرقی « « «	چهل وهشت « «
۷:-	«	«	«		قندهار « « «	هشتاد وچهار « «
۸:-	«	«	«		جنوبی « « «	هشتاد یک « «
۹:-	«	«	«		غزنی « « «	هفده هزار وپنجصد نفر
۱۰:-	«	«	«		شمالی وپروان	بیست وسه هزار هفتصد وچهل نفر
۱۱:-	«	«	«		اوگر	ده هزار نفر
۱۲:-	ماموریت صحیه دایزنگی					چهار هزار نفر
۱۳:-	«	«			پغمان	یکهزار و دو صد نفر
۱۴:-	سرطبابت بلدیه					هفت هزار وسه صد نفر
۱۵:-	معارف					هزار نفر
۱۶:-	درخود مؤسسهٔ باکترلوژی					دوصد نفر

(۲) : - دراوایل برج سرطان بوزارت صحیه بمجردیکه خبرشیوع مرض کولرا را درخاک پشاور وغیره اسمعیل‌خان مملکت پاکستان سمع نمود فوراً تیلفونی ومکتوبی به مدیریت های صحیه مربوط ولایت مشرقی ومدیریت صحیه جنوبی وولایت قندهار هدایت داد تا کرانطین‌های سرحدی را که بمملکت پاکستان همجوار باشند دایر نموده ونگذارند تااحدی را که در ورقه تصدیق تزریق واکسیناسیون بدست نداشته باشند از جانبین مسافرین پاکستان وافغانستان اجازه عبور داده نشود ودوهم موضوع دایر کردن کرانطین‌های سرحدی ذریعه‌روزنامه های مرکز ورادیو کابل جهت اطلاع عامه نشر گردید متعاقباً هیئت‌های مکملی صحی مشتمل از چندین نفر دکتوران و چندین تن معاونین دکتور را بدسته های علیحده تشکیل داد باادویه مکفی واکسن مزید ضد کولرا به سمت مشرقی وجنوبی اعزام نمود تا به واکسیناسیون اهالی سرحد ومامورین وعسکر وطلاب معارف وپولیس مبادرت نمایند همانا هیئت های مذکور فوراً همروزه به صوب های معینه رهسپار وبه مجرد رسیدن شروع بکار وفعالیت نمودند که نتیجه منجر به سرایت نکردن مرض خطر ناک بخاک ما شد ولله الحمد پس از رفع مرض هیئت های ما کامیابانه به مرکز عودت کردند .

(۳): مجادله بامراض محرقه وحمای لکه دار !

قراریکه از شیوع مرض حمای لکه دار درمیدان بوزارت صحیه اطلاع رسید فوراً یك هیئت دونفری صحی ترتیب وبا ادویهٔ مکفی به آن منطقه اعزام نمود که بعد از سپری شدن ۵ روز نتیجه را به مقام وزارت تقدیم واز مرفوع شدن مرض اطمینان دادند. ثانی باز اطلاع گرفتیم که در کدام منطقهٔ دیگر میدان بازهم مرض حمای لکه دار شیوع کرد بنا برآن مدیریت مجادله فوراً یك هیئت پنج نفری دیگر که از دکتوران عالی وتجربه کار تشکیل گردیده بود با ادویهٔ مکفی به آنجا اعزام وبعد از اجراآت چند روزه به مرکز عودت وراپور خود را تقدیم نمودند هنوز چند روز سپری نشده بود که اطلاع رسید که به منطقهٔ دیگر میدان مرض حمای لکه دار شیوع کرده است معهذا باز هم یك هیئت دیگر به آنصوب اعزام وتا اینکه هنوز هم که ۲۹ حوت است درآنجا داخل اقدامات میباشند.

(٤): قراریکه در این روز ها از وزارت خارجه اطلاع گرفته ایم مرض کولرا در شهر لاهور وپنجاب غربی شیوع نموده بنا برآن مدیریت مجادله حسب ایجاب فوراً کرانطین سرحد را درمشرقی دایر وورود میوه وسبزی جات تازهٔ هندی را بدون لیمو ممنوع قرار داد و مسئله جهت اطلاع عامه نیز ذریعهٔ رادیو و روز نامه های مرکز نشر نمود وهم تزریق واکسن ضد کولرا را برای مسافرینیکه بعزم پاکستان میروند اجباری قرار داده وجهت واکسیناسیون آنها بخود مدیریت مجادله نفر فنی موجود وطور رایگان مراجعین را واکسیناسیون مینمایند وبرای حفظ ماتقدم تکمیل چندین هیئت های صحی را نیز روی دست گرفته ایم که اگر خدا ناخواسته به سرحدات ما سرایت کنند فوراً به اعزام هیئت ها وواکسیناسیون اهالی سرحد واگر مخوف تر بملاحظه برسد داخل شهر کابل ومربوطات آن را نیز تحت اجراء خواهیم گرفت.

(۵): موضوع مجادله بامرض ملاریای پلخمری!

از آنجا که ذات اشرف ملوکانه نسبت به صحت مندی و تنومندی رعایای صادقهٔ خویش ازهمه چیز بیشتر دل چسپی دارند. در اثر مسافرتهای اخیریکه در خط پلخمری نمودند موضع مرض خطرناك ملاریا که حیات اهالی ان جارا تحت تهدید قرار داده جلب توجه شاهانه را نموده راجع به مجادله مرض ملاریای پلخمری بوزارت صحیه هدایت اعطاء نمودند در اثر هدایت ذات اشرف ملوکانه پلان وپروژه مرض ملاریا در پلخمری ازطرف وزارت جلیلهٔ صحیه ترتیب وبحضور مجلس وزراء تقدیم گردید ومجلس عالی موصوف موضوع را تصویب وامر اجرای آنرا توسط فرمان نمبر ۲۸۹ - ۹ جوزای ۱۳۲۷ مقام

عالی صدارت عظمی که ضمن مصوبهٔ شمارهٔ (۲٤۸) مجلس عالی قرار بعمل آمد باین وزارت ابلاغ فرمودند ودر اثر آن مجادله با ملریای بلخمری شروع گردید .

چنانچه یك هیئت مکمل از طرف وزارت صحیه ترتیب ومجادله روی دست گرفته شد اجراآت وفعالیت سروی ملاریا که در بلخمری صورت گرفته عبارت است از عموم معلومات راجع به منطقه ووضعیت توپوگرافی آن وساکنین منطقه و اقلیم ونسل پشه ها و احصائیهٔ مریضان واموات منطقه ومحلات تربیهٔ پشه ها برروی اراضی و بالنتیجه درجه شدت ملریا توپوگرافی زمین مطالعه نسل پشهها تلاش محلات تربیه پشهها گرفتن احصائیهٔ ضخامهٔ طحال هموگلوبین، تولدات ووفیات وپارازیت در خون ساکنین منطقه تجربهٔ ادویهٔ کانترول در منطقه تهیه وسایل وسامان کنترول واستحضار وساختن بعضی ضروریات بروی دهشت آن شروع تدابیر کنترول اجراآت طریقه های خشك کردن باطلاقها واصلاح نمودن بعضی مقامات مهمه تربیهٔ پشه، معاینه محلات رهایش اهالی استعمال ادویهٔ بلا درین ومحو درحمای پرازیتها توسط پاش دادن ادویه د.د.ت وغیره

(ج) ازمدیریت احصائیه :

(۱) یك تعداد جداول احصائیهٔ سالانهٔ امراض طبع و به تمام موسسات صحی مربوط وزارت صحیه توزیع گردید .

(۲) تمام امراض ساری مرکز وولایات ترتیب یافته بسلسلهٔ مدیریت بین المللی بشرق اردن وسنگاپور ارسال گردید .

(۳) راپورهای سه ماهه ازتمام موسسات صحی مربوطه وغیر مربوطهٔ وزارت صحیه گرفته شده است .

(٤) اخذ راپورهای احصائیهٔ سالیانهٔ سال ۱۳۲٦ تمام شعبات صحی مملکت وترتیب راپور عمومی ازآنها .

(٥) گرفتن راپور احصائوی ماهوارە ازتمام پولیکلنیکها شعبات صحی مربوطه وزارت صحیه.

(٦) اخذ راپورتهای احصائیه هفت مرض ساری ازقبیل تیفو - حمای لکه دار - چیچك سرخکان - سکار لاتین - دیفتری وحمای راجعه . از مؤسسات صحی مربوطه وغیر مربوطهٔ وزارت صحیه .

۷:- طبع یك تعداداوراق بقرارنمونه برای درج شدن هفت مرض متذکرهٔ فوق وارسال آنها به مراکزجهان .

(د) مدیریت بین المللی :

(۱) اعزام ع.ص جلال الدینخان طرزی معین اول وزارت صحیه بادوکتور محمدیوسفخان

سر طبیب قوای مرکز بحیث نمایندگان صحی افغانی به امریکا جهت شمول در کنفگرهٔ بین المللی که جهت مذاکره ومطالعه در اطراف امورات طب مناطق حاره و ملاریا در واشنگتن ترتیب یافته بود .

(۲) راجع بجمع آوری اعانه برای اطفال دنیا واطفال داخلی به تمام مدیریتهای صحیه مربوطه داخل اقدامات گردیده اعانه را جمع وتحویل خزانه نمود .

(۳) درموضوع منع تجارت ادویه مخدره از اثر وصول مکتوب ۴۸۳—۲۳ جوزا ۱۳۲۷ وزارت خارجه با وزارت اقتصاد ملی داخل مفاهمه گردیده اجراآت مقتضیه عملی شده است .

(٤) راجع به شمولیت افغانستان بموسسهٔ منطقوی صحی بین المللی داخل اقدامات شده وفرمان ۳۱۷—۱۸ جوزا ۱۳۲۷ صدارتعظمی را حاصل و بوزارت خارجه فرستاده شد .

(۵) از اثر خواهش سفارت کبرای افغانی در دهلی موازی شش ورق پر و گرام مفصل شق ملاریا ترتیب و بسلسلهٔ وزارت خارجه بدولت هندوستان سپاریده شد ازینکه پنجاه هزار دولاریکه بخیل کوچی جنوب شرق آسیا برای مملکتعزیزما تخصیص داده با وزارت خارجه راجع بدست آوردن آن داخل مذاکره شده ایم .

(٦) در موضوع منع معتادین تریاك ازینکه مابین وزارت صحیه ، اقتصاد ملی وریاست مستقل زراعت ارتباط واشتراك وظیفه موجود است . بریاست زراعت راجع به ممانعت زرع تریاك وبوزارت اقتصاد ملی برای جلو گیری ازتجارت وقاچاق آن مفاهمه بعمل آمد . وبرای اینکه اعتیاد تریاك بصورت کلی و اطمینان بخشی ازبین توده برداشته ومحو گردد به عموم مدیریتهای صحیهٔ ولایت - حکومات اعلی و کلان متحد المالا دستورات لازمه دادهشد تابخواست خداوندی وتوجه کارکنان مربوطه تخم تریاك ازخاك افغانستان محو و نابود گردد .

(۷) بشاغلی دوکتو عبدالقدیر خان مدیر تشکیلات وبشاغلی دوکتور غلام حیدر خان را برای شمول در کورس دوازده هفتگی شق ملاریا قرار مفاهمهٔ که با سفارت هندوستان مقیم دربار کابل بعمل آمده بدهلی اعزام گردیدند .

(۸) درموضوع کنترول ادویهٔ مخدره وترتیب فورمولرها ئیکه ازموسسهٔ دایمی تریاك وهمچنان بجوابهای کمیتهٔ مرکزی دایمی تریاك و همچنان بجوابات ملل متحده و سازمان صحی دنیا واسامبلهٔ عمومی پرداخته شد .

(۹) نسبت پرداخت مبلغ دوهزارو پنجصد دولار سهمیهٔ وزارت صحیه برای انتظامات و قوانین مالی موقتی تشکیلات صحی دنیا مفاهمه فیمابین وزارت صحیه وزارت خارجه بعمل آمده وبه شعبهٔ اجرائیه دستور داده شدکه وجه متذکره را بنام موسسهٔ صحی جهان حواله بدهد .

II

اجرآت مهمه ریاست تشکیلات وتجهیزات :

(الف) مدیریت تشکیلات :

نظر به بهبود وآسایش اهالی تجویز گردید که بر علاوهٔ شفاخانه های موجودهٔ قندهار یك پولیکلینیك نیز در شهر قندهار تاسیس شود .

۲:- حسب اجازهٔ وزارت صحیه ومقررات موضوعه یك دواخانهٔ عصری بنام «د کابل درملتون» درجادهٔ باغبان کوچه افتتاح گردید .

۳: بناء به اجازه وزارت صحیه یك دواخانه باسم «دشفیح در ملتون» دارای سرمایه وادویهٔ مکفی درچاریکار افتتاح یافت .

٤: برای رفاه وآسایش اهالی ازطرف شرکت زرغون درسنگ چهارك یك معاینه خانه ویك دوا خانه تاسیس گردید .

٥: پروگرام کورس کمپوندری وغیره امورات مقدماتی آن که ازسال گذشته باینطرف روی دست بود طی وعنقریب شروع خواهد گردید .

٦: طبق اجازهٔ وزارت صحیه جدیداً یك دواخانه بنام «دفاریاب درملتون» درمیمنه افتتاح گردید .

۷:- ازوزارت صحیه برای آقای عبدالعزیزخان اجازه داده شد تادر کابل یکباب دواخانه که ازهرحیث عصری ودارای ادویهٔ مکفی باشد افتتاح نماید .

۸ : قبلاً وزارت صحیه تجویز کرده بود تایك کورس به اسم کورس بر وتبز تاسیس ویکدسته طلاب در آنجا تحت تدریس گرفته شوند چنانچه امورات مقدماتی کورس مذکور طی واینك طلبهٔ آن مطابق پروگرام موضوعه درین شق تحت تدریس گرفته شده اند .

۹: به آقای محمد رسولخان اجازه داده شد تاتوسط سرمایه اساسی وادویه مکفی یکباب دواخانه درغزنی تاسیس نماید .

۱۰: قراریکه قبلاً تجویز بعمل آمده اخیر نقشهٔ شفاخانه دو صد بسترهٔ بلدیه را پس ازغور مجلس فنی وزارت صحیه بریاست بلدیه ارسال نمودیم تابه عملی ساختن موضوع یعنی اعمار شفاخانهٔ مزبور بپردازند .

ب:- خلاصه اجراآت سال ۱۳۲۷ مدیریت تفتیش

۱:- وارسی فقراتیکه ازبعضی مقامات جهة تحقیق مواصلت نموده پس از وارسی وغور دراطراف موضوعات مزبور نتیجه بمقام وزارت یامجلس انضباط وزارت تقدیم وبعد ازتصاویب لازمه تحت اجراء گرفته شد که اکثراً موضوعات مذکوره جنبهٔ خصوصی راحائز بوده که نمیتوان نظربه اهمیت وخصوصیت آن تذکاری بعمل آورد .

۲: تفتیش شفاخانه های ذی‌علاقه وادویه فروشی های شهری بوده که آتیا خلص اجراآت موضوع بعرض رسانیده می‌شود.

۱: تفتیش شفاخانه های مربوطه چنانچه درسال گذشته تحت ماده(۲) وانمود داشته بودیم که جهت وارسی امورات شفاخانه های ولایات ومحالات لایحه ترتیب و توسط متحدالمالهای جداگانه بولایات وحکومات ارسال گردیده وتفتیش‌را مقام‌وزارت‌صحیه بشخص نائب‌الحکومه ها وحکام اعلی و کلان محول نموده تاهیئتی‌را تعین نموده امورات اداری شفاخانه هارا توسط ایشان وشق فنی‌آن رانوسط اشخاص فنی که عبارت از مدیران صحیه وسرطبیبان باشد وطرف اعتماد مقام ذی علاقه واقع گردد، مورد تفتیش قرارداده نتیجه رابوزارت ارسال‌دارند، همانامراتب متحدالمال مزبوره که ازطرف بعضی نائب الحکومه گی‌ها وحکومات طرف اجراقرار‌یافته اوراق تفتیش ونتیجه ونظریهٔ وزارت واصل وتوسط پیش نهاد های جداگانه نواقصات واوراق نتیجه ونظریهٔ‌واصله به‌مجلس انضباط وزارت ازطرف‌شعبه تقدیم وبعدتصویب ومفکور مجلس زمینه بمراجع مربوطه اش اطلاع گردیده است که اینک قرار ذیل ازشفا خانه هائیکه اوراق تفتیش‌آن تاکنون بوزارت مواصلت‌نموده وازطرف وزارت‌دراثر تصاویب مجلس‌هدایات صادرگردیده اسم برده می‌شود.

۱: تفتیش سال ۱۳۲۰ مدیریت صحیه ولایت هرات که طرف ملاحظهٔ شعبه قرار گرفته (۷) فقره نواقص رادارا بوده نواقص مزبور از طرف شعبه به مجلس انضباط وزارت تقدیم وبعد تصویب ونظریهٔ مجلس بمرجعش اطلاع گردیده تابه‌رفع نواقص مزبور بپر داز ند.

۲: تفتیش سال ۱۳۲۱ مدیریت صحیهٔ هرات که دارای (۹) فقره نواقصات بوده نواقصات مزبورازطرف شعبه به‌مجلس‌انضباط وزارت تقدیم وبعدتصویب ونظریهٔ مجلس مراتب بمرجعش اطلاع گردیده تابه‌رفع آنها بپردازند.

۳: تفتیش سال ۱۳۲۲ مدیریت شفاخانه مستورات ولایت هرات که (۵) فقره نواقص را حائز بوده ازطرف‌شعبه بیرون نویس‌وبه مجلس‌انضباط وزارت‌تقدیم وبعدتصویب ونظریه‌مجلس مراتب بمرجعش اخبارگردید تابرفع آنها اقدام نمایند.

٤: تفتیش سال۱۳۱۸ الی ۱۳۲۰ ماموریت غورات که نواقص آن‌ازروی اوراق واصله ازطرف شعبه به مجلس انضباط وزارت تقدیم و دراثر تصویب ونظریهٔ مجلس زمینه بمرجعش خبرداده شد تابرفع آنهااقدام نمایند.

۵:اوراق تفتیش۱۳۲٤مدیریت مزارشریف وماموریت صحیهٔ شبرغان وماموریت صحیهٔ بلخ وماموریت صحیهٔ ایبک که عبارت از (۳۱٦) ورق بوده بوزارت واصل وبه نسبتیکه اوراق مزبوره دارای نواقص بوده وازطرفی مراتب اصولی راطی نکرده وبه‌مجلس مشوره‌تقدیم نشده

و برای اشخاص مسئول وغفلت کار جزا تعین نگردیده بود به مجلس انضباط وزارت رویت داد شدو قرار مجلس- اوراق مزبوره وایس به مرجعش مسترد شد تاحسب اصول محاکمات بعد طی مراتب اصولی اوراق مزبوره را ارسال نمایند.

۶- تفتیش ۱۳۲۴ شفاخانهٔ اند خوی که دارای (۱۰) فقره نواقص بوده از طرف شعبه پیش نهاد جدا گانا به مجلس انضباط وزارت تقدیم و بعد تصویب برای اشخاصیکه جزا تعین شده بود جهت تطبیق بشعبهٔ مربوطه اش اطلاع وصورت مصوبه مجلس برای اصلاح نواقص مزبوره به مرجعش خبر داده شده است

۷- تفتیش شفاخانهٔ چخانسور ازسال ۱۳۲۴ الی ۱۳۲۶ که در اثر اطلاع مخصوصی صورت گرفته ودرین اواخر اوراق تفتیش ونتیجه ونظریه هیئت و مصوبه مجلس مشوره بوزارت واصل گردیده اوراق مزبوره از طرف شعبه بمجلس انضباط وزارت رویت داده شد پس از قرائت یك اندازه بر مسئولیت ص، فقیرالله خان مامورصحیه ترجمانی می نمود ، مجلس چنین ابراز نظریه فرمودند که ص، فقیرالله خان کهفعلا دربل خمری ایفای وظیفه میدارد از آنجا تبدیل و بشفاخانهٔ محبس مقرر شود . تا بروزهای مجلس احضار کرده شود که فقرهٔ نسبتی بهمان وچخانسور مذکور طرف تحقیق ومحکمه قرار گیرد . گویا این موضوع تحت بازخواست می باشد.

۸- در برج اسد سال جاری دوقطعه عریضه یکی از طرف مستخدمین شفاخانهٔ غزنی وقطعهٔ دیگر از طرف بعضاً مامورین بلدیه وقریه داران و اهالی راجع به عدم وظیفه شناسی ص، محمد رسول خان وسا مدیر صحیهٔ غزنی بوزارت واصل وطوریکه مراتب توسط حکومتی کلان غزنی طرف تحقیق قرارداده شددرنتیجهمعلومشد که موضوع طور دیگر بوده از طرف مدیت تفتیش زمینه بهمجلس پیش نهاد - از طرف مجلس به منسوبین طب ۱۵ روزه قطع معاش تصویب بعمل آمد ودر بارهٔ قریه داران و اهالی نظریه داده شد که جزای آنها باید ازطرف ولایت کابل بعمل آید همانا ازطرف شعبه قضیه بولایت کابل خبر داده شد تا دران باره اجراآت بدارند .

۳ ، تفتیش وکنترول دوافروشی های شهری در سال جاری نظر به اینکه ازطرف دافغانستان بانك اسعار خارجه جهت آردر ودواخانه ها داده شده نتوانست وخریداسعارطرف ضرورت شان از بازار آزاد نظریه داده شد وهم از طرفی که نرخ اسعار را ر باساس دافغانستان بانك بوزارت داده نتوانست تا کنون صورت گرفته نتوانسته اگرچه از طرف شعبه باوجود مشکلات موجوده طبق مقررات موضوعه نسبت به خلاف رفتاری که از بعضی دوا فروشی ها مشاهده شده بعد پیش نهاد به مجلس انضباط وزارت جزائیکه به او شان داده شده تطبیق گردیده است .

ج : مدیریت درملواکی

۱ ـ مدیریت درملواکی طورهمه‌ساله باشعباتیکه احتیاج ادویه وسامان طبی داشته معاونت نموده وبسلسله دیپو برفع ضرورت آنها کوشیده که‌ازین حیث باتمام موسسات صحی عین‌از مربوطات وزارت صحیه ومربوطات دیگر وزارت خانه‌ها ، ریاسات وانحادیه های‌ملی رسیدگی نموده است .

۲ : درابتدای سال بموجودی دیپو وادویه‌فروشی‌های دیپواقدام‌ودر نتیجه سال‌موجودی را اصولاً در اوائل سنهٔ حاضره باتمام رسانید .

۳ :ـ علاوتا درملواکی‌درتشریح ادویه جاتیکه‌وارد دیپومیگردید نیزسهم گرفته‌ذریعهٔ هیئت درائنای تشریح بادیپو همکاری ولست‌های ادویه بصورت مشرح مرتب ومنظم نموده است .

٤ :ـ تقسیمات ادویه شفاخانه‌های ولایات شمال وغرب‌مملکت عزیز امسال برخلاف‌سنوات گذشته توسط درملواکی بشفاخانه های مذکوررسانیده شد یعنی یك هیئت برای رسانیدن‌ادویه ولایات‌شمال که‌عبارت ازقطغن، مزارشریف ومیمنه باشدموظف شدوهیئتی دیگرهم‌جهة توزیع‌ادویه ولایات‌وشفاخانه‌های‌غربی از قبیل‌غزنی ولایت‌قندهار،هرات فراه، چخانسور تعین واعزام گردیدند.

۵ :ـ مدیریت درملواکی ازحیث اینکه احتیاج زیاد پنسلین وستریپتومایسین را درمملکت عزیز ملاحظه نموده بود به‌تورید یك‌اندازه پنسلین وستریپتو مایسین‌رابدیپودستورداد‌چنانچه در نتیجه ادویه جات مذکور وارد وطرف استفاده قرار گرفته است .

٦ :ـ چون اکثر نسخه مراجعین نسبت عدم موجودیت ادویه جات عادی و یاعاجله ازدواه فروشی های شهری جواب داده میشد مدیریت درملواکی برای وقایهٔ همچو وقایع‌لستی که‌از ۱۹۳ قلم ادویهٔ بسیط حاوی بوده باهژده قلم لست ادویه عاجله ترتیب وبدوا فروشی‌های شهری فرستاده امرصادر مود که‌باید ادویهٔ مذکوررا دایماً دوافروشی هاموجود داشته باشد.

۷ :ـ امسال مدیریت درملواکی قریباً تماما ادویه پی‌تنت‌راتحت امرخود قرارداد تابه اینوسیله بتواند ازیك طرف ارسوء استفاده جلو گیری نماید وازطرف دیگر در تعادل اسعار خارجی مشکلات تولید نکند وهم‌برای اینکه در صرفیات نیو سلورسن که امروز قیمت‌زیادرا حائز است گزاف خرچی بعمل نیاید فیصله کرده تا لمقابل نتیجه خون پرداخته شود .

۸ : درهذا سنه که مدیریت مجادله خوشبختانه‌تشکیل گردید مدیریت درملواکی بامدیریت مجادله همدست وهمکار گشته‌هر نوع واکسن‌های ادویه‌وسامان راتهیه وترتیب نموده بمراجعش عندالضرورت بسرعم ترین وقت ارسال نموده است .

۹ :ـ سابقابعضی شفاخانه‌هاباوصف اینکه گرد ونواحی آن‌فاقد دوافروشی بوده در بودجه

یک مقدار پول به اختیار خود داشت و برخلاف پول شفاخانه‌های بزرگ ولایات یک اندازه جزوی ازین قسم بودیجه منظوری داشتند که مدیریت درملواکی این مسئله را تعدیل ازشفاخانه های اول الذکر را بمرکز معطل و به اختیار شفاخانه های دوم یک مقدار پول قابل استفاده گذاشت.

۱۰ :- نظر باینکه هنوز مدیریت مجادله صورت مدیریت رابخود نگرفته بود حسب هدایات صلاحیت دار وزارت صحیه مسائل تشکیلات و ترتیبات ریاست مجادله ملاریا ازمدیریت درملواکی ترتیب و پس از تکمیل بمدیریت بین‌المللی تسلیم داده شد.

۱۱ :- همچنان تشکیلات مدیریت اسپنچاری مربوط دیپو نیز از مدیریت درملواکی در هذاسنه صورت اکمال رابخود گرفت.

۱۲ :- بعضاً یک اندازه پول پس ازترسیل ادویه های برخی شفاخانه ها در بودجه همان شفاخانه ماند و شعبه مربوطه لست در خواستی دومی خودرا فرستاد که این قسم ادویه هانیز بزود ترین وقت توسط درملواکی بمنابع آن ارسال گردید.

۱۳ :- درین اواخر نسبت اینکه ازیکطرف ادویه پی‌تنت دیپو بازار فرق شده بتواند واز جانبی هم ازادویهٔ دیپو سوء استفاده نشود مدیریت درملواکی تجویز نموده امر صادر کرد تاتمام این قبیل ادویه مهر وتاپه کرده شود.

۱۴ : درین چند سال اخیر بلدیهٔ هرات طور معاونت وهمکاری یک اندازه پول قسم اعانه او ناف بنام واردات وزارت صحیه تحویل خزانه نموده راجع به قطع وفیصلهٔ مسائل مذکور مدیریت درملواکی داخل اقدامات گردیده چنانچه ص . محمد اکبرخان مدیر درملواکی هم فعلاً در هرات برای همین مطلب خدمتی میباشد.

مدیریت مامورین:

تشکیلات داخلی وزارت صحیه قرار آتی تعدیل وتوسعه یافته است:

الف: ریاست عمومی حفظ الصحه وتامین صحت عامه که شعبات ذیل بآن مربوط است

(۱) مدیریت نشریات ، تبلیغات ومجله روغتیا.

(۲) « مجادله وامراض ساری.

(۳) « بین المللی.

(٤) « احصائیه.

ب: ریاست تشکیلات وتجهیزات:

(۱) مدیریت تشکیلات.

(۲) « درملواکی.

(۳) « تفتیش

ج: مدیریت عمومی اداری:
(۱) شعبه مامورین
(۲) « اجرائیه
(۳) مدیریت اوراق
د: مدیریت قلم مخصوص
ه هفت دکتوریکه ازطرف ریاست پوهنتون باینوزارت معرفی شده و بمراجع آتی مقررشده اند:
(۱) دوکتور محمد حسین خان بحیث دکتور ژاندرمه اندخوی .
(۲) « غلام حضرت خان « « امام صاحب
(۳) « عبدالرحیم خان « « شفاخانهٔ گذرگاه
(۴) « عبدالنبی خان « سر طبیب دایزنگی
(۵) « غلام حیدر خان « شامل عسکری شده است
(۶) « محمد اکبر خان « دوکتور محبس
(۷) « حیدر علیخان « معاینه خانه شهر آرا.
(و) (۱) یکعده آبله کوبان از کورس آبله کوبی فارغ و بمراجع مربوط عوض کمبود مقرر گردیدند.
(۲) « پرستاران اختصاصی فارغ التحصیل مکتب پرستاری از ریاست پوهنتون فارغ بحیث پرستار و کفیل سرپرستار عوض کمبود بشفاخانه ها مقرر شدند .
(۳) باهزتمند دوکتورطالب بیك متخصص امراض داخله ازتاریخ ۲٤ ثور ۱۳۲۷ تا ۲٤ ثور ۲۸ برای یکسال تجدید قرارداد شد.
(٤) بامحترمه منورخانم دوکتورس نسائیه ازتاریخ ۲٤ ثور ۱۳۲۷ الی ۲٤ ثور ۱۳۲۸ تجدید قرار داد شده است.
(۵) ع دوکتور عبدالظاهر خان سرطبیب معاینه خانه های بلدیه در ترفیعات سنوی هذاسنه ازرتبه ٤ برتبه ۳ ترفیع نموده است .
(٦) ع دوکتور عبدالرحیم خان رئیس انجمن ملاریا در ترفیعات سنویه ازرتبه ٤ برتبه ۳ ترفیع نموده است .

باهمکاری ریاست بلدیهٔ کابل موسسه زایشگاه درشهر آرا افتتاح یافت که دوکتورس منورخانم در آنجا موظف بوده تحت نظارت ونگرانی سر طبابت اجراآت مینمایند .

انجمن اتحادیه دوکتورن دندان افغانی نیزافتتاح یافته که حسب تصویب هیئت دوکتوان دندان ومنظوری مقام وزارت دوکتورعبدالله خان طرزی بحیث رئیس افتخاری آن تعین شدند وانجمن مذکورراع،ج کفیل وزارت صحیه افتتاح نمودند .

امور وزارت مخابرات

وزارت مخابرات درسال جاری در شقوق مختلفهٔ دوائر مربوطهٔ خویش حتی المقدور اقدامات نافعی نموده که اینک خلص کار های مهمهٔ آن را قرار آتی نشر می نمائیم:

امور پستی:

الف ارتباط خارجه:

تاسال ۲٦ صرف پارسلاتیکه از خارج افغانستان بنام دفتر های پستی کابل - قندهار- جلال آباد میرسید پذیرفته می شد، اما در سال جاری این محدودیت را وسعت داده به پذیرفتن پارسلات وارده از خارج برای دفاتر پستی تقریباً اکثر مراکز پستی افغانی از قبیل شهرهای هرات- قندهار- میمنه - مزار شریف - گردیز- قطغن - بدخشان و چهاریکار موافقت بعمل آمده و از صورت موافقت پذیرفتن پارسلات وارده بتمام ممالك عضواتحادیهٔ بین پستی برن ذریعه دفتر اتحادیهٔ بین‌المللی پستی خبر داده شده است .

چون مرسولات پستی وپارسل‌های بعضی ممالك خارجه که از طریق بمبئی می آیند ذریعهٔ دفتر پستی بمبئی به‌پسته خانه‌های پاکستان تقسیم شده‌واز پاکستان‌دو باره بسته گردیده به کابل میرسد که این طریقه سبب معطلی وسکتگی امور پستی را فراهم ساخته است ، لهذا اقدامات متواتر در جریان است تادر آینده پسته های مربوط به افغانستان از خود دفتر پستی بمبئی بنام دفاتر پستی کابل - قندهار- وجلال‌آباد بسته گردیده سرراست به‌دفاتر پستی این مملکت برسد البته‌این‌طریقه‌علاوه براینکه‌مرسولات‌پستی بدون معطلی به‌مراجع آن میرسد ترصد وتجسس ما را در امور بعضی مرسولاتیکه خلاف ترتیب پستی بوده و ناقص میرسد نیز منحصر بیك‌مرجع ساخته وعلاوه برآن بسیار امید است رفع شکایات مرسل‌الیه شده بتواند .

تصدیق قراردادهای پوستی‌وپارسلاتیکه در سال ٤٧ در پاریس منعقد شده بود، ترتیب نقشهٔ‌پستی خطوط داخلی، پسته های افغانستان که یك‌نقل‌آن بدفتر اتحادیهٔ‌پستی بین المللی متعینه برن نیز ارسال شده است پذیرفتن ارسالات پستی از افغانستان برای همسایه از طریق پاکستان وهندوستان تقدیم یك اندازه تکت های پستی افغانستان بطور هدیه برای بعضی ممالك که خواهش نموده بودند واین تعارف ذریعهٔ دفتر بین المللی پستی برن بعمل آمده است .

- ترتیب حساب بابت پارسلات باهندوستان درسال ۱۹۴۸

ب : - امور پستی درداخل :-

- ع غلام فاروق خان مدیر عمومی پسته برای ٦ ماه به غرض تکمیل عملیات ومطالعات وتوسعهٔ معلومات درامور پستی بهسویس اعزام وبعد ازتکمیل مطالعات ومیعاد مذکور موفقانه بوطن عودت نمودند .

- فرمایش وطبع یکتعداد مکفی تکت پوسته به اروپا طبع وتوزیع دونوع تکت‌های مخصوص (روزحمایت اطفال) که دران روزدرتمام پسته‌خانه های افغانستان بفروش رسیده ودرمکاتیب استعمال‌شده وعایدات آن بحساب اعانه اطفال تعلق گرفته است .

طبع یك قسم تکت بغرض رسالگرهٔ یونو) کهدر تمام پسته خانه ها برای یك روز بفروش رسیده .

ارسال ومرسول مراسلات پسته ازقندهار به ارزگان وبالمقابل ذریعه موتر

- افتتاح پسته خانهٔ محلی درمنطقهٔ ده سبز (کابل)

تزئید درارسال ومرسول پستی درخط کابل الی پل خمری به ترتیب یومیه وبین کابل ومزارشریف - قطغن - قندهار - جنوبی - درهر هفته ازهفته ۳ دفعه الی هفته ٤ مرتبه در جنوبی از ۲ به ۳ دفعه .

- حمل و نقل پسته ذریعه موتر در خطوط ارگون وخوست که قبلا ذریعهٔ افراد پیاده به عمل می آمد .

امور تیلگرافی :-

الف : - مربوط به خارجه :

شمول افغانستان در کنوانسیون تلگرافی بین‌المللی اتلانتیك سنه ۱۹۴۷ و اطلاع آن به حکومت سویس وسکرتر - جنرال دفتر اتحادیهٔ تلگرافی جینوا .

- ترتیب پروژه های قرارداد تلگرافی سیمدار وبیسیم وهم‌رادیو تیلفونی بین افغانستان وپاکستان و افغانستان وهندوستان

- شمولیت افغانستان درکمیتهٔ فریکانس های بین‌المللی درجینواء « بحیث سامع »

- ترتیب نرخ نامهٔ تلگرافی‌ازطریق‌اتحادجماهیرشوروی واطلاع دادن آن بدوائرمربوطه .

تادیه سهم اشتراك سال ۱۹۴۸ دفتر بین‌المللی تلگرافی برن .

جریان مخابرات رادیو تیلفونی از کابل بالندن وازلندن با کابل کهعجالتا طور امتحانی بعضی اوقات بکار می افتد .

برعلاوهٔ کورس تیلگراف سیمدار که در وزارت مخابرات جری بوده و سالانه تعدادی تلگرافی شق سیمدار را تهیه می نماید وزارت مخابرات داخل اقدامات است تانظر به پلان مرتبه چندنفر طلبه برای تحصیل شق تلگراف بیسیم وهم سیمدار به خارج بفرستد .

- اقدامات برای خریداری چنددستگاهای رادیو تیلفونی ورادیو تلگرافی جهت برقرار نمودن سرویس های رادیو تیلفونی ورادیو تلگرافی بامراکز خارجه وداخله .

اقدامات برای خریداری سامان عصری وسیستم جدید تلگراف سیمدار جهت تلگراف خانه‌های موجودهٔ نقاط افغانستان اقدامات برای خریداری هفت ستیشن بیسم خورد ویك ستیشن بیسیم بزرگ برای سرویس مخابرات داخلی وخارجی .

ب : - مربوط به امور تلگرافی داخله .

- تاسیس تلگراف خانهٔ سیمدار درچاریکار .

- برعلاوهٔ کورس تلگراف سیمدار که دروزارت مخابرات جریان داردگرفتن ترتیبات مقدماتی برای تاسیس یك کورس تلگراف بیسیم .

- فرستادن هیئت های فنی تفتیش برای وارسی لین‌های تلگراف سیمدار ولایات شمالی .

- اجراآت برای تطبیق دوسیه های وارده مشابهات بین‌المللی که‌ازدفتر تلگراف خانه می‌رسد واخبار توزیع آن به تلگراف خانه های داخلی .

ترتیب پلان توسعهٔ تلگراف خانه های جدیدالتشکیل سیمدار وبیسیم .

(امور تیلفون) :-

- چون پلان اتوموماتساختن تیلفون‌های تمام نقاط افغانستان به‌تدریجی بوده دریك سال ویا دو سال بنابر کثر اقتصادی به عمل آورده شده نمی‌تواند عجالتاً یك‌دستگاه یك هزار لینه اتومات از امریکا خریداری گردیده وعنقریب به کابل وارد ونصب خواهد شد .

- برای فن‌انجنیری ومیخانیکی ودستگاهای تیلفون های اتومات وغیره (   )متعلم برای تحصیل فن تیلفون به خارج اعزام شده ودرنظر است فرستادن متعلمین برای این فن درهرسال به‌عمل آورده شود .

علاوتاً راجع به‌امور تیلفون اساساً وزارت مخابرات درنظر دارد عوض سیستم موجوده (سنترال بطری ولوکل بطری) تیلفون سیستم جدید اتوماتیك را به کار بیندازد اما تااینکه بکار انداختن سیستم های جدید موفقیت حاصل شود اینك در تقویهٔ سیستم موجوده نیز کوشش واقدامات چندی نموده است بدین قرار :

الف : خریداری سامان توسعه وامدادیه از قبیل سوچبوردهای متعدد از ده لینه الی ۱۰۰ لینهٔ کیبلی وهوائی وهمچنین دستگاهای تیلفون وباقی سامان ضروریه چنانچه اکثر

سامان مذکور به کابل وارد وبه مراکز لازمه وضروریه مثل - کابل - قندهار - هرات مشرقی - گردیز - میمنه وغیره توزیع و نصب گردیده وهم به کار انداخته شده است .

ب : - تمدید لین تیلفون درحکومت کلان دایزنگی بطول تقریبا(۲۰۰) میل .

ج - فرمائش یك اندازه سامان لین های تیلفون از قبیل سیم، انسلتر وغیره .

مدیریت مخابرات مزار شریف :

۱:- قبل ازین پسته های عنوانی ولایات هرات ، مشرقی، جنوبی و قندهار توسط پسته عنوانی مرکز صادر میگردید. درهذه السنه عنوانی ولایات مذکور ازمدیریت عمومی مخابرات ولایت مزار شریف پسته سرراست ومستقیما صادر می شود .

۲:- یك پسته خانهٔ شهری درهذه السنه منظوری آن واصل وبرای تسهیل اجرای مراسلات دوائر رسمی وغیره مراجعین درحصهٔ بازار حلم افتتاح ومامور مؤظف آن به اجرای امور پستی می پردازد .

۳:- ازجملهٔ چوب های باقیماندهٔ سال گذشته پایه های تیلفون به تعداد یکهزار وپنجصد اصله درهذه السنه ازسرپل الی پشم شوئی واز خچچی الی لین بغزقم بطرف خدبخشی همبرغان واندخوی نصب وبکار انداخته شد وبتعداد دو هزار وپنجصد اصله پایه چوبی جدید توسط مامور وظیفه دار مدیریت عمومی مخابرات تحت کار است که بعوض پایه های کمبود وبیکاره درحصهٔ لین مربوطه حکومات آقچه ، دولت آباد وحکومت کلان بلخ نصب کرده شود .

مدیریت مخابرات ولایت جنوبی:

حکومتی جاجی میدان که درحاشیهٔ سرحد واقع بوده ولین تیلفون درآنجا تمدید نگردیده بود نظر به مشکلات اداری، وایجابات منطقوی حسب پیشنهاد ریاست تنظیمیه و منظوری مقام صلاحیتدار از مرکز حکومت کلان خوست تاحکومتی مذکور لین تیلفون تمدید ومورداستفاده قرار داده شد .

مدیریت مخابرات حکومت اعلای فراه :

یك سوچبورد بین سلیان وچخانسور نصب نموده ودرمعرض استفاده قرار گرفته است . ونظر به پیشنهاد حکومت اعلای فراه ومنظوری وزارت مربوطه لین تیلفون علاقهٔ بالابلوك وعلاقه نادعلی وعلاقه قلعه کاه سامان تمدید لین از قبیل سیم وغیره تهیه گردیده است.

امور معادن

درا ثر تحقیقات واجراآت چندین ساله این امر به اثبات رسیده که سایر معادن مکشوفهٔ مملکت عزیز ما مستلزم تحقیقات سروی (Survey) وجیالوجی (طبقات الارض) و برمه کاری (Boring) وحفر صوفها و تونل کشی وغیره مطالعات فنی بوده وسروی عمومی واجرای تمام این عملیات کارات صعب وپرمصرف میباشد که پیشبرد عملیات مذکورا یجاب استخدام گروپ های متخصصین وتهیهٔ آلات ولوازم فنی را مینماید اهر گروپ مشتمل ازمتخصصین جیالوجی وسرویرها نمونه بردار - برمه کار - محلل - انجنیر استخراج آمر ومنتظم اداره بوده وبا لوازم مکمل به تحقیقات مفصل طبقات الارض ونقشه برداری وبرمه کاری وانجنیر هریك ازمعادن ضرور به بپردازند که برای انجام این کار بودجهٔ هنگفتی از جملهٔ ضروریات است دروقتیکه یك بودجه برای تعالی و ارتقاعی منابع معدنی مورد بحث قرار میگیرد اشخاصیکه اینموضوعرا تحت غور میگیرند بایمضا که اجراآت وزارت معدن را از دور مشاهده میکنند اولتر باید بدانند که نتائج این کار بیك گونه چانس متعلق و مربوط است غالباً تجسسات موادمعدنی درزیر زمین خسارا تیرا عاید میکنند وگاهی از همچه تجسسات وکشفیات چانسی بدست می آید که تمام خسارات را جبران مینماید مثلا در برمه کاری معادن تیل ممکن ده سوراخ برمه که دراعماق معدن فرو برده شود تیل ندهد مگر از سوراخ یازدهم ممکن بمقداروافر تیل فوران نماید که تمام مصارف را تلافی کرده ومنافعی هم تولید نماید یا اینکه به هیچ نتیجه واصل نشده وتمام مصارف بهدر برود چون وزارت معادن فعلاً بدورهٔ کشفیات مقدماتی ذخایر معدنی مملکت خویش قدم اول گذاشته و دو راه پیدا کردن مفاد ازراه چانس خوب جد جهد میورزد بایست دراین چانس ترتیبی اتخاذ شود که بیشتر به مفاد مملکت عزیز تمام شود .

۱ - : چون وزارت معادن در حال حاضر نظر به ملحوظات و مشکلات فوق قادر به صدور فلزات صاف وخالص نمیباشد برای آیندهٔ قریب عوض فلزات خالص تنها مواد خام معدنی را صادر وبه مارکیت های دنیا عرضه خواهد نمود موادمعدنی کروم (Chromite) تالك (Talc) یعنی سنگ صابون سرب (Lead) و جست (Zinc) بیریل (Bergl) تماماً بدون ذوب و تصفیه قابل فروش بازار دنیا میباشند چون عملیات ذوب وتصفیهٔ آنها تورید ونصب ماشین های قیمتی را ایجاب میکند وهم مقاصد تصفیهٔ آنها به تهیهٔ مواد محروقاتی منحصر بوده که در مملکت ما قلت دارد در این صورت بواسطهٔ عدم لوازم ضروریه ودربرداشتن مشکلات فوق لازم میگردد برای فروش مواد خام پیداوار مملکت خریدار مناسب پیدا کرده شود چنانچه دراین باب بامراجعاتیکه به مواد خام معدنی فوق الذکر احتیاج دارند مذاکرات واقدامات لازمه جریان دارد .

۲ - : فعلاً وزارت معادن افکار خود را به صادرات همان نوع معدنیات تمرکز داده که ماشین های معدن کنی یا میده کردن را ایجاب نمیکنند و یا کمتر لازم دارد مواد معدنی کروم وتالك وبیریل مثالهای برجسته ازمعدنیات تجارتی است که توسط مزدورکاران و عملهٔ کاریگر افغانی بوسایل سهل تر تولید میگردد بایست در دورهٔ فعلی که به مضیقهٔ اقتصادی گرفتار هستیم نباید در امور معادن مملکت که تا هنوز سرنوشت آنها طور قطعی معلوم نشده ماشینهای گرانبهای معدنکنی خریده و بکاربیندازیم تنها برای کشفیات فعلی تحت الارضی بعضی معادن مهم از قبیل تیل، ذغال وغیره بوجود ماشینهای برمه ولوازمات ضروریهٔ آن مورد احتیاج دیده میشود تا بواسطهٔ آن چگونگی ذخایر و اوضاع طبقات داخلی معادن قابل کشفیات به سهولت و سرعت ممکنه معلوم شده بتواند بهمین جهت تحقیقات سروی و برمه کاری بعضی معادن از قبیل سرب وجست درهٔ نور و خاکریز قندهار ذریعهٔ کمپنی موریسن نودسن بصورت قرارداد رویدست گرفته شده ودر آینده که کارات معادن به پیمانهٔ وسیع جریان پیدا نماید عندالاقتضا به تهیه وتورید سامان و لوازم ماشینری بیشتر اقدام خواهد شد .

۳ - : وزارت معادن جدوجهد میورزد به تورید چنان معدنیاتیکه بصورت رگهای معدنی برروی زمین معلوم میشود ودرحجم وذخایر خود بزرگ بوده و قابل صدور مارکیت های دنیا واقع شده بتواند شروع کند و سپس اندازه دارائی (Ionnage) مادهٔ معدنی برای معدن کنی معلوم شود که در ضمن این تشریحات اجراآتی که درجریان سال ۱۳۲۷ را جع به معادن کرومیت لهوگرد وتالك موضع عبدالخیل شنوار و سرب وجست موضع درهٔ نور و بی بی گوهر خاکریز قندهار و بیریل درهٔ کنر مشرقی وغیره امور لازمه بعمل آمده ذیلاً بطور اختصار بغرض معلومات خوانندگان گرامی شرح داده میشود .

۱ - : راجع به کرومیت لهوگر : رگ کرومیت محمدآغه لهوگرد که به فاصلهٔ ۳ کیلومتر طرف شمال شرق قریه سیاه کوه نواحی محمدآغه وجود دارد وفاصله آن از مرکز (۳۶) میل میباشد بصورت یك شتوك در بین سنگهای باز یك قرار گرفته واز کرومیت خالص متشکل میباشد که بشکل مثلث ساختمان دارد ضلع طویل آن به طول پنجاه متر ودوضلع دیگر بطول ۳۶ متر و۳۱ متر درازی دارد که مساحت آن طور تخمین درحدود (۵۰۰) متر مربع بوده واگر عمق آن چهل متر تخمین شود بالغ بر(۱۰۴۳۴۰) تن مواد خام کرومیت ازهمان یك نقطهٔ مذکور بدست آمده میتواند دراثر تجسسات وزارت معدن یك ذخیرهٔ دومی بصورت یك برآمدگی (Outcrop) بطول (۱۹۰) فت وعرض (۶۶) فت بفاصلهٔ ۲۸ میلی کابل بموضع لهوگر جدید کشف گردیده که نسبت ذخیرهٔ اولی راه خوبتر و ذخیرهٔ بیشتر دارد همچنان متخصصین مربوطه موفق گردیدند که درهمان نواحی ذخیرهٔ سوم کرومیت را پیدا وهرسه معدن مذکور

تحت عملیات نقشه بردا ری قرار گرفت که بختم سال ۱۳۲۷ نقشه های توپو گرافی معادن مذکور نیز انجام و تکمیل یافت ودر همین نزدیکی ها برحسب قرار داد علیحده به امور برمه کاری معدن مذکور که به اندازهٔ (۳۲۶۶) فت برمه کاری را ایجاب میکند توسط کمپنی مو ریسن اقدام میشود مقدار زیاد مواد با لای سطح زمین موجود است که بدون وسایل ماشینری به ترتیب سهل وساده عملیات معدن کنی بالای آن شروع شده میتواند وفعلا طوریکه ذکر شد هزارها تن مواد خام کرومیت برای فروش درمار کیت های دنیا موجود دارد قیمت بازار کرومیت به اساس فیصدی کرومیك او کساید (Chromic Oxide) که دارای مادهٔ معدنی میباشد تعین میگردد. معیار اساسی برای فلز کروم که دربازار جهان بکارمیرود عبارت از فلزیست که حاوی ٤۸ فیصد کرومیك اوکساید باشد مادهٔ معدنی کرومیك ماتقریباً دارای ۵۱ تا ۵۰ فیصد خواهدبود یك نتیجهٔ تجزیهٔ آخری که از امریکا رسیده مقدار کرو میك او کساید نمونهٔ کرومیت ارسالی مارا ( ) فیصد نشان داده اند ونمونهٔ اولی که بغرض تجزیه در امریکا فرستاده شده بود مقدار موجودیت فلز خالص کرومیوم آنرا (۷۰۹ / ۳۷) فیصد وآهن محتوی آنرا (۲٤ / ۱۳) فیصد نشان داده اند قیمت همین نوع کرومیت در امریکا فیتن چهل دالر میبا شد راجع به فروش مواد خام و وسایل ترا نسپورت و تحقیقات مزید آن وزارت معدن داخل مفاهمه واقدامات میباشد و امید است به نتیجه واصل ومفاد ازفروش آن بدست آید .

ب) راجع به تالك (Talc) پیداوار عبدالخیل شنوار مشرقی :

مادهٔ معدنی تالك مشهور بسنگ صابون است ویك نوع سنگ سفید بسیار نرم ولشم میباشد ذخایر مکشوفهٔ آن درشنوار ازرقم بسیاراعلی بوده وذخیرهٔ آن مانند کومیت لهوکر خیلی بزرگ میباشد ورگهای سطحی آن یك سلسله ازلینز های (عدسیه) است که تایك میل وسعت داشته وهرعدسیهٔ آن به اندازهٔ پنجاهفت طویل و(۱۲) فت عریض میباشد ازحجم رگ سطحی زمین واضح میشود که مادهٔ معدنی تا لك به مقدار وافر موجود است استخراج آن بوسایل ساده تسهیلات زیاد دارد وبه واسطهٔ نزدیکی خط آهن پاکستان که چهل میل فاصلهٔ آن ازسرحد میباشد ترانسپورت مادهٔ معدنی مذکور به سهولت ونسبتا کرایه ارزانتر صورت خواهد گرفت قیمت موجوده فروش آن درامریکا از قرار فیتن چهل دالر میباشد که ازفروش آن نیز مفادی متصوراست تنها بواسطهٔ نرمی سنگهای مذکور ووسایل باربندی وجلوگیری ازسائیدن وشکستن آنها احتیاط و مشکلات زیادی بکار دارد که باربندی وتهیهٔ بارجامه درقیمت نقلیهٔ آن لنگر میاندازد این معدن همهزارها تن تالك برای فروش مارکیت های دنیاموجود کرده میتواند درسال ۱۳۲۷ نمونه های لازمه درامریکا فرستاده شده برای

تحقیق وانکشافات مزید معدن مذکور اقدامات جاری وبرای قرارداد و فروش آن مذاکرات ادامه دارد .

ج) راجع به معادن سرب وجست درهٔ نور وموضع بی بی گوهر و خاکریز قندهار :

علاوه بر تجسسات سال ۱۳۲۶ معدن مذکور درسال ۱۳۲۷ نیز چندین مراتب تحت معاینهٔ متخصصین وزارت قرار گرفت ونمونه های جمع شدگی بغرض تجزیه درامریکا ارسال شد که نتائج آن قرار ذیل است :

موضع درهٔ نور نمونه (٦٤) جست ۱۲/۳٤ فیصد سرب ۸۲/٥ فیصد نقره ۸۰ ٤/۷ اونس طلا ۰۲ ۱/۰ اونس

بی بی گوهر قندهار (٦٦) جست ۱٦/٤۱ فیصد سرب ۹۸ ۹/ فیصد نقره ۲۰ ۳/۳ اونس طلا ۰۰ ۱/۰ اونس

چون درهٔ نور وبی بی گوهر قندهار یك موضع مرغوب و برای امیدواری پیدایش انواع معدنیات بوده وقابل کشفیات مزید میباشد بنا بران مسایل نقشه برداری وبرمه کاری آن برحسب قرار داد علیحده با کمپنی موریسن تحت اجرا گرفته شده .

د) معاینات دراطراف معدن شبرغان ازروی نقشهٔ طوپوگرافی وجیالوجی توسط متخصصین داخلی وزارت ترتیب گردیده ثابت شد که انتی کلاین (کمانی) تیل شبرغان نسبت به دیگر انتی کلاین های تیل دار افغانستان زیادتر امیدبخش بوده مستلزم عملیات برمه کاری واکتشافی دیده میشود .

ر) بیریل موضع سرور درهٔ کنر مشرقی :

یك پارچه کرستل بزرگ بیریل که توسط آقای غلام علیخان ازموضع مذکور آورده شده بود به امریکا فرستاده شد تاازنقطهٔ نظر بیرلیم او کساید تجزیه کرده نتائج آنرا ارسال بدارند نمونهٔ مذکور درامریکا طرف دلچسپی زیاد واقع گردیده این مادهٔ معدنی نیز درمارکیت های دنیابازارخوبی دارد وبقیمت زیاد بفروش میرسد ولی مقدار فروش وصادرات آن مثل کروم یاتالك دربازار امریکاه به پیمانهٔ وسیع نمیباشد راجع به ذخیره ومقدار پیدایش مواد مذکور معاینات وتجسسات مزید ادامه دارد .

س : راجع به نقرهٔ پنجشیر . میگویند درقدیم نقره از روادی پنجشیر بدست می آمد بهمین ملحوظ تجسسات ومطالعاتیکه درجریان سال ۱۳۲۷ ذریعهٔ عزتمند مستر والش وباقی متخصصین بدرهٔ پنجشیر بعمل آمد ظاهر گردید که منطقهٔ پنجشیر از حیث دارائی معادن یك منطقهٔ خیلی دلچسپ بوده و مستلزم تحقیقات اکتشافی ومطالعات فنی مزید میباشد معادن متنوعه ازقبیل مس وآهن وسرب وغیره درآنجا وجود دارد درموضع درهٔ غربی یك عده حفریات سابقه موجود میباشد که مستروالش وآقای دوکتور سلطان احمدخان براین عقیده هستند که درین حصه معدن سابقهٔ نقرهٔ پنجشیر که یاقوت حموی درکتاب معروف معجان البلدان خود از آن حکایه نموده واقع خواهد بود تا جائیکه متخصصین مذکور معلومات نمودند از معدن قدیمهٔ مذکور گالینیت نقره دار (ترکیب معدنی سرب وگوگرد) استخراج گردیده است مگر مقدار

نقرهٔ آن قلیل است از وضعیت عمومی حفریات معدن قرار نظریهٔ دا کتر سلطان احمد خان چنان معلوم میشود که باید دراعماق تحتانی معدن مقدار نقره رو به افزودی برود واین طبقه را که دراصطلاح علمی سمینتیشن میگویند شاید در عمق شصت متری سطح معدن موجود باشد صوفهای قدیمی معدن مذکور بواسطهٔ ضیق وقت کاملا دیده نشده ودر نظر است که منطقهٔ معدن دار پنجشیر از حصهٔ زمان کورالی خاواك که تقریبا به طول ۳۰ کیلومتر میباشد عندالموقع در سال ۱۳۲۸ به پیمانهٔ وسیعتر تجسسات وکشفیات گردد مسائلیکه به تجسسات وکشفیات معادن ربط داشت باصورت اقدامات وزارت معادن بصورت مجمل درفوق توضیح گردید معادنیکه تحت کار وعمل میباشد صورت واردات آنها قرار ذیل شرح داده میشود بحیث عمومی ترتیب جریان کار وترقی عمل در معادن نمك و ذغال که تحت کار و استفاده میباشد درسال ۱۳۲۷ نسبت سال ۱۳۲۶ در ترقی ومفاد میباشند که تطبیق آن طور خلاصه در جدول ذیل نشان داده میشود

واردات	سالتمام سنه ۱۳۲۶	یازده ماهه الی اخیر دلو سال ۱۳۲۷
۱ - مدیریت نمك تالقان	۲۲۴۵۷۶۰/۸۲ - افغانی	۳۲۷۷۶۷۸/۳۹ - افغانی
۲- « « « نمك اندخوی	۱۷۰۵۵۷۴/۹۰ - «	۲۳۸۰۳۷۷/۵۸ - « « «
۳- « « « نمکسار تاجقرغان	۱۲۶۸۰۶/۷۵ - «	۱۲۲۹۶۰/۶۰ - « « «
۴- « « « نمکسار قندهار که به اجاره داده شده	۳۰۰۰۰۰/۰ - «	۳۰۰۰۰۰/۰ - « « «
۵- هرات که اهالی عایدات نمك مذکور را بالای مواشی و مالیهٔ خود قبول کرده اند	۲۲۰۰۰۰۰/۰ - «	۲۲۰۰۰۰۰/۰ - « « «

سالتمام سال ۱۳۲۶ — یازده ماهه الی اخیر دلو ۱۳۲۷

۶- نمك چشمهٔ غوربند که به اجاره داده شده ۳۱۳۶۰/۰ — افغانی

۷- نمك ملك دینخیل مقر که عمل آن شش ماهه میباشد ۱۶۲۷/۵۰ - « ۴۳۴۱۸/۷۵ — افغانی

۸- نمکسار کلفگان ۱۱۵۴۵/۴۴ — « ۳۱۹۱۱۳/۲۳ — «

فروش ذغال معدن ایشپشته درسال ۱۳۲۶ = ۴۴۵۸/۴۶ -- خروار قیمت آن — ۱۱۱۴۶۲۵/۰ — «

« « « « « « « « « ۱۳۲۷

بالای دوائر = ۶۷۰۴/۵۲ — خروار « « « « ۱۲۱۵۸۳۷/۰ — «

فروش ذغال معدن ایشپشته در سال ۲۷ برای

مصارف سوخت داشها = ۱۹۰۰/۰ — خروار « « « « ۹۵۰۰۰/۰ — «

فروش ذغال معدن کرکر درسال ۱۳۲۶ کار نشده .

« « « « « « « « « « « « ۱۳۲۷ ۲۸۶۰/۰ — خروار تخمین ۱۹۸۸۰۶/۰ — افغانی

امور ریاست مستقل زراعت

در راپورت اجراآت سنه ۱۳۲۶ ریاست مستقل زراعت که درج سالنامه گردیده بود صراحتاً متذکر شده بودیم که درپروگرام مرتبهٔ ریاست مستقل زراعت سه‌سال اول مخصوص فراهم آوری معلومات وتوسعهٔ تحقیقات وجمع آوری وسایل کار وفراهم آوری نفر وقوهٔ پیشبرد کار میباشد ودرسه سال دوم عملیات فنی ودرسه سال سوم تطبیقات آن بعمل می‌آید ومتذکر شده بودیم به آنهم ریاست زراعت درسال اول فعالیت خودرامحدود به‌فراهم آوری معلومات وتوسعه وتحقیقات ندانسته درزمینهٔ بعضی امور مهم فلاحتی که موقعیت و اقتصادی وقت ایجاب تعطیل آنرا کرده نمیتوانست داخل میدان عمل گردیده در همان سال ۱۳۲۶ پارهٔ از کارات مهم ازقوه به فعل انجامیده که برجسته ترین آن فراهم نمودن غله برای اهالی وترتیب پلان تولیدات پنبه ولبلبو وسیاست مالداری وپخته کاری دهانه شا و مدافعهٔ امراض حیوانی ونباتی واعطای قرضه بدهاقین وخریداری یکعده ماشین‌های زراعتی وتشکیل بعضی اتحادیه های زراعتی وانتظام وتوسعهٔ امور مساح و فروش یك اندازه اراضی حکومتی وغیره کارهای مهم دیگر بوده است که اکثر آنها در همان سال ۱۳۲۶ قطع نگردیده و دامنهٔ اجراآت آن برای سنه ۱۳۲۷ توسعه پذیرفته است یعنی در جریان سنه ۱۳۲۷ کارهائیکه بعمل‌آمده است اکثراً نتیجهٔ کارهای آغاز شده سنه ۱۳۲۶ بوده است که در سنه ۱۳۲۷ صورت تکمیل پذیرفته است .

ناگفته نماند که درجریان سنه ۱۳۲۷ ریاست زراعت درعملی نمودن اکثر کارهای که دارای جنبهٔ تخنیکی میباشد خصوصاً تورید ماشین‌ها وآلات وادوات‌فنی دچار مشکلات بوده است وبنا علیه درعملی نمودن نصب‌العین‌های خویش طوریکه درپروگرام کار تعین وتثبیت گردیده است بسکتگی های مخصوصی دچار بوده است که اکر سکتگی های مذکور بنا بروضعیت بحرانی دنیا ادامه پذیرد البته دراجرای امور خصوصاً کار هائیکه اجرای آن وابسته بماشین ها وآلات وادوات فنی میباشد اختلال مهمی پدیدار خواهد شد . مثال برجسته که برای اثبات این مدلول داریم موضوع تراکتور های بغلان است که بایست درماه نومبر ۱۳۲۷ به کابل رسیده ودراواخر سنه دربغلان برای‌زراعت لبلبو بکار انداخته میشد ولاکن باوجود تاکیدات ومساعی متواتر ریاست زراعت تا کنون ترکتور های مطلوبه وماشین های منضمهٔ آن بریاست توصل نورزیده است . باساس همین پیش‌آمد میتوان مشکلات تخنیکی ریاست زراعت را که پیشبرد کاراتش با وسایل وادوات فنی ارتباط کلی دارد قیاس نمود بااین همه مشکلات ریاست‌زراعت درجریان سنه۱۳۲۷ دراثر فعالیت ومساعی خویش

موفق به انجام دادن یك عـده کار های مهمی شده است که اجمالاً قرار ذیل معلومات داده میشود :

آ) استخدام یکمده متخصصین زراعتی از آستریا .

ب) فرمایش دادن ترا کتور ها وبعضی ماشین های زراعتی وآلات وادوات فنی .

ج) فرمایش دادن مواد کیمیاوی ضد حشرات وامراض .

د) فرمایش یك مقدار سیروم وواکسین ضد امراض حیوانی .

ز) تورید یکصد تن تخم لبلبو برای اراضی بغلان ودیگر حبوب مثل گندم ، سویابین زغر ، آفتاب پرست ، بیدانجیر ، ونباتات جنگلی سبزیجات وغیره .

س) ترویج وتوسعهٔ زرع پنبه واجراآتیکه در آن باره بعمل است .

ش) ترویج وتوسعهٔ زرع لبلبو دربغلان واجراآتیکه درآن باره بعمل آمده است .

ع) مسایل آبیاری واصلاحات درآن باره .

ف) فروش املاك بمطلوب اینکه ذریعهٔ اهالی بصورت بهتر مورد استفاده قرار داده شوند .

۱ ـ استخدام یکمده متخصصین زراعتی آستریا :

زراعت که باصطلاح عصری فنی بلند بردن تولیدات حیوانی ونباتی است با تکنیك عصری آنقدرها ارتباط کلی دارد که درهر مملکتی که بدون تمسك به تطبیقات فنی و بدون استفاده از ذرایع تکنیکی به تولیدات زراعتی میپردازند مساعی زراعتی دستخوش تحولات غیر مترقبه بوده بمقابل مصرف وزحمتی که در زرع اراضی خویش متحمل میکردند بدون محصول جزئی که آنهم به تلفات وصدمات متعدد متصادف میباشد چیز دیگری بدست آورده نمیتوانند حاصل فی جریبی غله جات وسبزیجات خیلی قلیل ، حیوانات اهلی ضعیف بامراض دچارو حاصلات سر درختی از حوادث جوی وحملهٔ حشرات متعدد باتناقص توام ودر نتیجه دهاقین بخسارات اقتصادی وپریشانی مبتلا ودراوضاع اقتصادی مملکت بحرانی پدیدار میگردد .

پس خواهی ناخواهی بایست مملکتما که برای تامین حوائج داخلی وتقویهٔ تجارتخویش در خارج مجبور به بلند بردن تولیدات زراعتی خویش میباشد بذرائع تکنیکی ومیکانیکی عصری متوسل گردیده حاصلات زمین خود را زیاد وحیوانات خود را بمقابل امراض وضعف مدافعه ـ وتقویه ومحصولات سردرختی را اصلاح ومقدار آنرا زیاد نموده ودهاقین خود را به تمام ذرائع ممکنه وتوان خویش تقویه نماید ـ

اینهمه مسایلی است که ریاست زراعت داخل پروگرام خود نموده بمطلوب اینکه این مرام از قوه به فعل انجامد درحالیکه ذرائع فنی لازمه بدست رسش هم نبوده است تا حدی داخل اقدامات شده است لاکن برای اینکه همچو مطالب مهم بصورت خوبتر و به پیمانهٔ وسیعتر صورت عملی را اختیار نماید به استخدام یکعده متخصصین خارجی متشبث گردیده که شش نفر آن رسیده وچهار نفر دیگر آن متعاقبا خواهد رسید متخصصینیکه رسیده اند در فن جنگلات واصلاح حبوب ونباتات طبی وصناعتی ومدافعهٔ حیوانی ونباتی وتربیهٔ حیوانات واصلاح وتقویهٔ اراضی تخصص دارند که اگر ذرایع لازمهٔ کار بدسترس شان گذاشته شده بتواند البته نتائج مهمی از مطالعات واجراآت فنی شان گرفته خواهد شد . ریاست زراعت تاوقتیکه آلات وادوات فنی لازمهٔ متخصصین مذکور ازخارج برسد سامان لازمهٔ تجارب شان را که درداخل مملکت پیدایش داشت بدسترس شان گذاشته است تا هر کدام بشق مربوطهٔ خویش داخل اقدامات واجراآت فنی گردند .

درحصه جنگلات مرام اصلی همانا حمایهٔ جنگلات موجوده واحیای جنگلات ازبین رفته وتوسعهٔ جنگلات موجوده وتوریه اصلاحات دراصول استعمال واستفادهٔ جنگلات است که درین مسایل مهم همه کس دلچسپی دارد زیرا که اثبات جنگل دریك مملکت یکی ازمنابع مهم ثروت بوده وآیندهٔ صناعتی واقتصادی مملکت به وجود جنگلهای وسیع وانبوه آن ارتباط کلی دارد بعبارت دیگر جنگل ازمنابع مهم تولیدات طبی بوده امروز هرملت خودرا بحفاظه وتوسعهٔ آن مکلف دانسته ازیکطرف به حمایه وتوسعهٔ آن صرف مساعی وپول مینماید وازجانب دیگر ازعایدات متعدد ومختلف آن به تنوع ذرائع اخذ مفاد وتامین ثروت مینماید از طرف دیگر جنگل یکی ازدارائیهای طبیعی است که در آن دخالت انسانها اثر کلی دارد . همین انسانهااست که ازسوء استعمال سبب استیصال وانقراض وانهدام آن میگردند . وهمین انسانها است که دراثر مواظبت ومراقبت ومحافظت نه تنها ازضیاع جنگل جلوگیری میکنند بلکه به احیای جنگلات از بین رفته وایجاد جنگل های نوین نیزموفق می آیند دراینجا بانتیجه متذکر بایست شد که اجرای همچه کار های مهم تنها ازیکطرف باچند نفر متخصصین پوره نخواهد بود بلکه در احیا وحمایهٔ جنگلات یکعده زیادی افراد مملکت وحکام محلی نیزدخیل بوده اجرا وتطبیق پروگرام های فنی ایجاب وضع قوانین وتعین وظیفهٔ اهالی وحکام رانیز می نماید واین همه موضوعات که درپروگرام امسال گرفته شده است احیای جنگل وحمایهٔ آنها بدون وضع قوانین وتطبیق نمودن اشدی آن لاممکن است واگر سرازحا لاترتیبات لازمه درین موضوع مهم اتخاذ نگردد ممکن خسارات مزید وعلاج ناپذیدی به جنگل عاید گردد این مسایل مهم است که ریاست زراعت تحت دقت قرارداده ومیخواهد

بمعاونت اشخاص فنی وباهمی اهالی وحکام که رول شان در تخریب و در احیای جنگل خیلی مهم است بمحل اجراء گذارد.

درحصهٔ اصلاح حبوب که اکثر ناقص و مریض و بخطرهٔ فساد نژادی و(neresceenc) مواجه اند کار ها ئیکه بایست انجام داده شود خیلی مهم بوده اجرای آن ایجاب اتخاذ تدابیر موثر و سیع را مینماید واین ترتیبات بایست باساس دوموضوع مهم طرح گردد.

اول اصلاح جنس حبوب داخلی، دوم توریدوعادی ساختن حبوب اصلاح شدهٔ خارجی در افغانستان.

متخصصین که باین مسایل موظف میباشند الان پروگرام کارخود را مرتب نموده است واز طرف ریاست زراعت سامان و آلات فنی لازمه بقدر کفاف کار بدسترس متخصصین مذکور گذاشته شده است ونیز یکعده از آلات وادوات وماشین‌های لازمه از قبیل ماشین تصفیه و انتخاب حبوب باروپا آردر داده شده است.

اصلاح حبوب ذریعهٔ متخصصین مذکور بسه مرحلهٔ مختلف بعمل خواهد آمد.

اول - فراهم آوری یکمقدار حبوب اصلاح شده درتجربه گاهای زراعتی.

دوم - تقسیم نمودن حبوب مذکور دربین زمین دارهای بزرگ آنهم تا مقدار حبوب ممتحنه زیاده تر گردد.

سوم - عمومی نمودن حبوب مذکور دربین زارعین.

درشق نباتات طبی وصناعتی:

پلانیکه درنظر است استفاده ازمواد نباتات طبی است که انواع متعدد آن از قبیل ترخ - ترنجبین - هنگ - سورنجان - بادیان - افسنتین - نعنا - شیر بن بویه بدون از آنکه استفادهٔ کلی از آنها بعمل آمده باشد موجود است. بایست این نباتات طور مفصل تحت مطالعه قرار گرفته انواع ومقدار و مواد قابل استحصال آنها معلوم ونیزماشین‌های مخصوص استخراج مواد طبی آنهاازخارج خواسته ومورد استفاده قرار داده‌شود تایکمقدار ادویه لازمهٔ مملکت که برای خرید آنها مبالغی هنگفتی بخارج فرستاده میشود درخود مملکت تهیه گردد چنانچه قبلا باوزارت صحیه نیز که‌در استخراج مواد طبی علاقه‌مندی دارد موافقه بعمل آمده است که باشتراك مساعی ازطرفین دراین موضوع اجراآت بعمل آید. همین قسم در بارهٔ دیگر نباتات صناعتی مثل نباتاتیکه از آن عطر گرفته میشود و یاتیل استخراج میگردد و یا الیاف کشیده میشود درنظر است که درتعمیم زرع آن ها اقدامات فنی بعمل آمده‌زراعت آنها درمملکت توسعه پذیرد همچنین مراتب است که ریاست زراعت برای عملی نمودن آن ترتیبات لازمه‌را ازقبیل استخدام نمودن متخصصین وتورید ماشین‌های ضروری اتخاذنموده است

متخصصین نباتات صناعتی که در اواخر سنه ۱۳۲۷ وارد افغانستان گردیده است بعضی حصص مشرقی را مطالعه کرده ودرجریان سال ۱۳۲۸ از نقاط مختلف مملکت برای مطالعات در اطراف نباتات طبی و دیگر نباتات صناعتی افغانستان گردش خواهد نمود وبعد از اخذ معلومات لازمه پلان کار را ترتیب خواهد داد تا مطابق به آن از نباتات طبی وصناعتی مملکت استفادۀ لازمه بعمل آورده شود .

علاوه بر آن چون موضوع استخراج مواد طبی از نباتات طبیعی طبی افغانستان باوزارت صحیه ووزارت معارف نیز ارتباط دارد به جلسۀ تاریخی ۸ برج جدی ۱۳۲۷ بحضور ج رئیس صاحب زراعت ووزیر صاحب صحیه ونماینده های فنی وزارت معارف درخصوص کشف و طبقه بندی نباتات طبی افغانستان واصول استفاده از آن قرار ذیل موافقه بعمل آمد :-

اول - کشف وطبقه بندی انواع مختلف نباتات.

دوم - استحصال خلاصه وغیرۀ نباتات بدست آمده وصدور شان .

اقدامات راجع باین موضوع تحت شرایط ذیل انجام می یابد :-

(۱) که هیئت های معین برای اجرای این منظور در نقاط مختلف مملکت گردش وتمام معلومات لازمۀ جغرافیائی نباتاتی وغیرۀ وچگونگی موجودیت ومقدار نباتات را بدست آورده که این قبیل تحقیقات نه تنها ازنقطۀنظر اقتصادی مهم است بلکه از نقاط نظر صحی- طبی وعلمی برای موسسات مختلف مملکت مفید ثابت می گردد.البته هیئت های معین طبق پروگرام مرتبه که در آینده ترتیب خواهد شد وباساس آن باتمام شرایط علمی وفنی اجراء میشود و برای اجر تمام مطالب یک مرکز درریاست دیپو قایم وآمر مسئول آن ع.ص دکتور سید محمد اسحق خان خواهد بود - اعضای ادارۀ مذکور متخصصین فوق الذکر که شامل این جلسه بودند خواهد بود - والبته حسب صوابدید ودرخواست آمر مسئول این اداره وپیشنهاد اعضای آن مامورین اداری وفنی دیگر نیز به آن منصوب خواهد شد. وفعلا علاوه براعضای فوق الذکر سه نفر ازطلاب زراعت هم بدسترس استفادۀ این موسسه گذاشته خواهد شد .

(۲) اعضای فنی این جلسه باشخاص باتجربه وبا معلومات ممالک خارج داخل مراسله و مفاهمه شده تا از روی تجارب خود لست های سامان وادوات ضروری احتیاج این مؤسسه را ترتیب وآماده ساخته وبعد راجع به فرمایشات وخریداری آن اقدامات لازمه شود.

(۳) مصارف فعلی این موسسه مخصوصا جهت مصارف کشفیات وغیرۀ آن ازطرف ریاست مستقل زراعت پرداخته میشود .

(٤) علاوه بر ین یکمقدار زمین تجربه وی ازطرف ریاست مستقل زراعت باشخاص وظیفه دار تعین میگردد تا تخم های نباتات مطلوبه را در آنجا تحت تجربه و کشت قرار بدهند .

(٥) این موسسه را برای پیشبرد انجام اداری آن که خارج اختیار واقتدار آمر مسئول آن باشد یك هیئت نظار که مرکب ازشاملین این جلسه بشمول یك نفر نمایندهٔ وزارت اقتصاد ملی (رئیس تجارتی) اداره ورهنمائی خواهد کرد .
(٦) اعضای این جلسه دراوقات مطلوب برای فراهم آوری تسهیلات تشکیل جلسه داده واساس دیگر آن را ترتیب خواهند داد .

اعضای شاملهٔ این جلسه که بتاریخ ٨ برج جدی راجع به نباتات طبی واقتصادی افغانستان تشکیل جلسه نمودند تسهیلات ابتدائی آنرا تحت (٦) مواد فوق الذکر فیصله و تصویب کرده وبمواد فوق الذکر موافقه نمودند .

درشق مدافعهٔ امراض حیوانی ونباتی نیز ترتیبات وسیع اتخاذ گردیده است متخصصین مربوطه موظف قرار داده شده است تاموسسهٔ سیروم وواکسین سازی بینی حصار را که در جریان سال ١٣٢٧ یکمقدار زیاد واکسین ضد مرض تاکورا به نقاط بروز مرض تقسیم نموده است وسعت داده شود وبرای این مطلوب آلات وادوات وسامان بکتراوژی قرار نظر یسهٔ متخصص بخارج فرمایش داده شده است وهم چنین درموضوع دفع امراض نباتی و حشرات مضرهٔ آن شروع باقدامات موثری شده است وادویهٔ ضد امراض وپمپه های دواپاشی و غیره که آلات وادوات لازمه قرار نظریه متخصص بخارج فرمایش داده شده است وحینیکه در شروع سال ١٣٢٨ ادوات وآلات مطلوبه برسد برضد امراض وحشرات مذکـور به پیمانهٔ وسیعی مجادله بعمل خواهد آمد .

هم چنین در حصهٔ اصلاح نژاد وتکثیر حیوانات اهلی پروگرام لازمه طرح گردیده است که ازعملی نمودی آن نتائج خوبی حاصل خواهد شد علاوه برمتخصصین فوق یکعده متخصصین دیگر نیز استخدام شده اند که در اوائل سنه ١٣٢٨ وارد افغانستان گردیده واز آنها درشق نباتات و کیمیای زراعتی ودرتنظیم وترتیب امورمسلخ وزراعت کتان وترتیب واحداث فارم های زراعتی وغیره امور مهمهٔ زراعتی کـار گرفته خواهد شد از تمام این اقدامات و اجراآت فنی مرام کـلی همانا بلند بردن حاصلات واز دیاد مواد زراعتی ماست تا ازیکطرف حوایج حیاتی اهالی درداخل وازطرف دیگر توسعه وتقویهٔ تجارتی مملکت درخارج تامین گردد .

ب :- فرمایش دادن ترکتورها وماشین‌های زراعتی وآلات وادوات فنی؛
تولیدات برپیمانهٔ وسیع که غایهٔ نهائی ومرام اصلی حکومت است تنظیم و تکثیر قوهٔ مولده را ایجاب میکند که آن تامین نمیگردد مگر ذریعهٔ ترویج و تعمیم ماشین کـاری (موتو کـلتوری Motoculture) از اینجا است که یك تعداد تراکتورو ماشین های قلبه درو ورا کول وغیره ازریاست زراعت به کمپنی امریکـا (هروستر کمپنی وموسسات روسی) فرمایش داده شده است .

تر کتور های مذکوره مخصوص اراضی بغلان و گرشك است ومطلوب کلی ازان اینست که در نفر کار ووقت آن اقتصاد بعمل آمده وعلاوه بران قلبه های عمیق شده حاصل زمین بلند برود ونیز زمین های چم زار وچمنی تصفیه گردیده به زمین قابل زرع تبدیل گردد ودر نتیجه درقیمت لبلبوی شکر وغیره محصولات زراعتی تنزیل بعمل آورده شده تولیدات بلند برود .

مع الاسف تراکتورها که بایست در اوائل دسمبر داخل افغانستان میگردید و برای ماه دلو موجود در اراضی بغلان مورد استفاده قرار داده میشد تا کنون داخل افغانستان نگردیده ودر نتیجه زراعت لبلبو در بغلان برای سال ۱۳۲۸ به همان ترتیب سال‌های گذشته عملی خواهد شد.

علاوه بر تراکتور ها یك عده پمپه ها و آسیاب ها وارت ها وغیره آلات بخارج فرمایش داده شده است همچنین به هرات وچخانسور وفراه پمپه های بادی نصب شده است و نیز یك عدهٔ دیگر نصب خواهد شد تااز قندهار گرفته تابه هرات از آب‌های زیرزمین استفاده شود وعلاوه بران بجرها درکتواز وغیره نواحی قریبا درسنه ۱۳۲۸ پمپه های دیگر نصب خواهد شد .

ج- فرمایش دادن مواد کیمیاوی برضد حشرات وامراض واجرآتیکه درمدافعهٔ امراض درجریان ۱۳۲۷ ازطرف مدیریت دفع آفات ریاست زراعت بعمل آمده است .

چون مجادله برضد آفات نباتی ومدافعهٔ حشرات مضره تنها بوسائل میکانیکی ووطنی قطعاً وموثر نیست وبهترین وسیلهٔ استفاده ازمواد کیمیاوی واستعمال آلات فنی است لذا یك مقدار مواد سمی کیمیاوی ازقبیل کنایت وتیریول وارسنیك وغیره بخارج فرمایش داده شده است وعلاوه بر علاوه بران به تعداد پنجصد دانه پمپه‌های مختلفهٔ دواپاشی که ضمن آن پمپه‌های عراده دار کلان بطرولی نیز شامل است قرار نظریهٔ متخصص حشرات و امراض بامریکا فرمایش داده شده است همچنین در جریان ۱۳۲۷ مدیریت عمومی دفع آفات طبق هر سال برای جلوگیری ازوسعت وضرر رسانی حشرات مضرهٔ قرنی که از سالیان چندی در باغات حکومت کلان قرنی بروز وهمه ساله اشجار مثمر را ازقبیل سیب ، آلوبخارا و غیره را تحت حملهٔ خون قرار داده وبه حاصلات آن ضرر وارد مینمود مدافعهٔ امراض زراعتی با اینکه نظر به حلول جنگ جهان ادویه و سامان مورد ضرورت خود را تهیه کرده نتوانسته بود ازصورت مدافعهٔ آن صرف نظر نکرده یك دسته مامورین فنی خود را به آن حکومت اعزام وهدایت نموده بود که حشرات مضرهٔ آن موضع را حتی الامکان با کمك حکام و اهالی مربوطه تحت مدافعه قرار داده ونتیجه را به مدیریت عمومی مدافعهٔ امراض زراعتی بسپارند مامورین مذکور در آنجا طوریکه برای شان هدایت داده شده بود موازی پنجاه وپنج هزار و چهارصد پنجاه و هفت اصله درخت سیب و آلوبخارا وزدالو وغیره را مدافعه نموده قراریکه از راپورت شان استنباط میگردد نتیجهٔ آن اطمینان بخش بوده .

دوم : درختان بادام وقریهٔ حکومت غوربند ونواحی آن ازمدتی است که طرف حشرهٔ مور مضره که در بین اهالی غوربند بنام جولاگک مشهور بود واقع گردیده و حاصلات بادام راکه سرمایهٔ عمدهٔ اهالی غوربند محسوب میگردد خساره مند مینمود مدیریت مدافعهٔ امراض زراعتی باوجود مشکلات که درفوق تذکار گردیده از مدافعهٔ آن دست نگرفته دراطراف چگونگی آن توسط مامورین فنی خویش مطالعات نموده وبرای مدافعهٔ اساسی آن قرار منظوری مقامات صلاحیت دار در خصوص تورید یک مقدار کافی ادویه وسامان لازمه اقدامات نموده بشرط رسیدن سامان و ادویهٔ لازمهٔ آن درسنه ۱۳۲۸ اشجار مذکوررا تحت مدافعهٔ فنی قرار خواهدداد چنانچه برای این منظور متخصصین خارجی هم بریاست زراعت استخدام گردید و ترتیبات مقدماتی آن روی دست گرفته شده است بااینهم ذریعهٔ مامورین فنی این مدیریت بصورت ملی یک اندازه از حشرهٔ مضره مدافعه گردیده است که عموم درختان مدافعه شدهٔ آن عبارت است از(۲۷۶۳۵) اصله .

۳) : طبق معمول هرسال مدافعهٔ ملخ که یکی از حشرات خیلی مهم زراعتی میباشد درولایت مزارشریف، قطغن وهرات ذریعهٔ مامورین مدافعهٔ ملخ اجراآت گردیده قرارذیل :

الف) : ولایت مزارشریف اراضی کشفیات شده = ۱۴۰۸۹ جریب
« مدافعه شده = ۱۴۰۲۴ »

ب) : ولایت قطغن « کشفیات شده = ۵۶۷ »
« مدافعه شده = ۴۵۸۲ »

ج) : ولایت هرات « کشفیات شده = ۱۱۳۵ »
« مدافعه شده = ۵۰۱۱ »

د) : حکومتی اعلی میمنه « کشفیات شده = ۸۱ »
« مدافعه شده = ۱۵ »

۴) : برای اینکه مدیریت مدافعهٔ امراض زراعتی درمقابل حشرات مضره اقدامات فوری وفنی خودرا عملی کرده بتواند لازم میشود که اولاً در اطراف عمومی وتشخیص حشرات مطالعات نماید برای اجرای این مطلب یک تعداد متخصصین خارجی بامعاونین آن که ازفارغ التحصیلان مکتب زراعت میباشد بولایت مشرقی ازحیث داشتن هوای معتدل در موسم زمستان فرستاده شده وراپورت خودرا به مدیریت مدافعهٔ امراض زراعتی تقدیم داشته اند .

۵) : مدیریت مدافعهٔ امراض زراعتی به مطلوب اینکه اگر بتواند بعضی ادویه جاتیکه برضد حشرات وامراض زراعتی بکار برده میشود در داخل مملکت از معادن داخلی حاصل وتوسط متخصصین مربوطه آنرا درداخل مملکت تهیه بدارد باوزارت معدن داخل مذاکره گردیده اکثر ازنمونه های پیداوار معدن وطنی را به همکاری وزارت موصوف بدست آورده وتحت

تجربهٔ متخصصین مربوطهٔ آن قرار داده است وتاجائیکه دیده می شود نتیجهٔ آن اطمینان بخش است.

د ـ فرمایش یکمقدار سیروم وواکسین ضد امراض حیوانی در خارج واجرا آت دائرهٔ نسلگیری علی آباد وموسسهٔ سیروم سازی درخصوص مدافعه امراض حیوانی خصوصاً مرض تاکودر جریان ۱۳۲۷ .

۱) در موسسهٔ واکسین سازی به تعداد ۱۳ سری واکسین ضدمرض تاکوی گاو برای پیچکاری ـ تمام حیوانات افغانستان بمقدار کافی تهیه شده است .

۲) درموسسهٔ واکسین سازی ساختن سیروم برضد مرض تاکوی گاو تجربه گردیده که برای سال آینده به پیمانه وسیع تر تهیه خواهد شد .

۳) واکسین ضدمرض تاکو که درسنه ۱۳۲۶ باندازهٔ ۷۲ سری بدست آمده بود به جلد ۱۵۹۰۵ حیوان تزریق شده است .

٤) سیروم ضدتاکو که از ممالك خارج بدست آمده بود بمقدار کافی به جلد ۱۵۷٤۷ حیوان پیچکاری شده است . برضد امراض قره قلی نیز ترتیبات لازمه اتخاذ شده ودر نظر است درهرات واندخوی. مزارشریف استیشنهای ضدامراض قره قلی تاسیس گردد .

۵) در موسسهٔ واکسین سازی قرار نظریهٔ متخصصین مربوطه تعمیرات لازمه برای امور اداری و فنی شروع گردیده که بسال آینده به تمام میرسد .

٦) هیئت فنی که برای مجادلهٔ امراض ساری حیوانات به اطراف رفته اند از تاریخ ۵ حمل تا پنج حوت سنه ۱۳۲۷ نزده مراتب به ولایات مشرقی ـ قندهار ـ جنوبی قطغن گردش کرده اند و تدابیر لازمهٔ فنی را بر ضد مرض مذکور بمحل اجراء گذاشته است .

۸) حیواناتیکه درنقاط مختلف افغانستان انجکشن شده قرار ذیل است :ـ

اصل حیوان پیچکاری شده	۲۱٦۵۲ ـ فرد
حیواناتیکه قبل ازورود هیئت سقط شده است	۲۵۹۲ ـ »
حیوانا تیکه دراثنای عملیات مریض بود وسقط شده	٥٤ ـ »
باقی حیواناتیکه صحت یاب شده اند	۳۱۰۱۸ ـ »

ب ـ اجرا آت شق نسلگیری :ـ

۱) برای اصلاح نسل حیوانات نواحی قریب جوانه گاوهای طرمی به چهاردهی ـ بینی حصار چهار آسیاب ـ لوگر ارسال واهالی مربوطه استفاده نموده اند .

۲) چون درافغانستان اسپ مخصوص اصلاح نژاد نسبتاً کم است واسپ یکی از حیوانات بس مفیدی است حسب پیشنهادیه ریاست نسلگیری ومنظوری مقام منیع صدارت عظمی یك مدیریت باسم مدیریت نسلگیری درهرات تشکیل وفعلا برای اصلاح وتزئید نسل خوب به تعداد پنجصد رأس اسپ درجه اول در مدیریت نسلگیری هرات تحت تربیه گرفته شده است .

(۳) توریدبلصدتن تخم لبلبو برای اراضی بغلان و دیگر حبوب مثل گندم - سویابین زغر - آفتاب پرست بیدانجیر - نباتات جنگلی - سبزیجات وغیره .

اگرچه در نظر است که تخم لبلبوی مخصوص قندذریعه متخصصین مربوطهٔ ریاست طور فنی درخود مملکت تهیه گردد لاکن چون عملی نمودن این موضوع مدتی بکار دارد برای زراعت لبلبوی سنه ۱۳۲۸ اراضی بغلان باندازه یکصدتن تخم لبلبوی اصلاح شده به کمپنی فروش حبوب دنمارکی فرمایش داده شده است وتخمهای مذکور که قیمت آن بامصارف حمل ونقل وبیمه وغیره اش - ازطرف شرکت قند پرداخته شده است درماه دلو وارد افغانستان شده ومتعاقباً به بغلان فرستاده شده است تا دربین زارعین تقسیم گردد .

هم‌چنین یکمقدار تخم گندم های اصلاح شده که بمدت کمی به‌پخته گی رسیده وبه خشکی هم‌مقاومت داشته باشد بامریکا وکاناذا فرمایش‌داده شده است که عندالوصول - تحت تجربه گرفته خواهد شد .

علاوه بر آن یکمقدار تخمهای نباتات روغنی مثل سویابین وزغر وآفتاب پرست وبیدانجیر وحبوب نباتات جنگلی وسبزیجات تورید شده وتحت زرع و تجربه فنی قرار داده شده است ونیز یکمقدار تخم‌حبوب ویکتعداد نهال ازامریکا خواسته بفارم زمبولی بغرض تجربه بدسترس مستریننگ متخصص زراعت امریکائی گذاشته شده است .

س - ترویج وتوسعه زرع پنبه واجرا آنیکه درآن باره بعمل آمده است :-

قبلاً کهدرولایت قطغن هرزمیندار مکلف بود کهشش‌یک‌زمین خودرا بایست پنبه بکارند چون از یکطرف قیمتی که برای زارعین بمقابل پنبه شان پرداخته می شد از سبب بلنــدی نرخ غله قلیل بود ،

وازطرف دیگر همچه یک‌تـکلیف‌صورت اجباری را دارا بوده است زارعین به کشت پنبه رغبت ورضائیت نداشته بالتدریج زراعت‌آن محدودشده بود بلکه‌درسنوات ۱۳۲۵ و۱۳۲۶ نسبت به‌قلت‌غله وبلند رفتن قیمت‌آن که نتیجه خشکی و نامساعدتی هوا بوده است زراعت پنبه کاملا برضاء ورغبت اهالی گذاشته شده بود ودرسنه۱۳۲۷ که بفضل خداوند وضعیت زراعتی قطغن روباصلاح گذاشته بوساطت ریاست زراعت مابین شرکت پنبه شمالی و زارعین چنین قراردادوموافقه‌بعمل آمد کهشرکت‌بقیمت پنبه افزوده ونیز ۵۰ فیصد سیمت‌را طور پیشگی باتخم پنبه بدسترس زارعین بگذارد زارعین‌ده یک‌زمین خود را پنبه بکارند ،

دراثر توجهات ومساعده والاحضرت صدراعظم صاحب درقطغن بزراعت پنبه وتوسعه دیگر امورفلاحتی آن منطقه اصلاحات کلی بعمل آمده‌است، باین‌اساس زراعت پنبه در سال ۱۳۲۷ دوباره در ولایت قطغن ترویج یافته ونیز دو باره توسعه زرع واصلاح پنبه در قطغــن -

متخصصین فنی ونفری اداری درفارم قندوز ازطرف ریاست زراعت فرستاده شده درنظر است که زراعت پنبه درنطقن نسبت به پیمانه موجود اش خیلی‌ها بلندبرده شود .

ش - ترویج وتوسعه زرع لبلبو دربغلان واجراء آتیکه بعمل آمده است :-

قراریکه معلوم است فابریکه قندسازی بااینکه ظرفیت یك لك شصت و هزار تن لبلبو را داراست تاا کنون زیاده از چهل هزار تن لبلبو را تهیه کرده نتوانسته است زیرا که حاصل فی جریب کم بوده ومقدار لبلبوی حاصل شده مصارف وزحمات دهقان‌را تکافو کرده نمی‌تواند ودرنتیجه فابریکه که یك سرمایهٔ ملی است استهلاك نمی‌شود وقیمت شکر بلند میرود ودرحالیکه ما بایست شصت هزار تن لبلبو را از ده دوازده هزار جریب زمین بدست آوریم آنرا از بیست جریب هم حاصل کرده نمی‌توانیم بناءً علیه دهقان باوجود زحمات خویش ازفی جریب زیاده‌تر ازدو تن لبلبو نگرفته پریشان وناتوان می‌شود .

ودر آخر کارشکر مستحصله تکافوی حوائج مملکت را کرده نتوانسته حکومت مجبور می‌شود که برای تورید کمبود آن یك اندازه اسعار را بخارج بفرستد ودرنتیجه بقلت اسعار دچار گردد . ازجهات فوق ریاست مستقل زراعت درصدد چاره جوئی برآمده وپلان خود را بااساس این مفکوره ترتیب نموده که بمصرف وزحمت کم بایست تولیدات زراعتی‌را ازقبیل لبلبو پنبه - کتان و سایر نباتات روغنی بلند ببرد وبرای حصول این مقصد ازلبلبو شروع نموده وچنین نظریه قایم نمود که همچنانیکه برای حصول قند از لبلبو فابریکه و زرایع میکانیکی لازم است همچنین برای - ازدیاد حاصل لبلبو بایست ازوسایل میکانیکی عصری یعنی ازتراکتورها

وغیره ماشین‌های زراعتی کار گرفته‌شود وبرای این مقصد ریاست زراعت متخصصین ضروری را برای مطالعات دربغلان فرستاده وقرار راپورت ونظریهٔ فنی آنها دروهله اول یکعده تراکتور تجربشی باماشین های قلبه و هموار کاری زمین وجویه کشیدن وتخم پاشی وخیشاوه نمودن وکشیدن لبلبو از زمین وغیره عملیات به کمپنی هروستر امریکا فرمایش داد تابعد از حصول نتیجه مطلوبه به فرمایش وخریداری تراکتورهای مزید اقدام نماید چهاردانه ازتراکتورهای مذکور ثقیل ومواد سوخت آن دیزل خواهد بود که توسط آن زمین های چمن زار و نیزار قلبه وقابل زرع خواهد شد وشش عدد دیگر آن خفیف وپطرولی خواهد بود که ذریعهٔ آن عملیات زرع لبلبو بمحل اجرا گذاشته خواهد شد علاوه بر آن ترتیبات گرفته شده که کمپنی هروستر برای یك سال یکنفر میکانیك خود را درغوری وبغلان جهت بکار انداختن تراکتورها بفرستد ودونفر از محصلین افغانی را وزارت اقتصاد جهت تحصیل بکار انداختن تراکتورها وغیره ماشین های زراعتی بامریکا بفرستند اگرچه در نظر بوده که تراکتور ها در اواخر

د سمبر ۱۳۲۷ وارد افغانستان گردیده ودرماه دلو در اراضی بغلان وغوری مورد استفاده قرار داده شوند مع الاسف بنابر بعضی مشکلات که اهم آن مشکلات حمل ونقل است تراکتورها وارد افغانستان نگردیده و بناء علیه ترتیبات گرفته شده که زراعت لیلمو به همان اساس سابقه ذریعهٔ ما ایکن زمین عملی شود . برای تشویق زارعین بزرع وتوسعهٔ پنبه وتامین آیندهٔ آنها قرار نظریه وصوابدید حضور والاحضرت صدر اعظم صاحب ورغبت وموافقه زارعین پنبه چنین فیصله شده است که هرزارع که بشرکت پنبهٔ خودرا میدهد بشرکت پنبه حتی الوسع سهم داشته باشد واین سهم درفی نفر زارع درحدود یکهزارو دوصد پنجاه افغانی تعین شده است که از قیمت پنبه های تحویل دادگی زارع دریکسال وضع وبه عنوان سهم اشتراك در شرکت گذاشته شود ریاست زراعت درنظردارد که درجنسیت پنبه اصلاحات مزیدی درقطغن عملی گردیده ونیز توسط ترویج وتوسعهٔ استعمال آلات وادوات فنی وازدیاد مقدار آب توسط اصلاح آنهار قطغن دایرهٔ زراعت پنبه وسعیت مزیدی اختیار نماید چنانچه بعضی انواع پنبه های امریکائی قرار نظریهٔ متخصص ازامریکا خواسته وبه قطغن فرستاده شده است . همچنین چون وجود علف چروچمن های طبیعی بذات خود ازجملهٔ دارائیهای مهم یك مملکت بوده اصلاح وتکثیر جنس حیوانات دریك مملکت ایجاب تحفظ وتوسعهٔ همچو چمن های طبیعی را مینماید درحینیکه حضور والاحضرت صدراعظم صاحب درقطغن تشریف داشتند چنین تصویب وفیصله فرمودند که تبدیل نمودن زمین های چمنی بزمین های زراعتی قطعاً ممنوع بوده اهالی مثلیکه سابق دربین شان معمول بوده است نمیتوانند برای حصول اراضی للمی کاری زمین های چمنی را قلبه نموده وبه زمین های زراعتی تبدیل نماید وعلاوه برآن درحصهٔ مواری ۱۰۰۰۰ جریب زمین چمنی برای چراونگاهداری یك عده کافی گاو وگوسفند تخصیص داده شده است .

مسایل آبیاری واصلاحات درآن باره :

بااینکه مسایل آبیاری مربوط بوزارت فوایدعامه است از طرف دوایر مربوطهٔ ریاست زراعت نیز درجریان سنه ۱۳۲۷ اجراآت دربن باره بعمل آمده است قرارذیل .

(۱) ترتیب وپلان دشت خنجان فیض آباد بدخشان که توپوگرافی آن درحدود بیست وپنج کیلو متر بعمل آمده است .

(۲) کشیدن لین نهر برای آبیاری دشت مذکور .

اگرچه این کارها بمحل اجرا گذاشته شده است لاکن فعلاً بنسبت اینکه عملی نمودن پلان مذکور مصارف زیادی را ایجاب میکند چنین ترتیبات گرفته شده است که بدریای کوکچه

یك کارخانهٔ برق تاسیس شود که کارخانهٔ مذکور هم شهر فیض آباد را تنویر نماید وهم توسط پمپه‌های برقی دشت خنجان را آبیاری کنند .

(۲) یك عده دکه‌ها در کابل ساخته شده که مدعا از دکهٔ خنجکوت ودکهٔ خیرآباد ودکهٔ اندرابی ودکه بیسود و دکهٔ شکردره وغیره است .

دکه خنجکوت هفت قریه را آب میدهد ودکه خیرآباد علاقهٔ خیرآباد ونواحی آنرا مشروب میسازد ازدکهٔ بیسود پانزده قریه حق آبه میگیرد وازدکهٔ بالاجوی شش قریه استفاده میکنند همچنین ازدکهٔ اندرابی وشکردره یك عده کافی قریه‌جات اخذ استفاده مینمایند .

ف فروش املاك :

یك اندازه املاك حکومتی بمطلوب اینکه ذریعهٔ اهالی بصورت بهتر مورد استفاده قرار گرفته وزیاده‌تر آباد گردد بفروش رسیده ومطلوب ازفروش این املاك این است که اراضی بصورت خوبتر وذریعهٔ اشخاصیکه زمین ندارند آبادشده وازآن استفاده زیاده‌تری بعمل آید .

ط ـ خریداری وفرمایش آلات وسامان تخنیکی :

شعبهٔ مربوطهٔ ریاست که برای تهیه ماشین‌های زراعتی وتهیه وسایل آبیاری وغیره سامان لازمهٔ کار زراعت وفلاحت ازدوسال باینطرف سعی ومجاهدت کرده است بامشکلات وموانع متعدد دوچار گردیده ونسبت بوضعیت بحرانی دنیا نتوانسته است بتمام مرام خویش موافق گردد بااین هم بالاخره کامیاب شده است یك تعداد ماشین‌های زراعتی مختلفه را خریداری کند که مهمترین آن یك عده تراکتورها وسامان مربوطهٔ آن میباشد یك تعداد تراکتورهای مذکور قرار اطلاع واصله حمل کشتی شده وباقی آن در مرحلهٔ چالان شدن است وعلاوه برآن موازی شصت دانه پمپه‌های پطرولی بانواع مختلف بایك عدد پمپه‌های برقی وموتر های آسیا وآسیاب های آب رقم کلان ورقم کوچك دستی وبرقی مخصوص دهاقین وماشین های چوچه کشی وماشین های قیماق ومسکه کشی وآلات خسی کردن حیوانات وتراکتور های باغی وترازوهای کلان برای وزن غله که درسال گذشته فرمایش داده شده بود ودرسنه ۱۳۲۷ بتعقیب موضوع پرداخته شده است .

این بود خلص اجراآت ریاست مستقل زراعت که درسنه ۱۳۲۷ عملی شده است .

ریاست مستقل زراعت پیشتر ازینکه بموضوع خاتمه بدهد از توجهات ومساعی خسته گی ناپذیر حکومت که همیشه درپیشرفت وتوسعه واصلاح امور زراعتی این خاك که ازهمه زیاده‌تر از عمرانات زراعتی احتیاج دارد مرهون ومتشکر است وعلی الخصوص ازحضور والاحضرت

صدراعظم صاحب که زحمت را برخویش هموار نموده شخصاً درحین وارسی ازامور ولایات دراصلاح امورزراعتی مملکت بذل‌مساعی فرموده اند بلکه عمران واصلاح زراعتی مملکت‌را درپروژهٔاول اجراآت خویش‌قرار میدهند اظهار ممنونیت وتشکر مینماید .

بهتمام افراد این خاك معلوم‌است که حضور مبارك والاحضرت صدراعظم صاحب درحین مسافرت‌خویش درقطغن ودرضمن وارسی ازامورآن ولایه چیزی که‌زیاده‌تر بذل‌توجه ومساعی نموده اند امورزراعتی آن حصه بوده ودراثر هدایاتیکه بریاست زراعت داده‌اند ووصایای که به اهالی گوش‌زد فرموده اند زراعت نباتات صناعتی که بمشابه ستون فقرات اقتصادیات این‌مملکت است وامور مالداری ومسایل آبیاری که‌ازمهمات امورزراعتی محسوب است‌توسعه واصلاح مزیدی‌را اختیارنموده است چنانچه زراعت لبلبو برای فابریکهٔ قندسازی که دردو سال به‌تعطیل گذاشته شده بود دوباره بهروی کارآمده وزراعت پنبه‌نیز درسنه ۱۳۲۷ صورت تعمیم‌را اختیار نموده وعلاوه برآن درامور علف‌چر وحمایهٔ زمین‌های چمنی وتوسعهٔ مالداری نیز نظریات مهم ونصب‌العین های عمده ازقوه به فعل انجامیده وامیداست که دراثر همچه معاونت‌ها ومهربانی های حضور والاحضرت صدراعظم صاحب امورزراعتی این مملکت زیاده برزیاده توسعه واصلاح اختیار نماید .

مدیریت زراعت حکومت اعلای فراه :

ازسبب خشك‌سالی‌سالهای گذشته که‌زراعت زارعین اینولاخساره رسیده‌بود، وازامراض نباتی متضرر شده بودند درهذالسنه حسب مقررات رفاه‌عامه مقدار (۳۸۷) خروارغله طور تقاوی جهت تقویهٔ زراعت برای زارعین مذکور داده شده ، علاوه انهاریکه دربین زراعت زارعین وسائراهالی مشترك‌بود برای تقسیم حق آبشان (۱۰) دهانه های پخته ساخته شده که آب برای زراعت زارعین بصورت صحیح ودرستی برسد ، وازباعث قلت‌آب در امور زراعت خسارهٔ وارد نگردد .

مدیریت زراعت حکومت اعلان بدخشان :

۱- باغ تجربه‌گاه دشت فراخ که‌درسال ۲۶ برای غرس‌نهال وبذرقوریه شصت جریب زمین مشخص شده‌بود امسال به بذرقوریه وغرس‌نهال درزمین مذکور اقدام شده است .

۲- شاغلی سید محمدخان «دهقان» پانزده جریب زمین ملکیت خودرا واقع حکومت کشم برای احداث یکباغ طوراعانه بمدیریت زراعت داده، که درباغ مذکور به‌تعدادیك‌لك نهال‌مثمر وغیرمثمرغرس گردیده است .

۳- پنجصد جریب زمین اهالی عای‌مغل واقع وردوج که سابقاً جوی آن منهدم شده بود، وزمین های مذکور خاره ولامزروع مانده بود، در هذالسنه بواسطهٔ حفرجوی مذکور مشروب گردیده .

۴- متجاوز از یکصدجریب زمین اهالی قریه فرمراق بهارك كه قبلاً للمه بوده درسال جاری مشروب گردیده .
۵- زمین دشت فرهاد واقع بهارك كه به سه هزار جریب زمین تخمین میشود از قرنها للمه وخاره بوده درسال ۲۶ بکار جفرجوی آن مدیریت زراعت اقدام نموده و در تیر ماه سال جاری بزمین مذکور آب جریان یافته است .
۶- به تعداد یکهزار وپنجصد جریب زمین اهالی خوستك جرم كه خاره ولامزروع بوده ، درسال ۲۶ به کار حفر نهرآن آغاز ودرسال جاری بواسطه دادن تقاوی نقدی وجنسی وتهیه سامان ازطرف مدیریت زراعت برای اهالی منطقه مذکور در کار حفرنهر پیشرفت خوبی بعمل آمده یك مقدار آب بزمین های مذکور جریان یافته است .
۷- چهارصد جریب زمین واقع تشکان مربوط حکومت کشم كه درسال ۲۶ به آبیاری آن اقدام شده بود ، درسال جاری کار جوی آن تمام وآب بزمین مذکور یافته است .
۸- اشجار وجنگلات کوهی وصحرائی بدخشان كه یك ذخیرهٔ مهم گفته میشود ، درسالهای گذشته تلفات وضایعات فاحشی درآن بعمل می‌آمد ، درسال جاری مدیریت زراعت به محافظت آن پرداخته وفیصدی ازتلفات اشجار مذکور جلوگیری بعمل آمده .

امور بلدیهٔ قندهار :

۱- تعمیر گنبدمزار شهدای بیرون دروازهٔ هرات .
۲- تعمیر بزرگ مسجد جامع شهرنو كه تاحد پوشش رسیده ویك اندازه کار استرکاری آن باقی مانده كه عنقریب آنهم ختم خواهد شد .
۳- پل کانکریتی بالای نهر پاتاب واقع شهرنو كه قابل عبور ومرور گردیده .
۴- پخته کاری سرك جدید شهرنو متصل نهرپاتاب به طول یکهزارمتر وعرض ۲۰ متر باسنگ کاری لب نهر مذکور .
۵- تعمیرزدیپوی ادویه فروشی واقع بیرون دروازهٔ توپخانه كه درهذالسنه تکمیل و قابل استفاده گردیده .
۶- تعمیر بزرگ مارکیت كه تماماً ازسنگ وسمنت ساخته شده وعنقریب تکمیل خواهد گردید .
۷- مرقد بابا ولی علیه‌الرحمه كه کتاره های آن ازسنگ تراش شده ومرقد آن از سنگ مرمر سفید وخاتم کاری میباشد کار آن باالکل تکمیل گردیده .
۸- تعمیر یك حصهٔ اپار تمان های رعیتی كه حسب نقشه و نگرانی ریاست بلدیه تحت تعمیر گرفته شده ، بعضی آنها تکمیل گردیده وبعضی درشرف تکمیل است .
۹- تعمیر یك حصه اپارتمانهای دیگر اهالی واقع دروازهٔ هرات .
۱۰- تعمیر مسجد شهداء واقع دروازهٔ توپخانه كه درهذالسنه تکمیل گردیده .

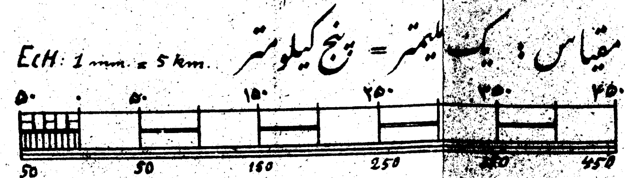
(بقیه در صفحهٔ ۵۸۳)

افغانستان

Carte d'Afghanistan

مقیاس: یک ملیمتر = پنج کیلومتر

Ech: 1 mm. = 5 km.

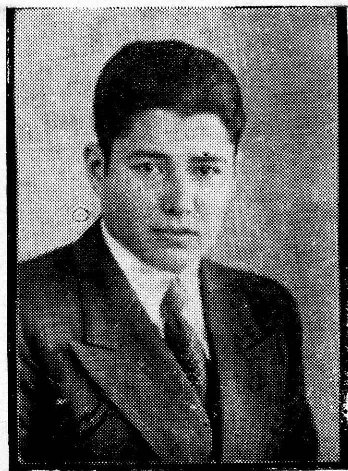
تشریحات
Note

خط سرحد مملکت	Limite	
سرحد ولایات داخله	Limite	
خط سرک	Route	
خط تیلفون و تلگراف	Ligne télé.	
فابریکهٔ بزرگ نساجی	Fabrique de tissage des cotounades	
فابریکهٔ نخ تابی	" de filature	
فابریکهٔ پشمینه بافی	" " lainage	
فابریکهٔ فشار پنبه و عدل بندی	" presse de Coton	
فابریکهٔ تیل کشی از پنبه و غیره	" d'extraction des grains	
فابریکهٔ چرمگری	" tannerie	
فابریکهٔ قندسازی	" sucrerie	
فابریکهٔ برق	Grande station hydroélec	
دستگاه بیسیم	" " de T. S. F.	
فابریکهٔ گوگرد سازی	Fabrique d'allumette	
فابریکهٔ آلات حربی	" munition	
هوتل عصری	HÔTEL MODERNE	H

این نقشه برای نشاندادن سرکها، لین های تیلفون و فابریکه ها ترتیب شده در تحدید سرحدی باهمسایه ها قابل اعتماد و استناد نیست

Andkhoi · Balkh · Patakissar · Imam-Saheb · Kondoz · Khanabad · Mazare-Charif · Pulé-Khomri · Baghlan · Maimanah · Karatépa · Islam-Kala · Hérat · Djabalusséradj · Bamyan · Kaboul · Djelalabad · Gardez · Khost · Ghazni · Mokor · Farrah · Kandahar · Spine-Boldak

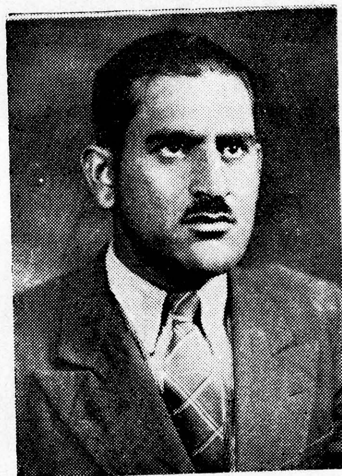
په متفرقه دوائرو کښې نوې ترفیع گاني

ع ، داکتر سید سلطان احمدخان
دوجیالوجی دمعادن متخصص

ع ، عتیق الله خان د کرهنې د ریاست
داجرائیې عمومي مدیر

ع، صدیق الله خان «رشتین» د پښتو ټولنې
دعمومي مدیریت معاون ددیمې رتبې په حیث

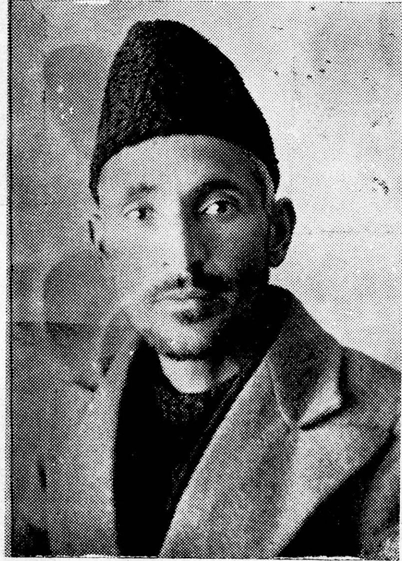

ع ، محمد قاسم خان «واجد» د بدخشان
دجریدې مدیر د دریمې رتبې په حیث

په متفرقه دوائرو کښې نوی ترفیع گړانی

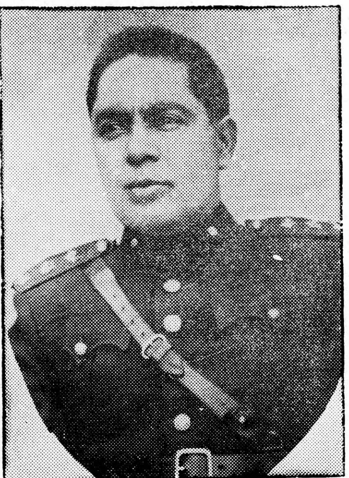
ع ، محمدشریفخان دمشرقی
دتنظیمیه ریاست معاون

ع ، محمد سرور خان د کابل د امنیې
دقوماندانی داستخباراتو عمومی مدیر

ع ، سید اسحق‌خان دافغانستان بانک
دتفتیش عمومی مدیر

ح ، عبدالقادرخان لمړی غندمشر دهرات
دامنيې قوماندان

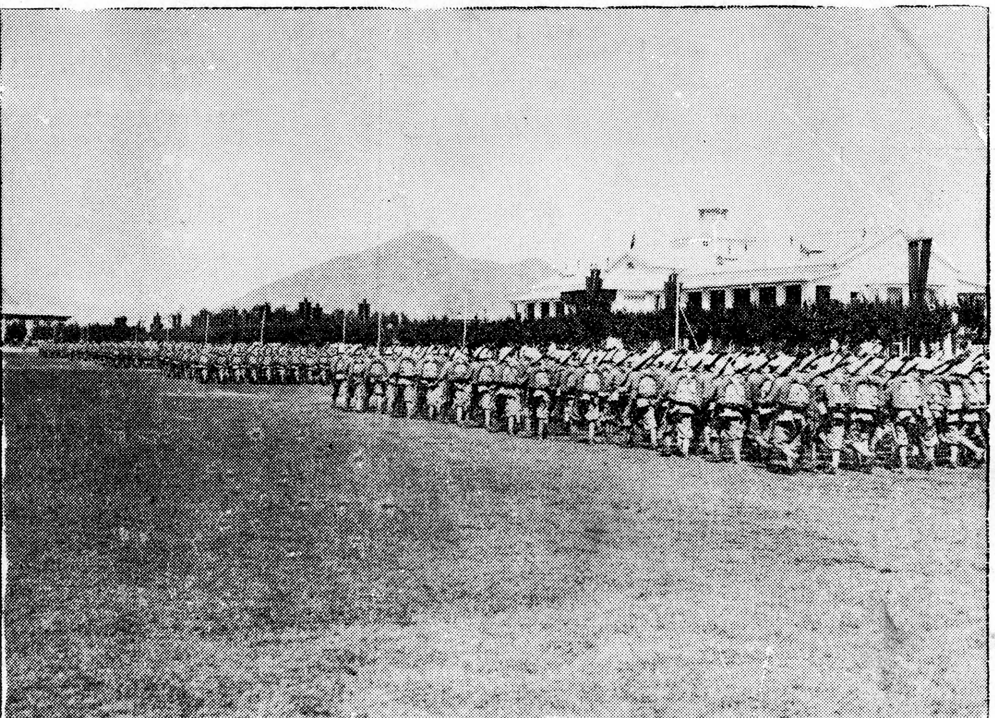

ح، محمدخواجه‌خان دجنوبی‌دامنيې قوماندان

ص ، غلام‌علی‌خان دکابل دبلدیې
دترافیک مدیر

از مناظر جشن استقلال

از مناظر جشن استقلال رسم گذشت عسکری ازمقابل کمپ شاهی

مقدمه

بنا به انکشاف زیاد مدنیت وموارددی که آمیزش کتله های مختلف بشریت را موجب شده است انسان های مدقق عصر حاضر از همه وقت بیشتر به هوس جهان گـردی افتاده وزیادتر ذوق کسب معلومات ازحالات کتله های بشری را دارند ، مخصوصاً که احتیاجات اقتصادی امروزه ، ایجاب وصرف معاملات داد وستد ممالک تقریباً همرنگ و هم آهنگ گردیده وخواهی نخواهی کتله های امروزهٔ بشری را مجبور بدانستن از حالات همدگـر شان ساخته است چنانچه هر مملکت مجبور شده است برای معرفی حالات مختلفهٔ عمومیهٔ خود آثار ورساله های بنـام رهنما ویامعلومات عمومی مملکت ترتیب وتدوین نموده وآن رابرای کسب اطلاع دیگران ودسته های سیاحین تقدیـم کنند . اینک نظر به همین ایجابات است که مدیریت عمومی نشرات ریاست مستقل مطبوعات به سلسلهٔ کتاب افغانستان و نگاهی برحالات عمومیهٔ .... آن این رساله را که شکل متمم تر وصورت مفصلتر دارد تدوین وبنـام (رهنمای افغانستان) دردسترس مطالعهٔ ارباب ذوق وسیاحت میگذارد .

ما یقین داریم خوانندهٔ محترم با مطالعهٔ مطالب این رهنما معلومات خوب ودر عین حال مفصلتری دربارهٔ حالات عمومیهٔ مملکت‌ما اندوخته واین رساله تاحدی اورا کمک‌خواهد کرد.

مدیر عمومی نشریات

عبدالباقی لطیفی

بسم الله الرحمن الرحیم

افغانستان

افغانستان که بقرار ترجمه تحت اللفظی کشور یا سر زمین افغانها را معنی میدهد بین ۲۹ درجه و ۳۰ دقیقه و ۳۸ درجه و ۳۰ دقیقه عرض‌البلد شمالی و ۶۰ درجه و ۳۰ دقیقه و ۷۵ درجه و ۵۰ دقیقه طول‌البلد شرقی نصف النهار گرینویچ واقع‌است که برای فراهمی سهولت جهت خوانندهٔ محترم راجع به اوضاع عمومی وتاریخی پیشرفت های سیاسی ، صنعتی‌واجتماعی افغانستان در تحت عناوین ذیل صحبت کرده میشود :

۱- وضعیت جغرافیائی افغانستان با توپو گرافی و منابع طبیعی آن .

۲- مختصر تاریخ افغانستان .

۳- زراعت .

۴- تولیدات.

۵- تجارت .

۶- حمل ونقل وخطوط مواصلات .

۷- پول ، اوزان وپیمانه ها .

۸- مالیه .

۹- ملت .

۱۰- حکومت واداره .

۱۱- پادشاه افغانستان وخاندان سلطنتی .

۱۲- بیرق افغانستان .

۱۳- تعلیم وتربیه وصحت عامه .

۱۴- مذهب .

۱۵- زبان وادبیات .

۱۶- صنایع .
۱۷- تقسیمات ملکیه وشهر های عمدهٔ افغانستان .
۱۸- ببلو گرافی .
۱۹- معلومات متفرقه .

اول: وضعیت جغرافیائی « توپوگرافی ومنابع طبیعی افغانستان » .

۱ - جغرافیای افغانستان ،

افغانستان از طرف شمال محاطست به جماهیر اتحاد شوروی که قسمت بزرگ حدود مملکت را رود آمو تشکیل میدهد ، بغرب آن خاك ایران واقع و بجنوب به بلوچستان واز مشرق به پاکستان محاط بوده در گوشهٔ شمال شرقی بایك رشتهٔ باریك پامیر که (واخان) نام دارد با « سنکیانك » (ترکستان شرقی) نیز در تماس میبا شد .

مساحهٔ سطحیهٔ موجودهٔ مملکت در حدود (۳۰۰۰۰۰) مربع میل و دارای قریب ۱۲ ملیون نفوس است افغانستان قدیم ازحیث تشکیلات وتقسیمات سیاسی و ملکی خود شامل « تخارستان » (قطغن و بدخشان حالیه) باختر (میمنه و مزار شریف حالیه) سغد (بخارا وسمرقند حالیه) (خوارزم حالیه) اریا (هرات حالیه) پارتیا (خراسان حالیه) سکاستین (سجستان) « سیستان - فراه وبشت رود حالیه » زا بلستان و اراکوسیا (قندهار وغزنی حالیه) گدوزیا (بلوچستان حلیه) زت گوش (هزاره جات حالیه) کشمیر بلورستان یا بلور (نورستان وچترال حالیه) پاکتیا - یا - پاختیا (سمت جنوبی حالیه) گندهارا (حوزهٔ ولایت پشاور و کابل حالیه) غور - بود ولی در زمان حاضر شامل هفت ولایت وسه حکومتی اعلی میباشد بدین قرار ،

ولایت کابل- (قسمتی ازولایت گندهارا و کاپیسای قدیم) ولایت قندهار (اراکوسیای قدیم) ولایت هرات(آریای سابق) ولایت مزارشریف (باختر قدیم) ولایت قطغن (تخارستان سابقه) ولایت مشرقی (گندهارای قدیم) ولایت جنوبی (پکتیا یا پاختیای قدیم) حکومتی اعلی فراه (سجستان یا سکاستین قدیم) حکومتی اعلی میمنه (قسمتی از باختر قدیم) حکومتی اعلی بدخشان (قسمتی از تخارستان سابقه) میباشد .

۲ - توپوگرافی یا تشکیلات ارضیه (یعنی برجسته گیها وپستیها) : این مملکت که قسمت شمال شرقی فلات عظیمهٔ آسیای مرکزی را تشکیل میدهد از طرف شمال با فرو رفتگی آسیای وسطی و از طرف مشرق بامیادین محاط بوده روی همرفته از طرف شمال مشرق به جانب جنوب مشرق یعنی از کو های برف گیر پامیر که تقریباً (۲۰) هزارفت

ازسطح بحر بلندی دارد تاصحراهای سیستان که بیشتر از (۱۶۰۰۰)فت ازسطح بحربلندی ندارد یك وضعیت محدب وسرنشیبی عمومی داشته در قسمت شمال خود این مملکت بطرف اراضی پست وفرو رفتگی که بدریای آمو (اکسوس) منتهی میشود متمایل است در حالیکه از جانب شرق هم یك میلان وسرنشیبی ناگهانی بطرف وادی سنده اختیار کرده میباشد بعقیدهٔ علمای طبقات الارضی قسمت بزرگ این مملکت را در سابق یك بحر بزرگیکه از جهیل کسپین تا صحرای شمال هند ممتد شده بود فرا گرفته بود و هم به گمان این طبقه علما باستثنای صحرای شمالی تمام این مملکت ذاتاً دارای تشکیلات طبقات‌الارضی دورهٔ سوم میباشد وحقیقتاً راجع به اثبات این مدعا یعنی بحر بودن این قسمت‌ها درسابق دریاچه های نمك ونمك سار های قریب هرات شاهد عادلی میباشد .

خلاصه افغانستان سرزمین کوهستانی است که از کو های بابرف پوشیده صفحات واراضی مرتفعه و وادیهای سر سبز و شاداب و حاصل خیز تشکیل یافته در منتها الیه قسمت شمالی ویا جنوب مغربی این مملکت بقطعات وصفحات هموار ی ازاراضی برمیخوریم کهدرازمنهٔ قدیم بطریق صحیح و باقاعده آبیاری شده بلاد و شهرهای با برکت و ثروت خیز داشته به شهادت تاریخ بعضی ازین شهرها کانون مدنیت های خیلی راقی و مرکز ثقافت بلندی بوده است ولی باثر هجوم های متواتر ولاینقطع مغلها در قرن ۱۳ و۱٤ ع راه ها و مجرا های آبیاری این شهر خراب و منهدم و ساکنین آن تیت وپراگنده یا محو ونابود شده باین صورت جبههٔ خندان صفحات مذکور بهصحاری خشك وباثر وواحه‌های بیطراوت ومتروك تبدیل قیافه نموده است واینك خوشبختانه بادیدهٔ مسرت دیده میشود که حکومت ترقی‌خواه موجوده بهترین‌مساعی ومجهودات خودرا درراه عمران وآبادی اعادهٔ شان وشوکت این قطعات مبذول وبه حفر انهار و تعمیر بند های متعددی قیام و اقدام کرده است (قسمت شمال شرقی وحصه‌های مرکزی مملکت برارتفاع تقریباً شش هزارفت یك قطعه مرتفع‌را تشکیل میدهد و اما بالعکس اراضی‌که در سمت جنوب مغرب کائن است ارتفاع عمومی آن رویهمرفته از ۱۶۰۰۰ فت بیش نمی آید) مرتفع ترین قطعهٔ این‌مملکت‌پامیر است که به (بام دنیا) معروف بوده وعبارت است ازمیدان وسیع و فراخ و یك سلسله وادیهای سراشیب و متمایلی میباشد ارتفاع وسطی این قطعه (۱۰۰۰۰) فت وارتفاع غالب قله های کوهائیکه درین قسمت کائن است بالغ به (۱۸۰۰۰) فت میرسد .

۳ ـ کوها : مهمترین سیستم کوهی این مملکت را شعب و شاخه های مسلسل همالیا تشکیل داده است . که از قسمت کنار غربی افغانستان ازموضع واخان آغاز یافته وبه

استقامت جنوب غرب در امتداد (۶۰۰) میـل در قلب مملکت پیش رفته ولایات قطغن وبدخشان وبلخ را ازعلاقهٔ نورستان و وادیهای کابل وقندهار جدا میسازد این سلسلهٔ عظیم که ازحد پامیر الی هرات ممتد شده است در قسمتهای مختلف مملکت به نامهای مختلفی ازقبیل « هندوکوه » (مثلاً درقسمت شرق ازنقطهٔ آغاز آن یعنی پامیر الی معبر بامیان هندوکوه نامیده میشود) وکوه بابا (در سمت غربی) وفیروز کوه وسیاه کوه در حدود هرات یاد میشود ازین سلسلهٔ دوگانه آنقسمتیکه در سمت جنوب واقع است سیاه و آنکه در قسمت شمال کائن است سفید کوه یا فیروز کوه یاد میگردد در حالیکه قسمتهای شرق آن که خاتمهٔ سلسلهٔ مذکور گفته میشود بنام (پارا پامی سوس) ویا به نام محلی آن (.کوه بابا) نامیده میشود .

قسمت بزرگ مملکت واقع جنوب این سلسله کوه عظیم عبارت ازیك تعداد سلسله های کوچك کوچك دیگری است که از طرف شرق بطرف غرب و یا عموماً از شمال مشرق به طرف جنوب مغرب ممتد گردیده واز تقاطع آنها وادیهای قسمت بزرگ علاقه های هزاره جات، غزنی - وکتواز راتشکیل داده درحالیکه یکدسته کوهای دیگری که درقسمت جنوبهندوکش شرقی وقوع پذیراستولایت کابل وعلاقههای نورستان ولغمان راتشکیل میدهد .

٤ - دریا ها :

افغانستان مانند سائر قسمتهای آسیای مرکزی به اصطلاح جغرافیه نویسان منطقهٔ پست که دارای حوض های بسته یعنی حصهٔ زیاد آب آن به بحر نمی رسد بلکه اراضی پست شمال وجنوب وغرب میریزد چنانچه به استثنای رود کابل ومعاونین آن یك قطره هم از آبهای بارانی که دراین قطعهٔ مرتفعه می‌افتد به بحر مراجعت کرده نمی‌تواند به اساس این نظریه رود خانه های افغانستان را بدوحصه تقسیم میتوان کرد : یکی رود خانه های که آبشان در بحر میریزد :

دوم : - آنانیکه در حوضه های (حوضهٔ) بسته منتهی میشود وبه بحر نمیرسد باین ترتیب رودخانهٔ کابل بامعاونین خورد و بزرگ خود مثل لوگر « پنجشیر » « تگاب » « نجرو » سرخ رود « کنر » وبعضی رودخانه های جنوبی مثل کرم « توچی » گومل دردستهٔ اول قرار میگیرند زیرا آب آنها بارودخانهٔ سند به بحیرهٔ هند می‌افتد و آمو دریا ورودخانه های شمال هندوکش که چیزی در راه خشك وچیزی به رود آمو که بالاخره به بحیرهٔ ارال می‌افتد بارودخانهٔ هلمند ومعاونین آن مثل خاش رود وفراه رود و ارغنداب که در هامون (غدیر های نمك سار است) می‌افتد باهریرود ومرغاب و تمام رود خانه های دیگر افغانستان دستهٔ دوم را تشکیل میدهد اگرچه این تفریق اساسی و اتخاذ آن هم از بعضی

نقاط نظر خالی از اهمیت نیست ولی برای اینکه موضوع روشن تر و بفهم قریب تر شود با مراعات اساس های فوق رودخانه های افغانستان را به سه حصه تقسیم مینمائیم .

اول دستهٔ (سند) دوم - دستهٔ آمو دریا (او کسوس یا جیهون) سوم - دستهٔ هلمند (هریواتا) (هیونت) ناگفته نماند که این تقسیمات سه گانه چیز فرضی و اختراعی نیست « بلکه خود ساختمان زمین وجریان رودخانهها آنرا به وضاحت ارائه میکند چون افغانستان در وسط خود فلات مرتفع دارد وبه سه طرف آن بحر و گودال های طبیعی افتاده پس بصورت طبیعی آبهای آن روی هم رفته به سه دسته تقسیم میشود خط تقسیمات آبهای افغانستان بسه جانب یعنی شمال ، جنوب غرب وجنوب شرق قرار ذیل است :

اول - خط تیغهٔ هندوکش : - که حصهٔ زیاد آبهای افغانستان را بصورت عمومی بهصفحات شمال جریان میدهد که یك حصهٔ آن درراه خشك میشودحصهٔ دیگرآن به آمودریا و بالوسیله بحر یاچهٔ ارال منتهی میگردد .

دوم - خط کوتل شیرواونی : - این دو کوتل درتقسیمات آبهای جنوب هندوکش رول بزرگ را بازی میکند اگر دقتشود آبهای حوضهٔ هندوس (سند) وآمو دریا وهلمندرا همین خط ازهم جدا میکند چنانچه یك حصهٔ آبها باروخانهٔ پنجشیر با کابل ومعاونین آنها بطرف سند میروند وهلمند از دامنهٔ غربی اونی بطرف جنوب غرب سرازیر میشود و حصهٔ هم به آب های بامیان ودوشی بطرف شمال میگردد .

به استثنای دریای کابل وبعضی معاونین آن وبرخی رود های سمت جنوبی که برود سند میریزد باقی دریا های افغانستان درخود مملکت وممالك همسایه بصرف میرسند اغلب دریا های افغانستان باوجود اینکه از ارتفاعات زیاد بصورت سیلابی سرازیر میشوند بزودی پراگنده شده ویا بصورت رود های کوچك درمی آیند .

مقدار آب در اثر آبیاری خیلی کم شده میرود رود های افغانستان در موسم بهار آب خیزی داشته اما در وقت گرما اکثر آن بعضی خشك میشود اگرچه قسمت زیادی رود های افغانستان قابل کشتی رانی نمیباشد اما ازحیث انرژی آبی خیلی قابل استفاده وملاحظه میباشد .

۱ : - دستهٔ هندوس (سند) : رود کابل : - رود کابل تقریباً از فاصلهٔ صد کیلومتر غرب پایتخت از نقطهٔ اتصال کوه پغمان ودامنه های شرقی کوه بابا از محلی که ۲۷۵۰ متر ارتفاع دارد سرچشمه میگیرد دریای پغمان با چمچه مست اولین معاون رود کابل است که در نزدیك گذرگاه واقع ۲ کیلو متری غرب کابل برود کابل میریزد قسمت وسطی جریان آن کابل را سیراب نموده از زاویهٔ شمال شرقی ازدرهٔ نهایت تنگ که تنگ غارو

نام دارد عبور نموده به سروبی داخل میدان وسیع تری میگردد تااینجا آبهای دیگری مثل آب لوگر وآب پنجشیر (مشتمل به آبهای غوربند وشتل وسالنگ) به‌آن یکجا میگردد رود کابل بعد از سروبی باز داخل درهٔ تنگ دیگری موسوم به تنگی وریشمین می گردد که آبهای الیشنگ الینگار به‌آن میریزد ومنتهی بوادی لغمان میشود سپس از تنگی درونته عبور نموده وبعد از قبول معاون دیگری بنام سرخ رود بطرف جنوب بوادی جلال آباد که ٦٢١ متر از بحر ارتفاع دارد میرسد از جلال آباد تا درهٔ لال پور که از ٤٣٠ متر بیشتر ارتفاع ندارد رود کابل منطقهٔ پست وبلندی را عبور میکند که سواحل آن از نی‌زارها مملو است از معاونین بزرگ آن که کمی پایانتر ازشهر جلال آباد به‌آن میریزد رودخانهٔ معروف کنراست که قسمت ازآبهای چترال ونورستان‌رابا‌خود می آورد . رود کنر درحدود کامه برود کابل یکجا میشود آبهای رود کابل بعد از جلال آباد چند برابر از حصهٔ علیای خود بزرگ تر شده وبعد ازعبور دکه‌ازدرهٔ تنگ‌لال پور گذشته به‌جلگهٔ پست‌پشاور داخل میشود ونزدیك اتك که ٢٧١متر ازسطح‌بحر ارتفاع دارد برودسند میریزد رود کابل در حالیکه اکثر اوقات‌درقسمت‌های علیای جریان‌خود درتابستان‌هان خشك‌میشود درقسمت های وسطی وسفلی خود همیشه پرآب است و معاونین آنرا بی آب نمی سازند رود کرم که از پیوار سرچشمه میگیرد بارود گومل و کنر ومعاونین آن وتوچی کیتو وغیره‌همه دستهٔ اندوس را تشکیل میدهند . طول رود کابل ٦٠٠ کیلومتر یا ٣١٦ میل است .

نامهای تاریخی رود کابل : - کوبها (درریگ ویدا) یادشده - کوفوس که مورخین یونانی استعمال کرده اند و (کوا) که دیگر مورخین قبل‌الاسلام یاد کرده‌اند .

رود کنر :- این رود از موضع پشتو خور نزدیك قلعه بلوتیغ که از نشیب دیگرآن رود آمو سرچشمه میگیرد آغاز می‌یابد واز نزدیك کوتل مشهور برو غیل عبور نموده و از علاقه کنر بطرف جنوب سرازیر میشود بعد از عبور از علاقهٔ کوهستان نور ستان باسرعت هرچه تمام‌تر در وادی جلال باد داخل شده نزدیك کامه در ٤ میلی جلا ل آ باد به رود کابل میریزد .

دستهٔ او کسوس یارود آمـــو

دستهٔ دوم عبارت از آمو دریا و معاونین آن است که مرغاب و هریرود را هم باید دران جمله حساب کرد (اگرچه این دورودخانه به‌آمو و بحیرهٔ ارال نمی ریزد در راه به مصرف آبیاری میرسند) آمو دریا که نام قدیم وکلاسیك آن اوکسوس است واین نام از کلمه باستانی (واخ شو) گرفته شده نام های دیگری هم‌دارد ازقبیل وهرور (به‌زبان پهلوی) کوی منشو یادرهو (بزبان چینی) جیحون و به‌زبان عربی نام فعلی آن از شهر

امل گرفته شده که بعدها آمو و آمویه گردیده - رود آمو در طول ۴۰۰ میل سر حدات شمالی افغانستان را باترکستان روسی به حیث یك سرحد طبیعی تشکیل میدهد این رود از پامیر خورد از نقطه که ۴۰۰۰ متر ارتفاع دارد سرچشمه گرفته باسرعت فوق العاده از شمال مشرق بطرف جنوب غرب با (شعبه پنج و پنجاب شروع میشود پس از اینکه کمی بطرف شمال دورمی خورد بدخشان را دور زده پس بطرف جنوب عودت میکند از و دراین قسمت سیر خود اراضی خیلی کوهستانی ودشوار گذار را عبور میکند از معاونین عمدهٔ این رودخانه رود کوکچه و قندوز است که هر کدام مرکب از جریان آبهای متعدد میباشد رودخانهٔ عمومی عموما از شرق به غرب درجریان میباشد بعد از طی ۸۰۰ کیلو متر از سرچشمه جریان خودرا تغیر داده بطرف شمال غرب اراضی صحرائی قراقورمرا عبور میکند و دربحیرهٔ ارال می‌افتد در قرون سابقه رود آمو ازمناطق جنوب بحیرهٔ ارال گذشته به بحیره خزریا (کسپین) منتهی میشد .

آمو دریا درصفحات شمال هندوکش در حصهٔ جلگه و سیع باختر معاونین متعدد دارد که ازدامنهٔ شمال هندوکش وتیربند ترکستان سرچه میگیرند (امابالعموم اکثر آنها در جلگه‌ها وریگستان یکجا میشود وبه آمو نمی‌رسد) معروف ترین اینها پنجاب است که در جلگه وسیع باختر صرف آبیاری میشود همین قسم آب سفید و آب قیصار در اراضی اندخوی گرد و نواحی اندخوی صرف میگردد . رود آمو به حصهٔ اول جریان خود بنلام پنجه که مراد ازان پنجاب است در قسمت اولی آن دورود خانهٔ مهم که یکی پامیر و دیگر اکسو باشد معاونت زیاد میکند رود اکسو به مقام قلعه ومروب رودپامیر به مقام لنگر کشت بارود پنجه یکجا میشود این دورود از یخ چال‌های سرچشمهٔ می گیرند که در غدیر سر قول یاغدیر ویکتوریا (۱۳۳۹۵) فت ارتفاع وغدیر چکما کتین (۳۱۰۰) فت ارتفاع سرازیر میشوند رود پامیر ازبین پامیر کلان گذشته به مقام لنگر کشت به پنجه وصل میشود (پنج رود خانه که نام پنجه ازان نشئت کرده قرار ذیل است : پامیر ، پنجه ، اکسو (مرغاب) (شاخ ، غوند) رود آمو درحصهٔ اول خود رودخانه ایست بسیار سریع وطولانی به مقام بزائی گمبیز خط سیر خودرا تبدیل کرده بطرف غرب متوجه میشود و ازآنجا بطرف شمال برگشته تانقطهٔ بعید درواز بطرف شمال متوجه میباشد وازان پس دوباره بطرف غرب دور می‌خورد از نقطهٔ موسوم به (رنگك) نزدیك اشکاشم مقدار آب بطور مخصوص زیاد میشود و تاخوروك واقع شغنان دوام میکند رود آمو در جریان خود از درهٔ واخان یك سلسله تناقضات طبیعی را ارائه میکند در حالیکه حصهٔ اول آن عبارت از یك رود خانه کوهستانی وسیلابی سریع‌السیر میباشد بعد از لنگر کشت دفعتا بیك رود آرام وبی عصب

تبدیل میباید که حتی سنگهائی را که درحصهٔ اول جریان خود آورده‌است باخود برده میتواند
دریجا منظرهٔ عبارت از یك سنگلاخ خشك وعاری از حیات میباشد اما کمی بعد از نقطهٔ
موسوم به (پتك) سبزی و نباتات ـ شروع میشود در این قسمت‌ها علاوه از سبزه و خار
مغیلان درخت‌های چنار کم وبیش دیده میشود اما بزودی یعنی بعد از پتك دوباره وضعیت
اراضی تبدیل یافته سواحل رودخانه بصورت دشت های ریگ عاری از علف جلوه میکنند
در حصهٔ کوهستانی لنگر کشت بسته‌رودخانه‌به هردو طرف خود وسعت دارد اما در غرب
قلعه پنجه هردو کوه بقدری نزدیك میشوند که رودخانه که بزحمت ازان عبور میکنند
وقتیکه ازین تنگی میگذرد باز رود خانه فضای وسیع را مشاهده مینماید
و در اینجا بخود وسعت داده به شعبه های متعدد تقسیم میگردد که جزیره های
زیادی رابوجود می‌آورد واین جزیره‌ها تماماً پوشیده از بته های خاردار است بین درساکسی
ونمت دره بقدری تنگ است که صدای رود خانه بصورت هول انگیز منعکس میشود
چون از نمت میگذرد وهردو ساحل وسعت زیادی اختیار نموده ومملو از نیزار های می‌باشد که
درآن حیوانات درنده زندگانی می‌کنند وپرندگان وحشی وجود دارند اکثر معاونین
این رود خانه آب خودرا ازسلسلهٔ هندوکش دریافت می‌کنند وقت‌آب خیزی آنها ماه (۰ی)
(ثور) می‌باشد که درین وقت برف ها آب شده ویخ‌ها میشکنند درین وقت مقدار بزرگ
آب باکوه پاره های سنگ ویخ ازارتفاعات بزرگ باسرعت هرچه تمام‌تر بسوی دره ها
سرازیر شده از بس‌قوت وشدت آن کناره های طبیعی رودخانه درهم می شکنند و قریه ها و
آبادی‌های مجاوررا از بین می‌برد درچنین اوقات عبور ازرود خانه خیلی خطرناك ثابت میشود
وبعضا رود خانه بکلی مجرای خود را تبدیل میکنند . درقلعهٔ فم که بلند ترین نقطه
جریان رودخانه درسرحد افغانستان بشمار میرود بطرف غرب دورخورده بعد از آنکه
اندك بجنوب میل می‌کنند دوباره استقامت مغربی را گرفته بصورت زاویهٔ مستقیم در امتداد
کوهستان در دره‌های وسیع ترسیر می‌نماید دریجا یك بار دیگر وضعیت اراضی فرق نموده
زمین های نسبتاً هموار ومنبت (نبات دار) بنظر میرسد که دران انواع نباتات ومیوه جات
بخوبی نشوونما میکنند در نقطهٔ که رودخانه ولایت کولاب (در روسیه) را از رستاق وقطغن
جدا می‌سازد رودآمو در دشت های حقیقی داخل شده دره های دیوار مانندی که تا اینجا
رودخانه را دربر گرفته بود ناپدید می‌گردد وازینجا است که معاونین زیاد از هردو طرف
بسوی آن هجوم می‌آورد ازطرف شمال رود کولاب، رود سرخ‌آب (قزل‌سو) رود کافرنهان
رود سرخان، رود دربان واز طرف جنوب رود کوکچه، رودقندز، رودآق‌سرای که مجموعهٔ
آبهای قطغن وبدخشان راباخود می‌آورد، بسا رودهای دیگر که آرزوی رسیدن آمورادارند

در راه فنا شده ازرسیدن به آن محروم میمانند. رود آمو همچنانکه درقسمت علیای خود از نظر آبیاری خیلی کم مورد استفاده می‌باشد درقست سفلی‌خود نیز چندان طرف استفاده قرار نمیگیرد تا نقطهٔ پمیاك تقریبا هیچ نهری ازان برای آبیاری جدا نمی شود بستر رود آمو در حصهٔ سفلی آن مرکب ازگل وریگ است ورودخانه به سبب جریان سریع و طوفانی خود مقدار بزرگ رسوب را باخود می آورد که این مقدار را چند ملیو ن طن بطور دائمی تخمین که رسوب هر یائی یك دلتای بزرگ را تشکیل میدهد همچنین در عرض راه به اثر آب خیزی سراحل آن را حاصلخیز می‌گرداند رود خانه مجری خود را بکرات تبدیل نموده چنانچه در قرن ۱۴ به بحیرهٔ کسپین یا (خذر) منتهی میشد و حا لا مسافتش دور ترازان به بحیرهٔ آرال میریزد دراخیر قرن۱۶ دولت‌روسیه بحریهٔ کوچکی را درین رودخانه بکار انداخت در وقت حاضر به اثر معاهدهٔ جدید افغانستان وروسیه حقوق افغانستان نیز درآب آمو تثبیت یافته ومملکت مانیز درصدد تهیهٔ کشتی‌های‌درین رود خا نه می‌باشد ، طول رودآمو بالغ بر ۱۴۰۰ میل است .

مرغاب :— (۳۸۵ میل یا ۶۰۰ کیلومتر) این رودخانه ازتودهٔ کو هستانی که منتهی شرقی فیروز کوه وتیربند ترکستان را بهم وصل میدهد سرچشمه میگیرد وبه استقامت مغربی از میان درهٔ بزرگ که این دوکوه را ازهم جدا می کند عبور مینماید وبعد ازانکه معانین زیادی را قبول مینماید به استقامت شمال‌غرب از نزدیك آبادی بالا مرغاب رود خانه میگذرد ودراینجا معاون بزرگش که آب کنسار یا (قیصار) باشدبه‌آن واصل‌می شود سپس به استقامت شمال غربی ازبین مرو چاق (مابین هرات ومیمنه نقطهٔ مهم سر حدی) عبور نموده و کمی بعد رود کاشان به‌آن میریزد . در مروچاق بفاصلهٔ ۱۳ میل رود مرغاب سر حد افغانستان وروسیه‌را تشکیل میدهد امروز موضع پنج ده وآق تپه (تپهٔ سفید) هردو بساحل چپ‌آن درخاك روسیه واقع است درآق‌تپه رود کشك که‌از کوه (پاره پامیزس) سرچشمه می گیرد وبه آن وصل میشود ازاینجا رود مرغاب به استقامت مغربی سوی مشرق میرود وبعد ازعبوراز کنار این‌شهر در دشت ریگزار قرا قرم معدوم میگردد .

اراضی که‌این رود ازآن عبور میکند مشتمل است برمخلوطی ازد شت های ریگزار وزمین های زراعتی وحاصل خیزکه بعضا کسب ارتفاع نموده درتابستان ازگل های رنگارنگ و حشی منبت کاری میشود ودر زمستان بابرف های بلند مستور میگردد . در جنوب غرب بالامرغاب رودخانه تاینجا درمیان درهٔ تنگی بهم فشرده میشود که بیشتر شکل تنگی را ارائه میکند درینجا رودخانه باغیظ وغضب هر چه تمام‌تر باغرور و سنگ اندازی بطرف پنج ده‌رومی آورد وهمینکه از تنگنا بیرون میشود ساحهٔ بزرگ رااشغال میکند سرعت‌سیر

و نامعلوم بودن عمق آن که بعضا بعضا خیلی زیاد میباشد و رنگ تیره آب اجازه تحقیق آنرا نمیدهد عبور ازین رود خانه را که مملو از گرداب ها و گودال ها و صخره های بزرگ و لشم و مدورست مشکل و خطرناك می سازد و مردم بومی برای گذشتن از آب پوست های خام (خیك ها) را ترجیح میدهند .

هریرود : (طول ٥٣٠ میل) چشمه آن دردایزنگی به ارتفاع ده هزار و پنجاه فوت نزدیك ومنتهی غربی کوه بابا واقع است این دریا که از امتزاج دورود خانه که سر جنگل وتنگل آب باشد تشکیل می یابد واین دورود نزدیك قریه دولت یار باهم یکجا میشود تقریبا مسافت ۳۰۰ میل راه را هریرود ازمشرق به غرب دردره حاصل خیز و پر منظرهٔ هرات تقریبا به موازات کوه (پارو پامیزس) طی میکند واز (٤) میلی به شهر هرات عبور مینماید در زنده جان (۳۰ میلی غرب هرات) بطرف شمال غرب دور خورده از کوهستان میگذرد و در نقطه تومن آنجا به سرحد ایران وصل میشود و بفاصلهٔ ٦٠ میل سرحد افغانستان وایران را تشکیل میدهد به مقام دهنه ذوالفقار سرحد افغانستان را گذاشته پس از آبیاری بنخلستان تجند ومتدرجا وبکاهش میگذرد وتااینکه بالاخره در ریگستان نفس آخرین خود را میدهند . ولایت هرات که غله خانهٔ آسیای وسطی نام دارد این شهرت تاریخی خود را مرهون همین رود خانه میباشد این رود خانه معاونین کم دارد آب تولك و شهرك و دریای کرخ نزدیك هرات به او اندك معاونت میرساند .

دسته هلمند : دسته سوم عبارت ازهلمند ومعاونین آن است که بطرف جنوب غرب جریان یافته ودر هامون سیستان میریزد هلمند یاهیرمند (هیتو منت) که متذکرهٔ او ستائی آن آتی ماندروس مولفین کلاسیك یونانی عمده ترین آنست این در یا ٦٥٢ میل یاقریب ۱۰۰۰ کیلومتر طول دارد بزرگ ترین رود خانهٔ داخلی افغانستان است که غرب مملکت را عبور میکند هلمند درسنگلاخیکه دردامهٔ غربی کوه بابا وانتهای جنوبی کوه هندوکش ونشیب غربی کوه پغمان سرچشمه میگردد درمسافه متجاوز از ۲۰۰ میل به استقامت غربی توده های کوهستانی ودره های تنگ هزاره جات راعبور مینماید و بعد دراراضی کشاده وفراخ زمین داور (در قندهار) وگرشك میرسد واز نزدیك شهرتاریخی قلعه بست عبور نموده در پنجا رود ار غنداب معاون بزرگ او که آبهای ترنك وارغستان را باخود دارد به او یکجا میشود ترنك وارغستان رودهای میباشد که صفحات جنوبی مملکت را آبیاری میکنند اولی بین جاغوری وغزنی سرچشمه گرفته از نزدیك قلات عبور و کمی از قندهار گذشته به جنوب آن شهر بدومی داخل میشود این رود ازعلاقه آب ایستاده شروع به موازی رود ترنك به استقامت جنوب غرب ادامه می یابد درعرض راه آبهای زاهد وکنند وآب کدنی از سمت جنوب از حواشی سر حد

به آن میریزد وقتیکه هردورودخانه یعنی ترنک وارغستان درجنوب قندهار باهم یکجا شده ورود های کشك نخود ومیوند به آن وصل گردیده ازگرشك گذشته به هلمند میریزد رود هلمند ازدره های هزاره جات آبهای پنج آب و کج رود وموسی قلعه را از سمت غـرب و آبهای اجرستان وغورك را از سمت شرق قبول مینماید بعدازعلاقه گرشك هلمند بدشت گرمسیر داخل میشود و تانقطهٔ که بغدیر سیستان منتهی میگردد این ریگ زار را ترك نمیکند درنزدیکی سیستان دفعتا بطرف شمال دور خورده سر راست بطرف هامون خود را پرتاب میکند .

آبیاری سیستان درزمانه های قبل ازمغل بذریعهٔ همین رود خانه توسط نهرهای که تاامروز مجرای آن به سطح زمین باقیست بعمل می آمد نهر بغرا که ار گرشك شروع میشود نیز از همین جمله میباشد وامروز بعداز چندین صدسال ازطرف حکومت ماسر از نو حفر میگردد تازمین های وسیع گرشك وسیستان دوباره تحت آبیاری بیاید قبل ار فتنهٔ مغل هلمند مهم ترین عامل آبیاری وآبادی افغانستان جنوب غربی بوده وسواحل آن مخصوصا در قسمت های سفلی ازپر جمعیت ترین نقاط افغانستان محسوب میشد چنانچه بقایای شهر های قدیم بهترین گواه این مدعی است از معاونین دیگر هلمند خاشرود و فراه رود است که از کوهستان غور به آنطرف هزاره جات (که طرف هرات است) سرچشمه گرفته بعد آبیاری اراضی بین گرشك وفراه به هلمند می ریزد .

٥ - جهیلها : درافغانستان باوجود وسعت زیادش فقط چند جهیل وجوددارد که مهمترین آنها ازین قراراست : هلمند و گود زره واقع به جنوب مغرب سرحد ایران عبارت از دو جهیل های کم عمق وشور میباشند . آب ایستاده هم عبارت از جهیل کو چکی دیگری است که تقریبا به ٨٠ میلی جنوب غزنی واقع میباشد سرکول بهمنتهی الیه شمال مملکت بسرحد شوروی کائن بوده جهیل شیوه هم عبارت از جهیل کو چکی است در بدخشان که قسمت بزرگ سال یخ بسته میباشد .

٦- آب وهوا: افغانستان درمنطقهٔ معتدلهٔ شمالی واقع ودارای آب و هوای بری میباشد دران منطقه های که در سطح های مرتفع واقع است باآب وهوای عجیب ومختلفی بر خورد میشود مثلا جاهای وجود دارد که درجهٔ حرارت آن درآفتاب بالغ به (١٥)سنتی گراد میشود درحالیکه درنقاط سایه دار همین موضع هنوز یخ بسته میباشد وبهمین نهج اختلافات بارزی در بین هوای روز وهوای شب در همچو مواضع بمشاهده میرسد .

درتمام وادیهای قشنگ وشادابیکه در نقاط مرتفعه وقوع دارند وهمچنین در مرغزار ها

ومراتع زیبا ودلکشیکه درسر اشیبهای هندوکوه ـ سپین‌غره (سفید کوه) کائن میبا شد تقریبا انسان بهرنوع آب‌وهوابر خورده میتواند مثلا در حالیکه درجهٔ حرارت ماه جولائی کابل که‌بار تفاع (۶۰۰۰ فت) واقع میباشد تقریبا درحدود (۲۷ درجه) سنتی‌گراد میر سد درجه حرارت صیفیه غزنی که بارتفاع (۷۰۰۰ فت) کائن است مشکلاً اگربه ۱۵ درجه سنتی‌گراد برسد. حالانکه قدری بالاتر در سراشیبی هاو شیله های کوه غزنی حد وسطی حرارت از (۱۰) سنتی‌گراد تجاوز نمینماید ولی‌با آن درشبها سردی و برودت فوق‌العاده ئیکه هیچ مناسبت بادرجه حرارت روز ندارد مشاهده میشود.

درفصل تابستان درحالیکه صحراهای‌جلال آباد معروض حرارت وگرمی بوده حتی‌بادهائیکه درین مواقع میوزد هم گرم میباشد «سپین‌غر» افغانستان که‌قله‌شامخ و بلندآن همیشه بابرف مستور و به‌قرب‌این‌میادین‌واقع‌است شاخهای قریب این کوه دارای هوای سرد ونهایت گوارا وشاخهای بعیدهٔ آن بتمام ها با برف پوشیده میباشد کمی بطرف غرب این‌میادین که وادی کابل‌واقع است روبه‌مرفته دارای آب وهوای خوشگوار وخیلی‌صحت‌بخش‌بوده سبزی و خضارت زیبای آن قابل توجه میباشد بدیهی است‌این تخالف ومباینت آب‌وهوا درهمچویك فاصله های قلیل برای مسافرینیکه ازمناطق دارای آب‌وهوای یکسان ویك‌نسق می آیند خیلی اسباب تعجب ودلچسپی را فراهم مینماید.

زمستان جلال آباد وقندهار خیلی مطبوع بوده در حالیکه زمستانهای فلات مرکزی سخت وشدید میباشد درین قسمت ها درطول سه ماه سال روی زمین با برف مستور میماند. برودت وسردی زمستان هرات زیاد و قابل اعتنا شمرده میشود حالانکه تابستان آن‌گرم و اگر بادهای موسمی که ازطرف غرب دروزش بوده عموما ۱۲۰ روز دوام‌میکند هوای آنرا سرد وخوشگوار نسازد هر آئینه گرمی این موضع نیز تادرجهٔ زحمت‌ده میشود. چنانچه بالای علاقهٔ گرم سیر که برحصهٔ سفلی‌هلمند وقوع دارد نام‌گرم‌سیر فقط ازسبب گرمی موضع مذکور گذاشته شده است.

سردترین ماهای سال ماه‌دلو (۲۰ جنوری الی ۲۰ فروری) میباشد که حدمتوسط حرارت درین ماه (۱۰) درجه‌سنتی‌گراد (تحت‌الصفر) وحداکثر در فلات‌مرکزی (۲ درجه) سنتی‌گراد میباشد

یکی ازصفات برجسته وبارز وممتاز هوای افغانستان‌را ضیاء واشعهٔ آفتاب‌آن تشکیل‌داده چه درتمام سال بمقدار خیلی وافر و کثیری میتوان ازین مادهٔ حیاتی در افغانستان مستفید شد درماهای تابستان عموما آسمان صاف‌وشفاف‌وخالی‌ازابر بوده وحتی درزمستان‌ها باآسمان‌پوشیده ازابر کمترازان که توقع میرود برخورد می شود لهذا سردی و برودت زمستان را تادرجهٔ زیادی همین اشعهٔ درخشنده وفیاض آفتاب مملکت تلافی‌و جبران مینماید. دراواسط ماه‌مارچ

زمستان رو به افول گذاشته و تقریبا در هر نقطه به هوای بهاری آمیخته با نسیم های سرد وخشك بر خورد میشود . اما از آغاز ماه می باین طرف گرچه رو بهم رفته در عموم نقاط هوا تااواسط ماه جون بصورت خیلی مطبوع وخوشگوار دوام میکند معهذا آفتاب متدرجا خودرا ظاهر وبه نشر نفوذ وحرارت خود روز مره افزوده وغالب مردم را بطرف صیفیه ها ومرغزارهائیکه درپایه کوها ویا مواضع قرب وجوار کوهسار ها وقوع دارند میکشاند .

بهترین وگوارا ترین ماهای سال موسم خزان است چه درین موسم که روزها تماما صاف وبراق وهوا نهایت معتدل ومطبوع میباشد ازاواسط ماه ستمبر (اوایل میزان) تاشروع ماه دسمبر (ماه قوس) بروز های ابروباران بسیار به ندرت وبفاصله های بسیار دور تصادف میشود در ماه دسامبر (قوس) غالبا یك برف اولی میبارد ولی موسم برف باری بصورت عمومی دراواسط جنوری (جدی) شروع میشود که در کابل ازطرف بلدیه برای پاك کردن راها وسركهائیکه گاه گاه دراثر برف باری شدید مسدود شود تراکتور های متعدد برف پاکی از سیستم جدید امریکائی بکار انداخته برف را می روفتند .

وضعیت آب وهوای خشك یعنی غیر مرطوب تموز افغانستان برای رسانیدن وپخته نمودن میوه های مخصوص مناطق دارای آب وهوای مرطوب هم مساعد است مثلا میوه هائیکه درجلال آباد ازاقسام نارنج ولیمو بار می آید ازهمین قسم میوه های مناطق دارای آب وهوای مرطوب است حالانکه برای رسانیدن انواع میوه جات دیگر نیزازقبیل فیسی - آلو- وشفتالو- آلوبخارا- ناك- سیب - بادام - انجیر- توت- پسته - انگور- وغیره نیزآب و هوای افغانستان قابلیت خوبی نشان داده است همچنان انواع گندم وجو و دیگر غله جات وحبوبات درین جا نشوونمای خوبی نموده وخوب بارمیدهد که باکمی تعمق میتوان کشف نمود که درمورد پخته نمودن میوه جات وحبوبات دربین تابستانهای مطبوع آفتاب دار وفقدان نامطبوعانهٔ رطوبت که غالبا باین تابستانها توام میباشد عدم تناسب وفرق بارزی موجود میباشد لهذا ازمزایا و امتیازات این مملکت یکی هم این است که طریق آبیاری ومشروب نمودن اراضی ذریعهٔ آبهائیکه از کوهای برف دار منبع میگیرد رول بزرگیرا درترقیات اقتصادی مملکت بازی کرده است باری اگر وضعیت آب وهوای افغانستان از نقطهٔ نظر ساختمان جسمی نیرو و توانائی ساکنین آن قضاوت شود باجرئت گفته میتوانیم که آب وهوای افغانستان برای تشکیل ونموی جنس بشر مساعد ترین وبهترین آب وهواها میباشد .

۷- منابع طبیعی :

الف - نباتات - درسلاسل جبال مملکت که دارای (۶۰۰۰) تا (۱۰۰۰۰) فت ارتفاع میباشد جنگلهای عظیم درختان سرو- صنوبر- فندق - چارمغز - پسته- روئیده اند که درسایهٔ

این درختان انواع متعدد انگور فرنگی ودیگر نباتات هم میروید ودر مناطق قابل زرع مهمترین انواع درختان درخت توت- بید - وچنار وغیره میباشد یکی از تولیدات مهم زراعتی گندم است که در هرات وقندهار بوفرت ودر دیگر حصص نیز بقدر کافی موجود بوده وحصهٔ مهم زراعت افغانستان را تشکیل میدهد. دراراضی بلند کابل ریوندچینی، ماکول، در دسترس همه است- چارمغز بدون تربیه میروید وباپسته بخارج صادر میشود چارمغزو بلوط (برگهایش همه سبز است) بارتفاع ثانوی وجود داشته بازبان گنجشک (یک قسم نبات است) خنجک الدر (یکنوع درخت روسی) اربر، عرعر، سوسمه ولیبرنم قد کوتاه و درخت کتیرا بحصص پا یانیکه دارای ارتفاع ۳۰۰۰ فت میباشد پیدایش داشته زیتون وحشی - گلهای کوهی - برایدت وحشی - گل ابریشم- امغیلان آلوبالو وزی زی فون هم دارد- دربعضی ازین جایها (کیمی رایس هیلو مبلس) (که برای بسامقاصد مفید ومختلف استعمال میشود) بگنا نیایا گل ترمیت -سیسو - پرسیکا- بربینه وگندیری دراطراف پشته ها وبرامده گیهای آخرین، خصوصا طرف غرب مملکت که منظره های برهنه وخالی بنظر میخورد یافت میشوند . مید انهای نباتی تماماً گیاه دار وبر علفست که درینجاها درخت قطعا وجود ندارد - در فلاتها و جلگه های خارج قندهار نباتات قوی میرویند مانند آدم چهره - گل پروانه - گل تخمر - شترخار - کتیرا (باقسام مختلف) گیاه گیچ کننده گیاهای که دارای الیاف هستند وازان برس دندان میسازند -امغیلان - اسفند، خارا گوش وهکذا عنب الثعلب درخت سنگ وغیره (از اسفند وسیاه دانه وچوبکرم وعنب الثعلب بعضی دواها ساخته میشود چنانچه ازاینها یک قسم دوائی برای نقرس، وجع مفاصل ورخاوت اعصاب میگیرند از عنب الثعلب یکقسم دوا برای تب ضعف وکمزوری وبد هضمی ساخته شده ومفید است وهکذا از اختلاط اینها ادویهٔ مفیدی برای کرم نیز ساخته میشود) در بعضی حصص واطراف کابل خرزهره، لیبرینم وحشی وریشه که ازان وسمه بوجود میاید هم یافت میشود. درختهای مهم زراعتی آن- توت -بید - چنار -هنگ وغیره است ازمیدانهای خشک غزنی افغانستان که عموما بین قندهار وهرات وقوع دارند هنگ وصمغ وکتیرا یافت گردیده موقعیت تجارتی را نیز دارا است که قبایل کاکری صمغ وکتیرا را جمع کرده در قندهار انبار وآنرا بخارج میفرستند هنگ درخود افغانستان استعمال نمیشود مگر مردم سیستان بته های سبز آنرا به آب نمک مخلوط کرده میخورند . درکوهستانات رواش بسیار روئیده مردم آن بخوردن استعمال ورواش که دارای طعم ومزه خوبیست اهالی قرب وجوار اولا برگهای جوان آنرا بیک ظرفی پوشانیده نهال وجوانهٔ آنرا دریک کوزه یامرتبان میگذارندتا کلان شود بعدساقه های برگ آنرا یکجا کرده بفروش میرسانند رواش سفیدشده یاغیر سفید شده اگرخام باشد یاپخته مفید بوده زیاد استعمال میشود- سنجد عموما درسواحل مجراهای آب روئیده ویک میوهٔ خورد نیست . ساقهٔ خشک

یک نبات غذائی را که ثعلب مینامند فراهم نموده ومقدار زیاد آنرا بخارج صادرمینمایند.
مغز یات ازبد خشان وارد میشود اسفند وجارو بته هم میروید که دربعضی جاها ازان بصورت
مواد غذائیه کار میگیرند ـ شیر خشت دوقسم وجود دارد ودر بازار ها بفروش میرسد یکقسم
آنرا تر نجبین میگویند که ازشترخار حاصل میگردد . هکذا ازتامارسک یاتمرهندی (درحینیکه
از برگ آن رنگ میسازند وازچوبش سقف خانه‌ها را میپوشانند) «ترنجبین‌هم بوجود میاورند
قسم دیگر شیر خشت را ازذرات وقطعات یک نبات دیگر که انرا سیاه چوب میگویند و بشکل
نعنای آب میباشد تیار مینمایند خلاصه اینکه افغانستان دراثر تحقیقات جدید علم نباتی یکی
ازمراکز مهمه فلاحتی دنیا نشان داده شده است وثابت نموده اند که درین کشور تمام
نباتات وعموم انواع خانواده های ان روئیده ونشو ونما یافته میتوانند. چنانچه‌درجاهای‌دیگر
همچنین تراکم انواع نباتات بمشاهده پیوسته نمیتوانند تنها ازنقطهٔ نظر تنوع و اقسام گندم
این مملکت موقعیت اولی‌را در دنیا اشغال کرده است چه تعداد انواع گندم بالغ بر (۱۱۰)
گردیده وازان جمله مشهور ترین انواع گندم زعفرانی وشهنیازی میباشد ـهکذا سائر حبوبات
وبقولات ، عدسیات وتربها نیز انواع متعدد ومختلفی داشته افغانستان شمالی تقریبا قلمرو
خربوزهٔ دشتی شمرده میشود همینطور حتی‌درزردك وشلغم نیزانواع متعددی مشاهده میشود
در قسمت میوه جات نیز انواع مختلف وبدرجات مختلفه یعنی از وحشی وجنگلی‌شروع وتااقسام
خیلی اعلی‌باغی وتربیه شده یافت‌میشود. کثرت وفراوانی‌این نباتات‌به اقسام وانواع متعددآن
وموجودیت انواع دشتی وخود روی این نباتات نشان میدهد افغانستان یکی از قلمروو مناطق
عمدهٔ زراعتی است که انواع و اقسام نباتات دران بارآور ونشو ونما یافته میتوانند .

روبهمرفته افغانستان یک مملکت زراعتیست که توجه اهالی آن عجالتا بیشتر بطرف
زمین دارای زراعت ومالداری بوده وقسمت اعظم جمعیت مملکت مشغول این کارها میباشد
اما درین اواخریعنی درعصر حکومت موجوده فکر اینکه صناعت نیزتوام بازراعت باید پیشرفت
وترقی نماید قسمت بزرگ توجه حکومت را بخود جلب و چنانچه اقدامات مفید و سریعی هم
دران باره بعمل آمده روزمره ترقیات محسوسی در شعبهٔ مذکور بمشاهده میپوندد که طرز
زراعت افغانستان رابدو دسته تقسیم نموده یکی‌انرا غرس وزراعت فواکه ومیوه‌جات و دیگری
زراعت غله باب میباشد . افغانستان طوری که پیشتر گفته شد از پهلوی آب‌وهوای مساعد خود
دارای میوه جات فراوان وخیلی لذیذ میباشد از طرفی هم افغان ها که خیلی مردمان میوه
دوست میباشند احداث باغات قشنگ و زیبا در همه نقاط مملکت که وضعیت مساعد دارد
بکثرت‌مشاهده میشود . ودربعضی قسمتهای‌مملکت میوه بشکل تازه ویا بصورت حفظ شده وخشک
غذای یک‌قسمت مردمان‌را دراکثر سال تشکیل میدهد .

ب : حیوانات - حیوانات وحشی در افغانستان زیادبوده مهمترین و مشهور ترین اینها :
گرگ - روبا - کفتار - سگ وحشی - گربهٔ وحشی - گربهٔ جنگلی - پلنگ - خوک - گراز -
خرس - شغال. روباه کوچک هندی. میمون سفید. گوسفند کوهی. خر کوهی (گورخر) موش صحرائی
موش خرما - موش بران، خارپشت - شب پرک چرمی - سنگ پشت - خرگوش وغیره میباشد .
در کوهای افغانستان و مخصوصا کوهای واقع بطرف شمال وشرق چندین نمونه های گوسفند
وبز کوهی که مشهور ترین آنها مارخور ، تکه یا بز کوهیست دیده میشود . از انواع گوسفند
وبز کوهی یکنوع بسیار نفیس و قشنگ آن در پامیر افغانستان وجوددارد که عموما معروف بنام
(اویس پولی) بوده وشاخهای آن در جمله کلکسیون شکار چیان یکی ازیاد گار های ظفر
شمرده میشود این نوع گوسفند های وحشی که از بزرگترین صنف خود بوده و درازی شاخهای
طولانی وپیچا پیچ آن اکثرا به ٦٠ انچ میرسد برای اولین دفعه در اروپا ذریعه سیاح
(وینزی مارکوپولو) که عندالمراجعت بوطن خود ازپامیر عبور و بدیدن این حیوان موفق شده
بود معروف گردید چنانچه نام جرمنی موسوم بهویس پولی را نیز حیوان مذکور اززبان همین
سیاح حاصل کرده است. آهوان افغانستان نیز بدو نوع اند که یکی معروف به کوهی و غالبا درقلات
مرکزی در دامنهٔ کوهایافت میشود ودیگری معروف بدشتیست که اکثر دردشت بکواه و چخانسور
ودر اطراف جهیل سیستان ودرعلاقه جات گردونواح هرات ودیگر قسمتهای مملکت وصحراهای
شمالی دیده میشود . بعضی پرندگان که در افغانستان وجود دارندعینا ازروی نژاد متصل به
پرندگان هندوستان هستند . بعضی پرندگان هندوستان در بهار بافغانستان آمده ودرزمستان
وقتیکه هوا سرد میشود دوباره برای گذشتاندن ایام زمستان بهندوستان میروند ونیز بعضی
پرندگان از روی نژاد و نسل شباهت بپرندگان افریقا دارند . وعلی العموم در موسم
چوچه پروری افغانستان دارای انواع طیور میباشد که تقریباً ١٢٤ نمونهٔ آن در افغانستان
دیده میشود . شکار قاز ومرغابی که دراواخر موسم خزان وموسم سرما دست میدهد ازجملهٔ
شکارهای عالی این کشور شمرده میشود. ازنوع کبک، قرقاول (بوقلمون) نیزاقسام متعددی
وجود داشته بعضی آنها دارای پرهای بسیار قشنگ ونفیس میباشد که مهمترین اقسام آن را
مرغ زری وکبک دری نامند . از جنس کبوتر نیز انواع مختلفی از قبیل سبز ، آبی
وخاکستری وجود داشته وهمچنین فاخته ها هم انواع متعددی دارد . امااز جنس طیور کوچك
خیلی خیلی دیده میشوند که بعضا دارای رنگهای، خیلی مطبوع وقشنگی میباشد مثل ابابیلك
نیله زاغ، دختر صوفی، مرغ جنت، ماهی خورك انواع بلبلها ودیگر طیور خواننده وسراینده.
از جملهٔ حیوانات اهلی گاو - اشتر - اسپ- اسپ تبتی - قاطر - گوسفند - بز - سگ
گربه - خر بیشتر معروف بوده -اسپ ازاهلیترین این حیوانات بشمار میرود - چنانچه تعداد

زیاد آن در اکثر حصص مملکت وجود داشته سال بسال از آن نسل گرفته میشود . اما بهترین نوع آن همانا جنس قطغنی ومزاری میباشد . یك نوع دیگر آن که خیلی قوی وتوانا وکار آمد بوده واز همین جنس تبتی میباشد معروف به یابو است که در اکثر علاقه جات نسلگیری شده برای حمل ونقل اموال استعمال وبار های سنگین را حمل کرده میتواند . ارتفاع این اسپها چهارده بلست واین نسلرا اولا اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان زیر تربیه وپرورش گرفته ، از راه شمال به هندوستان نیز انتقال نمود . قاطر که از نسل خرواسپ بوجود می آید دارای قوت فوق العاده وبرای حمل ونقل مثل یابو استعمال میگردد.

شترها با وجودیکه در اوقات باران وبرف بخوبی مسافرت نمیتوانند باز هم مورد استعمال وشتر دوکوپانه باکتریانی از خانوادهٔ تاریخی هنوز دیده میشود . گاو های کوهاندار در جنوب وجنوب غرب برای شیر تربیه وحفاظت میشود که از ماست وقیماق آن بیشتر برای استفاده ومخصوصاً ماست خشك آن که بنام قروت یاد میشود مـورد استفادهٔ زیاد است . از جنس گوسفند نیز انواع متعدد وجود دارد که معروفترین آنها ترکی وغلجائیست نوع اول عمدتا در علاقه جات شمال تربیه شده ونسبت بقسم دومی خیلی قویتر و طویلتر میباشد . نوع دیگری نیز از گوسفند وجود دارد که معروف به قره قلی و فقط بخاطر پوست برهٔ آنـرا تربیه میکنند . گوسفند های افغانی بیشتر از جهت دنبه های شان که تقریباً یك فت عریض وکاملا متشکل از شحم (چربو یا دنبه) میباشد قابل اعتنا شمرده میشود .

گوسفندان بومی اینجا که صاحب دم پهن زچاق هستند عموما سفید ، حنائی ، خرمائی سنجابی ویا سیاه هستند . که پشم سفید آنها اکثرا بخارج صادر گردیده تجارت خوبی برای خود دارد . ۲ ـ بزها هم نسبت باستعمال پشم شان در ساختن شالها وغیره قیمت زیاد دارد . زنبور عسل در حصص مشرقی مثل اسمار ، ماما خیل ـ کنر ها ودر جنوبی ـ مثل منگل ـ جدران وارگون یافت میشود که از عسل وموم آن در داخل مملکت استفاده و بفروش رسانیده میشود . تربیه ونسل گیری سگها دربین طبقات بلند افغانها برای شکار وحفاظت مالداری وغیره رائج است که از آن جمله سگهای تازی ومارخ قابل ملاحظه وتوجه میباشد.

احصائیهٔ اخیر نشان میدهد که در افغانستان رویهمرفته ۳۵ ملیون مواشی وجود دارد که ۳۰ ملیون آن از قسم خورد مثل گوسفند و بز و باقی آن مواشی بزرگ از قبیل اسپ اشتر ، گاو وخر میباشد .

دوم : تاریخ افغانستان

الف : تحقیقات عتیقه شناسی در افغانستان : تحقیقات عتیقه شناسی و حفریات

(ارخیا لوژی) بیشتر در کشور های علمی میشود که در مراتب مدنیتهای قدیم بیشتر سهمی داشته و در اثر پیش آمد های مختلف روز گار آثار تهذیب و مدنیتهای مذکور در سینهٔ زمین مدفون و فراموش شده باشد .

خاك افغانستان ازنقطهٔ نظر جغرافیه وتاریخ دارای شرائطیست که ازتحقیقات باستانی آن انتظار زیاد برده میشود . موقعیت جغرافیائی افغانستان درآستانهٔ آسیای مرکزی بین هند وایران وچین اینکشور را در سایهٔ کوهای بلند ورود خانه های بزرگ وخروشان آن که به چهار گرد افق جریان دارد یك نوع مرکزیت داده وعبور راههای کاروانرو قدیم بری آسیائی وانشعاب آن ازافغانستان بطرف شرق (چین) و جنوب شرق (هند) و غرب (ایران) وخاکهای آسیای غربی عامل دیگری شده است که باید افغانستان مانند یك کانون مراتب تهذیب محلی خویش و مدنیت های کشوری های مجاور را بیکدیگر انتقال دهد .

با داشتن چنین موقعیت و چنین رول میتوان پی به اهمیت آثار باستانی افغانستان برد وبی صبری وصراق مدققین را به تحقیقات کشور ما فهمید .

تدقیقات عتیقه شناسی افغانستان بر خلاف تحقیقاتیکه در اکثر کشور های دیگر شده نه تنها برای خود مملکت مفید است بلکه در اثر ایجابات جغرافیائی و تاریخی که اشاره کردیم علاوه برخود مملکت درقدم اول برای کشور های مجاور ودر قدم ثانی برای تمام خاك آسیائی کمال اهمیت را دارد و از جنبهٔ عمومی بلاشبهه گره های مهمی را در تاریخ مهاجرتهای اقوام ومسائل زبان وصنعت وآلات خواهد کشود وبطور مثال بروس موضوعات مذکور اشاره میکنیم :

در زمینهٔ قبل‌التاریخ موضوع ارتباط مدنیت اندوس واکسوس و هرمن بامدنیت حوزهٔ بین‌النهرین ونیل در موضوع مهاجرتها انشعاب آریا ها به هند و فارس و مسائل اقوام سیتی آسکائی، کوشانی ، یفتلی . وغیره ازنقطهٔ نظر دیانت مبدأ عنصر پرستی وتهذیب آریائی اوستائی میترائی، اناهیتی، بودائی ، آفتاب پرستی وغیره .

در مطالعات لسان مبدأ اشتراك خانوادهٔ السنه (هند وآریا) و (هند وایرانی) در زمینهٔ صنایع مستظرفه صنعت گریکو باختری گریکو بودائی، کوشانی ساسانی، هندوغزنوی با مکاتب فرعی آنها .

روبهمرفته حفریات وتحقیقات باستان شناسی ازحوالی ۱۸۲۳ یعنی از ۱۲۶ سال باینطرف در افغانستان شروع شده و شامل دو دوره ایست معین که یکی مکمل و مصدق دیگری گردیده است بدینقرار : . .

دورهٔ غیر رسمی : که ازسال ۱۸۲۳ شروع وبه ۱۹۲۲ خاتمه یافته و بوره یك قرن را دربر گرفته است . درین دوره مدققین اروپائی مخصوصاً علمای انگلیس در خلال جنگهای افغانستان وانگلیس بهمملکت آمده ودرتعمیر نقط باستانی تاریخ آبدات قدیمهٔ کولکسیون وجمع آوری مسکوکات حتی کاوش و حفریات منشبث شده و آثار کتب متعدد و مفیدی در زمینه های مختلف به میان آورده اند . که یکی از مهمترین آن (آریانا انتیکوا) یاشرح آثار باستانی افغانستان تالیف (اچ اچ والسن) میباشد .

رایل آشیاتك سوسایتی اف بنگال که در سال ۱۷۸٤ از طرف ویلیم جونز درهند تشکیل شده بود با مجلهٔ معروف خود در تعلیم باستان شناسی این دورهٔ افغانستان دخالت زیاددارد زیرا مدققین انگلیس ثمرهٔ تحقیقات خویش‌را برآثار وشواهدباستانی ومسکوکات قدیم افغانستان درینجا نشر میکردند . ودرنتیجه دراثر کولکسیون‌های بزرگ مسکوکات (یونانو باختری) و(کوشانی) وغیره که مسترمسن درآن بیش قدم است (تنها کلکسیون مسکوکات مسترمسن‌را دربگرام ۸۰ کیلومتری شمال کابل بهدوهزار سکه تخمین میکنند) .

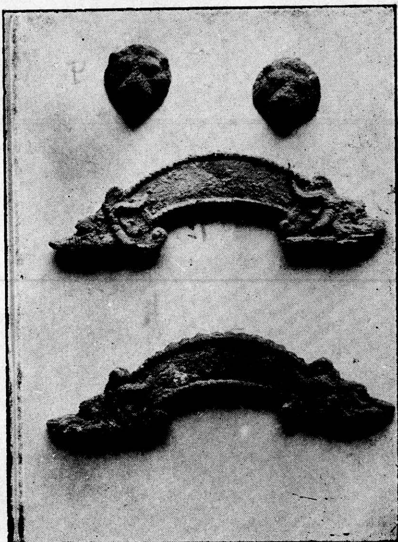
در افغانستان استخوان بندی سلاله های باستانی به میان آمد که دامنهٔ امپراطوری های خودرا ازافغانستان کموبیش درخاکهای مجاورمخصوصاً اراضی‌هند انبساط داده بودند مانند دودمان شاهان مستقل (یونانو باختری) و سلالهٔ (هند وسیتی) مثل اشکانیها و پهلوا ها وکوشانیهای بزرگ وغیره .

دورهٔ رسمی : این دوره از ۱۹۲۲ یعنی‌سالی شروع شده است که حکومت افغانستان امتیاز حفریات را برای مدت ۳۰ سال بفرانسه داده وبنام (ولگاسیون ارکه اولوژیك فرانسیز) علمای فرانسوی باهمکاری نمایندگان موزهٔ کابل حفریات وتحقیقات را درچند نقطهٔ مختلف شروع و ادامه دادند . آثار مکشوفه در موزهٔ کابل وقسمتی هم در موزهٔ (گیمه) پاریس است . ونتیجهٔ تحقیقات علمی مذکور غیر از مقالات تحت عنوان عمومی (خاطرات هیئت اعزامی باستان شناسی فرانسوی در افغانستان) درجلد های علیحده معکس نشر شده است .

نقاطیکه فرانسویها درین عرصهٔ ۲۶سال حفریات نموده اند بامختصر اهمیت تاریخی آن ذیلاً شرح داده میشود :

۱ - هده. هده به۸ کیلومتری جنوب جلال آبادواقعست‌اینجارا زائر چینی « هیوان‌تسنگ »

در اثر حفریات علمای فرانسوی افغان

تصاویر ومجسمه های تاریخی زیادی در حصص مختلف مملکت بدست آمده و در موزهٔ کابل نقل داده شده است که ما درینجا به نشر بعضی آثار و مجسمه های مذکور پرداخته باقی آنرا می گذاریم سیاح محترم شخصا درموزهٔ کابل بازدید نمایند

بنام (هیلو) و علاقهٔ آنرا باسم (نگارا ها را) یاد کرده است که شهر وعلاقه قلب منطقهٔ معروف (گندهارا) راتشکیل میدهد . بقرار شهادت زائرین چینی فاهین (قرن ۵) وهیوان تسنگ (قرن هفتم) هده از قرن سه تاقرن شش از نقطهٔ نظر کثرت معابد و رفت و آمد زائرین یکی ازنقاط مهم ومعروف (گندهارا) بوده حفریات هده را در سال ۱۹۲۳ (مسیو فوشه) رئیس هیئت حفریات فرانسوی شروع نموده (مسیو گدار) ادامه داده و بین سالهای ۱۹۲۶ - ۱۹۲۸ (مسیوبرتو) انبساط بخشید ازمعابد واستوپه های هده باندازهٔ هیکل های گچی بودا ، بودیس اتوا « ارباب انواع فرعی ، شیاطین ، راهبین ، اعانه دهنده گان ، صحنه های افسانوی بودائی ، حیوانات مختلف کشف شده که (مسیو گدار) آنرا یک موزهٔ (صنعت گریکو بودیک) تعریف کرده است ازنقطهٔ نظر هیکل تراشی آثار هده بصورت مجموع مربوط به صنعت (گریکو بودیک) است که در تمام درهٔ گندها را یعنی (از کابل تاپشاور) وپنجاب وشمال غرب هند عمومیت داشت و مهد تولدی آن درسلاله های اخیر بعداز کشفیات قندوز درشمال هندوکش درباختر تثبیت گردید چنانچه درموقعش از آن حرف خواهیم زد .

عجالتا این نقطه رامیخواهیم خاطرنشان کنیم که دراثر حسن مخصوص و متنوع هیکل ها و مجسمه های هده در تمام گندهارا وپنجاب وشمال غرب هند بهترین کانون صنعت (گریکو بودیک) محسوب میشود .

۲ - بامیان : بامیان که درمأخذ پهلوی « بامیکان » ودرماخذ چینی بنامهای مختلفی ازقبیل (فن ین) (فن ین تا) وغیره یادشده بفاصله ۱۵۰ کیلومتری شمال غرب کابل روی معبر قدیمی واقع است که شاخهٔ جنوبی راه ابریشم رادرجنوب هندوکش بطرف هند تشکیل میداد دراین دره ازقرن اول تاقرن هشتم مسیحی یعنی تازمان مقارن ورود مسلمانان معابد خیلی مهم بودائی وجود داشت که بقایای آن درجدار کبیر بامیان به طول ۲ کیلومتر وتا ارتفاع ۶۰ متر بصورت صدها سمچ باقی مانده است بامیان مانند (اجانتا) در هند و (توسن هوانگ) درآسیای مرکزی (وینکانگ) و (لانگ من) درچین معابدی دارد دارای تصاویر رنگه دیواری دردل کوه ودوهیکل عظیم ۳۵ متری و ۵۳ متری بودا که بزرگترین مجسمه های جهان است آنرا در میان نقاط فوق الذکر آسیائی امتیاز بخشیده است .

اگرچه در ۳۰ حفریاتیکه ازطرف مسیو (هاکن) دربامیان بعمل آمده مجسمه های هم ازآنجا کشف شده است ولی اهمیت آن بیشتر درمطالعهٔ تصاویر رنگهٔ دیواری و ارتقای سبک تزئینات ازرنگ آمیزی بعواملی قالب گرفته شده و برجسته شده میباشد بصورت مجموع تصاویر رنگه دیواری بامیان دارای عوامل تزئیناتی هندی ایرانی آسیای صغیر و آسیای مرکزی میباشد این تصاویر بعداز تصاویر دیواری « اجانتا » (هند) و میران (آسیای مرکزی)

مهمترین وقدیمترین تصویر رنگهٔ بودائی دنیااست از نقطهٔ نظرسبك مکاتیب مختلف در اینجا تشخیص میشود ازقبیل « گریکو هندی » ایرانوهندی « کوشانو ساسانی » آسیای مرکزی هندی درائر حفریاتیکه بالااشاره شد از بامیان نوشته‌های‌روی پوست نازك درخت کشف شده که‌بزبان «سانسکریت » ورسم الخط های‌مختلف بوده وازنقطهٔ نظر ادب مذهبی کمال اهمیت را دارد .

۳ ـ « ککرك » ککرك اسم یکی ازدره های فرعی بامیان است که درضلع جنوب‌مشرقی بدرهٔعمومی‌باز گردیده است‌دراینجاهم هیکل ده‌متری بودا ومجموع معابد وجودداشت که‌بقایای آن‌هنوز مشهود است در ۱۹۳۰ مسیوهاکن معابدی رادراینجا کشف کرده که بودائیان خود شان ورقهٔ گلی‌را روی تصاویر رنگهٔ آن زده بودند این تصاویر رنگه فعلا در موزهٔ کابل میباشد . ومهمترین کلکسیون تصاویر رنگهٔ دیواری موزه‌مارا تشکیل میدهد درمیان تصاویر شکل پادشاهی‌است موسوم‌به پادشاه شکاری که‌بلا شبهه ازشاهان کوچك محلی‌کوشانی‌میباشد.

٤ـ « کوتل‌خیرخانه » کوتل خیرخانه به۱۲ کیلومتری‌شمال‌غرب کابل‌بین‌حوزهٔ کابل و کوهدامن واقع است دراینجابار‌اول درتاریخ باستان‌شناسی افغانستان‌معبد برهمنی کشف شد که در تاریخ مذهبی مملکت کمال اهمیت را دارد ازروی‌یادداشت های زائر چینی هیوان تسنگ این قدر میدانستیم که معابد برهمنی‌در گرد ونواح اطراف کابل دجود داشت کشف معبد مذکور بامجسمهٔ‌مرمری « رب‌النوع آفتاب » سوریاتائید گردید .

۵ ـــ قندوز : قندوز درشمال هندوکش تقریبا درحوالی میان دو ولایت قدیم باختر وتخارستان در ۲٤ کیلو متری خان آباد حالیه محلی است که از قرون وسطی آن بنام (کوهندژ) یعنی قلعه‌مستحکم قدیمه وبنام‌قندوز یکی‌از مراکز مهم پنبهٔ افغانی معروف گردیده است در ۱۹۲٦ اتفاقات بامجرای‌جوی آبیاری چند عددسر مجسمه بماداد که بعداز تقریبا ٤۰ سال انتظار علمای اولین سرهای‌بودائی‌است که ازشمال‌هندوکش ازصفحات باختر کشف شده است موضوع مهدتولدی‌صنعت (گریکوبودیك) ازسالیان مدیدی مدققین اروپارا مشغول ساخته وهمین‌قدر میدانستند که« گندهارا » محلیست که آثار این‌مدرسه دراینجا بکثرت دیده‌میشود چندعدد سرهای بودائی‌قندوزکه فعلا در موزهٔ کابل ومزارشریف موجود است موضوع را حل کرده ومسیوهاکن بانشر رساله (صنعت بودائی باختر ومبداءصنعت گریکو بودیك) ثابت نمودکه این‌صنعت در اخیردوره نفوذشاهان‌مستقل یونان وباختری‌درصفحات شمال‌هندوکش درباختر تولیدشده ودرجنوب درپناه تیغهٔ کوه مذکور دردل گندهارا در هده به معراج ترقی‌خودرسیده است .

۶ ــ بگرام : بگرام فعلی که بفاصلهٔ ۸۰ کیلومتری شمال‌شرقی کابل در حوزهٔ شاداب کوهستان و کوهدامن واقع میباشد عبارت ازشهر (نیاکاپا) یا (نیسه) یونانی است که محتملا درقرن دو ق م آباد شده ودرجنوب هندوکش بحیث مرکز علاقهٔ (کاپیسا) مدت چندین قرن پایتخت شاهان یونانو باختری و پایتخت تابستانی پادشاهان بزرگ کوشانی بود وتا نیمهٔ اول قرن مسیح هنوز درشهر وپیرامون آن اهالی زندگانی داشتند حفریات اصولی در ۱۹۳۶ ازطرف مسیو (کرل) تحت نظارت مسیوها کن دربگرام شروع شد درنتیجه یك محلهٔ شهر با دکانها ظاهر گردیده وظروف عادی گلی ومسکوك مسی مربوط به قرن اول تا سوم مسیح کشف گردید درهمین سال وسالهای آینده تا ۱۹۴۲ ازحصهٔ مرکزی خرابه های شهر بگرام آثار خیلی مهمی کشف شده است ازقبیل گیلاس های منقوش باصحنهٔ جنگجویان گریك و رومن مدالهای گچی که دران هاقصه های میتولوژی یونانی باسبك صاف یونانی نقش است صندوقچه‌ها وقطعات منقش عاجی ظروف مختلفهٔ شیشه‌ئی ظروف سنگ رخام ظروف مفرغی ومطالعه ومعاینه آثار بگرام برای فهمیدن تاریخ صنایع مستظرفهٔ آسیا کمال اهمیت پیدا کرده است .

۷ ـ شترك : در ۵ کیلومتری شرق بگرام یکی ازپوزه‌های شرقی کوه بچه‌را که موسوم به (پهلوان کوه) می باشد پوزهٔ شترك گویند که اینجا تااوائل قرن هفت مسیحی یکعده معابد مهم بودائی وجودداشت دراینجا مسیو (مونیه) تحت نظارت مسیوها کن حفریات کرده ویکعده هیکلها وصحنه‌های بودائی درسنگ سلیت (شیست) کشف شده است اهمیت شترك دراینجا است که درخود همین نقطه یادر مجاورت آن معبدی بوده که شهزاده گان یرغمل چینی را کنشکای کبیر امپراطور مقتدر افغانستان مسکن داده بود .

۸ ـ فندقستان: درهٔ فرعی وشادابی است که دربین وسط کابل و بامیان بدرهٔ غوربند ملحق میباشد ازینجا ازیك معبد بودائی قرن ۶ یا ۷ مسیحی یکعده مجسمه‌ها وتصاویر دیواری و مسکوکات پیدا شده است این هیکلها آخرین محصول مجسمه سازی‌های بودائی افغانستان است وازنقطهٔ نظر سبك نفوذ صنعت ساسانی وگوپتای هندی درآنها هویدا است .

۹ ـ سیستان افغانی : درسیستان افغانی باراول در ۱۹۳۶ پارهٔ تحقیقاتی درزمینهٔ قبل التاریخ ازطرف مسیوها کن ومسیو گرشمن وهمکاران آنها بعمل آمد چون از ۲۰ تا ۳۰ سال باینطرف درچهار گرد افغانستان درحوالی مرو ازطرف هیئت امریکائی تحت مدیریت (پومپلی) در حوزهٔ سند در موهنجو دیرو از طرف سرجان مارشال انگلیس و در سیستان ایرانی از طرف سراورل ستن تحقیقاتی بعمل آمده وشواهد مدنیت پنجهزار سالهٔ ق . م کشف شده بود وموضوع ارتباط این مدنیت بزرگ بامدنیت حوزه‌های بین النهرین و نیل درمیان بود هیئت حفریات فرانسوی درافغانستان خواست همنوائی باهیئت‌های دیگر نموده وتحقیقاتی درین زمینه درداخل

خاك افغانستان نماید تا اینکه درسال ۱۹۳٦ مسیو « گرشمن » در تپه‌های نادعلی به دوازده کیلو متری جنوب قلعهٔ (گنگ) مرکز امروزی سیستان افغانی شروع بحفریات نمود واز تپهٔ که ۳۰ متربلندی داشت فقط در۱۲ متربالای آن کار کرده و بقیهٔ آن تا امروز باقی مانده درین ۱۲ متر اول تپه طبق انتظار شواهد هزار سال اول مدنیت مذکور قبل از عهد مسیح ظاهر شده وقراریکه مسیو گرشمن دریك مقالهٔ منتشره درسالنامهٔ ۱۳۱۷ کابل اظهار داشته است باحفر ۲۱ متربقیهٔ تپه امید است ظروف گلی و اشیای (۳ و ٤ هزار ساله) ازین جا کشف وموضوع ارتباط مدنیت سند باحوزهٔ بحرالنهرین برقرار گردد .

اگر چه درین ۲٦ سال حفریات رسمی علاوه بر نقاطیکه فوقا ذکر شد جاهای دیگری از قبیل بلخ شهربانو (خلم قدیم در مجاورت تاشقرغان) معابد سنگی ایبك (سمنگان) تصاویر رنگه دختر نوشیروان نزدیك (روی) تقریبا در ۱۰۰ کیلو متری شمال غرب بامیان سپهاکا و شیوه کی (خرابه های کابل بودائی) وبعضی جاهای دیگر معاینه و مطالعه وحفریات شده است باز هم نظر به این تناسب ادوار مدنی که افغانستان گذرانیده و نظر به امتداد وسعت خرابه‌های شهری باستانی هنوز حفریات درمرحلهٔ ابتدائی است نظر به دلچسپی زیادیکه برای روشن ساختن تاریخ وتهذیب قدیم در مملکت پیدا شده امید زیادی میرود که در آینده قدمهای بزرگتری درین راه برداشته شود .

ب: تاریخ افغانستان (اقتباس از مجلهٔ آریانا دائرة المعارف)

۱) افغانستان قبل از اسلام :

مملکتی که در تاریخ معاصر آسیا وجهان بنام افغانستان یاد میشود « قرون وسطی به اسم (خراسان) » ودر قرون قدیمه بنام (آریانا) شهرت داشت .

پیش از آغاز تاریخ افغانستان شناختن نامهای پارینه وباستانی این مملکت خیلی مهم ولابدی وحتمی است زیرا کسانیکه باین امر اساسی توجه نکرده اند تصور میکنند که این مملکت آسیائی از کشور های جدیدی است که بعد از قرن ۱۸ م دارای هستی وموجودیت تاریخی وسیاسی شده حال آنکه افغانستان با نامهای مختلفی که در ادوار مختلف تاریخ داشته یکی از کهن ترین ممالك آسیائی و شرقی است که باحدود معین جغرافیائی بین‌هندو چین وفارس و مدیا رول مهم تاریخی خویش را در چهار راه آستانهٔ آسیای مرکزی بازی کرده است واین رول از نقطهٔ نظر سیاست - مدنیت - تهذیب - زبان - ادبیات - افکار - عنعنات - معتقدات - صنایع ظریفه - مراودات - تجارت - سوق الجیشی - جنبش های حماسی ملی وغیره برای تاریخ آسیا کمال اهمیت دارد .

مملکتی که امروز در تاریخ و جغرافیای عمومی بنام افغانستان شهرت دارد از قـرن پنجم مسیحی یعنی از عصر ظهور یفتلی ها تاقرن ۱۹ بنام (خراسان) معروف بوده و درقرون بیشتر به اسم (آریانا) یاد میشد . اصل مبداء این وجه تسمیهٔ اخیر به زمانه های استقرار وحیات مشترك آریاهای هند وایرانی یا کتلهٔ (باختری) تعلق دارد که خاطره‌های زندگانی مشترک آنها در حوزهٔ بین سردریا واکسوس با شواهد مختلف معلوم است و هردو شاخه خویش‌را بیك نام (آریا وایریا) که تلفظ های مختلف یك اسم است میخواندند وبااستقرار ایشان در باختر وانتشار ایشان دردوطرفهٔ هندوکش مسکن کوهستانی خودرا بنام (آریانا) مسمی ساختند که (مسکن آریا) معنی داشت وقدیم ترین وجه تسمیهٔ جغرافیائی است که به خاکهای ماحول هندوکش داده شده است . این اسم در ابان یشت اوستا ذکر شـده و در مقابل آن (توریانا) آمده که به (مسکن توریا) یعنی آریا های بدوی سیبیری به اراضی ماورای شمال آمو دریا یعنی ماوراءالنهر عصر های اسلامی نسبت میشد . اوستا تنها بتذکار نام عمومی مملکت اکتفا نکرده بلکه مرگار دوم وندیداد اسمای ولایات‌شانزده گانهٔ آنرا با اسمای کوها ورود خانه هاهم‌داده است که‌دربحث جغرافی اوستا بدان اشاره خواهد شد .

خوشبختانه مورخین وجغرافیه نگاران یونانو لاتین بار دیگر از حوالی قرن ۳ ق م به بعد راجع به حدود آریانا معلوماتی داده مانند « آرا توستنس» و (استرابن) به اساس نظریات ایشان حدود آریانا قرار آتی‌بود : سرحد شرقی رود اندوس (سند) حد جنوبی او قیانوس بزرگ (بحرهند) حد شمالی رود خانهٔ سردریا و بعدتر آمو دریا سر حد غربی خطی بود که‌از گوشهٔ جنوب شرقی بحیرهٔ خزر شروع شده به بحیرهٔ هند وصل میشد طوریکه (پارتیا) را از (مدیا) و (کرمان) را از (فارس) جدا میکرد مفهوم جغرافیائی وتاریخی آریانا درقرن ۱۹ نظر جمعی ازمدققین اروپائی راجلب کرده درعوض بامرادف اسم افغانستان آنرا استعمال کرده اند واستعمال آن بحیث نام اولیهٔ مملکت در مطبوعات افغانی ازسالها معمول ومروج است .

ادوار قبل التاریخ : در اثر توسعهٔ یکدسته علوم جدیده مثل انتروپولوژی (تاریخ طبیعی انسان) انتولوژی (شرح خصوصیات مدنی و نژاد های بشری) مردم شناسی ، عتیقه شناسی وغیره دامنهٔ معلومات عمومی انبساط یافته وپیش از ظهور رسم الخط که مبداء آغاز اعصار تاریخی میباشد صفحات دیگری بنام قبل التاریخ به میان آمده است .

قبل التاریخ در مراتب حیات بشری عبارت ازیك عصر نیست بلکه مرحله وانبساط قوای فـکری و مادی است و این مرحله را دسته های بشری درنقاط مختلف واعصار وزمانه های

علیحده طی نموده اند ومعمولا درهر جای که باشد ظهوررسم الخط خط فاصل تاریخ وقبل التاریخ بشمار میرود .

شبهة نیست که ادوار قبل التاریخ عموماً دوره های حجری عمر جوامع بشری را دربر میگیرد که آنرا بنام ادوار قدیمه و متوسط وجدید حجر تقسیم نموده و برخی فقط در قرن دو دوره تشخیص داده که در طی اولی افزار سنگی بیشتر شکل طبیعی داشت ودر مراتب دومی سنگ صیقلی شد .

مهمترین دورهٔ ادوار قبل التاریخ دورهٔ «اولی تیك» یاد ورهٔ جدید حجر است که معمولا آغاز آنرا از هزار سال باینطرف حساب میکنند وازان تاریخ بشریت لا ینقطع مراحل مدنیت راطی نموده است . عوامل ممیزهٔ ترقی بشری درین دوره (۱) اهلی ساختن حیوانات (۲) اهلی ساختن نباتات (۳) صیقلی نمودن سنگ وساختن افزار سنگی (٤) ساختن ظروف گلی و (٥) بنای منزل ورهایشگاه میباشد . این پنجم قدم اساسی ایجاب نمود تاقدم های ضمنی دیگری در راه ساختن البسه ، کشف فلزات واختراع رسم الخط بمیان آید، ازروی تحقیقات که در حوزهٔ نیل ودجله و فرات واکسوس و اندوس وهیرمند بعمل آمده چنین استنباط میشود که روی همرفته دامنهٔ مدنیت فوق الذکر درتمام آسیای غربی انبساط داشت ودرین مساحهٔ وسیع بین النهرین کانون اولیه وحوزه های نیل وسند مراکزی بشمار میرفت که درمنتهاالیه غربی وشرقی مدنیت مذکور را تشکیل میداد . (۱)

آریانا یا افغانستان با داشتن کوه پایه ها وحوزه های رود خانه های بزرگ مثل اکسوس اندوس، آتی ماندیش روس (امو دریا سند، هیرمند) که دوی آن ازحواشی سرحدی وسومی از وسط مملکت میگذرد برای گذرانیدن مراتب زندگانی قبل التاریخ مساعد بود زیرا بعد ازحیات مغاره نشینی که در کوها صورت میگرفت حوزه های رود خانه های مذکور مسکون شده بود . کشف جمجمهٔ انسان (نه آن در تال) درما وراء النهر (درهٔ ترکان دریا در بخارا) بدست علمای شوروی ثابت ساخت که مغاره های قبل التاریخ در کوهستانات حوزهٔ آمو دریا وجود داشت وبعد ازدورهٔ بربریت مغاره نشینی حوزه های سه رود خانهٔ بزرگ (آمو ، سند، هیرمند) درین گوشهٔ آسیا مسکون شده است چنانچه شواهد مدنیت وزندگانی سه ونیم هزار سالهٔ ق م ازحوزه های شمال وشرق وجنوب شرق از «موهنجو دیرو » (سند) و« هریه » (بلوچستان) وازتپه های «انو» (آمو دریا) کشف شده است .

---

(۱) : پرو فیسر « هرز فلد » در تاریخ ایران از نقطهٔ نظر باستان شناسی Archaological History of Iran اظهار میدارد که تمام ساحهٔ وسیعی که بنام شرق قریب یاد میشود چه اراضی جلگه ئی وچه نقاط کوهستانی همه دردور های سنگ رهایشگاه بود

در ۱۹۳۶ علمای فرانسوی «هاکن» وگیر شمن « سیستان افغانی » حوالی (نادعلی) که عبارت از (آرنج) پایتخت قدیم سیستان میباشد و به ۱۲ کیلو متری جنوب (قلعهٔ گنگک) واقع است در تپه های موسوم به (سرخ داغ) و (سفید داغ) وهمچنین در (تاروساو) بنای حفریات را گذاشتند که مختصر نتائج آن قرار آتی است :

این تپه دوصد مترطول ۵۰ مترعرض و ۳۱ مترارتفاع دارد وبیك کیلومتری شرقی راهی افتاده که (قلعهٔ گنگک) را به (قلعهٔ فتح) وصل میکند چون حفریات عجالتاً درعمق ۱۲ متر اول سطح آن بعمل آمده است فقط شواهد دوطبقهٔ آبادی که مربوط به هزار اول ق م میباشد کشف شده است. معذالك پارچه های تیکری آن باظروف هم‌عصرش دروادی اندوس واکسوس شباهت های دارد وازروی حدس علمای فرانسوی چنین استنباط میشود که با ادامهٔ کار در بقیهٔ عمق تپه وحتی پایان تر از سطح جلگه شواهد مدنیت ۳ - هزار سالهٔ ق م کشف ووسایل ارتباط تهذیب دادن سند وآمو دریا وتپه های ایران وبین النهرین روشن خواهد شد. سیستان بعقیدهٔ (سرا ورل ستن) همه دوره های مدنیت «کلکوای تیك» (مراحل اخیر دورهٔ جدید حجر) رادیده وباموقعیت مساعدی که دروسط حوزهٔ اندوس واکسوس وسند دارد نقش مهم درانتشار وارتباط مراتب آن بازی کرده است . از روی نقشه معلوم میشود که دلتای هیرمند وهامون سیستان تقریباً بفاصلهٔ ۵۰۰ میلی از (انو) حوزهٔ اکسوس وموهنجو دیرو (حوزهٔ سند) افتاده - مستر « اندروس » نه تنها در ظروف اینجا بلکه در ادوات سنگی ومفرغ آنها هم شباهت هائی می‌بینند که نظریات « سراورل ستن » راتائید میکند واهمیت سیستان را بزرگتر میسازد ،

تحقیقات قبل التاریخ درخاکهای مجاور وماحول افغانستان درنقاط مختلف حوزهٔ سند وآمو وتپه های متعدد ایران کنونی وانمود میکند که درنیمهٔ اول هزار دوم ق م اجسام های اسپ ودیگر لوازم یراق وسواری بمیان آمده است ، مدققین باین چیز ها استناد نموده ومعتقداند که قوم کوچی ومالداری که اسپ را اهلی ساخته بود در ساحهٔ وسیع بین هند وبین النهرین وماوراء النهر درجنبش آمده است که عبارت از کتلهٔ (آریا) میباشد .

آریا وتهذیب آریائی ویدی : - به اصطلاح عمومی اروپائی (آرین) به معنی جامع دسته ازاقوام رادربر میگیرد که زبان آنها قرابت بهم دارد واز آسیای مرکزی تا منتهیا الیه اروپارا اشغال کرده اند. استعمال تسمیهٔ «هندواروپائی» درمورد این کتله بصورت عمومی بهتر است زیرادرخصوص ادبیاتی که دردست است (آریا) و (ایریا) فقط درمورد آن شاخه مردمان هندواروپائی استعمال شده است که معمولاً بنام (هند وایرانی) شهرت دارند وچون مدتی بین سردریا وتیغه هندوکش بصورت یك کتلهٔ واحد زیست داشتند ایشان رابنام کتلهٔ باختری یاد میکنند وبعداز جنبش‌ها ومهاجرت ها افغانستان و فارس و ماوراء النهر و شمال غرب هند را فرا گرفتند .

مسکن اولیهٔ اقوام هند و اروپائی بصورت عموم هر جاشده باشد . از نظر تاریخ باستانی مملکت ما آنچه مهم است تحقیق ظهور کتلهٔ آریاهای باختری است که خوشبختانه باساس متونی که‌دردست است ظهور آنها درصحنه از زمانی آغاز می‌شود که در حواشی سرحدات امروزی ما ودرگوشهٔ شمال شرقی آریانای قدیم مستقر می گردند و رود آنها وتوطن آنها وانتشار شان دردو طرفهٔ هندوکش باعث ظهور اسم (آریانا) یعنی (مسکن آریا) میگردد .

اوستا سرزمین اولیهٔ آریا نشین را بهاسم (ایریانم‌ویجو) یاد کرده ونظر به ارتباط این قطعه باسائر قطعات خاك اوستائی وتبصره های دانشمندان برمتون (وید) و (اوستا) وتحقیقات علمی علمای شوروی عموما عقیدهٔ اکثر مدققین براین است که مهد اولیه وعمومی اقوام هند واروپائی یاافلا مهدثانوی کتلهٔ آریاهای باختری که‌تسلسل دامنهٔ زندگانی‌ایشان راباازمانه‌های بعد تر نشان میدهد قطعهٔ خاك مثلث نمائی است بین دامنه های شمال غـرب بی یـا مسیر ومسیر دو رود خـانهٔ بـزرگ سردریا واکسوس که (فرغانهٔ) فعلی را در بر میگیرد .

خطوط مشترکی که در پهلوهای مختلف زندگانی مادی ومعنوی آریاهای هند وایرانی مشاهده می شود بیشترش خاطرهٔ زندگانی مشترك ایشان درین دیاراست که‌اول درشمال وبعد درجنوب اکسوس (آمو دریا) ادامه داشته وآخر الامر خطوط دره های سلسله کوه عظیم (ایوپاری سنا) یعنی هندوکش سمت حرکت مهاجرین رامعین کرده وجدائی قبائل وبعد مسافه وبالاخره تقرر در محیط های مختلف جغرافیائی در ذهنیت ادبی و مذهبی آنها جدائی وارد کرده است .

پس‌مقدمهٔحیات آریاهای‌ویدی ازحوزهٔ اکسوس‌شروع شده‌درخاکهای افغانستان دردوطرفهٔ هندوکش ادامه یافته ودر اراضی (سپته سندهو) یا (هفت دریا) یعنی پنجاب خاتمه پذیرفته است . برخلاف سائر اقوام با ستانی که بیشتر در اثر کشف شواهد مادی موجودیت وطرز زندگانی آنها آشکاراشده استحیات آریائی وتهذیب آنرامتون ادبی معرفی میکند که عبارت ازمجموعهٔ سرودهای ویدی وکتاب اوستااست . قسمت عمدهٔ سرود های آریائی که سینه بسینه بما رسیده چهارکتاب بزرگ تشکیل‌داده وبنام های (ریگ‌وید) (سام‌وید) (تروید) (یجروید) که قدیم‌ترین‌همه همان کتاب اولیه است وازروی اشاره‌های جغرافیائی آن معلوم میشود که‌این دامنه‌های جنوبی هندوکش وپنجاب در افغانستان شرقی ومناطق پنجاب هند سروده شده باشد زیرا رودخانه های این منطقه از قبیل کوبها (کابل) گوماتی (گومل) کرومو (کرم) راسا (کنر) سواستو (سوات) سندهو (سند) دران‌تذکار یافته‌وگندهاریس یعنی گندهارا که درهٔ کابل را سر تا سر سیرآن در بر میگیرد بحیث یك علاقه دران نامبرده شده است . علاوه براینها (بلهیکه) یعنی (بلخ) هم درسرود ویدی (دراثر ویدی) تذکار یافته اسمای بسیاری

از قبایل افغانستان مانند «پکتها» که هرودوت (پکتی) یا (پکتیس) یا (پکتویس) خوانده وعبارت از کتلهٔ پشتون میباشد و(النیاها) یعنی نورستانی‌ها (بهالانا) اهالی درهٔ مولان ودیگر عشایر وقبایلی که بنام قبایل (بلهیکه) یعنی باختری و(بهارانه) یادشده اند وبعد ازاستقرار آنها در کوه پایه ووادیهای دوطرفهٔ هندوکش قسمتی در خاکهای پنجاب مهاجرت اختیار کردند . حیات آریاهای عصرویدی افغانستان بیشتر جنبهٔ مالداری داشت وتربیه رمه های گاو وگوسفند واسپ شالودهٔ نظام اجتماعی آنهارا تشکیل داده بود. سنتهٔ مرکزی زندگانی آنها (کولا)Kulaa یعنی خانوادهٔ بود. زن درخانوادهٔ آریائی محترم بود وپدر ریاست اداری وروحانی خانواده رابرعهده داشت (گوترا Gotra) عشیرهٔ (کوشتی) قبیلهٔ (گرامه) قریه (ویس) دهکده و(پور) قلعه جنگی مراتب انبساط زندگانی جامعهٔ وقت را بما معرفی میکنند در عصر ویدی آریاهای افغانستان آتش رامیشناختند البسهٔ خویش را بیشتر از پوست حیوانات وپارچهٔ های پشمی تهیه می نمودند خانه‌های خویش رابیشتر از سنگ وچوب میساختند . پول هنوز متداول نبود جنس بجنس مبادله میشد ودراکثر موارد گاو بحیث واحد مبادله بکار میرفت . خوراك آنها عموما لبنیات وگوشت بود واز مخلوط عصارهٔ گیاه کوهی وشیر وعسل مشروب نشه‌آوری بنام (سوما) میساختند ومینوشیدند . جنگجوئی جزء خصایص فطری آنها بود وسلاح عمدهٔ ایشان تیر وکمان وفلخمان بشمار میرفت وعراده‌های جنگی استعمال می‌نمودند وزن‌هاهم درحمله های جنگی شرکت میجستند .

آریا های عصر ویدی آریانا عناصر پرست بودند وعناصر طبیعی هر کدام در تصورات ایشان ربه‌النوع داشت . معذالك مفکورهٔ ذات مافوق کل درازهان ایشان پیداشده بود . رقص - آهنگ - شعرسرائی ، موسیقی درجامعه معمول بود وریشی هایعنی دانایان قوم که درشعر وحکمت وپند واندرز وفلسفهٔ مذهبی وسیاست دستی داشتند بحیث طبقهٔ منور در رهنمائی جامعه همیشه پیش قدم بودند .

عصر وید در تاریخ افغانستان بحیث حلقهٔ اولی زنجیریست که تسلسل آن در مطالعات مختلف ادبی ، حماسی - فولکوری - تاریخی - خواهی‌نخواهی مارا بدانجا میکشد وتظاهر تمدن وتهذیب وادب این دوره در دوره های مابعد تاریخ مملکت بی تاثیر نیست .

عصر وتهذیب آریائی او ستائی : عصرویدی وتحولات حیات آریائی آن دوره بامیزانی

که مختصر ذکر شددردو طرف هندوکش دوام داشت وجنبش‌های بزرگ مهاجرین بشرق وغرب خاتمه یافته ومردم دردامنه های کوه‌ها وحوزه های رودخانهای بزرگ مستقر شده ودر نتیجهٔ استقرار وتماس بهاراضی وحوزه های رود خانه های بزرگ تحولی در زندگانی آنها پدیدآمد وزندگانی مالداری جنبهٔ زراعتی هم پیدا کرد . مقدمات این تحول حیاتی درحوالی ۱۲۰۰ ق‌م

شروع شده ومقارن هزار قوم انقلابی درافکار و پندار مردم وارد شد که معمولا بنام موجدان (زراتشترا) وبنام نظامنامهٔ اجتماعی ومذهبی عصر یعنی (اوستا) بصفت عصر (زرتشتی) یا (اوستائی) شهرت دارد .

عصراوستائی باتمام مفهوم مادی ومعنوی خود دومین صفحهٔ تحولات حیات قبایل آریائی رادر افغانستان وانمود میکند. منتها مقننین عصرویدی بنام ریشی هایا (دانایان وحکما وشعرا) اشخاص متعدد بودند واقوام عصر اوستائی بدست (زراتشترا) یکنفر از حکمای بلخی صورت گرفت. درمقابل سرودهای ویدی این عصر سرودهای «گاتا» ودرمقابل کتب چهارگانه ویدی نسکهای اوستائی (۲۱) نسك بمیان آمد که اولی یعنی سرود های گاتا بشکل و صورت اصلی قدیمهٔ خود وبقیه اوستادراثر یرا گنندگی کهوید بشکل تدوین ثانوی عصر پارتی ساسانی وحتی بصورت تدوین ثالث بعد ازحملهٔ عرب بدست مارسیده است .

همانطوریکه سرود های وید خاطره های ازاسمای محلات افغانستان رادرخود حفظ کرده اوستا بمراتب مفصل تر وخوب تر چوکات جغرافیائی آریانشین عصر خویش را در فرگرد اول وندیداد گنجانیده است. (۱٦) قطعه خاك میمون آریانشین متذکرهٔ اوستا در حقیقت امر ولایات کشور (آریانا) است که در آبان یشت بصورت (ایرینه Airyana) در مقابل (توریته Toryena) ذکر شده است . اسمای این قطعات قرار آتی است :

۱ - آریانه و یجو (سرزمین بین سردریا و آمو دریا) ۲ سغده (سغدیان) (۳)مورو (حوزهٔ مرغاب) (٤) بخدی (بلخ باختر) (٥) نیسیا یا (جوزجانان) (٦) هرای وه (حوزه هری رود) (۷) ویکرته (کابزمین) (۸) اور واه (محتملا علاقه روه) (۹) خننتا (ور کانایا گرگان) (۱۰) هری ویتی (حوزه ارغنداب) (۱۱) ای تولنت (حوزه هیرمند) (۱۲) راغا (راغ بدخشان یاری نزدیك طهران) (۱۳) کخره (علاقه غزنی) (۱٤) ورنه (موقعیت آن تعین نشده) (۱٥) هپته هندو (هفت دریا یاپنجاب) (۱٦) رانگه (موقعیت آن تعین نشده) .

تطبیق قطعات خاك او ستائی با مناطق حالیه یکی از دلچسپ ترین مباحث تاریخ قدیم افغانستان است و بدون هیچ یکتبصره وتفصیل وانمود میکند که زمین های که از سلسلهٔ عظیم هندو کش آب میخورد بصورت قطع سرزمین اعلای آریا نشین بوده و به دو را دور این رشتهٔ بزرگ کهستانی یك واحد سیاسی و تهذیبی متمایزی تشکیل داده بود . ازروی مبحث جغرافیائی اوستا واضح میشود که سرزمین او ستائی بین مجرای سیر دریا و سند و اوقیانوس هند وبشت لوط کشوری تشکیل داده بود که آریانای کلاسیك وقدیم را در بر میگرفت وتمام خاك افغانستان که به اصطلاح (خوشه) وارث آریانای قدیم است داخل خاك اوستائی

می آید . اوستا تنها به دادن اسمای ولایات اکتفا نکرده بلکه درجزئیات داخل هر منطقه هم وارد است واسمای اکثر کوهها ورود خانه های افغانستان به صراحت تمام اسم برده شده مانند (یوپائی ای سنا) هندو کش (سپیته گو نا گیر ی) سپین غر (سیامکه) سیاه کوه و (خره یانت) یا کوه برفی یا سفید کوه (پورانا) پروان (ستیرا) تیرا (هریتی برز) پامیر (زره‌دهارا) کوهبابا (دیتیا) رود آمو (هوا کترا) خاش رود (حواسپه) خسپاس (فرا واتا) فرارود (هوار وهیتی) هاروت (ایتو منه) هیر منه (هبری ویتی) ار غنداب (هرای‌وه) هریرود وغیره .

آریا که درآغاز مطالعات خود حدود جغرافیائی آنرا به شهادت جغرافیه نویسان کلاسیک یونانی معین کردیم وشهادت آنها در حقیقت امر تذکر خاطرات اوستائی است مسکن (آریا) معنی‌دارد ومطالعهٔ اعلام فوق واضح میسازد که‌خاکهای افغانستان واقعاصحنهٔ تحولات‌زندگانی قبایل آریائی درعصر (ویدی) و (اوستائی) بشمار میرفت .

پیشتر به اوستا وزراتشترا صاحب این کتاب اشاره کردیم عقیدهٔ عمومی برین‌است که این حکیم بزرگ در حوالی هزار ق‌م دربلخ در دربار (ویشتاسپه) مبادی اصلاحات اجتماعی خویش‌را بصورت آئین جدیدی که روح مبارزه جوئی ویدی را درپناه قدرت وعظمت خداوند واحد ترسیم میکرد بمیان آورد .

زراتشترا اصلا بلخی وباخاندان شاهی و وزرای بلخی تعلقات وارتباط خانوادگی داشت . نام پدر او پورشسپه Pouruchaopa ونام‌جداو (پتیراسپه) ونام چهارمین پشت‌او (هچاتسپه) بوده واز روی کلمهٔ (اسپه) که در اخیر اسمای پدران او معلوم میشود ظاهر میگردد که میان اجداد اوویشتاسپه پادشاه‌بلخ ویااقلا میان‌قبیلهٔ او وقبیلهٔ پادشاه رشتهٔ‌ارتباط وخویشاوندی وجود داشت. تعلقات خویشی زراتشترا با(جاماسپه) وزیر ویشتاسپه وبرادر او (فراشترا) چیزی واضح که همگان ازان باخبراند .

نظام اجتماعی و قوانین مذهبی زرتشتر بشکل کتابی درامده است موسوم به اوستا که مرکب از پنج حصه‌است (۱) لیسنا (۲)دیسنپرد (۳) وندیداد (٤) یشت‌ها (۵) خورده‌اوستا.

اوستای اولی یا اوستای باختری اصلاً کتاب بزرگی بوده که غیر ازمنابع یونانی (تنسر) موبدموبدان عصر ار دشیر بابکان ومسعودی مورخ معروف قرن ۳و٤ وسعت متن آنرا به ۱۲ هزار پوست گاو متذکر شده اند . این اوستا در اثر پیش آمد های روز گار خصوص عسکر کشی‌های اسکندر پراگنده ومتلاشی شده . وتنها (گات ها) که‌فصل هفدهم (یسنا)را تشکیل میدهند درین میان جان بسلامت برده و هرطوری که شده بصورت اصلی خود باقی مانده ودرتدوین نوین اوستا دراواخر عصر پارتی و اوایل ساسانی شامل شده است .

گاتها بجهتی که ذکرشد برخلاف سائرحصص اوستا قالب شعرسروده شده وازنقطهٔ نظر زبان وادب وسیاق کلام وطرز مخاطبه ازبقیهٔ اوستا بمراتب قدیم تر میباشد وازپهلو های زیاد به سرود ویدی قرابت تام دارد. قرابت زبان گاتها وسرود های ریگ‌ویدو بهاندازهٔ است که باجزئی تغیرات لهجه‌ئی میتوان فقرات کامل یك زبان‌را بزبان دیگر دراورد. این محکمترین حجتی‌است که براساس آن مهد زراتشترا وظهور گات ها درافغانستان (باختر) قرارمیگیرد زیرا اینجا روزی جلوه گاه ادب ویدی بوده وقرابت بین زبان سرود های وید و سرود های گاتها از همین جا است .

پیشتر دیدیم که زندگانی قبایل آریائی افغانستان در عصر ویدی بیشتر جنبهٔ مالداری داشت از خلال مطالعات سرود های گات ها در تمامی زندگانی جامعه آریائی از مالداری بزمین داری واضح میشود وسائر قسمت‌های اوستاوامرد میکند که قبایل آریائی دراثر تلقیات زوراستر به زراعت و کشت و کار وتماس به اراضی مایل شده و پیروان اوستا بحیث یك ملت زارع وزمین دار تمدن زمین داری را انبساط دادند .

اهمیت اصلاحات اوستائی درتاریخ آریانا یاافغانستان قدیم بیشتر ازرهگذر تنمیهٔ روحیات ومقویه قوای معنوی مردم است که دراثرآن برتمایلات‌نفسانی ومشکلات مادی فردی‌واجتماعی وقومی فایق آمدند. تمام‌اندرز های مذهبی اوستا را میتوان به چند کلمه در یك جملهٔ آتی (پندار نیك به گفتار نیك کردار نیك) خلاصه کرد . اوستا علاوه برجنبه های دینی پهلو های بسیار مهم قومی وملی وسیاسی داشت درحقیقت امر افوام « زرتشت » سراسر متوجه این امر بود تاآریاهای مسکونهٔ (آریانا) را ازهر رهگذر درداخل بهم متحد ودرمقابل بیگانه آمادهٔ مبارزه سازد. یشت‌های‌اوستا قدیم ترین صفحات کارنامه های‌حماسی پادشاهان‌باستانی و پهلوانان نامی این کشور است که در (ودا) هم مختصر اشاره های ببعضی ازانها شده واوستا خیلی مفصل‌تر وارد آن گردیده است . مبارزه بادیوها درحقیقت‌امرمبارزه باعناصرغیر آریائی‌است وچون به مقر آنها بیشتر درمازندران وگیلان اشاره شده واضح میشود که خارج ازحدودی که برای آریانا یاخاك های آریائی نشین تعین کردیم در خاك های مجاور مردمان محلی بیشتر سیاه پوست ولی قوی جثه وجود داشت که خاطره مقابله آنها باآریا های آریانا باقی مانده است (توریا) و(توریانیه) درمقابل (آریا) و(آرینه) خاطره های است که باز آریانارا درمقابل توریانا قرار میدهد . ملتفت باید بود که این‌توریاها ازنقطهٔ‌نظر نژاد اصلاآریائی بودند وبرقبایل سیتی اطلاق میشد ایشان از کتلهٔ باختری مجزی مانده وبعد ازآسیای مرکزی بسرحدات آریانا متوجه شدند وخاك های آباد جنوب آمو دریا توجه ایشان را جلب کرد اوستابدون اینکه بمسایل نژادی اهمیتی بدهد درمقابل مفاد ملی ایشان‌را نیکوهش کرده است

و این بزرگترین مثالی است که مفهوم ملیت اوستائی اران استنباط میشود .

دورهٔ حماسی واوستائی : داستان حماسه کم و بیش درمیان اکثر ملل رواج داشته و برخی از کشورهای کهن پیش ازدورههای سنین تاریخی دو ه های قدیم اری دارند که روح معنوی وداستانی قوم ازان سرچشمه میگیرند. اگرچه معمولا عادت بر ن است که دوره های داستانی را ازاعصار مشخص تاریخی جدا میکنند ویکی را واقعی ودیگری را « تصور » می پندارند ولی دراصل حقیقت وبنابرنتیجه وغایهئیکه از «خاطرات گذشته» منظوراست دربعضی موارد بخصوص که داستان وحماسه رنگ عام قومی وحتی ملی دارد عینادامنهٔ تاریخ است وحتی تاثیر نتائج آن از واقعات تاریخی قوی تر میباشد.

آریانای قدیم یا افغانستان امروز نظر بموقعیت جغرافیائی خود طور یکه بیشتر شرح دادیم جائی افتاده که حصص شمالی آن در روز گاران باستان حیات مشترک کتلهٔ (هند وایرانی) رادیده وبقیهٔ نقاط مملکت حوادثی را مشاهده کرده کهحین پراگندهگی شاخه های آریائی بعمل آمده است تااینکه مهاجرین بشرق وغرب بهند وایران رسیده اند. کتله آریائی باختر ازروزگار قبل ازمهاجرت گرفته تادورههای مهاجرت خاطرهای پیشر خود داشتند مشحون از کار نامه های پهلوانان وحتی پاد شاهان که انعکاس آن در قدیمتر ین ماخذ آریائی یعنی سرود ویدی (مهابهارانه) و(اوستا) محفوظاست وشهادت منابع مختلف عمومیت آنرا تائید میکنند، همانطوریکه این منابع درذکر اسماء واقعات هم آهنگند درمحل وقوع آن هم متحد القول اندشاهنامه ئی که در بلخ وطوس وغزنه بزبان دری بمیان آمده چیزی دیگری نیست جزاینکه داستان های کهن اوستائی وویدی را بزبان دری ودرقالب اوزان شعری جدید بگوش مامیر ساند پس آنچه را که امروز داستان میگوئیم یا در عصر دقیقی وفردوسی داستان میگفتیم در عصر اوستائی و ویدی هم بحیث واقعات زمانه های گذشته درخاطره هاقید شده ومدتها بکار بوده تاواقعات مربوط بسلالههای سلطنتی و کارنامههای پهلوانان شکل داستان عمومی بخود بگیرد بهر حال از خلال شهنامه ها،یشت های اوستا (مهابهاراته) و(سرود ویدی) واضح میشود کهآریائیهای کتله باختری از سلالهها وپادشاهان وپهلوانانی آگاهی داشتند که معاصر خود زرتشتر مرکز احفاد آنها شهر بلخ بود خلاصه دراعصار داستانی سه دودمان بشرح ذیل در آریانا سلطنت کرده اند.

۱ - دودمان « پاراداتا» یا« پیشداد یان» .

۲ - دودمان کاوی یا«کیانی» .

۳ - دودمان اسپه .

الف ـ «ترجمهٔ «پارا داتا» (پیش داد) و (پیش دادی) میشود وموسس این دود مان بشها دت ودا (یاما) به اساس اوستا (یما) وبقرار نص ادب حماسی دری جمشید نام داشت که همه ضبط های مخصوص یك کلمه واحد است . امکان دارد که (در جمکرد) یا (قلعهٔ باستانی) (یاما) پادشاه درما ورای امویه بین سیحون و جیحون باشد ولی پایتخت دود مان پیشدادی شهر بلخ بود وازین جهت در اوستا (بخدیم سریرام اردوو درفشام) یعنی «بلخ زیبا دارای بیرق های بلند» یاد شده وشهرت دارد (یاما) نه تنها اولین پادشاه بوده بلکه بانی اصول زراعت ومشوق تربیهٔ حیوانات وکاشف فلزاتهم تلقی شده است وبصورت مجموع ازخلال داستا نهاچنین استنباط میشود که جامعهٔ آریائی درحوزهٔ آمودریا (اکسوس) ازحیات مالداری به زندگانی زمین داری گرائیده به اهلی ساختن حیوانات وکشف فلزات موفق گردیده وبه ساختن خانه ودهکده وآبیاری وغرس اشجارو نباتات شروع کرده است چنانچه این تحول از روی گات ها که قدیم ترین قسمت اوستا میباشد وسائر حصص این کتاب بخوبی هویدا است .

چنین می نماید که آریاهای آریانا بعد از استقرار درحوزه های رود خانه بزرگ دوطرفهٔ هندو کش وطی مراتب تمدن زمین داری ازطرف برخی از اقوام سامی بین‌النهرین یاواضح تربگوئیم از طرف کلدانی هامورد حملهٔ جابرانه قرار گرفته باشند چنانچه خاطرهٔ تلخ وحشت آورآن را شخصیت (ازهی وها کا) یا ضحاك مجسم کرده ودوران گیرودار سلطنت یاما (جمشید) خاتمه پذیرفته است .

این دورهٔ تاریك وپر مظالم دوامی نکرد زیرا آریاها بازبه خاندان شاهی خویش متوصل شده و(تری تونا) یا(فریدون) پسر (اثویه) برتخت نشست وبعضی اوراسر سلسلهٔ دودمان جدید بحساب آورده اند . به اساس ابان یشت ورام یشت بعد از فریدون (کرساسپه) پسر (ثریته) به سلطنت رسیده وبحیث یك پهلوان ویك پادشاه رشید دلاور کارنامه هائی دارد وصحنهٔ فعالیت های اوبیشتر کابل گندهارا حوزهٔ ارغنداب ـ وهامون سیستان میباشد .

ب ـ کوائی یا کیانی (دانا) معنی دارد وبایداین خاندان راخاندان (دانایان) گفت مؤسس این دود مان (کاوی کواتا) (کی کوات) یا (کی قباد) است که اوستا بصورت صریح یکی درزمیاد یشت‌فقره (۷۱) ودیگری درفرور دین‌یشت (فقره ۱۳۲)ازاو وازجانشینان اوصحبت میکند. ازروی‌متون‌اوستائی‌وادبیات‌پهلوی‌وآری‌چنین‌برمی آید که میان کیقبادو کوه البرزطبعاً البرز جنوب بلخ ارتباطی بوده وروزگار جوانی وشبانی اودر قلهها ودامان این کوه سپری شده‌است واورا اقامت گاه درین کوه بودتا اینکه به پادشاهی رسید ودربلخ به اورنگ مملکت داری نشست . ازواقعات بزرگ عصر اویك سلسله جنگها باافراسیاب تورانی‌است که بالاخره تاب

مقاومت نمی‌آورد وخواهش صلح میکمدودرنتیجه رودخانه اکسوس (جیحون) یا آمو دریا سرحد (آریانا) و (توریانا) قرار میگیرد بقیه پادشاهان دودمان کاوی یاکیانی قرار آتی است :
کاوی یوسان — کاوه یوسا - «کی کاوس» .
کاوی سیا وشنا - کاوه سیا ورشنا - «کی‌سیاوش» .
کاوی هوسراوا - کاوه هیسرو - «کی‌خسرو» .
قراریکه ابان یشت او ستا شاهد است کاوی یوسان پیش ازینکه بر تخت سلطنت نشیند فراز «قلهٔ اذریفه» که یکی از قله های البرز جنوب بلخ است بنام «اردو یسو وا اناهیتا» ربة النوع آمو دریا وحاصل خیزی وفراوانی وحامی شهربلخ قربانی های‌زیاد مرکب‌ازصد اسپ و هزار کاووده هزار گوسفند تقدیم نموده و خواهش نمود تاپاد شاه بزرگ شود .
البرز کوه که در جنوب بلخ افتاده برای خاندان کاوی بحیث کوه مقدسی تلقی میشد وانرا کوه (او شید شتار) یعنی (کوه روشنی و دانش) میخواندند و شهزادگان کوانی پیش ازینکه بر تخت بلخ نشیند قربانی‌های بنام «ناهید» در قله‌های این کوه تقدیم‌می نمودند. موضوع آباد کردن «هفت قصر» فراز کوه‌البرز هنوز درخاطره‌های اهالی بلخ‌باقی مانده ومیگویند که‌برای آبادی عمارات وآبیاری باغها آب‌ذریعه خرهای قشقه دار بالامیکردند ودرداستانها موضوع ساختن قصرها فراز البرز به کی کاوس نسبت داده شده‌است .
کاوی سیا دوشان یا سیاوش پسر کاوی یوسان (کی کاوس) است که از سورا به دختر تورانی به‌دنیا آمد و بعد از پدر بر تخت سلطنت‌بلخ نشست ودرطی‌محاربه با توریاها یاقبایل مهاجم آنسوی آمو دریا بصورت فاجعه ناکی کشته‌شد . بعد از نوبت جهانداری به کاوی هوسریا «کی‌خسرو» میرسد که‌ازپاد شاهان مقتدرسلالهٔ کیانی بلخی‌است ودرانتقام‌خون سیاوش رسرکوبی توریاها وکشتن افراسیاب کامیابی های بزرگ حاصل کرد .

ج - خاندان اسپه مشتمل بر کسانی است که‌ظاهراً باوجود تعلقات نسبی از سلالهٔ کیانی مجزی میباشد وبرعلاوه‌اسم اعضای آن عموماًدر کلمه (اسپه) یعنی‌اسپ منتهی میشود . این‌علامه ممیزه علاوه‌براسمای شاهان درنامهای‌وزرای آنها وحتی‌دراسمای سلالهٔ نسبی زرتشت هم‌مشهود است‌واین امرظاهرمیسازد که دراخیر عصر کیانی‌عشیره یاقبیلهٔ (اسپه) اقتدار حاصل‌نموده‌است. موسس سلاله(اسپه) «لهراسپه» در«اوستا» (اردت اسپه) خوانده شده که صاحب‌اسپان تندرو ترجمه شده است . میگویند که لهراسپه در روز مهر درماه مهر دربلخ تاج‌شاهی برسر نهاد وآتشکدهٔ (آذر برزین)رادرین‌شهرباستانی بنا کرد لهراسپ دوپسر داشت . «کشتاسپه» و«زری واری» زریر لهراسپه درآخر عمر دست ازسلطنت کشیده ودرآتشکدهٔ (آذربرزین)متواری شدو بعبادت یزدان مشغول گشت وتخت وتاج رابه پسرخویش (ویست آسپه) یا (کشتاسپه) سپرد

ازوا قعات مهم عصر اوظهور مصلح ومقنن بزرگ باختری «زرتشتر سپیتمان» است که بوستن ریشی های عصر ویدی ظهور کرد. افغانستان ریشی‌های زیادی را درعصر ویدی دیده ولی «زرتشتر» بزرگترین دانشمند وحکیمی است که قوانین اوباعث شهرت عصری بنام اوستائی شد. زرتشتر تنها از نقطهٔ نظرانجام وظیفهٔ رهنمائی قوم شباهتی باریشی های عصر ویدی ندارد بلکه (گاتها) که سخن شخصی اوست با اشعار ریشی های عصر ویدی فوق‌العاده نزدیك است ویشتاسپه پادشاه بلخی زنش ملکه (هوتوسه) ویسرانش همه سخنان زرتشتر راپذیرفته وبه آئین اوگرائیدند وبه پشتیبانی خود و نفوذ وقدرت سلطنتی آنرا درآفاق دور ونزدیك منتشر ساختند.

ازروی روایات چنین معلوم میشود که ویشتاسپه بهاعمار آتشکده ها پرداخته ودوآتشکده (آذر برزین مهر) و (آذر فربغ) را به او نسبت میدهند وآنچه دقیقی درین موارد میگوید در نسخهٔ هندی بندادش هم قیدشده است. بنداش هندی انتقال آتشکدهٔ (اذرفوبغ) را از خوارزم به کابلستان و یشتاسپه نسبت میدهد.

واقعهٔ مابعد ویشتاسپه در اوستا چندان روشن نیست ولی ماخذ پهلوی به او اولاد ذکور واناث به تعداد (۳۰) تن نسبت داده اند وبه قرار گفتار فردوسی در شاهنامه در حدود ۳۸ تن ازفرزندان اودرجنگ باتورانی‌ها کشته شده است. شبهه‌ئی نیست که بعضی ازپسران او در اوستا و ماخذ پهلوی اسم برده شده اند ولی معروفترین آنها همان «سپنتودانا» یا (اسفندیار) است که بعد از او دربلخ به پادشاهی رسیده ودر «بخلی بامیك» یا بلخ بامی شهر (نوارك) را با آتشکدهٔ (وهران) بنا نهاد ازبستگان ویشتاسپه معروفتر از همه برادر او (زریر) وبرادر زادهٔ او (پسته وادی) است.

در تاریخ عصر ویشتاسپه علاوه برظهور زرتشتر جنگ های او واولاده اش باتورانیها مهم است زیرا رشادت های ایشان مملکت را از خطر تهاجم بادیه نشینهای سیتـی نجات داده است. تعیین وقایع بعد از اسفندیار امری است مشکل. راجع بوقایع بعدتر از ویشتاسپه واسفندیار که اوستا دران حدود متوقف میشود متون پهلوی پارهٔ مطالبی دارد وآن قرار شهادت بندهشن سراسر هرج ومرج وجدال داخلـی است که مرکزیت و قوای مملکت را از میان برده وملوك الطوائفی را به میان آورده است دوام این ملوك‌الطوائفی نیرو وقوای ملی باشندگان آریانا را به ضعف مبدل کرد و مرکزیت سلطنت از بلخ و باختر برافتاد ودر عوض (میدیا) و (فارس) ازسلطهٔ آثوریهای سامی رها شده وبخود آمدند وبه تشکیل سلطنت ها پرداختند وآخر کار سیروس و داریوش هخامنشی روی صحنه آمـدند و دامنهٔ فتوحات آنها به دیار ما کشید.

هخامنشی های « فارس » : در آغاز مطالعات خود گفتیم که آریائـی های ایرانی

وهندی کتلهٔ باختری پیش ازینکه به خاک های منتقا بلهٔ خود برسند و مستقر شونـد پیش از آغاز مهاجرت مدتی بصورت مشترک در حوزهٔ سیر دریا وآمو دریا زیست داشتند . ازین کانون مشترک همانطور که عده ئی از دره های هندوکش رهسپار پنجاب شد قسمتی هم راه مغرب را پیش گرفت که معروفترین آن (امادی) یا (مادها) و (پارسوا) یا (پارسی‌ها) میباشد . قبایل ماد در علاقه های جنوب بحیرهٔ خزر و قبایل (پارسوا) در کنار سواحل

که بنام ایشان به بحیرهٔ فارس شهرت یافت پراگنده شدند و دوقرن کامل آثوریهای سامی بابلی برایشان حکمفرمائـی داشتند بالاخره مادها در آغاز قرن ۷ ق م خویش را از زیر یوغ سامی کشیده و (اکبتانا) یعنی همدان را مرکز خویش ساختند و از آنجا برمـدیا سلطنت گرفتند قبایل (پارسوا) که از فشار آسوری نجات یافتند مدتی تحت سلطهٔ بنی اعمام خویش یعنی مادها ماندند واین وضعیت تا حوالی ۵۵۳ ق م دوام داشت تا اینکه زمام سلطنت از (استیاگ) آخرین شاه ماد بـه (سیروس) هخامنشی یکی از رؤسای عشیرهٔ (پارساگاو) پارسی رسید ووی سلطنت کوچک و محلی (سوز) یا (سوزیان) را دراثر یک سلسله جنگ ها وفتوحات بطرف شرق و غرب بدامنه اطوری مبدل کرد که در آسیا سابقه نداشت .

سیروس پارسی هخامنشی از ۵۵۰ تا ۵۲۹ مدت تقریباً (۵) سال با اهالی آریانا در جنگ وجدال بود وآخر هـم یا در شمال از دست (ساجت ها) ویا در شرق ازدست (راپیک‌ها) کشته شد از هخامنشی‌ها عده‌ئی بنام های « کمبوجیه ، داریوش اول خشایارشاه یا (اکزرسلس منابع یونانی) ، اردشیر اول ، خشیارشاه دوم « اوکس » Ochus یا داریوش دوم ، اردشیر دوم وسوم ، وبالاخره داریوش سوم درحوالی ۳۳۶ ق م بسلطنت رسید که ذکر واقعات مربوطهٔ آنها بطور عام به تاریخ کشور ما ربطی ندارد . تنها از زاویهٔ فتوحات وبسط نفوذ اقدامات ایشان را در آریانا خلاصه میکنیم :

اگرچه تاریخ ازذکر چگونگی اوضاع آریانا درعصر هخامنشی خاموش است معذالک چنین مینماید که مرکزیت دولت باختری که تا پایان عمر زرتشت دوام داشت بعد از چندی درمیان احفاد وبشتاسپه به تدریج ضعیف شده ومبدل به ملوک الطوائفی شده باشد . با اینهم ازروی مقابلهٔ طولانی چند سالی که برغلبه سیروس و داریوش اول بظهور پیوست واضح میشود که امرای محلی ولایات آریانی در حفظ خاک وکشور خویش سخت ایستاده بودند . وهخامنشی‌ها اگر بعد ازچندین سال بهشکستاندن مقاومت آنها موفق همشدند مجبور بودند درادارهٔ مملکت ازخود آنها کار بگیرند وتنها به گرفتن مالیات اکتفا ورزند چنانچه سلسلهٔ این امرا واین نوع

حکومت تازمان ظهور اسکندر یونانی دوام داشت منتها در نتیجهٔ فتوحات آنها و طول سلطهٔ آنها اصول دفتر داری ومالیاتی در بارهخامنشی بر کل مملکت تا حوزهٔ سند پهن شد وبحیث خاك های مفتوحه نقاط مختلف آریانا در سنگ نوشته های هخامنشی و به اساس آن در بدکرات « هرودوت » اسم برده شده اند اراضی مفتوحهٔ هخامنشی ها که طبعا مدتی جزء امپراطوری آنها محسوب میشد هیچ گاه یك کشور واحد و یك واحد سیاسی نبوده و بوده نمیتواند وبهمین دلیل یونان چیزی و امپراطوری اسکندر چیز دیگر است - بهر حال ولایات آریانا که در کتیبه های هخامنشی اسم برده شده قرار آتی است :

هیر کانیا (گرگان) پارتیا (ولایت طوس) زارانکا (زرنگ یاسیستان) آریا (ولایت هرات) خوارزمیا (خوارزم) بکتریا (باختر) سغدیانا (سغد) گندارا (گندهارا یاحوزهٔ کابل تاپشاور) ستاگیدیا (هزاره جات) اراکوزیا (حوزهٔ ارغنداب ولایت قندهار) « ماکا » (مکران وبلوچستان) ساکا (خاك های اسکائی) .

آریانا ولشکر کشی های اسکندر : درنیمهٔ اول قرن چهارم ق م مفکورهٔ انتقام کشی از دولت هخامنشی عساکر یونانی رابه سرکرده گی اسکندر مقدونی وارد خاکهای آسیائی ساخت . اسکندر که در ۳۳۶ ق م جانشین (فیلیپ) پدر خود شد در حدود ۸۰ هزار سوار وپیاده مسلح با شمشیر ها ونیزه های طولانی و سپرهای دراز باخود گرفته و در بهار سال ۳۳٤ ق م از کنار سواحل بحیرهٔ (مارمورا) داخل خاك آسیا گردید و چون آسیای غربی تماماجزء متصرفات وداخل امپراطوری هخامنشی محسوب میشد فورا یکسلسله تصادمات میان طرفین آغازشد ودرسه محاربهٔ (گرانیك) (ایسوس) و (گوگامل) هخامنشی ها پیهم شکست خوردند و (پرسه پولیس) پایتخت امپراطوری فارس مفتوح شد . آخرین امید « داریوش سوم » این بود که بیشتر عقب نشینی نموده وبه خاکهای مفتوحهٔ آریانا اول به (هیرکانیا) (ولایت‌طوس‌وگرگان) واز آنجا به باختر پناه آورد زیرا شجاعت و شهامت باشندگان این‌نقاط معروف بود ولی چون امرا وسرداران آریانا اصلا مخالف سلطهٔ هخامنشی بودند از وضعیت مساعد به نفع خود و کشور خود استفاده کردند . (بسوس) امیر باختر (ستی برزن) حکمران ولایت هری (هرات) وبا (سانتانس) حکمران در انجیان (سیستان) متفقا شاه هخامنشی را در « هیرکانیا » در تابستان ۳۳۰ ق م کشتند و برای رفع خطر آیندهٔ یونانی های مهاجم (بسوس) رابه پادشاهی خود قبول کرده و بولایات‌خود مراجعه کردند .

قتل داریوش سوم - رسیدن اسکندر در سرحدات آریانا - اعلان پاد شاهی « بسوس »

در باختر وتصمیم دفاع مملکت در مقابل یونانیها یك سلسله واقعات مهمی است که در سال ۳۳۰ ق م در تاریخ افغانستان قدیم رخ داد . بسوس حکمران باختر بعد از قتل داریوش سوم هخامنشی اعلان شاهی نموده واز (پارتیا) به باختر آمد وسردارانی را که درین اتحاد ملی باو همفکر وهم نظر بودند به دفاع مملکت ومقابله تشویق نمود . اسکندر و مخصوصا قشون یونانی در اثر خستگی وبعد مسافرت آنقدر مایل نبودند که به « قلب آسیا » در کوه پایه‌های آریانا داخل شوند. اعلان پادشاهی بسوس حس‌خود خواهی ونخوت اسکندررا بشور آورده وسر عسکر جوان یونانی از «سوریا» یعنی طوس گذشته به سرحدات افغانستان داخل ولایت (اری) هرات شد . حکمران این ولایت (ساتی برزانس) اگر چه دربدو امر تسلیم شد ولی درین کار مقصد دیگری داشت وچون اسکندر بقلعهٔ (ارته کانا) (حصار اولیهٔ هرات) واردشد حکمران هرات مشاور نظامی اورا که(اناگزیپوس Anaseippos) تمامداشت بقتل رسانید. ساتی برزانس میخواست بااین عمل رابطهٔ اسکندررا باسائر دسته جات قشون یونانی که‌درخاك فارس بودند قطع کند واورا باقشونش بدست دلاوران آریانی نیست ونابود نماید ولی اسکندر به سرعت هرچه تمامتر عنان بر گردانیده و جنگ های سختی درگرفت دسته های مدافعین ملی در جنگلی مقاومت شدیدی نمودند اسکندر آخر به‌دردادن جنگل امر داده وبه این ذریعه نیروی مدافعین هری را از هم شکت و برای مراقبت اوضاع اسکندریه‌ئی درینجا بنا کرد که بنام (اسکندریه اریون) یا(اسکندریه آریا)شهرت دارد.

درولایت درانجیان یعنی «سیستان» از طرف مدافعین ملی و حکمران ایـن ولایت « ساتی برزانس » مخصوصا از طرف مقابل « اریاسپه » یا آریا های سوار کار که در اطراف هامون بود وباش داشتند مقاومت های شدیدی به عمل آمد واسکندر مجبورشد که برای مراقبت او ضاع قشلهٔ عسکری دیگری بنام (اسکندریه پروفتازی) بنا کند که‌محل آنرا در (پشاوران) حالیه میتوان قرارداد، سران نظامی یونانی که از حمله های پی درپی مدافعین ملی آریانا بتنگ آمده بودند درحوالی پشاوران درصدد توطئه برعلیه اسکندر برآمدند ودراثر کشف قضیه چندنفر ازرؤسای یونانی بدست‌خود اسکندر کشته‌شد .

در اوایل سال ۳۲۸ ق م اسکندر وارد ولایت (آراکوزی) (قندهار)شد . درین فرصت باز (ستی بر زانس) در ولایت هری بنای جنبش را گذاشت . اسکندر چند نفر ازمجرب ترین ژنرال های خود را برای دفع حملات اوبه هرات فرستاد واز جانب طوس هم به (فراتافرون) حکمران «پارتیا » امر داد که براو حمله کند «ستی برزانس» نزدیك بود که قوای یونـانی ها را محو کند و لی بین سه قوه گیر آمده کشته شد وبا او یکی از نیرومند ترین سرداران آریانی ومدافعین ملی ا زبین رفت .

اسکندر بعد از بنای (اسکندریۀ آراکوزی) (اسکندریۀ قندهار) از جنوب وشرق ولایت (پارو پامیزادی) گذشته و در پای کوه هندوکش در پروان قدیم واصل شد و (اسکندریۀ قفقاز) را در آنجا بنا نهاد وزمستان را در آنجا توقف نمود . در اوایل بهار سال ۳۲۹ ق م ازراه درۀ غوربند و کوتل کوشان از هندوکش گذشته به (دراپساکا) یعنی اندراب واصل شده وراه باختر را پیش گرفت .

در باختر وسائر نقاط شمال هندوکش بسوس که تازه اعلان شاهی نموده بود باعدۀ از سران قوم مثل (سپین تامن) و « اوکزیارتس » و غیره آمادۀ مقابله شدند . درین گیرو دار (بسوس) گرفتار و (سپین تامن) بعد از رشادت زیاد بقتل رسید ولی باوجود بهم رفته سوار کاران باختری وسغدی دو سال کامل یونانیها را در دو کنار آمو دریا به کاسۀ سر آب دادند .

بالاخره اسکندر در اوایل بهار ۳۲۷ ق م به جنوب هندوکش فرود آمده ودر امتداد رودخانۀ پنجشیر ازراه نجرو وتگو ولغمان و کنر واسمار وباجور وسوات به رود خانۀ اندوس نزدیک شد . درین نقاط ازطرف قبایل کوهنشین عرض راه معروض حمله های بسیار شدیدی واقع شده وآخر کار مخالفت راجا های پنجاب کنار های شرقی رودسند دروازه های پنجاب را به روی او باز کرد .

نتیجۀ اساسی فتوحات اسکندر تماس غرب وشرق است قراریکه ازخلال واقعات این عصر معلوم میشود افغانستان هنگام ظهور اسکندر بدست امرای محلی اداره میشد . که جداً مخالف سلطۀ اجنبی بود چنانچه این امراز قتل داریوش و مقابله های خونین شش ساله با اسکندر واضح میشود ، مقاومت ۶ سالۀ امرا وسرداران آریانی دردو طرفۀ هندوکش باقوه ئی که درظرف دوسال دولت هخامنشی را مستاصل ساخت مدت قوۀ ذاتی و نیروی جبلی جنگ آوران ما است .

همین مقاومت های شدید سبب شد که (۷-۸) اسکندریۀ که هر کدام اصلاً قشلۀ عسکری بود در مملکت ما بنا شود واین اسکندریه ها وتوقف یونانی ها در آنها باعث گردید که روح یونانی واساطیر ومظاهر هنر وصنایع نفیسۀ آنها دراینجا ریشه دواند وباروش وپندار و داستانها وفکر و خیال ما محفوظ گردد و این خود مبحثی است که پایان تر شرح داده خواهد شد .

سلطۀ موقتی موریا : عکس العمل فتوحات اسکندر درهند بصورت مخالفت هندی ویونانی شروع شده و ۶ سال بعد از وفات اسکندر سبب شد که شخصی بنام (ساندروکتس) یا (چندراگوپتا) که اصلا مرد گمنامی بود ویا به بعضی روایات در دربار (ناندا) سپه سالار

بود به پادشاهی رسید واولین سلطنت بزرگ تاریخی هندرا بین سند وگنگا تشکیل دهد ومرکز خودرا در (پتالی پوترا) پتنهٔ فعلی تعین نماید .

چون این جنبش و این شخص واین سلطنت ضمناً با ذهنیت انتقام جوئي از یونانی ها به میان آورده بود و (سلوکوس نیکاتور) شاهی به استحقاق توارث خویش را مالك الرقاب اراضی مفتوحهٔ اسکندر میدانست . سر نوشت آریانا در دست ژنرال های خود سر یونانی معلوم نبوده شاه موریا بغرض انتقام جوئی ازیونانی ها وارد مملکت ما شد ودرحوالی ۳۰۵ ق م امپرا طور موریا وسلوکوس نیکاتور یونانی شامی به کنار اندوس (رودسند) با هم مقابل شدند و در نتیجه امپراطور یونانی مغلوب و شاه موریا فاتح بر آمد و در ضمن غرامات متعدده خاك های جنوب هندوکش تحت سلطهٔ خاندان موریای هندی آمد ودرنتیجه روابط دوستی و سیاسی میان دو دولت (سلوسی) و (موریا)بر قرار شد و (مگاستنس) اولین نمایندهایست که به (پتالی پوترا) آمده وشرحی راجع به اوضاع این وقت هند تحریر نموده است .

بعداز (چند را گوپتا) پسرش(بندوسارا) وبعدازاو نواسهاش(اشوکا) کهمهترین پادشاه این‌خاندان‌ومشهورترین پادشاه هند قدیم‌است بهسلطنت رسید (۲۷۳-۲۳۲ق‌م) اشوکا اول‌شاه ظالمی بودوبعد از ۲۶۰ق م کهداخل دین‌بودائی شدخیلی رحیم‌ومهربان گردید وبحیث یك‌راهب برتخت سلطنت جلوس داشت وتمام دورهٔسلطنت اوبهرفاه رعایا وخوشبختی مردم وحتی آرامی حیوانات صرف شد چنانچه وصایای اوروی یك‌سلسله فرامین سنگی تاحال از بین نرفته‌است .

ارتباط خاندان موریا بطور ضمنی درتاریخ افغانستان تعمیم تنها ازنقطهٔ نظربسط موقتی نفوذ آنها در جنوب هندوکش نیست بلکه ظهور وانتشار آئین بودائی هم دربین است که ازلحاظ زندگانی معنوی وفلسفه وهنراهمیت بزرگ دارد .

موسس دین‌بودائی (ساکیامونی بودا) شهزاده ئی بودکه درحوالی۵۲۳ویا۵۶۳ درنیپال تولدشده ودر(مگده)یعنی (بهارجنوبی) ترك‌دنیا اختیار کرد ودرصدد کشف‌حقیقت حیات‌ورفع آلام‌روحی بشری برآمد تااینکه بالاخره (بدهه)شد یعنی منور گردید ، چون‌ساکیامونی معاصر (بندوسارا) بود درعصر (اشوکا) آئین او طرفداران زیاد پیداکرد وخود اشوکادرراه تبلیغ و انتشاران صرف مساعی بخرچ داد چنانچه درطی سومین محفل بزرگ مذهبی که در (پتالی‌پوترا) تشکیل شداعزام مبلغین به کشورهای مجاور هم تصویب گردید و(مجهان‌تیکا) (Majjhan-tiha) و (دهمارا کیتا) (Dhamarakkhita)و(دمهارا کی‌تا)(Maharakkhita) کسانی‌بودند کهدر آریاناونزدیونانیهای غربی اعزام‌شدند ودرنتیجه دیانت بودائی درحواشی شرقی آریانادرعصرخوداشوکاظاهرشدوبه‌تدریج توسعه‌یافت تااینکه‌درطی قرن‌اول و آغاز قرن

دوم مسیحی نیمهٔ شرقی مملکت‌راسراسر احتوا کرد وافغانستان تاقرن ۹ مسیحی درحدودبیش ازهزار سال یکی ازمراکز بزرگ بودائی درآسیا باقی ماند وتاثیر این‌واقعه‌در طرز افکار وتخیل وهنر- ودیگر مظاهر زندگانی مملکت ریشه دوانید.

چون در کتیبه های سنگی اشوکا نامی از (دیو دوس) موسس سلطنت مستقل یونانی باختری برده نشده وبرعکس از «انیتوکوش دوم‌سلوسی» تذکر رفته واضح میشود که حین اعزام مبلغین دولت یونانی باختری هنوزبمیان نیامده بود ولی درشمال هندو کش نفوذ یونانی وجودداشت زیرا دامنهٔ تسلط موریا درجنوب آن سلسله کوه محدود بود تااینکه در ۲۵۰ق م (دیودوت) استقلال باخترراالاعلان نمود وآخرین حکمران موریا دردرهٔ کابل که (سوقاگازنس) نام‌داشت وزمان‌سلطنت (ایوتیدم) شاه‌یونانی باختری‌ازمیان‌رفت وقراریکه بعدتردیده خواهدشد خاک های‌اصلی دولت موریا درهند به نوبهٔ خود ازطرف شاهان یونانو باختری مفتوح شد.

دولت یونانو باختری فتوحات اسکندر درآریاناآمد وشدی بیش‌نبودولی نتیجهٔ آن چنان

شد که‌یونانی های باختری شده علایق‌خویش‌را باسائر یونانیهای خود یونان ویونانیهای شامی سلوسی‌وغیره قطع کرده وطبق‌روحیات کوه نشینان آزاد وآزادی خواه آریانادولت مستقلی تشکیل نمایند موسس این دولت جدید (دیودوت) نام داشت واستقلال باختر را در(۲۵۰) ق م علی‌الرغم سلوسی های شامی اعلان کرد وبعد ازاوپسرش دیودوت دوم‌بسلطنت رسید.

بعداز خاندان دیودوت درحوالی ۲۲۷ق م (ایوتیدم) حکمران سغدیان برتخت باخترجلوس نمود. انتیو کوش سوم شامی برای مخالفت برخاست وحتی شخصا به قشون کشی مصروف شد وبلخ مانند شهر (سیراکوس) دوسال کامل‌مقاومت کرد. آخرطرفین صلح کردند واستقلال باختر ازطرف سلوسی ها شناخته شد. موریاها ازجنوب هندوکش منهدم شدند وتمام‌خاکهای آریانابحیث یك دولت مستقل تشکل نمودوبنوبهٔ خودفتوحاتی درترکستان‌چین ومخصوصاًدرهند بعمل‌آورده فتوحات دولت‌یونانو باختری درهندبا (ومتریوس)پسر (ایوتیدم)و (مناندر) اوپبانی و(ایولودوت)ژنرال‌های‌نامی‌این‌عصرشروع‌شده وحتی (پتالی‌پوترا) مرکز امپراطوری موریاهم فتح گردید دامنه متصرفات‌هندی چه‌بطرف‌حوزهٔ گنگا وچه‌بطرف دلتای سندوسواحل خلیج «کامبی» وسعت زیادی اختیار کرد. پنجاب-ایالات متحدهٔ بهار-سندوا« کتچ » Cutch کتلیاوار گجرات شمالی - قسمتی از راجپوتانه - سه مرکز بهم‌مانند (پتالی پوترا) (ایوجن)و(تاکزیلا) همه جزء متصرفات‌یونانو باختری بشمار میرفت‌وبا پیشرفت های نظامی‌روح ومفکوره وتهذیب یونانو باختری بیش از پیش درخاک هند ریشه دوانید.

مقارن ۱۷۵ ق م سومین خانوادهٔ سلطنتی یونانو باختری با(ایوکراتید) روی کار آمدولی

چون احفاد «ایوتیدم» وبستگان اودر پنجاب بودند مخالفت‌های میان این دوخاندان شروع شد ولی آخر کار ایوکراتید بحیث « پاد شاه کبیر » به کل آریانا نفوذ خودرا قایم کرد، معهذالك نفاق داخلی باتجاوز پارت ها و آمادگی «اسکائیها » درسرحدات شرقی و شمال شرقی گردید ودرنتیجه این او ضاع ناگوار به عظمت سلطنت یونانو باختری صدمه رسانید ، «ایوکراتید » حین مقابله با اولاد ومتریوس در سرحدات آریانا وهند کشته شد بعد از او دوپسرش یکی : پلانو» ودیگری (هلیو کلس) مدتی درباختر سلطنت کردند ولی مواجه اسکائیها شده اخیرالذکر رابه جنوب هندوکش محدود ساخت وخود آنها بالاخره از باختر وحوزهٔ هری‌رودبه (ساکستانا)یعنی سجستان یاسیستان تمرکز پیدا کردند وسلطنتی را بنانهادند وکابل وپختیا وگند هارا بدست‌یکعده شهزادگان یونانو باختری ماند که اسمای بعضی شان قرار ذیل است :

۱ - «دیومدس» -۲-Diomeds «پاندر» Pander -۳- « فیلو کزیوس » Philoxeues

٤ - «ارتمیدور»-Artemidore-۵-«پو کولاوس»-Peukoloos-٦-«ارکه‌بیوس»Archebios

۷ - «انتیال کیداس»Antialkidas -۸-«امین تاس »Amyntas-۹-«هرمایوس»Hermaeus

«هرمایوس» آخرین پادشاه یونانو باختری کابل زمین است (حوالی ٤٥ - ۲۰ ق‌م) درین وقتها نفوذ دولت یونانو باختری درشمال هندوکش ودر حصص غربی مملکت از طرف اسکائیها وکوشانی‌ها وپهلوی ها محدود شده وتنها در نواحی کابل وگر دیز نفوذ و آمریت داشتند . درپنجاب ازاحفاد (ایوتیدم) و (دمتریوس) پادشاهانی مانند (مناندر) حوالی (۱٤٥- ۱۵۰ ق‌م)ستراتوی‌اول-هی‌پوستراتو نس Hippostrattus« نیسیاس»Nicias به‌سلطنت‌رسیده‌اند ومرکز آنهاشهر (ساکالا) یا «سیالکوت » بود .

دردورهٔ دوصدسالهٔ سلطنت شاهان یونانو باختری درآریانا و اراضی متصرفی هندی سبب شد که با امتزاج روحیات - اخلاق - فلسفه - هنر ، رسم الخط وغیره اساس تهذیب ومدنیت ترکیبی نوینی‌بنام وصفت (یونانو باختری) دردو طرفهٔ هندوکش بمیان آید . افغانستان باداشتن شالودهٔاساسی حیاتی اوستائی وبودائی روح اساطیری «میتو اوژی» وفلسفه وهنرو صنایع جمیله یونانی راگرفته وبا افکار و پند ار وراه ورسم خویش ترکیب کرد وچیزهای نوی بمیان آورد که مختص به‌خود مملکت است ازنقطهٔ نظردیانت درین وقت آزادی کامل حکمفرما بود (اناهیتا) (بودا) هر کدام معابدی داشت وپیروان اوستائی ازمیان نرفته‌بودند . رسم‌الخط خروشتی - برهمنی - یونانی معمول و مروج بود . صنعت یونانو باختری تشکل نموده وصنعت یونانوبودائی ازآن انشعاب یافته بود. تجارت درین عصرترقی یافت مسکوکات شاهان یونانو باختری عامل مهمی درداوستد بشمار میرفت و « بکترا » مرکز اداری مملکت محل تقاطع

وانشعاب راهای تجارتی بری آسیا محسوب میشد ، چون نفوذ دولت یو نانو باختری در هند و ترکستان چین بیشتر فته بود مال التجارهٔ این دیار وارد آریانا میشد . قسمتی از ین مال التجاره ذریعهٔ رودخانهٔ اکسوس بهدریاچهٔ خزروازانجا ازطریق اوکسین Euksin به بحیرهٔ سیاه وبحیره روممیرفت افغانستاندرین زمان از نقطهٔ نظر صنایع مستظرفه حیثیت(هلاو آسیائی) بخود گرفته بود وآنچه نفوذ یونانی کهدرصحنهٔ وسیع آسیا درزمینه های مختلف فلسفه وهنر وادبوعلم پراگنده شدهاست نه ازخود یونان بلکه ازهمین (هلاو آسیائی) بودهوجنبه (یونانو باختری) داشته است .

پارت ها :- پارتها وپارتیا که نام قوم واسم ولایتی است از نقطهٔ نظر عرق و جغرافیه و مداخلت های سیاسی زمام داران آنها در تاریخ افغانستان تایك عصر وزمان وارد هستند . پارتهایکی ازقبایل بدوی آریائی باختری است کهبعد ازجنبشها ومهاجرتها یکطرف بجنوب هندوکش اثری ازنامونشان آنها درولایت (بختیا) وعنصر «پشانه» موجود است وجانب دیگر بطرف غرب پارت وپارتیا سراغی از بنی اعمام ایشان درعلاقهٔ هیرکانیا میدهد .

کلمهٔ (پارت) اصلا (تبعید شده) معنی دارد و در تلفظ قدیم صرف (ت) بصورت (ث) خوانده میشد واز اینجا هم دیده میشود که (پرثو) و (پرثیا) به (پشتو) و (پشتیا) بیشباهت نیست ملتفت باید بود کهدر مدارك ارمنی (پارت) را (پهل) میگفتند و این نام به نامهای (بهل) (بخل) (بخلی) که در زبان پهلوی (یعنی زبان خود پارت ها وساسانیها) به (بلخ) داده شده است خیلی قریب میباشد .

مؤسس دودمان پارتی که (ارساس) یا (ارشك) نام داشت قرار عقیدهٔ اکثر مؤرخین از اهل باختر بود ومعاصر تشکیل سلطنت یونانو باختری در باختر بطرف غرب رخت کشیده ودر ولایت هیرکانیا (طوس) که بنام شان به (پارتیا) شهرت یافت و داخل حدود آریانا بود سلطنتی تشکیل کرد که مرکزآن شهر (هکاتومپی اوس) بود ومحل آن را۸میلی جنوب دامغان تعین شده است .

پارت ها یا اشکانی ها با شاهن یونانو باختری معاصر اند و تازمانیکه مرکزخویش را کنار دجله منتقل ننموده بودند ازنقطهٔ نظر مداخلتهای سیاسی هم تذکری ازآنها بی مورد نیست . ازین دودمان بعد از (ارساس) یك سلسلهٔ شاهانی مثل (تری داتس) (ارتبان) (فری یاتس) (میتری داتس) (فرهاتس دوم) (ارتبان دوم) (متری داس دوم) بـه سلطنت رسیده اند .

از نقطهٔ نظر واقعات میتری داتس اول (۱۲۶ - ۱۷۴ ق م) ودوم ازهمه مهمتر است

اولی با (ایوکراتیدس) پادشاه یونانو باختری معاصر میباشد واز گرفتاریهای این پادشاه در هند استفاده نموده به بعضی روایات تا نزدیکی های کابل را فتح کرده است ودومی کسی است که در اثر مقابله او سکائی ها داخل (پارتیا) شده نتوانسته و به علاقه ئی فرود آمدند که بنام شان (ساکستانا) معروف شدوسجستان وسیستان ضبط های جدید آن است.

اسکائی ها : بین کوهای تیان شان وبحیرهٔ خزر یابا بحیرهٔ اسود از زمانه های باستانی شاخهٔ از مردمان هند واروپائی درگشت وگذار بودند که امروز معمولا همهٔ آنها را بنام اقوام « سلیتی » یادمی کنندواوستا آنها را (توریا) گفته اثوریها آنها را (اشکوزی) مینامیدند وهخامنشی ها (ساکا) لقب داده بودند وچینی‌ها (سی) یادمیکردند و (سرمت ها) (مساجیت ها) (ساك ها) یا (اسکائی ها) یوچی ها ، یفتلی‌ها شاخه‌های معروف آن است . آریا های کتلهٔ باختری یاهند وایرانی نظر به پیوستگی خاك همیشه و همه وقت با این عنصر آریائی درتماس وحتی تصادم و مجادله بودند زیرا ایشان چون بیشتر بدوی مانده بودند خاکهای حاصل خیز مناطق جنوب اکسوس (امو دریا) همیشه نظر طمع آنها را جلب میکرد . عناصر سیتی ازبدو طلوع تاریخ همیشه وقت بوقت بنام وصفتی درگوشه های شمال شرق آریانا ظهور کرده بنوعی وارد تاریخ مملکت شده اند . شاخهٔ که اینجا از آن صحبت میکنیم عموما بنام (اسکائی) یاد میشود وقبایل (ازی ئی Asii) (پازیانی Pasiani) (تخاری Tochari) (سارکار ولی Sacaroli) جزء آنست که بیجا شدن (هیوا گنوها) یاهن‌های زرد پوست از عقب دیوار چین (ولایت کانسو) وجنگهای آنها با « یوزون‌ها Wu-sun » سبب شد که بالاخره بکنارهای اکسوس برسند . حین ورود قبایل اسکائی درباختر قومی بنام (تاهیا) زندگانی داشت قبیلهٔ « تخاری » از « سنکیانگ » گرفته تا دامنه های غربی پامیر پراگنده شدند وولایت بدخشان وقطغن نفس تخارستان قرون وسطی را تشکیل میدادوتهذیب ورسم الخط وادب وشهرهای از آن درتاریخ مملکت مانده است « ساکارولی ها » و « ازی ئی ها » بعد از عبور اکسوس در صفحات باختر بطرف غرب رفته و چون شاهان پارتی مقابل آنها را درپارتیا گرفتند بطرف جنوب حوزهٔ هری رود فرود آمده وحوزه های سفلی فراه رود وهیرمند به نام ایشان به (ساکستانا) یعنی سرزمین اسکائی ها معروف شد واقوام سکزی سجستان وسیستانی ها بقایای ایشان میباشند .

اسکائیها خانه بدوش وبدوی بعد از استقرار در سیستان با احفاد پارت ها مخلوط شدند وسلاله ئی از عنصر مخلوط آنها بمیان آمد که در تاریخ افغانستان به نام (پهلوا ها) کمی بعدتر از ایشان صحبت خواهیم نمود . خود اسکائی‌ها در حوزهٔ ارغنداب سلطنتی تشکیل

کردند که مؤسس آن مونس (حوالی ۷۲ ق م) و پادشاهان معروف آن (ازس) ۵۸ ق م میباشد که از حوزهٔ ارغنداب تا پنجاب مشرقی و گندهارا سلطنت داشت . ازس معروف ترین پادشاه اسکائی است و مسکوکات او بتنوع وکثرت زیاد دارد و اخیراً در حدود دوسه هزار مسکوکات مختلف او از (میرزکه) گردیز کشف و به موزهٔ کابل موجود میباشد. بعداز او درحوالی ۴۰ - ۴۵ ق م پادشاه دیگری بنام (ازیلیزس) که پسرازس میباشد به سلطنت رسیده است .

پهلواها : پهلواها شاخه ئی ازپارت ها است که در (ساکستانا) منتشر شده و در اوایل بعنوان نایب الحکومه سیستان رابنام پارتها اداره میکردند . بعد از اینکه مرکز پارت ها کنار دجله منتقل شد واسکائی ها بهسیستان ریختند باپارتها مخلوط شدند و عنصر مخلوطی با سلطنت مستقلی بمیان آوردند که برای تفکیک ازاصل پارت ایشان را بنام (پهلوا) یادمیکنند اروپائیها ایشان را « هندوپارت » هم میگویند . موسس دودمان پهلوا (ونونس) نام داشت ودرحوالی ۱۲۰ ق م برسیستان وارا کوزی سلطنت داشت . چون درمیان پهلواها تذکار نام بعضی ازبستگان باسم شاه معمول بود درمسکوکات « ونونس » اسمای (اسپالاهورا) و (اسپالا گادااما) هم بضرب رسیده که اولی برادرشاه ودومی برادر زادهٔ اومیباشد .شخص اولی بعداز ونونس به سلطنت رسیده است معروف ترین پادشاه این سلاله « گندوفانس » ۱۹ - ۴۸ مسیحی واصل نام او (ونیدوفارنا) که (محصل افتخار) معنی دارد مشارالیه ازسیستان تاپنجاب درتمام حصص جنوبی آریانا سلطنت داشت وبه بعضی روایات (قندهار) اصلاازکلمه (گندوفار) بمیان آمده ونام شهری بوده که گندوفارنس در حوزهٔ ارغنداب بنانهاده بود معاصر او در کابل (هرمایوس) آخرین شاه یونانی ودرصفحات شمال (کجولا کدفیزس) اولین شاه کوشانی سلطنت داشت. اکثر احتمالات بهاین دلالت میکند که « گندوفارنس » پادشاه مقتدر پهلوا سلطنت کوچك هرمایوس را از درهٔ کابل وبختیا ازمیان برداشته وچند سالی جزء قلمروخودساخته باشد. برخی دیگربه این عقیده اند که « کجولا فیزس » کوشانی بهسلطنت محلی هرمایوس دردرهٔ کابل خاتمه داده است « گندوفارنس راملاقات وقصه های (توماس) یکی از حواریون مسیح هم معروف ساخته است بعداز گندوفارنس برادر زاده اش (ابدا گازس) یا (اودا گازاسا) بعد ازو شاهان دیگری موسوم به (اور تاگنس) و (پاکودس) به سلطنت رسیده اند زمامداری شاه اخیرالذکر به سالهای ۷۵ - ۷۰ ق م مصادف است مسکوکات او ازحوزه ارغنداب زیاد تر پیدا میشود واوآخرین پادشاه دودمان پهلوا است که نفوذ عنصر کوشانی به سلطنتش خاتمه داده است .

کوشانیهای بزرگ : یکی از اقوام « سلیتی » که در خارج حدود آریانا بنام « یوچی » یاد میشد بعد از عبور اکسوس بنام (تخاری) یا (کوشانی) شهرت دارد یوچی ها بعد ازینکه در صفحات باختر پراگنده و با باشندگان محلی یعنی (تاهیا) مخلوط شدند تشکیلات ملوك الطوائفی بمیان آوردند مشتمل بر پنج ایالت بشرح ذیل: (هیومی) مرکز آن (هومو) (شوانگ می) مرکز آن (شوانگ می) (کوئی شوانگ) مرکز آن (هوتسا) (هیتون) مرکز آن (بوماأو) (کاروفو) مرکز آن (کاروفو) این ایالات هر کدام از طرف یك رئیس اداره میشد و بعد از چندی رئیس (کوئی شوانگ) چهار رئیس دیگر را مطیع خود ساخته وسلطنت کوشانی را بمیان آورد. معمولا کوشانیهای بزرگ را به دو خاندان تقسیم میکنند یکی خاندان (کدفیزس) ودیگر خاندان (کنیشکا) اعضای خاندان اول کوشانی دو نفر اند (کجولا کد فیزس) و (ویما کدفیزس) اولین پادشاه کوشانی که سلسلۀ ملوك الطوائفی را برهم زد وحکومت وسلطنت مرکزی تشکیل نمود. « کجولا کدفیزس » است که بنام « کدفیزس اول هم شهرت دارد » . مشارالیه بین ۴۰ و ۷۸ مسیحی سلطنت کرده است و در حوالی ۵۰ ق م به سلطنت محلی (هرمایوس) یونانی در درۀ کابل خاتمه داده است. (ویما کدفیزس) یا کدفیزس دوم از پدرش معروف تر است . مشارالیه در تامین نفوذ دولت خود در داخل آریانا کوشیده و بازبنای فتوحات را در خارج گذاشت. درهند نفوذ خویش را بماورای شرقی سندرسانید و حتی قرار بعضی نظریه ها تا وادی گنگا پیشرفت ومجسمه های او از قریۀ (مات) نزدیك بنارس پیدا شده است. در عصر او میان چین و آریانا هم تصادم شدید رخ داد وان موقعی بود که چینی ها بیشتر متوجه (ممالك غربی) شده و (پان چاو) ژنرال معروف آنها برای فتح نواحی غربی بر آمده بود و بین سالهای ۷۳ و ۹۲ مسیحی « ختن - کاشغر » را متصرف شده و دولت کوشانی افغانستان را تهدید میکرد « ویما کدفیزس » که مراقب اوضاع بود وخویش ودودمان خویش را همپایۀ خاقان چین میدانست در سال ۹۰ برای ازدواج دختر خاقان ایلچی به چین فرستاد وایلچی اورا ژنرال چینی متوقف ساخت ویما کدفیزس دماغ سوز شده و ۷۰ هزار سوار تحت قیادت ژنرال (سی) ازراهای پامیر بطرف چین اعزام داشت ولی مشکلات راه وسرما به قشون اعزامی اوصدمۀ زیاد رسانیده ودرنتیجه عسکر کوشانی مغلوب شد وویما کدفیزس موقتا باج گذار چین شد. معذالك ویما کدفیزس درصدد استقرار روابط با رومن ها بر آمد و با (اگوست) امپراطور روم ومحتملا با (مارك انتوان) روابط سیاسی بامبادلۀ نمایندگان قایم نمود .

میان خاندان اول کوشانی وخاندان دوم وقفۀ ده ساله ایست که معمولا آنرا با سلطنت (سوتر مگاس) پرمیکنند . « سوتر مگاس » (منجی کبیر) معنی دارد وبدون اینکه نامی ازین شاه درمیان باشد خویش را بههمین لقب در مسکوکات معرفی کرده است بعضی از مدققین

باین فکر اند که این شخص اصلا پادشاه نبوده بلکه امیر یا نائب السلطنه بوده که اراضی مفتوحهٔ هندی را از طرف ویما کدفیزس کوشانی اداره میکرد. مسکوکات او در افغانستان خیلی زیاد پیدا میشود .

خاندان دویم کوشانی های بزرگ که بانها عصر جدیدی در تاریخ کوشانیهای افغانستان افتتاح میشود با « کنیشکا » آغاز وبااولاد وجانشینان اودوام میکند . کنیشکا بزرگترین پادشاه کوشانی های بزرگ است (حوالی ۱۲۰ - ۱۶۰ م) که در روایات بلقب (شهزادهٔ گندهارا) یادشده وشخصیت وکار نامه های او به تنهائی برجسته ترین حصهٔ تمام تاریخ عصر کوشانی است . شهرت او وامپراطوریش ازچوکات آریانا برآمده هندوتبت وچین وروم رافرا گرفته بود. کنیشکا بوسعت امپراطوری کوشانی بیشتر افزود ودامنهٔ آنرا بخصوص در هند وترکستان چین انبساط داد . مجسمه ها وکتیبه ها ومسکوکات اودرهند از (ماتورا) و (بنارس) گرفته تا (غازی پور) کنار گنگا یافت میشود ومعلوم میشود که حوزهٔ رود خانه مذکور جزء اراضی متصرفی او بود وحتی (پتالی پوترا) پای تخت موریاهای هندی هم بدست او فتح شد. کنیشکا شکست ویما کدفیزس را جبران نموده ختاوختن وکاشغر ویارکند رافتح کرد ودامنهٔ امپراطوری خودرا به وادیهای چهار رودخانهٔ بزرگ اکسوس، اندوس - گنگا - تارم انبساط داد .

کنیشکا دراثر فتح علاقهٔ « سنکیانگ » یرغمل های مرکب ازشهزادگان چینی گرفت که در آنجمله (شن پااو) یکی از بستگان شاه چینی کاشغر هم بود . این یرغمل ها در فصل تابستان در معبد (سریکه دیهارا) یا معبد (شالوکیه) در جوار شهر « کاپیسی » (بگرام امروزه) در دامنه های شمالی کوه پهلوان مقابل ریزه کوهستان اقامت داشتند . کنیشکا نظر به وسعت امپراطوری خویش درحصص وسطی آن که علاقه (گندهارا) و(کاپیسا) می باشد مراکز داشت که دومی آن بحیث پایتخت تابستانی وزمستانی مشهور است .

پای تخت تابستانی او شهر (کاپیسی) (بگرام فعلی) و پایتخت زمستانی او (پورا شاپورا) یا شهر پشاور بود . از تحولات بزرگ مذهبی عصر کنیشکا ظهور طریقه جدید بودائی (مهایانا) یاراه بزرگ نجات است که بعد از انعقاد محفل بزرگ ۵۰۰ نفری علما درپشاور یا کشمیر به امپرا طوری کنیشکا تحت ریاست (وازو میترا) صدر علمای بودائی وقت صورت گرفت . از آبدات بزرگی که در جوار ودرپایتخت به امپراطور مذکور نسبت میدهند (معبد توپ دره) در غرب چاریکار و معبد بزرگ دیگری درشهر پشاور است که خرابه های آنها تاحال باقی است .

مطبعهٔ عمومی کابل

کنیشکا مسکوکات زیاد و متنوع بضرب رسانیده و امتیاز آن در سه چیز است - ۰ رسم الخط - زبان - تصاویر - «رسم الخط که در مسکوکات او استعمال شده رسم الخط یونانی است که تا اندازه زیاد تغیر کرده و ازین جهت آنرا (یونانو کوشانی) خوانند . رسم الخط خروشتی هم در مسکوکات او استعمال نشده ولی در کتیبه های عهد او هنوز باقی است ، زبانی که در مسکوکات او دیده میشود معروف به (تخاری) وشاخه ئی از خانواده ایرانی است. کنیشکا در مسکوکات خود بدون تمیز دین و آئین همه ارباب انواع معروف آریانا را نمایش داده است واین امر دلیل بر آزادی مذکوره مذهبی در عصر او میباشد .

بعد از کوشانشاه بزرگ عده ئی بنامهای (واسیشکا) (کنیشکای دوم) و (هوویشکا) و (و آسود ووا) به سلطنت رسیده اند واز آنجمله (هوویشکا) از همه معروف تر است ویادگار عصر او کتیبه ئی بهرسم الخط خروشتی از خوات وردك پیدا شده که در بریتش موزیم میباشد . (و اسود وا) آخرین پادشاه این سلسله است و دوره زمامداری او مقارن ۲۲۰ مسیحی خاتمه میابد .

کوشان شاهان بزرگ عموما درسیاست داخلی وخارجی یك اساس معین را تعقیب مینمودند که خطوط برجستهٔ آن قرار آتی است: خاندان اول کوشانی یعنی کد فیزس ها به مجردیکه به سلطنت رسیدند به فکر تشکیل حکومت مقتدر مرکزی افتاده وباز مانده گان دولت یونانو باختری وپهلوا واسکائی را از هرگوشه و کنار برداشتند ودرعوض دولت واحد ومقتدری باچوکات وسیع تر تشکیل نمودند . متانت این دولت ازین معلوم میشود که بیش از دوقرن ضعف دربیکر آن رخ نداد . کوشان شاهان عرف وعادات وعقاید اهالی مملکت را احترام میکردند چنانچه ادیان ومذاهب وارباب انواع مختلف در خاکهای امپراطوری کوشانی پرستش میشد. کنیشکا درتمرکز دادن علما وادبا وروحانیون به دور دربار خویش اهمیت زیاد میداد وازین راه سلطنت وعصر خویش را استحکام وشهرت بخشید . کوشانی هاسعی داشتند تاحیثیت خویش ومملکت وامپراطوری خویش را بهر قیمتی که تمام شود درانظار بیگانگان بلند معرفی کنند وآنگاه از وضعیت ممتاز خویش در زمینه های اقتصادی وتجارتی وسیاسی استفاده نمایند. معاصر کوشانیهای بزرگ درشرق دولت هان های چین ودرغرب دولت روم وجود داشت . این دو دولت رقیب هرکندام مایل بودند بادولت کوشانی مراودات دوستانه وعلایق تجارتی داشته باشند . کوشانشاهان از رقابت آنها استفاده نموده روابط سیاسی وتجارتی خویش را بهردو طرف استوار کردند این روابط باده ویما کد فیزس » آغاز شد وباکنیشکا توسعه یافت و امپراطور اخیر الذکر روابط سیاسی با (تراجان) قایم کرد . همین قسم میان دربار کوشانی وهان های چین روابط سیاسی برقرارشد . بالاثر بتوجه کنیشکا

به عمرانات بودائی وتشکیل محفل بزرگ مذهبی درعصر او اشاره کردیم رویهمرفته دورهٔ کوشانی ها برای پرورش روحانیون ونویسندگان عصر بزرگی محسوب میشود . کنیشکا شخصاً مشاور مذهبی داشت موسوم به (پارسوا) که اصلا از گندهارا بود . (و ازومیترا) عالم دیگر گندهارا هفتمین صدر علما ی بودائی عصر بشمار میرفت . ازخاطرات عمدهٔ عصر کوشانی یکی انتشار دیانت بودائی در آسیا است که بدست علمای بزرگ این عصر صورت گرفت . کنیشکا باجهانکشائی راه را برای تبلیغ روحانیون زمان خویش باز کرد و درنیمهٔ اول قرن اول مسیحی کاروانهای علمای گندهاری - کاپیستی - بامیانی - باختری - به ماورای شرقی پامیر وازانجا دورتر مسافرت ها کرده وبرای انتشار افکار وعقیده وپندار وخردذوق وقریحهٔ خود راهی بطرف قلب چین باز کردند . کتب مختلفی را بهالسنهٔ چینی ترجمه نمودند وبه این طریق مبادی فلسفی مذهبی بودائی ومظاهر هنر وتهذیب آریانای عصر کوشانی به چین وازانجا بشرق اقصی راه یافت .

عصر کوشانی از نقطهٔ نظر ادب وتحول رسم الخط وغیره کمال اهمیت دارد . رسم الخط (خروشتی) که آنرا (هند وباختری) یا (آر یانی) هم گویند ویکی از قدیم ترین رسم الخط های آریانا محسوب میشد از قرن چهارق م یااقلا ازقرن سوم ق م تاقرن ٥ مسیحی تقریباً مدت ۸۰۰ سال دوام نموده است . این رسم الخط درقرن ۳ ق م در دفاتر مملکتی هم رواج داشت سپس رسم الخط یونانی رقیب آن پیداشد وهردو درمسکوکات دوام کردند . درعصر کوشانی بزرگ رواج (خروشتی) از مسکوکات افتاده وبیشتر بحیث رسم الخط متبرك در کتیبه های مذهبی استعمال میشد چنانچه کتیبهٔ معروف (هوویشکا) که از خوات وردك پیداشده مؤید این مطلب است . علاوه بربن یکنوع رسم الخط سانسکریت که آثار آن مربوط به قرون ۳ و ٤ مسیحی میباشد هم از بامیان کشف شده که بعضی مدققین آنرا رسم الخط (کوشانا) گویند . ادبیات درعصر کوشانی به مدارج بلندی واصل شد . بعضی ها عصر کنیشکا را ادا ره رونیسانس ادب سا نسکریت ودیگر پراکریت ها میدانند . همین قسم صنعت گریکو بودیك که مدرسه مختصه هیکل تراشی افغانستان است در دورهٔ کنیشکا وبعدتر ترقی نمود .

صنعت یونانو باختری - ویونانو بودائی : واقعاتیکه تاحال شرح دادیم از قبیل فتوحات

اسکندر وسلطنت دوصد ساله یونانی های باختری - انتشار آئین بودائی وعصر رونیسانس کنیشکای کبیر سبب شدکه دراثر تماس افکار وعقاید ونظریات وادیان ومذاهب واحتیاج وتشویق انقلابی در بعضی از مظاهر صنایع مستظرفهٔ آریانا پدید اید شهبهٔ نیست که باورود اسکندر ویا تشکیل سلطنت مستقل یونانو باختری روش هیکل تراشان یونانی مخصوصاً رویهٔ بهترین

استاد آنها (یسپ) درافغانستان معمول شد وشاهد این مطلب تصاویر ارباب انواع داستانی یونانی
بروی مسکوکات یونانو باختری است که از نقطهٔ نظر زیبائی ومحاسن ضرب خود یونان
آن عصر هم بآن برابری نمیتوانست معمولا علمای فن باین عقیده اند که درظهور این روش هنری
قریحه وذوق هنرمندان باختری دخالت زیاد داشته است . بهرحال مظاهر این مدرسه صنعتی
از سواحل راست آمودریا زیاد پیدا شده وپروفیسر «هرز فلد» این مکتب را مبداء صنعت
بودائی وصنایع مستظرفه مرکزی وصنعت دورهای پارتی کوشانی وساسانی میشمارد این مدرسه
درافغانستان روبه ترقی میرفت وعمومیت داشت که آئین بودائی بافلسفه و داستانها وقصص
خود وارد شد و (هیکل بودا) که هیکل تراشان هندی از ساختن آن خود داری میکردند
بدست هنرمندان افغانستان تراش شد ودرنتیجه دراثر تماس مکتب هیکل تراشی یونانو باختری
افغانستان وافکار مذهبی بودائی مدرسه صنعتی جدید (یونانو بودائی) در آریانا بمیان آمد .
دستهٔ از مدققین مهد ظهور این مدرسه را درشمال هندوکش در باختر وبعضی در جنوب آن
درگندهارا قرارمیدهند . حقیقت هرطور باشد گندهارا مهمترین کانون نشوونمای این مدرسه
است وشواهدیکه ازهدهٔ تاکزیلا بدست آمده است این حقیقت مسلم را درانظار جلوه میدهد .
مدرسهٔ گریکو بودیك از نقطه نظر وقت درقرن اول ق م ظهور کرده ودرقرن اول مسیحی
که عصر آمدورفت اسکائی ها پهلو او ظهور کوشانی ها بود دوام نمود ودرطی قرن دوم مسیحی
که آنرا قرن کنیشکاه گویند به عروج خود رسید وتا اواسط قرن سوم مسیحی دوام کرد .
سقوط کوشانی وعروج ساسانی ها ومخصوصاً پیشرفتهای آنها موقتاً تانزدیکی های کابل سبب شد
که شاخهٔ جدیدی از مدرسهٔ مذکور بمیان آید که آنرا بنام (ایرانو بودائی) یا (کوشانو
ساسانی) میخوانند . قرن پنج مسیحی وظهور یفتلی ها مصادف به نزول مدرسهٔ یونانو بودائی
میباشد. وهیکلهای این عصر راموسیو (فوشه) « گدی های بی روح » خوانده است . چون
هیکل تراشی درین زمان جنبهٔ تجارتی بخود گرفت ذوق وارزش هنر برای هنر ازمیان رفت .
در قرن ٦ و٧ مسیحی عوض اینکه صنعت بکلی سقوط کند روح جدید شیوهٔ (کوپتای) هنری
درآن روح تازهٔ بخشید چنانچه آثار (فندقستان) درهٔ غوربند شاهد آنست این مدرسه اگرچه
آخرین مکتب هیکل سازی افغانستان میباشد معذا الك تاثیر زیادی بروش مجسمه سازی عصر
تانگ در چین وارد نمود درطی قرن هشت هنوزهم جسته جسته دامنهٔ مجسمه سازی دوام داشت.
کیداری ها یا کوشانی های خورد : دراوایل قرن سوم مسیحی دورهٔ دوصد سالهٔ عظمت

کوشانیهای بزرگ در اثر عوامل مختلف منجمله توجه زیاد درفتوحات هند وظهور سلطنت
مقتدر ساسانی فشار اقوام بادیه نشین آسیای مرکزی به تدریج رو به سقوط نهاد وبعد ازوفات
(واسو روا) امپراطوری کوشانی به امارت های کوچك محلی تقسیم شد به این ترتیب که

درداخل خاك افغانستان دو امارت محلی کوشانی یکی در باختر ودیگری دردرهٔ کابل بمیان آمد ومتصرفات کوشانی هندی تاوقتی بدست نائب الحکومه های کوشانی ادارهٔ میشد وآخر همه باسلطنت (گوپتا) ازمیان رفت . آخرین شاه کوشانیهای بزرگ (واسو را) و اولین شاه کوشانیهای خورد (کیدارا) است . دربن میان مداخلهٔ ساسانیها درامور آریانا هرج ومرج هائی تولید کرده که تعقیب رشته تاریخی خالی از اشکال نیست . شبهٔنی نیست که یکی ازعلل سقوط تدریجی کوشانی اعم ازبزرگ گرفته تاخورد عروج دولت مقتدر ساسانی است که دراثر تجاوز مزیدآنها درخاکهای افغانستان دورهٔ ملوك الطوائفی کوشانی آغاز شد . (کیدارا) یا کیدارای اول نیمه اول قرن چهارم کسی است که درباختر مقابله رابرعلیه تجاوز فیروز ساسانی ادامه داده واز دادن مالیه وخراج و خویشاوندی باساسانی ها سرباز زد . ودر حالیکه به قوای ساسانی مقابله داشت خویش را به کوشانی های کابل ملحق کرد تادولت مقتدر تر ومتمرکز تری در مقابل متجاوز تشکیل کنند . دامنهٔ سلطنت کیداری یاکوشانی های خورد ازطرف غرب تابامیان از طرف شرق تااندوس (سند) انبساط داشت وشمال آنرا دامنه های جوبی هندو کش وحد جنوبی را کهسار (علاقه بنو Banu) تعین میکرد ومرکز آن شهر پشاور بود . شبه نیست که ساسانیها بالاخره بعد از ۸ سال جنگ باحوالی کابل نفوذ خودرا بسط دادند ولی این سلطهٔ موقتی طولی نکشیدوقرار اشارهٔ (فوستس) ارمنی جنگ استقلال خواهی در سال های ۳۱۷ - ۳۶۸ برعلیه شاهپور دوم ساسانی شروع شدودر نتیجه قشون ساسانی دو دفعه بهشکست های سختی مواجه شدند وخود شاهپور از میدان جنگ فرار کرد . بعد از کیدارای اول یك پسرش «کنگکاس» Kungkhas وبعدازاو پسر دیگرش «پیروو» Piro (۳۷۰-۳۸۰) بهسلطنت رسیده اند چون ساسانی ها مجدداً بنای مداخله را گذاشتند برای مقابله آنها یفتلی ها ظهور کردند . آخرین شاه کیداری ورهران یابهرام نام داشت .

یفتلی ها : یکی ازشاخه های اقوام سیتی که پیشتر ذکر کردیم (یفتلی) است که مانند سائر شاخهها پیش از ورود بهخاکهای آریانادرمیان اقوام آسیائی شهرت داشتند . چینی ها ایشان را (هوا Hoa) یاهواتون Hoatun» (یتا Yeta- ایتا Epta) میشناختند ودر کوریابنام (یوپ تل Yoptal) معروف بودند ونویسندگان بیزانس بهلهجه های مختلف ایشان رابهاسمای (افتهالی توی) (اوتهالی توی) (تفتهالی توی) یاد کرده اند وقراریکه دائرة المعارف بریطانیکا مینویسد ریشه اصلی اسم آنها (ابتل Aptl) یا(هپتل Haptal) بوده که در ماخذ فارسی (هیطل) شده وعربها ازان (هیطل) ساخته اند وهیاطله وهباطله را بصورت جمع استعمال کرده اند . منابع سنسکریت یفتلی هارابه اسم وصفت (سیته ادنا) خوانده اند که معنی آن (سفید پوستان خارجی) است یفتلی ها در

حوالی سال های ۳۸۵ - ۴۲۰ در شمال آریانا در سواحل راست اموردیا ظهور نموده و بین ۴۲۰ - ۴۲۵ داخل مملکت گردیدند وبیشتر مرکز فعالیت های خویش را در کوه پایه های تخارستان علیا (بدخشان) قرارداداند . تشکیل سلطنت یفتلی ابتدا شکل یك ریاست قومی بخود داشت وبدون اینکه نامی از رئیس یاشاه اولیه آنها در دست باشد ماخذ به لقب (اتیلیتو) یا (اتالنیوس) از یکی ازروسای آنها ذکر میکند .

یفتلی ها زمانی درصحنه تاریخ آریانا وارد میشوند که از طرف غرب ساسانی ها واز جانب شرق (گوپتا) در کشور های مجاور ما فارس وهند به منتهای قوت رسیده وساسانیهای فارسی باتجاوزات که ذکر کردیم هستی مملکت مارادر مخاطره افگنده بودند .

ظهور یفتلی و فعالیت های ایشان ورژیم نظامی منش آنها در حقیقت عکس العمل قوت کهسار افغانستان است وبه موقع کشور را نه تنها از تهلکه نجات میدهد بلکه متجاوزین ساسانی را مقهور ومنهدم میسازد و کشورخودشان را به اضمحلال وسقوط وتسلیم مواجه میکند. فعالیت های یفتلی رادر افغانستان میتوان به دوجنبه برعلیه ساسانیهای فارس وگوپتاهای هندی تقسیم نمود وبهردو طرف کار یفتلی ها به پیروزی وفتح انجامید . یك طرف ساسانی ها عقب رانده شد وجانب دیگر فتوحاتی را درهند بعمل آمد .

جنگهای یفتلی ها با بهرام گوریزد گرد دوم واقعاتی است که مقدمهٔ پیکار دولت یفتلی آریانارا باشاهان ساسانی تشکیل میدهد تااینکه در ۴۲۵ بزرگترین پادشاه یفتلی یعنی (اخشنور) برتخت می نشیند . سومین جنگ یفتلی وساسانی جنگی است که بین اخشنور وفیروز واقع شد. شاه ساسانی دردشت های بیکران سرحدی (دشت لوط) مغلوب شده واسیر گردید وسرحد میان دو کشور آریانا وفارس تعین شدوفیروز عهد بست تاحدود معینه را احترام کند وپسرخویش (قباد) را طور گروگان در مرکز دولت یفتلی گذاشت تابه کشور خود بر گشته و مبلغی بعنوان باج جنگ ارسال کند ولی ازهمه تعهدات تخلف نمود وباز بنای تجاوز را گذاشت تااینکه در ۴۸۴ قشون ساسانی باردیگر شکست خورده وفیروز کشته شد ویك دختر اورا اخشنور بحباله نکاح خویش در آورد ودولت فارس ساسانی محکوم به پرداخت خراج سالانه ئی شد که فیروز تعهد نموده بود .

صفحه دیگر فعالیت های دولت یفتلی افغانستان توجه بطرف هند مقابله با « گوپتاها » وفتوحات درهندوستان است که بدست قبیله زابلی یفتلی وشاهانی که ازین قبیله برخاسته بود صورت گرفت. قهرمان فعالیت های یفتلی درهند (تورامانا) و پسرش (میرا کولا) است. اولین تصادم میان قوای یفتلی وگوپتا ها درزمان (سکاندا گوپتا) واقع شد ولی حملات جدی (تورامانا) بعداز ۵۰۰ م آغاز گردید درنتیجه شیرازه امپراطوری (گوپتا) مانند امپراطوری

(ساسانی) ازهم پاشیده ویک سلسله ملوك الطوائفی مبدل گردید ، نفوذدولت یفتلی زابلی با (تورا مانا) ازپنجاب تجاوز نکرد ولی‌در عصر پسرش (میرا کولا) دامنه آن درخاك‌هند وسعت یافت تااینکه (بود گوپتا) آخرین امپرا طور گوپتای هندی (میرا کولا) را شکست داد وکم کم‌نیروی مرکزی دولت یفتلی بعداز جنگهای طولانی ازمیان رفت وملوك‌الطوائفی درآریانا پدیدار شد واین موقعی است که‌قوای یفتلی در کوه پایه‌های مملکت مثل بادغیس غرجستان ـ بامیان ـ بدخشان ـ جاغوری. تگاو و نجرو ولهستان وغیره منقسم ومتمرکز شده وباعنصر کوشانی مخلوط گردیدند وبنامها والقاب جدا گانه که‌بعدتر ازآنها صحبت خواهیم نمود تامقارن ظهور دیانت مقدس اسلام وحتی بعداران امارت های محلی داشتند .

سلطه توکیوها (ترك‌ها): ترکها یکی‌ازاقوام مغلی منگولیا بعد ازجنگ‌وجدال باشعبه دیگری مغلی‌موسوم به‌زوان ژوان وفرار اخیرالذکر بطرف‌اروپا قدم‌بقدم‌بطرف آسیای مرکزی وغربی پیش‌آمده ودر حوالی ٥٦٠ مسیحی بار اول اسم ایشان درجوار حواشی‌شمال آریانا در کنارهٔ آمودریا شنیده‌شد . ترکها بعد ازین فتوحات درصحنه وسیع آسیا دو امپراطوری بزرگی تشکیل کردند که‌بنام امپراطوری ترکان شرقی وجنوبی یاغربی‌موسوم‌است ، استیامی برادر موسس امپرا طوری ترکان غربی با ساسانی‌ها قرار گذاشته تا خاکهای دولت یفتلی آریانا راکه درین وقت بیشتر به‌باختر وسغدیان محدود شده‌بود بین خود تقسیم نمایند ، این کار صورت گرفت . جریان دوخط تقسیمات شدهٔ ترك هادر کناره های راست امودریا تقرر یافتند وساسانیها نفوذ خودرا درباختر پهن‌کردند ولی این اتحاد بزودی برهم‌خورد وترك ها باختر راهم بحساب خوداز‌ساسانیها گرفتند وقندوز مرکزخان‌های امرای ترکی‌شد دولت حسابی افغانستان این وقت همان سلطنت کاپیسا بود که‌برتمام حصص جنوب هندوکش شرقی نفوذ داشت ومرکزان شهر کاپیسی (بگرام فعلی) بود .

رتبیل شاهان در حالیکه ترکان درصفحات‌شمال هندوکش وساسانی‌ها درحصص غربی‌نفوذ داشتند احفاد کوشانی ویفتلی که‌ازمدتی بهم‌درا میخته بودند عنصرواحدی درین زمان تشکیل داده وسلطنت محکمی‌را درکابلستان بنانهاده بودند که‌مرکزان شهر (کاپیسی) بودوحدود ازطرف شرق‌تا (تاکزیلا) یعنی تاآنطرف‌رود خانه اندوس انبساط داشت از طرف جنوب دره کرم وانای وزیرستان ودره اسماعیل خان جزءان بودوبطرف مغرب تا حواشی سیستان میرسیدوازطرف شمال تیغه هندوکش آن‌را محدود ساخته بود .

هیوان تسنگ زایرچینی که‌شخصاً از نقاط آریانای این‌عصر عبور میکند پادشاه (کاپیسا) را یکنفر (کشاتریه) یعنی‌فردی ازطبقهٔ نجبای سلحشور خوانده است واز رشادت ودلاوری وعزم ودیانت پروری اوصحبت کرده‌است پادشاه کاپیسا برامرای کوچکی که در نقاط‌مختلف

قلمرو او نفوذ معنوی داشتند آمریت داشت. فراموش نباید کرد که همین پادشاه (کشاتریه) واحفاد اورا تااواخر قرن ۹ مسیحی مولفین عرب بنام‌های (رتبیل) (رانت بیل) (زبیل) خوانده‌اند که همه ضبط‌های مختلف یك اسم است که بصورت صحیح آن (رتبیل) میباشد واین رتبیل ها قراریکه ازشهادت مؤرخین عربی وهندی وچینی برمی‌آید از (تاکزیلا) و(ویهند) یعنی ازدو طرفه رود سند تازرنج وبست نفوذ و رسوخ کامل داشتند . در داخل این قلمرو وسیع طوریکه اشاره نمودیم امرای محلی (کوشانو یفتلی) مثلادربامیان - غرجستان - غور - زمین داور - جاغوری غور بند - گردیز - لغمان - ودیگر نقاط وجودداشت که در عین زمانیکه دارای یکنوع آزادی بودند از اوامر «رتبیل» شاهان کاپیسا وکابل سرپیچی نمیکردند و کاپیسا هسته مرکزی ومقتدر سیاسی واداری نیمه جنوبی افغانستان بود در قطار این دسته امراروی آن مهم‌تر و گمان غالب امارت در خاندان واحفاد آنها تاقرون اولیه هجری دوام کرده است وآن دوعبارت ازشیرهای بامیان وشاهای غرجستان است «هیوان تسنگ» زایر چینی حین عبور خود از بامیان در نیمه اول قرن ۷ عیسوی ازوجود امیر محلی بامیان که خود شخصا دیده صحبت میکند . از دره ککرک بامیان درمیان تصاویر رنگه معبدی تصویر پادشاهی هم بدست آمده که موسیو هاکن او را بلقب (پاد شاه شکاری) یاد کرده است . وقتیکه طبری واصطخری درآخر قرن ۳ واوایل قرن چهار هجری از (شیره های بامیان) صحبت میکنند بلاشبه مقصد شان ازاحفاد امیری است که درطی قرن ۷ مسیحی در بامیان آمریت داشت . همین قسم در غرجستان به مفهوم خاص وعام که مقصد ازان علاقه بین بادغیس وسرپل باشد یا کل هزاره جات امروزی وغور امرای محلی (کوشانو یفتلی) وجود داشت ، که بنام (غرج الشار) یا (ملك الغرج) وملك الجبال و(غورشاهان) وغیره یاد شده‌اند ودر (وجیرستان) یعنی علاقه های جاغوری وماحول آن هم امرای یفتلی یا (کوشانو یفتلی) آمریت داشتند . وهمین قسم از کابل صدق آباد ریزه کوهستان مسکوکات یفتل شاهان بدست آمده ودر صدق آباد قبرستان یفتلی مشاهده شده و ازان آثاری کشف گردیده است علاوه برین ازنقاط دیگر مانند (سکاوند) لوگر - زمین داور - زابل (حوالی غزنه) مسکوکات امرای محلی کوشانو یفتلی کشف گردیده است .

اوضاع افغانستان در جریان قرن هفتم مسیحی از نقطهٔ نظر سیاسی طوری بود که شرح دادیم تورکها در صفحات شمال هندوکش و کشاتریه های کاپیسا یعنی رتبیل شاهان درجنوب آن تسلط داشتند ویك سلسله امرای دیگر جزء دو مرکز سیاسی قندوز و کاپیسی وغیر جزء آن وجود داشت . آئین بودائی کماقی السابق درنیمه شرقی مملکت به نسبت خط بلخ قندهار چه در تخارستان وباخترو چه در کاپیسا و کابل وگندهارا معمول بود ودر پهلوی آن پیروان شیوائی وآفتاب پرستها وغیره هم معابدی داشتند . ودر هریك ازشهرها ونقاط آباد ان مملکت

صدها بلکه هزارها راهب وروحانی اقامت داشت واز نقطهٔ نظرعلم وادب و صنایع مستظرفه معبد کانون علم وهنر بشمار میرفت . درچنین فرصت دو واقعهٔ مهم رخ داد یکی از جانب شرق ودیگری از جانب غرب وآن عبارت از تماس اولین فشون عرب به سرحدات غربی مملکت ومداخلهٔ چینی ها میباشد بشهادت ماخذ فشون عربی باراول درسال ۲۳ هجری (مطابق ۶۴۵ م) در سرحدات غربی آریانا تماس پیدا کردند. چند سال بعدتر یعنی در حوالی ۳۲ و ۳۳ هجری (۶۵۳ - ۶۵۴ م) فشون عرب درمقابل سرحدات غربی مملکت از کناره های جنوب بحیره خزر تا سواحل خلیج فارس نقاط سوق الجیشی رادر نیشاپور و کرمان اشغال کردند و قوای خود رادر آنجا تمرکز دادند تاطبق نقشهٔ معینه درسه خط (نیشاپور - هرات - بلخ)ابطرف تخارستان (زرنج - بست - اخد) بطرف کابل و کاپیسی (قصدار - قندابیل - بیضاء) بطرف ملتان پیشرو ند. رتبیل شاهان وبرهمن شاهان با پشتیبانی نیروی ملی مدت دو قرن باسیر پیشرفت عرب ها مقابله نمودند .

برهمن شاهی ها: آخرین سلاله پادشاهان افغانستان پیش از اسلام که واقعات دوره زمامداری آنها را بیشتر مقابله بافشون عرب تشکیل میدهد عبارت از برهمن شاهان کابل یا کابلشاهان برهمنی است که بلقب «رایان کابلی» هم شهرت دارند . مؤسس سلالهٔ برهمن شاهان شخصی است که بعضی ماخذ او را به اسم (کلر) و برخی دیگر بنام (الیه) ذکر کرده اند و گمان غالب همان (کلر) صحیح تر است این شخص اصلا وزیر « لیکه تورمان » یکی از شاهان « کوشانو یفتلی » کاپیسا بوده که بالاخره بانفوذ زیاد سلطنت رابه خاندان خود منتقل نمود و پایتخت را از کاپیسی به « کابل » انتقال داد . دومین پادشاه این سلاله (سامنته دیوا) است که معاصر یعقوب لیث صفاری میباشد و جنگهای ایشان که درحقیقت جنگ عقیده دو تن از پادشاهان اسلامی و شیوائی مذهب افغانستان است در حوالی غربی کابل صورت گرفت ووا ضح میسازد که مساعی سرداران عربی بجائی نرسید تا اینکه کابل بدست پادشاه وفشونی که ازداخل خود کشوده بود مسلمان شد معذالك هنوز سائر نقاط کابلستان مقاومت داشت وهرچه قوای دردست شیوائی ها برهمنی کابل مانده بود بطرف جنوب به گردیز منتقل شدند وبه مقاومت بنانهادند چنانچه (کملودیوا) سومین پادشاه برهمنشاهی که باعمرلیث صفاری معاصر بود با (فروغان) که ازطرف عمر به شحنگی زابلستان تعین شده بود درلوگر مقابل شد وشکست خورد وباردیگر مرکز مقاومت ومملکت داری برهمنشاهان کابلی از گردیز به (ویهند) کنارا تك انتقال یافت. درین میان صفاریها از میان رفتند . ساسانیها که مرکز ثقل شان درشمال هندوکش بسط داشت و کابل درحواشی سرحدی جنوب قلمرو سلطنت

آنها قرار داشت با احفاد رایان کابلی که از کنار های اتک تالغمان و گردیز نفوذ داشتند چندان در تماس نبودند « رایان کابلی » هم موقع یافتند تا تجدید قوا نمایند و بغرض استرداد اراضی ازدست رفته بکوشند. احوال بدین منوال بود که غزنه مرکز غزنویان شد وسلطنت معظم دیگری بمیان آمد وسبکتگین و محمود زابلی غزنوی ازغزنه و کابل وجیپال از « ویهند » و پشاور بمقابل یکدیگر پیش می آمدند و در حصص شرقی افغانستان بین لغمان و پشاور و کنار اتک مکرر جنگهای واقع شد وجیپال باج گذار و مغلوب تا از اندوه زیاد خویش را در آتش سوخت و (ویهند) مرکز او بدست محمود زابلی فتح شد وراه هندوستان برای بسط انتشار اسلام و تهذیب اسلامی افغانستان باز گردید .

برهمن شاهان یارایان کابلی که در مقابل اردوی عرب سخت مقابله ها کردند دارای قوای بزرگ عسکری بودند واین قوا با محتشم ترین قوای عرب از کناره های هامون گرفته تا دروازه های کابل بارها پنجه داد و آخر کار هم تا پای اولاد خود مملکت درمیان نیامد ویعقوب لیث صفاری بادسته ازفرزندان مسلمان خود کشور داخل نبرد نشد کابلشاهان پوره مضمحل نشدند چنانچه مقابله های هفت گانه کابل وجنگ های دوصد ساله رایان باعرب هاشاهد این مدعا و سرنوشت این محاربات وحتی یکطرفه فیصله شد که اولاد خود مملکت قوانین حقه اسلامی را که وفق تمام باروحیات ازاده و دیانت خواهانه ایشان داشت قبول کردند وبرحیث سرباز مجاهد برای اعتلای کلمة الله وارد میدان مجاهدت گردیدند آنوقت مقاومت کابلشاهان ازهم شکست واین زمانی بود که اززرنج وبست گرفته تا غزنه و کابل نور دیانت مقدس اسلامی یکحصه معتنابه مملکت را فرا گرفته بود .

« افغانستان دوره اسلام » :-

« نام خراسان » : قبلا باید دانست چنانچه نام قدیم افغانستان (آریانا) بوده و ازین اسم « اراتسفن » درقرن سوم قبل المیلاد و « مؤسس خورنی » در قرن چهارم و پنجم میلادی و « بیلو » و « بارتولد » وامثالهم درین اواخر ذکر کرده اند (رجوع بماده آریانا شود) همچنان دردوره اسلام کلمه « خراسان » جای آریانای قدیم را گرفته ودرمورد افغانستان تطبیق شد . موسس خورنی وهمچنین نویسندگان دوره اسلام ازقبیل ابوالفدا ابن خرداد به خواند میروامثالهم خراسان را بمعنی مشرق ومطلع الشمس ترجمه ودر مورد افغانستان قدیم تطبیق کرده اند . همچنین شعرا و نویسندگان امروزه پادشاهان افغانستان را چون - امراء طاهریه - صفاریه - سامانیه - سلاطین غزنویه - غوریه - و تیموریه را پادشاهان خراسان نامیده

اند. ابوالفضل بیهقی - عروضی سمرقندی- عفیری بلخی وغضائری وامثالهم همه ازین اسم یاد میکنند (رجوع شود بماده خراسان) این فقط در قرن دوازده وسیزده هجری بود که کلمه افغانستان از قالب کوچك برآمده و بتدریج جای « خراسان» را اشغال وبالاخره نام ملی ورسمی کشور ما قرار گرفت (رجوع به ماده افغان و افغانستان)

«اوضاع افغانستان مقارن ظهور اسلام»:- درقرن ششم میلادی امپراطوری یفتلی افغانستان سقوط کرد ودست تسلط امپراطوری ساسانی فارس وتورکان نوخاسته ماوراالنهر و متعاقبا امپراطوری چین درشرق شمالی وصفحات شمال وشمال غرب افغانستان درازگردید. دربقیه کشور ملوك الطوائفی ظهوروامراء متعدد محلی روی کار آمدند (رجوع شود بماده ملوك الطوائفی) این تجزیه وتقسیم سیاسی افغانستان باتعداد السنه وادیان مختلفه چون دسته جات زبانهای باختری سانسکریت وپراکریت هایش ولغات اجنبی تورکی - چینی وغیره بادین زرتشتی- بودائی- برهمنی هندوئی وغیره (رجوع بماده السنه وادیان افغانستان) یکجا شده ملت افغانستان را در مرور یك قرن بطرف وادی تفرقه وتشتت سوق مینمود . ازدیگر طرف عدم مرکزیت اداره سیاسی سبب فقدان قوه مدافعه اقتصادی گردیده تغیرات اخلاقی و مدنی شروع گردید . سران ملت و مملکت نیز از طرد دشمنان قویه و نجات مملکت مایوس بوده افغانستان بحران سیاسی را تا قرن هفتم م عبور میکرد . در چنین وقتی بود که دین اسلام ظهور وتوسط قشون عرب در افغانستان نفوذ کرده در شئون اجتماعی کشور انقلاب بزرگ ایجاد کرد .

ظهور ونفوذ اسلام درافغانستان : در قرن ۷ م هنگامیکه تمدن قدیم عالم آنکه از منبع یونان سرچشمه گرفته بود روبه انحطاط داشت و امپراطوری روم دستخوش تجزیه وفساد گردیده بود . ایتالیا جلال سابق را از دست داده وهسپانیه نظم و آبادی خود شرا باخته والحاصل قسمت بزرگی ازاروپا گرفتار تسلط طوائف بربربود درآسیا نیز امپراطوری فارس راه اضمحلال پیموده وکشور پهناور چین وهند در زیر جبروت امپراطوری آسمانی وملوك الطوائفی کوفته میشد همچنین درافریقا کشور مصرمبتلاء ظلم وجهل بود . ودربیشترین حصص روی زمین فقرو قساوت - ظلم وجهل حکومت میکرد . از براعظم امریکا هم خبری واثری دردست نبود. درچنین وقتی درگوشهٔ ازجزیره نمای گرم وخشك عربستان حضرت پیغمبر اسلام مبعوث و قرآن کریم نازل ودین اسلام ظهور نمود صلی الله علیه وسلم. و بزودی چندین ملیون نفوس عربی که بمقتضای تاثیرات اقلیمی استعداد ترقی در امور جنگ و ادب هردو داشتند دور هم جمع آمده وبرای پیشبرد اصول اسلام که بربنای توحید - آزادی - مساوات -

وعدالت قرار داشت کمربسته ایثار وفداکاری را درین راه وظیفهٔ دینی خویش پنداشتند ، اینست که در مقابله باادرو های دو امپراطوری بزرگ جهان (روم شرقی وفارس) فاتح ومظفر گردیدند ودرده ودوازده سال بیرق اسلام برفراز دمشق ومدائن افراخته شد ودر یکقرن طوفان فتوحات اسلام از پشت دیوار های قسطنطنیه تا کنارهٔ اطلس واز آبشار های نیل تا دریای قزوین پیشرفت ودوصد هزار عسکر بی نظیر و یکهزارو دوصد کشتی عرب از سواحل بحیره خزر وسیاه بحر عرب وعمان و از کناره هسپانیا تا فرغانه جولان و آبهای مدیترانه را شگافتند .

در سال ۲۲ هجری امپراطوری ساسانی فارس از پا درافتاد ویزدگرد پادشاه آنکشور در افغانستان پناهنده شد . سپاه عرب به تعقیب او پرداخت وافغانیان راه را باز گذاشتند زیرا میخواستند دشمن دیرینه را بدستیاری مهمان تازه ازپا درآورند . اینست که یزدگرد باقوای ترك درجنگ مردانه قشون اسلام شکست خورد وبسان امپراطوری چین از امداد پادشاه ساسانی دست باز کشید افغانها هم فرصت را ازدست نداده در سال ۳۱ هجری یزدگرد را در مرو بکشتند وبه این ترتیب مملکت را ازاستیلای هرسه قوت ساسانی- تورکی- وچینی نجات بخشیدند . ولی در عوض حریف قوی و جدیدی پیدا کردند که قشون فاتح وبا ایمان وافسران زبردستی در اختیار خود داشت تا زمانیکه افغانها یزدگرد را از میانه برداشتند قشون عرب در تحت قیادت افسران ناموری چون « احنف - سهل عبدالله - عاصم - حکم وساریه » از جنوب بمشرق بحیره خزر تابحر عمان در افغانستان ریخته و بلاد مشهوری چون مرو - نیشاپور - کرمان - زرنج وغیره را دردست داشتند واینك ستون عربی در خط هرات وبلخ حرکت میکرد اما افغانها مجال نداده در سال ۳۱ یزدگرد را کشتند ودر سال ۳۲ بسرداری قارن هراتی درمرکز عربی نیشاپور حمله کردند قارن- ابرشهر (نیشاپور)را اشغال ومردم نائب ربیع بن زیاد را از سیستان راندند و باین ترتیب جنگهای جدی عرب وافغان آغاز یافته دوصد سال طول کشید تابالاخره بفتح افغان واستقلال مملکت انجام یافت. درهر حال عربها جدیت واهمیت مسئله را درك کرده وفریب فتوحات نخستین خود شان را در افغانستان نخوردند . قشون اسلام پیشرفت بطی ولی دائمی خود شان را تعقیب کردند. وبزودی قارن هراتی را در یك جنگ شبانه از بین بردند . افغانها در سال ۳۷ هجری مجددا بفعالیت آغاز ودر سرحدات نیشاپور دروازه خراسان را بررخ اعراب بستند وحکام ایشان را دیگر راه ندادند درسال ۴۷ هجری خلافت را شده اسلامی به امپراطوری اموی عربی انتقال یافته . وسوقیات عرب در افغانستان فزونی گرفت . وحکم بن عمرو غفاری امیر عربی خراسان گرچه درجنگ غور ناکام شد اما توانست مرکز عرب را از نیشاپور

یکقدم پیشتر درمرو قایم نماید . در سال ٥١ هجری پنجاه هزار عرب باآل وعیال خویشتن وارد خراسان شمالی گردیده و برای دائم مقیم گردیدند و باین صورت ریشهٔ خویش را در افغانستان فرو بردند . معهذا نفوذ نظامی و سیاسی ایشان بطور مستقیم هنوز محدود به نیشاپور و مرو بوده سایر ولایات افغانی در زیر اداره حکام محلی قرار داشتند . در سال ٦١ هجری سران محلی کشور که بحملات ناهنگام ضد عرب مبیر داختند در یکی از شهر های خوارزم بهجوم شدید مهلب افسر اعزامی مسلم بن زیاد حاکم عربی خراسان دوچار شدند و متعاقبا انقلابات ملی در هرگوشه و کنار مشتعل گردید . در سال ٦٥ هجری افغانها توانستند استقلال مناطق تحت نفوذ عرب را در تحت قیادت عبدالله حازم حاکم عربی خویش اعلام نمایند . درسال ٧٢ هجری این اعلان استقلال توسط بکیر بن وشاح حاکم دیگر وعربی خراسان تجدیدشد اما هیچکدام دوامی نکرده وبجائی نرسید . درسال ٧٧ هجری امیه حاکم عربی خراسان بهشهر بلخ سوقیات نمود ، ولی مدافعه مردم اورا منهزما به مراجعت وقناعت به مرو مجبور نمود .

پای تخت دمشق ازمدافعهٔ طولانی افغانها خسته شده وبرای یکرویه کردن کار مشهور ترین افسر خویش قتیبه را باعسکر مکمل در افغانستان سوق نمود اینشخص مدتی مجبور بود باسرداران ملی دست وپنجه نرم نماید گرچه قتیبه توانست حکمرانان بومی بدخشان ، بلخ میمنه ، شبرغان ، وحتی مردی چون نیزك بادغیسی را مغلوب وحکام کابلستان وخوارزم‌را به اداء باج محکوم وشهر فایر باب را آتش زده و هزاران نفر مدافع کشوررا معدوم نماید معهذا خودش در اثر یك انقلاب عسکری عرب وملی خراسان کشته شد وبعد از او سرداران عرب که‌دارای پنجاه‌وسه هزار مرد جنگی درخراسان مفتوحه بودند کارمهمی درافغانستان انجام نداده وبیشترمصروف ماوراءالنهر شدند حتی‌اسد حاکم‌معروف عربی افغانستان مفتوحه نیز در سوقیات ولایت غور دوبار ناکام گردید همچنان هژده هزار عسکر اعزامی عرب در ولایت تخارستان در سال ١١٣ هجری از احراز موفقیت محکمی عاجز آمد پس در نتیجه یکقرن سعی ومجاهدت نظامی وسیاسی باز نفوذ مستقیم عرب درولایات نیشاپور ومرو محدود مانده بقیه حکام‌کشور یا بکلی آزاد ومستقل ویا باعرب داخل قرار دادی بوده و به اداء باجی اکتفا مینمودند .

عربها قبلاً محاذ جنگ‌را درافغانستان به جبهات مختلفی تقسیم کرده بودند شمال کشور بعنوان خراسان زیر ادارهٔ حکام و قوماندنهای جداگانه اداره میشد . وغرب‌وجنوب کشور از کرمان تاسیستان و بلوچستان بقوماندانی وحکومت علیحده تعلق داشت که باکابل نیزرزم میدادند . در قسمت جنوب شرقی ولایت سند ادارهٔ نظامی و ملکی مخصوصی قایم نمودند

ولی در تمام این جبهات ثلاثه عربها نتیجه تقریباً مشابه گرفتند مثلاً درجبهٔ غرب وجنوب افسران نامور عرب چون « سهل بن عدی ، عبدالله بن غسان ، عاصم بن عمر ، حکم بن‌عمر مجاشع بن مسعود، ربیع بن زیاد ، عبدالرحمن بن‌سمره» وامثالهم همه بامدافعات جدی اهالی افغانستان دوچار ، وگرچه اینها کرمان، زرنج و مکـــران را اشغال نمودند . معهذا ایشان واخلاف آنهاچون عبیدالله ، عباد ، یزید بوعبیده، عبدالعزیز ، عبدالله ، عبیدالله بن ابی بکره وعبدالرحمن بن اشعث همه مثل قتیبهٔ مشهور در نبرد نظامی وسیاسی مقابل کابلستان ناکام گردیدند و باقبول تلفات جانی ومالی فقط گاهی باخذ خراجی موفق شدند و بس . اینست که بالاخره از کابلستان منصرف وبه‌سیستان قانع گردیدند ولی درآنجا هم‌نفسی باستراحت نکشیدند وبرای دائم گرفتار انقلابات محلی بودند .

در جبهٔ سوم یعنی‌سند گرچه هجوم‌های اول‌ودوم عرب ازراه بحرناکام ماند ولی درحملهٔ سوم محمد بن قاسم ثقفی افسر جوان و معروف عرب سند و ملتان در سال ۹۳ هجری یکجا دردست قشون اسلام افتاد . معهذا اهالی بسیاردیر مطیع نماندند . واخلاف محمد بن‌قاسم چون حبیب بن مهلب ، عمرو بن‌مسلم وغیره گرفتار جنگهای‌سختی گردیدند . جنگ قندابیل ازمشاهیر این رزم هاست که اردوی خلیفهٔ یزید بن عبدالملك در آن کشتهٔ بسیارداد همچنین جنید بن‌عبدالرحمن وحکم بن عوانه حکام عرب‌ی‌سند مکرراً باجنگهای مردم دوچار گردیدند .

باین ترتیب از سال ۲۳ تا ۱۲۹ هجری در مـــدت یکصد سال بین عرب وافغان نبرد سیاسی ونظامی دوام داشت گرچه عربها نتوانستند در طول این مدت تمام افغانستان‌را اشغال کنند اما افغانها هم موفق به تخلیص حصصی که عربها اشغال کرده بودند نگردیدند زیرا قواء ملی متشتت وولایات مملکت درملوك الطوائفی منقسم ولهذا مرکزیت اداری و نظامی مفقودبود ، وفعالیت انفرادی قوم دربرابر یك امپراطوری معظمی که قسمت بزرگی ازروی زمین را در دست داشت نمیتوانست بجائی رسد . اینست که بالاخره افغانها به نقطهٔ حساس تماس کردند ومردی ازمیان آنها برخاست که تمام این معایب‌را میخواست ازبین بردارد .

ابومسلم خراسانی : ابومسلم درشباب قدم درخط سیاست گذاشت عقل سرشار وعزم‌قوی

او سبب شد که بسرعت مرکز و محور فعالیت های ملـــی قرار گیرد . او با حزب سری بنی عباس که دشمن خونی سلسلهٔ بنی امیه بودند تماس حاصل ونام خانوادهٔ آنهارا که منسوب به آل حضرت‌پیغمبر اسلام بودند آله اجراء منظور سیاسی خود قرارداده وبلافاصله از ولایات مختلفهٔ افغانستان اسلامی چون هرات ، بوشنگ ، مرغاب ، مرو ، نسا ، آبیورد طوس، سرخس ،بلخ،چغانیان ، غور، تخارستان، وغیره درحدود صدهزار نفر عسکر داوطـــلب جمع و بالقب شهنشاه امارت خودش را در سال ۱۲۹ هجری باخلـــع امپراطوری بنی امیه

یکجا اعلان کرد . سپاه ابو مسلم بیشتر سواره وقسماً خرسواری ودارای بیرق سیاه واکثراً لباس سیاه بودند . ابومسلم چون نمیتوانست نظر بذهنیت امروزه عالم اسلام خلافت اسلامی را برای خویش ادعا کند لابد سلسلهٔ عباسی را به روی کار کشید، وبلافاصله دست بعملیات حربی دراز کرد او توانست بسرعت هزار ها نفر عرب اموی خواه را در افغانستان تباه وحکومت ملی خویش را از بدخشان تانیشاپور و از سیستان و بلوچستان تاسند برقرار سازد . آنگاه دراثر موفقیات بزرگ خود تمام مملکت فارس وعراق وماوراءالنهررا اشغال ودولت اموی را معدوم و خلافت عباسی را در بین النهرین تاسیس نمود . ابومسلم که یکی از بزرگترین سر داران جهان ونمونهٔ کاملی از لیاقت عنصر افغان بشمار میرود نه تنها پادشاه افغانستان اسلامی وشهنشاه ماوراءالنهر وفارس بود بلکه اوبواسطهٔ خانواده برمکی بلخی وعدهٔ از قشون افغانی درمرکز خلافت عباسی امور امپراطوری معظم اسلامی را نیز در دست خویش داشت ولی او هنگامیکه فریضهٔ حج را ادا و میخواست از فارس بافغانستان عودت نماید حسب درخواست منصور دومین خلیفهٔ دست نشاندهٔ خود دربین النهرین عودت و در زیر پردهٔ خدعه وخیانت کشته شد ومجدداً دست تسلط عرب درافغانستان دراز گردید مگر افغانها در هرحصهٔ مملکت برضد امپراطوری عباسی مسلح گردیدند فیروز ملقب به سنباد هراتی استاد تیسس بادغیسی محمد سیستانی اذرویهٔ سیستانی ، حکیم مقنع مروی ، حفین بن رقاد رون جولی بشر سیستانی امیر حمزه سیستانی اینهمه سرداران ملی افغانستان بودند که تا اخیر قرن دوم هجری با دولت عباسی سرگرم کارزار شدند .

ازدیگر طرف خانواده برمکی افغان درمرکز خلافت بغداد برای تقویه نفوذ خراسانیان مجاهدت کرده وتمام رشته های امور دولت را دردست گرفته بودند فضل بن یحیی شخصاً در افغانستان بحیث حاکم عباسی وارد ودر رفاهیت و آبادی هموطنان خود سعی بسیاری کرد. مگرخلیفه هارون الرشید نگذاشته اینخاندان مشهور را منقرض ساخت اوجعفر برمکی را بدار زده فضل ویحی برمکی را در زندان محکوم بجا ندادن نمود. همچنین تمام آل برمک را از میان بر داشت وخود شخصا برای فرو نشاندن آتش انقلابات افغانستان وماوراءلنهر بجانب خراسان حرکت کرد امیر حمزه سیستانی برای مقابله این شهنشاه بزرگ سی هزار عسکر ملی آراسته و اززرنج باستقامت نیشاپور وطوس حرکت نمود هارون قبل از جنگ در سال ۱۹۳ درخراسان بمردودر طوس دفن شد سران افغانی برخاستند وبرخلافت پسر هارون خلیفه جدید بغداد محمد امین در شهر مرو پسر دیگر هارون را که مامون نامداشت واز مادر هراتی بود به امپراطوری اسلام برداشتند پیشرو ملیون افغانی درین عملیات فضل بن سهل خراسانی معروف به ذوالریاستین بود که بزودی توانست جای خاندان برمک را به

نحو کاملتری بلکه معنا زمام مهام امپراطوری اسلام رادر کف مردان افغانی گذارد
فضل دراثر سوقیات قوی درزیر قیادت افسر مشهورافغانی (طاهرهراتی) مشهور به ذوالیمینین
بغداد و کشور های عربی را اشغال وخلیفه امین را سر برید. اینست که خراسان مرکز امپراطوری
اسلام گردید ولی این تسلط سیاسی افغانستان دیر نپائید و ما مون عباسی بزودی فضل را
بخدعه وحیله در سرخس بدست دیگران ازبین برد. ومجدداً پایتخت امپراطوری اسلام را
ازمرو افغانستان در بغداد بین النهرین منتقل ساخت .

معهذا افغانیان دل ازدست ندادند وهنوز مردی ازایشان چون طاهر ذوالیمینین در بغداد
زنده وامید آنها رابسوی خویش میکشید طاهرمرد مال اندیش مجرب وعاقل بوداواز سرگذشت
مردان فداکار افغانی درمیدان جنگ بمقابل سلطه عرب وهمچنین ازداستانهای خانوادۀ
برمکی وسهل خراسانی مطلع بود پس راه میانۀ انتخاب نمود. ودر دربار بغداد سعی زیادی
کرد تا از طرف ما مون بسمت امیر خراسان مقرر ود رسال ۲۰۵ ه وارد افغانستان
گردید . همینکه سالی از امارت اوگذشته وافغانستان مفتوحه را از تغار ستان تاسیستان
تأمین ومنظم نمود در سال ۲۰٦ هجری استقلال افغانستان اسلامی را اعلان و نام خلیفه
عباسی را ازخطبه بیفکند بهاین ترتیب بعدازدوقرن کشش وکوشش بالاخره افغانستان موفق شد
استقلال خویش را در مناطق مفتوحه شمال وغرب کشور درمقابل عرب اعلان وتحکیم نماید.

موثرات عرب وافغان در همدیگر : عربها ازدو نعمت بزرگ برخوردار بودند یکی

دین متین ورزینی چون اسلام و دیگر زبان توانگر و حیرت انگیز چون زبان عرب و این
هردورا در سایه عشق وایمان به انتشار قرآن بزودی در بزرگترین قسمت معموری ازجهان
رسانیدند . مللی که در مقابل این هردو آن برابر شدند بعضاً بکلی ملیت خویش را
ازدست داده وبیك ملت عربی تحویل یافتند از قبیل کشور مصر وغیره وبعضا پس از عبور
قرنها با بسیار زحمت توانستند خویش را ازین تحلیل وتمثیل نگهدارند. چون کشور فارس
در افغانستان نیز این مبارزه ذوقی بعمل آمد ودر نتیجه جنگهای بیشمار وتشکیل مهجرهای
عربی در افغانستان شمالی بالاخره افغانیان بازبان عرب آشنا وبمزایای دین اسلام واقف
گردیده و در مقایسۀ اسلام باادیان ومذاهب فرتوت مملکت بقبول اولی آغاز نمودند . ودر
حالیکه برضد سلطۀ سیاسی عرب دو صد سال جنگیدند در پنجاه سال خود مردان بزرگی
در عالم اسلام تقدیم نمودند . همینکه افغانها در قرن اول هجری بقبول اسلام شروع کردند
در زبان عرب وعلوم محدودۀ اسلامی چون قرآن - تفسیر - حدیث - وفقه پیشرفته رجالی
چون امام اعظم ابو حنیفه نعمان کابلی الاصل - امام احمد بن حنبل مروزی - ابن المبارك
مروی حافظ ابی عبدالله محمد بن نصر مروزی - ابوداؤد سجستانی و امثالهم تاقرن سوم ه

افغانستان اسلامی‌را بواسطهٔ خاندان طاهریهٔ هراتی اعلام و بواسطهٔ شاهان صفاری سیستان تقویه وازان بعد تاقرن هفتم بواسطهٔ شاهان سامانی بلخی وغزنویان وغوریان دین اسلام را در تمام کشور افغانستان و قسمتی از هندوستان نشر وزبان دری افغانستان را بمعراج کمال رسانیدند ، و در نتیجه افغانستان دورهٔ اسلام تاهجوم مغل یکی از مترقی ترین دولت های عالم اسلام به حساب‌رفت ، واخلاف اینها سه صدسال دیگر در کشور پهناور هندوستان دین ومدنیت افغانستان اسلامی را ترویج نمودند .

طرز ادارهٔ عرب در افغانستان مفتوحه : دردورهٔ خلفای راشده ازسال ۲۲ تا ۴۱ هجری سوقیات عرب در افغانستان بعمل آمده قوماندان نظامی سمت حاکم ملکی و قاضی و نائب امیرالمومنین را داشته تعمیر مساجد و تبلیغ اسلامیت را در مناطق مفتوحه نظارت مینمود وبامور مالی ونظامی میپرداخت نمایندگان او در علاقه های کوچك عین‌این وظائف را ایفا مینمودند تشکیلات اداری عرب دریتوقت بسیط بوده وبمرور زمان وسعت‌اختیار میکرد سران سپاه‌عرب نیز دراین دوره باروح وحقیقت‌اسلام‌موافق ودارای‌علوم، افکار ـ عدالت واخلاق حسنه بوده در مقابل اجانب سه‌شرط می نهادند : « قبول‌اسلام » دربن صورت فاتح ومفتوح حقوق مساوی داشتند . جزیه دریتصورت مفتوحین پول مقرره‌را داده در سائر شئون دینی و داخلی خود آزاد بودند ، جنگ دریتصورت مرد و مال مفتوحین آنچه درا دست عرب می‌افتاد جزء غنیمت ایشان بودمعهذاازسفك دمأوظلم‌وافراط خود داری میکردند. این ترتیب اداری عرب ازعهد خلیفهٔ‌ثانی رضی‌الله‌عنه تاعهدخلیفهٔ ثالث(رض) درافغانستان‌مفتوحه‌دوام‌داشت . درعهدخلیفه رابع رضی‌الله عنه‌نفوذعرب درافغانستان‌شمالی برافتادودرافغانستان غربی‌سپاه‌عرب بیشتر مشغول پیکار با خوارج عربی بود . در خلافت عبدالله زبیر اقامت و نفوذ حاکم اودرگوشهٔ‌ازافغانستان خیلی مرقتی وجزئی ولهذا فاقد تاثیرات مهم‌بود . روی همرفته مرکز اداری عرب در افغانستان آنروز اول نیشاپور دوم زرنج بشمار میرفت .

دردورهٔ خلفای بنی امیه که عصر رجعت عرب بطرف تعصب نژادی بود روح مساوات اسلامی متزلزل گردید وعصبیت‌ملی و عشیره وی مجدداً روی کار آمد فتوحات شانداری که این سلسله در دنیا کردند به‌غرور عربی بسیار افزود آنها معتقد شدند که عرب‌ازنظر انتساب بحضرت پیغمبر اسلام وقدسیت زبان ومعالی اخلاق برتمام ملل گیتی یعنی عجم (گنگ وعفر غیر عربی) ترجیح‌دارند . لهذا حکام‌ـقضات ـ وپیش‌نمازان‌تمام امپراطوری از نژاد عرب مقرر گردید وباملل مفتوحه بخشونت رفتار شد درنتیجه خلافت اسلامی سابق بیك امپراطوری عربی و متعصب تحویل یافت البته این طرز اداره دربین ملل عجمی

بی عکس العمل نماند وبرای بار اول مسلک شعوبیه در میان آمد که نخست عرب وعجم را مساوی وبعدها هرملتی را برعرب ترجیح میداد گرچه استبداد بنی امیه موقع ظهور وفعالیت باین فرقه نمیداد معهذا آنقدر ریشهٔ ایشان قوی شد که دردورهٔ بنی عباس بهمیدان ایستادند از آن بعد بود که فرق قدریه ـ راوندیه وخرمیه نیز ظهور کردند . در هر حال مرکز اداری اموی در افغانستان شهر مرو قرار گرفت وحاکم عرب بعنوان امیر خراسان یا عامل و والی مستقیما بخلافت دمشق مربوط شد این حاکم بحیث والی کشوری وسپه سالار عسکری ونائب خلیفه مامور اقامهٔ نماز وجهاد بود وسائر ولایات افغانی‌را چون سیستان ، بلوچستان وسند نظارت میکرد بعضاً امیر خراسان در بین‌النهرین نشسته و از آنجا بواسطهٔ نائبان خودش افغانستان مفتوحه وگاهی افغانستان وفارس‌را یکجا اداره مینمود . ولی این ترتیب ثابت نبود وگاهی حکام سیستان ـ بلوچستان وسندوحتی مستوفیان (عامل خراج) مستقیماً ازمرکز دمشق مقرر واعزام میشد ورؤسای ذیل در معیت حکام عربی افغانستان به ادارهٔ امور میپرداخت : عامل خراج (مستوفی) قاضی حاجب (پیشکار والی) امیر شرط (کوتوال) ومنشی ائمه مساجد وعلماء دینی عرب نیز در تشکیل درسگاه های تفسیر حدیث ، فقه ، لغت تبلیغ دین اسلام معروف بودند . و اما در ولایات جزیه پذیر افغانستان دیگر این ترتیب عملی نبوده و آنها در تحت ادارهٔ حکام محلی خویش آزاد وفقط سالانه پول معینه را به والــی خراسان میپرداختند و بعضاً نمایندهٔ از عرب را با همراهان او در پهلوی خویش می‌پذیرفتند . دربعضی ولایات قطعات عسکری عرب نیز اقامت مینمودند ودربعضی مهجر های عربی تشکیل میکردند که در تعمیر مساجد وتدریس شعار اسلامی ودر نتیجه برای تحکیم روابط اقتصادی و اجتماعی و مذهبی بین اهالی بومی و عرب خدمات مهمی انجام میدادند . معهذا در تمام این ولایات از بدخشان تامرو و نیشاپور واز کرمان وسیستان تا بلوچستان‌وسند ملت افغانستان باآنکه قسماً دین اسلام‌پذیرفته بودند تن به سلطهٔ سیاسی امپراطوری اموی نداده مشغول مبارزهٔ طولانی بوده و بالاخره آن امپراطوری بزرگ را واژگون ودولت عباسی را بمیان آوردند .

در دورهٔ عباسی بعد از کشته شدن ابومسلم تشکیلات اداری عرب در افغانستان نسبت به تشکیلات اداری اموی و سعت اختیار کرد ولی چون نفوذ افغانیان در دولت عباسی افزون گردیده‌بود لابد درادارهٔ افغانستان مفتوحه وهم‌درسائرشئون‌اداری‌مرکزامپراطوری عباسی بیشتر دست رجال افغانی داخل شد خاندان برمکی درپای تخت بغداد و خاندان سهل در افغانستان وهمچنین دها نفر دیگر ازمردان افغانی بحیث حکام کشوری‌داخل کارشدند لهذا فشار سابق دورهٔ امویه دیگر محسوس نبود .

مالیاتی که از افغانستان مفتوحه بنام دولت عباسی گرفته میشد نشان میدهد که افغانستان از معمورترین ممالك آنروز اسلامی شمرده میشد مقدسی مینویسد که قریه های خراسان آبادتر از شهرهای عراق است - دیگری میگوید مالیات خراسان بامالیات کشور فارس نصف عایدات کل امپراطوری عباسی را تشکیل میکرد . مالیات ولایات مفتوحهٔ افغانستان در دولت عباسی عبارت از ارقام ذیل بود :

ولایات کرمان ٤٠٠٠٠٠٠ - درهم
ولایت مکران ٤٠٠٠٠٠ «
ولایت سیستان ٤٠٠٠٠٠٠ «
ولایت سند ١١٠٠٠٠٠٠ «
ولایت خراسان شمالی ٢٨٠٠٠٠٠٠ «

جمله ٤٧٤٠٠٠٠٠ درهم

نتیجه : باین ترتیب از سال ٢٢ هجری تا سال ٢٠٥ هجری سرو کار ملت افغانستان بهملت عرب بوده ودر نتیجه در افغانستان شمالی - غربی- جنوبی - وجنوب مشرق دین اسلام وزبان عرب باعلوم اسلامی انتشار یافت . وچون زبان توانگر عرب استعداد خارق العادهٔ داشت درتمام این قسمت ها زبان دینی - رسمی - علمی وادبی قرار گرفت وعلماء وشعرا ونویسندگان افغانی درآن زبان بظهور رسید در زمرهٔ السنه ولهجه های قدیمهٔ افغانستان یکی زبان دری بود که بین توده معمول وادب اوعبارت از یك نوع منظومات روستائی بشمار میرفت . ولی زبان دری بیشتر استعداد علمی شدن را نداشت لهذا بقبول لغات عرب مجبور وباین وسیله ثروتمند گردید تا آنکه در قرن سوم هجری ادب جدید فارسی را تشکیل ودر همان قرن حنظلهٔ بادغیسی از متقدمین شعرای فارسی زبان افغانستان پا بدنیا نهاده وهم بعد ازو محمد ووصیف سیستانی شاعر دیگر پادشاه مشهور افغانی یعقوب بن لیث صفاری را در سال ٢٥٣ هجری بزبان شعر فارسی مدح کرد .

دولتهای افغانی دورهٔ اسلام :

امرای طاهریه : چنانچه در صفحات گذشته دیده شد طاهربن حسین بن مصعب بن فرخ ازاهالی پوشنگ هرات اساس حکومت مستقلهٔ طاهریه‌را در افغانستان گذاشت طاهر درسال ١٥٨ هجری تولد ودر سال ٢٠٥ حکومت خراسان یافته ودرسال ٢٠٦ بعد ازاعلان استقلال فوت نمود اینشخص در مدت کوتاهی ولایات تخارستان - بلخ- میمنه- مرو- هرات- نیشاپور - کرمان - وسیستان را تامین وباین صورت برای پسر خویش صفحات شمالی و غربی کشور را بحیث مملکت مستقلی بمیراث گذاشت .

طلحه پسر طاهر تا روز ٤شنبه ٢٦ ربیع الاول سال ٢١٣ هجری جانشین پدرخود بوده سیاست استقلالی وروابط احترامکارانه را بامقام خلافت اسلام پیروی مینمود . جانشین طلحه ـ علی برادر او بود که باشورش مردم دچار ودر جنگ کشته شد . لهذا عبدالله بن طاهر پسر بزرگ ذوالیمینین که تاا کنون بحیث سپهسالار خراسان در دربار بغداد مقیم وکار های درخشان نظامی در ممالك شام وفارس ومصر بطرفداری خلافت عباسی انجام داده و مثل پدر در سیاست و نظام مرد ناموری بحساب میرفت شخصا بافغانستان وارد و زمام امور حکومت را بدست گرفت . عبدالله در سال ١٨٢ هجری تولد و در سال ٢٣٠ هجری در ١١ ربیع الاخر در نیشاپور وفات یافت . این مرد فاضل و عاقل در تامین افغانستان شمالی وغربی وتحکیم بنیهٔ سیاسی او سعی زیاد کرد وهمیشه بواسطهٔ کمك‌های نظامی خویش در مقابل اغتشاشات ولایات فارس وطبرستان سبب امتنان واحترام خلفای عباسی گردیده دست افغانستان را در امور امپراطوری عباسی دراز نگهداشت ولی خراسانیان تااینقدرجه نزدیکی اورا باعرب نمیخواستند و از همه بیشتر سیستانیان برضد اوفعالیت میکردند در هر حال بعد از مرگ این امیر فاضل شاعروموسیقی دان پسر او طاهر بحکومت نشست وتاسال ٢٤٨ هجری دوام نمود طاهر در سیاست خویش رویهٔ پدررا تعقیب نمود و سیستانیان نیز بمخالفت قدیم خویش ادامه دادند . مخصوصا یعقوب صفاری در عهد اوبسیار قوت گرفت و بالاخره هم او بود که سلطنت بزرگی در افغانستان تاسیس نمود . بعد ازمرگ طاهر بن عبدالله پسر او محمد بن طاهر که اوصاف بزرگان خاندان خویش را نداشت بحکومت رسید ـ لهذا غفلت وعدم کفایت اوسبب شد که اولا ولایت طبرستان وگرگان کهازمدتی مربوط بهافغانستان گردیده بود ازدست رفت وثانیا یعقوب صفاری توانست سیستان وباز هرات را اشغال وبالاخره امارت طاهریه را برای همیشه خاتمه دهد . (٢ شوال ٢٥٩ هجری) (رجوع بمادهٔ طاهریان) .

بطرز خلاصه حکومت طاهریهٔ افغانستان در سیاست داخلی و خارجی کشور راه اعتدال می پیمود ـ طاهرذوالیمینین کهازناکام شدن سیاست شدید وامپریالزمی ابو مسلم خراسانی درمقابل قدرت وسیاست امپراطوری اسلامی عباسی آگاه بود نمیخواست مجدداً این رویه‌را امتحان نماید . همچنین اوسیاست تفریطی خاندان برمك را که هست وبود خویش را در راه‌ترقی واعتلاء امپراطوری عرب گذاشتند نمی پسندید لهذا اوخواست تا جائیکه میسر است استقلال سیاسی افغانستان را تامین کند وهم رشتهٔ روابط با خلافت عربی راازهم نگسلد ، اخلاف ذوالیمینین این پالیسی‌را تعقیب نمودند وتااواخراز تحکیم روابط باخلافت بغداد دست نکشیده در جنگ های فارس مصر وشام عرب‌را تقویه‌نمودند در داخله نیز از حمایت زبان عرب دریغ

نورزیدند وحتی عبدالله بن طاهر م د مشهور این خ ندان در سال ۲۱۳ هجری مقداری از کتب زرتشتیان را احراق نمود . معهذا اینها فرصت نیافتند در سائر صفحات افغانستان دین اسلام راترویج ویاوحدت اداری را در کل کشور قائم نمایند . مساعی ایشان فقط در آبادی وعمران کشور منحصر بو لایات شمالی وغربی افغانستان بود، حتی ازو لایات جنوب وجنوب مشرق افغانستان نیزدست کوتاه داشتند درحالیکه افغانستان اسلامی بعد از مبارزهٔ دو نیمقرنه با امپراطوری عرب دیگر طرفدار جدی چنین سیاستی نبوده فعالیت قوی وعصبیت ملی در نظر داشتند همین احساسات مردم بود که زمینه را برای عروج امپراطوری های آیندهٔ افغانستان آماده نمود . یعقوب صفاری نیزازهمین عاطفه واحساس استفاده کرد .

دولت صفاری افغانستان: درهمان قرن اول هجری وعصر خلافت را شده اسلام بین عرب هادر سر جانشینی حضرت پیغمبر آخرالزمان علیه الصلوات والسلام اختلافات گل ناشدنی پیدا شد این اختلافات مخصوصا دردورهٔ امپراطوری بنی امیه فوت گرفته ودربین تمام مسلمانان گیتی پرا گننده گردید بعلاوه عصبیت عربی دراین دوره شدت کرده وعکس العمل آن در بین ملل عربی آشکارا گردید .

در دورهٔ امپراطوری بنی عباس تمام این مخالفت هاجامه عمل پوشیده وفرقه‌های متعددی دربین ملل اسلامی ظهور کردمثلا طرفداران بنی امیه که دارای بیرق سفید بودند. طرفداران اهل بیت پیغمبر وسلطنت خواه که بیرق سبز استعمال میکردند ، طرفداران بنی عباس [illegible] وعلوی که دربیرق ولباس رنگ سیاه داشتندواین رنگ را ازافغانستان ابومسلم استعاره کرده بودند . فرقهٔ خوارج که برضد همهٔ اینها بوده یکنوع جمهوری خواه وافراطی درسیاست ودین بشمار میرفتند واینها بیرق سرخ استعمال مینمودند . خوارج انتخاب خلیفهٔ اسلام را بشکل آزاد از ملل عجمی (عناصر غیر عربی) وعربی قبول ودرصورت ارتکاب نامشروع خلیفه عزل وقتل اورا پیشنهاد میکردند . همچنین دها فرقهٔ دیگر در هر حال فرقهٔ خوارج ازنظر سیاست افغانستان را مرجع خود دانستند زیرا افغانستان از نظر سیاست برضد امپراطوری های اموی وعباسی هردو بوده ومدت ها قبل (در عهد خلافت امیر المومنین علی ابن ابیطالب کرم الله وجهه) چند بن هزار خوارج عربی را در [illegible] سیستان و فراه خود قبول کرده بود . اینست که ولایات اسلامی افغانستان برای همیشه مرکز هیجانات وفعالیت های سیاسی برضد امپراطوریهای عباسی واموی عرب شمرده میشد درچنین وقتیکه امارت طاهریهٔ خراسان بمیدان برآمده وسیاست اعتدال ومیانه روی را برای مدت نیمقرن در مقابل عرب ادامه داد البته مطبوع خاطر اکثریت ملت نبود لهذا دامنهٔ ضدیت بااین پالیسی بتدریج در ولایات افغانی مخصوصا در سیستان وسمت اختیار کرده

وبالاخره به تشکیل یکدولت شدید وجدی افغانی منجر گردید. مؤسس این دولت همان یعقوب بن لیث صفاری مروی از اهالی سیستان است که درسال ۲۵۳ هجری بدستیاری رفقای سلحشور خویش سلطنت خود رااعلام نمود - دولت صفاری افغانستان در سیاست داخلی وخارجی بر خلاف حکومت طاهریه رویهٔ جدیدی در پیش گرفت باین معنی که در داخله نقشهٔ از بین بردن ملوك الطوائفی افغانستان وتوحید دینی مملکت را به واسطهٔ نشر دین مبین اسلام طرح کرد ودرسیاست خارجی ضدیت باامپراطوری عرب وتشکیل یك شهنشاهی اسلامی افغانی را درخاکهای متصرفهٔ عرب از قبیل کشور های فارس ماوراءالنهر وحتی عراق عرب درنظر گرفت. البته تمام این پروگرام وسیع درمدت کوتاه دولت صفاری که تقریبا نیمقرن بود عملی نشد ولی قسمتی ازان در داخل وخارج کشور جامعهٔ عمل پوشیده توانست - مثلا در داخلهٔ ولایات سیستان - زابلستان - کابلستان - تخارستان، بلخ - نیشاپور - کرمان - ودرخارجه ولایات فارس - طبرستان، واهل خوزستان - همه جزء دولت صفاری قرار گرفت ازدیگرطرف زرنج پایتخت مملکت وولایت سیستان درآبادی وعمران پیشرفت واردوی افغانی قوی ومنظم گردید. زبان فارسی افغانستان نیز که مرکب ازلسان دری قدیم مملکت ولغات مستعار عربی بود ترقی کرده برای مقابله بازبان وسیع عرب حاضر میشد حتی اولین قصیده باین زبان جدید درمدح پادشاه صفاری از طرف محمد بن وصیف سکزی شاعر افغانی سروده شد، دولت صفاری ملوك محلی گردیز و کابل وبلخ وبدخشان را مغلوب ومطیع وهم دین اسلام را در کابل تااندازهٔ ترویج نمود. درین اوان یك حکومت قوی وملی دیگری درشمال افغانستان بواسطهٔ خاندان سامانی بلخی تاسیس گردید وخلافت بغداد توانست بوسایل دیپلوماسی آتش عدوات و نفاق را بین این دوحکومت افغانی مشتعل سازد چنانچه از طرفی حکومت سامانی را برعلیه دولت صفاری بنام امیرالمومنین وخلیفهٔ اسلام تحریك وازدیگر طرف منشور حکومت ماوراءالنهر را به پادشاه صفاری از کیسهٔ خلیفه بخشید، دولت صفاری نیز که توحید اداری را درتمام افغانستان قدیم درنظر داشت برضد دولت سامانی سوق شد و درنتیجه درعرصهٔ رزم مغلوب واز بین رفت.

درهرحال چنانکه حکومت طاهریه استقلال سیاسی قسمتی از کشور وآبادی وترقی زراعت وپالیسی مدارا وارتباط سیاسی را بامرکز خلافت بغداد بحیث یك دولت مقتدی بها مراعات مینمود دولت صفاری افغانستان استقلال ووحدت اداری تمام افغانستان و ضدیت باخلافت بغداد وترویج زبان فارسی وطنی درمقابل زبان عربی وبالاخره تقویه وتشکیل عسکر ویك امپراطوری بزرگ را درنظر گرفت . یعقوب بن لیث صفاری مؤسس دولت مذکور مرد اولو العزم وعالی همتی بود، دراوائل خدمت صالح نام قائد شورشیان سیستان را در مقابل امپراطوری عباسی التزام وبعد ازدوسال بواسطهٔ یغماگری اواز اومتنفر وبه درهم نامی که جای صالح را

اشغال کرده بود بحیث حرنیل اوپیوست ، پس ازچندسال بین هردو بهم خورد ومردم که شهرت جوان مردی یعقوب را ازازمان روی گری و عیاری او تاکنون شنیده ودیده بودند. باو بیعت کردند . اینست که یعقوب بحیث پادشاه اول مخالفین داخلی ولایت چون صالح ، نصر ، عمار وغیره را ازبین برداشته ، باز ولایات غربی و شمالی افغانستان را الحاق وبه طبرستان سوقیات وامل را فتح کرد این وقت بود که معتصم خلیفهٔ بغداد مخالفت اظهار ومردم‌را برضد یعقوب تحریك کرد ، یعقوب نیز بعزم استیلای بغداد حرکت وبعد ازفتح فارس وخوزستان بعراق عرب نزدیك شد. ودر جنگی که بین طرفین‌رخ داده یعقوب به خوزستان عقب کشید. هنوز یعقوب به حملهٔ دوم مبادرت نکرده بود که درجند شاپور در سال ۲۶۵ هجری از دنیا گذشت .

عمرو برادر یعقوب که جانشین اوشد باخلیفهٔ بغداد مفاهمه نموده منشور حکومت فارس، اصفهان وشحنه گی بغداد حاصل وتادیهٔ سالانه بیست هزار درهم‌بخزانهٔ خلیفه پذیرفت. وخود مشغول تأمین داخلهٔ کشور ومملکت فارس گردید . موفق خلیفهٔ عباسی بسیاست دیرینه که مخالف تشکیل دولت قوی در افغانستان بود باز بنای تحریکات واقدامات گذاشت . خلیفه یکی از احفاد فراری خاندان طاهری را از یکطرف ونصر بن احمد سامانی را از دیگر طرف برضد پادشاه صفاری گذاشت لهذا محمد پسر عمر وباقشون مکملی باستقامت بغداد حرکت کرد وخلیفه بمدافعه برخاست ، امایسر پادشاه صفاری بدون جنگ باشخص خلیفةالمسلمین مراجعت ودر راه سیستان از دنیا گذشت (۲۷۴) عمرو در سال ۲۷۶ مجدداً بفارس سوقیات وعسکر خلیفه را مغلوب واز شیراز به خوزستان و از انجا به اهواز کشید ونام خلیفه را از خطبه انداخت معتضد خلیفهٔ جدید نیز از درمصالحه پیش آمد وعمروبافغانستان عودت نمود. ازین بعد عمرو خواست حکومت سامانی افغانی راز ماوراءالنهر بر اندازد زیرا او تشکیل یك شهنشاهی آرزو داشت ووهم دسیسهٔ بغداد بین هردو را از قتل بهم زده بود اینست که اردوهای طرفین‌درنزدیکی‌های بلخ‌درسال ۲۸۷هـ بیکدیگرتصادم ولشکرصفاری مغلوب وشخص پادشاه اسیروازطرف‌امیراسمعیل سامانی در بغداد اعزام گردید. بالاخره این پادشا مشهوروﻻیق درسال ۲۸۹ درزندان بغداد جان داد .

پس از عمر وبن لیث طاهر بن محمد بن عمر و بپادشاهی افغانستان رسید ولی دیگر ایندولت بزرگ روبانحطاط میرفت ومساعی وسوقیات پادشاه جدید در کشور فارس بر ضد امپر اطوری عباسی بجائی نرسید . این پادشاهان سامانی بودند که درسال ۲۹۹ هجری انقراض دولت صفاری را اعلان نمودند .

شاهان صفاری :

یعقوب بن لیث - سال ۲۴۳-۲۶۵ هجری
عمرو بن لیث « ۲۶۵ - ۲۸۷ «
طاهر بن محمد بن عمرو « ۲۸۷ - ۲۹۱ « (رجوع بماده صفاریان)

سلاطین سامانی افغانستان : خاندان سامانی اصلا از بلخ بوده منسوب به سامان نام مرد ساربان بوداسد پسر سامان وقتیکه مامون عباسی درمرو بود باپسران اربعهٔ خودجزء مامورین اوقرار گرفت - وهنگام تاسیس حکومت طاهریه درافغانستان بر ترقی مراتب پسران او افزود ابراهیم پسر الیاس یکی ازافراد آن خاندان بود که در حکومت طاهریه رتبهٔ سپه سالاری کل قوا حاصل کرد، بعدها اعتبار اینخاندان آنقدرافزود که معتمد خلیفهٔ عباسی در سال ۲۶۱ هجری منشور حکومت ماوراءالنهر رابهامیر نصر نواسهٔ اسد سامانی فرستاد . امیر اسمعیل برادر اینشخص است که بحیث وکیل نصر در بخارا تمرکز اختیار نمود . از ین بعد تا سال ۳۸۹ هجری درطول یکصدو بیست و هشت سال تمام این دولت بزرگ و مدنیت پرور دوام وبرتمام افغانستان شمالی - غربی وماوراءالنهروقسمتی از کشور فارس (جرجان - طبرستان - ری) حکمروا بود شهنشاه سامانی افغانستان تهذیب وتمدن اسلامی - زبان وادبیات فارسی را درتمام قلمرو خویش پیش برده خدمات عمده بمملکت نمود - معهذا سامانیان هنوز به توحید اداری ودینی کل کشور افغانستان موفق نگردیده مرکز ولایات شرقی مملکت بااد یان قدیمه وحکومات مختلفهٔ محلی بسرمیبردند - ودر ولایات جنوب غرب وشمال حکومت های نیمه مستقل محلی بصفت تحت الحمایه گی امپراطوری سامانی وجود داشتند .

درهرحال امیر نصر درسمرقند مرکز داشته ودر جنگی که در سال ۲۷۵ با برا در نمود بدست امیر اسمعیل اسیر ولی مجدداً رهاوبه امارت خویش دوام داد اسمعیل بعد از مرگ برادر درسال ۲۷۹ هجری پادشاه ماوراءالنهر گردید درسال ۲۸۰ - از سیحون عبور ودشمن تورك را مغلوب ودرسال ۲۸۷ عمر ولیث پادشاه صفاری رامنهزم ودولتهای افغانیو ماوراءالنهررا وحدت بخشید - ازان بعد او بکشور فارس سو قیات و ولایات طبرستان وری را اشغال نمود وخود درسال ۲۹۵ از دنیا گذشت.ابو الفضل بلعمی وزیر فاضل همین پادشاه بوده است .

امیر احمد پسر اسمعیل لیاقت جانشینی پدررا نداشت ولی امیر نصراول پسرش که بعداز کشته شدن پدر در سال ۳۰۱ هجری پادشاه گردید تلافی مافات نمود - اینشخص یکی از پادشاهان علم وادب پرور افغانستان بشمار میرود . دورهٔ حکومت امیر نوح اول بن نصر اول

وعبدالملك اول بن نوح اول وامیر منصور اول بن نوح اول دارای کدام واقعهٔ مهمی نبود جز آنکه درعهد آخری البتگین سپه سالار اساس دولت غزنوی را در افغانستان گذاشت اما امیر نوح دوم پسر منصور اول یکی از مشاهیر پادشاهان سامانی محسوب است که وزیر دانشمندی چون ابوالحسن عتبی اختیار کرد . متاسفانه این وزیر در نتیجهٔ مخالفتهای شخصی رجال بزرگ دولت چون ابوالحسن سیمجور سپه سالار و ابوالحسن فائق کشته شد و امور دولت مخصوصا کشور افغانستان مغشوش گردید . بعد ها عداوتهای شخصی ابوعلی سیمجور پسر ابوالحسن سیمجور سپه سالار وابوالحسن فائق حاکم بلخ این هرج ومرج را افزود تا کار بجائی رسید که این هر دوتن بپادشاه کاشغری تورك بغراخان مراجعه واولی او را به تسخیر ماوراءالنهر تشویق وراهنمائی و دومی بجای مدافعه بهاوتسلیم شد . وباینصورت تخت بخارا بدست بغراخان افتاد . امیر نوح فراری توانست پس از بیماری و مراجعه ومرگ بغرا باردیگر بهتخت اجداد خویش نشیند . اماهنوز بوعلی وفائق خائن دست از خیانت نکشیده وهردو متفقاخواستند آن پادشاهی قدیم را ازبین بردارند امیر نوح مجبور بود که بدولت غزنوی افغانستان مراجعه کند و سبکتگین ومحمود پسرش نیز در سال ۳۸٤ هجری بکمك شتا فته فائق وسیمجور را دفع وممملکت سامانی را تأمین نمودند .

امیر منصور ثانی بن نوح ثانی سر گذشت پدر را درپیش داشت واو نیز فائق خائن را در امور مهم دولت قبول کرد امراء دیگر نیز دست بخیانت برد وحتی ایلک خان پسر بغراخان پادشاه تورکی کاشغررا بفتح پایتخت بخارادعوت نمودند . امادرهجومیکه ایلك آورد ازفائق شکست خوردوفائق درعوض این فتح بایکتوزن مامور بزرگ سامانی متحدشده امیر منصور را اسیر وکور و عبدالملك ثانیرا اسماً به پادشاهی برداشت اینست که دولت غزنوی افغانستان مجدداً مداخله کرده هردو نفر را مغلوب نمود . معهذا به زودی ایلكخان تورك به ماوراءالنهر سوقیات وبخارا را اشغال ودولت سامانی را منقرض نمود . (۳۸۹)

شاهان سامانی :

امیر اسمعیل	سال ۲۷۹ - ۲۹۵	امیر احمد	۲۹۵ - ۳۰۱
امیر نصر	« ۳۰۱ - ۳۳۱	امیر نوح	۳۳۱ - ۳٤۳
عبدالملك	« ۳٤۳ - ۳۵۰	امیرمنصور	۳۵۰ - ۳٦٦
نوح دوم	« ۳٦٦ - ۳۸۷	منصور دوم	۳۸۸ - ۳۸۹
عبدالملك دوم	« ۳۸۹ - ۳۸۹	(رجوع به مادهٔ سامانیان)	

(رجوع به مادهٔ سامانیان)

دورهٔ غزنوی افغانستان : البتگین یکی از مامورین دولت سامانی بود که بدرجهٔ سپه سالاری و حکومت افغانستان شمالی رسید ولی وقتیکه در نظریات انتخاب پادشاه سامانی

بین او وامیر منصور اول سامانی اختلاف واقع‌شد او نیشاپور مرکز حکومت خراسان شمالی‌را ترك و وارد شهر غزنین شد - الپتگین به زودی توانست اساس یك حکومت قوی محلی را در غزنه گذارد - خلف وداماد او سبکتگین این دائره را بسمت کابل توسیع وحکومت محلی کابل را از بین برد پیشرفت سبکتگین در اینجا متوقف نشده رو بشرق تا سواحل سند حدود طبیعی افغانستان قدیم رسید . او در جنگهای که درحوزهٔ سند بامدافعین پنجاب نمود فاتح بر آمد . سبکتگین در تشکیل چنین حکومتی از ضعف خاندان سلطنتی سامانـــی استفاده و هم در حمایت عسکری که از آن خاندان به مقابل دشمنان داخلی او نمود رضایت پادشاهان سامانی را حاصل نمود . سلطان‌محمود مشهور پسر سبکتگین است که در تاریخ نظامی‌وادبی‌دنیاءشرق‌مقامی بزرگ‌دارد-محمود هم‌ازنظر دین‌وهم از نظر اداره افغانستان‌را وحدت بخشیده و آنگاه سیاست‌وعلم و ادب کشور راترقی‌داد اوشاهان‌محلی افغانستان راکه از قرنها به اینطرف خواه دردورهٔ قبل اسلام وخواه دردورهٔ اسلام درهر کنج و کنار قرار داشته ودرزمان موجودیت یکدولت بزرگ افغانستانی باداء باج‌وخراجی قناعت‌ودرآوان‌عدم موجودیت چنین دولتی مستقلانه زندگی میکردند (رجوع بهمادهٔ ملوك الطوائفی) بکلی ازبین برداشت ازقبیل : «خاندان حکمران گوزگانان (میمنه و شبرغان) آل صفار سیستان (امیر خلف) آل سهراب بلو چستان - آل‌شنسب غور - شار های غرجستان (میمنه) امراء گردیز - حکام بومی پشاور - خوارزمشا هان قدیم امراء لودی سند و ملتان» باین ترتیب محمود اولین پادشاه دورهٔ اسلامی افغانستان است که بعد از دولت یفتلی افغانستان (قرن ٦ میلادی) برتمام کشور خراسان ازجیحون وخوارزم تاعمان واز سند تاکویرلوت سلطنت‌رانده است محمود در صفحات جنوب هندوکش وولایات شرقی افغانستان (باستثنای گوشه در شمال مشرق) دین اسلام‌را ترویج ووحدت مذهبی ومعنوی افغانستان‌را تکمیل نمود . ازین بعد محمود بواسطهٔ سوقیات بی نظیر خویش دامنهٔ فتوحات افغانستان را در شمال بعبور رود جیحون ودر غرب تاقلب کشور فارس و در شرق در ماوراء رودخانهٔ ستلج نمود . اینست که محمود در داخله کشور افغانستان را معمور وثروتمند ساخت از دیگر طرف او برفراز اساس سابق که سلاطین سامانی افغان گذاشته بودند قصور مرتفعهٔ علم و ادب را افراشت وازین راه خدمتی بعلم وادب افغانستان وکشور های شرق میانه انجام داد - محمود دین مبین‌اسلام را باسعی بلیغی درآنطرف رودخانهٔ سند پیشراند وباین صورت خدمتی بعالم اسلام نمود - محمود بود که زبان وادب فارسی را بنوعی ازراه تشویق پرورش نمود که نظیر آن کمتر درتاریخ دیده میشد - محمود مرجع بزرگترین مردان‌عصر خویش دردنیای شرق محسوب بود - فردوسی،طوسی ابو ریحان بیرونـــی - واحمد حسن میمندی نمونه های

کامل این قبیل رجال بزرگ بشمارند و الحاصل محمود در دورهٔ اسلام افغانستان بزرگی ازحیث سیاست نظام علم وادب تجارت وصناعت وسائرشئون مدنی تشکیل نمود. (رجوع بمادهٔ محمود) اخلاف محمود به پایهٔ او نمیرسیدند معهذا ایشان به پیروی ازسلف خود فتوحاتی درهند نموده ازپرورش علم وادب دریغ نورزیدند- مشهورترین آنها نیز سلطان مسعود بن محمود و سلطان بهرامشاه غزنوی میباشند درهرحال دولت شاهنشاهی غزنوی افغانستان از قرن چهار تاشش هجری یکی از بزرگترین دولتهای مجاهد ومدنیت پرور اسلام بحساب رفت در اواخر قرن شش دولت غزنوی از امراض اجتماعی بیمار و ضعیف شده بود وقوای آل سلجوق در شمال کشور قوت گرفته وجایشان را اشغال نموده بود اینست که دولت غوری افغانستان بمیان آمده وسیر ترقی کشور را ازسر گرفت. (رجوع شود بمادهٔ غزنویان)

شاهان غزنوی :

امیر البتگین	سال جلوس	۳۵۶ هجری	امیر سبکتگین	۳۶۷ هجری	
سلطان محمود	»	۳۸۷ »	سلطان مسعود	۴۲۱ »	
امیر محمد	»	۴۳۱ »	سلطان مودود	۴۳۴ »	
مسعود ثانی	»	۴۴۱ »	علی	۴۴۲ »	
عبدالرشید	»	۴۴۳ »	فرخ زاد	۴۴۴ »	
ابراهیم	»	۴۵۰ »	مسعود ثالث	۴۹۲ »	
شیرزاد	»	۵۰۸ »	ارسلان شاه	۵۰۹ »	
بهرام شاه	»	۵۱۲ »	خسروشاه	۵۴۴ »	
خسرو ملك	»	۵۵۱ - ۵۹۸ هجری			

نفوذ سلاجقه در افغانستان : سلجوقی ها دستهٔ از تورکان غز - ودر شمال سیحون زندگی داشتند . وقاق نام یکی ازینها باقبیلهٔ خود در دورهٔ سلطنت سامانیان بماوراءالنهر وارد وقبول دین اسلام نمود . سلجوق پسر وقاق چهار پسر داشت - اسرائیل- میکائیل- موسی و یونس . سلطان محمود غزنوی اسرائیل را در محبس قید وسهو کرد که عدهٔ از ایشان را در شمال افغانستان مقیم ساخت . سلطان مسعود غزنوی در جنگ باطغرل و چغر پسران میکائیل مغلوب وولایات شمال افغانستان چون بلخ - مرو و نیشاپور را از دست داد باین ترتیب طغرل در سال ۴۲۹ هجری درنیشاپور سلطنت خودرا اعلان ومتعاقبا اصفهان را درکشور فارس فتح وپای تخت خویش قرار داد طغرل مرد بزرگی بودبغداد ، موصل - دیار بکر ویغبین را فتح وبا عیسویان گرجستان وقفقاز جهاد ودختر خلیفه بغدادرا تزویج ودرسال

۴۵۵ در ری وفات نمود واز اینوقت سلجوقیان صاحب کشور فارس وولایات شمال افغانستان گردیدند . الپ ارسلان پسر طغرل که مثل پدر مرد کاری وفاتح وشکست دهندهٔ رومانوس ویوحانوس امپراطور روم شرقی بود (۴۵۵ - ۴۶۵) حملات خود را در افغانستان شمالی تکرار کرد . جلال الدین ملکشاه پسر الپ ارسلان (۴۶۵ - ۴۸۵) مردی بزرگ از افغانستان چون خواجه نظام الملك طوسی وزیر پدرش را بوزارت خویش گماشت و ترقیات قلمرو خویش را بدست این وزیر بی نظیر سبب شد (رجوع بمادهٔ نظام الملك طوسی) ملکشاه پادشاهی آل سلجوق را در آسیای صغیر برقرار ودامنهٔ امپراطوری خویش را از سرحدات کاشغر وآسیای مرکزی تابحر روم کشید وعلم وادبرا پرورش داد. اینست که نظام الملك کتاب سیاست نامه را تالیف ومدارس وعماراتی در هرات - اصفهان - بصره - بغداد بساخت - وعمر خیام شاعر وحکیم معروف افغانی تاریخ جلالی را تدوین نمود . برکیارق پسر ملکشاه برادر خود سنجررا درسال ۴۹۰ نائب الحکومه گی افغانستان مفتوحهٔ (خراسان) داد سنجر در سال ۴۹۸ هجری استقلال افغانستان مفتوحهرا اعلان ودر ۵۲۴ هجری ماوراءالنهررا الحاق نمود سنجر یکی از بزرگترین سلاطین سلجوقی ومردشجاع وفاتحی بوده در افغانستان مرکزی معاصر با دولتهای غزنوی ازهم پاشیده وغوری تازه بسر رسیده بود - بهرامشاه غزنوی که در اوایل باسنجر ارتباط دوستانه داشت در حدود سال ۴۳۰ با اواز درمخالفت داخل ولهذا سنجر عسکر بغزنین کشید بهرامشاه مغلوب وتادیهٔ خراج پذیرفت همچنین درجنگی که بین سنجرو علاء الدین حسین پادشاه غوری افغانستان رخ داد علاء الدین مغلوب و اسیر ولی متعاقبارها وباقبول اطاعت سنجر به پادشاهی خویش دوام داد در آخرین حصهٔ شمالی افغانستان آنروز یعنی خوارزم نیز آتسز خوارزمشاه آتش اختلاف باسنجر روشن نمود ، اما اوهم در جنگی که باسنجر نمود مغلوب گردید (۵۳۵) خوارزمشاه سهو کرد که برای تلافی این شکست از دولت اجنبی قراختائیان کاشغرستان استمداد و سلطان سنجر را در جنگ جیحون با نهزام وادار ساخت مخصوصا در حالیکه دست دشمن حتی بمرو و نیشاپور دراز شد (رجوع بمادهٔ قراختائیان) معهذا سنجر بعد از شش سال عسکر بخوارزم سوق وآتسزرا مغلوب و جوان مردانه عفو و بحکومتش ابقاء نمود . اما بعد از غلبهٔ قراخطائیان کار کشور خراب شده و اینك چندین هزار تورکان غز ونیمه وحشی درولایت بلخ جا گرفته بودند غزهامثل اجدادسلاجقه در مقابل دولت غزنوی در مقابل دولت سلجوقی افغانستان رفتار نمودند یعنی ازدرتمرد وبغاوت پیش آمده وسلطان سنجر را بجنگ وادار ساختند اما سلطان درین جنگ باصدهزار لشکر خویش بدبختانه مغلوب وباملکهٔ خود یکجا اسیر وچهار سال دردست دشمن دیوانه محبوس ماند . بعداز آنکه ملکه در زندان

دشمن جانداد سنجراز قفس فرار ودرشهرمرو وارد وبعداز کمی بعمر ۷۳ درهمان جا چشم از دنیاپوشید، باین ترتیب ترکمان غزنه تنها دولت سلجوقی افغانستان شمالی بلکه دولت کوچك سلجوقی ولایت کرمان رادرغرب مملکت هم از بین برداشتند، اما خوشبختانه درمملکت افغانستان دو دولت دیگر وجودداشت که بزودی خالیگاه راپرو کشور را ازتخریب وتاراج وحشیانهٔ طوائف غزنجات داد واینها عبارتند ازدولت خوارزمشاه در شمال ودولت غوری در مرکز. علی ایحال ازین بعد وقایع دولتهای متباقیهٔ سلجوقی درکشور فارس وغیره به تاریخ افغانستان ربطی ندارد جز آنکه بگوئیم هجرت اولیهٔ تورکمان سلجوقی در کشور ماوراءالنهر وهجوم ایشان درافغانستان راه حمله وتاراج نژاد زرد رادرممالك آریائی باز کرد وبعد ها طوائف غزاین عمل را تکرار وبالاخره چنگیز ومغول هستی تهذیب وتمدن مشعشع این مملکت های تاریخی را بباد داد .

دولت غوری افغانستان : ولایت غور در دورهٔ قبل از اسلام دارای حکومت محلی بوده وخانوادهٔ حکمران (سوری) خوانده میشدند اخلاف این خانواده بودند که درقرن اول هجری باخلافت اسلامی عرب داخل روابط دوستانه شده ودین مبین اسلام راپذیرفتند . از آن بعد اینحکومت محلی اسلامی تاقرن چهار هجری دوام نمود . مشاهیرافراد این خاندان حکمران در دورهٔ قبل ازاسلام بسطام وشماخ سوری است که فردوسی خراسانی از آنها نام برده ودر دورهٔ اسلام شنسب یابهرام شاه سوری معاصر ومعاهد امیرالمؤمنین خلیفهٔ چهارم رضی الله عنه امیر فولاد غوری امیر بنجی غوری امیر سوری بن محمد معروفترین حکمرانان این خانواده را در قرن اول ودوم وسوم هجری تشکیل میدهند که از ایشان درتاریخ نامبرده میشود . امیرمحمد بن سوری غوری حکمدار دیگری ازین سلسله است که درقرن چهارم هجری بدست سلطان محمود غزنوی از بین برده شد ازین پس افراد اینخاندان بحیث حاکم و عامل امپراطوی غزنوی در ولایت غور باقیماندند ازقبیل شیش یاشیث بن محمد ـ عباس بن شیث ابو علی بن محمد ـ امیرمحمد بن عباس وملك قطب الدین حسن بن امیرمحمد ـ ملك عزالدین حسین بن قطب الدین وهمین شخص موخرالذکر است که بعنوان سلطان علاوالدین حسین معروف به جهانسوز برضد شهنشاه غزنوی عصیان کرده آن دولت بزرگ را منقرض وبرای بار اول دولت غوریهٔ افغانستان را اعلام نمود. درهرحال دولت غوریه بزودی با دولت خوارزمشاهی که صفحات شمالی کشور را در دست داشتند تصادم نموده و بعد از جنگهای سختی ولایات شمالی کشور را اشغال و مجدداً الحاق کردند دولت غوریه همینکه حدود طبیعی کشور را از جیحون تاسند درشمال شرق تامین نمود درماوراء سند بفتوحات آغاز کرده بقایای شاهان غزنوی را در پنجاب برانداخت . وانگاه به تاسی ازاسلاف غزنوی بفتح اراضی ونشر دین اسلام

در حوزهٔ گنگ مشغول شد . سلطان مشهور غیاث الدین و پادشاه معروف شهاب الدین غوری بودند که قسمت بزرگی از هندوستان رافتح و دهلی را در عوض لاهور پایتخت حکومت افغانی هند قرار دادند. دولت غوریه در پیش رفتهای نظامی ، ادبی و اجتماعی طرح غزنویها را تعقیب و تکمیل نموده کشور هند را برای چند صد سال دیگر مستعد حکمرانی دولتهای اسلامی افغانی ساختند اینست که از سال ۶۰۲ هجری تا سال های اخیر قرن دهم هجری در هندمتوسط - بنگال - مالوه - گجرات - وریسه ودکن وهند جنوبی چندین سلسله پادشاهان افغانستان از قبیل موالی غور (قطبیه - شمسیه - غیاثیه) خلجیه - تغلقشاهیه - خضرخانیه - لودهیه - سوریه - بنگریه - کرانیه، بهمنیه- فاروقیه وغیره چهار قرن تمام حکومت رانده ودر طول اینمدت تهذیب وتمدن علم وادب فن وصنعت افغانستان اسلامی را درسر تاسر کشور پهناور هند انتشار دادند (رجوع شود بمادههای سلاسل مذکوره) هرحال دولت غوری افغانستان درانجام کار ضعیف گردید زیرادرهندوستان سپهسالار های افغانی مشغول فتوحات بوده ودیگر یادی ازوطن افغانستان نمی نمودند و درخوارزم پادشاهان قوتمند خوارزمی برعلیه سلاطین غوری فعالیت نظامی مینمودند ازدیگر طرف خلفای بغداد مخصوصاً خلیفه الناصر بالله به سنت اسلاف خویش آتش فتنه را بین پادشاهان غوری وخوارزمی اشتعال مینمود چنانچه بواسطه مکاتیب خویش غوریها را برضد خوارزمی ها ودولت قراخطائیان کاشغرستان را برضد خوارزم تحریك وتشویق بقتال نموده جنگهای طرفین را سبب میشدند حتی بغداد بعد ازانکه دولت غوری ازبین رفت نیز ازین دسیسه های سیاسی خویش منصرف نگردیده جنس مغل وچنگیزرا برضد دولت خوارزم تحریك نمود . فوت سلطان شهاب الدین غوری وعدم کفایت اخلاف او میدان را برای تاخت وتاز خوارزمشاهیان آماده کرد چنانیکه هندوستان زیر قیادت افسران غوری از افغانستان مجزاء شد و در داخله یکنوع ملوك الطوائفی روی کار آمد در غزنه وزابلستان، دربامیان وتخارستان ، درسند وملتان حکومات محلی غوری قوت گرفت و افسران غوری بالاخر درین ولایات دولتهای مستقل وکوچك خود شان را اعلام کردند باین ترتیب پایتخت فیروز کوه که مقرشهنشاهی افغانستان غوری بود ضعیف وتنها گردید (رجوع بماده های تاج الدین یلدوز غوری، ناصرالدین قباچه غوری وملوك غوری بامیان چون ملك فخرالدین مسعود ملك شمس الدین، ملك بهاءالدین سام وملك جلال الدین علی) درچنین وقتی بود که دولت بزرگ وقوتمند خوارزمشاهی بحرکت آمده وسوقیات سلطان محمد خوارزمشاه در آوایل قرن هفت هجری در افغانستان شروع شد مقاومت دولت پراگندهٔ غوری در مقابل قوای بزرگ سلطان خوارزم دیگر ممکن نبود . لهذا بسرعت از هم پاشیده وافغانستان غوری بدولت خوارزمشاهی الحاق گردید .

اسماء سلاطین غوری افغانستان :-

سلطان علاءالدین حسین جهانسوز	۵۴۳-۵۵۱ هجری
ملك سیف الدین محمد بن علاءالدین	۵۵۱-۵۵۸ «
سلطان غیاث الدین محمد بن سیف الدین	۵۵۸-۵۹۸ «
سلطان شهاب الدین ابوالمظفر سام بن سیف الدین	۵۹۸-۶۰۲ «
امیر محمود بن سلطان غیاث الدین	۶۰۲-۶۰۹ «
بها والدین سام بن محمود	۶۰۷ «
آتسز بن علاءالدین	۶۰۷ - ۶۱۱ هجری .

دولت خوارزمشاهیان : مورث اعلای خاندان خوارزمشاهیان شخصی از اهالی غرجستان (میمنه) افغانستان بنام انوشتگین غرجه و جزء مامورین در بار سلطان ملکشاه سلجوقی بود که بعدها به شحنه گی ولایت خوارزم مقرر گردید در سال ۴۹۱ هجری سلطان سنجر پادشاه سلجوقی خراسان (افغانستان) محمد پسر انوشتگین را بحکومت خوارزم مقرر نمود و اینشخص سی سال در آنجا حکومت کرد بعد از مرگ قطب الدین محمد پسر او آتسز خوارزمشاه ازطرف سلطان سنجر بحکومت خوارزم رسیدولی آتسز خیال بزرگی در سرداشت و در سال ۵۳۵ هجری اعلان استقلال نمود در جنگهای که بین او وسنجر اتفاق افتاد آتسز مغلوب وبالاخره تورکان غزرا برضد سلطان سنجر تحریك و باین ترتیب دولت سلجوقی افغانستان را ازبین برد . ازین بعد پادشاهان خوارزم مستقلا فرمانروائی کرده و در صدد تشکیل یکدولت بزرگ مثل سلطان محمود غزنوی بر آمدند علاءالدین تکش یکی ازمشهور ترین پادشاهان این خاندان است که بعداز مرگ پدرش ایل ارسلان برضد برادر خود سلطان شاه شوریده و بعد از جلوس به تخت خوارزم سلطان طغرل سوم سلجوقی را در ری مغلوب و مقتول و قسمت مهم ممالك سلجوقیان را بدولت خوارزم الحاق نمودسلطان علاءالدین محمد پسر همین شخص است که دولت قرا خطائیان تورکستان شرقی و دولت غوری افغانستان و دولتهای کوچك اتابکان فارس و آذر بایجان رایکی بی دیگری مغلوب و شهنشاهی عظیم خوارزم را تشکیل نمود . علاءالدین میخواست امپراطوری بنی عباس را در بغداد سقوط داده و خود یگانه امپراطور بزرگ اسلام گردد او بهمین مقصددر سال ۶۱۵ هجری امر حرکت سفر بری به اردوی قوی خوارزم داده و بلافاصله براه فارس باستقامت عراق عرب مارش کرد - خوارزمشاه در همدان بجهت برفباری شدید هنوز معطل بود که خبر حرکت مغل را بجانب کشور خویش شنید ولهذا از فتح بغداد چشم پوشیده عودت نمود . بالاخره سیلاب مغل سرتاسر ماوراءالنهر افغانستان و فارس را استیلا و شهنشاهی خوارزم را ازبیخ و بن بر آورد .

اسمای خوارزمشاهان :

قطب الدین محمد بن انوشتگین غرجه سال ٤٦١ - ٥٢١ .
آتسز بن قطب الدین محمد « ٥٢١ - ٥٥١
ایل ارسلان بن آتسز « ٥٥١ - ٥٥٨
سلطان شاه بن ایل ارسلان « ٥٥٨ - ٥٨٩
علاءالدین تکش بن ایل ارسلان « ٥٨٩ - ٥٩٦
سلطان علاءالدین بن محمد بن تکش « ٥٩٦ - ٦١٧
سلطان جلال الدین بن علاءالدین محمد « ٦١٧ - ٦٢٢

تهذیب و تمدن افغانستان از قرن اول تاهفتم هجری : درنتیجهٔ نفوذ عرب و نشر اسلام در افغانستان ذوق ملت تغیر کرده مدنیت - تهذیب - زبان - علم وصنعت افغانستان قدیم از بین رفته ودرسایهٔ تشکیلات نوینی در اداره وسیاست واستعداد طبیعی ملت ومملکت مدنیت جدید اسلامی با شیوهٔ افغانستانی ظهور و بتدریج جای تهذیب وتمدن قدیم را اشغال کرد .
افغانها بعداز آنکه استقلال سیاسی خودرا تامین و دولتهای بزرگی در داخله تشکیل نمودند خود به نشر اسلام و زبان عرب در داخل و خارج کشور پرداخته و علوم اسلامی را پیش بردند ازان بعد به پرورش وترویج زبان فارسی پرداخته بالاخره این زبان ملی را در تمام کشور و متصرفات هندی خود رسمی و ادبی ساختند . همچنین افغانها آرت و صنعت جدید خویش را بمنصهٔ ظهور کشیده در اغلب علوم و فنون پیشرفتند ومردان بزرگی بعالم علم اهدا نمودند از قبیل - ابونصر فارابی - ابوعلی سیناء بلخی - ابوریحان بیرونی - امام غزالی عمر خیام نیشاپوری - فردوسی طوسی-مولوی رومی بلخی - حکیم سنائیغزنوی- و امثالهم .
در هرحال تمدن افغانستان اسلامی که از قرن اول هجری آغاز ودرقرن شش هجری قوس صعودی خود را میپیمود در اوایل قرن هفت هجری از صرصر خزان دهشت ناك هجوم خونین و آتشین مغول از پادر افتاده آنهمه عظمت و جلال هفت قرنهٔ کشور معظم خراسان در دمی به آغوش تاریخ مدفون گردید اینست که دیگر برای قرن هاممکن نشد افغانستان از آن صدمات سنگین مادی و معنوی قد علم نماید .

هجوم مغول - چنگیز - و چغتای : - قرن هفتم هجری نه در تاریخ افغانستان وممالك اسلامی بلکه درتاریخ بشریت داستان سیاهی است که فراموش آن محال است چنانچه قرنها پیشتر مدنیت قدیم روم را دست تطاول بربر های ژرمن واسلاو وهونهای آسیائی نژاد ازپا در انداخت اینك بربر های مغول در زیر پرچم چنگیز خان همین عمل را در مورد تمدن درخشندهٔ اسلام در ممالك شرق انجام داد .

طوائف وحشی وخشن‌طبعاً چشم حرص و آز به‌ملل مجلل ومتمدن دوخته‌اند در سال ۵۵۸ هجری مساوی ۱۱۶۲ مسیحی تمو جن نام پسری در درهٔ علیای رود آمو بدنیا آمد که بعد ها بلقب چنگیز گرفت یعنی شهنشاه بزرگ پدر این پسر عیسوغائی نام از قبیله قیات بورچی کن و سر کردهٔ طائفهٔ خویش در مغلستان بود چنگیز همینکه جای پدر را اشغال نمود طوائف همجوار ووحشی خودش را زیریک بیرق جمع وباستقامت ملل متمدن سوق نمود. چنگیز درسال ۵۷۱ هجری حاکم قبیلهٔ خویش شده وبعد ازرد وخورد بامخالفان خود جزء مامورین طغرل خان ملقب به اونگ‌خان حکمدار طوائف کریت وساقیز قرارگرفت وطغرل ازجبال کنتی تادیوار چین برعدهٔ بزرگ تورک فرمان میداد معهذا در مخالفت وجنگی که با چنگیز نمود مغلوب وملک خودرا درسال ۶۰۰ هجری بدشمن گذاشت طوائف فنقرات واویرات نیزدرسواحل راست رود ارگون به چنگیز تسلیم شدند نیانگ رئیس تا تارها و کچلوک رئیس نایمن ها با طوائف جویرات - ومرگد وغیره نیز در مقابله باچنگیز مغلوب گردیدند وباینصورت چنگیز پادشاه بزرگی شده پایتخت اودرقرا قروم مرکز منگولیا قرار گرفت. درسال ۶۰۳ هجری چنگیز طوائف مختلف برجی کن - کریت - نایمن - اویرات- ارلات- برلا و جلایررا دریک‌جرگه عمومی پابند قوانین خویش ساخته وبعد ها ایدی قوت سرکردهٔ ترکان او یغور را مطیع واز ترکیب همه جامعهٔ بنام مغول تشکیل و درسال ۶۰۸ هجری بامپراطوری چین شمالی هجوم نمود پادشاه‌طلا (اونو بو) فرار وپیکن‌اشغال گردیداز دیگر طرف مفرزه های چنگیز زیرقیادت یمه‌وسیتیای‌جنرال های‌مشهوراوبدولت کاشغرستان حمله‌وفتح نمودند اینست که حدود امپراطوری آهنین چنگیز شرقا وغربا ازدریای چین تاپامیر وبام دنیا کشیده شده و درداخل اینچو کات وسیع چند صد ملیون نفوس بار اطاعت او طو عایاکر ها بدوش میکشید متمردین و مخالفین نیز بلا استثناء در دیگهای آبجوش. پخته شده - آل واطفالشان ازدم تیغ میگذشت ومساکن وبلادایشان بویرانه‌ها تبدیل‌میگشت. ازین بعداست که‌حدود امپراطوری چنگیزباکشور های اسلامی در غرب تماس گردید وامپرا طوری مال مسلمان چون افغانستان - ماوراءالنهر و ایران بنام سلطان علاءالدین محمد خوار زمشاه دریای تخت اورگنج قرار داشت. امافرق فاحشی بین دوامپرا طوری وجود داشت باینمعنی که امپراطور عالم توران مرد خشن - ذکی - الوالعزم خونخواره‌ومحیل بود. بالای یکقوت عظیمه چندصد ملیونی‌ویک اردوی مطیع‌جنگی صابرو وحشی یک‌ملیونی حکومت میکرد که همه دراطاعت اوامر او سر ازپا نمیشناختند. بر عکس‌شهنشاه مسلمان مرد مدنی-متکبر - خود خواه و مستبد بود. بالای مللی فرمان میداد که همه متمدن متمول ودارای خصایص شهری شمرده میشدند . محمد خوارزمشاه از عشرت وضعف نفس خویش ادارهٔ کشور رابه ملکه تورکان مادرشوخ مشرب وجفا پیشهٔ خویش گذاشته بودلهذا

سران ملت ودولت ازور نجیده خاطر بودند همچنان اوعزم انقراض خلافت عباسی داشته وازین سبب محیل ترین خلفای عباسی ناصر رابرضد خویش آماده کرده بود . اینست که در زیر یک جلال وجبروت ظاهری هستهٔ اضمحلال رادر دولت خویش کاشته بود - مامورین عالی رتبهٔ اوبا دشمن مغلی مکاتبه داشتند وخلیفه ناصر چنگیز را تشویق بحمله مینمود معهذا امپراطور مغول سرآن نداشت بچنین قماری بپردازد و با شهنشاه بزرگی که صیت عظمت او آفاق رافراگرفته بود دست وپنجه نرم نماید زیرا چنگیز مرد محتاط وتو راند یشی بود واومیدانست که رزم باخوار زمشاه حیات یا ممات امپراطوری اورا در بردارد. بازاین تکبرو خود نمائی محمد خوار زمشاه بود که تعمداً دشمن خفته را بیدار وبسوی کشور های مسلمان کشید نتیجه هم همان بود که بزرگترین مدنیت عالم رو بزوال رفت وتاریخ قسمتی از نژاد بشر تبدیل شد - سلطان خوارزم قبلا دولت قراخطائی کاشغرستان ودولت تورکی سمرقند را که سدحایل بین امپراطوری او ونژاد مغل بود ازبین برداشته ودولت غوریهٔ افغانستان را معدوم نموده بود. واینک درروز جنگ خود نیز ازدفاع امپراطوری خویش عاجز آمده وبار مسئولیت بزرگی در تاریخ بدوش گرفت. درهرحال درسال ۶۱۶ هجری آتش جنگ بین هردو امپراطوری مشتعل گردید سبب آن نیز این بود که کاروان تجارتی ماوراءالنهررا چنگیز در اردوی خود بخوبی پذیرفت واستحکام روابط تجارتی را باخوارزمشاه استدعا نمود برعکس سلطان خوارزم کاروان تجارتی مغل را محبوس ومصادره و بلا فاصله سفیر چنگیز را که بغرض استعلام اینحرکت آمده بود اعدام نمود . چنگیز از شدت غیظ گریه کرد و با دوصد هزار عسکر دیوانه مثل سیل بجانب حدود خوارزمشاه روان شد یك ملیون نفر دیگر او را از عقب تقویه میکرد نصف ملیون عسکر منظم خوار زمشاه بین سیحون وجیحون آمادهٔ دفاع شدند . مفرزه های مغل از کاشغر بفرغانه زمین ریختند وهم سیحون را عبور نمودند سلطان خوارزم شخصا بین ررد خانه های قیلی و قمیچ بهجوم آغاز نمود وجناح چپ خویش را از دست داد اما ولیعهد اوجلال الدین این شکست را تلافی نمود. خوارزمشاه دیگر دل ازدست داده بود ومنجمین دربار اورا برای مدت چندی ازمقابله بادشمن امتناع نمودند اینست که از برابر دشمن رجعت کرد ورأی افسران خویش وولیعهد را نه پذیرفت اهالی از شکست بی سبب او مایوس ومتاثر شدند مخصوصا وقتیکه خوارزمشاه برای پوشانیدن ضعف نفس خویش آنها را از استحکامات قلعه ها وشهر ها در برابر سیلاب مغل منع و میگفت سودی ندارد . باینطریق خوارزمشاه جبههٔ داخلی را متفرق واردوی معیت خویش را در نقاط مختلفهٔ ماوراءالنهر متشتت وخود به افغانستان پناهنده شد - ملکه وخاندان او نیز پای تخت اورگنج را تخلیه وبکشور فارس مسافرت نمودند متعاقبا خوار زمشاه نیز ازبلخ بفارس عزیمت وراه دشمن را

قدم بقدم باز گذاشت بالاخره خود نیز درجزیرهٔ السکون ازدنیا گذشت. چنگیز نیز بوحشت وحدتی که تاریخ نظیر آنرا بیاد ندارد بلاد وقلاع ماوراءالنهررا چون اترار- جند- خجند- بخارا وغیره بجنگ وصلح فتح و معدوم وصدها هزار انسان را محو و تباه نمود. از آن بعد خودش بافغانستان هجوم و مفرزه های او بولایات افغانی حمله نموده خوارزم - ترمذ - مرو - بلخ - مرغاب - هرات - نیشاپور - بامیان - غزنه وغیره را باخاك سیاه یکسان و ملیونها نفوس وحیوانرا اعدام نمودند زیرا ملت افغانستان درهر جا بمدافعه آغاز و کشتار بسیاری از مغل نموده نواسهٔ چنگیز را در بامیان ودامادِ اورا در نشاپور از بین برده وعسکرش را در پروان شکست وجلال الدین خوارزمشاه را برضد چنگیز تقویه وتجهیز کرده بودند اینست که مغل کینهٔ سختی نسبت به ملت افغان در دل گرفته و از هیچ نوع وحشت بی سابقه خود داری ننمودند چنگیز از غزنی باستقامت رودسند حرکت کرد ولی جلال الدین به آن روی آب کشید ومفرزهٔ مغل تالاهور وملتان بتاراج پرداخت- چنگیز ازساحل سند بکابلستان برگشت وهمینکه شنید جلال الدین سند را عبور نموده مجدداً عودت وسواحل راست سند را تا چترال عبور نموده چون گذشتن به علاقهٔ تنگوت متعسر بود باز به پشاور عودت وبراه بامیان به بغداد رفت واز آنجا بعبور جیحون وارد سمرقند گردید سال ٦١٩ هجری هـم باختتام رسید وچنگیز درسال ٦٢٠ عزم مراجعت به قراقروم نمود . تا اینوقت مفرزه های مغل در کشور فارس تمام مرکز عراق عجم و اذربایجان - ری وقزوین - سمنان ودامغان - همدان وتبریز - مراغه ونخجوان را بباد کشتار وتاراج سپرده ودر قفقاز مدافعین کرجلتان را کشته و داخل جلگه های جنوبی روسیه شده بودند - اینها بین رود ولگا و دانیوب تو رکهای الان را مغلوب وراه خودرا بطرف کریمیا باز وشهر زن را تاراج و از راه ایلی داخل مملکت مغل گردیدند وباین ترتیب در ظروف سالیانی چند چنگیز از دریای چین تا حدود عراق و از دریای سند تا روسیهٔ جنوبی را اشغال و برای اخلاف خویش راه جهانگیری را از روسیه تالهستان ومجارستان و از چین تابغداد وشام باز کرد - اینست که چندین قرن دیگر تخمه وتبار او در مغولستان - چین - منگولیا - سیبریا - کریمیا - قازان - قزاق - استراخان - ماوراءالنهر- افغانستان وفارس حکمرانی نمودند .

چنگیز در سال ٦٢٤ هجری بمرد واولاد او بعنوان « اغتائیه » درچین و «طولونی» در مغلستان و «هلوکوئیان » درفارس - و «چغتائیان» در ماوراءالنهر وافغانستان مسلط ماندند چغتائیها درماوراءالنهر مرکز گرفتند وافغانستان را ازتخارستان و بلخ تا کابل وزابل از آنجا توسط حکام خود ادارهٔ وحشیانه مینمودند - ولایات شمال مغرب افغانستان درآن دوره به حکومت مغلی فارس مربوط و ولایات سند و کشمیر - سیستان - پاختا - بلوچستان -

و گنبد ها را شکل ملوك الطوائفی محلی اختیار کرد مهمترین ملوك محلی همان سلسله کارتهای هرات و سر بدار به سبزوار وامراء محلی سیستان وکشمیر وسند است . علی ای حال تاریخ ایندورهٔ بحرانی افغانستان تاریك است جز آنکه درعهد تسلط چغتائی هابعضی محاربات سرحدی بامغلهای فارس وبرخی تاخت وتاز های داخلی وگاهی هم در ماورای سند رخداده است .

حکمرانان چغتائیه :-

چغتای	جلوس سال ۶۲٤	قراهلدکو	۶۳۹	هجری
یسوع منکو	« « ۶٤۵	قراکوهلدکو (مکرر)	۶۵۰	«
ارغان خاتون	« « ۶۵۰	الگوخان	۶۵۹	«
مبارکشاه	« « ۶۶٤	براق خان	۶۶٤	«
نکیانی خان	« « ۶۶۸	تغاتیمور	۶۷۰	«
دعا خان	« « ۶۷۲	کنچوك خان	۷۰۶	«
تالیکو	« « ۷۰۸	کبك خان	۷۰۹	«
یسون جغا	« « ۷۰۹	کبك (مکرر)	۷۱۸	«
الچی گدای	« « ۷۲۱	دغاتیمور	۷۲۱	«
ترما شیرین	« « ۷۲۲	سنجر	۷۳۰	«
جنگلی شی	« « ۷۳٤	بوزون	۷۳۵	«
لیون تیمور	« « ۷۳۹	علی اغتائی	۷٤۰	«
محمد	« « ۷۳٤	قازان	۷٤٤	«
دانشمندجه اغتائی	« « ۷٤۷	بیان قلی	۷٤۹-۷۶۰	«

امراء کرت هرات :- در دورهٔ سلطنت غوریهٔ افغانستان یکی از بنی اعمام خانوادهٔ سلطنتی بنام عمر مرغنی نائب الحکومهٔ هرات بود درعهد مغل یکی از احفاد برادر عمرمرغنی بنام ملك رکن الدین کرت حکومت قلعهٔ خیسار هرات داشت این شخص در هجوم چنگیز منطقهٔ خودرا بواسطهٔ قبول اطاعت مغل محفوظ نگهداشته وحکومت اودرخیسار وغور تصدیق شد . شمس الدین نواسهٔ او درعوض کمکی که دریکی از حروب بهمنکو قاآن نمودمنشور حکومت غرجستان اسفزار وفراه وسیستان نیز حاصل کرد واهذا باملك سیف الدین حاکم محلی میمنه وملك نصرالدین امیر محلی سیستان داخل جنگ شده ایشان را ازبین برداشت شمس الدین مرد فاضل،عاقل ومدنیت پرور ودر واقع موسس سلسلهٔ کرت محسوب است

شمس‌الدین موازنهٔ سیاست خودش را بین حکومت چغتائی ماوراءالنهر وایلخانان فارس نگه میداشت ولی بعد از جنگی که در سال ٦٦٧ هجری بین آن هردو رخ داد و براق چغتائی ازاباقاآن ایلخانی مغلوب شداین تعادل سیاسی ازبین رفته و شمس الدین مجبور شد دعوت اباقاآن راقبول وشخصاً در اصفهان سفر کند وهم در سال ٦٧٦هـ در انجا مسموماً از دنیا گذشت . رکن‌الدین محمد معروف به شمس‌الدین کهین پسر شمس الدین اول در راه زراعت وعمارت خدمت بسیار کرد فخرالدین پسر همین آدم بود که مرد رشید و شجاع و ادیب و شاعرو ممدوح ربیعی ناظم کتاب کرت نامه محسوب ودر مقابل مغل فارس جنگهای دلیرانه نمود . ملك حافظ حکمدار دیگر این خاندان است که خطرا بسیار خوش مینوشت. وبرا درش معزالدین حسین در عدالت وتقوی، شجاعت ونظام ممتاز بود . معزالدین دختر تناتیمور را بزنی گرفت وهجوم امیر قدغن را ازهرات دفع نمود و حکومت محلی سبزوار رامغلوب کرد غیاث‌الدین پیر علی آخرین حکمدار خاندان کرت است که در جنگ داخلی باحکومت سر بداریه سبزوار غالب وبواسطهٔ حسن سیاست خود خواهر زادهٔ امیر تیمور کورگان « بیگم سوبخ قتلق آغا » دختر شیرین آغا را برای پسر خویش پیرمحمد بزنی گرفت ولی درهجومیکه تیمور بهرات نمود درسال ٧٨٣ هجری پیرعلی بعد ازجنگ تسلیم ومحبوساً درسمر قند اعزام و همدرانجا در سال ٧٨٥ کشته شد وبالاخره چراغ حکومت این خاندان در سال ٧٩١ هجری بکلی خاموش گردید ، حکومت کرت هرات یگانه حکومت محلی افغانستان در دورهٔ بربریت مغل وچغتائیه بود که باسیاست و تدبیر قسمتی از کشور رااداره وتهذیب و تربیت قدیم ملی رازنده نگهداشتند . (رجوع بمادهٔ کرت ها) .

بعلاوهٔ حکومت کرت هرات در دورهٔ استیلاء مغل تاهجوم امیر تیمور کورگانی سائر حکومات محلی در افغانستان موجود و یا جدیداً تاسیس گردیده و هریك موجودیت مناطق مختلفهٔ مملکت رادر برابر دشمن های خارجی حفظ میکردند از قبیل «حکومت سر بداریه» که در سال ٧٣٧ هجری بواسطه عبدالرزاق پسر جمال‌الدین‌فضل‌الله منسوب به نژاد خاندان تاریخی برامکه افغانستان در ولایت سبزوار تاسیس گردیده و بمقابل دولت مغلی فارس مقاومت می نمود سر بداریها بحکومت سبزوار هم اکتفا نکرده یکبار بولایت جرجان مستولی وحتی باری بر نیشاپور نیز دست یافتند ولی در آخر (٧٨٣ هجری) در هجوم تیمور کورگانی ازبین‌رفتند (رجوع بماده سر بداریه) .

همچنین درهمین قرن‌هشت هجری سلسله امراء جام درولایت سندجای امراء محلی قدیم را گرفته وبرای دو قرن دوام نمودند جام ها ازسال ٧٥٢تا٩٢٧ هجری دوام وهمیشه در برابر امپراطوری مغل‌هند بحفظ تمامیت حکومت وولایت خویش میکوشیدند (رجوع بمادهٔجامهای سند)

تا آنکه درقرن ده هجری امراء محلی ولایت قندهار (ارغونیه) بحکومت اینهادرسند خاتمه‌دادند (رجوع بمادهٔ امراء ارغونیه) .

درولایت کشمیر نیزدرقرن هشت سلسلهٔ شهمیرها جای حکومت محلی دیوهارا گرفته ازسال ۷۴۲تاه۹۹ به حکومت خویش دوام دادند . این هردو سلسله (دیوها ۳۱ه - ۷۴۲ هجری) نه تنها از چپاول چنگیز وچغتائی محفوظ وبرکنار ماندند بلکه قرنها باحسن سیاست موجودیت خودرا دربرابر امپراطوری های‌افغانی وبابری هندوستان نیزحفظ کردند گرچه سلسلهٔ دیوها ازراه شمال کشمیر زهرتجاوز وچپاول جنس مغول را چشیده بودند . بالاخره سلسلهٔ اخیرنیز که مروج علم وادب وآرت وصنعت درولایت کشمیر بودند درقرن دهم بدست دولت بابریهٔ هندوستان منقرض گردیدند . (رجوع بمادهٔ کشمیر وامراء محلی آن)

حکومت محلی دیگری درافغانستان که باوجود تلف‌دادن زیاد ملك ومال ورجال بقیةالسیف خودش‌را دربرابر هجوم مغل‌وچغتائی تامدتی محفوظ نگهداشت همان امراء محلی‌ولایت سیستان است که این‌ها ازقرنها منسوب به‌سلسله پادشاهان صفاری افغانستان بوده وتاقرن دهم هجری دوام نموده اند . درعهد امپراطوری های غزنی غوری وخوارزم شاهی افغانستان افراد این سلسله فقط سمت عامل ونائب الحکومه دولتهای مذکوره را داشته ودر هجوم مغول با آبادی ومدنیت سیستان یکجا از بین رفتند ولی همینکه سیلاب اول مغل از سیستان رد شد مجدداً حکومت محلی بواسطهٔ ملك شهاب الدین محمود بن‌حرب سیستانی تشکیل گردید. شاه عثمان جانشین محمود و تاج الدین جانشین عثمان در تقویهٔ این حکومت کوشیدند ولی بزودی هجوم مکرر مغل شروع وتاج‌الدین از بین رفت . سپاه و مردم سیستان دردفاع ازمغول چه در داخل سیستان وچه‌در سرحد ترند رشادت زایدالوصفی بروز دادند درهرحال چنین معلوم میشود که حکومت محلی سیستان در دورهٔ چغتائیه باز بزندگی خود دوام داده واین تیمور کورگانی بود که‌درقرن هشت‌هجری به‌فراه وسیستان هجوم‌وامراء محلی چون ملك قطب الدین سیستانی وملك جلال‌الدین فراهی رامغلوب ومعدوم نمود معهذا حکومت محلی سیستان تاقرن دهم‌مقارن هجوم واستیلای دولت صفوی فارس درافغانستان غربی دوام نمود .

امیرتیمور کورگان‌درافغانستان، حکومت چغتائیه ماوراءالنهر وافغانستان بعدازیکقرن‌رو

بضعف وانحطاط گذاشت در بنوقت سال ۷۳۶ هجری امیر تیمور معروف به لنگ درخانوادهٔ یکی از مامورین تورك کورگانی تولد ودرسن رشدبا خسربورهٔ اش امیر حسین مدتی‌در افغانستان درخدمت امراء محلی بسربردتیمور درینمدت تربیت‌سیاسی افغانی را باخشونت‌تورکی جمع ودر صددشد دولت فرسودهٔ چغتائی را ازمیان برداشته وشخصا فرمانروا گردد پس در

حالیکه وقتی بحیث حاکم تغاتیمور چغتائی در کشکی ووقتی بحیث وزیر سویور غانمش خدمت نموده برد حکومت چغتائی‌راغصب وشهر های کش وسمرقند را اشغال وفقط نامی برای یکی‌از فرمانر وایان چغتائی باقی گذاشت - ولی این حال نیزدیری دوام نکرده وتیمور و امیر حسین رفیق ورقیب قوی خویش را دررزم مغلوب و مقتول و خود اعلان سلطنت نمود تیمور پس از تصرف‌ماوراءالنهر وولایت خوارزم درسال ۷۷۱ هجری بغرض اشغال افغانستان حرکت ومدت هشت سال در ینجا مصروف ضرب و حرب گردید و در نتیجه‌بلاد تازه‌جان گرفتهٔ افغانستان در شمال و غرب ویران وامراء محلی کشور ازمیان رفت . ازان بعد تیمور مملکت فارس را از مازندران تاری‌وسلطانیه وازآذر بایجان وگیلان تا گرجستان وداغستان بلا مانعی اشغال ودر اصفهان کله مناری ازسر های هفتاد هزار نفوس‌بیگناه ترتیب نمود . آنگاه تیمور به عراق عرب سوقیات و باز متوجه روسیه شده ماسکورا غارت ودرسال ۸۰۱ از راه افغانستان بکشور هند هجوم و تا دهلی پیشرفت و دولت افغانی در آنجا متزلزل گردید . تیمور در سال ۸۰٤ به آسیای صغیر حمله ودر جنگ نزدیک انقره دولت ترک عثمانی را مغلوب و یلدرم سلطان دلاور ترکی را اسیر نمود - تیمور درین جنگ بروسه پایتخت قدیم‌عثمانی‌را فتح وبعد ازتاراج‌شهرهای بسیاری قشون خونخواز اوتاکناره های مدیترانه رسید ، وقتیکه تیمور به سمرقند پایتخت خود رسید درسال(۸۰۷) درصدد تسخیر کشور پهناور چین برامد ولی عمر او وفانکرده همدران سال در مقام اترار چشم های کوچك وحریص خودش را ازدنیابست .

تیمور درردیف یاد شاهان فاتح ومدبر اماخشن مشرق قرار دارد (رجوع بمادهٔ تیمور کورگانی) بعد از مرگ تیمور بین جانشینان او اختلافات رخداد واخیر[۱] پسر چارمین او شهرخ نائب‌الحکومهٔ ولایت هرات بسلطنت رسیده وشهر هرات درافغانستان مرکز امپراطوری کورگانیه گردید .

دولت تیموریهٔ افغانستان : شهرخ جوان‌دلدادهٔ تهذیب وتمدن هرات وشیفتهٔ تربیت وثقافت افغانستان بود او چهل وسه سال در هرات فرمانروائی کرده بدرجهٔ تحت تاثیر محیط آمد که او وخاندانش بکلی در ملت افغان تحلیل وتمثیل کرده یکدولت بکلی افغانی تشکیل نمودند این سلسلهٔ حکمرانی درتعمیر وآبادی کشور - تعلیم وتربیه - علم وادب ، فن وصنعت خدمات بسیاری بکشور افغانستان نموده زخمهای دست چنگیز وچغتای وتیموررا مرهم نهادند . آثار قیمت‌دار عمارات‌مجلل وباشکوه شهرخ وگوهرشادملکهٔ محبوب وشریف او هنوز درخرابه های هرات ومرو وشهر مشهد موجود واسماء مدارس آن خاندان درتواریخ وسیر مرقوم ومسطور

است ، زیج معروف الغ بیگی را هر کسی میشناسد ونام نامی سلطان حسین وامیر علیشیر را هر آدمی احترام مینماید رجال معروف افغانی چون جامی شاعر ، خواند میر مورخ وبهزاد نقاش - میر علی خطاط همه دریندوره جهان ادب وفن را روشنی می بخشیدند . والحاصل دولت تیموریهٔ افغانستان بعد از دو قرن تنزل وانحطاط اجتماعی وزوال علم وحکمت (هجوم چنگیز تامرگ تیمور) مجدداً کشور افغانستان را درپیشرفت تهذیب وتمدن وعلوم وفنون کومك وتقویت شایانی نمودند وعصر ادبی جامی ونقاشی بهزاد را بمیدان کشیدند . درحالیکه ازهجوم چنگیز تامرگ امیر تیمور تمام تهذیب وتمدن کشور آریانای قدیم یاخراسان اسلامی بباد فنا رفته شهرها ویران ونفوس کشته وفرار علماء وفضلا ، معدوم وثروت تاراج ، زراعت وصنعت تباه ودر نتیجه مدنیت درخشنده ئی بوحشت تبدیل شده بود چنانیکه مادر تاریخ این دوقرن معدودی چند اریادگار های رجال قدیم افغانستان دیده میتوانیم وبس از قبیل عطاملك جوینی مورخ- خواجه نظام‌الملك طوسی عالم ریاضی ونجوم- سعدالدین تفتازانی عالم وحکیم (رجوع بمادهای مشاهیر مذکوره) .

درهرحال دولت تیموریهٔ افغانستان یکقرن دوام نموده وبالاخره، بواسطه ظهور دولتهای صفویه فارس و شیبانی ماوراءالنهر روز بروز دائرهٔ سیاسی شان محدود میگردید تا آنکه بکلی ازبین رفته وجای خودرا در افغانستان شمالی وغربی بحکومتهای مذکوره ودرافغانستان شرقی بدولت نواحداث بابریه‌هند گذاشتندوباینصورت باردیگر افغانستان روبه تجزیه وخرابی سوق گردید .

پادشاهان تیموریهٔ افغانستان :

شهرخ مرزا سال ۸۰۷ - ۸۵۰		الغ بیگ	۸۵۰ - ۸۵۳
بابرمرزا « ۸۵٤ - ۸٦۱		ابو سعید	۸٦۳ - ۸۷۲
سلطانحسین مرزا« ۸۷۲ - ۹۱۱		بدیع الزمان	۹۱۱ - ۹۲۰

نفوذ شیبانی واستراخانی: دراوایل قرن ده هجری محمد شیبانی نام از اولاد هلو کوخان که باگروه خود از سایبریا در ماوراء النهر آمده بود خاندان حکمران کور گانه را برانداخته وحکومت ازبکیه‌را تشکیل نمود . این هادوازده نفر از۹۰٦ هجری تاسال ۱۰۰۷ بحکومت خودشان در ماوراءالنهر دو امداده وهم شاخهٔ ازینها حکومت محلی ولایت خوارزم را در دست گرفتند - در هر حال حکومت شیبانی بعلاوهٔ ولایت خوارزم در ولایت تخارستان افغانی نیز دست انداخته وحتی برولایات بلخ - مرو مسلط شدند یعنی‌اینها منحصر باین‌ولایات نبوده بلکه به ولایات هرات ونیشاپور نیز کشیده میشد- مرکز عمدهٔ شیبانی ها سمرقند وبخارا

بوده وبه ولایات متصرفهٔ افغانی سوای جلب مال توجه نداشتند . وتخریبات اینها یکقرن دیگر درولایات تحت سلطهٔ ایشان درافغانستان دوام نمود (رجوع بمادهٔ شیبانیه) دراوایل قرن یازده هجری دستهٔ دیگری بنام خوانین استرا خان که ازطرف روسها منقرض وطرد شده بدربار شیبانی ها پناه آورده بودند جای امراء شیبانی را درماوراء النهر اشغال وسیزده نفر از سال ۱۰۰۷ هجری تا۱۱۶۷ بحکومت خویش دوام دادند اینها نیز به سنت اسلاف خود ازدست اندازی، تخریب وتاراج درولایات شمالی افغانستان خودداری ننمودند نفوذ مستقیم ایشان در ولایت تخارستان افغانی کشیده وگاهی هم بر بلخ مستولی میشدند و درسر تصاحب این ولایت آخری بین آنها وحکومتهای صفاری فارس وبابریهٔ هند نزاع و کشمکش جاری بود اما ولایت هرات را بالاخره صفویها ازایشان گرفتند . درهر حال تسلط مستقیم و غیر مستقیم حکومت شیبانیه واسترا خانیه در ولایت شمالی افغانستان سبب تخریب وتاراج، تنزل و انحطاط علمی واجتماعی گردیده ترقی دورهٔ دولت تیموریهٔ افغانستان را مثل خواب خوشی از خاطرها محونمود (رجوع شود بمادهٔ استراخانیه) .

نفوذ صفویه‌ها : دراوائل قرن ده هجری دولت صفوی فارس تشکیل واز سال ۹۰۷ هجری تاسال ۱۱۳۵ طول کشید این دولت مثل حکومت اوزبکیهٔ ماوراء النهر درافغانستان چشم حرص وآز دوخته وبناء تجاوز برولایات نیشاپور-هرات . مرو - بلخ- سیستان - وقندهاررا گذاشت . جنگهای که بین صفویها وازبك ها درولایات شمالی افغانستان ازبلخ تاهرات واقع شد همه بضرر وویرانی این ولایات عمدهٔ کشور تمام گردید زیرا ازبك ها خشن ویغما کننده بود . وصفویها از نظر تعصب مذهبی کمتر از آنها بافغانستان مضر ثابت نشدند در هرحال صفویها ولایات هرات نیشاپور وسیستان - مرو وقندهار را از دست ازبك - امراء محلی افغانی و دولت بابریهٔ هندوستان گرفته مدتی تحت اشغال خویش قرارداد ند. چنانیکه شهر مشهور هرات درجنگهای آنها و ازبك خراب وهزار ها نفر بیگناه بقتل رسیده بود وسائر بلاد افغانی نیز در سیستان وقندهار تحت شکنجه قرار گرفت . اینست که دولت هوتکیهٔ افغانستان تشکیل وبکشور فارس سوقیات وفتح کرده سلسلهٔ صفویه را درسال ۱۱۳۵ هجری منقرض نمود - (رجوع بمادهٔ صفویان) .

نفوذ دولت بابری‌ها : دراوایل قرن ده هجری که مملکت افغانستان بین کشمکش حکومتهای شیبانی وصفوی گرفتار بود - یکی ازنواسه های امیر تیمور کورگان بنام بابر در فرغانه ظهور و سمرقند را در ماوراءالنهر اشغال کرد - ولی اوبزودی از ازبکها شکست خورده - بعد از فتح مجدد سمرقند داخل افغانستان شده در کابل به تشکیل یك حکومت قویه

موفق گردید. بابرمرد بزرگ واولوالعزمی بوده تربیه وآداب افغانی حاصل کرده بوداودر سال ۹۳۲ هجری از افغانستان باستقامت هندوستان سوقیات وبعد از جنگهای چندی بالاخره دولت لودی افغان رادر حوزهٔ گنگ منقرض وسلطنت خویش را اعلام نمود بابر مثل شهرخ مفتون وپروریدهٔ تربیت وتهذیب افغانستان بوده کابل‌را بسیار دوست داشت وتعمیرات چندی درآنجا کرده بود لهذا قبل ازانکه درهند بمیرد وصیت کرد اورا دریکی از باغهای کابل دفن نمایند. بعداز بابر پسرش همایون به تخت امپراطوری هند جلوس نمود - ولی شیر شاه افغان سوری‌در نتیجهٔ جنگهای سختی اورابکشور فارس فراری ساخته مجدداً شهنشاهی افغان‌را در کشور هند اعلام نمود - معهذا بعد ازچندی همایون توانست سلطنت ازدست رفتهٔ هند را اعاده وپسرش اکبرجلال الدین باجدیت تمامی درمرور سالیان‌زیاد دولتهای متعددهٔ افغانی را درسر تاسر کشور هند ازبین بردارد اینست که‌در هند بلکه در ولایات افغانستان از قبیل کشمیر - گنند هارا وکابلستان نیز تسلط دولت بابریهٔ هند برقرار گردید ولی بعداز مرگ شاه جهان وعالمگیر دیگر پادشاهان این سلسله در افغانستان مفتوحه سوای اخذ خراجی توجه ننمودند بلکه تمام هم‌ومساعی ایشان به‌پیروی ازدولتهای افغانی هند در ترقی وتعالی حوزهٔ گنگ مصروف شد افغانها هم‌در طول مدت تسلط دولت بابریهٔ هند در ولایات افغانی ازپا ننشسته وامثال پیرروشن خوشحال‌خان ختک - وطوائف یوسفزائی‌ازسواحل سند تاجلال آباد برعلیه بابریها مشغول پیکار بودند. در هر حال ایام استیلای دولت بابریهٔ هند در افغانستان مفتوحه بامدنیت پروری که‌ایشان‌داشتند تاثیرات مهمی‌ننمود زیرا کانون تمدن وآبادی ایشان در هندوستان قرار داشت (رجوع به‌مادهٔ مغل هند)

دولت هوتکی افغانستان: بعد از انقراض دولت تیموریهٔ افغانستان و تجزیهٔ کشور بدست دولت های ازبکی ما وراء النهر وصفوی فارس وبابریهٔ هند دراوائل قرن دهم هجری‌سران کشور آرام نه نشسته مشغول عملیات وطرد اجانب گردیدند و اینکار مشکلی بود که‌بزودی غلبه برسه قوای بزرگ‌میسر نمیشد. فعالیت های‌سیاسی‌ونظامی‌پیرروشن واخلافش با حرکات خوشحالخان ختک وجنگهای یوسف زئی هادرشرق افغانستان همه سنین وشهور زیادی رادر برگرفته وبالاخره دربرابر دولت هندناکام ثابت شد - اینست که‌عملیات سرداران افغانی درقندهار وهرات برعلیه دولت فارس آغازو ناکامی جبهه‌شرق‌راتلافی نمود. در اوایل‌قرن یازده هجری بیست وپنج هزار عسکر فارس باحاکم آنها گرگین نام ارمنی در شهر قندهار موجود بود مردم که درکمین فرصت بودند همیشه از در مخالفت با قوای ایران پیش میشدند گرگین برای خاموش کردن اقدامات مردم میرویس خان بن شاه عالم

هوتکی پیشرو طوائف غلجائی را ازشهر قندهار بدربار اصفهان تبعید نمود . میرویس بعد از وقت در ترتیب ادارهٔ اصفهان ومشخصیت او لیای امور از آنجا بمکه مکرمه سفر ودرعودت باصفهان حسین شاه صفوی را راضی بمراجعت خود درقندهار نمود وهمینکه در سال ۱۱۲۰ وارد اینجا شد سائر سران ملی را دورخود جمع ودرشبی گرگین را با همراهان اوقتل واستقلال خویش رادرقندهار اعلان نمود .دولت فارس خسرونامی رابایك اردری بیست هزاری بقندهار سوق نمود اما میرویس اورا با اردویش در سال۱۱۲۳ نابود ومتعاقبا قوای تقویهٔ فارس راکه بقیادت رستم نامی بقندهار سوق شده بود ازبین برد ازین بعد میرویس فرمانروای مستقل ولایت قندهار بوده وفقط بنام رئیس ملی منطقهٔ خودش‌را اداره میکرد.

ولی میرویس بعد ازهشت سال حکومت که هنوز بتوحید اداری مملکت موفق نشده بود فوت وبرادرش میر عبد الله جانشین او گردید . میر عبدالله خواست با دولت صفوی ازراه مفاهمه ومصالحه داخل شود ولی همینکه مردم از نقشهٔ او دانستند چون بی اندازه برضد دولت‌فارس بودند نه پذیرفتند ومیر محمود پسر میرویس را بیاد شاهی قبول وهم او را بدست او از بین برداشتند. میرمحمود جوان نقشهٔپدر پیر ونامدارخویش را در محل تطبیق گذاشت باین معنی که پدرش قوای دشمن را ازولایت قندهار طرد وفرصت تاسیس یك حکومت محلی آزاد را در ولایت هرات بدست سران طائفهٔ ابدالی افغانستان داده وزمینهٔ فعالیت سیاسی را برخلاف دشمن برای سردار ان محلی سیستان تهیه نمود اما خودش کاری را که میخواست انجام نا داده از دنیا گذشته بود . اینك محمود دنبالهٔ کار پدر را گرفته وبعد از تهیهٔ یك‌اردوی قوی در سال ۱۱۳۳ بولایت کرمان کشیده وپس از مصالحه بالطف علی عامل فارسی بقندهار مراجعت ومکرراً در سال ۱۱۳۵ به بم وکرمان با اردوی خود ریخته بصورت قطع آنجارا اشغال واز راه - یزد - باستقامت اصفهان‌پای تخت کشور ایران حرکت نمود دولت فارس درمحل گلناباد بواسطهٔ قشون پای تخت بمدافعه پیش‌آمد . ولی از اردوی افغانی هزیمت کرده ودر پای تخت محصور گردیدند .

شاه محمود به پادشاه صفوی پیشنهاد کرد که استقلال دولت افغانی را درتمام ولایات متصرفهٔ سابقهٔ ایران ازقبیل ولایات خراسان- کرمان- وقندهار برسمیت شناخته وسالانه مقداری خراج به قندهار به پردازد وهم عجالتاً دختری از خاندان شاهی صفوی را به زنی به او بدهند درینصورت دولت صفوی محفوظ خواهدماند ولی دولت صفوی ازقبول این پیشنهاد سرباززده وشاه محمود مجبورشد آنهارا بازور مجبور به تسلیم نماید اینست که بعد ازمحاصرهٔ شدیدی پای تخت اصفهان تسلیم و حسین پادشاه صفوی بحضور شاه محمود حاضر وتاج ایران را بدست خود تقدیم نمود . ازین بعد محمود بحیث پادشاه افغانستان وشهنشاه فارس به تامین

وتنظیم کشور فارس تا سال ۱۱۳۷ هجری مشغول ماند زیرا در داخله هنوز طهماسب پسر
شاه حسین صفوی مشغول دسیسه ودرخارج دولتهای روس وتورك عثمانی چشم حرص و آز بکشور
فارس دوخته بودند. طهماسب مشغول تهیهٔ قشون و مقابله باشاه محمود برامد ومردم قزوین
برضد اشرف بن میر عبدالله عمزادهٔ شاه محمود حاکم خویش عصیان نمودند اینحرکات
شاه محمود را مجبور ساخت که بقوای عسکری علاقه‌های قزوین - قم کاشان و عربستان ویزد
وغیره‌را تامین وخاندان شاهی صفوی‌راازبین بردارد شاه‌محمود درایران بامامورین و اشخاصیکه
برضد شاه صفوی خیانت کرده بودندبخشونت پیش آمد وبا مردم ونفوس اروپائی مدارا
وخوش رفتاری نمود- درطول این مدت حسین خان هوتکی عمزادهٔ شاه محمود وکالت اورا
در قندهار داشت وولایت هرات بدست امراء محلی وخودمختار سلسلهٔ ابدالی افغان اداره میشد
در ولایت طوس هم شاه محمود از تشکیل یك حکومت محلی زیر قیادت ملك محمود خان
سیستانی تقویه وحمایت نمود . معهذا بیشترین امور فتح وانتظام کشور فارس بردوش شخص
شاه محمود بود واین کثرت مشاغل شاه جوان وفاتح افغان را خسته ساخت و اعصاب او را
از کار انداخت . اینست که سرداران افغان ازبیماری او وخرابی امور دولت اندیشیده
اشرف خان کاکازادهٔ اورا که جوان قابل ولایقی بود به روی کار کشیدند شاه اشرف
درسال ۱۱۳۷ هجری توانست بتخت سلطنت عروج وشاه‌محمود بیماررا از بین بردارد خصوصا
درحالیکه شاه محمود درقندهار عین این رویه را باپدر اومیر عبدالله نموده بود. در هر حال
بعدازانکه شاه اشرف زمام امور را دردست گرفت اونیز مجبور بود بادشمنان قوی داخلی
وخارجی مثل شاه محمود مقابل گردد - طهماسب مرزا برای حصول مقاصد شخصی با استقلال
وتمامیت اراضی وطن خود ایران قمارمیزد - اوبادولت روسیه داخل مذاکره شده بود که
اگر پطر درطرد افغانها ازفارس مساعدت نماید طهماسب حاضراست ولایات شیروان - داغستان -
گیلان - مازندران واسترآباد را بدولت روسیه واگذارد ازدیگر طرف دولت تورك پس
ازمذاکره بادولت روسیه بغرض تسخیر قسمتی ازایران قراردادی عقد و باشرط تملك عثمانی
برولایات تبریز - همدان- وکرمانشاه مالکیت روس‌را بهاراضی موعود طهماسب تصدیق نمود.
طهماسب خود نیز درمازندران به تشکیل قشون آغاز نموده‌بود شاه اشرف با تدبیر و دلیری
بی مانندی برای حفظ قلمرو خود بحرکت آمد وچنانکه قبلا قشون افغان جلو روس را
دردربند ایران گرفته بودند تورکهای عثمانی را هم درحالیکه همدان - ایروان - و تبریزرا
اشغال کرده بودند شاه اشرف در جنگ سختی مغلوب ومنهزم نمود اینست که دولت تورکیه
مجبور شد استقلال دولت افغانی فارس را اعتراف نماید . درچنین وقتی شنیده شد که مردی
از اهل خراسان بنام نادرقلی عسکری جمع وبحیث سپه‌سالار طهماسب برای اشغال ولایت طوس

حرکت نموده است اگر نادر قلی میتوانست ملک محمود خان سیستانی را که ازطرف دولت افغانی حمایه میشد از بین بردارد عقب جبهه شاه اشرف معروض خطر گردیده وخطوط مواصلهٔ افغانستان قطع میگردید لابد شاه اشرف برای جلوگیری از چنین حادثه به ترتیب عسکر مشغول شد. شاه اشرف در سال ۱۱۴۰ هجری تازه از قرار داد با دولت تورکیه فارغ شده بود که سوقیات نادر قلی از شرق بغرب آغاز کرد ودرسال ۱۱۴۱ جنگ سختی بین طرفین درموضع مهمان دوست دامغان روان گردید ولی قشون افغانی درنتیجهٔ جنگ بعقب کشی درطهران مجبور وازانجا باصفهان پس نشستند سپاه نادر باستقامت اصفهان حرکت کرد وشاه اشرف درموضع مورچه خورت اصفهان بمدافعه پیش آمد. ولی چون نتیجهٔ مطلوب بدست نیامد باصفهان مراجعه واز آنجا بغرض تجهیز عسکر به شیراز کشید. شاه اشرف هنوز به ترتیب اردو موفق نشده وقوای افغانی در ولایات ایران متفرق بود که طهماسب با اردوی خویش بقصد شیراز حرکت کرده جنگ سوم در موضع زرقان بین شیراز واستخر درگرفت وطالع بداد دشمن رسیده شاه اشرف مجبور شد برای تهیهٔ یك اردوی خالص افغانی بخط افغانستان حرکت کند متاسفانه مرض نفاق داخلی مجدداً در دولت افغانی سرایت کرده وحسین خان هوتك نائب الحکومهٔ ولایت قندهار بنام خونخواهی شاه محمود سواران خویش را بمقابل شاه اشرف اعزام واورا به یکی از نواحی قندهار غفلتاً از میان برداشت و باین ترتیب درسال ۱۱۴۲ دولت افغانی را در کشور فارس منقرض نمود. ازین بعد حسین خان باعنوان شاه حسین سلطنت خودش را درقندهار اعلان و تا زمان جنگهای نادرشاه خراسانی (سال ۱۱۵۱ هجری) بحکمرانی دوام نمود اما این فرمانروائی او منحصر بولایت قندهار بوده بسائر ولایات افغانستان احتوا نمینمود. درهرحال دولت هوتکیهٔ افغانستان بعد از انقراض دولت تیموریه افغانستان اولین دولت حسابی است که درقندهار تشکیل و بر کشور ایران بعد از عصر شهنشاهی غزنوی باردیگر استیلا کرده است وگرچه دولت هوتکی در داخله بتوحید ادارهٔ سیاسی کل افغانستان موفق نشده وهم شان بیشتر مشغول تحکیم پای تخت قندهار و تسخیر کشور فارس بوده است معهذا بزرگترین سر مشق استقلال خواهی و تشکیل یك امپراطوریت نوین افغانی برای دولتهای افغانی مابعدخود محسوب است. میرویس خان موسس این سلسله مرد مدبر و وطن پرستی بوده قابلیت پادشاهی کشوری را بلاشبهه دارا بود شاه محمود و شاه اشرف هر دوتن از مردان نامدار و فاتح افغانی محسوبند تنها شاه حسین مرد عیاش شاعر و مستبدی بود که نتوانست بحق جای اسلاف خویش راشغال وهم حفاظه نماید.

پادشاهان هوتکی افغانستان :

میرویس خان ۱۱۲۱ - ۱۱۳۰ - میرعبدالله - ۱۱۳۰ - ۱۱۳۱ - شاه محمود - ۱۱۳۱-۱۱۳۷ شاه اشرف ۱۱۳۷ - ۱۱۴۲ - شاه حسین ۱۱۴۲ - ۱۱۵۱ -

حکومت ابدالیهٔ هرات : در قرن نهم هجری هنگام دولت تیموریهٔ افغانستان در بعض مناطق کشور حکومت های کوچك محلی موجود بود که در آوان ضعف و فتور اندولت هر یك خودشان را بحکومت خود مختاری تبدیل کردند از قبیل امراء ارغونیهٔ قندهار، امراء توخی هوتکی قلات غلجای - امراء ابدالیهٔ ارغستان، امراء ارغونیهٔ قندهار از وقت نائب الحکومه گی امیر ارغون پسر امیر ذوالنون اتالیق شهزاده بدیع الزمان بن سلطان حسین بایقراء در سال ۸۸٤ هجری اساس حکومت محلی قندهار را گذاشته وتاسال ۹۱۳ هجری دوام نمودند. امراء این سلسله چون امیر ارغون - مرزا مقیم - شجاع خان - مرزاحسین - مرزاعیسی - مرزاباقی مرزا جانی ومحمود نه تنها درولایت قندهار بلکه بعضاً بولایت سند نیزحکومت کرده واخیراً در ولایت قندهار بدست بابرشاه معروف درسال ۹۱۳ و در ولایت سند بدست اکبر جلال الدین پادشاه هند در سال ۹۸٤ هجری منقرض گردیده اند .

امراء توخی نیز درهمان قرن نهم درمنطقهٔ قلات غلجائی حکومت محلی خود شان را محکم نموده و تا قرن یازده هجری امراء این سلسله چون ملخی خان - ابدل خان (ازعشیرهٔ توخ) ملکیار - حسین خان (ازعشیره هوتك) وغیر هم به حکومت خویش دوام داده ودائماً در مقابل بسط نفوذ دولت بابریه هند ازجانب غزنه و زابلستان و دولت صفویه فارس از جانب قندهار مقاومت وحفظ وجود مینمودند. بالاخره میرویس‌خان بن شاه عالم‌خان هوتك از منسوبین همین سلسله بود که قندهار را نجات داده و استیلای صفویها را خاتمه بخشید . همچنین امراء ابدالیه علاقهٔ ارغستان در قرن نهم هجری حکومت محلی خویش را استحکام بخشیده وافراد اخیر این سلسله با عمال دولت صفوی درقندهار روابط خودشان راحفظ مینمودند . معهذا در قرن یازده این سلسله بدست گرگین نائب الحکومهٔ صفوی قندهار منقرض گردیده اند . امراء محلی این سلسله عبارتند از : سدوخان - خضر خان - خدا داد سلطان - شیر خان سرمست خان - حیات سلطان - دولتخان - باز عبدالله خان بن حیت سلطان یکی ازمنسوبین‌همین سلسله بود که درقرن یازده هجری در ولایت هرات بیرق آزادی افراشته نائب الحکومه و قومانداان نظامی دولت صفوی را با عسکر ساخلوی اندولت در بین یك طوفان هیجان ملی معدوم ومثل میرویس خان هوتك استقلال ولایت هرات را اعلان نمود ازان بعد این سلسله در ولایت هرات تاسال ۱۱٤٤ هجری بحکومت خویش دوام داده وهم بغرض‌استخلاص ولایت طوس در مقابل امراء صفوی تاشهر مشهد سوقیات نمودند . دولت هوتکیه قندهار باآنکه در سر تصرف فراه باحکومت ابدالی هرات داخل رزم و در نتیجه فاتح هم گردید معهذا دیگر بایشان مزاحمت‌ننمود چونکه عجالتا این حکومت کوچك محلی

راسدی دیگری در مقابل نفوذ و تسلط دولت صفویهٔ ایران میدانست وهمین سیاست بود که پاد شاهان مقتدر وفاتح هوتکی چون شاه محمود وشاه اشرف حتی به تشکیل یك حکومت محلی دیگری در ولایت طوس بـاملك محمود خان افغان سیستانی نیز ضدیت ومخالفت نورزیدند . در هر حال بعد ازانکه دولت افغانی فارس منقرض گردیده وفرصت تاخت و تاز بدست نادر شاه خراسانی افتاد حکومت ابدالیهٔ هرات مثل حکومت هوتکیه قندهار از بیـن رفت .

امراء ابدالیهٔ هرات :-

عبدالله خان بن حیات سلطان	۱۱۲۹ هـ	زمان‌خان بن‌دولت خان	۱۱۳۲ هـ
محمدخان بن عبدالله خان	۱۱۳۵ «	ذوالفقارخان بن‌زمان‌خان	۱۱۳٦ «
الله یارخان بن‌عبدالله‌خان	۱۱۳۸ «	ذوالفقار (مکرر)	۱۱٤۲ «
الله یار (مکرر)	۱۱٤۳ «	۱۱٤٤ هجری .	

نادر شاه خراسانی :- نادرقلی پسرامام قلی‌مردی ازقبیلهٔ افشار واهل‌خراسان (افغانستان) بوده در آبیورد تولد وبه مالداری وپوستین دوزی گذران میکرد . ترکتازان ازبك اورا در شباب باسیری بردند . واودرعودت بوطن داخل‌ملازمت‌حاکم‌محلی آبیورد گردیده پس‌از فوت‌حاکم از طرف ملك محمودسیستانی حکمدارخود مختارولایت‌طوس بحکومت آبیورد مقرر شد نادر در جنگی که بحیث افسر نظامی ملك محمود دشمنان مهاجم از یکی اورا منهزم نمود شهرت‌زیادی حاصل وبعد از کمی طرف عداوت ملك محمودقرارگرفت اینست که نادر فرار وبجمع یك عده رفقای رهزن مشغول وبعدها بقلعهٔ قلات حمله وتسخیر نمود نادر ازین‌پس مردی دارای عدت وقوت کافی شده بشهر نیشاپور حمله واشغال کرد وخودرا بحیث یکنفر هوا خواه طهماسب صفوی معرفی نمود . نادر باین پیشرفت ها اکتفا نمیکرد زیرا مردی بزرگ ویرمدعا بود پس بغرض استیلاء برملك محمود و تمام ولایت طوس بشهر مشهد هجوم وآنچه میخواست حاصل نمود . طهماسب صفوی البته او را منصب سپه سالاری داد ونادر بعد ازطی جنگهای مکرر شاه اشرف ورجعت او بافغانستان قوای تورك را درهمدان شکسته‌عراق واذربایجان مسترد وطهماسب را خلع وبنام پسرش عباس زمام دولت فارس را شخصاً دردست گرفت . نادر در جنگهای مکرر تورکها را شکسته وتمام اراضی از دست رفتهٔ فارس را مسترد وهم بواسطهٔ مذاکره ومعاهده سواحل خزر وباکوو دربند را از دولت روسیه پس گرفت ، نادر در سال ۱۱٤۸ هجری رسماً تاجپوشی ومذهب تسنن راکه مذهب ملی او بود در کشور فارس رسمی ساخت نادر شاه قبلاً در سال ۱۱٤٤ هجری شهر وولایت هرات رادر

طی یکرشته جنگها وشکستهای سختی از سلسلهٔ حکمدار محلی ابدالیه گرفته بود اینست که
در سال ۱۱۵۰ ولایت بلخ را نیز از دست تسلط از بکهای ماوراءالنهر بواسطهٔ سوقیات پسر
دلاور خود رضا قلی کشیده وخود بعداز یکسال رزم شهر قندهار را از تصرف شاه حسین
هوتکی خارج وبدبختانه تخریب کرده درسال ۱۱۵۱ هجری به مملکت هند و سنان از راه
کابل داخل شد نادر تادهلی رسید ومحمد شاه هندی تسلیم و خزائن بیشمار خود ش منجمله
تخت طاوس والماس کوه نوررا تحویل داد . نادر شاه بعد از فتح هند بافغانستان مرا جعت
وبغرض تسخیر ماوراءالنهر جیحون راعبور کر د امیر از بك چارهٔ جز تسلیم نداشت نادر شاه
دختر اورا برای پسر خود گرفته باستقامت ولایت خوارزم حرکت نمود حکمدار توراني
خوارزم کشته وولایت مجدداً بقلمرو نادرشاه الحاق شد باین ترتیب نادر شاه خراسانی در
طی چند سالی دولت بزرگی مرکب از ممالك افغانستان ، ماوراءالنهر، فارس . و هندوستان
تشکیل وپای تخت را در شهر مشهد قرار داد . نادر شاه خراسانی دارای عقل و عزم
قوی بوده یکی از رجال مشهور تاریخی خراسان زمین بحساب میرود نادر بعد از اشغال هرات
وقندهار حس همدردی ومحبت اهالی خراسانرا به محبت ومدا را جلب و قشو ن شانزده
هزار نفری از طوائف ابدالی وغلجائی افغانستان تشکیل ومقام اول را به ایشان در اردوی
خویش گذاشت ، سرداران افغانستان هم بحیث افسران نظامی و حکام کشوری
او داخل کار شدند که از انجمله است احمد خان ابدالی (پسان احمد شاه بابا)
ونور محمد خان میر افغان وغیره سران سپاه افغانی نیز درتمام محاربات وفتوحات نادر شاه
شریك بوده بعد از مرگ نادر حرم اورا از تاراج سپاه ایران و فرزندان اورا در برابر
مردم ایران مدافعه نمودند . اما نادر شاه با سران وسپاه قزلباش ایران اعتماد ونظر
خوبی نداشت و با ایشان بخشونت و سختی رفتار می نمود مخصوصا از وقتیکه بتاثیر یکسوء
تفاهمی پسررشید خویش رضاقلی مرزا را کور کرده وخود نادم وعصبی گردیده بود اینست
که ملت فارس از ین همه ظلم و خشونت اخیر عمر نادرشاه بستوه آمده در شیروان - تبریز-
واسترا باد یکی بی‌دیگری سر بشورش بر داشتند . و هم بالاخره خود اورا هفتاد نفر منصبدار
قزلباش وقجر وافشار در سال ۱۱۶۰ هجری در حدود قوچان بکشتند وباینصورت امپراطوری
بزرگ او از هم پاشیده شد .

دولت ابدالی افغانستان :- بعداز مرگ نادرشاه سران وسپاه افغانی ازولایت طوس بولایت
قندهار کشیده ودرقلعهٔ نادر آباد به تشکیل جرگه و انتخاب پادشاه آغاز کردند در نتیجه
احمدخان ابدالی پسر زمانخان حکمدار سابق ولایت هرات که در اردوی افغانی معیت نادرشاه

منصبدار معتبری بود بپادشاهی افغانستان در شوال ۱۱۶۰ هجری انتخاب گردید احمد شاه
که بعدها از طرف ملت بواسطهٔ خدمات گران بهایش احمد شاه بابای افغان خوانده شد
درسال ۱۱ ۵ هجری در شهر هرات متولد شده واینك ۲۵ سال عمر داشت و تاسال ۱۱۸۶
هجری به پادشاهی خود دوام داد احمدشاه مرد سیاسی و نظامی لایقی بوده درمدت بیست وپنجسال
سلطنت خود خدمات مهمی برای افغانستان نمود او بعد از تشکیل دولت واردو اولا تمام
ولایات طبیعی افغانستان را ازقبیل بدخشان وقطغن ـ بلخ و میمنه ـ مرو ومرغاب ـ طوس و نیشاپور
(ولایت فعلی خراسان) سیستان وکرمان ـ بلوچستان وسند ـ کشمیر وچترال ـ کابل،غور ـ پشاور
وپنجاب را تابع یك مرکزاداری ساخته بعدها برای حفظ ولایات شمال یکبار رود جیحون راوبرای
حفظ حوزهٔ سند چند بار رود ستلج را عبور ودرتمام محاربات فاتح هم او بود جنگ پانی پت
باقوای نیم ملیونی مرته‌ها درسال ۱۱۷۴ هجری ازمشهور ترین جنگهای خارجی احمدشاه است
که او رابصفت قهرمان جنگ در تاریخ افغانستان وهند ثبت نمود همچنین احمدشاه در داخل
کشور تشکیلات ملکیه وتاسیس وزارتها و دوایر ملکی و نظامی افغانستان را به اساس
روشنتری بناء گذاشته وبرای اولین باریك جرگه از بزرگان ملی برای مشورهٔ امور بطور
دائم تشکیل نمود . احمدشاه بیشتر عادلانه رفتار نموده وبرای رفع نفاقهای داخلی وتعصبات
های قبیله وی همت گماشت وقتیکه احمد شاه از دنیا گذشت یك افغانستان قوی و بزرگ
وپر نفوسی در عقب خویش گذاشت گرچه در خط اقتصاد ـ زراعت ـ صنعت ـ وعلوم بسیار
پس افتاده و از حوادث شوم وجنگهای چندین قرنه رنج زیادی کشیده بود . بعد ازاحمدشاه
سلطنت افغانستان به اولاد او رسیده ومدت حکمرانی اینخاندان یکقرن طول کشید مگردرطول
اینمدت دیگر خدمت مهمی نسبت بافغانستان انجام داده شد زیرا از یکطرف مردی که تمدن
جدید عالم را بکشور افغانستان معرفی کند مفقود بود و از دیگر طرف سیاست استعماری
غرب در شرق و شمال افغانستان قدم بقدم پیشرفته واتریکه های دیپلوماسی بجنگهای داخلی
وخارجی واغتشاشات متوالی کشور نتیجه داده فرصت ترقیات اجتماعی را از دولتهای افغانی
سلب مینمود . درهرحال تیمورشاه فرزند و جانشین احمد شاه بابا بیست دو سال زمام سلطنت
افغانستان در دست داشت و درطول اینمدت بدون آنکه مصدر کدام خدمت عمدهٔ بافغانستان
شده باشد تنهاحدود جغرافی سیاسی افغانستان را درمقابل جنگهای متمردین پنجاب ومتجاوزین
تورانی حفظ نمود . زمانشاه پسر تیمور شاه وقتیکه به پادشاهی افغانستان رسید خیال تسخیر
مملکت پهناور هند درکله میپرورانید وبرای حصول این مقصد اردوی قوی ترتیب کرد مگر
از یکطرف نفاق داخلی دربین خاندان شاهی ساری و جاری گردید و از دیگر طرف پالیسی
حفظ هند دولت انگلستان وسیاست استیلای ناپلیون کبیر در کشورهای مجاور افغانستان چون

روسیه و ایران تاثیر و افغانستان میدان عملیات مختلفهٔ سیاسی گردیده دولت فارس شهزاده محمود افغان را برضد زمانشاه تحریك و تقویه نمود در نتیجه زمانشاه اسیر و کور و عجالتاً هندوستان ازحمله محفوظ وشاه محمود به تخت سلطنت افغانستان عروج نمود. در عوض ولایت طوس یا خراسان فعلی از افغانستان مجزا وبدولت فارس الحاق یافته وولایت پنجاب در زیر قیادت دسته های سیکی از افغانستان جدا و مستقل گردید باین ترتیب افغانستان بتدریج روبانحطاط وتجزیه روان و ولایات مرو ووادی مرغاب و بلوچستان یکی بی دیگری از افغانستان مجزا وبتصرف خوانین خیوا وبخارا و بلوچستان وبالاخره تحت اختیار دولت روسیه وانگلستان قرار گرفت. در عهد دولت شه شجاع بن تیمور شاه بن احمد شاه بابا تحریك نفوذ خارجی سبب اشتعال جنگهای داخلی گردیده اخیراً منجر بجنگ اول افغانستان و انگلیز از یکطرف وجنگهای متعددهٔ افغانستان وایران از دیگر طرف گردیده و در نتیجه معاهدات لاهور (۱۲۵٤ ه ۱۸۳۸ م) و قندهار (۱۲۵۵ ه ۱۸۳۹ م) بین شه شجاع و انگلیس ها بعلاوهٔ سلب استقلال سیاسی افغانستان ولایات سند ملتان کشمیر پشاور اتك دیره جات نیز درشرق افغانستان مجزا شد در عوض افغانستان کوچك در جنگ اول افغان و انگلیزغالب شده و دولت ابدالی افغانستان نیز از طرف ملت سقوط داده شد در همین جنگ بود که نواب محمد زمانخان، شجاع الدوله‌خان، وزیر اکبرخان، محمد عثمانخان نکناوی، نائب امین‌الله خان لوگری، محمد شاه خان بابکر خیل، ملاّمومن علجائی و امثالهم (رجوع به مادهٔ اسماء متذکره) صفت قهرمانان ملی افغانستان را در تاریخ حاصل کردند.

پادشاهان ابدالی افغانستان:

احمدشاه بابا	۱۱٦۰	۱۱۸٦	تیمور شاه	۱۱۸٦	۱۲۰۷
زمانشاه	۱۲۰۷	۱۲۱٦	شاه‌محمود	۱۲۱٦	۱۲۱۹
شه شجاع	۱۲۱۹	۱۲۲۳	شاه‌محمود (مکرر)	۱۲۲۳	۱۲۳۳
دورهٔ انقلاب	۱۲۳۳	۱۲۵۵	شه شجاع (مکرر)	۱۲۵۵	۱۲۵۸

دولت محمد زائی افغانستان: بعد از کورشدن زمانشاه ابدالی خاندان سلطنتی ابدالی را فتور فرا گرفت و شاه محمود از تنظیم و ادارهٔ مملکت عاجز آمده سران بارکزائی که وزارت دولت و حکومت ایالات را دردست داشتند درصدد بدست آوردن سلطنت افغانستان گردیدند مخصوصاً در وقتیکه شهزاده کامران پسر شاه محمود وزیرفتح خان بارکزائی را اول کور و باز بقتل رسانید برادران متعددهٔ وزیر توانستند شاه محمود را درسال ۱۲۳۳ بجانب ولایت هرات فراری ساخته وبرادر او شه‌شجاع رابجانب شکارپور سند عقب زدند.

شهزاده ایوب ابدالی پسر تیمور شاه نیز که دعوی جانشینی پدر میکرد مجبور شد دست از حکمرانی بکشد تنها شاه محمود در ولایت هرات بپادشاهی کوچکی قناعت نمود که بعد از و پسرش کامران ووزیرش یار محمد خان الکوزائی - سعید محمد خان پسر وزیر مذکور - شهزاده یوسف ابدالی باینحکومت کوچك چهل وچند سال دیگر دوام دادند درطی این مدت بود که جنگهای مشهور دولت فارس باینحکومت کوچك بوقوع پیوسته وبالاخره هم فارسی ها مغلوب ونا کام گردیدند ودرسال ۱۲۷۲ سردار سلطان احمدخان بارکزائی بحکومت هرات مسلط ودرسال ۱۲۷۹ پسرش شهنواز خان جای اورا گرفت . ولی بزودی درهمان سال امیر دوست محمد خان پادشاه اولین بارکزائی افغانستان ولایت هرات را جزء افغانستان قرار داده بدینه دولت سلسلهٔ محمد زائی را استوارساخت. در هرحال بعد از اغتشاش داخلی افغانستان وفتور امور خنوادهٔ سلطنتی ابدالی رشتهٔ امور مملکت درکف برادران متعددهٔ وزیر فتح خان مقتول قرار گرفت مشاهیر برادران همان سردار محمدعظیم خان و سردار شیردل خان است که بیشتر بطور ملوك الطوائفی افغانستان را بواسطهٔ برادران دیگر شان اداره میکردند که ازان جمله بود دوست محمد خان حاکم کابل وپردل خان حاکم قندهار وغیره در دورهٔ تسلط برادران وزیر فتح خان که اولادهٔ سردار پاینده خان یکی از مامورین دولت ابدالی بوده وبعدها بخاندان محمد زائی معروف شدند طرز ادارهٔ افغانستان ملوك الطوائفی شده وچنانچه ولایت طوس یا خراسان فعلی ولایت پنجاب قبلا درعهدشاه محمود ابدالی ازافغانستان مجزاشده بود اینك ولایت سند زیر قیادت میرهای ولایت مذکور اعلان استقلال کرد ولایات پشاور واتك و کشمیر نیز ازافغانستان مجزا وضمیمهٔ دولت سیکی پنجاب گردید (۳ ؛-۱۸۴۴م) درسال ۱۲۵٤ هجری برادران وزیر فتح خان یکنفر از بین خودرا بعنوان امیر بحث پادشاه افغانستان بافیما نده شناختند و این همان امیر دوست محمد خان که برآورده شدن تمنیات خود را بذریعهٔ امیر دوست محمد خان درقسمت توسعهٔ نفوذ سیاسی در افغانستان ناممکن دید مشهور به امیر کبیر است که فقط یکسال توانست به امارت خود دوام بدهد . سال دیگر (۱۲۵۵) دولت انگلیس شه شجاع فراری را باعدهٔ ارقشون وصاحب منصبان خودبغرض تصاحب تاج وتخت افغانستان بولایت قندهار سوق نمودواما قبلا توسط معاهدات لاهور وقندهار تجزیه ولایات شرقی افغانستان را که دردورهٔ برادران وزیر فتح خان از افغانستان مجزاشده بود بطور رسمی وقطعی ازشه شجاع اعتراف گرفت درهرحال امیر دوست محمد خان وبرادرانش باقشون انگلیز وشه شجاع مقابله نتوانسته قندهار وکابل که مراکز شان بود یکی بعددیگری سقوط کرد. ودولت افغانستان ظاهراً در دست شه شجاع ودر واقع بدست افسران انگلیسی افتاد. امیر دوست محمد خان هم که به بخارا پناهنده شده بود بعد از آنکه در سال ۱۲۵٦ بعزم استرداد کابل به افغانستان داخل وتا کوهستان پیش آمده بود کاری از پیش نبرده

به انگلیز ها تسلیم ودرهند اعزام گردید. ولی تسلط انگلیس وشه شجاع طولی نکشیده طوفان هیجانات ملی شدت کرد شه شجاع کشته شد واردوی انگلیز بعد از دادن تلفات سنگینی داثر مجاهدات ملت سرکرده گی وزیر محمد اکبرخان غازی باو رسید مجبور به تخلیهٔ افغانستان گردید . وانگلیس ها دراثر فشار ملت امیردوست محمدخان راباز ازهند بافغانستان فرستادند که مجدداً بوساطت وزیر اکبرخان غازی به پادشاهی افغانستان قبول شد امیر دوست محمدخان قندهار وهرات را بمرکز سلطنت ملحق ساخت وامیر شیرعلی خان جانشین امیردوست محمدخان کرمرد منوری بود خواست اردوی افغانی راتقویه وبواسطهٔ تاسیس مدارس وادارات منظم مملکت رابه ترقی وتمدن جدید آشنا سازد زیرا او مردی چون سید جمال الدین افغانی در دربار خود دیده بود امیر شیرعلیخان هنوز تازه قدم درراه تحولات اجتماعی گذاشته واستقلال افغانستان را اعلام نموده بود که دولت انگلیس از ارتباط سیاسی اوبا دولت روسیه بدبرده جنگ دوم افغان انگلیز رادرسال ۱۲۹۶ هجری آغاز کرد دریجنگ عجالتاً قشون انگلیز تا کابل رسید وامیر شیر علیخان فراراً در بلخ جاداد وامیر محمد یعقوب خان جانشین امیر شیر علیخان بامضای معاهدهٔ گندمک علاقه های شال کوت وفوشنج تا چمن کوژك . وعلاقه های کرم . ولندی کوتل رابه انگلیس واگذار ومشاورین وصاحب منصبان انگلیس رادرحکومت خود قبول کرد . مگر هیجان ملی افغانستان مجدداً شروع وقشون انگلیس در کابل ومیوند تلفات گرانی داده مجبور به تخلیهٔ افغانستان گردیدند وسرداران ملی چون جرنیل محمد جانخان غازی وردکی وملادین محمد معروف بمشك عالم اندری وسردار محمد ایوب خان وامثالهم در تاریخ نظامی افغانستان حصهٔ بالافتخاری گرفتند. انگلیس ها مجبوراً برای خاموش شدن هیجان ملی امیر عبدالرحمن خان (ضیاء الملة والدین) رابه حیث جانشین امیر محمد یعقوب خان شناخته ، امیر عبدالرحمن خان درموقع قبول امارت برای الحاق دوبارهٔ قندهار که انگلیس ها خواستند بصورت یك ریاست علیحده ازافغانستان مجزا سازند پافشاری کرد. انگلیس ها این ولایت افغانی رابا سائر ولایت به استثنای علاقه های که در اثر معاهدهٔ گندمك از افغانستان جدا شده بود ، جزء افغانستان تسلیم کردند ، ولی روابط خارجی افغانستان منحصر به انگلستان باقی ماند وهم امیر موصوف درسال (۱۳۱۱ هـ) نسبت به واگذاری علاقه های سوات - باجور - چترال - ارنوی - وزیری داور چاکی وچمن باانگلیس ها معاهده بسته وسرحد آزاد ازین وقت بمیان آمد ، مقارن همین وقت در اثر پیشقدمی روسیه علاقهٔ پنجده بدست روسها افتاد ولی در عوض امیر عبدالرحمان خان ولایت ورستان افغانی رابه دین اسلام آشنا وادارهٔ دولت را در آنجا قایم نمود جانشین این پادشاه امیر حبیب الله خان (سراج الملة والدین) هژده سال به روی سلطنت کرد وبعضی وسائل

تصاویر شاهان افغانستان

ازسلسلهٔ سلاطین افغانستان : شاهان قدیم

هیلیوکلس (درحدود ۱۳۰ ق - م)

اوتیدم دوم یکی ازشاهان باختر (بلخ)
(درحدود ۱۶۰ ق-م)

هرمایوس (درحدود ۲۵ ق-م)

میناندر (در حدود ۱۴ میلادی)

کانشکای کبیر (ازسلسلهٔ کوشانی)
« درحدود ۷۱ میلادی »

ازسلسلهٔ شاهان افغان وسلاطین افغانی که در خارج هم سلطنت کرده‌اند

سلطان محمود غزنوی شهنشاه افغان
(۳۸۸ هـ - ق)

سلطان غیاث الدین غوری شهنشاه افغان
(۵۵۸ هـ - ق)

سلطان شهاب الدین غوری شهنشاه افغان
(۵۶۹ هـ - ق)

سلطان قطب الدین ایبک (۶۰۲ هـ - ق)

سلطان آرام شاه (۶۰۷ هـ - ق)

سلطان شمس‌الدین التمش (۶۰۷ هـ - ق)

سلطان رکن‌الدین فیروزشاه (۶۳۳ هـ - ق)

ملکه رضیه (۶۳۴ هـ - ق)

سلطان معزالدین بهرام شاه (٦٣٧ ه - ق)

سلطان علاؤالدین مسعود شاه(٦٣٩ ه - ق)

سلطان ناصرالدین محمودشاه اول(٦٤٤ ه - ق)

سلطان غیاث الدین بلبن (٦٦٤ ه - ق)

سلطان معزالدین کیقباد (۶۸۶ هـ - ق)

سلطان علاؤالدین خلجی محمدشاه اول (۶۹۵ هـ.ق)

سلطان ابراهیم لودی (۹۲۳ هـ - ق)

شیرشاه سوری شهنشاه افغان (۹۴۶ هـ - ق

ازسلسلهٔ شاهان افغانستان : هوتکی ها

میرویس خان بابای هوتکی موسسهٔ سلسلهٔ هوتکی ها (۱۱۲۷ هـ - ق)

شاه محمود هوتکی شهنشاه افغان (۱۱۳۵ هـ - ق) (معروف به میرویس نیکه)

از سلسلهٔ شاهان افغانستان: سلاطین سدوزائی

احمدشاه بابای غازی شهنشاه افغان (۱۱۶۰ هـ - ق)

تیمورشاه غازی شهنشاه افغان (۱۱۸۷ هـ - ق)

شاه‌زمان (۱۲۰۷ هـ - ق)

شاه شجاع (۱۲۱۶ هـ - ق)

ازسلسلهٔ شاهان افغانستان و سلاطین محمدزائی

امیر دوست محمد خان (۱۲۴۲ هـ - ق)

امیر شیر علیخان (۱۲۸۰ هـ - ق)

امیر محمدافضل خان (۱۲۸۲ ه - ق)

امیر محمد اعظم خان (۱۲۸٤ ه - ق)

امیر محمد یعقوب خان (۱۲۹٦ ه - ق)

امیرعبدالرحمن خان (۱۲۹٦ ه - ق)

اعلیحضرت امیر حبیب الله خان شهید (۱۳۱۹ هـ ـ ق)

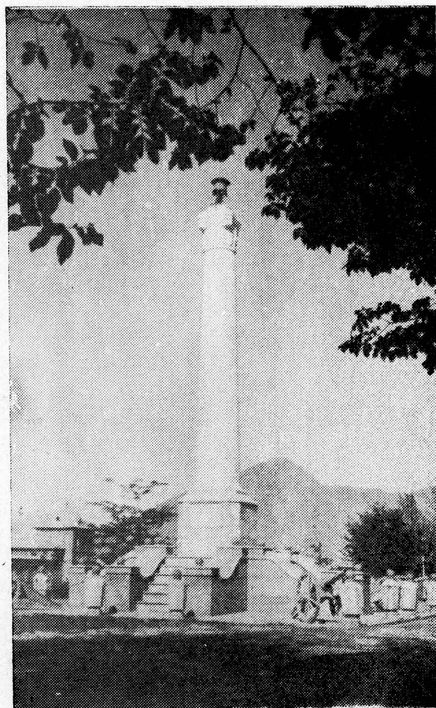

والاحضرت امان الله خان شاه مخلوع (۱۳۳۷ هـ ـ ق)

اعلیحضرت شهید سعید محمد نادر شاه غازی « نورالله مرقده » (۱۳٤۷ هـ - ق)

مینار استقلال

بیاد گار فدا کاری های فرزند رشید افغان
اعلیحضرت غازی محمد نادر شاه شهید رحمة الله
علیه محصل حقیقی استقلال افغانستان درسنه ۱۲۹۸
بنا گردیده است

مدنیت را درمملکت وارد ساخت ودر جنگ بین‌المللی اول بیطرفی خود را اعلام نمود. معاهدات قدیم را توسط معاهدهٔ سال ۱۳۲۳ هجری باانگلیز ها تائید کرد . درسال ۱۳۳۷ هجری (دورهٔ امانیه) مجدداً استقلال افغانستان اعلان وجنگ سوم افغان وانگلیز شروع شد ودرنتیجه مارشال فاتح اینجنگ سپهسالار محمد نادر خان غازی (اعلیحضرت پادشاه آیندهٔ افغانستان) علامت فتح و فیروزی حاصل کرد ازین بعد تاریخ افغانستان عوض شده تمدن جدید درمملکت قبول میشود . ولی بعد از ده سال یکعوت ارتجاعی بنام حبیب‌الله‌بچهٔ سقاو از ضعف ادارهٔدولت‌سوء‌استفاده وحکومت راسقوط داده خود اعلان پادشاهی نمود (۱۳۴۷)مگر بزودی سپه سالار محمد نادر خان فاتح تل درجنگ سوم افغان وانگلیز یك قوای ملی تشکیل وارتجاعیون را مغلوب ودولت جدیدی تشکیل نموده مجدداً مملکت را بطرف تکمل میراند. جانشین محمد نادرشاه فرزند ش اعلیحضرت‌محمد ظاهر شاه است که امروزه مصروف امور ترقی وتعالی کشور افغانستان بوده تمام وسایل عصری را درراه حصول این آرزوو مرام ملی جستجووتهیه میفرماید .(رجوع‌بمادهٔ محمد نادرشاه ومحمدظاهر شاه وسائر اعلام مذکوره)

پادشاهان محمدزئی افغانستان :

امیر دوست محمد خان	جلوس	۱۲۵۹	هجری	قمری
امیر شیر علیخان	»	۱۲۷۹	»	»
امیر محمدافضل‌خان	»	۱۲۸۳	»	»
امیر محمداعظم خان	»	۱۲۸٤	»	»
امیر شیرعلیخان (مکرر)	»	۱۲۸۵	»	»
امیر محمد یعقوبخان	»	۱۲۰۶	»	»
امیر عبدالرحمن‌خان	»	۱۲۰۷	»	»
امیر حبیب الله‌خان	»	۱۳۱۹	»	»
امیر امان‌الله خان	»	۱۳۳۷	»	»
محمد نادرشاه غازی	»	۱۳٤۸	»	»
اعلیحضرت‌متوکل علی‌الله‌محمدظاهرشاه	»	۱۳۵۲	»	»

(سوم زراعت در افغانستان :)

اگر چه افغانستان مملکت زراعتیست مگر بنسبت کوها وریگستانها وقلت آب تقریباً خمس اراضی مملکت زیر زرع گرفته شده است مسئلهٔ آب در افغانستان مسئلهٔ بزرگیست زیرا باران کم و آبهای که‌از دریاچه‌های کوها سرازیر میشوند اکثر در راه واطراف

بتمام میرسد وبواسطهٔ که در افغانستان نباتات محافظ رطوبت وجود ندارد (برای علاج این
نقیصه طوری که حکومت درنظر گرفته است سده درحال اعمار میباشد تا جریان این نوع
جویبارها را اداره وآبیاری را آسان وتولید برق هم بنماید) . درحین زمین دیده میشود که
زراعت بمواقع مخصوص محدود شده است که اغلب آن دور شهرهای کابل ، قندهار ، هرات
ومیدانهای شمال هندوکش درجائی که آبزیاد است میباشد . در وادیها ومیدانهای که توسط
آب رسانی مصنوعی حاصلخیز شده زراعت به پیمانهٔ زیاد صورت میگیرد . معمولاً از یك
زمین دوفصل بر میدارند وچون درافغانستان زمین برای زراعت مساعد وآب وهوا بنسبت
که هم حاره ومعتدل است متنوع بوده زرع قوت میگیرد . آبیاری درافغانستان عمومی وگرچه
طرق آبیاری مثل زراعت بصورت ابتدائی است با آنهم افغانها که در استعمال آن ماهرند طور
رضائیت بخش از آن استفاده مینمایند . طریقهٔ عادی آبیاری توسط کانالهای عادی ازدریا
میشده درجاهائیکه این طریقه مساعد نبوده وآب نزدیك سطح زمین است به فواصل قریب
قطار چاه بیك شیب حفرو دیوار های زیر زمین باهم وصل میشوند (یعنی کاریزها) بدین
ترتیب حجم آب زیاد ودر جاهائیکه ارتفاع طبیعی تقاضا میکند روی زمین آورده میشود .
غله جات ، میوه جات ، پنبه تریاك ، حبوبات تنباکو حاصلات مهم افغانستان است این مملکت
نسبت بمیوه جات خود مخصوصاً خربوزه وانگور شهرت دارد میوه جات تازه وخشك صادرات مهم
خاصتاً بهند ویا کستان میباشد . انواع نباتات ادویه وی وصنعتی بمقادیر زیاد حتی برای تجارت
هم یافت میشود (برای معرفی انواع نو وسعهٔ زراعت از طرف حکومت مساعی زیاد بخرج
وفورمهای تجربه وی تاسیس گردیده یك مکتب زراعت در کابل هم موجود است) نیشکر وپنبه
در حصص گرمسیر مملکت میروید اراضی برای چراگاه وعلف چر زیاد وعادات خانه
بدوشی بسیاری از مسکونین آن سبب تزئید ثروت در افغانستان میشود .

محاصل سبزیجات اکثر آشامل سبزیجات اهلیست ازقبیل سبزی پالك ، پیاز ، سیر ، شلغم ، زردك ،
کرم ، کدو ، کچالو ، لبلبو ، گشنیز ، بادنجان سیاه وسرخ وغیره درحالیکه محاصیل سبزیجات غیراز
زراعت خود روعبارت ازخردل ، شرشم ، بیدانجیر ، ومنگ میباشد که بمقدار وافری یافت میشود .

اصول زمینداری در افغانستان به سیستمیکه مخلوط از قوانین حکومت ، عادات قبیلوی وملکیت
شخصی یك اصول بیچیده میباشد زمینهای لامزروع ملك حکومت شناخته میشود و اراضی
مزروعه در دست مالکین شخصی میباشد که این مالکین شخصی اساساً زمینداران وزارعین میباشند
که روی هم رفته حاصلات گندم سالانه در حدود (٦٦٦ ٢٩١) طن ازجو (١٢٨٨٨/٠)
طن جواری (٣٤٧٢ ٢٢) طن (پنبه ٨٣٥٠٠) طن لبلبو (٣١٦٥٤) طن برنج (٢٥٠٠٠)
طن واز دیگر حبوبات (١٨٩٥٨٠) طن تخمین میشود .

چهارم، تولیدات

حکومت افغانستان بقصد استفاده از مواد خام و برقرار ساختن تعادل صادرات وواردات مملکت وهم تهیهٔ زمینه کار برای افراد کشور از سال ۱۳۲۰ برای صنعتی ساختن مملکت تحت یک پروگرام دقیقی داخل اقدامات گردیده وبا کمک و همراهی حکومت این پروژه ازطرف وزارت اقتصاد ملی وبانک ملی افغانستان روی کار و ازبوجود آوردن موسسات صنعتی های موفق گردید تا اندازهٔ درین راه پیشرفت حاصل نماید . تولیدات صنعتی افغانستان قسماً تولیدات صنایع دستی و قسمتی هم ماشینی است . منسوجات دستی افغانستان ازجملهٔ ای صنایع اساسی کشور محسوب میشود مانند کرک شرو، برک پتو پوستین ، قالین ، قالچه ، گلیم نمد ، منسوجات ابریشمی وغیره مصنوعات دیگر مثل زیورات طلا و نقره آلات آهنی ظروف مسی برنجی وغیره . تولیدات ماشینی افغانستان عبارتست از منسوجات پشمی صحن کورهٔ پارچه جات نخی برای لباس، شکر از لبلبو وهم مواد خام وتخم خام پنبه که از تولیدات زراعتی وماشینی گرفته میشود وتولیدات مصنوعات فابریکات حجاری ومعماری وچرمگری کوگرد سازی شیرینی سازی وحفظ میوه هم از تولیدات عمدهٔ کشور بحساب می آید . صنایع دستی افغانستان از ازمنهٔ قدیمه صنایع فامیلی ومشاغل آزاد بوده وقسما منسوجات دستی توسط اشتراک افراد صنعتکاران چندی بعمل می آید .

صنایع ماشینی قبلا درتحت ادارهٔ حکومت بوده ولی بعدها قرار تصمیم وزارت اقتصاد ملی ادارهٔ فابریکات تحت اختیار موسسات صنعتی گذشته بعد که فعلا حکومت درمسائل مهم ومشکل با این موسسات جهة سهولت کار کمک وهمراهی مینماید فعلاً احتیاجات عمدهٔ کشور ماشین ها آلات متنوعه، سامان برقی وغیره است که درمقابل صادرات قره قل، پنبه، پشم، میوه جات وغیره وارد کشور میشود .

تولیدات چوب چار تراش در قسمت کهسار جنوبی و مشرقی کشور بمیزان معتنابهی وجود دارد که قسما بخارج هم صادر میشود . منابع معدنی افغانستان خیلی زیاد و معتنابها میباشد ولی قلیلی از آن بکار انداخته شده است مشکلات وموانع عمده که درین باره تا این اواخر وجود داشت عبارت از فقدان سرکهای خوب بود چنانچه حکومت حاضره باین حقیقت که ترقی و انکشاف منابع معدنی تا کدام اندازه بصنایع فلزی و کیمیاوی اثر دارد بخوبی پی برده راها وشوسه ها را تقریبا در تمام مملکت برای تسهیل حمل و نقل انشاء و تعمیر کرده در علاوه معدن شناسان افغانی را که در خارج تحصیل کرده اند برای معاینهٔ کوهها ومعدنهای افغانستان تعیین و اعزام وامید قوی است که در آیندهٔ قریب منابع طبیعی

افغانستان بصورت معتنابهی کسب ترقی وتوسعه بنماید و هم متخصصین این فن طوریکه عقیده دارند باید افغانستان در آیندهٔ قریب از نقطهٔ نظر معدنیات حائز اهمیت بزرگی گردد چه این مملکت ازحیث معدنیات خیلی غنی وثروتمند بوده وچندین معدن مهم آهن خام وذغال تاحال کشف شده است چنانچه اهالی شغنان در بدخشان آهن راذوب وسامان کار آمدخود را ازان تهیه میدارند . همچنین اراضی که علامات داشتن پطرول دران ظاهر شده است زیاد کشف و مهمترین ومفیدترین این اراضی درعلاقه جات ولایت شمالی از قبیل شبرغان وهم در موضع معروف به «تیرپل» واقع بمغرب ولایت هرات بمشاهده پیوسته است . علاوتاً طلا بمقدار کم از نهرهای لغمان ومحلات متصل وهمجوار آن واز دریاهای بدخشان وقطغن گرفته میشود معدن معروف نقره در رأس درهٔ پنجشیر در هندوکش موجودست معدن آهن قریب معابر بامیان بوفرت وجود دارد ودر بعضی حصص هندوکش نیز پیدا میشود معدن مس در اکثر نقاط مختلفهٔ مملکت پیدا میشود اماتا کنون بکار انداخته نشده اند . فولاد در شینوار (شاخهای سفیدکوه مشرقی افغانستان) ودر کاکر موجودیت داردونیز معدنیات سرب در هرات بکثرت وجودداشته اکثریه سربی که امروزه درافغانستان مستعملست ازهمانجا میباشد وهم سرب وسنگ سرمه قریب منبع ارغنداب (۳۲ میل بطرف شمال غزنی) ودر درهٔ غوربند شمال کابل پیدا میشود • دردرهٔ غوربند خصوصا درموضع فرنجل یك معدن بزرگ سرب ازقدیم وجود داشته وبکار انداخته شده است . سنگ سرمه درشاه مقصود بابا که ۳۰ میلی شمال قندهار واقعست پیدا میشود . سنگ گوگرد که آنرا اززمین بصورت قطعات کوچك بدست میاورند درهرات بوده مقدار کافی آنرا از هزاره جات بدست میاورند . سال آمونیاك نیز از همان موضع آورده میشود سنگ گچ بمقادیر زیادی در دشتهای قندهار یافته میشود ذغال سنگ (شاید ازنوع لینت آن) دروادی غوربند وبقریب معبر خورد کابل دستگیری ونیز بصورت وافر درخاکهای جنوب مغرب افغانستان پیدا شده و علی الاکثر در بالای آبهای کاریز و کانالهای زیرزمینی اجرای تاثیر مینماید . یاقوت - زبرجد (یازمرد) ولاجورد درجه اعلی ازبدخشان بدست می آید .

معادن ذغال که دارای جنسیت اعلی ونسبتاً ذخایر بزرگ میباشد درقسمت شمال هندوکش واقع ومستر گریس بخ موجودیت یکی ازمعدن ذغال را که درناحیهٔ درهٔ صوف کشف گردیده درحدود پنجاه ملیون طن تخمین نموده بود ولی تحقیقات اکتشافی که درین آواخر ازطرف هیئت (جیالو جیکل سروی آف اندیا) بنواحی ذغال داردرهٔ مذکور بعمل آمد موجودیت ذغال درهٔ (تورو شیشك را درراورت خوش بقدار (۱٤٦١٣٢٤) طن توضیح نموده اند . همچنان هیئت موصوف موجودیت ذغال « اشپشته » وبرفك را (۲۱۹۷۳۶) طن تخمین کرده ومعدن

ذغال کرکر که درده میلی فابریکهٔ قند بغلان وفابریکهٔ نساجی پلخمری واقعست فعلا درتحت عملیات اکتشافی واستخراجی بوده وموجودیت ذغال آن در چندین ملیون طن بالغ میشود که عوض تیل دیزل ذغال مذکور درمحروقات ماشین قندسازی بکار میرود وذغالیکه برای احتیاجات مرکز ضرورتست ازاش پشته نقل داده بکابل آورده میشود که قسمت خا که آن تو سط ماشینهای بریکت بصورت قالب ریختانده و بمصرف محروقات میرسد .

معدن طلای قندهار مستلزم تحقیقات وعملیات اکتشافی بوده نمونه های سنگ ریشه که از نقاط مختلف کشف گردیده است تاجائیکه ملاحظه میشود خام وجوان بوده بصورت ریشه‌های دراز جدا نمیگردد صرف معدن ریشه که در سمت جنوبی افغانستان کشف گردیده رشته های آن بدرازی ده تاسیزده انچ میباشد که معدن آنهم ایجاب تحقیقات وعملیات اکتشافی را مینماید . معادن ابرك نیزدر نقاط مختلف پیدا وبیشتر مستلزم تحقیقات میباشد . ابرك پنجشیر ومیدان که از قسم (میسکویت) میباشد بسبب نزدیکی مرکزوتسهیلات ترانسپورت قابل فروش واقع شده می‌تواند معادن نمك سنگی درولایت مزار شریف وقطغن بذخایر وسیع ومقادیر کافی وجوددارد ونمك رسوبی که ازآب منجمدمیشود درولایت مزار شریف.اندخوی میمنه ونمکسار غوریان - هرات وفراه وقندهار بپیمانهٔ بزرگ موجود است .

معادن گچ درعلاقهٔ مشرقی وبدك ولایت مزارشریف، قطغن - هرات، وقندهار بمقدار کثیر پیدایش دارد . معادن گرافیك تاکنون که کشف گردیده مستلزم تحقیقات میباشد .

علاوتاً معادن بزرگ مرمر در افغانستان از مرمر میدان و خواجه بغرا و سنگ رخام بهسود، دایزنگی، قندهار ، میمنه در فابریکه حجاری مرکز مو بلها و اسباب زینت تیار میکنند . سنگهای (امی تست که از خاندان کواتز) وبرنگ بنفش میباشد معادن آن در قندهار کشف وبجواهر سازی به قسم آلات زیور مورد استعمال قرار داده میشود . لعل وتومالین ، که از معدن مکشوفه بدست آمده دارای صفات خوبی نبوده صرف یك قسم نمونه تورمالین موسوم به « روزلیت » که دارای رنگ گلابی واز موضوع سروبی دستیاب شده است در جواهر سازی مورد استعمال قرار داده شده میتو اند . لاجورد افغانستان که در نوعیت و صفات خود بهترین لاجوردهای دنیا محسوب میشود بدخشان را شهرت بین المللی داده است .

پنجم : تجارت

تا چند سال قبل از جنگ بین المللی دوم یعنی از شروع ۱۳۱۰ (۱۹۳۰) ع سیستم تجارت در افغانستان که سابق بطور انفرادی معمول بود باصول تجارت مروجه عصری تبدیل وبانا سیس بانك و شرکت های تجارتی کشور رونق تازه کسب نموده روابط تجارتی مملکت که سابقاً منحصر بشهر های خارجی نزدیک سرحدات مملکت بود با اکثر ممالك اروپا و امریکا برقرار گردید .

بانك ملی افغان در تجارت کشور سهم بارزی داشته وموسسات صنعتی و تجارتی مملکت را عملیات این بانك تقویه می نماید . انتشار بانکنوت جمع آوری وکنترول اسعار خارجه از وظائف دافغانستان بانك است

طوریکه از احصائیه های سابق دوائر رسمی معلوم میشود قبلاً واردات از صادرات افزون بوده وتعادل بین تجارت وارداتی وصادراتی موجود نبوده دراثر مساعی که ازطرف حکومت دریں قدر مدت بعمل آمده است این تعادل قائم و امید قوی میرود در آتیه نزدیك صادرات مملکت بر واردات آن سبقت ورزد .

قبل از جنگ دوم جهان تجارت افغانستان با ایران روسیه وهند و از طریق هند با بعضی ممالك اروپا دائر بود مگر از چندیسی که تجارت افغانستان با امریکا نیز دائر گردیده روز بروز تجارت با امریکا در ترقی وتقریباً ۸۰ فیصد معاملات تجارتی مملکت با هند و امریکا صورت گرفته . ۲۰ فیصد آن باممالك دیگر می باشد .

راه های بزرگ تجارتی که باپاکستان وهند وصل گردیده است کابل وپشاور وقندهار وچمن بوده ووسائل حمل و نقل اکثراً با ساختمان جاده های عصری بواسطه موتر است . نود فیصد ارقام صادراتی افغانستان را پوست قره قل میوهٔ تازه وخشك وپنبه پشم وبزغنج پوست باب دیگر قالین صنعیات پادام ودیگر مغزیات وغیره اشیا تشکیل میدهد که احصائیه ذیل تایك درجه میتواند برای قارئین محترم مسئله را روشن گرداند .

صفحه (۱) احصائیه صادرات

	۱۳۲۱		۱۳۲۲		۱۳۲۳		ملاحظات
	مقدار	قیمت	مقدار	قیمت	مقدار	قیمت	
کشمش سبز	۲۰۶۰ - تن	۳۶۷۵۰۰۰ - افغانی	۲۸۹۰ - تن	۸۹۸۴۰۰۰ - افغانی	۱۸۰۳۲ - تن	[illegible] - افغانی	
کشمش سرخ	۷۳۶۱ - ″	۲۵۲۸۹۰۰۰ - ″	۵۳۸۴ - ″	۲۳۳۲۰۰۰ - ″	۷۳۵۳ - ″	[illegible]	
کشمش سیاه	.	-	۷۳۵ - ″	۱۳۲۹۰۰۰ - ″	۱۲۴۸ - ″	۲۲۰۹۶۰۰۰ - ″	
منقه	۴۸۰ - ″	۶۲۳۰۰۰ - ″	۱۳۳ - ″	[illegible] - ″	۱۵۶ - ″	[illegible]	
آبجوش	۱۰۷۷ - ″	۲۴۶۱۰۰۰ - ″	۲۰۹۰ - ″	[illegible] - ″	۱۸۱۴ - ″	[illegible]	
آلو بخارا	۱۷۰ - ″	۴۶۸۰۰۰ - ″	۲۱۱ - ″	۳۶۳۰۰۰	۴۱۵ - ″	[illegible]	
شکرپاره	۹۹۵ - ″	۲۴۰۸۰۰۰ - ″	۵۱۱۳ - ″	۱۳۲۹۵۰۰۰ - ″	۱۵۶۴ - ″	۲۲۱۳۰۰۰ - ″	
بشتنق	۴۸ - ″	۱۲۹۰۰۰ - ″	۳۰ - ″	۷۲۳۰۰۰ - ″	۱۰ - ″	[illegible] - ″	
انجیر	۲۷۶ - ″	۶۸۴۰۰۰ - ″	۴۶۴ - ″	۱۱۶۷۰۰۰ - ″	۳۰۳ - ″	۱۹۱۶۰۰۰ - ″	
توت خشک	۲ - ″	۱۰۰۰ - ″	۱۱ - ″	۲۷۰۰۰ - ″	۲ - ″	۲۰۰۰ - ″	
مغز پسته	۲۳۳۲ - ″	۲۷۲۳۵۰۰۰ - ″	۳۱۵ - ″	۲۵۸۰۰۰۰ - ″	۱۹۴ - ″	۲۳۲۳۸۰۰۰ - ″	
بادام	۴۰۹۹ - ″	۱۸۸۱۳۰۰۰ - ″	۲۵۹۹ - ″	۲۵۹۲۸۰۰۰ - ″	۴۷۱۱ - ″	۴۵۷۱۰۰۰ - ″	
پسته پوست دار	.	-	۳۰۰ - ″	۱۶۹۰۰۰۰ - ″	۱۱۶۵ - ″	۱۲۵۱۳۰۰۰ - ″	
سائر میوه های خشک	۱۲۸ - ″	[illegible] - ″	۱۳۶ - ″	۱۰۴۵۰۰۰ - ″	۲۴۱ - ″	۲۲۰۹۰۰۰ - ″	
جمعاً	۶۹۰۱۸ - ″	۸۲۵۰۸۰۰۰ - ″	۲۰۲۹۱ - ″	۹۵۲۶۶۰۰۰ - ″	۳۱۵۲۵ - ″	۱۱۷۷۵۶۰۰۰ - ″	

صفحه (۴) احصائیه صادرات

نوع تجارت	۱۳۲۱ مقدار	۱۳۲۱ قیمت	۱۳۲۲ مقدار	۱۳۲۲ قیمت	۱۳۲۳ مقدار	۱۳۲۳ قیمت	ملاحظات
انگور	۲۵٦۹ - تن	۷۲۹٦۰۰۰ - افغانی	۷۹۸۵ - تن	۱۹۸۹۵۰۰۰ - افغانی	۷۴۲۴ - تن	۲۲۲۷۲۰۰۰ افغانی	
خربوزه	۹۲ - 〃	۱۳۲۰۰۰ - 〃	۲۸۰ - 〃	۴۹۰۰۰ - 〃	۲۴۵ - 〃	۴۹۰۰۰ - 〃	
انار	۴۲۸۰ - 〃	۸۵٦۰۰۰۰ - 〃	۷۹۵۰ - 〃	۱۷۸۰۸۰۰۰ - 〃	۷۱۱٦ - 〃	۲۱۳۴۸۰۰۰ - 〃	
سیب تازه	۲۷۰ - 〃	٦۷۵۰۰۰ - 〃	۷٦۵ - 〃	۲۱۷۳۰۰۰ - 〃	۹۱۸ - 〃	۲۲۹۵۰۰۰ - 〃	
شفتالو	۲۸ - 〃	۷۰۰۰۰ - 〃	۲۱۰ - 〃	۵۲۵۰۰۰ - 〃	۷۹ - 〃	۱۹۸۰۰۰ - 〃	
تاک	۲ - 〃	۵۰۰۰ - 〃	۱۱ - 〃	۳۱۰۰۰ - 〃	۳ - 〃	۸۰۰۰ - 〃	
زردآلو	۲٦٦ - 〃	۵۸۵۰۰۰ - 〃	۲۹۵ - 〃	۷۱٦۰۰۰ - 〃	۱۰۰ - 〃	۹٦۰۰۰ - 〃	
آلوچه و آلو سیاه	.	.	۳ - 〃	۷۰۰۰ - 〃	۲ - 〃	۵۰۰۰ - 〃	
سایر میوه های تازه	۳۴ - 〃	٦۸۰۰۰ - 〃	۲۰ - 〃	۵۰۰۰۰ - 〃	۱۴ - 〃	۳۱۰۰۰ - 〃	
جمعا	۷۵۳۱ - 〃	۱۷۳۹۱۰۰۰ - 〃	۱۷۵۱۸ - 〃	۴۱٦۹۵۰۰۰ - 〃	۱٦۲۸۱ - 〃	۴۷٦۰۷۰۰۰ - 〃	

صفحه (۳) احصائیه صادرات

نوع	۱۳۲۱ مقدار	۱۳۲۱ قیمت	۱۳۲۲ مقدار	۱۳۲۲ قیمت	۱۳۲۳ مقدار	۱۳۲۳ قیمت	ملاحظات
پنبه	۲۴۰۱ - تن	۱۲۷۱۳۰۰۰ افغانی	۲۷۳۱ - تن	۲۵۳۶۱۰۰۰ افغانی	۳۰۹۵ - تن	۳۱۱۸۸۰۰۰ - افغانی	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	۱۴۱۵	۴۰۸۰۰۰	۱۹۴۶	۴۸۰۰۰۰	
زیره	۱۴۰	۴۴۴۰۰۰	۴۸۹	۳۴۲۳۰۰۰	۳۰۸	۲۳۱۰۰۰۰	
شیرخشت	[illegible]	۱۸۸۰۰۰	۸۷۶ر۰	۶۹۸۰۰۰	۱۲/۷۹۹	۱۵۷۹۴۰۰	
[illegible]	۳۴	۱۶۱۰۰۰	۷۱	۳۵۵۰۰۰	۱۵۷	۹۴۲۰۰۰	
شیرین بویه	۱۷۱	[illegible]	۲۱۱	۳۸۰۰۰	۷۴۵	۱۶۵۰۰۰	
سائر ادویه یونانی	[illegible]	۳۵۴۰۰۰	۲۳۴	۵۶۵۰۰۰	۲۹۶	۶۶۷۰۰۰	
خشخاش	۴	۲۸۰۰۰	۹	۵۴۰۰۰	۲۲	۱۱۰۰۰۰	
سائر حبوبات	۳۸	۵۷۰۰۰	۱۳۷	۴۱۱۰۰۰	۱۸۹	۲۱۵۰۰۰	
ترکاری سبزیجات	۱۰۰	۱۵۰۰۰۰	۲۱۳	۳۱۳۰۰۰	۱۲۰	۱۹۸۰۰۰	
تنباکو	۱۴۹	۱۶۵۰۰۰	۱۹۹	۴۷۸۰۰۰	۱۷۲	۴۱۲۰۰۰	
کنجد	.	.	۱۲۴	۶۲۰۰۰	۴	۱۹۸۰۰	
چوب داکو چهار تراش	۱۵۲۷	۷۸۰۰۰	۶۸۷	۲۷۸۰۰۰	۱۴	۲۸۰۰۰	
جمعاً	۲۸۷۳۰	۲۲۴۳۹۰۰۰	۱۲۳۹۳	۳۳۷۶۰۰۰۰	۱۹۷۴۷	۳۹۱۱۲۰۰۰	

نوع اجناس	۱۳۲۱ مقدار	۱۳۲۱ قیمت	۱۳۲۲ مقدار	۱۳۲۲ قیمت	۱۳۲۳ مقدار	۱۳۲۳ قیمت	ملاحظات
پوست قره قلی	۷۱۲۰۷۵ - جلد	۷۳۱۳۰۰۰ - افغانی	۲۲۲۳۸۴۵ - جلد	۲۲۲۳۱۸۰۰۰ - افغانی	۲۲۴۲۴۴۰ - جلد	۲۹۳۴۱۸۰۰۰ - افغانی	
پوست بزی وگوسفندی	۲۹۹۸۰۲ - «	۱۳۴۹۰۰۰ - «	۳۱۰۷۹۵ - «	۱۸۶۵۰۰۰ - «	۴۴۶۷۸۶ - «	۲۹۰۴۰۰۰ - «	
پوست روباه	۲۲۱۸۶ - «	۵۶۱۰۰۰ - «	۷۴۵۰۰ - «	۳۳۴۰۰۰۰ - «	۳۰۸۷۵ - «	۲۷۹۰۰۰ - «	
پوست خفک	۷۱۱ - «	۶۵۰۰۰ - «	۲۱۷۱ - «	۴۰۵۰۰۰ - «	۱۵۸۳ - «	۳۱۷۰۰۰ - «	
پوست گربه	۱۵۸ - «	۱۰۰۰ - «	۱۸۸ - «	۱۰۰۰ - «	۲۰۴ - «	۲۰۰۰ - «	
پوست گرگ	۲۴۲ - «	۶۰۰۰ - «	۴۱۳ - «	۱۳۰۰۰ - «	۲۲۶ - «	۹۰۰۰ - «	
سائر پوست های قیمتی	۵۰۰ - «	۱۲۰۰۰ - «	۴۳۷ - «	۱۱۰۰۰ - «	۱۵۲ - «	۶۰۰۰ - «	
جمله شد پوست باب	۱۰۳۵۷۲۹ - «	۷۵۱۲۴۰۰۰ - «	۲۹۱۲۳۹۹ - «	۲۲۷۹۵۳۰۰۰ - «	۲۷۲۶۲۶۶ - «	۲۹۶۹۳۸۰۰۰ - «	
پشم گوسفندی	۱۳۱۳ - تن	۷۸۷۲۰۰۰ - «	۵۶۸۲ - تن	۲۳۸۴۳۰۰۰ - «	۸۴۵۱ - تن	۴۶۹۲۸۰۰۰ - «	
قالین وقالینچه	۴۰۱۲۴ - متر مربع	۴۲۹۳۰۰۰ - «	۷۲۵۳۰ - متر مربع	۷۲۵۳۰۰۰ - «	۵۸۵۵۵ - متر مربع	۷۰۲۷۰۰۰ - «	
روده	۴۱۹۳۷۸ - دانه	۴۳۸۰۰۰ - «	۵۱۳۸۶۳ - دانه	۱۱۵۰۰۰ - «	۱۱۷۰۰۰ - دانه	۲۵۵۰۰۰ - «	
گلیم ونمد	۵۷۹۵ - متر	۱۷۲۰۰۰ - «	۶۵۱۰ - متر	۳۲۶۰۰۰ - «	۶۹۴۵ - متر	۴۸۶۰۰۰ - «	
پوستین وپوستینچه	۲۲۴۵۲ - دانه	۸۹۸۰۰۰ - «	۵۷۲۲ - دانه	۳۴۳۰۰۰ - «	۳۵۴۸ - دانه	۲۶۶۰۰۰ - «	
جمعاً	مختلف ۴۹۴۰۲۵	۸۹۱۹۶۰۰۰ - «	مختلف ۲۰۴۳۰۷	۲۷۰۸۶۸۰۰۰ - «	مختلف ۱۹۳۴۹۹	۳۵۱۸۹۵۰۰۰ «	

صفحه (۵) احصائیه صادرات

نوع اشیاء	۱۳۲۱ مقدار	۱۳۲۱ قیمت	۱۳۲۲ مقدار	۱۳۲۲ قیمت	۱۳۲۳ مقدار	۱۳۲۳ قیمت	ملاحظات
منسوجات پشمی	۵۲۸۴ میتر	۱۵۹۰۰۰ - افغانی	۲۵۲۷ میتر	۸۸۰۰۰ - افغانی	۵۸۳ میتر	۲۳۰۰۰ - افغانی	
منسوجات ابریشمی	۷۰ - "	۲۰۰۰ - "	۴ - "	۲۰۰ - "	۲۴ - "	۱۰۰۰ - "	
چرم، پوست و ادویه	۴۳۵۷۳ - جلد	۸۷۱۰۰۰ - "	۴۲۵۶۱ - جلد	۱۳۱۳۰۰۰ - "	۹۷۳۴۶ - جلد	۲۰۲۰۰۰ - "	
[illegible] نباتی / [illegible] مصنوعات [illegible]	مختلف	۱۱۱۶۵۰۰۰ - "	مختلف	۳۷۹۵۷۰۰۰ - "	مختلف	۳۰۱۹۹۰۰۰ - "	
	۴۸۹۲۷ مختلف	۱۲۱۹۷۰۰۰ - "	۵۹۲ ۴ - "	۲۹۲۵۸۲۰۰۰ افغانی	۲۲۲۰۹۰۰۰ افغانی	۶۷۹۵۳ مختلف	

جدول ۶۹ احصائیه صادرات

نوع اجناس	۱۳۲۱ مقدار	۱۳۲۱ قیمت	۱۳۲۲ مقدار	۱۳۲۲ قیمت	۱۳۲۳ مقدار	۱۳۲۳ قیمت	ملاحظات
جمله شد ورق اول میوه خشک	۱۹۰۲۸ - تن	۸۲۵۰۸۰۰۰ - افغانی	۲۰۲۹۱ - تن	۸۵۲۶۶۰۰۰ - افغانی	۲۱۵۲۵ - تن	۱۱۷۷۵۶۰۰۰ - افغانی	
جمله شد ورق دوم میوه تازه	۷۵۲۱ - ″	۱۷۳۹۱۰۰۰ - ″	۱۷۵۱۸ - ″	۴۱۶۹۵۰۰۰ - ″	۱۶۲۸۱ - ″	۴۷۶۰۷۰۰۰ - ″	
جمله شد ورق سوم مواد نباتی	۲۸۷۳۰ - ″	۲۴۴۳۹۰۰۰ - ″	۱۲۳۹۳ - ″	۲۳۷۶۰۰۰۰ - ″	۱۹۷۴۷ - ″	۳۹۱۱۲۰۰۰ - ″	
جمله شد ورق چهارم مواد حیوانی	۱۰۳۵۷۲۹ - جلد ۴۹۴۰۶۵ مختلف	۸۹۱۹۶۰۰۰ - ″	۲۱۱۲۳۹۹ جلد ۶۰۴۳۰۷ مختلف	۲۷۰۸۶۸۰۰۰ - ″	۲۷۲۶۲۶۶ جلد ۱۹۴۴۹۹ مختلف	۳۵۱۸۹۵۰۰۰ - ″	
جمله شد ورق پنجم مواد حیوانی	۴۸۹۲۷ مختلف	۱۲۱۹۷۰۰۰ - ″	۴۵۰۹۲ مختلف	۳۹۲۵۸۲۰۰ - ″	۶۷۹۵۳ - ″	۲۲۲۰۹۰۰۰ - ″	
جمع کل	۵۵۲۷۹ - تن ۱۰۳۵۷۲۹ جلد ۵۴۲۹۹۲ مختلف	۲۲۵۷۳۱۰۰۰ - ″	۵۰۲۰۲ - تن ۲۱۱۲۳۹۹ جلد ۶۴۹۳۹۹ مختلف	۴۶۰۸۴۷۲۰۰ - ″	۵۷۵۵۳ - تن ۲۷۲۶۲۶۶ جلد ۲۶۲۴۵۲ مختلف	۵۷۸۵۷۹۰۰۰ ″	

جدول (۱) احصائیه واردات

[illegible]	۱۳۲۱		۱۳۲۲		۱۳۲۳		[illegible]
	مقدار	قیمت	مقدار	قیمت	مقدار	قیمت	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	[illegible]	
جمعاً		[illegible]		[illegible]		[illegible]	

صوغ (۲) احصائیه واردات

نوع اشیا	۱۳۲۱ مقدار	۱۳۲۱ قیمت	۱۳۲۲ مقدار	۱۳۲۲ قیمت	۱۳۲۳ مقدار	۱۳۲۳ قیمت	ملاحظات
سامان برق	۳۱ - تن	۲۲۵۱۰۰۰ - افغانی	۲۷ تن	۳۲۷۵۰۰۰ - افغانی	۱۸ - تن	۲۵۹۷۰۰۰ - افغانی	
موترلاری و تیزرفتار	[illegible]	[illegible]	-	.	۲۹۸ - عراده	۰۵۹۶۰۰۰ - 〃	
لوازم آرایش	۶۳ - 〃	۱۳۸۹۰۰۰ - 〃	۱۰ - 〃	۰۵۹۵۰۰۰ - 〃	۴۸ - تن	۱۲۷۵۰۰۰ - 〃	
ادویه داکتری	۱۲۵ - 〃	۰۵۲۷۵۰۰۰ - 〃	۳۰۳ - 〃	۲۱۷۳۸۰۰۰ - 〃	۱۵۰ - 〃	۱۴۷۹۵۰۰۰ - 〃	
چرم آش داده شده	۳۵۰ - 〃	۸۰۱۴۰۰۰	۲۲۵ - 〃	۹۷۵۴۰۰۰ - 〃	۱۸۹ - 〃	۱۰۰۵۴۰۰۰ - 〃	
سامان چرمی ساخته شده	۱۲۰ - 〃	۶۷۹۵۰۰۰ - 〃	۹۵ - 〃	۵۷۶۹ - 〃	۲۱۰ - 〃	۱۰۴۵۷۰۰۰ - 〃	
سگرت و دخانیات	۴۰ - 〃	۲۰۳۲۰۰۰ - 〃	۲۲ - 〃	۱۳۵۳۰۰۰ - 〃	۳۷ - 〃	۱۹۴۵۰۰۰ - 〃	
لوازم و سامان فلزی تعمیر	۵۲۱ - 〃	۱۰۴۸۵۰۰۰ - 〃	۵۴۸ - 〃	۱۲۳۸۵۰۰۰ - 〃	۸۶۱ - 〃	۱۷۱۷۰۰۰۰ - 〃	
چینی و پورسلین	۱۳۵ - 〃	۲۱۷۶۰۰۰ - 〃	۳۴۵ - 〃	۵۷۶۰۰۰ - 〃	۳۶۷ - 〃	۹۱۲۷۵۲۰۰۰ - 〃	
جمعاً	.	۰۳۸۹۱۰۰۰ - 〃	.	۵۵۴۴۵۰۰۰ - 〃	.	۸۶۰۱۰۰۰ - 〃	

صفحه (۳۱) احصائیه واردات

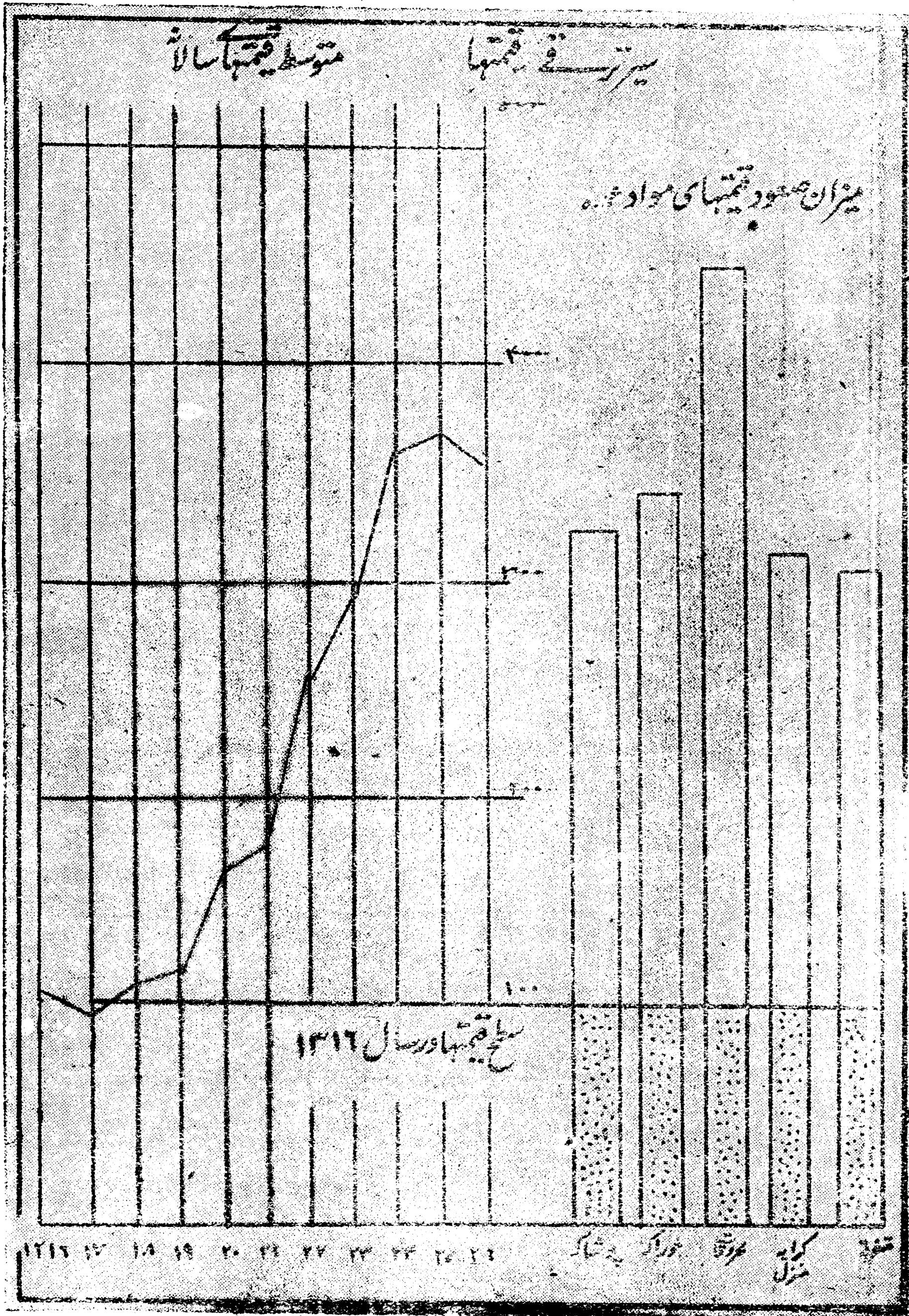
نوع اشیا	۱۳۲۱ مقدار	۱۳۲۱ قیمت	۱۳۲۲ مقدار	۱۳۲۲ قیمت	۱۳۲۳ مقدار	۱۳۲۳ قیمت	ملاحظات
خوراکه وکالای سرد ها	۲۲۵ - تن	۲۳۷۰۰۰۰ - افغانی	۱۷۵ - تن	۳۲۳۸۰۰۰ - افغانی	۱۹۰ - تن	۳۴۷۹۰۰۰ - افغانی	
ادویه پوسته	۶۲۵ //	۵۲۱۳۰۰۰ //	۵۱۴ //	۵۳۷۲۰۰۰ //	۴۴۸ //	۴۸۵۲۰۰۰ //	
آهن ساخته و ناساخته	۱۲۸۰ [illegible]	[illegible]	۱۸۱۰ //	۲۷۱۰۰۰۰ //	۱۱۵۰ //	۱۲۵۰۰۰۰ //	
وسایط نقلیه بایسکل و گاری	[illegible]	[illegible]	۳۴۵ عراده	۳۵۶۰۰۰۰ //	۳۱۳ عراده	۳۱۳۰۰۰ //	
[illegible]	[illegible]	[illegible]	۱۵۰ تن	۹۸۷۵۰۰۰ //	۴۵۱ تن	۸۱۴۵۰۰۰ //	
اشیاء معماری	۶۵۰ //	[illegible] //	۹۱۰ //	۵۵۷۹۰۰۰ //	۳۷۰ //	۱۹۸۸۰۰۰ //	
[illegible] عطاری	۳۱۲	۴۲۵۶۰۰۰ //	۳۲۰ //	۳۹۹۷۰۰۰ //	۵۵۰ //	۷۲۲۲۰۰۰ //	
باقی اشیا	.	۳۲۸۹۳۰۰۰ //	.	۱۹۹۱۰۰۰ //	.	۵۹۶۷۰۰۰ //	
جمعاً صفحه هذا	.	۸۲۸۶۱۰۰۰ //	.	۶۱۵۹۸۰۰۰ //	.	۴۰۷۰۰۰۰۰ //	
جمعاً صفحه اول	.	۲۲۲۶۹۳۰۰۰ //	.	۱۹۰۹۶۲۰۰۰ //	.	۲۱۳۴۱۱۰۰۰ //	
جمعاً صفحه دوم	.	۳۸۵۱۷۰۰۰ //	.	۵۵۶۴۰۰۰۰ //	.	۸۶۰۱۰۰۰۰ //	
مجموعه کل		۳۴۴۰۷۱۰۰۰		۳۰۸۰۰۹۰۰۰ //		۳۴۰۱۲۱۰۰۰ //	

احصائیه ارتقای تجارت واردات وصادرات از سنه ۱۳۱۷ الی سنه ۱۳۲۴ مطابق به سال ۱۹۳۸ الی ۱۹۴۵ عیسوی

سنوات	صادرات		واردات		ملاحظات
١٣١٧	٢٥٨٠٠٠٠٠٠	افغانی	٣٢٤٠٠٠٠٠٠	افغانی	—
١٣١٨	٣١١٠٠٠٠٠٠	〃	٣٣٢٠٠٠٠٠٠	〃	+
١٣١٩	٤٩٢٠٠٠٠٠٠	〃	٣١٤٠٠٠٠٠٠	〃	—
١٣٢٠	٤٧٤٠٠٠٠٠٠	〃	٥١٢٠٠٠٠٠٠	〃	—
١٣٢١	٢٢٩٠٠٠٠٠٠	〃	٣٤٣٠٠٠٠٠٠	〃	—
١٣٢٢	٤٦١٠٠٠٠٠٠	〃	٣٠٨٠٠٠٠٠٠	〃	—
١٣٢٣	٥٧٨٠٠٠٠٠٠	〃	٤٤٠٠٠٠٠٠٠	〃	+
١٣٢٤	٧٣٤٠٠٠٠٠٠	〃	٦٢٧٠٠٠٠٠٠	〃	+

سیر ترقی قیمت‌ها (۱۳۱۶—۱۳۲۶)

شماره	نوعیت مصارف	۱۳۱۶	۱۷	۱۸	۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵	۲۶
۱	پوشاک	۱۰۰	۱۰۴	۱۰۶	۱۱۰	۱۹۲	۱۸۳	۲۰۵	۳۴۱	۴۲۹	۳۳۶	۳۲۵
۲	خوراک	۱۰۰	۱۰۵	۱۱۵	۱۳۳	۲۱۵	۲۳۵	۲۳۱	۲۴۴	۳۰۹	۳۵۰	۳۶۱
۳	تسخین تنویر	۱۰۰	۸۴	۱۲۳	۱۰۵	۱۰۸	۱۰۹	۳۰۶	۳۳۴	۴۲۹	۴۷۱	۴۶۵
۴	کرایه منزل	۱۰۰	۱۰۰	۱۰۰	۱۲۵	۱۸۸	۱۸۸	۲۵۰	۲۵۰	۳۱۳	۳۱۳	۳۱۳
۵	متفرقه	۱۰۰	۹۸	۹۹	۹۷	۹۸	۸۲	۲۲۱	۲۵۸	۳۰۹	۳۷۰	۳۱۰
	میزان کل	۵۰۰	۴۹۱	۵۴۳	۵۷۰	۸۰۱	۸۳۶	۱۲۷۳	۱۴۲۹	۱۷۸۹	۱۸۴۰	۱۷۷۴
	نسبت تزاید فیصدی	۱۰۰	۹۸	۱۰۹	۱۱۴	۱۶۰	۱۶۷	۲۵۵	۲۸۶	۳۵۸	۳۶۸	۳۵۵

سیر ترقی قیمتها
متوسط قیمتهای سالانه
میزان صعود قیمتهای مواد
سطح قیمتها در سال ۱۳۱۶

قبلاً بازار پوست قره قلی در لندن بود مگر بعداً دراثر حوادث جنگ دوم این بازار بامریکا منتقل گردید ، اکنون تمام پوست قره قلی افغانستان ومقدار زیاد پشم روده وقالین باتازونی و هم قسمتی از پشم و صمغیات پنبه و پوست باب بروسیه وهند وپاکستان ومیوه جات ومفردات، سبزیجات وغیره بهندوپاکستان صدر میشود منسوجات نخی ماشینی، گیسولین ـ پرو مین شکر ـ آلات خود کار وچای ۷۵ فیصد ارقام واردات افغانستان را تشکیل میدهد ارقام مهمترین واردات این مملکت منسوجات نخبست تورید آلات ماشینی برای پیشرفت پروگرام صنعتی افغانستان در قلم دوم محسوب میشود .

تقریباً ۲۷ فیصد ارقام واردات افغانستان ازهند وپاکستان و۷۳ فیصد دیگر آن از ممالک دیگر بصورت ترانزیت ازپاکستان ویا از سرحدات شمالی مملکت صورت میگیرد که اموال مهم وارداتی حسب ذیل است :

۱) ـ محصولات زراعتی چای (سبز وسیاه) کافی کوکو، شکر و همه انواع شیرینیها وبسکوت ها، تنباکو، سگریت، سگار، مرچ سیاه، تمرهندی، هیل ودیگر انواع مساله جات وادویه.

۲) ـ معدنیات ـ احجار کریمه، سیمنت، ذغال سنگ، طلا، نقره ، آهن ، مس ، فولاد زنک ، برنج، پلاتیم (طلای سفید) پطرول، روغن موتر، قیر وغیره . . .

اشیاً واجناس ساختگی ـ ماشین وآلات آن، موتر لاری سائر ماشینهای خیاطی ، ماشینهای فلاحتی، اسلحه وجباخانه، طیاره، آلات موسیقی سائر آلات ودستگاههای فنی مثل میزان الحراره وغیره، تیلفون، تلگراف، رادیو، داینمو هاو سائر اجناس الکتریکی، ساعت و عینک، انواع دور بینها ادویهٔ طبی، آلات واسباب طبابت منسوجات نخی پشمی وسندی ،اسباب سپورتی ازقبیل جراب، بنیان، عرقچین، زیر پیراهنی، تولیه، دستکش، نکتائی و با سکل وسامان ورزش، ظروف غذا، قاشق، پنجه وکارد سامان قرطاسیه ولوازم دفتر وکتب، عطریات جتی (بیزار زری) بوت، کلوش، مصالح تعمیر وفرنیچر وغیره، اراتازونی عمدتاً آلات خود کار، رادیو، ماشینهای خیاطی، سامان عکاسی، منسوجات پشمی ونخی بافغانستان وارد میشود . قبل از جنگ دوم جهان قسمت مهم واردات افغانستان ازجاپان صورت میگرفت که این توسعهٔ تجارت مبنی بردوسبب بود یکی ارزانی اموال جاپانی ودیگر سیاست مالی افغانستان که عبارت از افزایش واردات ممالکی که بصرفهٔ اقتصادی این کشور مقرون بود و ازین نقطهٔ نظر بود که واردات المان وانگلستان هم بافغانستان زیاد گردید . بعد از جنگ بین المللی دوم خصوصاً بعد از تقسیم هند (به هندستان و پاکستان) یك سلسله مشکلات در تجارت خارجی افغانستان پیدا شد وموانع حمل ونقل و ترانزیت در خاك پاکستان مانع بزرگی برای تجارت وارداتی وصادراتی افغانستان تشکیل داده و کساد بازار مواد صادراتی افغانستان و افزایش مصارف

اسعار خارجه برای پروگرام های تجربوی، مملکت افغانستان را به قلت اسعار دچار و موازنه صادرات و واردات و روی همرفته تمام تجارت را دچار سکته گردانیده است که حکومت با تمام قوا برای رفع این نقیصه ذریعهٔ تزئید تولیدات صرف مساعی میکند .

انتشار بانکنوت ازطرف (دافغانستان بانك) بعمل می آید که نشر بانکنوت ها و مسکوکات فلزی به (٦٥٠) مليون افغانی بالغ میشود . ضمانت آن قرار اساسنامهٔ بانك پنجاه فیصد بصورت طلا، نقره و اسعار خارجه میباشد که فعلا این پشتوانه بیشتر و در حدود صد فیصد رسیده است . وقراریکه سالنامـــهٔ اقتصادی سال ١٣٢٦ توضیح نموده است بیلانس سال ١٣٢٥ دافغانستان بانك قرار ذیل است :

دارائی :

١) : صندوق های مرکز و نمایندهگی های داخله خارجه و بانکهای معامله دار ما در داخل وخارج : ٣٤٥٢٤٨٥٣٩ - ٠٢ افغانی

٢): طلاونقره ذخیرهٔ پشتوانهٔ نوت درموجودی ما به مرکز وخارج: ٥٧٦٨٥٠٠٥٣٤ - ٦٠ »

٣) : قرضهٔ ما بدوائر ومؤسسات صناعتی وتجارتی : ١٨٦٢١٢١٨٠ - ٥٢ »

٤) : اشتراك به مؤسسات صناعتی : ٢٦٠٣٣٤٧٥ - ٠ »

جایداد منقول صد فیصد استهلاك شده قیمت جایداد غیر منقوله بعد از وضع استهلاك تدریجی : ٧٥٩٧٥٧ - ٠٤ »

جمع کل دارائی ما : ١١٣٥١٠٤٤٨٦ - ١٨ »

بدهی ما :

١) : ازسرمایهٔ تأدیه شده : ١٢٠٠٠٠٠٠٠ - ٠ افغانی

٢) : ازذخیرهٔ پس انداز بانك : ٤٣٣٦٤٣٥ - ٦٩ »

٣) : ازنشریات بانکنوت ذریعهٔ دولت وبانك : ٧٩٩٩٩٥١١٠ - ٠ »

٤) : از مشتریان خود بهافغانی و اسعاری که اسعار آن بقیمت روز تبدیل شده : ٢٤٦٠٥٢٩٠٢ - ١٦ »

٥) : از امانت های مفادی وغیر مفادی : ٤٦٢٣٥٦١٧ - ٤٧ »

٦) : منافع سنویه : ٢٨٤٨٤٧٢٠ - ٨٦ »

جمع کلی بدهی ما: ١٣٥١٠٤٤٨٦ - ١٨ »

واز بانك ملی سرمایه وذخیرهٔ مؤسسه :

الف) : سرمایه ـ ٤٤٢٩١٢٠٠٠ - ٠٠ »

ب) : ذخیرهٔو(نفع سرمایه) : ١١٠٧٢٨٠٠٠ - ٠٠ »

جمع کل . ٥٥٣٦٤٠٠٠٠ - ٠٠ »

تشریحات فوق ما که دارائی هرد و بانك را معین مــی نماید ، تمام آن به اتباع افغانی تعلق دارد و اتباع خارجه حق خریداری اسهام بانکهای افغانی را ندارند .

علاوتاً برای فیصلــهٔ منازعات تجارتی در مرکز کابل وولایات يك يك محکمهٔ بنام (محکمهٔ فیصلهٔ منازعات تجارتی) وجود دارد که تمام مسائل متنازع فیهای بین تجاران را در امور تجارتی شان فیصله وحل می نماید .

ششم : حمل ونقل و خطوط مواصلات :

افغانستان مملکت کوهستانی است که خط آهن و دریا های قابل کشتی نداشته تمام امور حمل ونقل آن بواسطهٔ موترهای لاری، حیوانات بارکش مثل شتر، اسپ، خر، گاو، قاطر صورت میگیرد .

چون قسمت مرکزی مملکت کوهستانی و صعب المرور ست تعمیر سرك موتر رو دران حصه دارای مشکلات زیاد و دورا دور این قسمت مرکزی که نسبتاً همواز ومسطح میباشد سرکهای موتور رو تعمیر گردیده مراکز عمده وپرنفوس مملکت را به کابل وصل مینماید .

محمولات افغانستان که بیشتر ازدوصد ملیون طن درسال میرسد تماماً حمل ونقل این محمولات بواسطهٔ موتر و بیشتر آن ذریعهٔ حیوانات بارکش بداخل وخارج مملکت صورت میگیرد . که اگر تولیدات مواد خام ومصنوعات داخلی بپیمانهٔ بیشتر انکشاف نماید برای افغانستان وجود بیشتر ازده هزار لاری ها لازمیست .

از زمانه های بسیار قدیم موقعیت جغرافیائی افغانستان سبب شده است که راه های این مملکت نقطهٔ تقاطع بس مهم مواصلاتــی را تشکیل داده اروپا و آسیای کوچك را بهند ویا کستان وحصهٔ جنوبی شرق اقصی متصل میسازد . اگرچه کشف راه بحری بطرف هند علی الخصوص احداث کانال سویس این راه بحری را بکلــی حذف نمود . اما میتوان گفت که تکامل وسایل نقلیهٔ عصری یعنی اتوموبیل وطیاره اهمیت قدیمی این راه اقتصادی را نه تنها دوباره احیا بلکه شاید باهمیت آن افزوده وهنوز هم می افزاید .

وضع طبیعی این سرزمین علاوه از اهمیت بین المللی که دارد عبور ومرور ازطریق بری را نسبتا بحد کافی بسط داده وراه خشکه در افغانستان یگانه نوع ترافیك وپیمانهٔ بزرگیست که زندگی وسیر تکامل کشور منوط ومنحصر به آن میباشد چنانچه اگر فرض کنید ترافیك راهای خشکه در آیندهٔ این مملکت نیز موقعیت بارزی خواهد داشت بغلط نرفته ذی حق خواهند بود . وعلی الجمله فراموش نشود مسئلهٔ اهمیت داشتن قطار آهن وجنبهٔ اقتصادی آن در افغانستان باید بانهایت احتیاط تحت مطالعه قرار گیرد چه احتمال میرود فقط يك یادو خط عمده که میتوان مقتصدانه اش دانست با نسج خط آهن بین المللی قابل اتصال

باشد . اما ترافیك بری دیگر مخصوصا ترافیك داخلی مملکت بالای سرك صورت خواهد گرفت . تمام طول سرکها وراهای خشکه در افغانستان قریب ۳۷۸۳۲ کیلومتر میباشد که از آنجمله ۸۰۰۰ کیلو متر آن موتر روگفته میشود، که دربعضی مواضع مشکلاتزیاد مانع عبور ومرور عرادهها میباشد مخصوصا قطعاتیکه روبه خامه دارند و حصصی که محل تقاطع دریاها یاسرك میباشد . علاوه برآن برف کوبه دردرههای کوهستانی موانعزیاد پیش میکند ،

از لحاظ اهمیت اقتصادی واداری تمام سرکها وراه های کشور بسه درجه تقسیم شده است ، طول سرکهای درجه اول یعنی لین های عمومی حاضره بالغست بر ۳۵۵۷ کیلو متر وطول سرکهای درجه دوم وسوم به ٤٦٨٥ کیلومتر . طول راه های کاروانی متجاوز از ۲۹ هزار کیلومتر محسوبست . تشکل نهج سرکها وصورت این بری آن با وضع طبیعی وتوپوگرافی مملکت ارتباط کلی وکاملی داشته بواسطهٔ که در حصص وسطی افغانستان یكسلسله جبال شامخ وصعب المروری واقع یافته معهذا سرکهای عمده که ماآنرا لینعمومی میخوانیم صورت یك حلقه را در محیط کشور بخود داده است که مناسبتا از آن شاخها منشعب گردیده ورهنمونی بخارج مینماید بالای این حلقه شهر های مهمهٔ کابل - غزنی قندهار، فراه، هرات میمنه، اندخوی، مزارشریف - پلخمری- دواب‌وچهاریکار واقعست وهم از کابل طرف مشرقی- جنوبی- قطغن وبدخشان خطوط موتررو تمدید و ازین راه های عمومی شاخهای متعدد محلی که موتر رو میباشد نیز جدا شده اند وحکومت درین اواخر باصلاح وتعمیر خطوط موتر رو افغانستان سعی بیشتر نموده بفواصل معینه برای استراحت مسافرین هوتلها تعمیر کرده اند کهاگر مسافر قبل از رسیدن بمواضع مذکور تلفونا فرمایش خوراك واطاق رهائش را بهوتل بدهد غذا وجای شب باشی باستراحت تهیه شده میتواند .

راهای تجارتی که افغانستان را با ممالك همجوار مربوط میسازد ذیلا توضیح میگردد :

۱- از راه هرات واسلام قلعه	به ایران	سرك موتر رو
۲- ازراه هرات وکشك	« روسیه	» » »
۳- از راه میمنه وقرقین	» »	» » »
٤- از راه مزار شریف وپته کیسر	» »	» » »
٥- از راه نورستان ، بدخشان	« ترکستان شرقی	کاروان رو
٦- از کابل وخیبر	« پاکستان	سرك موتر رو
۷- غزنی وقلات غلزائی	« درهٔ گومل پاکستان	کاروان رو
۸- از راه شترگردن ودرهای پیوار	« پار اچنار وکرم	» »
۹- قندهار وسپین بولدك	« بلوچستان	موتر رو

افغانستان باتحادیهٔ پستی وتلگرافی بین المللی از ۱۹۲۸ باین طرف شاملست پوسته توسط موتر بسرحدات پاکستان وروسیه وایران حرکت وبمامورین پستهٔ سرحدی ممالك مذکور تسلیم داده میشود .

در داخل مملکت استاانسه های تلگراف وتلفون که عدهٔ تلفونها تقریبا به سه هزار بالغ میشود موجود میباشد یك مرکز بزرگ تلگراف بی سیم در کابل وجود دارد که باروپا وامریکا و شرق اقصی مستقیما در تماس میباشد. تلفون بی سیم کابل نیز باتمام نقاط دنیا مخابره میتواند. علاوه برین درتمام ولایات دستگاه های بیسیم وجود دارد که بانقاطداخلی افغانستان وبرخی نقاط ماورای سرحد در تماس وتلگراف سیمدار وتلفون در تمام مملکت وسعت داشته طول این لینهای عمومی به (۵۰۰۰) میل واز لینهای فرعی به (۲۶۰۰) میل بالغ میگردد . رویهمرفته کوچکترین نقطه در تشکیلات ملکیه بواسطهٔ خطوط تلفون بمراکز مربوطه ملحق میباشد که رویهمرفته وسائل مخابراتی در افغانستان روبتکامل بوده برای توسعهٔ آن پلانهای بزرگی درنظر گرفته شده است .

هفتم: اوزان و پیمانه‌ها

اساس پول افغانی سابقا متکی برروپیهٔ کابلی بود که یك روپیهٔ کابلی مساوی دو مثقال نقرهٔ مضروب، قران نیم روپیه ویك روپیه مساوی شصت پیسه میشد. اما از ۱۳۰۰ باین طرف واحد رسمی مسکوکات افغانستان (افغانی) است که دارای ۱۰ گرام نقره وعیارآن فیصد ده میباشد یك افغانی برصد پول تقسیم و ازحیث اعتبار تباداوی تقریباً ۱۳ - افغانی و ۳۳ پول معادل یك دالر امریکائی -٤- افغانی مساوی یك کلدار پول مروجهٔ هندوستان و پاکستان و ۵۳ افغانی و ٤۳ پول معادل یك پوند انگلیسی میباشد. در افغانستان تا ۱۹۳۵ مسکوکات فلزی متداول بود که در ضرابخانه شاهی سکه میشد بعد ازان تاریخ نوت یا پول کاغذی نخست از طرف وزارت مالیه و بعدها ازطرف (دافغانستان بانك) که یگانه بانك صدور نوت است درمعرض انتشار گذاشته شد نوتهای منتشره از قبل (۲- ۵ - ۱۰- ۲۰- ۵۰- ۱۰۰- ۵۰۰) افغانی گی وسکه های فلزی مروجه بازار (۵- ۱۰ - ۲۰ - ۲۵ - ۵۰) پولی تحت استفاده وچلند میباشد .

مقادیر : درحسابات دولتی وموسسات ملی وشرکتها سیستم (متریك) رائج است وهمچنان واحد طول درمعاملات روزمرهٔ بازار متراست ولی گرام وکیلوگرام در معاملات جاریه شهر واطراف آن هنورعمومیت ندارد وآنچه مروج است عبارت ازسیر اجزاء و اضعاف آن میباشد بدینقرار:

۲٤ نخود یك - مثقال ٤ مثقال یك خورد - ٤ خورد یکپاو - ٤ پاویك چارك - ٤ چارك

یك سیر - ۸ سیر یك من - ۱۰ من یاهشتاد سیریك خروار . که یك مثقال مساوی - چارو نیم گرام - یك خورد مساوی ۱۱۲ گرام ویك خروار مساوی ۵۷۳ کیلو گرام (۴۴۰) گرام میباشد .

اندازهٔ طوای که در بعضی حصص اطراف و دهات کابل گاه گاه استعمال میشود عبارت است از گزشاه که گزشاه (یا گز کابل مساوی است به ۴۱٬۸۹ - انچ - اجزاء گزشاه: ۴ بار مساوی یك گره - ۴ گره مساوی یکچارك - ۴ چارك مساوی یك گزشاه .

گز جریب مساوی ۲۹ . انچ مساوی ۷۳۶ سانتی متر . یك جریب زمین مساوی ۶۰×۶۰ گز اجرای جریب ۹ مربع گزجریب مساوی یك بسواسه (یك ضلع بسواسه مساوی ۲۰٬۲۰۹ متر

۲۰ بسواسه = یك بسوه یك ضلع بسوه = ۹٬۸۷۶ »

۲۰ بسوه = یك جریب یك ضلع جریب = ۴۴٬۰۸۳ »

۵ جریب یك ضلع یك هکتار یاصد آر . یك ایکر مساوی $\frac{1}{2}$ ۴۰ آر و یك آر مساوی بیك بسوه . یك کروه مساوی ۰۰۰ ؛ گزجریب مساوی ۳۲۲۲ یار د انگلیسی مساوی ۲۹۴۴ متر .

هشتم : مالیهٔ محصولات

در افغانستان عایدات عموماً از محصولات گمرکی - اراضی - مال مواشی - و مالیه بر عایدات تشکیل میباشد و مطابق قوانین مخصوصه اخذ ومالیات اراضی به تناسب طرز آبیاری هرموضع استحصال میشود. در سال ۱۹۳۳ یك شرکت بنام شرکت اسهامی که از دارائی حکومت وشخصی مرکب بوده تشکیل ودر آسیاو اروپا شعبات خود رافائم کرد نام این را بانك ملی و درسنه ۱۰۴۰ بانك دیگری بنام بانك مرکزی یادافغانستان بانك بحقوق مخصوص صدور نوت و کنترول تبادلات اسعار خارجه تاسیس شده که اصولنامهٔ هردوبانك مذکور قرار ذیل است :

بانك دولتی(یادافغانستان بانك)علاوه ازینکه بانك عمومی صدور نوت است تمام محاسبات مسکوکات را در دست دارد وحساب تبادلات خارجه را اجرامیکنند وهم تمام امور بانکی شعبات دولتی را بجز محاسبات پس انداز هم کار میکنند و اما بانك شرکت اسهامی (یا بانك ملی افغان) اجراآت خود را بامور بانکی تجارتی محدود ساخته ومحاسبات پس انداز هارا بادوام نگه میکنند. امور دیپوزیت های مخصوص قروض، تجارتی وشخصی- خریدوفروش اسهام در موسسات تجارتی افغانی و استعمال مالیه گیری معاملات تجارتی خارجه برای صادر کننده گان افغانی از جملهٔ کار های بانك مذکور است . نمایندگی شرکت مذکور در نیویارك برای فروش تولیدات افغانی مثل پوست قره قل، پشم تر تیبات و مایحتاج موسسات تجارتی افغانستان را

تجمع بعضی از سران معروف قوم افغان در قرن ۱۹ میلادی

خریداری میدارد اما نمایندگی د افغانستان بانک در نیویارک تمام محاسبات دالری حکومت وبانك ملی افغان را اجرا میکند. رویهمرفته عایدات سالانهٔ حکومت به ٤ صد ملیون افغانی بالغ میشود که ۹۰ فیصد آن از مالیات مذکورهٔ فوق بدست می آید. بودجه حکومت نیز بهمین اندازه میرسد که یعنی بدون کسر وقرضه موازنه میشود. بااینهمه عایدات دولت وثروت ملی اگرمشکلات جنگ اخیر ونتیجهٔ آن دراقتصادیات ممالك زیر نظر گرفته نشود روبه ترقی وسویهٔ زندگانی خصوصاً بادرنظر گرفتن پلان های اقتصادی که برای توسعهٔ زراعت. صنایع وتجارت - امور موائد عامه وغیره سر دست است روبه بلندی میباشد.

نهم : ملت

تمام کسانیکه درخاك افغانستان زندگی دارند بنام (افغان) یاد میشوند ومفهوم لغوی افغانستان (موطن افغانها) است معذالك (ملت افغان) در نظر مردم افغانستان دو مفهوم دارد یکی رسمی که ۱۲ ملیون باشندگان خاك سیاسی افغانستان را دربر میگیرد و دیگر مفهوم ملی که دامنهٔ آن وسیع تر است و باشندگان ماورای شرقی خط سیاسی (دیورند) تامجرای اندوس درآن شامل میباشند و کتلهٔ افغان را بحیث یك بلاك واحد در بر میگیرد واین مفهوم نظر اکثر دانشمندان خارجی اعم ازجغرافیا نگاران ومورخین اهمیت بسزائی دار ورو ح وقوت واقعی مفهوم (ملت افغان) و (کتلهٔ افغان) درهمین تعبیرثانوی مضمر می باشد.

ملت افغان به مفهوم رسمی وملی خود ازنقطهٔ نظر عرق ونژاد مربوط بیکی ازشاخه های آریائی است که حین انشعاب اقوام آریائی از (آریانه ویجو) حوزهٔ علیای سردریاو آمو دریاچیزی فوج فوج بطرف غرب آسیا وخاکهای اروپا پراگنده شدند وشاخهٔ بطرف جنوب متمایل گشت و اراضی بین آمو دریا وسند را اشغال نمود ودسته هی ازان بطرف شرق وغرب به شمال غرب هند و ایران کنونی منتشر شد و به اساس این ارتباط نژادی افغانها بطور کلی ودسته جمعی هستهٔ مرکزی کتله (هند و ایرانی) تشکیل میدهند ، بعلت تقرر همین اقوام آریائی بین مجرای دو رودخانه ئی که ذکرشد افغانستان درعهد باستان بحیث (موطن آریا) بنام (آریانا) مسمی شده بود ، شبهه ئی نیست که قبایل آریائی مسکونهٔ افغانستان تایك اندازهٔ زیاد هنوز اسمای قبایلی قدیم خویش را حفظ کرده اند که ازلحاظ تاریخ جزء عنعنات آنها محسوب میشود ولی اشتباه نباید کرد که این نوع اسماء شباهت به شاخه های درختی دارد که دراصل تنه یکجا میشوند وشجرهٔ نسبی ملت افغان را تشکیل میدهند . افغانها از نقطهٔ نظر

« انترو پولوژی » یعنی شناسائی بشر از نقطهٔ نظر ساختمان اعضاء (وولی کوسه نال) اند باصطلاح ساده تر جمجمهٔ دراز رخ دارند. قامت ایشان عموماً بلند ومتناسب است دماغ بلند عقابی دارند چهرهٔ ایشان مقبول وجذاب و دارای ریش بلند میباشند وزندگانی در کوهها ودره ها عضلات ایشان‌را نیروی مخصوصی بخشیده وبصفت مردمان کوهستانی نیرومند وچست وچالاك دلاور وشجیع وزحمت کش وقانع وسخت سر میبا شند وشجاعت و مناعت طبع از صفت افغان گذشته مرادف اسم اوشده است .

مردم افغانستان باساس ایجابات محیطی کشور خود چیزی زمین‌دار وزارع و چیزی هم مالدار وکوچی هستند ، ازجمله ۱۲ ملیون باشندگان حدود رسمی خاك افغانستان ۹ ملیون آن مسکون و۳ ملیون آن کوچی می باشد ، آنهائیکه حیات متمرکز دارند بیشتر درحوزه های هری رود وآمو دریا و ارغنداب وکابل تقرر دارند وجمعیت شهر ها واطراف آنرا تشکیل میدهند . چون سه ربع مملکت افغانستان کهستانی است و وسایل حمل ونقل وطرق وشوارع هنوز محدود است زندگانی مردمان متمرکز افغانستان در زمان حاضر بیشتر جنبه ده نشینی دارد وبطور مجموع ازمیان ۹ ملیون نفری که ذکرشد یك ملیون آن شهر نشین و باقی ۸ ملیون دیگر آن در قراء وقصبات زندگانی دارند و هزاران دهکدهٔ قشنگ و وادیها ودامنه های دره هارا فراگرفته است و محصولات زراعتی مملکت تماماً نتیجهٔ فعالیت ایشان میباشد . طبقهٔ کوچی ومالدار افغانستان به سه ملیون نفر بالغ میشود . مالداری و چرانیدن رمه های بزرگ حیوانات وباز کهستانی بودن مملکت واختلاف آب و هوا بیشتر سبب این نوع زندگی شده . رژیم حرکت تابستانی وزمستانی مردمان کوچی افغانستان تابع اوضاع جغرافیائی آنست کهستان مرکزی هزاره جات وقلات پامیر دو نقطه ایست که کوچی های جنوب وشمال هند وکش در فصول تابستان دران جمع میشوند وزمستان در زمین های هموار حواشی مملکت پایان می آیند وحتی قسمتی درین پایان شدن به وادی سند حتی به ماورای شرقی آن رهسپار میگردند ودرین حرکت دائمی قسماً درخریدوفروش وتجارت هم دخالت دارند ولی حکومت از تقریباً (۱۵) سال بـه این طـرف پیوسته سعی دارد ، این کوچی‌هارا دراراضی جدیدیکه ذریعهٔ ساختن بندها و کشیدن انهار تازه تحت آبیاری می آید اسکان نماید.

پیشتر گفتیم که شجاعت ومناعت طبع مرادف کلمهٔ افغان شده افغانها به آزادی خود وکشور خود علاقه تام دارد وتاریخ ثابت ساخته است که بحکم شعور ملی همیشه متجاوزین را از خاك خود رانده اند .

آنچه امروز بنام دیموکراسی یاد میشود دراساس روحیات افغانها داخل است. افغانها به‌اساس تشکیلات قدیمهٔ قبایلی و عنعنات تاریخی واحکام دیانت اسلامی خیلی دیموکرات مشرب اند ومشوره وبرادری و برابری تهداب زندگانی شخصی وخانوادگی - قبیلوی - ملی - ومملکتی ایشان را تشکیل میدهد طوریکه میتوان گفت (شعور ملی) افغان به قالب همین مفکوره

ریخته شده است . افغانها درلباس وپوشاك ظواهرساده رارعایت میکنند مهمان نوازی ازشعایر ملی آنهاست . حفظ شرف و ناموس از امهات مسائل حیاتی آنها میباشد دیندارند وبشعائر مذهبی علاقهٔ مخصوصی دارند . دارای ذکاوت جبلی میباشند ودر فرا گرفتن علوم و مبادی تهذیب و تمدن جدیده استعداد زیاد دارند زنان افغان عموما مردانه صفت هستند به استثنای عدهٔ محدودی در شهر ها که تنها به امور خانه وتربیهٔ اولاد خود اشتغال دارند باقی همه چه درقراء و دهات وچه در میان مردمان کوچی با مردها در امور اجتماعی سهیم اند ودرمحاربات دفاع خاك وطن پیش قراول صفوف مردان راتشکیل داده اند.

ملت افغان از قطهٔ نظر ممیزات وشمائر ملی درین گوشهٔ آسیا شخصیت بارز وممتاز دارد واین شخصیت بدانها تقلی بخشیده که مفهوم آن در نظر مدققین باریك بین قرار نکرده رول ومقام اجتماعی آنهارادرتاریخ آسیائی معین کرده است . (ارسالی انجمن تاریخ)

دهم : حکومت واداره

حکومت افغانستان شاهی مشروطه است، درحکومت افغانستان قوهٔ اعلی مقننه به پارلمان که ازشاه اعیان وشورای ملی مرکب است مربوط میباشد ، اعضای مجلس اخیرالذکر ازطرف ملت برای سه سه سال انتخاب واعضای مجلس اول الذکر برای مادام العمر ازطرف پادشاه انتخاب ودر تمام مدت سال اجلاس میکنند مجلس شورای ملی که از ۱۲۹ نفر نماینده گان منتخبه مشتمل میباشند بین ماهای جوزا ومیزان (می واکتوبر) اجلاس وبعداً در هر وقت سال برای اجلاس خواسته شده میتوانند . علاوه برین یك مجلس شورای بزرگ دیگری هم است که عندالایجاب برای بحث درمسائل بزرگ سیاسی اجلاس شان توسط شاه تقاضا وآنرا (لوی جرگه) نامیده علماء ـ مشایخ و کلان شونده گان هرطبقهٔ ملت علاوه بروکلای اوشان دران مجلس حضور بهم میرسانند ـ که درتمام موعداقامت خود به مرکز مهمان حکومت بوده مسائل پیچیدهٔ سیاسی را بمشورهٔ اوشان حل وفصل مینمایند .

قوهٔ اجرائیه بدست کابینهٔ وزراء که دررأس آن صدر اعظم قرار گرفته (مرکب از وزارت حربیه ـ امورخارجه ـ داخله ـ عدلیه ـ مالیه ـ معارف ـ اقتصاد ملی ـ فوائد عامه ـ صحیه ـ مخابرات معادن ـ ریاست های مستقل زراعت ومطبوعات) میباشد مفوض بود . قوانین باساس شریعت اسلامی وهر مرکز ولایات وحکومات اعلی و در مربوطات شان که حکومتیهای کلان وحکومتیهای (درجه اول ، دوم وسوم) نامزد شده اند محاکم ابتدائیه موجود وبرای رفع شکایات و مزید تحقیق در مراکز ولایات و حکومات علی یك یك محکمه بغرض استئناف دعاوی بنام مرافعه تعیین گردیده است وهمچنان برای انسداد تجاوزات اهالی ووارسی رعایا و کشف معاملات حقوقی واقعات جزائی یك محکمهٔ انتهائی بنام ریاست عالی تمیز درخود کابل اثبات وجود دارد که

هریك ازاهالی میتواندعدم اقناع خودرا به فیصله‌ها ومحاکم ابتدائی ومرافعه آزادانه وبدون فوت وقت بریاست عالی تمیز ارائه وطالب حقوق خود گردند .

علاوه بر محاکم عدلی که بر قضایای حقوقی وجزائی که ازمعاملات شخصی ومتعلق بحقوق عامه نشئت کرده باشد رسیده گی مینماید برای محاکمه وبازرسی مامورین که مربوط به کار ووظیفهٔ شان مستوجب باز پرس گردند محاکم اداری که عبارت ازانجمنهای مامورین وزارات ریاسات مستقل-مجالس مشورهٔ ولایات وحکومات اعلی وغیره میباشد رسیده گی وفیصله بعمل می آورند.

مجلس اعیان نیز دارای یك شعبه بنام محکمهٔ تمیز وعندالایجاب بهمه قضایای حقوقی وسائره که از محاکم عدلی ویا ازمحاکم اداری بان رجوع گردیده حل طلب باشد رسیده گی مینمایند .

ریاست محاکمات مامورین که جدا گانه درهیئت اداری صدارت عظمی تشکیل گردیده دارای محاکم ثلاثهٔ ابتدائیه مرافعه وتمیز میباشد . بعدازانکه مجالس فوق الذکر (انجمن وزارتها ولایات وحکومات اعلی) مامورین رامحاکمه وتعیین جزا می نمایند ما مورین حق دارند اوراق محاکمهٔ خودرا بمحاکم ثلاثهٔ مذکوره هم رجعت داده خواهان قضاوت گردد .

قانون اساسی افغانستان که میتوان از مطالعهٔ آن طرز حکومت افغان را بخوبی متحسس گردید قرارذیل است ، در افغانستان قانون اساسی نوشته شده (منشور) ازتاریخ ۱۳۰۱ شمسی آغاز می یابد وقانون غیر نوشته شده که باساس تعاملات وعادات ورسومات بدورهٔ حکومات ماقبل الاسلام افغانستان وحتی بصدها سال قبل ازمیلاد می توان سراغ نمود-موجودبود.افغانستان باستانی به شهادت تاریخ دولتها وحکومات معظمی چون حکومات ساسانی وکوشانی داشته وراجع بشکل دولت ووظائف متقابلهٔ حکومت بافراد وافراد باحکومت تعاملات وعاداتی موجودبوده حکومات وملت مجبور به متابعت آن بودند . بعداز طلوع اسلام درین کشور مقررات حقوق اسلامی به مانند اساسهای شورائی(شاورفی الامر - مشوره کنید درکار) و(کلکم راع و کلکم مسئول عن رعیه - هر فرد شما پاسبان است وهر فرد شما مسئول است از رعیت خویش . . .) شکل نو و بهتری بشالودهٔ حقوق اساسی این مرز داده وظائف وحقوق فی ما بین حکومات وملت باساس آن حقوق وتعاملات ضمنی تعین می یافت وازان بسهولت تجاوز نمی توانستند . این وضعیت با بعضی تجاوزات وافراط وتفریط ها الی تاریخ قانون اساسی نوشته شده دوام داشت تاریخ قانون اساسی طوریکه گفتیم از سال ۱۳۰۱ شروع میشود . این قانون دومرتبه تعدیل ومجدداً تنظیم یافته است یکمرتبه در سال ۱۳۰۷ ومرتبهٔ دیگر درسنه ۱۳۰۹ ودر هر تغیرو تجدید شکل بهتری را بخود گرفته است . قانون سال ۱۳۰۷ هنوز بکلی تطبیق نیافته بود که در اثر اختلال ۱۳۰۸ - از بین رفت وقانون ۱۳۰۹ همانست که اساس دولت موجودهٔ افغانستان بدان استوار میباشد . این قانون درزمان پادشاه فقید افغانستان اعلیحضرت نادرشاه

شهید به عمل آمده که این شخصیت بزرگ متعاقب فرو نشاندن غائله و اعادهٔ امنیت را جع به تعین پادشاه افغانستان وقانون اساسی پیشنهادی به مجلس کبیر افغانستان (لوی جرگه) تقدیم نمود . لوی جرگه قانون موجوده را که بطبائع و شرائط اجتماعی وسیر تکامل ملت افغان و مقررات اسلامی موافقت کلی دارد در سال ۱۳۰۹ ترتیب وتصویب نمود .

از تاریخ تصویب همین قانون دورهٔ حیات نوین افغانستان شروع گشته وهمین قانون است که دولت افغانستان جدیدرا نمایندگی میکند . آیا ماهیت وروح این قانون چیست ؟ - این قانون مانند قوانین اساسی بسا ممالك یك قانون واضح وصریح نوشته شده است یعنی قانون اساسی غیر نوشته شده نیست شرائط اجتماعی وایجابات تاریخی افغانستان بهیچه‌یك قانون احتیاج قطعی را نشان میداد واین قانون نظر باینکه مشعر اساسهای مهمه ومبانی اصلی و اساسی حقوق و وظائف متقابلهٔ دولت وملت بطور ایجازست به‌تعاملات‌وطور اجتماعی نیز تاحدی موقع‌داده است . این قانون‌چون‌یك‌قانون اصلست‌وبنیان دولت‌بدان استوار میباشد هیچ‌قانونی مخالف آن شده نمیتواند .

حتی شوروای ملی نیز به تنهائی نمیتواند قانونی مخالف‌این قانون بسازد ویااین قانون را تغیر دهد . هر گاه باساس ایجابات عصر وضرورت های اجتماعی ومدنی تغیر وتبدیل اساسی این قانون لازم اید دران صورت اصولی ایجاب می نماید که باصول تعدیل وتبدیل دیگر قوانین مشابهت ندارد . یعنی تعدیل وتبدیل‌اساسات این قانون ازطرف لوی جرگه(مجلس کبیر ملی افغان) که مرکب ازذات پادشاهی ووکلای منتخبهٔ لوی جرگه ونمایندگان شورااواعیان ووزراء است بعمل می آید .

اصول اساسی دولت علیهٔ افغانستان (۸ عقرب ۱۳۱۰ مطابق ۳۱ - اکتوبر ۱۹۳۱) .

اصول کلیه:

اصل :

۱- دین افغانستان دین‌مقدس اسلام ومذهب رسمی وعمومی آن مذهب منیف حنفیست پادشاه افغانستان‌باید دارای این مذهب باشد .دیگر ادیان اهل هنود ویهودیکه در افغانستان‌هستند بشرطیکه آسائش‌و آداب عمومیه‌را اخلال نکنند‌نیز به‌تحت‌تامین گرفته‌میشوند .

۲- دولت‌علیهٔ‌افغانستان ادارهٔ‌امور داخله وخارجهٔ خود را با استقلال تامه حائز بوده همه محالات وقطعات مملکت بزیر امروارادهٔ سنیهٔ ملوکانه بصورت یك‌وجود واحد‌تشکیل می‌یابد وبه هیچ حیثیت دراجزای مملکت تفریق کرده نمی‌شود .

۳- پایتخت افغانستان شهر کابل است وتمام اهالی‌مملکت به‌نظر حکومت مساوی هستند

که هیچ امتیازی اهالی شهر کابل نسبت بدیگر شهرها و قصبات مملکت محروسه افغانیه ندارند.

۴- بیرق رسمی افغانستان دارای الوان سیاه وسرخ و سبز ودر وسط آن خوشهٔ گندم ومحراب و منبر می باشد.

حقوق پادشاه:

۵- بنابر تقدیر فدا کاری وخدماتیکه اعلیحضرت غازی (محمد نادر شاه افغان) در راه استقلال ونجات وطن افغانستان و برانداختن بنیان ظلم واستبداد ابراز فرموده اند ملت افغانستان عموما ذات شاهانهٔ شان را پادشاه صحیح ولائق مملکت خود شناخته وبانهایت تقدیر واحترام تعهداً پذیرفته ومی پذیرند وذات همایونی درحین جلوس برتخت سلطنت مستقلهٔ افغانیه بالمواجهه عموم وکلا واشراف اهالی افغانستان تعهد نموده اند که مطابق او امر مفتی بهای شرع شریف نبوی (ص) و مذهب مهذب حنفی (رح) واصول اساسی مملکت اجرای اوامر حکومت شاهانهٔ خودرا فرموده محافظت ورعایهٔ استقلال افغانستان را مهمترین وظائف خود دانسته به ملت ووطن صداقت نموده ازتعمیل شرائط فوق مخالفت ننمایند. بناءعلیه ملت نجیبهٔ افغانستان متعهد می شوند که سلطنت افغانستان به خاندان این پادشاه ترقی خواه مملکت به انتخاب اعلیحضرت پادشاهی واهالی ملت افغانستان انتقال می کنند.

تبصره - خاندان عبارت است از اولاد ذکور کبیر ودرادر.

پادشاه افغانستان باید قبل از جلوس برتخت سلطنت عهد نامهٔ ذیل را بمقام شورای ملی بحضور وکلا اظهار وامضاء نماید. (بخدای عظیم وقرآن کریم عهد می کنم که در اعمال وافعال خود خداوند (جل شانه) را حاضر وناظر دانسته بحفاظت دین مبین اسلام و استقلال افغانستان وحفظ حقوق ملت وحراست وترقی وسعادت وطن باساس شرع متین (محمدی صلی الله علیه وسلم) ومقررات اصول اساسی مملکت سلطنت نمایم وبه برکت روحانیت مقدس اولیای کرام (رض) برای خود استمداد مینمایم).

۷- درخطبه ها ذکر نام پادشاهی وضرب سکه بنام پادشاه، تعین رتب ومناصب، اعطای نشان، تعین صدر اعظم، منظوری وزراء، عزل وتبدیلشان، تصدیق اصولات مصوبهٔ شورای ملی، اعلان مرعیت ومحافظت آنها، حفاظت واجرای احکام شرعیه واصولیه، قوماندانی عمومی قوای عسکری افغانستان، واعلان حرب وعقد مصالحه و علی العموم معاهدات، عفو وتخفیف مجازات تعزیری مطابق شرع شریف ازحقوق جلیلهٔ پادشاهی شمرده میشوند.

۸ - پول مصارفات پادشاهی باید دربودجهٔ مملکتی معین باشد.

حقوق عمومیهٔ تبعهٔ افغانستان :

۹ - همه افرادیکه در مملکت افغانستان میباشند بلاتفریق دینی ومذهبی تبعهٔ افغانستان گفته میشوند صفت تابعیت افغانیه مطابق اصولنامهٔ تابعیت استحصال یا اضاعه میشود .

۱۰ - کافهٔ تبعهٔ افغانستان در امور دینی ومذهبی واصولات سیاسی دولت متبوعهٔ خود مکلف ومقید بوده آزادی حقوق مشروعهٔ خودرا مالك هستند .

۱۱ - حریت‌شخصیه ازهرگونه تعرض مصئون است . هیچکس بدون امرشرعی واصولنامه‌های موضوعه توقیف ومجازات نمی شوند . در افغانستان اصول اسارت ممنوعست . از زن ومرد هیچکس دیگری را بطور اسارت استخدام کرده نمیتواند .

۱۲ - تبعهٔ افغانستان درامور تجارت، صنعت، زراعت درداخل اصولات موضوعه آزادند .

۱۳ - کافهٔ تبعهٔ افغانستان بحضور شریعت‌غراء واصولات موضوعهٔ دولت درحقوق وظائف مملکت حق مساوات دارند .

۱٤ - عموم تبعهٔ افغانستان نظر به قابلیت واهلیت بقدر ضرورت حکومت استخدام میشوند

۱۵ - در افغانستان مال و ملك هر شخص در امن میباشد . اگر یك ملکی بقصد منافع عمومیه بکار دولت شود موافق حکم شرع شریف واصولنامهٔ مخصوصه آن اولا قیمت آنرا بمالکش تادیه نموده بعد ملك را گرفته میتواند .

۱٦ - مسکن‌وجای‌هرفرد تبعهٔ افغانستان ازهرگونه تعرض‌مصئونست هیچکس‌ازطرف حکومت و سائره بدون احکام شرع شریف و اصولنامه های موضوعه بخانه شخصی بلا استیذان داخل شده نمیتواند .

۱۷ - ضبط املاك واموال اهالی ممنوعست باستثنای کسانیکه در خارج مملکت متوقف بوده وبرعلیه حکومت افغانستان تحریکات ونشریات می نمایند .

۱۸ - مصادره وبیگار ممنوعست . اما کار و بکالیفیکه در زمان محاربه پیش شود ازین قاعده مستثنی است .

۱۹ - شکنجه‌ودیگر انواع زجرتماماً موقوفست وخارج احکام شرع شریف واصولنامه‌های دولت برای هیچکس مجازات‌داده نمیشود .

۲۰ - تعلیم ابتدائیه برای اطفال تبعهٔ افغانستان واجبی وحتمیست .

۲۱ - درافغانستان تدریس علوم اسلامیه آزادست هرفرد تبعهٔ افغانستان عموما و خصوصا برای تدریسات علوم اسلامیه ماذون ومجاز میباشد اما اشخاص اجنبی باستثنای نفری که برای تعمیم فنون وصنائع وتعلیم زبانهای اجنبی استخدام میشوند بداخل مملکت افغانستان بافتتاح واداره مدارس مجاز نیستند .

۲۲- عموم مکاتب افغانستان درزیر نظارت وتفتیش حکومت میباشد تاامور تربیه وتعلیمیهٔ آنها برخلاف عقائد ومصطلحات اسلامیه نبوده بمنافع علمیه وفنیه وصناعیه موافق باشد. اما اصول تعلیمیه که بامور اعتقادیه ومذهبیه اهل ذمه تعلق دارد اخلال کرده نمیشود.

۲۳- مطبوعات واخبارات داخله که خلاف مذهب نباشد مطابق اصولنامه مخصوص آن آزاد میباشد. نشر اخبار فقط از حقوق حکومت وتبعهٔ افغانیه است. مطبوعات و جرائد خارجه که بمذهب وسیاست حکومت علیهٔ افغانستان اخلال نرساند ادخال آن بافغانستان آزاد است.

۲٤- فیصلهٔ منازعات شخصیه ودیگر امورات افراد تبعه که بمحاکم عدلیه و دوائر رسمیه متعلقست هرگاه بفیصله و حکم دوائر منسو به قناعت حاصل نکنند میتوانند که بمقامات بالاتر تا وزارات متعلقه و در صورت عدم قناعت بمقام صدارت عظمی و بحضور شاهانه عرض و طلب غور رسی نمایند.

۲۵- مالیات ومحصولات مقرره مطابق اصولنامه های علیحدهٔ آن گرفته میشود.

۲٦- خارج اصولنامه های دولت از هیچکس چیزی گرفته نمیشود.

شورای ملی:

تشکیلات مجلس:

۲۷- مجلس شورای ملی بعزم وتصمیم اعلیحضرت همایونی و تصویب جرگه ۱۳۰۹ منعقدهٔ مرکز کابل دائر مؤسس است.

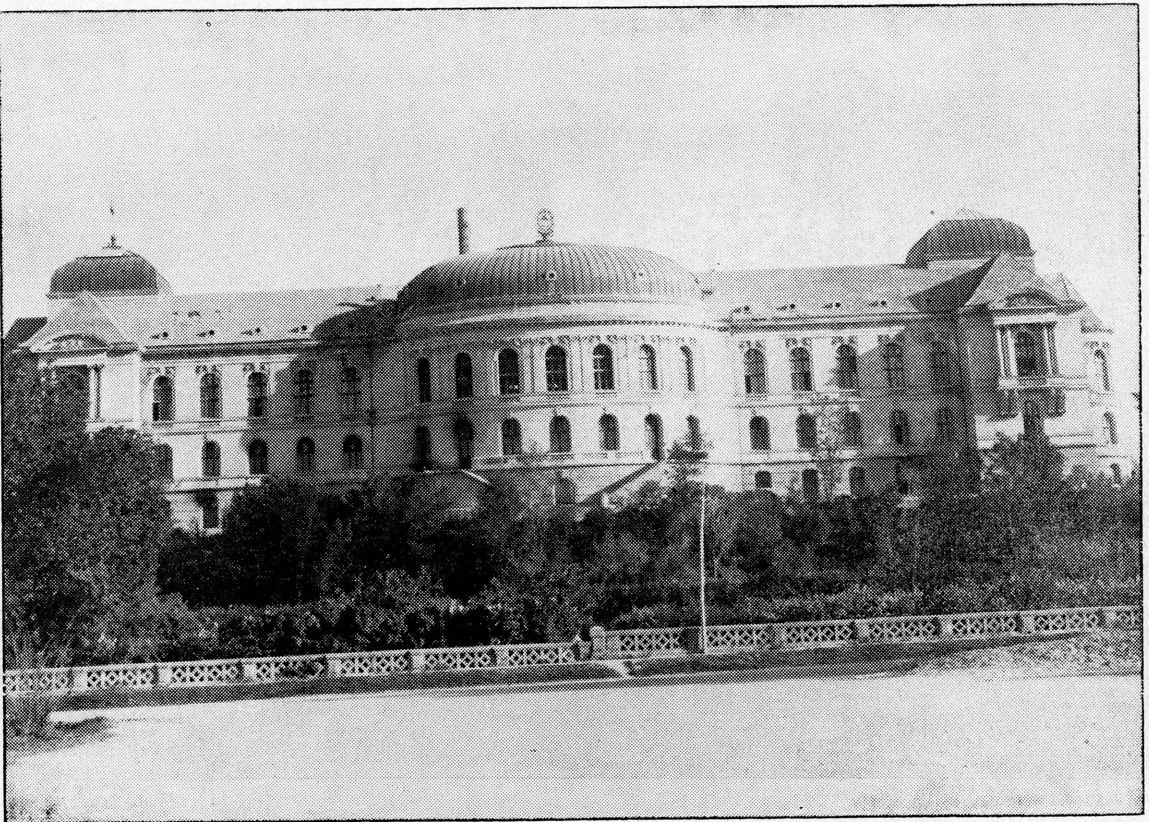
۲۸- این مجلس تمام و کمال مرکب ازافرادیست که درامورات معاشی وسیاسی افغانستان مشارکت دارند یعنی نمایندهٔ قاطبهٔ اهالی مملکتست.

۲۹- ترکیب و تشکیل مجلس شورای ملی از وکلائیست که از ولایت کابل وسائر ولایات وحکومات وعلاقه داریها منتخب میگردند ومحل انعقاد آن در پایتخت است.

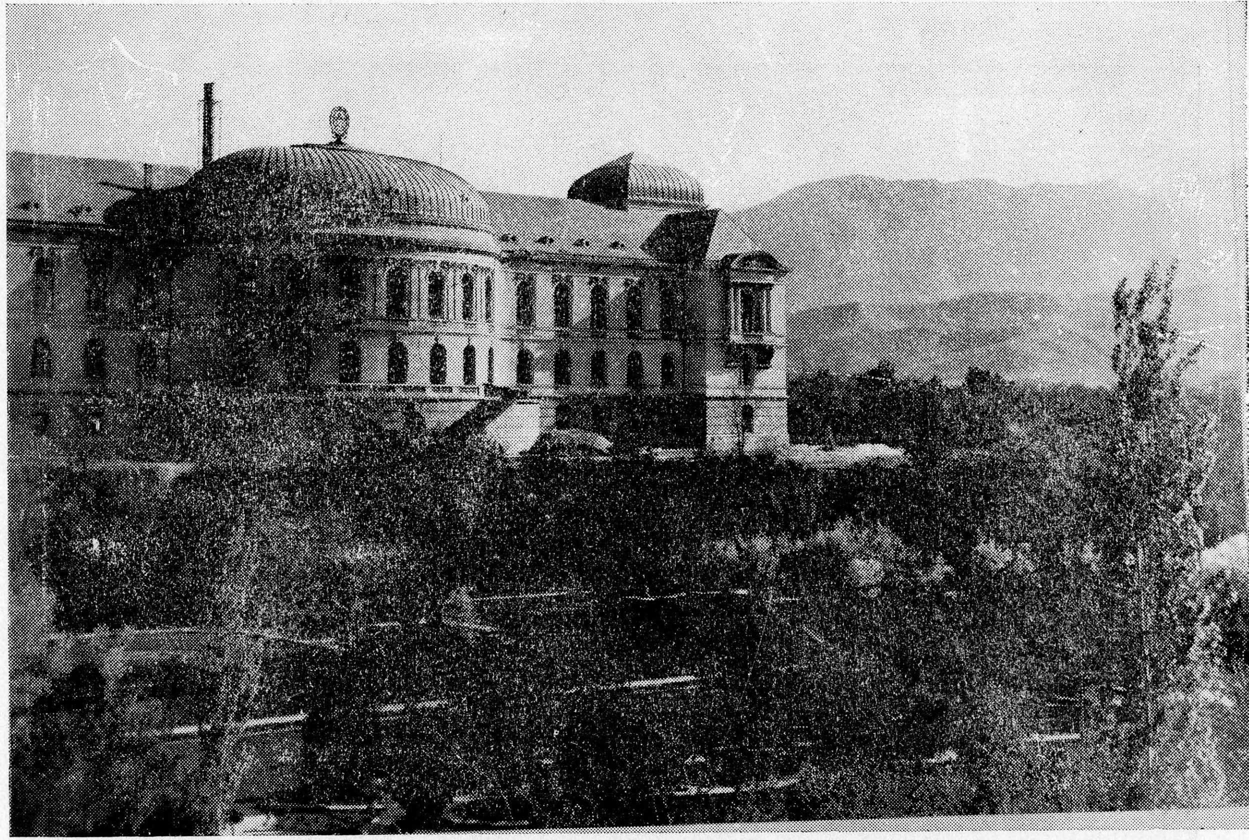
۳۰- تعداد وکلای شورای ملی در اصولنامهٔ مصوبه انتخابات درج وتعیین گردیده است.

۳۱- موعد انتخاب وکلای این مجلس درجمع ادوار سهسالست و شروع دور اول اعتبار ازروز افتتاح شورای ملیست ومقرراست که بعد سرآمد هرسهسال وکلا مجدداً انتخاب شوند. انتخاب کنندگان در اینکه بخواهند از وکلای سابقه را تکراراً انتخاب کنند در صورت رضائیت مختار ومخیرند.

۳۲- اوقات تعطیل وموعد اشغال شورای ملی دراصولنامهٔ داخلی مجلس مشخص ومحدود کرده خواهد شد. در اثنای تعطیل اگر حکومت بوضع کدام اصولنامه ضرورت حس کند این اصولنامه موقتا از طرف حکومت تصویب و بموجب فرمان پادشاهی تعمیل میشود. در

عمارت پارلمان افغانی وباغ متعلق به آن در نوی کابل

یك حصهٔ باغ و عمارت پارلمان در نو، کابل

موقع اشغال اگر اصول موقتی از طرف شورای ملی تسلیم کرده شد دراعداد اصول دائمی ادخال والا از طرف مجلس مذکور تعدیل یا تردید میشود .

۳۳- مجلس شورای ملی برای تحقیق وفیصلهٔ مسائل مهمه درهنگام تعطیل هم دائرشده میتواند وهرگاه بجهة فوت مسئله مبحوث عنها فرصت اجتماع عموم ممکن نشود تنها بحضور وکلای مرکز وقریب آن مجلس شورای ملی انعقاد مییابد .

۳٤- وفتی بمذاکرات آغاز میشود که اقلا مناصفهٔ اعضا حضور داشته باشند و فیصلهٔ مقررات آنهم باساس اتفاق یااکثریت آراست .

۳۵- مجلس شورای ملی در موقع افتتاح هر یک ادوار خود خطابهٔ به پیشگاه پادشاهی عرض وتبثین داده واز طرف قرین الشرف همایونی مجاب میگردد .

۳٦- ابتداء اعضای شاملهٔ مجلس به ترتیب مسذیله سوگند یاد مینمایند و قسمنامه را امضاء میکنند .

۳۷- قسمنامه : ماامضا کنندگان ذیل ازجهة اعتمادیکه ملت وحکومت برما نموده بخداوند عظیم وقرآن کریم سوگند مینمائیم که برای ملت وحکومت خود صادق خواهیم بود .

۳۸- اعضای مجلس شورای ملی دراظهار رأی درمجلس شورا بحضور جمیع وکلاء آزاد وازهر گونه اعتراض مصئونند .

۳۹- کافهٔ مذاکرات مجلس شورای ملی بباعثیکه نتیجهٔ آن بمنصهٔ اجرا گذاشته میشود علنیست . نمایندگان جرائد ومعاینه کنندگان در تحت قیودات اصولنامهٔ داخلی مجلس تنها حق حضور واستماع مذاکرات را دارند .

وظائف :

٤۰ - مجلس شورای ملی امورات داخلی خود را مثل انتخاب رئیس اول وثانی و هیئت تحریر و سائر اجزا واصول مذکرات و شعبات وغیره بر اساس اصولنامهٔ داخلی دائر خواهد کرد .

٤۱ - کلیهٔ اصولات وضوابطیکه وضع وموجودیت آن برای تشئید مبانی حکومت وانتظام امور مملکتی لازم باشد به تصویب مجلس شورای ملی میرسند .

٤۲ - تسویهٔ امورات مالی- رد یاقبول عوارض وفروعات وهم ممیزیهای جدیده که دولت اقدام نماید به تصویب مجلس خواهد بود .

٤۳ - تدقیق و تصویب بودجهٔ مملکت بعد از ترتیب و پیشنهاد وزارت مالیه از وظائف شورای ملیست .

۴۴ ـ وضع اصو لنامهٔ جدید یا تغییر وفسخ قوانین مقرره به تصویب شورای ملی صورت خواهد گرفت ، خواه لزوم آن از مجلس عنوان وخواه ازطرف وزرا اظهار شده باشد .

۴۵ ـ تصویب امتیاز تشکیل کومپانیها وشرکتهای عمومی ازهر قبیل وبهر عنوان که باشد ازطرف شورای ملی خواهد شد .

۴۶ ـ عقد مقاولات ومعاهدات اعطای امتیازات (انحصار) اعم ازتجارتی وصنعتی وفلاحتی وغیره خواه ازطرف داخله باشد یاخارجه به تصویب مجلس شورای ملی میرسد .

۴۷ ـ استقراض دولتی اعم ازاینکه داخله یاخارجه بهرعنوان واسمباشد باطلاع وتصویب مجلس شورای ملی کرده خواهد شد .

۴۸ ـ تمدید خط آهن وشوسه بپول دولت یابخرج شرکت وکمپانیهای داخلی ویاخارجی تماماً وابسته به تصویب مجلس شورای ملی است .

۴۹ ـ مجلس شورای ملی حقدارد که در اوقات لازمه عریضهٔ به پیشگاه همایونی تقدیم دهد اما تقدیم این عریضه بهمه حال بتوسط هیئتی مرکب از رئیس وشش نفراعضاء که سائر طبقات ازبین‌خود انتخاب میکنند خواهدبود ووقت‌شرفیابی حضورهم اولاً توسط وزارت‌دربار استیذان میشود .

۵۰ ـ وزرا برای استماع مذاکرات در جلسات مجلس شورای ملی حضور بهمرسانیده میتوانند ونیز حقدارند که در صورت لزوم به استجازهٔ رئیس مجلس برای مذاکره وتدقیقات امور توضیحات بدهند . درمجلس برای حضور وزرا موضع معینه میباشد .

۵ ـ هرگونه قوانین جدیده که وضع آن احتیاج حس شود از طرف وزارت تجویز وانشا گردیده توسط وزرا یا صدراعظم به مجلس شورای ملی اظهار میشود وبعد از تصویب مجلس بصحهٔ پادشاهی مزین گشته قابل‌التعمیل میگردد .

۵۲ ـ لزوماً رئیس مجلس میتواند که شخصاً یا به پیشنهاد ۱۰ نفر از اعضای مجلس ویا وزیری بدون حضور نمایندگان جرائد ومعاینه کنندگان اجلاس محرمانه تشکیل دهد ونیز میتواند انجمن محرمانه مرکب ازیکمده منتخبین اعضای مجلس که اعضای سائرهٔ مجلس حق دخول دران نداشته باشند ترتیب نماید مگر نتیجهٔ انجمن یا اجلاس محرمانه وقتی مرعی خواهد بود که درهردو صورت مسئلهٔ مبحوث عنها بحضور سه‌ربع از منتخبین مطرح مذاکره شده و باکثریت آراء قبول شده باشد . در صورتیکه مطلب در انجمن محرمانه قبول نشود در مجلس عنوان نخواهد شد ومسکوت عنه خواهد ماند .

۵۳ ـ درصورتیکه مجلس محرمانه بخواهش رئیس دائر شده باشد اگر از مذاکرات‌را

تااندازهٔ مناسب باطلاع عموم برساند اختیار دارد . اما اگر تشکیل مجلس به تقاضای وزیری بوده است در آنصورت افشای مذاکرات هم وابسته باجازهٔ خود وزیر خواهد بود .

۵۴ - وزرا مطلب اظهار نمودگی خود را ولو هرقدر بروی مباحثه شده باشد حقدارند که ازمجلس مسترد کنند ، اما اگر اظهار ایشان به خواهش مجلس بوده است برای استرداد مطلب موافقت مجلس هم شرطست .

۵۵ - اگر لائحهٔ اظهار نمودگی وزیری را مجلس قبول ننماید باملاحظات خود عودت خواهد داد . این لائحه وقتی به مجلس ثانیاً اظهار خواهد شد که وزیر ملاحظات مجلس را ردیا قبول نماید .

۵۶ - اظهار رای ازطرف اعضای مجلس‌شورای ملی راجع به‌تردید یاقبول مطلب واضح وبالتصریح میشود و هیچکس نمیتواند ایشا نرا بدادن رای خویش تحریص یا تهدید نماید . اظهار ردیا قبول اعضای مجلس بعلامات ظاهری امثال ورقهٔ سفید و سیاه بوده محل ادراک وافادات نمایندگان جرائد و معاینه کنندگان خواهد بود .

عنوان مطلب ازطرف مجلس :

۵۷ - هر یك از مطالبیکه از طرف اعضای مجلس عنوان میشود آنوقت قابل مذاکره خواهد بود که اقلاً ربع اعضاء مذاکرهٔ مطلب مذکوررا تصویب بدارند. دریتصورت عنوان مذکور کتباً به رئیس مجلس تقدیم میشود و اگر رئیس مجلس آن لائحه را بدواً در انجمن تحقیق تحت تدقیق بگیرد میتواند .

۵۸ - یکعده از اعضای شورای ملی که بانتخاب سائر اعضا وتصویب رئیس شورا منتخب وتجزیه میشود بنام (انجمن تحقیق) سنجشهای ابتدائی مسائل واردهٔ شوری‌رابدقت نموده از آنجمله مواد قابل الذکر مجلس را همراه یك لائحه نظریهٔ خود ها برئیس مجلس پیش میدارند وبه‌اجازهٔ رئیس مطرح‌مذاکره میشود . وموادیکه اکمال بخواهد یامذاکرهٔ مجلس‌را ایجاب نکنند با اسباب موجبهٔ آن ازطرف رئیس بوزارت منسوبه اش اعاده میشود . اعضای انجمن تحقیق‌اقلاً ده نفر خواهد بود .

۵۹ - مطالبی که نظر باصل (۵۷) رمجلس عنوان میشود اگر متعلق بیکی ازوزرا باشد در وقت مذاکره و تدقیق لائحهٔ مذکوره چه درانجمن تحقیق ویادر مجلس بباید بوزیرمتعلقه اش خبرداده شود که شخصاًخودش حاضر شود ویا معین خود را بفرستد ویك نقل‌لائحه‌وضمائم آنرا باید مجلس‌قبل ازاحضار وزیر ویامعین برای مسبوقیت شان ازده الی پانزده روز باستثنای مطالب ضروری بوزارت منسوبه ارسال دارد.

۶۰- درصورتیکه وزیربنابر کدام مصلحتی درمطالب معنون ازطرف مجلس موافقت نتواند لازمست معاذیر خودش را مواجهتا تصریح و مجلس را قانع بسازد.

۶۱- وزیریکه مجلس شورای ملی ازوی، توضیحات بطلبد ازجواب ناگزیر و مسئو است بدون عذر موجه علاوه ازاقتضا بتعویق وتاخیر جواب‌هم مجاز نیست. الادر صورتیکه مطالب محرمانه ودر اخفای آن برای یکمدت صلاح ملت‌ودولت باشد. امابعد موعد معینه بابرازمطلب مذکور بحضور مجلس مکلفست.

۶۲- عرض شخصی افراد تبعه که بدوائر رسمیه تامرکز وزارت منسوبه غور آن نشودذریعهٔ وکیل‌محلی‌خودشامل مجلس‌شوراءاینقسم‌عرائض برای‌غوروتحقیق بمقام‌صدارت فرستاده‌میشود.

۶۳- دروقت رحلت‌پادشاه‌اگرمجلس‌شورای‌ملی‌تعطیل باشد حتما انعقاد خواهد شد وانعقاد مجلس از فوت پادشاه باید زیاده از ۲۰ روز معطل نشود.

۶۴- قبل ازرحلت پادشاه اگر دورهٔ وکالت وکلاء تمام‌شده باشد ودرموقع رحلت دیگر وکلا معین نگردیده باشند مجلس بوجود وکلای دورهٔ سابقه انعقاد میشود.

۶۵- موادیکه درمجلس شورای ملی تصویب میشود باید باحکام دین‌مبین اسلام‌وسیاست مملکت مخالفت‌نداشته باشد.

۶۶- مصوبات وقرار های مجلس شورا بالعموم بعد از امضای ذات شاهانه در موقع اجرا گذارده میشود.

مجلس اعیان:

۶۷- مجلس‌اعیان‌مرکب‌است ازاشخاص‌تجربه‌کار وبابصیرت که‌رأسا ازطرف قرین‌الشرف پادشاهی انتخاب وتعین میشوند مرکز انعقاد آن کابلست.

۶۸- تصویب اصولات موضوعه متعلقست به‌مجلسین شورای ملی واعیان. پیشنهاداتیکه از طرف هیئت وزرا درین مجلس عنوان میشود پس از مداقه ومذاکره با کثریت تصدیق وبغرض تصویب بمجلس شورای ملی فرستاده میشود برعکس آن مواد مصوبه شورای ملی‌در مجلس اعیان ملاحظه و تصویب میگردد.

۶۹- دروقت افتتاح مجلس شورای ملی اگرمجلس اعیان‌منعقد نشده‌باشد مصوبات مجلس شورای ملی‌معطل نمیماند وبعد از صحهٔ همایونی درمعرض اجرا گذارده میشود.

۷۰- مطالبی که‌در مجلس اعیان تصویب وبمجلس‌شورای‌ملی فرستاده میشود در صورتیکه بمجلس شورای‌ملی‌قبول‌نشود نظر باهمیت‌مطلب‌مجلس دیگری مرکب ازیکعده اعضای مجلسین تشکیل میگردد تعداد اعضای این مجلس که بالتساوی انتخاب میشوند اقلا بیست نفر خواهند بود مجلس منتخبه بمسئلهٔ متنازع فیه‌غور ودقت نموده رای‌خود را بمجلس شورای ملی ارائه

میدهند اگر برأی مجلس منتخبه مجلس شورای ملی موافقت نکرد موضوع بحضور ملوکانه معروض می گردد و با رادهٔ سینه فیصله میشود .

۷۱ - مجالس مشوره ولایات: در مرکز نائب الحکومگیها و حکومات اعلی و کلان یک یک مجلس مشوره تشکیل میشود .

۷۲- صورت انتخاب وتعداد اعضا ووظائف این مجلس در اصولنامهٔ مخصوص آن بیان و ایضاح میگردد .

۷۳- وظائف و حقوق وزراء : اموراجرائیهٔ مملکت بذریعهٔ وزرای دولت که بانتخاب صدر اعظم ومنظوری حضور ملوکانه تعیین میشود اداره میشود .

۷۴- ریاست هیئت وزرا مفوضست بصدر اعظم . درغیاب صدراعظم وزیروزارت اول وظیفهٔ ریاست را ایفا میدارد .

۷۵-هیچکس نمیتواند مقام وزارترا اشغال نماید بدون اینکه مسلمان وازتبعهٔ افغانستان باشد .

۷۶- هریک از وزرا در سیاست عمومیهٔ دولت مشترکا ودر امور موظفهٔ وزارت متعلقهٔ خود مخصوصا بنزدشورای ملی مسئولند بناءً علیه ذات شاهانه غیر مسئول میباشند .

۷۷- مسئولیت وزرا وسیاستی را که راجع به آنها میشود اصول تعین خواهد نمود .

۷۸- وزرا امورات مربوطهٔ متعلقهٔ خودرا باندازهٔ اختیارات خود اجرا و مافوق آنرا بحضور صدر اعظم تقدیم میدارند . صدراعظم بدرجهٔ صلاحیت وظائف خود اجرا نموده ما فوق آنرا بحضور ملوکانه عرض و هدایت میگیرد .

۷۹-هرگاه یکی از وزرای دولت بجرم خلاف ورزی درحدود وظیفهٔ رسمی شان مظنون واقع شوند مرجع محاکمهٔ شان دیوان عالی شناخته می شود. دیگر دعوی شخصیهٔ وزرا که خارج وظیفهٔ ماموریت شان باشد مانندسائر رعایا بمحاکم عدلیه مراجعت مینمایند .

۸۰ وزیریکه تحت اتهام می آیدالی نتیجهٔ محاکمه و برائت آن از وظیفهٔ رسمی معطل میماند.

۸۱- درغیاب وزیر معین وزارت یاوکیل که عندالمزوم مقررمی شود تمام اختیارات شخص وزیر را دارا میگردد .

۸۲- برای تفتیش احوال عمومیهٔ وزرا و مامورین یک هیئت تفتیشیه باستیندان حضور شاهانه مطابق لائحهٔ مخصوصهٔ آن از شورای ملی انتخاب و تعین میشود .

۸۳- تعداد وزارات وتشکیل دوائر ووظائف شان دراصولنامهٔ تشکیلات اساسیه توضیح یافته.

حقوق ماموریـن :

۸۴- با العموم مامورین مطابق موادیکه دراصولنامهٔ های مخصوصه ایضاح گردیده به ماموریتهائیکه لائق ومناسب باشند تعین کرده میشوند و هیچیک ازمامورین تازمانیکه از وظیفهٔ

خود مستعفی نشوند ویا ازطرف دولت بنابریك امر ضروری لازم تبدیلی و یاموقوفی نباشد اصلا عزل و موقوف نمیشود . ومامورینیکه حسن سلوك واستقامت خدمتخود هاراابراز نمایند مطابق اصولنامه های مخصوصه استحقاق ترقی رتبه وماموریت مستمری را دارند .

۸۵- همه مامورین علی المراتب دراطاعت آمر مافوق شان مطابق اصولنامه های موضوعه مکلف هستند. آمران مافوق ومامورین ماتحت هیچیك امر راخلاف آن اجرا کرده نمیتوانند . هرگاه ازطرف آمران مافوق در اجرای کدام امر خلاف اصول بالای مامورین ماتحت امر اجرا شود مامورین ماتحت قبل ازاجرای آن بمرکزوزارت الی صدارتعظمی بایداطلاع نمایند.

۸٦- وظائف مامورین در اصولنامه های مخصوصه تعیین وتفریق گردیده و هر مامور موافق هدایات اصولنامه های موضوعه از وظائف موظفه اش مسئول شناخته میشود .

محاکم :

۸۷- محاکم عدلیه مرجع دعاوی عمومیهٔ شرعیه میباشد .

۸۸- درمحاکم شرعیه دعاوی مرجوعه مطابق مقررات مذهب مهذب حنفی (رح) فیصله میشود.

۸۹- همه محاکم از هرگونه مداخلت آزاد هستند .

۹۰- در محاکم عدلیه دعاوی بصورت علنی فیصله میشود . باستثنای مسائلیکه شارع فیصلهٔ آنرا بطریق خفیه هدایت داده است .

۹۱- در حضور محاکم هرشخص برای محافظهٔ حقوق خود همه وسائط مشروعه را پیشنهاد نموده میتواند .

۹۲- محاکم عدلیه در رویت و فیصلهٔ دعاوی باستثنای امر شرعی تاخیر و مماطله کرده نمیتواند .

۹۳- هیچکس خارج محاکم برای فیصلهٔ بعضی فقرات مخصوصه یك محکمهٔ فوق العاده تشکیل داده نمیتواند .

۹٤- صنوف ودرجات محاکم وصلاحیت شان باصولنامهٔ تشکیلات اساسیه توضیح یافته .

دیوان عالی :

۹۵- دیوان عالی برای محاکمهٔ وزرای دولت عندالا قتضا موقتا تشکیل میبابد و بعد انجام اموریکه باو سپرده میشود فسخ میگردد .

۹٦- طرز تشکیل دیوان عالی واصول محاکمه در آن مطابق اصولنامهٔ مخصوصهٔ آن اجرا میشود .

مسائل مالی :

۹۷- همه محصولات دولت مطابق اصولنامهٔ مخصوصهٔ آن اخذ می شود .

۹۸- هر سال برای واردات و مصارفات دولت یك بودجه مطابق اصل ۴۳ تنظیم کرده میشود. این بودجه برای واردات دولت موازنه و برای مصارفات اساس بوده همه مصارفات از روی آن اخذ وصرف میشود .

۹۹- بعد از تطبیق واجرای بودجهٔ سالانه یك محاسبهٔ قطعیه تنظیم میشود. این محاسبهٔ قطعی مقدار حقیقی واردات ومصارفات اینسال را حاوی میباشد .

۱۰۰- برای تنظیم محاسبهٔ قطعیه وبرای تنظیم بودجه وصورت تطبیق و اجرای آن اصولنامهٔ مخصوصه موجودست .

۱۰۱- تخفیف یا معافی مالیات بموجب اصولنامهٔ مخصوصهٔ آن اجرا میشود .

ادارهٔ ولایات :

۱۰۲- اصول ادارهٔ ولایات ازسه قاعدهٔاساسیه مبنیست: توسیع مأذونیت، تفریق وظائف، تعیین مسئولیت- بنابر قواعد مذکوره همه وظائف مامورین ولایات مطابق اصولنامه های موضوعه تعیین و تفریق کرده شده‌است واختیارات مامورین نیز بر طبق اصولات موضوعه محدوداست و هرمامور دروظائف خودعلی‌المراتب نزد آمر مافوقش مسئول شناخته میشود .

۱۰۳- در ولایات ازهر شعبهٔ وزارات مامورین جداگانه مقرر هستند . افراد اهالی برای اجرای کار وانجاح حوائج خود بشعبات مرجوعه مراجعت میکنند .

۱۰۴- هرگاه در یکحصهٔ مملکت آثار بغاوت وعصیان که مخل امنیت عمومیه باشد حس کرده شود حکومت برای دفع بغاوت وقیام امنیت تدابیر لازمه کرده میتواند .

۱۰۵- تشکیل دوائر بلدیه ولایات ووظائف آن قراراصولنامهٔ مخصوص آن‌اجرا میشود.

عسکر :

۱۰۶- صورت اخذعسکر بموجب اصول مخصوصهٔ آن‌اجرا میشود وظائف وحقوق عسکری و ترقی در مناصب بموجب اصولست .

۱۰۷- حقوق ومناصب هیچیك افراد عسکری سلب نمیشود مگر بموجب اصول .

۱۰۸- تبعهٔ خارجه در سلك عسکری باستثنای صنف داکتری ومعلمی حربی قبول نمیشود.

اصول متفرقه :

۱۰۹- مصئونیت مکاتیب یکی ازحقوق اهالیست همه‌مکاتیب ومراسلات محصولی اهالی

که تودیع پوسته میشود تااز طرف یکمحکمه حکم جواز تجسس نشود درهیچ پوسته‌خانه ودیگر جا باز نمیشود همچنان سربسته بمرسل الیه سپرده میشود .

۱۱۰ - در اموریکه از حضور شاهانه ویا صدراعظم بیکی ازوزرا یادیگر مامورین امر شفاهی فرموده شود باید احکام تحریری آنرا بامضای همایونی ویاصدراعظم حاصل دارند

تعمیل واجرای احکام مواد اصولنامهٔ هذارا امر واراده میفرمائیم .

۸ عقرب ۱۳۱۰ ش . مطابق ۱۹ جمادی الثانی ۱۳۵۰ ق .

محل مهر اعلیحضرت همایونی

ضمیمهٔ اصول اساسی مملکت :

۱ - مامورین وزارت خارجه ، و صاحب منصبان عسکری و همچنان محصلین افغانی که بپول دولت برای تحصیل درخارج مملکت اعزام‌میشوند بازدواج از تبعهٔ خارجه مجاز نیستند .

۲ - اتباع خارجه در افغانستان قطعاً حق استملاك ندارنـد . باسفارتهای دول خارجه مقیمین افغانستان حسب مقاولات طرفین بصورت معاملهٔ متقابله‌رفتار میشود . مؤرخهٔ ۱۲ سنبله ۱۳۱۱ ش . غره جمادی الاول ۱۳۵۱ ق .

تعدیـل اصل (۵۱) اصول اساسی : هرگاه یکی ازوزارات یادوائر مستقل بوضع اصولنامه احتیاج حس نماید لائحهٔ آنرا ترتیب نموده در مجلس وزرا تدقیق وبعد ازتصویب مجلسین شوری و اعیان وصحهٔ همایونـی قابل التعمیل میگردد - ۲۶ حمل ۱۳۱۳ ش - ۳۰ ذیحجه ۱۳۵۲ ق .

سیاست داخلی افغانستان : سیاست داخلی حکومت افغانستان بعد ازحصول استقلال‌تامه در سال ۱۹۱۹ همیشه متوجه این بوده تا امنیت رادر داخل مملکت حفظ نموده ودر سایهٔ آن اصلاحات مدنی را پیش ببرد . چنانچه با وجود وقفه های که باثر عکس‌العملهای داخلی به مقابل پروگرامهای اصلاحی از لحاظ عدم تعلیم وتربیه و نابلدی بامور مدنی وسائر عوامل داخلی وخارجی رونما شده . این پروگرام تعقیب وقسمت مهم مساعی حکومت مصروف تامین امن و پیشبرد پلانهای اصلاحی بوده است بطوریکه درظرف این ۳۰ سال در تمام دسته های امور مدنی از قبیل تعمیم معارف‌وحفظ‌الصحه واصلاحات اقتصادی، زراعتی، فلاحتی وتجارتی وتوسعهٔ امور مواصلات و تشکیلات جدیده با وصف موانـع فوق ومحدودیت وسائـل پیشرفتهای محسوس به مشاهده میرسد که با ۳۰ سال گذشته قابل مقایسه نیست . خصوصاً بعد از رفع انقلاب ارتجاعی سنه۱۹۲۸ ع - ازطرف موسس سلالهٔ موجوده اعلیحضرت محمدنادرشاه‌شهید وخلف شان اعلیحضرت محمدظاهرشاه که درین عرصهٔ ۱۹ سال امنیت عمومی مملکت باندازهٔ

قناعت بخش استحکام داشته ، سرعت این اصلاحات خیلی بیشترشده وبافغانستان موقع داده است که علاوه ازتنظیم نسبی امور داخلی در حیات بین المللی هم سهم بگیرد . اگرچه جنگ دوم جهان وبندش را های مراودات یك صدمهٔ شدید باین پروگرامهای اصلاحی زده ودر نتیجه مشکلات اقتصادی زیادی دامنگیر اهالی این مملکت گردید که تا حال رفع نشده و مسئلهٔ کمی بارانها در سنوات اخیر و هم موانع ترانزیتی و تجارتی در اثر تقسیم نیم قارهٔ هند به دو دومینیون جداگانهٔ هندوستان و پاکستان مشکلات مزبور را فزونتر ساخت که اینك قسمت بزرگ مساعی حکومت مصروف چاره جوئی همین بحرانهاست . وچون ازطرف دیگر تطبیق پلانهای اصلاحی خصوصاً پلانهای اقتصادی وصنعتی هرچه زود تر سر دست میباشد حجم واردات بلند رفته و صادرات محدود مملکت به آن مقایسه نمیتواند و بازار صادرات افغانی هم روی‌همرفته کساد پیدا کرده که درنتیجه قلت اسعار رونما شده واگر یك کریدیت کافی باشرائطیکه پیچیده گیهای سیاسی تولید نکرده وباروابط خوشگواریکه بین افغانستان وممالك متحابه وهمسایه میباشد منافی نباشد خیلی مطلوب خواهدبود . باهم سعی میشود تادرین قسمت افغانستان متکی به خود بوده تاحد امکان از دادن امتیازات و استعمال سرمایه های خارجی خود داری ورزد .

سیاست خارجی :

سیاست خارجی افغانستان از بدو استقلال مملکت بر پایه های خلل ناپذیر صلح دوستی واحترام متقابله وهمکاری بین المللی بنا یافته وعلی الرغم مشکلات وحوادث خورد وبزرگ وحتی جنگ بین المللی رخنهٔ دران وارد نشده است کهاین مسئله‌سبب سرفرازی ملت ودولت افغانستان بشمار میرود . قبل از حرب عمومی دوم افغانستان نظر به همین نظریات صلح دوستی در کنفرانس خلع سلاح و سپس در سال ۱۹۳۵ در جامعهٔ ملل وسائر کنفرانسهای بین المللی آنوقته شرکت ورزیده وتا آخرین مرحلهٔ دوام جامعهٔ ملل به پرنسیپهای صلح خواهانهٔ آن صادق ماند . در زمان جنگ بیطرفی تام را رعایت کرد که نظر به موقعیت مهم افغانستان این بیطرفی باوصف مشکلاتی که داشت به نفع متحدین نتیجه داده ودر پایان جنگ مامورین مسئول دیموکراسی های غرب ممنونیت خودرا نسبت بصداقت افغانستان در پیشبرد بیطرفی اظهار کردند . اینك در سال ۱۹٤٦ افغانستان نظر بهمان آرزوهای صلح خواهی ونفرت از جنگ و خواهش همکاری بین الملل برای عضویت موسسه ملل متحده درخواست کرد که این درخواست نظر بهمان‌سوابق نیك باتفاق آراء قبول‌شد . وافغانستان ازان تاریخ تاحال در اکثر کنفرانسهای بین المللی سهم گرفته ودر مسائل صلح وهمکاری بین المللی نظریات خالصانهٔ خود را تقدیم کرده است . افغانستان آرزو مندست تا میثاق

ملل متحده حقیقتا طرف تطبیق قرار گرفته ودر دنیا صلح وهمکاری حقیقی رو بکار شود .
علائق سیاسی افغانستان در سنوات اخیر نظر بهمان آرزو های روابط حسنه و انکشاف علایق ذات البینی نسبت به پیش خیلی ها توسعه یافته واینك روزبروز دامنهٔ این علائق در شرق وغرب براساس پرنسیپهای احترام متقابله وحفظ منافع دوجانبه در انکشاف میباشد .
افغانستان باهمسایگان خود علائق صمیمانه داشته در حالیکه درسال ۱۹۴۷ مسائل معوقهٔ سرحدی را بااتحاد شوروی درضمن معاهدهٔ جدیدی حل وفصل کرد، اینك بادولت جدیدالتشکیل پاکستان هم بامنتهای حسن نیت داخل مفاهمات میباشد تامسائل ذات البینی این دو کشور خصوصا تاجائیکه تعلق بسرنوشت افغانهای ماورای خط دیورند دارد (وافغانستان نظر به علائق نژادی برای آنها تضمین وتامین اساسات ملیت شان را (ازطرف حکومت پاکستان) مطالبه کرده است) حل وفصل گردد. روابط ما بادول متحدهٔ امریکا وانگلستان نیزروبه توسعه بوده با روح دوستی واحترام متقابله درساحه های اقتصادی، تخنیکی ومعارفی پیشرفت میکند و ارتقای وزارتمختاریها بسفارتهای کبرا بهترین شاهد تشئید این روابط است، بادولت ایران نیز با وصف شکوهٔ ایرانیها که در سرآب هیرمند دارند وقلت آب هیرمند را که صرف ازاثر عدم مساعدت اوضاع جوی درین سنوات رونماشده به اقدامات دولت افغانستان مربوط میدانستند افغانستان پیوسته خواسته است حقایق را بصورت دوستانهٔ بهمملکت همسایهٔ خود خاطرنشان وحسن نیت خودرا بانها ثابت نماید چنانچه اخیراً بعداز یك سلسله تماسهای مستقیم دو ملتین زمینه تااندازهٔ زیاد برای رسیدن بیك مفاهمه آماده شده است، بادولت جدیدالتشکیل هندوستان نیز روابط افغانستان صمیمانه بوده وانعقادقرار دادتجارتی ومعاهدهٔ مودت که اخیراً بین مملکتین باروح دوستانه واحترام متقابله بعمل آمده زمینه را برای انکشافات مزید روابط ذات البینی بهتر میسازد. کذا بادیگر دول متحابه ازهمسایه وغیرآن روابط خوشگواری تعقیب میشود وبا ممالك اسلامی رشته های علائق معنوی روز بروز تشئید می یابد وپیهم روابط سیاسی بین افغانستان واین ممالك درتزائد میباشد مخصوصا افغانستان درمسئلهٔ فلسطین واندونیزیا درصف اول هواخواهان حقوق این کتله های اسلامی (عرب فلسطین وملیون اندونیزیا) قرار گرفته است . سید قاسم رشتیا

یازدهم : پادشاه افغانستان و خاندان سلطنتی

درافغانستان تقسیمات فامیلی مثل دیارمغرب نیست که اشخاص یاخاندان چندین مراتب را طی نموده علامه یانشان فامیلی داشته باشند بلکه درینکشور اقوام بنام سرکردهٔ خویش زبانزد بوده وهمان اسم شعار قومی وعشائری همان خانواده میشود اسم فامیلی خانوادهٔ سلطنتی موجودهٔ

افغانستان (محمدزائی) است که اولاده وذریات (محمد) نام یکی از احفاد (بارک) گفته میشوند وبدین مناسبت این قوم را (محمد زائی) میگویند یعنی نسل محمدمذکور .

دین قوم محمدزائی که اعضای فامیلی سلطنتی هم ازان منشعب میباشد اسلام ومذهب شان مذهب ابوحنیفة النعمان مشهور به امام اعظم (رحمة الله علیه) است که یکی ازمذاهب چهارگانه ومشهور اسلام گفته میشود .

ذریهٔ پنجم محمدخان مذکور که حاجی جمال خان نام دارد (متوفی ۱۱۸۴ هق) درعوض مساعی که برای تثبیت شاهی احمدشاه بابا (۱۱۶۰-۱۱۸۶ ه) سرسلسلهٔ شاهان سدوزائی افغانستان بعمل آورده بوداز طرف احمدشاه بابا لقب سرداری نائل وهم چنین پسر حاجی جمال خان که پاینده خان نام داشت (۱۲۱۴ ه قمری متوفی) ازطرف تیمورشاه بابا (۱۱۸۶-۱۲۰۷ ه) این لقب را یافت وازانست هرکه نسبش ذریهٔ سردار پاینده محمدخان به حاجی جمال خان ملحق شود بااصل نامش لقب سرداری نیزاضافه میگردد. بنابران تمام خاندان وعشیرهٔ سلطنتی این لقب اعزازی یعنی (سرداری) رانائلند ، موجداول خاندان موجودهٔ سلطنتی سردار سلطان محمد خان است که پانزدهم پسرسردار پاینده خان وبرادر امیردوست محمد خان (۱۲۵۴ ۱۲۹۷ ه) یعنی پادشاه اول سلسلهٔ محمدزائیها میشود. اسم محضهٔ این موسس (سلطان محمدخان) است وشهرت به (طلائی) دارد. اگرچه در مورد شهرت بطلائی تحولات بسیاری میکنند اما معقول تر آن است که وی ثروت هنگفتی ازطلا داشت بنابران درتاریخ نامش سلطان محمد ولقبش سردار وشهرتش طلائی شده است . مجموع ومرکب بنام سردار سلطان محمد خان طلائی یاد میشود .

اما موجد دوم آن سردار یحیی خان پسر سردار سلطان محمد خان طلائی است که بواسطهٔ خدمات برجستهٔ خود بدربار چندین نفراز شاهان محمدزائی تقرب یافته و بالاخره خسر یکی ازشاهان این سلسله هم شده بود. پادشاه موجودهٔ افغانستان اعلیحضرت محمد ظاهر شاه (ایده الله بنصره العزیز) یکی از نواده های همین مرحوم است. اسم محضه شان محمد یحیی و لقب شان همان لقب عامه محمد زائی ها یعنی سرداریست .

سردار سلطان محمدخان درعهد خود یکی ازسرداران صاحب داعیه بوده وباچهار برادر سکهٔ خود معروف است به (سرداران پشاور) زیرا دروقتیکه زمام سلطنت به شاه محمود سدوزائی وعهدهٔ وزارت به فتح خان برادر بزرگ سلطان محمدخان بود ایشان ولایت پشاور واطراف آنرا ازطرف شاه مذکور دراقطاع داشتند واین اقطاع تا ۱۸۴۹ م بتصرف شان بود. سردار مذکور مانند امیر دوست محمد خان سر سلسلهٔ شاهان محمدزائی کثیرالاولاد بوده ۴۲ پسر و ۳۶ دختر داشت هرکدام ازپسران مشارالیه درعصر وزمان خویش درامورات کشوری وعسکری

ماموریت داشته و کم کسی ازایشان خواهد بود که در دوران حیات خود صاحب رتبه و ماموریت نبوده باشند .

سردار یحیی خان مرحوم ازارشدترین اولادان وی وشاخهٔ بزرگ این دودمان است که بااولادهٔ خویش یك سلسلهٔ علیحده و بارزی راتشکیل میدهد. پادشاه اول محمدزائیها یعنی امیر دوست محمدخان دختر نام آورترین پسر خود یعنی مجاهد اعظم وزیر محمداکبرخان مرحوم را بوی داده بود که پدرموسس سلطنت موجوده اولاد همین بانوی محترمست . خاندان سردار یحیی خان در گیر ودار تاریخ اخیرهٔ وطن مصدر مجاهدت ها گردیده وعاقبت باپنجم پادشاه محمد زائیان امیرمحمد یعقوبخان داماد خود ازطرف انگلیسها به دیره دون هندوستان فراری شد - از (۱۲۹۷ تا ۱۳۱۹ ه)

درعصر اعلیحضرت عبد الرحمن خان ششمین شاه سلالهٔ محمد زائی و مؤسس دوم سلسلهٔ مذکور این دودمان مجدداً وارد کابل گردیده ودرابتدای سلطنت امیر حبیب الله خان شهید شاه هفتم محمد زائیها اکثریه افراد این خاندان که باموررات سلطنتی کار آگاه بودند بماموریتهای مهم ارتقا نمودند .

از فرزند دوم سرداریحیی خان یعنی (سردار محمد یوسفخان) صبیهٔ درحبالهٔ نکاح شاه درآمدواین وصلت اسباب اعتماد جانبین گردید. سردار محمدآصفخان وسردار محمدیوسفخان پسران سردار یحیی خان باامیر حبیب الله خان دراوقات رسمی مشاور ودرهنگام فراغت مصاحب می بودند. پسر دوم سردار محمدیوسفخان (اعلیحضرت محمد نادرخان) است که در همین دوره تارتبهٔ سپه سالاری کل افواج افغانستان ارتقانموده وبعدها موسس سلطنت موجوده ومجدد شاهی سلسله محمد زائی گردید .

در خاندان مرحوم سردار سلطان محمد خان نام آورترین افراد اعلیحضرت غازی محمدنادرشاه شهید است که ازخوردی درطبیعت شان نبوغ کارروائی مشاهده میشد. او درمیان خانواده فرد ممتاز ودر عهده های عسکری منصبدارفعال ودر ماموریتهای ملکی آزموده وصادق القول ودرانقلابات داخلی فدائی قوم و در مدافعهٔ وطن بحیث اولین سرباز رشید محصل استقلال افغانستان بود .

۱- سردار محمد نادرخان بحیث جنرالی انقلاب سمت جنوبی وطن را خاموش ساخت - ۱۳۳۰ه - ۱۹۱۲ ع

برتبه نائب سالاری مکاتب چندی تاسیس ومکتب حربیه را اصلاح فرمود. ۱۳۳۰ ۱۹۱۳ ع

« سپه سالاری نظام افغانستان را تشکیلات اساسی بخشید- ۱۳۳۵ ه ۱۹۱۷ ع

بعد اندك وقفه مجدداً بحیث سپه سالار درمعر کهٔ استقلال شرکت جسته
بعد از تسخیر شهرواناه کوتل بیواروفتح تهل استقلال سیاسی افغانستان را
حصول نمود. ۱۳۳۷ ﻫ ۱۹۱۹ ع
باحفظ رتبهٔ سپه‌سالاری وزارت حربیه‌را اشغال وبحیث رئیس تنظیمه
امورات‌سمت مشرقی را منتظم ساخت. ۴۰ - ۱۳۳۸ ﻫ ۲۲ - ۱۹۱۹ ع
چندین جریده‌در ولایات کشور تاسیس کرد . سنوات مختلفه
بحیث رئیس تنظیمه ولایات قطغن وبدخشان را اصلاح و تنظیم فرمود
۱۳۴۱ ﻫ ۱۹۲۳ ع
سردار محمد نادر خان بحیث وزیر مختار وزارت مختاری افغانستان را در
فرانسه‌اداره کرد. ۵ - ۱۳۴۲ ﻫ ۶-۱۹۲۳ ع
قوای اشرار شمالی‌رادرسمت جنوبی‌درهم فشرده کابل‌را فتح‌وتخت‌رااز دست
غاصب سلطنت تخلیص نموده باصرار ملت بران جلوس فرموده وسلسله‌شاهی
جدید محمد زائیها را تاسیس نمود . ۱۳۴۷ ﻫ ۱۹۲۹ ع

اعلیحضرت محمدنادرشاه بحیث مجدد وموسس سلالهٔ سوم سلطنت محمد زائیها افغانستان
را بترقیات گوناگون رهنمونی ساخت تمام شکستگیهارا اصلاح وهمه‌ماثر مدنیرا رواج‌داد .
جرائد وشورای ملی‌را تاسیس‌وتشکیلات مملکت‌را مطابق به‌عنعنات ملت وضع‌واجرانمود.

۲- شخص برجستهٔ دوم سردار عبدالقدوس خان پسر سر دار سلطان محمد خان است که
در تمام ادوار حیات خویش مناصب ارجمند را طی نموده و برتبهٔ شاغاسی (وزیر دربار)
نائب‌الحکومه - اعتمادالدوله وصدراعظمی رسیده درمعرکهٔ استقلال نیزحصه داشته سمت غربی
مملکت را مدافعه می‌کرد .

۳- سردار ذکریاخان . نیز یکی‌از اولادان مجاهد ونامور سردارسلطان محمدخان است
که دراکثر مجاهدات اخیرهٔ ملی حصه گرفته وخانوادهٔ بزرگی بجا گذاشته است که امروز
تقریباً همه‌افرادآن بخدمات مهم کشور قیام دارند .

٤- سردار تاج محمدخان - نیز یکی از احفاد سردار سلطان محمدخان است که درعین
زمان یکی ازخطاطان ماهر بشمار میرفت .

۵- سردار محمد عزیز خان برادر بزرگ اعلیحضرت محمد نادرشاه (موسس سوم‌سلسله
محمد زائیان) ویکی از اعمام یاد شاه موجودهٔ افغانستان است که‌در
(سنه ۱۳۲۱ ﻫ ق)شاغاسی خارجهٔ افغانستان درسنه ۱۲۲۹ ﻫ ش بحیث
اولین مربی دستهٔ محصلین عازم اروپا گردید در سنه ۱۳۰۳ ﻫ ش نائب وزیرمختار افغانی

درپاریس و بلجیك درسنه ۱۳۰۵ همراه چندین طلاب بوطن بر گشته ودر سنه ۱۳۰٦ مجدداً عازم پاریس وبعداز تخت نشینی برادر خویش بکابل وارد وابتدا بحیث سفیر کبیر افغانی در ماسکو وبعد بحیث وزیر مختار افغانی در برلین اعزام شدند که در اثنای ایفای همین و ظیفه ازطرف سید کمال نام یك طالب العلم افغانی (شقی) شهید شدند سنه ۱۳۱۳ ومیت شان از برلین بکابل حمل ودرقبرستان اجدادی شان واقع تپهٔ مرنجان مدفون شدند .

٦- سر دار محمد ها شم خان، نیز یکی از اعمام بزرگوار رئیس خاندان (سلاله) است در آخر سنه ۱۲۸۲ ه ش ۱۹۰۳ ع منصب سراوسی‌حضوررا داشتند درسنه ۱۲۹٦-۱۹۱۷ بحیث نائب سالار قوماندانی عمومی قوای نظامی هرات ودر ۱۲۹۸-۱۹۱۹ م به منصب‌ورتبهٔ مذکور حاکم اعلی مشرقی ودر ۱۳۰۰ - ۱۹۲۲ بوکالت وزارت حربیه ودر ۱۳۰۲ برای معالجهٔ پدرخود عازم پاریس ازهمان سنه تا۱۳۰٤-۱۹۲۵ وزارت مختاری افغانستان در ماسکو را اداره میکردند . در انقلاب داخلی ۱۳۰۸ درمقابل‌غاصب تخت یعنی بچهٔ‌سقا سمت‌مشرقی‌را دفاع میکردند بعد ازآنکه برادر والا گهر شان اعلیحضرت غازی محمد نادرشاه شهید به تخت افغانستان جلوس فرمودند قندهار را اداره کرده وارد مرکز شدند . دراینجا چندی بنام و کیل وزیر داخله ومتعاقباً بصدارت عظمی انتخاب گردیدند این‌عهدهٔ بزرگ‌را مدت ۱۷ سال بکمال پاك نفسی وزحمت کشی ایفا ودر سنه ۱۳۲۵ بنابر ضعف قوا و خستگی دماغ ازان کناره گرفتند .

۷- سردار شاه ولیخان غازی ، این جناب نیز یکی از اعمام معظم رئیس سلاله است که‌مراتب بلند وعهدهای ارجمندی‌را درحیات خویش‌طی نموده اند . ازسنه ۱۳۲٤ ه ق منصب رکاب باشی حضور را دارا بودند . در جهاد افغانستان مقابل انگلیس مظفرانه وارد وزیرستان گردیده چهاونیهای واناوسروکی‌را تسخیر نمودند. در همان آوان چندی قوماندانی قوای چاجی و بعدها کفالت امور نظامی وملکی جنوبی را بعهده داشتند . که ادارهٔ این دوکار موجب ترفیع شان برتبهٔ لوامشری واخذنشانهای سرداراعلی - حمیت - ووفا گردید. در مذاکرات صلحیهٔ افغانستان وانگلیس حیثیت نائب رئیس هیئت اصلاحیه‌راداشتند. ۱۲۹٦ تا ۱۳۰۳ برتبهٔ نائب سالاری قوماندانی قول‌اردوی مرکزی‌را ایفا نمودند . درانقلاب سمت جنوبی بمعیت هیئت تنظیمیه لوگر خدماتی کرد که‌در ادای آن به نشان - تاج افغان تلطیف و برتبهٔ یاوری حضور ترفیع یافت . در ۱۳۰٤ بغرض پرستاری و معالجهٔ پدر بزرگوار خود عازم هند واز انجامیت والد مرحوم خویش‌را تا مزار مهتر لام صاحب واقع سمت مشرقی نقل نموده ودر ۱۳۰۵ برای باز دید برادر بزرگوار خود اعلیحضرت محمد نادرشاه عازم پاریس وازآنجا درسال ۱۳۰۸ بمعیت اعلیحضرت موصوف درسمت جنوبی وارد وتا فتح کابل التزام

رکاب برادر محترم خودرا داشتند. درموقع فتح کابل چون قوماندانی قوای ملی را داشتند بناء ازطرف ملت بلقب (فاتح کابل) یاد میشوند . بعد از جلوس اعلیحضرت محمد نادرشاه چندی بحیث وکیل شاهانه وازان بعد بحیث وزیرمختارافغانی درپاریس-بروسل- برن - وپولیند ایفای خدمت ودرغیاب سردار محمد هاشم خان وسردار شاه محمودخان یعنی درسنه ۱۳۱۵ و ۱۳۲۶ دوبار درمرکز وارد وکفالت صدارت عظمی را نیز ایفا نموده اند . درسنه ۱۳۲۷ بسفارت کبرای افغانستان در کراچی تعین ونامزد گردیده امورسفارت رادرآنجاعهده دارمیباشند.

۸- سردار شاه محمودخان نیزازاعمام بزرگوار ذات شاهانه ویکی ازناموران اینخانوادهٔ جلیله است. ایشان تعلیمات خودرا بمکتب حبیبیه اکمال ودر۱۳۲۴ بمنصب خان اسپوری ودر۱۳۲۵ بمنصب سراوسی نائل بودند . مکتب تعلیم مخابره را بنام ستارهٔ دولت ودرس خانها برای تعلیم سراوسها وقطعهٔ پروانه در همان زمان از تاسسات ایشان است. درجهاد ملی قوماندان محاذ جاجی بودند چندین حملات راکه قوای انگلیس برای استرداد (تندی سر) نمودند مظفرانه رد کردند وبالمقابل این مجاهدت بمنصب جنرالی ارتقاء وبه اتخاذ نشانهای سرداراعلی وحمیت تلطف وبحیث جنرال نظامی وحاکم اعلی جنوبی مقرر واعزام شدند .

نشر جریدهٔ (غازی) درخوست ومکاتب متعددیکه درجاجی، خوست، گردیز ودیگر نقاط تاسیس شده بود اثر اجرا آت آنوقتهٔ این ذات واخذ نشان تحسین مکافات وی است. درسنه ۱۲۹۹ بصفت معاونی ریاست تنظیمیهٔ قطغن وبدخشان وبعد ازان بحیث قوماندان فرقهٔ قطغن و بدخشان مصروف خدمت شدند . در ۱۳۰۴ بغاوت شغنان را خاموش و در همین سنه بمعیت امان الله خان (شاه مخلوع) که به دوره غزنی و قندهار بر آمده بود همسفر بودند در ۱۳۰۵ حاکم اعلی مشرقی و در ۱۳۰۶ اصلاح امور کنرها واسمار رانموده بعضی اقوام مهمند، صافی وباجوری راکه از چندین سال از ادای مالیه اباداشتند مطیع و منقاد ساختند . در اواخر همین سال معین دوم وزارت داخله و در اثنای انقلاب بالتزام رکاب برادر بزرگ شان (اعلیحضرت محمد نادرشاه) بسمت جنوبی مجاهدت داشتند در اکثریه معارک که با افواج سقو زاده (غاصب تاج و تخت) رو میداد سر عسکر قومی وقوماندان مجاهدین ملی(سردار شاه محمودخان) بود. بعد ازجلوس اعلیحضرت نادرشاه غازی برتبه رفیعه (سپه سالاری) نائل وامور وزارت حربیه برای شان سپاریده شد. چنانچه این وزارت را تا ۱۷ سال اداره کرده ودر ضمن آن بعضی شرارتها وانقلابات داخلی مثل معاملهٔ ابراهیم بیگ لقی در سمت شمال و بغاوت قوم دری خیل هارا درسمت جنوبی فرونشاندند.

سردار شاه محمود خان در ۱۳۲۵ باحفظ رتبهٔ سپه سالاری بصدارت عظمی انتخاب وازان روز بعد این عهدهٔ عالی رادارا میباشند .

تاریخ جلوس موسس سلالهٔ شاهی بر تخت:-

موسس اول سلسلهٔ محمدزائی امیردوست محمد خان است که در ۱۲۵۴ ه ق جلوس نموده
« دوم « « امیرعبدالرحمن خان است « ۱۲۹۷ « « «
« سوم و مجدد « « اعلیحضرت غازي محمد نادر شاه شهید است که در ۱۲
جمادی الاول ۱۳۴۸ ه مطابق ۱۸ اکتوبر ۱۹۲۶ ع باصرار ملت جلوس نمودند .

رئیس خانوادهٔ موجوده سلطنت (اعلیحضرت محمد نادر شاه شهید) که در انباله (یکی از شهرهای هندوستان بتاریخ ۱۳۰۲ ه ق ۱۸۸۵ ع متولد و با دختر عم شان سردار محمد آصف خان ازدواج نموده اند. اعلیحضرت شهید قبل از جلوس بر تخت شاهی در میان قوم و ملت خویش بنامهای سپه سالار غازی ووزیر اول و بعد از جلوس به القاب اعلیحضرت غازی، اعلیحضرت شهید محصل استقلال، نجات بخشای وطن، موسس سلطنت اصولی و مصلح کبیر یاد میشوند. از جملهٔ امتیازاتیکه دارند یکی منار استقلال است که بیادگار حصول استقلال بنام شان بیشروی وزارت جلیله حربیه رکز گردیده ودوم نشان (المراعلی) می باشد که بهمین مناسبت بایشان اعطاء شده است.

رئیس سلالهٔ موجوده سلطنت اعلیحضرت همایونی محمد ظاهر شاه پسر دوم اعلیحضرت غازی محمد نادر شاه شهید است . اسم مبارک ذات شاهانه (محمد ظاهر) والقاب شان (اعلیحضرت همایونی) واما لقب مختصهٔ شان که از طرف ملت در اول جلوس شاهانه داده شده (المتوکل علی الله) است تاریخ تولد اعلیحضرت شان ۲۲ میزان ۱۲۹۳ ه ش (۱۲ اکتوبر ۱۹۰۴ ع) در محلهٔ ده افغانان کابل بوده بتاریخ ۱۳ عقرب ۱۳۱۰ (۱۴ نوامبر ۱۹۳۱) باصبیهٔ سردار احمد شاه خان وزیر دربار مزاوجت وبتاریخ ۱۶ عقرب ۱۳۱۲ (۸ نوامبر ۱۹۳۲) بعد از شهادت پدر تاجدار خود بر تخت افغانستان جلوس فرمودند .

شهریار جوان بخت افغانستان تحصیلات ابتدائی خود را در مکتب حبیبیهٔ کابل و تحصیلات مهمه وعلوم عالیه را در رشته های مختلف به مکاتب عالی وفامیلهای باعلم ودانش مملکت فرانسه باتمام وانجام رسانیده در ۲۰ میزان ۱۳۰۹ ازان دیار تشریف فرمای وطن گردیده در شعبهٔ عسکری شامل تعلیمگاه نظامی کابل شدند . بعد فراغ از تعلیمگاه چندی وکالت وزارت حربیه وچندی هم وکالت وزارت معارف رابعهده داشتند . تا اینکه دریوم شهادت والد ماجد شان ازطرف تمام ملت بار امانت شاهی بایشان تکلیف وتسلیم گردید. چون مطالعات ذات شاهانه دراکثریه ازعلوم مبسوطه وسیع ومحیط بوده و درهر رشتهٔ معلومات کافی دارند بنابران عالمترین افراد مملکت خود می باشند . اعلیحضرت همایونی وطن عزیز خودرا بطریق دیموکرات اداره وچنانیکه مشرب همایونی شانست قیود درباری را بنظر خوب ندیده وبهروضع(سادگی) پسند خواطراقدس می باشد . اعلیحضرت

همایونی بصنایع ظریفهٔذوق و با نواع سپورت مخصوصاً شکار مهارت داشته در اوقات فراغت به آثار خطی استادان و قطعات میناتور که در کتاب خانهٔ شاهانه کلکسیون شده اند مصروف میمانند. حضور مبارک بزبان پشتو - فارسی - فرانسوی - انگلیسی بخوبی تحریر و تکلم میتوانند . ذات همایونی شان پادشاه رحیم القلب رعیت دوست معارف پرور بوده برای وطن عزیز یگانه حامی عظمت وبرای عالم اسلام از افراد غنیمت اند (اللهم متع المسلمین بطول حیاته).

اطفال و اولاد رئیس سلاله :

الف - شهزادگان :

۱ - شهزاده محمد اکبر خان (متوفی) تاریخ تولد ۱۹ اسد ۱۳۱۲ (۱۰ اگست ۱۹۳۳) ع
۲ - « احمد شاه جان « « ۳۰ سنبله ۱۳۱۳ ه (۲۳ ستمبر ۱۹۳۴) ع
۳ - « محمد نادر جان « « ۳ جوزا ۱۳۲۰ ه (۲۴ مــی ۱۹۴۱) ع
٤ - « شاه محمود جان « « ۱۰ میزان ۱۳۲۵ - (۱۹٤٦) ع
۵ - شهزاده محمد داؤد جان پښتون یار ۲۵ حمل ۱۳۲۸ - (۱٤ اپریل ۱۹٤۸) ع

القاب شان ، والاحضرت ، شهزاده ، سردار میباشد .

ب - شاهدخت ها :

۱ - شاهدخت بلقیس جان تاریخ تولد ۲۸ حمل ۱۳۱۱ ه (۱۷ اپریل ۱۹۳۱) ع
۲ - « مریم جان « « ۱۰ عقرب ۱۳۱۵ ه (۲۱ نوامبر ۱۹۳٦) ع

القاب شان (شاهدخت) است .

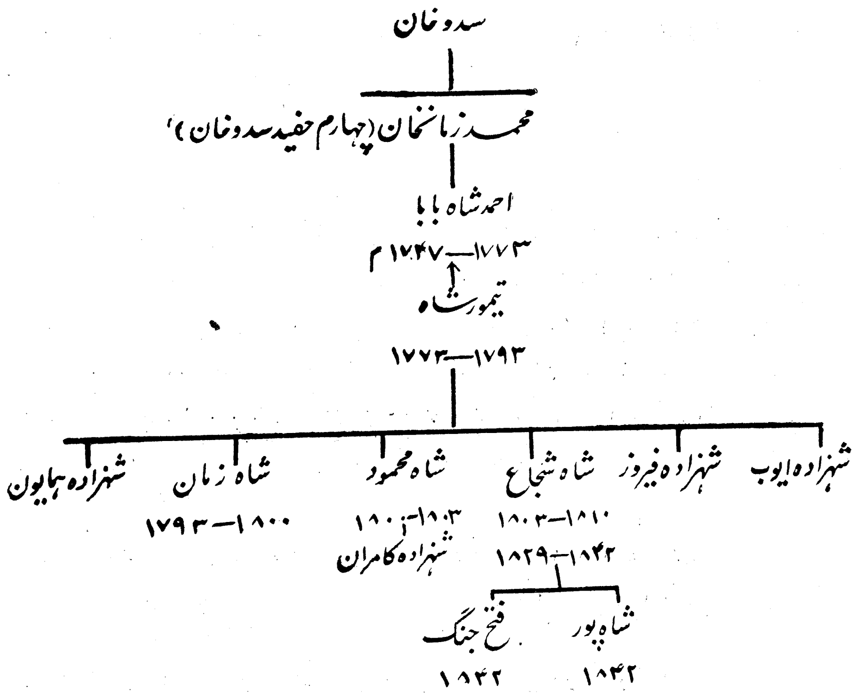
محل تولد شهزادگان ؛ وشاهدختها در شهر کابل در (ارگ شاهی) میباشد که بجز از شهزاده محمد اکبر جان که در سنه (۱۳۳۱) فوت کرده اند دیگران الحمدلله حیات هستند .

اذات شاهانه تنها یك برادر داشتند بنام (سردار محمد طاهــر خان) که قبل از جلوس پدر والا گهر شان به تخت شاهی ، در پاریس در اثنای تحصیل حیات مستعار را در ۱۳۰۳ پدرود کرده اند اما خواهر های ذات شاهانه به تفصیل ذیلند :

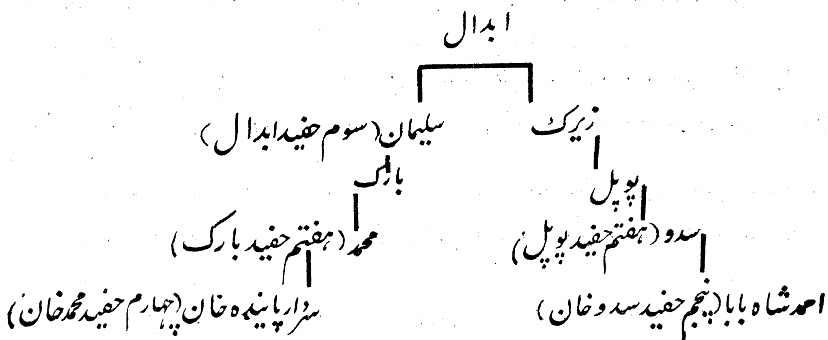
۱ - طاهره بیگم که ایشان قبل از جلوس اعلیحضرت محمد نادر شاه غازی وفات یافته اند .
۲ - زینب بیگم حــرم سردار محمد داؤد خان وزیر مختار افغانستان در پاریس برن و بروسل پسر عم شان .
۳ - زهره بیگم « « محمد نعیم خان سفیر کبیر افغانستان در واشنگتن پسر عم شان .
٤ - سلطانه بیگم « « محمد عمر خان رئیس (د افغانستان بانك) از دودمان سردار ذکریا خان مرحوم .
۵ - بلقیس بیگم « « تیمور شاه خان پسر وزیر دربار (ماما ی شان) .

ارسالی دارالتحریر شاهی

(معلومات راجع به نسب خاندان سدوزائیها) (درانی)

معلومات راجع به نسب خاندان بارک زائی محمدزائی سدوزائی و درانی

یکی ازیادگار های تاریخی دودمان نجیب شاهی
افغانستان

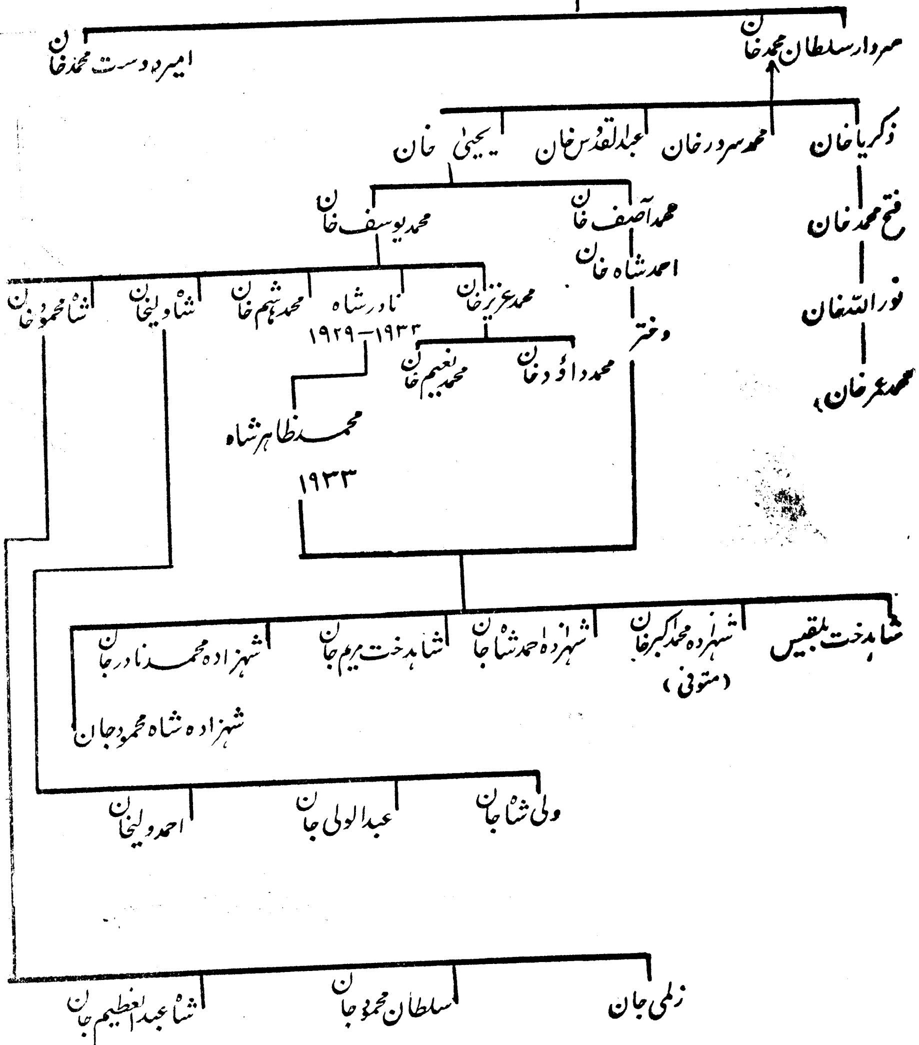
نشسته : در وسط اعلیحضرت غازی محمد نادر شاه شهید
طرف چپ : والاحضرت اشرف سردار محمدهاشم خان
طرف راست : والا حضرت سردار محمد عزیز خان شهید.

ایستاده : طرف راست ع ، ج، ا،ا نشان والا حضرت سردار شاه ولیخان فاتح کابل.

طرف چپ : ج، ع، ج، ا، ا نشان والاحضرت سپه سالار غازی سردار شاه محمود خان صدر اعظم

معلومات راجع به نسب محمدزائی و بارکزائی

خاندان شاهی

نوت — اولادهٔ امیر دوست محمد خان در ورق دیگر ملاحظه شود

امیر دوست محمد خان
۱۸۲۶ – ۱۸۳۴
۱۸۴۲ – ۱۸۶۳

وزیر محمد اکبر خان

دختر

(که با سردار یحیی خان مرحوم
مزاوجت کرده است)

امیر محمد اعظم خان
۱۸۶۷ – ۱۸۶۸

امیر محمد افضل خان
۱۸۶۶ – ۱۸۶۷

امیر عبدالرحمن
۱۸۸۰ – ۱۹۰۱

نصرالله خان
۱۹۱۹

حبیب الله خان
۱۹۰۱ – ۱۹۱۹

امان الله خان
۱۹۱۹ – ۱۹۲۹

عنایت الله خان
۱۹۲۹

امیر شیر علیخان
۱۸۶۳ – ۱۸۶۶
۱۸۶۸ – ۱۸۷۹

محمد یعقوب خان
۱۸۷۹

محمد موسی خان
۱۸۷۹ – ۱۸۸۰

مرحوم وزیر محمد اکبر خان که کارنامه های وطن پرورانه اش صحائف تاریخ وطن را زینت بخشیده است

چنانچه بیرق سردار کوچی وبلوچ را در یکی ازرسم گذشتهای عسکری (پلنگ پیکر) تعریف می کنند .

پس گستهم (رشکش) تیزهش — که بارای و دل بود وبا مغزو خوش
سپاهی ز گردان کوچ وبلوچ — سگالیده جنگ مانند قوچ (۱)

از (سرودی) که (ریشی ها) بنام (آریا) دختر (یاما) (اولین پادشاه آریائی افغانستان) ساخته ودر (هری وانکشه)قسمتی از (مهابارته) گنجانیده شده معلوم میشود که آریه‌های افغانستان از قدیم ترین زمانه که روایات ما معلومات داده میتواند بیرق را میشناختند .سرود مذکور دختریا مارا خطاب میکند :

« تو در تمام جهات دنیا با بیرقهای پرطاؤس گردش میکنی- تودر کوه (دوندایا) زندگانی داری واطراف ترا پرندگان،بز وگوسفند - شیر وببر فرا گرفته ودر میان‌آواز دائمی (زنگ) نیزهٔ سه سر بدست گرفته وآفتاب وماه علائم پرچمهای روی نیزه های تو میباشد » . (۲)

بعد ازدورهٔ اسطوره ودورهٔ (اوستائی) افغانستان از هزار سال قبل از میلاد لشکر را در مملکت‌ما (سپارده) میگفتند کلمهٔ سپاه وسپاهی از همین کلمهٔ زند مشتق شده دسته های سپاه در آنوقت دارای بیرق ودیگر علائم ومميزات عسکری بودند درزبان زند کشور ما درفشه پرچم وبیرق را میگفتند . وعین کلمه درفش تا امروز در زبان ما باقی است . در اردو ودر قشام یعنی پرچم های بلند که یکی از ممیزاتیست اوستا منحصر به بخدی پای تخت قدیم آریانا (افغانستان) کرده بود (۳) میگویند قبل از ظهور اسلام نشان سبز بخسرو وزرتشتی‌ها اختصاص داشت (٤) باقبول این نظرشاید توان گفت زرتشتیان افغانستان قبل ازاسلام‌رنگ سبزرا در بیرقهای کشوربکار میبردند. تاجائیکه ازمسکوکات کوشان ویفتلی افغانستان (قرن اول) تاریخ مهمی معلوم میشود . شاهان این سلسله بیرقهای باین شکل داشته واستعمال مینمودند ولی البته رنگ این بیرق هارانمیتوان معلوم نمود .

در دورهٔ اسلامی افغانستان : درقرن دوم هجری سال ۱۲۹ ق برای بار اول ابومسلم خراسانی قائد سیاسی افغانستان در مرقه بیرقی را برافراشت که ١٤ گز طول نیزهٔ آن بود

---

(۱) شاهنامه جلد اول ص ۱٤۸ .

(۲) آریانا شمارهٔ۸ تاریخی سنبله ۱۳۲۲ نگارش احمدعلیخان کهزاد .

(۳) آریانا شمارهٔ ۸ تاریخی سنبله ۱۳۲۲ نگارش احمدعلیخان کهزاد .

(٤) پرتو اسلام تالیف استاد احمد امین مصری ترجمه وطبع طهران .

دوازدهم: بیرق افغانستان

از اسطوره وتاریخ برمی‌آید که آریاهای افغانستان از قدیمترین ازمنه بیرق را شناخته و استعمال می کرده اند . فردوسی خراسانی بیرق های قهرمانان افسانه وی افغانستان را به مدتهای قبل از عصر زرتشت بترتیب ذیل تعریف مینماید :

بیرق (زال زر) حکمدار زابلستان :

برون آمد از گرد فرخنده زال — بخورشید رخشان بسر آورده یال
درفشش (۱) سیمرغ دارد سپید — کشیده سرش سوی تابنده شید (۲)

بیرق (رستم دستان) پسر زال زر :

درفشش ببین اژدها پیکر است — بران نیزه برشیر زرین سراست (۳)

در جای دیگر میگوید :

همانا که آمدکوه پیلتن (٤) — ز زابل دمان با یکی انجمن
پدید آمد آن اژدهافش درفش — شب تیره و روی گیتی بنفش

بیرق (فرامرز) پسر رستم :

پس او نبرده فرامرز بود — که بافرو با برزو ارز بود
ابا کوس وپیل وسپاه گران — همه جنگجویان وگند آوران
ز کشمیر واز کابل نیمروز — همه سر فرازان گیتی فروز
درفشش بسان دلاور پدر — که کس را نبودی زرستم گذر
سرش هفت همچون سر اژدها — بگفتی زبند آمد ستی رها (٥)

چنانچه فردوسی میگوید : بیرق زال‌زر پارچهٔ سفید وازرستم پیکر اژدها داشته سرزرین شیر به‌نیزه برداشته میشد. بیرق فرامرز هم‌شکل اژدرهفت سرداشت وبعلاوه از بیانات فردوسی معلوم‌میشود سرداران ولایات متعددهٔ افغانستان بیرقهای مختلفهٔ داشته ودرجنگ‌هامی‌افراشتند.

---

(۱) درفش (ماخذ از درفشهٔ اوستائی) وپرچم فارسی همان جنده وجندی وبیرغ مستعمل پشتو ونوع بیراغ ، سنجاق ومنجوق ترکی وعلم ولوا ، رایت وعلامت عربی‌است .

(۲) شاهنامه طبع بمبائی ملحقات جنگ رستم وکک کهزاد ص ١٤ .

(۳) شاهنامه جلد اول جزء ٦ ص ۹۱ .

(٤) مثل تهمتن تعریف رستم است .

(٥) شاهنامه جلد اول ص ١٤٨ .

بیرق ملی

وچندین گز کرباس بنوکش پیچیده میشد. این بیرق نام عربی (رایت ظل) داشت .(۱)

واز طرف ابراهیم امام مدعی خلافت عباسیهٔ برای ابومسلم فرستاده شده بود - در زیر همین بیرق سیاه بود که هزار ها نفر افغان جمع شده - خلافت اسلامی را از امویان بعباسیان انتقال دادند ، نائب الحکومه های عـربی در افغانستان مفتوحه (خراسان) نیز بیـرق مخصوص بنام رایت خراسان ازخلافت بغداد میگرفتند. چنانچه وقتیکه هارون الرشید عباسی فضل بن یحیی برمکی بلخی موقتاً در افغانستان مفتوحه مقرر نمود بفرمود نیزه ورایت خراسان بنام فضل به بستند وبامنشور باو دادند . (۲) در اواخر قرن دوم هجری مرد مشهور افغانی طاهر ذوالیمینین از خراسان بصفت سپه‌سالار مامون پسر هارون‌به بغداد اعزام و بیرقی باو داده شد که پنجاه وچند سال در خاندان او که امرای مستقل خراسان بودند بـرپا وافراشته ماند (۳) ازین ببعد خلفای بغداد باولاد طاهر میفرستادند که برسبیل تیمن افراشته میشد . چنانچه خلیفه معتصم (۲۱۸ - ۲۲۷) برای امیر عبدالله بن طاهر ذوالیمین امیر خراسان عهد بوائی بفرستاد و همچنین خلیفهٔ متوکل (۲۳۲ - ۲۴۷) برای امیر طاهر بن امیر عبدالله بوائی ارسال کرد (٤) البته رنگ این بیرق ها مطابق شعار ابـومسلم خراسانی وخلیفهٔ عباسی سیاه بود .

از چگونگی بیـرق های افغانستان در دورهٔ شاهان صفاری افغان (۲۰۳ - ۲۹۱) اطلاعی نداریم ولی میدانیم شاهان سامانی افغن (۲۷۹ - ۳۸۹) گاهی بیرق ازمقرخلافت بغداد حاصل میکردند . چنانچه خلیفهٔ مکتفی (۲۸۹ - ۲۹۵) برای علی احمد بن اسمعیل سامانی (۲۹۵ - ۳۰۱) درلوای عهدی فرستاد (۵) میتوان فرض نمود که رنگ بیرق های افغانستان تادورهٔ غزنوی بیشتر سیاه بوده است تنها دروقت مامون عباسی چندی بدست یاری فضل بن سهل خراسانی وزیر مامون رنگ بیرق، لباس ونشان در تمام ممالك اسلامی که خلافت اسلامی بغداد را می شناختند سبز که شعار زردشتی وهم علامت خاندان رسول‌الله (ص) واولاد حضرت فاطمه(رض) دختررسول‌الله (ص) شمرده‌میشود گردید. در دورهٔسلاطین غزنوی

---

(۱) روضة الصفا جلد ۳ بمبئی سال ۱۲۷۱ ص ۱۱۳۳ .

(۲) روضة الصفای ناصری طبع طهران ۱۲۷۱ ص ۵۰٤ .

(۳) کتاب نهتن از وزراء عباسی تالیف احمد طبا طبائی طبـع رشت سال ۱۳۱٤ عنوان فضل بن سهیل .

(٤) روضة الصفا عنوان امرای طاهریه .

(۵) « « « سامانیه .

افغانستان (۳۸۷ - ۵۹۸) بیرق های نظامی گارد شاهی (موسوم به غلامان بهـــرامی) سلطان محمود غزنوی (۳۸۷ - ۴۲۱) شکل (یك شبر) وچند شمشیر داشت. (۱) سلطان مسعود پسر سلطان محمود نیز بیرق مخصوص شاهی داشت که در جنگ غور پیشروی پادشاه کشیده میشـــد . (۲) در سایر اوقات باچتـــر سلطانی تـــوام در معیت پادشاهی حرکت میکرد . (۳) سپه سالار ها ونائب الحکومه های سلطان مسعود در پای تخت ولایات هریکی دارای بیرق بودند (٤) گارد شاهی مسعود هرتولیمشری (سرهنگ) علامت شیر میکشید (۵) بعلاوه چنانکه آداب رسمی ومذهبی آن زمان بود برای پادشاهان غزنوی بیرقی هم از دارالخلافهٔ بغداد میرسید (٦) درهرحال رنگ بیرق های افغانستان را دردورهٔ غزنویه باصیغه جزم نمیتوان معین کرد جزاینکه سیاه شعار سابق افغانستان در بیرق ولباس رسمی ازعهد ابامسلم قرن دوم هجری بشمار میرفت (۷) وهم رنگ سیاه شعار خلفای عباسی (باستثنای اندك زمانی درعهد مامون بوده وتقریباشعار مذهبی مسلمین محسوب میشد) در بار غزنوی (قبای سیاه) وکلاه دوشاخ، لباس رسمی حاجب بزرگ (شاه، عالیجا یاوزیر دربار) شمرده میشد(۸) پس بعید نیست تصور کرد بیرق های ملکی ونظامی افغانستان ازعهد ابامسلم تاعصر سلاطین غوری افغانستان سیاه بوده باشد . تنها درین میانه رنگ بیرق های شاهی را میتوان مستثنی نمود وشاید محل فرض این باشد که رنگ بیرق های سلطنتی افغانستان سرخ بوده است زیرا دران وهمچنین رسولداران (مامورین تشریفاتی دربار سلطان) درایام رسمی وقبول سفرای خلیفة المسلمین لباس سیاه پوشیده وخودسیاه برسر میگذاشتند (۹) اما بیشتر درسراپرده، چترو بیرق شهان ممالک همجوار افغانستان رنگ سرخ بکار رفته و این رنگ مخصوص پادشاهان آنزمان شمرده میشد . چنانچه علی تکین حکمدار ماورای جیحون درروز نبرد بیرق سرخ افراشته داشت (۱۰) وهم رنگ سرخ بارگاه شاهان غوری افغانستان درهند که جانشین

(۱) حیات واوقات سلطان محمود غزنوی تالیف دکتور م ناظم ترجمهٔ وطبع کابل ۱۳۱۸ ص ۱۴۷

(۲)	بیهقی	طبع	طهران	ص	۱۲۷ .
(۳)	»	»	»	»	۱۸۳ .
(٤)	»	»	»	»	۳۳۰ ، ۳۲۳ ، ۱۸۱ .
(۵)	»	»	»	»	۳۲۰-۳۲۳
(٦)	»	»	»	»	۱۷
(۷)	»	»	»	»	۱۵
(۸)	»	»	»	»	٤۹
(۹)	»	»	»	»	»
(۱۰)	»	»	»	»	٤۱۸

بلافصل سلاطین غزنوی افغان اند مخصوص پادشاهان شمرده میشد (۱) .

دردورهٔ سلاطین غوری افغانستان (۵۴۳ - ۶۰۹) بیرقهای ملکی ونظامی چه رنگ وچه شکلی داشت بوره معلوم نیست اما میتوان فرض کرد این سلسله تا اندازهٔ ترتیب بیرق های عهد غزنوی را اقتباس وحفظ کرده باشند. وچنانچه دربالا تذکار یافت ازقول فرشته میتوان این نتیجه را گرفت که علامت شخصی سلاطین غوری افغانستان رنگ سرخ بوده والبته این رنگ رامثل بارگاه سلطان درچتر وبیرق شاهی نیز بکار میبردند. دردورهٔ تسلط مغول در افغانستان (از ۶۱۶ تا ۸۰۷) تنها دولت محلی کرت افغانی بود که درقسمتی ازولایت شمالی حکومت کرد (۶۴۳ - ۷۹۱) وحق افراشتن بیرق داشت ، این دولت کوچك بعلاوهٔ بیرقی که ازخود داشتند وتفصیلی ازان دردست نیست گاهی بیرق از اخلاف چنگیز نیز می گرفته - چنانچه ملك شمس الدین محمد بن ابی بکر کرت (۶۴۳ - ۶۷۷) وملك شمس الدین کهین کرت خلف او ازآباتاخان وارغون مغول (۶۸۰ - ۶۸۳) بیرقهائی گرفتند(۲) دردوره دولت تیمور یه افغانستان (۷۰۷ - ۹۱۲) آنقدر میفهمیم که درجنگ ها علم های عسکری در قلب و جناحین اردوی افغانی افراشته میشد چنانچه درجنگ مرغاب درجناحین عسکر الغ بیگ پادشا افغان (۸۵۰ - ۸۵۳) علم وچتر زنگار دراهتراز بود • (۳)

راجع به بیرق های افغانستان در دورهٔ پاد شاهان هوتکی ۱۱۲۱ - ۱۱۴۵ نظر بعدم ماخذ ومدارك نمیتوان داخل توضیحاتی شد .

دورهٔ سلاطین ابدالی ۱۱۶۰ - ۱۲۵۸ بطوریکه ازمسکوکات احمدشاه بابا ۱۱۶۰-۱۱۵۸ وشاه شجاع ۱۲۱۹ - ۱۲۲۳ و۱۲۵۵ - ۱۲۵۸ می برایند نشان افغا نستان خوشهٔ گندم شمشیر وستاره بود (۴) ولهذا میتوان فرض کرد این اشکال بایکی ازینها در بیرق های افغانی بکار میر فت اما رنگ بیرق چه بود بد رستی معلوم نیست جز آنکه در تولی های عساکر غیر منظم آنوقته کوسی کوفته وعلمی بنام بیرق افراشته می شد (۵) رنگ این بیرق ها ثابت بوده ومیتوانست مختلف باشد درهرحال طبعا دسته جات عساکر منظم وشخص پادشاه علم های مخصوصی داشته در دوره دولت محمدزائی از جلوس امیر دوست محمد خان ۱۲۵۹ تا ابتدای سلطنت امیر عبدالرحمن خان ۱۲۹۷ علم های عسکری مختلف اللون وبیشتر سرخ وسبز بود.

(۱) مقالهٔ افغان در هندو ستان مندرجهٔ شمارهٔ ۸ مجلهٔ کابل سال ۱۳۱۱ ش بنقل ازفرشته

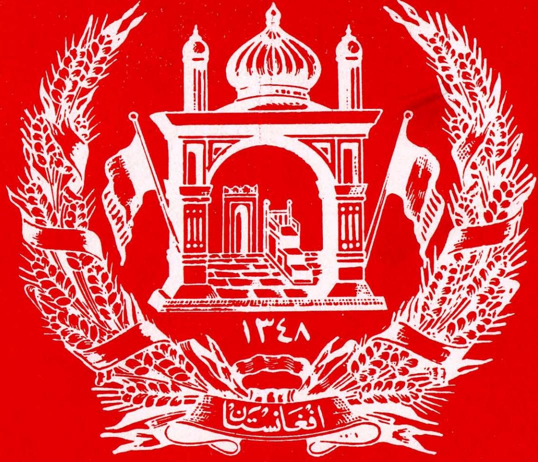
(۲) روضة الصفا ناصری جلد ۴ طبع تهران

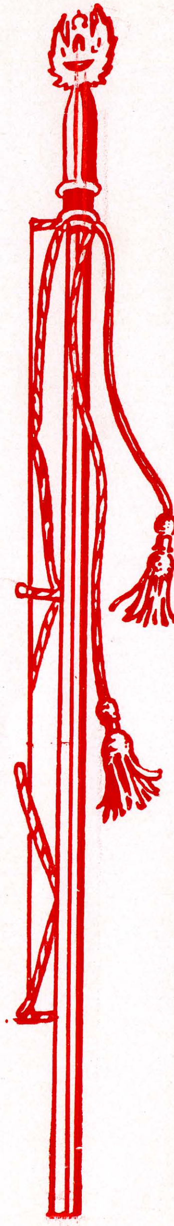
(۳) حبیب السیر جلد ۳ جزء ۳

(۴) احمدشاه بابا فصل ۲۵ نسخهٔ قلمی

(۵) « « عنوان تشکیلات اردو

در قطعات عسکری افراشته میشد. چنانچه در دورهٔ سلطنت امیرشیرعلیخان ۱۲۷۹ - ۱۲۸۴ و۱۲۸۵ - ۱۲۹۶ در علم های مثلثی شکل سرخ وسبز نظا می در کلمهٔ طیبه اسم خدا و پیغمبر اسمای خلفای راشدهٔ آیات بینات قرآنی راجع به جهاد و فتح بخطسفید منقوش میکردید.
امیر عبدالرحمن خان ۱۲۹۷ - ۱۳۱۹ رنگ بیرق راسیاه ونشان آنرامحراب ومنبر تفنگ وشمشیر وصفحهٔ توپ و خوشهٔ گندم بخط سفید قبول کرد وهم این نشان را در مسکوکات افغانی ترویج نمود. در وقت پادشاه مذکور تفاوتی بین دوبیرق وعلم نبوده تنها همین یك علم بود که بنام بیرق در قطعات عسکری ومقام پادشاهی افراشته میشد - سائر دوائر دولتی نیز (باستثنای دوائر گمرکی) از داشتن وافراشتن بیرق محروم بودند.
امیرحبیب الله خان بیرق عسکری را رسما به علم و عقاب آنراهم متمایز وا ولی را مخصوص غند - لوا واردو- ودومی را مخصوص کندك نمود. تنها پارچهٔعقاب ازعلم کوچك تر بود دردیگر خصوصیات فرقی نداشتند. علم پادشاه هم رنگ سرخ و نشان زردوزی اختیار کرد. بیرق مخصوص شاه پارچهٔ سرخ واسم شاه را بخط سفید داشت. به علاوه امیرحبیب الله خان در عوض دوائر دولتی ملکه - برادربزرگ وپسران ارشد خویش را بافراشتن بیرق های سبز رنگی در منازل شخصی شان مجاز ساخت. نشان این بیرق های شخصی بقرار ذیل بود :
ماه - ماه دوپارچه - شق القمر- کلاه افغانی نشاندار - کلاه افسری ار و پائی پردار وکلاه افغانی جیغه دار. بعد از سال ۱۳۳۷ (اعلان استقلال افغانستان) بیرق های شخصی ممنوع و اسم عقاب از علم برداشته شده بیرق دولتی که در دوائر داخلی و نمایندگی های خارج بر افراشته شد عبارت از همان پارچهٔ سیاه و نشان محراب ومنبر با دوبیرق در جناحین نشان و دوشمشیر متقاطع در زیر نشان در بین یك دائرهٔ بیضاوی درشعاع آفتاب بخط سفید بود. علم مبارك که روی علم در زوا یای اربعهٔ پارچه اسمای جبرائیل- میکائیل - اسرافیل و عزرائیل- درجبههٔ فوقانی عبارت بسم الله الرحمن الرحیم درقاعدهٔ مستطیل بیرق اسم دولت علیه افغانستان درمرکز پارچه بین یك دائره اسم الله اکبر درحصه چپ مرکزبین دو دائره متقابل آیات ذیل مرقوم بود انافتحنالك فتحا مبینا درنیم دائرهٔ تحتانی ان الله یحب الذین یقاتلون فی سبیله.
دربین این دونیم دائره نشان محراب ومنبر بادوبیرق درجناحین نشان ودو شمشیر متقاطع در زیر نشان واینهمه دربین یك دائره بیضاوی شعاع آفتاب درحصهٔ راست مرکزبین دونیم دائره ئی متقابل آیات ذیل نوشته بود : درنیم دائرهٔ فوقانی (و ینصرك الله نصرا عزیزا) درنیم دائرهٔ تحتانی (کانهم بنیان مرصوص) درمرکز این دونیم دائره اسم پادشاه بخط

بیرق شاهی

طغراء درجبهۀ فوقانی کلمهٔطیبه (لااله الاالله الخ)، درجبهه تحتانی (واعلموان الجنة تحت ظلال السیوف) درمرکز پارچه نامهای معظم (الله ومحمد) درنیم دائره راست مرکز این آیات‌شریفه (انهم لهم المنصورون وان جند نالهم‌الغالبون) (یاایها الذین امنواان تنصروالله ینصرکم) دربین این دونیم دائره اسم پادشاه بخط طغراء درحصه چپ مرکزبین دونیم‌دائره متقابل آیات بینات ذیل مسطور بود . (نصرامن الله وفتح قریب و بشرالمومنین - ینصرکم ویثبت اقدامکم) درمرکز این‌دونیم دائره نشان کوچك محراب ومنبردرجناحین‌نشان اشکال بیضه بیرق - برچه - تیر- تفنگ . تفنگچه - شمشیر - میزان (ترازو) و درزیرنشان صورت پنج نشان ستاره و شعاع آفتاب منقوش میگردید و البته تمام این نشانها و نقوش بخط سفید درپارچۀ سیاه بود . تنها علم شخص پادشاه پارچۀ سرخ و خطوط نشان و اشکال مختلفه آن (زر دوزی) میشد . درعلم مبارك دراردو از غندبه بالا تا قرارگاه اردو افراشته میشد وعلاوتاً فقط درمراسم عسکری باو کشیده میشد ونشان او در یك روی بیرق اسم پادشاه بخط طغراء ودر روی دیگر کلاه افغانی جیغه داربا شعاع آفتاب درجناح و دو شمشیر متقاطع در زیر کلاه واینهمه بخط سفید بود .

درسال ۱۹٤٦ پارچۀ سیاه بیرق افغانستان برنگ های‌سیاه ، سرخ و سبز تبدیل گردیده سائر خصوصیات آن محفوظ ماندکه تا امروز باقی است - تنها در بیرق سرخ پادشاه امروز عوض نشان شخصی همان نشان محراب ومنبر وخوشۀ گندم بخط سفید مرقوم میگردد .

حالا موقع آن رسید در باب یك بیرق دیگری حرف بزنیم که بیشتر محلی وغیر رسمی بود و ازچندین قرن باین طرف بملت و مملکت افغانستان تعلق دارد. این بیرقهاروبهمرفته بدو دسته منقسم میشود که یکی مخصوص زندگان و آن دیگر ازآن مردگان است .

اولی بیشتر در جنگهای خارجی بر قطعات عسکر غیر منظم یعنی جاری و مجاهدین و داوطلب افراشته شده که دهل آنرا همراهی میکند . این دسته بیرق یا جنده رنگ ثابتی نداشته بسته به میل همان عده ایست که آنرا میافرازند - پارچۀ این‌بیرق‌می‌تواند سیاه - سرخ - سبز - زرد وحتی‌سفید وهررنگ دیگری بوده باشد . خوانین‌سواران قدیم مملکت مانیز بهمین ترتیب درهرصد سواری‌بیرقی افراشته و دهلی می کوفتند همچنین جماعات محلی افغانستان وقبایل و قتیکه می خواهند کاری را باشتراك اولوس انجام دهند ازقبیل حفرجوی - بستن بند - ساختن پل وغیره یا رچۀ را بنوك چوب آویخته وبعنوان بیرق می افرازند و گاهی هم دهل مینوازند اما آن دستۀ بیرق که مخصوص مردگان جلیل القدر است فقط بعدازمرگ مردبالای مقابر آنها بصورت دائمی‌به اهتزاز می باشد ، رنگ این‌نوع بیرق هازیر قاعده ثابتی بوده ازشهدا سرخ، از سادات سبز

ازعلماء ورجال روحانی سفید است، مگردردهات دوردست که‌هررنگی بکار می رود - درهر حال بیرق مرد گان درافغانستان علامت تقدیس واحترام و روحانیت وقدسیت‌است نه علامتِ مذهب ودیانت .

نا گفته نماند که‌مفهوم رنگها دربیرق بنزد ملل مختلفۀ جهان ودربارۀ مواد ازهمدیگر متفاوت میباشد چنانچه سیاه که در نزد افغانستان علامت ملی وگاهی سو گواری بود درنزد عربها متجاوز از پنجصد سال علامت افتخار وامپراطوری بشمار رفته درحالیکه سیاه نزدملل بحری علامت یغما کنند گان دریائی - امروز درعربی فقط درموقع مجازات محکوم افراشته می‌شود ویا رنگ سرخ که‌درنزد غربیان علامت انقلاب واغتشاش است .

بیرق هادر شرق علامت پاد شاهان بحساب رفته همچنین در مشرق مفاهیم امراض مسری وتاتسلیم برنگهای زرد وسفید موجود نمی‌شد . (ارسا لی شعبه تا ریخ)

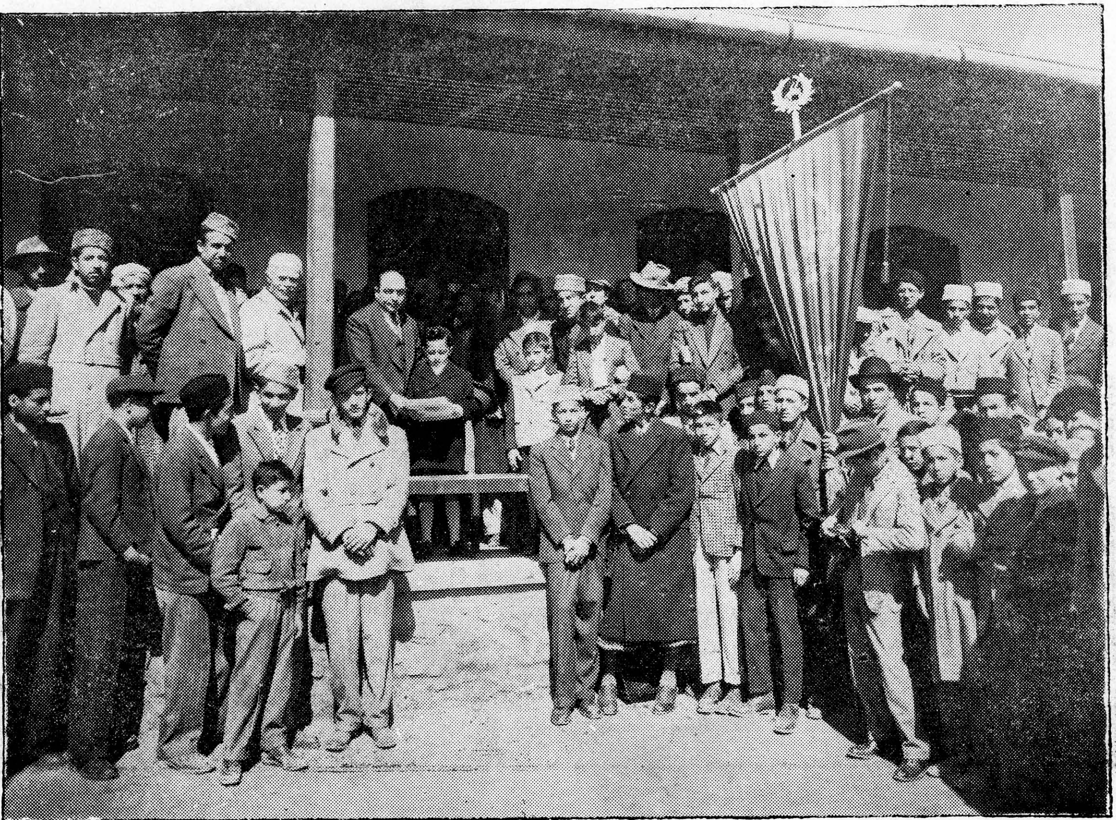
سیزدهم : تعلیم وتربیه وصحت عامه

الف - تعلیم وتربیه : درازمنه‌متقدمه افغانها درعلم‌نجوم ، طب وادب دسترس داشته ودر قرون وسطی اغلب‌علوم‌وفنون‌اسلامی مخصوصا ادبیات عربی‌وفارسی، طب وریاضیات، نجوم، هیئت، شیمی ، فلسفه واخلاق را گرفته درقرن۱۹ مخصوصا از ۶۰ سال باین طرف بتد ریج علوم وفنون جدیده‌اروپا واردافغانستان وازمدت تقریبا ٤٥ سال مکاتیب جدیده‌دائر ودرین اواخرفاکولته های سا سی ، حقوق و ادبیات ، طب وغیره تاسیس گردیده و روز بروز درتمام این رشته ها پیشرفت‌حاصل وتشریحات ذیل که می‌تواند تااندازه خوانندۀ محترم را در بارۀ پیشرفت معارف در افغانستان قانع گرداند ، برای مزید معلومات اوشان می نگاریم :

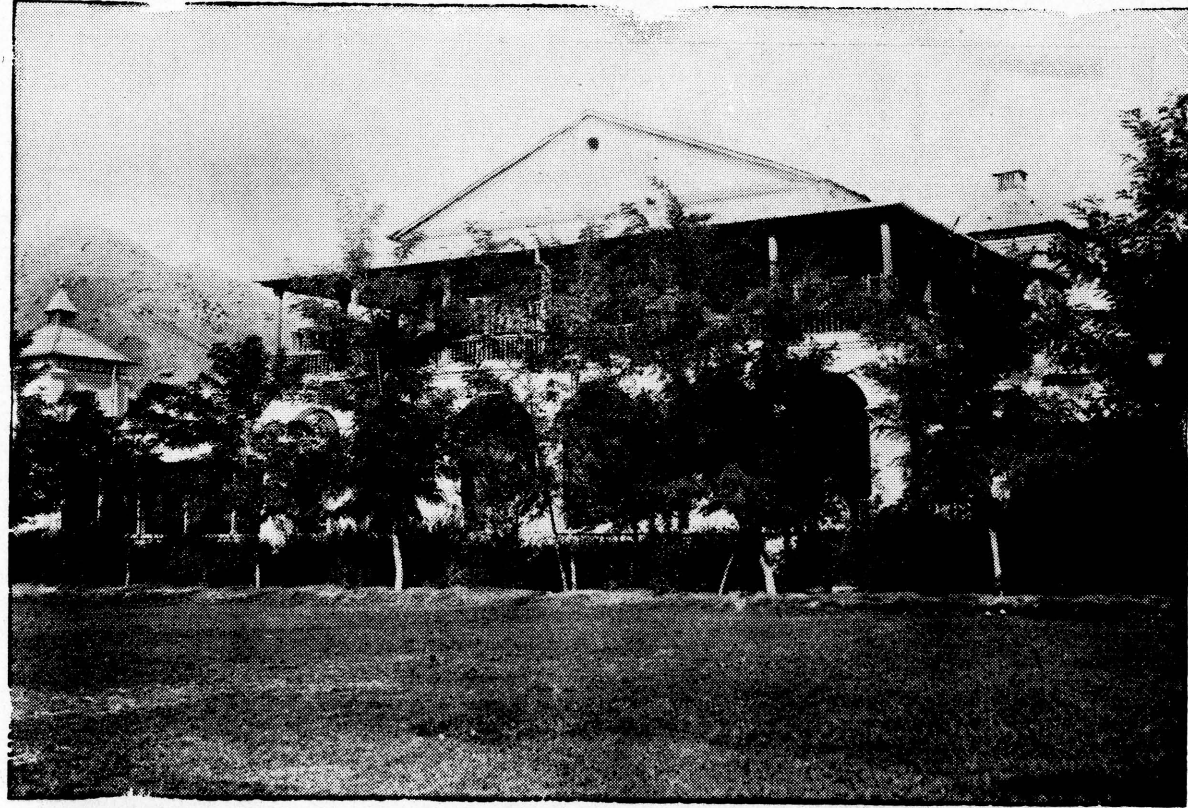
تشکیلاتِ معارف و مکاتب افغانستان :

ارسالی بناغلی عبدالحکیم‌خان‌رئیس
تد ریسات ثانوی د ر وزارت
جلیله معارف :

پیش از آنکه درخصوص تشکیلات مکاتب افغانستان وکار روائیهای عمدۀ سال اخیر بحث رانده شود ، بایست مختصراً شرحی از تشکیلا ت مرکزی که ادارۀ عرفانی مملکت بعهدۀ آنست داده شود . مملکت افغانستان از روزیکه تشکیلات معارف جدید وعصری را خواسته برای پیشبرد امور عمومی خویش اتخاذ نماید، تقریبا ٤٥ سال‌می شود . ولی اساسات متین‌تری که درین راه گرفته شده است از۲۹سال باینطرف است . وزارت معارف در ین عرصۀ کم نتایجی‌را که برای پیشبرد امور عرفانی خودحاصل‌نموده حقیقتاً شایان‌تقدیر میباشد .

شمول شهزاده محمد نادر جان به لیسهٔ استقلال موقعیکه سامان تعلیم رابدست دارند

عمارت لیسهٔ استقلال در کابل

تشکیلات معارف افغانستان مثل اکثر ممالک تشکیلات متمرکز میباشد، که در رأس آن شخص وزیر معارف قرار میگیرد. ودر امور اداری وتدریسی شخص وزیر رامشاررین معاونت میکنند. وزارت معارف قرار تشکیلات جدید که در ۱۹۴۷ بروی کار آمده علاوه برشعبا تیکه بنام « کابینهٔ وزیر » یاد میشود (مدیریت اجرائیه ، کنترول ، اوراق و قلم مخصوص) دارای ریاست‌ها وشعبات ذیل است :

۱: ریاست تدریسات ابتدائی که تمام امور مربوط مکاتب ابتدائیه به آن محول است و چهار شعبه را داراست :

(الف) مدیریت تعلیم وتربیه (ب) مدیریت تفتیش (ج) مدیریت مامورین و معلمین (د) مدیریت اجرائیه

۲: ریاست تدریسات ثانوی که مشتمل برامور تمام لیسه‌ها ومتوسطه هااست . این ریاست دومدیریت را حاوی میباشد : (الف) مدیریت تعلیم وتربیه وتفتیش که دارای شعبات دوگانهٔ تعلیم وتربیه وتفتیش است.

(ب) مدیریت مامورین واجرائیه که این هم دو شعبه دارد ؛ (۱) مامورین ومعلمین (۲) اجرائیه .

۳: ریاست تدریسات مسلکی که ادارهٔ تمام مکاتب مسلکی وکورسها را متکفل است. ومتضمن سه مدیریت است : (الف) مدیریت تعلیم و تربیه (ب) مدیریت تفتیش (ج) مدیریت مامورین و اجرائیه که دارای شعبهٔ مامورین ومعلمین وشعبهٔ اجرائیه است . علاوه بر آن درمرکز وزارت مدیریت سپورت که امور مربوط به سپورت وتربیهٔ بدنیه را اداره میکند . مدیریت حفظ‌الصحه که معاینه وتداوی طلاب رابصورت رایگان اجرا مینماید. مدیریت یونسکو که ارتباط خارجی مربوط به آنست. مدیریت موزیم که امور موزیم وحفظ آثارعتیقه راعهده دار است . مدیریت تعمیرات که کار های تعمیرات مکاتب را نگرانی مینماید موجود است .

درولایات امور معارف ازجانب ریاست‌ها. مدیریت‌ها ومامورین‌های معارف اداره میشود .

دراینجا باید متذکر شد که تعلیمات عالی در افغانستان توسط پوهنتون کابل وارسی میگردد که بنابر قانون اساسی خود بواسطهٔ رئیس وشورای عالی خود اداره میشود . و تنها در نزد وزیرمعارف مسئول بوده به‌وزارت معارف ربط مستقیم ندارد. فاکولته‌های آن قرار ذیل است،

فاکولتهٔ طبی، فاکولتهٔ حقوق وعلوم سیاسی، فاکولتهٔ سیانس، فاکولتهٔ ادبیات .

حالا می آئیم به تشکیلات مکاتب در افغانستان، ولی پیش از آن این نکته را خاطر نشان میکنیم که افغانستان یك مملکت دو زبانه می باشد از آنرو تعمیم سواد درافغانستان خالی ازمشکلات نبوده وسیاست تربیوی افغانستان رامرکب میسازد چه در مناطق پشتو زبان حتی در ابتدائیه

هم زبان فارسی بحیث لسان خوانده میشود و برعکس در مناطق فارسی زبان پښتو هم کتب تدریسی ودر مضامین دیگر به هردولسان مد نظر گرفته میشود.

تشکیلات مکاتب افغانستان هم مثل سائر ممالك متمدنه به چهاردوره منقسم میگردد: —
(۱) مکاتب ابتدائی (۲) مکاتب مسلکی (۳) مکاتب ثانوی (٤) مکاتب عالی (پوهنتون کابل) تفصیلات آن قرار ذیل است:

(۱) مکاتب ابتدائیه :

غایه: مقصود غائی ونقطهٔ نظر اساسی ازتاسس وتشکیل مکاتب ابتدائیه تعلیم وتربیهٔ عموم اطفال افغانستان است که بموجب ماده ۲۰ اصول نامه اساسی مکلف ومجبور به فرا گرفتن تحصیلات دورهٔ ابتدائی میباشند. پس اطفالیکه درین مکاتب بارمی آیند بایست دارای معلومات حیاتی، ملی ودینی گردیده وبدینوسیله روحاً وجسماً درآینده عضومفیدی برای جامعه، ملت ومملکت شاهی افغانستان وعالم بشریت گردد.

تشکیلات واداره: این مکاتب رسمی، اجباری ومجانی بوده وکتب درسی ووسایل تعلیم هم مجاناً به طلاب این مکاتب توزیع می گردد. اطفالیکه درین مکاتب تحت تربیه گرفته می شوند عموما سال هفت را پوره کرده میباشند. سال تعلیمی درین مکاتب مطابق اقلیم وولایت ازسی تاچهل هفته دوام میکند. ساعات درسی هرروز پنج ساعت (٤٥ دقیقه ئی) است. ولی درروز پنجشنبه سه ساعت میباشد. مدت تعلیمات ابتدائیه شش سال است که بدو دوره سه ساله تقسیم میشود. در دورهٔ اول تدریسات به اصول صنفی اجرا می گردد ومضامین آن قرار ذیل است:

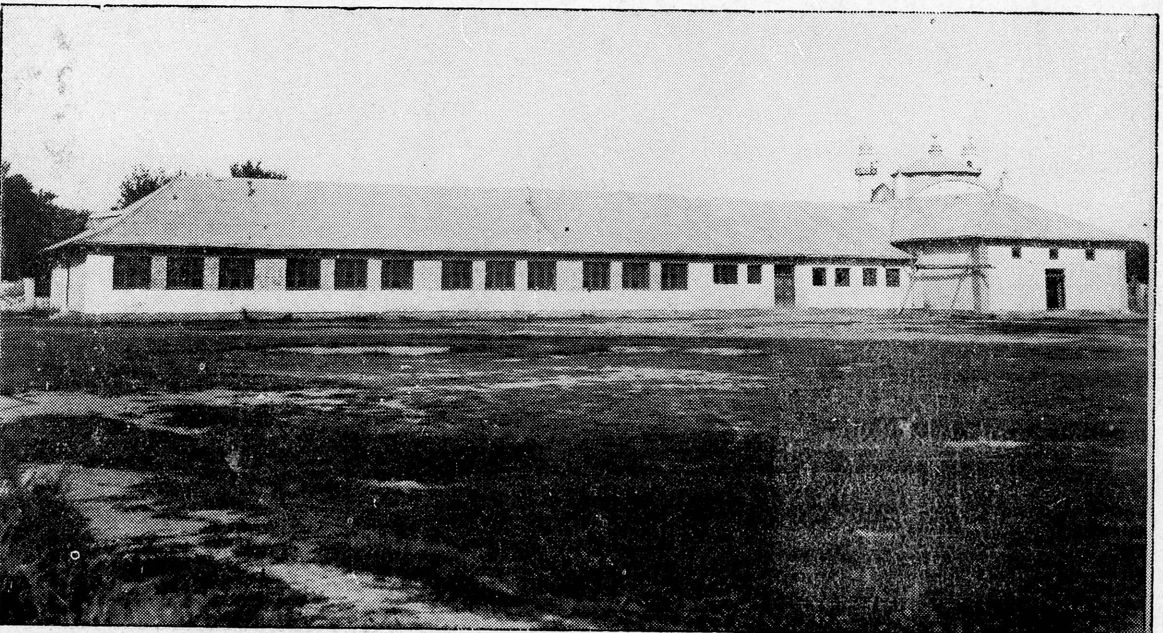
قرآن کریم، دینیات، پښتو، فارسی، خط، معلومات حیاتیه، حساب وهندسه، رسم وکار دستی تربیه بدنی دردورهٔ دوم تعلیمات به اصول تحلیل (یامضمونی) بعمل آمده، مضامین آن قرارآتی است: قرآن کریم ودینیات، پښتو، فارسی، خط، تاریخ، جغرافیه حساب وهندسه معلومات طبیعیه، رسم، کار دستی، تربیهٔ بدنی برای مزید معلومات یك یك نقل از تقسیم اوقات هفته وار مکاتب ابتدائی مناطق پښتو زبان وفارسی زبان در ورقهای علیحده ارائه می گردد.

تعداد طلاب دریك صنف مکتب ابتدائی از ۳۰ نفر تاچهل نفر میباشد. وظایف اداری وتدریسی ازجانب یك سر معلم انجام می یابد. بعد از اتمام شش سال بعد ازگزشتاندن امتحان برای طلاب شهادتنامه فراغ تحصیل ابتدائی اعطا می گردد.

اینگونه مکاتب بقدرامکان درهرده وقصبهٔ افغانستان موجود بوده و وزارت معارف سعی

عمارت مکتب مستورات در کابل

عمارت کلوب سپورت معارف

می‌نماید که برای هریك ازین مکاتب بنای عصری بامراعات حفظ الصحه وپلان تربیوی بسازد، چنانچه دربعضی جایها این پلان عملی شده و درجایهای دیگر نشده ودر تشکیلات این مکاتب هم، چه ازروی کیفیت وچه ازروی کمیت اصلاحات روز افزون بعمل آمده میرود ، برعلاوه برای اینکه دهات کم نفوس نیز از فیض تدریسات ابتدائی کاملاً بی بهره نمانند، وزارت معارف در صدد است مکاتب ابتدائی دهات را در مساجد تشکیل نماید. پروژهٔ مذکور بعد از آنکه ازهر پهلو تحت مطالعه وتدقیق قرار گرفت درین سال درچند مسجد زیر ریاست ابتدائی بصورت تجربه در ساحهٔ تطبیق د ر آ مد . تا بعد از ملاحظه نتیجهٔ تعمیم آن روی دست گرفته شود . این مکاتب سه سال دوام مینماید ومعلوماتی را که باید متعلمین فرا گیرند معادل دورهٔ ابتدائیه میباشد . کتاب اول آن نیز درآیندهٔ قریب ازطبع خارج خواهدشد .

معلمین مکاتب ابتدائیه را فارغ التحصیلان دارالمعلمین ابتدائی تشکیل می کنند که درمجلس از پروگرام و غیرهٔ آن بحث رانده خواهد شد. معلمین مکاتب دهات عبارت از امامان مساجد ویااشخاص باسواد قریه میباشند . کتب تدریسی مکاتب ابتدائی نیز ازطرف وزارت معارف تالیف وتصنیف می گردد .

مکاتب ابتدائیهٔ نسوان ، تعلیم وتربیهٔ دختران در افغانستان به اسلوب جدید چنانچه در مبحث مکاتب ثانوی از آن ذکر می‌شود به نسبت پسران دیرتر شروع شده وحتی گفته میتوانیم که در مرحلهٔ اول خویش میباشد. تاسیس مکاتب ابتدائی نسوان در ولایات واطراف از یك الی پنج سال قبل صورت گرفته است . مضامین آن علی الاکثر مثل مضامین مکاتب ابتدائی دیگر میباشد . فقط دردورهٔ دوم ابتدائی توجه به بعضی مضامین که مخصوص نسوان میشد منعطف ساخته شده جهت معلومات یك نقل تقسیم اوقات تقدیم میشود :

مضامین	صنف ششم	صنف پنجم	صنف چهارم	صنف سوم	صنف دوم	صنف اول
قرآن کریم	۲	۲	۲	۲	۲	۲
دینیات	۲	۲	۲	۲	۲	۲
فارسی وحسن خط	۳	۳	٦	۸	۸	۱۰
پشتو	۳	۳	۳	۳	۳	۳
حساب وهندسه	٤	٤	٤	٤	٤	٤
معلومات عمومیه	۲	۲	۱			
حفظ الصحه	۱	۱	۱			
تاریخ	۲	۲	۲			
جغرافیه	۱	۱	۲			

مضامین	صنف ششم	صنف پنجم	صنف چهارم	صنف سوم	صنف دوم	صنف اول
رسم و کاردستی	۲	۲	۲	۲	۲	۲
تربیهٔ اطفال	۱	۱				
طباخی	۲	۲	۱			
رخت شوئی	۱	۱	۱			
ادارهٔ خانه	۱	۱				
دوخت و بافت	۲	۲	۲	۲	۲	
تربیهٔ بدنی	۱	۱	۱	۱	۱	۱
مجموعه	۳۰	۳۰	۳۰	۲٤	۲٤	۲٤

احصائیه : تعداد مکاتب ابتدائی بصورت مجموعی ۲۷۹ .

تعداد شاملهٔ طلاب ۷٦٥٤۱

عدهٔ مجموعی معلمین ابتدائی ۲۲۲۲

شعبات صنوف شش گانه باعتبار صنف قرار ذیل است :

صنف الف : ٤۱٥ شعبه صنف دوم ۳۷۹ شعبه صنف سوم ۳٦۱ شعبه صنف چهارم ۳٤۱ شعبه صنف پنجم ۳۰۳ شعبه صنف ششم ۲٥۹ شعبه . مجموع ۲۰٥۸ شعبه .

مکاتب ثانوی :

غایه : غایهٔ مکاتب ثانوی یعنی لیسه ها ومتوسطه ها چنانچه در ابتدای تعلیماتنامهٔ مکاتب مذکور مندرج است اینست که دروجود طلاب اعتیادات دینی واخلاقی حاصل نموده چنان افراد فهمیده وباسجیه تربیه نماید که هرواحد از او شان یك رکن متین عایله ، یکفرد حقیقی مسلکی که در ثانی انتخاب خواهد نمود و یکی از ابنای درست وطن باشد . ودر بین حیات ملی فعالیت های مفید نشان داده به حسن استعمال اوقات فارغ برای خود و مملکت و ملت معتاد شده باشد . وهم در ساحهٔ بین المللی افراد صلح خواه و برای جامعهٔ بشریت یك عضو مفید بار آید علاوه بر آن منظور ازمکاتب ثانوی مثل ممالك دیگر دادن معلومات عمومیه وتوسعه ساحهٔ نظر طلابی است که در ثانی چه در مکاتب مسلکیه متوسطه مشغول تحصیل گردیده مامورین کوچك درهر زمینه که باشد شوند وچه در مکاتب مسلکیه عالیه وفاکولته‌ها داخل شده و مامورین عالی واشخاص علمی وفنی بشوند میباشد .

تشکیلات واداره : طوریکه دربالا اشاره شد مکاتب ثانوی به‌دو درجه منقسم میگردد که تفصیلات آن قرار آتی است :

اول : درجهٔ اول که سه سال دوام میکند و طلاب آن از فارغ‌التحصیلان ابتدائیه گرفته می‌شوند .

دوم : درجهٔ دوم (یعنی دورهٔ دوم لیسه‌ها) که مانند سابق سه‌سال دوام میکند وطلاب آن‌از فارغ‌التحصیلان‌اول دورهٔ لیسه ها میباشد . سال آخراین دوره در مکاتب که گنجایش آنرا داشته باشد سال تعلیمات توجیهیه است (ریاضی ، فلسفه و اجتماعیات) و بعد از اتمام وگذشتاندن امتحان بکلوریا باسولیه شناخته‌شده وشهادتنامهٔ فارغ‌التحصیلی دوره‌را میگیرد. آغاز سال تعلیمی از ۱۵ حوت یعنی اوائل مارچ میباشد . ساعات تعلیمات هفته وار درین مکاتب ۳٤ تا ۳٦ ساعت است . هرساعت تعلیمی در چند ماه چهل دقیقه ودر چند ماه دیگر پنجاه دقیقه میباشد سال تعلیمی چهل هفته دوام میکند . این مکاتب ازطرف یك مدیراداره میشود که امور اداری ، تدریسی ومالی مکتب بعهده اش محول است . درلیسه های بزرگ مدیر های آن از خارج استخدام شده تا معلمین خارجی لیسه های مذکور را کنترول خوبتر کرده بتوانند .

مضامین : مضامینکه دردورهٔ اول لیسه تدریس میشود عبارت‌اندازپښتو، دینیات، لسان‌خارجه، تاریخ وجغرافیه، بیولوژی، حساب‌وهندسه، فزیك وکیمیا، اخلاق ومعلومات مدنیه،رسم وتربیهٔ‌بدنی ، فارسی وعربی ، پروگرام این مکاتب بدین گونه ترتیب یافته که طلاب در آخر دورهٔ اول معلومات مختصر ولی جامع را در هر زمینه پیدا نماید بنا برآن از دادن نظریات بلند علمی درینجا استنکاف گردیده وعموماً معلومات خاصیت پرکتیك (عملی) را دارا میباشد .

در دورهٔ دوم لیسه ها مضامینی که تدریس می شوند عبارتند از همان مضامین سابقه ، فقط در ریاضیات در آخر دوره مثلثات ، میکانیك ، وسکریتیف ، نجوم و ریاضیات عالی گرفته شده وبعوض اخلاق و معلومات مدنیه فلسفه واجتماعیات اتخاذ گردیده است . لاکن معلوماتیکه درین دوره داده می شود . عموماً در اکثر مضامین تکرار همان معلومات سابقه نسبتاً به پیمانهٔ عمیق تر است ، تابدینوسیله طلاب بتوانند قضاوت منطقی و فکر مناقشه در علوم را تاجائی که ممکن است . پیدا کنند ، بدینوسیله مملکت را از احتیاجات عصر تایك اندازه بی‌نیاز گردانند. لسان خارجه در مکاتب لیسه از سال چهارم ابتدائیه مربوط لیسه شروع می‌شود وعبارت از یکی از السنه سه گانه انگلیسی فرانسوی والمانی میباشد .

تعداد مکاتب ثانوی دردورهٔ اول ۲٦ در دورهٔ دوم ۱۵ است که از آن جمله دوآن مخصوص نسوان است . لیسه های مذکور از ابتدای معارف جدید در افغانستان یکی بعد دیگری تاسیس گردیده . پنج آن زیاده از ۲۵ سال عمر دارد . عمر باقی آنها از ده الی ۱۵ سال میباشد . ولی لیسه های نسوان اگرچه ۲۵ سال پیش به پیمانهٔ کوچکی موجود بود

ولی اساس متین لیسهٔ اولی آن ۱۵ سال قبل طرح گردید . لیسهٔ دومی زیاده از ۸ سال عمر دارند. این‌راهم باید متذکرشد که لیسه اولی نسوان به شعبهٔ بزرگ تقسیم می گردد ودر هر شعبه یکی از السنهٔ سه‌گانهٔ فرانسوی ، انگلیسی ، جرمنی تدریس کرده می‌شود. ولی در لیسهٔ دوم آن تنها انگلیسی لسان خارجی میباشد . تعداد متعلمین ومتعلمات موسسات ثانوی برشانزدهٔ هزار بالغ می‌شود وتعداد معلمین‌آن ۵۴۱ نفر داخلی‌و۶۴ نفرخارجی‌میباشد .

ناگفته نماند که لیسه های افغانستان مانند سایر موسسات ومکاتب این مملکت مجانی بوده‌وحتی کتب درسی ولوازم تحصیل هم‌برای طلاب عموماً از طرف حکومت داده‌می‌شود. علاوه برآن برای طلابیکه بی استطاعت میباشند مبلغی به حیث مدد معاش داده می شود .

معلمین دورهٔ اول مکاتب ثانوی را علی الا کثر فارغ التحصیلان دارالمعلمین متوسطه تشکیل مینمایند . معلمین دورهٔ دوم عبارتند از فارغ التحصیلان پوهنتون کابل که دارای درجهٔ لیسانس میبا شند برعلاوه یك تعداد زیاد خارجی ها از ممالك اتازونی ، فرانسه ، انگلستان، اطریش ، هندوستان وپاکستان وغیره استخدام شده اند که درپهلوی معلمین وطنی هیئت تربیوی لیسه هارا تشکیل میکنند .

قدم مهم دیگریکه درین سال در رشتهٔ تعلیم و تربیهٔ نسوان در افغانستان گذارده شد همانا تاسیس کورس دارالمعلمات عالی است برای زنان که در مارچ ۱۹۴۸ افتتاح آن صورت گرفت تفصیلات آن قرار آتی است :

چون دو دورهٔ دختران از لیسهٔ مستورات فارغ شدند وازجانب دیگر تعداد روزافزون دختران در صنوف ثانوی تعداد زیاد معلمات را ایجاب میکرد . از آنرو وزارت معارف تصمیم گرفت از دختران فارغ التحصیلان در مقابل تادیهٔ معاش پورهٔ معلمی از یك طرف در هفته ۱۲ ساعت درس در صنوف ابتدائی کار میگیرد ـ واز جانب دیگر برای آنها در هفته ۱۸ ساعت تدریس نماید تدریس این کورس توسط معلمین فاکولته ها صورت می گیرد ودارای دوشعبه می باشد . شعبهٔ سیانس وشعبهٔ ادبیات .

در شعبهٔ سیانس مضامین ریاضیات ، کیمیا ، فزیك ، بیولوژی تدریس می شود .

در شعبهٔ ادبیات تدریس مضامین فارسی ، تاریخ ، جغرافیه، بعمل می آید . علاوه برین مضامین لسان وپیداگوژی در هردو شق مشترك میباشد .

احصائیه :

تعداد مکاتب ثانوی بصورت عمومی (۴۱) باب .

تعداد شاملهٔ طلاب ۱۵۷۹۶ نفر

عدهٔ مجموعی معلمین داخلی ۵٤۱ نفر
عدهٔ « « خارجی ٦٤ «

شعبات صنوف ۱۲ گانه به اعتبار هر صنف قرار ذیل است :

صنف اول : ٦۳ صنف دوم ٤۵ ؛ صنف سوم : ٤ صنف چهارم: ٤۹ صنف پنجم : ٤۱ صنف ششم : ۳۲ صنف هفتم : ٤۵ صنف هشتم : ۳۵ صنف نهم ۱۹ صنف دهم ۹ صنف یازدهم ۹ وصنف دوازدهم ۸ مجموعه ۳۷۱ .

مکاتب مسلکی :

منظور : منظور ازین مکاتب تربیهٔ مامورین ، افرادعملی واشخاص فنی کوچك ومتوسط درشعبات مختلف میباشد. طلابی که ازین مکاتب فارغ التحصیل می شوند. بایست علاوه به فرا گرفتن یك مسلك عضو مفیدی برای جامعه ومملکت گردیده زحمت کش، خیرخواه ووطن پرست باشند .

این مکاتب نیز به دودوره تقسیم شده می توانند: آن مکاتبیکه سویهٔ آنها نسبتاً ابتدائی بوده وطلاب خودرا از فارغ التحصیلان مکاتب ابتدائی میگیرند، مکتب دارالمعلمین ابتدائی، میخانیکی، مکتب صنایع، مکتب پرستاری واصول تحریر ومحاسبه ودارالمعلمین ابتدائی شبانه ازاینگونه مکاتب اند . مدت تحصیل درین مکاتب عموماً سه سال میباشد .

۲: مکاتب مسلکیهٔ متوسطه یالیسه های مسلکی که عموماً طلاب درآن از فارغ التحصیلان دورهٔ اول لیسه گرفته شده ، وبعضی ازآنها دورهٔ اول لیسه را بطور احضاریه بخود مربوط دارند. مکتب زراعت ازقسم اول دارالمعلمین متوسطه، لیسه تجارتی وبعضی ازشعبات مکتب میخانیکی ودارالمعلمین متوسطهٔ شبانه ازقسم دوم میباشند . مدت تحصیل درین مکاتب ازسه تاچهارسال میباشد . مضامین که درین مکاتب تدریس می شوند . علاوه بربعضی ازمضامین که درلیسه ها معمول اند مضامین مسلکی است که بنا برشعبه ومسلك درهرمکتب فرق میکنند . معلمین این مکاتب عموما از جوانان افغانی فارغ التحصیلان دارالفنون های خارجه وفاکولته های داخله میباشند . علاوه برآن یك دسته از معلمین خارجی هم برای تعلیم این مکاتب ازطرف وزارت معارف استخدام شده اند . درینجا چون اهمیت دارالمعلمین ها نسبت به همگان زیاد تر است راجع به آنها مفصلتر معلومات داده می شود .

۱: دارالمعلمین ابتدائیه که درمرکز است ودارای ۵۰۰ نفر متعلم میباشد . و زیاده از ۱۵۰ معلم از آن سالانه فارغ التحصیل می شوند .

تشکیلات ومضامین : طلاب در دارالمعلمین ابتدائی از فارغ التحصیلان مکاتب ابتدائیه گرفته شده وبرای مدت سه سال دردارالمعلمین مشغول تحصیل میباشند . دارالمعلمین مثل اکثر

ممالك ليليه بوده ومجانی می‌باشد مضامينی كه تدريس می شود بدو دسته منقسم ميگردند .

(۱) مضامينی كه معلومات عمومی طلاب را می‌افزايد كه‌عبارت از پښتو، رياضی، هندسه ، جغرافيه وتاريخ ، سيانس، رسم وكاردستی كه‌عموما باپروگرام دورهٔ‌اول ليسه‌ها كه قبلا از آن ذكر شده مطابقت دارد .

(۲) مضامين مسلكی كه عبارت اند از روحيات عمومی وتربيوی ، اصول تدريس عمومی وخصوصی ، زراعت وغيره . موسسات ديگر كه برای بلند بردن سويهٔ معلمين‌ابتدائی كه تربيهٔ دارالمعلمين اساسی را نديده اند هم برای ٤ سال و درخارج وقت رسمی معلمين دوام داشته وعموما يك‌پروگرام‌را تعقيب می كنند.

(۳) دارالمعلمين‌متوسطه كه‌درمركز‌ميباشد ومدت تعليمات‌آن شش‌سال‌است وطلاب خودرا از فارغ‌التحصيلان مكاتب ابتدائيه‌می گيرد . درسه‌سال اول‌تقريبا پروگرام دورهٔ اول‌ليسه هارا تعقيب می كنند ولی درسه‌سال اخير بدوشعبه اجتماعيات وسيانس‌منقسم ميگردد. درشعبهٔ سيانس مضامين عمومی آن مطابق مضامين عمومی دورهٔ دوم ليسه ها ميباشد . در شعبه اجتماعيات فارسی ، پښتو، تاريخ وجغرافيه به‌نسبت ليسه به پيمانهٔ وسيعتر خوانده شده وعلاوه‌برآن اقتصاد مبادی حقوق ، اخلاق وغيره خوانده می‌شود كه مطابق صنوف فلسفهٔ ليسهٔ‌ها است. مضامين مسلكی از قبيل روحيات ، منطق ، اصول تدريس ، تشكيلات معارف در هر دو شعبه مشترك است. نا گفته نماند كه‌در دارالمعلمين متوسط فراگرفتن يك لسان حتمی‌است . تعدادمتعلمين درا‌حضاری وشعبات ۲ گانه به ٤۰۰ نفر می رسد . مدت تحصيلات در دارالمعلمين متوسطه شبانه ٤ سال است . طلاب آنرا فارغ التحصيلان دارالمعلمين ابتدائی كه در عين حال معلم ميباشند . تشكيل ميدهد شعبات وپروگرام آن عينا مطابق تطبيقات وپروگرام دار المعلمين متوسطه است .

برعلاوهٔ موسسات فوق تعليمات مسلكی افغانستان يك خصوصيت ديگری را حاوی است وآن ارتباط دارالعلوم های عربيه ومدرسهٔ علوم شرعيه است . به تدريسات مسلكی . تاسيس دارالعلوم های عربيه از سی‌سال باينطرف يكی بعد ديگری صورت گرفته و طوريكه‌ازاسم آن برمی‌آيد تنها مخصوص علوم وادبيات عربی نبوده ، بلكه برآن علوم معقول ومنقول هردورا دربرگرفته واساس مكليه های بعضی از ممالك اسلامی را كه تازه بعصريت قدم می زنند تعقيب مينمايد . چنانچه ازيك‌طرف فقه ، حديث، تفسير ، كلام واصول وازطرف ديگر صرف ونحو ، بلاغت ، منطق ، حكمت نظری ، جغرافيه وتاريخ ورياضيات تدريس می شود .

اين‌دارالعلوم‌هاعموما دارای دودوره ميباشند،مگردارالعلوم مركزی‌دارای سه‌شعبه يادوره است كه عبارت اند از دورهٔ ابتدائيه ومتوسطه درمركز وولايات ودورهٔ عاليه‌تنها درمركز

درصورتیکه طلاب از فارغ التحصیلان ابتدائیه گرفته شوند شش‌سال دوام می کنند. این نوع دارالعلوم ها در کابل وولایات بتعداد د پنج میباشد . دارالعلوم مرکز شعبهٔ عالی را هم دارامیباشد که مدت‌تحصیل آن سه‌سال است بعد از فراغ شعبهٔ ابتدائیه و متوسطه‌است .

این دارالعلوم ها خصوصا شعبهٔ عالی دارالعلوم مرکز قضاة و مامورین محکمهٔ عدلی و علمای دینی ومعلمین‌دینیات لیسه‌ها وابتدائیه‌را تربیه می کنند. ادارهٔ مکتب حفاظ قرآن‌کریم هم ازطرف ریاست دارالعلوم مرکز انجام می یابد .

مدرسهٔ علوم شرعیه : درس مطالعات اسلامی چنانچه ذکرشد تا ۵ سال پیش تنها همان دارالعلوم ها موجود بود که عموما علوم متداوله در آن به اصول سابق تدریس شده و از فراگرفتن معلومات عصری خود داری می شد برای رفع این نقیصه بود که درسال ۱۹۴٤ شالودهٔ علوم ومطالعات اسلامی به‌اسلوب جدید گذارده شد ، مدرسهٔ‌علوم‌شرعیه تاسیس وتشکیل گردید . این موسسه طلاب خودرا ازفارغ التحصیلان مکاتب ابتدائی تمام نقاط افغانستان سالانه به تعداد کافی می گیرد مدت تحصیلش نه سال بوده وبه فارغ التحصیلان آن درجهٔ لیسانس الهیات و شرعیات داده می شود . تعلیمات این موسسه درصنوف اول الی شش اکثراً معادل لیسه ها بوده ومتدرجا به علوم اسلامی داخل شده می‌رود . متعلمین لسان عربی‌را در پهلوی لسان انگلیسی فرامی‌گیرند . این مدرسه فی‌الحال بسال ۵ خود رسیده وبرای‌پیشرفت وتوسعهٔ مادی ومعنوی آن تدابیر اساسی‌اتخاذ گردیده وچندنفر معلم ازمصر وامریکا وغیره برای آن استخدام گردیده است، موسسهٔ مذکوربعدازآنکه بدورهٔ ثانوی انکشاف خود رسید صنوف عالی‌آن‌حیثیت فاکولتهٔ‌الهیات را بتمام معنی درپهلوی فاکولته‌های دیگرخواهد گرفت.

ولی‌چون‌این‌موسسهٔ‌مهم‌موسسهٔ‌جوانی‌بوده‌و بصورت فوری‌احتیاج مملکت‌را رفع نمی نمودازآن رو موازی به‌انکشاف مدرسهٔ علوم شرعیه وزارت معارف به تکمیل واصلاح دارالعلوم های عربیهٔ مرکزواطراف افتاده وچنانچه دربالا ذکرشد ، بعضی مضا مین جدیدرا درآن داخل نمود . علاوه برآن چون معلمین دینیات نیزدرین موسسات تربیه می شدند ، مضامین روحیات واصول تدریس به پروگرام آن علاوه گردید .

تذکر باید داد که اکثر مکاتب مسلکی افغانستان لیلی بوده و اعاشه، لباس وتمام احتیاجات شان ازطرف دولت تهیه می شود، علاوه برآن مبلغی هم بطور جیب خرچی آنها داده می شود .

احصائیه : عدهٔ مکاتب مسلکی بصورت مجموعی :	۲۰
تعداد شامله طلاب	۲۵۲۱

عدهٔ مجموعی معلمین داخلی ۱۳۵
عدهٔ مجموعی معلمین خارجی ۱۴
عدهٔ مجموعی شعبات ۱۰

تدریسات عالی : تدریسات عالی درافغانستان در پوهنتون کابل صورت می گیرد که درایریل ۱۹٤٦ جهت وارسی امور فاکولته ها تاسیس شد، واداره فاکولته ها در آن مدغم گردید ولی فاکولته های ٤ گانه آن از شانزده سال باینطرف یکی بعد دیگری تشکیل گردیده که به ترتیب سال تاسیس فاکولتهٔ طب ازهمه اولتر ۱۹۳۲ وبعد ازان فاکولتهٔ حقوق وعلوم سیاسی ۱۹۳۸ وفاکولتهٔ سیانس ۱۹٤۱ وفاکولتهٔ ادبیات ۱۹٤٤ افتتاح گردیده است .

پوهنتون کابل یک رئیس، یک معاون وچهار مدیریت را داراست که عبارت انداز مدیریت تعلیم وتربیه، مدیریت اجرائیه، مدیریت کنترول ومدیریت نشریات .

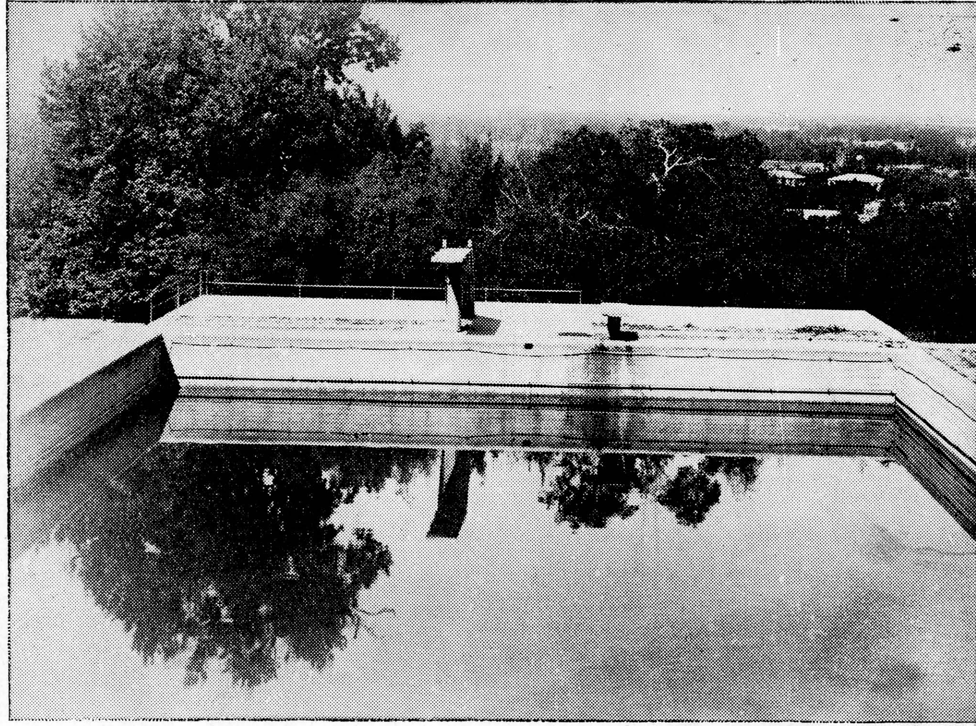
منظور از فاکولته تربیهٔ مامورین عالی و متخصصین لایق ، صحت عامه وتربیه معلمین دورهٔ دوم لیسه ها میباشد . طلابیکه درپوهنتون شامل شوند باید حایز درجهٔ بکلوریا باشد . مدت تحصیلات درفاکولتهٔ طبی ٦سال ودرفاکولته های دیگر چهارسال است . این فاکولته ها برعلاوه اینکه از متعلمین فیس نمیگیرد به متعلمین معاش ، لباس وسامان تعلیمی را مجاناً تهیه میدارد حتی برای متعلمینیکه از مرکز نیستند وباوضعیت اقتصادی شان خوب نیست یک لیلیهٔ مشترکه موجود است که اعاشه و اباته آنها را نیز بوجه احسن تکافو میکند تامتعلمین مذکور باخاطر آسوده تعلیمات خود را پیش برده بتوانند .

معلمین فاکولته را فارغ التحصیلان افغانی که در خارج تعلیمات خود را فرا گرفته اند وفضلای داخلی ومستخدمین خارجی تشکیل میدهد ، ادارهٔ فاکولته ها توسط یک رئیس صورت می گیرد ، رئیس مطابق تعلیماتنامه علیحده به کمک مجلس معلمین امور تدریسی واداری فاکولته را پیش می برد ودرصورت احتیاج موضوع را به شورای عالی پوهنتون جهت تصویب می سپارد . درهرفاکولته یک مدیر نشریات موجود است که امور نشر وطبع یادداشتهای درس وغیره به آن مربوط است هرفاکولته یک کتب خانه را داراست تامتعلمین بتوانند در ساحهٔ مطالعه وتدقیق از آنها استفاده نمایند . درفاکولته های طب وسیانس لابراتورها موجود است که روز بروز بتکامل خود می افزاید . اینک برای اینکه خصوصیات فاکولته ها خوبتر فهمیده شود به تفصیل مزید آن قرار سال تاسیس یک یک آغاز می کنیم .

(۱) فاکولته طبی : که ازبزرگترین موسسات عرفانی دورهٔ اعلیحضرت شاهی محسوب می شود وازچندسال باینطرف فارغ التحصیلان آن درشعبات مختلفهٔ طبی حیات هزارها نفر از هموطنان عزیزرا از تهلکه نجات داده ومصدر خدمات برجسته در امور صحی مملکت گردیده اند .

عمارت پوهنځی حقوق و علوم سیاسی (نوی کابل)

حوض آب بازی در باغ بابر

فاکولتهٔ مذکور دارای عمارت زیبا وشفاخانه‌های عصری مربوطه و کلنیک های متعدد میباشد که طلاب درآنها بخوبی میتوانند معلومات عملی وتطبیقات خودرا اجرا کنند.

تفصیلات مدت تعلیم درین فاکولته قرارذیل‌است : یک‌سال بقسم مدخل که آنرا پ ث ب مینامند که این طلاب اساسا متعلق به فاکولتهٔ سیانس هستند . و۵ سال دیگر که‌صنوف فاکولته گفته میشود بعد ازاتمام صنف ۵ ویک‌امتحان‌مخصوص موسوم به‌امتحان کلنیک دیپلوم داکتری داده میشود . این امتحان ٤ حصه دارد . کلنیک داخله ، کلنیک جراحی ، کلنیک نسائی ولادی ولابراتوار مخصوص کلنیک ها .

درینجا یک نکته را باید متذکر گردید که چون ۲ سال قبل قرارداد اکثر پروفیسران بختم رسیده بود وزارت معارف ودیاست پوهنتون خواست از ممالک خارجه برای کرسی های آن اشخاص برجسته‌گی را استخدام نماید دراثر اقدامات مبذوله دولت فرانسه تعهد شدبرای ۱۳ کرسی فاکولته پروفیسر تهیه نماید پنجاه کرسی باقیمانده را ترکها تعهد نمودند . پروفیسوران مذکوراکثراً برتبه ویامعادل پروفیسوران آگریژه بوده ویادرشرف احرازدرجه موصوف میباشند . بعد ازانکه‌سال گذشته یک‌تعداد ازپروفیسوران مذکور وارد کابل‌شدند برای پیشبرد امور تدریسی واداری فاکولته طبی وموسسات مربوطهٔ آن پروژهٔ ترتیب داده بمقام ذیصلاحیت تقدیم نمودند . پروژهٔ مذکور بشورای عالی پوهنتون مورد غور ومداقه قرار گرفت . درنتیجه پروژهٔمذکوراز مقامات صلاحیت دار باوجودیکه بودجهٔ هنگفتی را ایجاب مینمود برای بهبود کار بصورت امتحانی قبول گردید . نظر به آن پروژه اصول محاسبات وادارهٔ فاکولته نیز تعدیل گردید . علاوه برآن برحسب تعلیماتنامه مرتبه آزمایش گاه‌ها وشفاخانه‌ها تکمیل گردید وشالودهٔ تجسسات علمی ریخته شد .

۲ : فاکولتهٔ حقوق وعلوم سیاسی : تعلیمات درین فاکولته درسه سال اول مشترک‌بوده وسال چهارم به شعبه منقسم می گردد (الف) شق حقوقی واداری (ب) شق مالی‌واقتصادی (ج) شق دیپلوماسی .

در پایان سال چهارم طلاب مکلفند رسالهٔ مطابق شعبهٔخود حاضرداز ند . از ین فاکولته چندین دوره جوانان لایق فارغ‌التحصیل گردیده‌اند که درامور مختلفهٔ مملکتی مصدر فعالیت های نمایان قدر شده اند .

۳ ، فاکولتهٔ سیانس : که دارای شعبات فزیک ، ریاضی ، کیمیا وبیولوژی میباشد . تعدیلاتی در سال اخیر درین فاکولته رونما گردیده که درمجلس ازآن بحث رانده می شود. این فاکولته تاحال دودوره فارغ‌التحصیل داده است که معلمین لایق دارالمعلمین ها ومکاتب ثانوی را تشکیل داده اند .

۴: فاکولته ادبیات: که دارای شق ادبیات فارسی، ادبیات پشتو است. درسال آینده درنظر است شق تاریخ و جغرافیه نیز افتتاح گردد. این فاکولته درین سال به سال چهار تاسیس خود بوده وهنوز از آن فارغ التحصیل نبرآمده است.

۵: علاوه برپوهنځی‌های فوق درنظر است به آیندهٔ قریب یک فاکولتهٔ دیگر (دواسازی) در پهلوی فاکولته طب به حلقات دارالفنون کابل اضافه گردد.

پوهنتون کابل علاوه بر اداره فاکولته های فوق مسئلهٔ اعزام طلاب را بخارج نیز نظارت می‌کند و درین دو سال یک تعداد قابل اعتنائی را جهت اخذ تعلیم به دارالفنون‌های فرانسه سویس، امریکا وانگلستان وغیره فرستاده است وهم درنظر دارد سالانه یک تعداد معینی را بفرستند.

احصائیه: سال تعلیمی ۲۶ - ۱۳۲۷

عدهٔ متعلمین فاکولته طب ۴۴ نفر

« « « حقوق ۱۴۶ «

« « « سیانس ۱۰۷ (همرای پ. ث ب P. C. B.)

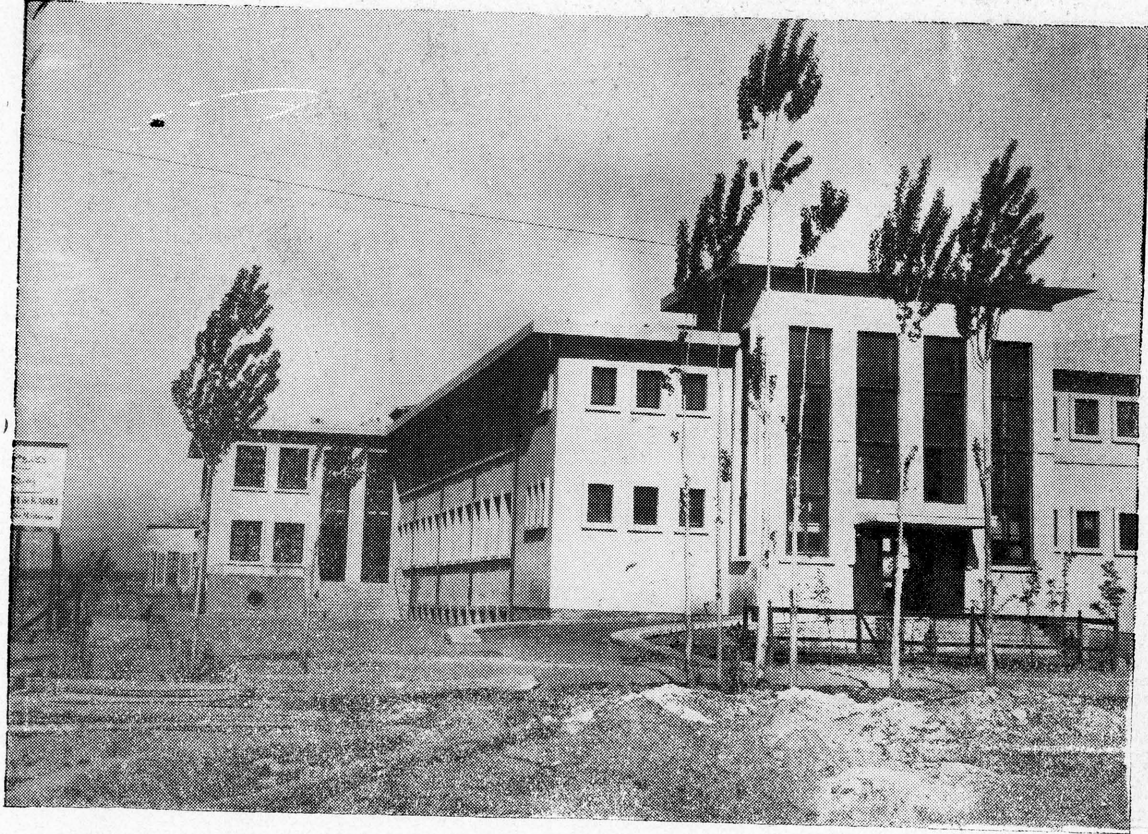
« « « ادبیات ۴۱ «

ب ـ صحت عامه: در افغانستان با آنکه از نظر مقایسه بادول مترقیه همسری نتوانسته ودر مرحلهٔ متوسط دیده میشود اما ترقیات موجوده بخش صحی مملکت باده ویا نز ده سال قبل تفاوت بارزی نشان میدهد. هوای صحت بخش وگوارای مناطق مختلفهٔ این مملکت باموسسات کافی صحیه همدست شده ومردمان تنومند وبنیه‌های متناسب بارآورده است. سالخوردگان زیادی پیدا میشود که عمرشان از صد تجاوز کرده باشد اما با وجود آن بعرخی اشخاص ضعیف وناتوان نیز ندر تا تصادف شده میتواند. مریضیهای محلی ومنطقوی هنوز کم وبیش موجود بوده حکومت باتمام مساعی بطرح پلانهای پنجساله درتنقیص وازاله این امراض اقدام وبایک پروگرام دقیق ومحسوسی بمجادله اکثر امراض قیام ورزیده ودرین راه پیش میرود ودر موقع بروز امراض ساری هرگونه واکسین طرف احتیج بالای اهالی رایگان تزریق میکنند. در معرفی ادویه عصری اجتماعی پیشرفت شایانی حاصل وطبابت یونانی جای خودرا برای طبابت عصری ترک کرده و درشرف ازبین رفتن است. شفاخانه ها وموسسات صحیهٔ متعدد شعب صحی بلدی، لابراتورها، موسسات تداوی، دندانسازیها، باکترولوجی‌ها، ادویه فروشیها دائر ودر شفاخانه های حکومتی قسم ملکی وعسکری وبلدیه ها تداوی وادویه طوررایگان است. برای تربیه وتهیهٔ ذوکتورها، دواسازها، پرستارها وپرستاره ها درموسسات حکومتی قدمهای خوبی برداشته شده شفاخانها وکلنیکهای سیار نیز دراکثر نقاط تاسیس یافته است. درمکاتب

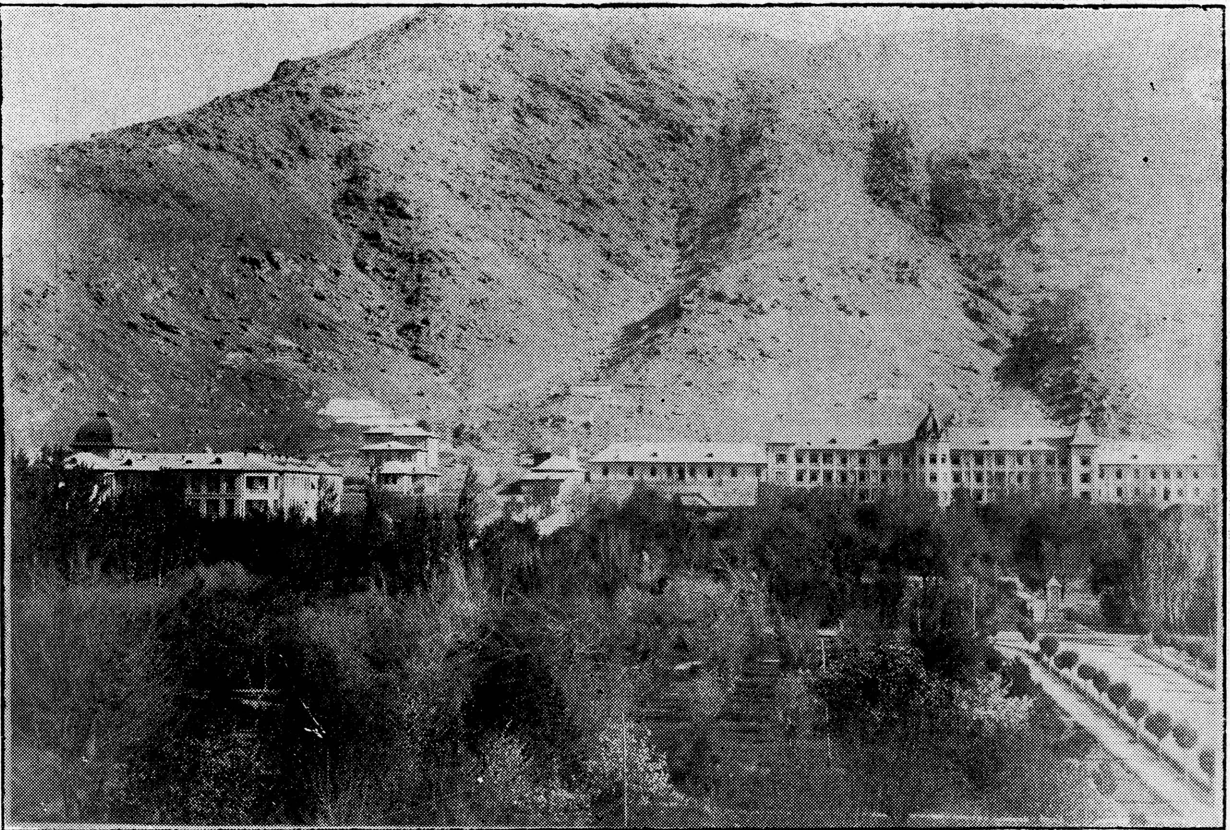
عمارات شفاخانه ها در کابل

عمارت شفاخانهٔ علی آباد

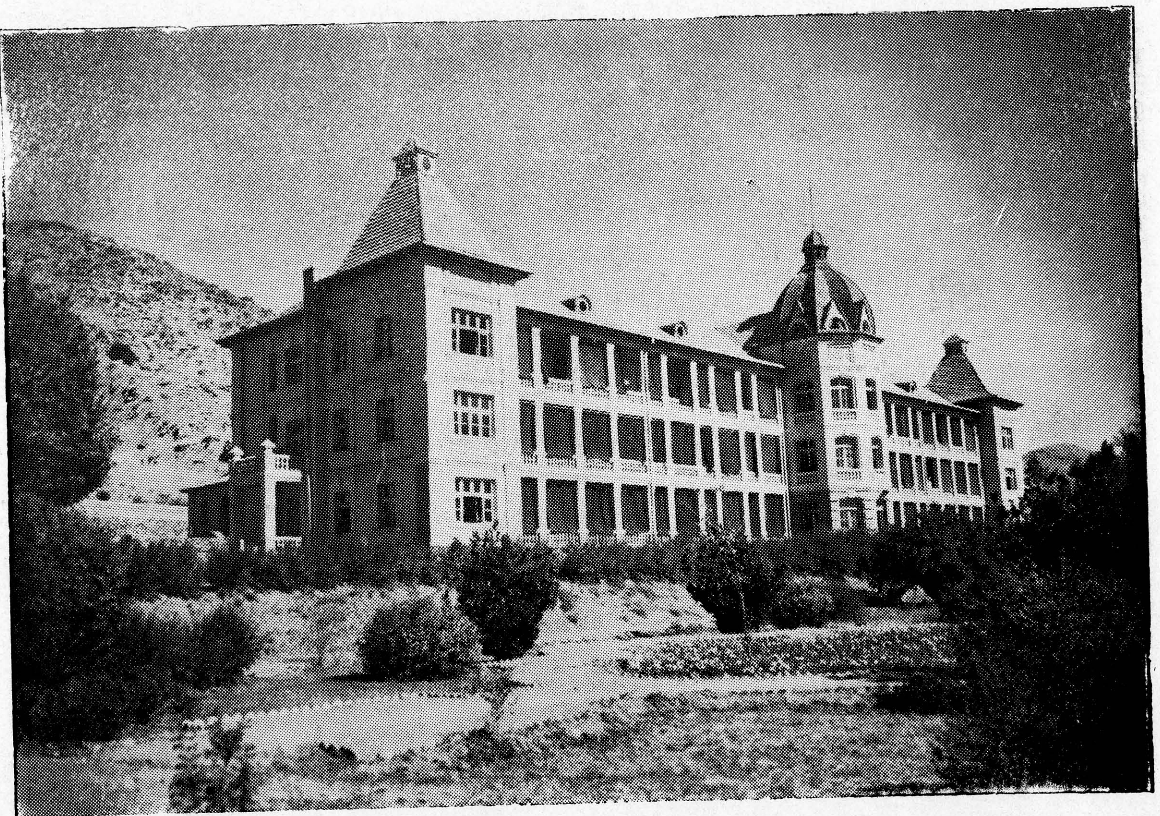
یك حصه از عمارت پوهنځی طب در علی آباد

دور نمای شفاخانهٔ سناتوریم علی آباد

عمارت پوهنځی طب در علی آباد

عمارت سناتوریم علی آباد

عمارت پوهنځی طب در علی آباد

موسسات صنعتی وقشله های عسکری توجه مخصوصی مبذول صحت عامه شده راجع به آب رسانی هم توجه معطوف ودرپلانهای صحت‌عامه موقعی برای ترقی این شعبه نیز گذاشته شده است .

چهاردهم : دین

مسکو نین افغا نستان عموماً مسلمان وتابع سنت محمدی (صلی الله‌علیه وسلم) بوده پیرو مذهب حنفی میباشند . درجریانات وتطبیقات قوانین نیز شریعت مطهره محمدی (صلی الله علیه وسلم) جاری و برونق مذهب حنفی احکام آن رعایت شده است . بعضاً مسکو نین افغانستان که دارای مذهب شیعه میباشند مراعات احکام فوق درجا کم براوشان میشود. افراد جزئی اهل ذمه مثل هندو و یهود هم وجود دارند که تابع قانون شریعت محمدی (صلی الله علیه وسلم)میباشند .

پانزدهم : زبان وادبیات افغانستان

زبانهای موجوده افغانستان‌عبارت است از زبان فارسی و پښتو . زبان فارسی موجوده که بقیهٔ زبان «دری» وماقبل الاسلام افغانستان است‌درقرن اول هجری تحت الشعاع زبان عرب قرار گرفته و تنها دارای ادبیات شفاهی وروستائی بود زیرا زبان عرب بزودی در بلاد افغانستان بحیث زبان دینی علمی ورسمی قبول شد ونفوذ این زبان سامی بدرجهٔ قوی بود که السنه ولهجه های قدیمی‌افغانستان بتدریج متروك گردید تاجائیکه امروزه سوای کتاب اوستا یادگار زبان زند وتاریخی افغانستان کمتر از السنه ولهجه های دیگر افغانستان آثار علمی وادبی باقی مانده است . بعد ازقبول اسلام‌درافغانستان علماء ،شعرا ونویسندهای افغانستان آثار خود شان را قرنها درزبان و خط عربی نوشتند معهذا در قرن سوم هجری هنگامیکه دولتهای افغانی اسلامی بمیدان بر آمدند زبان دری افغانستان لغات عرب‌راقبول وبه‌شکل‌یك‌زبان‌ادبی توسعه پذیرفت که‌تاامروز باقی وبنام زبان« فارسی » موسوم است . زبان فارسی که در قرن سوم عهد دولت صفاری های افغانستان قدیم بدائره ادبیات منظوم و منثور گذاشته بود در قرن چهارم هجری هنگام دولت سامانی های بلخی بمراتب علم وادب قدم‌گذاشت، ودرقرن پنجم هجری زمان دولت غزنویه افغانستان بمنتهای کمال و جمال رسید واین ترقی حیرت انگیز تا قرن هفتم هجری وهجوم جنس مغل و چنگیز در تمام آسیای میانه طول کشید و درطی این زمان علماء و شعرا ونویسندگان مشهور افغانستان در زبان فارسی آثار معروف وجاودانی خودشان را بدنیا دادند ازقبیل ابو شکور

بلخی - شهید بلخی - دقیقی بلخی- عنصری فرخی سیستانی- فردوسی طوسی (بزرگترین شاعر رزم سرای عالم) سنائی غزنوی- مولوی بلخی - ابوالفضل بیهقی وده ها نفر دیگر .

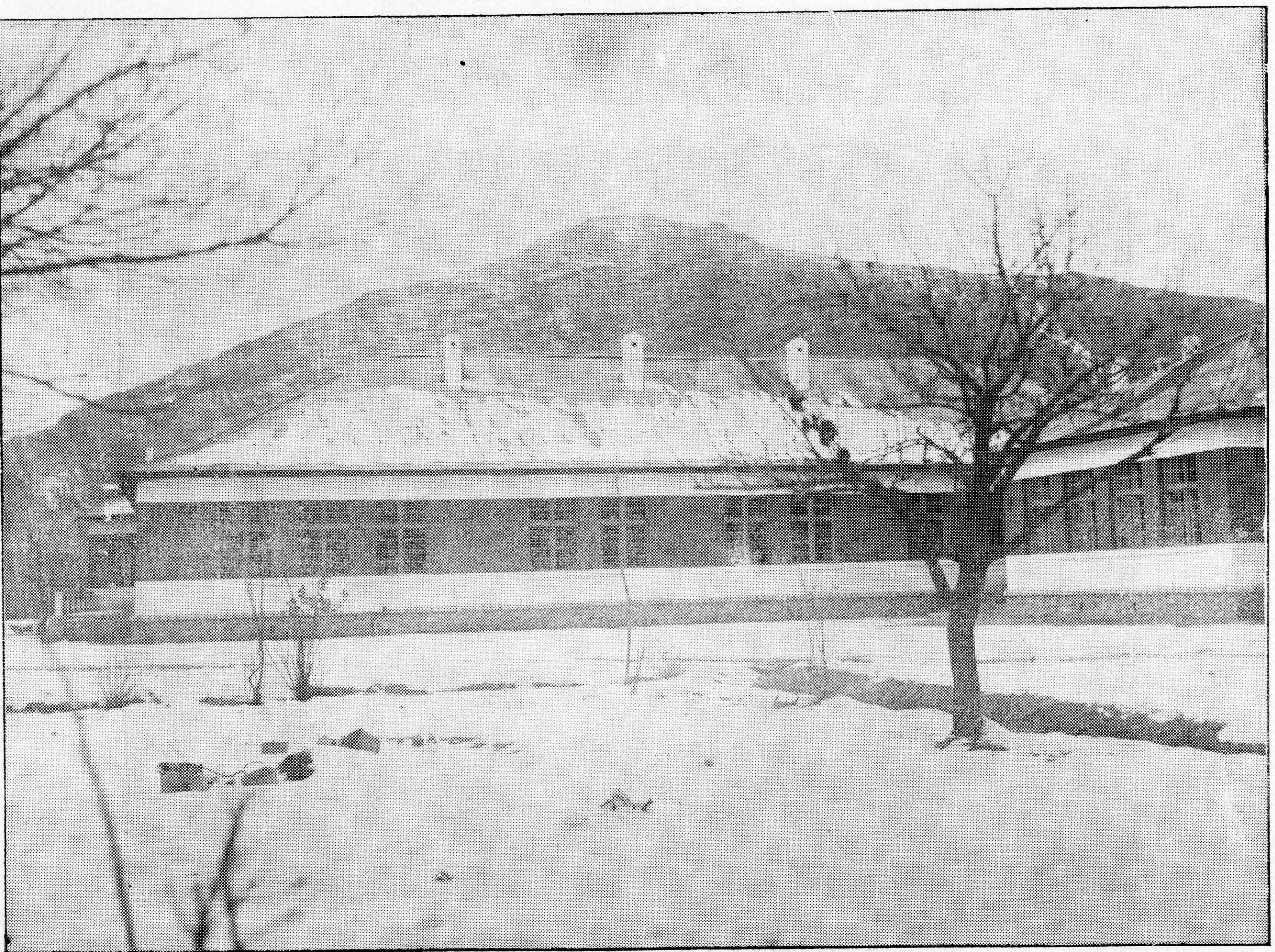
هجوم چنگیز ومغل وتسلط بربرهای زرد در افغانستان تمام علم و ادب وصنایع افغانستان را تباه وبرباد نمود تا آنکه در عهد دولت تیموریه افغانستان از قرن نهم هجری مجدداً رنسانس ادبی و صنعتی در افغانستان شروع شده شعرا - نقاشها - خطاطهای مشهوری ظهور نمودند از قبیل جامی شاعر بزرگ - خواند امیر مورخ و نویسندهٔ معروف - بهزاد رسام بی نظیرو ده ها نفر دیگر . متاسفانه در قرن دهم هجری بار دیگر هجوم واستیلا های خارجی در افغانستان شروع وبازار علم وادب وصنعت کاسته شد ازبکها از ماوای دریای آمو با فغانستان شمالی تاختند و پادشاهان صفوی ایران در مغرب افغانستان استیلا کردند ودولت مغل هند هم در شرق افغانستان مسلط گردیدند . اینست که ملت افغانستان مشغول مبارزه برضد اجانب گردیده و برای دوقرن دیگر فرصت احیاء علم و ادب نیافتند . معهذا ادب رزمی و حماسی افغانستان در زبان پشتو از بین نرفته که معروفترین شاعر این دوره خوشحال خان ختك نویسندهٔ وشاعر نامی افغانستان است. درهر حال افغانها بالاخره در قرن دوازدهم هجری دست تسلط اجانب راقطع کرده ایران رافتح ودر افغانستان به تشکیل دولت ملی پرداختند درقرن سیزده هجری ملت افغانستان مشغول مبارزه نظامی وسیاسی با امپراطوری انگلستان گردیده فرصت قبول علم وادب جدید عالم رانیافت. تااینکه درقرن چهارده هجری استقلال خودش را اعلان وباامپراطوری انگلیز داخل جنگ شد (۱۹۱۹ م) بالاخره بعد ازفتح وتامین استقلال وروابط افغانستان بادنیای خارج قایم شده ومدنیت وعلوم جدید عالم در افغانستان قبول گردید که امروز مدارس، مکاتب وفاکولته ها وموسسات علمی وادبی وجراید وروز نامه های متعددی در سر تاسر افغانستان زبان فارسی وپشتوی افغانستان را قدم بقدم درراه علم وادب جدید پیش میبرند .

ارسالی انجمن تاریخ

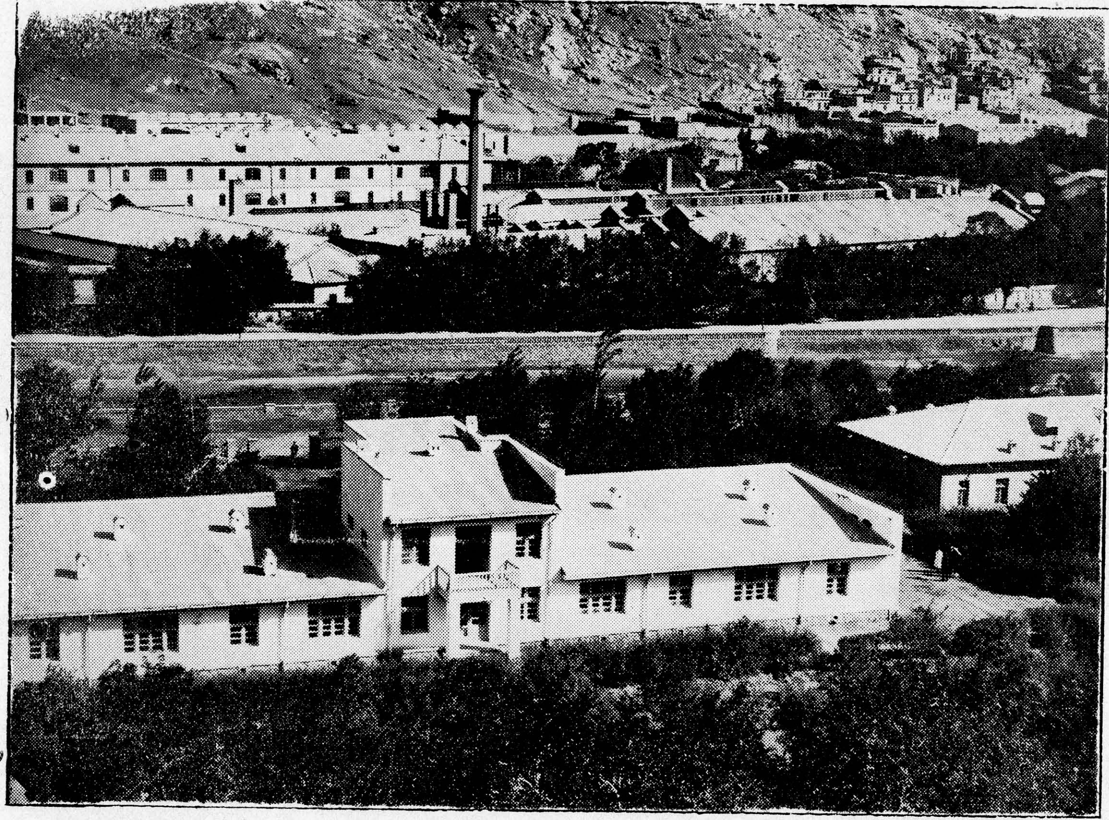
واما زبان پشتوی افغانستان :

اصل پښتو :

پښتو زبانیست که قرار تحقیقات آخرین علمادر حدود تقریبا ۱۵ -۱۶ ملیون که درصوبه سرحد چار ملیون- در ریاست سوات- یك ملیون - در ریاست چترال، دیر - امب وسرحدات اباسیند یك ونیم ملیون -درسرحد باجور مهمند-ریاست شار-یك ملیون دربلوچستان وسرحدات همجوار آن -یك ونیم ملیون - درداخلهٔ افغانستان- ۸ ملیون متکلمین داشته زبان ملی افغانستان صوبهٔ سرحد، سرحدات وزیرستان - باجور- سوات الی پسکلی میباشد .

قسمتی از شفاخانهٔ جدید التعمیر شفاخانه مستورات کابل

عمارت شفاخانهٔ بلدی در حدود قلعهٔ هزاره های چنداول

این زبان اصلا در دستهٔ زبانهای هند اروپا (هند وژرمینک) شامل و با السنهٔ قدیم آریائی مانند سانسکرت وزند (اوستا) قرابت دارد بلکه قرار نظریات علمای زبان شناسی حلقهٔ ارتباط السنهٔ هند وایرانیست که در سرزمین افغانستان باقی مانده است. از کلمات و لغات السنهٔ آریائی مانند خود کلمهٔ آریا - آریا نا ویجه (آریا ورشه) که اکنون در زبان پشتو ریشه های آن موجود وزنده ومستعمل است -(۱) میتوان دریافت که این زبان با زبان اصلی آریائی که بقول گوستا ولوبون (آریک) نام داشت نزدیکی زیادی دارد ومثلیکه السنهٔ سانسکرت وزند ازان زبان اصلی درهند وباختر پیدا شده اند بازبان فارسی قدیم که فارسی ازان منشعب شده زبان پشتو هم مستقیما ازان زبان پیداشده و در حوالی جنوب هند و کش تا دریای اندوس وسیستان زنده مانده است وبقول دوکتور ترومپ و دار مستتر حلقهٔ ارتباط زبان های هند وفارس است و دربسا از کلمات والفاظ وقواعد گرامر با سانسکرت و اوستا قرابت دارد.

نام پشتو :

پشتو بالحاق (و) نسبت طوریکه درپشتو قاعدهٔ عمومی است به (پښت - پکهت) منسوب شده چون دیگانو وپارسو که به پارسی ودیگان منسوب میگردد، همچنان چون (ښ) و (خ) و (ت) و (د) عموما بیکدیگر تبدیل میشوند بناء میتوان (پخدی وپختی - پشتی وپښت) را با همدیگر مربوط وازیک ریشه دانست. تلفظ صحیح پشتو به (ښ) بوده که یک صوت مخصوص پشتو واکنون درحصص مرکزی پشتو نخواه (یعنی حوالی کابل) تلفظ میشود - اما تلفظ آن درقندهار بطرف (ش) ودر پشاوربه (خ) تمائل پیدا کرده است. علی ای حال پشتو زبانیست منسوب به ملت پشتون که این نام در ریگوید (پکهت) آمده وبانام بخدی یا بختی که بکتاب اوستا برای باختر وبلخ ذکر شده ربط مستقیمی دارد وبعد ازان هیرو دوت مورخ یونان آنرا پکتیس وپکتویس و سر زمین آنها را پکهتیکا ذکر نموده وبتلیموس آنرا پکتین نو شته است پس نام پشتو ازهمان (پکهت - پکتیس - پکتین) ساخته شده وپشتو وپختو تلفظ میشود که که

(۱) کلمهٔ آریا از ریشهٔ آره ساخته شده در ادب قدیم پشتو بمعنی اصل و بنیاد مستعمل است مثلا ملا الف هوتک (۱۰۱۹ ه) میگوید: (دی له آره وښاغلی ـخه که شو په ویرنتـلی) کذا پیرمحمد میاجی (۱۱۳۵ ه) گوید: (شیخ متی چه خلیلی ؤ- دی له آره اوی و لی و) آره بمعنی زراعت آمده است طوریکه مثل معروف (آره آره لور پرغاړه) که دروقت کشت وزراعت ودرو گفته میشود. وویجه اکنون درپشتو (اویجه) بمعنی سرزمین وبوم و زاد است وورشه درپشتو بصورت (ورشو) بمعنی مرتع وجای مناسب وخوب مستعملست.

ویدا مساوی است با (خ) اوستا ویو نانی که اکنون هم پښتو به(ش) و پښتون به(خ) تلفظ میشود .

اصوات وحروف وحرکات پشتو :

اصواتیکه درپشتو موجود است عدد آن به سی میرسد واین اشکال نمایندگی آنرا میکنند:
اصوات صامته یعنی حروف صحیح عبارت است از بیست وشش حرف (ب پ ت ټ ج چ خ څ ځ
د ډ ر ړ ز ژ س ش ښ غ ك گ ل م ن ڼ) اما چار حرف دیگر (ا و ه ی) حرف صامت
(علت) وواول است، که الف نمایندهٔ فتحه و ه نمایندهٔ فتحهٔ مخصوصه (زور کی) و(و) نمایندهٔ ضمه و (ی)
نمایندهٔ کسره است .ازحروف صحیحه (ټ) در پارسی نیست ولی در سانسکرت موجود است
و (څ) که او ازنس میدهد درالسنهٔ آریائی اروپا، روسی و آلمانی موجود است (ځ)
صوتی است مابین (زج) که در اوستا حرف (ذ) باینصوت نزدیک است (ډ)هم با
سانسکرت مشترك ودر اوستا وفارسی نیست (ږ) صوتیست بین (ژگ) مخصوص پښتو .
(ښ) صوتیست که در سانسکرت واوستا و روسی نزدیك با آن اصواتی موجود است . و (ڼ)
هم در سانسکرت نظیری دارد .

تاریخچهٔ زبان پښتو قبل از اسلام :

بیقین میتوان گفت که زبان پښتو قبل از اسلام نیز وجود داشت - زیرا ادبیات برجستهٔ
آن که در عصر اول اسلام گفته شده مانند حماسیه امیر کروړ و غیره دال برین است که این
زبان لااقل باید دوقرن پیشتر دورهٔ ابتدائی ادب را طی نموده باشد اما متاسفانه که تاکنون
بدیدن آثار وادبیات قبل الاسلام آن موفق نشده ایم . طوریکه علماو مستشرقین اروپائی راجع
بزبان پښتو تحقیقات ومطالعات نموده اند زبان مذکور در دستهٔ السنه آریائی شرقی شامل بوده
وبااوستا وسانسکرت همعصروهمپایه دانسته میشود .مدعای فوق از روی مقایسهٔ لغوی وگرامری
پښتو بااوستاوسانسکرت خوبتر باثبات میرسد . تا جائیکه درموضوع فوق مطالعات بعمل آمده
یك قسمت زیاد لغات قدیم اوستا وسانسکرت در پښتو عیناً ویابا کمی تغیر لفظی ومعنوی موجود
بوده وبرقدامت و اشتراك مآخذ اصلی آن دلالت مینماید اینك طور نمونه مثالی چند را
ذیلاً نشان میدهیم .

ریشی - لغت قدیم عصر ویدی است که برای شعرای دانا ومتخلق آن عصر استعمال میشد
ایشان رهنمایان روحانی و مذهبی عصر خویش بودند - ریشهٔ کلمهٔ مذکور اکنون در پښتودر
کلمات (رشه = اخلاق - رشتیا رشتین) دیده میشود چه قرابت لفظی ومعنوی کلمات مذکور
با (ریشی).واضح و آشکار است .

زری واری - نام یك پهلوان اوستا و معنی آن دلاور وشجاع است که در پښتو بصورت
(زړور) وجود دارد .

دیوس - در ریگوید رب‌النوع آسمان و روشنی است ، در پښتو کلمات دیوه = چراغ ودیویز = آسمان به‌آن همریشه میباشد .

سپیته‌گوناگیری - نام‌اوستائی کوه سفید است که در پښتو بشکل (سپین‌غر)موجود است .
یکعده لغات دیگر پښتو، اوستاوسانسکرت طور مقائسه ذیلاً نشان‌داده میشود :

پښتو	سانسکرت	اوستا	پښتو	سانسکریت
گروه	گریو	گریوه	انگار	انگار
مغ	موکه	موخه	مستی،	مستو
ستن	ستهونه	ستونه	شنډ	شنډها
توی	توی	تویا(آب)	گڼ	گهانا
څرمن	چرمن	چریمن	بڼ	بن
سوی	ساهه	ساسه(خرگوش)	دیوه	دیوا

ادبیات پښتو : آثار ادبی این زبان پیش از اسلام بدست نیامده ولی بعد از قرن اول هجری یك عده اشعار و منظومات موجود است که بر حیات ادبی این زبان در اوائل اسلام دلالت‌میکنند. کتاب پټه خزانه (گنجینه پنهان) که بسال ۱۱۴۲ ه مطابق به ۱۷۲۹ ع در قندهار نوشته شده است باستناد کتب قدیمه پښتو برخی از منظومات و اشعار پښتو را که بقرن دوم ه تعلق دارد نقل میکنند شعرای قدیم پښتو که اشعار شان تاکنون بدست مارسیده قرار ذیل اند :

شاعر قدیمترین پښتو که یك منظومه حماسی موسوم به (ویاړنه) اورا کتاب پټه خزانه باستناد تاریخ سوری نقل کرده امیر کروړ ولد امیر پولاد سوری است که بسال ۱۳۹ه ۷۵۶ع در مندیش غور امیر بود.این شخص بسال ۱۵۴ه - ۷۷۰ ع درجنگل‌های پوشنج هرات مرده وباابومسلم خراسانی معاصر بود ، دیگر از شعرای قدیم که اشعارش را پټه خزانه ازکتاب لرغونی پښتانه یعنی‌افغانهای‌قدیم نقل کرده ابو محمد هاشم ابن زیاد السروانی بستی است که بسال ۲۲۳ ه - مطابق ۸۳۷ع در سروان هلمند متولد گردیده، وی بزبان پښتو(دساووږمه) یعنی نسیم ریگستان را در بیان فصاحت و بلاغت اشعار عرب نوشته است . دیگر از شعرای قدیم پښتو شیخ رضی لودی برادر زادهٔ شیخ حمیدلودی پادشاه‌ملتان است که در حدود هزارع زندگانی داشت . شعرای دیگری که پیش از هزار هجری گذشته اند مشاهیر آنها قرار ذیل اند .

شیخ بیټنی حدود ۱۰۰۰ ع اسماعیل سړبنی حدود ۱۰۰۰ ع

شیخ اسعد سوری شاعر در بار سوریهای غور (متوفی) ۴۲۵ هـ ـ ۱۰۳۳ ع شکار ندوی بن احمد کوتوال فیروز کوه غور شاعر دربار شهاب الدین غوری حدود ۱۱۵۰ ع ملك یارغرشین حدود ۱۱۵۰ ع تیمنی حدود ۱۱۵۰ ع که در مدح سلطان غیاث الدین غوری مثنوی دارد ـ قطب الدین بختیار کاکی بن احمد بن موسی متولد ۵۷۵ هـ مطابق ۱۱۷۹ ع و متوفی ۶۳۳ هـ مطابق ۱۳۳۵ ع و شیخ تیمن بن کاکر حدود ۱۱۵۰ ع شیخ متی بن شیخ عباس بن عمر بن خلیل متوفی ۶۲۳ هـ ـ ۱۲۲۶ ع و باباهوتك متولد ۶۶۱ هـ ۱۲۶۲ ع و متوفی ۷۴۰ هـ ـ ۱۳۳۹ ع و سلطان بهلول لودی متوفی ۸۹۴ ـ هـ ـ ۱۴۸۸ ع و خلیل خان نیازی حدود ۱۴۸۸ ع و اکبر دا وری حدود ۱۳۵۰ ع وشیخ عیسی مشوانی حدود ۱۴۶۵ ع وشیخ بستان بریخ حدود ۹۹۸ هـ مطابق ۱۵۵۹ ع وملاالف هوتك ـ حدود ۱۵۹۱ ع ملامست زمند حدود ۹۵۰ هـ ـ ۱۵۴۳ ع مرزا خان انصاری حدود ۱۵۹۱ ع دولت الله اوانی حدود ۱۵۹۱ ع زرغون خان نوازی فرائی متو فی ۹۲۱ هـ ۱۵۱۵ ع دوست محمد کاکر حدود ۹۰۰ هـ ۱۴۹۳ ع علی سرور لودی حدود ۱۰۰۰ هـ ۱۵۹۱ ع

مولفین و کتب مهمه قدیمهٔ پښتو :

بعد از سال هزار هـ در پښتو تالیفات و تداوین زیاد اشعار مو جوداست که عدد آن به پنجصد کتاب میر سد ـ این کتب عبارت است از کتب دینی ـ تصو ف ـ تبلیغ شعر ـ ادب و فلسفه و اخلاق و فقه وطب و غیره و لی در اینجا برخی از کتب قدیمه مهمه زبان که بیش از ۱۰۰۰ هـ نوشته شده ذکر میگردد :

۱ ـ قدیمترین کتاب که بزبان پښتو نوشته و نسخهٔ آن موجود نیست ومؤلف پټه خزانه ازان ذکر میکند کتاب (سا لو وږمه) یعنی نسیم ریگستان است که مؤلف آن زبدة الفصحا ابوا لمحمود ها شم ابن السرو انی بستی و بسال ۲۲۳ هـ ـ ۸۳۷ ع در سروان هلمند متولد وبسال ۲۹۷ ـ ۹۰۹ ع دربست وفات یافته این شخص ازشاگردان معروف ادیب عرب ابن خلاد ابو العیناست و کتاب دسالو وږمه را دربحث اشعار عرب نوشته است ومولف کتاب پټه خزانه حدود این کتاب را بحواله لرغونی پښتانه نوشته است .

۲ـ کتاب مهم دیگری که بزبان پښتو نوشته شده تذکره اولیای افغان است که بعد از ۶۱۲ هـ ۱۲۱۵ ع درارغستان قندهار نگاشته شده است وموا ف آن سلیمان بن بارك خان قوم ماکو صابزی است . این کتاب شرح حال بسا ازشعرا واولیای افغان را دارد وبه سال ۱۳۱۹ ش درکابل شش صفحهٔ آن درجلد اول پښتانه شعرا عکس گرفته ونشر شده است.

۳ـ کتاب دیگر قدیم پښتو (دخدای مینه) یعنی محبت خدا که مجموعه اشعار شیخ متی

قوم خلیل است واین شاعر در ۶۲۳ ه ۱۲۲۶ ع متولد ودر ۶۸۸ ه ۱۲۸۹ ع وفات شده ودر قلات قندهار مدفون است .

۴- اعلام الوزعی فی الاخبار لودی کتابی بود بزبان پشتو که مولف آن احمد بن سعید لودی است وبه سال ۶۸۶ ه - ۱۲۸۷ ع درشرح حال خاندان شاهان لودی نوشته واشعار آن دران کتاب نقل شده است .

۵- تاریخ سوری - تاریخ محمد ابن علی البستی درشرح حال خاندان غور که قصائد قدیم دربار شاهان سوری وغوری درزبان پشتو درین کتاب آمده است وزمان تالیف آن درحدود ۱۲۰۰ ع است .

۶ - ارغونی پشتانه یعنی افغانهای قدیم تالیف شیخ کته بن یوسف بن متی قوم خلیل است که درحدود ۷۰۰ ه - ۱۳۰۰ ع نوشته شده وشرح حال بسااز مشاهیر شعرا وعلما و بزرگان را دارد ومولف کتاب پته خزانه بسا از آثار ادبی زبان پشتو را ازین کتاب نقل کرده .

۷- تذکره اولیای افغان تاریخ شیخ قاسم بن شیخ قدم بن محمد زاهد بن میرداد بن سلطان بن شیخ کته سابق الذکر است که شیخ قاسم در ۹۵۰ ه - ۱۵۴۹ ع دربدنی پشاور متولد وبه سال ۱۰۱۶ ه - ۱۶۰۷ ع وفات کرده .

۸ - دفتر شیخ ملی مولف آن آدم بن ملی بن یوسف بن مندی بن خشی بن کند بن خرشبون سابق الذکر است که در شرح حال فتوحات سوات وتقسیم زمین های آنجا درحدود ۸۲۰ ه - ۱۴۱۷ ع نوشته شده .

۹- تاریخ کجوخان را نیزای حاوی تاریخ سوات وبنیر که درحدود ۹۰۰ ه - ۱۴۹۳ ع نوشته شده .

۱۰- غرغشت نامه منظومه دوست محمد کاکر والد بابرخان که به سال ۹۲۹ ه - ۱۵۲۲ ع نظم شده وحاوی شرح حال غرغشت ودیگر بزرگان افغان بود .

۱۱ - کلید کامرانی تالیف کامران خان بن سدوخان سرسلسله قوم سدو زائی است که به سال ۱۰۳۸ ه - ۱۶۲۸ ع آنرا درشهر صفی قندهار نوشته وشرح حال بسا از شعرا وبزرگان افغان را دران نگاشته است .

۱۲ - تحفه صالح تالیف ملا اله یار الکوزائی تذکره رجال مشاهیرافغان درحدود ۱۵۹۰ ع

۱۳ -ارشاد الفقراء منظوم میرمن نیك بخته بن شیخ اله داد قوم مموزی بسال ۹۶۹ ه ۱۵۶۱ منظوم شده .

۱۴ - ترجمه منظوم بوستان سعدی که زرغونه بنت ملادین محمد کاکر درسال ۹۰۳ ه ۱۴۹۷ ع منظوم داشته .

۱۵- دیوان رابعه حاوی اشعار این خانم درسال ۹۱۵ هـ - ۱۵۰۹ ع

ادبیات پشتو بعد ازهزار هجری الی ۱۴۰۰ هجری.

آثار وادبیات پشتو که تایك اندازه ازتطاول زمان محفوظ مانده وبما رسیده ز یاد است درقرن یازده هـ در آسمان ادب پشتو سه ستاره درخشانی دیده میشود :

اول - پیر روشان - دوم اخوند درویزه - سوم - خوشحال خان ختك.

این سه نفر ازسران ادب پشتو بوده واین مرام را بحیث یك مسلك تعقیب نموده چنانچه علاوه بر اشخاص فامیل شان یکعده پیروان وتلامیذ آنها نیز درین راه قدم گذاشته و برای ادب پشتو خدمات قابل قدری نموده اند که اینك طور خلص از نامهای ذوات مذکور و آثار شان تذکر بعمل می آید :

الف - خاندان وپیروان پیر روشان : پیرروشان طوریکه قبلا ذکرشد یك افغان صاحب فکر وسیاس ناموری بود در کانی گرام وزیرستان ازصلب عبدالله انصاری متولد شد - برای آزادی سیاسی افغانها واصلاح قوم مجاهدت زیادی نمود - جلال الدین پسرش با اکبرمغولی جنگهای سختی به عمل آورد - روشان ازطرف مخالفین خود یعنی آخوند درویزه وغیره به لقب پیر تاریك مسمی گشت. اثر مشهور پیر روشان خیر البیان است که بچار زبان پشتو - ار دو فارسی وعربی نوشته شده - دو اثر دیگر بنام حالنامه ومقصود المومنین هم دارد . وی بسال ۹۹۴ هـ - وفات نموده است .

ارزانی:- شاعر وادیب نامور وازهم مسلکان وپیروان میا روشان بود . میگویند درتحریر خیرالبیان باروشان معاونت نموده - ازخودش نیزیك دیوان پشتو بیاد گار مانده که یك نسخهٔ قلمی آن درموزیم لندن ونسخهٔ دیگر آن درپشاور است .

علی محمدمخلص: خلیفه ومرید میاروشان وشاعر ز بان پشتو بوده وبقولی برادر ار زانی فوق الذکر است - از آثارش چیزی موجود نیست .

مرزا خان انصاری : شاعر متصوف وصاحب کلام متین درپشتو است یك دیوان گرانبها بزبان پشتو ازوی باقی مانده که درهند بطبع هم رسیده است . مر زا خان پسر نور الدین ونواسه میاروشان بود . در (۱۰۴۰ هـ) وفات شده .

دولت خان . شاعر مشهوریست از پیروان میا روشان وشاگردان خاص مر زا خان است یك نسخهٔ دیوان قلمی آن در کتابخانهٔ پشتو ټولنه درکابل موجود است .

واصل : نیز از سلسله روشانیها یك شاعر قدیم پشتو است متأخرین از شعرش ذ کری میکنند ولی آ ثارش دیده نشده .

ب :- آخوند در ویزه وپیروان آن : یك عالم دینی بوده و اجداد آن در ننگرهار سکونت داشتند خودش در یوسفزائی در (۹۴۰ ﻫ) تولد گردیده و در ۱۰۴۸ ﻫ وفات یافته و در هزار خانهٔ پشاور مدفون است . موصوف باسید علی (پیر بابا) ارتباط قریبی داشت و ازپیروان و مریدان آن بود . کتاب مشهور آن درپشتو (مخزن الاسلام) است نسخه‌های قلمی آن بکثرت یافت میشود ، مخزن پرمسائل مذهبی ودینی مشتمل ودرآن آثارونمونه‌های کلام یك عده نویسندگان دیگر پشتو که تماماً از خاندان وپیروان آخوند درویزه میباشند آمده است که اشخاص مشهور آن قرار ذیل است :

عبدالکریم : مشهور به کریمداد و خزینة الاصفیا نامبرده را محقق افغان میخواند درمخزن الاسلام ملحقات زیادی دارد . در ۱۰۷۲ ﻫ فوت شده و در سوات مدفون است .
آثارش تحفة الخانی پشتو ، فقه کریمداد و مکتوبات عبدالکریم است .

خالقداد : فرزند آخوند درویزه و بنام (شرائط و احکام ایمان) یك کتاب منظوم پشتو دارد .

عبدالحلیم : نواسه آخوند درویزه و اشعار آن در نسخه های مخزن دیده شده .

مصطفی محمد : نواسه کریمداد و جامع نسخه های مخزن است درمخزن ملحقات دارد .

ملا اصغر : برادر آخوند درویزه بوده وصاحب بعضی اشعاریست که درمخزن دیده شده .

علاوه برذوات فوق الذکر آثار چند نفر ازشاگردان و تلامید آخوند درویزه و کریمداد نیز در نسخ مختلفه مخزن الاسلام بملاحظه پیوسته که نامهای شان قرارذیل است :
(عبدالسلام — عمرخان — میرخان — شیرمحمد — رحیم داد — عبدالرحیم — احمد)

. . . .

شعرای دیگر قرن یازدهم هجری که بعضا ازمکتب آخونددرویزه بشمارمیرود قرارذیل اند :

ملا الف هوتك : (۱۰۱۹ ﻫ) در پشتو دو کتاب منظوم یکی بنام بحرالایمان و دیگر بنام نصیحت نامه دارد .

امیر : شاعر پشتو است و به سال (۱۰۲۳ ﻫ) یك تجوید مختصررا بنظم پشتو نوشته .

ملامست : شخص عالم وفاضلی بود — در حدود (۱۰۴۰ ﻫ) در ننگهار میزیست وازمریدان آخند چالاك ختك بود درسبك نیم منظوم پشتو بنام (سلوك الغزات) یك کتاب گرانبهائی دارد که یك نسخهٔ منحصر بفرد آن در کتابخانه پشتو تولنه کابل قید است .

آخوند قاسم : از نویسندگان قرن ۱۱ پشتو است در نثر پشتو بنام (فوائد شریعت) کتاب بس مفیدی دارد که زنان افغان آنرا درساً میخوانند . نامبرده اصلا پایین خیل شنوار بود تا ۱۰۷۲ ه حیات داشت .

بابوجان . بسبك خیر البیان ومخزن در ویزه اشعاری گفته است بعد از ۱۰۵۰ ه امرار حیات داشت .

یك کتاب پشتوی آن در موزیم لندن موجود است . اصلا از لغمان بود و در یوسف زائی مدفون است .

. . . . .

ج خاندان و فامیل خوشحال ختك : خوشحال ختك شاعر ملی درجه اول پشتواست - مستشرقین اروپائی اشعارش را خیلی پسندیده میدانند و آنرا یك شاعر حقیقی افغان قامداد میکنند . خوشحال خان پسر شهباز در ۱۰۲۲ ه در اکوړهٔ ختك پا بعرصه وجود گذاشت برای قیام حکومت آزاد پشتون سالیان درازی بمقابل اورنگ زیب مغول جنگید نهضت ملی را در افغانها زنده ساخت . مرد شمشیر وقلم بود — شمشیر آن برنده و قلم آن تیز ومؤثر بود . زبان پشتورا باآب و تاب ساخت و دورهٔ جدیدی را در ادب پشتو بمیان آورد . درنثر پشتو نیز سبك نوینی را ترویج داد ، هم خودش در پشتو آثار زیادی نوشت وهم اولاد واحفادش آثار بیشتری از خود بیاد گار گذاشتند . خوشحال ختك در ۱۱۰۰ ه وفات یافته و در (سرای) ختك مدفون است . مستر راورتی وی را صاحب ۲۰۰ اثر میداند اما آثار مشهورش قرار ذیل است :

۱ - دیوان اشعار پشتو دارای چهل هزار بیت — ۲ — تاریخ افغانها (کمیاب است .)
۳ — عیار دانش ترجمه انوار سهیلی است — ٤ — هدایه پشتو . اینك بذکر سلسله ادبی احفاد وخاندانش پرداخته میشود :

جمال خان : برادر خوشحال خان وشاعر پشتو بود - دیوان قلمی آن در پشاور موجود است .

اشرفخان : فرزند خوشحال خان و شاعر مشهور پشتو است . نسخه قلمی د یوانش در موزیم لندن است .

عبدالقادر . فرزند خوشحال خان وصاحب دیوان مشهور یست علاوه بر دیوان آثار ذیل هم دارد :

گلدسته ترجمه گلستان سعدی - یوسف زلیخا بنظم پشتو - حدیقهٔ ختك .

صدرخان ، فرزند خوشحال خان وصاحب دیوانی بود که (پادری هیوز) آنرا دیده بود . خسرو وشیرین نظامی راهم بنظم پشتو در آورده است .

سکندر خان . پسر خوشحال خان وصاحب یک دیوان و بنام (مهر و مشتری) یک کتاب دیگر نیز داشت .

حلیمه : دختر خوشحال خان و یک زن عالم و فاضل بود . اشعار خوب پشتو میگفت که یک شعرش در پته خزانه ضبط شده است .

علاوتاً گوهر خان و بهرام فرزندان خوشحال نیز ازجملهٔ شعرای پشتو بشمار میرفتند کذا افضل خان ختک فرزند اشرف خان هجری از نویسندگان مشهور پشتو بوده . اثر مشهورش (تاریخ مرصع) میباشد وبنام (علمخانهٔ دانش) یک اثر دیگر هم دارد .

کاظم خان شیدا فرزند افضل خان و علی خان ختک برادر کاظم خان صاحب دیوانها در پشتو میباشند .

خلص اینکه خاندان خوشحال ختک برای ادب پشتو خدمات شایان قدری بعمل آورده و حتی از خاندان شاهان هم درین قسمت سبقت جسته است .

. . . .

عبدالرحمن مهمند : در زمره شعرای دیگر این عصر شخصی که درجهٔ روحانیت وتقدس دارد و کلامش اعجاز و الهام دانسته میشود . عبدالرحمن مشهور به رحمان بابا است . رحمان بابا شاعر وعاشق حقیقی بوده وخواجه حافظ زبان پشتو دانسته میشود . نام پدرش عبدالستار ودر ۱۰۴۲ ه تولد گردیده در ۱۱۱۸ ه وفات یافته ودر هزارخانه پشاور مدفون است .

عبدالحمید مومند : شاعر نام دار دیگر عبدالحمید مومند است که به نازک خیالی و موشگافی شهرهٔ آفاق است . عبدالحمید علاوه بردیوان یک اثر به نام (شاه گدا) دارد و (نیرنگ عشق) فارسی راهم به نظم پشتو ترجمه نموده است وی در حدود (۱۱۴۵ ه) وفات شده است .

علاوه بر آن . شعراو آثار دیگر این عصر قرار ذیل اند :

خواجه محمد بنگښ یک دیوان دارد. محمد یونس موسی خیل شاگرد رحمان و صاحب دیوان پشتواست . عیسی آخوندزاده کاکړ یک دیوان داشت . قلندر اپریدی یک دیوان قلمی دارد، غلام محمد به نام (معراجنامه) و تفسیر والضحی دواثر منظوم دارد. فیاض قصهٔ

بهرام وگل‌اندام را به نظم پشتو نگاشته - بای خان‌ایلی ومجنون را نظم نموده. محمد مظفر نثر نگار مهم قرن ۱۲ هجری است در ۱۱۲۶ ه تاریخ‌اعثم کوفی‌را بنابه‌سفارش افضل خان ختک به پشتو ترجمه نموده است .

. . . .

خاندان هوتک وشعرای دربار اوشان: شاه‌حسین هوتکی یک پادشاه ادب پرور بود درزمان وی ادب پشتو پرورش خوبی یافته ودر قندهار یک انجمن ادبی را قائم نموده بود. محمدهوتک مولف مشهو ر پټه خزانه رادراثر توجه وی نگاشته‌است طوریکه محمد هوتک میگوید شاه حسین هوتک خودش نیز شعرپشتو میگفت و صاحب یک دیوان میباشد . دراثر توجه وعلم پروری این‌شاه جوان وحاجی میرویس ادبا وشعرای زیادی در قندهار بظهور آمده که اینک طور مختصر ذکری ازایشان بعمل می آید :

داود خان - ادیب پشتو وپدر محمد هوتک است . بابوجان بابی بنام (قصص‌العاشقین) یک اثر منظوم دارد .

ملاپیرمحمد هوتک همرای شاه محمود باصفهان رفت وبه پیرافغان مشهور شد در اخلاق بنام (افضل الطرائق) کتاب منظومی د ر پشتو دارد .

ملا باز محمد هوتک استاد شاه حسین و بنام (ارکان خمسه) یک کتاب نو شته است. سیدال خان ناصر شاعر پشتو بود - درپټه خزانه اشعارش نقل‌شده. ملانور محمدغلجی بنام (نافع المسلمین) بسبک نیم منظوم یک اثر دارد .

ملامحمد یونس توخی بنام (جامع فرائض) یک اثردارد . ملازعفران تره کی عالـم وفاضل بود وکتابی بنام (گلدسته زعفرانی) تالیف نموده . محمد‌گل مسعود شاعر خوب ازنواحی پشاور بود اشعارش درپټه خزانه دیده شده همچنان ملامحمد صدیق پو پلزای - اله‌یار افریدی - محمدعادل بریڅ - ربدی خان‌مهمند - محمد طاهر جمریانی - محمد عمـر محمد ایازخان نازی - محمد حافظ - ملاباز توخی، نصرالدین اندړ - عبد الطیف اڅکزی، صدردوران - بهادرخان هرکدام آن شاعر وادیب پشتوبوده وصاحب آثار میباشند که نمونه های اشعار شان درپټه خزانه ضبط شده‌است.علی‌الخصوص (محمود نامه) ربدی خان یک کتاب بس گرانبها است که‌مشتمل برحالات شاه‌محمود و تصرف ایران بوده و جنگـنامهٔ شاه‌محمود دانسته میشود - بالاخره نویسنده مشهور دربار هوتکی محمد هوتک مـولف پټه خزانه است .

محمد هوتک بنام خلاصت الفصاحه وخلاصت الطب دو اثر دیگرهم دارد .

علاوه بران میرمن نازومادرحاجی میرویس ومیرمن زینبه دختر موصوف ازجمله شاعره های پشتو بشمار رفته که نمونه های اشعار شان درپته خزانه نقل شده است .

. . . . .

یکعده شعرای غیر مشهوراین عصر که حالات واشعار شان درپشتانه شعرا ذکر شده ومستر (هیوز) اشعار آنها رادر کلید افغانی نقل نموده قرار ذیل اند :

(کاظم - معزاله - عثمان - اودل - اشرف - فاضل - ابراهیم - فضیل - حسین - مهن عصام - ابوالقاسم - صدیق - غفور - فتح علی - علیم - عبدالصمد - کامگار).

خاندان سدوزائی وشعرای عصرآنها : شاهان سدوزائی نیزبادب پشتوعشق وعلاقه داشته و ادب پشتو درعصر ایشان نشوونما وترقی خوبی دیده است . طوریکه واضح است احمدشاه کبیر خودش ادیب زبان پشتو بوده ویك دیوان قیمت داری ازوی بیادگار مانده است .

دیوانش را(عبدالله) نام درمقدمهٔ فتاوای احمد شاهی بنام (هیران) ذکر نموده چنانچه گوید: (چه دده دیوان هیران دی - په تحقیق سره هیران دی .)

احمد شاه یك پاد شاه علم پرور وادب دوست بود ادبا وشعرای کثیر در اثر توجه و التفاتش بظهور آمده است . فرزندش تیمور شاه نیز شاعر پشتو بوده و صاحب یك دیوان محسوب میشود .

اینك به بیان ادبا وشعرا وآثار عصرشاهان هوتکی پرداخته میشود :

پیر محمد کاکړ : شاعر وعالم دربار احمد شاهی بود - نامبرده یك دیوان پشتو داشت علاوتاً یك کتاب را درگرامر ابتدائی پشتو بنام (معرفت الافغانی) نیز تالیف نموده بود و تا ۱۱۹۶ ه حیات داشت .

ملا عبدالرشید : در ۱۱۶۹ ه رشیدالبیان رابه نظم پشتو تحریر نموده ویك کتاب درسی بشمار میررد.

عبدالله که به امر احمد شاه :فتاوی شرعی را بزبان پشتو نگاشته که یك نسخهٔ قلمی آن درپشاور موجود است .

شعرای دیگر که آثار شان قرار ذیل است :

خانگل خلیل عر پشتو بود - عبدالرحیم هوتك درپشتو یك دیوان دارد - شیرمحمد هوتك بنام (اسرار العارفین)و(تجویدافغانی) دواثر تحریرنموده - سعادتخان بنام(کیمیای سعادت) یك کتاب منظوم پشتو دارد . ابراهیم خان شاگرد پیر محمدکاکړ و شاعر پشتو بود . میافقیرالله جلال آبادی از روحانیون مشهور است به نظم پشتو کتاب (فوائد فقیرالله)

نگاشته است. آخوند گدا بنام (نافع المسلمین) اثری دارد . جان محمد و برهان خان هردو ازشعرای پشتوبوده اول الذکر بنام (نورنامه) اثری داشته و دوم قصهٔ آدم خان و درخانه را نوشته است . میاعمر شمکنی نسب نامهٔ افغانها را بنظم پشتو نوشته است. محمدی صاحبزاده در پشتو صاحب دیوان است .

مسعود گل محاربات احمد شاه رابنظم پشتو بیان نموده است. فیض الله کاکړ. میاعبدالکریم از شعرای مشهور عصر احمد شاه بوده واشعار شان درپشتانه شعرا قیدشده .حافظ ، شاه نامه احمد شاهی را منظوم نموده . اکبر ونجیب نیزازشعرای همین عصر بشمار میروند. خوشحال خان شهید نواسه افضل خان ختك نیزدرعصر احمدشاه امرار حیات داشت .

خاندان حافظ رحمت خان . حافظ رحمت یك سردار افغان واصلا ازشور اوك قندهار بهند رفته ودر آنجا حکمرانی داشت . نامبرده هم‌عصر وهمکار احمد شاه بود در۱۱۱۸ ه وفات یافت . دار مستتر مستشرق فرانسوی میگوید که (دررا میور یك مجموعه اشعار پشتو را دیدم که مشتمل بر اشعارحافظ رحمت خان ودیگر سرداران افغان بود) نامبرده بنام تواریخ رحمت خانی وخلاصة الانساب دواثر دارد . خاندان وی نیز یك خاندان علمی و ادبی است نواب محبت خان فرزندش بنام (ریاض المحبت) یك لغات وگرامر پشتورادر ۱۲۲۱ هجری تحریر نموده وفرزند دیگرش نواب الله یارخان بنام عجائب اللغات یك لغت پشتورا تالیف نموده است .

شعرای دیگراین عصر: امیرمحمد انصاری گلستان سعدی را در ۱۲۲۷ ه به پشتو ترجمه نموده است . عبدالکریم کاکړ ازعلمای قندهار وبنام (زین العلم) یك کتاب دارد: محمود رفیق درعلم تجوید کتابی نوشته . حافظ الپوری در غور بند سوات امرارحیات داشت و یك دیوان از وی یادگار مانده . قاسم علی آفریدی در ۱۲۳۱ ه مولف یك دیوان شمرده میشود . علاوتا بنام فرهنگ افریدی یك لغت وکلیات افریدی هم دارد ملا فرح الدین در تصوف بنام(تعداد الکبائر) مولف یك اثراست خواجه رزق الله شاعرملی ننگرهار است . عبد العظیم را نی‌زی یك دیوان شعر ازوی یادگار مانده. امام الدین صاحب یك قصه بنام (جمجمه) میباشد ملا حسن قندهاری صاحب یك دیوان است . صالح محمد داوی دیوان داشت . ملا ولید اد کاکړ بنام (زین الحلم) اثری داشت . شیخ احمد صاحب نعمانی یك تفسیر منظوم نوشته بود . رحمت داوی در عصر شاه زمان درکشمیر امرار حیات داشت ولیلی ومجنون نظامی را بپشتومنظوم ساخته است .

میانعیم ممتازی صاحب یك دیوان است . عبدالنبی بیټنی در پشتو یك دیوان داشت. ملا زبر دست کاکړ بنام (روضة النعیم) یك اثر منظوم داشت . گل محمد نوازی شاعر پشتو بود .

معین الدین قصه عذرا ووامق رابه پشتو ترجمه نموده . عبدالرسول قندهاری بنام (آزاد نامه) و(سفر نامه کشمیر) دو اثر دارد .

مطیع الله پیر خیل در سواحل آبا سیند یك دیوان پشتو را تحریر نموده . شمس الدین کاکړ صاحب یك دیوان وسراج المونی است . گل محمد کاکړ بنام (شمس العابدین)صاحب یك اثر است . ملا جمعه بارکزای دیوان آن مشهو ر است .

عزیز خان رنها خیل جنگ نامه هرات را درزمان شهزاده کامران سدوزائی ویار محمد خان انشاد ساخته . سیینه . شاعره عصر اخیر سدو زائی است در هرات می زیست وو قائع مدافعه دلیرانه افغانهای هرات را منظوم ساخته است . علاوتا درجمله کتب تاریخی این عصر یك کتاب بس مهم بنام (تذکرة الملوك) است که درعصر احمدشاه بزبان پشتو در۸ جلد نوشته شده اما کمیاب است . پته خزانه ،تاریخ مرصع ومحمودنامه . نیز از کتب مهم تاریخی این عصر بشمار میرود که قبلا نیز تذکار گردیده است .

خاندان محمد زائی وشعرای این عصر : طوریکه واضح گردید شعرو ادب پشتو در عصر شاهان هوتکی وسدو زائی نشر ونمای خوبی یافته و قندهاریك مرکز ادبی وعلمی آن بود ، ازطرف دیگر مرکز دوم ادبی زبان پشتو پشاور بوده ودر آنجا توسط خاندان خوشحال‌خان ورحمان وغیره هنگامه ادب پشتو گرمترشد . تا ثیر این دونهضت مهم بعصر مابعد نیز اثر ی افگنده وزمانیکه عصرمحمد زائی‌آغاز شد نهضت شعر وادب پشتو هنوز موجود بود.درقندهار در اثر توجه وادب پروری سردار مهر دلخان وپردل خان برادران امیردوست محمد خان شعرا وادبای پشتو مورد پرورش ونوازش ایشان واقع میگردید . سر داران فوق الذکر هر کدام شعر پشتو میگفتند و از شعرای در باری آنها مرزا حنان . حاجی عبدالله،صدیق آخند زاده بشمار میر وند ، سر دار مهردل خان مشرقی صاحب دیوانی بود . مرزا حنان مذکور نیز یك دیوان پشتوداشت . شعرا و ادبای دیگریکه درقرن ۱۳ ه میزیستند قرار آتی بیان‌میشوند :

حبیب‌الله کاکړ شخص عالم وبنام‌محقق قندهاری شهرت دارد .بنام منهاج العابدین در پښتو صاحب یك اثر منظوم است عبدالمجید کاکړ مؤ لف سیرت النبو ی منظو م است . رسولداد بنام (د ر البیا ن) یك ا ثر منظوم د ا رد مراد علی صا حب زاده تفسیر حسینی پښتو را در کامه مشرقی تالیف نموده است . دوست محمد ختك ازاحفاد خوشحال ختك‌است در قندهار میزیست بنام (بحرالعلوم واخلاق احمدی) دو کتاب منظوم دارد که تقریباً دارای سی هزار بیت است.یك تفسیر بنام (بدر منیر) هم تالیف نموده . یك عده شعرای

ملی دیگری که در حصص ننگرها روپشاور امرار حیات داشته وچار بیتی های زیادی از ایشان بیاد گار مانده قرار ذیل اند :

نورالدین(استاد چار بیتی است)نیاز محمد - گوجر - محمدولی - حضرت علی، اکرم خان - صفتخان - میر هزار -خان‌میر - باره‌خان - خدای دوست - بهره مند - ملامقصود - توکل (استاد غزل است) میرا - سید کمال - نوروز - محمد دین،شهنواز - ولی محمد سوات عذران‌الدین کاکا خیل - شیراحمد شیدا(مدح صاحب‌سوات‌را نوشته است) غلام محمد پوپلزائی (مدوجزر اسلام‌مولا ناحالی‌رابه‌پښتوترجمه‌نموده‌است)احمد گل بنام‌دیوان احمدی‌یك دیوان‌داشت آثاردیگر هم دارد.علاوه دران‌از شعرا ونویسندگان حوالی کابل و قندهار که در عصر مذکور گذشته عبارت اند از(در محمد جاجی - عبدالزاهد اندړ - ملامیران قندهاری - کمال قندهاری - شیر محمد قندهاری - نظر محمد کاکړ - عبدالباقی کاکړ که بنام تهذیب الواجبات یك اثر دارد .عبداله پوپلزائی‌یك دیوان دارد .

ادبیات پښتو بعد ۱۳۰۰ . ادبیات پښتو بعد از تاریخ مذکور چه از حیث نوعیت و کیفیت وچه ازحیث کمیت تحول بارزی یافته وشعرا و نویسندگان زیادی بمیان آمده است چیزیکه از خصوصیات این عصر بشمار میرود کثرت آثار نثر درپښتو است ، در ابتدای تاریخ مذکور سبك نثر نگاری پښتو نیز تحول یافته و موسسین این سبك جدید منشی احمد جان و قاضی میراحمد شاه ر ضوانی بشمار میروند اینك به بیان بعضی شعرا و نویسندگان مهم وبرجسته نصف اول قرن ۱۴ ه پرداخته میشود :

منشی احمدجان : نثر نگار چیره دست و استاد نثرنویس این عصر است در نثر پښتو صاحب آثار متعدد است . هغه دغه - دقصه خوانی گپ - گنج پښتو و ترجمه تاریخ افغانستان تالیف (میلسیون) از آثار مشهور آنست .

قاضی‌میراحمدشاه: عالم جید و نویسنده نامدار پشاور و به لقب شمس العلما ملقب بود. مانند منشی احمد نثر شیرین و جذابی دارد . یك گرامر ابتدائی پښتو را بنام (وافیه) تالیف نموده. علاوتاً بنام شکرستان افغانی و بهارستان افغانی دو اثر دیگر هم دارد که این آثارش بطبع رسیده ولی آثار غیر مطبوع هم خیلی زیاد دارد .

شعرا وادبای دیگر قرار ذیل اند :

احمد دین - یك دیوان مطبوع دارد . ملا نعمت‌الله شاعر افسانه نگار و فردوسی زبان پښتو است ده جلد قصص مختلف را به‌نظم پښتو تحریر نموده که تماماً طبع شده و

شاهنامه و الف لیلی آن خیلی مشهور است . ملا احمدجان و احمد شعرای قصص نویس هستند. مولوی سیداحمد کوهاتی مجموعه امثال پشتو را تحریر نموده ، میا احمد صاحب یک دیوان است. سید محمد عمر بنام گلشن اشعار افغانی یک اثر دارد . غلام محمد ختک بنام (رموز ختک) اشعارش نشر شده . امیر علیخان شاعر پشتو بود هشت جلد آثار قلمی دارد . محمد رفیق شمس الفلك صاحب یك اثر خوبی بنام مجموعه شمس الفلك میباشد . نعمان الدین احمد کاکا خیل یک کتاب بنام (ظفر النساء) نگاشته وسفر نامهٔ ابن بطوطه رانیز به پشتو ترجمه نموده . مشیرالدین کاکا خیل بنام (مشیرالاخلاق) مولف یك کتاب است - محمد یوسف میا (توبة النصوح) را به پشتو ترجمه نموده . میا حسیب گل مولف آثار متعدد است از آنجمله کتاب (بیاض) آن یك کتاب مهمی است و مشتمل بر اشعار و انتخابات کلام شعرای ذیل است (معطر - نجیب - عبد الوهاب - سید - آدم - رشید - علی جنگ - نادر احسن - شاه غریب - شمشیر - نورمحمد - شمس الدین - طلب شاه - خادم - مزبن - مسعود میانگس) علاوه بران شعرای زیادی درین عصر بمیان آمده که اکثر آنها در کتاب (دپشتو دادب تاریخ) شاغلی رشتین تذکار یافته است .

ادب پشتو در عصر امیرشیرعلیخان الی عصر امان الله خان : در عصر امیر شیرعلی خان بتربیه وپرورش زبان پشتو توجه خاصی مبذول گردیده بود چنانچه اکثر کتاب های قواعد عسکری درینوقت ازانگلیسی به پشتو ترجمه شده وتمام قوماندههای عسکری و نامهای منصبداران نیز درین دوره به پشتو تحویل یافته است که تاکنون بهمان منوال باقی مانده . درعصر امیرعبدالرحمن خان نیز سلسله مذکور ادامه داده شد اما درزمان امیرحبیب الله خان و امان الله خان حرکت مذکور سریعتر گردید . چنانچه زبان پشتو دردورهٔ امیر حبیب‌الله خان رسما درمکاتب کابل داخل وکتب درسی آن نوشته‌شد . علاوتا درسراج الاخبارنیز نشرات پشتو آغاز گردید در عصر امان الله خان انجمن(پشتومرکه) در کابل تاسیس یافت که لغات وگرامرپشتو رابقید تحریرآورده بطبع رساندند وازان به بعد روبترقی رفت . شعرا ونویسندگان برجسته اینوقت قرار آتی میباشد :

فیض محمد اخوندزاده . که بصاحبزاده‌صاحب‌مسهی‌اوگرشهرت داشت .در ۱۲۹۳ هـ کتاب روضة‌المجاهدین‌را بنظم‌پشتو نگاشته که نسخه قلمی آن در کتابخانه‌پشتوتولنه کابل‌موجوداست .

ملا عبدالوهاب ماتکی ، درنثر پشتو بنام عقاید المومنین یك اثر کوچکی دارد موصوف به ۱۳۲۲ هـ وفات یافته‌است .

ملاصیام الدین لغمان :- درپشتو بعضی اشعارصوفیانه و واعظانه داشت که بعضا در کتاب پشتو سندری شاغلی الفت نشرشده .

قاضی عبدالقادر پشاوری : شخص عالم و بزبان انگلیسی میدانست - منشی عسکری امیرشیرعلیخان ومعلم عسکری بود تمام کتب قواعد عسکری را ازانگلیسی به پشتو ترجمه نموده و درترجمه قومانده های عسکری هم حصه کافی داشت .

ملا غلام جان لغمانی : نویسندهٔ پشتون دربار امیرعبدالرحمن خان بود-سوال وجواب دولتی امیرعبدالرحمن از آثار اوست .

مولوی عبدالروف قندهاری: عالم ونویسنده عصرامیرحبیب الله خان وموسس سراج الاخبار است . بنام تفسیر افغانی وکشکول دواثرداشت .

غلام محی الدین افغان : یك افغان وطنخواه و شاعر حساس بود - اشعار پشتوی آن درسراج الاخبار نشرشده است .

مولوی عبدالواسع قندهاری : عالم‌مشهور ورئیس مرکه پشتو درعصر امانی بود درفارسی وپشتو آثارزیادی دارد .

مولوی تاج محمد : درسرحد مهمند یك عالم ونویسنده افغان بود- آثار قلمی‌اش دیده‌شده.

قاضی خیرالله پشاوری . مولف خیراللغات پشتو است .

مولوی عبدالمجید اتمانخیل. درمشن کالج پشاورپروفیسر بود درپشتو بنام (جمال افغانی) یك اثرخوبی دارد. کذا قاضی عبدالطیف سواتی یك تفسیر پشتورا نوشته ومنشی پیر محمد باشندهٔ پاره چنار کتاب (زخمیا نو ته هدایتونه) را از انگلیسی ترجمه نموده است . علاوتا محمد زمان طرزی و عبدالوهاب کاموی و ملا محمد صافی از نویسندگان پشتو و اعضای پشتو مرکه بودند . عبدالعلی مستغنی وردك شاعر خوب بود اشعار پشتوی آن نیز نشرشده . محمد یعقوب فراهی نیزیك ادیب وشاعر خوب پشتو بشمار میرفت . علاوتا ازجمله نویسندگان همان دوره عبدالهادی داوی -میرسید قاسم نیز میباشد که اکنون هم در کابل و در قید حیاتند .

پرورش پشتو درعصر نادرشاهی وظاهر شاهی : در عصر درخشان نادر شاهی و ظاهرشاهی که بعد از (۱۳۵۰ ه) شروع میشود زبان پشتو بحیث یك زبان ملی ورسمی افغانستان مورد توجه و التفات زیاد واقع گردیده و بشاهراه ترقی و تعالی سوق یافته است

درین دوره منور زبان پشتو درمکاتب افغانستان داخل گردید - تمام مضامین صنوف ابتدائی تاصنف ٦ به پشتو تحول یافت ودر معارف کتب زیاد مسلکی به پشتو ترجمه و تالیف شد - برای تربیهٔ معلمین پشتو موسسات تاسیس ودر تمام دوایرملکی وعسکری کورسهای پشتو دائر گردید تاتمام مامورین زبان پشتو رایاد گیرند . برای ترقی وپیشرفت حقیقی پشتو موسسهٔ بزرگ (پشتو تولنه) بوجود آمدکه درراه احیای زبان پشتوخدمات نمایان و کارهای قابل قدری انجام نمود . تقریباً درحدود صد جلد کتاب پشتو راتاکنون در قسمت‌های مختلف زبان از قبیل لغت ، گرامر تاریخ وغیره درمعرض نشر گذاشت ومقام ادبی وعلمی پشتورا درانظار همه مردم ثابت ساخت. یکسلسلهٔ پشتو کلی هارا برای تدریس پشتوتالیف نمود علاوتاً درین دوره یك قسمت زیاد جراید افغانستان بزبان پشتو نشر گردید . طلوع افغان در قندهار اتحاد مشرقی درجلال آباد تماماً به پشتو تحویل یافت مجلهٔ کابل کاملاً به پشتو تبدیل شد. جریدهٔ و پرانگه در جنوبی وسیستان درفراه جدیداً به پشتو تاسیس ونشر گردید - در روز نامهٔ اصلاح وانیس وتمام جراید مملکت پشتو داخل وشامل ساخته شدوبدین صورت نشریات - آثار وادبیات پشتو یك قوس صعودی خیلی سریع راپیمود واکنون هم در حالت پیشرفت میباشد . نویسندگان وادباو آثار وادبیات مشهور این دوره در افغانستان قرار ذیل نشان داده میشود : -

محمد گل خان : موسس انجمن پشتو در قندهار وعلم بردار تحریك ونهضت پشتو بوده و آثار مشهورش پشتو سیند وپشتو لیاره وغیره است .

عبدالحی حبیبی : نویسندهٔ مشهورپشتو ومولف آثارمتعدد است که ازان جمله پشتانه شعرا جلد اول وپته خزانه ، لوی احمد شاه بابا ، سیخلی پشتو ، تاریخ ادبیات پشتو قابل تذکاردیده میشود .

قیام الدین خادم : نویسندهٔ مشهور پشتو وصاحب آثار زیاداست . کتابهای نوی ژوندون وروهی گلدونه از آثار مطبوع آنست .

گل پاچا الفت : نویسندهٔ مشهور وصاحب آثار متعدد است ، کتاب پشتو سندری . عالی افکار ، لغوی څیړنه از آثار مطبوع آنست .

عبدالروف بینوا: نویسندهٔ مشهور و آثار زیادی دارد . کتاب ادبی فنون ، میر ویس نیکه ، پښتنی میرمنی ، آهنگ های پشتو از آثار مشهورش بشمار میرود .

صدیق الله رشتین : نویسندهٔ مشهورو آثار متعددی دارد . کتاب دپشتوادب تاریخ ، گرامر پشتو - پشتو اشتقاقونه - پشتانه شعراجلد دوم از آثار مشهور مطبوع آنست .

درین دوره منور زبان پشتو درمکاتب افغانستان داخل گردید. تمام مضامین صنوف ابتدائی تاصنف ٦ به پشتو تحول یافت ودر معارف کتب زیاد مسلکی به پشتو ترجمه و تالیف شد. برای تربیهٔ معلمین پشتو موسسات تاسیس ودر تمام دوایرملکی وعسکری کورسهای پشتو دائر گردید تاتمام مامورین زبان پشتو رایاد گیرند. برای ترقی وپیشرفت حقیقی پشتو موسسهٔ بزرگ (پشتو تولنه) بوجود آمد که درراه احیای زبان پشتوخدمات نمایان و کارهای قابل قدری انجام نمود. تقریباً درحدود صد جلد کتاب پشتو راتاکنون در قسمت‌های مختلف زبان از قبیل لغت، گرامر تاریخ وغیره درمعرض نشر گذاشت ومقام ادبی وعلمی پشتورا درانظار همه مردم ثابت ساخت. یکسلسلهٔ پشتو کلی هارا برای تدریس پشتوتالیف نمود علاوتاً درین دوره یك قسمت زیاد جراید افغانستان بزبان پشتو نشر گردید. طلوع افغان در قندهار اتحاد مشرقی درجلال آباد تماماً به پشتو تحویل یافت مجلهٔ کابل کاملاً به پشتو تبدیل شد. جریدهٔ پرانگه در جنوبی وسیستان درفراه جدیداً به پشتو تاسیس ونشرگردید. در روز نامهٔ اصلاح وانیس وتمام جراید مملکت پشتو داخل وشامل ساخته شدوبدین صورت نشریات. آثار وادبیات پشتویك قوس صعودی خیلی سریع راپیمود واکنون هم در حالت پیشرفت میباشد. نویسندگان وادباو آثار وادبیات مشهور این دوره در افغانستان قرار ذیل نشان داده میشود :

محمد گل خان: موسس انجمن پشتو در قندهار وعلم بردار تحریك ونهضت پشتو بوده و آثار مشهورش پشتو سیند وپشتو لیاره وغیره است.

عبدالحی حبیبی: نویسندهٔ مشهورپشتو ومولف آثارمتعدد است که ازان جمله پشتانه شعرا جلد اول وپټه خزانه، لوی احمد شاه بابا، سیمخلی پشتو، تاریخ ادبیات پشتو قابل تذکاردیده میشود.

قیام الدین خادم: نویسندهٔ مشهور پشتو وصاحب آثار زیاداست. کتابهای نوی ژوندون وروهی گلونه از آثار مطبوع آنست.

گل پاچا الفت: نویسندهٔ مشهور وصاحب آثار متعدد است، کتاب پشتو سندری. عالی افکار، لغوی څیړنه از آثار مطبوع آنست.

عبدالروف بینوا: نویسندهٔ مشهور و آثار زیادی دارد. کتاب ادبی فنون، میرویس نیکه، پشتنی میرمنی، آهنگ های پشتو از آثار مشهورش بشمار میرود.

صدیق الله رشتین: نویسندهٔ مشهوروآثار متعددی دارد. کتاب دپشتوادب تاریخ، گرامر پشتو - پشتو اشتقاقونه - پشتانه شعراجلد دوم از آثار مشهور مطبوع آنست.

برهان الدین کشککی، آثار وتالیفات زیاد دارد- تفسیر پشتو موضح الفرقان وسیرة النبی از آثار مشهور پشتوی وی است . در فارسی هم صحب آثار زیاد است .

علاوه برذوات فوق الذکر یك عدهٔ ادبا ونویسندگان وشعرای دورهٔ موجوده حسب آتی معرفی میشوند :-

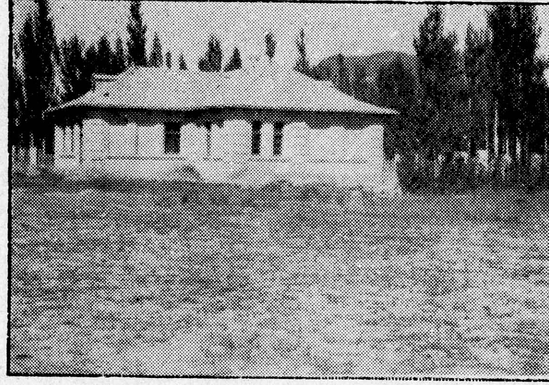
مولوی صالح محمد مولف پشتو ښه وغیره . حاجی ولی محمد مرحوم متخلص به مخلص شاعر زبردست بود . محمداعظم ایازی بنام لس زره لغات وقواعد پشتو دواثر دارد . محمد امین خوگیانی اثر مشهورش (پښتو ولی خلی وغیره) میباشد . شمس الدین مجروح ادیب وشاعر شهیر است . سراج الدین سعید نویسندهٔ و لیکوال است .عزیزالرحمن سیفی بنام ذړونداننه لیاری یك اثرش طبع شده . عبدالخالق واسعی- غلام جیلانی جلالی - امین الله زمریالی - محمد عثمان پشتون - محمدارسلان سلیمی،محمد شیر گل-عبدالخالق اخلاص،محمد گل نوری(ملی سندری ، دپشتو اصطلاحات. ایك پښو نکی،ملی هنداره) از آثار مطبوع وی است .

محمد قدیرتره کی، محمدیونس مراد، غلام رحمان جرار، پاینده محمد زهیر، میراجان سیال محمد هاشم میوندوال، محمدیوسف آیازی ،عبدالمنان دردمند، بهأالحق هاشمی، محمدرحیم عاصمی عبدالقدوس پرهیز ، نیك محمد پکتیانی ، محمد ابراهیم ثابت . غلام حسن صافی . پاینده محمد وغیره ذالك .

آثار وادبیات پشتو در پشاور : طوریکه در افغانستان از ۱۳۵۰ هـ به بعد یك نهضت منظم ادبی وپرورش پشتو شروع گردیده درپشاور نیز کم و بیش به صورت غیرمنظم این نهضت بملاحظه میرسد . بیست سال قبل درآنجایك انجمنی بنام (انجمن اصلاح افاغنه)تاسیس شده بود که مقصد آن اصلاح افغانها وپرورش زبان پشتو بود . علاوتا بعضی انجمن های کوچك ازقبیل (ادبی جرگه) - (بزم ادب) وغیره نیز از طرف ادبای خطهٔ پشاور بوجود آمده که تا یك اندازه در راه پرورش ادب پشتو سعی ومجاهدت به عمل می آرند.درین اواخر بنام (ادبی ټولی) یک جمعیت دیگر در (تهکال) پشاور عرض اندام نموده وبعضی آثار ازقبیل (دامب سفر - داسلام تاریخ-دخزان مشاعره) وغیره را نیز نشر نموده اند . عضوفعال وکارکن ادبی ټولی نصرالله خان نصراست. علاوه بران در پشاور بصورت متفرق هم یك عده آثار پشتو تحریر وبطبع رسیده اماچون توجه حکومت بدینطرف موجود نیست لذایک حرکت منظم واساسی تاکنون دیده نشده است . جراید پشتو که در مملکت ماورای خیبر نشر شده ومیشود عبارت اند از (مجله پشتون - اخبار افغان - مجله خیبر

سنگی که برای سر قبری شاعر معروف افغان خوشحال خان ختک در فابریکهٔ حجاری کابل
تهیه گردیده است

مکتب ابتدائیهٔ علاوالدین چهار دهی.

جمهوریت - مجله ژوند - اخبار سرحد - اخبار انگار - وغیره) امافعلا جراید پشتو کمتر بنظر میرسد ولی چیزیکه دران خطهٔ پشتونها قابل تذکر دیده میشود همانا نهضت شعری است زیرا شعرای مهم وبرجسته در آنجا بوجود آمده واشعار زیادی سروده اند وبدین سبب پختگی ومتانت در ادبیات منظوم آن سر زمین دیده میشود اما در قسمت نثرو خدمات علمی پشتو کارمهم واساسی نکرده اند با آنهم نامهای ادبا ونویسندهٔ گان مشهور وبعضی آثار آنها قرار آتی نشان داده میشود :

لغات افغانی - تالیف سید راحت است . گنجینه افغانی تالیف قاضی رحیم الله است . ښکلی رسول اثر خانمیر هلالی است . تاریخ ریاست سوات تالیف سید عبدالغفور میبا شد حالات محمد(ص) -مولف(ص) آن امیرمحمداست . دوینو جام تالیف محمد اسلم ختك . د بیدیا گلونه - مجموعه اشعار سید رسول رسا است . لیت او لار مجموعه اشعار سمندر بدر شوی میباشد . لاله زار رباعیات محمد یونس خلیل . نوی ژوندون و شهیده سکینه از آثار عبدالخالق خلیق است. دپښتنو تاریخ دردوجلد تالیف قاضی عطاالله است . علاوتا اشخاص ذیل نیز ازجملهٔ ادبای پشتو خطه ماورای خیبر بشمار میروند : - عبد الغفار خان محمد اکبر خادم .عبدالله جان اسیر - صاحبزاده علی حیدر - فضل حق شیدا - فضل رحیم ساقی - میا احمدشاه،محمد شاه خیال - امیر نواز جلیا - فضل احمد افغان - قاضی عبدالحلیم اثر قاضی احمد سعید -عبدالاکبرا کبر - محمداجمل ختك - مولوی عبدالرحیم - غلام سرور کلاچی امیر حمزه شنواری - عبدالقادر - عبدالکریم - سید عظیم شاه - قاضی عطاءله - شیر محمد - سید انور الحق- محمدنواز ختك - فضل رحیم ساقی - عبدالمالك فدا - انوارالحق گران محمد اسلم شرر .

این بود مجملی از تاریخچهٔ ادبیات پشتو که بصورت خیلی اختصار تحریر وبه مطالعین گرام تقدیم گردید .

(پښتو ټولنه)

شانزدهم : صنایع در افغانستان

صنایع به مفهوم عام که مقصد ازان صنایع مستظرفه وغیرهٔ آن باشد در افغانستان از زمانه های باستانی باینطرف همیشه برنگهای خاصی وجود داشته مدققین عموما باین عقیده هستند که اقلا درسه قرن قبل میلاد کانون صنعتی در دو طرف هند وکش مخصوصا درباختر وجود داشت که آنرا میتوان مبداء الهام صنایع آسیای مرکزی هند ،ایران وماوراء النهر خواند . بعضی این مدرسه صنعتی افغانستان رابنام (گریکو بکتیریان)

یا (یونانو باختری) هم یادمیکنند. مصادف با آوایل عهد مسیح از امتزاج روح صنعتی این مدرسه وافکارو و داستانهای بو دا ئی مدرسه جدیدی در افغانستان بوجود آمد که معمولا بنام مکتب ' یونانو بو دا ئی) معروفست وباساس مبداء ظهوران در افغانستان آنرا مدرسه باختری هم میخوانیم ؛ عصر عروج این مدرسه قرن اول ودوم مسیحی ومحل ترقی آن درجنوب هندو کش گند هارا (هده) است . این مدرسه در هندو سنگیانگ حتی چین وشرق اقصی بر روش های هیکل تراشی کشور های مجاور ودور دست تاثیر افگند وتا قرن ۸ - ۹ مسیحی در افغانستان از بین نرفته بودوآخرین مظاهرآن مربوط بقرن (۷) مسیحی تاحال از فندقستان غوربند کشف شده است . در افغانستان قدیم هیکل تراشی در احجار کوهی ، حفرسو مو چها باشکال هندسی، نقش وتصاویر حکاکی روی احجار کریمه ولوائح سنگی، ترکیب وساخت الوان معدنی هر کدام بجای خود ترقی زیاد داشت و نمونه های آن در موزهٔ کابل موجود است. منبت کاری روی چوب ساختن ظروف فلزی منبت. کاری استخوان وعاج ، دباغی پوست حیوانات بافت پارچه های پشمی وپنبئی، ساختن قالین و گلیم به پیمانهٔ خوبی ترقی کرد . قراریکه معابد قدیم افغانستان وتصاویر رنگه دیواری و صحنه های هیکل تراشی وغیره مظا هر فنون جمیله نشان میدهد - افغانستان قدیم استعداد صنعتی وذوق لطیفی داشته واین ذوق و استعداد این مملکت را از نقطهٔ نظر صنایع زیبا مرکزیت دینی درین قسمت آسیا داده بود .

بادورهٔ اسلام (آوائل قرن ۷) ع در اکثر صنایع افغانستان تحولاتی رونما گـــر دید که در اول مطابق مقررات دین وآئین جدید روبهمرفته صنایع هیکل تراشی وتصاویر سازی ازبین رفته جای آنرا نقوش وتزئینات صنعتی که محدود بخطوط کوفی وترسیم واشکال هندسی ونباتی بود برخود گرفت . اسلوب معماری نیز محسوسا تغیر کرد . ودورهٔ غزنویان مخصوصا اولین مرحلهٔ ترقی صنایع دورهٔ اسلامی افغانستان به شمار میرود .

صنایع معماری، نقاشی، کتیبه نویسی، فلز کاری، حجاری، کنده کاریهای روی چوب وآجره کاشی سازی، استنساخ وساختن سلاح جنگی نهضت کاملی یافته فن تصویر سازی درین دوره دوباره بصورت غیر محسوس بنای زنده شدن را گذاشت . گرچه باحملهٔ مغل در شرق این پیشرفت جدید صنعتی در افغانستان بطی شد اما بار باروی کار آمدن سلالهٔ تیموریان هرات که باشاهرخ میرزا (۱۳۷۷ - ۱۴۴۷ ع) شروع وباسلطان حسین بایقرا (۱۴۳۸-۱۵۰۶ ع) خاتمه مییابد مجدداً سریع گردیده به منتهای ترقی و تکامل خود رسید . در عصر شاه رخ میرزا اکادمی معروف صنعتی درهرات تاسیس شد . و مخصوصاً صنایع میناتورسازی، نقاشی وخوش نویسی بپایه نهائی خودعروج کرد . گرچه بدوا درین دوره بصنایع افغانستان تاحدی نفوذ اسلوب چینی و مغلی محسوس میشد اما به کمك استادان چیره دست مانند بهزاد وغیره

این نفوذ حل و مزج گردیده اخیراً سبکی بمیان آمد که مخصوص خود افغانستان است ودر فارس وماوراءالنهر وحتی‌هند نفوذ و تاثیر خودرا بخشید. وباید خاطرنشان نمود که این نهضت افغانستان درست‌معاصر بادورۀ رنسانس اروپا میباشد. صنایع سوزن‌دوزی ، ابریشم‌بافی زردوزی وقالین بافی افغانستان نیز در تمام‌دوره‌های اسلامی‌شهرت داشته است پس از تیموریان هرات ازسه قرن باینطرف که دورۀ جدید صنعتی افغانستان بشمار میرود علاوه برصنایع محلی صنایع جدید و عصری نیز کم کم ترویج یافت که اکنون چندین کارخانهای پارچه بافی،اسلحه سازی برق،مکاتب تخنیکی وصنایع ظرفه مشغول کار بوده ومرتباً باصول فنی جدید پیش میرود که ما ذیلاً بشرح آن میپردازیم :

اولین فابریکۀ عصری تقریباً پنجاه سال قبل ازین (یعنی درزمان سلطنت اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان مرحوم) درافغانستان وارد شده است که بیشتر سامان حربی‌را ساخته اردوی افغان را مجهز میگردانید . وهم ضرابخانه در زمان سلطنت امیر مرحوم به کابل آوردۀ شده تحت‌استعمال گرفته شده است . وازان بعدتر (یعنی در زمان سلطنت اعلیحضرت امیر حبیب‌الله‌خان شهید) که تقریباً ۳۵ سال میشود اولین فابریکۀ تولیدبرق درجبل‌السراج ٤٥ میلی شمال کابل تاسیس و برای تنویر شهر کابل تحت استعمال گرفته شد فابریکه های پشمینه بافی کابل هم درزمان سلطنت اعلیحضرت موصوف درکابل تاسیس وآوردن آب‌را از چشمه های باصفا و صحت افزای پغمان برای نوشیدن اهالی کابل نیز اعلیحضرت امیر حبیب‌الله خان توسط نلهای جستی بصورت صحی باختتام رسانید . قائم نمودن فابریکۀ بوت دوزی وچرمگری ویك مطبعۀ خورد حروفی درافغانستان نیز ازکار روائیهای آنزمان بحساب میرود اما از ده سال باینطرف افغانستان توجه زیادی بامور صنعتی مبذول نموده کارخانهای بزرگ پارچه بافی از پنبه را با کارخانۀ قندسازی از لبلبو،کارخانۀ جدید تولید برق آبی،یك مطبعۀ بزرگ عصری،فابریکۀ حجاری ونجاری وغیره وارد نمود که اگر جنگ دوم جهان وخرابی اوضاع اقتصادی بین‌المللی دربین واقع نمیگردید افغانستان یك مملکت صنعتی خوبی بشمار میرفت وامید است حالا هم که تازه به تکمیل نواقصات شروع گردیده است در آتیه نزدیکی افغانستان بتواند در اثر زحمات شباروزی زمامداران محترم خود بمرام خود کامیاب گردد .

مجموع تعداد کارگران کارخانه های عمده به ده هزار نفر وکار خانهای مذکور قرار ذیل است :

۱ - کارخانۀ نساجی پلخمری دارای ۵۵۰ دستگاه حاصل سالیانه ٤ ملیون متر پارچه پنبه ئی و ۱۳۰۰۰ بندل نخ .

۲ ـ فابریکهٔ قندسازی بغلان حاصل سالیانه (۱۰۴۰۰) طن شکر .
۳ ـ « پشمینه‌بافی کابل « « (۲۰۰۰۰۰) متر پارچه .
٤ ـ « « قندهار « « (۶۰۰۰۰ متر پارچه)
و (۶۰۰ طن) هون نخ پشمی .
۵ ـ فابریکهٔ نخ‌تابی جبل‌السراج « « (٤۰۰۰۰ کُده نخ) .
۶ ـ « حجاری ونجاری کابل محصول عمدهٔ موبل وسامان سنگی وتزئینی .
۷ ـ « چرمگری کابل که قسمت کلی احتیاجات چرم باب‌عسکری مملکت‌راپوره‌میکند .
۸ ـ مسلخ که گنجایش (۴۲۰۰۰) حیوان ویك مقدار سبزیجات وغیره را دارد .
۹ ـ مطبعهٔ عمومی کابل که تمام احتیاجات طباعتی مرکز را از قسم دولتی و ملی بادر روزنامه وغیره کتب ومجلات تکافو مینماید .
۱۰ ـ فابریکهٔ گوگرد سازی محصول سالانه (۱۲۰۰۰۰) درجن قطی گوگرد .
۱۱ ـ فابریکه های فشار پنبه‌وتیل کشی در قندوز ـ بغلان ـ حضرت امام ـ تالقان ـ خاجه‌غار ومزار شریف (ولایات شمالی) .
۱۲ ـ فابریکه‌صابون سازی‌بغلان محصول سالانه (۱۲۰۰۰۰۰) کلچه‌صابون‌مختلف‌النوع .
۱۳ ـ « تولید برق جبل‌السراج (ـــ ۱۰۰۰) کلیوات لحظه ئی .
۱٤ ـ « تولید برق چك وردك (ـــ ۳۳۰۰) کیلوات . لحظه ئی .

علاوه برین برای استفاده ازمواد ومنابع طبیعی، ترقی وتوسعه این‌منابع و مفید ساختن محصولات‌مملکتی حکومت بهیخواه حاضره تدابیر لازمه اتخاذ و قدمهای سریع وسنجیدهٔ درین راه برداشته ملت را راجع به صنایع و حرفه های شان بهمه گونه معلومات لازمه مفیده مجهز وآنها را بوسائل ممکنه برای ترقی وتوسعه عائدات و محصولات شان تشویق و تشجیع کرده میباشد چنانچه :

۱ ـ درعلاقه جاتیکه قالین‌بافته میشود هر قریه وقصبه که طرزوسبك مخصوصی برای‌خود داشته میباشد در اثر راه بلدی وتشویقات حکومت بعضی پارچه‌های راکه بقسم نمونه وبطرز مخصوصی بافته اند فوق‌العاده دقیق، استادانه وقابل ستایش بوده قسمت زیادی ازین پارچه هاباگل وبرگهای خیلی نفیس و قشنگ وبعضاً با نوشته ها پرو مملو شده میباشد .

ازسالیانی درازی است که قالینهای افغانستان ازحیث قشنگی، نفاست‌ودوام خود در بازار های خارجه موقعیت وقیمت بلندی دارد مخصوصاقالینهای قدیمی که بارنگهای نباتی پیداوار خود افغانستان رنگ شده میباشد چه اینقسم پارچه ها اگرچه از صد سال پیش ساخته شده معهذا رنگهای آن تاهنوز تازه واز اول درخشان تر وبراق تر میباشد . چند سال قبل بعضی

قالین بافها باستعمال رنگ های خارجی که ارزانتر بانها تمام میگردید مشغول شدند گرچه این رنگها در اول خیلی درخشنده و نظر رباست ولی همینکه در تحت استعمال آورده میشد بعد مدت قلیلی رنگهای مذکور پریده وخیره میگردید لهذا حکومت برای حفظ وتثبیت صفات وخصائص قالینهای مملکت تدبیر ونجاویز مناسب ولازمی اتخاذ واستعمال رنگهای ارزان را ممنوع قرار داده تولید رنگها را موقوف ومنحصر باخذ جواز نامه ها و شرایط مخصوصی کردانید تاازاستعمال رنگهای خارجی درصنعت قالین بافی اجتناب گردد . برعلاوه هدایات وتعلیمات که برای قالین بافهای مملکت مجاناً داده میشود حکومت یك مکتب قالین بافی را نیز در پای تخت دائر نموده است .

۲ - پوستین عبارت از کورتهاو بالا پوشهای است که از پوست بره مخصوصاً درغزنی ساخته میشود دریك قسمت آن که بصورت کوت ویاواسکت ساخته میشود آستینهای کوتاه داشته میباشد یك یادو دانه پوست بمصرف میرسد . ودرقسم دیگر که درازی آن تازانو بوده دارای آستینهای پوره میباشد ٤ الی ٥ دانه پوست صرف میشود . واماقسم ثالث آن عبارت ازیکنوع چپن بزرگ وفراخی که طول آن ازشانه ها تا پا های انسان بوده آستینهای فراخ و درازی دارد تاده دانه پوست هم بمصرف میرسد . که عموما کناره هاوحاشیه های پوستین دهنهای آستین با ابریشم زرد نقده دوزی شده رو یهمرفته بمناسبت آب و هوای مملکت یك لباس بسیار شایسته ومناسبی گفته میشود .

۳ - صنایع خانگی از قسم پارچه های نخی در سر تاسر مملکت معمول و متداول بوده تمام علاقه جات مشغول صنعت یکنوع پارچه های موسوم به کرباس که بعضی اقسام آن ازحیث نفاست با کرباس ساخت هندرقابت میکند میباشد. ازین نوع پارچه ها که در خانه ها بافته میشود بعضا بصورت شالها هم مورد استعمال میگردد .

٤ - صنایع خانگی پشمی نیز نسبت به نخی کمتر تداول نداشته مردمان هزاره جات دریتقسم بافتها خیلی استاد وماهرمیباشند. درهرات یکنوع پارچه پشمی موسوم به کرك وبشرویه ساخته میشود که هریك توپ آن عبارت از تقریبا ۸ گزو از ۲۰۰ الی ٤۰۰ افغانی قیمت دارد . همچنین درهزاره جات یکنوع پارچه پشمی موسوم به برك ساخته میشود که اقسام اعلی آن بهمین قیمت کرك دستیاب میگردد . شال و کمپل نیز درنقاط مختلف مملکت ساخته میشود .

٥ - درهرات و کابل یکنوع پارچهٔ ابریشمی (موسوم به قناویز) ساخته میشود که خیلی اعلی ونفیس و برای پیراهنهای مردانه وزنانه تحت استعمال گرفته میشود .

٦ - درقندهار ازیکنوع سنگی که مثل سنگ چقماق درشتی دارد و خیلی هانرم وقابل برش میباشد تسبیحهای خیلی اعلی میسازند، سنگهای مذکور دارای رنگهای مختلفی از قبیل

زرد روشن، سفید آبی رنگ وعموما غیرشفاف میباشد. مگر اقسام معروف و متداول آن نوعیست که رنگ زرد کاهی داشته و نیمه شفاف باشد.

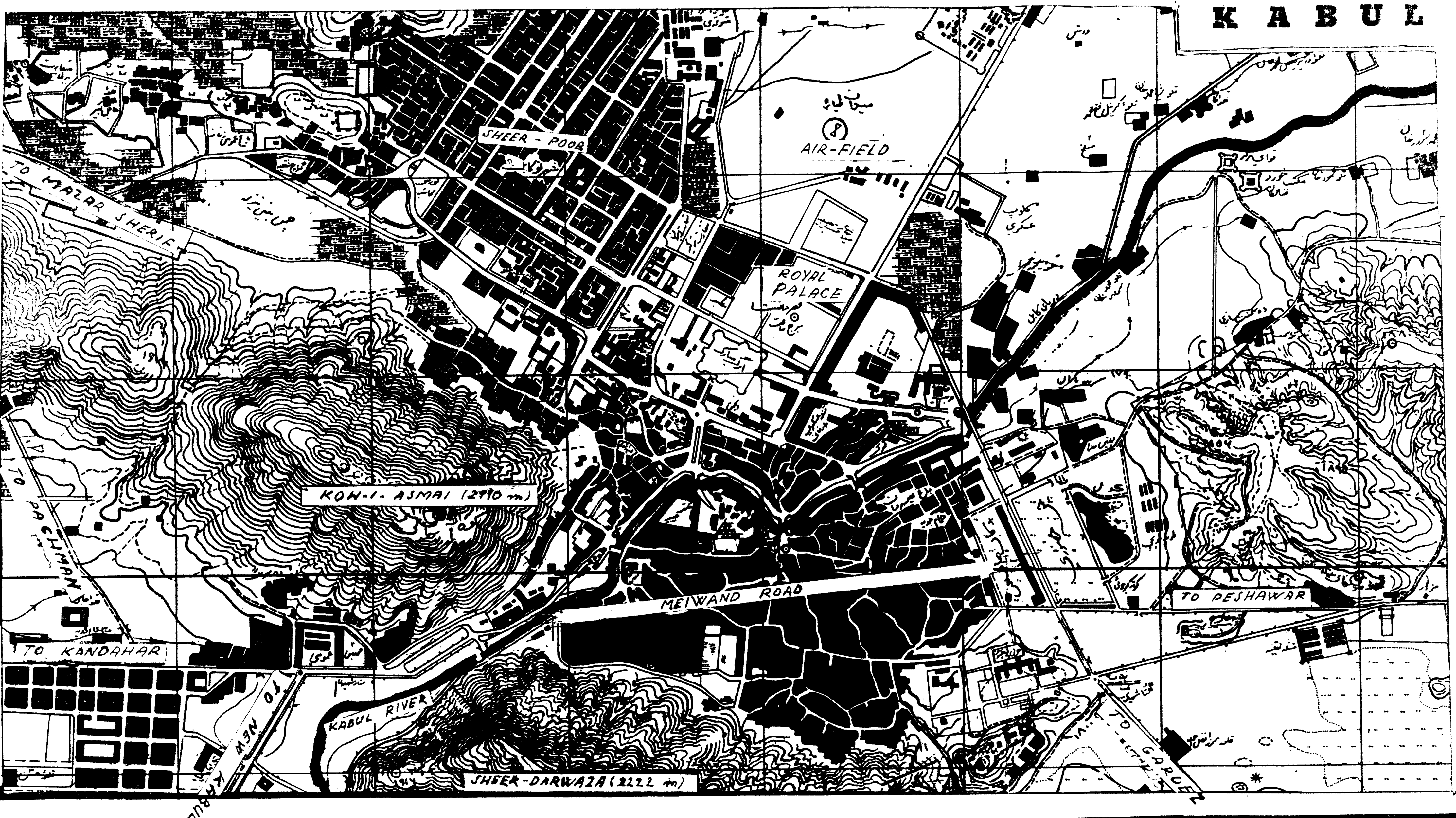
این بود صنایع جدیده و قدیمه مهم افغانستان که بصورت مختصر نگارش داده شد، اما صنایع مختلفه که دراکثر شهرهای افغانستان رائجست در تحت تشریحاتی که در بارهٔ هرولایت داده ایم نوشته شده که درینجا حاجت به تشریح آن نیست.

هفدهم : تقسیمات سیاسی (یا تقسیمات ملکیه) وشهرهای عمده افغانستان

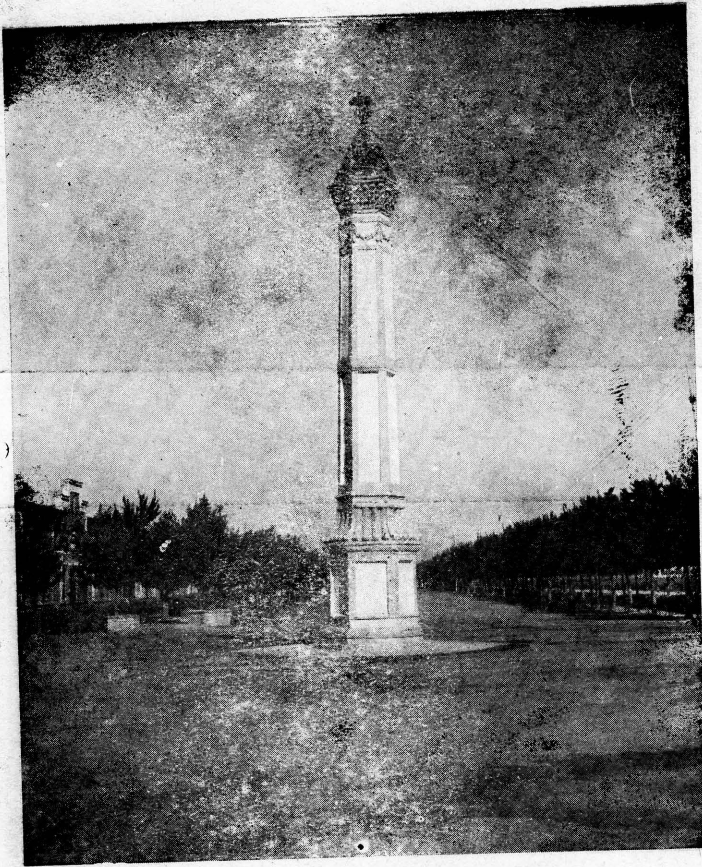
افغانستان درحال حاضر طوری که قبلا ذکر گردید به هفت ولایات بزرگ و سه ولایات خورد منقسم شده است. که ولایات بزرگ تحت اداره یك یك نائب الحکومهٔ و ولایات کوچك تحت اداره یك یك حاکم اعلی میباشد که برای مزید معلومات بشرح تعداد نفوس هر ولایات وحکومتی های اعلی وشهرهای عمدهٔ افغانستان پرداخته علاوتا به تفصیل چگونگی راها جاهای قابل دید و غیره معلومات آن نیزمی پردازیم :

الف - تعداد نفوس هرولایت، حکومتی اعلی وشهرهای افغانستان :

ولایات	تعداد نفوس	شهرهای مهم تجارتی	تعداد نفوس
۱ - کابل	۲۸۱۷۲۳٤ نفر	شهر کابل	۲۰٦۳۰۸ نفر
		« غزنی	۲۷۰۸٤ «
		« چاریکار	۲۱۰۷۰ «
۲ - قندهار	۱۰٦۳٤۹٦ «		
۳ - هرات	۱۱٤۳۳٤۳ «		
٤ - مزارشریف	۹٤٤۰۲۰ «	« شبرغان	۲۲٤٦٤ «
		« تاشقرغان	۲۰۰۰۰ «
		شهر بلخ	۱۲٤٦٦ نفر
٥ - ولایت قطغن	۸۸٤۳۹۰ نفر	« خان آباد	۱۸۰٤۲ «
		« بلمغری	۱۲۲٤٦ «
٦ - « مشرقی	۱۱٤۰۱۲۱ «		
۷ - « جنوبی	۸۸۲۱۷۰ «		
۸ - حکومت اعلی فراه	۳۰۰٤٦۲ «		
۹ - « « میمنه	۳۹۰۳٤۰ «	« اندخوی	۱۸٤۳۲ «

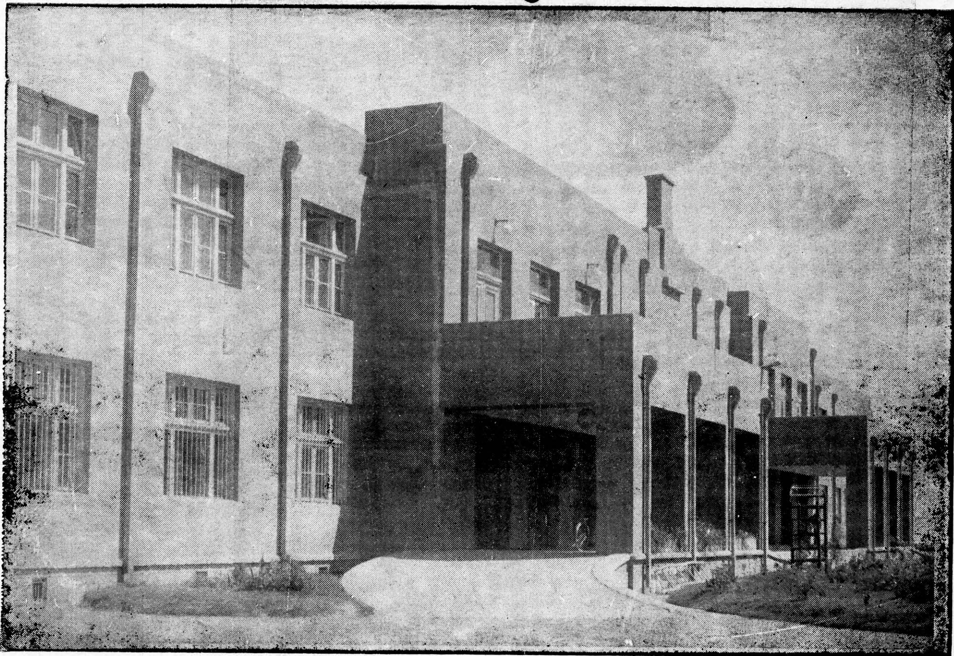
KABUL
SHEER - POOR
AIR-FIELD
ROYAL PALACE
TO MAZAR SHERIF
KOH-I-ASMAI (2790 m)
MEIWAND ROAD
TO PESHAWAR
TO PACHMAN
TO KANDAHAR
TO NEW KABUL
KABUL RIVER
SHEER-DARWAZA (2222 m)
TO GARDEZ

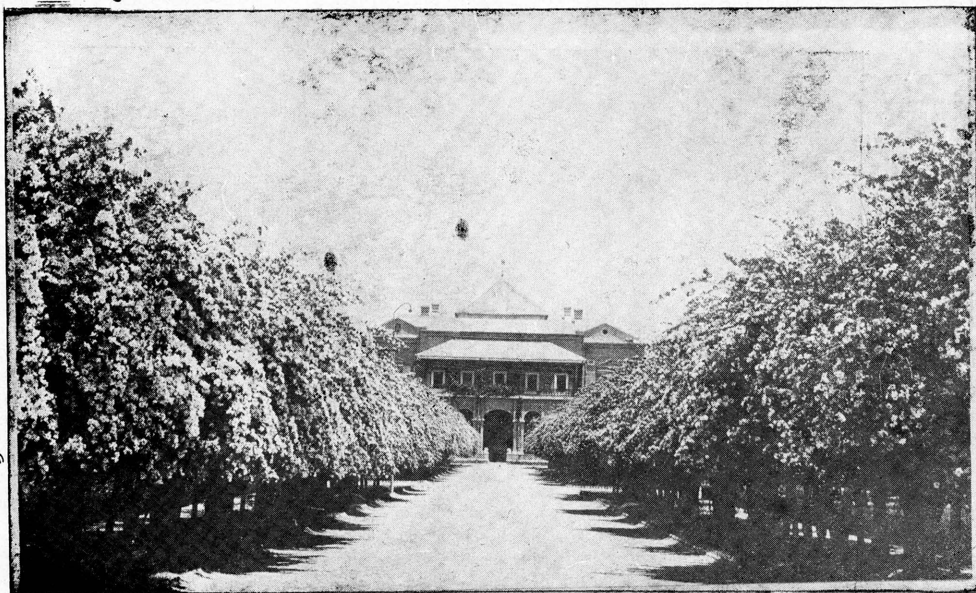
منار یادگار نجات وطن

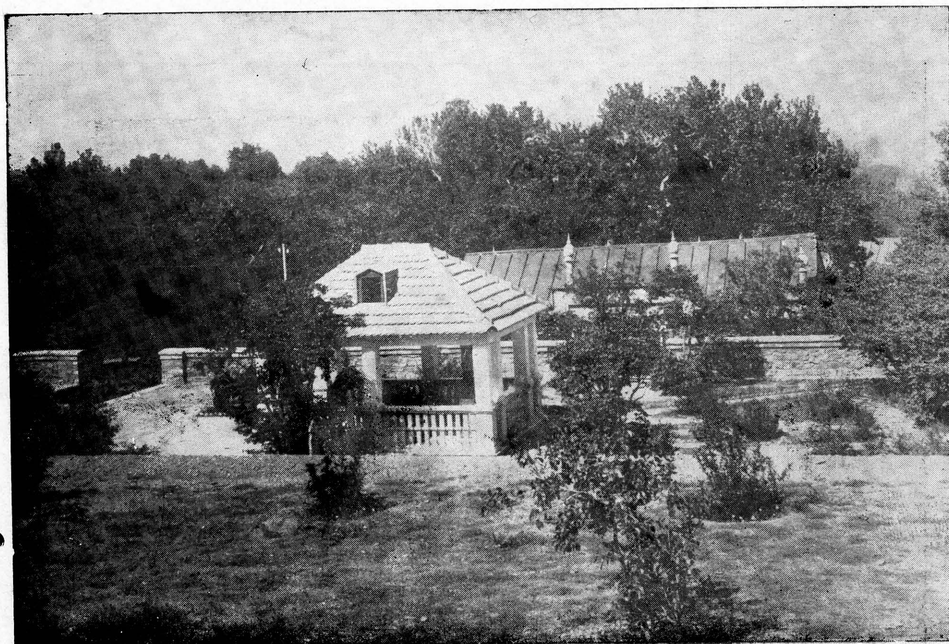
کلوب رادیو درچمن حضوری کابل

بانک ملی و بانک شاهی افغانستان

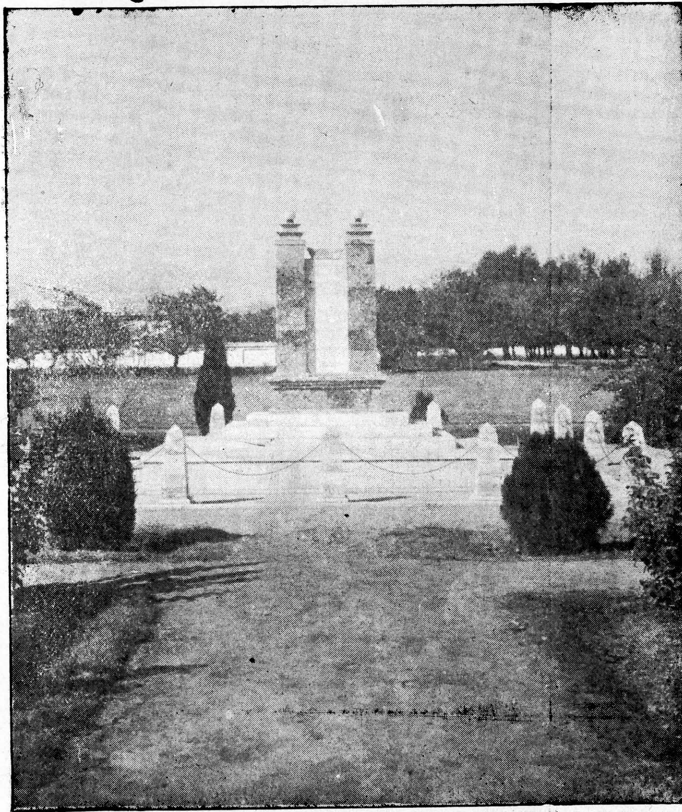
قصر شاهی دلکشا در کابل

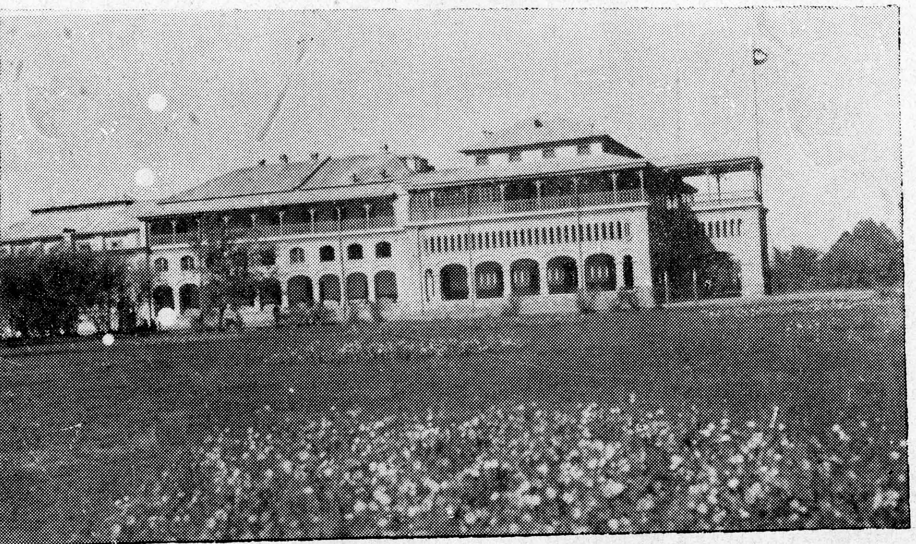
مقبرهٔ باغ بابرشاه

برج شمالی (ارگ شاهی) کابل

یادگار موضع شهادت اعلحضرت غازی محمد نادرشاه شهید

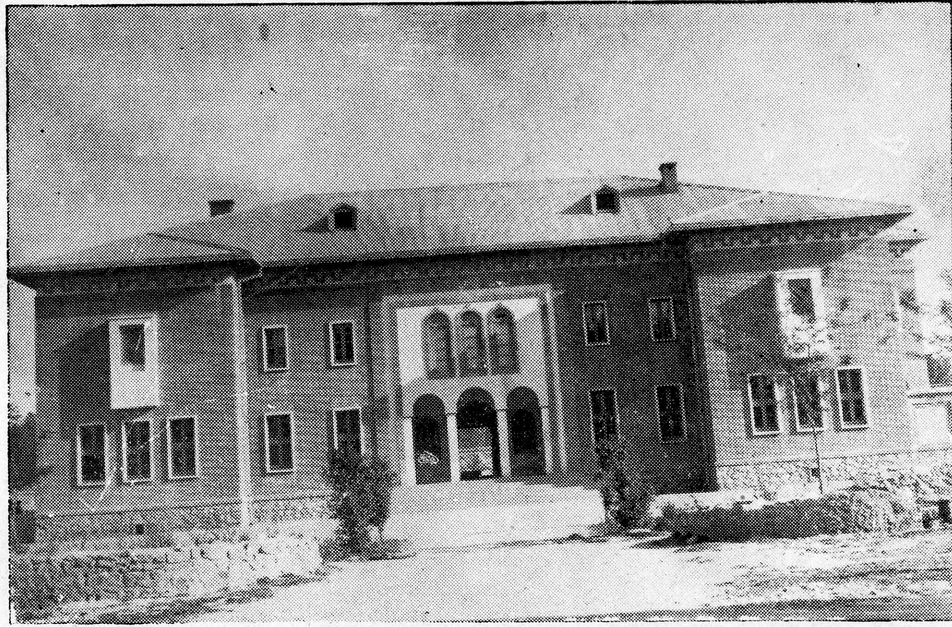
عمارت امور وزارت خارجه در کابل

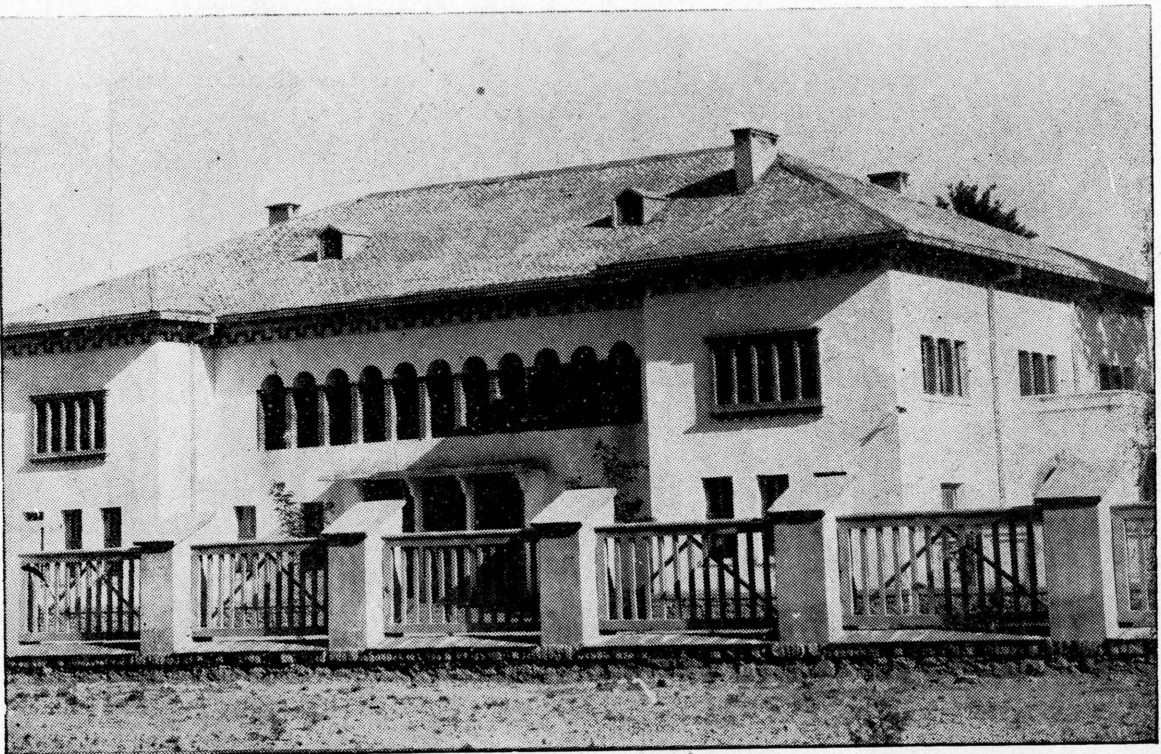
یك حصه از عمارت وزارت مالیه در نوی کابل

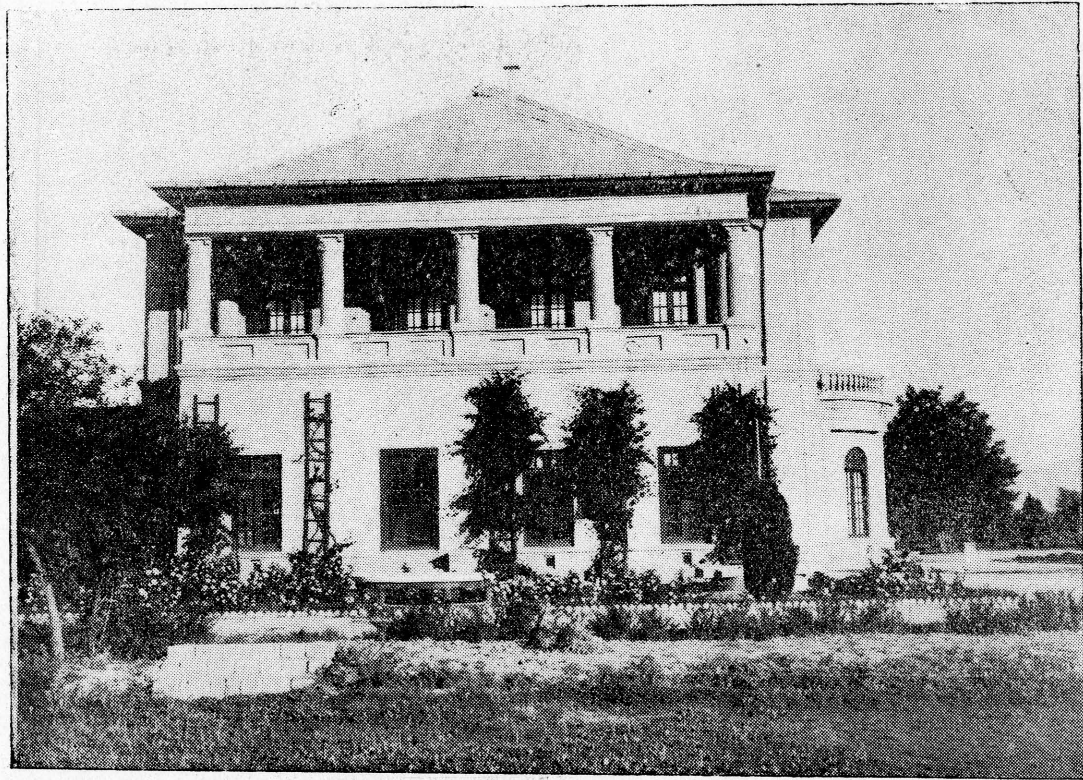
عمارت وزارت مالیه در نوی کابل

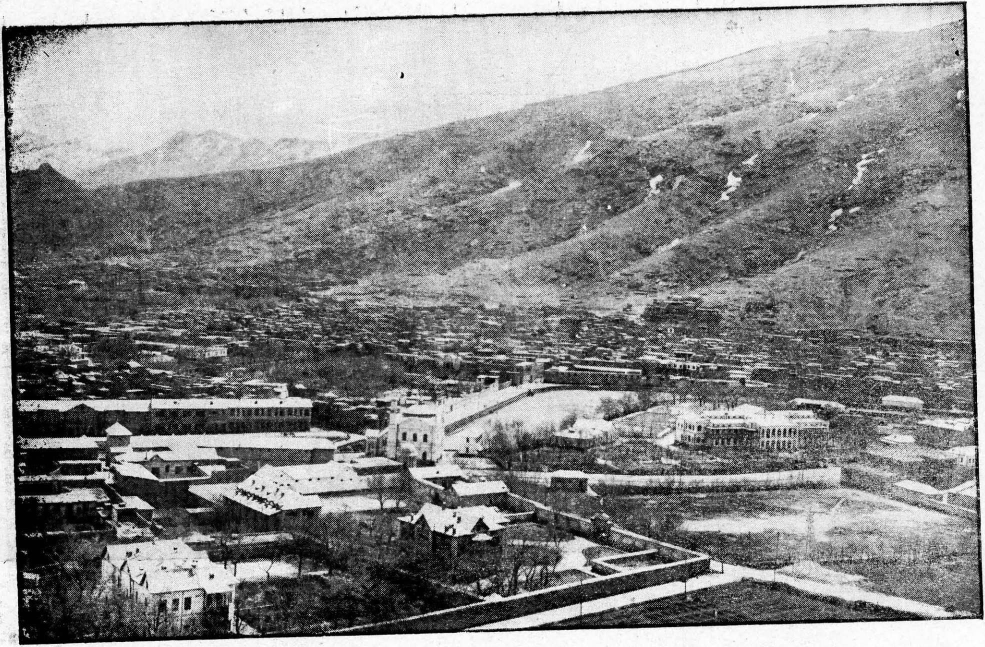
عمارت وزارت اقتصاد ملی در نوی کابل

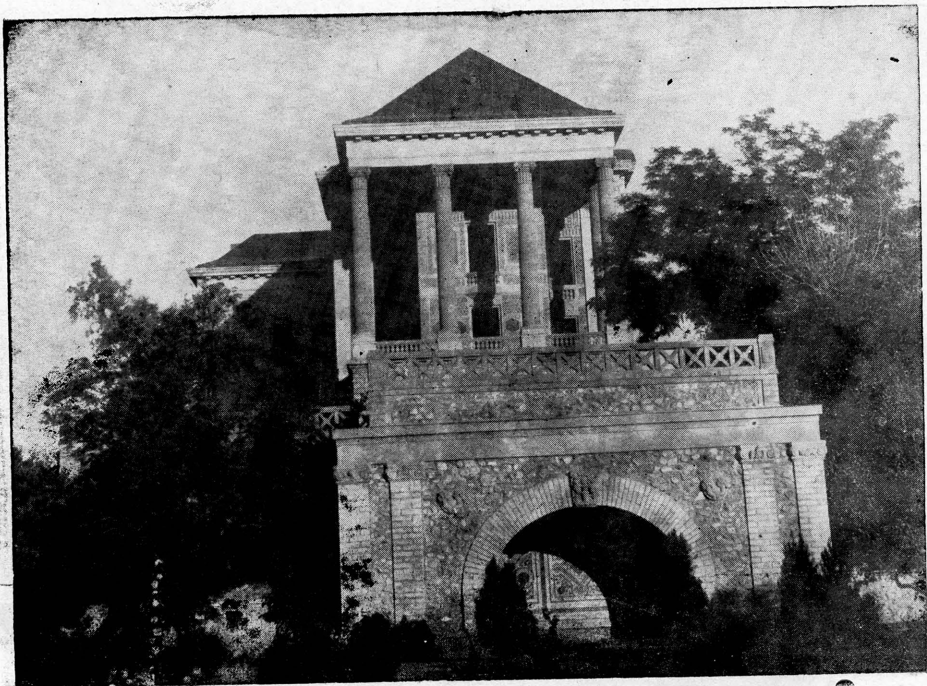
عمارت وزارت اقتصاد ملی وریاست اطاق تجارت درنوی کابل

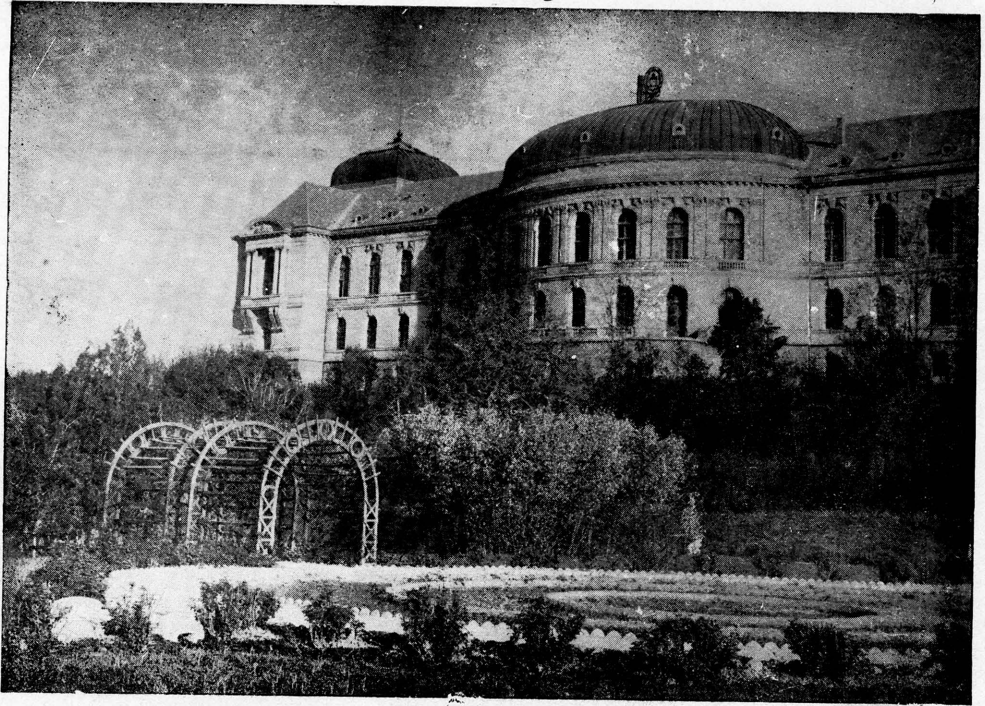
عمارت کلوب عسکری در کابل

منظرهٔ عمومی شهر کابل بصورت پانوراما

یك حصه از عمارت شاهی در نوی کابل

یك حصه از باغ و عمارت دارالشورای ملی در نوی کابل

یکحصه عمارت و باغ موزیم درنوی کابل

۱۰ حکومت‌اعلی بدخشان ۴۳۰۴۲۴ نفر

۱۱- مردمان کوچی ۲۰۰۰۰۰ «

جمله شد = ۱۲ ملیون نفر .

ب :- مسافرت بولایات داخلی کشور وجاهای قابل دید آن :

(اقتباس از «راهنمای کابل » اثر قلمی شاغلی محمدعثمان‌خان‌صدقی)

۱- کابل »:

الف - جغرافیای شهر کابل:- منطقه کابل عبارت ازیکدسته وادیهای سرسبز شاداب وپر نفوس است که ارتفاع آن از سطح بحر از هزار تا دو هزار متر (۳۳۰۰ تا ۶۵۰۰ فت) تفاوت میکند. شهر کابل درمیان این وا دی های حاصل خیز بعرض ۳۴ درجه و ۳۰ دقیقه شمالی و طول البلد ۶۹ درجه و ۱۸ دقیقه شرقی در دامنه کوهای آسمائی و شیر دروازه به ارتفاع شش هزار فت ازسطح بحرافتاده‌است. درمیان کوه آسمائی(۶۷۹۰فت) وشیر دروازه (۷۱۶۶ فت) شهر کابل شکل مثلثی را گرفته به راس آن بجانب قریبا غربی که هر دو کوه باهم خیلی نزدیك میشود قراردارد. درخلال هردو کوه گذرگاهی است که وادی چهاردهی (نوی کابل) رابه کابل قدیم و صل نموده مساعده میکنند رود خانهٔ کابل ازان عبور نماید. در زمان قدیم اطرافشهر را فصیل مستحکمی احاطه میکرد که با هفت در وازه با بیــرون ارتباط د ا شت. تما شا ی ا یــن د یــو ا ر ا همیت تا ر یخــی شهر را بخــو بی نمایندگی‌میکنند ازقلهٔ کوها منظرهٔ باشکوه‌وشاداب وادی باسلسله کوهائیکه اطراف آنرا احاطه کرده به نظر میخورد که رود کابل از وسط آن باپیچ وخم جالب توجهی عبور میکنند. شهر کابل که بدوطرف‌این‌رودخانه آباد شده محیطی باندازه تقریبا ۸ میل دارد وچون دو طرف آنرا کوها فرا گرفته است طبیعتاً شهر بوسعت خود بطرف شمال رود خانه افزوده است.

ب- آب وهوای کابل : کابل از نقطهٔ نظر آب وهوا تـابع وضعیت عمومی کشور افغانستان وچون این کشوردروسط آسیا واقع‌است پس عرض‌البلد وطول‌البلد، وضع جغرافیائی ارتفاع وامتداد کوهاه دوری ازبحر اینهمه عواملی است که درآب وهوای افغانستان‌تاثیردارد. طبیعی است باوضع جغرافیائی که افغا نستان دارد مناطق مختلف آن آب و هوای مختلف وکابل هرچند از بحر بسیار دور وتابع آب وهوای بری‌است اما توازن کابل درفصول‌اربعهٔ آنست.انتظام در کابل وتاثیرات آب وهوا عموما برقرار و هرفصل سه‌سه ماه بصورت منتظم دوام دارد.فصل بهار ازماه حمل (مارچ اپریل) آغاز میشود وتا پایان جوزا (می،جون) منظماً ادامه دارد ۰ این فصل‌که میتوان آن را فصل نمو وانبساط خواند هوا عطر آگین

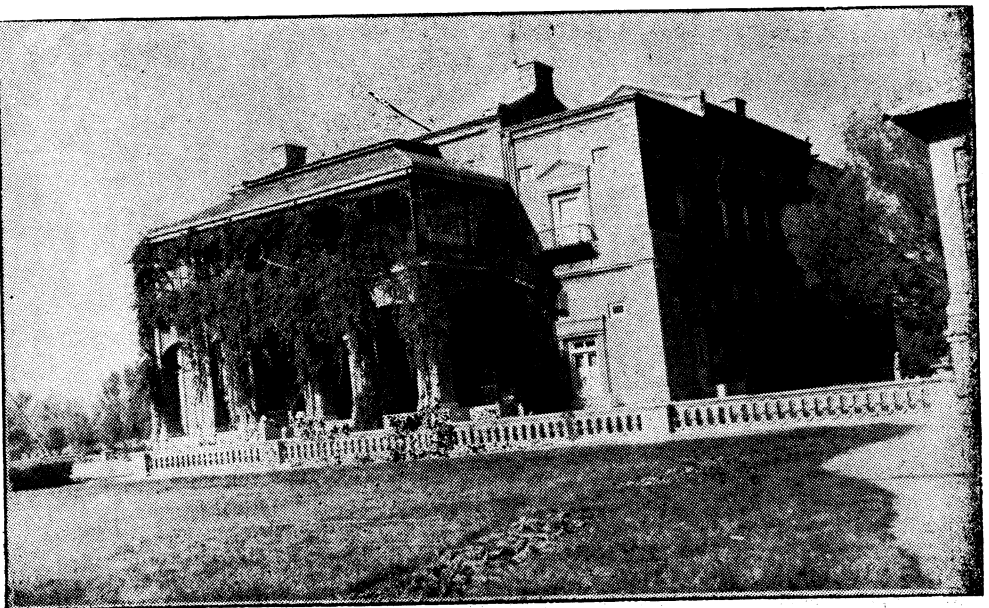
فضا دلکش ومحیط نظر فریبی بوده از حیث آب وهوای لطیف این سه ماه بر از نده ترین وفشاط انگیز ترین فصلهای کابل میباشد. از ماه سرطان (جون وجولائی) تا اخیر سنبله (اگست سنتمبر) موقع تابستان کابل وگرم‌ترین موسم آنست . ماه میزان (ستمبر واکتوبر) که آغاز خزان است تاپایان ماه قوس (نومبر دسمبر) ادامه دارد بواسطهٔ که در شروع فصل خزان هنگام برداشتن فصول وجمع آوری میوه است کابل ازین حیث درین فصل خیلی امتیاز داشته فراوانی وارزانی درهمین موقع میباشد .

سه‌ماه اخیر سال جدی (دسمبر جنوری) دلو (جنوری فروری) وحوت (فروری‌مارچ) فصل زمستان کابل‌است که سردی زیاد وبرفباری های متواتر تااخیر زمستان ادامه مییابد .

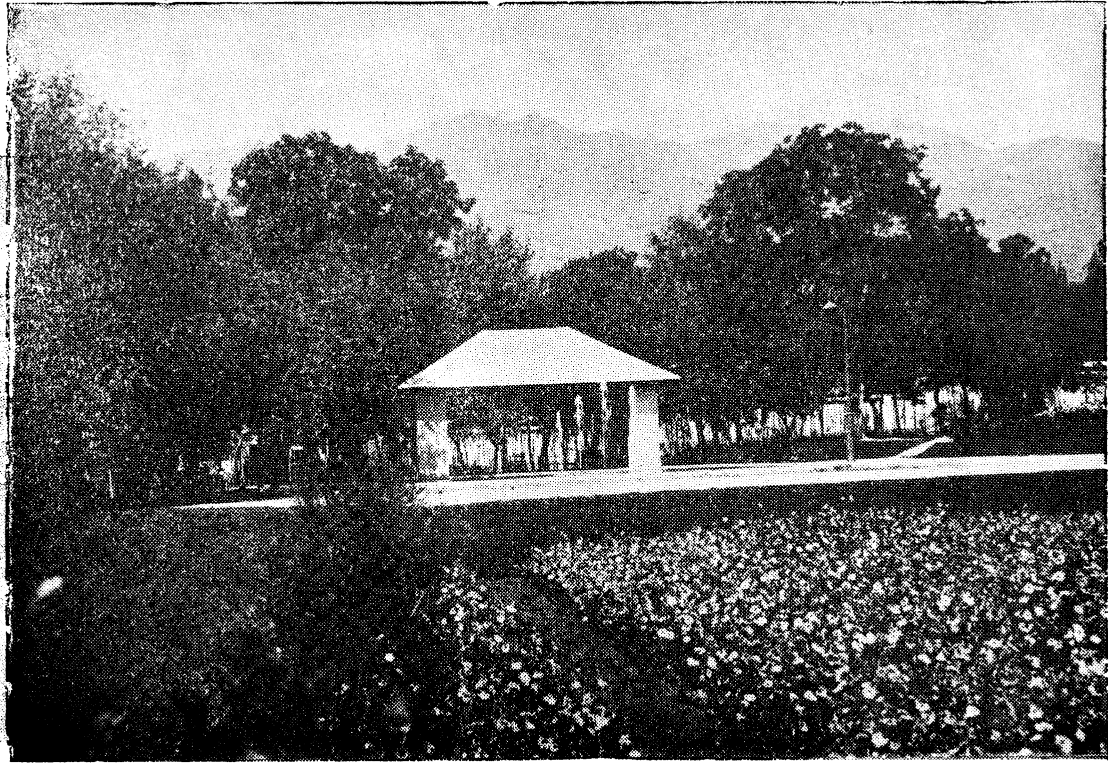
ج- زراعت در کابل ، بواسطهٔ که‌آب وهوای کابل ونواحی آن معتدل بوده درزمستان تمام حصص برف گیرودر تابستان شاداب و گوار است باران کمتر میبارد اکثریت زراعت آبی بوده للمی کاری در بعضی مناطق خاص میباشد طوریکه‌علمای‌زراعت‌مشاهده کرده اند در خاك این منطقه ازوت‌وفاسفورت زیاد است بنابران اراضی کابل خیلی حاصل خیز بوده برای پرورش‌ونموی‌انواع‌اقسام غله‌وسبزی جات ومیوه خاصه مناطق معتدله مستعد است‌که ما‌درینجا به تذکار آنچه‌متعلق به‌کابل ونواحی آنست میپردازیم.

۱- چهاردهی (گوشهٔ‌غرب‌وجنوب غرب) شهر آرا ووزیر آباد وغیره (شمال‌وشمال‌غرب)
۲- پغمان (گوشهٔ شمال غرب)
۳- ده سبز ، بتخاك . شیوه کی وغیره (گوشهٔ شمال شرق ، شرق وجنوب شرق)

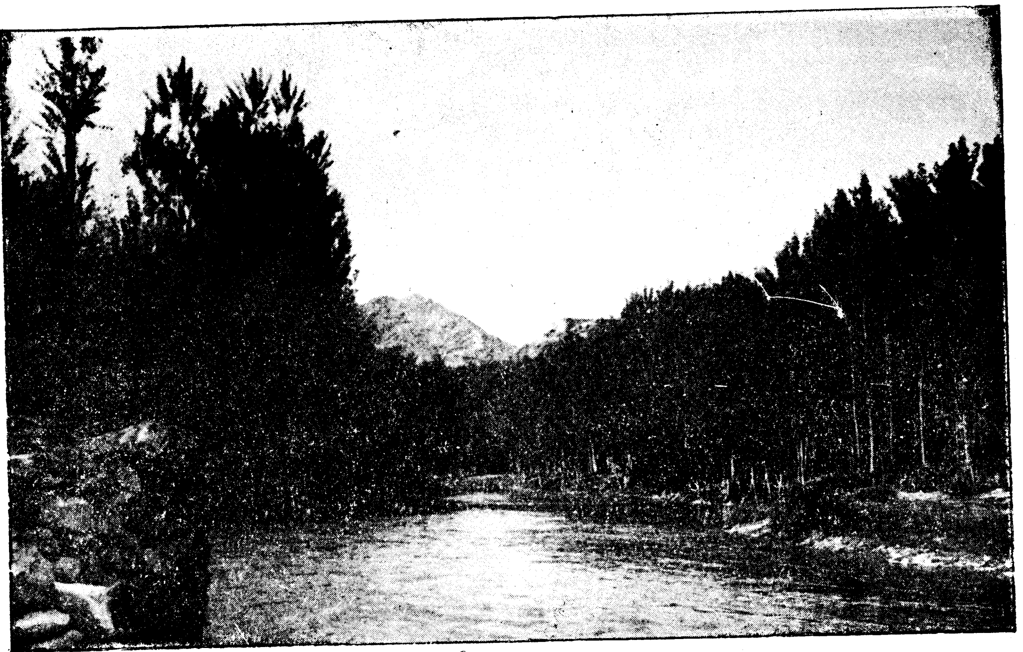
غله جات معمولهٔ قسمت اول کابل - گندم ، جو ، جواری ، کل جو . ارزن ، وغیره انواع سبزیجات ، کچالو ، لبلبو . شلغم ، زردك ، ترب ، پیاز ، گندنا ، گشنیز ، لوبیا، فاسولیا ، بادنجان سیاه وسرخ ، تره ، بادرنگ ، کرم ، کدو ، وغیره است . کابل از نقطهٔ نظر باغداری نیز بسیارحاصل خیز وانواع میوه های منطقهٔ معتدله دران پرورش می‌یابد . میوه های سردرختی وزیر درختی معروف کابل‌عبارت است از . سیب ، ناك، آلو ، آلوبالو گیلاس ، قیسی ، تمسق ، آلوبخارا، شفتالو، بادام ، چار مغز ، انگور خربوره ، تربوز ، توت ، توت زمینی وغیره . درعلاقهٔ چهاردهی زراعت گندم به نسبتیکه ترکیب طبیعی زمین آن رستی واهکی بوده درجه حرارت آن نیز مستعد است خیلی زیاد میباشد . دوقسم گندم در چهار دهی شهرت دارد گندم لچك وگندم خاردار در هردو نوع چون مقدارازوت زیاد است قوهٔغذائیهٔ آن بلند میباشد منطقهٔ چهار دهی خیلی شاداب واهالی آن زراعت‌پیشهٔ ماهرانه آبیاری اراضی آن توسط جوی «بهسود» وجوی «خنگوت» میشود علاوتاً درآبیاری از کاریز

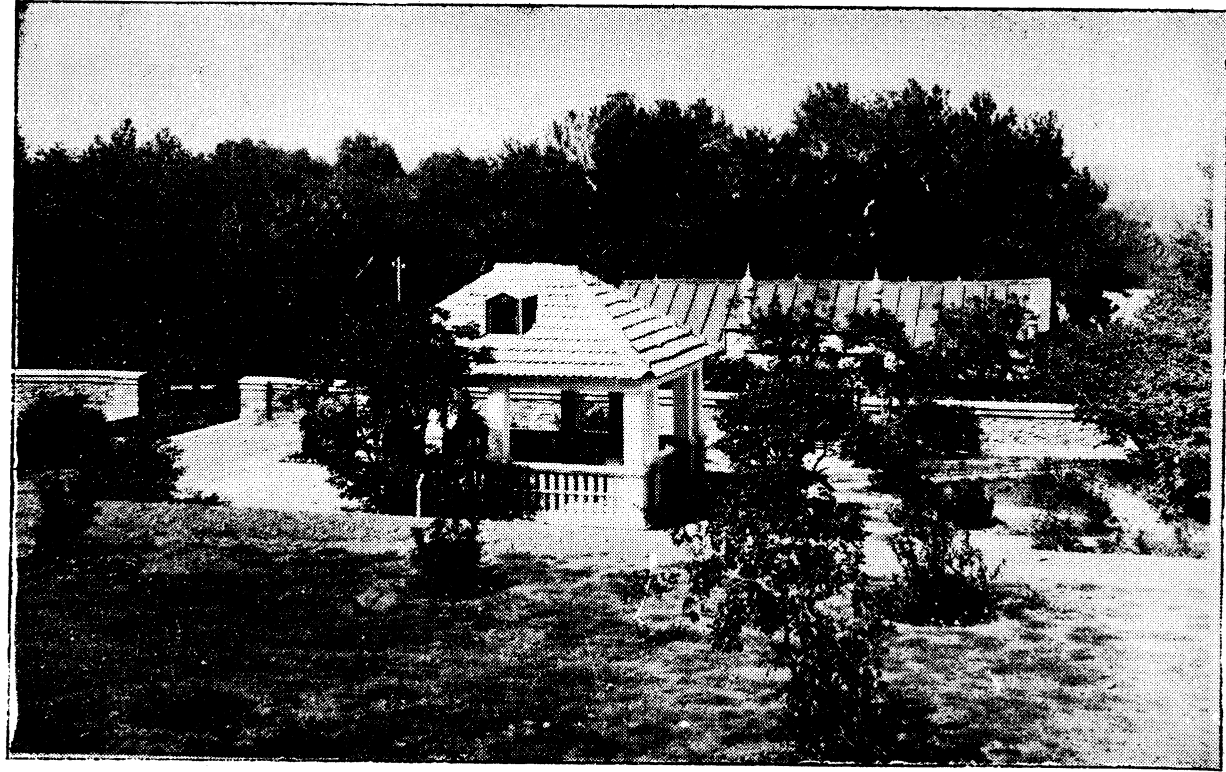
قصر شاهی دلگشا

قصر شاهی بالا باغ پغمان

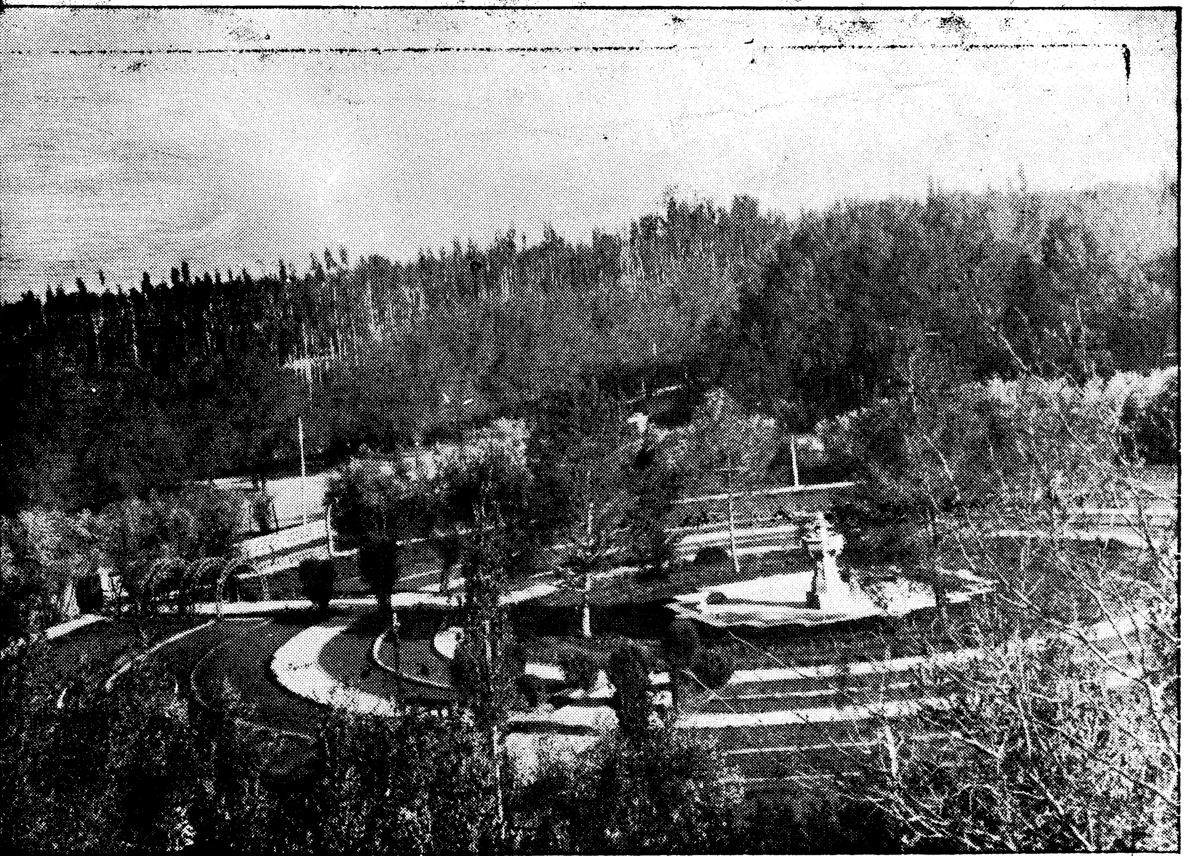
از مناظر طبیعی گذرگاه کابل

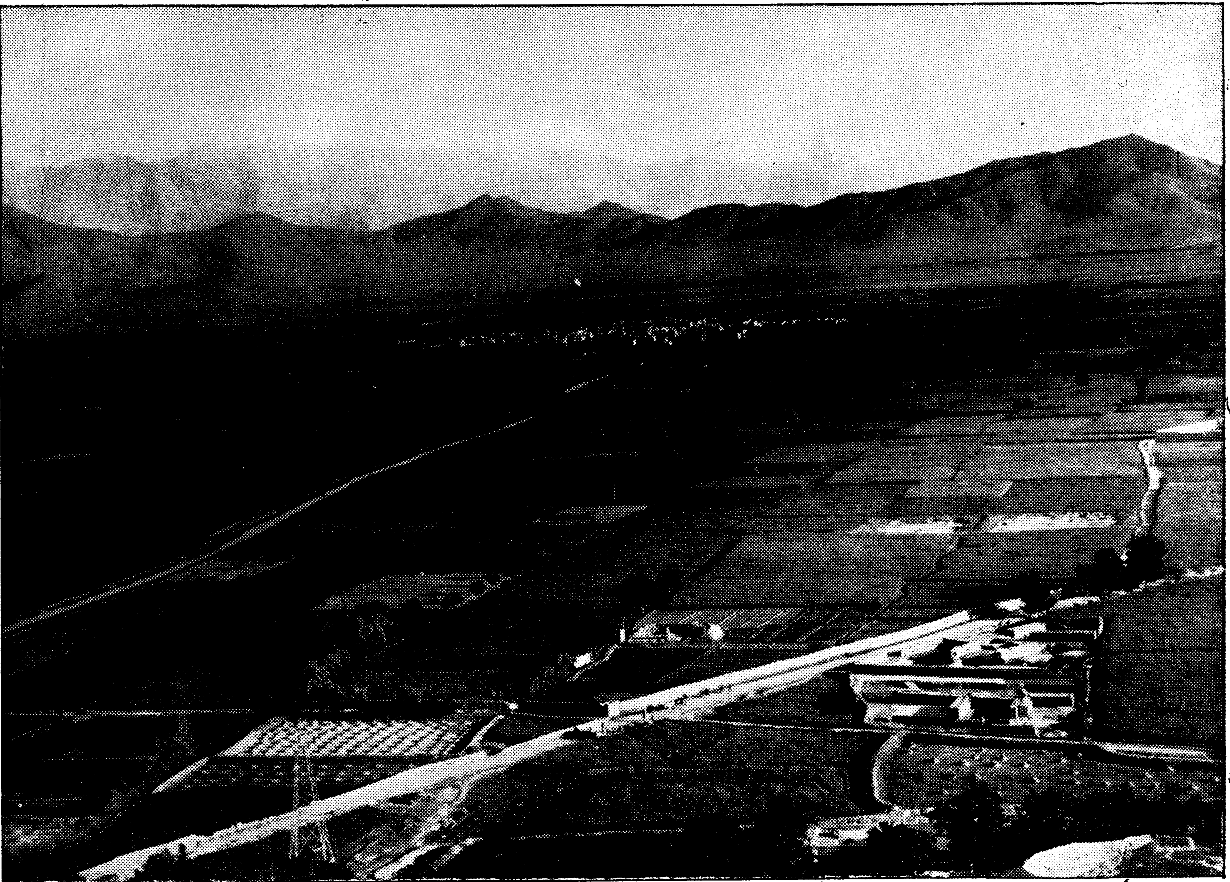
مقبرهٔ بابر شاه در کابل

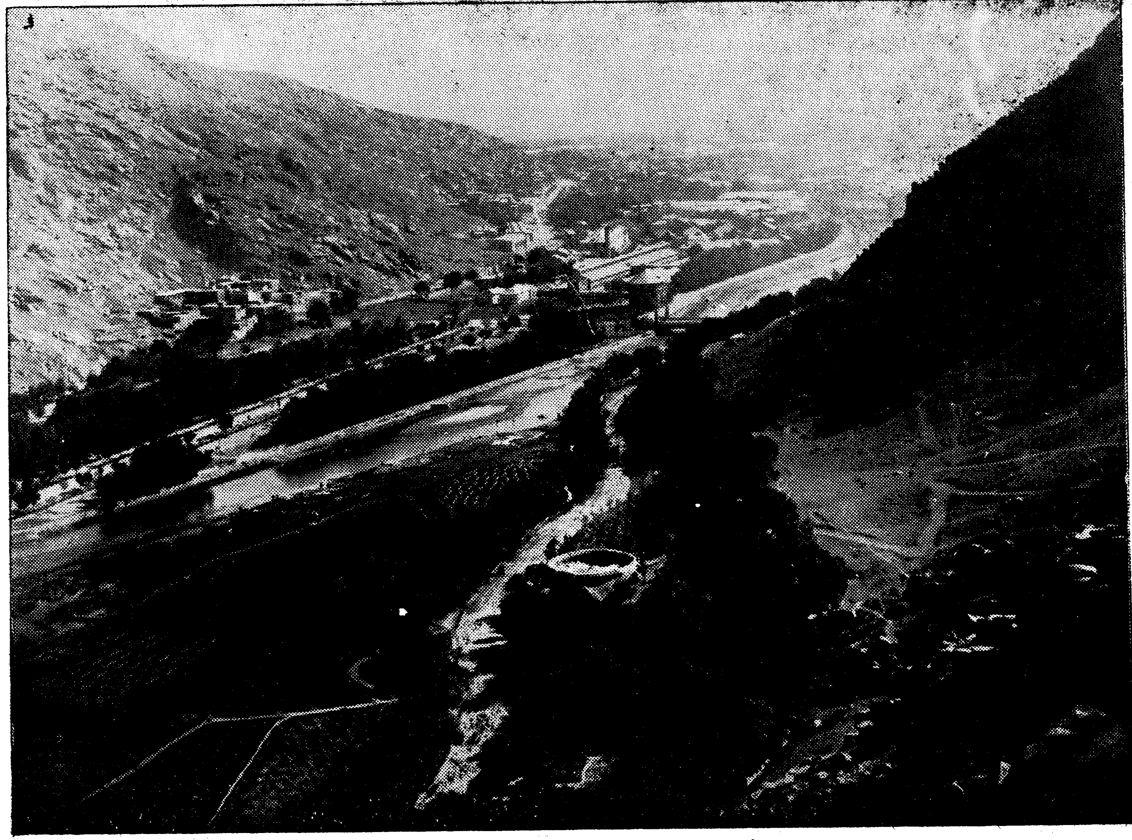
باغ نوی کابل

باغ نوی کابل

از مناظر چهار دهی کابل

منظرهٔ گذرگاه کابل

نیز کار میگیرند حدوسطی آب تحت‌الارضی در کابل ۲ متر (۶ فت) است. سمت جنوب شرقی چهار دهی موسوم به چهار آسیاب که وادی شاد آب وحاصل خیز میباشد هر چند زراعت آن مثل چهار دهی است مگر حاصل خیزی آن به اندازهٔ چهار دهی نیست در چهار دهی چنارعرعر ودر چهار آسیاب فالیز کاری زیاد میشود. در چهاردهی زرع عرعر نتیجهٔ بسیا راعلی میدهد سائر درختان مثل اکاسی، نیله چنار، سفیدار، بید، سنجد نیز بخوبی نمو میکند.

پغمان: صرفیهٔ خوش آب وهوا و زراعت غلهٔ جات هم اگر چه در پغمان میشود مگر در بعضی جای ها بواسطهٔ سردی هوا وارتفاع آن مانند چهاردهی حاصل نمیدهد. درختان آلو بالو گیلاس، توت، چارمغز، زردالو، بادام وغیره نتائج خوب وحاصلات اطمینا ن بخش میدهد. آب وهوای مرطوب آن مخصوصاً برای توسعهٔ جنگل اهمیت دارد درختان چارمغز و پنجه چنار که ریشهٔ شان خیلی عمیق بز مین فرو میرود وزمین ریگزار پغمان برای نموی آن منا سب است خیلی قطور و جالب توجه است.

منطقهٔ سوم کابل یعنی « ده سبز، بتخاک، شیوه کی» وغیره که بسمت شمال شرق، شرق وجنوب شرقی کابل افتاده حاصلات فراوانی دارد زمین ده سبز بر ای زراعت فالیز خیلی مستعد است وخر بوزهٔ آن شهرت زیادی دارد. باغ نسبت به چهار د هی کمتر دیده میشود بتخاک نیز برای زرع غله جات وفالیز خو بست وزمین های زیادی دارد مگر زمین این منطقه باغی نیست، شیوه کی وبینی حصار که متصل کابل است دارای باغهای میوه دار و ارا ضی نسبتاً حاصل خیز زراعتی میباشد، پنجه چنار وعرعر بواسطهٔ که اکثر جایهای این منقطه زاآب دارد نتیجهٔ خوبی نمید هد.

د - صنایع در کابل: کابل قرنها قبل از مسیح که مرکز بزرگ بازرگانی آسیای میانه بوده است در عین حال مرکز مهم صنایع مروجهٔ وقت شمرده میشد مگر صدماتیکه در اثر لشکر کشیها وجنگها بر کشور افغان وارد شده صنایع آنرا خساره مند ساخته بود کابل را نیز بی بهره نگذاشت مخصوصاً کشمکشهای داخلی یك دو قرن اخیر او ضاع صنایع مضمحل شده را بخرابی بیشتر منجر نموده وهم در اثر زیادت تجارت وورود اموال ماشینی بازار صنایع محلی کابل راکساد ساخته در حالیکه توقع بود صنایع وطنی کاملاً از بین برود حکومت ما پلان صنعتی را ترتیب واهالی را تشویق وترغیب نمود تاموسسات صنعتی را بوجود آورده فابریکه‌ها را د ر و طن قائم وبرا دران خودرا تا اندازهٔ ممکنه از محصولات خارجی مستغنی گر دا نند با این صنا یع د ستی و محلی کابل که نظر به احتیا ج محیط دوام ودربازار ها بفروش میرسد بدین قرار است: آهنگری - کارد گری - چادر کاری -

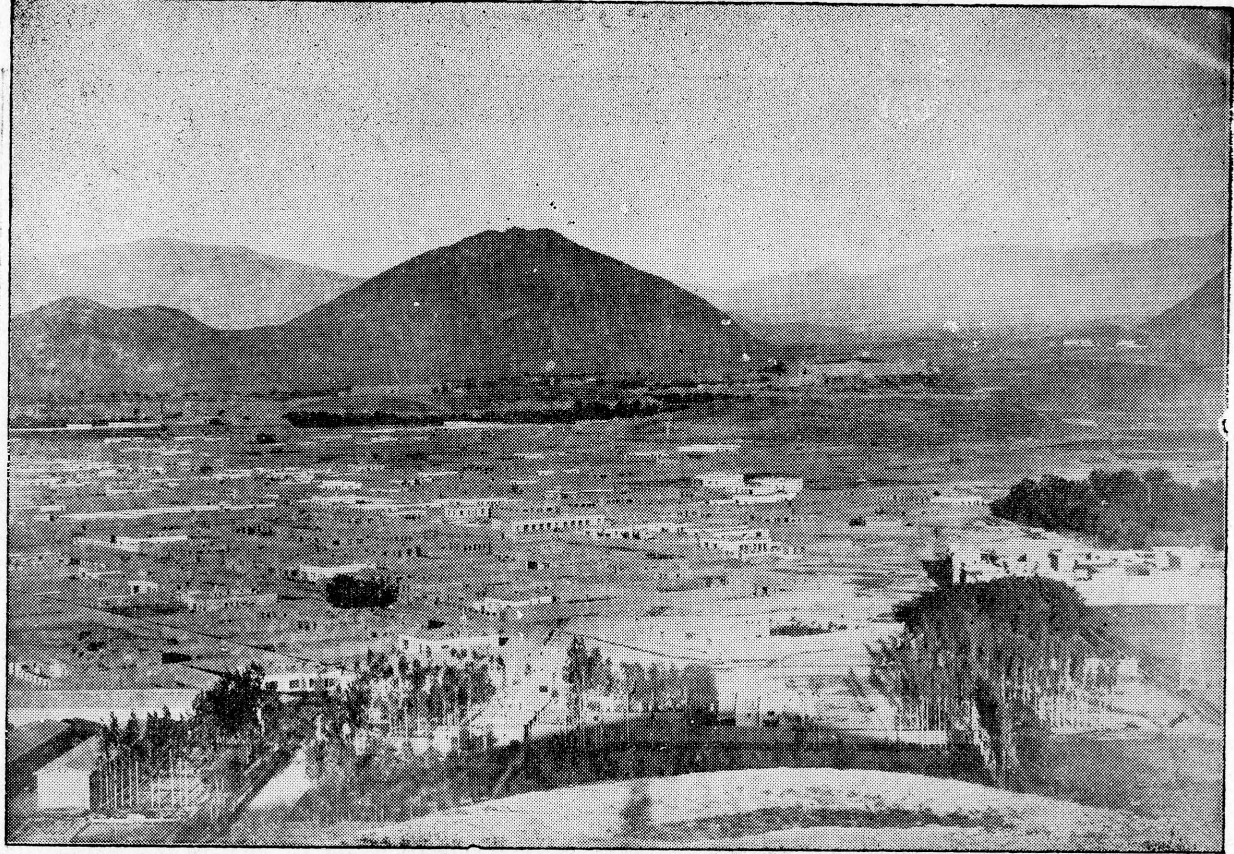
حلبی سازی - میخچه گری - نعلبندی - مسگری - برنج کاری - ریخته گری- روی گری - زرگری - گلبت کاری - پتوبافی - ابریشم بافی - بافت منسوجات نخی - دباغت - پیزار- بوت - موزه وچپلی دوزی - سراجی - خیاطی - کلاه دوزی - خامك‌دوزی - پخته دوزی- سیم‌دوزی - زردوزی - چرمه‌دوزی - چکنی دوزی - گل دوزی برجسته - پوستین دوزی - کاشی سازی وکلالی - نجاری -خراطی (صنایع‌غذائی‌مانند نان‌پزی - کلچه پزی - شربت - مربا- ترشی- کانسرو- پنیر - مسکه- قیماق- وماست سازی قنادی وشکر ریزی - شیرینی‌پزی) نقاشی،میناتوری - رسامی - خطاطی - حکاکی - نقشه کشی - سواد کاری - مینا کاری - عطر کشی وعرق گیری - گل سازی - علاقه بندی - سنگ تراشی - گچ ریزی - صحافی - نی‌سازی - رنگریزی - آئینه‌سازی - صابون پزی وغیره‌صنایع کوچك که ذکر آن‌موجب‌طول کلام میگردد میباشد، واینهمه صنایع نظر بر ولی که بحیات اجتماعیه دارد رواج وخرید و فروش داشته، همهٔ آن‌از جملهٔ صنایع‌خورد وخصوصی است که باقوت‌دست وبازو بوجودمی‌آید.

هـ - کابل برای یکنفر سیاح : سیاحی که‌ازطرف پشاوربطرف کابل روان میشودهمینکه ازپل کم‌عرض وقدیمی بگرامی (نه‌میلی شهر کابل) عبور و دمی درباغ معروف آنجا که عمارت‌زیبای آن مشرف برودخانهٔ لوگر است توقف نماید گوئی بداخل کابل درآمده این باغ وعمارت آن‌که اکثراً خالی بنظرمیخورد برای مسافر خسته راحتگاه خوبی است . در حرکت ازبگرامی بطرف شهر کابل اولین چیزیکه درانجام سرك بگرامی کابل جلب‌نظر مینماید منارنجات است که مسافر هنوز نارسیده بان‌بطرف راست خودمیدان وسیع وزمردین چمن حضوری رامییابد که‌در انتهای کلوب را دیوعرض اندام مینماید . منار نجات که بر چهار راهی واقع شده است بنیاد خاتمهٔ‌اغتشاش سال ۱۳۰۸ شمسی ۱۹۲۹ م و قائم شدن حکومت مرکزی از طرف اعلیحضرت نادرشاه شهید است، سرك مقابل آن به داخل شهر کابل وقسمت قدیمی آن رهبری می‌کند. جادهٔ جنوبی بطرف بینی حصار که از باغهای قریب کابل بوده وازان سرکی بسمت لوگر، سرزمین غله خیز ولایت کابل کشیده شده است میباشد. علاوتاً سرکی هم بطرف‌شهدای صالحین (قبرستان عمومی شهر کابل) کشیده شده که بطرف شمال این‌سرك بالاحصار معروف که (ارگ‌شاهی ومقر سلطنت کابل بوده چندین سال قبل از طرف انگلیس ها خراب شده‌واقع است که فعلاً پوهنځی (فاکولتهٔ) حربی درآن‌قرار داشته (تپهٔ‌زمرد) باقلعهٔ مستحکم وقدیمی آن هنوز جالب توجه میباشد . سرك‌مشجر شمالی که ازجلوا پارتمان های چندی - عبور میکند درحالیکه بطرف دست راست آن نهر (پل مستان) وعقب آن چمن حضوری قرار داشته منتهی به

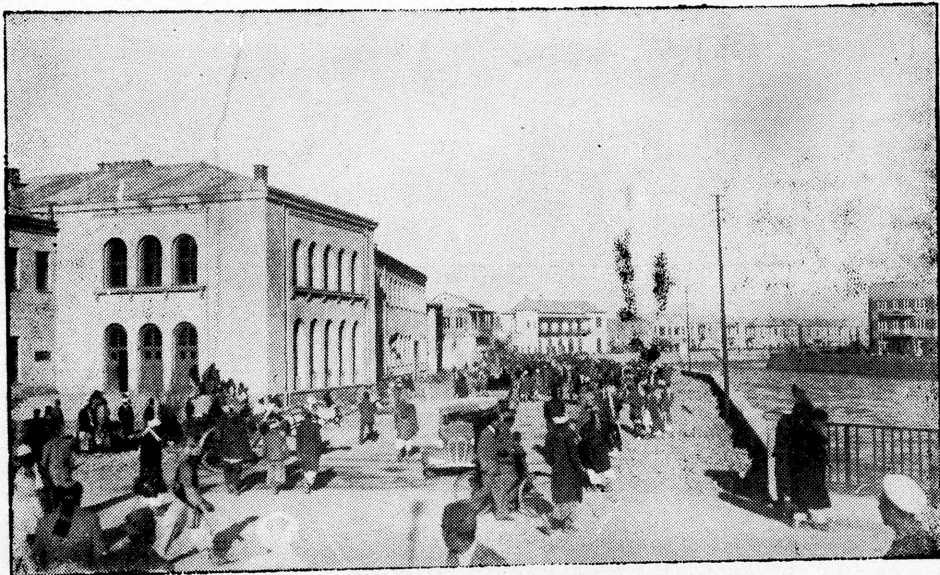
از عمارات و مناظر کابل

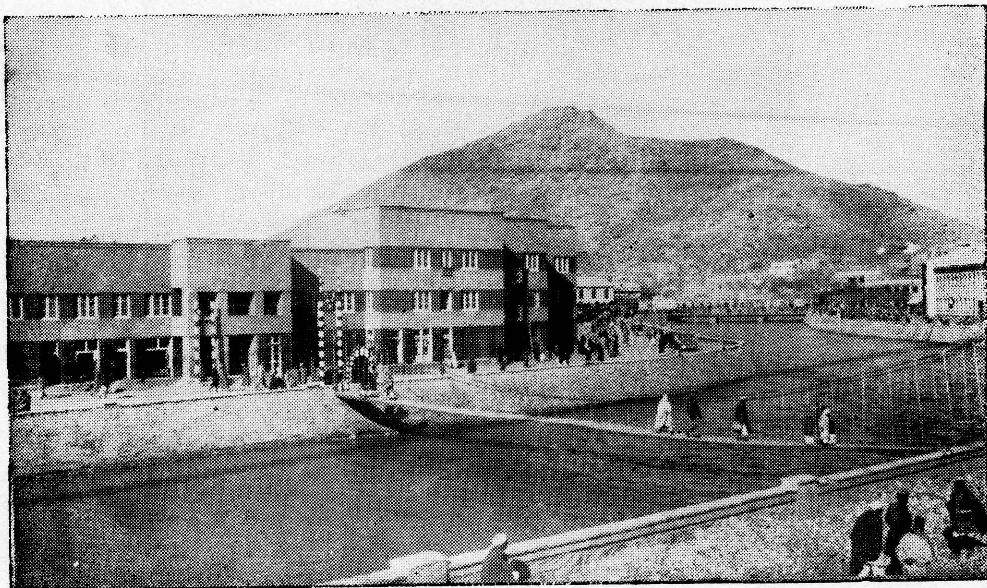
عمارات شخصی و دولتی در حدود شیر پور

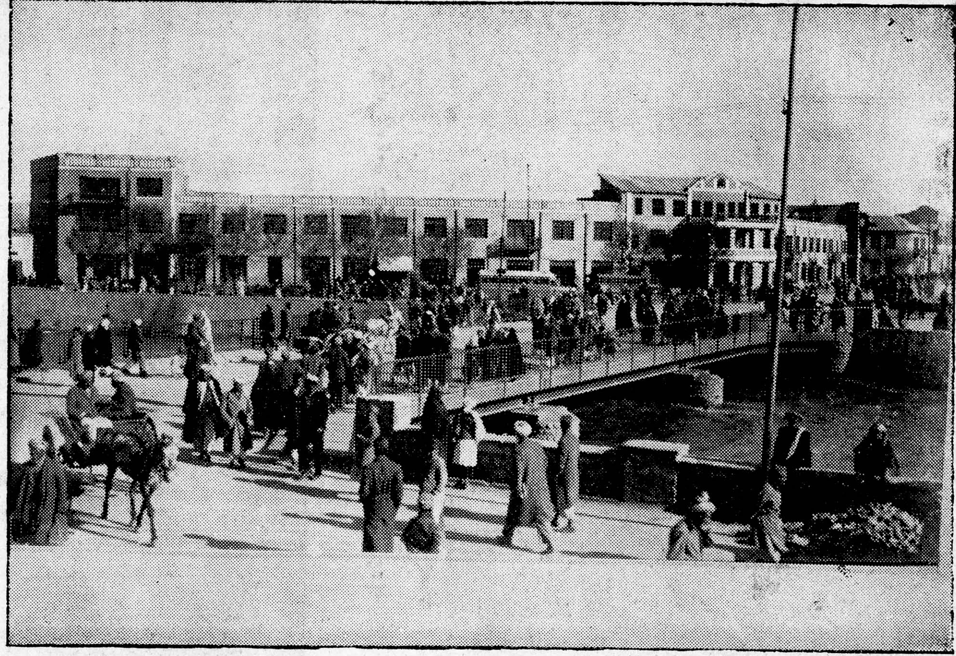
منظرهٔ عمارات رعیتی در شیرپور

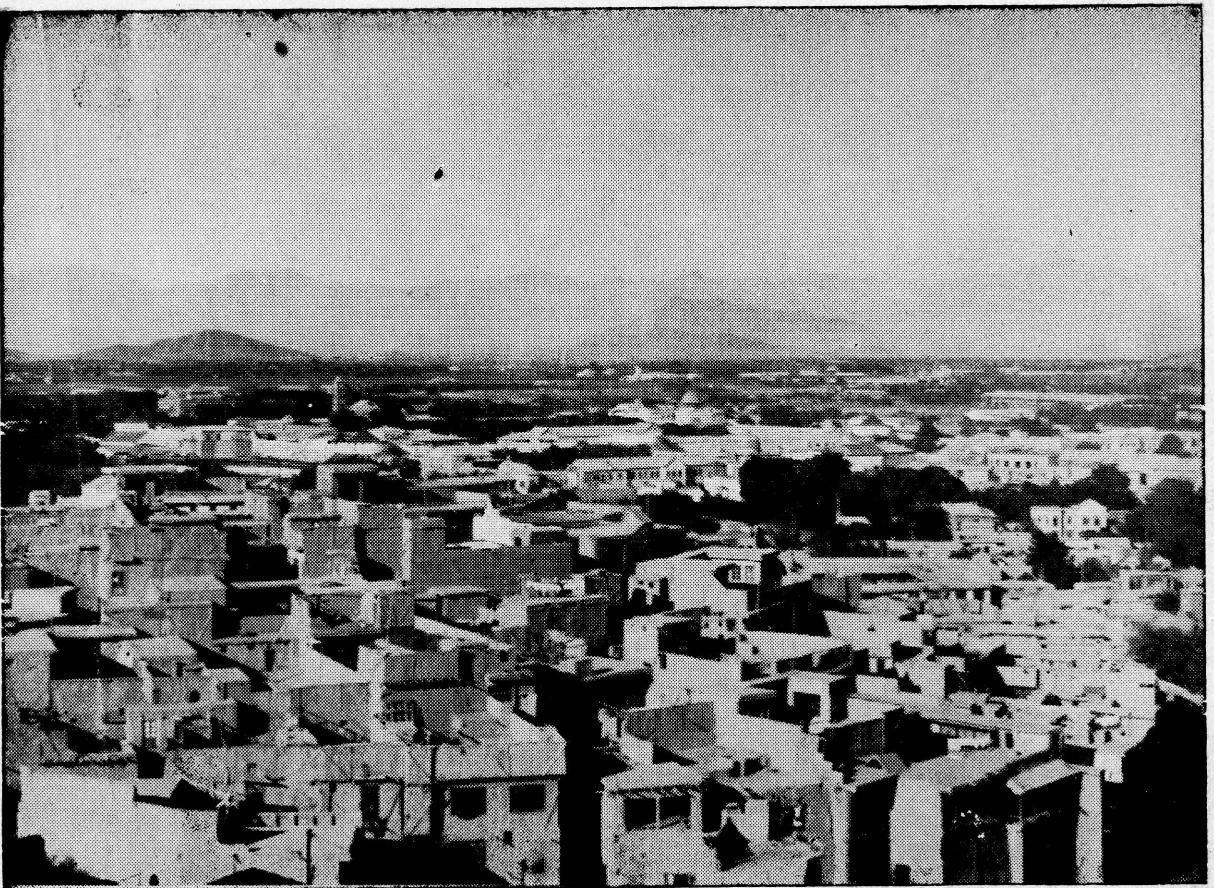
جادهٔ لب دریا معائنه خانهٔ مرکزی وشرکت عمومی برق

پل پیاده رو بر دریای کابل مقابل شرکت عمومی برق

پل باغ عمومی کابل

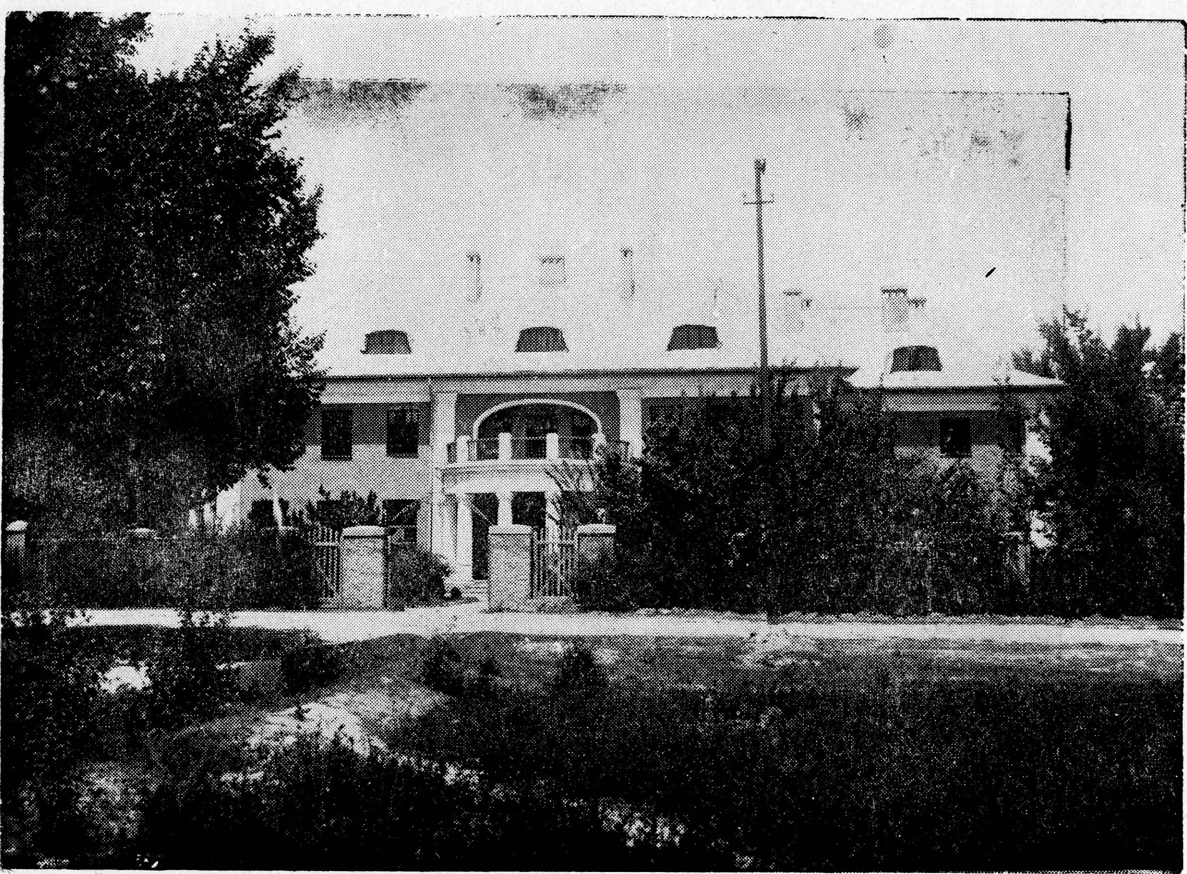
پانوراماى شهر كابل

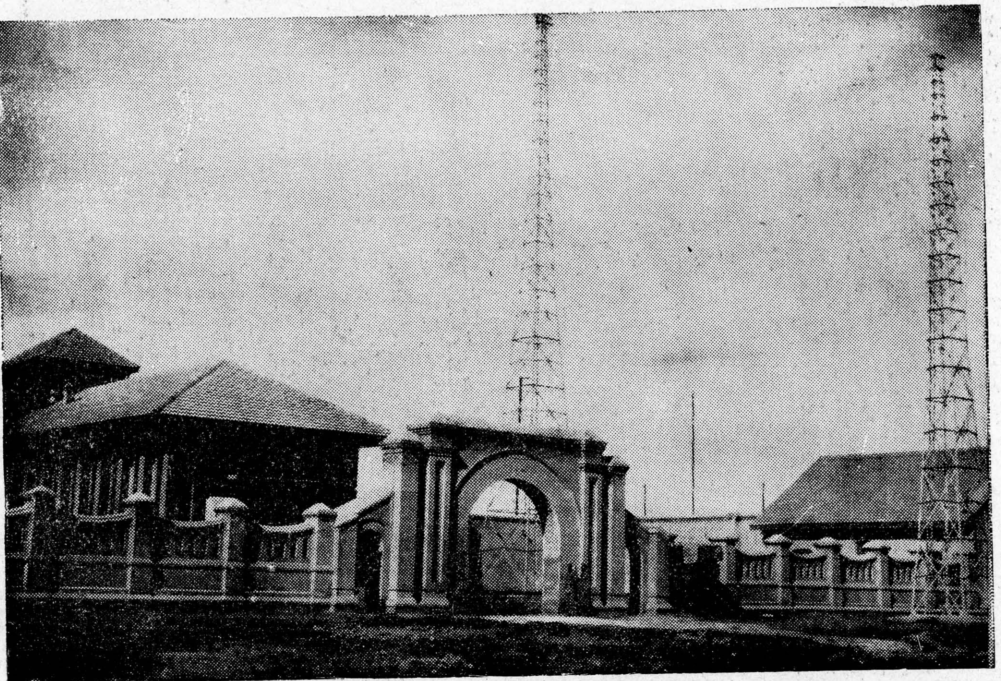
یکحصه از منظر کابل

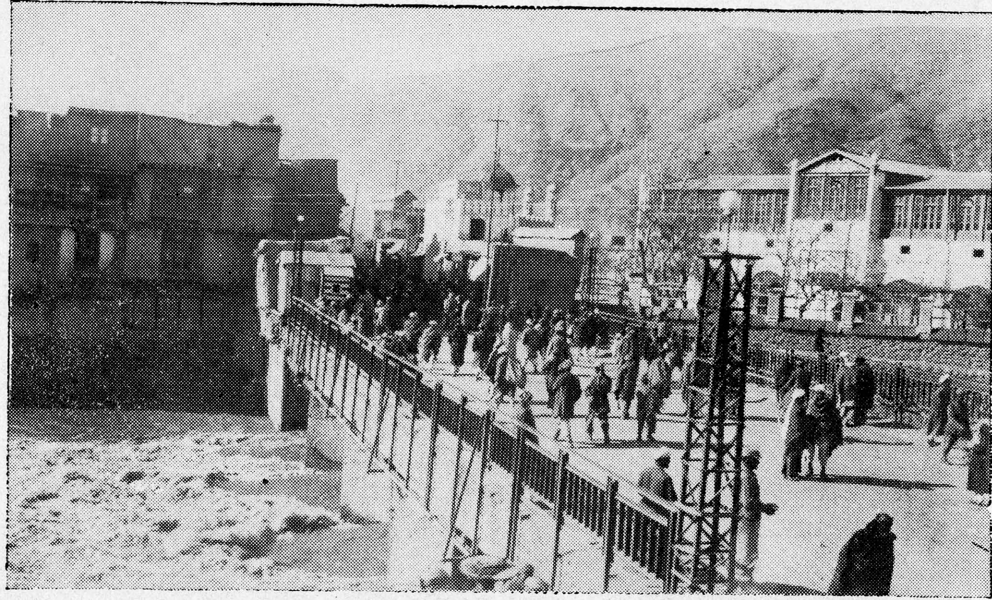
یکی از عمارات نوی کابل

از عمارات نوی کابل

تلگراف خانهٔ مهتاب قلعه

پل ومسجد معروف پل خشتی (کابل)

تپهٔ مرنجان که قبرستان شاهی وزیارت اعلیحضرت نادرشاه شهید برانست می‌شود - در خاتمهٔ ایارتمانها مسجد بزرگ عیدگاه واقع است که در ایام مساعد بودن هوا دربن نمازگاه بزرگ نمازعید ازطرف تمام مسلمانان‌شهر واطراف آن‌خوانده میشود . در مقابل آن روی بلندی عمارت کشتی نما وموزونی بنظر میخورد که موسوم به‌دائرهٔ آژانس باختر (موسسهٔ خبر رسانی افغانستان است وبرای مطبوعات ونشریات مملکت خدمت میکند) « کلوب رادیو » میباشد ازینجا که بگذریم در جلو پل محمودخان بابرج ساعت نظر سیاح را جلب مینماید. دربن پل ٤ سرك باهم میپوندند سرکیکه سمت راست بکنار رودخانه امتداد یافته بطرف تنگ غارو و سرك مقابل از بین شفاخانهٔ عسکری (سمت راست) وزارت حربیه (بسمت چپ) عبور نموده بطرف میدان هوابازی کابل‌میرود. سرك سوم که از جلو وزارت‌حربیه میگذرد ازدو طرف منار استقلال که یادگار ظفرمندی اردوی افغانی و تحصیل استقلال کشور بود گشته به ارگ یامقر پادشاهی وصل میگردد . منار استقلال که‌بسیار ساده وبی پیرایه ایست امانزد ملت افغان از جان بیشتر ارزش دارد وهمه ساله بپاس این ظفرمندی ملی‌هفت شبانه‌روز جشن مجللی درهمین منطقه که سیاح‌محترم تاکنون دیده برپامیگردد‌ومردم بعیش وخوشی پرداخته عیدمیگیرند ومسرتها میکنند . راه چهارم که‌سمت چپ کنار رودخانه واقع‌است به‌سرپل خشتی که‌بازار معروف کابل است‌میرسد. گمرك کابل درهمین راه ودرجلو منار استقلال واقع‌شده مسافرین‌ازوما خودرا یکبار به‌این موسسه معرفی‌مینمایند . ارگ‌شاهی یاجایگاه سلطنتی که درحقیقت شهر کوچکی است باديوارهای ضخیم و کنگره های مستحکم از سائر قسمت شهر جدا میگردد، در داخل‌آن اقامتگاه ذات ملوکانه و فامیلی شاهی دارالتحریر شاهانه و گاردشاهی قرار دارد وچون از ساختمانهای قرن نزده است سابقاً در اطراف خود خندق بزرگی هم داشت که اکنون نشانی‌ازان نیست، از جلو دروازهٔ ارگ شاهی سرك عریضی کشیده‌شده که‌شمالاً ازجلودارالشورای‌ملی(سابق)ومدخل قصرشاهی (دلکشاه) گذشته به میدان طیاره ودرجنوب به‌چهار راهی بزرگی که‌سابق گنبد کوتوالی درانجا کائن بود و اکنون برای ایستگاه سرویس شهری تخصیص داده شده است وصل گردیده یك راه آن بطرف جنوب ازبازار ارگ وبازار اشمش فروشی گذشته به پل‌خشتی وشهر قدیمی می‌رود بازار ارگ که عبارت ازیك دسته دکانهای کمانی دار در دو طرف جادهٔ تنگ ساخته شده اکنون خاص خیاطان وکلاه دوزان بوده وجز این کار رونقی‌ندارد، حالانکه ۲۰ سال قبل یکی از بازار های بارونق کابل شمرده میشد . راه دیگری که از پهلوی شمالی ایستگاه سرویس میگذرد بمراد‌خانی وبسرك لب‌دریا وصل گردیده جادهٔ بزرگی که هردو طرف‌آن درختان سبز زیبائی خاصی به‌آن داده است تامیدان سینمامیرود

بسمت راست این سرك عمارات عالیشان بانکها (بانك افغانستان و بانك ملی افغان) جوارهم قرار دارد که درحوالهٔ برات وتبادلهٔ اسعار برای مسافرین مهمترین نقطه است، ازان بالاتر عمارت ریاست مطبوعات وازان بالاتر عمارت کوچك ولی قشنگ وزارت دربار سلطنتی قراردارد که بمقابل آن هوتل کابل (رهایشگاه مسافرین و سیاحین واز طرف دولت اداره میشود) واقع است. میدان سینما که درگوشهٔ شمال غربی آن عمارت سینمای کابل واقع است وبسمت غرب میدان عمارت مقبول وقشنگ وزارت معارف وبطرف جنوب آن بازار شاهی بادکانها ومغازه های موزونی قرار دارد. جادهٔ که ازبغل سینما عبور میکند ازجلو وزارت معارف میگذرد، وزارت معارف درباغ بسیار معروف کابل موسوم به بستان سرای که باغ خاصهٔ اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان مرحوم و سالون مخصوص شاهی موسوم به قصر زرنگار ومقبره خود اعلیحضرت امیر عبدالرحمن خان مرحوم هم درآن باغ است قرار دارد. قصر زرنگار که چندی پیش مقر وزارت امور خارجهٔ افغانستان وامضای معاهدهٔ اولین افغانستان و انگلستان وبرسمیت شناختن استقلال افغانستان دران بوقوع پیوسته است فعلاً قرائت خانهٔ وزارت معارف واین باغ که در هر فصل سال طراوت و شادابی مخصوصی دارد ازباغهای بسیار زیبای کابل بود که اکنون دراثر کثرت آبادیهای اداری وزارت معارف ازوسعت آن کاسته شده منظرهٔ طبیعی خود را ازدست داده است. بمقابل عمارت وزارت معارف لیسه استقلال جادارد که ازان گذشته بچار راهی د افغانان و تجارتخانه های بزرگ میرسیم، سرك روبرو مارا بشهر نو میرساند و بجنوب شرقی چار راهی باغ معروف گلستان سرای راکه تجمع وزارت خانه ها سابقاً (وحالاً مکتب مستورات دران جاداده شده است) ودر سمت چپ این سرك مرکز حکمران شهر یعنی والی کابل محاکم عدلیه وقومندانی امنیهٔ کابل متمرکز میباشد وقتاازین سرك گذشته بمیدان وسیع میرسیم از آنجا میتوانیم خودرا بشهرنو که عبارت ازیك سلسله خانه های جدید التعمیر بوده در میان چاردیواری های بلند و کوچه های نسبتاً تنگ واقع شده برسانیم، بطرف جنوب سرك عمومی که بطرف مغرب میرود کورس عالی عسکری ولیسهٔ مستورات است که بمقابل آن عمارت وزارت داخله وازآن گذشته بسفارت کبرای امریکا رسیده بشهرآرا وبرکی میرسیم که درینجا سرك بدو حصهٔ تقسیم وحصه روبرو مارا به باغ نسوان ودارالمساکین، مکتب ژاندارمه وپولیس، قرغه ویغمان راهبلدی نموده حصهٔ دوم بطرف راست دور خورده بسفارت انگلستان وده کیك رسانده به کوتل خیرخانه وازآن بعد بحکومت کلان شمالی میرود. درینجا گروایس به چارراهی د افغانان که تجمع وزارتخانه ها سابقاً وحالا مکتب مستورات میباشد برگردیم سرك دیگری که بطرف شمال میرود ازجلو بانوځای (یعنی فروشگاه مطبوعات)، وزارت مختاری دولت عراق، وزارت امورخارجه

یک صفحه ازحیات قدیم : منظرهٔ یکی از کوچه های کابل

(رسم بناغلی غوث الدینخان)

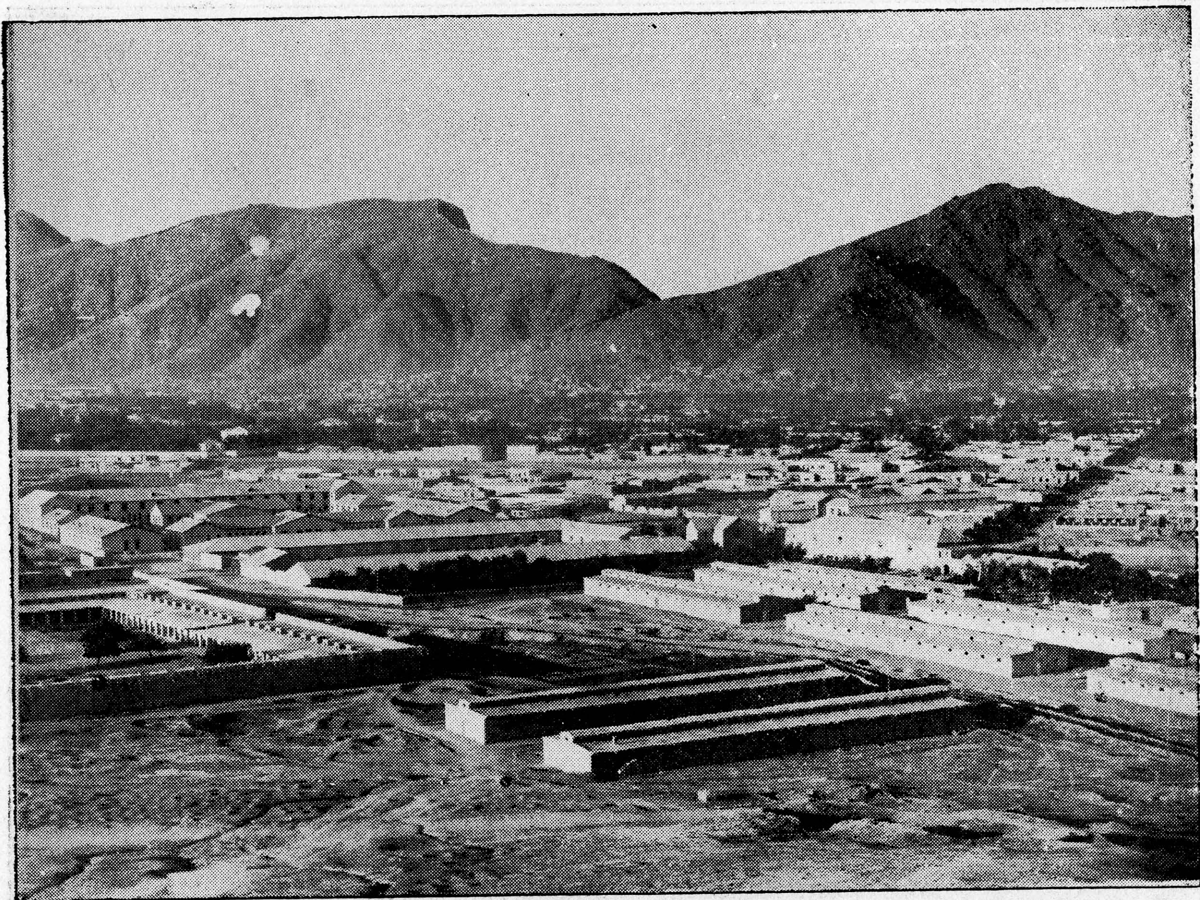
صدارت عظمی، لیسهٔ غازی، سفارت کبرای دولت فرانسه، مطبعه عمومی (طرف راست) سفارت کبرای ترکیه را گذشته بمیدان طیاره می پیوندد که چندین راه کوچك هم ازین جاده منفك وبشهرنو امتداد یافته. سیاحین محترم میتوانند بو کالت التجاری هند در کابل، سفارت ایران ووزارت مختاری دولت شاهی مصر، سفارت کبرای هندوستان وپاکستان هم برسند .

سرك دیگری که از چارراهی ده افغانان بطرف جنوب میرود ازبین بازار تنگ وقدیمی باد کانهای خورد تیپیك عبور (که هر گونه احتیاجات اهالی ازآن بدست می آید) نموده به سرك لب دریا می پیوندد .

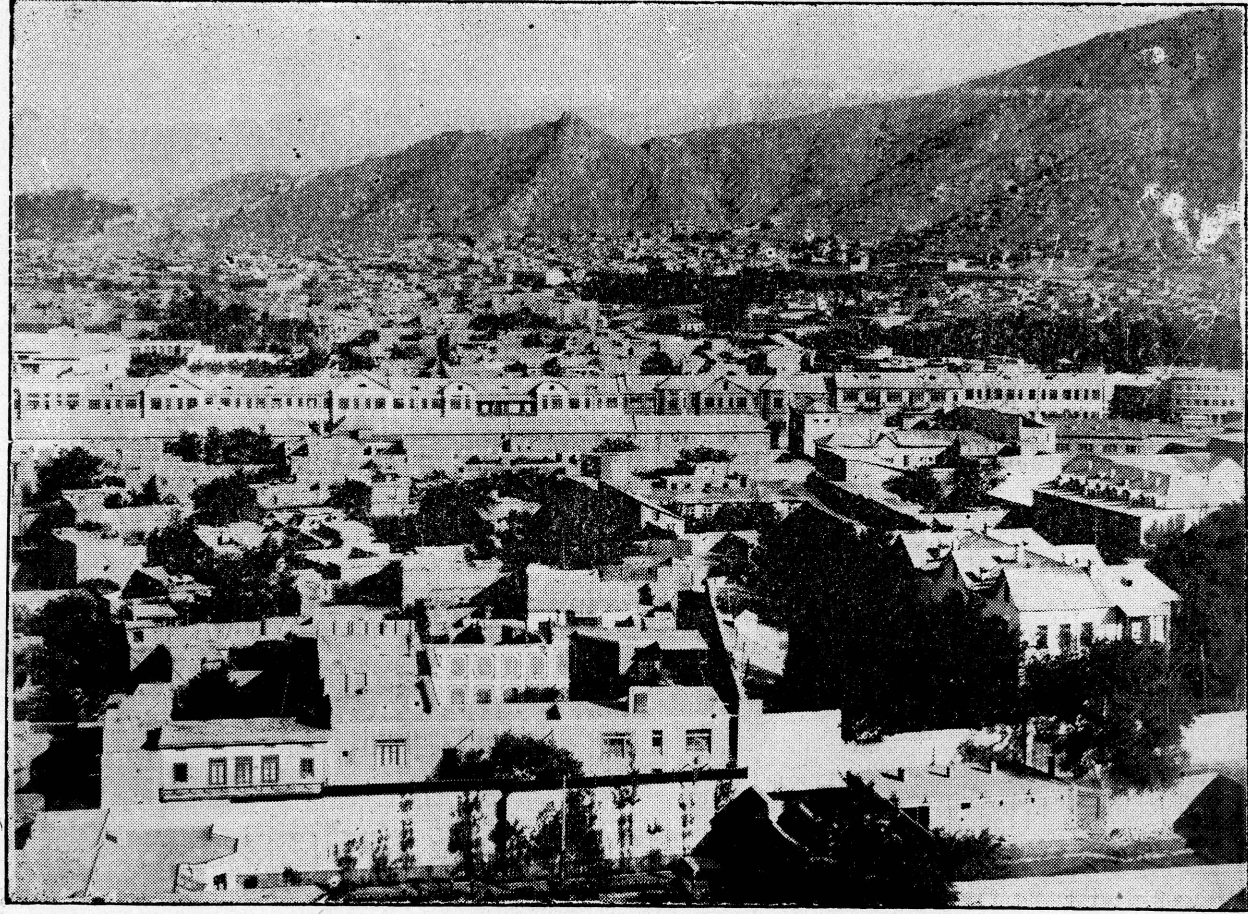
بر گردیم به میدان سینما وبازار شاهی که جدیدترین دکانهای کابل در آن واقع است و تاپل باغ عمومی که پل سادهٔ آهنی است امتداد یافته چاپخانه ها، مغازه ها، سلمانیها، خیاطهای خوبرا بیشتردرین جا می توان یافت . عمارت دواخانهٔ مرکزی، موسسهٔ دندانسازی هم در آخراین جاده واقع بوده در میدان پل باغ عمومی (که سابقا ستا سیون موتر های سرویس وگادیها بود) همه وقته نفوس زیاد شهر در تردد دیده میشود، بمقابل طرف جنوب عمارت وزارت صحیه، ریاست بلدیه، دائره نشریات رادیو و بطرف شرق آن و زارت مخابرات دیده میشود. رودخانهٔ کابل که باجریان غیر منتظم از بین کابل عبور میکند شهر را فی الواقع بدوحصه نوو قدیمی تقسیم مینماید . قسمت جنوب رامیتوان قسمت کهنهٔ شهر خواند وحصهٔ شمال راقسمت جدید آن، بهرحال شهر کابل کلکسیون اضداد محتوی زندگانیهای مختلف قدیم، جدیدومترسط است. بهردو طرف رودخانه کابل بازار های کشیده شده که طرف شرق ما را بداخله شهر، طرف غرب عمارابطرف (نوی کابل) میکشاند . از پل باغ عمومی هردو سرك کنار دریا ماراب بازار سرپل میرساند، سرك شمالی وجنوبی خط رود خانه را تعقیب وباخم وپیچ آن خم وپیچ مي یابد . جادهٔ جنوب تابازار سرپل عبارت از یك سلسله اپار تمانهای جدیداست، اما سرك شمالی را باوجودیکه اپارتمانهای جدیدالشکل احتوا کرده معهذا ازطرف چندسال قبل و چندان خوش آیند بنظر نمیخورد، اما کثرت خریداران و دکانهای خورد وبزرگ آن جالب توجه است . معاینه خانهٔ عمومی، ریاست روز نتون (حمایه اطفال) شرکت عمومی برق افغانستان (دبرشنا لوی شرکت) در عمارتهای دو منزله و ناظر بررود خانه یکی بعد دیگری قرار دارد . علاوه برین در همین جاده یك دوباسه جای دروازه های درآمد سرای هادیده میشود که بداخل آن تجارتخانهٔ قالین و دکانهای متعدد قالین فروشی وتخته های سر بسر قالین ها ی قشنگ نظر ر با ئی ذوات خا رجی و داخلی را مینماید . در عقب این جاده بازار تنگ و کهنهٔ خیابان قرار دارد که باد کانهای تنگ وتاریك آن نشان میدهد رونق آن در شکست است، درین بازار چینی فروشی، بوت دوزی ، بزازی وغیره و قسمت آخر

بازار که موسوم به کشمش فروشی است دکانهای فروش میوه باب وجود دارد که میوه ها بصورت خشك ویاتر در دکانها عرضه و ازین دکانها سائر دکاندار ان شهر میوه میگیرند که میتوان بازار مذکور را مندوی و یا مارکت میوه فروشی نامید . بازار کشمش فروشی که بجادهٔ کنار لب دریا منتهی و به بازار سرپل ملحق میشود بازار پست تنگ ، پائین تر ازان بزاز دوزان وپنبه گران، چای وقند فروشان اند که امتعهٔ او شان تقاضای اهالی راآمده مینماید، سرای تجارتی ومعروف زرداد درهمین بازارودرهروقت ازدحام عبورومرور اهالی مخصوصا هنگام عصروصبح بیروبار بحدی است که رفت وآمدرا برای عابرین مشکل میسازد. مسجد بزرگ ومعروف این شهر موسوم به مسجد پل خشتی درهمین جا واقع است که فیض و برکت آن زیاد نزدخاص وعام میباشد. درانجام این بازار تنگ که گلوی شهر میتوانش خواند بمیدان کم وسعت (که سر چوك می نامند) میرسیم . این میدان تقریبا شکل مثلثی رادارد در راس شمالی آن سرای تجارتی محمد قومی ودر راس شرقی آن راه چارچتهٔ معروف کابل است. دربین راس جنوب وشرقی بازارعطاری واقع شده که ازبس خرید وفروش مساله جات وتنگی بازار وازدحام خریداران هوای زننده وآمیخته با مساله دارد که تنفس راسخت میسازد. ازین راه بمندوی آرد ورنج وبعداً بشوبازار مرسد چارچتهٔ کابل که بازارهای قدیمی و مشتمل بر دکانهای کوچك پرمتاعیست که بعد ازهرچوك بیك چوك دیگری منتهی میشود که ازسر چوك تاپایان چوك چار بازار بپهم و دکانداران آن بزاز وزرگر- کلاه دوز و واسکت فروش وغیره است. درچوك سوم که ازدیگران کلانتر ووسیعتراست دورسته دکانهای دیگر ساخته شده که درآن دکانها اشیای کهنه ومستعمل رابفروش رسانیده معروف به کهنه فروشی واین رسته هارا به سه بازار قسمت کرده اند که درقسمت وسطی راه ازان راساً میگذرد. عقب دکانهای کهنه فروشی بازار پوستین دوزی است که تجار پوستین به انواع واقسام پوستین مصروف دادوستدهستند، بمقابل این بازار آئینه فروشی است که درآن انواع آئینه ها، شیشه ها فروخته میشود، پس از پایان چوك بازار مسگران شروع میشود در وسط این دو بازار سرای های تجارتی ودکان سیمساری است که ازان گذشته دکانهای مختلف وقدیمی عرض اندام مینماید که امتعهٔ آنها برای رفع احتیاجات اهالی باشد وازین جا که بگذریم بازار های را که بعدا تماشا مینمائید مسگری، چار سوق، ریکانه سراجی - موچی پره - آهنگری- خورده فروشی، تخته پل، شوربازار، کتاب فروشی است که این بازارها راه عبور و مرور عمومی وبعد از یك دورهٔ بیضوی الشکل دوباره به تیلی گذر و سرچوك مپیوندد. سراجی، جایگاه سیمساران-موچی پره، دکانهای بزاز دوزان است درآهنگری اسباب وآلات آهنی وطنی مانند بیل، تبر- وامثال آن رامیسازند، درخورده فروشی آهنجامهٔ تعمیر فروخته میشود وشوربازار دکانهای فروش اشیای مختلفه دارد . بازارچارچته،

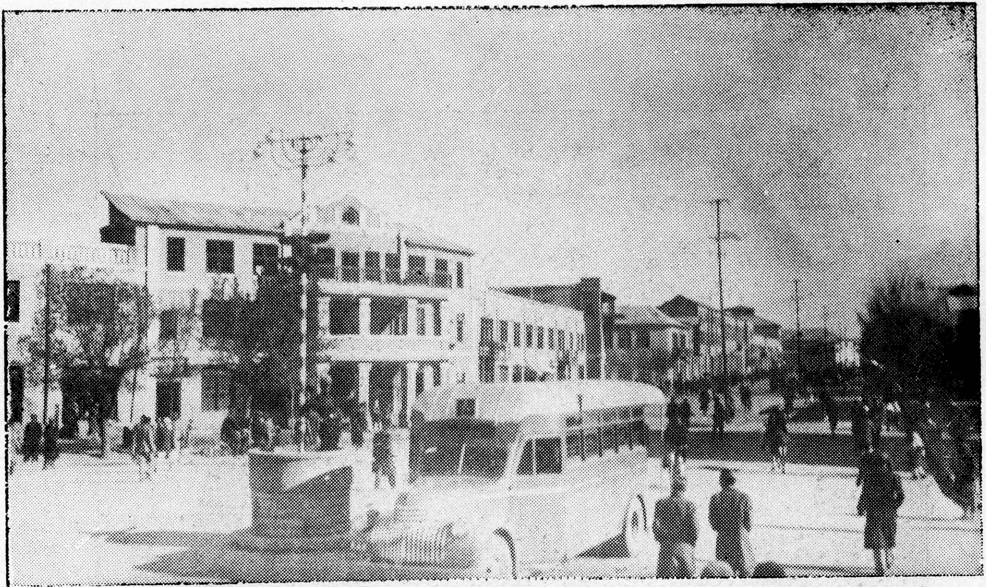
از مناظر و عمارات کابل

منظرهٔ عمومی شهر کابل

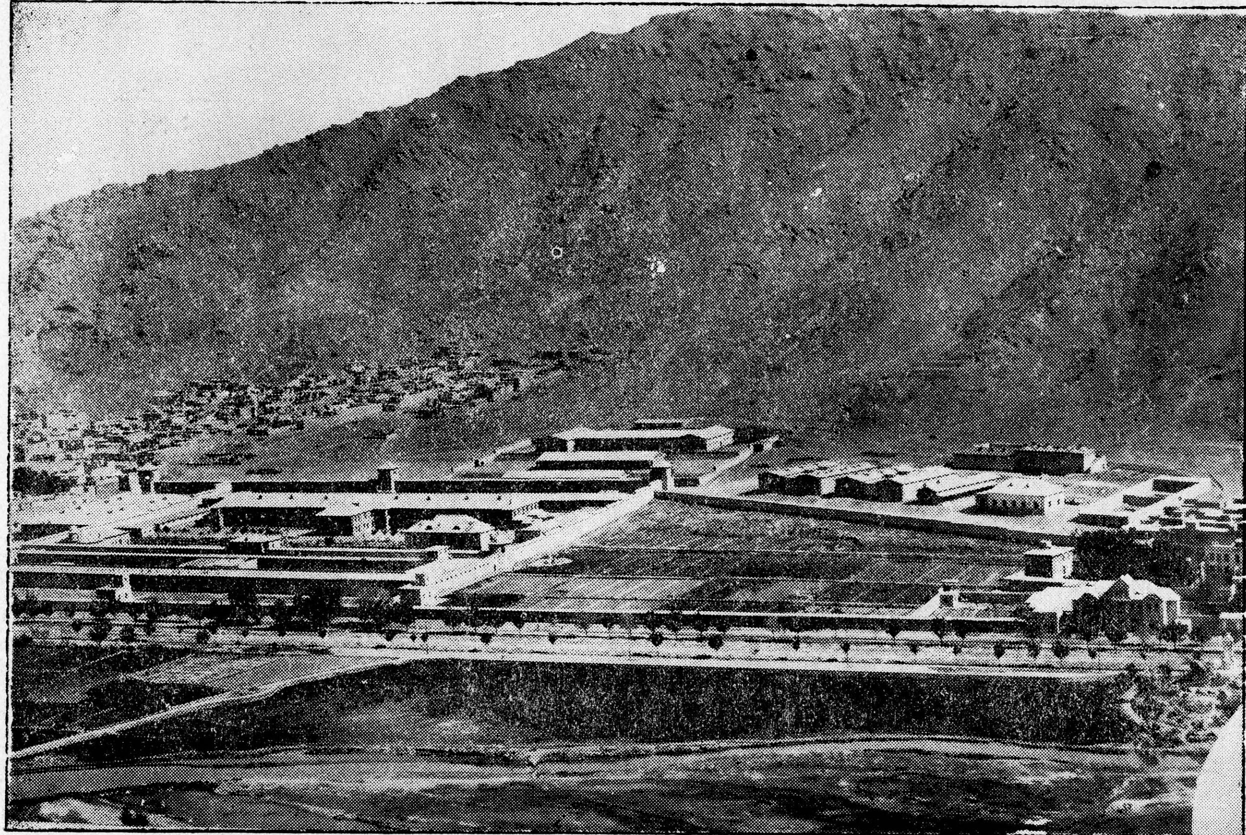
پانوراما های عمومی کابل

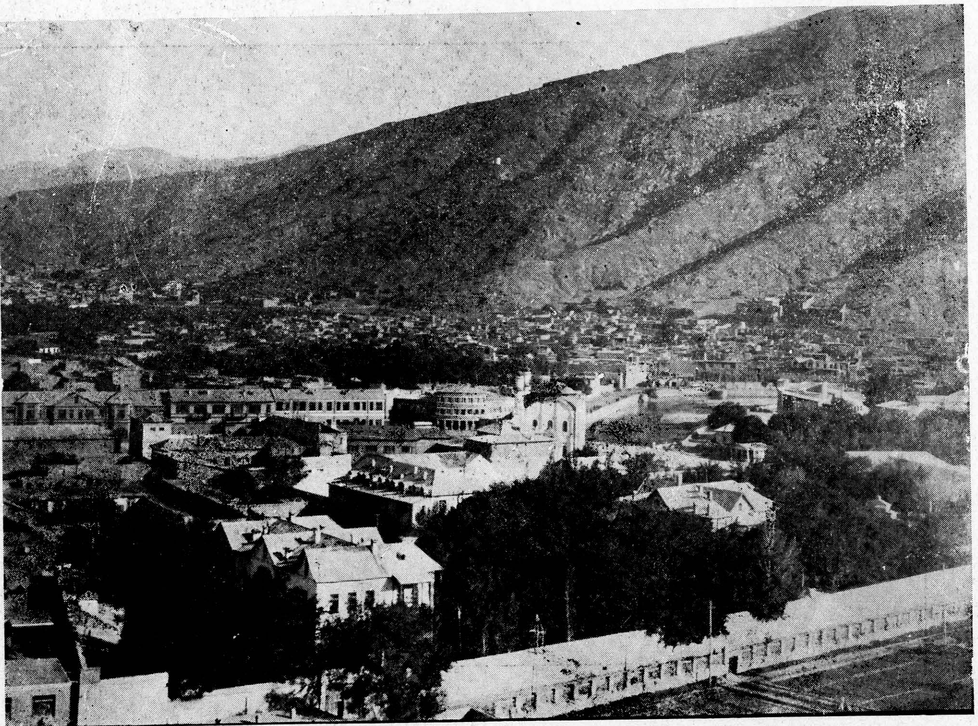
جادهٔ شاهی کابل

عمارت کلوپ عسکری در کابل

یکحصه از محبس دهمزنگ در کابل

از منظرهٔ کابل : دور نمای جادهٔ باغبانکوچه

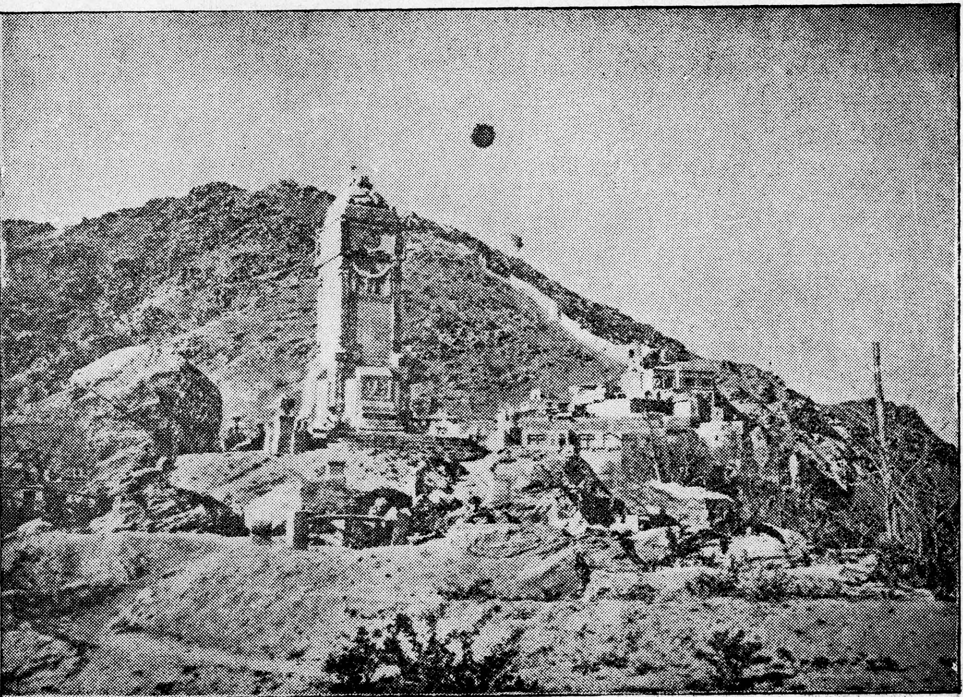

پانوراماى كابل

مشهور کابل از آثار علیمردانخان صوبه‌دار کابلی‌است که درعهد شاه جهان بنا گردید درین نزدیکی‌ها ازطرف بلدیهٔ شهرچته‌های آن برداشته شده‌است. شوربازار بازار بسیارقدیمی کابل و مسجد علیا که سابقا به مسجد اورنگ زیب شهرت داشت و اورنگ زیب پادشاه مقتدر مغولی هند آنرابامسجدگذری واقع بازار سراجی‌بناکرده نیزدرهمین بازار است . شوربازار ازتخته پل با بالاحصار (قلعهٔ شاهی سابق) وصل وبواسطهٔ ازدحام‌وگرمی سود و سودا این نام را بخود گرفته بود، تخته‌پل‌که شور بازار رابا بالا حصار وصل میکرد جسری بود که در هنگام ضرورت برداشته وقلعه شاهی بالاحصار در هنگام خطر در بین خندق پهناور اطراف قرارگرفته از دستبرد محفوظ میماند ولی‌حالاآن بازار تقریبا وضع متروکی را بخود گرفته‌است، بازارکفش دوزی که دروسط شور بازار قرار داشت (حالا بجز نام نشانی ازان باقی نمانده) مرکز عمدهٔ تهیهٔ کفش های ساخت کابل و در بازار های هندوستان ارمغان قشنگی بود اما امروز (آن قدح بشکست وآن ساقی نماند) . تااینجاسیاح عزیزومسافر محترم ما باصطلاح اهالی کابل یك چکردورهٔ بازار های مهم کابل راطی وحالا اگربه پل باغ‌عمومی برگشته روبطرف غرب برویم ازپل باغ‌عمومی بطرف غرب نیزبه هردوسمت رودخانه سرك کشیده شده که در سمت شمال عموما تجارتخانها و دکانهای خیاطان و در سمت جنوب لیسهٔ حبیبیه‌و دکانهای کلاه دوزان و خیاطان است. لیسهٔ حبیبیه یکی از مکاتب متوسطهٔ قدیمی شهر و قرارمعلوم ما در مکاتب عصری وطن ماست . در خاتمهٔ هردو بازار مسجد قشنگ شاه دوشمشیره علیه الرحمه با منارهای بلند و وضع مقبول خود عرض اندام میکند که بطرف راست‌آن‌یعنی شمالی سرك زیارتگاه شاه دوشمشیره علیه‌الرحمه‌وعقب‌زیارت وزارت‌مختاری‌های دولت جمهوری چین وایطالیا و جادهٔ باریکی که از پهلوی آن بطرف کوه آسمائی میرود ما رابه نخاس وبالا کوه ده افغانان کابل رهبری میکند . درانجام سرك جنوبی سفارت کبرای دولت جمهوری، اتحادیهٔ شوروی دربین باغ معروف جهان آراء که از باغهای تاریخی کابل است جادارد. جادهٔ که ازپهلوی سفارت شوروی ورودخانه میگذرد به‌چنداول وگذرگاه میرود . اما سرك شمالی آن بعد از زیارتگاه شاه دوشمشیره رحمة‌الله‌علیه ازجلولیسهٔ نجات (بطرف جنوب)مکتب میخانیکی، شرکت قندوپطرول وشرکت سرویس (بطرف شمال) گذشته بفابریکهٔ حربی که قدیمترین فابریکه های ماشینی کابل بوده وبه ماشینخانه مشهوراست (آلات‌حربی دران ساخته‌میشود) میرسیم که‌درعقب‌آن فابریکهٔ پشمینه بافی کابل وازپشم محصولات وطن قماشهای مختلف پشمی میبافد قرار دارد وبمقابل‌آن یعنی(بطرف چپ) شفاخانهٔ بلدی معروف بشفاخانهٔ گذرگاه هم واقع بوده این جاده معروف بجادهٔ سپه سالار است، که درانتهای آن عمارت‌منفرد وبرنده‌داری که‌ازدو

طرف آن سرك میگذرد و دروسط راه قد علم مینماید عمارت مذکور مخصوص کتابخانهٔ ریاست مطبوعات بوده درعقب آن پل‌سنگی موسوم به پل «هارتن» ساخته شده که مسافر را بطرف گذرگاه وباغ معروف بابرشاه رهبری میکند . سرك دیگری که از مقابل عمارت مذکور میگذرد به ده مزنگ و کارتهٔ ٤ که محله چهارم شهر نوی کابل است میرسد . این سرك درحالیکه از پهلوی منار یادگار (علم وجهل) ومحبس‌عمومی میگذرد از دوپهلو منار یادگار (عبدالوکیل خان شهید) را دربر گرفته ازآنجاروبطرف‌جنوب ازجوارفابریکهٔ بزرگ حجاری ونجاری گذشته بقصر بزرگ ومعروف « نوی کابل » که فعلا مرکز وزارت خانه های کابل پارلمان، اعیان وباغ عالیشانی است بخط مستقیمی میرود کەدرینجا مسافر محترم‌میتواند وزارت اقتصادملی، وزارت فوائد عامه ومهمان‌خانهٔ دولتی - موزیم کابل- وفابریکهٔ گوگردسازی را هم پیدا نماید .

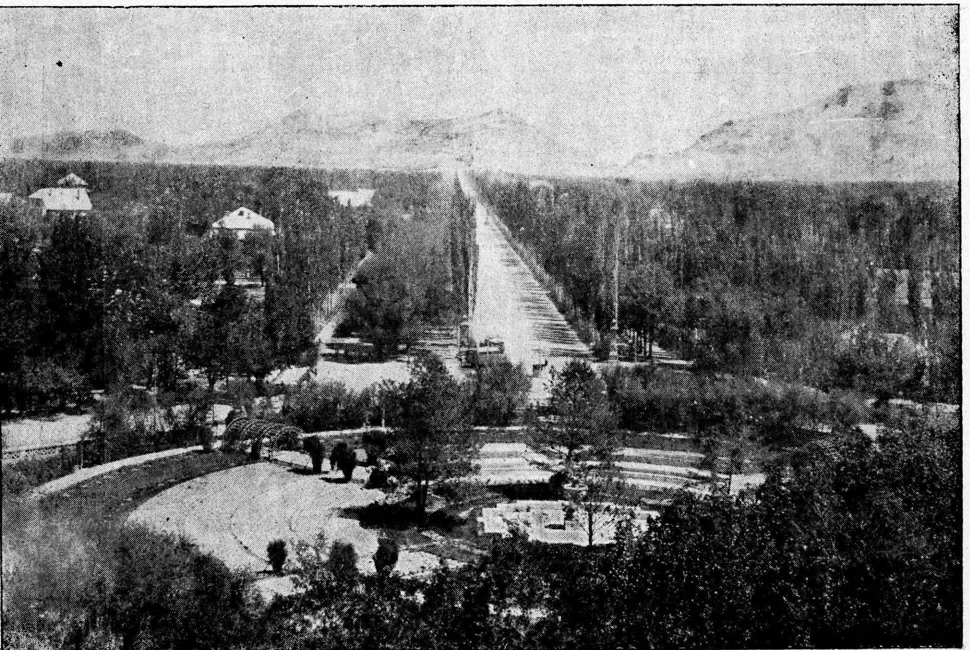
سرك مقابل منار یادگار عبدالوکیل خان یعنی سرك غربی ازبین بازار طرز عتیق دهمزنگ عبور واز جلوستاسیون برق کارتهٔ ٤، دیپوی‌ادویه و لیسهٔ دارالمعلمین گذشته راهی بطرف قندهار وراهی بطرف پغمان میرود که ازان راهی بطرف فاکولتهٔ طب، شفاخانهٔ علی آباد-شفاخانهٔ عقلی وعصبی وتربیه‌خانهٔ حیوانات جدا میشود . مشاهدمحترم وقتا ازعمارت مخصوص کتابخانهٔ مطبوعات ببالا میرود جائی میرسد که از طرف شمال دنبالهٔ کوه آسمائی واز جنوب دنبالهٔ کوه شیر دروازه بادیوارهای مارپیچ گلی که بربالای آن بصورت حیرت آوری ساخته شده وبارى ديوار شهر را تشکیل میداد بهم خیلی نزدیك میشود ، تماشای این دیوار ها واستحکام آن یکبار انسان را دو هزار ویا هزاروچارصد سال قبل برده کابل را دربرابر هجوم حمله آوران ازدیدهٔ تاریخ نگاه‌میکند . علاوتا لین‌دوانی‌برق بربالای کوهای مذکور که تازه ازطرف بلدیه شهر وشرکت تنویرات بعمل آمده است‌شام گاهان الی الصباح چراغهای روشن آن بر قشنگی طبیعی شهر افزوده مسافرین را که از راه هوا بکابل می‌آیند‌پذیرائی وراه بلدی خوبی مینماید . رود خانهٔ کابل از بین این تنگی میگذرد و دیوار های کوه از هردو طرف تا دامنهٔ خیلی پایان هنوز استوار است که قسمت های پائین آن دراثر مرور زمان ازبین‌رفته ازجمله هفت دروازهٔ کابل دو دروازه که عبارت‌ازدروازهٔ دهمزنگ ودروازه گذرگاه باشد درهمین‌منطقه‌و دروازهٔ دهمزنگ بطرف شمال رودخانه زیر بوزهٔ کوه آسمائی، دروازهٔ گذرگاه بطرف جنوب وزیر بوزهٔ کوه شیر دروازه واقع بود.وقتی ازین تنگنا گذشتیم وادی خرم وسرسبز چهاردهی دربین یك‌دائره دیوارهای طبیعی کوهها جلوه افروز میشود این وادی که عرض ۸ میل وطول ۱۲ میل دارد بقدری سرسبز وشاداب است که امتیز باغ و غیر باغ را نداشته میتوان همهٔ آنرا یك قطعه باغ

منار علم و جهل در دهمزنگ کابل

اتن ملی درمقابل کمپ والاحضرت غازی صدر اعظم بروز میلهٔ قلبه کشی

یکحصه از باغ نوی سابل و سرکیکه دهمزنگ را به قصر وصل می کند

یادگار عبدالوکیل خان شهید دردهمزنگ

بسیار بزرگ خواند . درگوشهٔ شمال شرقی این وادی شاداب باغ بابر شاه ودرشرق باغ معروف چهل ستون ودرجنوب شرقی باغهای معروف وخوش آب وهوای گلباغ وقوع دارد دروسط قصر معظم نوی کابل ودرعقب آن بفاصلهٔ تقریبا دو کیلو متر قصر بلند پایه که بر تپهٔ تاج بیگ ناظر این وادی شاداب و خرم است بنا یافته در پای قصر بزرگ موسسات دولتی دیگر که ازآنجمله موزهٔ کابل که مخصوص سیاحان محترم خارجی قابل تماشا میباشد وقوع دارد . نوی کابل در همین وادی شاداب واقع است که محهٔ چهارم (کارتهٔ ٤) آن آباد وبقیهٔ آن نیز زیر نقشه وتعمیر بوده درشرف آباد شدن است .

و - موسسات عرفانی کابل : کابل چون مرکز افغانستان است لذا موسسات عرفانی مملکت دران موجود است که ما ذیلا بشرح آن میپردازیم :

۱- پوهنتون کابل - (پوهنتون): افغانستان درساحهٔ علم وعرفان وداشتن دانشمندان فضلا وشعرای زیاد درقرون قدیمه ومتوسطه خیلی ها غنی وثمر وتمند بوده علما و فیلسوفان بزرگ این وطن درسر تا سر آفاق شهرت و کتب خانه های علم ازثروت های معنوی این کشور براست . امادر قرون اخیره نظر به بحرانهای سیاسی علم وعرفان درین مملکت رو بضعف نهاد ولی از چهل و چندسال باینطرف طوری که قبلاً ذکر گردید اساس معارف باصول عصری وسیستماتیك آغاز یافته مکاتب ابتدائی با تعلیم جبری در هر طرف مملکت تاسیس و سپس مکاتب رشدی واعدادی بوجود آمد تا اینکه بنیهٔ تعلیمی و فارغ التحصیلان اعدادی بجائی رسیدند که لازم شد شعبهٔ از تحصیلات عالیه باز شود . همان بود که در سال ۱۳۱۱ ه - ۱۹۳۱ ع (یعنی عصر نادر شاهی) نخستین پایهٔ یونیورستی کابل نهاده فاکولتهٔ طبی کابل تاسیس شد درسال ۱۳۱۷ - ۱۹۳۸ (یعنی درعصر اعلیحضرت المتوکل علی الله محمد ظاهر شاه) فاکولتهٔ حقوق وعلوم سیاسی ودرسنه ۱۳۲۲ ه - ۱۹٤۳ ع فاکولته سیانس ودر سال ۱۳۲۳ - ۱۹٤٤ ع فاکولتهٔ ادبیات تاسیس گردید . وجود این فاکولته ها مساعده نمود که دولت افغانستان بفکر نهادن قدمی بزرگتری یافتد وبنیاد یونیورستی کابل را بگذارد بدین قرار درسال ۱۳۲۵ - ۱۹٤۵ محفل بزرگی برای تاسیس یونیورستی کابل گرفته شد، برطبق اصولنامه که دارد این یونیورستی (پوهنتون) که دارای فاکولته ها (پوهنځی) های ذیل است :

۱ - فاکولتهٔ سیانس - ۲ فاکولتهٔ ادبیات وفلسفه - ۳- فاکولتهٔ طب وشعب و فروع آن ٤ - فاکولتهٔ حقوق وعلوم سیاسیه واقتصادیه افتتاح گردید .

علاوه بران موسسات عرفانی ومسلکی ذیل هم در دائرهٔ یونیورستی کابل شامل شده میتواند:

۱ - دارالمعلمین های عالی -۲- مدارس صنایع نفیسه - ۳ دار العلوم عربیه .

ممکن است یونیورستی کابل عندالاقتضاء مدارس وشعبات مسلکی دیگری هم دائر کند . یونیورستی کابل دارای شخصیت حقوقی بوده نمایندگی آن بعهدهٔ رئیس پوهنتون است و ازلحاظ اداری ومالی مستقل وفعلا مستقیما نزد وزیر معارف مسئول است .

۲ - یونیورستی حربی : (حربی پوهنتون): یونیورستی حربی برای تحصیلات عالی حربی وشقوق مختلفهٔ حربی در بالاحصار کابل تاسیس شده است، که شاگردان دران بعد ازطی دورهٔ لیسهٔ حربی شمولیت ورزیده بتحصیل عالی حربی اشتغال می نمایند هرچند تمام شعبات آن هنوز تکمیل نشده اما درتربیهٔ اردوی افغانستان وپیشرفت فنون عسکری رول بزرگیدارد، فارغ التحصیلان این پوهنتون ازچندین سال است که شامل خدمت اند .

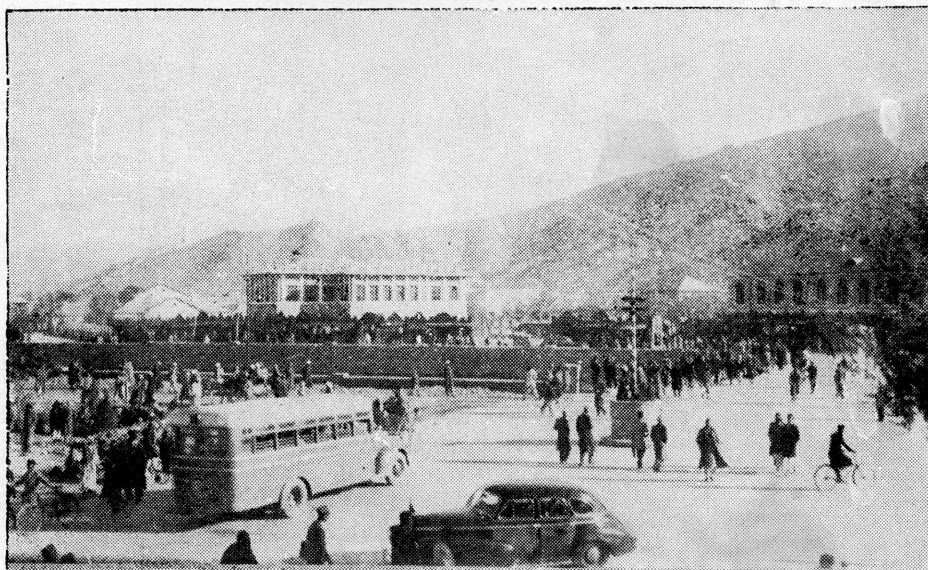
۳ - ریاست مطبوعات : دولت افغانستان برای ترویج و ترقی علوم وتربیهٔ افراد مملکت تنها بوزارت معارف وتحصیلات سیستماتیك اکتفا نکرده ریاست مطبوعات را تاسیس نمودتا جمعیت موجوده را زیر تاثیر وتبلیغ علم ودانش قرار دهد این ریاست از سال ۱۳۱۸ شروع بکار نموده شعبات عمدهٔ این ریاست عبارتست از :

الف- نشریات:- مدیریت عمومی نشریات ناظر وکنترول جمیع نشریات کشور است تا در پیشرفت وترقی ذهنی افراد مملکت مفید وممد باشد. جرائد ومجلات را درامور مربوطهٔ شان معاونت ودر ارتباط شان باجرائد ومجلات خارجی سهولت بهم میرساند تهیه، چاپ ونشر کتب مفید حیاتی ازطرف دولت بدست این شعبه‌است که همه ساله در تهیه کتب (بصورت تالیف وترجمه) انعامات وتشویقات را زیاد میکند. بوجود آوردن کنفرانسها وخطابه هادر مجامع‌عام ومراقبت وکنترول مجادله با بیسوادی وتاسیس کورسهای‌مجادله با بیسوادی از وظائف عمدهٔ ریاست‌مطبوعات‌شمرده میشود. علاوتا این موسسه برای معرفی افغانستان درخارج وظیفهٔ بزرگ دیگری بدوش‌دارد وبان‌مشغول‌است، امتیازتاسیس ونشر اخبار ومجلات ازین شعبه داده میشود .

ب - پشتو تولنه: این موسسه که‌در حقیقت انجمن ادبی کابل است شعبهٔ از اکادمی‌افغان میباشد وظیفهٔ این موسسه احیا وترویج وتعمیم زبان پشتو ، جمع لغات وآثار واشعار و مراقبت کورسهای زبان پشتوست این موسسه ازروز تاسیس تا کنون درین وظیفه جدیت زیاد نموده کتب ورسائل، کتب لغت وغیره نشرنموده است. مجلهٔ کابل که‌قبلا بزبان‌فارسی وپشتو نشرمیشد فعلا ازطرف این موسسه‌بزبان پشتو انتشار می‌یابد . شعبهٔ‌ازین‌موسسه مصروف‌جمع آوری لغات واصطلاحات زبان‌های محلی افغانستان مانند پشهٔ، نورستانی وغیره‌است. سالنامهٔ کابل که ازسال ۱۳۱۱ تاکنون مرتباحاوی یك سلسله معلومات خیلی مفید درخصوص افغانستان است ازخدمات برجستهٔ‌این موسسه شمرده میشود .

پل پیاده رو بر دریای کابل درحدود اندرابی

ایستگاه پولیس ترافیک درحدود پل باغ عمومی کابل

ار منظرهٔ عید اضحی در مسجد عید گاه کابل

ج- انجمن تاریخ : انجمن تاریخ که شعبهٔ دیگری از اکادمی افغان است ازسال ۱۳۱۷ مصروف جمع وتحقیق تاریخ مملکت است مقالات ورسائل زیاد در موضوعات مختلفهٔ تاریخ وطن ازقلم منسوبین این شعبه نشرشده وروشنی های زیادی در تاریخ مملکت افگنده است وظیفهٔ اصلی این شعبه علاوه برنشر آثار و مقالات تاریخی (عمومی وخصوصی) تهیه وجمع وترتیب دورهٔ مفصل تاریخ افغانستان است که این شعبه تاکنون به نشر دوجلد وقسمتی از جلد سوم آن درتاریخ قدیم افغانستان موفق گردیده علاوتاً مجله آریانا که بنام قدیم این وطن تاسیس شده نشریات خودرا بیشتروقف مقالات تاریخی وروشن کردن زوایای تاریک گذشته ساخته‌است این مجله بزبان فارسی نشر میشود .

د- آریانا دائرةالمعارف : شعبهٔ دیگر از اکادمی افغان که مصروف تهیه ونشر آریانا دائرة المعارف افغان بهمکاری علماء و فضلای مملکت میباشد از چندین سال است که به تهیه و جمع مواد آن بزبان فارسی وپشتو پرداخته است وظیفهٔ عمدهٔ این موسسه آنست که علاوه از نشر معلومات مفیده باین ذریعه اعلام تاریخی و جغرافیائی وطن را مشرحتر بچاپ برساند نشرات آن بصورت مجلات سه ماهه است که از جمع نمودن آنها آریانا دائرة المعارف بوجود می آید .

هـ - کتابخانه ها : ریاست مطبوعات علاوه ازسائر نشریات وخدمات، بتاسیس یك کتابخانهٔ منتظم نیز پرداخته که قرائت خانهٔ آن همه روزه برای استفاده کنندگان باز است. گرچه این کتابخانه هنوز ابتدائی است ولی چندین هزار جلد کتاب بزبانهای مختلف وعلوم مختلف دارد . همچنین کتابخانهٔ وزارت معارف که ذخائر بیشتر دارد مرجع اهل علم وتتبع شمرده میشود. این دو کتابخانه علاوه از کتابخانهای مکاتب وفاکولته هاست چه آن کتابخانه ها خاص تر وبیشتر مخصوص منسوبین خود همان فاکولته ها ومکاتب است .

و- رادیوی کابل : در کابل فعلا یکدستگاه موج متوسط بقوه ۲۰ کیلوات موجود است که ازطرف ریاست مطبوعات اداره میشود . مقصد عمدهٔ این موسسه نشر مسائل ضروریه وعام‌المنفعه وهدف آن بلند بردن سویهٔ معلوماتی عوام‌است پروگرام نشریاتی: معلومات در اطراف تاریخ‌وجغرافیا- زراعت- تجارت- صناعت- امور جاریهٔ کشور- خبرهای جهان- تبصره ها برجریانات سیاسی عالم‌وشنواندن موزیك وطنی‌وخارجی است . دستگاه های صوت پراگنی آن در مراکز عمدهٔ ولایات موجود وتوسط لودسپیکر ها دراطراف واکناف مملکت نشریات آن شنوانده میشود . ستودیوی آن درمرکز شهر ومقابل پل‌باغ عمومی‌است ولی برودکاستنگ هوس آن دریکه توت میباشد . مردم افغانستان دلچسپی زیاد به شنیدن نشریات این موسسه

دارند وهم درنظر است تادستگاه های قوی‌تر موج متوسط وموج کوتاه بکار انداخته شود وبتواند صدای خود را تادورترین نقاط جهان برساند .

ز- موزیم کابل : رسما در سال ۱۲۹۷ در باغ بالا تاسیس شد وامروز در نوی کابل در نزدیکی قصر بزرگ وزارت خانه ها عمارت معین دو منزله دارد، بوزارت معارف مربوط وعملا موزه رابدوحصه اتنوگرافی وباستان شناسی تقسیم نموده اند . موزیم کابل ازنقطهٔ نظر علماء باستان شناسی یکی از موزیم های مهم وقابل توجه آسیاست که ثروت آن بالخاصه درآثار ومجسمه های گریکو بودیك آنرا دردنیا نیز ممتاز ساخته است . حفریاتی که درین سالهای آخر توسط هیئت فرانسوی شده است سرمایهٔ معنوی موزهٔ کابل را زیاده تر کرده حفریاتی که‌درهده، بگرام - پایتاوه - تپه‌مرنجان - بامیان - کوتل خیر خانه -تپه خزانه، نجراب - لوگر- غوربند، فندقستان وغیره نقاط مملکت‌شده است آثاری‌بدست داده که‌ذخیره آثارقبل از اسلام موزیم کابل را وسعت بخشیده واین آثار بقدری است که سیاحین ومدققین خارجی که به افغانستان آمده آنها را ملاحظه کرده اند باتعجب وحیرت باین سر مایهٔ مدنی افغانستان دیده‌اند . آثار اسلامی موزهٔ کابل نیز ازحیث قیمت و اهمیت مخصوصاً در شق صنایع نفیسه (خطاطی- رسامی - تزئینات) وسکه ها آلات وادوات فلزی قابل اعتناست، کتابخانهٔ قشنگ آن دارای کتب خطی که بعضاً منحصر بفردست میباشد .

ح - موسسهٔ انجمن خیریهٔ نسوان :

برای بلند بردن سویهٔ حیاتی طائفهٔ نسوان افغانی در کابل موسسهٔ نسوان تشکیل شده که شعبات‌مختلف‌ازقبیل کورسهای‌دوخت‌،زبان‌وپرستاری وغیره دران تاسیس گردیده ، خانم‌ها بصورت مجانی وبادای فیس عضوآن شناخته شده‌اند هدف‌اصلی‌آنها آشنا ساختن اوشان‌است بوظائف حقیقی و زندگی نوین عصری وترتیب منزل وبچه داری وغیره،روز بروز کار این موسسه در ترقی وحرکت و جنبش خوبی در زنها دیده میشود،ممکن است با پیشرفت و ترقی این موسسه شعبات آن در شهرهای دیگر افغانستان نیز دائرگردد و خانم های افغانی فعالتر و عملا بساحهٔ حیات داخل گردیده رول های خوبی را بیازند .

ط - موسسه روز نتون (حمایهٔ اطفال) : تاسیس موسسهٔ جهت حمایهٔ اطفال افغانی در افغانستان از زمان سلطنت امیرحبیب الله خان شهید که بنام (یتیم خانه) یادمیشد روی کار گردیده است . مگر درعصر امانی که موسسهٔ مذکور برطرف گردیده بود - دوباره در زمان سلطنت اعلیحضرت نادر شاه شهید این موسسهٔ به نام (دارالایتام) افتتاح و یك عده اطفال بی بضاعت و یتیم را که از طرف حکومت تامین حیات اوشان میشد ، در موسسه مذکور جمع

اطفال مشمولین ور کتون (کودکستان) درانثنای تفریح به سپورت تشویق میکردند .

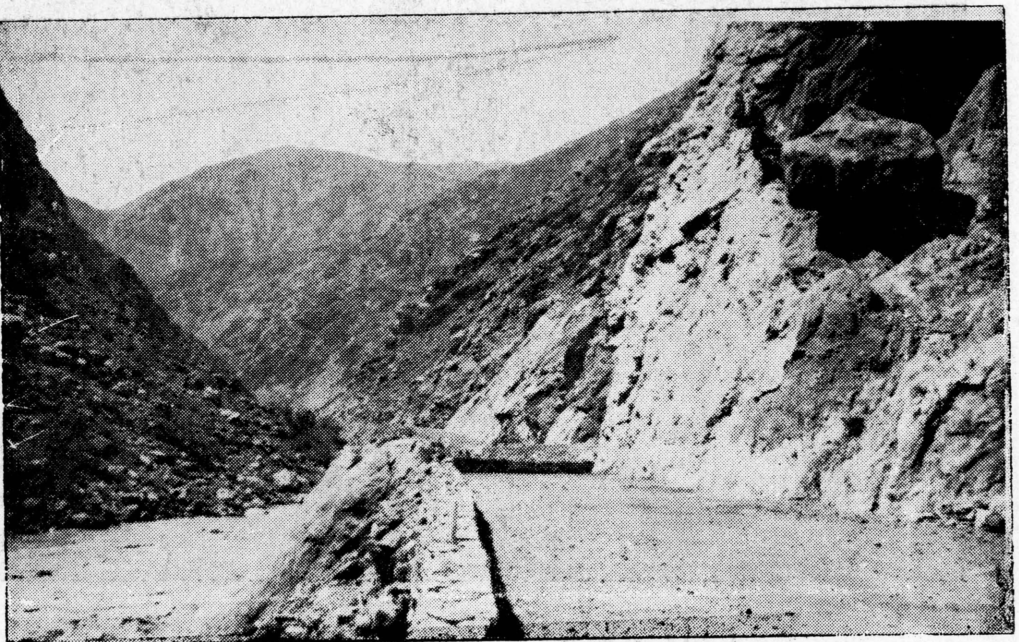
از مناظر جشن اطفال در کابل

منظرهٔ داخلی موزیم درنوی کابل

عمارت باکتورلوجی در نوی کابل

یک حصه ازسرک تنگی ابریشی (مربوط ولایت کابل)

دریای کابل در حصهٔ سروبی(مربوط ولایت کابل)

وعلاوتا به تعلیم و تربیهٔ او شان در داخل موسسه میپرداختند . چون به مقتضای وقت که باید موسسه مذکور یك صورت عصری رابخود میگرفت در جوزای ۱۳۲۷ حکومت متبوع ماموسسهٔ مذکوررا بنام ریاست (روزنتون) افتتاح وشعبات داخلی آن راوسعت کافی بخشید. علاوتا به جمع آوری اعانه هم داخل اقدامات گردیدند که در حال حاضر بواسطهٔ کم بضاعتی خود ریاست روزنتون در نظر دارد تا طلبای معارف و اطفالی را که مشکوك مرض سل وغیره میباشندتحت تداوی ومراقبت گرفته برای مساعدت و کمك بهاطفال غریب و بی بضاعت توسط ریاست بلدیهٔ شهریك اندازه پول راتخصیص داده اند تا ریاست بلدیه بتواند ازان اطفال در موسم سرما دستگیری وعلاوتا درنظر دارند تا برای اطفالی که در کودکستان تحت تربیه گرفته شده اند ماکولات - ملبوسات - اسباب بازی وتعلیمات ابتدائی؛ کندرگارتن (باغچه های مخصوص اطفال) راتهیه نموده برای پریوانتوریم ها بستره وسامان تربیوی وصحی وغیره راآماده گردانندوهم بعد ازتهیهٔ این همه لوازمات درمرکز ریاست روزنتون درنظر دارد درصورت داشتن سرمایهٔ کافی در شهر های دیگر افغانستان نیز تاسیس همچه موسسه ها شروع شود تا اطفال امروز وطن را بتواند مردان قوی فردا بار آورد .

ی - موسسه خیریهٔ کودکستان (ودوکستون) : اگرچه موسسهٔ کودکستان جزء موسسه حمایهٔ اطفال (روزنتون) میباشد مگر بواسطهٔ که فعلا در مرکز سلطنت موسسه کودکستان افتتاح گردیده یك عده اطفال راکه سن شان بین دو ونیم وهفت سال میباشد در موسسه زیر تربیه گرفته پروگرام داخلهٔ آن جدا گانه است مگر برای مزید معلومات ابنای وطن و دوستداران نوع بشر تنها به تحریروتوضیح مرام موسسهٔ مذکورا کتفا نموده ذیلا مینگاریم.

مرام و مقصد کودکستان :

۱ - آماده ساختن اطفال برای حیات متحد و اجتماعی .

۲ - تزریق پرنسیپ های اخلاقی و فرمانبرداری و صحی به اطفال .

۳ - مساعد نمودن تدریجی دماغ و مغز اطفال برای تعلیم و تربیه .

٤ - موقع دادن برای غریبی وکار بماوران بی بضاعت ودارای اطفال متعدد درصورتیکه خاطرشان از طرف اطفال شان جمع و آسوده میگردد .

٥ - کنترول اساسی صحی طبقهٔ اطفال که افراد آتیهٔ فعال جامعه محسوب خواهند شد .

٦ - فهماندن وطریقهٔ نشاندادن به مادران طرز تربیهٔ اطفال شان .

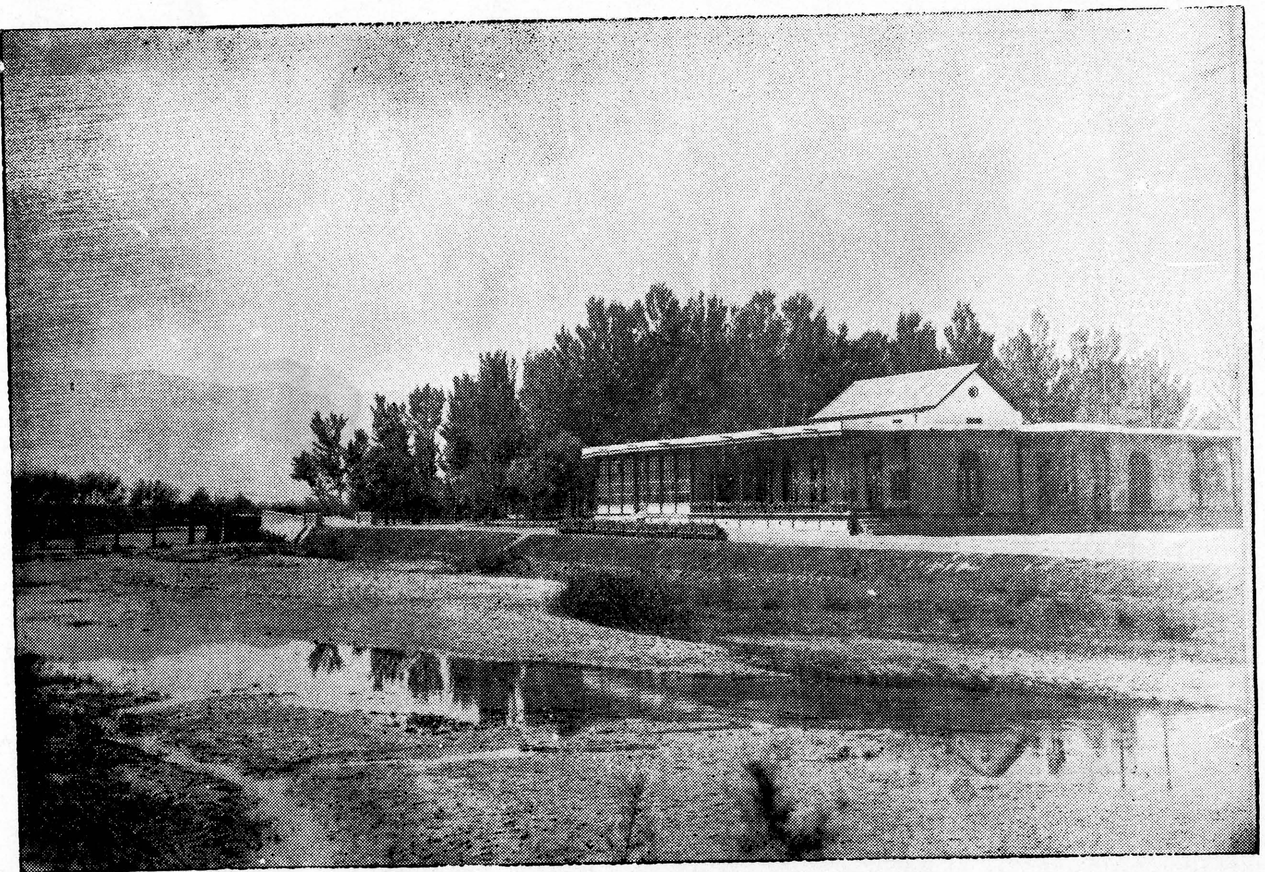
۷ - تهیه نمودن استراحت وآفتاب وفرحت برای اطفالی که مجبوراً دریك محیط وفضای حزن آوری امرار حیات نمایند .

این بود مرام و مقصد موسسه که به‌اساس آن مامورین کودکستان سعی دارند اولاد این خاك مقدس را تربیه نموده به آرامی و سعادت آتی شان توجه نمایند .

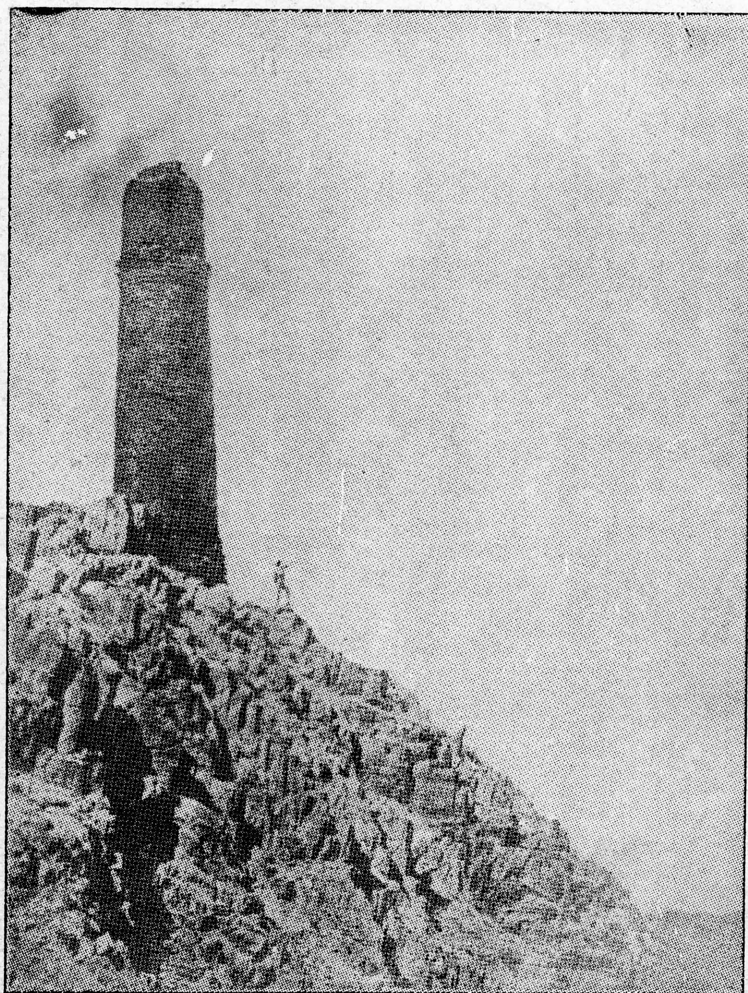
ك ـ موسسات صحی کابل : مرکز عمدهٔ موسسات صحی وزارت صحیه است که برای ادارهٔ صحی مملکت داخل فعالیت و موسسات عمدهٔ صحی از قبیل شفاخانه های بزرگ مردانه و زنانه ، معاینه خانه ها در هر گوشه و کنار شهر ، سناتوریم مردانه‌وزنانه ـ باکترولوژی ـ فاکولته‌طب ـ مکاتب مسلکی ـ دواسازی ـ بیطاری ـ پرستاری (این قسمت‌ها از حیث اداره به‌پوهنتون مربوط است) دندان سازی‌های مردانه وزنانه مجانی وغیره مجانی دواخانه‌های بزرگ‌دولتی ، دیپوهای ادویه ودواخانه های شخصی در کابل است. برای اداره‌صحت اهالی وزارت صحیه دائما به نشر مضامین‌صحی در مجلهٔ ماهانه که از دائرهٔ نشریات این وزارت بنام (روغتیا پیام تندرستی) نشروتوزیع میگردد خدمت قابل قدروعلاوتا بعضی رسائل غیر موقوته نیز عندالا یجاب چاپ‌ونشر میگردد. کنفرانسهای صحی ، کنترول واخذ تدابیر صحی که‌بیك هیئت دوکتوران ومتخصصین ماهر متعلق است ، دائما درخود وزارت اجتماع نموده پیشنهادات خودرا بوزارت صحیه تقدیم و تداوی برای اشخاص غریب وبی بضاعت درشفاخانه‌ها مجانی بوده ودارندگان فیس معین می پردازند علاوتا معاینه خانه های بلدی درشهر تماما مجانی معاینه میکنند ودوا میدهند .

ل ـ مرستون (دارالمساکین) : مرستون موسسهٔ خیریه ایست که‌در سال ۱۳۲۵ وزارت اقتصاد ملی بتاسیس آن داخل اقدامات شده وپس‌از آنکه پروژه آن مراتب قانونی یعنی تصویب مجلس وزراء وپارلمان مملکت را حاصل نمود بلا فاصله دایر گردیده و اینك یك تعداد معتنابه مساکین واشخاص قابل حمایه را اعاشه ودرحین حال تربیه مینماید . مشمولین این موسسه عموما ازدودسته اشخاص متشکل میباشد یکی آنهائی که فشار حیاتی ومحیطی اوشان رافقیر وبینوا ساخته وقادربه تامین وسایل زندگی‌خود نمیباشند . دوم گدا گرهای که گدائی راپیشهٔ پرمنفعتی برای خود یافته وازراه فروش کرامت وآبروی خود وجامعه‌زندگی میکنند. جنبهٔ‌اول بعداز تحقیقات لازمه‌داخل مرستون وجنبهٔ‌دوم توسط‌پولیس وموظفین‌موسسه جمع آوری گردیده‌داخل موسسه‌ویا بضمانت اصولی که‌دوباره گداگری نکنند ازموسسه‌خارج‌میگردند.

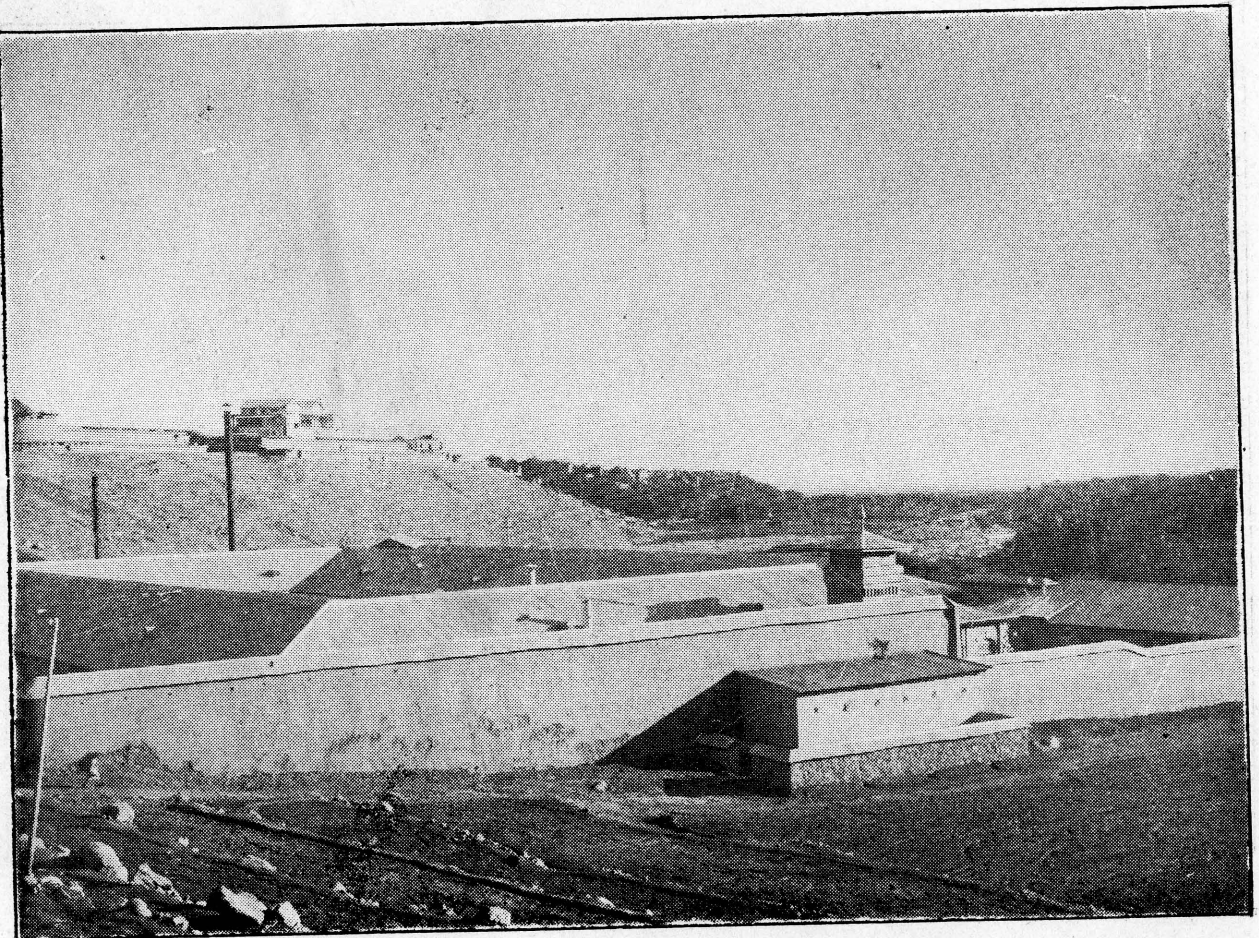
بینوایان ومستحقین که‌دراین موسسه‌پذیرفته میشود به‌حیث عضوعاطل‌وتنبلی اوقات خود را بسر نبرده هرفرد ازون ومرد یاطفل فرا خور حال واستعدادوتوانائی شان بکار وا داشته شده بجز معلولین ومعیوبین که عجالتا هیچ کاری از آنها گرفته نمیشود دیگر هیچ فرد بیکار موجود نمیباشد. واجراآت همهٔ این موسسه عبارت است از شعبات مستقلی از قبیل خیاطی ـ

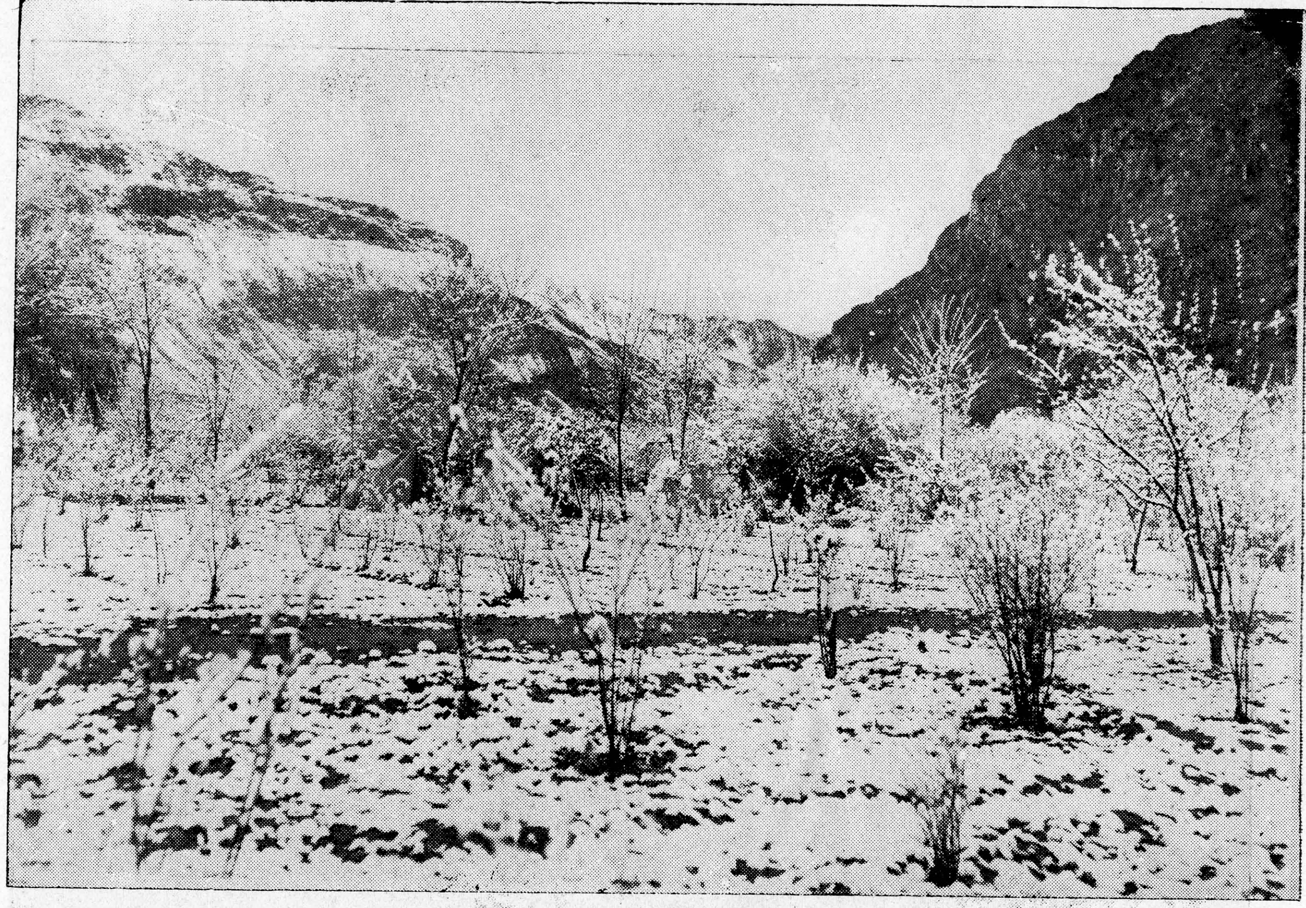
باغ وزارت بگرامی (کابل)

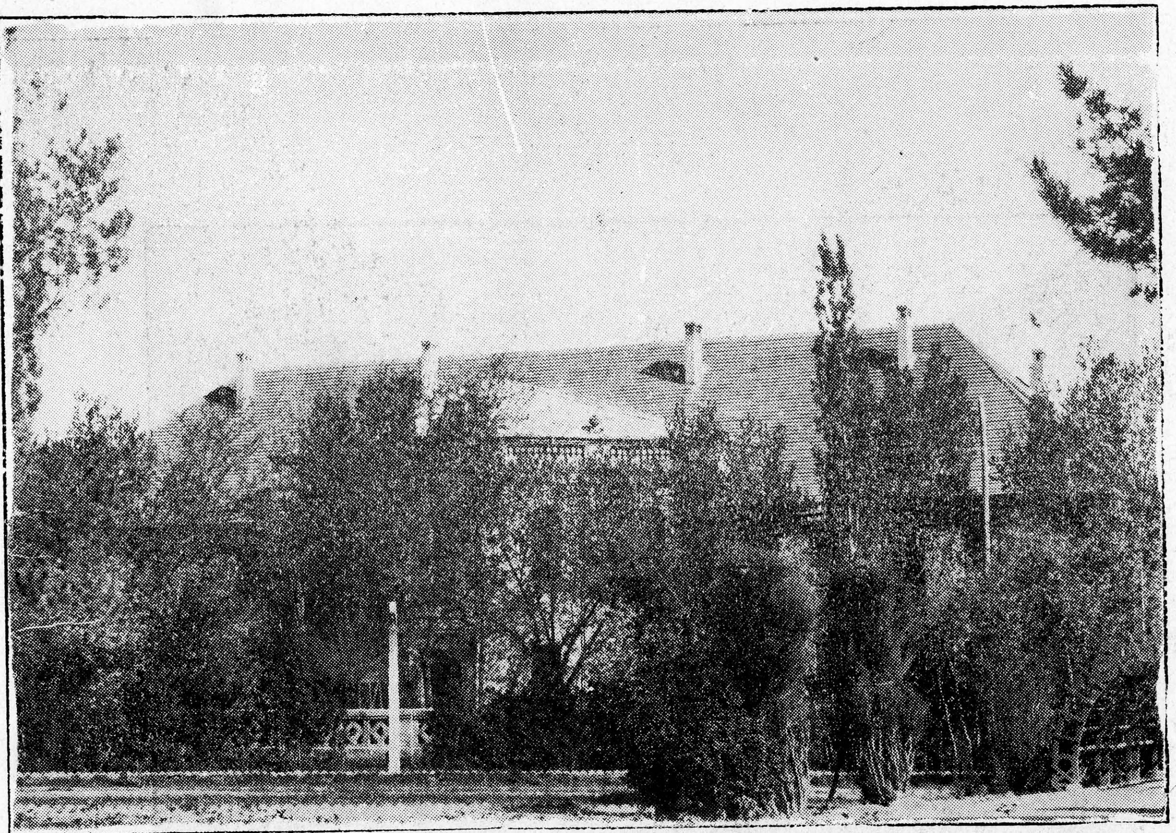
منار چکری کابل که یکی از آثار مشهور تاریخی است

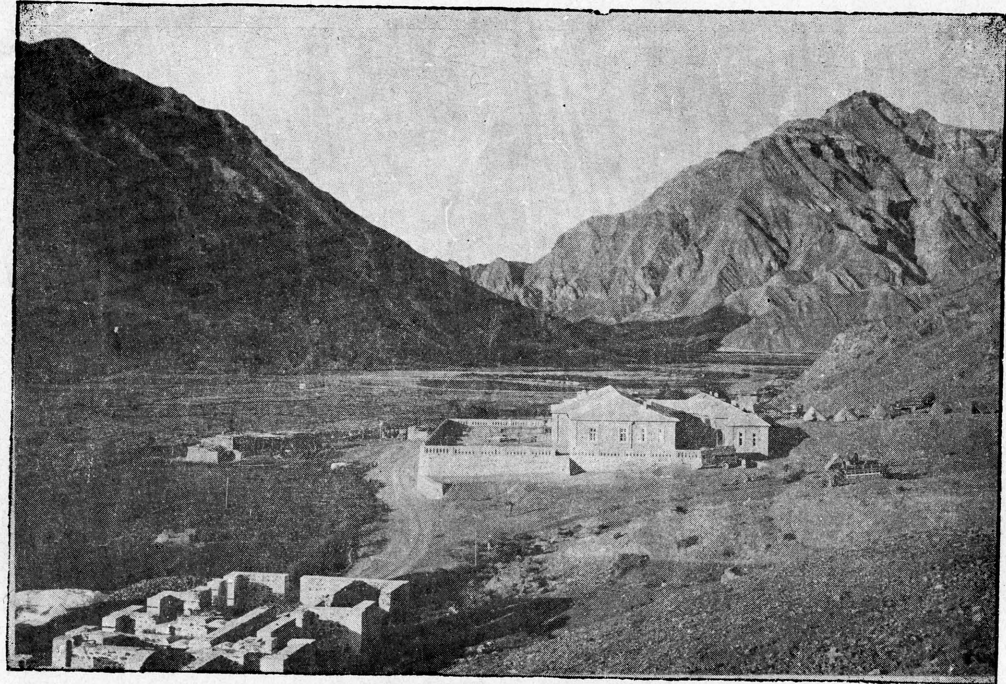
فابريكة نساجى جبل السراج

منظرهٔ بهار درغوربند

یکی از عمارات دولتی در نوی کابل

هوتل دو آب

نجاری - بوت دوزی- گل کاری . . اطفال خورد سال که سن شان بین ۶ - ۷ باشد داخل موسسه کودکستان و بالاتر از آنها قسماً درصنوف داخلی موسسه تحت تعلیم و قسما داخل مکاتب ابتدائی بلدی گردیده اند . عمارت مرستون که فعلا به قلعهٔ حشمت خان (انتهای جنوب غربی علاقهٔ بلدیه کابل) برده بعمارت جدید که در سپین کلی (افشار) (در ۵ کیلو متری غرب کابل) واقع ودارای پنجصد جریب زمین یك احاطهٔ بزرگ میباشد نقل مکان و بر علاوه ۱۰۰۰ جریب از زمین های نوآباد ریزه کوهستان (تعلق بحکومتی کلان شمالی) را که حکومت بموسسهٔ مذکور تبرع نموده وموسسه زمین مذکور را تحت استفاده گرفته است ، درنظردارد دربعضی ازولایات بزرگ افغانستان هم اراضی خریداری و شعبات خود را در آنجاها قایم گرداند .

مامورین داخلی مرستون موظفندامور ارتزاقی - ملبوسات - ظروف - تنظیمات - محروقات - صحی- حمل ونقل - سپورت -مخابراتی- تنویروغیره خدمات مساکین راتحت تفتیش قرار داده به آرامی وراحت آنها بکوشد .

م-موسسهٔ هلال احمر افغانی : این موسسه خیریه بتاریخ اسد ۱۳۲۵ تأسیس و بوزارت جلیله داخله مربوط بوده سرمایهٔ آن که ازطریق نوع دوستی بطور اعانه وتبرع جمع آوری گردیده است از بدو تاسیس خود تاحال ازمعاونت های لازمه برای مصیبت زدگان داخلی و خارجی خودداری نکرده مساعدت ها و کمك های شایانی را حسب توان خود نموده است .

ن - کابل مرکز اقتصادی افغانستان: مرکز اقتصادی کشور افغانستان نیز کابل و رئوس عمدهٔ موسسات اقتصادی درین شهر میباشد . وزارت اقتصاد ملی که رهبر جمیع شقوق اقتصادی ملت است طوریکه باپلانهای بزرگ درترقی وتنمیهٔ بنیهٔ اقتصادی مملکت آغاز بکار نموده اند، درقائم کردن ارتباط اقتصادی، تجارتی ، یافتن بازار برای فروش امتعهٔ افغانی در دنیای خارج ،جستجوی منافع خوب وارزان برای احتیاجات داخلی، رهنمای تجار و موسسات تجارتی کشور، تاسیس موسسات صناعتی بالخاصه صنایعی که برمواد زراعتی تکیه داردنیز توجه و فعلا در کابل دو بانك عمده یکی را بانك افغانستان ودیگری را بانك ملی میامند نیز در اثر رهنمائی وزارت اقتصادملی بوجود آمده بانك افغانستان بانك مرکزی مملکت وامتیاز چاپ نوت رادارا بوده سیاست پولی مملکت درزیرنظر دولت به بانك مذکور سپرده شده است تا درانتظام نرخ وجریان بازار پول خرید وفروش اسعار خارجه مسئول بوده در کنترول اسعار خارجه نیز بنا بر مکلفیتی که دارد پیوسته مصروف کوشش وفعالیت است که روز بروز وضعیت آن خوب وخوبتر شده میرود وعلاوتا وظیفهٔ خزانه داری دولت

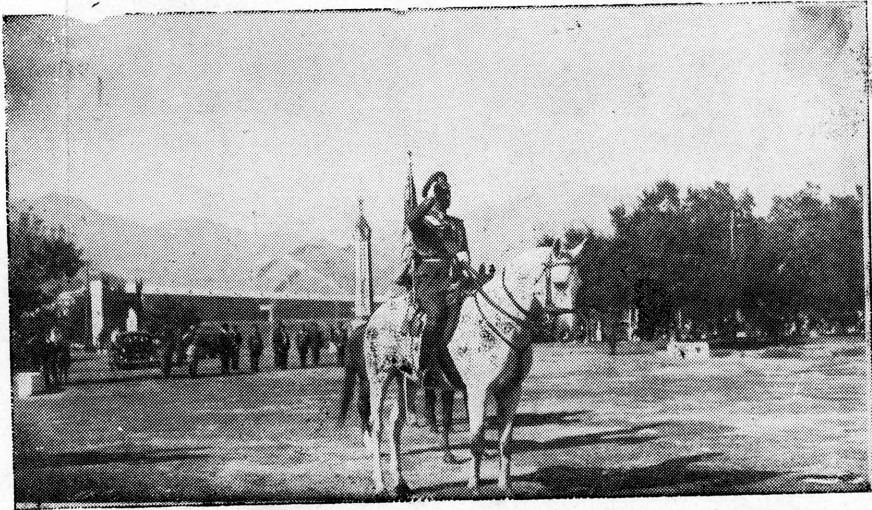
راهم عهده دار است. بانك ملی که نخستین بانك مملکت از روی تاسیس است در ساحهٔ مسائل بانکی و تجارت وصنعت رول بزرگی دارد. فعلا هر دو بانك (بانك افغانستان، بانك ملی) در دو عمارت معظمی جوار هم قرار دارد. شعبات بانك ملی در مراکز مهمهٔ تجارتی مانند لندن - نیویارك - هند و غیره جاها موجود ودائرهٔ فعالیت آن روز بروز در توسعه است علاوه بر بانکهای مذکور تاسیس کسهٔ عمرانی در کابل (که ما آنرا بانك تعمیراتی هم نامیده میتوانیم) در سال ۱۳۲۶ روی کار آمده است، که بسرمایهٔ ۳۰ ملیون افغانی داخل فعالیت وتاحال در عمرانات مملکت ورفع احتیاج اهالی بیخانمان کمك موثری بعمل آورده است وهمینکه کسهٔ مذکور سیر تحول خودرا پیموده معاملات قرضهٔ او درحدود (۵۰) ملیون افغانی برسد اسم (بانك رهنی) را بخود خواهد گرفت.

س - سپورت در کابل: سپورت و بازیها در کابل دوقسم است یکی سپورت های محلی وقدیمی ودیگری سپورتهای بین المللی- سپورت ها وبازیهای قدیمی وعمده عبارت از پهلوانی چوب بازی- میر بده کان می باشد. در پهلوانی باید پهلوان بدن خود را قوی گردانیده چلهای مخصوص این فن رابازور وتوان بدنی یکی کرده خودرا برای مسابقه ها مهیا گرداند. این سپورت در کابل مخصوصا علاقه مند وتماشاچی زیادی دارد وهمه ساله مخصوصا درایام جشن استقلال مسابقه کننده گان صحنه های نمایش را ترتیب میدهند که گاهی این مسابقه ها بین پهلوانان افغانی وپهلوانان خارجی هم صورت میگیرد.

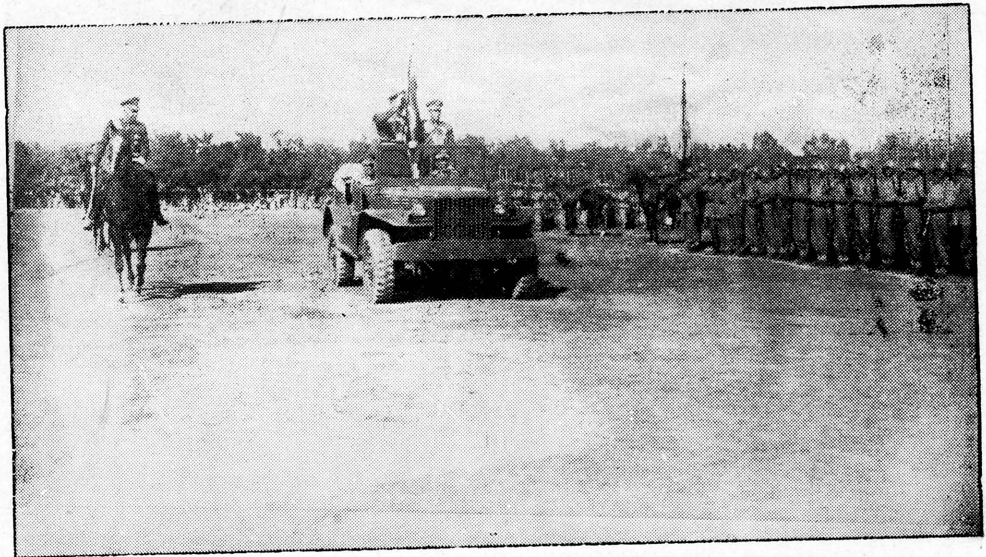
چوب بازی یك سپورت قدیمی است که دران باچوب شمشیر مانند وسپر چرمی بازی میکنند مقصد آن مهارت پیدا کردن درشمشیر بازی است.

میربده کان یکبازی بسیار خوب ومجموعی سپورتی است که بنظر متخصصین سپورت برفتبال ووالیبال وغیره رجحان دارد، اساس این بازی اینست: دو کپتان بازی از بین بازی کننده گان بده ها (پارتنر) را انتخاب میکند. صورت انتخاب بسیار دلچسپ است بازی کننده گان جوره جوره درنزد میر (کپتان) بازی بانام های استعار ازقبیل زمین وآسمان، سبزه ودرخت، طلا ونقره - شمشیر وخنجر - وغیره حاضرشده بعد ازتکرار جمله های فار مولی مخصوص ازمیرها پرسش انتخاب میکنند - میرها بنوبت یك را انتخاب وبدینصورت بده ها تعین میگردد که بعد ازتعین بده ها بازی آغاز وبازی بدست یکطرف بواسطهٔ ترخشکی یا شیرو خطیکه چانس بان میدهد شروع میشود، این بازی با توپ شبیه توپ کرکت (که اکثراً چکن دوزی میباشد) ودنده شروع میشود دنده بدست بازی کننده گان است که هرعضو به نوبت به تعداد معین دنده را گرفته وتوپ را که توپ دهنده گان می اندازند میزنند اعضای توپ دهنده گان

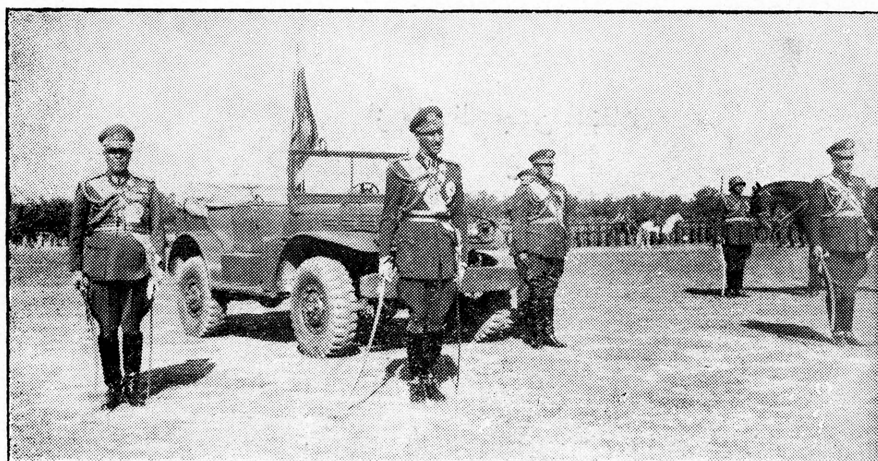
از مناظر جشن استقلال

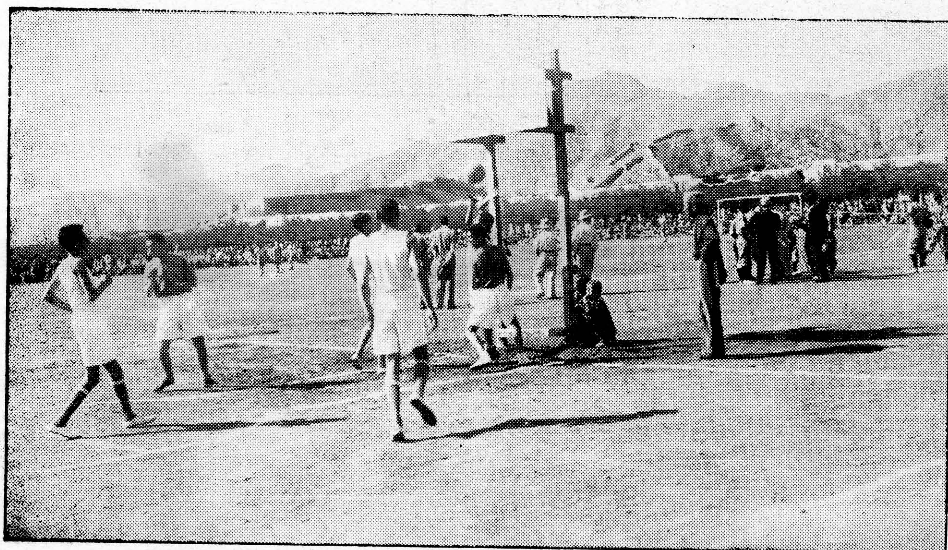
ذات اشرف همایونی سلام عسکر شاهانه شان را بروز جشن استقلال قبول میفرمایند

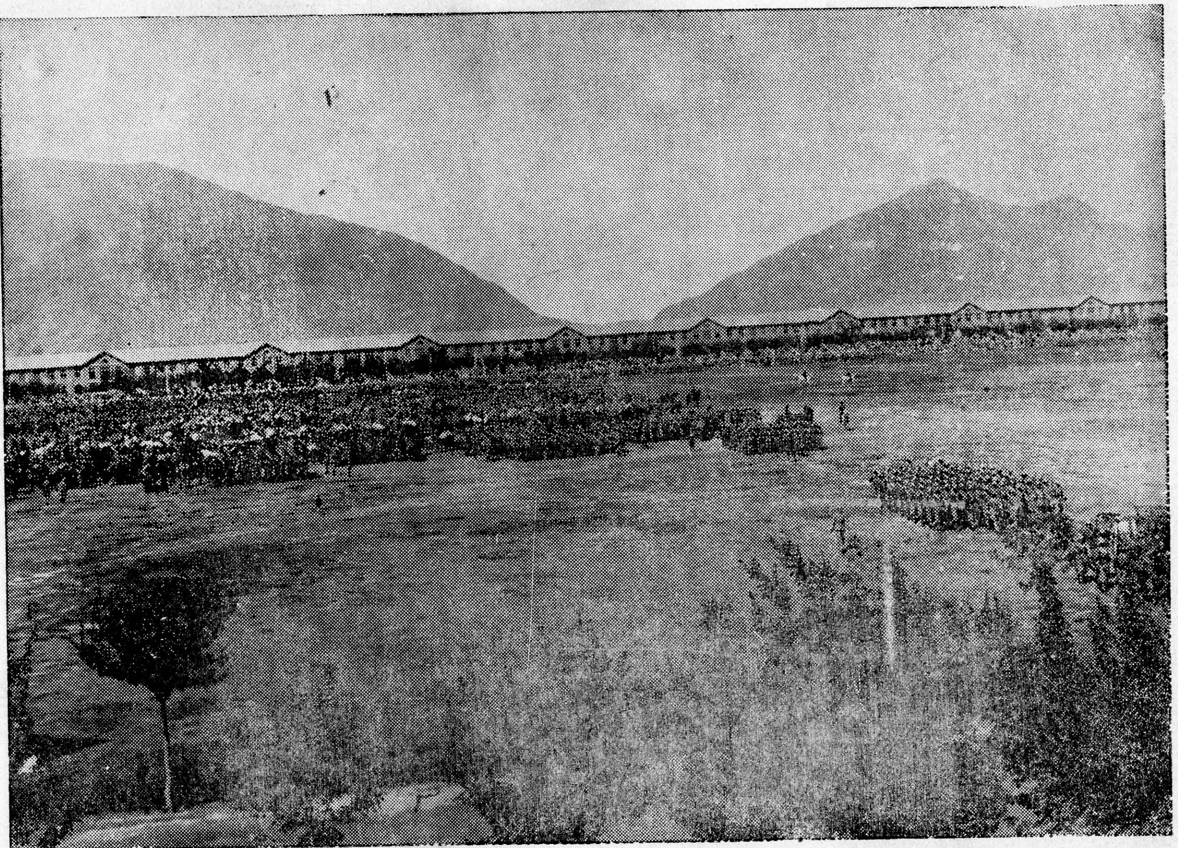
ذات معظم همایونی سلام عسکر شاهانه را بروز جشن استقلال قبول می فرمایند

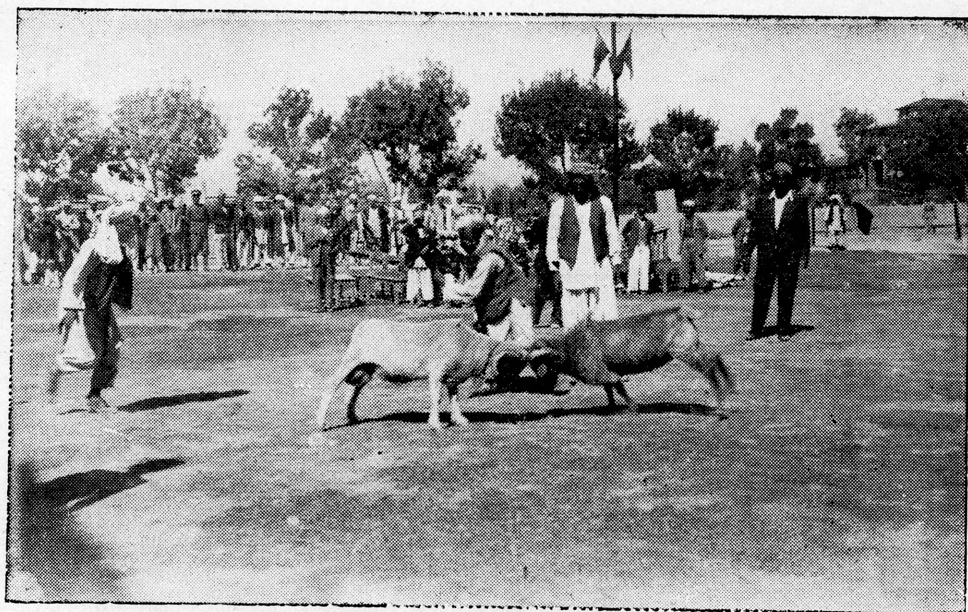
ذات شاهانه به روح محصل استقلال افغانستان رسم احترام را بجا می‌آورند

از مناظر سپورت به روز های جشن استقلال

رسم گذشت عسکری به روز جشن استقلال

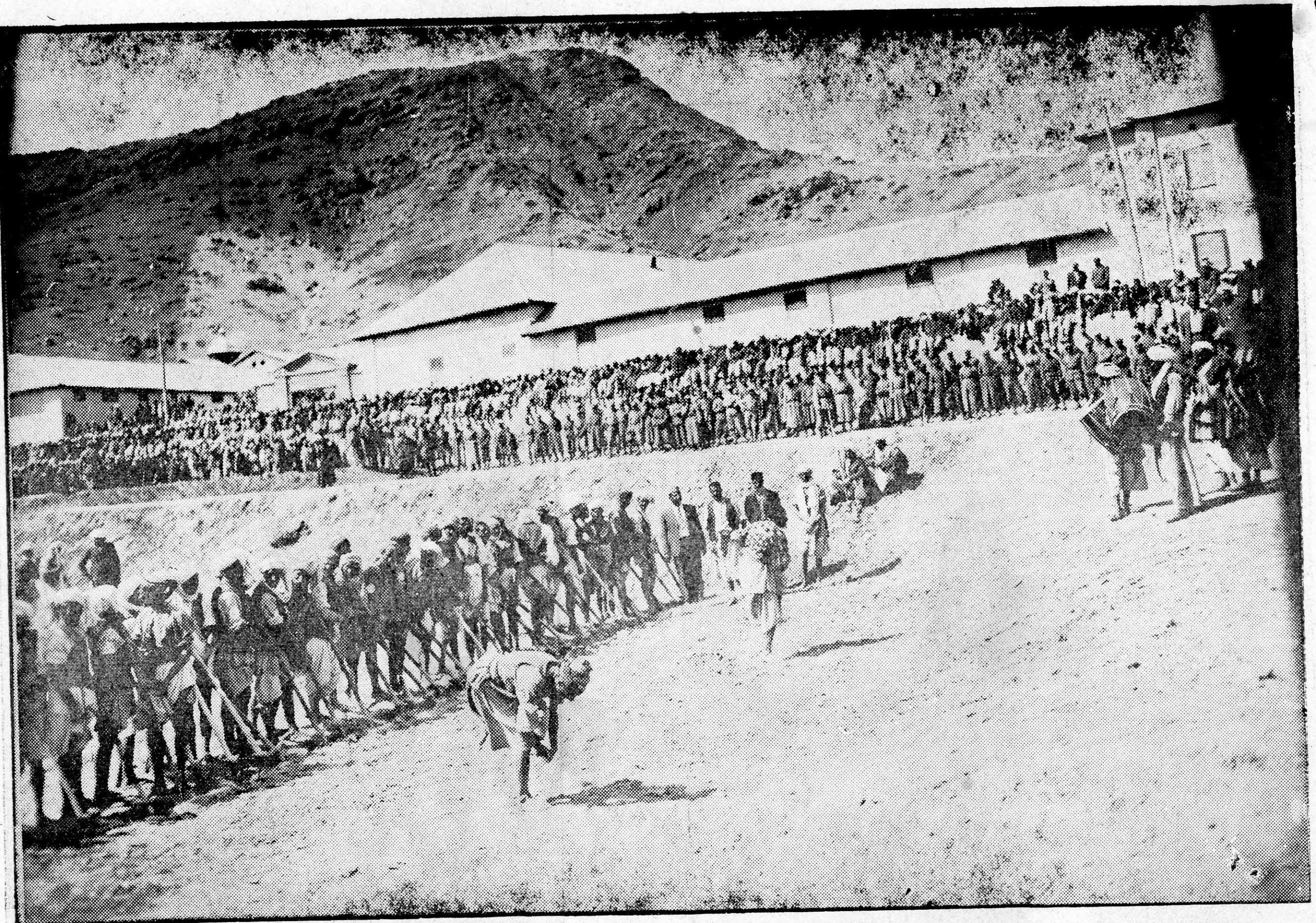

از مناظر جشن استقلال در کابل (قچ جنگی)

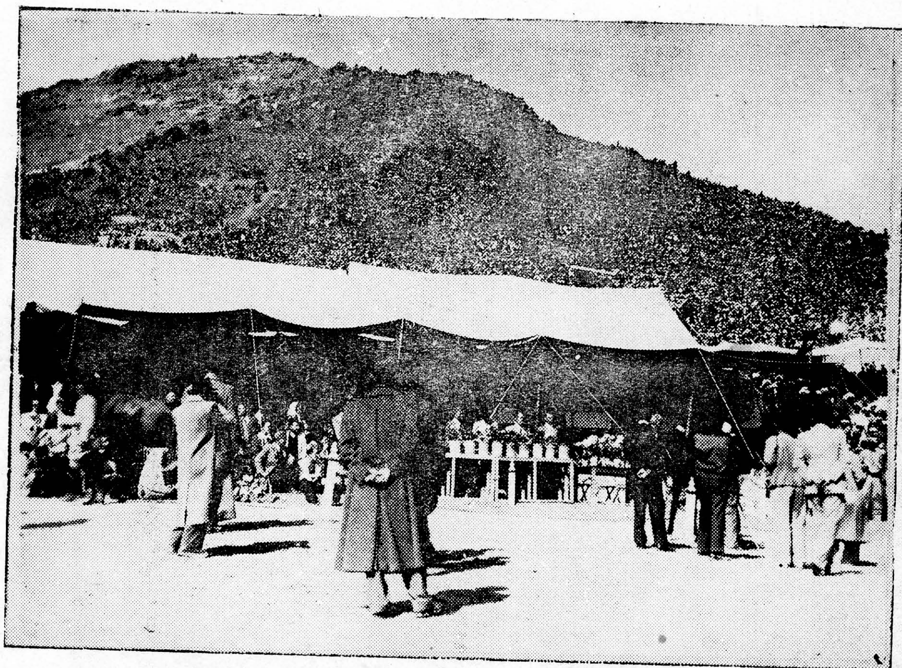

یك حصه عمارت ننداریون به روزهای جشن در کابل

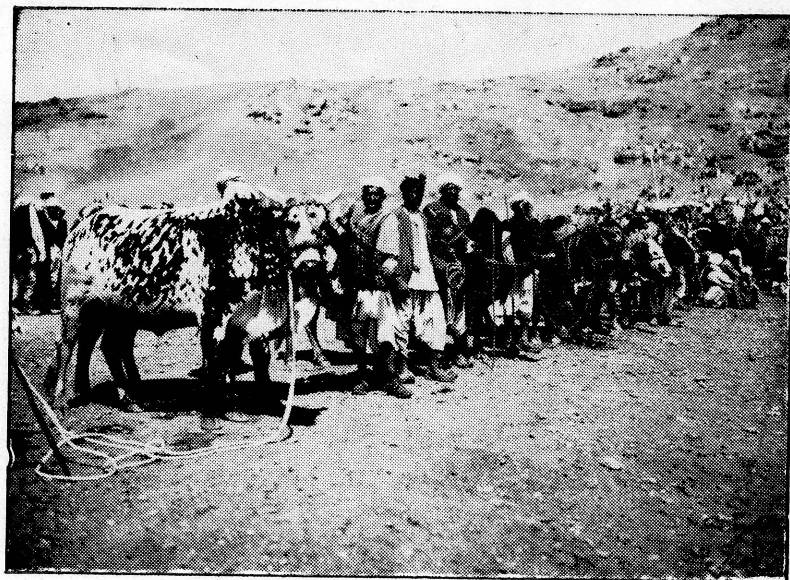
از مناظر میلهٔ قلبه کشی

جمعیتی از دهاقین بروز میلهٔ قلبه کشی انتظار تشریف آوری والاحضرت غازی صدر اعظم را می برند

از مناظر قلبه کشی (نمایش حیوانات)

از مناظر قلبه کشی (نمایش حیوانات)

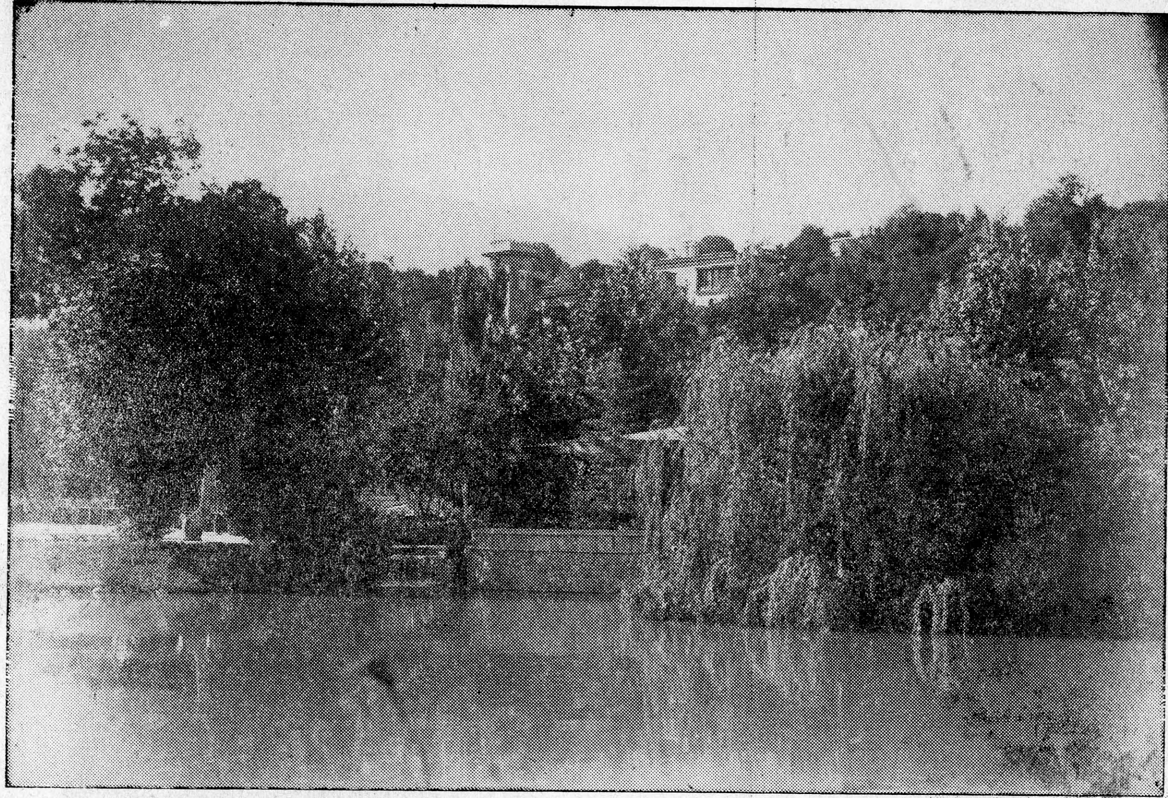

والا حضرت غازی صدر اعظم در اطراف اهمیت زراعت و نهال شانی
به بنیاغلی والی کابل هدایات لازمه اعطا می فرمایند .

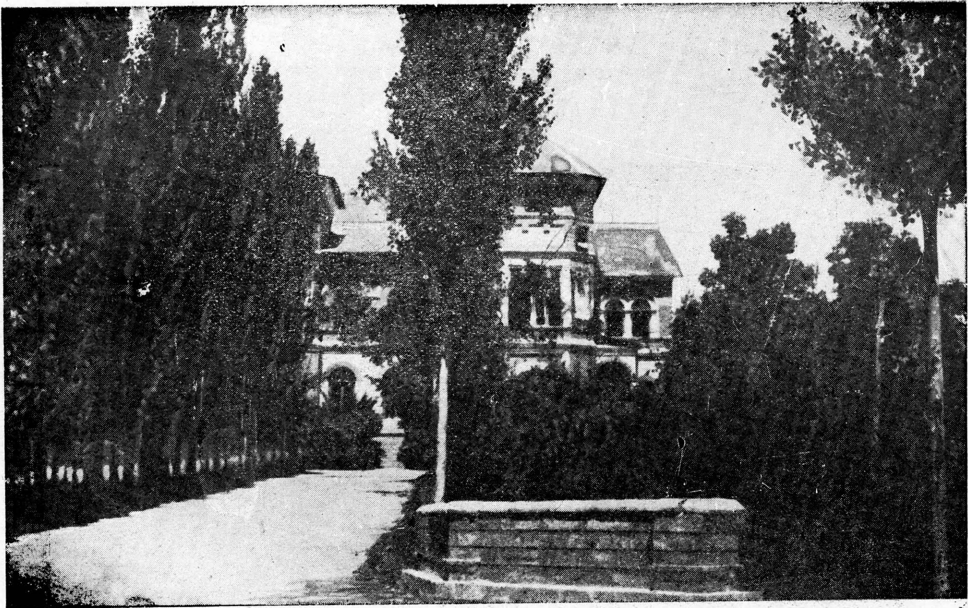

والاحضرت غازی صدر اعظم بیانیهٔ بناغلی والی کابل رابروزمیله قلبه کشی استماع می فرمایند

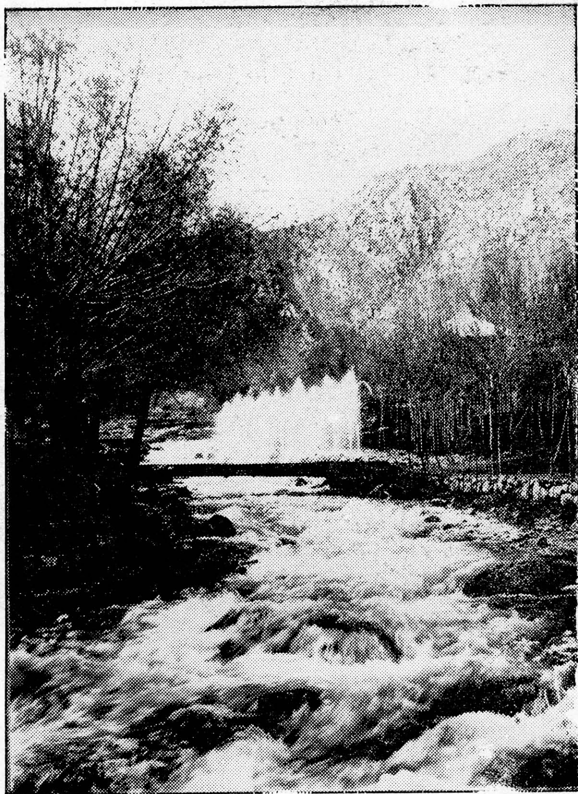
از مناظر یغمان

حوض آب ومنظرهٔ خوشنمای صیفیه شاهی (دریغمان)

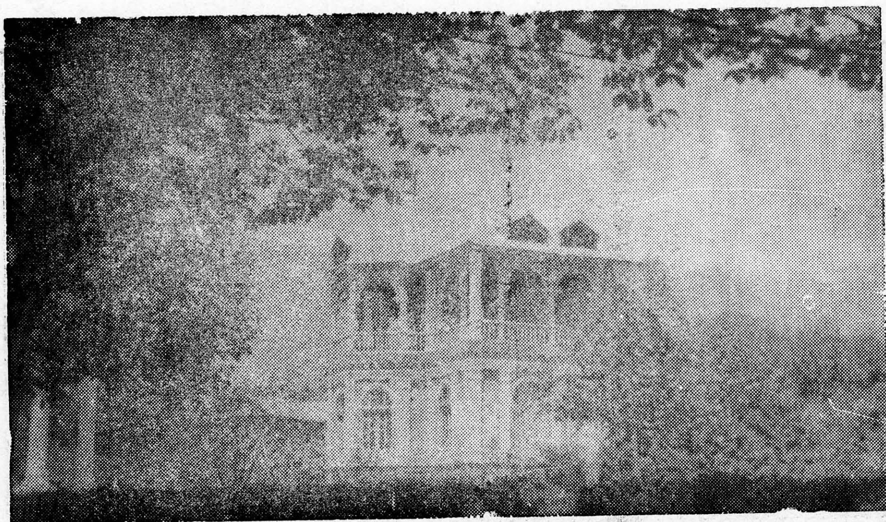
صرفیهٔ پغمان

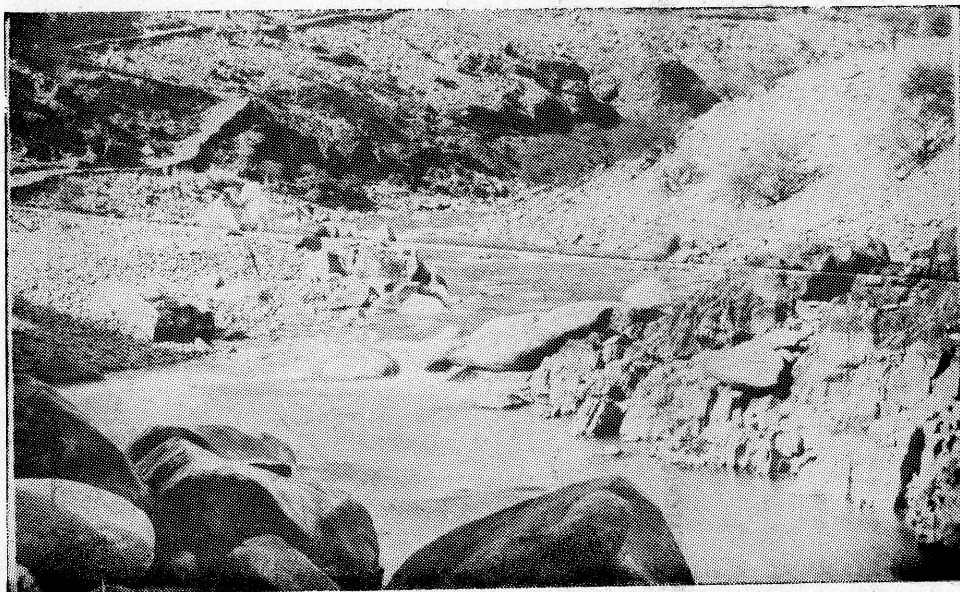
باغ والاحضرت سردار احمد شاه خان وزیر دربار (در پغمان)

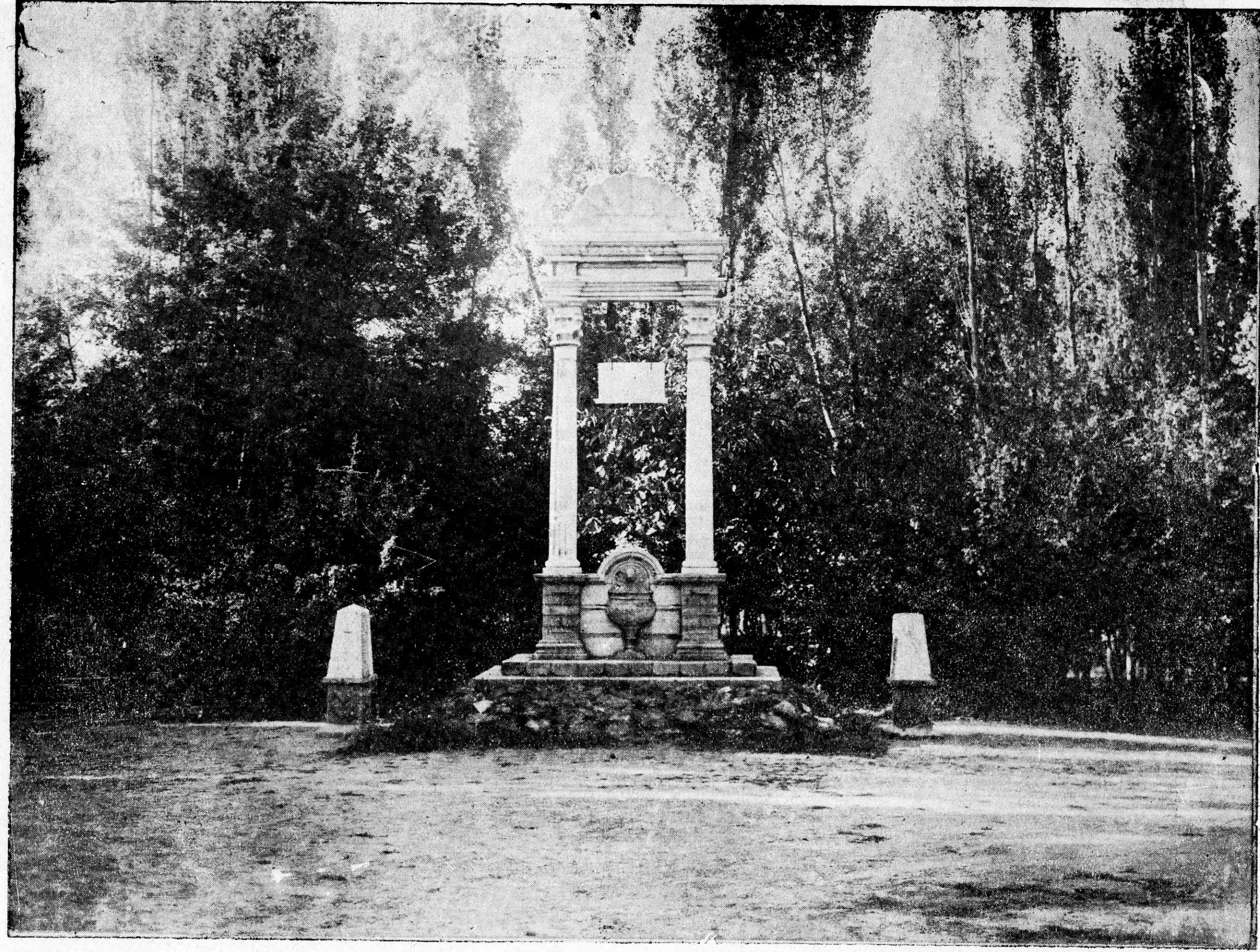
یکی از عمارات شخصی (دریغمان)

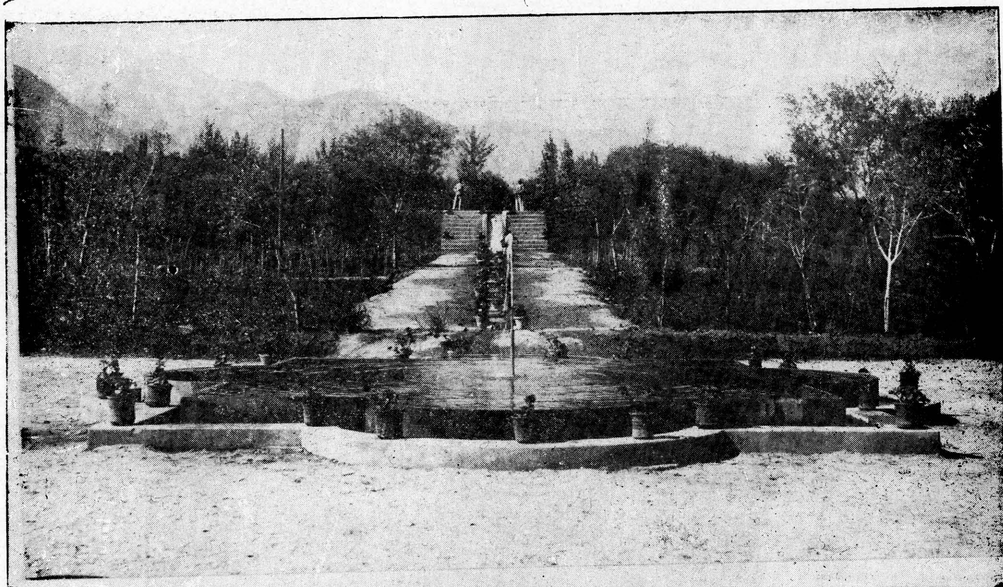
کافی مهتاب درصیفیهٔ پغمان

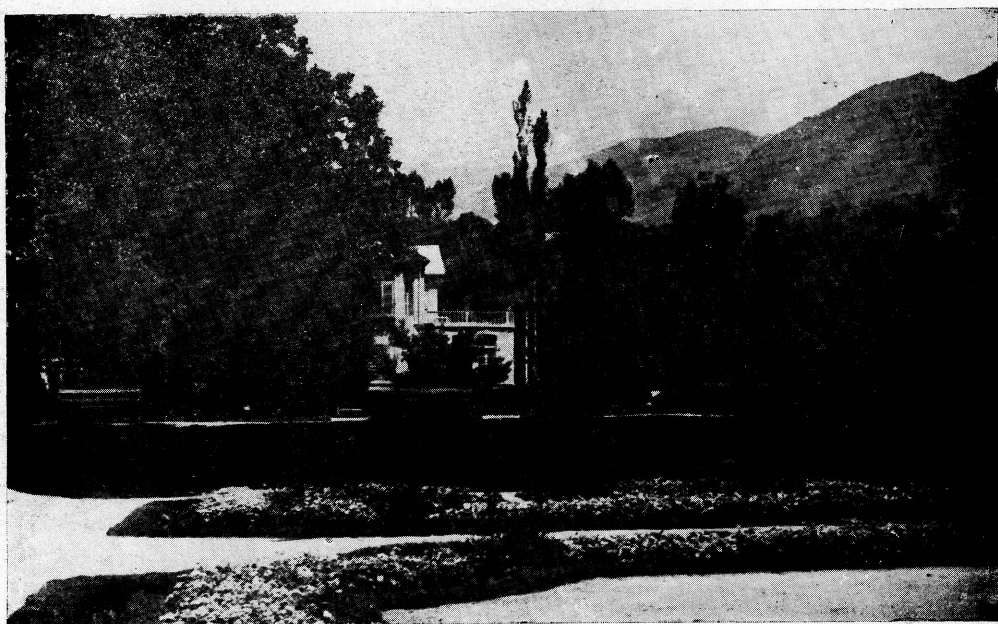
از مناظر طبیعی پغمان

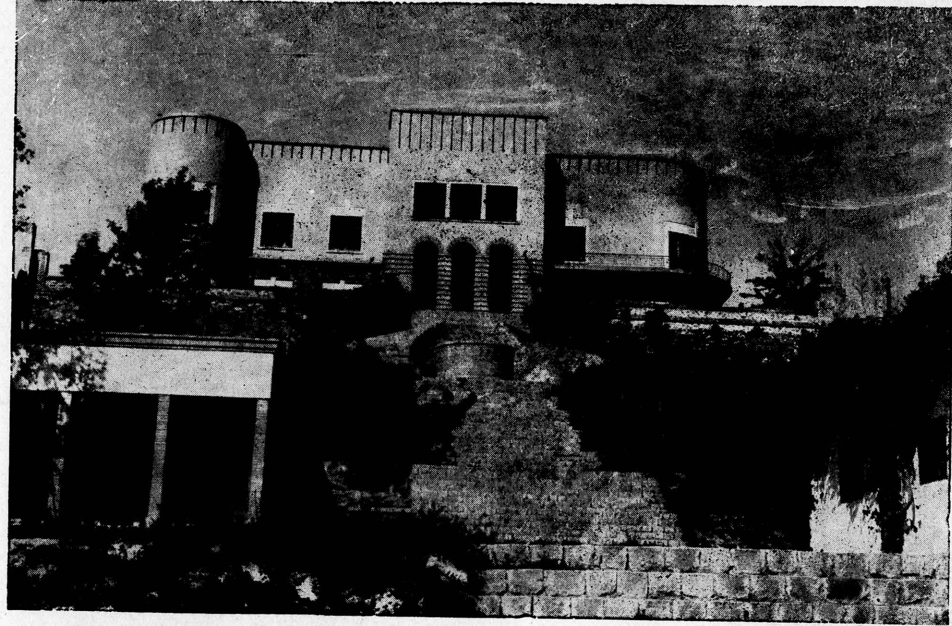
ازمناظر صفیه یغدان (سپاهی گمنام)

باغ شاهی در پغمان

یك حصه از باغ عمومی پغمان

عمارت و یك حصه باغ شخصی والاحضرت غازی صدر اعظم در گل باغ

درسر تاسرمیدان نظربه اهمیت جایها تقسیم اندو کارشان اینست که توپ را از هوا بگیرند وحریفهائیکه مطابق قانون بازی بعد ازتوپ زدن مجبوراند تاآن سرمیدان رفته وباز گردند تاحق دو باره توپ زدن راپیدا کنند نگذارند باتوپ قبل از رسیدن بمحل مخصوص بزنند هرگاه یکی از اعضای توپ دهنده باتوپ حریف را درحالیکه بمحل مخصوص خود رسیده بکوبد سائر اعضای او مجبورند خود را بدوطرف میدان بمحلهای مخصوص برسانند تا ازطرف مقابل باتوپ کوبیده نگردند که دوباره رون بازی را از دست ندهند .

فعالیت وماهریت بازی کنندگان حقیقتا داچسپ وقابل تماشا است .

سپورتهای بین المللی مانند ، ادمانهای انفرادی واتلتیك بالخاصه درمکاتب خوب رواج دارد، وزارت معارف باتاسیس مکتب سپورت وتربیهٔ معلمین سپورت وتوسعه ونشرآن میکوشد ازبازیها ی خارج خانه فت بال - واليبال - تینس - هیند بال - باسکتبال - ها کی - کر کت واز بازیهای داخل خانه - پینگ پانگ - بلیارد - خوب مروج است مسابقه هاوتورنمنت های زیادی هرساله صورت میگیرد .

برای تعمیم ورواج سپورت بصورت اصولی وبین المللی در وزارت معارف ریاست سپورت و درصدارت عظمی ریاست المپیك موجود است که در انتظام وپرو گرام سپورت مصروف میباشندازبازیها ومشغولیتهای تفریحی- شطرنج - نرد بازی - قطعه بازی (باانواع بازیهای آن) کرم بورد وغیره معمول است، شطرنج مخصوصا طرف توجه زیاد اهالی وسالانه تورنمنت آن آغاز گردیده تمام شطرنج بازان کشور دعوت میشوند درقطعه بازی مخصوصا برج مسابقه های بسیار وخصوصی دارد .

ع - جشن ها و اعیاد درکابل : اولین روز سال شمسی میلهٔ قولبه کشی رسما ازطرف بلدیهٔ شهر و ریاست زراعت گرفته میشود این جشن عموما در دامنه کوه علی آباد (مشهور بهدامنه سخی) دائرو مراسم آن عموما ازطرف صدر اعظم مملکت افتتاح میگردد بعد ازنهال شانی وخطابه هانمایش حیوانات بعمل آمده سپس به انواع بازیهای ملی، تفریحی واتن هاپرداخته روز را بخوشی وساعت تیری ها میگذرانند .

جشن استقلال که به مناسبت تحصیل استقلال کشور صورت میگیرد هرسال درمرکز کابل مراسم و ترتیبات مخصوص دارد روز ٦ جوزا روز رسمی و تاریخی آن درهفتهٔ اول ماه سنبله هفتهٔ جشن وسرور ملی آن قرارداده شده روز های جشن وهفتهٔ شادمانی پروگرام های خاصی دارد که قبلاً پروگرام آن ازطرف ادارهٔ جشن نشر وشایع میگردد .

ملت افغان چون عموماً مسلمان است لذا در سال دوعید مذهبی دارند . عید رمضان که

پس از ماه مبارك رمضان سه روز میباشد وعید قربان از ۹ الی ۱۲ ذیحجه چاروز رخصتی عام ومراسم عید که بعد از ادای نماز مخصوص عید در نمازگاه بزرگ آن ادا میشود آغاز میگردد ۱۲ ربیع الاول مولود حضرت رسول اکرم (ص) و رخصتی عام میباشد .

میلهٔ جبه که ازجملهٔ ساعت تیریها وجشن‌های ملی است درجمعه های ماه حوت که زمستان درشرف سپری‌شدن میباشد وبوی‌بهار می‌آید دائر میگردد ، جایگاه این میله‌ها (دامنهٔ سخی) دامنهٔ کوه علی‌آباد است که این جشن ها باروز اول سال‌نو ومیلهٔ قولبه کشی اختتام می‌یابد .

جشن اطفال در ۷ جوزا گرفته میشود ۱۸ سنبله تأسیس شورای ملی وآزادی عمومی است در ۲۳ میزان جشن نجات وطن را ملت استقبال می نمایند .

ع - جایهای قابل دید : شهر کابل جایهای قابل دید و باغهای قشنگی دارد که بیشتر ازین باغها مربوط موسسات دولتی میباشد اما جایهای قابل‌دید از نقطهٔ نظر یك سیاح حوالی واطراف شهر کهنهٔ کابل است که بذکر مهمترین آنها میپردازیم :

۱ - چهاردهی : چاردهی که آنرا میتوان یك‌باغ بزرگ نامید (شهرنوی کابل دران زیر تعمیر کارتهٔ ٤ آن که فعلاً ساخته شده است) جایهای قابل دید و تفریح گاه های زیادی داردکه مابذکر جایهای بسیار مشهور آن میپردازیم : .

الف - باغ بابرشاه : باغ بابرشاه در گوشهٔ شمال شرقی منطقهٔ چهاردهی بفاصلهٔ دو میل دوراز‌شهر واقع‌بوده ویکی از باغهای تاریخی‌است . این باغ بردامنهٔ کوه شیردروازه یعنی کوهی که قسمت جنوب وجنوب غرب شهرقدیمی را تشکیل داده است افتاده وبانی آن امپراطور بابر معروف و از شاهان بزرگ سلسله مغلیهٔ هند است بابرشاه شهر کابل را بسیار دوست داشت بواسطهٔ که آب وهوای آن گوارای طبع اوواقع شده بود به‌تعمیر این باغ پرداخته است علاقه مندی‌وی به کابل آنقدر زیادبود که وقتیکه درآگره وفات کرد این سرزمین‌عزیزرا ازخاطر نکشید ووصیت کرد که جسد اورا درکهسار کابل درآغوش خاکی که به آن ازدل وجان محبت داشت بسپارند ، همان بود که تابوت اورا ازهند بهافغانستان نقل ودرقسمت علیای باغ مذکور دفن کردند . درکابل آثار بابرشاه واخلاف او بسیار دیده میشود که علاوه برباغ بابرشاه باغ علم‌گنج امروز است (باغیکه ماشین خانهٔ حربی دریکقسمت آن تعمیرگردید) که بابرآنرا بنام (جهان آرا) در ۹۲۵ ه طرح نموده بود . علاوتا در سنگ کلانی که درحصهٔ قلعه هزاره های کابل به کوه شیر درواره متعلق بود درسنه ۹۱٤ ه یك تخت سنگی برای خودساخته برآن می‌نشست ونظرگاه آنرا که تمام باغها بود تماشا میکرد . میگویند یك‌حوض سنگی بالای‌آن تخت‌ساخته ودران فرد ذیل‌را که زادهٔ‌طبع خود اوست حك کرده‌بود :

(نوروز ونوبهار وبت‌دلربا خوشست   بابر بعیش کوش که عالم دوباره نیست)

درسنه ۱۰۱٦ که جهانگیر اکبر جلال‌الدین برای تماشای کابل آمده بود برین تخت

سنگی حوض دیگری کنده ودرتکیه گاه آن عبارت ذیل‌را نقر نمود « تختگاه پادشاه بلاد هفت اقلیم نورالدین جهانگیر پادشاه بن جلال‌الدین اکبرشاه » که حالاً حوض سنگی آن تخترا درموزهٔ کابل نقل داده اند اما خود سنگ باهمان بزرگی خود که بعضی تخت همایون وبعضی تخت سفر میگفتند دریکی از شبهای ماه حمل ۱۳۰۸ ه ش ازکوه جدا شده در معبر عام افتاد . همچنین عمارت سابقهٔ مسجد شاه دو شمشیره (رح) آباد کردهٔ نصرالدین همایون بابرشاه بوده است . احاطهٔ بالاحصارپایان را که شهر بالاحصار را تشکیل میداد وانگلیس ها آنرا مسمار نموده اند درسنه (۹۰۴) کامران میرزا ولد بابرشاه تعمیر کرده بود . باغیکه امروز دران سفارت شوروی سکنی دارد در سنه ۱۰۱۶ بمقابل باغ جهان آرای بابر (باغ عالم گنج) جهانگیر نواسهٔ او طرح کرده موسوم به (شهرآرا) کرده بود . وهم مسجد سنگی باغ بابر تعمیر کردهٔ شهاب الدین شاه جهان است که در سنه ۱۰۵۶ آباد نموده است . در حال حاضر کافی قشنگ و حوض آب بازی آن که تازه احداث گردیده هرروزه در فصل بهار و تابستان برای قبول زائرین مفتوح است ، زیاده تر برزیبائی و قشنگی آن افزوده است .

ب - چهل ستون : چهلستون (٤میل بطرف جنوب غرب کابل) نیز ازباغهای بسیار معرف ودارای عمارات قشنگ نظر فریبی است که روی تپه‌در حوالی قریهٔ (اندکی)قرارگرفته وبردند چهاردهی ناظر میباشد.باغ قشنگ ومنظرهٔ سرسبز با عمارت زیبا وراهای پرگل‌آن باعث تفریح روح است .

ج- گلباغ : از باغهای مشهور قریب کابل و۷ میل از شهر کابل مسافه دارد جای بانزهت وخوش‌آب‌وهوائیست رود کابل از بین‌آن عبور وبرقشنگی آن می افزاید- دارای اقسام میوه وانواع گل وجای های تفریح است .

د- باغ سپه‌سالار : بقدر تقریبا یك کیلو متر دورتر از گلباغ‌قسمت شرقی‌باغ سپه سالار باعمارت عصری قشنگ آن که برفراز تپهٔ بلندی آباد شده جلب نظر میکنند که این باغ‌نیز از باغهای مهم وقابل دید کابل است چه از حیث منظره وچه از حیث گل و درخت وسبزه .

ه - قصر بزرگ نوی کابل : از عمارات بسیار عالیشان کابل که در وسط باغی بهمان خوبی واقع شده قصر بزرگ مخصوص وزارتخانه ها و٥ میل دور ازشهر قدیم است اینقصر بزرگ عالیشان که بطرز متینی ساخته شده در تمام کابل نظیر ندارد - باغ آن از هر حیث یك باغ عصری وقشنگ وقابل تماشاست .

و - تپهٔ تاج بخش : درعقب قصر بزرگ بفاصلهٔ قریباد وکیلو متر روی تپهٔ بلندی که تپهٔ تاجبخش گفته میشود یکی از قصر های دولتی قرار دارد که قشنگی وزیبائی، طراوت گلهای آن جنبانندهٔ احساسات لطیف است .

(۲) - پغمان : صیفیهٔ پغمان در ۲۷ کیلو متری غرب کابل به ار تفاع ۱٤۰۷٦ فت از سطح بحرواقع‌شده است درحقیقت یکباغ‌بسیار قشنگ وبزرگ کابل است امتیاز باغها بواسطهٔ قشنگی وزیبائی که هرگوشهٔ آن قشنگی ودل فریبی خاصی داشته یك جای‌را بجای‌دیگر برتری میدهد دیده میشود . باغها وسایه باغها - نغمه سرائی مرغکان خوش الحان ، آبهای ، شفاف وخرو شان جوی ها وچشمه سار ها برروی سبزه های زمردین غلطیدن و باآهنگ مخصوص خودگوشها را نوازش وروح رابر ورش میدهد. دیدن وشنیدن آن حقیقتاً در فصل تابستان دلخواه ونظر ربا است ، خصوصاً تز ئیناتی را که دست بشربان افزوده است بر زیبائی وقشنگی آن‌افزوده است . تماشاچی‌وسیاح ناگزیراست که هنگام تماشا ازان نز هتگاه طبیعی استفاده کنند . ازجملهٔ باغهای قشنگ‌وعالی پغمان این چند باغ بیشترمهم وجالب توجه است :

الف- باغ شاهی‌پغمان، دراطراف تپه بلندی واقع است که‌درتمام مملکت بنا برحسن‌سلیقه وانتظام عصری بودن آن ممتاز است . این باغ را اعلیحضرت همایونی بذوق وسلیقهٔ مخصوص شاهانهٔ شان ساخته اند که‌یکی از بهترین وقشنگترین باغهای این عصر بشمار میرود .

ب - باغ عمومی پغمان : ازباغ شاهی پغمان که‌بگذریم سرکی که مارا بطرف درهٔ پغمان راه بلدی مینماید اولا مارا بموضع نصب یاد گار سپاهی گمنام معرفی و بعداً ازطاق ظفر (که یادگار مظفریت اردوی افغان در حصول استقلال افغانستان تعمیر گردیده است) گذشته سربلندی کمی راکه بگذریم بطرف دست راست اولا بهوتل بهار وبعداً به مسجد جامع بزرگ می‌رسیم -که ازاین چاهر دوراه مقابل مارا بباغ عمومی پغمان که مهمترین وازبهترین تفرجگاه عمومی بوده ویکی ازباغهای قشنگ وعصری افغانستان شمرده میشود رهنمائی مینماید. ترتیب وانتظام ومرتبه های آن باکردهای گل‌رنگا رنگ ودرختان غلوی آلو بالو- فوارهها هوای لطیف عصرانهٔ آن بامنظرهٔ قشنگ وزیبای خود نظر فریب وروح پروراست. کافی قشنگ (مهتاب) درانجام وعمارت سینما درجلوآن ساعت های عصر ومخصوصا شامگاهان باغ عمومی پغمان کیف عجیبی را دارد .

ج- بالاباغ : این باغ نیز ازگوشه های‌با انتظام ومرتب‌ومنزلگاه شاهیست که اعلیحضرت پادشاه افغانستان در هنگام تابستان بعضا ایام رادر آنجا سپری مینمایند

د-باغ وزیر دربار ، دردرهٔ پغمان باغ والاحضرت وزیر دربار ازجملهٔ باغهای قشنگ با انتظام ومرتبیست که مانند سائر باغها دارای مرتبهٔ بلندی وپستی بوده دردوطرف رود پغمان که آو از خروشندهٔ آن رود خانه باسایه های سرد گوا رامنظرهٔ کرد های گلهای رنگا رنگ بابوی عطر آمیز آن وفواره های الماس گون دلکش وگیرنده است .

ﻫ- قصرستاره - درحوالی پغمان موسوم به بیك توت واقع واین قصر که در کمر کوه تعمیر گردیده راهی که از پغمان به آنجامیرود از پیچ وخمهای شاعرانه میگذرد که سیاح راخوش آیند واین قصر جایگاه خوبی است که مخصوصا فضای ساکن و خاموش اطراف آن باعث تقویهٔ افکار وبواسطهٔ که مشرف بهمنظره های سرسبز وشاداب - وادیها ودره های اطراف است احساسات لطیفهٔ انسانها را زنده وپرورش دهنده است .

علاوه برین جایهای مناظرو فرحت افزای که درفوق ذکر گردیده سرتاسر پغمان قابل دید وتفرجگاه خوبیست سایه باغهای آن بالخاصه درهنگام تابستان سردی گوارای دارد. عمارات ییلاقی اهالی خواه بشکل تعمیر روستائی وخواه بشکل عصری دربین جنگلهای طبیعی مانند آلوبالو و گیلاس که مخصوصا وقت شکوفه منظره سحرانگیزی را بخود میگیرد با وضع شاعرانه ورومانتیك ازهر گوشهٔ سرمیکشد درختان توت وچارمغز درهر گوشه وکنار آن بکثرت دیده میشود،

۳ - سمت شمالی :- سمت شمالی کابل که موسوم به کوهدامن وکوهستان است منطقه بسیارزیبا وقشنگ نزدیك کابل است، همینکه مسافر از کوتل خیر خانه (۱۰ میل دور ازشهر) گذشت باین وادی شاداب وحاصلخیز که بطول پنجاه میل وعرض آن ازپانزده تا بیست میل است واصل میگردد.زمینهای زراعتی سرسبزو آبهای فراوان، باغهای انگور، قابل توجه وملاحظه است کشمش و انگور که از کابل به پاکستان وهندوستان فرستاده میشود زیاده تر ازین منطقه حاصل میشود، تاکستانهای وسیع وشاداب، خوشه های لذیذ ولطیف انگور مسافرین را پذیرائی خوبی نموده اسباب رفع عطش شان را فراهم آورده میتواند ، نزدیکترین درهٔ کوهدامن شکر دره ۱۵ میل دور از کابل است، ازان بعد گل دره - فرزه- باآبشارهای قشنگ و زیبای خود مسافررا دعوت شبباشی میدهد .

بفاصلهٔ ۳۳ میل دور ازشهر کابل وادی معروف استالف که شباهت زیاد به پغمان دارد افتاده است باغهای پرمیوه (مخصوصا آلوبالو وگیلاس) آن بدن را راحت وکام را شیرین میگرداند . صنعت کلالی وکاشی سازی درین منطقه خیلی ترقی و شهرت دارد. ازان گذشته بجبل السراج واصل میشویم که ٤٥ میل دور از شهرمحل نصب اولین فابریکه برق آبیست که ازآنجاتوسط پایه‌های آهنین برای شهر برق داده‌میشود. فابریکه‌نساجی ونختابی هم درآنجاجدیداً

تاسیس گردیده که مردمان آن زیاده تر علاقه به این صنعت دارند در پنجاه میلی کابل ازجبل السراج گذشته تفرجگاه معروف گلبهاراست که دو رودخانهٔ پنجشیر وشتل خروشان وغلطان دران یکجا میشود . گلبهار مخصوصاً در فصل بهار برای‌دیدن منظره های قشنگ وسایه های سرد بشکار ماهی وفراوانی توت شهرت دارد .

سرك پنجشیر که تازه احداث گردیده از گلبهار جدا ودر پهلوی رود خانهٔ خروشنده و سهمگین پنجشیر امتداد دارد مناظر طبیعی وقابل تماشا و نزهتگاهای زیاد پنجشیر درخور هرگونه تعریف وتمجید است .

٤- پنجشیر : این درهٔ خوش آب وهوا که از گلبهار بعد از قطع مسافه تقریباً ۲۷ کیلومتر با موتر بمقر حکومتی آنجا «رخه» پنجشیر مواصلت مینماید یکی از جاهای قابل دید قریب کابل‌است. مقر حکومتی دارای بازار مختصری میباشد که آبادیهای اهالی بر کنار دریای پنجشیر وبرفراز کوها برقشنگی آن افزوده درفصل بهار وتابستان صیفیهٔ خوبی واهالی کابل برای خوردن توت وشکار ماهی به آنجا رفته هفته‌هارا بمیله وساعت تیری میگذرانند .
ازرخه به بعد که سرك تا « بازارك » چهارونیم کیلومتردور ازرخه بر کنار دریای پنجشیر امتداد یافته است نیز برای شکار ماهی و خوش گذرانی ایام تابستان جای مناسبی است علاوتا چون راه پیاده وکاروان روسابق ولایت قطغن وبدخشان بود مسافر اسپ سوار وپیاده میتوانند ازین راه بعد عبور از منازل دوآب سفید، چپر - کوتل خاواك - به اندراب اولین علاقه ولایت قطغن بر سدکوتل خاواك که درفصل زمستان برف گیر میباشد مسافرین میتوانند شب را درمنازل رعیتی آنجا بسر آورده وبامساعدت هوا بمسافرت خود ادامه بدهند .

٥- بامیان : یکی از مواضع مهم وتاریخی که باداشتن مجسمه های بزرگ شهرت آفاقی پیدا کرده، مدققین و مورخین جهت تماشای آن از اقطار جهان می آیند بامیان است - بامیان ازکابل ۱٤٥ میل فاصله دارد که از حد بلوله بالاتر سرك عمومی نوایجاد که ازدرهٔ شکاری بطرف ولایت باختریانه (یعنی مزار شریف) میگذرد بدوحصه تقسیم ویکی بطرف مزار شریف و دیگری جانب بامیان میرود بامیان در یك وادی کوهستانی کائن و ارتفاعش ازسطح بحر (۸٤۸۰ فت) سنجیده شده است بامیان چون براه بزرگ تجارتی که از رود آمو تاسند میرفت واضح بود مرکزیت خوب تجارتی، داشت زائرچینی که درهنگام عظمت و شهرت آن بزیارت نائل شده است این را بنام (فان ین نا) یاد کرده تعریفها نموده است. بامیان مرکز عمدهٔ آئین بود او معروف ترین زیارتگاهای بودائیهابوده بتهای ٥۳ متری و۳٥ متری آن از پیوّق بی نظیر جهان مخصوصا یاد گارهای آئین بودائی‌است. مجسمهٔ بودا

در قدیم الوان زرین داشت که تلالوء آن چشم را خیره میکرد درعهدلشکرکشی های چنگیز بامیان که مشتمل برچندین شهر (شهرضحاك ـ غلغله ـ وغیره آبادیهابود) بواسطهٔ کشته‌شدن نواسهٔ چنگیز قهراً وبطور انتقام خراب شد خرابه های شهر ضحاك وغلغله وغیره و افسانه های حیرت انگیز آن انسان را بیك سلسله تفکرات و تخیلات انداخته چندین قرن عقب میبرد . سرتاسر دره از آثار وعلایم آبادانی ومدنیت قدیمی پراست .

٦- بندامیر :- قریب چهل‌وپنج کیلو متر دورتر ازبامیان موضع قابل دید و دربین کوهای بلند وملون به الوان عجیب واقع است که هجده نهر بلخ هم سرچشمهٔ خود را از همین بند میگیرد وما آنرا بموضع و موقعش تفصیل خواهیم داد .

٧- هزاره جات :

(اقتباس از «رهنمای افغانستان» اثر قلمی شاغلی عبدالاحمدخان مفتش در وزارت جلیله معارف :)

این خطه عبارت از علاقهٔ وسیع کوهستانی است که درحصهٔ مرکزی افغانستان واقع بوده از ماورای هندوکش یعنی اندراب آغاز یافته تمام علاقه های کوهی بامیان حصص جنوب شرق ولایت مزار شریف ـ جنوب شرق میمنه و مرغاب ـ علاقهٔ کوهستانی غورات هرات و فراه علاقه های شرقی وشمالی هلمند و ارغنداب را در برگرفته در حدود تقریبا (سه هزار مربع میل) رقبه را اشغال وچون اکثریهٔ حصص آن نزدیك کابل است بولایت کابل مربوط بنام حکومت کلان دایزنگی موسوم میباشد . این علاقه منبع آبهای رود های مهم وبزرگ افغانستان مثل کابل ـ هلمند ـ هریرود ـ ارغنداب ـ خاشرود ـ فراه‌رود ـ بلخاب ـ خان آباد ـ بوده تقریبا تمام مملکت را مانند شریانهای قلب که درتمام بدن خون میرساند آب‌رسانده خرمی و سرسبزی میبخشد . آب و هوای سرد وسالم، دارای مراتع و علف چر های و سیع بوده مال مواشی زیادی را پرورش وتربیه مینماید . درهزاره جات به استثنای صنعت گلیم ـ شال ـ برك بافی که‌توسط خانمها بانجام میرسد رونق خوبی داشته علاوتا درمرکز دایزنگی صنایع حجاری باین تازگیها رونق پیدا کرده ظروف قشنگ خوشنما و اشیای زینتی از سنگ مرمر و رخام میسازند : مگر پیشهٔ اهالی زراعت و مالداری وهم تجارت روغن و گوسفند است . اراضی این منطقه تقریبا نصف زراعت آبی ونصف آن للمی کاری بوده زمین‌های آبی وياللمی کاری مسطح نیست بلکه کاملادرنشیب کوها ودره‌ها کشت کاری میشود . برای زمین های آبی یك جویچهٔ باریك در قسمت بالائی مزارع خود گذشتانده دائما پس از زرع وتخم پاشی وقتا بته ها ببلندی ٤-٥ انچ میرسد دربین آنها توسط چوب بخطوط مائل جدول های متصل وموازی هم بروی جریان‌آب کشیده امور آبیاری را انجام وبرای آبیاری اراضی خود متحمل زحمات‌میگردند.

درهزاره جات چون شهر وبازار عصری وجود ندارد اهالی جمیع احتیاجات خودرا ازقبائل کوچی به تبادلهٔ روغن ، گوسفند ، گاو، گلیم - برك، پشم، قروت وغیره اخذ مینمایند .

راه بین کابل و دایزنگی : - مسافر سرك بین کابل وقندهار را تعقیب نموده حینیکه از کوتل تخت پائین وبه وادی میدان میرسد یك سرك کوچکی را بطرف دست راست ملاحظه می کنند - این سرك راه سرچشمه و بهسود هزاره جات است که تا یکحصه بطرف شمال سیرنموده بطرف دست چپ وادی سرسبز وشاداب میدان انظار عابرین را جلب وبعد ازطی مسافه (۷) کیلومتر به منزل کوتهٔ عشرو مقر حکومتی میدان که بازار مختصری هم دارد وارد میشود در ینجا یکتعداد کافی دکان موجود بوده هرنوع مواد خو را که و غیره حوائج مسافرین درآنجا دستیاب و ازین نقطه بعد سرك سمت حرکت خودرا ازشمال بغرب تغیر داده کنار راست وادی را عبور وبموضع جلریز که مقر علاقه داری میباشد مواصلت نموده بازار نسبتا وسیع تری عرض وجود مینماید .

این شهر کوچك در ملتقای دوآبیکه یکی ازدرهٔ سنگلاخ جانب شمال ودیگری از درهٔ اونی سرچشمه میگیرد واقع گردیده منظرهٔ خوبی را داراست . از جلریز به بعد عرض دره کم شده سرك بطرف غرب کنار معبر آبیکه از سرچشمه می آید بسیر خود ادامه و باغات بامناظر قشنگی د ر مو ضع مرتفع دوطرفهٔ دره که دربین آن عمارات اها لی مردم تکا نه آباد گردیده است توجه ناظرین را بخود جلب و از جلریز بفاصلهٔ ۱۰ کیلومتری مو ضع سر چشمه واقع میباشد که اینجا دارای بازار مختصری و آ خرین موقع وادی میدان بوده عمارات ومنازل اهالی بالای تپه های بلندی بفاصله های ازهم متفاوت تعمیر وسمت راست شمالی بازار بفاصلهٔ تقریبا (۱۵۰) قدم سرچشمهٔ بزرگ دیده میشود که این چشمه منبع دریای کابل بوده دربین آنها ماهیهای زیادی موجود میباشد .

بین سر چشمه وبهسود هزاره جات بواسطهٔ که موتر کمتر حرکت میکنند مسافرین که انتظار موتررا نداشته باشند بااسپ ویامرکب بسفرخود ادامه داده بعد از طی مسا فه (۳) کیلومتر بدهن درهٔ اونی مواصلت و درینجادره بدوشاخ تقسیم گردیده یکی آن راه پیاده رویست که بطرف غرب بکنار آب باریکی درداخل درهٔ تنگی پیشرفته به علاقهٔ دایمیرداد وردك میرسد. راه دیگرآن بطرف شمال منحرف وبفاصله های دور ونزدیك بدو طرف مواضع و آبادیهای مردم هزاره جات را مشاهده نموده بالاخره پس از طی مسافه ۱۲ کیلو متر به پای کوتل اونی میرسد که در ینجا دو یاسه دکان سماواری ویك رباط برای رفع ضرورت شب باش مسافرین از سابق آباد گردیده مسافر میتواند صرفچای وطعام (که باید از سرچشمه باخود گرفته باشد) رانموده مسافرت خود را ادامه وکوتل راعبور نموده به آنطرف کوتل

از مناظر سمت شمال کابل (کوهدامن)

پانورامای استالف

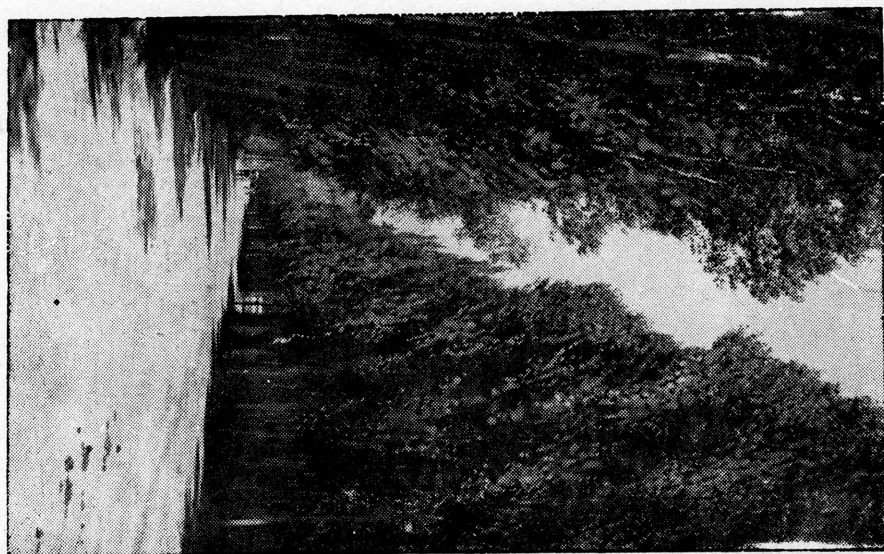
یکی از مناظر طبیعی استالف

تخت ۱- الف

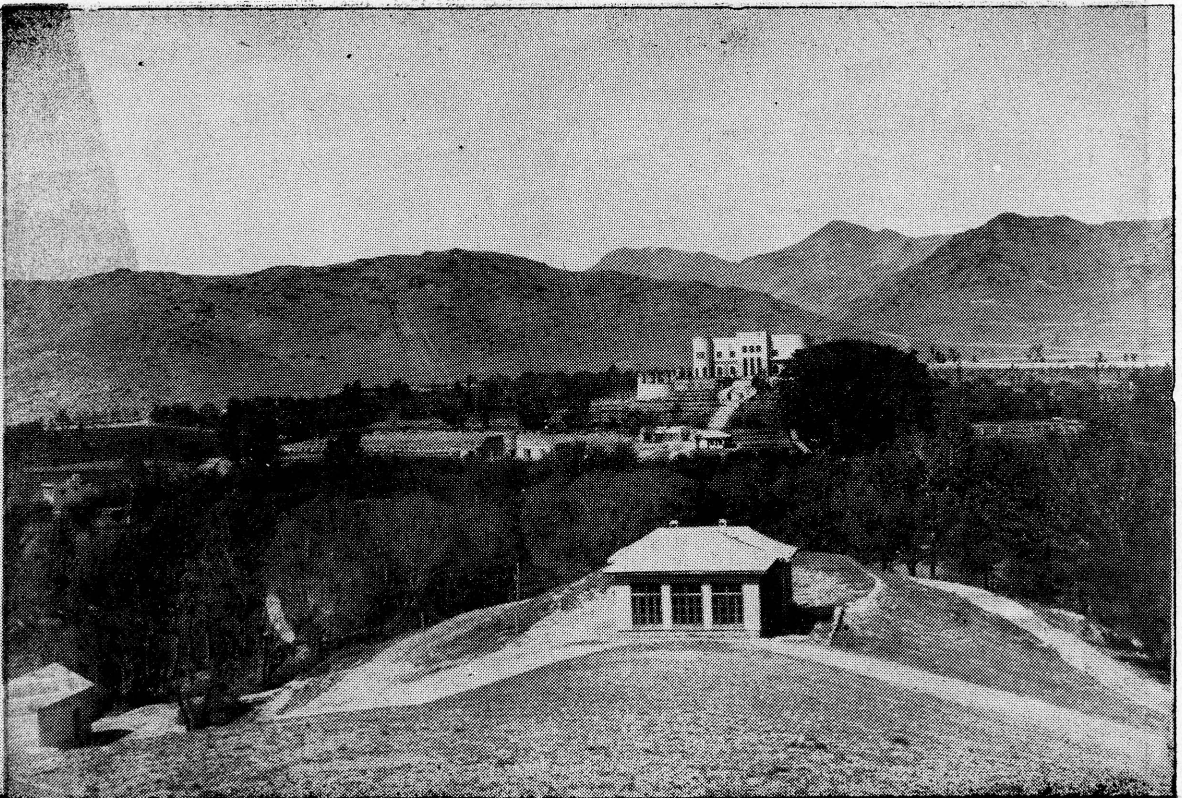
از منظر طبیعی گلبهار

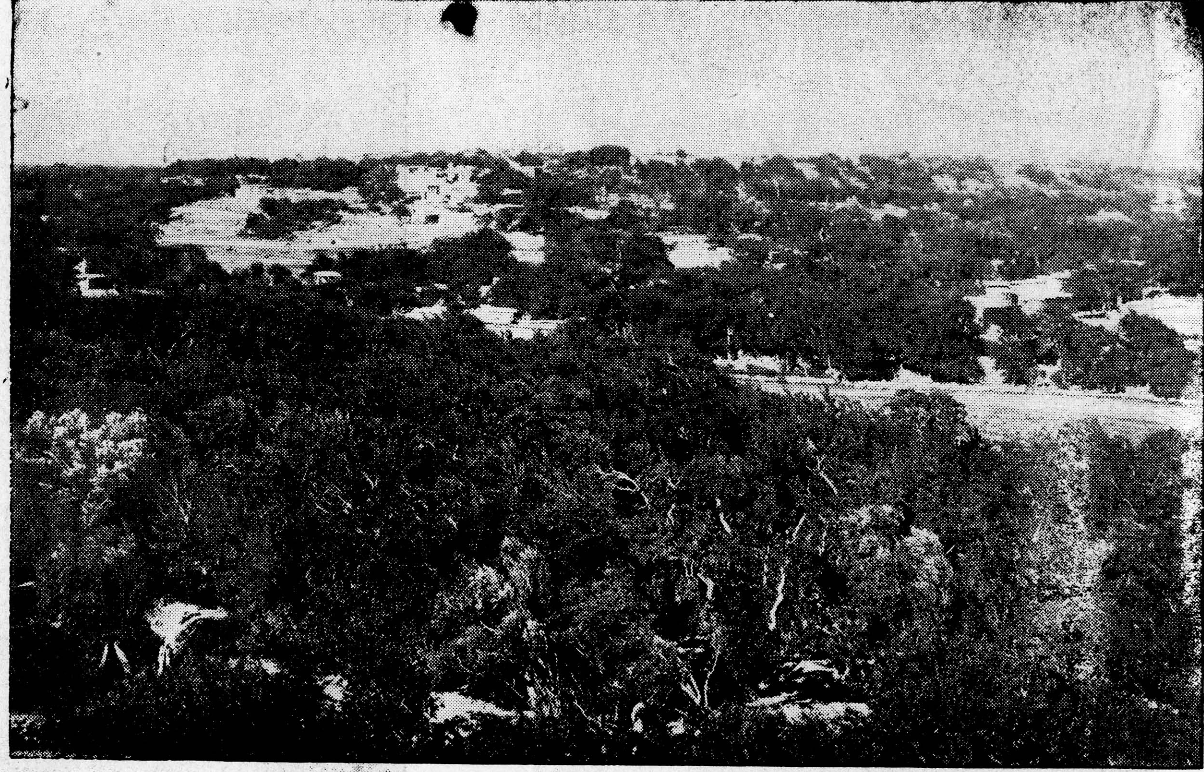
یکی از منظر استالف

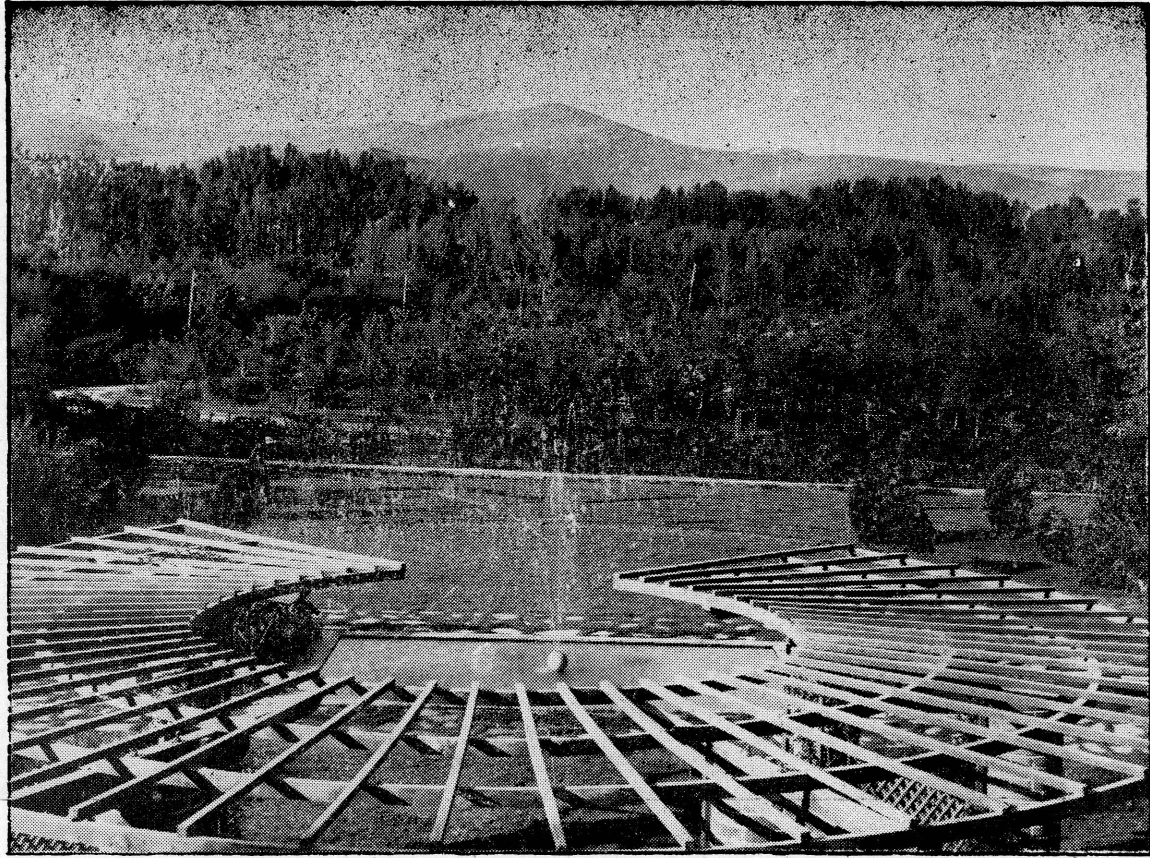
مخزن آب نوشیدنی درچهاریکار

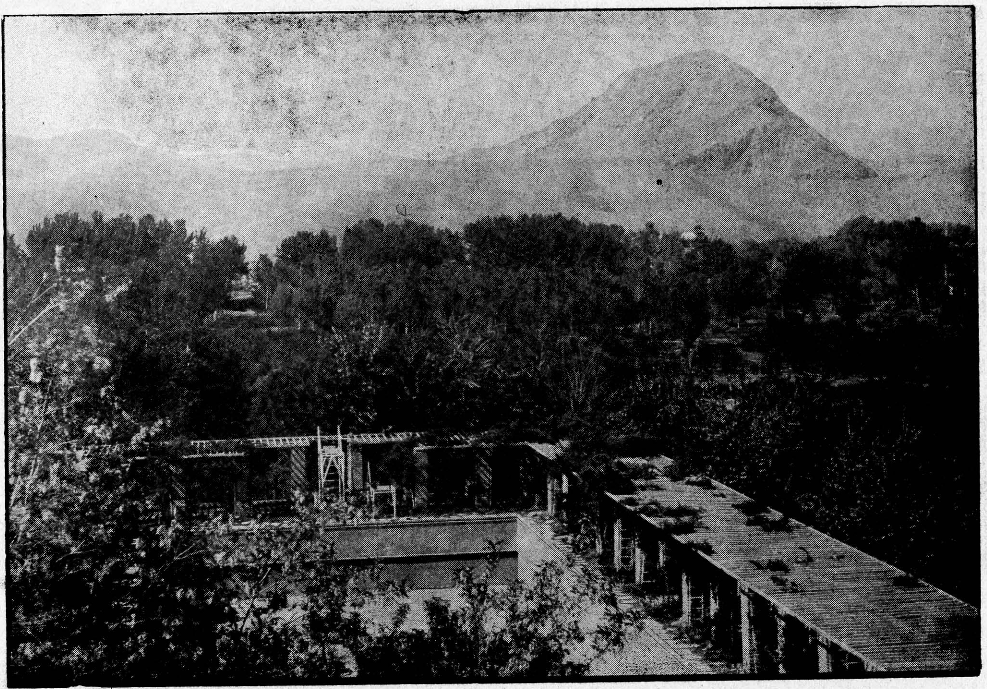
عمارت و باغ شخصی والاحضرت غازی صدر اعظم در ال باغ

از مناظر گلبهار (در سمت شمالی کابل)

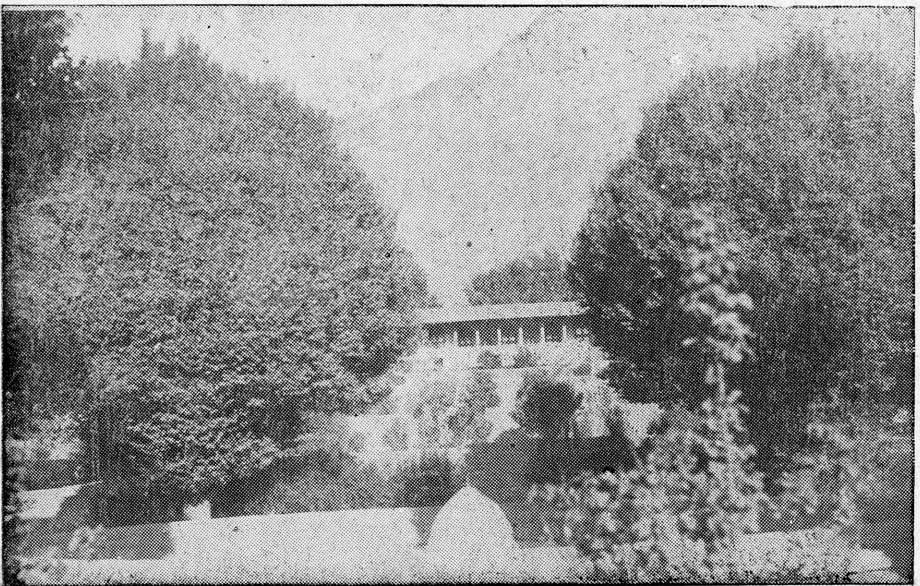
باغ شخصی والاحضرت سپه سالار غازی صدر اعظم در گل باغ

منظرهٔ حوض آب بازی ویک حصه ازباغ شخصی والاحضرت غازی صدر اعظم در گلباغ

پل درونته بردریای کابل

عمارت کافی باغ بابر شاه در کابل

بموضع (یورد) که در آنجا سرای کوچك ودکان سماواری هم است رفع خستگی نماید. راه بین سرچشمه ویورد تقریبا ۳٦ کیلومتر و از یورد بفاصلهٔ تقریبا ۱۰ ونیم کیلومتر علاقهٔ جوقول واقع است که از اینجا بعد مسافهٔ ۲۱ کیلومتر تقریبا بمرکز علاقه داری «فراخولم» مواصلت می نماید. در بین «جوقول» و «فراخولم» مواضع قزلباشیه، ودهن تنور نیز واقع است که برای استراحت وچای نوشی مسافرین پیاده ویا اسپ سوار خدمت خوبی کرده میتواند از فراخولم بفاصلهٔ یك کیلومتر موضع (اوداه) به معبر دریای هلمند براه تنگی مواجه شده تایك کیلومتر دیگر بکنار آب هلمند سرك پیش میرود بعد ازان دریاسمت خود را بطرف راست و سرك بطرف چپ یعنی بجهت جنوب تغیر داده بداخل درهٔ تنگی پیشمیرود، پس ازطی ۳ کیلو متر باز سرك بطرف غرب میلان نموده سه یاچهار کوتل بی دربی راپیموده برباط «باد آسیا» که در بین یك دشت وسیع، آباد گردیده است مواصلت می نماید. درینجا اگرچه مسافر میتوانند ازقریه‌های مجاور سرك، اشیای خوراکه را دستیاب نماید مگر بهتر خواهد بود، از فراخولم باخود نان و باقی لوازمات خوراکه را بردارد. از باد آسیا تابهسود مرکز حکومتی ۸ کیلو متر و راه نسبتاً هموار بوده تنها بیك کوتل کوچك که موسوم به (تلاد) میباشد مصادف میشود.

بهسود مقر حکومتی وعمارت حکومتی دریك سطح مرتفع بدهن درهٔ «دیوارقول» بصورت قلعهٔ مستحکم و برج داری ساخته شده است که بقرب و جوار یك کیلو متری حکومتی، خانه ومنازل اهالی وجود نداشته صرف چندد کانی بصورت غیرمنتظم بشکل خانهٔ نشیمن بنا گردیده است که بداخل دکانها برای رهایش مسافرین چندین کوته های خورد وبزرگ تهیه و بیکی از اطاقهای آن مال واسباب دکان موجود بوده اطاقهای دیگر را برای بود وباش مسافرین ومراجعین خالی گذاشته‌اند، بسمت شمال حکومتی بر فرازیك تپهٔ دیگر یك گدام پخته کاری برای تهیهٔ گندم، روغن و غیره از طرف دولت برای کار امور دولتی ساخته شده است. اطراف حکومتی ودکاکین مذکور زمین سنگلاخ و سنگ داری بوده به استثنای چند قطعهٔ محدود زمین زراعتی که درنشیب تپه‌ها آباد گردیده جدیداً اشجار بید وچنار غرس نمو ده‌اند دیگر سر سبزی بمشاهده نمیرسد. مگر باطراف دورازیك کیلومتری در بین قول ها، فراز ونشیب تپه ها بعضی آبادیها واراضی مزروع وسرسبز دیده میشود.

بهسود را که بگذاریم بعدازطی تقریبا ۹ کیلومتر مسافه وارد یك قول سرسبز ونسبتاپرجمعیتی که مشتمل بر پنج یاشش قریهٔ خورد وبزرگ است میگردیم که این موضع موسوم به (راقول) ومکتبی هم در انجا وجود دارد از آبادیهاکه بگذریم در بین یك دشت هموار ومختصری که بیش از ٤ کیلومتر طول ندارد رهسپار گردیده روبروی خود سطح مرتفع را مشاهده ودر هنگام عبور وبالاشدن باین سطح آبادیهای متعدد ویرا گنده را به اطراف وجوانب سرك

بفاصله های متعدد دیده حینیکه مسافر برفرازاین سطح بر میاید سرك کاملا هموار و مسطح بنظر میرسد . مگراین سرك به تیغهٔ باریك و امتداد کوهی به ارتفاع تخمینا ۳۰۰ مترممتد بوده بهردو جانب سطوح پست وبلند،دور نمای وادیهای کوچك وبزرگ راکه بین جبال کم ارتفاع موقعیت دارند ازنظرمیگذراند که بالاخره این پوزه به معبررود هلمند بانجام رسیده سرك دفعتا بسرنشیبی تندی مواجه وسر ازیر میشود که اگر موتربااین راه درحرکت باشد مجبور میگردد مسافرین راپیاده وموتررا با تأنی پائین برده از فراز پلی که بردریای هلمند میباشد عبوروبلا فاصله به سر بلندی تندی که درمقابل بسرپایانی مذکور میباشد مواجه گردیده موتررا بالامیبرد ،که این کوتل راکوتل ملایعقوب نامیده غالبامسافرین پیاده رواین سربلندی را در ظرف ۳۰ یا ۴۰ دقیقه طی وبر فراز کوتل برآمده بازسرك برسطح مرتفع وهموارای سیر و درحصهٔ وسطی این سطح بجانب چپ سرك دربین یك قول چندخانهٔ بمشاهده میرسد که در آنجااطاق تیلفونی وجود داشته مسافرین پیاده یااسپ سوار میتوانند شب رادر اینجاتوقف نمایند واگرخواهش ادامهٔ مسافرت را داشته باشند بعد ازطی مسافه تقریبا ۱۰ کیلومتر دیگر که راه کاملا در بین درهٔ تنگ طولانی مرسوم به (موشك) امتداد یافته است بصورت نشیبی پیش رفته به رباط (دهن رشقه) که آنجا چند خانهٔ آباد وهم اطاق تیلفونی وجود دارد میرسد،که اینجا برای شب باش مسافرین پیاده واسپ سوار مساعدتر میباشد . از دهن رشقه به بعدتایك حدی سرك هموار بوده دربین درهٔ طولانی وآبادی موسوم به (دراز قول) بر کنار معبرآب سیرمی نماید که درآخراین دره کوتل کوتاه وکم ارتفاعی وجود داشته طرف دیگر این کوتل که بنام (زرد سنگ) موسوم است رباطی برای وقفه یاشب باشی مسافرین پیاده موجود میباشد که بعد از صرف نان وچای اگر برفتار خود ادامه بدهند پس از قطع مسافه تقریبا ۱۸ کیلو متردیگر وعبوردوکوتل موسوم به (خارپوش وکار توسی) بمرکزحکومتی کلان دایزنگی بموضع پنج آب مواصلت مینماید .

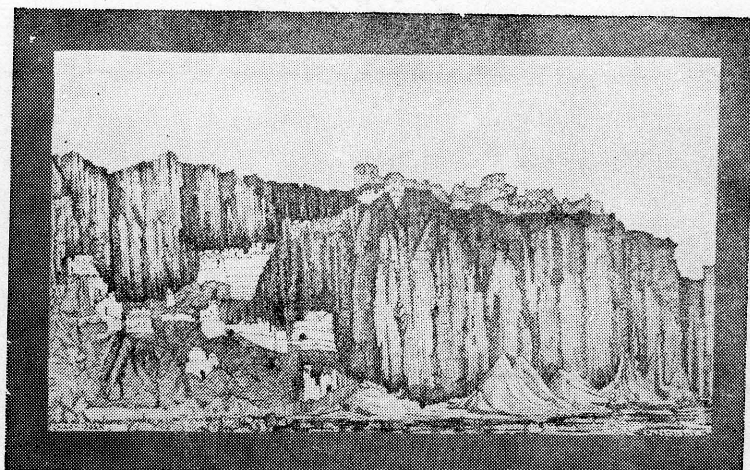
پنج آب مرکز حکومت کلان دایزنگی؛ - پنجاب دریك موضع تنگ ومحصور بین کوهای

بلندی واقع بوده ازجهتهای مختلف ازپنج دره پنج آب رودبار باین موضع باهم تلاقی مینماید که وجه تسمیهٔ پنجاب ازین رهگذر میباشد عمارات حکومتی بصورت قلعهٔ مستحکمی برفرازپوزهٔ یك کوه واقع بوده عمارات ومنازل رعیتی و زمین مزروعی به استثنای چند جریب محدود باطراف قلعهٔ حکومتی بمشاهده نمیرسد.آبادی این حصه را فقط عمارات حکومتی - شفاخانه گدام،عمارات تلگرافخانه بیسیم وچند دکان محدودی که بداخل یك رباط کهنه و مربعی که اضلاع آن از ۵۰ متر مربع بیش نمیباشدتشکیل میدهد،علاوتا درین اواخریك تعداد دکانهای جدیدراهم بصورت منتظمی برای رفع احتیاجات اهالی احداث نموده درنظر دارند تانقشهٔ شهر

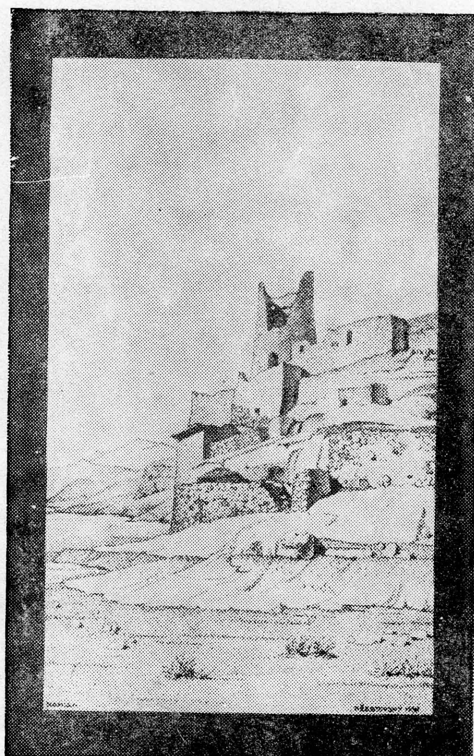
از آثار بودائی

بت ۵۳ متری در بامیان

سمت شرقی شهر ضحاک در بامیان

تا پیو تی در بامیان

جدید ی راهم طرح نمایند . بطرف شمال درهٔ (تگاب برگ) و شمال مغرب درهٔ (غرغری) وبشرق جنوب سیاه آب گنداب وطرف مغرب درهٔ (غوچك) واقع بوده که اگر شخصی بداخل دره ها پیش میرود به آبادیهای خورد و بزرگ مصادف میشود .

درینجا دوسرك دیگری یکی بطرف غرب - یعنی کرمان ولعل تمدید یافته که راه هرات وکابل (پیاده رو) میباشد وسرك دیگری بشمال غرب از درهٔ غرغری عبور نموده بحکومتی یکاولنگ و ازآنجا به بامیان تمدید یافته که راه دوم بین کابل و دایزنگی میباشد.تشریح راهای حرکت ازینجا به اطراف آن :

۱ - سرك بین دایزنگی وبامیان این سرك از دایزنگی بطرف شمال غرب بداخل درهٔ موسوم به غرغری پیش رفته بعد از طی ٤ کیلو متر آبادیهای چندی رامقابل شده سمت خود را بطرف شمال وشمال شرق تغیر داده به بلندی آغازمینماید ، که پس از صعود وعبور از کوتل (خرقول) نشیب آن بطرف کوتل بخط معوج تغیر نموده دریای کوتل از جوار قریه موسوم به (جنگلك) که اولین قریهٔ (سبزقول) مربوط حکومت یکاولنگ میباشد میگذرد. بعد ازین راه نسبتاً هموارو دربین آبادیهای چندی بطول دره مصادف شده درحصهٔ وسطی دره سرك سرسبزی را کنار گذاشته بطرف راست و سمت مشرق به بالا شدن کوتل دیگری آغاز وبالا خره کوتل راعبور نموده در درهٔ دیگری موسوم به (سرئیلاق) فرودآمده در آخر دره بموضع (ینگ) داخل وادی یکاولنگ میگردد که بعد از برامدن از دره بدست راست در درهٔ خوردی پس از طی یك کیلو متر مسافه بعمارت و قلعهٔ حکومتی یکاولنگ مواصلت مینمایند. فاصله بین دایزنگی ویکاولنگ رویهم تخمینا ۳۰ کیلو متر بوده موتر آنرا در مدت ۲ الی دو نیم ساعت طی میکند .

یکاولنگ یك وادی طولانی است که طول آن از شرق بغرب تخمیناً ۱۵ کیلومتر وعرض آن به تفاوت از یك الی دو کیلو متر بوده دربین آن دریای بلخ آب که از بند امیر سرچشمه میگیرد عبور و بهردوطرف آن چمن وسیع وطولانی برای استفادهٔ مالداری منطقه وی بوجود آمده اراضی زراعتی وخانهای اهالی بحواشی چمن بفاصله های متفاوت وپراگنده ازهم دیده میشود . دریکاولنگ اشجار بیدوچنار به کثرت وباغات مختصری هم که دارای درختان سیب زردآلو ناپیوند شده میباشد بنظر میرسد ، قریب حکومتی چند دکان هم برای صرف چای ونان مسافرین تهیه شده است که مسافرین بامیان باید خوراکهٔ راه خود راهم از اینجا تهیه ببینند. در یکاولنگ ویا بعبارت دیگر در تمام هزاره جات یگانه موضع قابل دید برای مسافر و سیاح موضع بند امیر (سرچشمهٔ دریای بلخ آب مزار شریف) میباشد . که این موضع بکنار

سرك بین یکاولنگ وبامیان واقع بوده از یکاولنگ (بطرف شمال‌مشرق بفاصلهٔ ۱۲ کیلو متر واز بامیان بجنوب غرب تقریبا ۶۸ کیلو متر مسافه دارد) سرك بطرف مشرق بسیر خود آغاز نموده پس ازعبور پشته و کوتل مختصر بموضع (فیروز بهار) میرسد که ازینجا سرك سطوح مرتفع ومتدرجی را مانند زینهٔ بلند وهموار شده یکی بعد دیگری سیر نموده از سطح مرتفع بالائی بدرهٔ عمیق سرازیر میشود. بالاخره پس‌از کمی فاصله به پای بند امیر رسیده بار دیگر در کنار بند به‌بالائی برمی آید که درینجا نظارهٔ‌بند بر تعجب وحیرت ناظرین می‌افزاید.

بندامیر، نام پنج غدیر مسلسل و کوچك یا اگر صحیح تر بگوئیم نام پنج بندی است که غدیرهای مذکور راتشکیل داده این غدیرها ازسطح‌بحر تقریبا ۹۵۰۰ فت ارتفاع داشته و در روی وادی دریائی که بنام غدیر های مذکور موسوم گردیده قرار دارند. این دریا پس از اینکه درمیان کوهای چندی میگذرد بغتتا در میادین شمال افغانستان در علاقهٔ مزار ظهور کرده به هژده نهر ملحق وعلاقهٔ هژده نهر را آب میدهد .

در سواحل مهم ترین این بند ها (بندهیبت) نامدارد که از بامیان در موسم تابستان و زمستان بذریعهٔ موتر بدون کدام زحمت زیادی میتوان به آنجا واصل‌شد. مگر در اثنای راه بایستی ازسه کوتل، اول کوتل شاهدان (۹۹۰۵فت) بلندی وبعداً کوتل شبرتو (۱۰۲۳۵فت) ارتفاع وباز کوتل خم نیل (۱۱۶۶۰) فت‌مرتفع را عبور نموده باکوتل اخر الذکر که بواسطهٔ که‌بلند ترین قسمتی از یك سلسله پستی ها وبلند یهای است که در قلات رفیعی افتاده باآن بلندی ها و پستی ها صعب المرور نیست تنها و قتیکه از جانب شرق بکوتل شاهدان صعود میکنند چند کج گردشی های دشوار گذاری را بایستی عبور و در موسم باراني بواسطهٔ که در بعضی از چقریهای کوها خاك نرمی وجود دارد بصورت گل تبدیل وراه رامسدود میسازد ودر زمستان تمام این‌علاقه ازبرف مستورمیگردد. ازقلات فوق‌الذکر راهای زیادی سرازیر گردیده از پوزهٔ باریکی میگذرد که بعد کمی حرکت بیك قطعهٔ آب صفا وشفافی که باشیب های تندی محاط گردیده بقدر هزارفت پائین تر بمشاهده میرسدبرمیخورد، که این قطعه قسمتی از بند ذوالفقار است که بلند ترین وبزرگ ترین غدیر های پنجگانه بوده قریب ۶ کیلو متر طول‌را داراست ، قدری پائین تر ازین قسمت دیگری ازبند ذوالفقار که پهن وکشاده بوده به کنار های آن درختان روئیده است پدیدار میگردد. غدیر دوم که بند (پنیر) نام دارد عیناً زیر بند ذوالفقار و ۱۵۰ گز پهنائی را دارا بوده صورت یك تالاب را بخود اختیار و ازینجا راه متدرجاً بطرف غدیر سوم یابند (هیبت) فرود می آید که این بند قریب ۳ کیلومتر طول و ۵۰۰ گز عرض داشته آب آن درپهنای وسیع کوها بصورت درخشانی جلب توجه را مینماید ، قسمت علیای این بند را صخره های تند و عمودی

مانند که دارای چند خلیج ومدخل‌های کوچکی است محدود نموده وانجام جنوبی بندمزبور که مفتوح و آب از بند طبیعی سنگلاخی آن بشکل آبشار های کوچك و باریکی سرازیر گردیده به سطح مرتفعی که ۴۰ فت پایان تر ازان وا قع است میریزد.داین سطح مرتفعیکه بعضاً سنگلاخ وبعضاً خاکی است از رسوب سفید یازرد رنگی (غالباًسنگ گوگرد میباشد) پوشیده وآب از بالای آن قطره قطره سرازیر وتقریباً یك کیلومتر پایان تر غدیر کوچك دیگری‌را تشکیل میدهد ، آنرا (بندقنبر) ودرحقیقت بشکل تالاب کم آبی استمی‌نامند .

غدیر پنجم یا آخرین غدیر که (بند غلامان) نام دارد دور تر و در پایان بند قمبر بشکل مدور بقطر یك برسه میل بودد وطوریکه میگویند دارای آب کمتری‌است . از غدیرهای مزبور که بگذریم تایك فاصلهٔ اندکی زمین های پست‌وبلندی‌آن ناحیه را احاطه وازطرف غرب باسطح مرتفعی بزرگ وزرد رنگی محدود گردیده که (دو هزار فت) تقریباً ازسطح غدیرها بلند می‌باشد ، درانتهای بند هیبت یك دیوار سنگلاخی است که درمرکز قریب (۴۰) فت بلند و قلهٔ آن چندان صخامت نداشته تقریباً یك قوس کامل را تشکیل میدهد،بسمت مغرب بند،مزار سفیدی بمشاهده میرسد که اهالی آنجا بمزار حضرت علی (رض) آنرا منسوب وعمق بند هیبت را ناقابل پیمایش میدانند .

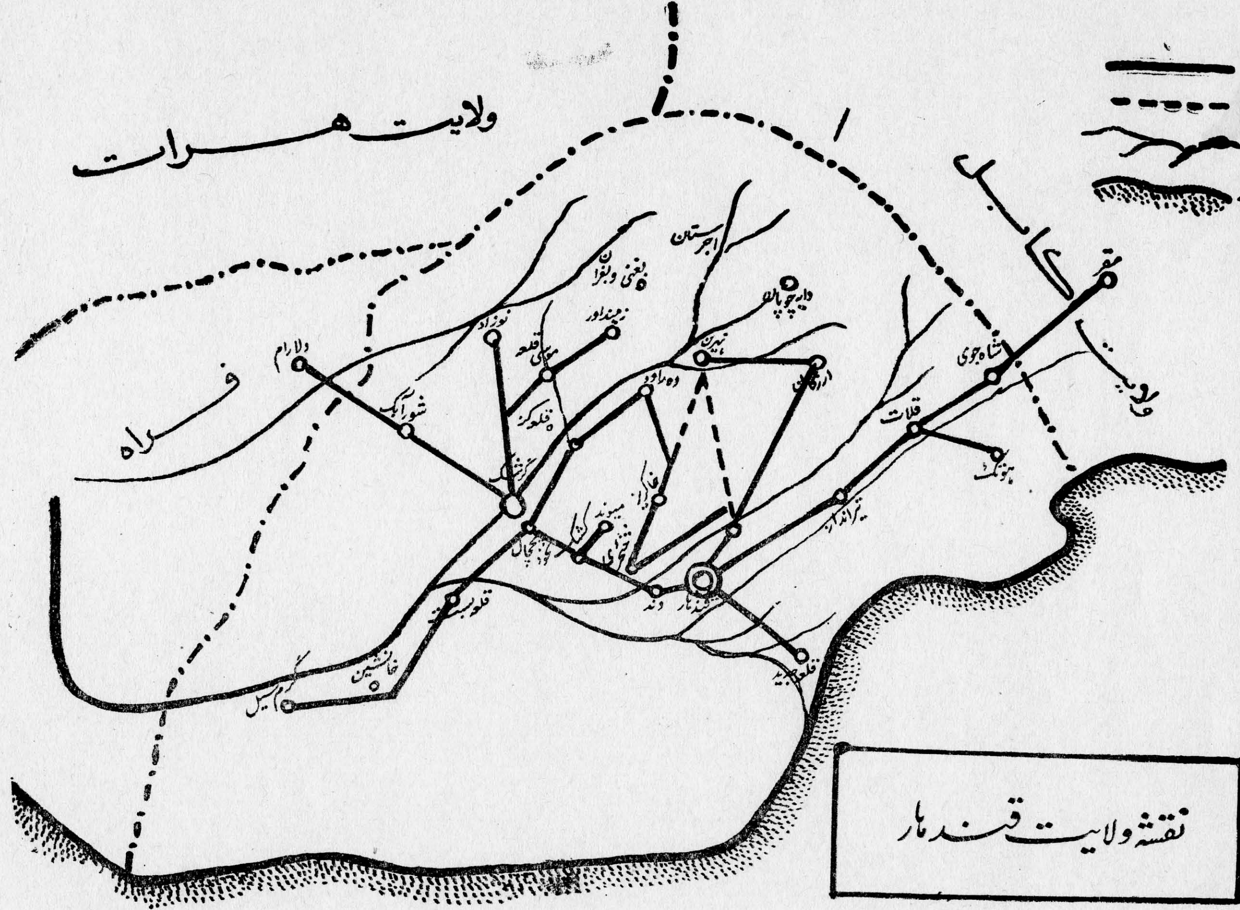
از بندامیربه‌بعد سرك فراز ونشیب چندی‌را دربین اراضی خشك ولامزروع عبور نموده بموضع خم نیل میرسد که در آنجا آبادی های چندی بصورت پراگنده موجود وبهتر است مسافر شب را درین موضع بسر برده صبح که بمسافرت خود ادامه بدهد بعد ازمسافرت چند ساعت بموضع (شاهدان) که اولین منطقهٔ علاقهٔ بامیان وموضع پرجمعیت بوده نسبتاً آباد تر ازدیگر مواضع میباشد مواصلت وبعداً کوتل کم ارتفاعی را عبور نموده وارد یك درهٔ تنگ وطولانی میگردد که بعد ازطی فاصله تقریباً ۱۲ کیلومتر وارد بامیان واز دره خارج میگردد ، درحصهٔ وسطی این دره یك راه بطرف شمال جدا وبه‌سیغان وکهمرد میرود که قبل از احداث درهٔ شکاری راه مسافرت بین کابل ومزارشریف شمرده میشد .

۲ - راه پیاده روبین دایزنگی ودولت آباد : (حد فاصل بین ولایت هرات وکابل)

از پنجاب سرك بداخل وادی تنگی که عرض آن از یکصدالی دوصد متر تخمین گردیده است به مقابل عمارت حکومتی به استقامت غرب امتداد وبسیر خود دوام میدهد که در طول این دره بفاصله های بسیار کمی آبادیهای متعددی را یکی بعد دیگری گذشته بعدطی ٦ کیلومتر یك کوتل مختصر وکم ارتفاعی را عبور وبه‌آنطرف کوتل درهٔ دیگری‌را بهمین وضعیت تصادف نموده خط سیر آب باریکی را تعقیب مینماید که در عرض راه بجانب های

چپ وراست دره ها وقول های خورد و بزرگی که دربین آنها مسکن اهالی کم وبیش وجود دارد به‌ملاحظه میرسد تااینکه پس ازطی ۱۵ کیلومتر مسافه ازدایزنگی بموضع «اغفرات» که اولین منزل بین دایزنگی وهرات میباشد مواصلت ودرینجا یك رباط سرکاری که بین آن دکان سماواری برای نوشیدن چای و رفع خستگی وجود دارد مسافر میتواند چند دقیقه را براحت بگذراند. از اغفرات یك سرك بطرف دست چپ (یعنی جنوب) جدا گردیده بداخل درهٔ سرسبز مشجری موسوم به (خوردك تخته) که سابقاً مرکز حکومت کلان دایزنگی بود داخل، وازآنجا به‌شهرستان ودای کندی میرود . اماسرك اصلی بطرف غرب بسیرخود دوام داده پس ازطی دو کیلومتر درحصهٔ فراخنای دره بسمت چپ بفاصلهٔ ۲۰۰ قدم دورتر ازسرك عمومی آبادی مقبول ومناسبی که بیکی ازسیدهای معروف وصاحب نفوذ این منطقه مربوط است وبه (شاه موسی آقا) موسوم است جلب توجه مینماید ـ اطاق تیلفونی ـ نمایندهٔ پست و دکانی چند هم درجوار قلعه وجود داشته مهمان خانه های این سید برای قبول مسافرین دائما مفتوح وازمسافرین پذیرائی خوبی می نماید . ازینجا ببعد پس از طی یك سلسله آبادیهای خورد و بزرگ دره باختتام رسیده سلاسل جبال شامخ و کوتل ها عرض اندام مینماید ، که سرك این کوتل‌ها را بخط معوج وماریبچی عبور وآنطرف نزول نموده به آبادیهای مختصری برخورده دوباره به کوتل کرمان مصادف و دوبرجستگی بزرگی را یکی بعد دیگر پیموده مسافرین بان طرف کوتل مراتع وعلف چرهای وسیع وهمواری را درجلوخط سبزخود مشاهده مینماید که هوای گوارای آن زحمات سفررا برطرف وسطح این مراتع که اکثراً جبه زار ودلدل بود بداخل آن آبادی وجود ندارد، سرك هم دراکثر حصص بداخل زمین های خامه ونم داری تمدید یافته است که مسافرین دائما دچار مشکلات میشوند. علاوتا درفراز بعضی تپه ها علائم وآثار قلعه‌های مستحکم وبداخل بعضی مغاره ها آثار مدنیت‌های اعصار گذشته‌هم دیده‌میشود. در حصهٔ وسطی این جلگه که آبادی چندی بنظر رسیده، غژدیهای افغانهای کوچی هم دراطراف وجوانب آن میباشد ، مسافر میتواند برای رفع تشنگی و گرسنگی خود از اوشان خواهان نان وآبی گردد. ازینجا ببعد بعد ازانکه یك دریاچهٔ پرآبی را عبور نمود بطرف لعل پیش میرود که بفاصلهٔ ٤ کیلو متری کرمان داخل تپه های کم ارتفاعی گردیده فراز و نشیب چندی را قطع وبس ازطی مسافهٔ ده کیلو متر داخل وادی لعل میگردد .

لعل منزل سوم بین دایزنگی وهرات بوده یك وادی سرسبز وطولانی میباشد که دریای هریرود اینجا به‌دریای لعل موسوم و ازبین آن میگذرد . این موضع نسبت بمناطق دیگر پرجمعیت بوده قریه‌جات متعددی بهردو طرف دریا موجود ومقر حکومتی محلی بوده دارای مکتب وبرای رفع حوائج مسافرین چند دکانی هم به قرب عمارت حکومتی تعمیر گردیده است که

نقشه ولایت قندهار

مسافرین میتوانند از تیلفون هم استفاده و برای چند مدت اگر خواسته باشند راحت بنمایند .
ازینجا بعد سرك بسمت راست وحاشیهٔ شمال وادی بدامنهٔ کوهی تمدید یافته بعد ازطی تقریباً ۱۵ کیلومتر مسافه بموضع (قزل گرم آب) میرسد . اطراف این موضع هم دارای مراتع وعلف چرهای وسیعی بوده مردمان کوچی ومالدار زیادی در هر حصهٔ آن خیمه ها وغژدیها دارند واطراف این مراتع را آبادیهای متعددی از مسکونین اصلی ودائمی اینجا تشکیل داده مسافرین میتوانند بهر جائیکه خواسته باشند رفع حوائج خود را بنمایند ازین موضع بعد یك منزل راه دیگری بداخل تپه های خورد وبزرگ به نشیب وفراز پیموده وارد موضع دولت یار که اولین علاقهٔ ولایت هرات بشمار میرود موا صلت نموده مابقی را در حصهٔ تشریحات ولایت هرات ملاحظه واز نظر خواهید گذرانید .

اگرچه ولایت کابل مربوطات زیادی بخود دارد مگر برای فراهمی سهولت، مربوطات دیگر ولایت کابل را گذاشتیم در موضع تشریحات مسافرت بولایت داخلی مملکت توضیح دهیم تا مسافر محترم بتواند معلومات را بخود کسب و مغالطهٔ درسیر و حرکت او شان بوقوع نه پیوندد .

۲-قندهار :

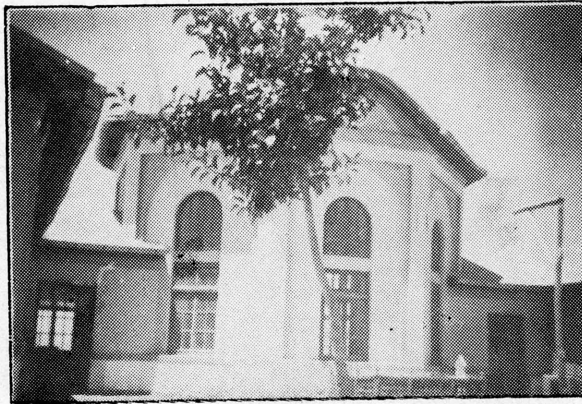
مسافرینیکه خواسته باشد از کابل بطرف قندهار حرکت نماید موتر سرویس برای بردن مسافرین وامتعهٔ ضروری شان دائما موجود وباید اول تکت راه را از نمایندگی شرکت حمل و نقل قندهار در کابل خریداری نموده بوقت معینه در جای معین حرکت اتو بوس ها حاضر گردد . بعد اخذ موقع و جا بجا کردن کالای شخصی خود همینکه اتو بوس بحرکت میافتد اولا بحصهٔ غربی شهر جادهٔ عریض بین کابل وکارته ٤ را تعقیب نموده از بین عمارات جدید التعمیر وا پارتمانهای نسبتاً خوشنمای نوی کابل (کارته ٤) را گذشته به مهتاب قلعه که دستگاه مرسلهٔ تیلگراف بی سیم کابل ولیسهٔ عسکری هم در آنجا است میرسد، ازآنجا بعد از طی مسافه تقریباً (۱۰) کیلو متر بموضع چوکی ارغنده مواصلت و بواسطهٔ که شعبهٔ ازگمرك کابل درآنجا میباشد برای معلوم کردن مال التجاره وسند علم وخبر آن چند دقیقه اتوموبیل مکث وازچوکی ارغنده کمی بعد تر موتر استقامت خودرا ازطرف غرب بجنوب مغرب تغیر داده کوتل تخت را عبور و داخل وادی میدان که حکومت درجهٔ دوم ومربوط حکومت کلان لوگراست میگردد، علاقهٔ میدان سرسبز وشاداب ومنطقهٔ خوش وآب هوائیست که ازدریای کابل مشروب واکثراً غلهجات خودرا در بازارهای کابل بفروش میرسانند . حین رسیدن به آبادیهای میدان یك سرك بطرف راست بنظر میخورد که راه رابرای مسافرین سرچشمه وبهسود هزارهجات هدایت واز آنجا بعد موتر داخل آبادیهای میدان گردیده ، پس ازعبور آبادیهای چندی بموضع درانی که منزلگاه دوم (برای اسپ سوار

ویپاده) بین کابل وقندهار است میرسد، ازدرانی ببعد سرك دریك دشت نشیب داری که آنرا
(دشت توپ) می نامند درحرکت افتاده وداخل آبادیهای علاقهٔ وردك میشود که این دشت
حد فاصل بین علاقهٔ میدان ووردك بوده درحصهٔ وسطی آن بطرف دست راست یك سرك باریکی
بطرف چك وردك که در آنجا بند آب وکارخانهٔ تولید برق برای شهر کابل میباشد میرود.
فابریکهٔ برق چك وردك در بین یك وادی سرسبز وخوش آب وهوای موسوم به (خوات وردك)
تاسیس گردیده که در آنجا علاوه برفابریکهٔ تولید برق یك کافی موزونی برفراز یك تپه که
شکل جزیره نمائی را دارد وجود داشته کسانی را که برای تماشا وتفرج یاشکار ماهی باین
موضع می آیند می پذیرد.

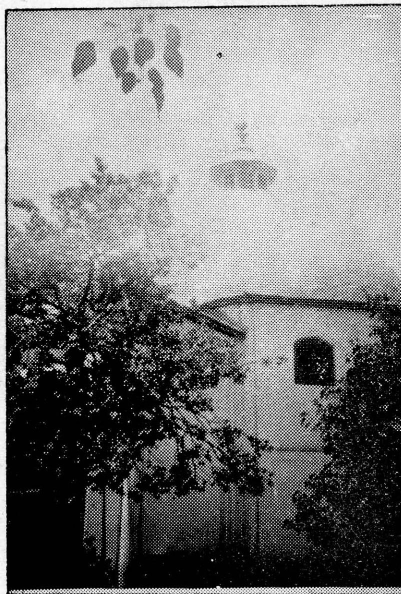
وردك ازحکومتی های درجه دوم مربوط حکومت کلان لوگر بوده وضعیت طبیعی آن موزون
وعرض آن دربعضی نقاط کمتر و دربرخی مواقع فراخ بوده اولین منزل متعلق به علاقهٔ وردك
« شیخ آباد » است که چند دکانی در آنجا آباد ومسافرین غالباً درین منزل صرف غذا ویا
اقلاً چائی مینوشند. (هنوزشیخ آباد نارسیده بسمت چپ سرك دیگری که ازسرك عمومی
جدا گردیده بنظر میرسد این راه تنگی وردك راعبورو به (بر کی راجان) مقر حکومت کلان
لوگرمواصلت مینماید. درایام زمستان که بعضی اوقات به نسبت برفباری زیاد کوتل تخت وچوکی
ار غنده مسدود میشود آمد ورفت بین کابل وغزنی هم ازاین راه صورت میگیرد) پس از
شیخ آباد منازل سید آباد - تکیه - شش گاو ادر بین وردك پیموده بعد بداخل علاقهٔ غزنی
میشود - موتر که از منزل شش گاو دور میشود چند تپه های خاکی را عبورو بعداً شهر پرافتخار
سابقه دار غزنی مشهود میگردد.

غزنی: شهرغزنی بانجام جنوب تپهٔ بهلول دریك موضع بلندی واقع وبه حصار متونی احاطه
شده است، درقسمت شمال شهر غزنی در مرتفع ترین حصهٔ این تپه قلعهٔ مستحکمی موسوم به
(بالاحصار) غزنی از سابقا موجود ودر حصار اطراف شهر برجهای مضبوطی که اطراف آن
آثار خندق بزرگی مشاهده ودر اوقات خطر از آب پر کرده میشد بملاحظه میرسد. این شهر
سه دروازهٔ بزرگ بسه طرف خود دارد که دروازهٔ جنوب غرب رادر وازهٔ بازار وطرف غرب را
دروازهٔ کننك ودروازه شمال رادروازهٔ بهلول مینامند. درداخل شهر بازار های تنگ وتاریکی
دیده میشود که اکثراً دکانهای بزازی، پوستین دوزی، زر گری، مس گری وغیره اهل کسبه
دران بنظر میخورد - عرض بازارهای داخلی حصارغزنی اکثراازدومتر تجاوز نمی کند، این بازار
ازمدخل دروازهٔ بازار تادر وازهٔ کننك امتداد یافته در وسط خود چار سوق دارد. درحصهٔ
خارجی شهر درقسمت غربی بازارنوی احداث گردیده است که سرك بین کابل وقندهار ازهمین

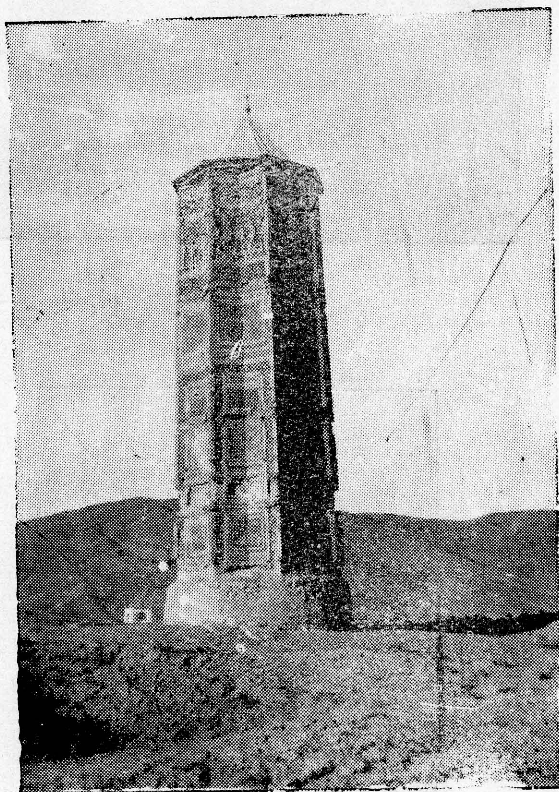
از مناظر غزنی

مزار حکیم سنائی (غزنوی)

آرامگاه سلطان محمود غازی (غزنوی)

از آثار تاریخی درغزنی

بازار عبور میکند . درگوشهٔ بازار جدید بطرف غرب سرك یك هوتل موزونی برای رهایش مسافرین تعمیروتماما اسباب راحت یك مسافر دران موجوداست . درقسمت شرقی شهردردامنهٔ تپهٔ بهلول آثار شهرسابقه دیده میشود کههنوز دومنار بزرگ آن باقی واز عظمت شهرباستانی دور غزنویان نمایندگی میکند . درغزنی‌زیارات زیادی‌ازاولیای معروف وفیلسوف های آنعصر موجودبوده‌علاوتامراقد سلاطین‌مشهورآن زمان‌در هر گوشه وکناردیده میشودکه مشهورترین آنها زیارت حکیم سنائی - بهلول - علی‌لالا - شاه میر فا لیزوان-تاج اولیا - خواجه بلغار - مرقد سلطان محمود - سلطان مسعود - سلطان سبکتگین - سلطان‌حلقوم - سلطان عبدالرزاق سلطان مودود، وزیارت شمس صاحب وشیخ عبدالسلام میباشد . اهالی غزنی تماما زمیندار وباغدار واهل کسبهٔ‌خیلی‌ماهر میباشند،خصوصا درصنعت نقاشی ساختن‌ظروف‌مسی وبرنجی‌وپوستین دوزی در افغانستان درجهٔ اولیت راحائز اند - ازبیدا وار مهم نباتی وحیوانی منطقه کهجنبهٔ تجارتی رادارد آلو بخارا - گندم - گلیم - شال - پوستین - پوستینچه - جراب - دستکش پشمی پوست،سامان ولوازم نفیس نقاشی وظروف مسی وبرنجی میباشد .

تا اینجاکه توانستیم اندکی مسافر عزیزخود را بشهر غزنی راه بلدی نمائیم‌حالا برمیگردیم بسیر اولی خود که باید غزنی را برای قندهار بگذاریم پس ازینکه موتر از شهر خارج ومستقیما بطرف جنوب رهسپار شده وبمنزل ثانی که اولین منزل بین غزنی ومقر است میرسد درین حصه وضعیت اراضی تبدیل یافته مسافر وارد دشتیکه آنرا (دشت شلگر) بینامندمیشود. پس ازین‌منزل،منزل « موشکی » وبعداً بهعلاقهٔ قره باغ غزنی کهموضع سرسبز وپر جمعیت ومقر حکومت محلی آنجا میباشد مواصلت مینماید که درین جا چند دکان وعمارت موزونی برای حکومتی ومکتب جدیداً تعمیر وازقره باغ ببعد سرك داخل اراضی خشك ولامزروع قطع‌مسافه نموده منازل (گوی آهن)وسپس دربین دشت مقررباط (اوبه) راپیموده بالاخره به آبادی‌های مقر داخل وپس ازطی مسافهٔ کمی وارد مقر میشود .

مقریکی ازحکومات درجه‌دوم واز مربوطات حکومت کلان‌غزنی است درین نقطه چیزیکه جلب توجه مسافرین را مینماید هوتل مقروباغ آن‌است که بسمت راست سرك بفاصلهٔ تقریبا ۳۰۰ قدیم بصورت موزونی آباد شده ولوازم ووسایل کافی‌برای استراحت مسافرین دران تهیه‌شده است. مسافرین هرگاه آرزوی اقامت راداشته باشند در آنجا بکمال استراحت شب رابسربرده میتوانند. تلفون ،پسته وتانك تیل پطرول موجود وبازار متوسطی‌هم‌دارد که‌ازآنجا میتوان ضروریات خود راتهیه نمود. مسافرت بین‌غزنی ومقر بوسیلهٔ موتر در ظرف دو نیم الی سه ساعت‌صورت گرفته وراه آن به کلی هموار وموتر به آرامی به‌آن حرکت‌میکنند. سرکیکه ازمقر بطرف جنوب کشیده شده است مسافرینی راکه خواهش دیدن آب ایستادهٔ

غزنی(ناوه مقر) راداشته باشند راه بلدی وبه همان راه میتوانند الی کتوازهم مسافرت خودرا ادامه بدهند - وبعد مسافه بین مقر وآب ایستاده غزنی ٤٥ کیلومتر وسرك دیگر که بطرف شمال ازموضع(آغوجان)فاصله(٥) کیلومتری غرب مقرجداشده است بطرف جاغوری علاقه هزاره جات تمدید میبابد که ازینجا تا (سنگ ماشه) مرکز جاغوری ٤٠ کیلومتر مسافه تخمین شده است. پس ازینکه موتر مقررا میگذارد دو باره رفتار خودرا درجادهٔ بین دشت بطرف قلات غلزائی ادامه داده منزل ورباط اغوجان راکه آخرین مربوطات ولایت کابل است قطع کرده داخل علاقهٔ شاه جوی - شیبار - تازی - سراسپ علاقه جات قلات مربوط ولایت قندهار میشود. درین حصص وضعیت طبیعی اراضی تغیر یافته ابتدا به تپه ها وبعد به کوه بچه های خور دی تبدیل یافته آبهای جاری، کاریز های متعددی درهرطرف بمشاهده میرسد که اخیراً آبادی قلات نمایان ومسافرین راکه بعد ازقطع کردن یك مسافهٔ طولانی نوید راحت میدهد مسرور میگرداند - قلات که بکنار رود ترنك وجوارتپه ها موقعیت دارد موتر در اثنای مرور از آبادیهای قلات وبادام باغ های آن کهدرتپه های مختلف ونشیبی های زمین واقع شده است جلب دقت عابرین را نموده حین رسیدن بمقر حکومتی که چند دکانی هم در آنجا موجود است مسافرین میتوانند برای استراحت چند دقیقه آنجا بگردش یابنو شیدن چای مصروف گردند. قلعهٔ معروف قلات غلزائی که درشمال بازار وبر فراز تپهٔ به ارتفاع ۳۰۰ متر بصورت قلعه مستحکمی ساخته شده بمشاهده میرسد. علاوتاً عمارات متعددی برای دوائر حکومتی ومکتب نیز در همه تپه مذکور نزدیك بازار تعمیر گردیده است.

قلات دارای پسته خانه - تلفون - بازار مختصری بوده تمام حوائج مسافرین در ین نقطه تهیه میشود. پس ازعلاقه قلات موترجانب منازل - جلدك - تیرانداز - شهرصفا - منجه ومهمند - که آخرین منزل بطرف قندهار است رهسپار میشود ازقلات الی جلدك سرك درزمین های پست وبلندی امتداد واطراف آنرا جنگلات واشجار بادام ومزروعات سبز وخرم بفاصله های متفاوت از هم احاطه کرده است، پس ازان سرك بدشت همواری واصل وبه طرف قندهار پیش میرود. اگرچه درتمام منازل عند الضرورت آب وخوراك پیدا میشود مگرشهرصفا که ازشهرهای تاریخی وتا دوقرن قبل معموربوده دراثر حوادث خراب ودر اطراف آن قراء وقصباتی موجود است که مسافرین را میتوانند بخوبی پذیرائی کند، پس ازقطع منزل آخرین (مهمند) ورسیدن مسافرین در نزدیکی شهر قندهار اولین باغ وعمارتیکه بمسافهٔ یکنیم کیلومتر ازشهر واقع است، منزل باغ قندهار میباشد که منزل باغ مذکور دارای عمارت قشنگ وحوض صفائی بوده برای مسافریکه زحمت راه را از کابل تابه قندهار دیده اند یك راحتگاه خیلی عالی وبانزهتی شمرده میشود. پس از نظاره یاتوقف چند ساعت در منزل باغ موتر

رهسپار شهر قندهار گردیده در حصهٔ یك کیلو متری شهر بمقابل موقع پولیس که نمایندهٔ گمرك هم در آنجا میباشد، برای دو سه دقیقه موتر توقف و بعد ارائهٔ علم وخبر اموال تجارتی سرکی که بطرف دست چپ امتداد یافته است بطرف چمن (کویته بلوچستان) وپس از چند قدمی که باز سرك بدو حصه تقسیم میشود قسم اول آن مستقیماً پیش رفته از دروازهٔ کابلی وارد شهر قندهار وقسم دوم بطرف راست منحرف وبطرف فابریکهٔ پشمینه بافی وگمرك قندهار پیشرفته ازراه جنبهٔ شمال وارد شهر قندهار میگردد .

قندهار : اینولایت یکی از بلاد بزرگ افغانستان ویا پتخت قرن ۱۸ دولت افغانستان بوده شهر فعلی آن در قرن ۱۸ از طرف احمد شاه بابای غازی شهریار معروف افغانستان بنا یافته استحالا که بعد از ولایت کابل دومین ولایت افغانستان بشمار میرود .

شهر قندهار دریك میدان وسیع مستطیل الشکلی آباد وبحصار برجداری احاطه گردیده این حصار در چهار سمت خود دارای چهار دروازه واین دروازه هابدو طرف مقابل توسط جاده های عریض ومستقیمیکه بهردو طرف آن رستهٔ صفوف دکاکین آباد گردیده است وصل وشهررا بچهار حصه وناحیه تقسیم میکند . درحصهٔ وسطی شهر از تقاطع این دوسرك چار سوق بزرگی بوجود آمده است که قبلاً گنبد وسیعی به قطر ۵۰ گز مربع درآنجا تعمیر وحالا که نظر بایجابات اصلاحات بلدی منهدم گردیده میدان وسیعی را تشکیل داده است . دروازه و بازار طرف شمال بنام بازار شاه ودروازهٔ عید گاه واز جنوب بنام بازار ودروازهٔ شکارپور واز شرق به اسم کابل ومغرب باسم هرات موسوم است .

سلامخانه وارگ شاهی که فعلاً برای دوائر حکومتی تخصیص داده شده و هم خرقهٔ مطهرهٔ نبوی (صلی الله علیه وسلم) که یکی از آثار متبرك ومقدس اسلامی درآنجاشمرده میشود بانجام بازار شاه در داخل یکمسجد بزرگ قرار داشته اهالی قندهار ومسلمانان دور دست دائماً برای زیارت بانجا میروند. درغرب مسجد خرقهٔ مبارکه مقبرهٔ اعلیحضرت احمدشاه بابای غازی باعظمت وشکوه مخصوصی جلب توجه مینماید .

بسمت مغرب شهرخارج دروازهٔ هرات باصول هندسی واساسی یك شهر جدید طرح گردیده یك سلسله عمارات وبازار تمان های قشنگی هم عجالتاً بدوطرف جادهٔ عریض ووسیعی عرض اندام نموده است که روز بروز دامنهٔ این عمرانات به وسعت خود می افزاید،عمارت دار الحکومگی، هوتل، شفاخانهٔ، ملکی،عمارت قونسل گری برطانیه وعمارت لیسهٔ احمد شاه بابا که از دیگر عمارات مقام اولیت رادارد در همین موضع آباد وبرقشنگی شهر افزوده است .

در قندهار خانه ها عموماً یك منزله وبسیار کمی دومنزله بوده دیوار های آن از گل،

خشت وسقف آن از خشت پخته یاخام بصورت گنبدی نسبتاً هموار بنایافته، چوب پوش وجود ندارد. درداخل وخارج شهر سرای های تجارتی، گاراج ها، حمام ها، مکاتب ثانوی وابتدائی موجود میباشد فابریکهٔ پشمینه بافی - شیرینی سازی - یخ سازی که در خارج شهر بنا یافته از مؤسسات مهم تجارتی اینجابشمار میرود، درصنایع جاری - خامك دوزی - گلا باتون دوزی - درجهٔاولیت رادرتمام افغانستان داراست، اهالی قندهاراکثراً باغدار وبه باغداری علاقهٔ زیادی داشته از حاصلات سالانهٔ آن استفادهٔ تجارتی خوبی مینمایند، انگور، کشمش، شکر پاره انار، انجیر، زیره، بادام و غیره اشیای صادراتی ومهم آن منطقه میباشد که همه ساله به تعداد زیادی به بلوچستان، پاکستان و هندوستان حمل و نقل کرده میشود. اهالی قندهار اشخاص بانشاطی بوده بافریحات وزندگی علاقه دارند، چنانچه همه ساله در موسوم مختلف سال خصوصاً در فصل رسیدن میوه میله های زیادی که در باغات قریب وجوار شهر خصوصا در حصهٔ ارغنداب که بفاصلهٔ ٦ کیلو متر از شهر قندهار دور تر است ترتیب داده هفته ها را بساعت تیری وخوش گذرانی بسر میبرند.

مواضع قابل دید قندهار:

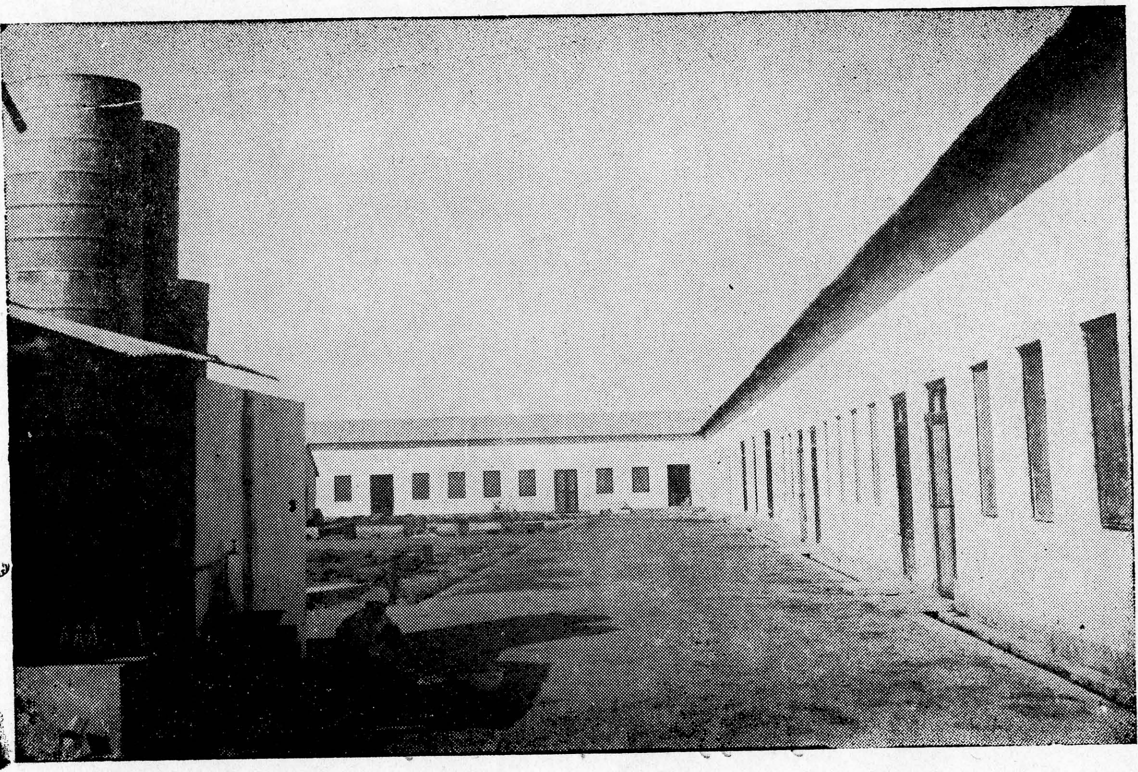
۱- چهل زینه دردو کیلو متری سمت جنوبی غرب شهر برفراز کوه بچه درخود کره به صورت روافی حجاری شده که از جملهٔ آثار دیدنی قابل تماشای قندهار وبر دیوار های داخلی وخارجی این رواق تاریخ چه فتوحات خاندان بابر پیهاحك و نقش گردیده است.

۲- باباولی صاحب: بفاصلهٔ ٥ کیلو متری سمت شمال مغرب شهر برپوزهٔ کوه یك موضع با فضا وخوش آب وهوای است که بتمام علاقهٔ ارغنداب ناظر وازبهترین تفریح گاها بشماررفته یك کافی قشنگی هم از زائرین ومتفرجین همه وقته پذیرائی وفابریکهٔ برق آبی قندهار هم درآنجا دیده میشود.

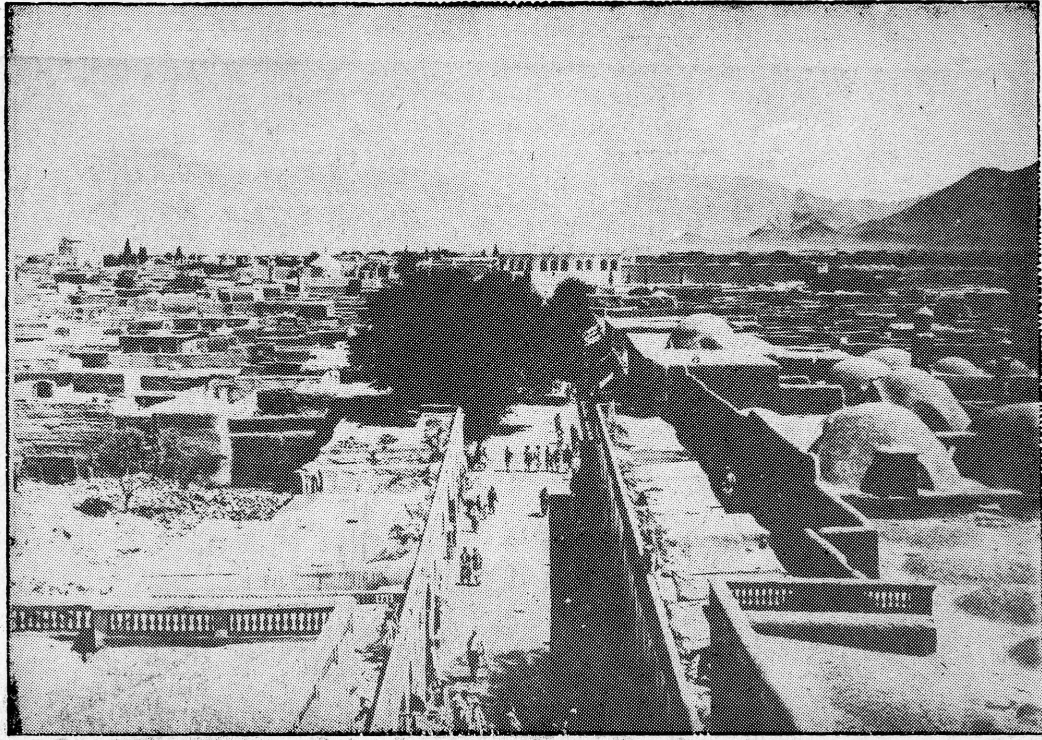
۳- باغ سرده: بطرف شمال قندهار بفاصلهٔ ۱۰ کیلومتری بزمین مرتبه داری در کنار رود پاتو که ازدریای ارغنداب جدا گردیده است بطرز وسلیقهٔ خوبی برای تفرج وتفریح طبیعی مراجعین آبادوحوضی هم برای آببازی تهیه وشکارماهی خوبی دارد.

٤- باغ کوکران: در مغرب شهر بفاصلهٔ ۱۲ کیلو متری واقع و از تفرج گا های مشهور اینجا بشمارمیرود. مزار مدافع شهیر افغانستان (میرویس خان هوتکی) دران وجود داشته مرحوم حاجی میرویس خان که نزد افغانها به (حاجی میرخان نیکه) شهرت دارد قائد اعظم ملی وبوجود آورندهٔ نهضت های ملی افغانستان درقرن ۱۲ ه بشمار میرود، پدر

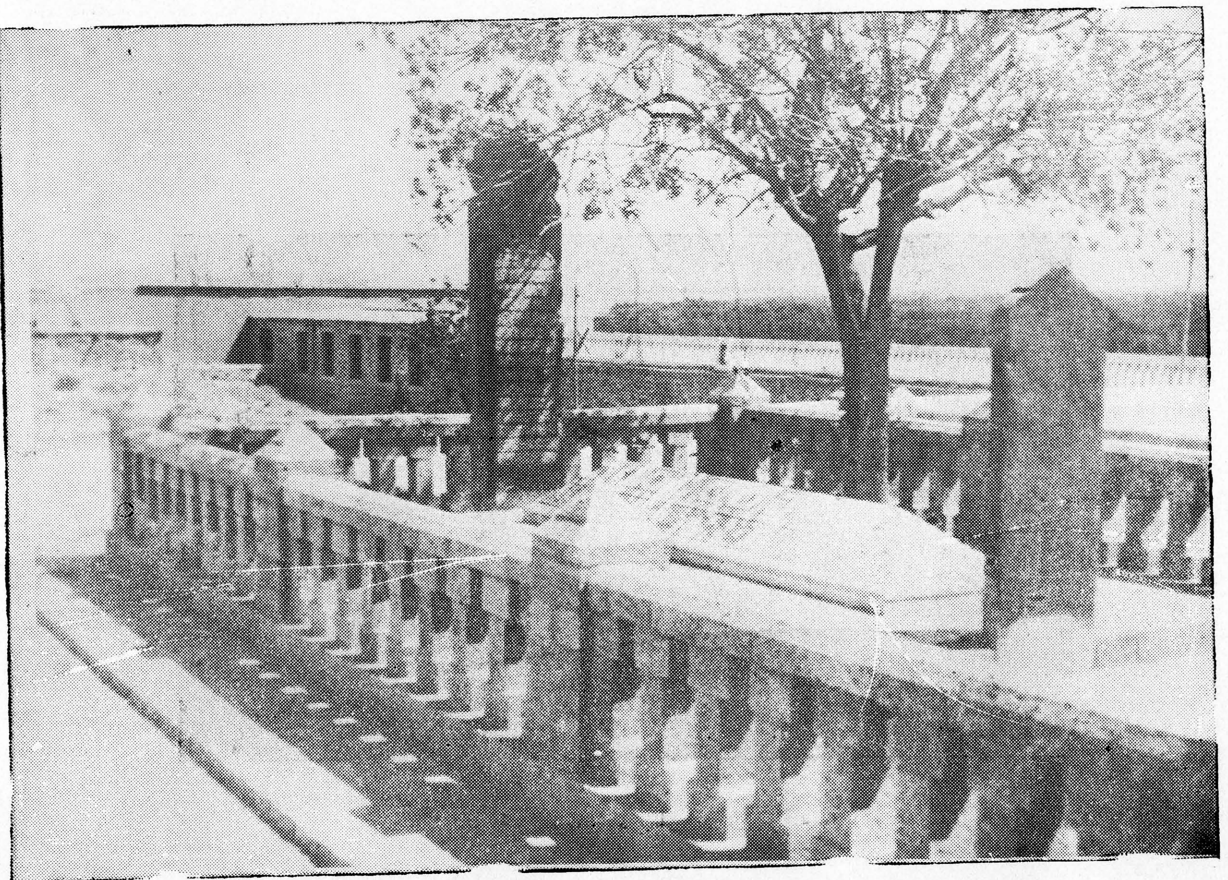
ازمناظر ولایت قندهار

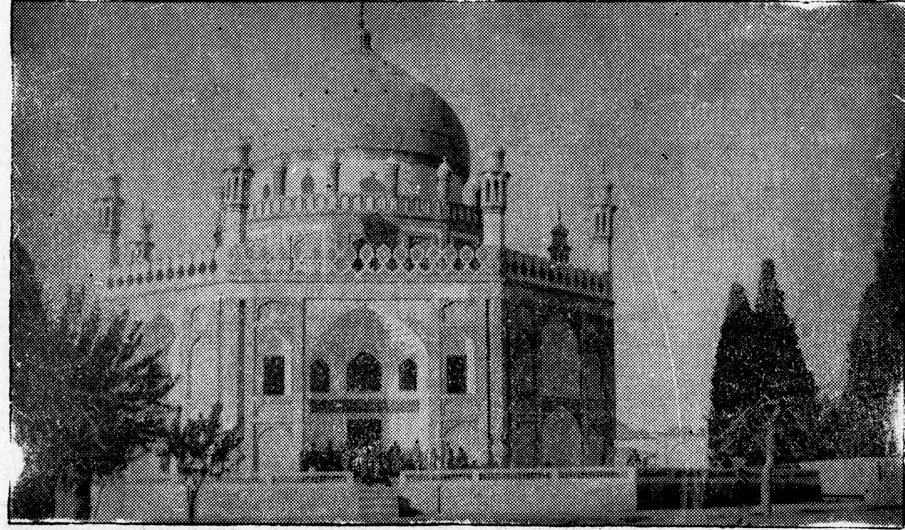
صحن محل فابریکات شرکت پښتون در قندهار

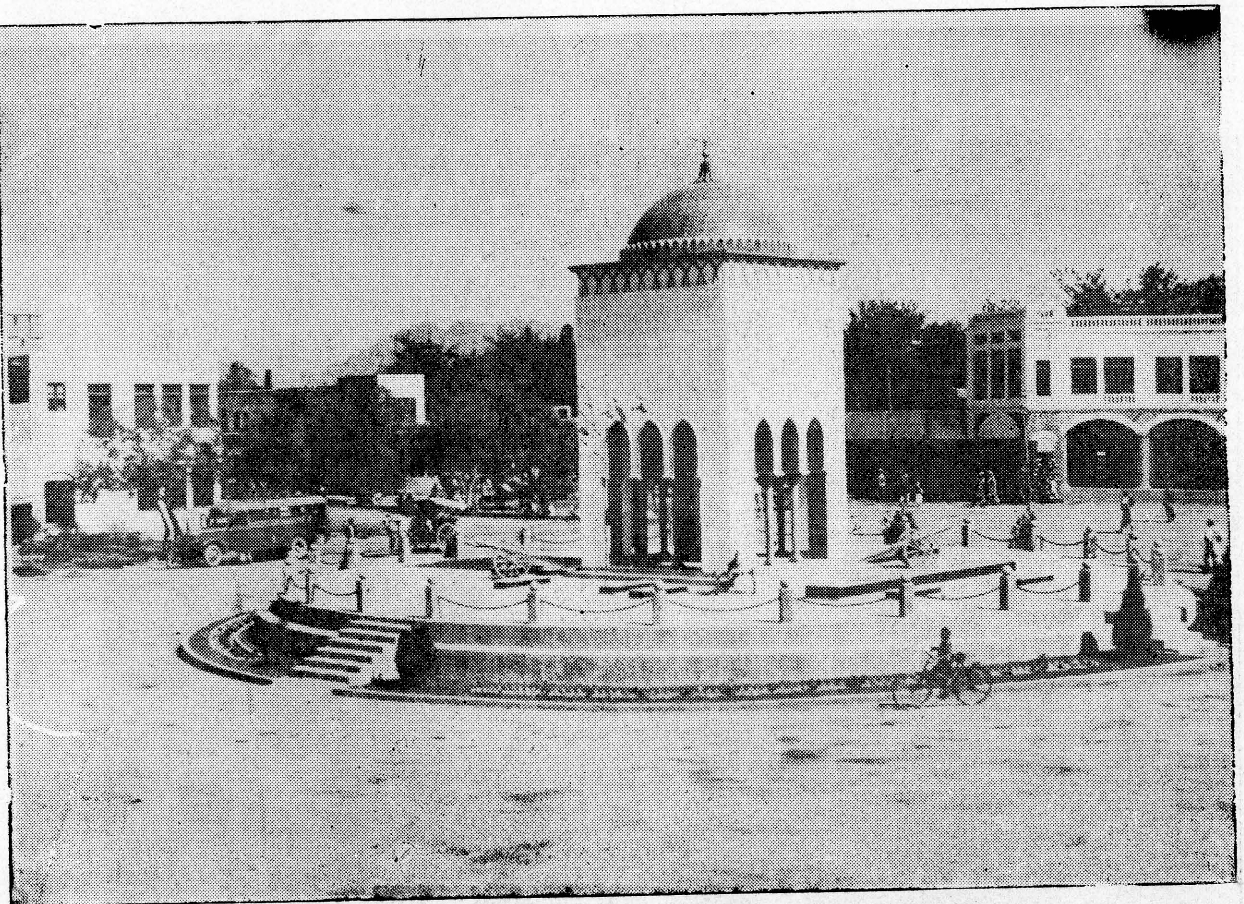
از مناظر قدیمی شهر قندهار بازار شکارپور

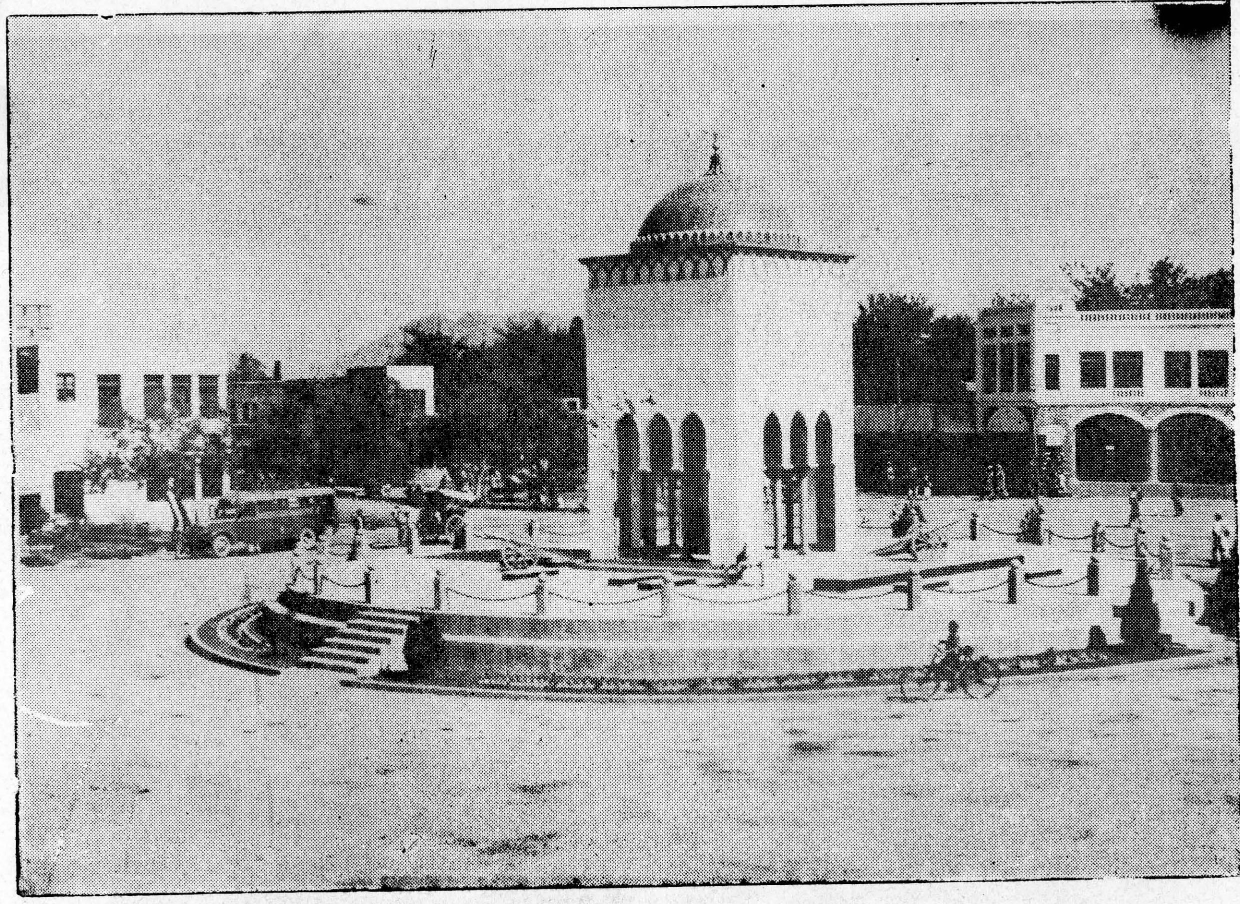
مرقد بابا ولی علیه‌الرحمه در قندهار

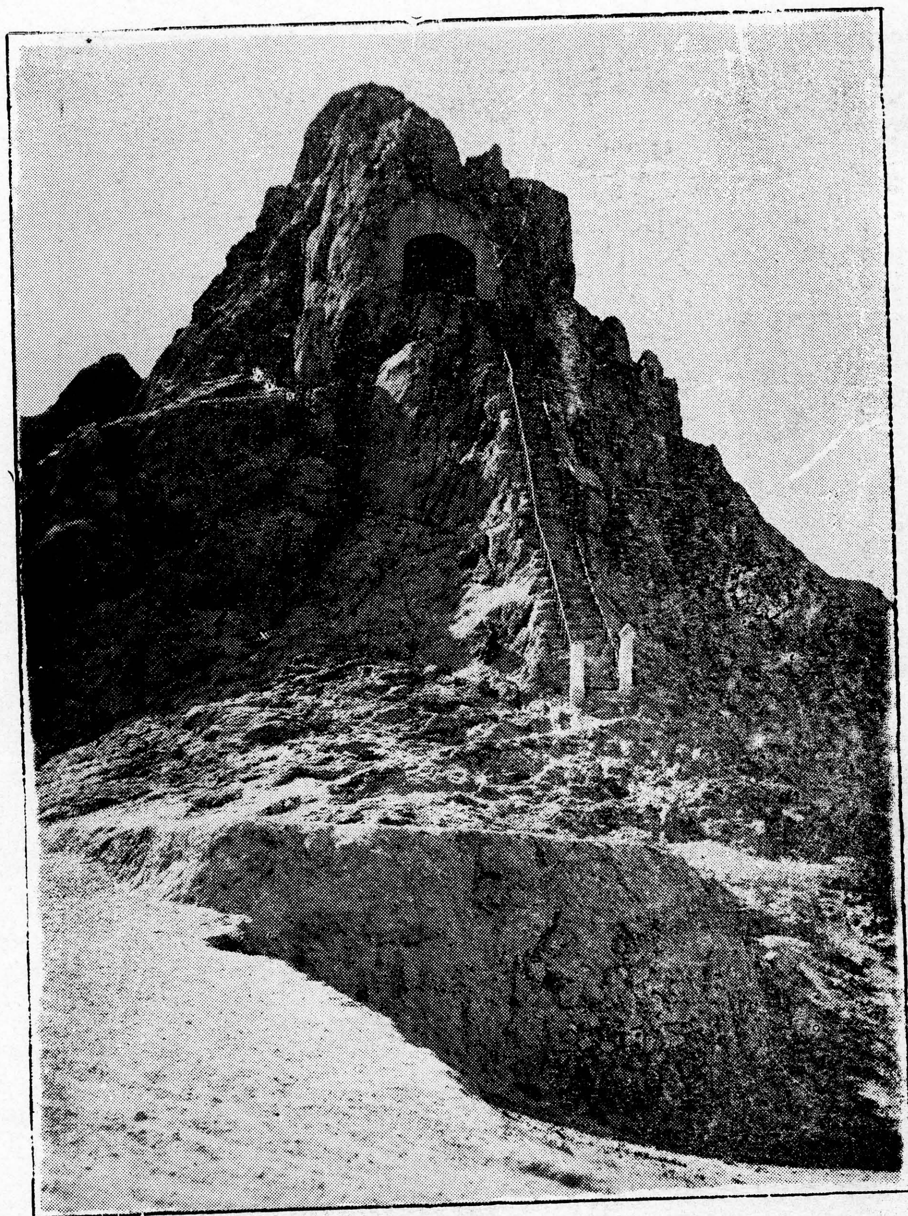
گنبد مقبرهٔ احمدشاه بابای غازی در قندهار

یادگار شهدا در قندهار

یادگار شهدا در قندهار

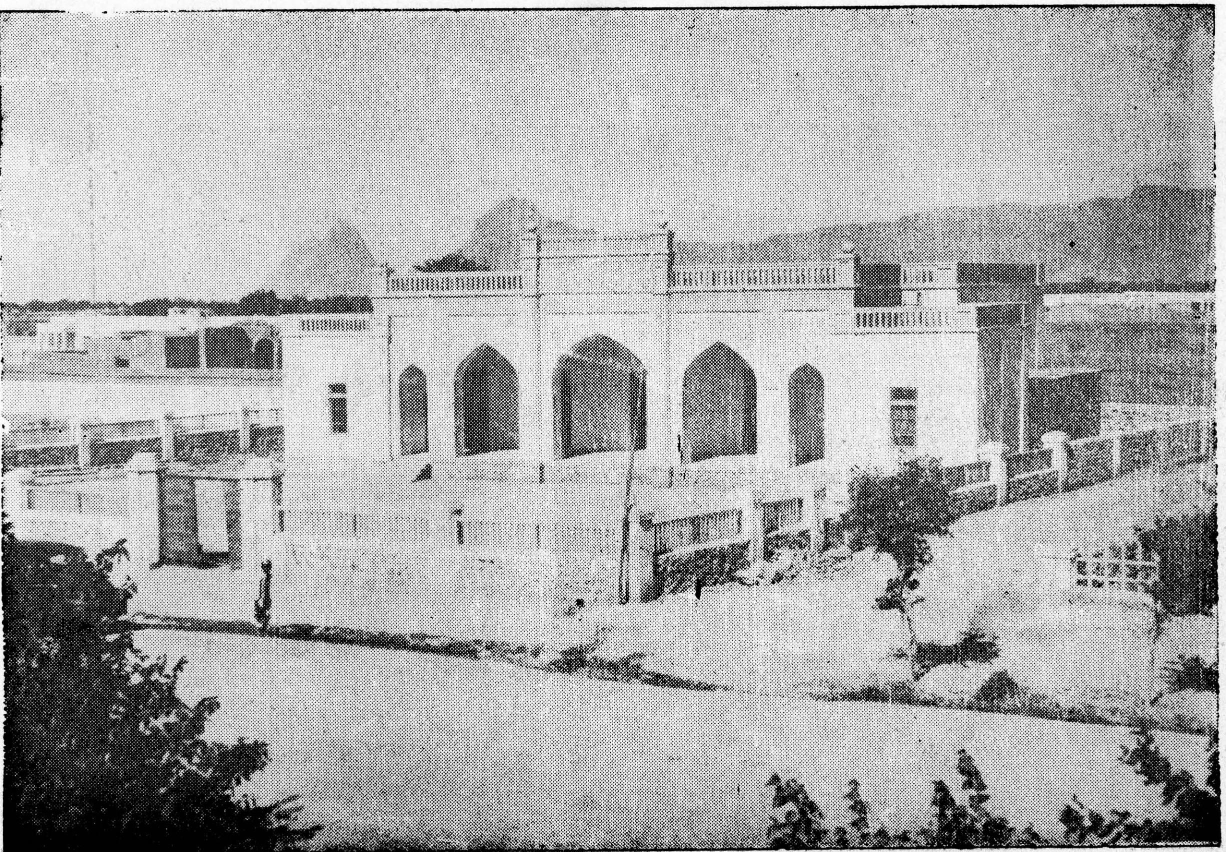

چهل زینهٔ قندهار

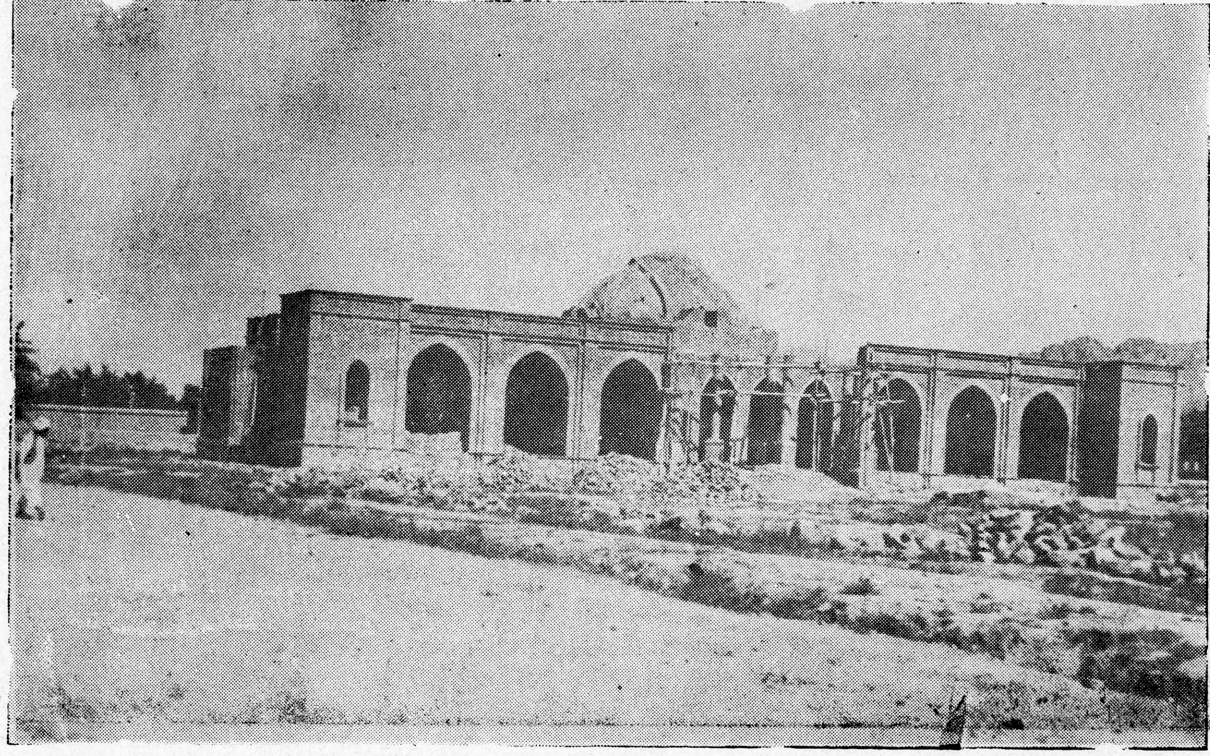

مارکیت جدید در قندهار

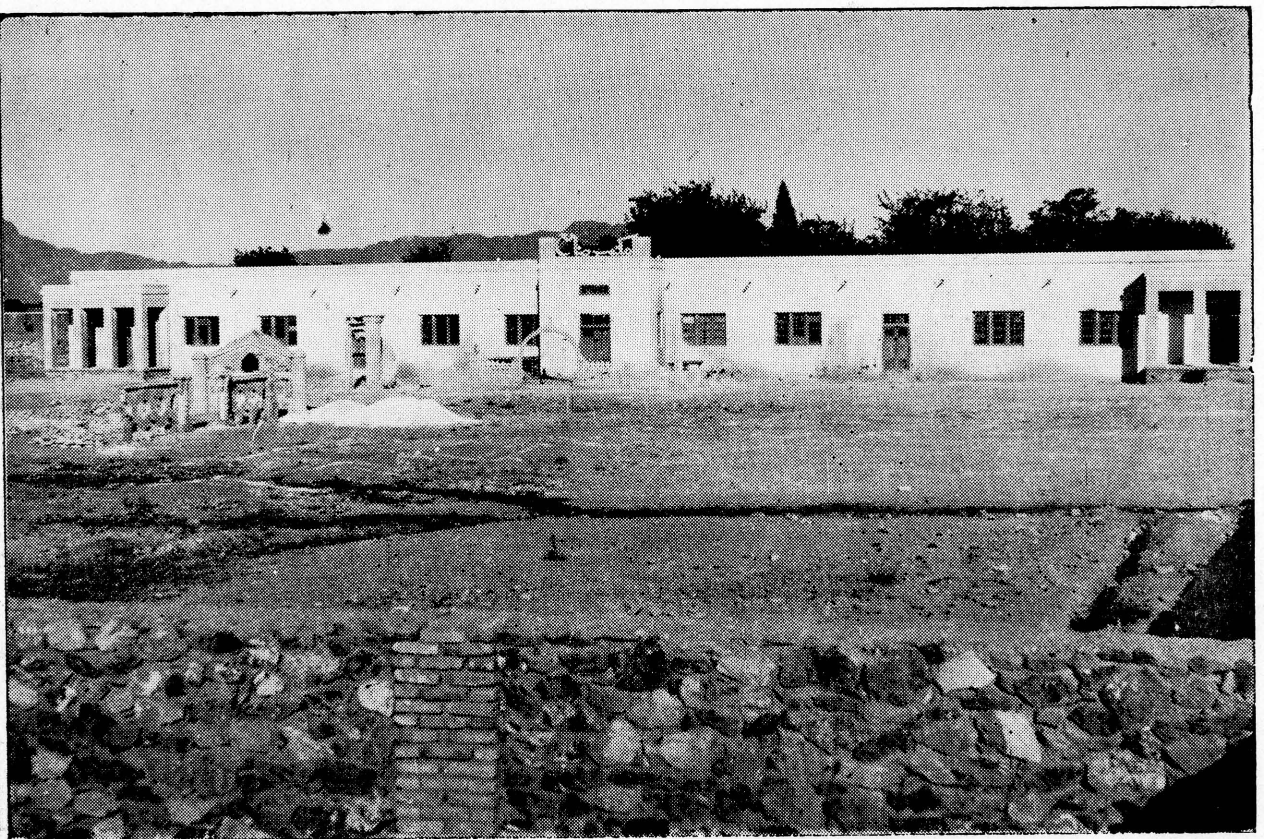
از مناظر قند هار

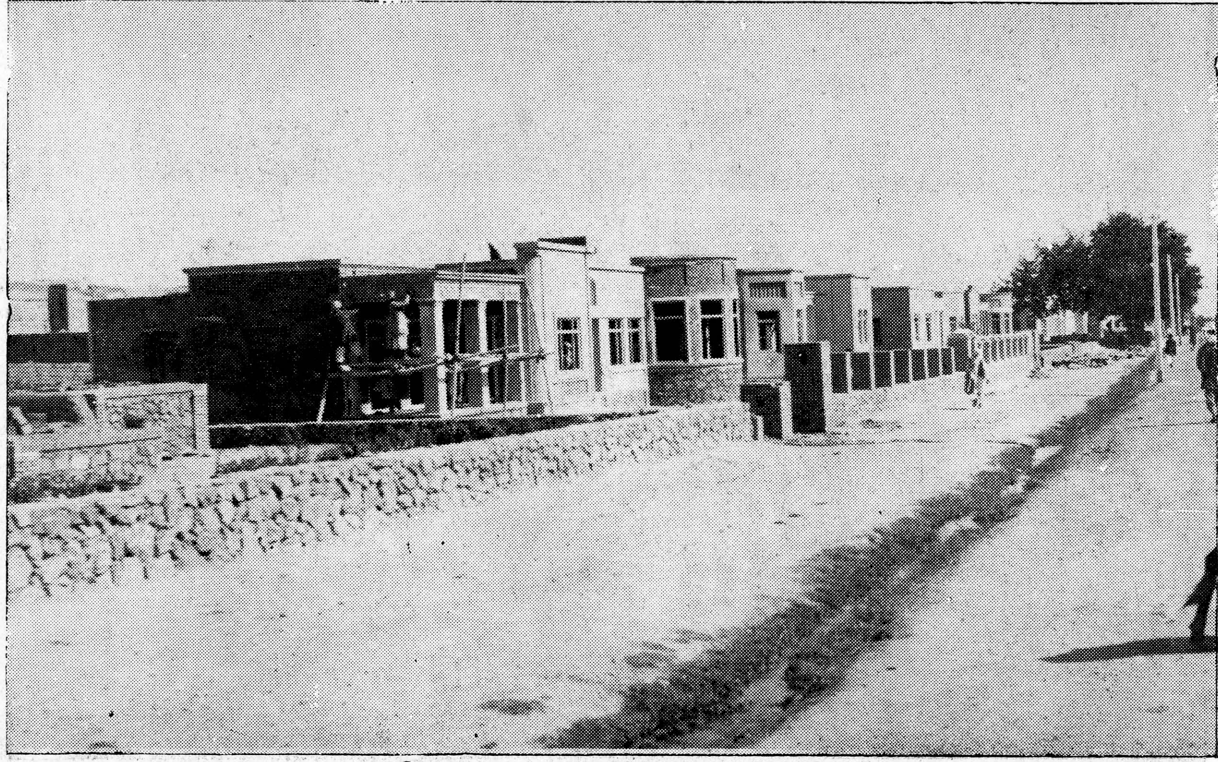
مسجد شهدا در قندهار

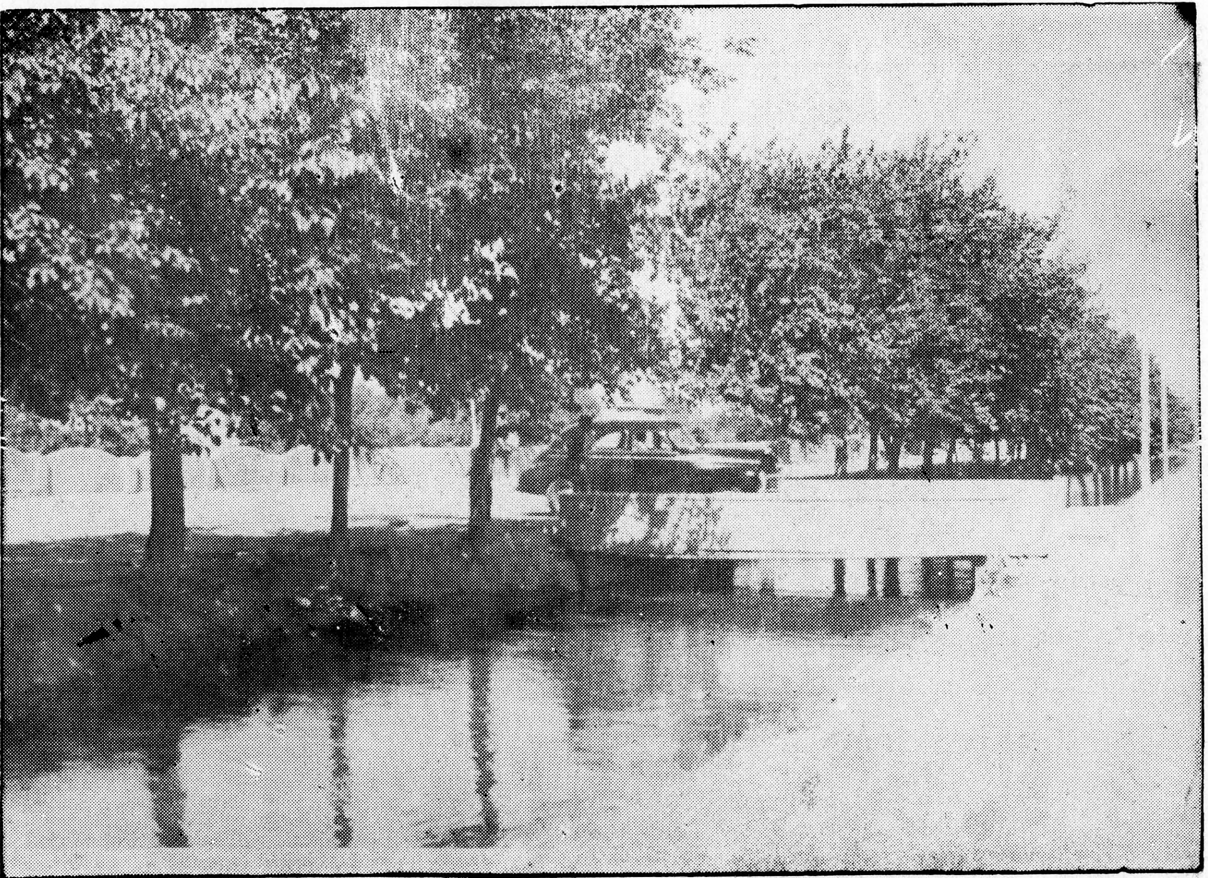
مسجد جامع شهر جدید قندهار

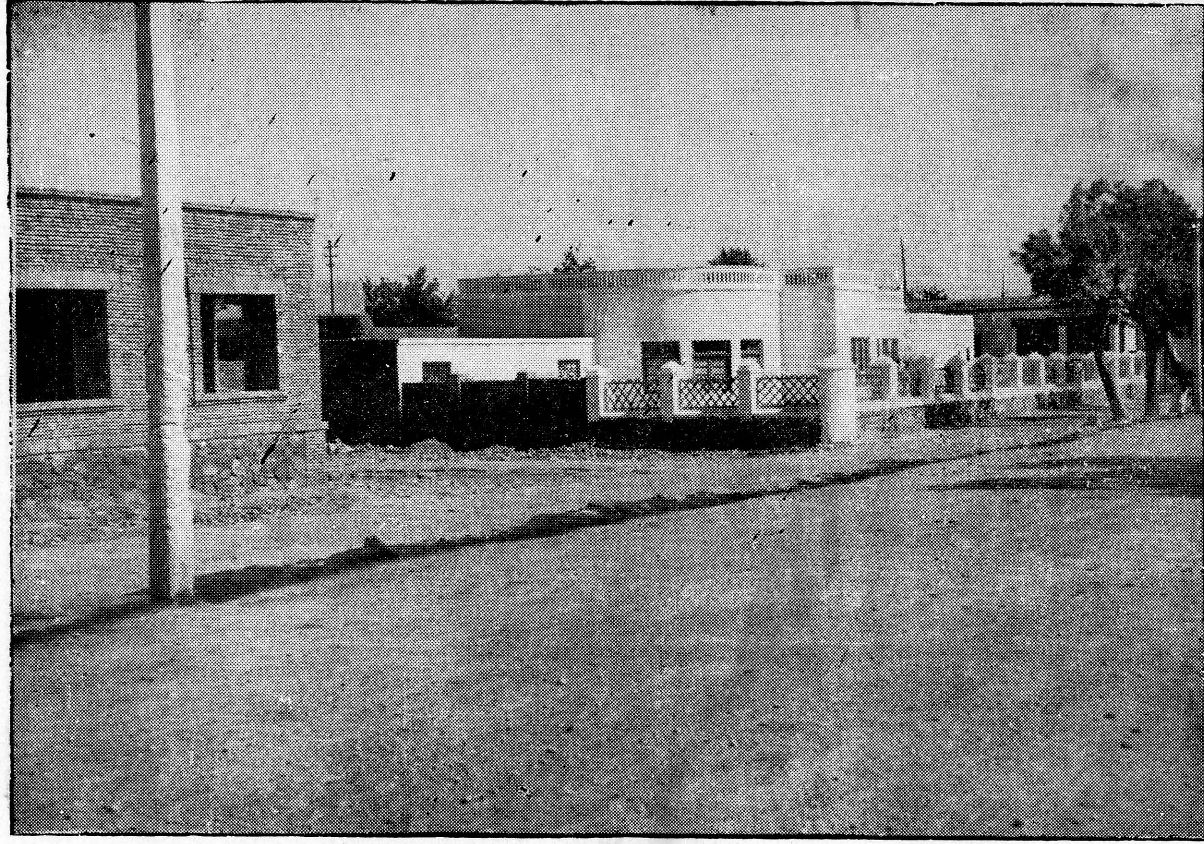
عمارت مکتب صنائع در قندهار

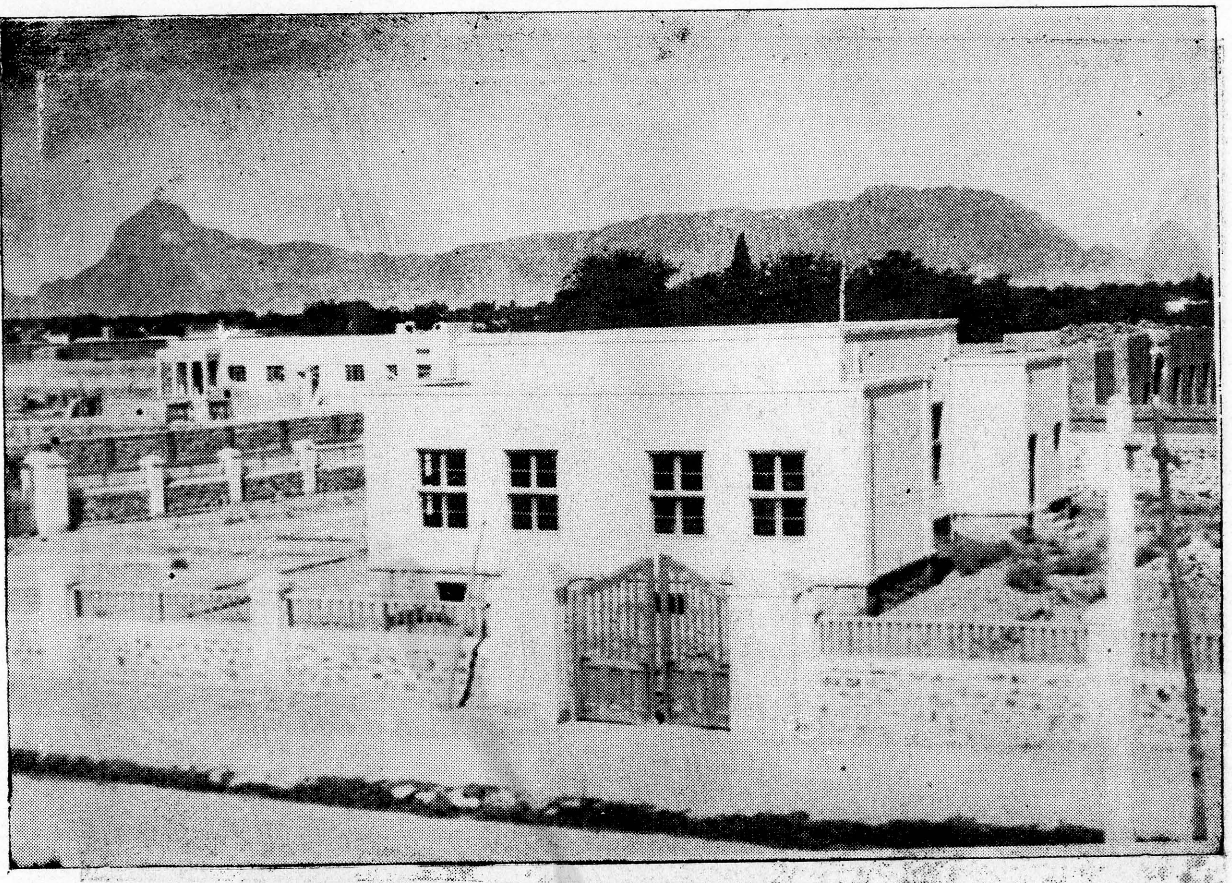
آپارتمانهای جدیدالتعمیر در قندهار

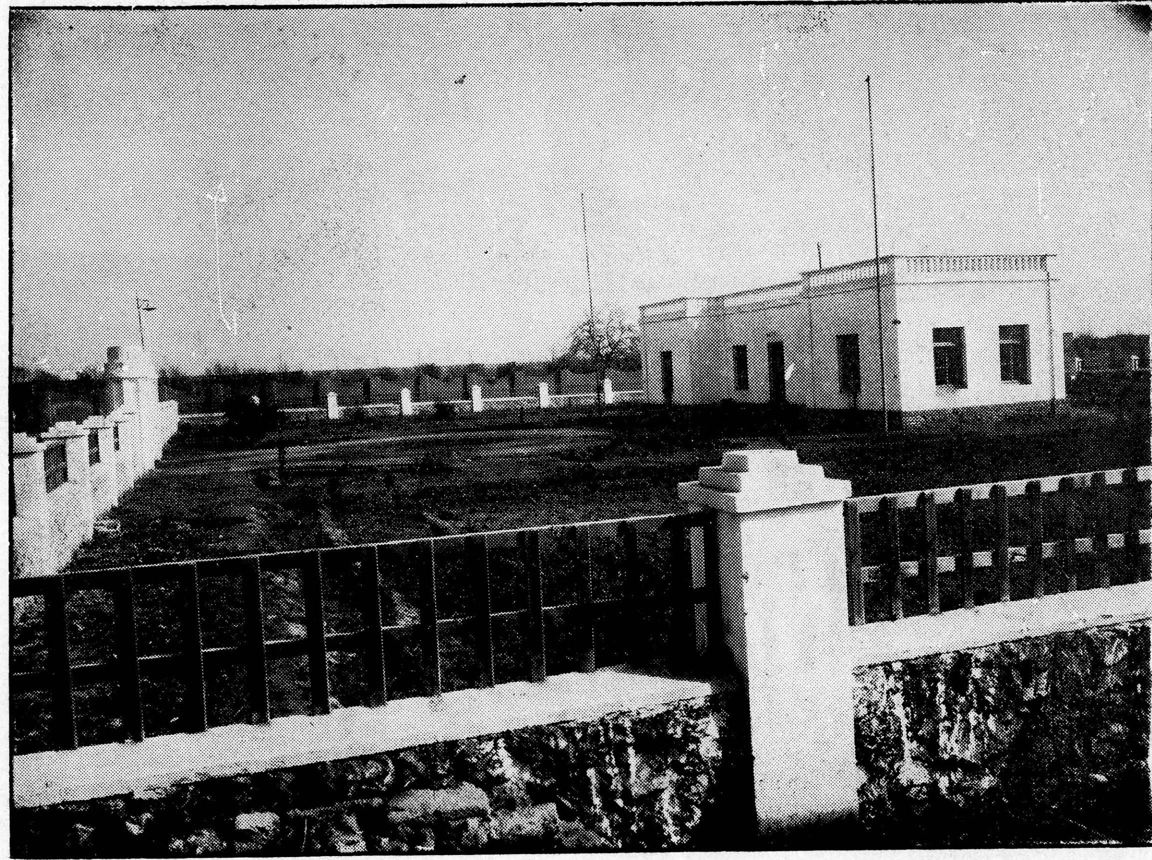
پل جدید کانکریتی در قندهار

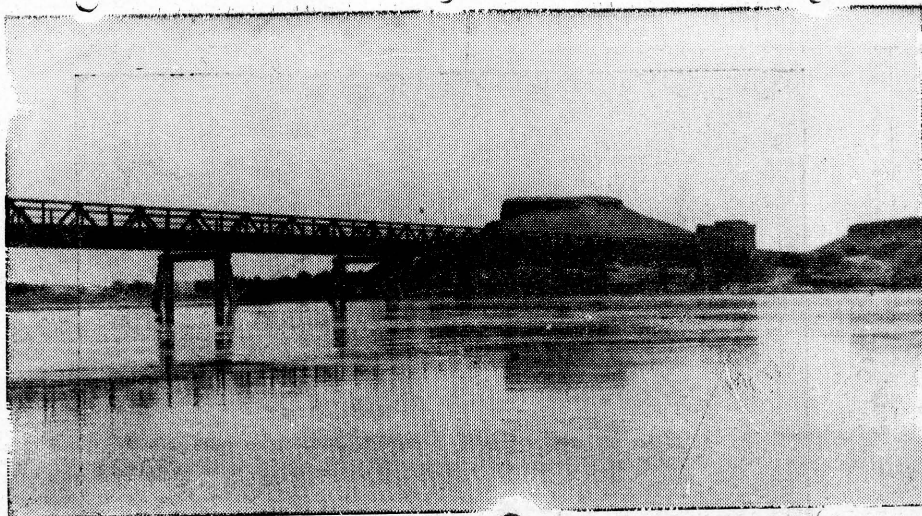
اپارتمانهای جدید التعمیر در قندهار

عمارت ادویه فروشی در قندهار

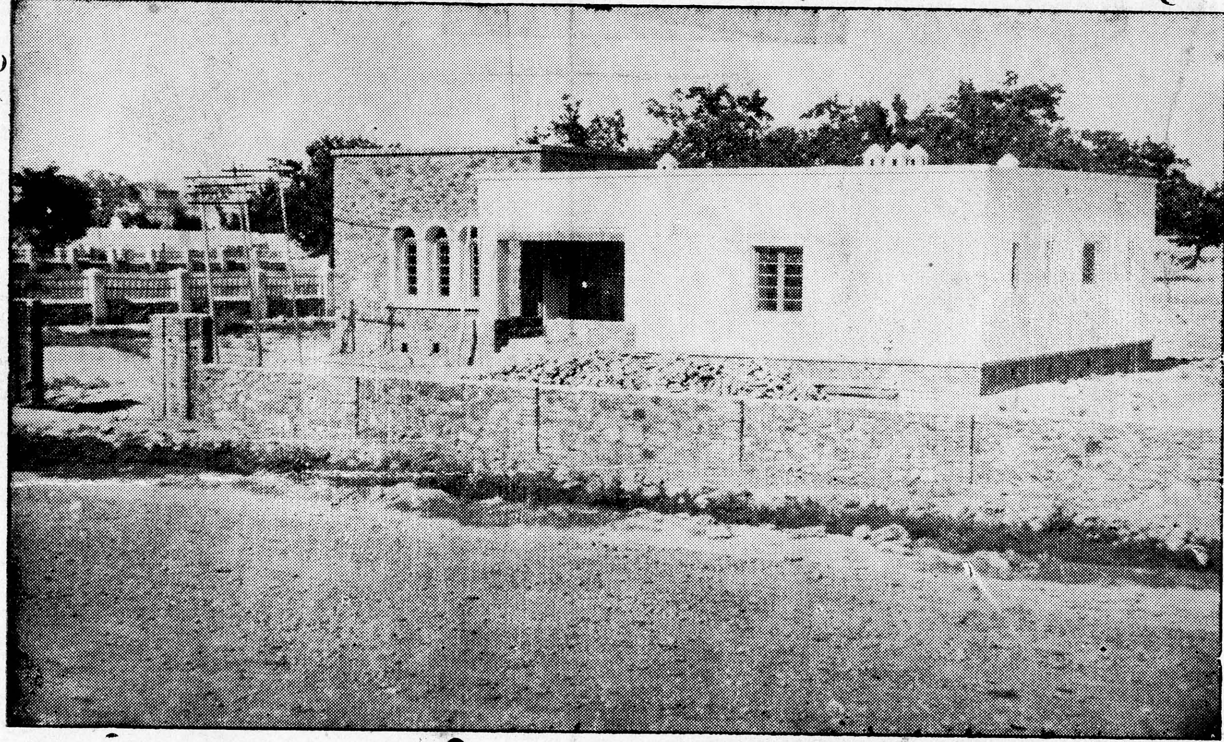
عمارت ستاسیون رادیو در قندهار

پل جدیدالتعمیر بردریای هیرمند در گرشك

چوپان قندهاری درحالیکه گوسفند های خودرا استراحت داده است .

مکتب رشدیه در قندهار

مرحوم شان یکی ازخوانین بارسوخ قوم هتك وسلسلهٔ نسب او شان به غلزائی رسیده مادر محترمهٔ شان یکی از ادیبه های آنوقت بود. تاریخ تولد اورا تقریبا درسال ۱۰۸٤ ه قمری میدانند وقتیکه بادختر جعفرخان‌سدوزائی که یکی ازخوانین مشهور ومقتدر قوم‌سدوزائی بود مزاوجت نمود بواسطهٔ که اکثرخوانین وسرکردگان قوم افغان توسط گرگین نام حاکم ایرانی درقندهار بشهادت رسیده ویا اسیر گردیده بودند مرحوم حاجی میرویس خان را قوم افغان بسرکردگی خودها اختیار نمودند. که درمدت‌اندکی دراثرعقل‌سلیم وفکر خداداد خودتوانست ملت افغان‌را بوحدت ملی‌راه بلدی ووطن را ازچنگ اغیار خلاصی بخشد. تاریخ وفات این مرد نامدار افغان ۱۱۲۷ ه ق و پسران نامدار این ناجی ملت افغان - شاه محمود - شاه اشرف هوتکی میباشند که کارروائیها ووطن پرستی های او شان زیب صحائف تاریخ ملت افغان گردیده است .

۵- میوند : بنابر داشتن مینار یادگار شهدای جنگ میوند و بعضی آثار قلعه های مستحکم آن‌زمان ازجملهٔ آبدات مشهور ومعروف قندهار وزیارتگاه افغانهای‌وطن‌پرست‌میباشد. والاحضرت سردارشاه‌محمود خان‌صدراعظم که‌علاقهٔ‌مخصوصی بوطن‌وشهدای‌راه حریت آن دارند دریناواخر یك اندازه پول‌رابرای تعمیر مجدد وانشای آن منظور فرمودند تابصورت اساسی وعصری در آبادی آن بخرچ رسانیده شود .

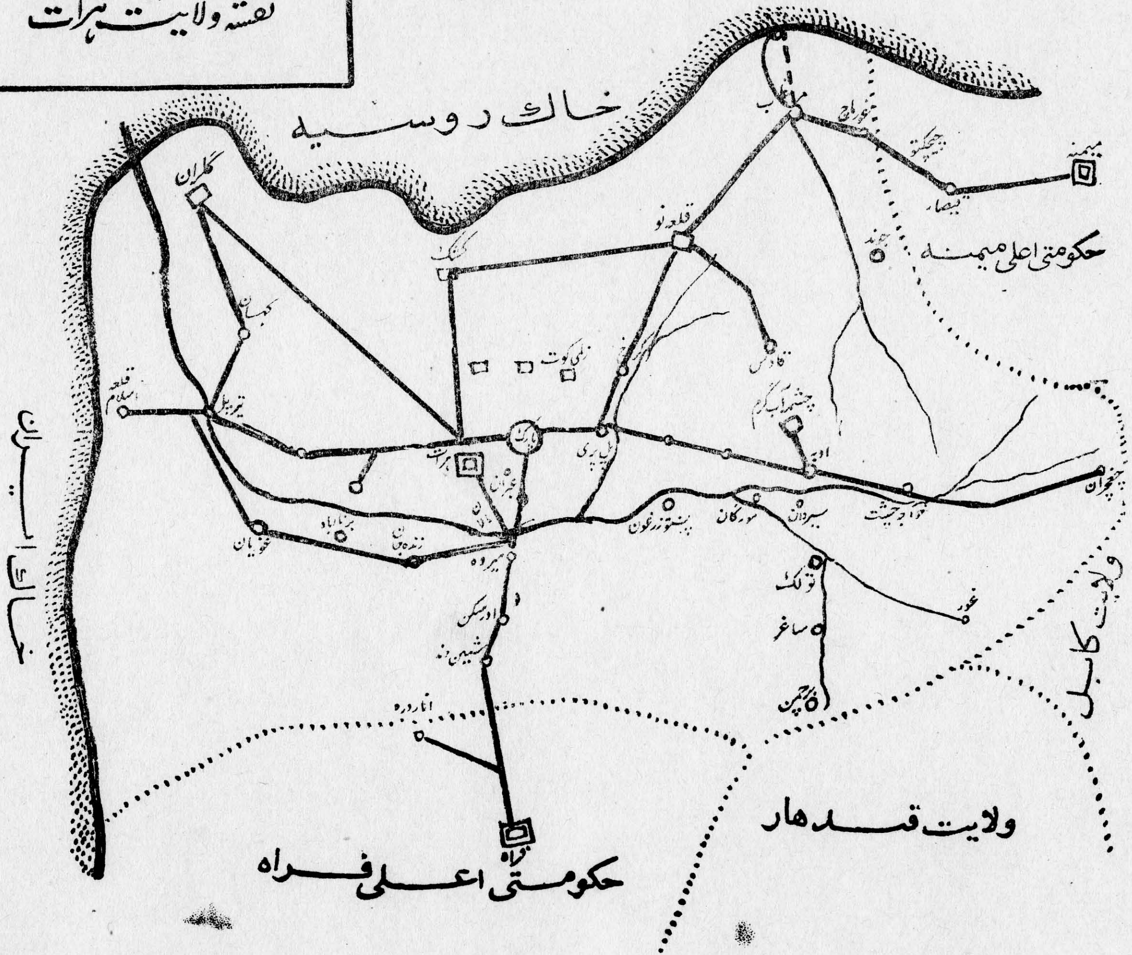
٦- شاه مقصود بابا : یکی از زیارت های متبرك و میله جای‌بسیار معروف قندهار است که درفاصلهٔ ۳ کیلومتری از حکومتی خاکریز، و ۵۰ کیلو متری قندهار واقع بوده - همه ساله درروزهای مخصوص اهالی دوروبزدیك میلهٔ هفته‌ئی خودرا برپاواوقات خودهارا خوش گذرانیده مسرور و شادمان بخانه های خود بر میگردند - علاوتا بسبب داشتن معدن سنگی قیمتی و مخصوص (شاه مقصود) که اکثراً از ان تسبیح و اشیای نفیسهٔ زینتی را میسازند شهرت خوبی دارد .

آب وهوای قندهار : قندهار نسبت بکابل وغزنی هوای ملائمی دارد که در زمستان هوای آن دلکش وصحت افزابوده ، برف بندرت میبارد - بعضا طوفان هوا و باران بوقوع می‌پیوندد مگر بهار آن موسم بهترین و در تابستان اگر چه روزانه هوا گرم میگردد ولی شبهای آن هوای خوشگوار دارد که انسان میتواند بکمال استراحت خواب آرام بنماید . امید واریم تااینجا توانستیم مسافر عزیز خودرا بشهر تاریخی قندهار آشنا وبچار گوشهٔ آن که بلدیت حاصل نمودند هرگاه سیاحت خود را بهمینجا ختم نموده آرزوی خارج گردیدن از افغانستان را داشته باشند میتوانند سرك همواری را در حصهٔ جنوب شرق قندهار

باانوموبیل قطع کرده بفاصلهٔ ٥٦ کیلومتر قندهار به منزلی میرسد که آنرا تختهٔ پل مینامند تخته پل منطقهٔ آبادی بوده پطرول وضروریات خورا که در اینجا مهیا و هم شعبهٔ از گمرک درین نقطه موجود است که نسبت باموال تجارتی بازدید و رسیدگی مینماید . از تخته پل موتر بعد از طی ٥٤ کیلو متر راه مستقیما سرك را عبور ووارد حکومت (کدنی) میشود . کدنی موضع آبادی و در انتهای آن تهانهٔ عسکری وسرحد داری افغانستان موقعیت دارد که موضع مذکور را قلعهٔ جدید (سپین بولدك) مینامند . پاسپورت مسافرین را درین نقطه ملاحظه وبمسافر بعد ملاحظه و معاینهٔ لــوازم سفری اجازهٔ خروج از خاك افغانستان داده میشود . تانك پطرول ـ راحتگاه ـ اشیا خوراکه وغیره جهت توقف مسافرین درین نقطه موجود است ومسافرین عموما فاصله بین قندهار وقلعهٔ جدید را توسط موتر درظرف ٥ ساعت قطع مینمایند .

٣) هرات :

اگر مسافر محترم آرزوی دیدن شهر تاریخی هرات را داشته باشد میتواند در کابل یاقندهار از ادارهٔ شرکت سرویس تکت مسافرت را الی هرات اخذ وبوقت معینهٔ آن باموتر مسافر برداری کهعازم هرات میباشد مسافرت خودرا شروع وازقندهار بسرکیکه از دروازهٔ غربی (مشهور به دروازهٔ هرات) آغاز میشود سرراست از بین عمارات شهر جدید قندهار گذشته پس از طی مسافهٔ ٢ کیلو متر بمقام سربوزه واز پای چهل زینه گذشته در فاصلهٔ ١٢ کیلومتری شهر از کنار باغ کوکران ومقبرهٔ مرحوم حاجی میرویس خان عبور وبر پل نهر ارغنداب مواصلت نماید. بعد عبور از پل ارغنداب سرك سمت سیر خود را قدری بطرف شمال منحرف ساخته باراضی هموار وکم درختی رهسپار میشود که سمت راست جاده خشك وسمت چپ آن بساحل رود ارغنداب واقع است پس ازقطع یك منزل راه درحالیکه وضعیت سرسبزی سرك متدرجا کم میگردد ـ سرك باراضی لامزروع و خاره داخل ویك منزل راه دیگر در فراز ونشیب چندی طی مسافه نموده بموضع کشك نخود (که حکومتی درجه اول مربوط ولایت قندهار است) برباط سوم مواصلت مینمایند . کشك نخود مقر حکومت محلی بوده اراضی گرد و نواح آن کاملا بواسطهٔ کاریز ها مشروب میشود در این حصه عمارتی هم برای حکومتی تعمیر ودکاکین چندی هم بنظر میخورد ـ از سمت جنوب باغ حکومتی یك سرك بطرف شمال جدا گردیده بطرف میوند که بفاصلهٔ تقریبا ١٢ کیلو متر دوری دارد میرود ـ از کشك نخود به بعد سرك در بین دشت و سیع وهموار لامزروعی بسیر خود ادامه داده پس از طی فاصلهٔ ٢٥ کیلومتر بحکومتی یخچال مواصلت مینماید .

نقشه ولایت هرات
شمال
خاک روسیه
خاک ایران
حکومتی اعلی میمنه
میمنه
قلعه نو
هرات
تیرپل
قلعه اسلام
کهسان
اوبه
چشت
تولک
ساغ
چغچران
غوریان
پشتون زرغون
زنده جان
ادرسکن
شیندند
فراه
ولایت قندهار
ولایت کابل
حکومتی اعلی فراه

یخچال حکومت جدید التاسیسیست که باراضی وسیعهٔ که جدیداً تحت آبیاری آمده است دائر گردیده بهمکاری مدیریت جدید التشکیل ناقلین بسر سبزی ومزروعی ساختن و تقسیم اراضی بین ناقلین وغیره اصلاحات عمرانی منطقهٔ مذکور پرداخته در ظرف مدت اندکی باغات وقصبات زیادی را بوجود آورده واراضی وسیعه را آباد ساخته اند و ازین نقطه دو سرك یکی بطرف جنوب مغرب بطرف قلعه (بست) که تقریبا ٣٦ کیلو متر مسافه داشته یکی از مواضع مهم تاریخی در افغانستان و جالب توجه سیاحین و طرف ذوق و دلچسپی مورخین شناخته میشود کشیده شده است .

سرك دوم از یخچال بعد قطع مسافه تقریبا ١٥ کیلومتر بواسطهٔ معبر رود بزرگ هیرمند قطع شده بانطرف دریای گرشك مقر حکومتی کلان پشت رود جلب توجه مینماید . بالای دریای هلمند پل بزرگ ازآهن کشیده شده که (١٧٠) متر آن ازآهن و (٨٠٠) متر دیگر آن از خشت پخته آباد گردیده برای عبور و مرور موتر ها وغیره مساعد گردیده است .

گرشك بر کنار رود هیرمند دریك منطقهٔ سر سبز وشاداب واقع بوده در اینجا اساس یك شهر جدید طرح شده عجالتا چند عمارت پخته کاری بوضع امروزه برای حکومتی، هوتل - مکتب و شفاخانه، مترالوژی وغیره ساخته شده دکانهای جدیدی هم بدو طرف سرك احداث وباغ عمومی هم آباد گردیده‌است که تاساحل رود هیرمند و سعت دارد.
از گرشك باز هم سرك بطرف غرب بامتداد خوددوام داده منازل جدید رادرزمین هموارودشت خارزار و سنگ زاری عبور نموده پس از طی مسافهٔ هشتاد کیلومتر در موضع دلارام که در آنجا یك هوتل قشنگی بر فرازسطح مرتفعی در کنار دریای خاشرود آباد گردیده‌است مواصلت مینماید، که غالبا مسافرین شب را بهمین هوتل بسر می‌آورندواین موضع مناصفهٔ راه بین گرشك و فراه بوده حد فاصل بین ولایت قندهار و حکومتی اعلی فراه میباشد . بعداز موضع دلارام موتر بفاصلهٔ سی کیلومتر باآبادی مواصلت مینماید که آنرا(سلطان بکوا) نامیده دارای چندد کان و مقر حکومتی محلی آنجامیباشد - مسافرین که صبحانهٔ خود را درین جا میگیرند بعد قطع مسافه تقریبا ٥٠ کیلومتر موتور بزمین همواروِلامزروعی قطع‌مسافه نموده و بالاخره در نزدیك فراه به سه‌چار نشیب و فرازی مواجه و بالاخره در یك زمین مسطح وهمواری آبادی ها وعمرانات‌شهر فراه جلب توجه مسافرین را مینماید .

فراه:- اگر چه ما باید به ترتیبی که در تشکیلات اساسی افغانستان مذکور است و لایات مهمه را اولا برای مسافر عزیز خود تشریحات داده بعد به تشریح معلومات لازمه حکومتی اعلی که مقام دومین را در تشکیلات‌اساسی دارد میپرداختیم‌مگرچون برای‌مسافریکه بسواری

موتر مسافرت هرات را زیر نظر دارند مجبوریم فراه را هم در راه بین قندهار و هرات بمسافر عزیز خود نام برده بصورت مجمل آنرا معرفی وتشریحات لازمه را درموقع آن بگذاریم اینك به تحریر مختصری می پردازیم که :

شهر فراه بکنار چپ رود فراه‌رود بفاصلهٔ ۳ کیلومتر موقعیت گرفته نسبت بدیگر مراکز حکومت اعلی از حیث عمرانات و آبادی وسعت کافی نداشته شهر سابقهٔ آن بطرف راست سرك در موضع بلندی بنظر میخورد که بدور خود حصاری هم داشته کاملا غیر مسکون میباشد. شهر موجوده عبارت از یك سلسلهٔ بنائیست که بهر دو طرف سرك عمومی کشیده شده - سرك دیگری که به زاویه قائمه این سرك را قطع نموده چار راهی را تشکیل میدهد منحصر بخانه‌های اهالی میباشد که در عقب دکاکین بصورت خام کاری ویك منزله آباد گردیده سقف‌های آن عموما گنبدی میباشد. اصلاحات بلدی و عمرانی که در ین اواخر آغاز گردیده در انتهای غربی بازار عمارات دولتی ورعیتی بصورت انگشت‌نما بطرز وسلیقهٔ عمارات شهر جدید قندهار بنا گردیده باطراف آنها باغات جدیدی احداث و باشجار سایه‌دار و گلهای رنگارنگ زینت گرفته است . عمارات جدید که برای دوائر حکومتی، مکتب و هم یك هوتل آباد گردیده زیاده تر قشنگ و جالب توجه است .

بفاصلهٔ سه کیلو متری طرف غرب شهر در جوار پل فراه رود در کنار دریا یك باغ بنام باغ پل برای تفریح و تفرج اهالی بسلیقهٔ مخصوصی تهیه و هم یك کافی در آن آباد گردیده از بهترین تفرج گاهای آنشهر بشمار میرود .

فراه باطراف خود قرا و قصبات متعدد و اراضی وسیعه زراعتی داشته میوه‌جات از قبیل انار، انگور، انجیر، زردالو، عناب در آنجا پرورش میابد . اهالی عموما زراعت پیشه بوده اهل کسبه باستثنای چند دکانداری، اصناف دیگر پیشه وران کدام صنعتی که دارای اهمیت بسزائی باشد دیده نمیشود - از صنائع مهمه که در خارج شهر توسط خانمها تهیه میشود تنها گلیم - قالین — جوال — کوتی (چپن پشمی مخصوص فراهی) میباشد . از پیداوار زراعتی آن آنچه داری اهمیت تجارتی است روناس (روبن) و از حیوانات آن بزو گو سفند میباشد که سالانه بتعداد زیاد از آن بداخل و خارج بفروش میرسد .

موتر مسافر بردار هرات که بعد از توقف چند ساعت باید به مسافرت خود ادامه بدهد تشریحات لازمه را به آینده گذاشته برای رفتن بهرات خود را مهیا میگردانیم- همینکه موتر از شهر فراه حرکت وسرك را بفاصله ۳ کیلومتر قطع میکند - بطرف غرب پیشرفته از قراز پلی که بالای فراه رود ساخته شده است عبور وبعد استقامت خودرا طرف شمال تغیر داده از بین قراء و قصبات متعددی که بصورت پراگنده دور ونزدیك سرك موقعیت دارد گذشته بموضع

(آچین) که آخرین آبادی‌های جلگهٔ فراه بشمار میرود داخل اراضی خشك وسنگزار گردیده رباط سیاح را عبور وفراز و نشیب کوچکی را دربر جستگی های دامنهٔ سال پیموده داخل درهٔ تنگی میشود که در بین دره هم در چند موضع به پستی و بلندی های کم ارتفاعی روبرو شده برموضع (خشك آبه) که منزل دوم بین فراه وهرات میباشد از دره خارج گردیده بار دیگر دربین تپه های کوچك و کم ارتفاع سطح هموارى را پیموده در منزل سوم موسوم به (جیجه) که درین حصه چند خانه از مردمان کوچی آباد وبرای رفع حوائج مسافرین که پیاده ویا اسپ سوار میباشند ـ مواد لازمهٔ از تزاقی‌مهمه تهیه مینمایند ، به نظر میرسد . از جیجه به بعد رباط خوست که منزل نسبتا آباد تری است ، پیش رو می آید .

از خوست به فاصلهٔ پنج کیلومتری علاقهٔ فراه قطع وسرك به داخل علاقهٔ شین دند منطقهٔ ولایت هرات میگردد که از اینجا سرك متدرجا به بلندی آغاز نموده وپس از طی مسافهٔ اندکی رودبار کوچکی را عبور وبه‌شین دند مواصلت مینماید . شین‌دند یاشهر تاریخی اسفزار مقر حکومتی وازمربوطات ولایت هرات بوده، در آنجا یك سلسله دکان های مقبول ـ هوتل باجمیع لوازمات آن تهیه شده از مسافرین استقبال‌مینماید. فاصله بین شین دند و فراه ۱٤۰ کیلو متر و موتر غالبا این مسافه را در ظرف ٥ ساعت طی می کنند. ازشین دند سرك به طرف‌شمال‌بسیرخود ادامه‌داده‌پس‌ازطی مسافهٔ ٦ کیلومتر دربین اراضی سرسبز وآبادی های شین دند بیك دشت هموارى برخورده ودر راه بجز دردو موضع که براى نفری معابر کوته‌ها ساخته شده ویك رباط مترو که دیگر آبادی به ملاحظه نمی رسد . پس ازطی مسافهٔ دورباط (۱۲) کیلومتر تقریبا به‌موضع ادرسکن که منزل دوم بین شین دند وهرات میباشد مواصلت مینماید ـ در ادرسکن بداخل یك رباط دوائر حکومتی و دریك قسمت آن مواضع برای رهایش مسافرین و جود داشته تیلفون هم به دسترس ضرورت مندان قرار گرفته میتوانـد وخارج رباط یك عمارت برای مکتب تهیه گردیده‌است .

از ادرسکن به بعد در طی راه سر بلندی تدریجی محسوس وسرك بردامنهٔ جبال واراضی کم زراعت قطع مسافه نموده پس ازطی یك منزل راه موضع شاه بیدرا عبور نموده وبالاخره پس از طی ۱۲۰ کیلومتر مسافه از دامنهٔ تپه‌ها بکلی آزادوبه حاشیهٔ جلگهٔ وادی هرات به‌موضع (میرداود) که منزل آخرین بین کابل وهرات میباشد مواصلت مینماید .

میرداود یك موضع بافضاء ومدخل وادی هرات بوده ـ درین‌جا یك هوتل برای پذیرائی مراجعین استقبال مینماید . از میرداود به بعد سرك مستقیما نشیب دامنه را پیموده ـ در قسمت آخر دامنه میدان طیارهٔ ولایت عرض اندام وراه بدوشعبه منقسم میگردد : یکی بطرف‌چپ ازپل مالان که به دریای هریرود بنا یافته گذشته وارد شهر قدیمه هرات و شعبهٔ دوم از پل

پشتون عبور نموده بطرف شهر جدید پیش رفته بپارك شهرنو مواصلت و منتهی میشود .

جلگهٔ هرات عبارت ازیك وادی بزرگ ومعموریست - عموما توسط نهروجد اول بزرگی ازرود هریرود که درطول جلگه جریان دارد کشیده شده - مشروب میگردد واین خطه یکی ازمناطق عمده وزرخیز درجهٔ اول افغانستان محسوب میشود .

اراضی هرات که هوای آن برای پرورش اقسام غله جات وخوراکه وسبزی جات مساعد بوده درهمه حصص آن باغات متعدد مشاهده میشود . گندم- جو- جواری- برنج- پنبه ، سبزی های گونا گون از قبیل لبلبو - زردك - شلغم ، کاهو - کرم - کچالو - بادنجان سیاه و سرخ - تربوز - خربوزه به مقدار کثیری حاصل میشود ، ازبهترین میوه های هرات انگور، شفتالو، وشلیل آن میباشد ، مخصوصا انگور هرات خیلی شیرین بوده اقسام آن الی پنجاه رقم شمار شده است . تربیهٔ کرم پیله در همه حصص هرات بالخاصه در علاقهٔ غوریان وشین دند به کثرت دیده میشود .

شهر قدیمهٔ هرات یکی از بنا های تاریخی افغانستان وبداخل حصاری که روبه خرابی گذاشته وبه دور آن آثار خندقی به نظر میرسد ، واقع بوده،درخط جادهٔ که از بین شهر گذشته است بدو طرف آن دکاکین آباد و به چهار حصه وچهار محله قسمت نموده در محل تقطع آنها چهار سوقی به وجود آمده است که بازار ودروازهٔ طرف شرق موسوم به بازار (خوش) واز غرب به دروازهٔ بازار هرات واز شمال ملك واز جنوب به قندهار یاد میشوند بانجام بازار ملك طرف شمال متصل بدیوار شهر دریك موضع بلند ارگ شاهی آباد گردیده به طرف شمال شهر خارج در وازهٔ ملك دریك میدان وسیع اساس شهر نو قبلا گذاشته، دکاکین واپارتمانهای زیادی درآن تعمیروبطرف شمال شرق امتداد یافته است.شهر جدید یکه ابنیهٔ عالیشان خورد وبزرگ دولتی ورعیتی به تعداد زیاد درآن منطقه در میان باغها وباغچه های کناره دار آباد گردیده رونق شهر را افزوده است در حصهٔ وسطی این شهر به مقابل عمارت نائب الحکومگی یك پارك بزرگ که باطراف خود عمارات مجلل و در نفس خود باغ عمومی که باقسام گلها وبتههای خوش بوزینت داده شده است بوجود آمده هوتل پارك ازحیث قشنگی وزیبائی وداشتن لوازم مکمل عصری ازبهترین هوتلهای افغانستان محسوب میشود . بطرف شمال پارك بدامنهٔ کوه کم ارتفاعی برفراز یك پشتهٔ بلندی تخت سفرجلب توجه مینماید. تخت سفر یکی از بهترین تفرج گاهای هرات بوده در آنجا باغ بسیار قشنگی ترتیب وکافی مقبول تاسیس گردیده که مراجعین سرسبزی و شادابی جلگهٔ وسیع هرات را با تمام تجمل وزیبائی آن از آنجا مشاهده کرده میتوانند . حوض بزرگی برای آب بازی وگل خانهٔ که ازاقسام و انواع گلها تربیه شده مملو است نیز وجود دارد

روزهای تعطیل مردمان زیادی برای تماشا وتفرج به آنجا آمد ورفت نموده اوقات خود را بساعت تیری وخوش گذرانی بسر می برند .

در جانب شرق این موضع زیارت مقبرهٔ خواجه عبدالله انصاری (رح) که تعمیر ونقاشی آن حیرت بینندگان را فراهم می آورد یکی از آثار دیدنی میباشد. حضرت ابوالشمس خواجه عبدالله انصاری (رح) که در نزد اهالی هرات بحضرت پیر هرات معروف اند از نسل حضرت ابومنصور مت انصاری (رح) است که وی پسر حضرت ابو ایوب انصاری (رض) صحابهٔ حضرت رسول اکرم (ص) میباشد . حضرت مت انصاری در زمان خلافت حضرت عثمان (رض) بااحنف بن قیس (رض) در هرات آمده بودند ، حضرت خواجه عبدالله انصاری (رح) در کهندوز مصرح هرات متولد شده بعد از آنکه در مدارس هرات به تحصیل علوم مختلف مشغول گردیدند در آوان صباوت به گفتن شعر عربی مهارت حاصل وتقریبا (۶۰۰) هزار بیت عربی از خود بیادگار گذاشته اند.علاوتا درعلم حدیث ید طولانی داشتند تقریبا (۳۰۰) هزار حدیث با اسناد را ازیاد داشتند تفسیر قرآن عظیم الشان،منازل السائرین، طبقات مشائخ هرات وگنج نامه وغیره از تصنیفات مشهور اوشان بوده تربیت کلی را از حضرت شیخ ابوالحسن عرفانی (رح) وحضرت خواجه عبدالله طاقی (رح) یافته اند وفات شان در سال ۴۸۱ ھ ق و ۸۰سال و۴ماه و۲۰ روزعمرداشتند،درسال ۸۳۲ ھ خاقان سعید سلطان ابوسعید میرزا به تربت آن بزرگوار عمارت ومسجد جامعی و اکثر یه سلاطین اسلامی مجدداً در آنجا بنا های خیر نموده محصولات آنرا وقف مصارف، تعمیر و خانقای آن مغفور گردانیده اند . و در شرق زیارت حضرت خواجه عبدالله انصار (رح) بفاصله تقریباً (۵) کیلومتری موضع شیدائی هم یکی ازتفرج گاهای عمومی وجدید التعمیر شهر بشمار می رود که کافی قشنگ، حوض آببازی وباغات عمومی نواحدات آن متفرجین را فرحت می بخشد .

آثار عتیقه وابنیهٔ قدیمه در هرات و نواحی آن نسبت به دیگر حصص افغانستان بیشتر است . مخصوصاً آثار عهد اسلامی که از بر جسته ترین آن ها مسجد جامع هرات می باشد، این بنای معظم و مرصوص از معروف ترین مساجد و محتشم ترین معابد اسلامی است،اگرچه مورخین دورهٔ تیموری هرات تاریخ بنای آنرا بدورهٔ سلطان غیاث الدین ابوالفتح بن محمد سام غوری منسوب نموده اند مگر نظر بهروایات واسنادیکه دردست است مسجد جامع هرات قبل ازسلطان غیاث‌الدین‌غوری معروف ومشهور بودهاست چنانچه مولف کتاب حدود العالم که بسال ۳۷۲ ھ کتاب خودرا تالیف نموده از هرات ومسجد جامع آن نیز نام برده است. وسلطان غیاث الدین بواسطهٔ کهمسجد را سیل خراب کرده بود به تعمیر مجدد آن‌پرداختند

که در زمان حیات خود گنبد بسیار باشکوهی متصل این مسجد برای قبر خود ساخته در ۲۷ جمادی ا ول ۵۹۹ که از جهان درگذشت درهمان جا دفن گردید واین مسجد بعد ها ازطرف شاهان عصر به وسعت آن افزود گردیده مدرسه وخانقاهی را هم تاسیس کردند که همه ساله در ترمیم واصلاح آن می کوشیدند. دیگ فلزی بزرگ ۷ جوش ومنقش که تا امروز در ایوان غربی مسجد جامع روی پایه ها گذاشته شده از آثار ملوک کرت است ، که قطر آن $1\frac{1}{2}$ متر وعمق آن ۲ متر بوده برای پر کردن شربت در ایام متبرکه وقف مسجد جامع گردیده است. مسجدجامع شریف مشتمل است به ۴۶۰ گنبد ۱۳۰ رواق و ۴۴۴ فیل پایه طواش (سوای عرض دیوار) ۲۰۴ ذرع وعرضش ۱۵۰ ذرع میباشد. طول صحن مسجد ۱۱۴ ذرع وعرضش ۸۴ ذرع بوده دارای ۶ دروازه است که تمام اطراف مسجد شریف ازسنگ مرمر آباد ومأذنهٔ آن کاشی کاری میباشد. فرامین شاهی و کتیبه های زیادی در رواق های مسجد جامع شریف تحریر ونقر گردیده است که ما تنها به تحریر کتیبهٔ منثور رواق جدید مسجد جامع هرات دراینجا اکتفاء مینمائیم : (بشتابید و در حریمش پناه آرید ، دراین بارگاه برروی همگان کشاده است ، این حریم قدسی اوست ؛ راهنمای آواره گان و کارساز بیچارگان، اینجاست که نالهٔ نیم شبان برافلاک پرمی کشاید وصیت نوبت جهانداران فرومی نشیند . اینجاست که تاج داران جبین سوده اند و پرهیزگاران بخت آزموده . اینجاست که بسا احلام وآمال وهواها وامیال چون ظلام شبانگاه در قبال سپیدهٔ حق متلاشی گردید و عفاریت نفس اماره چون تکاوری رام گشته . این جودی پارسایان است طوفانها وطغیانها دربنیان آن خللی نیاورد واین حصن آزادگانست منجنیق زمانه بر کنگرهٔ آن سنگی نبارد، این پرستشگاه داوریکتاست، خداوند کبریا وجبروت ، سبحان ذی الملك والملکوت طرازندهٔ آفرینش وفروزندهٔ مشعل بینش . بشتابید ودر حریمش پناه آرید، تابه آب رحمت غبار کین را از صفحهٔ دلها بزدائید وباآتش محبت خویش درسینه های تاریك مهر سرمدی را فروزان گرداند هر آنکه که رو بخانهٔ خدای آرید وی را سپاس وستایش گوئید و درود برپیغمبر برگذیده اش سیدنا وامامنا محمد مصطفی « صلی الله علیه وسلم »). این بود مختصر توضیحات ما که اهمیت تاریخی آن مقام محترم را درنظر ها ثابت می گرداند وعلاوتاً ازمزارات متبرکه روضهٔ حضرت خواجه عبدالله انصاری (رح) معروف به گازرگاه شریف، مزار حضرت مولانا جامی (رح) ومزار سیدعبدالله مختار (رح) میرعبدالواحد شهید (رح) شهزاده قاسم (رح) شهزاده عبدالله (رح) ابوالولید (رح) خواجه علی موفق (رح) مولوی حسین واعظ کاشفی (رح) وغیره که تماما مزارات متبرکه بالوح سنگهای خوش خط درهر نقطه مخصوصا در گازرگاه شریف وزیارت گاه بکثرت

دیده میشود زائرین را برعظمت وشکوه این شهر تاریخی اسلام دلالت می نماید . در گازر گاه شریف خواجه عبدالله انصاری (رح) سنگی موسوم بسنگ هفت قلم که از بهترین آثار حجاری اعصار قدیمه بشمار میرود وبرای سرقبری یکی از شهزادگان تیموری نقر شده بود جلب توجه سیاح ومسافر رامینماید ، اصول تعمیر خانه ها درشهر وحصص مختلف هرات عموماً یك منزله وشاید هم دومنزله بوده سقف آن گنبدی وچوب پوش بواسطهٔ کهیك قسم کرم موسوم به (خوره) آنرا خراب می نماید تحت استفاده نمیگردد .

آب وهوای هرات :- شهر هرات نسبت بکابل گرم تر ، برف باری کم وباران کافی دارد. درموسم تابستان باد شدیدی ازطرف شمال بوزیدن آغازوبدون کدام وقفه درشب وروز جریان داشته شب ها برای چند ساعتی درنصف آخیر شب نسبتاً تخفیف میبابد ، قوهٔ وزش آن بدرجهٔ است که آسیابهای بادی را میتوان توسط آن به حرکت آورد واین باد در خود هرات به باد (۱۲۰ روزه) مشهور بوده ٤ ماه کامل دوام میکند و ازین سبب است در خانه های هرات چند روزنهٔ بقسم باد گیر که دهن آن بسمت باد مفتوح میباشد کشاده بوده از طرف مقابل باد گیر راه جریان آنرا مسدود وبداخل خانه راه جریان راافتتاح نموده اند ، که باین وسیله اطاقها دراثر شدت وزش باد اززحمت گرمی وباد بر کنار مانده میتوانند به آرامی استراحت بنمایند . واگر باد موسمی آن نمی بود آب وهوای هرات خیلی گرم میگردید مگر باوصف آن آب وهوای هرات خیلی سالم وصحت افزا میباشد .

صنعت وحرفت: مردم شهر بیشتر دکاندار ویاماموریت داشته باقی آن اهل کسبه ویاتجارت پیشه میباشند . ولی مردمان اطراف آن عموماً به امور زمین داری ـ باغداری ومالداری مصروفیت داشته صنایع پارچه بافی از قبیل (بشرویه ـ قالین ـ قناویز ـ شال وگلیم بافی ـ نمدمالی ـ وبافتن پارچه جات نخی وابریشمی که بیشتر آنها را خانمها انجام میدهند) هم به کثرت وجود دارد . مسگری ـ حدادی وحجاری هم کم وبیش در حصص مختلف دیده میشود. اهالی هرات درصنعت معماری مهارت بسزائی دارند وعلاوتاً پرورش کرم پیله بیشتر بعلاقه جات غوریان خصوصاً زیارتجاه ـ برنا آباد ـ شیبان ـ زنده جان ـ شیندند عمومیت دارد . پیداوار مهم نباتی وصنعتی این منطقه را که اهمیت تجارتی زیاد دارد ـ کرك ـ برك ـ جراب ودستکش پتی (که از پشم آهو ساخته میشود) قناویز ـ قالین ـ قالینچه ـ کرباس ـ نمد ـ پتو ـ شیر خشت ـ پسته ـ قروت ـ قل تشکیل میدهد . پوست روباه ، خفك ، سنگ آبی هم کم وبیش دستیاب وبرای صادرات مملکت خدمت خوبی می نماید . تا اینجا که توانستیم هرات را برای مسافر محترم مختصراً معرفی بداریم حالا :

۱- اگر بخواهند از راه هرات به ایران مسافرت نموده افغانستان را وداع گویند باید :

اولاً تکت مسافرت موتر را از نماینده گی شرکت سرویس در هرات الی اسلام قلعه که حد فاصل بین افغانستان و ایران میباشد اخذ و بوقت معینه با اتومبیل حرکت نموده سرکی را که از گوشهٔ شمال غرب هرات جدا گردیده است تعقیب و پس از طی مسافهٔ دو کیلو متر آبادیها و قصبات شهر را به عقب گذاشته به حاشیهٔ شمال جلگه به دامنه کوه از بین اراضی لامزروع بسطح هموار میرسد که طرف راست سرک اراضی خشک و ریگ زار و طرف چپ آن سرسبزی و دورنمای آبادی‌های دوطرفه هریرود به نظر میرسد پس از طی مسافهٔ ۲۵ کیلو متر بطرف دست چپ سرک باریکی از این سرک جدا گردیده بطرف شکیبان که موضع پر جمعیت و دارای مکتبی هم میباشد میرود، مگر سرک روبرو تا فاصلهٔ ۱۲ کیلومتر اراضی و وضعیت خود را تغییر نکرده بعداً بر باط و منزل سوم بین هرات و اسلام قلعه موسوم به (شبش) میرسد از اینجا به بعد سرک باز یك منزل راه را بداخل تپه ها بخط معوج پیموده بعد از فراز و نشیب چندی به موضع (تیر پل) رباط چهارم که بر فراز هریرود واقع است رسیده در اینجا مسافر میتواند رفع عطش و جوع را به نماید. از پل نا گذشته باین طرف رود هریرود سرکی بطرف دست راست یعنی به سمت شمال جدا و این سرک مسافر را به علاقهٔ کهسان رسانده متصل و موازی بخط سرحدی ایران و افغانستان بداخل علاقه گلران پیش میرود که از اینجا تا کهسان ۵ کیلومتر تخمین گردیده است، سرک عمومی بعد عبور از تیر پل پس از طی مسافهٔ ۵۰ کیلومتر به موضع اسلام قلعه سرحد افغانستان و ایران مواصلت و در اسلام قلعه که عمارت سرحد داری، گمرکی و هوتل به اصول و ساختمان امروزی میباشد مامورین سرحدی پاسپورت و اموال مسافرین را معاینه و چون موتر مسافربر دارایرانی به اوقات معینهٔ خود در تردد میباشد میتواند مسافر محترم را باخود داخل خاك ایران گرداند و یا با موتور مذکور خود را بعلاقهٔ یوسف آباد برساند.

۲ - و اگر مسافر محترم آرزوی مسافرت را به روسیهٔ شوروی داشته باشد بعد اخذ تکت از نماینده گی شرکت سرویس بوقت معینهٔ آن موتر مخصوص سفر الی حدود شوروی (کشك افغان) را گرفته جادهٔ را که از حاشیهٔ شمال شهر هرات از قسمت شرقی زیارت مولانا عبدالرحمن جامی (رح) جدا گردیده است تعقیب و بعد از طی مسافهٔ کمی در بین آبادی‌های حواشی و مضافات شهر دامنهٔ کوه سید عبدالله مختار (رح) را پیموده در بین تپه‌ها و اراضی خشك لامزروع قطع مسافه و پس از طی مسافهٔ اندکی به موضع رباط سنگی مرکز حکومتی کشك که اراضی آن للمی کاری و کاریز بوده بناهای جدیدی برای مامورین حکومتی و مکتب تاسیس گردیده است میرسد. علاوتاً یك سلسله دکاکین هم به جلو عمارت حکومتی تعمیر و هوتل معمولی هم دارد که رفع احتیاجات مسافرین را مینماید، ۲ کیلو متر بعد از ین موضع سرك به دو حصه منقسم شده یك قسمت آن بطرف شمال

بداخل تپه هاسپرویس ازطی مسافهٔ ۷ کیلومتر به موضع (یکه درخت) مرکز سابقهٔ حکومتی کشك رسیده ازانجا به بعد موتر بداخل اراضی زراعتی للمی کاری دامنهٔ تپه ها تا فاصله (۱۵) کیلومتر قطع مسافه نموده به موضع تورغندی (علاقهٔ سرحدافغان وشوروی) مواصلت مینماید . دراینجا موسسات حکومتی برای رهایش مامورین سرحدی و فرود آوردن اموال وارداتی وصادراتی مملکت وجود داشته بعدازاینکه پاسپورت مسافرواموال آن ازملاحظهٔ مامورین سرحدی افغانی بگذرد میتواند آزادانه افغانستان را برای شوروی بگذارد .

سرك دومین بطرف غرب جدا ومنطقهٔ کشك را عبور نموده به علاقه داری گلران به موضع شوراوك تمدید وازانجا بقره باغ مرکزحکومتی گلران مواصلت مینماید، که از کشك الی گلران تقریبا ٤٥ کیلومتر مسافه تخمین گردیده است . علاوتاً ازرباط سنگی یك راه موتررو بسمت مشرق بطرف قلعهٔ نومرکز حکومتی کلان بادغیسات امتداد یافته است که ازاینجاتا قلعهٔ نوحین عبور عابرین آبادیها ومواضع سرسبز متعدد رابدوطرف سرك مشاهده نموده پس ازطی یك سلسله کوتل های خاکی فراز، ونشیب های زیادی که از بین جنگل های پسته میگذرد به فاصله (۸۰) کیلو متری کشك به موضع قلعهٔ نو وارد میشود .

۳- اگرمسافر اراده مسافرت را بداخل علاقهٔ هرات نموده میخواست از هرات الی چقچران که حد فاصل بین ولایت هرات وولایت کابل(از راه صعب المرورو کوهبند هزاره جات) میباشد، برود . اول باید فاصلهٔ بین او به و هرات را که راه عمومی موتررو داردطی وازهرات تااوبه که به اندازهٔ (۹٦) کیلو متر مسافه دارد دائما لاریها در تردد و مسافرین میتوانند از آن استفاده نموده از مسافرت به موتر مخصوص مسافرین که دراین راه درحرکت نمیباشد صرف نظر بدارند . او به مرکز حکومتی و دارای بازار مختصر وهوتلی میباشد که مسافرین احتیاجات خود را بخوبی رفع نموده میتوانند - چشمهٔ آب گرم اوبه که به فاصلهٔ (٦) کیلومتری شمال غربی حکومتی در یك درهٔ قشنگ وخوش منظری وجود دارد قابل دید و کاشانهٔ خوشنمای آن از واردین پذیرائی نموده باغ عمومی آن که دارای صفه های مرتبه داری است بر فرحت ناظرین می افزاید . چشمهٔ آب مذکور مخصوص مریضانیست که مبتلا به امراض جلدی میباشند و برای پیشرفت این مقصد غسل خانه های متعددی باطراف چشمه آباد گردیده است تامریضان بتوانند بصورت اصولی از آب مذکوراستفاده نمایند . علاوتاشکارگاه خوبی بوده در کوه های مجاور این موضع به تعداد زیادی کبك وانواع پرندگان دیده میشوند . از اوبه به بعد سرك خط سیر دریا را تعقیب نموده بطرف شرق پیش میرود وهم عرض سرك متدرجاکم شده پس از طی (٤٥) کیلومتری به موضع خواجه چشت (رح) مواصلت مینماید. موضع خواجه چشت(رح)

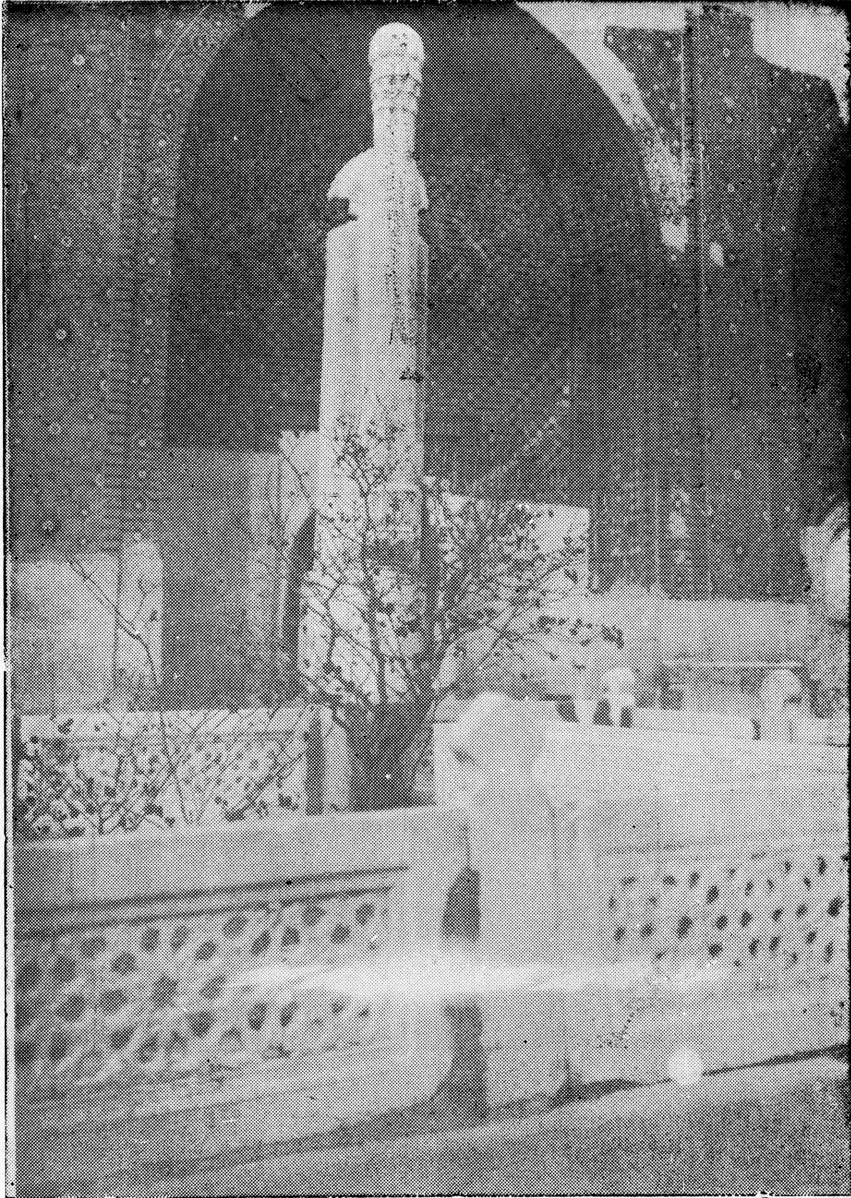
یك درهٔ باطراوت‌خوش آب وهوائیست که‌دارای آبادیهای زیاد ، بناهای تاریخی‌وپر میوه بوده آرام گاه حضرت سلطان میرداد‌چشتی (رح) هم در آنجا میباشد .

از خواجه چشت(رح) که میگذریم بفاصلهٔ ۱۲ کیلو متر پل معروف (شیر خو ا ج) که بر دریای هر یرود واقع واز آهن تعمیر گردیده‌است به مقابل‌ماهی آید که بعداز طی مسافهٔ ۳۵ کیلو متر از آن به کوتل بزرگ ومرتفعی بر خورده راهای‌معوج و ماریپچی را قطع و بالاخره در فاصلهٔ (۸) کیلومتری طرف دیگر کوتل به موضع (سر چشمه باغ) مرکز تابستانی حکومتی شهرك میرسم . که در آنجا بجز آب و هوای فرحت انگیز و منا ظر طبیعی خوشنمای آن کدام موسسهٔ قابل ذکر دیده نمیشود . از سر چشمه باغ (۶۰) کیلومتر مسافه را سرك به نشیب و فراز تپه های خورد و بزرگ امتداد داده به قریهٔ آهنگران اولین علاقه و آبادیهای چقچران مواصلت مینماید . در آهنگران هم کدام موسسه یاآبادی قابل توجه دیده نمیشود مگر مسافر میتواند برای رفع‌احتیاجات خود به‌آبادیهای‌قرب وجوار آن جا مراجعه و رفع جوائج خود را بنماید .

از آهنگران که بگذریم بعداز طی‌مسافه(٤) کیلومترسرك بدو شعبه منقسم میشود‌یکی آن به سمت جنوب که بعداز طی (۱۵۰) کیلومتر راه های صعب المرور بمرکز غور می‌پیوندد. و راه دیگر آن که از آهنگران بطرف شرق پیش میرود بعد از طی (۱۵) کیلومتر به موضع (کامی) مرکز حکومتی چقچران وصل میگردد . در کامی‌رباط سراچیه‌برای رهایش مسافرین و در مجاورت آن باغ عمومی ، عمارت حکومتی و پل پختهٔ آباد گردیده به طر ف دیگر پل هوتلی هم تعمیر نموده‌اند . اینجا هوا خیلی سرد واشجار زیاد وجود ندارد . مگر از کامی که بگذریم به مسافه (۲۰) کیلومتر بموضع آباد و پرجمعیتی موسوم‌به(قریه‌شینه) که دارای درخت‌های بید وچنار و بر کنار (دریای لعل) آباد میباشد و اصل شده (مسافرین غالباشب را در منازل اشخاص معروف وصاحب رسوخ آنجا میگذرانند) سرك‌از نزدیکی شینه از دریای لعل که دارای کدام پل نمیباشد عبور نموده بعداز طی فاصلهٔ (۵) کیلومتر به‌موضع کورك میرسد . از کورك به فاصلهٔ (۵) کیلومتر به موضع دولت یارکه آخرین آبادیهای علاوهٔ هرات و حد فاصل بین کابل و هرات بشمار می‌رودمی‌رسد، که‌اینجامنطقهٔ پرجمعیتی‌بوده هوتلی هم در آنجا وجود دارد .

٤— یا اگر مسافر محترم آرزوی مسافرت را به میمنه از راه هر ا ت مینمو د تکت مسافرت را از نمایندگی شرکت سرویس اخذ و به ترتیبی که معمول است به موتر مسافر بردار خود را رسانده سرکی را که از بین شهر نو هرات میگذرد عبور و به طر ف شرق تا ۱۵ کیلومتر یعنی موضع (پل پیری) به سرك او به پیش برود حین مواصلت به پل پیر ی

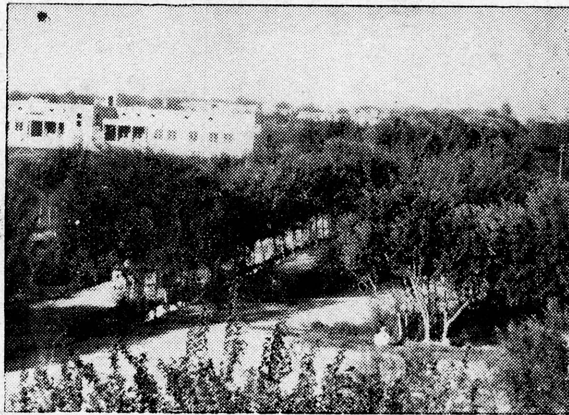
از مناظر ولایتٔ هرات

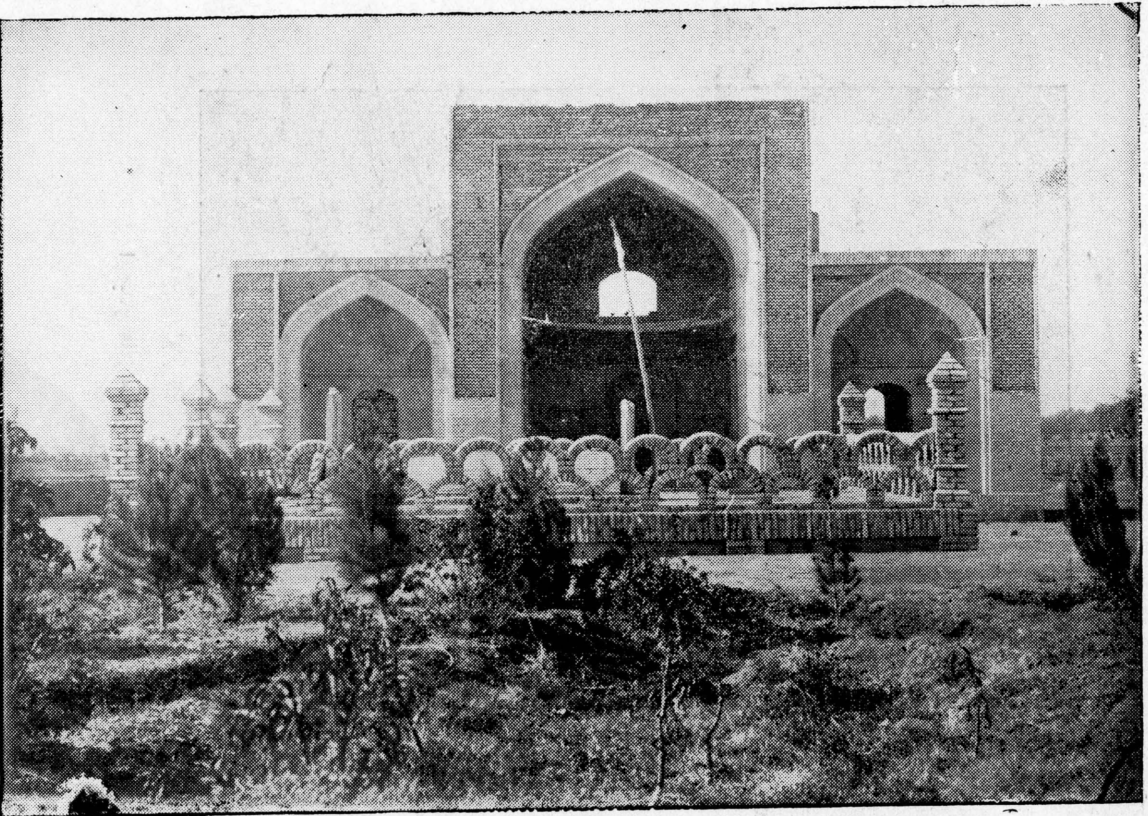
مرقد حضرت خواجه عبدالله انصار (رح) درهرات

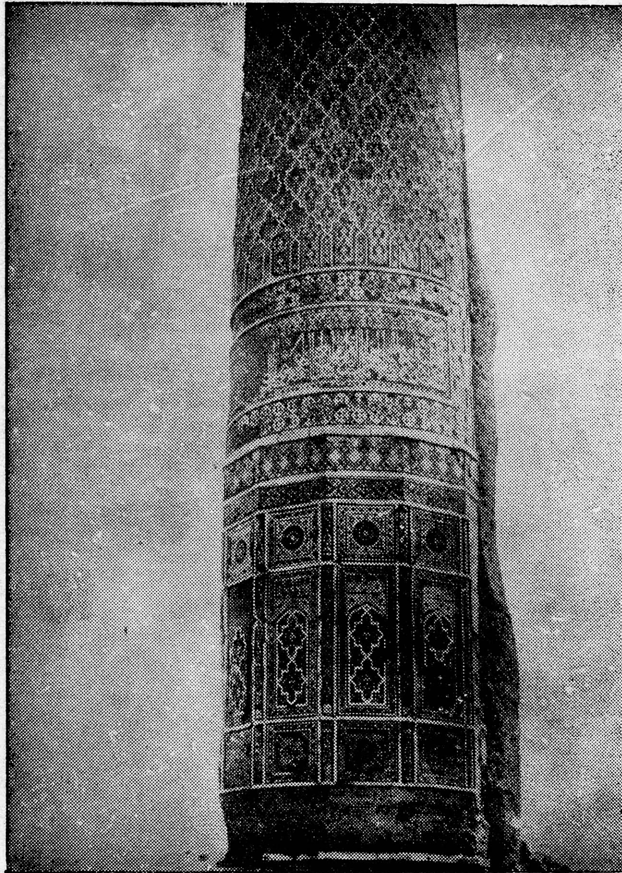
باغ پل فراه

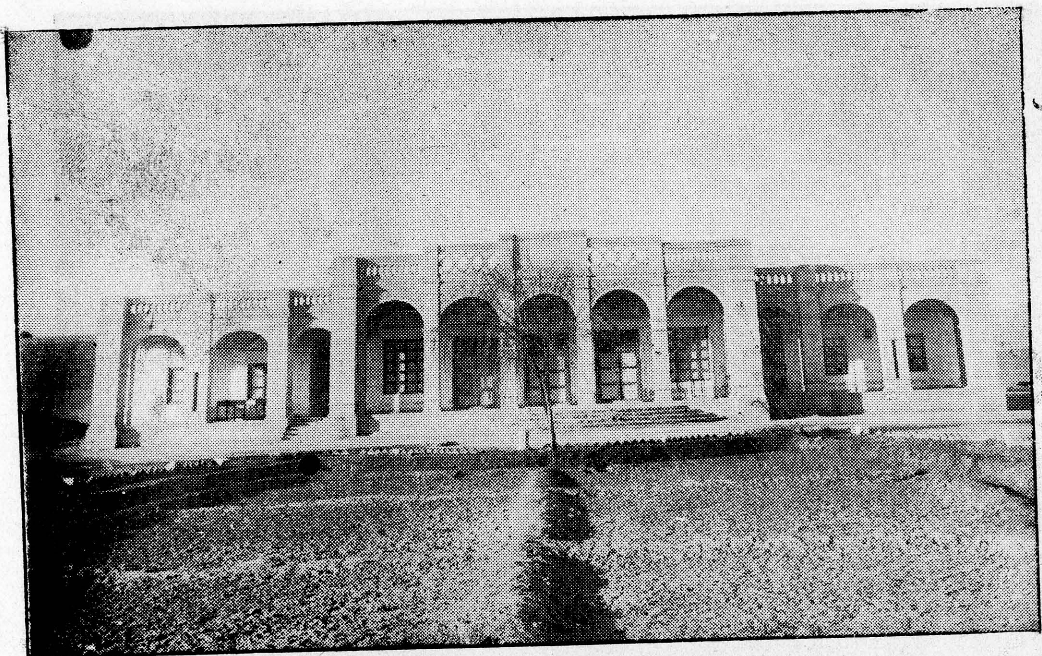
مکتب متوسطهٔ فراه

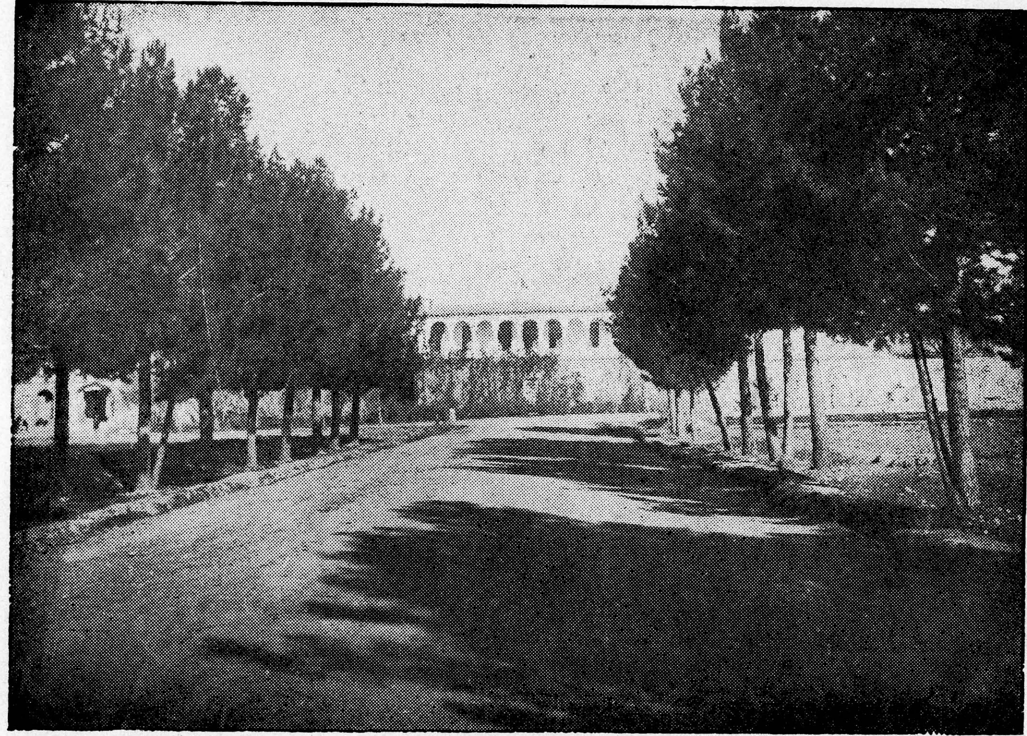
بنای جدید مقبرهٔ ملاحسین کاشفی درهرات

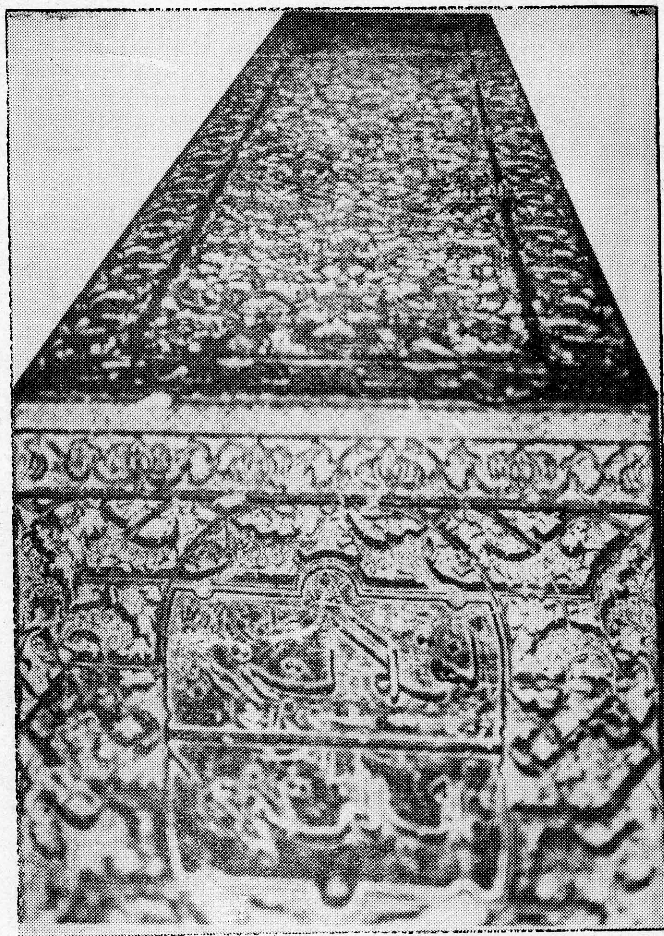
از منار های منقش مصلای هرات

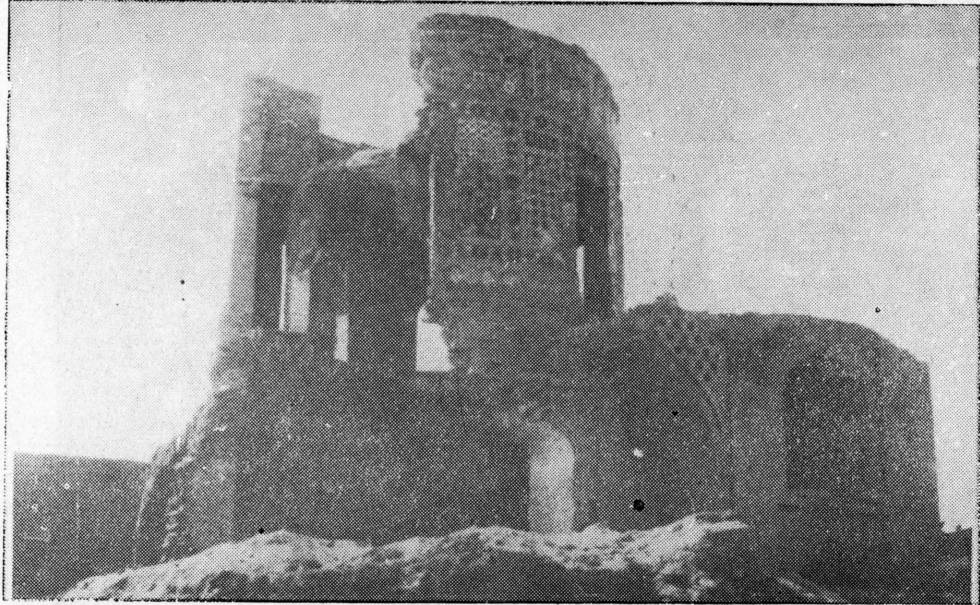
عمارت ریاست بلدیهٔ ولایت هرات

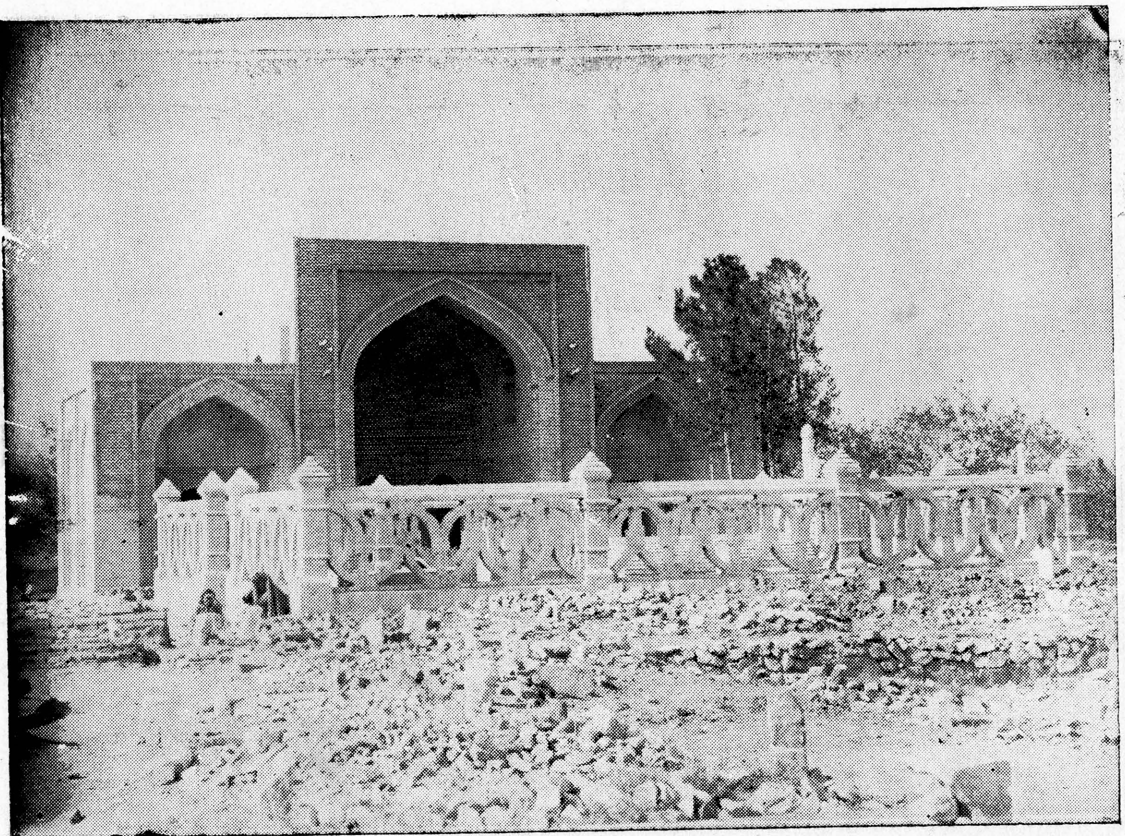
یکی از عمارات قشنگ درهرات

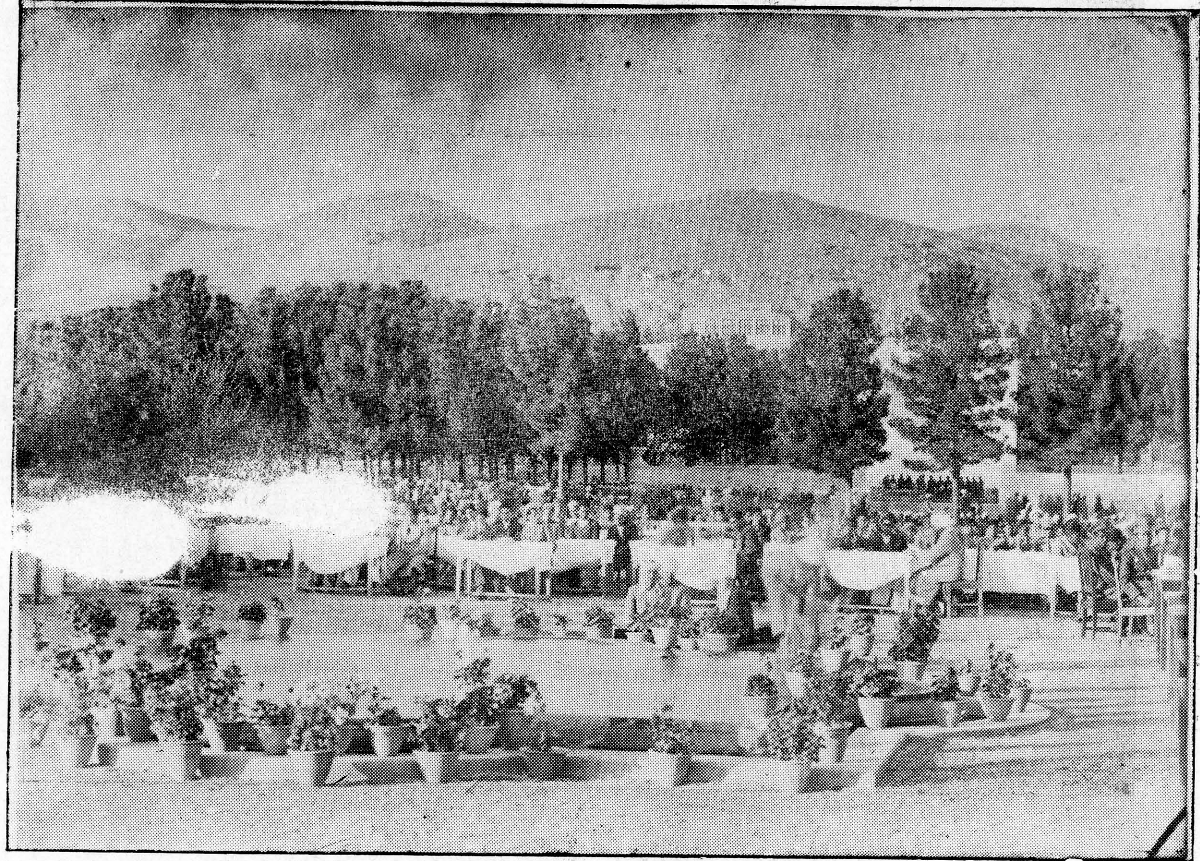
سنگی که برای سرقبری یکی از شهزادگان دورهٔ تیموری هرات تهیه گردیده است

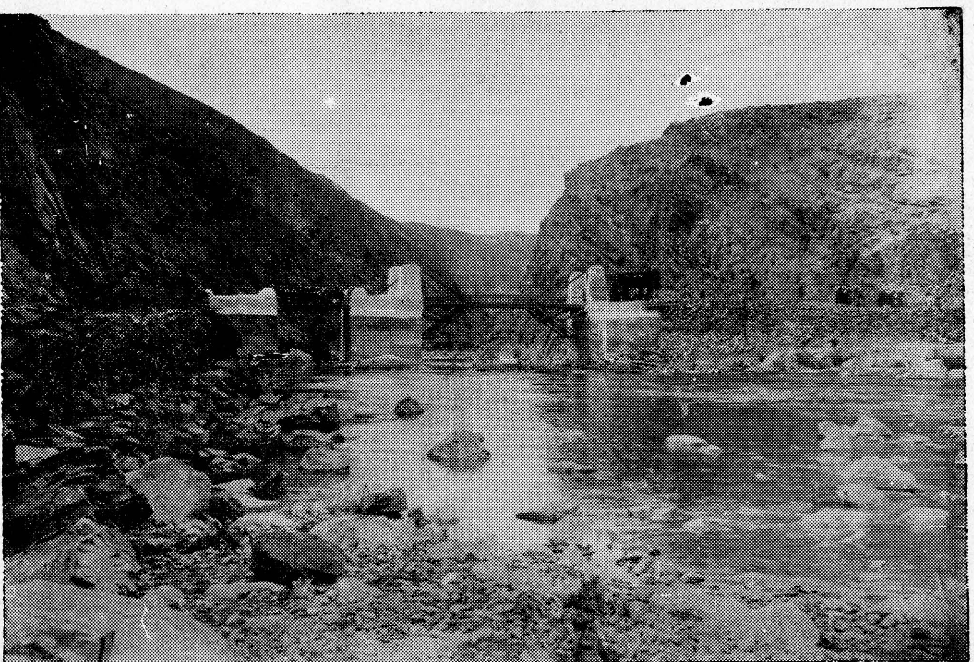
یکی از آثار تاریخی هرات

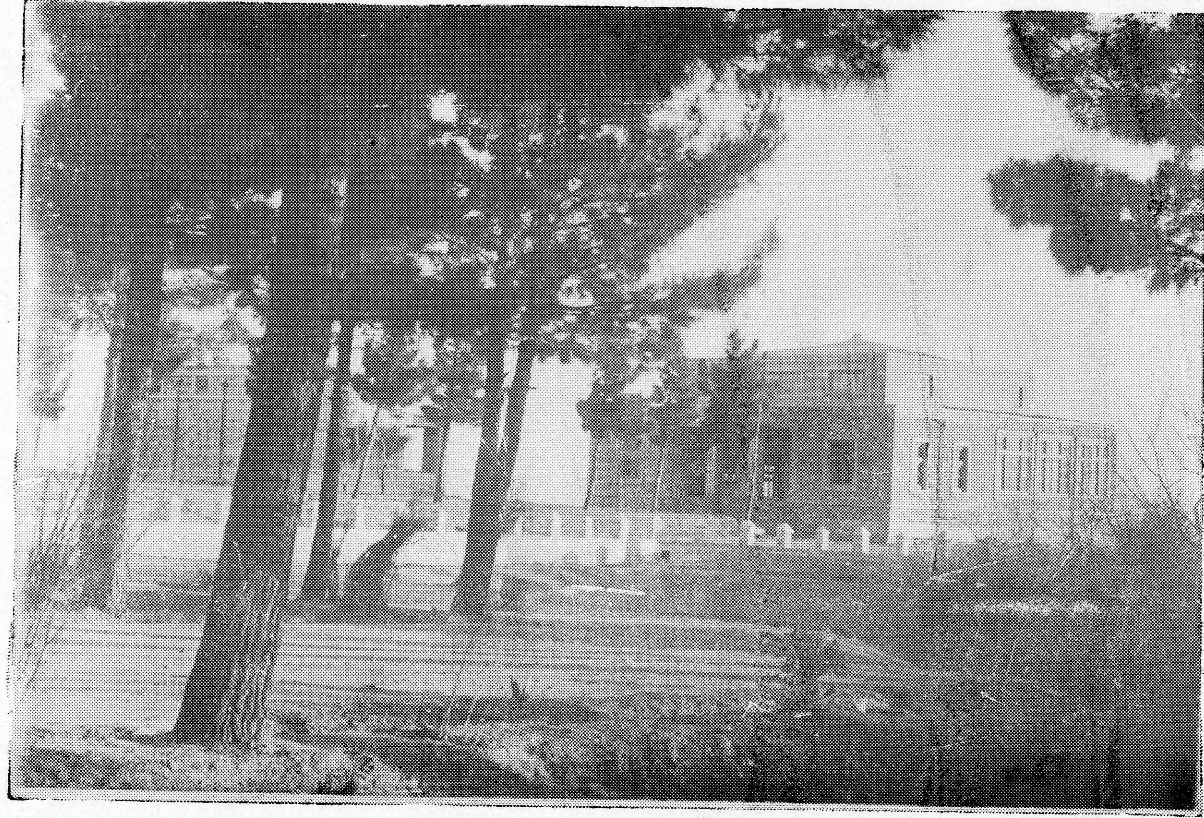
بنای جدید مقبرهٔ حضرت امام فخر رازی (رح) در هرات

کافی وباغ تخت صفر درهرات

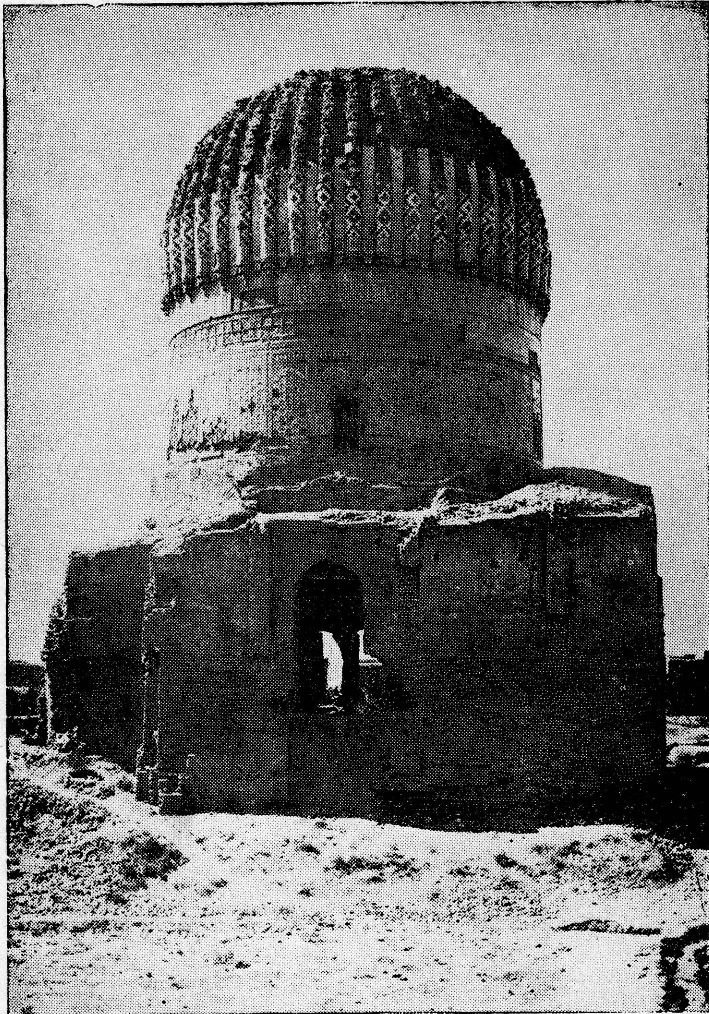

پلی که بر دریای هریرود درحدود چشت شریف تعمیر گردیده است

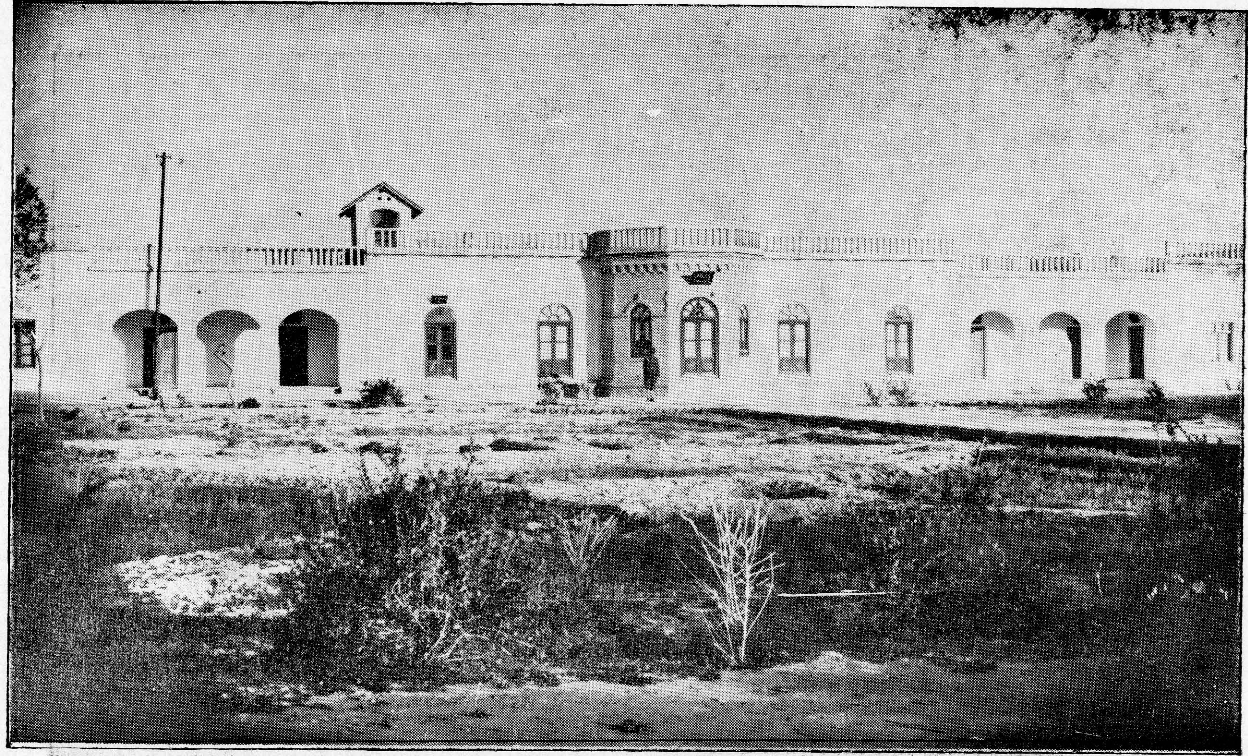

عمارت ریاست بلدیه هرات

ازمناظر ولایت هرات

گنبد مزار شهزاده ابوالقاسم درهرات

ریاست ارکان حربیهٔ فرقهٔ قندهار

سمت خود را بشمال شرق تغیر داده از بین آبادیهای این موضع عبور و بعد از طی مسافه ۳ کیلومتر رود خانه (پاستان) را گذشته بطرف کرخ که در ۴۰ کیلومتری شهر هرات و موضع خوش آب و هوا بوده از حیث آبادی و سر سبزی، وجود باغات میوه دار آبهای جاری و فراوان یکی از تفرج گاهای خیلی خوب و مشهورهرات بشمار میرود میرسد. منظرهٔ طبیعی و موزون (دهن غار) در آنجا شهرت به سزائی دارد. از کرخ به بعد منزل سوم خواجه چهار شنبه (رح) که درهٔ سرسبز، شاداب و دارای مناظر طبیعی قشنگ خوش آب و هوائیست مسافر را از دیدن این همه مناظر فرحت بخشیده از ین به بعد منزل چهارم درپای کوتل سبزك رباط مسجد چوبی و از آن به بعد سرك به بالاشدن کوتل آغاز نموده راهای معوجی را در بین مناظر قشنگ طبیعی و دلفریب این موضع پیموده به هردو طرف سرك فراز کوها دامنه و تپه هارا کاملاً در ختان ارچه وغیره مستور وانواع پرندهها درآن نغمه سرائی نموده آبهای جاری و شفاف آن زحمت مسافرت را برمسافر تخفیف و پس از عبور کوتل که از بلند ترین کوتل‌های (سفید کوه) درین حصه بشماررفته ۱٤ کیلومتر مسافه را دربر میگیرد، ۱۵ کیلو متر دیگر را در بین اراضی نسبتاً هموار در دامنه جبال طی نموده بالاخره به مرکز قلعهٔ نو مواصلت مینماید. درپای این طرف کوتل موضع لامان است که از حیث آب و هوا بهترین منطقهٔ این علاقه بوده آب نوشیدنی را ازین موضع تو سط نلهای فلزی به قلعهٔ نو برده‌اند.

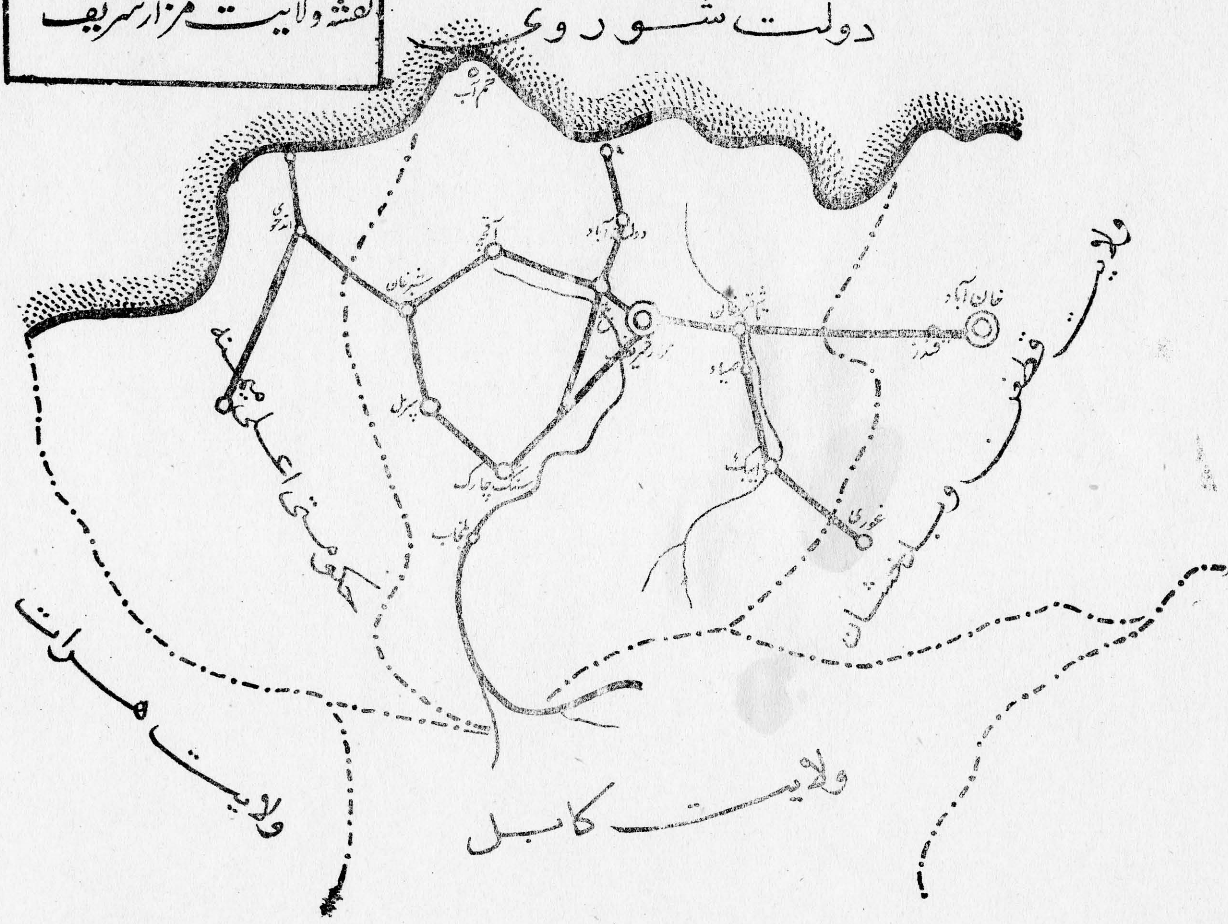
قلعهٔ نو بعداز شهر هرات پر ثروت ترین وبا اهمیت ترین مواضع در ولایت هرات بوده مرکز تجارت پوست — پشم — پست، پسته — کرك، وزیره میباشد. در قلعهٔ نواساس شهر جدیدی طرح شده عمارات متعددی برای دوائر حکومتی، موسسات تجارتی، هوتل، شفاخانه مکتب. باغ عمومی بایك سلسله دکاکین پخته کاری و منازل اهالی تعمیر گردیده روز بروز دامنهٔ عمرانات بلدی زیاد شده میرود.

از قلعهٔ نو یك راه بطرف شرق جدا گردیده به حکومتی قادس تمدید واین سرك تاموضع لنگر که یکی از میله جاهای مهم و مشهور این منطقه بشمار میرود پیش رفته راه دوم آن عبارت از راهی است که مسافر محترم با آن طی منزل و پس از گذاشتن (۲۰) کیلومتر به عقب بداخل درهٔ تنگی موسوم بـه (درهٔ بوم) که دیوارهای آن عمودی بوده عرض آن بین (۵۰) الی (۱۰۰) متروطول آن (۱۵) کیلو متر تخمین شده میتواند گردیده، راهای معوج را دربین این تنگنا عبور و برفراز درهٔ که رتفاع زیادی دارد جنگلات غلوی پسته را دراثنای عبور ملاحظه نموده بعداز ختم دره درحصهٔ پل کهنهٔ مرغاب واصل وداخل وادی مرغاب میگردد که درین حصه نوبوزهٔ کوه باهم نزدیك گردیده دهنهٔ دره را تنگ تر و درهمین

تنگی ازطرف سلاطین دورهٔ تیموری‌دیوار های‌بزرگی بغرض مسدودیت راه عبور تعبیه گردیده بود دربالای هردو پوزهٔ کوه دیده میشود . ازاینجا سرك سمت حرکت خود را بطرف شمال غرب تغیر وخط جریان آب دریارا تعقیب نموده گاهی از دریا دور وگاهی به آن نزدیك گردیده بدو طرفهٔ دریا آبادی هاوکشت مندی‌ها بفاصله های متفاوت و ازهم پراگنده دیده میشود مگر سرك دراکثر حصه هموار ودربعضی جاها درپوزه های تپه‌ها به‌بلندی های خورد وبزرگی مصادف شده بعد ازطی مسافهٔ ۲۵ کیلو متر وارد حکومتی مرغاب میشود . در مرغاب پل متین‌و مستحکمی برروی دریا آباد گردیده دکاکین وهوتل‌جدیدی تعمیر وباغات زردآلو- آلوبالو - - انار - وانگور هم درحوالی شهر به مشاهده میرسد .

ازمرغاب راهی که‌بطرف شمال غرب تمدید یافته است مسافر را بعد از طی مسافه ۳۵ کیلومتر به‌موضع موریچاق علاقهٔ سرحدی‌افغان وشوروی میرساند . موسسات حکومتی ،تجارتی، دکاکین و هوتل معمولی هم در اینجا وجود دارد دائرهٔ سرحدی افغانی برفراز یك تپهٔ که اطراف آنرااراضی حاصل خیز ومعموراحاطه کرده است آبادگردیده مسکونین اینجا اکثراً درخرگاه های مخصوصی امرار حیات مینمایند، قالین وقالینچه های که‌باسم موری یاد میشود اصلاً درهمین‌جا تهیه ونوع «سارق» آن زیاده‌تر مشهور میباشد ، علاوتاً یك دستگاه حلاجی پنبه که توسط تراکتور بکار انداخته میشود نیز دراینجا دیده میشود .

راه دیگر که مسافررا به میمنه میرساند از مرغاب بطرف شمال‌شرق تایك فاصلهٔ کمی در بین مزروعات وآبادی‌های نواحی مرغاب سیر نموده بعداً داخل تپه های خورد وبزرگ فراز ونشیب چندی‌را پیموده بعد ازقطع (۳۵) کیلو مترمسافه به‌علاقه داری غورماچ میرسد، موقعیت این علاقه‌داری که‌در بین یك وادی کم عرض (که‌نیم میل عرض‌آن تخمین‌شده است) اخذ موقع نموده، باطراف خود سرسبزی کمی ودراین اواخر هوتل جدیدی هم تعمیر گردیده محل علاقه داری رباط سرکاری میباشد . اراضی مجاور ومربوطات آن کاملاً للمی کاری آبادیها ومنازل اهالی بداخل تنگاب‌های خورد وبزرگ مماورای تپه‌های کوچك بدو طرف‌وادی بصورت پراگنده دیده میشود که‌مسافر سرك کنار آب باریك راتعقیب وراه خود را بر خلاف جریان آب پیش گرفته پس از طی (۲۰) کیلو متر مسافه وارد آبادیهای وادی چیچکتو علاقهٔ حکومتی اعلی میمنه میگردد که از آنجا بعد عبور از قیصار وآلمار وارد میمنه گردیده مسافرمحترم میتواند به‌موضع مخصوص بشرح حکومت اعلی میمنه معلومات خود را تکمیل بدارد .

نقشهٔ ولایت مزار شریف
دولت شوروی
ولایت قطغن و بدخشان
ولایت کابل
ولایت هرات
حکومت اعلی میمنه
خان آباد

٤ - مزار شریف

مسافر محترمیکه آرزوی مسافرت حصص شمالی افغانستان را نموده بخواهد از کابل عازم ولایت مزار گردد تکت مسافرت را از شرکت سرویس از کابل حصول و بوقت معینه مسافرت خودرا باموتر مسافربردار شروع نموده ازگوشهٔ شمال مغرب کابل سرکی راکه بطرف غرب پیش میرود تعقیب واز مواضع شهرآراء برکی ، عمارت سفارت کبرای برطانوی مقیم کابل گذشته سمت سیر خود را بطرف شمال تبدیل و متدرجاً به بلندی صعود نموده برفراز کوتل خیرخانه کهحد فاصل بین شهر کابل وحکومت کلان شمالی میباشد برمی آید . آن طرف کوتل اراضی نشیب و همواری راطی نموده پس ازطی (۲۰) کیلومتر مسافه به اولین آبادی وادی کوهدامن قلعهٔ مرادبیگ مشهور به (حسین کوت) وارد میشود . اینجا بازار مختصری که از اقسام میوه جات خشك وتر پیدا وار آن منطقه وباقی اجناس ارتزاقی یافت میشود عرض وجود نموده مسافر محترم میتواند رفع جوع ویا عطش رابنماید .

کوهدامن و کوهستان عبارت ازیك میدان وسیع شادابی است که بطول (۸۰) کیلومتر وعرض (۲۰) الی (٤٠) کیلومتر بسمت شمال کابل واقع بوده چندین رود باریکه از جهات مختلف داخل این وادی می گردد سیر آب وحصه های مغربی آنرا نهرهای که ازدره های شکر دره گلدره - فرزه - واستالف فرود میایند آبیاری واراضی قسمت شمال وشمال مغرب را دریای غوربند وجانب شمال وشمال مشرق را دریاهای سالنگ ، شتل وپنجشیر سر سبزی می بخشد بعلاوهٔ اینها قسمت عمدهٔ اراضی دامنهٔ جبال توسط کاریزها معمور گردیده سرسبز وشاداب میباشد. آب وهوای صحت بخش وصفائی این منطقه سبب گردیدهاست که این منطقه یکی از مناطق پرنفوس را بار آورده مردمان باغیرت وشجاع را بدامان خود پرورش دهد. مسکونین این منطقه اکثراً باغدار ، زارع وهم بعضاً بشغل بافندگی (جولائی) مشغولیت دارند .

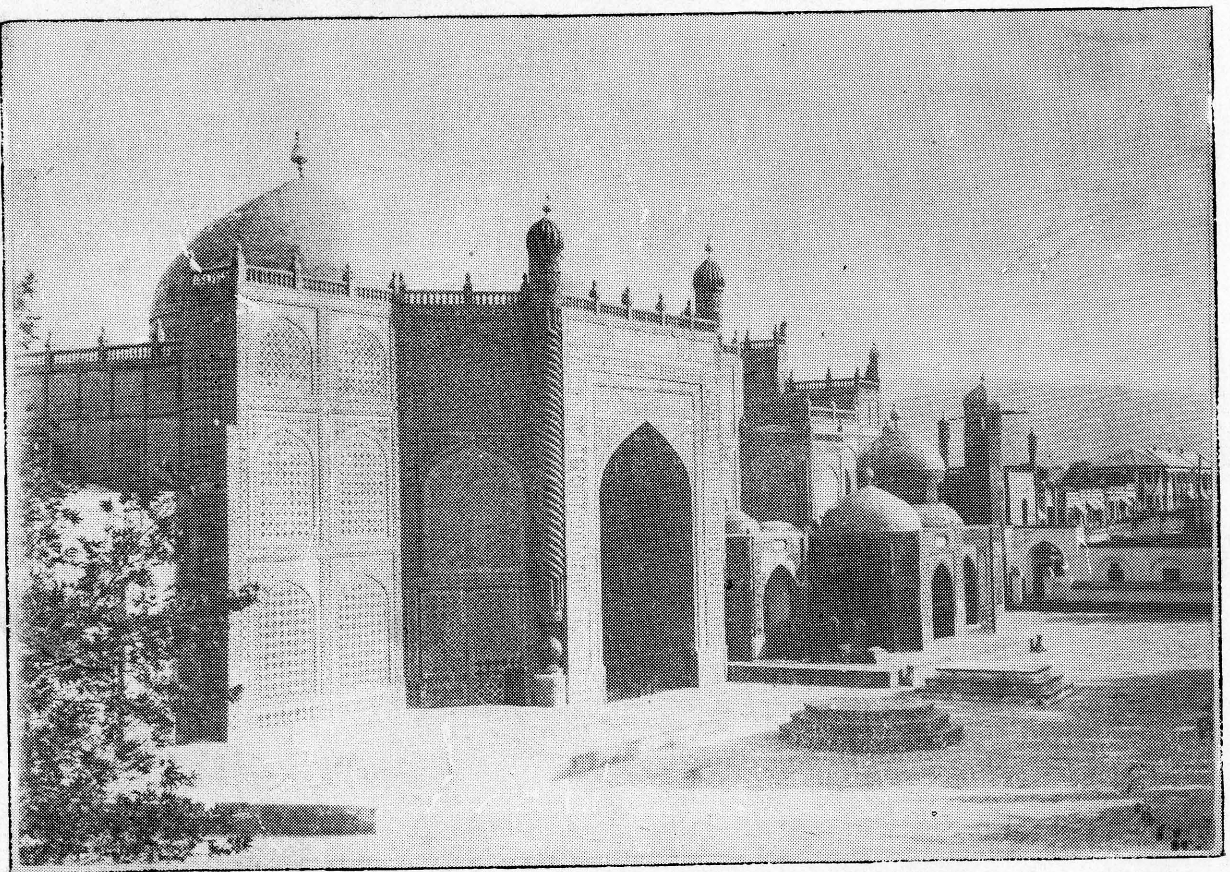
ازحسین کوت سرك تماماً بداخل قریهها واراضی سرسبز وشاداب کوهدامن که به هردوطرف سرك باغات متعدد وتاکستانها بمشاهده میرسد به سیرخود دوام داده، بفاصله های ۱۰ و ۲۰ کیلومتر یك بعد دیگری مواضع سرای خواجه وقره باغ را که هر کدام دارای بازاری است عبور نموده به موضع چهاریکار مقر حکومتی کلان شمالی مواصلت مینماید .

چهاریکار :- بفاصله ٦٤ کیلو متری کابل واقع ومرکز حکومتی کلان شمالی بوده بواسطهٔ داشتن بازار های تجارتی واراضی مزروعی وسیعه ، باغهای متعدد ، موسسات صنعتی وتجارتی ، مساجد جامع - حمامها - سرای های تجارتی - گاراج - شفاخانه - مکاتب - تانك پطرول وغیره لوازمات ضروریهٔ شهری یکی از ایستگاهای مهم موتررو ومنبع بزرگ میوه جات

صادراتی افغانستان بشمار رفته برای رفت‌وآمد مسافرین در آنجا سرویس های منظم شهری قائم گردیده است که مسافرین را باکمال راحت به هر طرف حمل‌ونقل مینماید . ازچهاریکار راهای زیاد موتررو به تگاب و نجراب ، ریزه کوهستان ، گل بهار وغیره جا ها تمدید گردیده که‌دره‌های نجراب و تگاب علاوه بر قشنگی طبیعی آن دارای انار بافها و پنیرشور آن زیاد معروف میباشد ، ریزه کوهستان توت فراوان دارد که از توت خشك تلخان‌به وجود آمده خوراکهٔ فصل زمستان اهالی را تهیه مینماید وهم راه موتر روی بخواجه سیاران تمدید گردیده است که اهالی دور و نزدیك در فصل بهار وقتا گل‌ارغوان بارمی آورد میله ها را در آنجا برپا نموده هفته‌ها را بخوشی و استراحت می گذرانند ، علاوتاً بگرام که یکی‌از حکومتی های متعلقهٔ چهاریکار میباشد زیاده تر طرف توجه عتیقه شناسان جهان را نمو ده آثار زیادی توسط هیئت حفریات فرانسوی کشف گردیده است. ازچهاریکار به بعد سرك د ر اراضی لامزروع بطرف مدخل دریای غوربند پیش رفته پس از طی ٥ کیلومتر به موضع نقم دره که آخرین آبادیهای جلگهٔ کوهدامن است رسیده در حدود پل آهنی که بربالای د ریا ی غوربند آباد گردیده و به پل (مَتك) معروف‌است چند دکانی هم در آنجا وجود دارد که موتر مجبور به توقف گردیده ، بعد از آنکه نمایندگی گمرك‌علم و خبر اموال تجارتی را ملاحظه نماید پل را عبور واز پل متك به بعد بانحراف کمی طرف مغرب بلا فاصله داخل درهٔ غوربند گردیده بکنار دریای غوربند سیر مینماید در طول دره منزل برج گلجان را پیموده بعداز کمی فاصله در حصهٔ فراخی دره بیك سلسله آبادیها و سرسبزی های برمی‌خورد که مسافرین در حصه وسطی این آبادیها بازار مختصری را که مقر حکو متی غوربند و بنا م (سیاه گرد) یاد میشود مشاهده مینماید از سیاه گرد بفاصلهٔ(۹) کیلومتر به بعد بازاروآبادیهای چهاردهی غوربند بجلوعابرین می آید .

چهارده غوربند بهترین موضع در وادی غوربند بوده باغات زیادی به هر دو طر ف سرك عمومی بر دامنهٔ جبال و فراز تپه‌ها به مشاهده میرسد که موقعیت خانه‌ها ومنازل اهالی دربین باغات مناظر قشنگی را تشکیل داد ه . عموماً مسافرین درین موضع قدری مکث و به صرف طعام یا چای می پردازند و هم احتیاطا مسافرین مقدار کافی نان وغیره اشیای خوراکه را باخود از اینجا میگیرند، انگور وبادام درین منطقه دارای شهرت و هم برای تجار ت صادراتی طرف خرید و فروش را دارد .

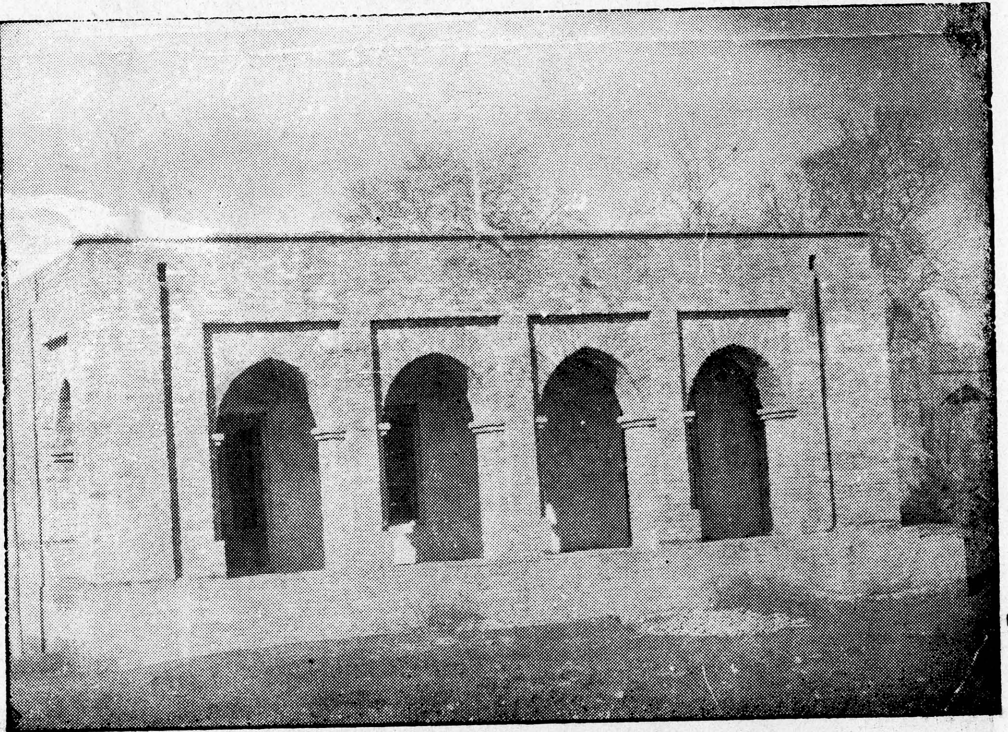
بعداز چهار دهی غوربند سرك به همان وضع کنار دریاو درجوار دره به سیرخود ادامه داده پس از طی تقریبا (۱۲) کیلومتر بدهن درهٔ سرخ وپارسا که درین حصه سرك بار یکی از سرك عمومی بطرف جنوب جدا واز فرازپل عبور نموده بداخل دره‌پیش میرود که از ین

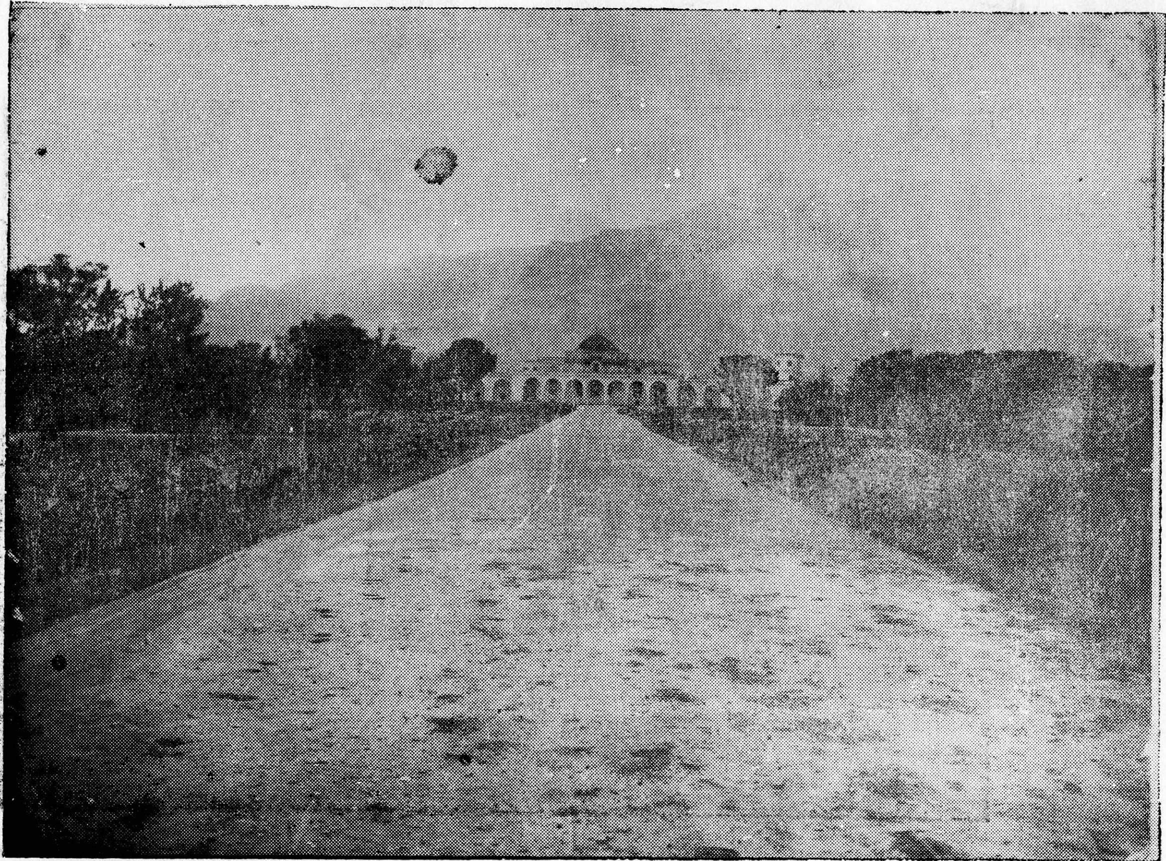
گنبد وصحن مسجد روضهٔ شاه اولیا (کرم الله وجه) درمزار شریف

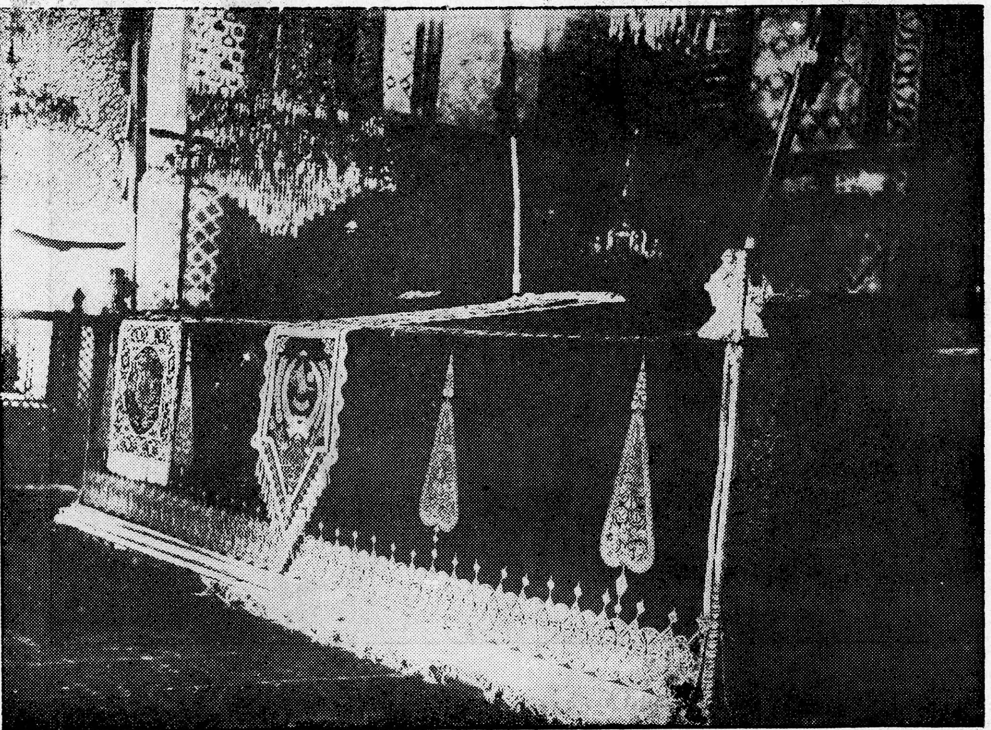
زیارت ومقبرهٔ حضرت خواجه محمد پارسا در بلخ

عمارت استیشن جوی ولایت مزار شریف

منظرهٔ قصر ویك قسمت ازباغ جهان نمای خلم

مقبرهٔ حضرت شاه اولیا علی ابن ابی طالب (کرم الله وجهه)

دره آب باریکی هم جریان داشته بدریای فوربند داخل و مسافرین سرخ وپارسا را به منازل شان میرساند ، بفاصلهٔ ۱۰ کیلومتر دور از چهار دهی غوربند موضع فرنجل را که در آنجا معدن سرب هم وجود دارد مسافر عقب گذاشته، بعلاقهٔ شیخ علی وارد وتاپای کوتل شبر که علاقه داری مذکور تمدید دارد، موتور سیر نموده در پای کوتل که آخرین نقطهٔ دره غوربند میباشد، یك سرای موسوم به قاضی بیضاء و چند دکان برای رهایش و توقف مسافرین که پیاده رو میباشد و یا در موسم زمستان که کوتل از کثرت برف باری برای چندی مسدود میگردد مشاهده میشود . از اینجا به بعد سرك بخط منكسر ومعوج برفراز کوتل برآمده به آن طرف کوتل در حالیکه نشیب آنرامی پیماید آبادیهای زیاد و اراضی مزروعی را بدو طرف خود می بیند که توسط علاقه داری (شمبل) اداره میشود وقتا از آبادیهای موضع مذکور میگذرد در ختم این موضع بلواله که یکی از ایستگاه های مشهور آنطرف کوتل و بدهن درهٔ شکاری واقع است مواصلت مینماید، عابرین درین موضع اگر آرزو داشته باشند صرف غذا وغالباً موتور برای چند دقیقهٔ هم مکث مینماید . از بلواله به بعد سرك بداخل درهٔ تنگ سنگی گردیده بخط پرپیچی راه همواری را بکنار آب میپیماید از دهن درهٔ شکاری بفاصلهٔ ۱۵ کیلو متری آن بطرف چپ یعنی بطرف جنوب یك سرك دیگری از سرك عمومی جدا وبر کنار آب بزرگی که از آنجا بحیث معاون داخل آبهای درهٔ شکاری میشود به نظر میخورد. این سرك وآب دریای بامیان است که تقریبا ۲۰ کیلو متر از همین موضع فاصله دارد .

از دوراهی بامیان به همان وصفیکه ذکر شد سرك بداخل درهٔ شکاری پیش رفته بعد از طی (۵۰) کیلومتر مسافه، (٦) پل چوبی و آهنی روی رود خانهٔ بامیان که سرك شکاری را از ساحل راست به چپ و از چپ براست تغیر حرکت میدهد عرض اندام وبه (دوآب میخ زرین) مواصلت می نماید، که اینجا حد فاصل بین ولایت کابل وولایت قطغن بوده راهی را که بطرف مزار شریف می پیماید نیز باخود در بر میگیرد .

در دوآب یك هوتل ، تانك پطرول و چند دکانی هم برای رفع حوائج مسافرین تعمیر گردیده مسافرین اکثراً شب را در ینجا مستریح میگردند . از دوآب سرك هم چنان بداخل دره امتداد و دریا را در چند جا توسط پلهای متعددی قطع نموده به مقابل آبادیهای (تاله وبرفك) میرسد که در ینجا سرك از تنگنای دره فارغ وسمت حرکت خود را بطرف شمال منحرف ساخته سرك دیگری هم از طرف چپ باین سرك داخل میشود که راه (ایش پشته) معدن ذغال سنگ را بسرك عام وصل میگرداند . از موضع تاله وبرفك بفاصلهٔ (۷۰) کیلومتر علاقهٔ دوشی مقر حکومتی محلی که دارای بازار مختصری هم میباشد میرسد، مگر قبل از رسیدن به علاقهٔ دوشی از طرف راست سرك درهٔ به مشاهده میرسد که از آنجا آب بزرگی داخل

دریای بامیان وسرکی هم بجوار آن تمدید یافته است، این سرك و آب عبارت از وادی و دریای اندراب است که اولین علاقهٔ ولایت قطغن میباشد. ازدوشی به بعد وضعیت اراضی تغیر کرده نشیب و فراز چندی را قطع و سپس دریك زمین هموار که آنرا کیلگی می نامند طی مسافه نموده پس از قطع ۲۰ کیلومتر مسافه ازدوشی بعلاقهٔ پل خمری مواصلت مینماید.

پل خمری بفاصلهٔ (۲۰۲) کیلومتری کابل، مدخل ولایات ومیادین شمالی مملکت بوده درنقطهٔ اتصال سه راه بزرگ سه ولایت عمده ودوحکومتی اعلی افغانستان (کابل، مزارشریف قطغن، میمنه وبدخشان) واقع ودرین موضع اساس شهرجدید صنعتی طرح شده فابریکهٔ بزرگ نساجی، فابریکهٔ تولید برق آبی درآنجا تاسیس ویك تعداددکانها، اپارتمان ها، منازل شخصی برای کارکنان وعمله جات فابریکه های متذکره ترتیب یافته، احداث باغهای قشنگ برزینت منازل واپار تمانها افزوده استوروز بروز دامنهٔ عمرانات بروسعت خود می افزاید. ریاست بلدیهٔ هم دارد که عمرانات واصلاحات بلدی راحسب ایجابات وقت تحت کنترول وهم یك بند بزرگ آبی با یك پل متین آهنی بردریای بامیان که درینجا بنام دریای بغلان نامزد میباشد آباد گردیده اراضی وسیعه راتحت آبیاری وازقوهٔ جریان آن فابریکهٔ تولیدبرق را چالان مینمایند.

ازپل خمری سرك بدوشعبه منقسم وشاخ اول که بطرف شمال دورخورده بطرف شهر صنعتی بغلان نائب الحکومگی ولایت قطغن وازآنجا بهخان آباد میرود. شاخ دوم ازآن طرف پلخمری عبورنموده پس ازطی مسافهٔ کمی از بین آبادیها وکنار فابریکهٔ نساجی گذشته از پوزهٔ کوهی بطرف جنوب بغلان وپس ازطی (۵) کیلومتر فاصله سمت خود را از جنوب بشمال تغیرداده بعدازقطع مسافهٔ (۳) کیلومتر به موضع چنرائی از کنارباغی که برای فارم زراعتی تاسیس گردیده است عبور وبفاصله (۱۵) کیلومتری پل خمری به اراضی نی زاری که بنام (چشمهٔ شیر) معروف وتکارگاه مرغهای دشتی میباشدمیرسد. از چشمهٔ شیربار سرك سمت خودراتغیر ودشت همواری را پیموده بهمنزل اولین بین پل خمری ومزار یعنی (رباطك) مواصلت می نماید. ازاینجا به بعد درفراز ونشیب تپههای که در بعضی قسمت های آن جنگل های پسته وجود دارد قطع مسافه نموده بالاخره بحاشیهٔ وادی ایبك (سمنگان) از دریای خلم گذشته داخل اراضی سرسبز وشاداب شهر سمنگان میشود.

شهرسابقهٔ ایبك که به سمنگان معروف بود. بکناردریای خلم یك شهر تاریخی ودارای استوپه هاو دخمهها ودیگر یادگارهای بودائی است که برفرازتپه هایسمت غربی آن دیده میشود و مشهور ترین آن تخت رستم میباشد. درشمال شهر کهنه شهر جدیدی بر سطح نسبتاً مرتفع

احداث شده بازار ، سرای ، گاراج ، هوتل ، پسته‌خانه . شفاخانه ، مکتب ، مسجد جامع وغیره عمارات دولتی ورعیتی به تعداد زیاد آباد گردیده ، بر علاوهٔ باغهای مثمر در حصهٔ وسطی شهریك باغ عمومی وتفریحی هم احداث گردیده است .

ازسمنگان سرك به‌سمت شمال بسیرخود ادامه داده بعد ازعبورقری وقصبات قسمت شمالی وادی ایبك رباط حضرت سلطان و صیاد را یکی بعد دیگری بزمین همواری پیموده به تنگی تاشقرغان داخل میشود .

طول تنگی ازصیاد الی تاشقرغان (۳) کیلومتر بوده پنجصد مترا خیر آن بسیار تنگ ودیوار عمودی سنگی تشکیل گردیده است که تنها سرك ومجرای آبی که باندازهٔ عرض سرك موقع را اشغال‌نموده است ازان‌عبور کرده میتوانند وبس. وقتا از تنگی تاشقرغان بگذریم یك خطهٔ سرسبز ووسیع مملو ازباغات که‌دربین آنها منازل شخصی اهالی بصورت انبوه وپراگنده آباد گردیده تقریباً (٦) کیلومترراه رادربرمی گیرد به‌مشاهده میرسد، که بالاخره درحصهٔ وسطی این خطه به شهرتاشقرغان (خلم) که ساختمان عمارات وبازار آن کاملا باصول قدیمه است واصل‌میشود. خانها وبازارها عموما یك‌منزله وخام‌کاری وسقف آن گنبدی بوده در بعضی جاها اخیراً خانهای دومنزلهٔ چوب پوش هم دیده میشود بازار های تاشقرغان عموماً تنگ ومسقف بوده کوچها ومحلها اگر چه مشجراند مگر انتظامی نداشته در حصهٔ جنوب مغرب شهر در یك سطح مرتفع یك باغ بزرگ ومجللی بنام باغ جهان نما که در بین آن عمارت باشکوهی هم ازسابق تعمیر نموده حالا بحیث مهمانخانهٔ دولتی ازان استفاده میشود به مشاهده میرسد، عمارت حکومتی ، بلدیه ، مکتب متوسطه وابتدائی آنجا بصورت پخته کاری آباد گردیده، انار، انجیر ، انگور، سیب وناك از بهترین میوه های اینجا وبه کثرت وجود داشته باغهای متعدد بر سر سبزی وخرمی آن افزوده است . اهالی تاشقرغان خصوصاً جوانان آن شجاع، زنده دل بوده اکثریه اوقات خودرا خارج منازل بسربرده بنواختن سازو سرود ملی با رفقا میگذرانند وعلاوتاً خیلی جواد ومهمان نوازهم میباشند .

از تا شقرغان به‌بعد سرك خط سیر خود را بطرف غرب تغیر داده دربین دشت هموار ولامزروعی بطرف مزار شریف پیش میرود که‌بعد ازطی مسافهٔ (۵۸) کیلومتر منازل نائب آباد وکوریمار رایکی بعد دیگری به عقب گذاشته به اراضی سرسبز حواشی منطقهٔ بلدیهٔ مزار شریف داخل و ازآنجا ازسمت مشرق وارد آبادیها و بازار شهر مزار گردیده اولا مسافر محترم در حصهٔ وسطی بازار بطرف دست راست‌به‌آستان‌روضهٔ مبارك حضرت خلیفهٔ چهارم کرم الله وجهه مشرف میشود .

مزار شریف یکی از مقامات متبرکهٔ اسلامی در افغانستان و ازحیث پیداوار وتجارت

یکی از ولایات مهم افغانی بشمار می رود شهر مزارشریف به مقابل ترکستان روسیه شوروی او لین شهر تجارتی و اراضی قرب وجوار مرکز واطراف این ولایت از حاصل خیز ترین مناطق افغانستان میباشد . زراعت اسلمی کاری گندم ، جو ، خربوزه ، وتربوز نیز بدون کدام رحمت در فراز ونشیب تپه ها ومیدانها به پیمانهٔ وسیع کشت میشود. پنبه ، کتان ، کنجد ، زغر وجواری در زمرهٔ زراعت آبی این علاقه وانواع مختلف میوه جات وسبزیجات هم دراینجا تهیه میگردد .

قسمت عمدهٔ گوسفند واسپ بعد از قطغن درین ولایت پرورش می یابد. درآوائل بهار دشتها و صحرا های مزار تماما سرسبز وگلهای سرخ برتپه های سبز بر قشنگی آن افزوده موسم را برای تماشابین زیاده تر راحت بخش وفرحت افزا میگرداند . درین موسم مردم بسیاری از اطراف واکناف افغانستان به آنجا رفته وچهل روز راتماماً بخوشی وساعت تیری میگذرانند. کهاین روز های موسم را موسوم به میله گل سرخ نموده جندهٔ مبارک که (بیرق مخصوص حضرت شاه اولیا کرم الله وجه) را با ادعیه وجوش وخروش زیاد بلند مینمایند .

شهر مزار شریف در اثر اصلاحات بلدی کهدرین آواخر مثل سائر شهر های افغانستان بعمل آمده است. روضهٔ مبارک که رامرکز شهراتخاذواطراف آنرا توسط یك سلسلهدکاکین که بصورت پارك بزرگی روضهٔ مطهره را احاطه نموده به جهات مختلف جاده های بزرگ وعریضی کههردو طرف آن راپیاده‌روها، گلدانها، دکاکین‌پخته کاری احداث گردیده دامنهٔ شهر را بطرف شمال و غرب توسعه بخشیده اند به مشاهده میرسد . در ختم بازاریکه بطرف شمال مغرب امتداد یافته یك تعداد عمارات دولتی ورعیتی جدیداً در بین باغ وباغچه هاتعمیر نموده اند که درین حصه عمارت وباغ حضوری (مقر نائب الحکومگی) ازسابق بوده ودرجوار آن جدیداً یك هوتل‌قشنگی بنایافته است که از بهترین وزیباترین نقطهٔ شهر محسوب وباغ آن تفرج گاه عمومی اهالی بشمارمیرود . دریای آمو که سرحد شوروی وافغان میباشد ولایت مزار را از ولایت بخارای شوروی جدا واز مزار شریف تاساحل دریا (۴۰) کیلومتر مسافه داشته مسافرین بواسطهٔ موتور از راه سیاه گرد ، پته کیسر که دائرهٔ سرحد داری وگمرك درآنجا واقعست مسافرت نموده بعد از ملاحظهٔ پاسپورت واموال تجارتی عرض رود خانه‌را تقریبا بیك ساعت‌توسط کیمه‌ها (یك‌قسم کشتی معمولی مروجهٔ افغانستان) ویا باموتوربوت (کشتی های کوچك بخاری) پیموده بداخل خاك شوروی میگردند .

آب وهوای ولایت مزار نظر بوضعیت اراضی صحرائی و دوری از بحر تابع ورش باد و تابش آفتاب بوده اقلیم خشك وبری است که درتابستان روزها گرم وشبها نسبتا سردمیشود. موسم بهار وخزان آن بسیار کوتاه زمستان بارانی وتابستان دراز وخشکی دارد . درزمستان

گاهی برف هم میبارد که در میدانها دوامی ندارد . در ولایات شمال افغانستان عموماً هوا بسرعت تبدیل و گاهی بشدت گرم گردیده بعضاً نهایت سرد می شود حتی در بعضی موا قع برف باری . طوفان باد و سردی هوا طوری شدت میگیرد که باعث ا تلا ف هزار ها حیوان بیچاره مثل گاو ، گوسفند وبز وغیره که در دشت ها مشغول چرا میبا شند میگر دد .

اهالی ولایت مزار را ازحیث پیشه وصنعت به دسته جات آتی تقسیم کرده می توانیم :-

۱ - مردمان شهر که ا کثراً بامور دکانداری ، تجارت ، ماموریت وسائر پیشه های مختلف ازقسم دباغی ، مسگری زرگری وغیره مصروفیت دارند .

۲- طبقهٔزمین دار ، بامور زراعت کشت کاری و باغداری مصروفیت داشته گاو وگوسفند را بقدر ضرورت شخصی خودها تهیه وتربیه کرده بصورت دائمی بهمساکن خودها بود وباش وبه پیشهٔ خود ها مشغولیت دارند .

۳- طبقهٔ مالدار که صاحب رمه ها وگله های گوسفند ، اسپ وگو سفند قره قل بوده بهتغیر موسم از یکجا بدیگر جا بامالداری خودها نقل مکان مینما یند .

اماصنایع مهمهٔ که درین منطقه رونق خوبی داشته از مستحصلات عمدهٔ این علا قه بشمار ومنحصر به طبقه های مختلف اهالی میباشد عبارت است از منسو جات نخی ، پشمی وابریشمی قالین ، قالینچه ، خورجین ، قاقمه ، گلیم ، الچه ها ی نخی و ابریشمی ، بو ت ، موزه ، جوال ، ریسمان ، نوار پشمی ، پوستین های پوست قره‌قل ، روباه وموش دشتی از مزارشر یف راه های بسیار بهر طرف تمدید گردیده که از همه بیشتر راه مزار شریف و میمنه دارای اهمیت تجارتی ومسافرتی میباشد وسرك میمنه ازحاشیهٔ غربی شهرآغاز یافته دراراضی هموار ومزروعی بخط مستقیم سیر وبعد از طی مسافه (۷) کیلو متر بالتدریج آبادیها و سر سبز ی های دوطرفهٔ سرك تمشده درنتیجه‌بعدازطی (۱۰) کیلومتردیگر باز به آبادیهای گرد ونواح بلخ موا جه شده فراز یك سطح مرتفع حصار و روا قهای مخروبهٔ شهر بزرگ و باعظمت تاریخی بلخ جلب نظر مسافرین را مینماید .

بلخ شهر تاریخی ومتمد ن قدیمی ومعروف افغانستان است که آثار و آبدات تاریخی آن چهاز دورهٔ قبل ازاسلام وچه بعدازان تاهنوز سیاحین داخلی وخارجی بهتماشای آن بیادگار تمدن وعظمت قدیم این شهر بزرگ می شتابند - این شهر تا سال ۱۳۱۲ بحال ابتری بود مگر باارادهٔ شاه تاجدار افغان اعلیحضرت محمد ظاهر شاه شهر جدیدی در کنار شهر قدیم بطرز واصول امروز طرح ویك‌تعداد کافی دکان‌وعمارات دولتی ورعیتی در اطراف آن آباد و خیابان ها وباغهای متعددی احداث گردیده بار دیگر نام اورا درجملهٔ بلاد مهمهٔ افغانستان زنده گردانیدند . بواسطهٔ که درمجلات آریانا بصورت مختصر و درتاریخ افغانستان

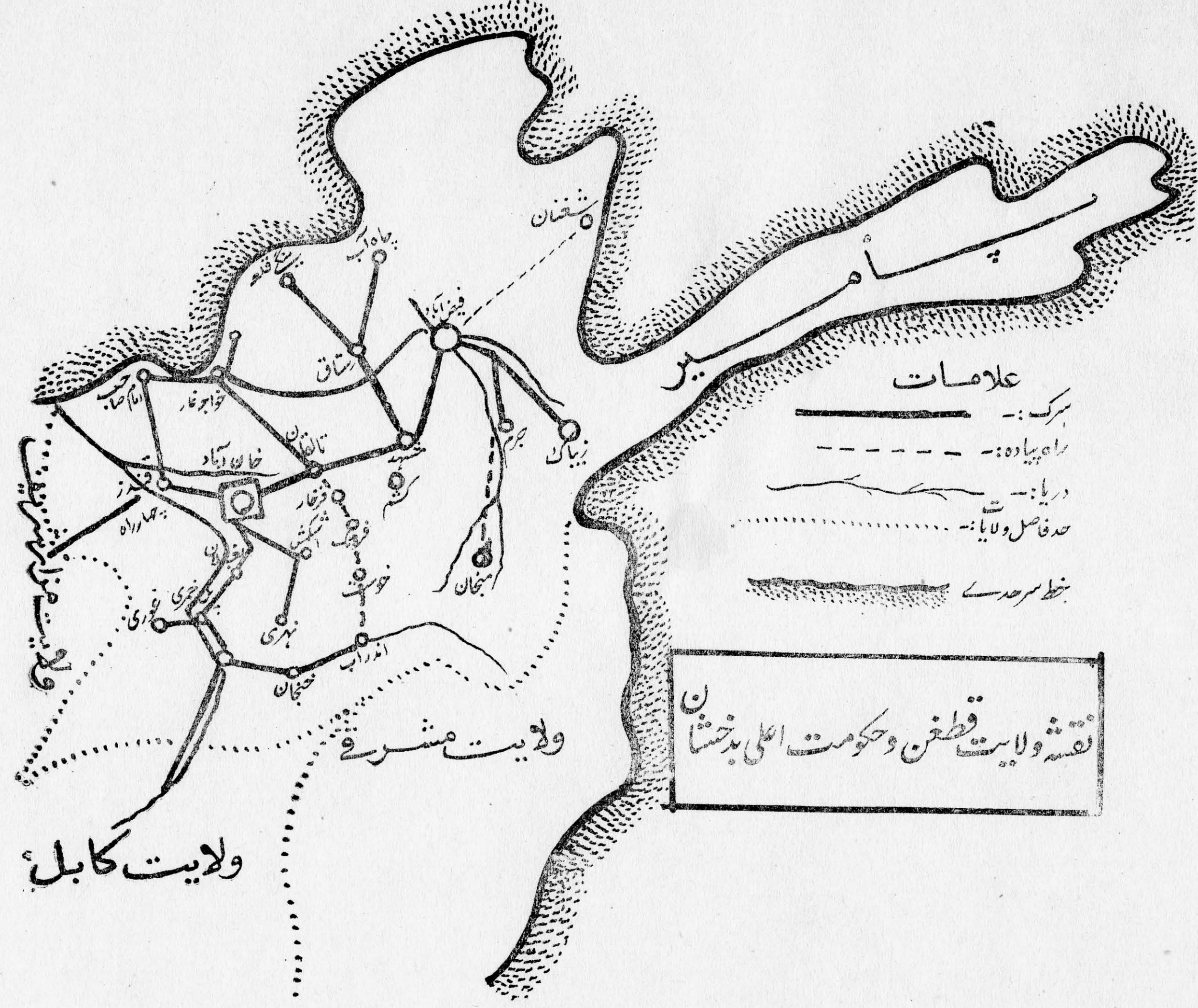
بصورت مفصلی از تاریخ قدیم و جا های قابل دید بلخ تذکار گردیده است لزوم تشریحات دوباره را درینجا ندیده خط سیر خودرا تعقیب وازبلخ بشمال مغرب سرك خط سیر خودرا ادامه داده بفاصلهٔ ۳۰ کیلومتری بلخ در حالیکه مواضع وچه وند . شلغی ، تیمورك رایکی بعد دیگری عبور می نماید بەرباط اولین بین بلخ وآقچه موسوم بەنصرت آباد که درینجا دکانهای چندی بکنار جادهٔ عمومی آباد گردیده‌است برمی خورد . نصرت آباد یکی ازایستگاهای مشهور این راه بشمار رفته غالباً مسافرین چای ونهار خود را درین موضع صرف وپس از وقفهٔ مختصری بەسفر خود ادامه داده ازاینجا ببعد تقریباً ۱۲تا کیلومتر دیگر دربین اراضی لامزروع که بدوطرف آن نیزار ها وعلفهای قدبلند روئیده دربین آن علف چرهای زیادی وجود دارد قطع مسافه نموده بعداً به منزل دوم بین مزار ومیمنه یعنی آقچه میرسد .

آقچه‌مرکز حکومتی‌ودارای بازار پرجمعیت‌ودکاکین‌متعدد، مسافرخانها، کاروان سراها حمام ، هوتل‌ومکتب بوده باطراف‌خوداراضی‌وسیعهٔ‌زراعتی‌وآبادیهای‌زیادی داشته‌علاقه داریهای (مرویان ، فیض آباد ، منگجك . خانقاه) حکومتی آقچه‌راتقویه ومسکونین آقچه علی‌الاکثر پیشهٔ شان بافندگی،مالداری وزراعت میباشد . قالین وانچهٔ مرویان و خانقای آقچه شهرت بسزاوبازار تجارت آن‌خیلی گرم و از حیث محصولات پوست قره قل این منطقه شایان وصف است .

از آقچه ببعد سرك جهت خود را به جنوب مغرب تغیر داده و ضعیت اراضی به همان ترتیبیکه ذکرشد بلاتغیر به هردوطرف دور ونزدیك سرك بفاصله های متفاوت بصورت پراگنده ودورنمای اراضی مزروع ومنازل اهالی یکی بعد دیگری بنظر میرسد،پس‌ازطی مسافهٔ تقریباً (۳۶) کیلومتر از بین علاقه داری خانقاه عبور وبه شبرغان مرکز حکو متی کلان مو اصلت می نماید .

شبرغان مرکز حکومتی کلان ویکی از زیباترین ومقبول ترین منازل راه بین مزار ومیمنه بوده اساس شهر جدیدی درینجا طرح گردیده است . بقسمیکه یك تعداد دکانها در اضلاع مربع بزرگ سه صد متری آباد ودر وسط آن باغ عمومی بزرگی احداث گردیده عمارات حکومتی ، مسجد جامع ، مکتب وهوتل بشکل زیبائی‌دربین آن عرض اندام ودر حصه‌های وسطی اضلاع مربع مانند چهار سرك مستقیم به چهار سمت کشیده شده است که اطراف آن عمارات اهالی قرار نقشه ومقررات بلدی بداخل باغچه های کتاره دار باصول در ستی آباد گردیده و روز بروز دامنهٔ عمرانات آن وسعت می یابد .

از شبرغان ببعد وضعیت اراضی تغیر نموده سطح آن نشیب وفراز ها ی کمی پیدا کرده سرك بداخل تپه‌های شنزار طی مسافه وپس‌از قطع مسافهٔ تقریبا ٥٤ کیلومتر دو منزل خواجه

نقشهٔ ولایت قطغن و حکومت اعلی بدخشان
علامات
سرک :-
راه پیاده :-
دریا :-
حد فاصل ولایات :-
خط سرحد
پامیر
ولایت کابل
ولایت مشرقی
شغنان
فیض آباد
رستاق
خواجه غار
امام صاحب
تالقان
خان آباد
قندز
کشم
جرم
زیباک
اندراب
خنجان
نهرین
فرخار
خوست

دو کوه وشاهمردان را عبور نموده بشهر اندخوی که اولین آبادی علاقهٔ میمنه میباشد مواصلت مینماید کهماشرح آنرا درموقع مخصوص مسافرت به میمنه خواهیم نگاشت .

ازشبرغان راه دیگری بطرف جنوب تمدید و بموضع سرپل که یکی ازعلاقهای معمور خوش آب وهوا وصیفیهٔ مزار شریف میباشد میرود که فاصلهٔ بین شبرغان و سرپل تقریباً ۶۰ کیلو متر تخمین و از آنجا هم مسافرت باندخوی و میمنه صورت گرفته میتواند . شهر های دیگر مزارشریف‌را که هنوز برای عبور ومرور موتر مساعد نگردیده است درینجا تذکر ندادیم که هرگاه مسافر محترم آروزی سیاحت آنجه هارا داشته باشد میتواند در خود مزار شریف برای خود ترتیبات لازمه را گرفته بسیاحت به پردازد .

۵ : قطغن

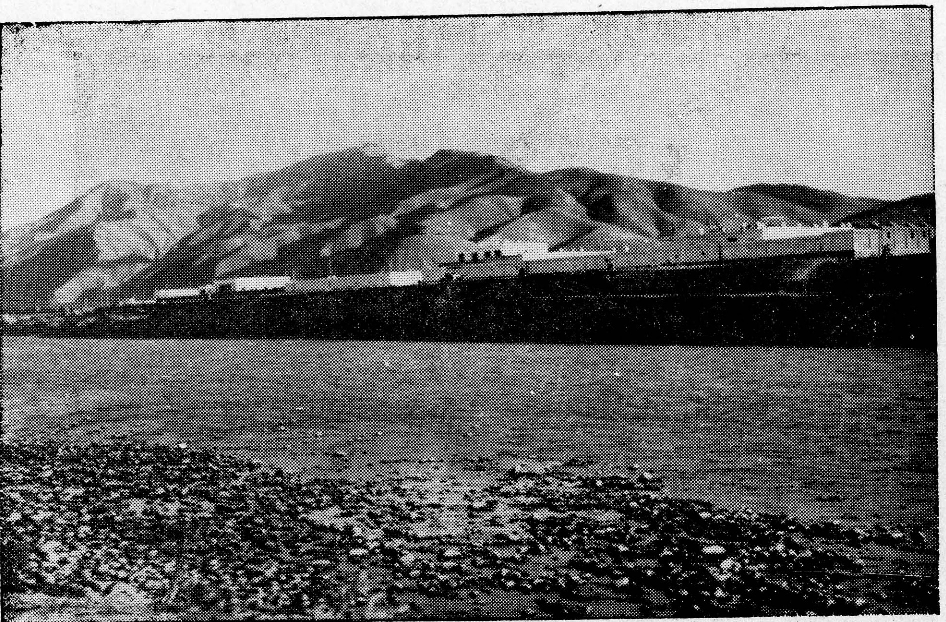
مسافری که‌ارادهٔ‌مسافرت‌را از کابل برای‌ولایت قطغن‌مینماید به‌مسافرت کابل‌ومزار شریف مسافرمحترم‌را تاموضع پلخمری رسانیده‌ایم،حالا اگر درپلخمری سرکی‌را که بطرف‌شمال‌غرب بردامنه کوه کم ارتفاعی تمدیدیافته خط سیرخودقرار داده پلخمری راوداع کنیم پس ازطی مسافه(۷) کیلومتر به‌موضع بالادوری سمت خود را بطرف مشرق تغیرداده داخل اراضی شاداب بغلان وبعد از گذاشتن (۶) کیلومتر دیگر به عقب بشهر صنعتی بغلان که در آنجا فابریکه بزرگ قندسازی وجود دارد مواصلت مینمائیم. این موضع هم از حیث داشتن عمارات ودکاکین پخته کاری خود باشهر صنعتی پل خمری همسری مینماید که بعدازین موضع سرک کاملا دراراضی مزروع بین آبادیها و جمعیت طی طریق نموده بشهر جدید بغلان مرکز نائب الحکومگی قطغن مواصلت مینماید.درینجا هم‌اساس شهرجدیدی طرح‌ویک سلسله‌دکاکین وعمارات متعدد د، برای هوتل ،دوائر ملکی، شفاخانه، مکتب،رهائش‌مامورین دولتی وغیره موسسات تجارتی آباد و باغهای متعددی احداث گردیده است که ناظرین را فرحت خوبی می بخشد .

ازین‌موضع‌به بعد تافاصلهٔ(۹) کیلومتر سرك بداخل اراضی لامزروع وبالاخره بفراز ونشیب تپه‌هامواجه گردیده خط حرکت خودرا هم سرك ازشرق بشمال منحرف ودر پای کوتل جلو گیر میرسد . که موتر در ظرف ۱۵ دقیقه کوتل را عبوروبه‌موضع علی آبادرسیده دکاکین چندی وآبدیهای رابه هردو طرف راه‌مشاهده مینمایند که غالبا طعام چاشت یاشام‌را درینجا صرف نموده براه می افتد. ازعلی آباد سرك بدو شعبه‌منقسم ویکی آن کنار دریا را تعقیب نموده به قندوز وصل وراه دیگر بطرف شرق سمت خودرا تغیر داده بریک سطح مرتفع واراضی خشک ولامزروعی می آید که‌پس ازقطع‌مسافه (۳۰) کیلومتر تقریباً به‌اراضی‌هموار

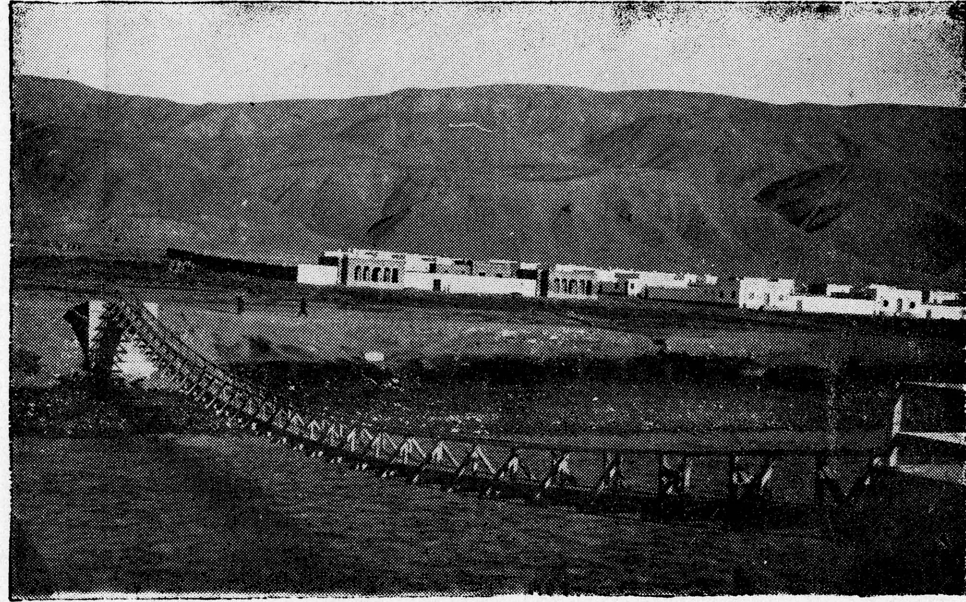
موسوم بسر دورهٔ خان آباد مواصلت نموده بجانب دست چپ درسطح پستی منظرهٔ دور نمای شهرخان آباد جلب توجه عابرین و مسافرین را مینماید و بالاخره سرك درمحاذ خان آباد بطرف شمال استقامت خودرا گشتانده دفعتا راه نشیبی رابطرف خان آباد پیموده بعد از چند دقیقهٔ محدودی در زمین پست هموار وشادابی و نزول موتورمستقیماً بداخل شهر می ایستد ازپل خمری به بعد بواسطهٔ تغیر نمودن وضعیت طبقات الارضی تمام کوه بچه ها وتپه ها از خاك بوده سنگ هیچ به نظر نمیرسد واین سبب است که در موسم بهار تاجائیکه نظر کار میکند کوه ها دشت های پستی وبلندیها تماماً سرسبز وخرم بوده مراتع وچراگاهای بزرگی را برای پرورش مال مواشی بوجود می آورد واین یك سبب بزرگی است کهاهالی این مواضع بیشتر به مالداری توجه وزراعت را باندازهٔ رفع حوائج خود به مقدار قلیل انجام میدهند. گندم، جو غالباً، تربوز وخربوزه راعموماً بصورت للمی کاری بدامنه تپه های خاکی کشت نموده در جائیکه آب وجود دارد برنج، پنبه، لبلبو، جواری وسبزیجات را میکارند. باغهای متعددی هم احداث گردیده ودر خان آباد کمتر خانهٔ دیده میشود کهدر احاطه خود باغی نداشته باشد.

درخان آباد بواسطهٔ نبودن سنگ، خانها عموماً تهداب پخته نداشته اکثراً بعد از مروردو یاسه سال شوره گرفته خراب میشود. مردمان مالدار اکثراً در خانهای کپه ئی که از نی می سازند حیات بسر می برند مگر برای رفع حوائج یومی خودبروز های معین که آنرا(روز بازار) میخوانند درهفتهٔ یك یا دوروزدرقرب وجوار شهر هایا مواضع دیگری جمع گردیده بخرید وفروش یاتبادلهٔ اموال ومحصولات خودها پرداخته ضمناً برای روز گذرانی وساعت تیری خود ها بعضی ورزش هارا هم از قبیل اسپ دوانی، بزکشی (اسپ دوانی مخصوص سمت شمال افغانستان میباشد، که یك بزرا کشته در میدان میگذارند، اسپ سوارها که به تعداد هزاران نفر جمع میباشند یکی از آنها بز کشته شده را ازمیدان درحال سواری برداشته مابقی کوشش میکنند تابزرا از او حصول وبه موضع معینه برسانند که درنتیجه مورد تحسین ونوازش قرار گرفته انعام معینه را باز یافت و بین الامثال فخرکنان بخانهٔ خود مراجعه میکنند) وغیره تشکیل داده روزخود را میگذرانند واین قسم بازارها تاکنون دراکثر حصص ولایات شمالی افغانستان رواج وعمومیت دارد.

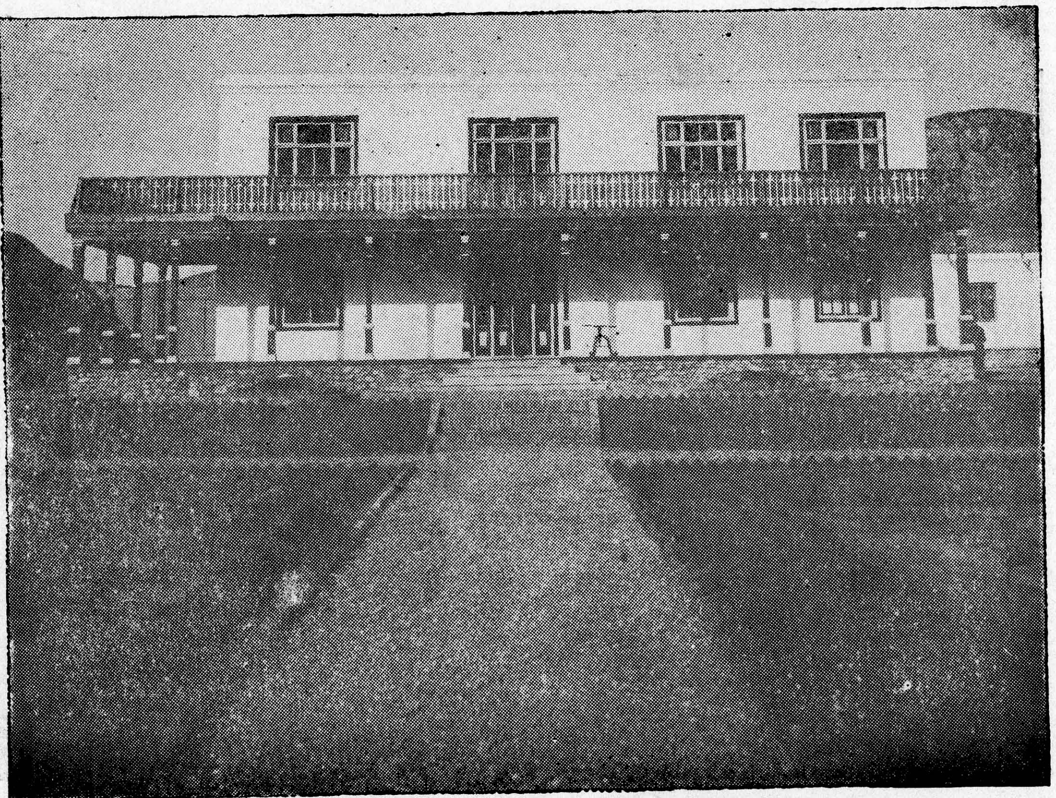
شهرخان آباد دریك وادی پست واقع وبواسطهٔ که توسط دریای خان آباد که ازاجتماع دریای فرخار وتالقان تشکیل گردیده آبیاری میگردد خیلی شاداب وسرسبز بوده اراضی گردونواح آن تماماً شالی کاری وچون پشهٔ ملاریا درائر کثرت شالی کاری به وجود آمده برای صحت اهالی مضرثابت میگردید، حکومت تایك درجه موفق گردید شالی کاری گردونواح شهر را ممنوع قرارداده این مکروب مضرهٔ صحت رادفع نماید. بازارهای خان آباد کهاز نقطهٔ نظر ساختمان بدو حصه تقسیم

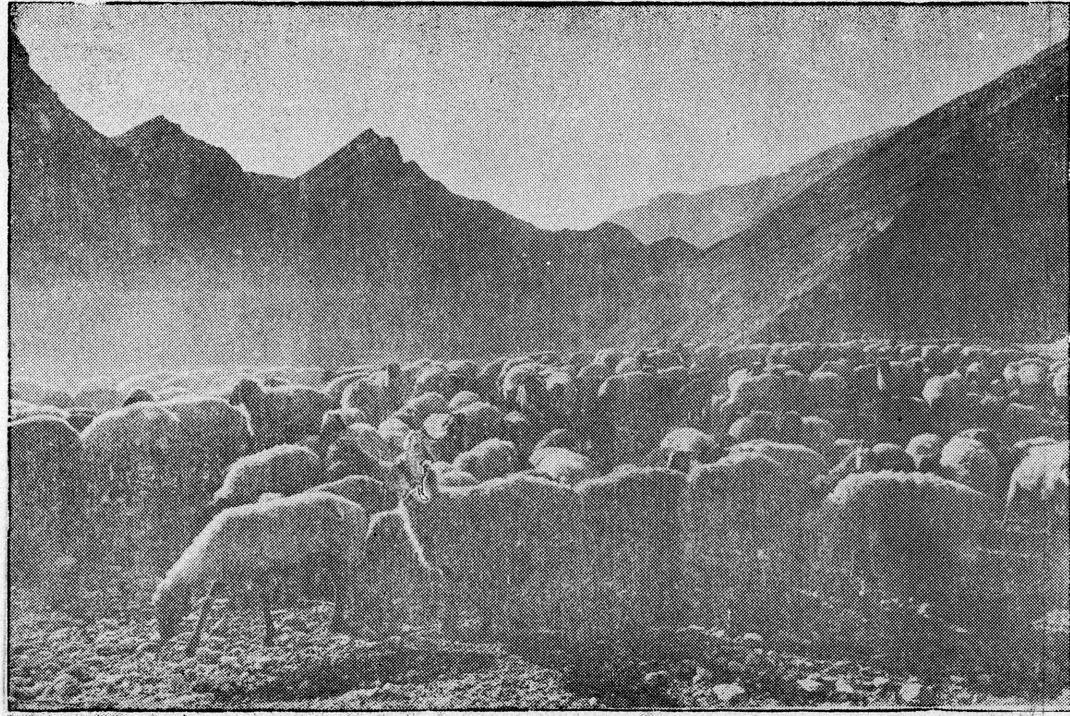
دور نمای پلخمری

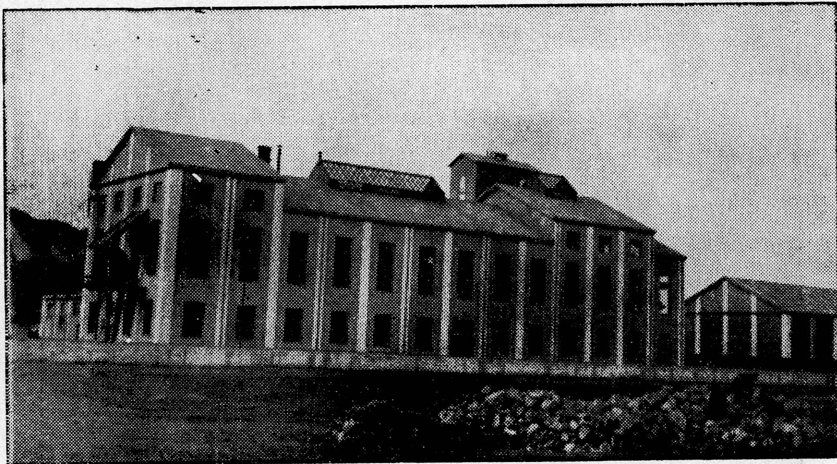
پل پیاده روء روبروی فابریکهٔ نساجی دریلغمری

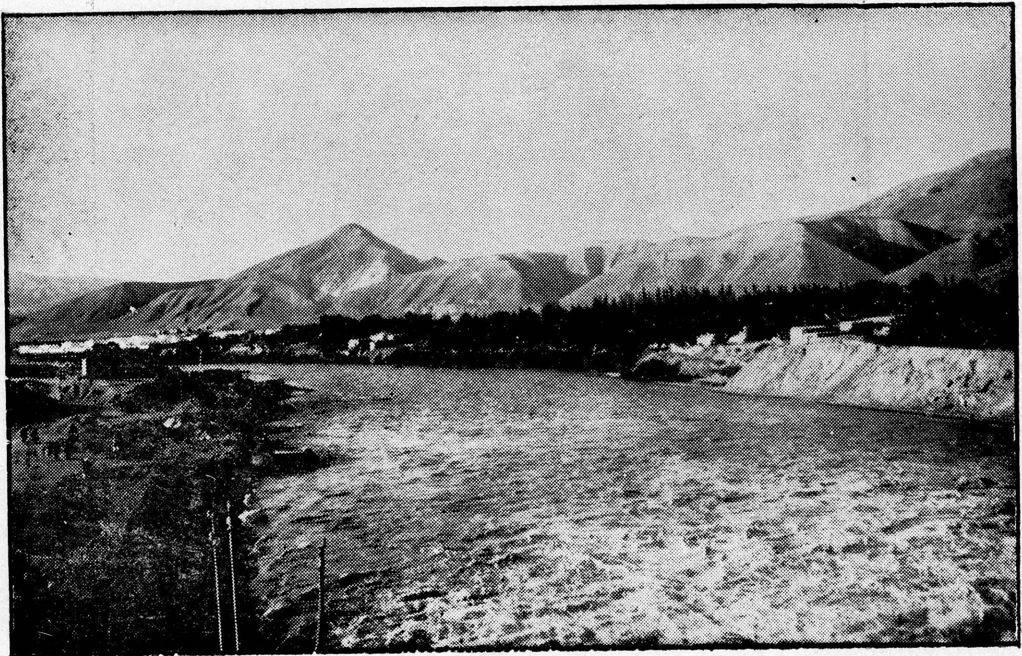
عمارت کلوپ پلغمری

یک منظره از رمه های گوسفند در سمت شمال افغانستان

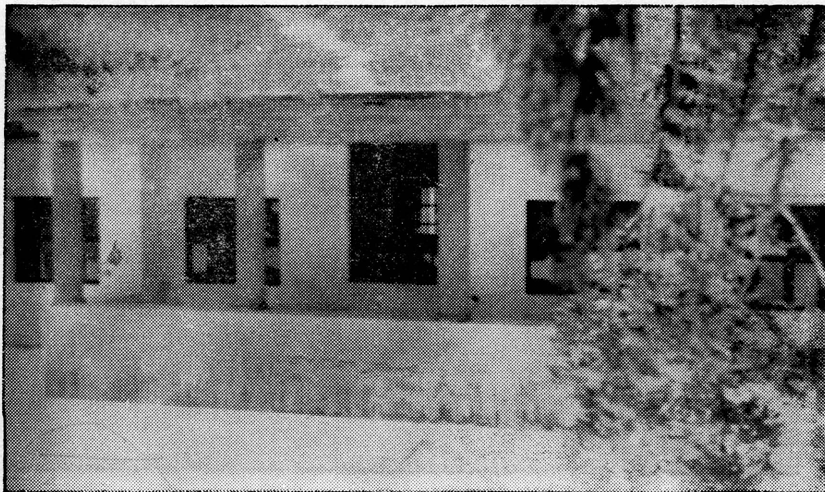

عمارت فابریکهٔ قندسازی در بغلان .

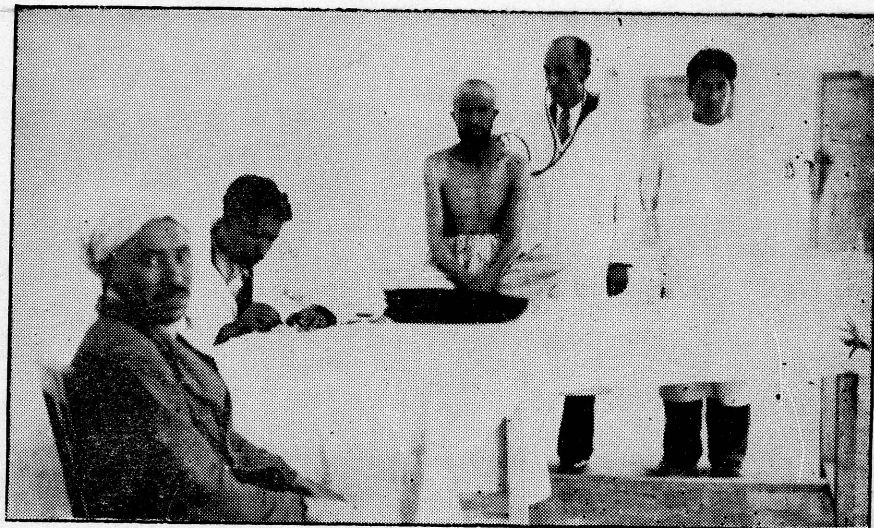

دریای بغلان .

شفاخانهٔ بغلان صنعتی

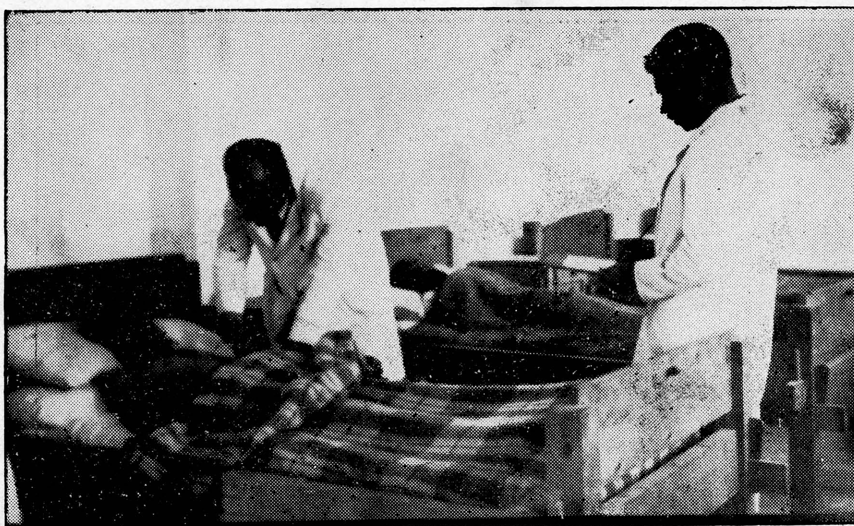
تعمیر شفا خا نه بغلان .

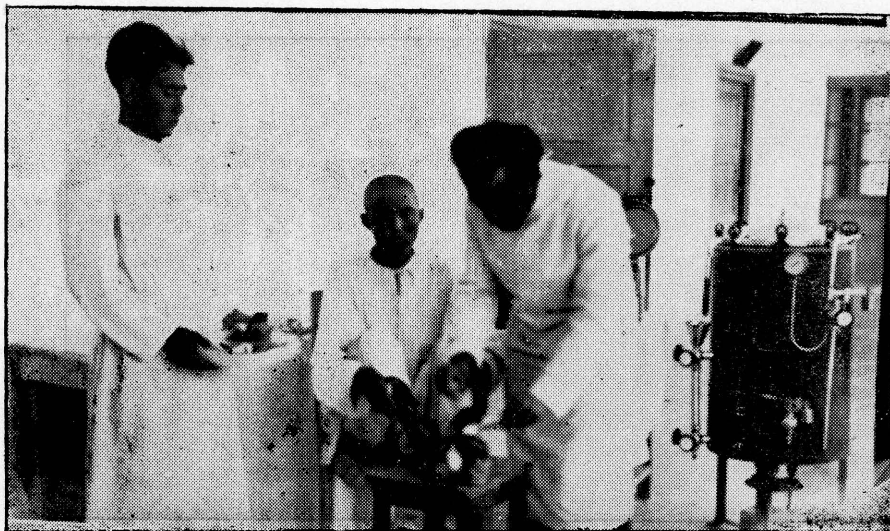
اطاق پولیکلنیک شفاخانهٔ بغلان .

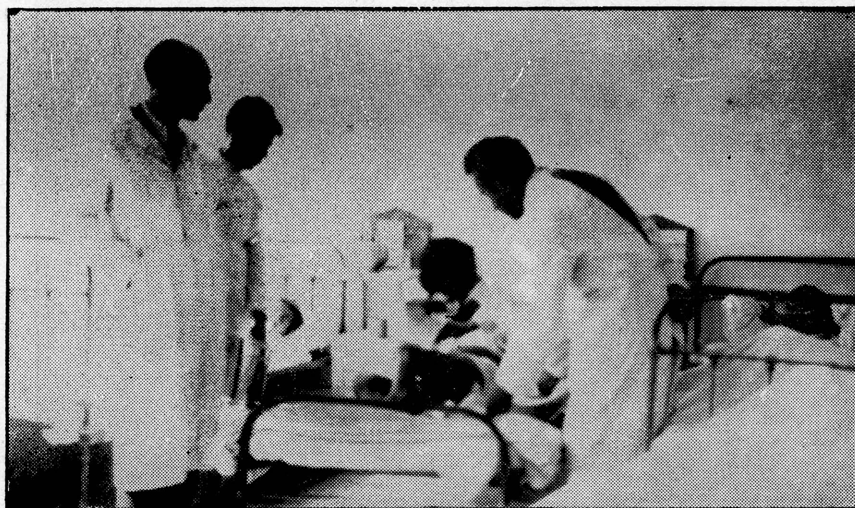
اطاق مریضان ساری شفاخانهٔ بغلان .

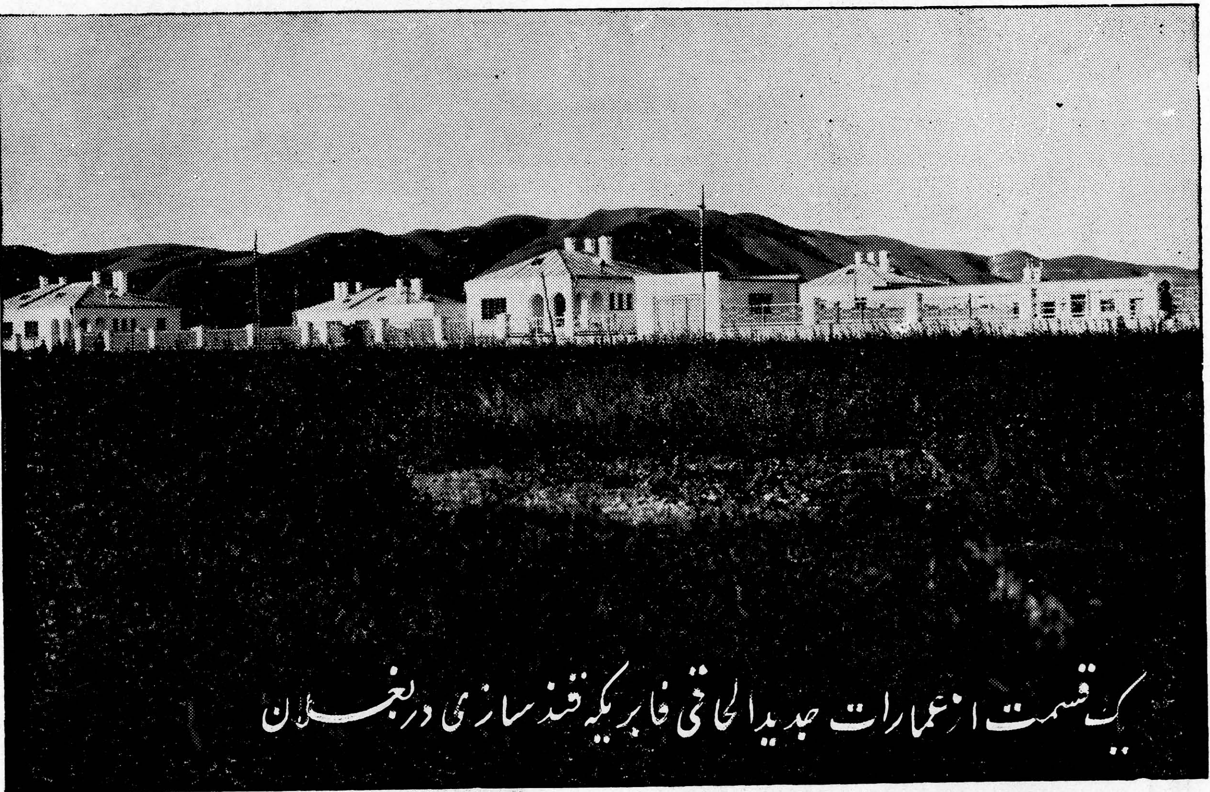
اطاق مریضان داخله شفاخانهٔ بغلان ،

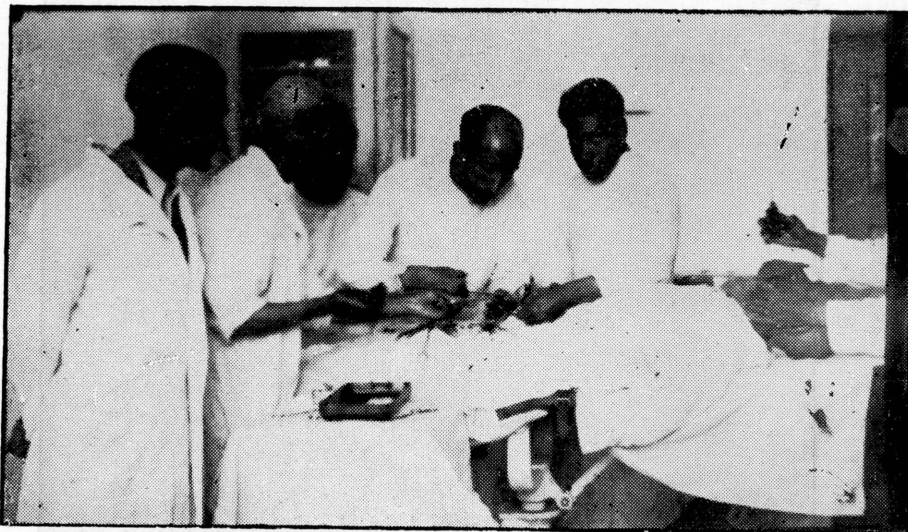
اطاق پانسمان خانه دراثنای پانسمان مریض برف بردگی هردو پای .

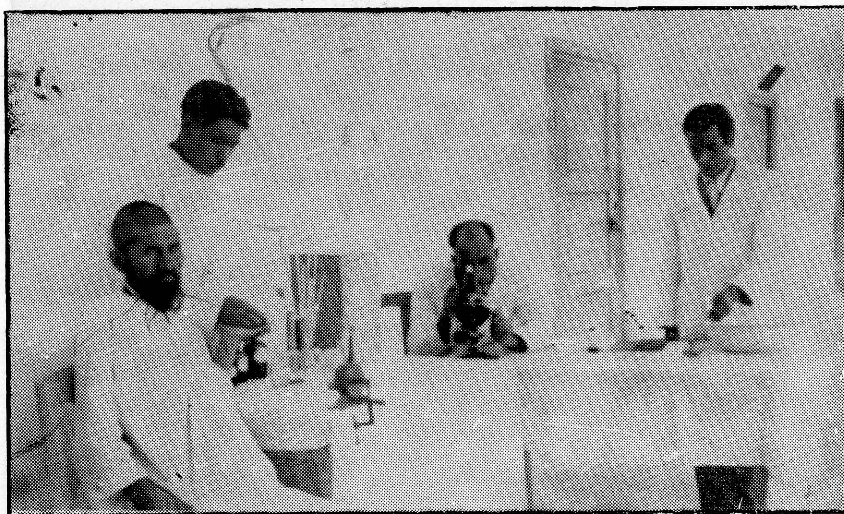
اطاق مریضان جراحی دراثنای عملیات .

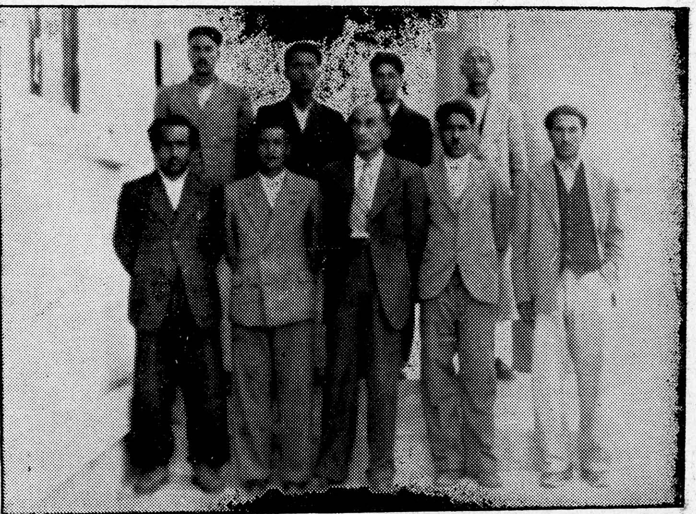
یک قسمت از عمارات جدید الحاقی فابریکه قندسازی در بغلان

اطاق عملیات خانه دراثنای عملیات جره .

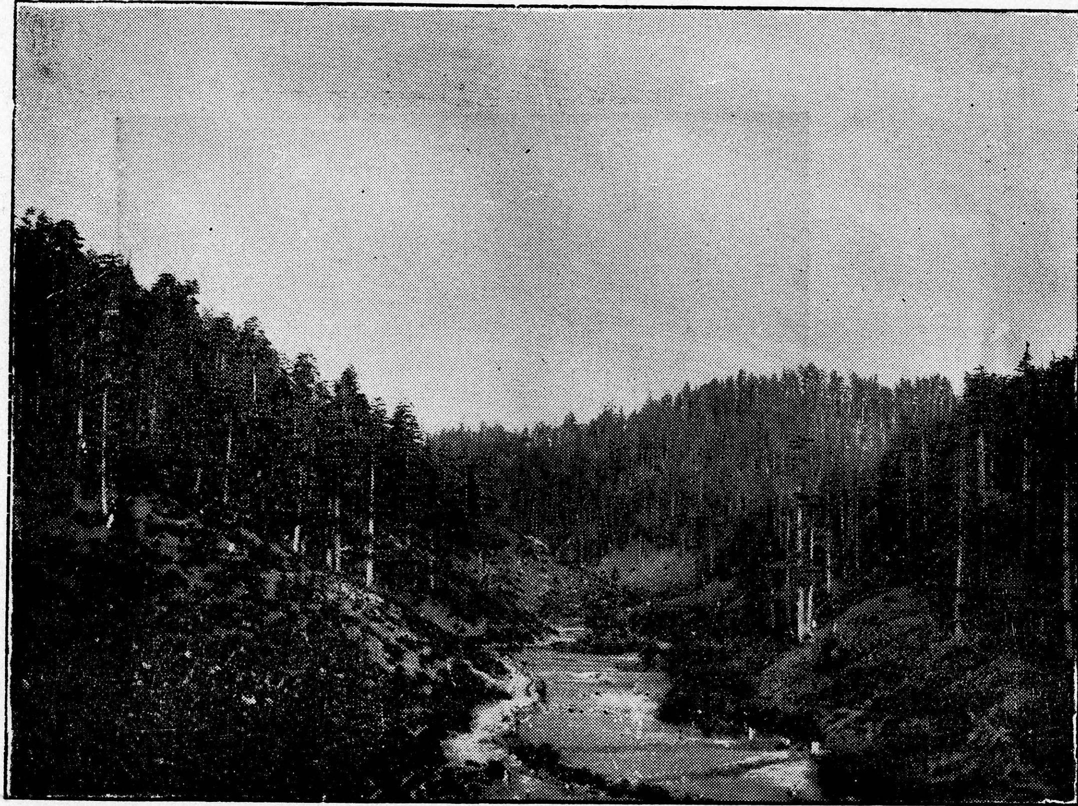

اطاق لابراتور دراثنای معاینهٔ خون .

مامورین شفاخانهٔ بغلان .

از مناظر درهٔ اشرف مربوط ولایت قطغن

از مناظر طبیعی درهٔ اشرف .

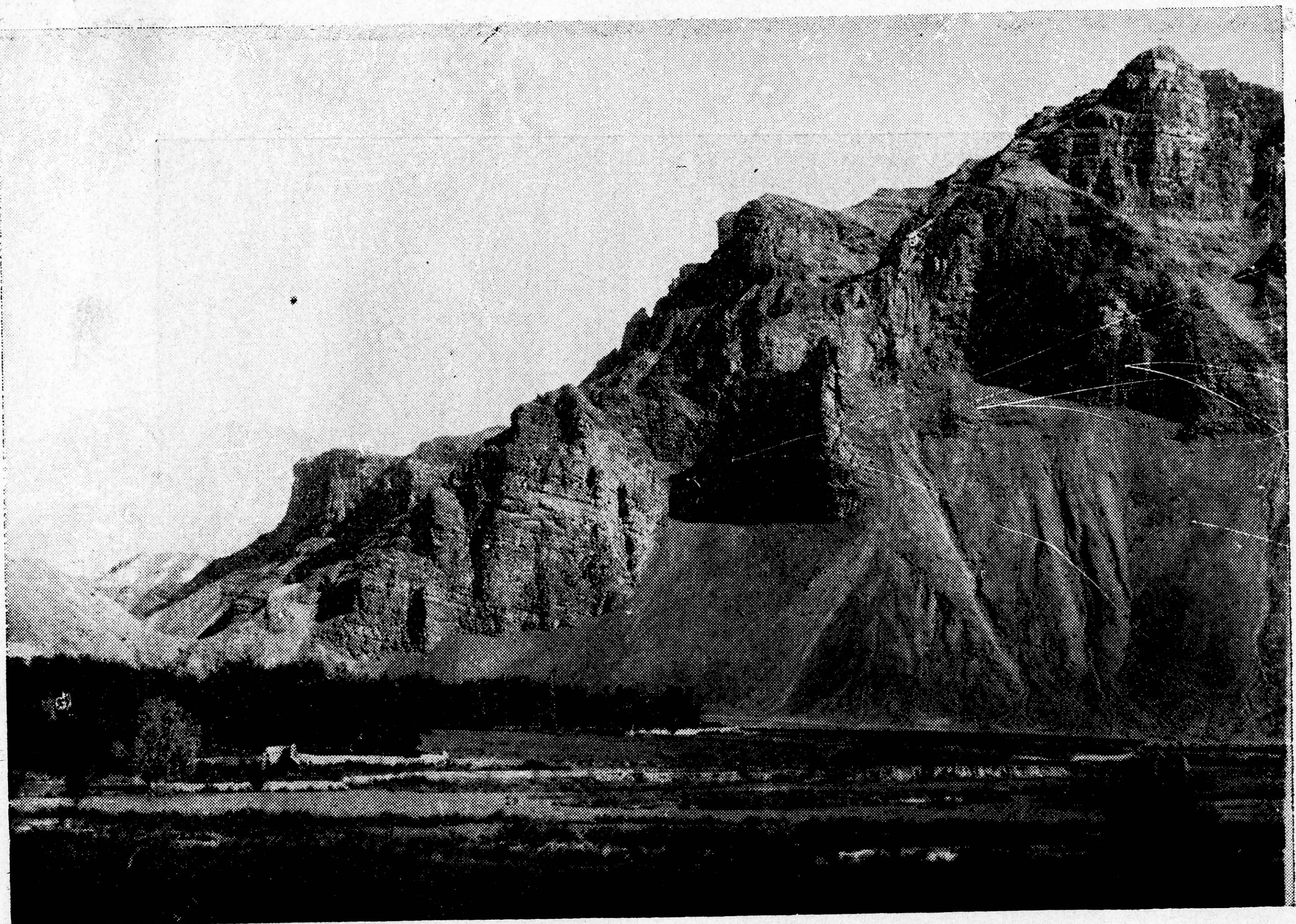
ازمناظر درهٔ اشرف .

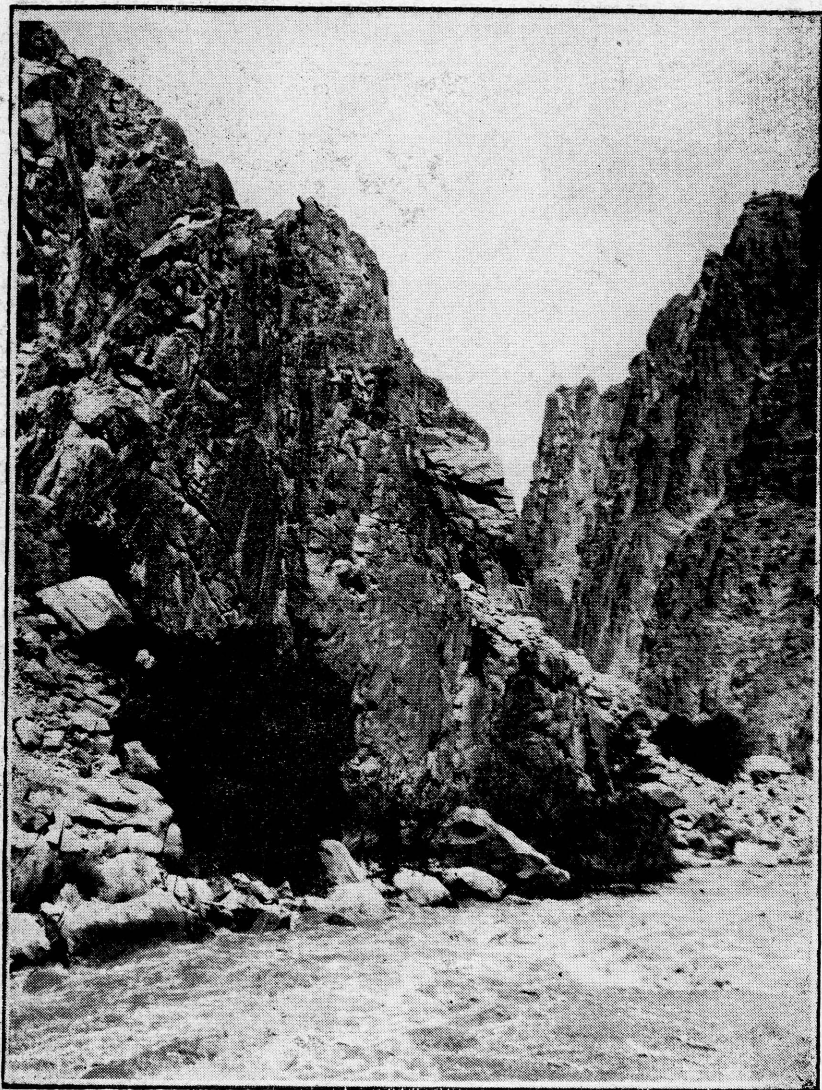
یکی از گوسفندهای ترکی ولایت قطغن .

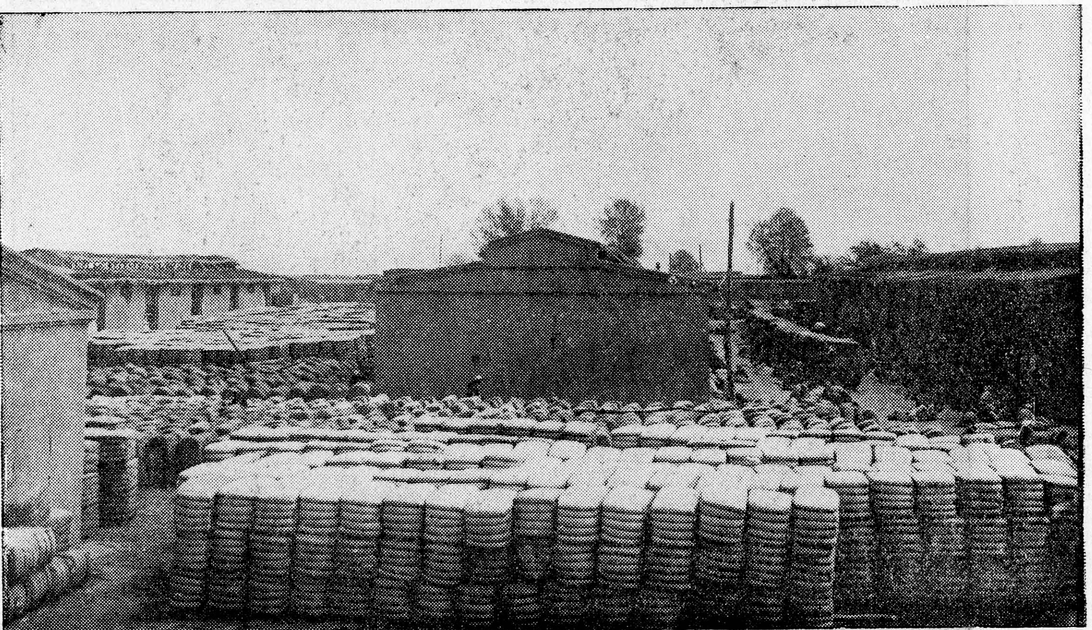
بزکشی درولایت قطغن .

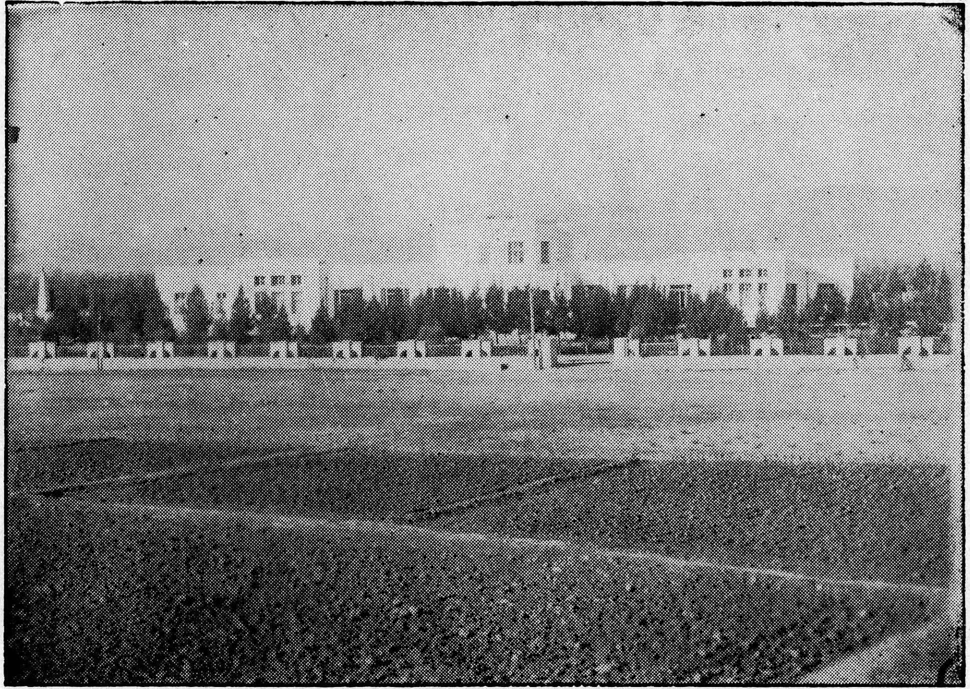
ازمناظر طبیعی دوآب

ازمناظرِ درهٔ شکاری

تحویلخانه‌های پنبه در پلخمری (ولایت قطغن)

هوتل پارك هرات

میشود قسمت اول آن عبارت از دو رسته بازاریست که یکدیگر راطورعمودی قطع ودربین آنها چهارسوقی تشکیل یافته است. دکانهای این بازار برنده داروتنگ ولی رونق دار میباشد. قسمت دوم بازارجدیدی است که بطرف شرق بازارسابقه بدوطرف جاده عریضی که کنار آن بااشجار سایه دارمزین گردیده دکاکین پخته کاری وبه شکل مرغوبی آباد گردیده است.درین بازار دکانهای عمده فروشی بصورت رسته بندی جاداده شده وبرعلاوه درین قسمت بازاریك تعداد سرایهای تجارتی، گاراج ها، هوتل های عمومی وغیره منازل برای رهایش مسافرین مثل مراکز دیگر ولایات آباد گردیده برعلاوهٔ آبادیهای مذکور عمارات دولتی، موسسات تجارتی، عمارت بلدیه، مسجدجامع واحداث باغ عمومی وتفریحی به تجمل طبیعی این موضع افزوده است.

این شهر سابقاً مرکز نائب الحکومگی ولایت قطغن وبدخشان وحالامرکز تجارتی عمدهٔ این ولایت وحکومتی اعلی بدخشان بوده دائرهٔ گمرك وفرودگاهای اموال تجارتی رادارا وبرای حمل ونقل اموال وارداتی وصادراتی دائماً موتورها به تردد بوده برای بردن مسافرین به مراکزعمدهٔ ولایت نیزسهولت زیاد موجود میباشد. چنانچه:

۱ـقندوز:ـ بفاصلهٔ ۲۵ کیلو متری غرب خان آباد در یك سطح مرتفع تری واقع است، مرکز حکومتی کلان وخان آباد یکی از حکومتی های متعلقهٔ آن بوده باداشتن عمارات شخصی، موسسات صنعتی وتجارتی ازبهترین مواضع ولایت قطغن است که بواسطهٔ زیادتی زراعت پنبه، فابریکهٔ بزرگ حلاجی وبندل بندی پنبه، صابون سازی، کشتی وچینی سازی، تاسیس، ومغازه های بزرگ فروش اجناس داخلی، هوتل، باغهای تفریحی وعمارات کاملاً موزون برای رهایش مامورین ومستخدمین فابریکه ها ویك فارم بزرگ زراعتی برای تجربهٔ زراعت اقسام حبوبات، یك تعداد زیاد دکاکین، سرایها، گاراج، منازل متعدد برای سکونت اهالی آباد گردیده، باغات زیادی برای تفریح وساعت تیری عابرین ومسکونین آنجا احداث، جاده های عمومی وعمارات دولتی تماماً ذریعهٔ برق تنویر وروز بروز دامنهٔ عمرانات آن وسیع گردیده بزیبائی این شهر می افزاید. اشخاصیکه آرزوی سیاحت بمزار شریف را مینمایند ازقندوز میتوانند اولا دریای قندوز را از قسمت چهار دره باکیمه (کشتی مخصوص که برای گذشتن از دریا درآنجا تهیه میشود) عبور واز راه آب دان میر علم که کاملاً دشت هموار بوده به تاشقرغان بعدقطع مسافهٔ تقریباً (۸۰) کیلومتر از قندوز وصل میشود، عازم مزارشریف باتفصیلی که قبلاً ذکر گردید میگردد.

۲ـ حضرت امام:ـ این شهر بطرف شمال قندوز بفاصلهٔ تقریبا (۷۱) کیلو متر و بطرف شمال اندك به مغرب خان آباد بفاصله تقریبا (۶۱) کیلو متر واقع بوده از هر دو راه میتوان بامـو تـور مسافـرت نمود. ایـن منطقه یکی از مناطق حاصل خیز و وسعت

اراضی زراعتی آن که از دریای آمو مشروب میگردد خیلی زیاد بو ده اینجا هم یك فابریکهٔ حلاجی وبندل بندی پنبه باسائر شعبات متعلقهٔ آن تعمیر و گدامهای بزرگ برای ذخیره نمودن پنبه،عمارات قشنگ ومتعدد دولتی ورعیتی بداخل نقشهٔ مهندسی آباد گردیده باغات متعددی درهرگوشه آن دیده میشود. گنبد ومقبرهٔ حضرت امام (حسین رضی الله عنه) (بقراراظهارات عوام) که درقرن ۱۱ ﻫ ازطرف یکی ازشاگرداناستادبنائی آباد گردیده است از آثار متبرك ومقدس اسلامی در آنجا موجود واوائل بهار وقت میلهٔ گلسرخ مزار شریف شروعمیشود، اینجا هم ایام میله و ساعت تیری بوده اهالی از اطراف وا کناف و لایت برای تماشا وزیارت به آنجا می آیند . شهر باستانی حضرت امام را که خرابه های آن هنوز دردشت ارچی بفاصلهٔ تقریبا ۱۲ کیلومتری جنوب شرق شهر واقع است بنام(اسکندریهٔ باختر) یادمیکنند وحکومتی حضرت امام که نزدیك خط سرحد بینشوروی وافغاناستدائرهٔ کومیساری، فرود گاهای اموال وارداتی وصادراتی، سرای ها . گاراج های متعددی حکومتی و رعیتی داشتهروزبروز بروسعت عمرانات خود باصول معماری جدید می افزاید .

۳ـتالقان :ـ مرکز حکومتی کلان وبه سمت مشرق خانآباد بفاصلهٔ (۳٤) کیلومتری برراه بین خان آباد وفیض آباد (مرکزحکومت اعلی بدخشان) موضع خوش آب وهوا و پرجمعیتی است که ازحیثداشتن معدن نمك، محصولات زراعتی، فابریکات حلاجی وبندلبندی پنبه. دارای شهرت و برکنار دریای تالقان آباد بوده یك تعداد عمارات دولتی و رعیتی موسسات تجارتی وصنعتی بصورتموزونی آباد وباغات تفریحی ، یك سلسله دکاکین بصورت پخته کاری در آن جدیداً تعمیر گردیده،علاوتاً یك ماشین کوچك تولید برق هم موجود است که میتوان توسط آن فابریکهٔ حلاجی را چالان و هم بازار وعمارات دولتی را روشنی داد. تالقان عموماخطه سرسبز ومیوه جات وافر از قبیل سیب، ناك، انگور ، بهی ، آلو، زرد آلو درآنجا تربیه گردیده . برای رهایش مسافرین هوتلهای عمومی و خصوصی ، سرایها و گاراج های زیادی موجود میباشد .

ازتالقان هرگاه بطرف جنوب برویم بدرهٔ فرخار که موضعخوش منظرباآبوهوایاست، میرسیم،واگر طرف شمال برویم حکومتی رستاق راکه موضع پرجمعیت ودارای مناظرقشنگ وبازار خورد بست میابیم،اهالی رستاق مهماننواز وساعت تیر بوده همواره درمراسم مختلف سال میلههای مختلف رابرپا واوقات خودرا بخوشی میگذرانند ، ازرستاق که بگذریم بعلاقه داری (بارك) رسیده وازآنجا راه بهفیض آباد مرکز حکومتی اعلی بدخشان میرود که در موضع مخصوصبآن روشنی خواهیم انداخت .

ویااگر ازتالقان بطرف شمال غرب حرکت کنیم به حکومتی خواجهغار که از آنجا راه

نقشهٔ ولایت مشرقی

راه موتر
راه پیاده
دریا
خط سرحد

کابل
نورستان
کامه
مهمند
سرخ رود
جلال آباد
کنرها
کنرخاص
اسلام پور
نورگل
چوکی
دریای کنر
شیوه
بهسود
قلعهٔ آخند
شیوا
دیاگل
روت
بیابان
نجگندل
تیگری
شمس خیل
شینواری
کامه
پچیرهار
حصارشاهی
کوت
شینوار
علی خیل
ده بالا
راه پشاور
باباباغ
سلطانپور علیا
سلطانپور سفلی
چهارباغ
گندمک
بتخاک
خوردکابل
جگدلک
ده سرک

موتور روبحکومتی حضرت امام هممیرود ، میرسیم. وهمراهی ازتالقان بطرف مشرق میرود که اولا به علاقه داری مشهد متعلقه حکومتی کشم علاقه حکومتی اعلی بدخشان واصل و ازانجا مارا به فیض آباد مرکز حکومتی اعلی بدخشان میرساند .

٦ ـ ولایت مشرقی

راهنمای ماکه اکثراً برای مطالعه وراه بلدی مهمانان محترم خارجی ترتیب یافته وطریق پاکستان براه پشاور راه اولین دخول به افغانستان شمرده میشود، باید اولاً ترتیبا تیرا که برای مسافرین درخاك پاکستان زیر نظر گرفته شده است تشریح داده مسافرمحترم را نگذاریم دچار تکلیف گردد از آنرو : -

سهل ترین نقطهٔ که ازخاك پاکستان با افغانستان از سمت شرقی مملکت مسافرت می شود، پشاوراست که موتورهای تیزرفتار ولاریها هروقته از پشاور بطرف افغانستان حرکت میکنند ، درپشاور یك دائره ویزای افغانی موجوداست،مسافرینیکه از نمایندگیهای افغانی درخارج ویزهٔ دخول افغانستان را حاصل نکرده باشند از دائرهٔ مذکور میتوانند ویزای مسافرت را بخاك افغانی حاصل بدارند .

وهم دائرهٔ وکالت تجاری ودائره بانك ملی افغان برای تبادلهٔ پول،حمل ونقل فرمائشات تجارتی وشخصی حاضر بوده مسافر محترم میتواند اموال شخصی یاتجارتی خودرا توسط وکالت التجاری سند علم وخبر حصول وپول مخارج خود را توسط بانك ملی افغان سند علیحده گرفته تکت مسافرت راالی کابل ویاجائیکه درنظر داشته باشد سرراست ازنمایندگی شرکت سرویس از پشاور حاصل نموده باموتور مسافر بردار بوقت معینه آن عازم افغانستان و حین وصول بهسرحد افغانی که در موضع تورخم واقع است پاسپورت خودرا بدائره سرحد داری واموال واشیای شخصی یاتجارتی خود را باسند علم وخبر دائره وکالت التجاری بهٔ مامورین گمرك انجا ارائه نموده بعدازختم معاملات پاسپورت وگمرکی وقتا موتور بهحرکت می افتد از تورخم الی جلال آباد (مرکز ولایت مشرقی) سرك هموار ومسافه (٧٨) کیلو متر راقطع نموده وارد شهر ودرهوتل فشنگی که تمام لوازم و اشیای راحتی برای مسافرین در نظر گرفته شده است مسافر محترم میتواند باکمال راحت حیات بسربرده چندروزی را (درصورتیکه تکت سرراست به کابل نگرفته باشد) استراحت وبهتماشای شهر جلال آباد ومواضع قابل دیدآن بهپردازد . وعصرانه برای تفریح در باغهای مشهور سراج العمارت ، شاهی ، کوکب ، چهل ستون ، مقبره وباغ ذخیره که درگردونواح هوتل میباشدرفته وقت خودرا خوش بگذرانند.
جلال آباد درسمت شرقی کابل بهمسافه تقریبا (١٨٢) کیلومتر برسرراه کابل وپشاور به کنار

دریای بهسود (که آنرا دریای کابل هم مینامند) واقع ویکی از مواضع قشنگ شتا ئیه افغانستان بشمار میرود ویگانه منطقهٔ که درافغانستان در موسم زمستان سرسبزی داشته برف گیر نمیباشد جلال آباد است. آب وهوای آن در تابستان گرم ودر زمستان معتدل وخوش گوار بوده بعضی اوقات یخ بندی خفیفی هم به مشاهده میرسد. در زمستان بادهای سرد ودر تابستان بادهای گرم ازسمت جنوب ومغرب ازدامنه سفید کوه برخاسته از بالای اراضی شنزار و میادین خشك ولامزروع جبههٔ جنوب وجنوب غربی گذشته ریگهای زیادی رابهرطرف منتشر و بواسطهٔ که میدانهای وسیع وبی آب بهحواشی ومتصل این وادی واقعست سموم جنوب غربی تاجلال آباد نمی‌رسد. در تابستان باران ندارد، در زمستان وآوائل بهار موسم باران وچون سطح جلال آباد پست بوده آبهای متعدد رودبار کابل ومعاونین آن ازقبیل آبهای غوربند، پنجشیر، لوگر، تگاب، علیشنگ، علینگار، سرخاب وکنر وغیره باین منطقه واصل میشود بهسبب استفاده ازآبهای فراوان دائمی رودهای متذکره اراضی جلال آباد یکی اززرخیز ترین ومعمور ترین علاقه‌های افغانستان بشمار رفته سالانه بهمقدار زیادی غله جات خصوصاً برنج باریك ولك، گر، شکر به پیمانهٔ وسیع ازین منطقه به کابل ودیگر مناطق مملکت فرستاده میشودوغالباً اراضی جلال آباد دوفصله میباشد. درزمستان هم نباتات از نشوونمای خودباز نمی‌ماند. ازین سبب در جلال آباد باغات مشهور زیاد که ازحیث قشنگی وسر سبزی نظیری ندارد احداث گردیده درختان سرو وغیره اشجارمثمر وغیرمثمر زینتی مخصوص مناطق گرمسیر رونق وزیبائی منطقه‌را دوبالا گردانیده است. میوه جات هرر قم مثل نارنج، مالته، متهٔ، سنتره، لیمو، خرما، وغیره بر علاوهٔ برنج، نیشکر وپنبه ازحاصلات عمدهٔ این علاقه بشمار میرود.

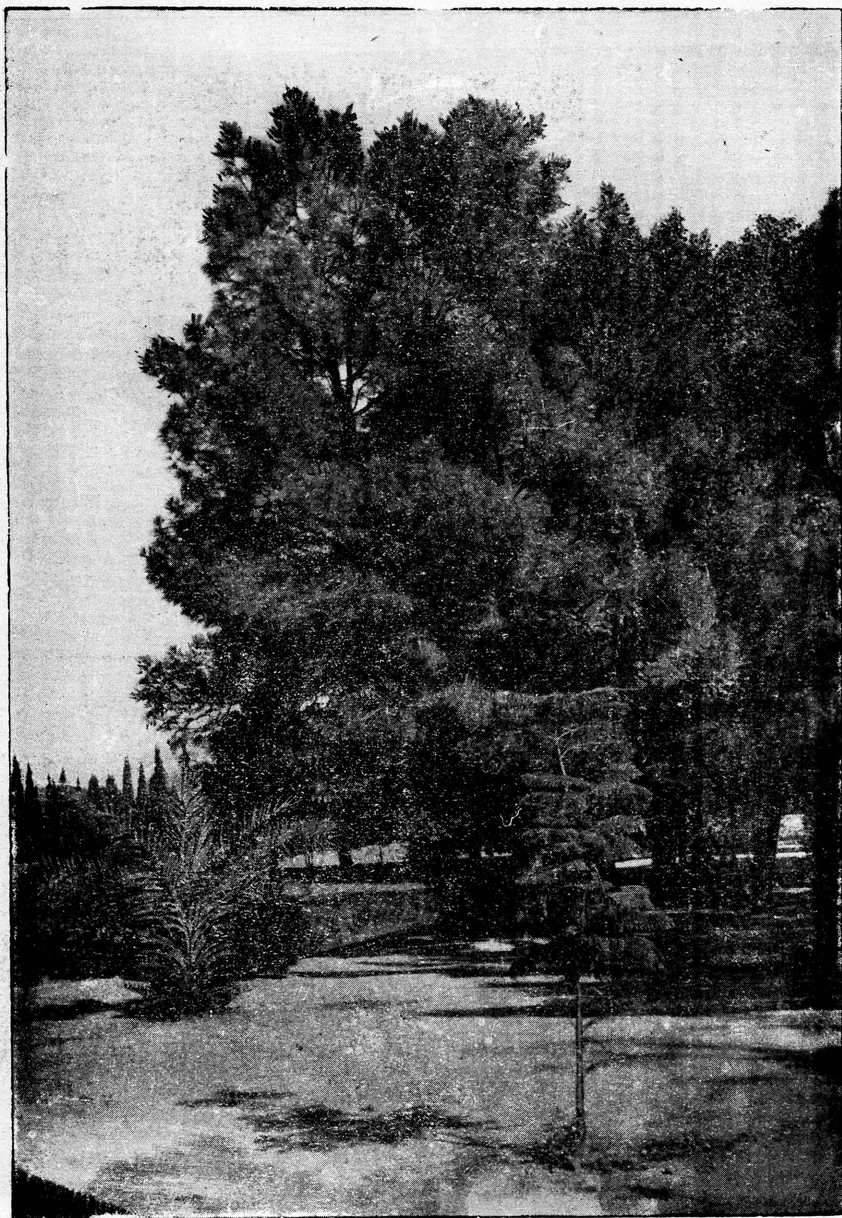
شهر قدیم جلال آباد دارای فصیلی بوده خانهای داخلی آن غالباً دو منزله واز خشت وگل بصورت خامه آباد گردیده است، کوچه های آن بی انتظام وآبادی های شهر توسط دو سرك وبازار که یکدیگر راعمودا قطع مینمایند به چهار حصه تقسیم وانجام هریك از بازارهای مذکور بیکی ازچهار دروازهٔ فصیل منتهی میشود. طرف شمال را دروازهٔ بهسود، جنوب را دروازهٔ هده، مشرق رادروازهٔ پشاوری ومغرب رادروازهٔ کابلی مینامند. درخارج شهر بهسه طرف شرق، شمال وغرب باغات متعدد وعمارات دولتی ورعیتی که دربین باغات تعمیر گردیده جالب دقت وبرعلاوهٔ آن اساس یك شهر جدیدی بطرف غرب شهر (یعنی خارج دروازه) کابلی زیر نظر است که مسافر وسیاح محترم می‌توانند ایام زمستان را براحت گذرانیده علاوتاً نقاط قابل دید ذیل را هم سیاحت وگردش بنمایند:

۱ - هده شریفه، به جنوب مغرب جلال آباد بفاصله (۱۰) کیلو متر واقع وسرك موتور روبه آنجا امتداد یافته یکی ازمواضع مهم تاریخی عصر گریکو بودیك افغانستان واز تمدن

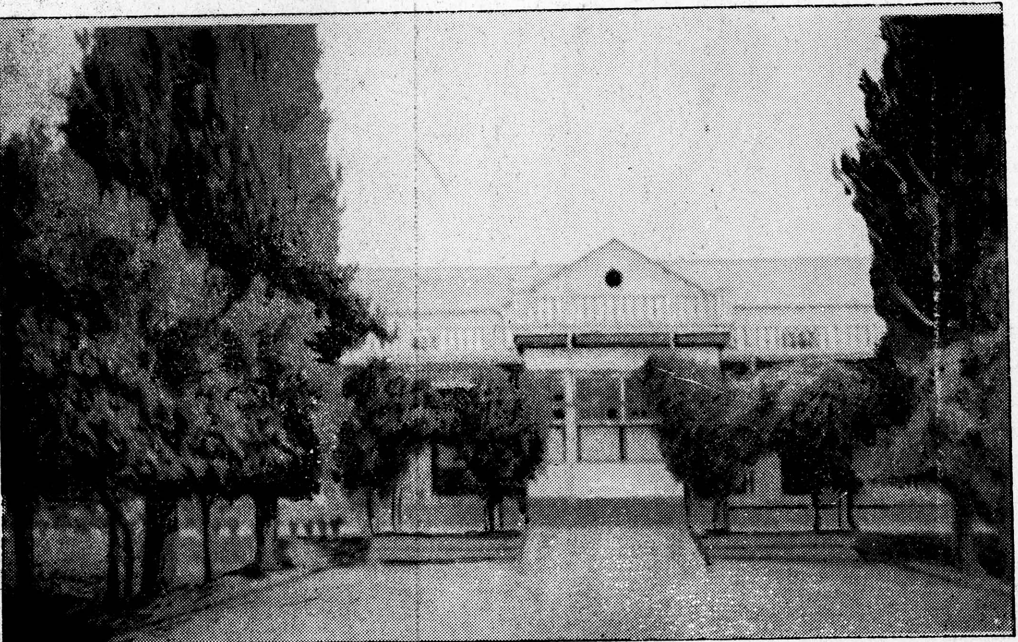
از مناظر ولایت مشرقی

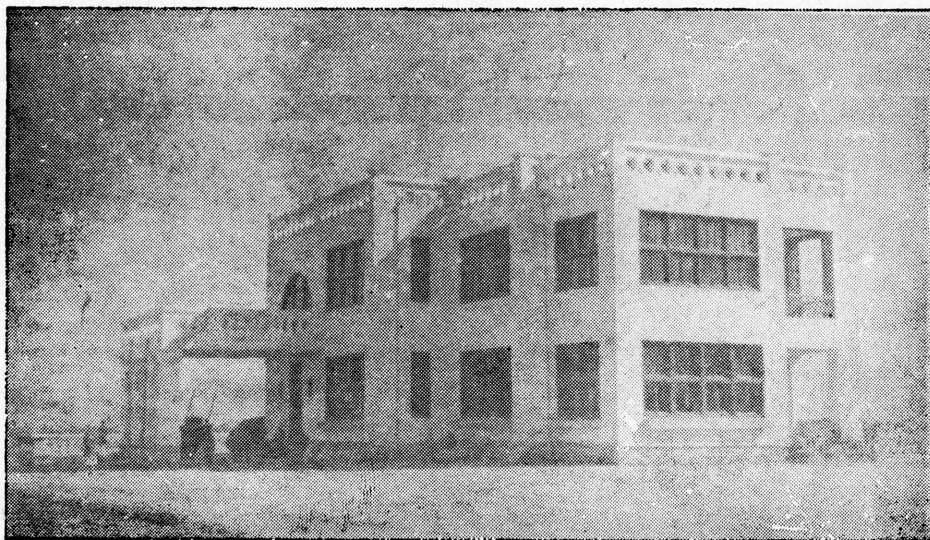
یك حصه ازعمارت نائب الحکومگی ولایت مشرقی (جلال آباد)

بهار ولایت مشرقی (جلال آباد)

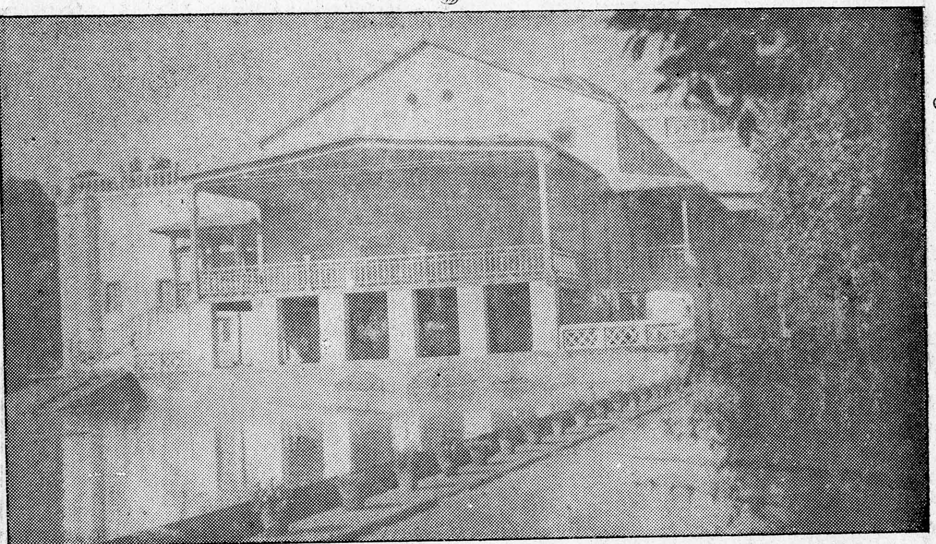
یکحصه از باغ وعمارت کوکب (جلال آباد)

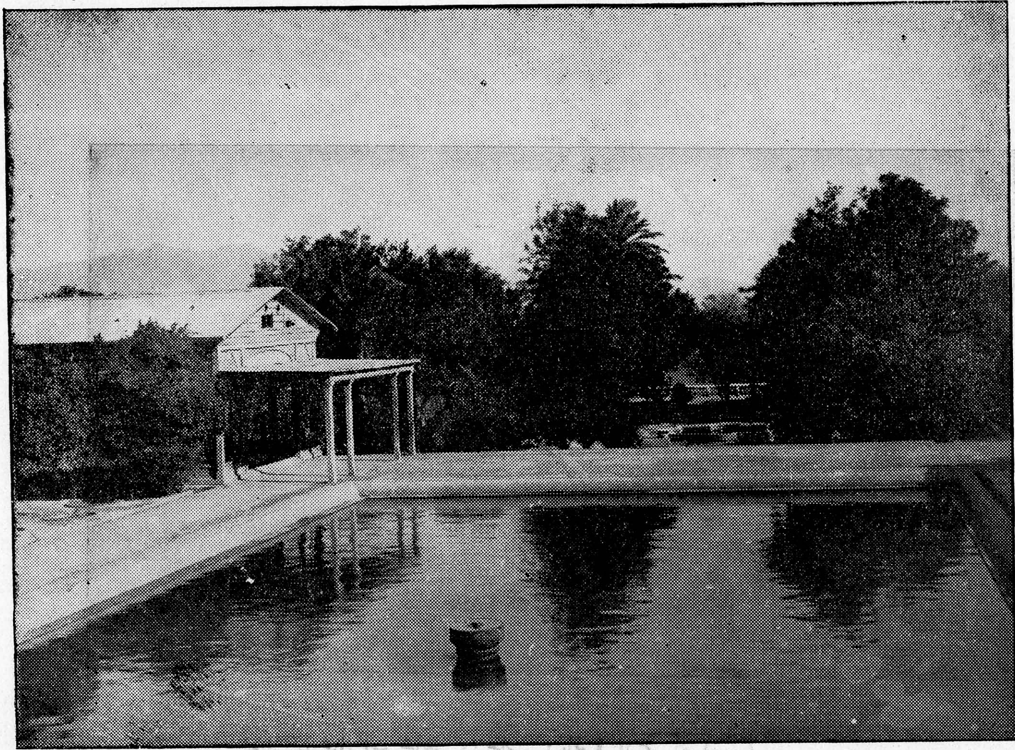
قصر محمودی در جلال آباد

خرما باغ جلال آباد

یکی ازعمارات شاهی درجلال آباد (باغ کوکب)

حوض باغ شاهی جلال آباد

قدیم بودائیها در آنجا نمایندگی مینماید. و در اثر حفریات از استوپه های آن مجسمه ها و غیره آثار تاریخی زیادی کشف گردیده نمونه های آن در موزیم کابل، فرانسه وانگلستان دیده میشود.
بر علاوه این به سبب وجود مقبرهٔ جناب ملا نجم الدین صاحب مرحوم (موسوم به ملا صاحب هده) که یکی از مشایخ معروف افغان میباشد نزد مسلمانان مقام متبرکی بوده همواره مسلمانان از جاهای دور و نزدیك بزیارت جناب ملاصاحب موصوف آمد و رفت دارند.

وهم خانقاهی آن مرحوم که تحت اداره و نظارت جانشینان ملا صاحب مرحوم اداره میشود از مسافرین و مهمانها به بهترین اصولی پذیرائی میشوند.

۲ - سلطانپور سفلی:- بطرف غرب جلال آباد بفاصلهٔ تقریبا (۱۲) کیلو متر واقع و مرکز حکومتی سرخرود میباشد که به سبب وجود چشمه ها و باغات قشنگ خود تفرجگاه خوبی بوده چشمه های آن نزد اهل هنود مقام متبرکی دارد که در روز های ویساك (عید مذهبی اهل هنود در آواخر ماه حمل) در باغات آن میله ها بر پا نموده در چشمه های مذکور غسل و آب بازی مینمایند.

۳ - وزیری:- به جنوب شرق جلال آباد بفاصله (۲۵) کیلومتری بدامنهٔ سفید کوه واقع ویکی از صیفیه های نزدیك جلال آباد بحساب میرود که از موضع فتح آباد (۲۰) کیلو متری جلال آباد راه این موضع بطرف چپ جدا و بعد از طی (۵) کیلو متر دیگر با نجا مواصلت مینماید.

٤ - ماماخیل:- به مغرب جلال آباد بفاصلهٔ تقریبا (۵۰) کیلو متری بدامنهٔ سفید کوه واقع و از صیفیه های مشهور ولایت بشمار میرود. درموسم گرما دوائر حکومتی به آنجا نقل میکنند که دکاکین و عمارات جدید برای دوائر رسمی آنجا آباد گردیده دارای یك هوتل و باغ عمومی هم می باشد که مناظر قشنگ و دلفریب آن جالب توجه و از بین موضع هاشم خیل و گندمك (٤۵) کیلو متری جلال آباد به سمت کابل راه این موضع جدا و از سرك عمومی تا موضع مذکور ۵ کیلو متر مسافه باقی میماند.

۵ - تیگری لغمان:- بشمال مغرب جلال آباد در یك وادی سرسبز و شاداب بفاصلهٔ تقریبا (۳۰) کیلو متر یك موضع فرحت افزا بوده باغ وقصر مشهور سلطنتی (قلعة السراج) که یکی از تفرجگا های مشهور این ولایت بشمار میرود در آنجا آباد گردیده به جنوب مغرب تیگری بفاصلهٔ تقریبا ٤ ونیم کیلو متر مرقد جناب مهترلام صاحب موضع متبرکه بوده زائرین زیادی همه وقته بزیارت آن مقام متبرکه مشرف میشوند.

٦ - اسمار:- بشمال مشرق جلال آباد بفاصلهٔ تقریبا (۸۰) کیلومتر درضلع شرقی وادی

کنړ موقعیت داشته متصل بعلاقهٔ سرحدی باجور و راهی که ما را به اسمار می رساند تابل درونته بسرك کابل مشترك بوده بعد عبور از پل مذکور ۲ کیلو متر هم با سرك لغمان طی مسافه و بعداً سرك لغمان را کنار گذاشته از سمت شمال مغرب یك بارهگی به سمت مشرق دور می نماید که در اراضی سنگ زار دشت گمبیری که (۲۰) کیلو متر طول آ ن تخمین میشود قطع مسافهٔ نموده به موضع شیوه مقر حکومتی (کوز کنړ) مواصلت مینماید .

شیوه بصورت یك شهر کوچکی در دهن درهٔ نور بین حصاری محدود بوده بداخل خود بازار مختصری هم دارد که اراضی اطراف حصار سر سبز وشاداب بوده کا ملا معمو ر به نظر می آید و ازمرکز جلال آباد براه پیاده روی که از بهسود ـ تنگی (بلمندغر) میگذ رد (۱۲) کیلومتر مسافه را تا شیوه در بر میگیرد . ازشیوه به بعد سرك باستقامت شرق درسیر خود ادامه داده بعد از طی مسافه تقریبا (۹) کیلومتر به موضع اسلام پور به پو زهٔ کوهی بساحل دریای کنړ وارد و ازآنجا به بعد تا چغته سرای و بریکوت به کنار راست وشمال خط معبر آب رامی پیماید . از اسلام پور بفاصلهٔ تقریبا (۹) کیلومتر از بین آباد یهای دهن (درهٔ مزار) موسوم به (نور گل) گذشته پس از طی تقریبا (۱۸) کیلو متر مسافهٔ دیگر بدهن درهٔ (دیوه گل) به موضع چوکی مقر علاقه داری محلی آنجا مواصلت وحین عبور از نورگل تاچوکی به آنطرف دریا اراضی سرسبز وشاداب مردمان کنړخاص مناظر قشنگ ودلفریب را بجلو چشم ناظرین تشکیل میدهد . از چوکی به بعد معبر دریا وخط سرك سمت خود را قدری بطرف شمال تغیر داده بفاصله های تقریبا (۳،۶،۹) کیلو متری موا ضع باړو ، نرنګ ، تیشه (ملتقای رود ا سار وپیچ) را عبور نموده به مرکز چغته سرای مقر حکومتی کلان کنړ مواصلت مینماید ،

چغته سرای موضع خوش آب وهوا وسرسبزیبوده درجوار عمارت حکو متی د کا کین چندی آباد و هوتلیهم بنا گردیده دارای باغ عمومی مرتبه داری بکنار در یا میبا شد که احتیاجات مسافرین درآنجا رفع ومیتواند چند روزی را هم براحت بگذراند . ازچغته سرای بفاصلهٔ ۲ کیلومتر بالاتر درقسمت تنگنای دره بروی دریای پیچ پلیاعمار وسرکی ازان بطرف اسمار گذشته بجانب شرق امتداد یافته است که از اینجا تا اسمار تقریبا (۹) کیلومتر مسافه واگر سرك از پل دریای پیچ بطرف اسمار نگذشته خط سیر خودرا بهمان سمت تعقیب نماید بعد ازطی مسافهٔ تخمینا (٥٤) کیلومتر به موضع بریکوت مواصلت مینماید .

مسافرین در اثنای سیر وعبور از درهٔ کنړ بدو طرف خود برفراز کوها و بداخل دره ها جنگلات بزرگ ووسیعی راکه در بعضی حصص غلو ودربعضی موا ضع تنگ میباشد مشاهده و اقسام گلهای خود رو وبته های خوش بو ، اشجار مثمر وغیر مثمر از قبیل نشتر ، بلوط

جلغوزه ، بادام ، جوز ، بهی وانگور کوهی وغیره وجود داشته در بین آن حیوانات وحشی مثل خرس ، پلنگ وبوزینه بکثرت دیده میشود که اهالی آنها را شکار و پوستهای آنها را بفروش رسانیده ویکی ازمنابع مهم صادراتی این منطقه (بلکه از تمام افغانستان) را فروش چوبهای عمارتی این منطقه تشکیل میدهد که همه ساله بصدها هزار درختها قطع وتوسط آب دریابداخل و خارج برای تجارت برده میشود. پرورش زنبور عسل (بحال طبیعی ومصنوعی آن) بکثرت وجود دارد که سالانه یك مقدار زیاد عسل ازین منطقه بداخل وخارج برای تجارت صادر میگردد.

اقوامیکه دربین دره و کوهستانات این علاقه سکنی پذیرند پیشهٔ عموم شان غالباً مالداری وتربیهٔ زنبور عسل بوده بز، گوسفند وگاو به پیمانهٔ وسیع درآنجا تربیه میشود. زمین زراعتی درمنطقهٔ مذکور بواسطهٔ که وسعت کافی نداشته حاصلات آن رفع ضروریات مسکونین آنرا نمی‌تواند اهالی آنجا غالباً قسمت اعظم مواد خوراکهٔ خودها را ازدیگر جاها وارد میکنند.

درین منطقه امور زمین داری وغیره را عموماً زنها متکفل و مردها صرف در هنگام رفع حاصلات کمك جزئی مینمایند و بس. زنها توسط تیشه های مخصوص زمین را حفر و قلبه نموده پس از پاشیدن تخم و آبیاری حین رسیدن حاصلات همهٔ آنرا درو و بصورت دسته ها و پشتاره هاهمهٔ آنرا به پشت خود بخرمن جای می برند که بعد تهیهٔ حاصلات بصورت خرمن همهٔ آنها زن، مرد، صغیرو کبیر پهلوی هم صف بسته دوریك محور بالای خرمن گردش و آنرا بپاهای خود عوض جغل میده و درانتای کار و بار زمین داری وغیره اطفال شیر خوارخود را زنان دربین یك کجاوه که ازسردوز موی بزساخته شده میباشد بردوش خودآویزان مینمایند. چوب وهیزم ازجنگل وآب از چشمه ها آوردن برای رفع حوائج روز مره نیز توسط زنها ویا اطفال خورد سال بعمل می‌آید وبرای مردها کدام ضرورتی بکار کردن نمی افتد.

پوشاکهٔ اهالی از کرباس وطنی است که با خاکستر رنگ داده عوض کرتی و بالاپوش استعمال وطبقهٔ غربا پوستهای بزرا در بر مینمایند وهم بعضاً اطفال صغیر شان تنها به پوشیدن پوست بز اکتفا و از پوشیدن پیراهن وزیر جامه خود داری مینمایند. لباس طائفهٔ نسوان از تکهٔ چیت و یا کرباس رنگه بوده در پاهای خود پای پیچ ، در کمرخود یك نوار پهن رامی بندند. زیورات شان عبارت از گوشوار های بزرگ آهنی ویا جستی بوده در پیشانی و البر خود یك قسم حلقه های زنگوله دار را که باصطلاح آنها (مانتکه) میگویند می آویزند. شیر، ماست ، دوغ ، برنج و نان ارزن خوراکهٔ روز مره شان و پنیر شوربکی از بهترین طعامهای این طبقه میباشد، که در عروسی ها اکثراً پنیر را برای مهمانان خود تقدیم مینمایند. خرید وفروش اجناس باپول کمتر رواج دارد واکثراً به تبادله گاو، گوسفند و بز صورت می گیرد.

بطرول و چند دکانی هم آباد گردیده است مواصلت مینماید. از فتح آباد به بعد رود کورسو راعبور نموده بداخل اراضی سنگ زار فراز ونشیب چندی را طی وبعد ازقطع مسافه (۱۰) کیلومتر باغ و هوتل مشهور نمله با زیبائی وقشنگیهای قابل وصف خود از مسافرین استقبال مینماید.

از نمله به بعد سرك متدرجا به بلندی آغاز نموده در ختم بلندی موضع هاشم خیل را عبور وبطرف گندمك پیش میرود. ازین به بعد سرك باز بشکل معوج بداخل کوه و کوه بچه های مسلسل واراضی خشك ولا مزروع بدامن کوهسار که گاهی بر فراز و گاه بنشیب کوتلها امتداد یافته است مواضع سرخ پل، کلالی، جگدلك، فرمان بیگ، باریکاب وخاك جبار را طی نموده به اول منزلی کابل (یعنی بتخاك) واصل ومسافرین از زحمت مسافرت کوه و کوتل خلاص گردیده از اینجا تا کابل که سرك کاملاً هموار ومسطح است وارد کابل (مرکز وپایتخت افغانستان) میگردد.

راه دوم بین جلال آباد و کابل تا فاصلهٔ (۳) کیلومتر ازجلال آباد با راه سابقه مشترك است. درحدود علی خیل راهی راکه بطرف شمال منحرف گشته تعقیب وبه کنار نهر سراج تا موضع درونته (یعنی سربند نهر سراج) پیش میرود در حدود درونته پل آهنی راکه برروی دریای کابل آباد گردیده است باتنگی مختصری عبور نموده داخل وادی لغمان و تامسافهٔ (۲۰) کیلومتر دیگر سبزی و خرمی اطراف سرك ودور نمای مواضع مختلف لغمان بفرحت ناظرین افزوده درآخر آبادیهای کچه در حدود زیارت پیر کنند وبابا (رح) داخل تنگی باریکی که معبر دریای کابل میباشد گردیده درهمه حصص خط سیر دریارا متابعت وباستثنای دوموضع که درمعبر آب جگدلك و فرمان بیگ کمی فرورفتگی وبریدگی داشته آنقدر هاقابل اهمیت نمیباشد. راه عموما مسطح وهموار بوده پس ازقطع مسافه (۱۵) کیلومترسرك ازسنگ سوراخ شده عبورو بالاخره درموضع سروبی از آغوش تنگی می راید.

درسروبی دره وسعت کافی را بخود اختیار وسرك دربین اراضی سرسبز و آبادی سیر مینماید. درسروبی تعمیرات چندی برای دوائر حکومتی، هوتل، گمرك وغیره طرح شده است ودم یك سلسله دکانهای جدید تعمیر وبرای مسافرین راحت گاه خوبی بشمار میرود. ازسروبی به بعد سرك استقامت خودرا به جنوب منحرف ساخته پس ازطی (۱۰) کیلومتر درحدودزیارت خواجه سه بابا (رح) به بالا شدن کوتل لته بند به خط معوج آغاز ومواضع دهنگی، قفسها سمچهای ملاعمر و کزك راعبور نموده بالاخره بفاصلهٔ دوصد متری شرق بازار بتخاك به سرك سابقه یکجامیشود. که درعرض راه بین جلال آباد وسروبی، سروبی و کابل در مواضع پل درونته، کجوری، به چه گان، خیروخیل، کچ، سر کنند وبابا (رح) سروبی، دهنگی، قفسها وسمچهای ملاعمر، کزك وبتخاك بفاصله های مناسب برای چای نوشی واستراحت مسافرین

د کاکین چندی موجود ومسافرین محترم میتوانند در مواضع مذکور فرود آمده برای دقیقهٔ چندی راحت نمایند .

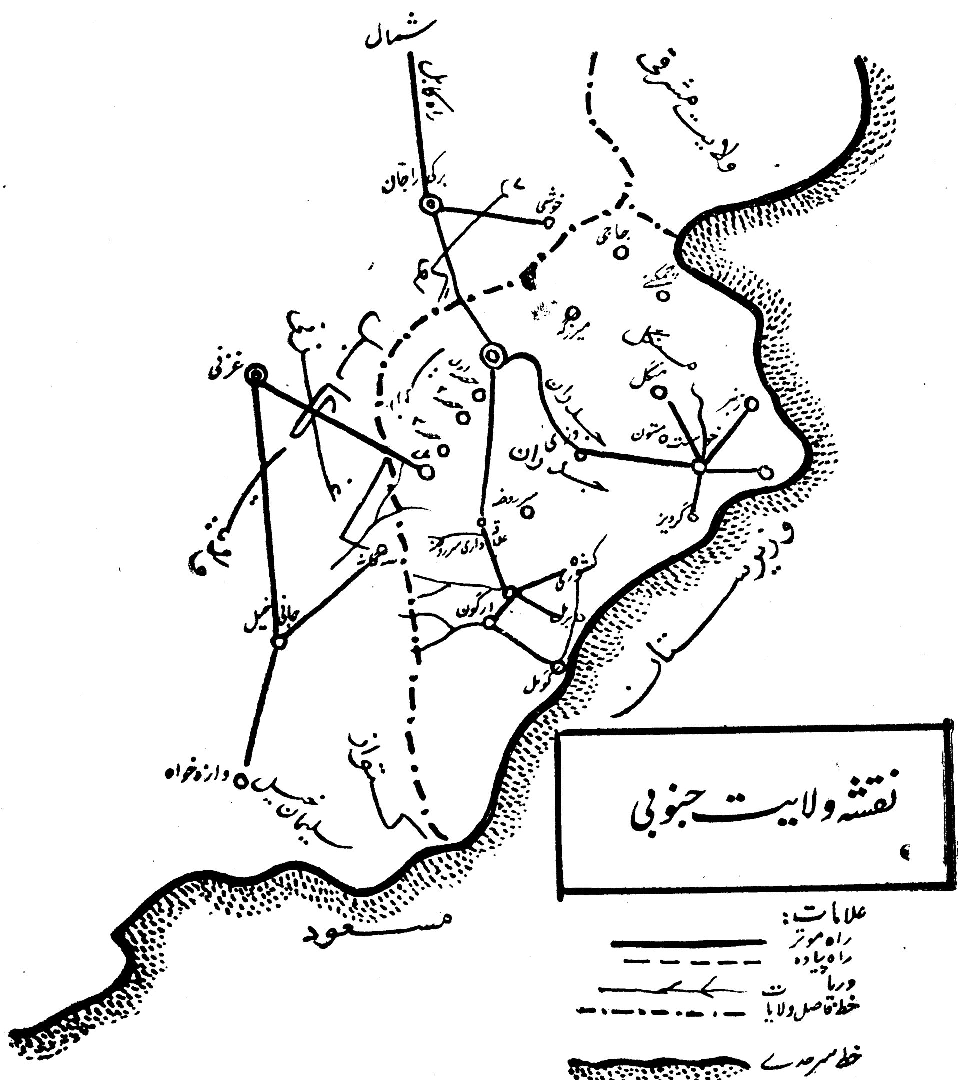
در بتخاك یك شعبهٔ از گمرك کابل موجود وعلم و خبر اموال وار داتی را ملاحظه نموده بعد عبور از بتخاك بفاصلهٔ (۹) کیلومتر قریهٔ بگرامی به نظر میرسد . بگرامی نصف راه کابل وبتخاك بکنار دریای لوگر واقع بوده یك باغ تفریحی وکافی خوشنمای برای پذیرائی مهمانان محترم خارجی از طرف دولت بنا گردیده است که مهمانان محترم را در همین جاپذیرائی وخوش آمدید میگویند .

مابین کابل و بگرامی یك تپهٔ خاکی که گردنه و گذرگاه آن بنام کوتل یك لنگه موسوم است حائل بود. همینکه موتور برفراز گردنهٔ کوتل میرسد بالاحصار کابل وبعضی آبادیهای حواشی منطقهٔ بلدیه جلب توجه مسافرین را نموده دربای بالاحصار استقامت سرك طوریکه قبلا درصفحهٔ(۳۹۹) شرح گردیده است مسافر محترم را بداخل کابل راه نمائی مینماید .

۷ - ولایت جنوبی :

این راه از گوشهٔ جنوب مشرق کابل سرکی که از پای بالا حصار شروع شده بسه استقامت جادهٔ منارنجات بطرف جنوب پیش میرود، مسافرین گردیز وتوابع آنرا باخود همراه ودر فاصلهٔ (۳) کیلومتر به موضع بینی حصار و باز علی الترتیب سنگ نوشته ، خیر آباد ، چهار آسیارا عبور نموده باخر آبادیهای چهارآسیا ازدشت همواری موسوم (بدشت سقاوه) گذشته درحدود سفید سنگ به مسافهٔ (۳۰) کیلومتر دور از کابل داخل جلگهٔ وسیع وسرسبز لوگر میگردد .

لوگر دارای میادین وسیع ومساعد زراعتی بوده یکی از مناطق درجهٔ اول و حاصل خیز قریب کابل میباشدکه بذریعهٔ دریای لوگر آبیاری وباصطلاح مردم کابل (گدام کابل) بوده غالباً مواد خوراکه اهالی کابل ازهمین منطقه دستیاب میگردد . مسافرین درعرض راه لوگر وگردیز از تماشای سرسبزی وشادابی حصص مختلف این سرزمین محظوظ گردیده مواضع مهم وآبادیهای محمدآغا، پورك، و اغجان، کلنگار را یکی بعد دیگری عقب گذاشتهٔ در حصهٔ تنگندی وادی به پل علم که برسر دریای لوگر آباد گردیده است میرسند . اینجا موضع مناسب و مسافرین میتوانند برای صرف نان و یانوشیدن چای پیاده گردند . ازپل علم بطرف جنوب مغرب بفاصلهٔ (۳) کیلومتر برکی راجان مرکز حکومتی کلان موقعیت داشته ودرحدود پل مذکور وادی لوگر با استقامت آمد آب دریا به سمت جنوب مغرب انحراف پیدا وسرك گردیز از پل علم گذشته باستقامت جنوب وجنوب شرق امتداد یافته است که پس ازطیهٔ کمی

نقشه ولایت جنوبی
شمال
ولایت مشرقی
برکی راجان
خوشی
جاجی
میرزکه
منگل
زرمت
غزنی
جانی خیل
سرروضه
علاقه داری سرروضه
کتواز
ارگون
گومل
وزیرستان
سلیمان خیل
وازه خواه
مسعود
علامات:
راه موتر
راه پیاده
دریا
خط فاصل ولایات
خط سرحدی

مسافه آبادی واراضی یادخواب شاداب سرسبزی جلگهٔ لوگر را عقب گذاشته در بین زمین خشك ولا مزروع موسوم به (دشت بدك) بطرف کوتل تیره پیش میرود . که سرك متدرجا بلند شده به موضع آلتمور که پای کوتل تیره وحد فاصل ولایت کابل و جنوبیست سر بالائی تند ترشده راه شکل ماریپچی را بخود اختیار ودر ظرف نیم ساعت موتور برفراز کوتل بر آمده بطرف نشیب کوتل درحرکت می افتد ودر پای آنطرف کوتل درموضع قلعهٔ سفید سرك از آغوش دره نجات یافته دور نمای گردیز و بالا حصار آن جلب توجه مسافرین را می نماید که پس ازطی یك حصه محدود زمین خاره وخشك لامزروع دامنهٔ جبال داخل اراضی زراعتی، آبادیهای قصبات گردیز گردیده بشهر مواصلت مینماید، وروی هم رفته فاصلهٔ بین گردیز وکابل درحدود (۱۳۱) کیلومتر وموتور فاصله مذکور را در مدت ٤ ساعت طی مینماید .

گردیز :- بعد عبور کوتل تیره مسافرین بیك وادی طولانی که از شمال شرق به جنوب غرب ممتدو طول آن ازقسمت شرقی (کنده رخیل الی (متاخان)و(پتن) ۲۵ کیلومتر و بعرض متفاوت از ۳ الی ۹ کیلومتر تقریباً تخمین شده میتواند داخل میشودوهمرود بزرگی از بین آن گذشته اراضی دوطرفه را سیراب ودرحصهٔ وسطی این وادی با ستقامت راه کابل سه برجستگی سنگی مشاهده میشود که برجستگی وسطی آن بالاحصار گردیز وبدامن جنوب مغرب آن منازل اهالی بوده آثار خندق وحصار بزرگی بدور آن دیده میشود . سمت غربی این بالاحصار بفاصله (۵۰۰) متر درتپهٔ دیگرعمارات برای دوائر رسمی ولایت تعمیر گردیده درفاصله بین این دوتپه بازار جدیدی احداث و اساس شهرجدیدی را طرح کرده اند که درعقب این دکانهاعمارات متعددی برای مکتب . شفاخانه ، هوتل وبلدیه آباد و اطراف این عمارات را بیا غچه هاواشجار زینتی، خیابانها و گل دانها مزین نمو ده یك مسجد جامع بزرگی هم به طرز مقبول ساخته اند . درحصهٔ غربی عمارات حکومتی که ارا ضی آن نسبتا مرتفع ومرتبه داراست باغ عمومی وتفریحی احداث نموده اند که برعلاوه تز ئینات لازمه میدانهابرای مشق وتمرینات سپورتی در آن تعبیه شده ودرتپهٔ سوم که بطرف شرق بالا حصار تقریباً به همین فاصله واقع شده خانه هاوعمارات اهالی با لای آن تعمیر گردیده که این عمارات بقلعهٔ سرسنگ یادمیشود. ازقلعه سرسنگ وبالاحصار طرف مشرق بانطرف دریا دوتپهٔ دیگری یکی بنام تپهٔ (محمودیه) ودیگر بنام تپه (نادری) موسوم است که دربائین بین هردوتپهٔ مذکور یك حوض که دارای آب وافروبه حوض ماهیها موسوم است وجود داشته در اطراف آن باغ عمومی جدیدی بنام (ناموری باغ) احداث گردیده است .

حرفت وصنعت :- پیشه وران کدام صنعت وحرفت مهم درین منطقه وجود ندارد. اهالی

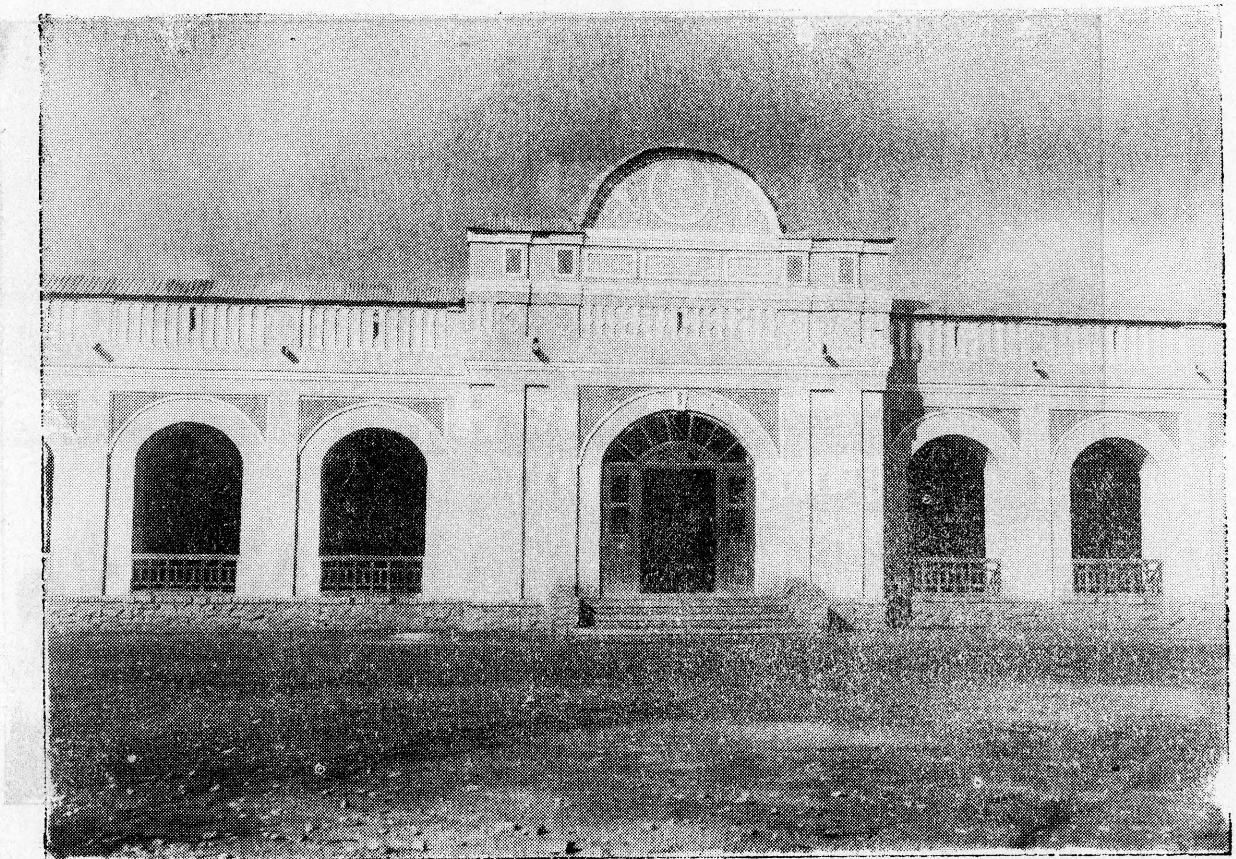
شهر بیشتر بامور تجارت ودکانداری واز نواحی آن بامور زراعت ومالداری مصروفیت دارند باغداری درین منطقه آنقدرها رونق نداشته درختان میوهٔ آن تماماً میوه های لذیذ ندارد زیرا هنوز اهالی باصول پیوند درختان بلدیت پیدا نکرده اند . زراعت سبزیجات باستثنای بادرنگ ، تربوز، پیاز، کدو، شلغم وزردک که آنهم به مقدارانداک زرع میشود درمحیط جنوبی عمومیت ندارد. درحصهٔ انتهائی بازار جدید یك حمام جدیدی تعمیرو درکنار آن یك فابریکه مختصر برق آبی هم درین تازه گیها ساخته شده است که ازان برای تنویر بازار ، هوتل وغیره منازل حکومتی کار گرفته میشود .

بواسطهٔ که شهر گردیز درحصهٔ وسطی وادی موقعیت دارد این شهر باقصبات گرد ونواح خود حد فاصل بین احمد زائی وزرمت بوده بطرف مشرق احمد زائی وبطرف غرب آن زرمت بدو طرف رود بار آباد گردیده جناحین گردیز راسر سبز وشاداب گردانیده است. مگر جناح غربی که نسبت به جناح شرقی آن طویل تروعریض تر میباشد آب رود باریکه ازبین این وادی میگذرد قلیل وتمام اراضی دوطرفه معبررا کفایت نکرده فقط اراضی محدود اطراف نزد یك راسیراب وبه هر دوطرف شهر حواشی ودامنه های جبال راخشك ولا مزروع میگذارد که بعضی حصص این دامنه ها را توسط کاریز هامشروب ساخته اند. درمنطقهٔ روداحمد زائی به نسبتیکه سراب واز آب رود بیشتراستفاده مینماید کاریزها کمتر وسر سبزی بیشتر دیده میشود امابالعکس درمنطقهٔ زرمت کاریزهابیشتر واز آب رود کمتر استفاده میگردد. رود احمد زائی توسط علاقه داری ومنطقهٔ زرمت بواسطه حکومتی اداره میشود .

راه های که از گردیز منشعب گردیده سوای راه بین گردیز وکابل چهار سرك موتور رودیگر هم از اینجا بچهار سمت کشیده شده است که گردیز را به مواضع غزنی، ارگون، خوست وبه میرزکه وصل مینماید : -

۱- راه ارگون : - این راه باستقامت جادهٔ کابل وگردیز بطرف جنوب پیشرفته بعد از طی یك کیلومتر بطرف . . . . راست بجانب جنوب مغرب بحاشیهٔ جنوبی منطقهٔ زرمت در اراضی خشك ولا مزروع دامنهٔ جبال بزمین هموار سیر نموده پس ازطی تقریباً (۲۷) کیلو متر سمت خودرا به جنوب تغیر ودربین تپه های سنگ زار چند نشیب وفراز خفیفی را مقابل گردیده هنوز به منزل ورباط (سرخ دیوار) نارسیده بیك راه نسبتاً کوچك پیاده رو بطرف چپ که از آنجا بعد از طی فاصله تقریبا ۲ کیلومتر بسر روضه مواصلت مینماید بر میخورد. ازموضع مذکور به بعد ۳ کیلومتر رباط سرخ دیوار که بداخل آن عمارت علاقه داری سر روضه وجود دارد عرض اندام ومسافرین میتوانند صرف نهار نموده بسفر خودادامه واز عمارت علاقه داری به بعد سرك بداخل منطقهٔ کوهستانی که از جنگلهای چلغوزه

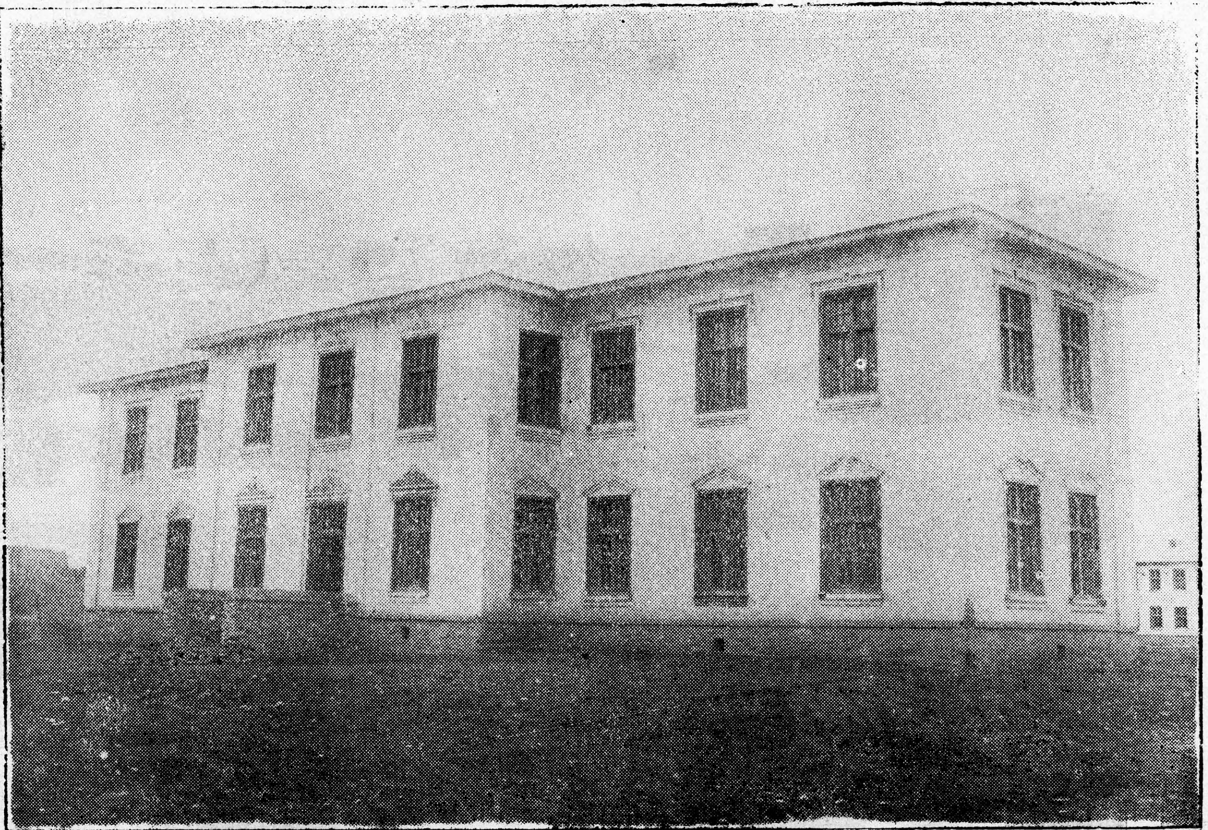
از مناظر ولایت جنوبی

مسجد جامع گردیز

عمارت دولتی در گردیز

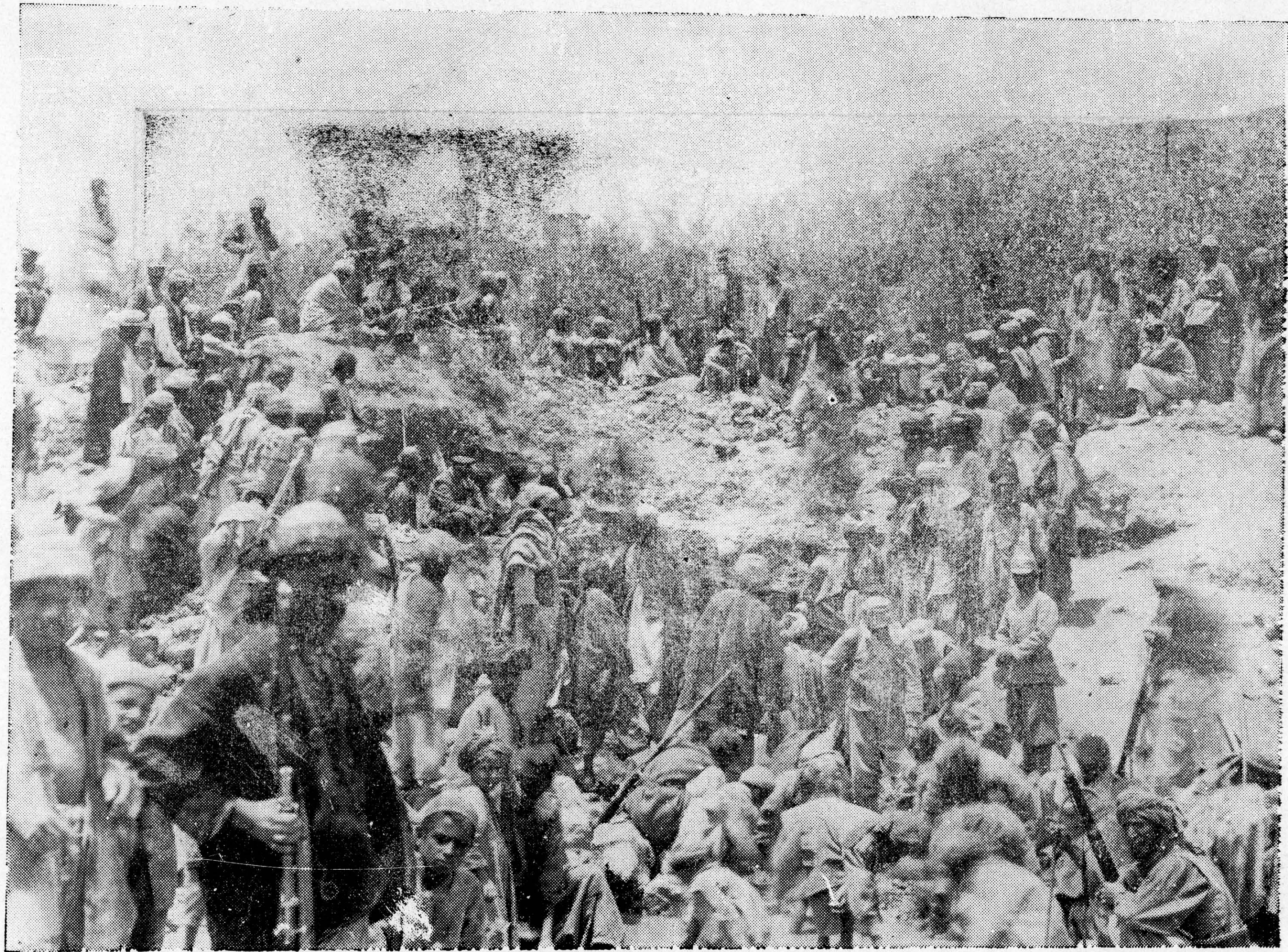
مکتب گردیز

از مناظر ولایت جنوبی (گردیز قدیم)

شهر جدید گردیز که به‌اصول عصری تعمیر گردیده است

میر زکهٔ گردیز درحالیکه برای تحقیق آثار عتیقه سرگرم فعالیت اند

سر وکوهی واقسام بته های خوشنما مستور بوده مناظر دلفریبی راتشکیل میدهد عبور نموده به پستی وبلندی های متعددی مواجه ویك منزل راه دیگر را که کاملا دربین معبررود باریکه ازآبهای چشمه های بالائی دره های متعددی که به هردوطرف این راه واقعست وهم گذرگاه سیلابهای کوهای مجاور این منطقه میباشد عبور نموده در (۲۳)مواضع از بالای آب دریا اینطرف وآنطرف گذشته سنگ پاره هـای زیادی را مصادف وبالاخره بهموضع «بالش» ارگون که مرکز حکومتی آنجاست واصل میشود. که از بالش بطرف غرب بفاصلهٔ (٦) کیلومتر شهر کهنهٔ ارگون بداخل یك حصاری موقعیت ووادی ارگون که طولانی وکم عرض میباشد بواسطهٔ یکی از معاونهای دریای گومل سیراب میگردد .

۲- راه گردیز وغزنی:- از گردیز بطرف غرب درعلاقهٔ زرمت داخل گردیده بزمین مسطح وهمواری دربین جمعیت وآبادیهای زرمت سیروعابرین دراثنای عبورمواضع پرجمعیت وقریه جات متعدد را در حدود حصهٔ اول ، دوم وسوم زرمت که متصل همدیگر واقع گردیده اندملاحظه نموده پس ازطی مسافه (۳۰) کیلو متر بموضع (شرن ویتن) که مربوطات غزنی واز غزنی تقریباً ٤۸ کیلومتر مسافه دارد میرسد. ازشرن سرك بطرف شمال مغرب میلان وراه همواری را درعلاقهٔ شلگر غزنی پیموده مواضع ده یك ، رامك ، ناسن ، آرزو وشالیز را عبور وبغزنی مواصلت مینماید، که بطور اوسط رفتار موتور فاصلهٔ بین گردیز وغزنی را درظرف ٤ ساعت طی مینماید .

۳- راه بین گردیز ومیرزکه : این راه از گردیز بطرف شمال و بازبه مشرق سیر نموده (بحاشیهٔ شمال وادی سرسبز موسوم به رود احمدزائی) بدشت سنگ زار دامنهٔ جبال غرك ومچلغو را عبور ومسافرین به سمت جنوب آبادی ، سرسبزی ، مواضع پرجمعیت وقلعه هـای متعدد مردم احمدزائی را مشاهده و بسمت شمال بدامنهٔ کوه جنگل ومنظرهٔ دور نمای مواضع غرك و مچلغو جلب نظر را نموده پس از طی مسافهٔ اندکی رود مچلغورا عبور و به موضع کندرخیل که دارای چنددکان وحد فاصله بین احمد زائی ومنگل میباشد میرسد. از کندر خیل یك سرك بطرف دست راست دور خورده بعلاقه داری طوطاخیل وازآنجا بسرك خوست وصل گردیده سرك اصلی بطرف مشرق بامتداد خود دوام دارد که بعد از طی مسافهٔ کمی به میرزکه مواصلت وانجام می یابد. ازمیرزکه به بعد که بواسطهٔ مشکلات تخنیکی و کوهستانی بودن اراضی سرك اصولی تمدید نیافته مسافرین محترم میتوانند بسواری اسپ ویاپیاده درههای صعب المرور وجنگلداری را دربین مردمان منگل، جاجی وچمکنی طی نموده خودرا به «توتکی» (علاقهٔ سرحد آزاد) برسانند . که اگر درینجا بشرح چگونگی راهای کوهستانی افغانستان هم بطور مثال به پردازیم یقین داریم مناظر طبیعی وقشنگی آن افکار مسافر محترم رابخود

جلب نموده ازمسافرت بااسپ‌هم به این چنین مواضع دلچسپ خود داری نخواهند فرمود .

راه نزدیك وآسان‌تری‌که مسافرین را ازمیرز که به خط سرحدی میرسانند ، راه جاجی وچمکنی است که مسافر وقتا از میرز که حرکت مینماید بفاصلهٔ کمی بدرهٔ تنگ سنگ دار داخل وابتدای این دره که درخت زار نیست هرقدر پیش میرود شروع درخت زارها گردیده بدوطرف خود درخت های ارچه، بلوط ، سرو کوهی و جلغوزه را مشاهده میکند . بعد ازطی مسافهٔ (۳) کیلومتر ازمیرز که بواسطهٔ پیش برآمدگی دوقطعه سنگ بزرگی که ازهردوطرف راه‌را برعابرین تنگ گردانیده است دره درتنگی خود افزوده بعد عبور این تنگنا دوباره دره وسعت خودرا اختیار وجنگلهای اطراف آنهم غلوتر وقوی‌تر گردیده ازیك طرف سهم ناك وازطرفی هم‌فرحت انگیز به مشاهده میرسد . درطول این دره دربعضی حصص که وسعت وآفتاب کافی دارد بعضی خانه های برج‌دار بطرز وسلیقهٔ مخصوصی از مردمان منگل دیده میشود، که مسکونین این‌منطقه برای تهیهٔ موادخوراکه بزمین زراعتی احتیاج شدیدی محسوس ودرین راه برای بدست آوردن قطعهٔ کوچك زمین مزروعی زحمات زیادی‌را متحمل شده اند. چنانچه درطول دره برای عبور آب وجریان سیلابهای موسمی فاصلهٔ کمی‌را دربین دره گذاشته باقی آن در تمام نشیب های طرفین قطعات کوچك اراضی مسطحه را بوجود آورده اند. که درکنار معبر آب چوبهای قوی ومحکمی را از جنگلات بصورت دیوار بطور عمودی متصل همدیگر نصب وعقب آنرا ازشاخه‌های درخت وسنگ وجغله پرنموده اندکه حصهٔ بالائی آنرا ازخاك زراعتی پوشانده برای زراعت مساعد ساخته اند ، و برای آبیاری این چنین اراضی مصنوعی زراعتی‌از فاصله های دوروزنزدیك باآنکه شامخ بودن دیوارهای سنگی وفواصل عمیق وطبیعی که بین دوموضع سدراه گردیده است، مگر توسط ترنابها وناوهای بزرگ وطویل چوبی مفاصل‌را باهم مربوط وآب‌را ازآنها عبورداده وبه‌مزارع خورد وکوچك خودهارسانیده‌اند.

درحصهٔ وسطی دره بکنار این معبریك دکان سماوارچی وجوددارد که مسافرین برای رفع خستگی و وقفهٔ مختصری کرده پس از صرف نان وچای وطعام (که اگر باخود داشته باشند) به سفرخود ادامه داده وپس ازطی ٤ساعت دیگر در معبریکه بطرف شرق جریان دارد درحد قریهٔ هزار درخت که اولین قریهٔ مردمان جاجی بشمار میرودراه بدوحصه تقسیم میشود، که یکی آن به استقامت جریان آب این دره بطرف راست بدرهٔ احمد خیل و ازآنجا به چمکنی میرود . راه چپ به بلندی آغاز نموده به کوتل هزار درخت بالا،ووقتابفراز کوتل برمی آید مناظر قشنگ ودورنمای کوه های پراز جنگل ووضع آبادیهائیکه دربین جنگلها وجود دارد مسافر را متفکر گردانیده دقائقی چند به سیر طبیعت می پردازند . در پائین شدن از کوتل دوباره راه خود را در بین جنگلات آغاز و بداخل درهٔ حسن خیل‌میگردد.

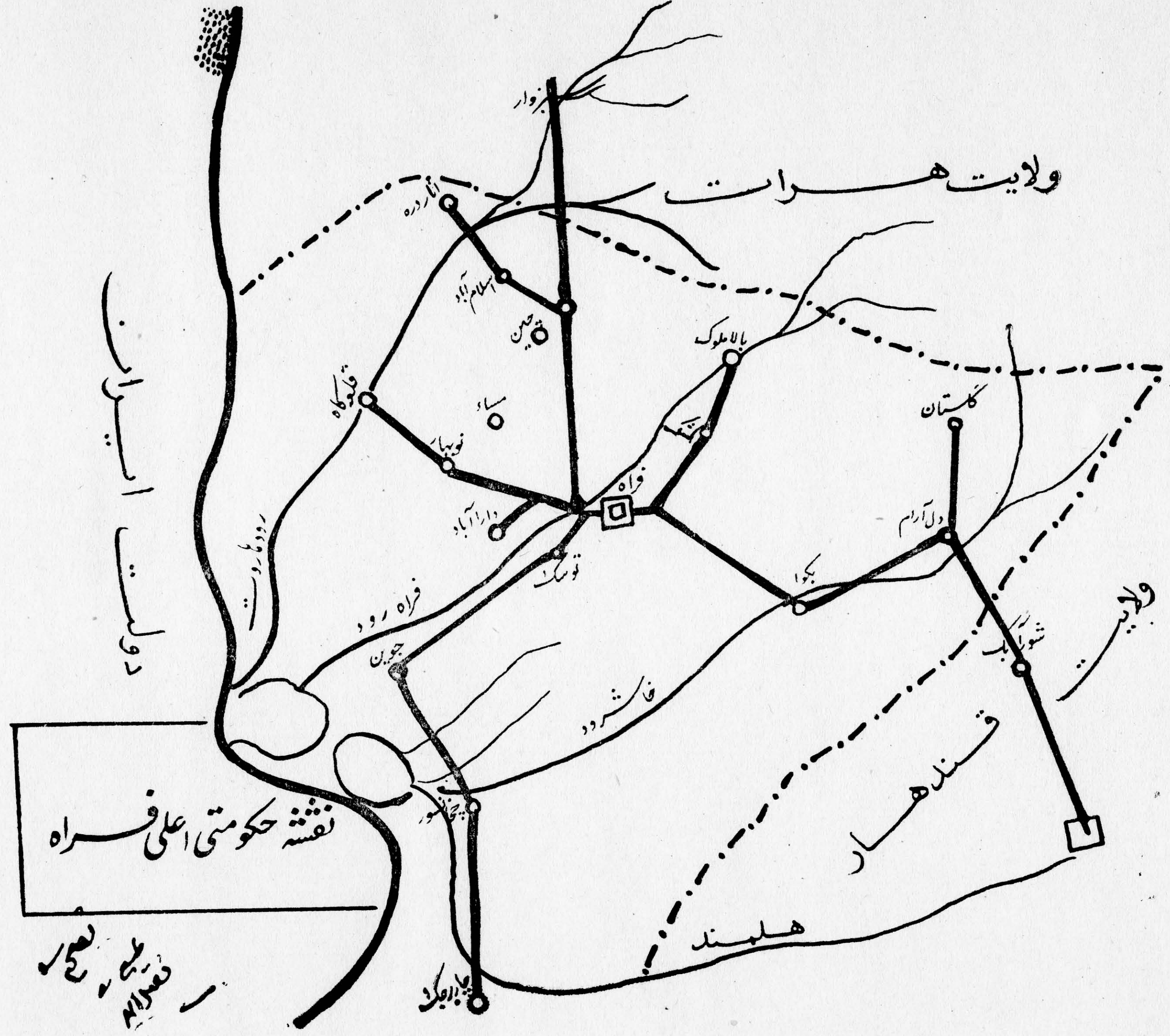
حسن خیل درهٔ شاداب و خرمی بوده خانهای اهالی سه وچهار طبقهٔ بطرز عجیب و نظر ربائی بدوطرفهٔ دره در بین جنگلهای طبیعی وباغها یکه خود شان ترتیب داده اند آباد وجویچه های آب روان از قریب منازل شان به خطوط موازی یك بالای دیگری عبور نموده شرشره های کوچکی را تشکیل و برای احیای افکار شاعرانه خدمت خوبی را انجام میدهد که بالاخره بعد از طی ٥ ساعت راه از کوتل هزار درخت درطول این دره بر فراز یك تپه وپوزهٔ کوهی عمارت حکومتی محلی جاجی عرض وجود مینماید .

راه دیگری که از هزار درخت به احمد خیل میرود موازی معبرآب وتا موضع چمکنی گاهی به اینطرف وگاهی بهآنطرف آب پیچ وتاب خورده مسافرین پس از دوساعت قطع مسافه به موضع احمد خیل که مقر علاقه داری احمد خیل وحسن خیل جاجی میباشد موا صلت مینماید، درین حصه درهوسعت کافی داشته اراضی زراعتی نسبت به منطقهٔ منگـــل بیشتر و باغات متعددی هم بقرب وجوار عمارات شان دیده میشود، برخلاف منطقهٔ منگل درین حصه قلعهٔ مستحکم دیده نمیشود بلکه خانهای آنها بطرز وسلیقهٔ عماراتیکه در حسن خیل مذ کور گردید، سه وچهار طبقه بوده ازچوبوگل تعمیر ویك روی عمارت را بدروازهها و کلکینها زینت داده سه جبههٔ دیگر دیوار را صاف و بدون کدام منفذ گذاشته اند ، منازل شان بطور عموم حویلی و یا محوطهٔ علیحده نداشته دارای یك مدخل میباشد که در منزل تحتانی برای رهایش حیوانات اهلی شان و درطبقهٔ دوم کدام آذوقه و درمنازل سوم وچهارم خودشان بود و باش دارند .

از احمد خیل هر گاه دو ساعت دیگر به رفتار دوام داده شود بقریهٔ آخرین جاجی موسوم به (وام) میرسد که درآنجا چند دکان سماواری ومواد خوراکه ازقبیل برنج ، روغن تخممرغ وغیره باندازهٔ کافی وضرورت مسافرین دستیاب میگردد. ازین موضع بفاصلهٔ کمی از درهخارج شده به حوزهٔ حکومتی چمکنی داخل ومواضع ارم، ډوډه وغیرهرا عبور نموده به حکومتی آنجا مواصلت می ورزند . که ازاینجا راه هموار باراضیوسیع که بطرف سرحد نشیب داشته موتر روهم میباشد به توت گی علاقه سرحدی ختم میگردد : در چمکنی اراضی زراعتی زیاد وباغات متعددی هم وجود داشته حاصلات عمده و پیدا وار این منطقه را گندم جو - جواری و برنج تشکیل میدهد ، این بود نمونهٔ ازسرك های پیاده رو در افغانستان که اگرمسافر محترم بخواهد دلچسپی بدیدن مناظر طبیعی افغانستان داشته باشد میتواند مسافرت چند روزه را باپشت اسپ طی نموده - زیاده تر برمعلومات خود بیفزاید .

٤ - راه گردیز و خوست :- خوست بطرف جنوب شرق گردیز بفاصله (١١٦) کیلومتر واقع بوده سرکیکه ازجانب جنوب شهر ازآنطرف پل کشیده شده است بعد ازطی یك کیلومتر

بدوشعبه تقسیم و یك حصهٔ آن بطرف مغرب میلان نموده به ارگون میرود (که پیشتر ذکرشد) راه‌دوم ابتداءً سرك به جنوب وباز بطرف شمال مشرق سیر نموده درسینگی کوهی که حدود جنوبی رود احمد زائی را تشکیل میدهد متدرجاً بسر بالائی برآمده آبادیها وسر سبزی های رود احمد زائی رابطرف دست چپ زیر نظر قرار می دهد . این سرك درحصهٔ و سطی رود در موضع (میلن) بصورت نیم دائره گولائی کوه را پیموده بالاخره بر فراز کوتل موسوم به (سروتی) برمی آید. ازفراز کوتل طوریکه مشاهده میشودسه دره به سه سمت پائین میشود: درهٔ اولین بطرف شمال که عبارت از همین درهٔ میلن است میباشد که برود احمد زائی وصل و درهٔ دوم بطرف مشرق راه خود را شگافته بداخل علاقهٔ مردمان منگل پیش میرود . درهٔ سوم بطرف جنوب مشرق که مردمان جدران را در بین خود جادادہ موسوم به دری خیل میباشد میرود،سرك خوست‌هم بداخل‌این دره سرا زیر گردیده از اینجا به بعد سرك در بین جنگل های غلوی ارچه،جلغوزه ، سرو و بلوط طی مسافه و بدو طرف دره در بین جنگل ها آبادیهای مردمان جدران بصورت یکه قلعه وجمعیت دیده میشود که بالاخره پس از طی تقریباً (۱۸) کیلو متر مسافه به این ترتیب به موضع (وزی) که مقرعلاقه داری دری خیل میباشد مواصلت و دو پاسه دکانی هم وجود دارد که یك تعداد بیشتر آبادیهای مردم درقرب وجوار آن دیده میشود. رراه پیاده روی که عبور و مرور مردمان کوچی بین گردیز و جدران از راه (خدی بابا) صورت میگیرد هم درین جایکی میشود) از وزی به بعد سرك استقامت خود را بطرف مشرق منحرف و راه مستقیمی را که طرف شمال دره و بدیوار سنگی متکی است اختیار نموده به کنار معبر آب عابرین در ساحل و دوطرفهٔ دریا انار باغهای متعدد دو منازل اهالی را ازیك طرف و بر فراز کوها جنگلات ارچه،جلغوزه ، سرو کوهی وغیره را از طرف دیگر مشاهده نموده پس از طی مسافهٔ تقریبا (۳۰) کیلومتر بعد از آنکه پل سعید خیل را عبور نماید، منازل، آبادیها وقلعه های مردم المره یکی بعد دیگری نمودار میگردد. که درخود المره دره هم وسعت کافی را اختیار ، زمین مزروعی و باغات زیاده تری به مشاهده میرسد . در حصهٔ و سطی وفراخنای دره در بین قریه های موسوم به (کیلی، یلی ، موله) بدست چپ قلعهٔ سر کاری مقر علاقه داری المره به نظر میرسد . از المره به بعد میدان وسیع و اراضی سرسبز وشاداب شروع شده پس ازطی مسافه (۹) کیلومتر تقریبا علاقه داری دیگری در موضع مند و زائی بنام علاقه داری اسمعیل خیل عرض و جود مینماید . این موضع از شاداب ترین حصهٔ این وادی بوده مزروعات گندم - جو - جواری - شالی و باغات سیب - انگور - زرد آلو - آلو - و انار کم و بیش دیده میشود . در اسمعیل خیل به کنار سرك عمومی تعمیر جدیدی برای مکتب آباد گردیده است

نقشهٔ حکومتی اعلی فراه
ولایت هرات
ولایت قندهار
دولت ایران
هلمند
فراه
سبزوار
بالابلوک
قلعه کاه
نوبهار
دارآباد
بکوا
دل آرام
گلستان
فراه رود
رود هاروت
خاشرود
جوین

ازآنجا به بعد سرك داخل اراضی همواری که دربعضی حصص سرمه ریگ داشته برای زراعت مساعد نیست سیر نموده بالاخره پس ازطی تقریبا (۱۲) کیلومتر مسافه به موضع خوست مقر حکومتی مواصلت مینمایند .

خوست مقرحکومتی کلان ولایت جنوبی و یکی ازمواضع مشهوراین ولایت بوده بازار جدیدی باصول پخته کاری بدوطرف سرك احداث، عمارات دولتی ورعیتی مسجد جامع به سلسله و عقب دکاکین آباد گردیده است. علاوتا برای رهایش مسافرین هوتل های رعیتی واطاقهای کراهی موجود است. انواع خوراکه واموال تجارتی که ازپاکستان ازراه سرحد آزاد باین منطقه وارد میشود بیشتر درین محیط طرف استعمال ودستیاب میگردد. بواسطهٔ که شالی کاری درین منطقه وجود داشت آب رودخانه فاسدوهر ساله به تعداد کثیری از اهالی رامریض گردانیده رهسپار دیارعدم می نمود، مگردرین اواخرازاثر توجه حکومت بهیخواه مانوسط لوله های فلزی از موضع (متون) آب چشمهٔ خوش ذائقهٔ آنجارا بشهر خوست آورده اند که از نوشیدن آب مذکور تعداد اموات روبه قلت گذاشته خدمت بسزائی برای حیات جامعه نموده اندواز سببیکه خوست براه عبور ومرور مردمان کوچی وتجارت پیشه واقع گردیده است اهالی آنجا میتوانند بصورت خوب وارزان امتعه واشیای طرف احتیاج خود را بدست آورده محصولات خود هارا در معرض فروش به اوشان قرار دهند .

۸ - حکومتی اعلی فراه

درتفصیلاتیکه چگونگی راه بین کابل وهرات را نوشته ایم تااندازهٔ از حکومتی اعلی فراه هم بواسطهٔ که درین راه قندهار وهرات واقع گردیده است تذکر داده مابقی را وعده داده بودیم در فصل مخصوص آن تشریحت خواهیم داد اینك به مقصد می پردازیم :

فراه دارا، یك حکومتی کلان (چخانسور) که واقع به سرحد ایران و بلوچستان بوده یك شهرتاریخی است ومسافر میتواندتوسط موتور بانجا مسافرت نموده راهیراکه ازفراه بطرف غرب اولاً تاموضع باغ پل بسرك هرات پیش رفته است مشایعت و به نزدیك باغ مذکور بطرف جنوب مغرب رخ خودرا تبدیل واراضی لامزروع وکوه بچهٔ راپیموده ، پس از طی مسافهٔ (۱۰) کیلومتر ازفراه گردنهٔ این کوه راعبور وبانطرف کوه داخل دشت وسیع وهمواری میگردد تااینکه بعدازطی ۱۰ کیلو متر مسافهٔ دیگر بیك قطعه اراضی سر سبز وآبادیهای چندی نزدیك بهم که آنرا (توشك ونوه) میگویند رسیده بعداً داخل اراضی لامزروع وریگ زاری قطع مسافه وباطراف سرك دورنمای تپه های ریگی یکی بعد دیگری نمودارمیگردد. که بعدازطی مسافهٔ تقریبا (۵۸) کیلومتر به علاقه وآبادیهای دیگری موسوم

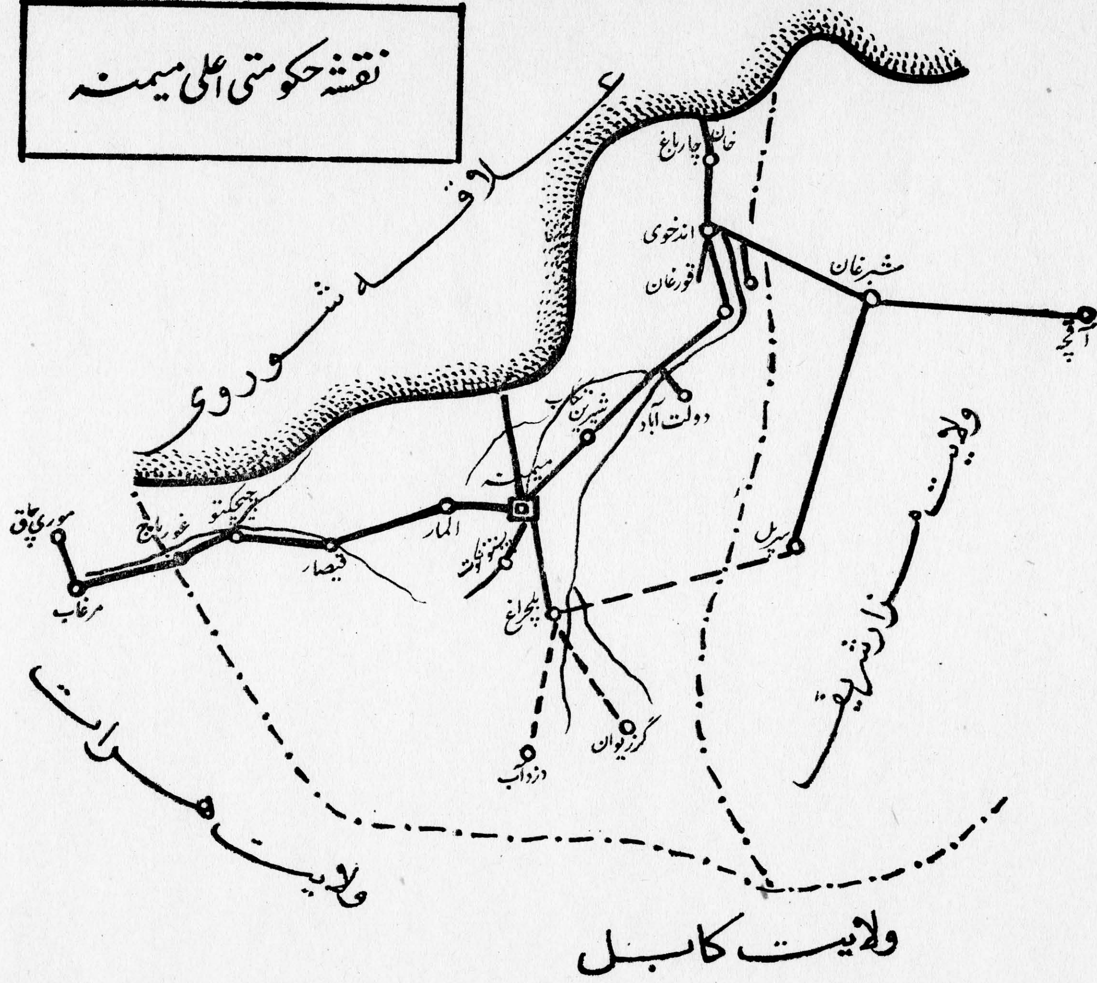
به (جوین) مصادف میشود این آبادیها درطول تقریبا۱۷ الی ۹ کیلومتری سرك بصورت متفرق و پراگنده آباد بوده تحت ادارهٔ یك علاقه داری وچیزیکه زیاده تر طرف توجه مسافرین قرار میگیرددد وقلعهٔ مخروبه (یعنی قلعه جوین وقلعه لاش) میباشد که مسافرین را چند قرن قبل به آثار مدنیت وعمران این منطقه دلالت وراهنمایی می نماید . ازجوین به بعد بفاصله تقریبا (۲۱) کیلومتر قریهٔ دیگری موسوم به (مسلمیان) که عبارت ازچند خانهٔ محدود گنبدی بوده ذریعهٔ رود بار کوچکی مشروب میگردد عرض اندام مینماید، دربین راه جوین و مسلمیان که مسافر بخرابه های شهر تاریخی مشهور (پشاوران) هم بر ومیخورد آثار باقیماندهٔ آن مدنیت این شهر رانماینده گی ومسافر محترم می تواند ازملاحظهٔ آن برمعلومات تاریخی خود بیفزاید . از مسلمیان پس ازقطع مسافهٔ تقریبا (۳۰) کیلومتر بعلاقه داری (سیمل کرکی) که آبادیهای زیاد تری نسبت به مسلمیان وجوین داشته ذریعهٔ نهرهای که از هلمند کشیده شده است سیراب می شود رسیده دربعضی قسمتهای آن باغات متعددی که دارای اشجار زرد آلو ، انگور انار ، انجیر ، وعناب میباشد وجود دارد . از سیمل کرکی به بعد سرك سمت خود را بطرف جنوب تغیر داده پس ازطی تقریبا (۲٤) کیلومتر مسافه وارد چخانسور مرکز حکومتی کلان میگردد .

مرکز چخانسور بنام کنګ موسوم و دراینجا بازاریکه دارای دکانهای متعدد پخته کاری بوده یك تعداد عمارات جدیدی هم برای حکومتی ومکتب،ادارهٔ کمیساری، گمرك وغیره موسسات تجارتی بنا گردیده است برورنق و قشنګی شهر افزوده است چخانسور از حیث داشتن آب وافر واراضی وسیعهٔ زراعتی پرثروت ترین حصهٔ فراه بشمار میرود . حاصلات مهم آن گندم ، جو ، پنبه ، کنجد،زغر، باقلی بوده حاضراً وسعت تقریبا (۳۰ الی ۳٦) کیلومتر رقبهٔ آن تحت آبیاری گرفته شده است وبااین بواسطهٔ قلت نفوس تاحال استفادهٔ کاملی از اراضی مساعد زراعتی این منطقه گرفته نشده اهالی بصورت بسیار پراگنده گی در همین رقبهٔ خورد امرار حیات می دارند .

از کنګ مرکز حکومتی سرك بطرف غرب پیش رفته بفاصلهٔ تقریبا (۱۲) کیلومتر به موضع (ماګکی) نقطهٔ سرحدی بین افغان وایران میرسد، که دراینجا به جزازتهانه های عسکری آبادی دیگری به مشاهده نمیرسد،اما در فاصله های تقریبا (٤ الی ٦ کیلو متر) به تفاوت آبادیهای زیادی بخط سرحد دیده میشود . قالین،قالینچه، کوخی (یك قسم چپن بالاپوش مانندی است که از پشم سفید مثل نمد توسط مالش دادن بسیار تیار گردیده بافته ودوخته نیست، طبقهٔ ذکور صغیر وکبیر از طرف روز آنرا بقسم بالاپوش استعمال و از طرف شب دربین آن میخوابند که بذات خود لحاف،دوشك ، متکاء وهم بالاپوش بوده

یکی از دختران افغان به لباس ملی

نقشهٔ حکومتی اعلی میمنه
علاقهٔ شوروی
ولایت هرات
ولایت کابل
ولایت مزار شریف
خانچارباغ
اندخوی
قورغان
شبرغان
آقچه
دولت آباد
شیرین تگاب
میمنه
المار
قیصار
چیچکتو
غورماچ
مرغاب
موری چاق
پشتونکوت
بلچراغ
گرزیوان
درزاب
سرپل

آب در آن قطعاً نفوذ کرده نمیتواند . در تابستان هم اگر استعمال بشود بواسطهٔ که حرارت را جذب نمی نماید انسانها را از گرمی سوزان حفاظه مینماید) گلیم ، برك ، کرك ، جوال ، شطرنجی وبشرویه از صنایع مهمهٔ این منطقه بشمار رفته بازار گرمی درداخل وخارج دارد .

۹- حکومتی اعلی میمنه :

مسافر محترم بخاطر خواهدداشت درأثنای مسافرت از کابل الی مزار شریف تااندخوی تشریحات چگونه بودن راه راداده مابقی را گذاشته بودیم درموقع مخصوص آن بنگاریم : -

اندخوی : - یکی‌ازشهرهای مهم تجارتی ولایات شمالی افغانستان وپوست های قره‌قلی‌خیلی خوب‌این منطقه قابل توجه بوده اراضی آن‌برای زراعت مستعد و صنعت قالین بافی آن قابل تمجیداست . اندخوی بمقابل علاقهٔ سرحدی مشهور شوروی« آقینه » که بفاصلهٔ(۱٦) کیلومتری شمال اندخوی میباشد واقع ودراندخوی دائرهٔ کمیساری ، گمرك وچندین شرکت‌های‌تجارتی موجود بوده برفراز یکی تپهٔ بلندی برای رهایش مسافرین هوتل جدیدی تهیه گردیده‌است. بازار های شهر تنگ ومسقف، محله‌جات آن بی‌انتظام وخانه‌ها عموماً خام کاری ویك منزله تعمیر گردیده است . بواسطهٔ قلت آب ، آبرا بصورت انبار درحوضها نگهداشته‌بعداً آنرا جوش ویاچای نوشیدنی تهیه نموده می‌نوشند . درقسمت شرقی شهر اساس یك شهر جدیدی از طرف دولت گذاشته شده که‌عمارات چندی بصورت پخته کاری ازطرف دولت ورعیت آباد ومهم‌ترین آنهارا عمارات حکومتی ، بلدیه - مکتب - شفاخانه وغیره تشکیل میدهد .

شرکت های‌تجارتی دراندخوی نسبت بدیگر شهرهای افغانستان‌زیاد وپوست قره‌قلی-پشم قالین - نصواردهن - از جملهٔ محصولات مهم این علاقه بشمار رفته معدن نمك هم که قریب شهر میباشد سالانه یك مقدار زیاد نمك رابه نقاط دور ونزدیك میفرستد . مردمان شهر تجارت پیشه . دکاندار ، زارع و مالدار بوده . باستثنای طبقهٔ مالد ار دیگران بصورت دائمی به مساکن خودها بودوباش دارند . زراعت این منطقه بیشتر للمی بوده حاصلات مهم آن گندم جو - کنجد - زغر - پنبه - وتنباکو می‌باشد . اشجار وباغات هم به‌تعداد قلیل در قرب وجوار جویها دیده میشود . هوای اندخوی دربهار خوشگوار درتابستان گرم ودر زمستان ملائم‌ودر بعضی اوقات بواسطهٔ وزیدن باد،سرد وتکلیف ده میباشد .

ازاندخوی الی‌میمنه ازقسمت شرقی شهر سرك بطرف جنوب جدا گردیده دربین اراضی سرسبز وشاداب مضافات شهر به‌علاقهٔ قرغان قطع مسافه وبفاصلهٔ (۱۲) کیلو متری اندخوی ازموضع قرم قول به‌بعد سرك سمت خودرا بطرف غرب تغیرداده درآخر آبادیهای قرم‌قول

باراضی شنزاری تصادف ویك کوتل مختصری راهم بسختی قطع نموده یك دشت هموار ولامزروعی سیر می نماید ، که پس از طی تقریباً (٥٤) کیلومتر مسافه از اندخوی از کنار دولت آباد (حکومتی متعلق میمنه) عبور نموده قدری جلوتر باراضی سرسبز وشاداب علاقهٔ شیرین تگاب مصادف میشود. شیرین تگاب بهر دوطرف سرك دارای اراضی مزروعی وباغات متعدد بوده آبادی های زیادی دربین آن دیده میشود . درحصهٔ وسطی این منطقه باطراف عمارات حکومتی دکاکین چندی هم وجود دارد که مسافرین غالباً یك وقت نان خودرا درینجا صرف وبطرف میمنه حرکت می نمایندو بعد ازکمی قطع طریق آبادیها وسرسبزی های این منطقه راعقب گذاشته بریك سلسله کوه و تپه های خورد وبزرگی مواجه وفراز ونشیب چندی راپیموده بالاخره بوادی میمنه ازسمت مشرق داخل وپس ازقطع مسافهٔ اندکی بشهر واصل میشود .

میمنه: - شهر میمنه دریك وادی تنگ محصور بتپه های خاکی واقع شده که عرض وادی بین ۳ الی ٤ کیلومتر تخمین و نواحی شرقی ، شمال وغرب شهر کم درخت وکم جمعیت ولی فراخ بوده آبادیها وسرسبزی های متشتت وپراگنده دیده میشود . مگر سمت جنوب وجنوب مشرقی آن که سرآب وبصورت مستطیلی عرض اندام نموده است سرسبز وشاداب بوده باغات انبوه که دارای میوه های مختلف میباشد دیده میشود . شهر سابقه درداخل حصاری محصور و بداخل آن بازار های تنگ ومسقفی وجود داشته کوچه های آن بی نظم ونسق، خانه های آن عموماً خام کاری یك منزله وبعضاً دومنزله میباشد . درحصهٔ غربی خارج شهر برفراز تپهٔ آثار بالاحصار وقلعهٔ مستحکمی دیده میشود و بطرف غرب این تپه اساس شهر جدیدی طرح گردیده یك سلسله دکانهای پخته کاری، سرای ، گاراج . منازل وعمارات چنددولتی ورعیتی داخل پلان ونقشهٔ مرتبه که اطراف آن خیابانها وباغچه های مختصری هم دارد آباد گردیده عمارات حکومتی، شفاخانه - هوتل - مکتب - پست وتلگراف وبلدیه برقشنگی آن افزوده است .

آب وهوای این منطقه معتدل بوده بهار آن بسیار خوشگوار وتابستان آن نسبتاً گرم وزمستان شدیدی نداشته برف اگر چه می بارد مگر دوامی نکرده درمدت سه و یاچهار روز آب میگردد. درموسم زمستان آسمان اکثراً ازابر پوشیده بوده هوا مرطوب و در ایام بارندگی گل ولای زیاد میباشد. پیشهٔ اهالی شهر دکانداری وفروش اجناس مختلف است مگر مالدار وزمیندار حصهٔ اکثر اهالی راتشکیل میدهد . پوست قره قلی ازصادرات مهم این منطقه بشمار میرود . صنعت چرمگری اینجاجات دارای شهرت زیاد بوده علاوه بر احتیاجات خودها بشهرهای دیگر افغانستان هم مال التجارهٔ مذکور را صادر می نمایند . قسمت بیشتر اهالی لباس خودهارا ازپارچه های پشمی ونخی بافت خودها تهیه نموده گلیم - قالین - قاقمه، موزه- جراب

هوتل میمنه

هوتل اندخوی

ودستکش پشمی از مصنوعات مهم اینجا میباشد. پشم، پت، گوسفند و پوست اشیای مهم صادراتی و گندم، جو، جواری، ماش، پنبه، زغر و کنجد پیداوار نباتی وازمیوه جات خربوزه، تربوز انگور، آلو، زردالو، شفتالو، بهی، سیب، و توت بکثرت میباشد.

میمنه بواسطهٔ که به مقابل خاك شوروی واقع است مرکزیت تجارتی خوبی را هم دارد که از میمنه الی قرقین انتهائی نقطهٔ سرحدی بین افغان وشوروی سرك نیز تمدید وموتور درظرف سه ساعت آنرا طی نموده به قرقین میرسد. درآنجا ادارات سرحدی افغانی پاسپورت مسافرین واموال تجارتی را معاینه واجازهٔ خروج میدهند.

اهالی مزار ومیمنه که ازپهلوی مالداری وملکداری خودها ثروت زیادی را اندوخته اند خیلی متمول، مهمان نواز، جواد و کریم الطبع میباشند. به پهلوانی، اسپ دوانی، نیزه بازی، تیراندازی، بزغاله کشی شوق زیادی داشته دائما بعیش و عشرت وخوشگذرانی وقت خود هارا میگذرانند.

راه بین میمنه وقلعهٔ نوهرات :- منازلیکه ازمیمنه بطرف هرات قطع میگردد آلمار، قیصار، چیچکتو، غورماچ، بوگز، مرغاب وپل مرغابست که روی هم رفته (۳۸۶) کیلو متر را باید ازمیمنه تا هرات قطع نمود. اشخاصیکه آرزوی مسافرت را بهرات داشته باشد از سرك قسمت شرقی شهر شروع به مسافرت نموده بخط مستقیم جانب غرب میرود. پس ازطی (۳) کیلومتر آبادی وسرسبزی میمنه را عقب گذشته بداخل تپه های بلند خاکی به خط معوج پنج کوتل خورد وبزرگ را عبور نموده ۱۸ کیلو متر بعد داخل میدان وسیع وهمواری میگردد که در حصص مختلف آن بصورت پراگنده آبادیها وکشت مندی اهالی باطراف دور ونزدیك سرك بدامن تپه هائیکه این میدانرا احاطه نموده است به ملاحظه میرسد، درحصهٔ وسطی میدان بازار جای آلمار و مقر علاقه داری، عمارت مکتب ویك سلسله دکان های جدید التعمیر دوطرفهٔ سرك جلب توجه عابرین را نموده مسافر میتواند برای استراحت چند دقیقه ونوشیدن چای پیاده گردد. اراضی این منطقه اکثراً کاریزی وللمی بوده ازآب رود کمتر استفاده مینمایند، خربوزهٔ اینجا دارای شهرت ووسعت این میدان در حدود ۱۵×۲۵ کیلومتر مترمربع تخمین شده میتواند.

بعدازانکه میدان را مسافرطی نمود بار دیگر سرك داخل تپه ها وبرجستگیهای بزرگ خاکی قطع مسافه نموده رود بار وکوتل های چندی را قطع وبالاخره ازراه دهنهٔ تنگی موسوم به (هول بلا) باز بیك میدان بزرگی که طول آن شرقاً وغرباً (۳۰) کیلو متر وعرض آن ۲۰ کیلومتر تخمین شده است مصادف میشود. این میدان موسوم به قیصار ونسبت به منطقهٔ

آلمار سرسبز وشاداب تر بوده اشجار و باغات زیاد و آبهای جاری بهر طرف خود دارد . از حیث آب وهوای خوب وداشتن اراضی شاداب این منطقه از مهمترین وخو شگوار ترین علاقه های میمنه بشمار میرود. درحصهٔ وسطی این منطقه به قرب وجوار حکو متی بازار ودکاکین متعددی وجود داشته لوازمات ضروری مسافرین واهالی‌ازبازاراینجا موجودشده میتوانند. قسمت غربی این‌وادی بیك تنگی منتهی واین تنگی که از ۹ کیلو متری قیصار شروع میشود تا فاصلهٔ (۷) کیلومتر کاملاً سرسبز وشاداب بوده رود پرآبی هم از بین آن میگذرد که عرض این تنگی در بعض حصص یك کیلو متر و در بعضی حصص تا (۳) کیلو متر فراخی دارد . به هردوطرف آن بفاصله‌های متناسب آبادیها و منازل اهالی بصورت انبو هی وتنك دیده میشود. درحصهٔ وسطی این دره رباط سرکاری وبازار مختصری هم دیده میشود که این دره را چیچکتو نامیده به حکومتی قیصار مربوط وآب وهوای بسیار سالم وخوشگوار دارد . برعلاوهٔ رود باریکه ازبین دره میگذرد ازجناحین چپ وراست این دره دره های خورد وبزرگ متعددی که آنها را تگاب میگویند به حیث معاون به این رود آب میرسانند ، وهم آبادیهای زیادی بداخل این تگابها دیده میشود. ازرباط جیچکتوبه بفاصلهٔ (٦) کیلو متری دره وسعت را بخود اختیار وبطرف جنوب (۲) کیلو متر دور ازسرك بردامنهٔ کوهی زیارت اصحاب کهف (رح) که یکی از مواضع معروف وآثار متبرك وقیمت‌دار اسلامی بشمار میرود وجوددارد. کهزائرین زیادی همه ساله ازجاهای بسیار دور بانجا آمده درمواسم بهار بجوار این زیارت میله ها وخوشگذرانیها مینمایند .

ازین موضع به بعد بفاصلهٔ (۱۰) کیلو متر در علاقه داری غور ماچ مربوط حکومتی مرغاب ولایت هرات قطع مسافه میشود که شرح چگونگی راه بین مرغاب وهرات قبلاً توضیح گردیده است .

۱۰- حکومتی اعلی بدخشان:

مسافرمحترم‌را تاتالقان (مرکز حکومتی کلان) رسانده ایم که حاجت به تکرار آن نیست حالا اگر سرکی راکه ازتالقان بطرف شرق دربین آبادیها ومزارع راهای پرپیچ وتابی را قطع نموده پیش‌میرود، خط سیر خود قرار دهیم دریك حصهٔ فراخنای دره باراضی همواری موسوم به (دشت روباه) مواصلت مینمائیم که در بین این دشت یك رباط سرکاری وجود داشته ازدکان رباط میتوان انواع خوراکه باب مثل، روغن، تخم، مرغ ، چای ونان وغیره را بدست آورد . ازینجا به بعد بار دیگر سرك بداخل دره های تنگ و راهای معوجی بر خورده کوتلهای چندی را قطع وبالاخره پس از طی تقریباً (۳٦) کیلو متر مسافه مواضع (کلفگان، چنار گنجشکان) راکه‌آبادیهای مختصری هم دارد‌عبورنموده

یکی از مناظر دلچسب حیات ملی در صفحات شمال افغانستان ، منظرهٔ قالین بافی در اندخوی

(رسم بناغلی حفیظ‌الله خان)

بیك درهٔ سرسبز وخرم پر جمعیت موسوم به (مشهد) مرکز حکومتی کشم میرسد . که اعلباً موتور راه بین تالقان و مشهد را در مدت ٦ ساعت طی مینماید .

مشهد :- مرکز حکومتی کشم شامل چند دکان و آبادیهای مختصری بوده باغات فواکه و اراضی سرسبز وشادابی که توسط دریای کشم آبیاری میگردد باطراف آن جالب توجه و خود کشم که نقطهٔ پر جمعیت درین حکومت میباشد بطرف جنوب بفاصلهٔ (١٠) کیلو متر دورتر از اینجا واقعست که یك راه دیگر موتور رو ازین موضع بطرف شمال جدا گردیده خطسیر دریا را تعقیب و به حکومتی رستاق ، چاه آب ، ینگی قلعه (متعلق ولایت قطغن) تمدید یافته است . مگر سرك فیض آباد (مقر حکومتی اعلی) ازین موضع بطرف شرق امتداد یافته پس ازان که آبادیهای علاقهٔ کشم را عبور مینماید بداخل اراضی کوهستانی قطع طریق وراهای پر پیچ وتاب ومعوجی را درین سلاسل کوها پیموده پس از عبور کوتلهای خورد وبزرگ متعددی که مجموعاً (٤٥) کیلومتر مسافه را دربر میگیرد موضع درائم میرسد . که درینجا یك رباط کهنهٔ قدیمی بوده احتیاجات مسافرین ازقرای قرب وجوار آن بخوبی رفع ومسافرین اسپ سوار وپیاده اکثراً میتوانند دریکی از آبادیهای این موضع شب را بگذرانند .

از درائم که بگذریم سرك باردیگر راهای پر پیچی را ازین فراز ونشیب درهها وکوها وکوبچه ها پیموده پس ازطی (١٥) کیلومتر مسافه بیك سطح مرتفع صعود مینماید. این سطح مرتفع عبارت از «ارگو» بوده دربین آن آبادیهای مختصری بصورت پراگنده دیده میشود که درحصهٔ وسطی این سطح مرتفع یك رباط موجود و مسافرین اغلباً بعد تناول طعام چاشت به مسافرت خود دوام داده بعد عبور از کوتل (ریزه کان) بطرف وادی فیض آباد سرازیر میشود . از فراز کوتل الی فیض آباد تقریبا (١٢) کیلومتر مسافه وقسمتی ازین راه نشیب دار واخیراً هموار گردیده پس از عبور ازپل خشتی که بر دریای کوکچه تعمیر گردیده است از سمت جنوب داخل شهر فیض آباد میگردد .

فیض آباد :- مرکز حکومتی اعلی بدخشان در یك موضع پستی واقع گردیده است که چهار اطرافش را کوهای بلند احاطه وآسمان بسیار تنگی را دارا بوده دریای کوکچه از بین آن میگذرد که بواسطهٔ پایان ماندن آب دریا از سطح زمین اراضی دو طرفهٔ آن استفادهٔ لازمه ازآب دریا نتوانسته توسط آبیکه از نهرهای کوچك دره های مجاور سرازیر میشود اکثر حصص اراضی سیر آب و قسمت بیشتر اراضی للمی کاری میباشد ، در شهر عمارات باصول قدیمه بوده کوچه ها و بازار های بی ترتیب دکانهای مواد خوراکه، پوشاکه وکسبه کار هرصنف کم و بیش دیده میشود . فعلا به اصلاحات بلدی آغاز وعمارات چندی

از زیباك راهای مختلف ومتعددی بطرف چترال میرود که سوداگرها برای حمل ونقل مال التجارهٔ خود هااهالی زیباك رااجرت راده آنها بارهای شان راا کثراً بهپشت خودها بار کرده بهچترال که تقریباً (۳۰) کیلومتر فاصله دارد میرسانند .

۲- بهارك : - بفاصلهٔ تقریبا (۳۰) کیلو متر به جانب مشرق فیض آباد واقع است سرك موتور رو در کنار دریای کوکچه ممبر آب را تعقیب و به اراضی هموار قطع مسافه نموده در اکثر حصص دوطرفهٔ دریا آبادیها ومزارع که دربین آنها اشجار مثمرو غیر مثمرو بعضی باغات کوچك دیده میشود عبور نموده بالاخره بوادی مثلث نما که شاداب وسر سبز بوده دارای باغات واشجار زیادی میباشد واصل میشود. درحصهٔ مابینی این وادی بفاصله سه صدقدمی دریاعلاقه داری بهارك بریك سطح مرتفع واقع وباطراف آن یك بازار مختصری دیده میشود. این منطقه پر جمعیت بوده مکتبی هم درنفس خوددارد. اراضی این منطقه توسط سه آبی که ازسه درهٔ چاکران، زرد یواز جانب شرق وجرم از جهت جنوب داخل این وادی میگردد آبیاری، وپیداوار مهم نباتی این علاقه را گندم - جو- جواری - شاخل - مشنگ- باقلی - زغر- ومیوه جات از قبیل ناك - سیب - توت - انگور- زرد آلو- وآلو - که ناك وسیب آن معروف ترین میباشد تشکیل میدهد . خانهای اهالی عموماً چوب پوش یك منزله وبعضاً دو منزله بوده وپیشهٔ آنها زراعت وکمی هم مالداری میباشد . اراضی اینجا ابی وللمی کاری کمتر است .

۳- جرم :- مرکز حکومتی وبفاصله تقریبا (۱۵) کیلو متری بطرف جنوب شرق بهارك واقع بوده سرك موتررو بانجا تمدید ومعبر آب دریای کوکچه را تعقیب نموده مسافر آبادیها وباغات متعددو بسیطی رابدوطرف دریا بفاصله های مختلف می بیند که اخیراً درحصهٔ فراخ ای دره سرسبزی ها وآبادیهای مرکز جرم مواصلت واز زحمت مسافرت خلاصی می یابد. جرم دارای اراضی وسیعه ودو رسته بازاریست که عموداً یکدیگر را قطع وچهار سوقی ازتقاطع آنها بوجود آمده است اهل هر کسبه دران کم وبیش دیده میشوند. زمین های این منطقه حاصل خیز وباغات کثیری داشته هرقسم میوه جات به پیمانهٔ وسیعی میسر میگردد . ازحیث داشتن آب وهوای لطیف آبشار ها ومناظر قشنگ طبیعی بهترین موضع بدخشان میباشد. برعلاوهٔ اینها در کوهای قرب وجوار این علاقه خصوصاً در منطقهٔ بین خاش وفیض آباد جنگلات پسته وزرشك برفراز کوها وتپه هابه مشاهده میرسد . (خاش یك درهٔ باطراوتیست بهجنوب مغرب جرم که بفاصله تقریبا (۱۵) کیلومتر ازجرم واقع میباشد) .

٤- شغنان : - بشمال فیض آباد آبادی آخرین بدخشان میباشد که راه پیاده رو واسپ سوار بوده هنوز سرکی بانطرف کشیده نشده است راه پیادهرو ابتداء بطرف بهارك پیشرفته بفاصلهٔ تقریبا (۳) کیلومتر بین بهارك وفیض آباد راه بطرف شمال داخل درهٔ

تنگی گردیده تافاصلهٔ تقریبا (٦) کیلو متر راه معوج ولی هموار را پیمو ده بپای کوتل (بام دره) میرسد . ازپای کوتل تافرازآن که تقریبا (٦) کیلو متر مسافه دیگر راد ربرمیگیرد راه‌خیلی پرپیچ وتند بوده بصرف زحمت زیاد طی‌میشود. از فراز کوتل تا مسافهٔ تقریبا (٣) کیلو متر نشیب کوتل بهمین ترتیب طی و درپای آن طرف کوتل بیك دشت وسیع و اراضی چمن زاری منتهی میشود که این دشت رادشت شیوه نامیده تقریبا (٦) کیلومتر دریکنیم کیلومتر دارای وسعت وتپه های سرسبز وکم ارتفاع این خطه را احاطه نموده چمن مذکور باتپه های مجاورآن یك چراگاه وسیعی راتشکیل میدهد که درموسم تابستان ، مردم مالدار کوچی به تعداد زیاد بامالداری خودها درآنجا آمده مال های خود رابرای چرا میگذارند. درقسمت اخیر این دشت راه دربین تپه های خورد وبزرگ سرسبزی سیر نموده پس از طی مسافهٔ تقریبا (١٨) کیلومتر دیگر بیك آبادی مختصری موسوم به(پیر نخچیر)مواصلت مینماید. وغالبا مسافرین شبرادرین موضع بسرآورده ازپیر نخچیر سرك استقامت خودرا بطرف شرق تغیر داده پس ازطی مسافهٔ تقریبا (٩) کیلومتربه کول شیوه که معروف به (حوض بدری‌جمال) یا دریاچهٔ شیوه میباشد مواصلت مینماید .

دریاچهٔ شیوه که باستقامت شرقی وغرب واقع گردیده است راه عمومی هم ازکنار چپ کول عبور ودرحصهٔ وسطی کول سرك بطرف شمال میل نموده بعد از مسافهٔ (٤) کیلومتر راه دیگری بپای کوتل موسوم به (غار جبین) میرسد . این کوتل نسبت به کوتل بام دره هموار وملائم‌تر بوده کاملا سنگلاخ میباشد. ازپای کوتل‌تاحصهٔ بالائی آن تقریبا(٣) کیلومترراه تخمین واز فراز کوتل تاتقریباً ٦ کیلومتر راه دیگر نشیب آنطرف کوتل بوده بالاخره بیك تهانهٔ ژاندارمه محافظ کوتل‌میرسد که درقرب‌وحوارآن تهانه بعضی قریه‌جات وآبادیها به مشاهده پیوسته‌غالباً مسافرین شب‌را درینجا استراحت مینمایند . ازتهانه به بعد سرك نشیبی باقی مانده کوتل‌را که کاملا سنگلاخ میباشد پیموده پس ازقطع تقریباً (٧) کیلومتر مسافه آبادیهای متعددی را یکی بعد دیگر به جلوخود مشاهده و درنتیجه به شغنان مواصلت مینماید .

شغنان یك وادی سرسبزیست که باستقامت شرق وغرب واقع بوده دریای پنج از بین این میگذرد . واین دریاحد فاصل بین مملکتین شوروی وافغان محسوب و درکنارآن آبادیهای متعدد افغانی در فاصلهٔ یك الی دوکیلومتر و به مقابل‌آن آبادیهای حصهٔ شوروی نظیر آن دیده میشود . آب وهوای این منطقه نسبت به‌بهارك وجرم سردتر بوده گندم ، جو، جواری باقلی، زغر ومیوه‌جات، زردآلو، آلوچه، توت، سیب، ناك که یك‌قسم ناك آنرا (مرغابی‌ناك) می نامند شهرت زیاد دارد . زمین زراعتی درین منطقه کم واهالی آن نسبتا بی‌بضاعت بوده امرار حمات خودهارا بخوردن توت تازه وخشك‌وآش باقلی ولبنیات مینمایند. این علاقه مربوط

حکومتی زیباك وادارهٔ کمیساری وجود داشته دارای چند دکان مختصر یست که ضروریات اهالی را تهیه مینماید ، صنعت آنها عبارت ازچکمن، دستمال گردن ، جراب، دستکش ، کلاه وشال پشمی ویشمی است .

را های دیگریکه بواشکاشم ، واخان ، وپامیر وغیره جاهامی رود چون تماما را های کوهی وصعب المروراست درصورتیکه مسافرمحترم آرزوی سیاحت آنجاهارا داشته باشد در فیض آباد برای رفتن به آنجا ها پیش بین گردیده باراه بلد های وطنی که درین چنین مواضع با مسافرین همسفر میگردند بسیاحت ادامه خواهند داد.

ج:- مسافر عزیز ما که شاید باین تشریحات مختصر موفق خواهند گردید یك دورهٔ مفصل شهر های افغانستان را موفقانه به انجام برسانند ، اینك هرگاه برای مزید معلومات شان جدول ذیل را هم درج راهنمای خود بداریم ، یقین داریم خالی از فائده نخواهد بود :

جدول فواصل معابر افغانستان به حساب کیلومتر :-

هژدهم، بیبلیو گرافی افغانستان:

اگرچه ریاست مطبوعات درنظرداشت بیلوگرافی مفصل افغانستان را درساحهٔ نشریات خود بگذارد مگرچون ترتیب واشاعهٔ آن وقت کافی بکار داشته باین زودیها در دسترس ارباب ذوق آن درآمده نخواهد توانست ازان رومسافرین محترم که به لسان فرانسوی مهارت ویا آشنائی داشته باشند میتوانند بیلوگرافی مشرح افغانستان را(Bibliographieanalytiquede Afghanistan) که ازاثر بناغلی دکتور محمد اکرم خان فارغ التحصیل فرانسه ودارای ۵۰۰ صفحه ودرحدود دوهزار کتب ورسائل ومقالات راجع بافغانستان را نام برده بلسان فرانسوی در پاریس بهطبع رسانیده اندازملاحظه بگذرانند.

نوزدهم، معلومات متفرقه:

راهنمای افغانستان چون اکثراً تحت مطالعهٔ ذوات خارجی که آرزوی مسافرت را بافغانستان دارند می افتد اولتر ازهمه معلوماتیراکه غالبا طرف احتیاجات زائرین محترم واقع میگردد باید بنگاریم :

۱- قواعد مسافرت بافغانستان :

الف - اصول اخذ ویزا : هر شخصیکه آرزوی مسافرت را بافغانستان داشته باشد اولا ضروریست دارای پاسپورت تابعیت مملکت خویش بوده ویزهٔ افغانی را میتواند از نمایندگان افغانی درخارج درمقابل تادیهٔ حق الویزه حاصل وحین وصول بسرحدات افغانی نقطهٔ سرحدی را که نمایندگان افغانی برایش معین نموده اند نقطهٔ ورود خود بخاك افغانستان دانسته در رسیدن بانجا (یا میدان طیارهٔ افغانی) پاسپورت خودرا بهسرحددار (وقوماندانی طیارهٔ افغانی) ارائه وبعد ملاحظه شدسرحدداری که حق ورودرا به خاك افغانی حاصل مینمایند به مسافرت خود دوام داده حین رسیدن بشهر یامرکزیکه خواهش داشته باشند بلا فاصله درظرف ٤٨ ساعت بدائرهٔ نظمیهٔ آن شهر رفته ورقهٔ اقامت حاصل نمایند. واگر در هوتل حکومتی ویاسرای ها آرزوی اقامت را داشته باشد مدیر هوتل و سرایدار ها مسئول اجرای این چنین وظائف میباشد . هکذا حین خروج از افغانستان مسافرمحترم باید ویزای خروج را ازادارهٔ امنیه حاصل وحین رسیدن به سرحدافغانی بعد ارائهٔ پاسپورت بهسرحدداری حق خارج شدن را ازخاك افغانستان حاصل نموده میتواند .

ویزای خروج وتذکرهٔ اقامت را یکسان داده میشود .

ب - اصولات گمرکی :- اسباب ولوازمات مسافرت یکنفر سیاح خواه به افغانستان داخل ویا خارج میشود از قبیل بستره ، پوشاکه ولباس بقدر ضرورت اشیای خوراکه وظروف طبخ از رسومات گمرکی معاف میباشد. تورید کتاب ، روزنامه ، مقالات نگاشته شده ویامطبوع تصاویر ، تابلوها ، پوستکارد ها و تمام این قبیل اشیائیکه باعث اخلال امنیت یا بر خلاف دساتیر اسلامی و برضد و منافی اخلاق قبول شدهٔ مملکت شناخته شود شدیداً ممنوع و تورید همه انواع سمییات ، تریاك ، مورفین ، کوکائین . مشروبات الکلی و دیگر اشیای مخدره و نشه آور، گوگرد ، ... دی و اشیای مختلفهٔ دیگریکه سامان تجملی شناخته شده است منع میباشد . تورید اسلحه ، جبه خانه و رنگها نیز مستلزم تحصیل اجازه نامه های مخصوصه میباشد .

هکذااخراج و صدور اسپ - گوسفند- قاطر - گاو- تازی (سگ شکاری) طلاء ونقرهٔ مسکوك وغیر مسکوك همهٔ انواع و اشیای عتیقه از قبیل بتها - مجسمهها - تابلوهاء نقاشی‌ها - رسمها - کتب خطی - شمشیر - کمان، تفنگ چقماقی-وغیره پیداوارزراعتی از قبیل گندم - آرد - جو - برنج نیز ممنوعست .

۲ - نرخ وقیمت اشیا :-

اگر چه نرخ و قیمت اشیا همواره در تغیر و تبدل است ولی برای اینکه یك معلومات عمومی به سیاحین محترم داده باشیم گفته میتوانیم روی همرفته نرخ وقیمت اشیا در افغانستان نسبت به اکثر ممالك ارزانتر و ازین سبب زندگانی در افغانستان خیلی سهل و آسان میباشد . میوه های این مملکت عموماً در تمام فصول سال بصورت خشك وتر دردکانها بفروش رسانیده میشود، که در فصل، میوه به قیمت ارزانتر و بعدها به قیمت گرانتر دست گیری مینماید .

۳- کرایهٔ مسافرت :-

اگر چه موتورهای متعلق به شرکت سرویس که بغرض تسهیلات مسافرت بداخل مملکت در تحت اصولات منظم ومکملی در تمام نقاط موتور رو مملکت رفت وآمد داشته و یك تعداد مسافرین میتوانند ذریعهٔ موتور های مذکور به هر نقطهٔ که بخواهند مسافرت نمایند علاوتا لاریها و موتور های خصوصی نیز دائمادردسترس استفاده موجود شده میتوانند ، که ما درینجا تنها فهرست موتورهای متعلق شرکت سرویس را که به نقاط مختلف مملکت در گردش اند ذیلا برای استفادهٔ مسافرین محترم با روزهای حرکت و پول قیمت تکت یك نفر را با مقدار سامانیکه باخود بر داشته میتوانند مینگاریم :

شماره	تفصیلات	روزهای حرکت سرویس	مسافه راه	قیمت تکت نفری سواری پول	افغانی	ملاحظات
۱	از کابل الی مزارشریف	روزهای یکشنبه دوشنبه سه شنبه وپنجشنبه	۶۲۱ کیلومتر	۰ /	٤۵	یکنفر باندازهٔ دونیم سیر وزن را رایگان باخود برده وعلاوه از آن فی سیر ۹ افغانی کرایه تعین گردیده
۲	ازمزارشریف الی کابل	« « «	« «	۵۰ /	۵۲	« « « ۱۱/۲۵
۳	از کابل الی خان آباد	شنبه ٤ شنبه	۵۱۸ «	۵۰ /	۳۷	« « « ۷/۵۰
٤	از خان آباد الی کابل	شنبه وسه شنبه	« «	۰ /	۶۰	« « « ۹/۰۰
۵	از کابل الی قندهار	یکشنبه سه شنبه ٤ شنبه وپنجشنبه	۵۱۵ «	۵۰ /	۵۲	« « « ۷/۵۰
۶	از قند هار الی کابل	« « «	« «	«	«	« « « « «
۷	از کابل الی پشاور	شنبه دوشنبه ٤ شنبه	تقریباً ۲۷۰ «	۷۵ /	۳۳	« « « « «
۸	از پشاور الی کابل	جمعه ۲ شنبه ٤ شنبه	« «	آنه ۱۸ /	۷ کلدار	« « ۶ کلدار
۹	از کابل الی جلال آباد	شنبه ۲ شنبه ٤ شنبه	۱۸٤ «	۵۰ /	۲۲ افغانی	« ۳/۷۵ ـ افغانی
۱۰	از جلال آباد الی کابل	شنبه ۳ شنبه ۵ شنبه	« «	« «	«	« « ۵۰/ ٤ «
۱۱	از کابل الی گردیز	۲ شنبه ٤ شنبه	۱۲۲ «	« /۱۳	«	« « ۲/۲۵ «

شماره	تفصیلات	روزهای حرکت سرویس	مسافهٔ راه	قیمت تکت نفری سواری پول افغانی	ملاحظات
۱۲	از گردیز الی کابل	۳شنبه ۵شنبه	۱۲۲ کیلومتر	۱۳/	یکنفر باندازهٔ دو نیم سیر وزن را رایگان باخود برده میتواند علاوه از ان فی سیر ۳/۷۵ افغانی بپردازد
۱۳	از مزار شریف الی میمنه	پنجشنبه	۳۳۸ »	۴۸/۷۵ »	» ۹/۰ » »
۱۴	از میمنه الی مزارشریف	یك شنبه	» »	» » »	» ۹/۰ » »
۱۵	ازمزارشریف الی اندخوی	پنجشنبه	۱۹۸ »	۳۰/۰ »	» ۶/۰ » »
۱۶	از اندخوی الی مزارشریف	دوشنبه	» »	» »	» » » »
۱۷	از مزارشریف الی شبرغان	پنجشنبه	۱۳۵ »	۲۶/۲۵	» ۳/۰ » »
۱۸	ازشبرغان الی مزار شریف	دوشنبه میگذرد	۱۳۰ »	۲۶/۲۵	» ۹/۰ » »
۱۹	ازمزار شریف الی اقچه	پنجشنبه	۹۶ »	۲۲/۵۰	» ۳/ » » »
۲۰	ازاقچه الی مزارشریف	دوشنبه	» »	» »	» » » » »
۲۱	ازاندخوی الی میمنه	جمعه	۱۴۰ »	۲۶/۲۵	» » » » »
۲۲	از میمنه الی اندخوی	یکشنبه	» »	» »	» » » » »

شماره	تفصیلات	روزهای حرکت سرویس	مسافهٔ راه ۵۷ / کیلومتر		قیمت تکت سواری نفر پول	افغانی			ملاحظات
۲۳	از کابل الی پل خمری	به راه خان آباد شنبه ٤ شنبه، به راه مزار شریف یکشنبه ۳ شنبه ٤ شنبه و پنجشنبه	٤۰٤	«	۵۰ /	۳۷			یکنفر باندازهٔ ۲ و نیم سیر وزنرا رایگان باخود برده میتواند وعلاوه از آن فی سیر ۳ افغانی بپردازد
۲٤	از پل خمری الی کابل	از راه خان آباد شنبه ۳ شنبه از راه مزار شریف ۲-۳-٤ شنبه، جمعه	«	»	»	»	»	»	»
۲۵	از قندهار الی چمن	یکشنبه و ۵ شنبه	۹۹	»	۲۵	۲۰	»	»	»
۲٦	از چمن الی قندهار	۲ شنبه جمعه	»		»	»	»	»	»
۲۷	از قندهار الی هرات	۳ شنبه و جمعه	٦٤۷	«	۰	۰	«	۹	»
۲۸	از هرات الی قندهار	شنبه و ۳ شنبه	«	»	۵۰	٦۷	»	»	»
۲۹	از قندهار الی فراه	۳ شنبه و جمعه	۳۷۸	»	۰	٤۵	»	۳	»
۳۰	از فراه الی قندهار	یکشنبه و ٤ شنبه	«	»	»	»	»	»	»
۳۱	از هرات الی فراه	شنبه و ۳ شنبه	۲۷۰	»	»	»	»	»	»
۳۲	از فراه الی هرات	٤ شنبه و ۳ شنبه	«	»	»	»	»	»	»
۳۳	از جلال آباد الی کجه	شنبه و ۳ شنبه	....		۵۰	۱٦	»	۲	»
۳٤	از کجه الی جلال آباد	یکشنبه و ٤ شنبه	....		»	»	»	»	»
۳۵	از جلال آباد الی اسمار	سه شنبه و ۵ شنبه	۵۷	»	۷۵	۲۷	»	۳/۷۵	»
۳٦	از آسمار الی جلال آباد	چهار شنبه و جمعه	۵۷	»	۷۵	۲۷	»	»	»
۳۷	از هرات الی یوسف آباد	یکشنبه و پنجشنبه	۱۷٤	»	۵۰	۲۲	»	۳	»

شماره	تفصیلات	روزهای حرکت سرویس	مسافهٔ راه	قیمت تکت نفری سواری (پول)	(افغانی)	ملاحظات
۳۸	از یوسف آباد الی هرات	دوشنبه و جمعه	۱۷۴ کیلومتر	۵۰	۲۱	یکنفر باندازهٔ ۲ نیم سیر وزنرا رایگان باخود برده میتواند وعلاوه از آن فیسیر ۳. افغانی بپردازد
۳۹	ازهرات الی اسلام قلعه	یکشنبه و پنجشنبه	۱۲۰ »	۰	۱۵	» ۲۵ / ۲ »
۴۰	از اسلام قلعه الی هرات	دوشنبه و جمعه	» »	»	»	» » »
۴۱	ازهرات الی زورنگک	دربین راه است	۰ ۰	۲۵	۱۱	» ۰ / ۲ »
۴۲	از زورنگک الی هرات	» » »	۰ ۰	»	»	» » »
۴۳	از اندخوی الی شبرغان	دوشنبه میگذرد	۶۵ کیلومتر	»	»	» » ،
۴۴	از شبرغان الی اندخوی	پنجشنبه میگذرد	» »	»	»	» » »
۴۵	ازاندخوی الی آقچه	دوشنبه	» ۱۰۲ »	۵۰	۲۲	» » »
۴۶	از اقچه الی شبرغان	پنجشنبه	» ۵۰ »	-	۹	» » »
۴۷	ازشبرغان الی آقچه	دوشنبه	» » » —	»	»	» » »
۴۸	ازمیمنه الی آقچه	یکشنبه	۲۴۲ »	۷۵	۳۳	» » »
۴۹	از آقچه الی میمنه	پنجشنبه میگذرد	» » »	»	»	» » »
۵۰	ازمیمنه الی شبرغان	یکشنبه	۲۰۵ »	۵۰	۲۲	» » » »
۵۱	ازشبرغان الی میمنه	پنجشنبه میگذرد	» » »	»	»	» » »

نوت: در صورت تغیر وتبدیل او قات مسافرت که شرکت سرویس مجبور است بجرائد نشر ومسافرین را ازموضوع مسبوق گرداند مادرینجا برای مسافر محترم تنها اندازهٔ پول قیمت تکت را توضیح نمودیم علاوتا مسافر محترم میتواند توسط مدیر هوتل و سرای دارها هم موضوعرا تلفوناً از شرکت سرویس معلومات نماید. سرویس های شهری که به نقاط مختلف شهر کابل روزانه به اوقات معینه در رفت وآمد می باشند، حاجت به تشریح آن نیست ومسافرمحترم میتواند در ستاسیون آن از چگونگی حرکت سرویس ها معلومات بگیرند.

٤ هوتلها :

درکابل علاوه برهوتلها وچایخانه‌های خصوصی هوتل بزرگ حکومتی بنام (هوتل کابل) دربهترین موقع شهر دائراست درین هوتل مسافر تمام وسائل راحت را میبابد. مصارف هوتل بدو حصه منقسم است :

کراهٔ اطاق ومصارف خوراکه . که ما ذیلا برای مزید معلومات مسافرین محترم به شرح آن می پردازیم :

کراهه اطاق :

درجه اول در ۲۴ ساعت	۳۳ - افغانی
درجه دوم » » »	۲۲ - »
» سوم » » »	۱۶ / ۵۰ - »

هرگاه مهمان بهوتل وارد و به کتاب دخول و خروج امضاء مینماید از ۲۴ ساعت اگر کمتر بماند و خارج شود همان کراهٔ فوق از نزدش گرفته میشود .

مصارف حمام بعهدهٔ خود مهمان میباشد .

خوراکه باب :

طعام اروپائی فی نفر ۱۵ افغانی برای یک وقت .

ناشتا (برکفاست) باپارچ فی نفر ۷ افغانی

(برکفاست) بدون پارچ فی نفر ۵۰ ۵ افغانی .

مار ننگ تی (چای صبح) فی نفر ۲ افغانی

چای عصر فی نفر ۱/۵۰ افغانی

کراهه اطاق درهوتلهای اطراف درمدت ۲۴ ساعت عموما ۱۰- افغانی ودرقندهاردرجه اول ۱۵ افغانی درجه دوم وسوم ۱۰ افغانی ودر بامیان درجهٔ اول ۲۰ افغانی درجهٔ دوم ۱۵ افغانی ودرجه سوم ۱۰ افغانی میباشد .

خوراکه نظر بفرمایش ماقبلی مشتری ازطرف هوتلهای اطراف طبخ وفیصد ۲۵ مفاد هوتل افزوده وازمهمان اخذ میشود. کدام نسبت ندارد واگر ازطرف مهمان قبلا فرمایش طعام داده و بهوتل رسیده نمیتواند که طعام را صرف بدارد منتظم هوتل نظر به اطلاعیکه طعام رابخته است پول قیمت آنرا از مهمان اخذ خواهد نمود .

٥ - تقویم و وقت در افغانستان :

تقویم افغانی بمبداء هجری برقرار است که این سنه از هجرت پیغمبر (علیها لصلوات

والسلام) ازمکهٔ مکرمه به مدینهٔ منوره حساب شده است. که در آن وقت سنه عیسوی ٦٢٢ بود. حساب آن دو قسمت یکی حساب ازروی گردش ماهتاب ودیگرسال شمسی. سال شمسی منتظم ترین حساب تقویمی دنیااست. اماسال قمری چون حرکت مهتاب بدور زمین اساس آنست از سال شمسی ده روز کمتر وسال آن دردورانست ازین حیث سال شمسی درامور رسمی وسال قمری درامور مذهبی اساس قرار گرفته است، که تشریحات ذیل برای مسافر محترم تحریرات مارا ابت کرده خواهد توانست،

الف : ماهای شمسی وتعداد روز های آن وتصادف اول ماه باروز های عیسوی :

١ - ماه حمل	٣١ روز	که مطابقت میکند با	٢١ مرچ
٢ - ماه ثور	« «	« « «	٢١ اپریل
٣ - ماه جوزا	٣٢ روز	« « «	٢٢ می
٤ - ماه سرطان	٣١ روز	« « «	٢٣ جون
٥ - ماه اسد	٣١ روز	« « «	٢٤ جولائی
٦ - ماه سنبله	٣١ روز	« « «	٢٤ اگست
٧ - ماه میزان	٣٠ روز	« « «	٢٤ ستمبر
٨ - ماه عقرب	٣٠ روز	« « «	٢٤ اکتوبر
٩ - ماه قوس	٢٩ روز	« « «	٢٣ نوامبر
١٠ - ماه جدی	٢٩ روز	« « «	٢٢ دسامبر
١١ - ماه دلو	٣٠ روز	« « «	٢٠ جنوری
١٢ - ماه حوت	٣٠ روز	« « «	١٩ فروری
	جمله ٣٦٥ روز		

ب - اسامی ماهای قمری باتعداد روز های آن :

محرم الحرام	٣٠ روز
صفرالمظفر	٢٩ روز
ربیع الاول	٣٠ روز
ربیع الثانی	٢٩ روز
جمادی الاول	٣٠ روز
جمادی الثانی	٢٩ روز
رجب المرجب	٣٠ روز
شعبان المعظم	٢٩ روز
رمضان المبارك	٣٠ روز
شوال المکرم	٢٩ روز
ذیقعدة الحرام	٣٠ روز
ذیحجة الحرام	٢٩ روز
جمله	٣٥٥ روز

فرق بین سال شمسی وقمری ١٠ روزاست .

تقویم هائیکه ازطرف منجم درآوائل هرسال‌شمسی ترتیب میشود درآن ماهای شمسی و قمری رابا مطابقهٔ آن باما های عیسوی نشان میدهد .

وقت : نصف‌النهار درکابل از وقت نصف‌النهار (گرین ویچ) چهار ونیم ساعت پیشتر است. یعنی اگردر لندن وپاریس ساعت (۱۲) چاشت روزباشد درکابل ساعت ٤ ونیم بعد از ظهراست. ووقت کابل باپاکستان و هندوستان تقریبا یک ساعت تفاوت دارد . مسافرییکه درسرحد افغانی داخل میشود باید ساعت خودرا یک ساعت پس ببند از دنابا وقت معمولهٔ کابل مطابقت داشته باشد. علاوتا چون درداخل مملکت هم تفاوت جزئی دروقت میباشد جدول ذیل میتواند مسافر محترم را در اوقات وجاهای مختلف مساعدت ومعاوفت نماید. یعنی اگر :

در کابل ساعت ۱۲ باشد	در غزنی دقیقه	٥٦ - ۱۱ ساعت است
» » » » »	» قندهار	٤۸ - ۱۱ » »
» » » » »	» هرات	۲۹ - ۱۱ » »
» » » » »	» بلخ	٥۲ ۱۱ » »
» » » » »	» جلال آباد	٤ - ۱۱ » »
» » » » »	» غوریان‌هرات	۳۰ - ۱۱ » »
» » » » »	» کوتل‌خاواك	٥٦ - ۱۱ » »
» » » » »	» میمنه	٤۸ - ۱۱ » »

٦ - درجهٔ حرارت و مقدار بارندگی بحساب سانتی گراد و ملیمتر :

جنوری	حد اکثر	٤ / ۸	حد اقل	٤ / ۲۱	مقدار بارندگی	۱۱٥/٤ (جدی
فروری	» »	۱۲/٥	» »	۱۳/۲	» »	۳۹/۰ (داو
مارچ	» »	۲۳/٦	» »	٤/٥ -	» »	٤۸/۲ (حوت
اپریل	» »	۲۹/۸	» »	۳/٥ -	» »	۱۷/۲ (حمل
مای	» »	۳۱/٦	» »	۱/٤ -	» »	(ثور
جون	» »	۳۸/۱	» »	۱/٥ -	» »	(جوزا
جولائی	» »	۳۸/٥	» »	٦/۳ -	» »	(سرطان
اگست	» »	۳٥/۹	» »	٥/۰ -	» »	٤/۰ (اسد
سپتمبر	» »	۳۱/۳	» »	۰/۱ -	» »	(سنبله
اکتوبر	» »	۳۲/٤	» »	٦/٥ -	» »	۰/۰ (میزان
نوامبر	» »	۲۰/٥	» »	۱۳/۲ -	» »	(عقرب
دسامبر	» »	۱۲/۹	» »	۲۳/۱ -	» »	۲۱/۷ (قوس

جدول‌فوق ازروی ریکاردسال۱۹٤٦ گرفته شده‌شاید برای‌مطالع‌محترم مایك‌فکری‌داده بتواند،

۷ - اجرت مخابرات پوستی تلگرافی و تلفونی :-

الف : اجرت مخابرات پوستی .

نرخنامهٔ محصولات پوستی داخلهٔ افغانستان:

انواع ارسالات	واحد وزن به گرام	محصولات پول افغانی - وزن	حد انتهائی اندازه
۱ مکاتیب :			جمله طول - عرض وضخامت ۹۰
وزن اول برای منطقهٔ بلدیه	۵ گرام	۱۵	پنجصد گرام سانتیمتر بدون آنکه بزرگترین
« « « خارج بلدیه	«	۳۵	اندازه از ۶۰ سانتیمتر تجاوز کنند بصورت اوله طول ودو دفعه قطر ۱۰۰ سانتیمتر بدون آنکه بزرگترین اندازه از ۸۰ سانتیمتر تجاوز کنند .
۲ کارت های پوستی :			
ساده (منطقهٔ بلدیه)		۱۰	
« (خارج بلدیه)		۲۰	اکثر : ۱۵×۱۰/۵ سانتیمتر.
جوابی (منطقهٔ بلدیه)		۲۰	اقل : ۱۰ × ۷ سانتیمتر .
« (خارج بلدیه)		۴۰	
۳ اوراق کار :			
وزن اول	۵۰ گرام	۲۰	عیناً مطابق مکاتیب .
هر وزن اضافی	۵۰ گرام	۳۵	بیست یك کیلو گرام مطبوعاتیکه بصورت سرباز
۴ مطبوعات :	۵۰ گرام	۲۵	دو کیلو گرام بشکل کارتهای قات شده
جراید ومجلات :	فی نسخه	۲	(منفصل وشیرازه شده سه کیلو گرام) وغیر آن فرستاده شود اندازهٔ آنها مطابق حداقل کارتهای پوستی می باشد .
۵ نمونه های مال التجاره :			
وزن اول	۵۰ گرام	۵۰	پنجصد گرام
هر وزن اضافی	۵۰ گرام	۲۵	
۶ علایم برجسته کورها :	یك هزار گرام	۲۵	پنج کیلو گرام
۷ پسته های کوچك :			
برای وزن اول	۵۰ گرام	۳۵/ ۱۲ کیلو گرام	
وزن اضافی	۵۰ گرام	۵۰	
۸ پارسلات پستی :			
برای وزن اول	یك کیلو گرام	۷	بیست کیلو گرام در خطوطیکه پسته ها ذریعهٔ موتر حمل ونقل می شوند تا دو کیلو گرام پذیرفته می شود .
هر وزن اضافی	یك کیلو گرام	۴	

بقیه نرخنامهٔ پوستی داخله افغانستان

انواع حقوق پوستی	قیمت پول	قیمت افغانی	ملاحظات
۹ محصول سفارشی :	۳۵		درصورت سفارشی مراسلات متذکرهٔ فقرات ۱- الی ۷ اضافه واخذ شود .
۱۰ محصول جوابی :	۳۵		درصورت جواب طلب برعلاوه محصولات متذکره فقرات ۱-الی ۷ و برعلاوه محصول سفارشی اخذ شود .
۱۱ محصول فوری :	۲۰	۱	فی مرسوله
۱۲ محصول ورقهٔ تحقیقیه :	۲۰	۱	فی مرسوله سفارشی
۱۳ محصول باربندی :	۲۰	۱	فی پارسل - در صورتیکه پارسل تجدید لفافه شود .
۱۴ محصول توزیع پارسلات :	۳۵	۲	درصورتیکه پارسل و پاسته‌های کوچک به منزل مرسل الیه توزیع شود .
۱۵ محصول اطلاعیهٔ عدم توزیع :	۰	۰	درصورت اطلاع ذریعهٔ محصول پوستی وذریعهٔ تیلگراف محصول تیلگرافی وذریعهٔ تیلفون محصول تیلفونی از مرسل اخذ شود .
۱۶ قیمت تاوان مراسلات سفارشی درصورت مفقودی :		۳۵/	فی مراسله
۱۷ قیمت خریطه های پوستی			
الف - خریطهٔ خورد		۱۵	
ب - « متوسط		۲۰	فی خریطه
ج - « کلان		۲۵	
۱۸ کمی تکت پیرنگ :		۵۰	فی مراسله ازشخص وظیفه‌دار مسئول اخذ می شود .
۱۹ صندوقچهٔ مقفل پستی :		۵	در صورتیکه مکتیب توسط اشخاص رعیتی حمل‌ونقل داده شوند ازمرسل آن ده افغانی واز حامل آن بیست افغانی مرسوله اخذ میشود .

نرخنامهٔ محصولات پوستی صادره به ممالك خارجه:

انواع مراسلات پوستی	واحد وزن به گرام	محصولات پول افغانی		حدود انتهائی وزن	اندازه
۱ مکاتیب					طول، عرض وضخامت جمله
وزن اول	۲۰ گرام	۲۵	۱	۲	نود سانتیمتر بدون آنکه
هر وزن اضافی		۷۵	.	کیلو گرام	بزرگترین اندازه از ۶۰ سانتیمتر تجاوز کند بصورت لوله. طول ودو مراتبه قطر. یکصد سانتیمتر بدون آنکه بزرگترین اندازه از هشتاد سانتیمتر تجاوز کند.
۲- کارت های پوستی،					
یکطرفه		۷۵	.		اکثر: ۱۵×۱۰ و نیم سانتیمتر
جوابی		۵۰	۱	۲	اقل: ۱۰×۷ » »
۳- اوراق کار،	۵۰ گرام	۲۵	.	کیلو گرام	عیناً مطابق مکاتیب.
اقل محصول		۲۵	۱		مطبوعاتیکه بصورت سرباز
٤- مطبوعات:	۵۰ گرام	۲۵	.	۲ کیلو گرام	بشکل کارتهای قات شده
مطبوعاتیکه از مقامات رسمی بخارج فرستاده شوند.	۱۰۰ د	۲۵		(برای مجالاتیکه بصورت انفرادی ارسال شوند تا ۳ کیلو گرام هم پذیرفته میشود)	وغیر آن فرستاده شوند اندازهٔ آنها مطابق حد اقل کارتهای پوستی میباشد.
۵ علایم برجسته کورها:	۱۰۰۰ گرام	۱۵	.	۵ کیلو گرام	
٦ نمونه های مال التجاره:	۵۰ گرام	۲۵	.	۵۰۰ گرام	
اقل محصول		[illegible]	.		
۷ پارسلات کوچك	۵۰ گرام	[illegible]	.	یك کیلو گرام	
اقل محصول		۵۰	۲		
۸ مراسلات فونویست: (۱)					
وزن اول	۲۰ گرام	۷۵	.	٦۰ گرام	طول، عرض و ضخامت
هر وزن اضافی		۵۰	.		جمله ٦۰ سانتیمتر بدون آنکه اندازهٔ بزرگترین آن ۲۰ سانتیمتر تجاوز کند.

(۱) مراسلات فونویست صرف ورود آن در افغانستان مجاز قرار داده شده.

نوت: در صورت سفارشی انواع مراسلات فوق مبلغ دو افغانی دیگر به محصولات متذکره اضافه واخذ می شود.

حقوق پستی	قیمت پول	قیمت افغانی	ملاحظات
٩- محصول اق بیرنگ	٢٥	٠	
١٠ « گمرك پارسلات	٥٠	٢	
١١- « « پارسلات کوچك	٥٠	٢	
١٢- ورقهٔ جوابی بین المللی	٢٥	١	
١٣- محصول سفارشی :		٢	محصول مذکور درصورت سفارشی مراسلات متذکره (١ - الی ٨) اضافه میشود .
١٤- استعلامیه برای فی مرسوله سفارشی :	٥	٢	
١٥- رسید جواب طلب :		٢	در صورتیکه مرسل رسید مرسل الیه را مطالبه نماید اخذ می شود .
١٦- محصول مراسلات فوری : فی مراسله :	٥٠	٢	
١٧-حق توزیع پارسلات بمرسل الیه	٠٠	٢	درصورت توزیع پارسل درخانهٔ مرسل الیه اخذ میشود .
١٨- محصول تجدید لفافه	٥٠	١	در صورتیکه پارسلات بصورت خراب برسد و سر از نو بدفتر مرجع لفافهٔ آن تجدید شود .
١٩- محصول گدام برای فی کیلو گرام فی روز بعد ازانقضای مدت ١٥ روز	٥		
٢٠- ورقهٔ عدم توزیع برای پارسل	٥٠	٢	در صورتیکه مرسل خواهش نموده باشد ورقهٔ عدم توزیع ازدفتر مرجع ترتیب وبدفتر مبداء فرستاده می‌شود.
٢١ - تاوان مفقودی یك مرسولهٔ سفارشی :		٢٥	
٢٢- تاوان مفقودی یك خریطهٔ پوستی		٥٠	

٥٠٠

نرخ پارسلات صادره از افغانستان به ممالک خارجه از راه دومینیون پاکستان .

شماره	اسامی ممالک	اوزان به کیلوگرام	جمله محصولات به پول افغانی	
			پول	افغانی
۱	هندوستان و پاکستان	۱	۲۰	۱۲
		۳	۲۵	۱۶
		۵	۲۵	۱۶
۲	انگلستان راه مستقیم	۱	۵۰	۱۶
		۳	۲۵	۲۰
		۵	۵۰	۲۸
۳	امریکا (اتازونی)	۱	۵۰	۲۵
		۳	۷۵	۳۸
		۵	۵	۵۳
۴	مصر	۱	۲۵	۱۴
		۳	۲۵	۱۹
		۵	۵۰	۲۱
۵	عراق	۱	۷۵	۱۵
		۳	—	۲۲
		۵	۲۵	۲۵
۶	ترکیه	۱	—	۲۰
		۳	۲۵	۳۰
		۵	۵۰	۳۶
۷	ایران (طهران)	۱	—	۱۴
		۳	۲۵	۱۹
		۵	۵۰	۲۱
۸	روسیه	.	.	.
۹	چین راه هانگکانگ	۱	۷۵	۲۰
		۳	۷۵	۲۴
		۵	۵۰	۳۰
۱۰	فرانسه	۱	—	۱۱
		۳	۲۵	۱۵
		۵	۲۵	۱۸
۱۱	ایطالیا	۱	۷۵	۲۱
		۳	۷۵	۳۶
		۵	۲۵	۴۸

نوت : برعلاوهٔ محصولات متذکره مبلغ دوافغانی بابت رسید فی پارسل نیز اخذ میشود .

نرخنامهٔ محصولات هوائی صادره به ممالک خارج (از راه دومینیون پاکستان)

اسم ممالک	محصولات هوائی برای تمام انواع ارسالات هوائی برای هر پنج گرام و کسر آن پول افغانی		ملاحظات
اروپا:			
تمام ممالک	۹۰	۱	
ایشیا:			
کودور	۳۵	۰	
ایران (جسک وبوشهر) به استثنای ایران مغربی	۶۰	۰	
عراق (کویت-بصره-بغداد)- ایران مغربی-عربستان (بحرین)	۸۰	۰	
هندچین-هانکانگ-چین	۹۰	۰	
فلسطین	۱۵	۱	
هندهالندی (به‌استثنای سوماترای شمالی ومرکزی) -اتامالە-استرت‌هتلمنت-جاپان-فیلیپین-سراوک . . .	۳۵	۲	
هندهالندی (سوماترای شمالی ومرکزی) - سیام...	۴۰	۱	
افریقا:			
مصر	۱۵	۱	
سودان	۷۵	۱	
افریقهٔ استوائی فرانسوی	۵۰	۲	
نیجریا-ساحل طلا-کنیا-اوگاندا-تانگانیکا-زنگبار کنگوی بلجیکی- رودزیای شمالی- رودزیای جنوبی	۵۰	۲	
افریقهٔ شرقی پرتقالی - نیاسلند . . .	۱۰	۳	
افریقهٔ جنوبی	۴۰	۳	
امریکا:			
ممالک متحده (اتازونی)	۹۰	۱	از لندن تا به نیویارک
کلمبیا	۰	۹	براه معمولی
اکواتور- ونه‌زویلا- گویان برطانوی - سورنیام	۱۵	۸	» » »

نرخنامهٔ محصولات هوائی صادره به ممالک خارجه (از راه دومینیون پاکستان)

اسم ممالک	محصولات هوائی برای تمام انواع ارسالات برای هر پنج گرام و کسر آن پول افغانی		ملاحظات
پ‍رو	۶۰	۹	از لندن تا به نیویارک
ارژانتین-بولیویا-چلی-پراگوی-اروگوی . . .	۳۵	۱۶	براه معمولی
برازیل	۴۰	۱۴	
اوقیانوسیه :			
آسترالیا- زلاند جدید- وجزائر فیجی- بسمارک- (شبه جزیره) کالدونی جدید برطانوی (پاپوا) کوک (هاروی) مستعمرات آبناهای فرانسوی در اوقیانوسیه امی (تونگا) ژیلبرت والیس-هوای-مارشال (نورو)- کالدونی جدید هبرید جدید (شامل بانک و تورس)- ساموا-سنت کوروا- سلیمان	۵۰	۳	
نوت : محصول هوائی مستقیم امریکا قرار مکتوب نمبر ۲۴۵ مورخهٔ ۶ ثور ۲۰ مدیریت ارتباط خارجه ومعلومات داده گی مدیریت موصوف در تحت استعلامیه تاریخی ۲۰ جدی ۱۳۲۲ از هر نیم اونس (۱۴) گرام مبلغ ده افغانی میباشد .		۱۰	

شماره	اسم ادارات پستی	درجه	مربوطیت	ملاحظات
١	قندهار	مدیریت	مرکز	مرکز
٢	پشترود	سر کتابت	قندهار	
٣	ارزگان	» »	»	
٤	قلات	» »	»	
٥	سپین بولدك	ماموریت سرحد	»	تبادله سرحدی
٦	موسی قلعه	کتابت	»	
٧	هرات	مدیریت	مرکز	مرکز
٨	بادغیسات	سر کتابت	هرات	
٩	غوریان	» »	»	
١٠	جلګه	» »	»	
١١	غورات	» »	»	
١٢	قره تپه (تورغندی)	ماموریت سرحد	»	دفتر تبادلهٔ سرحدی
١٣	اسلام قلعه	» »	»	» » »
١٤	مزارشریف	مدیریت	مرکز	
١٥	شبرغان	سر کتابت	مزار شریف	
١٦	ایبك	»	»	
١٧	بلخ	»	»	
١٨	پته کیسر	ماموریت سرحد	»	دفتر تبادله سرحدی
١٩	قطغن	مدیریت	مرکز	
٢٠	خان آباد	ماموریت	قطغن	
٢١	قندوز	»	»	
٢٢	پل خمری	»	»	
٢٣	تالقان	سر کتابت	»	
٢٤	فابریکهٔ قند	کتابت	»	
٢٥	حضرت امام صاحب	»	»	
٢٦	مشرقی	مدیریت	مرکز	

۲۷	اسمار	سر کتابت	مشرقی	
۲۸	شنوار	»	»	
۲۹	المان	»	»	
۳۰	تورخم	ماموریت سرحد	»	دفتر تبادله سرحدی
۳۱	چغه‌سرای	کتابت	»	
۳۲	کنرخاص	»	»	
۳۳	وزیری	»	»	
۳۴	جنوبی	مدیریت	مرکز (گردیز)	
۳۵	خوست	سر کتابت	جنوبی	
۳۶	ارگون	کتابت	»	
۳۷	چمکنی	»	»	
۳۸	میمنه	ماموریت	مرکز	
۳۹	اندخوی	سر کتابت	میمنه	
۴۰	بدخشان	ماموریت	مرکز (فیض آباد)	
۴۱	فراه	ماموریت	»	
۴۲	شمالی	ماموریت	مرکز (چهاریکار)	
۴۳	پروان	سر کتابت	شمالی	
۴۴	حسین کوت	کتابت	»	
۴۵	غزنی	ماموریت	مرکز	
۴۶	زرغون شهر	کتابت	غزنی	
۴۷	لهوگرد	سر کتابت	مرکز	
۴۸	دایزنگی	»	»	
۴۹	پغمان	کتابت		
۵۰	بگرامی	»		
۵۱	ده سبز	»		

نوت : باستثنای مواضع مندرجهٔ جدول که تشکیل پستی دارند اجراآت امور پستی سائر حکومات ثلاثه و علاقه داری ها ذریعهٔ کاتبان خود حکومت و علاقه داری ها بعمل می آید .

ب : ـ اجرت مخابرات تلگرافی :

بسم الله الرحمن الرحیم

ضمیمهٔ اصولنامهٔ تلگراف در افغانستان

نرخنامهٔ محصول تلگرافی

شماره	نوع تلگرام	محصول فی کلمه	ملاحظات
۱	واضح	چهل پول	
۲	ضروری	هشتاد پول	
۳	کود	بیست و چار پول	
٤	جوی	بیست پول	

بعد از ین محصول مخابرات تلگرافی متذکرهٔ فوق بموجب جدول هذا اخذ می‌شود .

مورخه ۲۳ سنبله ۱۳۲۱ مطابق

۳ رمضان المبارک ۱۳۶۱

د تلگراف د اصولنامی ضمیمه په افغانستان کښی

(د تلگراف د محصول نرخنامه)

گڼه	د تلگرام دول	د یوی کلمی له مخه محصول	کتنه
۱	واضح	څلویښت پوله	
۲	ضروری	اتیا پوله	
۳	کود	څلیر و یښت پوله	
٤	هوائی	شل پوله	

وروسته له دی به د پورتنیو تلگرافی خبرو محصول د دی جدول په قرار اخیست کیږی۔

نیټه :ـ ۲۳ د سنبلی ۱۳۲۱ د ۱۳۶۱ کال د روژی د دریم سره سم.

نرخنامهٔ محصول تلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ......

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح (پ اف)	۱ کود (پ ف)	۲ راه مستقیم ایطالیا واضح (پ اف)	۲ کود (پ ف)	۳ راه هندوستان واضح (پ اف)	۳ کود (پ ف)	۴ راه روسیه واضح (پ اف)	۴ کود (پ ف)	۵ راه ایران بیسیم واضح (پ اف)	۵ کود (پ ف)	۶ راه ایران جنوبی واضح (پ اف)	۶ کود (پ ف)	ملاحظات
۱	آسور	۱۴ ۱۰	۸ ۵۰	۱۴ ۱۰	۸ ۵۰					۱۵ ۳۰	۹ ۳۰	۱۴ ۵۰	۸ ۷۰	۱- از راه ایران مراد از ذریعه روسیه است. دفاتر دیگر
۲	افغانستان													
۳	افریقای جنوبی			. . . .		۱۵ ۳۵	۹ ۲۵	۱۴ ۸۰	۸ ۹۰	۱۸ ۸۵	۱۱ ۳۰	۱۹ ۲۵	۱۱ ۵۵	افریکا مشرقی پرتگالی-
۴	افریقای جنوب مغربی													
۵	افریقای فرانسوی استوائی منطقه ۱ و ۲									۱۸ ۸۰	۱۱ ۳۰	۱۹ ۲۵	۱۱ ۵۵	راه ایران بیسیم واضح-۲۲/۷۰/
۶	افریقای فرانسوی منطقهٔ سوم									۲۷ ۹۵	۱۶ ۸۰	۲۷ ۱۰	۱۶ ۳۵	افغانی کود- ۱۳/۶۵/افغانی
۷	افریقای غربی پرتگالی									۲۹ ۹۰	۱۸	۲۹ ۱۰	۱۷ ۵۰	راه ایران جنوبی واضح ۲۲/۶۰ کود ۱۳/۶۰
۸	افریقای شرقی ایطالوی	. .	. . .	۱۷ ۵۵	۱۰ ۵۵									
۹	افریقای شرقی پرتگالی شهر اوونس مارکس									۲۰ ۲۰	۱۲ ۱۵	۲۰ ۶۰	۱۲ ۴۰	
۱۰	البانیا	۱۰ ۸۰	۰۶ ۵۵	۹ ۵	۰ ۲۵					۱۰ ۵۵	۶ ۳۵	۱۱ ۵۰	۶ ۹۰	

نرخنامهٔ محصول فی کیلوگرامات طرق مختلف از قرار فی لفظ ......

نمبر	اسم مملکت	۱ راه مستقیم جرمنی واضح پ اف	۱ راه مستقیم جرمنی کود پ اف	۲ راه مستقیم ایطالیا واضح پ اف	۲ راه مستقیم ایطالیا کود پ اف	۳ راه هندستان واضح پ اف	۳ راه هندستان کود پ اف	۴ راه روسیه واضح پ اف	۴ راه روسیه کود پ اف	۵ راه ایران بیسیم واضح پ اف	۵ راه ایران بیسیم کود پ اف	۶ راه ایران جنوبی واضح پ اف	۶ راه ایران جنوبی کود پ اف	ملاحظات
۱۱	الجریاء	۱۱۱۰	۶۶۵	۱۰۲۰	۶۱۵					۱۱۷۰	۷۵۰	۱۱۵۰	۶۹۰	۱-برای فی لفظ جباری ۱ امان وغیره ازراه المان= ۳/۷۰ افغانی
۱۲	اطالیا	۱۰۷۰	۶۴۵	۹۳۰	۵۶۰	۱۰۷۵	۶۴۵	۷۲۰	۴۳۵	۱۰۸۰	۶۵۰	۱۱۵۰	۶۹۰	
۱۳	آلمان (۱)	۱۰۴۰	۶۲۵	۸۱۰	۴۹۰	۱۰۴۰	۶۳۰	۶۶۰	۴	۹۶۰	۵۸۰	۱۰۰۰	۶۹۰	
۱۴	اطریش	....	....	....	..	۹۸۰	۵۵۹	۶۹۵	۴۲۰					
۱۵	ا[illegible]س (جزائر)													
۱۶	اندوع									۳۳۸۰	۲۰۳۵	۳۳	۱۰۸۰	
۱۷	انگ ولا													
۱۸	انديك گوا													
۱۹	امیکبردستوکت	....	....	....	..	۲۳۳۵	۱۴ ۵							
۲۰	د فاترد گران	. .	. .	. .	.	۲۳۳۵	۱۴ ۵							
۲۱	انتیل	..۲۴۰	....	.....		۲۴۳۵	۱۰۶۵	۲۳۱۰	۱۳۸۰	۲۶۸۵	۱۶۱۵	۲۷۲۵	۱۶۳۵	
۲۲	ار جنتاین									۲۹۸۵	۱۷۹۵	۳۰۲۵	۱۸۱۵	
۲۳	اروپا (جزایر)													
۲۴	اسن سیون	......		....		۱۵۵۰	۹۳۰	۱۴۸۵	۸۹۵	۱۸۸۵	۱۱۳۵	۱۹۲۵	۱۱۵۵	
۲۵	ارتریا											۲۳۲۰	۱۳۹۵	
۲۶	استرلیا	......		....		۱۶۴۵	۹۹۰	۲۲۷۵	۱۳۶۵					

نرخنامهٔ مخصوص تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ ......

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح (اف پ)	۱ کود (اف پ)	۲ راه مستقیم اطالی واضح (اف پ)	۲ کود (اف پ)	۳ راه هندوستان واضح (اف پ)	۳ کود (اف پ)	۴ راه روسیه واضح (اف پ)	۴ کود (اف پ)	۵ راه ایران بیسیم واضح (اف پ)	۵ کود (اف پ)	۶ راه ایران جنوب واضح (اف پ)	۶ کود (اف پ)	ملاحظات
۲۷	ایزی (جزایر اطالوی)	۱۲ ۲۳	۷ ۳٤	۱۰ ۷۰	٦ ٤۲					۱۲ ۳۰	۷ ٤۰	۱۳	۷ ۸۰	
۲۸	اکسوادور	....	....	....	....	۲٤ ۳۵	۱٤ ٦۵	۲۳ ۳۵	۱٤ ۱	۲٦ ٦۰	۱۵ ۹٦	۲۷	۱٦ ۲۰	
۲۹	اندس غربی انتیکا وغیره									۲۹ ۸۵	۱۷ ۹۵	۳۰ ۲۵	۱۸ ۱۵	نمبر ۱ در راه ایران مراد از
۳۰	افریقائی													شهر نیویارک
۳۱	استونی	۱۰ ۰	٦ ۵۵	۷ ۲۵	٤ ۳۵					۸ ۷۵	۵ ۲۵	۱۱ ۵۰	٦ ۹۰	تمام دفاتر
۳۲	اضلاع متحده امریکا													
	نمبر ۱ منطقهٔ اول نیویارک	۱۵ ٦۵	۹ ٤۰			۱۳ ٦۰	۸ ۲۰	۱۲ ٦۰	۷ ٦۰	۱۵ ۸۵	۹ ۵۵	۱٦ ۲۵	۹ ۷۵	تیلگرافی که با نرخ نیویارک
۳۳	منطقه دوم ۲					۱٤ ٦۰	۸ ۸۰			۱٦ ۸۵	۱۰ ۱۵	۱۷ ۲۵	۱۰ ۳۵	تعین شده مراد است
۳٤	منطقهٔ سوم					۱۵ ٦۰	۹ ٤۰							نمبر ۲ از راه
۳۵	منطقهٔ چهارم					۱٦ ۳۵	۹ ۸۵							ایران مراد
۳٦	منطقهٔ پنجم					۱۷ ۱۰	۱۰ ۳۰							
۳۷	ایرلیند	۱۰ ۳۵	٦ ۲۵			۹ ۱۰	۵ ۵۰	۸ ۲۵	٤ ۹۵	۱۱ ٦۰	۷	۱۱ ۵۰	٦ ۹۰	از تمام دفاتر
۳۸	ایسلیند	۱۰ ۲۰	٦ ۱۵			۱۰ ۲۰	٦ ۱۵	۹ ۳۰	۵ ٦۰	۱۲ ۸۰	۷ ۷۰	۲ ٦۰	۷ ٦۰	نیویارک می باشد
۳۹	امریکا ممالک متحده الا باماز									۱۷ ۸۵	۱۰ ۷۵	۱۸ ۲۵	۱۰ ۹۵	نمبر ۳ نرخنامه
٤۰	اریزونا									۱۹ ۳۵	۱۱ ٦۵	۱۹ ۷۵	۱۱ ۸۵	هندوستان مراد
٤۱	ارکانساس									۱۸ ٦۰	۱۱ ۲۰	۱۹	۱۱ ٤۰	از ایرلیند آزاد است

ترخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه ارقرار فی امط

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح پ	اف	کود پ	اف	۲ راه مستقیم ایطالیا واضح پ	اف	کود پ	اف	۳ راه هندوستان واضح پ	اف	کود پ	اف	۴ راه روسیه واضح پ	اف	کود پ	اف	۵ راه ایران بیسیم واضح پ	اف	کود پ	اف	۶ راه ایران جنوبی واضح پ	اف	کود پ	اف	ملاحظات
۴۲	ابداهو																	۳۰	۱۹	۶۵	۱۱	۷۵	۱۹	۸۵	۱۱	
۴۳	ایلیتوا																	۸۵	۱۷	۷۵	۱۰	۲۵	۱۸	۹۵	۱۰	
۴۴	اینڈیانا																	۸۵	۱۷	۷۵	۱۰	۲۵	۱۸	۹۰	۱۰	
۴۵	اونیون سیتی																	۸۰	۱۵	۵۵	۹	۲۵	۱۶	۷۵	۹	
۴۶	اوهیو																	۸۵	۱۷	۷۵	۱۰	۲۵	۱۸	۹۰	۱۰	
۴۷	اکلاهما																	۶۰	۱۸	۲۰	۱۱		۱۹	۴۰	۱۱	
۴۸	اریگون																	۳۰	۱۹	۶۵	۱۱	۷۰	۱۹	۸۵	۱۱	
۴۹	اوتا																	۳۰	۱۹	۶۵	۱۱	۷۵	۱۹	۸۵	۱۱	
۵۰	البرتا																	۳۰	۱۹	۶۲	۱۱	۷۵	۱۹	۸۵	۱۱	
۵۱	ارض کانادای شمالی غربی ویوکون																	۸۵	۲۶	۱۵	۱۶	۲۵	۷۰	۳۵	۱۶	
۵۲	الاسکا																	۸۵	۲۵	۶۵	۱۵	۲۵	۲۶	۷۵	۱۵	

نرخنامهٔ محصول تلگرافات طرق مختلفه از قرار فی افظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح	۱ کود	۲ راه مستقیم ایطالیا واضح	۲ کود	۳ راه هندوستان واضح	۳ کود	۴ راه روسیه واضح	۴ کود	۵ راه ایران بیسم واضح	۵ کود	۶ راه ایران جنوبی واضح	۶ کود	ملاحظات
۵۳		پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	
	ایکوس جدید									۸۵ ۱۵	۵۵ ۹	۲۵ ۱۶	۷۵ ۹	
۵۴	اونتاریو									۸۵ ۱۵	۵۵ ۹	۲۵ ۱۶	۷۵ ۹	
۵۵	ارض جدید لابرادور									۸۵ ۱۶	۱۵ ۱۰	۲۵ ۱۷	۳۵ ۱۰	
۵۶	دفاتر دیگران									۸۵ ۱۵	۵۵ ۹	۲۵ ۱۶	۷۵ ۹	
۵۷	اندس غربی انتیگا ـ دومینك گرناد ـ منسرا سن کریستوف سن کتیس ـ سن اوسی ـ سن ونسان ـ تری نیداد									۸۰ ۲۹	۹۵ ۱۷	۲۵ ۳۰	۱۵ ۱۸	
۵۸	اروپا بونیرا کوراچو سابا (هند غربی) سن استا سیوس وسن مارتن وگویانائی انگلیسی وجارج تاون اکیما									۸۰ ۲۹	۹۵ ۱۷	۲۵ ۳۰	۱۵ ۱۸	

رخنامهٔ محصوص تیدیگرامت طرق مختلفه ازفرار فی لفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	١ راه مستقیم جرمنی — واضح پ اف / کود پ اف	٢ راه مستقیم ایطالیا — واضح پ اف / کود پ اف	٣ راه هندوستان — واضح پ اف / کود پ اف	٤ راه روسیه — واضح پ اف / کود پ اف	٥ راه ایران بیسیم — واضح پ اف / کود پ اف	٦ راه ایران جنوبی — واضح پ اف / کود پ اف	ملاحظات
	ایوتری ـ اناکو							
٥٩	وکاما کوزا					١٩ ٦٠ ٣٢ ٦٠	١٩ ٨٠ ٣٣	
٦٠	دفاتر دیگران					١٨ ٢٥ ٣٠ ٣٥	١٨ ٤٥ ٣٠ ٧٠	
٦١	اسوان ایسلبند							
	راه بیسبم اورلثان جدید					١٤ ٦٥ ٢٤ ٣٥	١٤ ٨٥ ٢٤ ٧٥	
٦٢	المیرانت وبو					١٦ ٨٥ ٢٨	١٧ ١٠ ٢٨ ٤٥	
	کاس دل تورو							
٦٣	اسکن بالبواو							
	کولن کریستوبال					١٤ ٥٠ ٢٤ ١٥	١٤ ٧٥ ٢٤ ٥٥	
	ویا نامه							
٦٤	اوروگوای					١٧ ٦٥ ٢٩ ٣٥	١٧ ٨٠ ٢٩ ٧٥	
٦٥	ارمینا کلداس بوتوتا بوکارا منکاکالی گیرادوت							
	وایباك					١٤ ٨٠ ٢٤ ٦٥	١٥ ٥ ٢٥ ٥	
٦٦	دفاتر دیگران					١٥ ٣٠ ٢٥ ٤٥	١٥ ٥٥ ٢٥ ٨٥	
٦٧	ایکوادور					١٦ ٠ ٢٦ ٦٠	١٦ ٢٠ ٢٧	

نرخنامه محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	١ راه مستقیم جرمنی واضح پ اف	١ راه مستقیم جرمنی کود پ اف	٢ راه مستقیم ایطالیا واضح پ اف	٢ راه مستقیم ایطالیا کود پ اف	٣ راه هندوستان واضح پ اف	٣ راه هندوستان کود پ اف	٤ راه روسیه واضح پ اف	٤ راه روسیه کود پ اف	٥ راه‌ایران‌بیسیم واضح پ اف	٥ راه‌ایران‌بیسیم کود پ اف	٦ راه‌ایران جنوبی واضح پ اف	٦ راه‌ایران جنوبی کود پ اف	ملاحظات
٦٨	افریقای مشرقی پرتگالی دفاتر دیگران									٢٢ ٧٠	١٣ ٢٥	٢٢ ٦٠	١٣ ٦٠	
٦٩	ایتوپی (حبشه)					١٨ ٥٠	١١ ١٠	١٦ ٣٠	٩ ٨٥	١٨ ٨٥	١١ ٣٥	١٩ ٢٥	١١ ٥٥	
٧٠	ایران					٩ ٤٠	٥ ٦٥	٨ —	٤ ٨٠	١ ٥٠	— ٩٠			
٧١	الکساندریه و قبرس (جزیره)									١٨ ١٠	١٠ ٩٠	١٨ ٥٠	١١ ١٠	
٧٢	انیزون منطقه اول					٢٨ ٣٥	١٧ ٥							نمبر ١ و ٢ درهند برطانوی مراد (ازامیزان کوی) میباشد
٧٣	منطقه دوم					٣٣ ٣٥	٢٠ ٥							
٧٤														
٧٥														
٧٦														
٧٧														

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه‌از قرارفی لفظ

نمبر اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح کود (پ اف پ اف)	۲ راه مستقیم اطالیا واضح کود (پ اف پ اف)	۳ راه هندوستان واضح کود (پ اف پ اف)	۴ راه روسیه واضح کود (پ اف پ اف)	۵ راه ایران بیسیم واضح کود (پ اف پ اف)	۶ راه ایران جنوبی واضح کود (پ اف پ اف)	ملاحظات
۷۸ باهما (جزائر)					۸۵ ۲٤ ۹۵ ۱٤	۲۵ ۲۵ ۱۵ ۱۵	نمبر ۱ از راه هند
۷۹ بوهمیا و مراویا		۸۵ ۷ ۷۵ ٤					برطانوی مراد از
۸۰ بریبد							بولیو یا دفاتر
۸۱ برنزوك جدید					۸۵ ۱۵ ۵۵ ۹	۲۵ ۱٦ ۷۵ ۹	ڤیلست (ترنیداد و
۸۲ بلجیك	۸۵ ۹ ۹۵ ۵	۳۵ ۸ ۵ ۵	۸۵ ۹ ۹۵ ۵	۸۵ ٦ ۱۵ ٤	۱۰ ۱۰ ۱۰ ٦	۵۰ ۱۱ ۹۰ ٦	و بلاویل و بالفین و
۸۳ برمودس					۳۵ ۲۵ ۱۵ ۱۵	۷۵ ۲۵ ٤۵ ۱۵	کی چولیا و سیراند
۸٤ برمانی						۲۵ ۱۰ ۱۵ ٦	او کـو بیجاو
۸۵ بیراو دفاتر راه آهن آن وماشونالیند					۷۰ ۲۲ ٦۵ ۱۳	٦۰ ۲۲ ٦۰ ۱۳	درو ینی و استروس ریرتاوانسانا و
۸٦ بولیویا نمبر ۱	۳۸ ۲٤ ٦۲ ۱٤		٦۰ ۳۲ ٦۰ ۱۹	۱۰ ۲۵ ۱۰ ۱۵	۸۵ ۲۸ ۳۵ ۱۷	۲۵ ۲۹ ۵ ۱۷	یوکوماو تودوس
۸۷ دفاتر دیگر بولیویا			۳۵ ۲٦ ۸۵ ۱۰				سن موس)
۸۸ بونیر (جزایر)							
۸۹ ۱. برطانیای کبیر	۸۵ ۹ ۹۵ ۵	۱۰ ٦	۸۵ ۸ ۳۵ ۵	۱۵ ۱۸ ۹۰ ۱۰	۲۵ ۱۱ ۷۵ ٦	۵۰ ۱۱ ۹۰ ٦	۱- از راه هند
۹۰ بورنیوی شمالی برطانوی							و ایران ایرلیند
۹۱ بوکاما وغیره			۸۵ ۱۹ ۹۵ ۱۱				شمالی نیز داخل است

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ

نمبر اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی و اضح کود پ اف پ اف	۲ راه مستقیم ایطالیا و اضح کود پ اف پ اف	۳ راه هندوستان و اضح کود پ اف پ اف	۴ راه روسیه و اضح کود پ اف پ اف	۵ راه ایران بیسیم و اضح کود پ اف پ اف	۶ راه ایران جنوبی و اضح کود پ اف پ اف	ملاحظات
۹۲ برازیل	۱۳ ۷۵ ۲۲ ۹۰		۱۱ ۲۰ ۱۸ ۶۰	۱۰ ۴۵ ۱۷ ۳۵	۱۲ ۷۰ ۲۱ ۱۰	۱۲ ۹۰ ۲۱ ۵۰	
۳۹ دفاع ردیگران					۱۵ ۵۵ ۲۵ ۸۵	۱۵ ۷۵ ۲۶ ۲۵	۱-برازیل ازراه هندبرطانوی برای شهر-(پرنامبوکو) میباشد از راه روسیه‌پرنامبوکوراه ایران‌مثل‌راه‌هند
۹۴ بامبلی ....وغیره			۱۱ ۹۵ ۱۹ ۹۰	۱۳ ۳۰ ۲۲ ۱۰			
۹۵ برانی							
۹۶ بلغاریا	۶ ۷۰ ۱۱ ۱۰	۵ ۱۰ ۸ ۴۵			۶ ۰۰ ۹ ۹۵	۶ ۹۰ ۱۱ ۶۰	
۹۷ باربادس-ژامائیل وتورکس آیسلاند					۱۶ ۱۵ ۲۶ ۸۵	۱۶ ۳۵ ۲۷ ۲۵	
۹۸ یانس لوانی					۱۰ ۱۵ ۱۶ ۸۵	۱۰ ۳۵ ۱۷ ۲۵	
۹۹ یاپوا							
۱۰۰ پورلامار (راه بیسیم باربادس)					۱۶ ۱۵ ۲۶ ۸۵	۱۶ ۳۵ ۲۷ ۲۵	
۱۰۱ پراگوی					۱۶ ۱۵ ۲۶ ۸۵	۱۶ ۳۵ ۲۷ ۲۵	
۱۰۲ پم با							

دکابل کانی

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح اف	۱ واضح پ	۱ کود اف	۱ کود پ	۲ راه مستقیم اطالیا واضح اف	۲ واضح پ	۲ کود اف	۲ کود پ	۳ راه هندوستان واضح اف	۳ واضح پ	۳ کود اف	۳ کود پ	۴ راه روسیه واضح اف	۴ واضح پ	۴ کود اف	۴ کود پ	۵ راه ایران بیسیم واضح اف	۵ واضح پ	۵ کود اف	۵ کود پ	۶ راه ایران جنوبی واضح اف	۶ واضح پ	۶ کود اف	۶ کود پ	ملاحظات
۱۰۳	پی نا گیک																									
۱۰۴	پی ریم																									نمبر ۱
۱۰۵	پی رو	۹۰	۲۴	۹۵	۱۴					۲۵	۲۴	۶۵	۱۴	۶۰	۲۵	۴۰	۱۵	۳۵	۲۹	۶۵	۱۷	۷۵	۲۹	۸۵	۱۷	ازراه هندوستان مراد از تینا است
۱۰۶	دفاتر دیگران									۸۵	۲۶	۱۵	۱۶													
۱۰۷	پولیند	۱۰	۱۱	۷۰	۶	۱۰	۸	۹۰	۴	۸۵	۱۰	۵۵	۶	۷۵	۵	۵۰	۳		۹	۴۰	۵	۵۰	۱۱	۹۰	۶	
۱۰۸	پنسا کولا																	۸۵	۱۷	۷۵	۱۰	۲۵	۱۸	۹۵	۱۰	
۱۰۹	دفاتر دیگران																	۶۰	۱۸	۲۰	۱۱		۱۹	۴۰	۱۱	
۱۱۰	پرتگال	۱۰	۱۱	۷۰	۶	۱۰	۱۱	۷۰	۶	۱۰	۱۱	۷۰	۶	۸۵	۸	۳۵	۵	۳۵	۱۲	۴۵	۷	۵۰	۱۱	۹۰	۶	
۱۱۱	پیاز لیند													۸۵	۶	۱۵	۴									
۱۱۲	پرینسپ وسن توم																	۳۵	۳۱	۸۵	۱۸	۵۰	۳۰	۳۰	۱۸	
۱۱۳	پورت سودان (راه سوئز)																	۳۵	۱۹	۶۵	۱۱	۷۵	۱۹	۸۵	۱۱	

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه ازقرار فی لفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح اف	پ	کود اف	پ	۲ راه مستقیم ایطالیا واضح اف	پ	کود اف	پ	۳ راه هندوستان واضح اف	پ	کود اف	پ	٤ راه روسیه واضح اف	پ	کود اف	پ	٥ راه ایران بیسیم واضح اف	پ	کود اف	پ	٦ راه ایران جنوبی واضح اف	پ	کود اف	پ	ملاحظات
۱۱٤	پرتوریکو																	۲۳	٦۰	۱٤	۲۰	۲٤		۱٤	٤۰	
۱۱٥	تینس امریکه																	۱۷	۸٥	۱۰	۷٥	۱۸	۲٥	۱۰	۹٥	
۱۱٦	تاهیتی																									
۱۱۷	تکساس																	۱۸	٦۰	۱۱	٦۰	۱۹		۱۱	٤۰	
۱۱۸	تیسوان																									
۱۱۹	تانگانیکاودارالسلام																	۲٦	۳٥	۱٥	۸٥	۲٦	٤۰	۱۰	۸٥	
۱۲۰	دفاتردیگران																	۲٦	٦۰	۱٦	۰	۲٦	٦٥	۱٦		
۱۲۱	تیموربرتگالی																					۲۳	٥	۱۳	۸٥	
۱۲۲	تالکلیندپورت ستانلی وفوکس بی (جزائر)																	۳۲	٤٥	۱۹	٥۰	۳۲	۸٥	۱۹	۷٥	
۱۲۳	توباکو																	۳۱	۳٥	۱۸	۸٥	۳۱	۷٥	۱۹	٥	
۱۲٤	توکودیاهومی کت دیوا																	۲٥	۹٥	۱٥	۸٥	۲٥	۱۰	۱٥	۱۰	
۱۲٥	تونگا																									
۱۲٦	ترانس یوردان																	۱۷	۳٥	۱۰	٤٥	i۷	۷٥	۱۰	٦٥	
۱۲۷	ترنگک گانو																									

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از نرار فی لفظ

نمبر اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی		۲ راه مستقیم اطالیا		۳ راه مستقیم جاپان		۴ راه هندوستان		۵ راه روسیه		۶ راه ایران بیسیم		۷ راه ایران جنوبی		ملاحظات
	واضح	کود	واضح	کود	واضح	کود	واضح	کود	واضح	کود	واضح	کود	واضح	کود	
	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	
۱۲۸ ترنی داد															
۱۲۹ تونس	۱۱ ۱۰	٦ ٦٥	۱۰ ۲۰	٦ ۱٥			۱۱ ۱۰	٦ ۷۰	۸ ٤٥	٥ ۱۰	۱۱ ۷۰	۷ ٥	۱۱ ٥۰	٦ ۹۰	
۱۳۰ ترکیه	۱۰ ٦۰	٦ ٥٥	۹ ٥۰	٥ ۷۰			۱۰ ۸٥	٦ ٥٥	٦	۳ ٦۰	۱۱	٦ ٦۰	۱۱ ٥۰	٦ ۹۰	
۱۳۱ تیوتولای															نمبر ۱ جاپان برای
۱۳۲ جزائر اوقیانوس															تیلگرامات
کبیر کویام ومیدوی											۲۹ ۸٥	۷ ۹٥	۳۰ ۲٥	۱۸ ۱٥	مطبوعاتی فی لفظ
۱۳۳ جمیکا															۱٤ افغانی نرخ راه
۱۳٤ جاپان					۱۲ ٥۰	۷ ٥۰	۱٥ ۸	۹ ۹۰	۱۲ ٤۰	۷ ٤٥	۲۸ ۳٥	۱۷ ٥	۱۷ ۸٥	۱۰ ۷٥	ایران برای
۱۳٥ جاپان از راه															چوزن وساخالین
روسیه وبیروت											۱۷ ۸٥	۱۰ ۷٥			جاپانی هم
۱۳٦ جرجی											۱۷ ۸٥	۱۰ ۷٥	۱۸ ۲٥	۱۰ ۹٥	میباشد
۱۳۷ جوهور															

فرخ نامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح پ	واضح اف	کود پ	کود اف	۲ راه مستقیم اطالیا واضح پ	واضح اف	کود پ	کود اف	۳ راه هندوستان واضح پ	واضح اف	کود پ	کود اف	٤ راه روسیه واضح پ	واضح اف	کود پ	کود اف	٥ راه ایران بیسیم واضح پ	واضح اف	کود پ	کود اف	٦ راه ایران جنوبی واضح پ	واضح اف	کود پ	کود اف	ملاحظات
۱۳۸	جارج جنوبی																	٤٥	٣٥	٢٠	٢١	٨٥	٣٥	٥٥	٢١	نمبر ۲ (ازرا ههند
۱۳۹	جبل الطارق	٨٥	١٠	٥٥	٦	٦٠	١٠	٤٠	٦									١٠	١٢	٣٠	٧	٥٧	١١	٩٠	٦	برطانوی باهیا کته
۱٤۰	چین طریق لندن																	٣٥	٢٨	٥	١٧					لینا بور بز هو فو
۱٤۱	مکاو طریق لندن																	٦٠	٢٩	٧٦	١٧					وما کالا نیز چلی
۱٤۲	چلی	٤٠	٢٢	٤٥	١٣					٣٥	٢٧	٤٥	١٦	١٠	٢٣	٩٠	١٣	٨٥	٢٦	١٥	١٦	٢٥	٢٧	٣٥	١٦	ویورتوایسن ویورتو
۱٤۳	دفاتر دیگران									٣٥	٢٤	٦٥	١٤													ناتانیز و پورتو پوروویز
۱٤٤	چوزئین																									و یونتاد اکاو ومکالا
۱٤٥	چکوسلواکی									٨٥	١٠	٥٥	٦	٣٥	٦	٨٥	٣	٣٥	٩	٦٥	٥	٥٠	١٧	٩٠	٦	نیز یونتادونکا نیز
۱٤٦	جزائر کاناری	٧٥	١١	٤٠	٧	١٠	١١	٧٠	٦									٦٠	١٢	٦٠	٧	٥٠	١٢	٥٠	٧	را یر و ریو ایسن
۱٤۷	جزائر دماغه اخضر وسن ؛ انسان																	٦٠	٢٢	٦٠	١٣	٢٥	٢٢	٣٥	١٣	ریوستیس نیز)

نرخنامه محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ

نمبر اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی	۲ راه مستقیم اطالیا	۳ راه هند وستان	۴ راه روسیه	۵ راه ایران بیسیم	۶ راه ایران جنوبی	ملاحظات
	واضح کود	واضح کود	واضح کود	واضح کود	واضح کود	واضح کود	
	پ اف پ اف	پ اف پ اف	پ اف پ اف	پ اف پ اف	پ اف پ اف	پ اف پ اف	
۱٤۸ چین			٦ ٧٠ ١٠ ٣٠	٦ ١٠	٩ ٣٠ ١٥ ٤٥	١١ ٣٠ ١٨ ٨٠	نمبر ۱ از راه هند
۱٤۹ مکاو			٦ ٩٥ ١١ ٠٥		١٠ ٢٠ ١٦ ٧٠	١٢ ٣٠ ٢٠ ٥	برطانوی مراد
۱٥۰ شنگهائی			٨ ٣٠ ١٣ ٨٠		٩ ٣٠ ١٥ ٤٥	١٣ ٤٠ ٢٢ ٣٠	از هانگ کانگ
۱٥۱ کوانگ سی							است از راه ایران
و کونگ تونگ			٧ ٧٠ ١٢ ٨٠		٩ ٣٠ ١٥ ٤٥	١٢ ٨٠ ٢١ ٢٠	هکذا هانگ کانگ
۱٥۲ هاموی وغیره			٩ ٢٠ ١٥ ٣٠				وما کاو و شنگهای
۱٥۳ سائر دفاتر					٩ ٣٠ ١٥ ٤٥	١٤ ٣٠ ٢٣ ٨٠	و کوانگ سی از
چین							راه مدراس
۱٥٤ داهومی							نمبر ۲ از راه
۱٥٥ دانزیك	٦ ٤٥ ١٠ ٧٥		٦ ٤٥ ١٠ ٧٥	٣ ٧٠ ٦ ١٠			مدراس
۱٥٦ دولاو					١ ١٥ ١٦ ٨٥	١٠ ٣٥ ١٧ ٢٠	
۱٥۷ دنمارك	٦ ١٥ ١٠ ٢٥	٥ ٢٥ ٨ ٨٥	٦ ١٥ ١٠ ٢٥	٤ ٣٠ ٧ ١٠	٦ ٢٥ ١٠ ٣٥	٦ ٩٠ ١١ ٥٠	
۱٥۸ دودایلند			١٦ ٦٠ ٢٧ ٦٠		٩ ٥٥ ١٥ ٨٥	٩ ٦٠ ١٦	

خلاصه محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی افغ

نمبر اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح پ	۱ واضح اف	۱ کود پ	۱ کود اف	۲ راه مستقیم ایتالیا واضح پ	۲ واضح اف	۲ کود پ	۲ کود اف	۳ راه هندوستان واضح پ	۳ واضح اف	۳ کود پ	۳ کود اف	۴ راه روسیه واضح پ	۴ واضح اف	۴ کود پ	۴ کود اف	۵ راه ایران بیسیم واضح پ	۵ واضح اف	۵ کود پ	۵ کود اف	۶ راه ایران جنوبی واضح پ	۶ واضح اف	۶ کود پ	۶ کود اف	ملاحظات
۱۵۹ دومنیکن لاوکا پورتو پلاتا سانتیا گو کوس کابالروس سانت د ومینگوسن پدرو دما کورلیس													۱۰	۲۳	۶۰	۱۶	۳۵	۲۶	۸۵	۱۵	۷۵	۲۶	۵	۱۶	
۱۶۰ دفاتر دیگران																	۱۰	۲۷	۳۰	۱۶	۵۰	۲۷	۵۰	۱۶	نمبر ۱ از راه
۱۶۱ لارومانا																	۳۵	۲۸	۰	۱۷	۷۵	۲۸	۲۵	۱۷	ایران به استثنای
۱۶۲ زیلاند جدید									۴۰	۱۸	۱۰	۱۱	۷۵	۲۲	۶۵	۱۳					۲۰	۲۵	۱۵	۱۵	لارومانا است
۱۶۳ ریاتی (جزائر)																									
۱۶۴ ریونین																									
۱۶۵ رود شیای جنوبی																	۸۵	۱۹	۹۵	۱۱	۲۵	۲۰	۱۵	۱۲	
۱۶۶ رودشیای شمالی																	۳۵	۲۱	۸۰	۱۲	۷۵	۲۱	۰	۱۳	

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه ازقرار فی لفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه‌مستقیم‌جرمنی		۲ راه مستقیم ایطالیا		۳ راه هندوستان		٤ راه روسیه		٥ راه ایران بیسیم		٦ راه‌ایران‌جنوبی		ملاحظات
		واضح (اف پ)	کود (اف پ)	واضح (اف پ)	کود (اف پ)	واضح (اف پ)	کود (اف پ)	واضح (اف پ)	کود (اف پ)	واضح (اف پ)	کود (اف پ)	واضح (اف پ)	کود (اف پ)	
۱٦۷	رودریکو													
۱٦۸	روتوما (جزائر)													
۱٦۹	رومانیه	۱۰ ۸٥	٦ ٥٥	۷ ۸٥	٤ ۷٥	۱۰ ۸٥	٦ ٥٥	٥ ۷٥	۳ ٤٥	۹ ۳٥	٥ ٦٥	۱۱ ٥۰	٦ ۹۰	
۱۷۰	رواندایورون‌دی													
۱۷۱	روسهٔ شوروی	۱۰ ۸٥	٦ ٥٥	۱۱ ٥۰	٦ ۹۰	۳ ۲٥	۱ ۹٥					۱۱ ٥۰	٦ ۹۰	
۱۷۲	راکوتای‌شمالی									۱۸ ٦۰	۱۱ ۲۰	۱۸ ۲٥	۱۰ ۹٥	
۱۷۳	راکوتای‌جنوبی									۱۸ ٦۰	۱۲ ۲۰	۱۹	۱۱ ٤۰	
۱۷٤	سلیمان‌جزائر													
۱۷٥	ساس کاچوان									۱۹ ۳٥	۱۱ ٦٥	۱۹ ۷٥	۱۱ ۸٥	
۱۷٦	سلمودا جزائر													
۱۷۷	سلوادور									۲۷	۱٦ ۲۰	۲۷ ٤۰	۱٦ ٤٥	
۱۷۸	سیلون											۹ ۱٥	٥ ٥۰	
۱۷۹	سی‌سوان													
۱۸۰	سارادات													

نرخنامهٔ محصول تلگرامات طرق مختلفه ازقرار فی لفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح (پ اف)	۱ راه مستقیم جرمنی کود (پ اف)	۲ راه مستقیم ایطالیا واضح (پ اف)	۲ راه مستقیم ایطالیا کود (پ اف)	۳ راه هندوستان واضح (پ اف)	۳ راه هندوستان کود (پ اف)	٤ راه روسیه واضح (پ اف)	٤ راه روسیه کود (پ اف)	٥ راه ایران بیسیم واضح (پ اف)	٥ راه ایران بیسیم کود (پ اف)	٦ راه ایران جنوبی واضح (پ اف)	٦ راه ایران جنوبی کود (پ اف)	ملاحظات
١٨١	سلواکیه تحت الحمایه	١٠ ٨٥	٦ ٥٥	٧ ٨٥	٤ ٧٥									
١٨٢	سنی کال													
١٨٣	سی چلز													
١٨٤	سیخوسی							٢١ ٩٥	١٣ ٢٠					
١٨٥	نمبر ۱- سیام					٧ ٦٥	٤ ٦٠	٢٣ ١٠	١٣ ٩٠					نمبر ۱- ازطریق ایران طریق مواین ازراه مدراس
١٨٦	نمبر ۲- ساحل فرانسه شمالی													
١٨٧	سودان فرانسوی									٢٩ ٦٠	١٧ ٨٠	٢٤ ٤٠	١٤ ٦٥	
١٨٨	سیرالیون فوی تاون کلیبون تان دوانوسیتویت									٢٤ ٨٠	١٢ ٩٠	٢٤	١٤ ٤٠	نمبر ۲- راه بیسیم عدن
١٨٩	سنگاپور ملاکان پنسانك لابوان											١٥ ٥٥	٩ ٣٥	

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ ......

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱	۲	۳	٤	٥	٦	ملاحظات
		راه مستقیم جرمنی	راه مستقیم اطالیا	راه هندوستان	راه روسیه	راه ایران بیسیم	راه ایران جنوبی	
		واضح پ اف — کود پ اف	واضح پ اف — کود پ اف	واضح پ اف — کود پ اف	واضح پ اف — کود پ اف	واضح پ اف — کود پ اف	واضح پ اف — کود پ اف	
١٩٠	نمبر ۱ - سمالی لیند برطانوی					٧٠ ٢٦ ٥ ١٦	٥٥ ٢١ ٩٥ ١٢	نمبر ۱- طریق بیسیم عدن
١٩١	سمالی لیند اطالوی					٨٥ ١٨ ٣٥ ١١	٢٥ ١٩ ٥٥ ١١	
١٩٢	سویدن	٢٥ ١٠ ١٥ ٦	٨٥ ٨ ٣٥ ٥	٢٥ ١٠ ١٥ ٦	٣٥ ٦ ٨٥ ٣	٣٥ ١٠ ٢٥ ٦	٥٠ ١١ ٩٠ ٦	
١٩٣	سویس	٣٥ ١٠ ٢٠ ٦	٧٠ ٨ ٢٥ ٥	٣٥ ١٠ ٢٥ ٦	٩٥ ٦ ٢٠ ٤	٢٠ ١٠ ١٥ ٦	٥٠ ١١ ٩٠ ٦	
١٩٤	سوریتام (کویانای هالیندی)					٦٠ ٢٣ ٢٠ ١٤	٢٤ ٤٠ ١٤	
١٩٥	نمبر ۲- سوریا و لبنان			٢٥ ١٥ ١٥ ٩	٩٥ ١٣ ٤٠ ٨	٨٥ ١٧ ٧٥ ١٠	٢٥ ١٨ ٩٥ ١٠	۲- ازراه هند سوریا و لبنان
١٩٦	سنت اندری پورت ایسلند (جزائر)					٥٦ ٢٤ ٨٠ ١٤	٥ ٢٥ ٥ ١٥	
١٩٧	سنت کرستوف							

نرخ مقه محصول تیلگرامات طرق مختلف از قرار فی لفط ....

اسم مملکت مرجع / نمبر	۱ راه مستقیم جرمنی (واضح پ اف / کود پ اف)	۲ راه مستقه م ایطالیا (واضح پ اف / کود پ اف)	۳ راه هندستان (واضح پ اف / کود پ اف)	۴ راه روسیه (واضح پ اف / کود پ اف)	۵ راه ایران بیسیم (واضح پ اف / کود پ اف)	راه ایران جنوبی (واضح پ اف / سکود پ اف)	ملاحظات
۱۹۸ سن کروکس وسن تومس					۱۰ ۸۲ ۲٦ ۳٥	۱٦ ٥ ۲٦ ۷٥	
۱۹۹ سنت هلنا							
۲۰۰ سنت لوسی							
۲۰۱ سنت مارتن							
۲۰۲ سنت پیرومی و کولاند (جزائر)							
۲۰۳ نمبر ۱ ساندوچ هاوائی کوائی لینائی ومائوئی ملوکائی					۱۷ ۱٥ ۲۸ ٥٥	۱۷ ۲٥ ۲۸ ۷٥	نمبر ۱ (جزائر)
۲۰٤ عربستان سعودی داجده					۱۳ ۳٥ ۲۲ ۲۰	۱۳ ٦۰ ۲۲ ۰٥	
۲۰٥ عراق نمبر ۲						٤ ٥۰ ۷ ٥۰	نمبر ۲ راه مستقیم فارو
۲۰٦ دفاتر دیگر					۱٦ ٥۰ ۲۷ ٤٥	۱٦ ۷٥ ۲۷ ۹۰	
۲۰۷ عدن					۱٤ ۲۰ ۲۳ ٦۰	۱۱ ۳٥ ۱۸ ۹۰	
۲۰۸ فاکلیند (جزائر)							
۲۰۹ فولوریداو کی وست					۱۱ ٦٥ ۱۹ ۳٥	۱۱ ۸٥ ۱۹ ۷٥	
۲۱۰ فنگ (جزائر)							

درخشانهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه ارقرار فی لفظ

نمبر اسم مملکت مرجع	١ راه مستقیم جرمنی (واضح کود — پ اف پ اف)	٢ راه مستقیم ایطالیا (واضح کود — پ اف پ اف)	٣ راه هندوستان (واضح کود — پ اف پ اف)	٤ راه روسیه (واضح کود — پ اف پ اف)	٥ راه ایران بیسیم (واضح کود — پ اف پ اف)	٦ راه ایران جنوبی (واضح کود — پ اف پ اف)	ملاحظات
٢١١ فلپائین ومانیل (جزائر)					٣٥ ٢٨ ٥ ١٧	٣٥ ٢٨ ٥ ١٧	
٢١٢ فرنسان دویو وکوئینای هسپانوی					٨٥ ٢٥ ٥٥ ١٥	٢٥ ١٥	
٢١٣ فارموسی (جزائر)					٣٥ ٢٨ ٥ ١٧	٨٥ ١٧ ٧٥ ١٠	
٢١٤ فی جی (جزائر)							
٢١٥ فنلیند	٨٠ ١٠ ٥٥ ٦	٢٥ ٧ ٣٥ ٤	٨٥ ١٠ ٥٥ ٦	٧٥ ٥ ٤٥ ٣	٧٥ ٨ ٢٥ ٥	٥٠ ١١ ٩٠ ٦	
٢١٦ فرانس	١٠ ١٠ ٥٠ ٦	٢٠ ٩ ٥٥ ٥	١٠ ١٠ ١٠ ٦	٤٥ ٧ ٥٠ ٤	٧٠ ١٠ ٤٥ ٦	٥٠ ١١ ٩٠ ٦	
٢١٧ فی روئی	٩٥ ٩				٦٠ ١٢ ٦٠ ٧	٨٥ ١٢ ٧٥ ٧	
٢١٨ فلسطین					٦٠ ١٦ ١٠	١٧ ٢٠ ١٠	نمبر ١ از راه هند
٢١٩ کنگک تی گت					٨٥ ٥٠ ٥٥ ٩	٢٥ ١٦ ٧٥ ٩	لیمون یونة ریتاس سان
٢٢٠ کنکوی بلجیك							راه ایران ایمون
و روسن داورندی			٢١ ٦٠ ١٢	٢٥ ١٨ ١٠٩٥	٣٥ ٢٣ ١٤٥	٧٥ ٢٢ ٨٥ ١٤	یونتا ریتاس سان
٢٢١ نمبر ١ لستاریکا			٩٥ ٢٢ ٨٠ ١٣	٩٥ ٢١ ١٣٢٠	٢٠ ٢٥ ١٥ ١٥	٦٠ ٢٥ ٣٥ ١٥	جوس راه روسیه
دفاتر دیگر			٢٠ ٢٤ ٥٥ ١٤	٢٠ ٢٣ ١٣٩٥	٤٥ ٢٦ ٩٠ ١٥	٨٥ ٢٦ ١٥ ١٦	لیمون یونتادرتین سنت

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ ......

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح کود پ اف پ اف	۲ راه مستقیم ایطالیا واضح کود پ اف پ اف	۳ راه هندوستان واضح کود پ اف پ اف	٤ راه روسیه واضح کود پ اف پ اف	۵ راه ایران بیسیم واضح کود پ اف پ اف	٦ راه ایران جنوبی واضح کود پ اف پ اف	ملاحظات
۲۲۲	کلیدونیاجدید						۱۸ ۳۰	نمبر ۲ ازراه هند
۲۲۳	نمبر ۲ کانادا			۱۰ ۳۰ ۱۷ ۱۰	۷ ٦۰ ۱۲ ٦۰	۹ ۵۵ ۱۵ ۸۵	۹ ۷۵ ۱٦ ۲۵	۹ هالبرتاساس کاچیوان
۲۲٤	کوازرادور					۱۱ ۲۰ ۱۸ ٦۰	۱۱ ٤۰ ۱۹	از راه روسیه
۲۲۵	کامرون					۱٦ ۳۵ ۲۷ ۲۰	۱۵ ۸۰ ۲٦ ۳۵	مراد از منطقهٔ
۲۲٦	کالی فرونیا					۱۱ ٦۵ ۱۹ ۳۵	۱۱ ۸۵ ۱۹ ۷۵	اول است .
۲۲۷	نمبر ۱ کیوبا هاواناوسانتیاگو			۱۰ ۷۵ ۱۷ ۸۵	۱۰ ۱۵ ۱٦ ۸۵	۱۲ ۱۰ ۲۰ ۱۰	۱۲ ۳۰ ۲۰ ۵۰	نمبر ۱
	دفاتر دیگران			۱۱ ۳۵ ۱۸ ۸۵	۱۰ ۷۵ ۱۷ ۸۵	۱۲ ۷۰ ۲۱ ۱۰	۱۲ ۹۰ ۲۱ ۵۰	ازراه روسیه هوانا
۲۲۸	جمهوری کلومبیا							ازراه ایران مراد
	بادان. کیلابوانا وانتوراو کارتاجانا					۱٤ ۸۰ ۲٤ ٦۵	۱۵ ۵ ۲۵ ۵	ازهواناوسانتیاگو
۲۲۹	گیان فرانسوی باربادوس با							
-	بیسیم نیویارک کلیه دفاتر					۲۱ ۱۰ ۳٤ ۱۰	۲۱ ۳۰ ۳۵ ۵۰	

نرخنامه محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی الفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح	۱ راه مستقیم جرمنی کود	۲ راه مستقیم اطالیا واضح	۲ راه مستقیم اطالیا کود	۳ راه هندوستان واضح	۳ راه هندوستان کود	۴ راه روسیه واضح	۴ راه روسیه کود	۵ راه ایران بسیم واضح	۵ راه ایران بسیم کود	۶ راه ایران جنوبی واضح	۶ راه ایران جنوبی کود	ملاحظات
		پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	
۲۳۰	کامبی باتودسك کسلت									۲۴ ۸۵	۱۴ ۹۵	۲۴	۱۴ ۴۰	
۲۳۱	کت - اکو									۲۸	۱۶ ۸۰	۲۷ ۱۵	۱۶ ۳۰	
	دفاتر دیگر									۲۹	۱۷ ۴۰	۲۷ ۶۰	۱۶ ۴۰	
۲۳۲	کینت ئی فورنسوی									۲۳ ۷۰	۱۳ ۶۰	۲۱ ۸۵	۱۳ ۱۵	نمبر (۱) ار راه هند مراد از کیت فرت برطانوی بوده نیو برنزویك وغیره نیز شامل اند.
۲۳۳	نمبر ۱ کیت فرت					۱۳ ۶۰	۸ ۲۰							
۲۳۴	کارولین جنوبی									۱۷ ۸۵	۱۰ ۷۵	۱۹ ۱۰	۱۱ ۵۵	
۲۳۵	کارولین شمالی									۱۷ ۸۵	۱۰ ۷۵	۱۸ ۲۵	۱۰ ۹۵	
۲۳۶	کولمبیا منطقهٔ اول	۲۴ ۴۵	۱۴ ۷۰			۱۷ ۱۰	۱۰ ۳۰	۲۱ ۴۰	۱۲ ۸۴	۱۶ ۸۰	۱۰ ۱۰	۱۷ ۲۵	۱۰ ۳۵	
	کولمبیا منطقه دوم					۱۸ ۱۰	۱۰ ۹۰			۲۰ ۳۵	۱۲ ۲۵	۲۰ ۷۵	۱۲ ۴۵	
	کولمبیا منطقهٔ سوم					۱۸ ۶۰	۱۱ ۲۰			۲۰ ۸۵	۱۲ ۵۵	۲۱ ۲۵	۱۲ ۷۵	

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار ذیل است

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح پ اف	۱ کود پ اف	۲ راه مستقیم اطالیا واضح پ اف	۲ کود پ اف	۳ راه هندوستان واضح پ اف	۳ کود پ اف	۴ راه روسیه واضح پ اف	۴ کود پ اف	۵ راه ایران بیسیم واضح پ اف	۵ کود پ اف	۶ راه ایران جنوبی واضح پ اف	۶ کود پ اف	ملاحظات
	کولمبیا منطقهٔ چهارم					۱۱ ۸۰	۱۹ ٦۰			۱۳ ۷۵	۲۲ ۸۵	۱۳ ۳۵	۲۲ ۲۵	
۲۳۷	کولمبیا (امریکای جنوبی)					۱۳ ٤۵	۲۲ ٤۰			۱۱ ٦۵	۱۹ ۳۵	۱۱ ۸۵	۱۹ ۷۵	
۲۳۸	کاریاکو (جزائر) (کوراچو)					۱۲ ۸۵	۲۱ ۳۵	۱٦ ۵٦	۲۷ ٦۰	۱۸ ۵۵	۳۰ ۸۵	۱۸ ۷۵	۳۱ ۲۵	
۲۳۹	کانسانس									۱۱ ۲۰	۱۸ ٦۰	۱۱ ٤۰	۱۹	
۲٤۰	کیمنا - (جزائر)													
۲٤۱	کنتوکی									۱۰ ۷۵	۱۷ ۸۵	۱۰ ۹۰	۱۸ ۲۵	
۲٤۲	کمران (جزائر)									۱۰ ٤۰	۲۰ ٦۰	۱۰ ٤۰	۲۵ ٦۵	
۲٤۳	کیناود یکنیدا													
۲٤٤	کارافوتو													
۲٤۵	کیندا													
۲٤٦	کیوبك									۹ ۰۰	۱۰ ۸۵	۹ ۷۵	۱٦ ۲۵	

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلف از قرار فی لفظ ....

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح کود پ اف پ اف	۲ راه مستقیم ایطالیا واضح کود پ اف پ اف	۳ راه هندستان واضح کود پ اف پ اف	٤ راه روسیه واضح کود پ اف پ اف	٥ راه ایران بیسیم واضح کود پ اف پ اف	٦ راه ایران جنوبی واضح کود پ اف پ اف	ملاحظات
۲٤۷	کلیتن							
۲٤۸	کینابورتکالی					۱٦ ۸۰ ۲۸	۱٦ ۳۰ ۲۷ ۱۵	
۲٤۹	کونک جوون							
۰٥	کواتلوپ مارتی نیلک وسن بار تلمی					۱۸ ۵۵ ۳۰ ۸۵	۱۸ ۷۵ ۳۱ ۲۵	
۲٥۱	کونک تونک							
۲٥۲	کرونلند	۷ ۷۰ ۱۲ ۸۰						
۲٥۳	کیناجدید					۹ ۲٤ ۱۵ ٤۰	۹ ٤۲ ۱۵ ۷۰	
۲٥٤	کواتمالا							
	(سان جوس)			۱۳ ۸۰ ۲۲ ۹۵	۱۳ ۲۰ ۲۱ ۹۵	۱۵ ۱۵ ۲۵ ۲۰	۱۵ ٤۰ ۲۵ ٦۰	
	دفاتر دیگران			۱٤ ۵۵ ۲٤ ۲۰	۱۳ ۹۵ ۲۳ ۲۰	۱۵ ۹۰ ۲٦ ٤۵	۱٦ ۱۵ ۲٦ ۸۵	
۲٥٥	لبرادور					۱۰ ۱۵ ۱٦ ۸۵	۱۰ ۳۵ ۱۷ ۲۵	
	دفاتر دیگران							
	ارض جدید					۹ ۵۵ ۱۵ ۸۵	۹ ۷۵ ۱٦ ۲۵	

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح کود پ اف پ اف	۲ راه مستقیم ایطالیا واضح کود پ اف پ اف	۳ راه هندوستان واضح کود پ اف پ اف	۴ راه روسیه واضح کود پ اف پ اف	۵ راه ایران بیسیم واضح کود پ اف پ اف	۶ راه ایران جنوبی واضح کود پ اف پ اف	ملاحظات
۲۵۶	لاروماناا					۱۷ ۵ ۲۸ ۲۵	۱۷ ۲۵ ۲۸ ۷۵	
۲۵۷	لامن							
۲۵۸	اووذ مارکس							
	افریقه					۱۲ ۱۵ ۲۰ ۲۰	۱۲ ٤۰ ۲۰ ٦۰	
۲۵۹	لیتهونیا	٦ ۵۰ ۱۰ ۸۵	٤ ۳۵ ۷ ۲۵	٦ ٤۵ ۰ ۷۵		۵ ۲۵ ۸ ۷۵	٦ ۹۰ ۱۱ ۵۰	
۲٦۰	لبنان							
۲٦۱	لوئی زیان					۱۰ ۷۵ ۱۷ ۸۵	۱۰ ۹۵ ۱۸ ۲۵	
	دفاتر دیگران					۱۱ ۲۰ ۱۸ ٦۰	۱۱ ٤۰ ۱۹	
۲٦۲	لیبریا ماذروویا			۲٤ ۹۵ ۲۷ ۷۰		۱۷ ۸۵ ۲۹ ۷۰	۱۸ ۱۰ ۳۰ ۱۵	
	دفاتر دیگران					۱۹ ٤۵ ۳۲ ۳۵	۱۹ ٦۵ ۳۲ ۷۵	
۲٦۳	لیبیا	٦ ۵۵ ۱۰ ۸۵	٦ ۱۰	۱۸ ۲۰ ۳۰ ۳۰		۷ ٤۰ ۱۲ ۳۰	٦ ۹۰ ۱۱ ۵۰	
۲٦٤	لیچتستین							
۲٦۵	لیتونیا	٦ ۵۵ ۱۰ ۸۵	۵ ۷۵ ۷ ۸۵	٦ ۵۵ ۱۰ ۸۵		۵ ۰۵ ۹ ۳۵	٦ ۹۰ ۱۱ ۵۰	

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح (پ اف)	۱ کود (پ اف)	۲ راه مستقیم ایطالیا واضح (پ اف)	۲ کود (پ اف)	۳ راه هندوستان واضح (پ اف)	۳ کود (پ اف)	٤ راه روسیه واضح (پ اف)	٤ کود (پ اف)	۵ راه ایران بیسیم واضح (پ اف)	۵ کود (پ اف)	٦ راه ایران جنوبی واضح (پ اف)	٦ کود (پ اف)	ملاحظات
۲٦٦	لکزمبورك	۹ ۹۰	۵ ۹۵	۸ ٦۰	۵ ۲۰	۹ ۹۰	۵ ۹۵			۱۰ ۱۰	٦ ۱۰	۱۱ ۵۰	٦ ۹۰	
۲٦۷	ماباروناه میکنزی وغیره									۳۱ ۳۵	۱۸ ۸۰	۳۱ ۷۵	۱۹ ۵	
۲٦۸	ماساچیوستس									۱۵ ۸۰	۹ ۵۵	۱٦ ۲۵	۹ ۷۵	
۲٦۹	ماری لیند									۱٦ ۸۵	۱۰ ۱۵	۱۷ ۲۵	۱۰ ۳۵	
۲۷۰	مالوا													
۲۷۱	مدغاسکروجزائر کودوس									۲۵ ۳۵	۱۵ ۲۵	۲۵ ٦۵	۱۰ ٤۵	
۲۷۲	مین									۱۵ ۸۰	۹ ۵۵	۱٦ ۲۵	۹ ۷۵	
۲۷۳	مادرید	۱۳ ۱۵	۷ ۹۰							۱۷ ۸۵	۱۰ ۷۵	۱۸ ۲۵	۱۰ ۹۵	
۲۷٤	مشیگن													
۲۷۵	ملایا													
۲۷٦	مینی زوتادولوت													
	مینا پولیس جنوبی													
	سینت پول سینت پول استیکاردونی دونا									۱۷ ۸۰	۱۰ ۷۵	۱۸ ۲۰	۱۰ ۹۵	

نرخ نامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ

اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی	۲ راه مستقیم ایطالیا	۳ راه هندستان	٤ راه روسیه	٥ راه ایران بیسیم	٦ راه ایران جنوبی	ملاحظات
	واضح کود	واضح کود	واضح کود	واضح کود	واضح کود	واضح کود	
نمبر	پ اف پ اف	پ اف پ اف	پ اف پ اف	پ اف پ اف	پ اف پ اف	پ اف پ اف	
دوائر دیگر					۱۱ ۲۰ ۱۸ ٦۰	۱۱ ٤۰ ۱۹	
۲۷۷ مصر منطقه اول	۹ ۱۰ ۱٥ ۱٥		۷ ۹٥ ۱۳ ۲٥	۷ ۱٥ ۱۱ ۸٥	۹ ٥٥ ۱٥ ۸٥	۹ ۷٥ ۱٦ ۲٥	
مصر منطقه دوم	۹ ٥٥ ۱٥ ۹۰		۸ ٤۰ ۱٤	۷ ٦۰ ۱۲ ۳۰	۱۰ ۱٦ ٦۰	۱۰ ۲۰ ۱۷	
مصر منطقه سوم	۱۰ ۳۰ ۱۷ ۱٥		۷ ۹٥ ۱۳ ۲٥	۸ ۳٥ ۱۳ ۸٥	۱۰ ۷٥ ۱۷ ۸٥	۱۰ ۹٥ ۱۸ ۲٥	
۲۷۸ مناطق شمال مغربی							
ویو کون			۱٤ ۸۰ ۲٤ ٦۰				
۲۷۹ مادرا					۹ ٤۰ ۱٥ ٦۰	۸ ۸٥ ۱٤ ۷۰	
۲۸۰ مالتا	٦ ٥٥ ۱۰ ۸٥	٦ ۱٥ ۱۰ ۲۰			۷ ٥ ۱۱ ۷۰	٦ ۹۰ ۱۱ ٥۰	
۲۸۱ مکه و طائف					۱۳ ۸۰ ۲۲ ۹٥	۱۳ ۷٥ ۲۲ ۹۰	
۲۸۲ مان چوری							
۲۸۳ ماریان							
۲۸٤ مسراکش تانژر	٦ ٥٥ ۱۰ ۸٥	٦ ٦٥ ۱۰ ٥	٦ ٥٥ ۱۰ ۸٥	٥ ٤٥ ۹ ۰	۷ ٥٥ ۱۲ ٥٥	٦ ۹۰ ۱۱ ٥۰	

نرخنامه محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ

نمبر / اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی (واضح کود / پ اف پ اف)	۲ راه مستقیم ایطالیا (واضح کود / پ اف پ اف)	۳ راه هندوستان (واضح کود / پ اف پ اف)	۴ راه روسیه (واضح کود / پ اف پ اف)	۵ راه ایران بیسیم (واضح کود / پ اف پ اف)	۶ راه ایران جنوبی (واضح کود / پ اف پ اف)	ملاحظات
مراکش هسپانوی نمبر ۱ مراکش	٦ ٧٥ ١٠ ٢٥	٦ ٤٠ ١٠ ٦٠	٦ ٧٥ ١١ ٢٥		٧ ٣٠ ١٢ ١٠	٧ ٢٠ ١٢	
فرانسوی	٧ ٢٠ ١١ ١٥	٧ ٣٠ ١٢ ١٥	٧ ٥ ١١ ٧٥		٨ ٢٠ ١٣ ٦٥	٧ ٦٥ ١٢ ٦٠	نمبر ۱ در
۲۸۵ ماری کال سنت و السنت					١٦ ٥١ ٢٦ ٨٥	١٩ ٣٥ ٣٢ ٢٥	راه ایران مراد از دفاتر دیگر است
۲۸۶ مارشل							
۲۸۷ مانی توبا					١١ ٢٠ ١٨ ٦٠	١١ ٤٠ ١٩	
۲۸۸ مکسیکو	١٢ ٧٠ ٢١ ١٥		١١ ٥٠ ١٩ ١٠	١٠ ٩٠ ١٨ ١٠	١٢ ٨٥ ٢ ٣٥	١٣ ٥ ٢١ ٧٥	
۲۸۹ مکزیک جدید					١١ ٢٠ ١٨ ٦٠	١١ ٤٠ ١٩	
۲۹۰ مدوی (جزائر)							
۲۹۱ مناکو							
۲۹۲ منت سرت							
۲۹۳ میسیسیپی و مسوری وسنت لوئی					١٠ ٧٥ ١٧ ٨٥	١٠ ٩٥ ٨٦ ٢٥	

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار ذیل افغ

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح	۱ کود	۲ راه مستقیم اطالیا واضح	۲ کود	۳ راه هندوستان واضح	۳ کود	۴ راه روسیه واضح	۴ کود	۵ راه ایران پیسم واضح	۵ کود	۶ راه ایران جنوبی واضح	۶ کود	ملاحظات
		پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	پ اف	
	دفاتر دیگر									۱۱ ۶۰	۱۸ ۶۰	۱۱ ۴۰	۱۹	
۲۹۴	مانیتوبا					۹ ۸۵	۱۶ ۳۵							
۲۹۵	منگوری									۶	۹ ۹۵	۶ ۹۰	۱۱ ۵۰	نمبر ۱ از راه هند
۲۹۶	نمبر ۱ نکاراگوا					۱۳ ۸۰	۲۲ ۹۵	۱۳ ۲۰	۲۱ ۹۵	۱۵ ۱۵	۲۵ ۲۰	۱۵ ۴۰	۲۵ ۶۰	مراد از سانجوس
	دفاتر دیگر					۱۴ ۵۵	۲۴ ۲۰			۱۵ ۹۰	۱۶ ۴۵	۱۶ ۱۵	۲۶ ۸۵	و دلسور است از راه ایران همکذا
۲۹۷	نیجریا													
۲۹۸	نیواسکا									۱۱ ۲۰	۱۸ ۶۰	۱۱ ۴۰	۱۹	
۲۹۹	نرادا									۱۱ ۶۵	۱۹ ۳۵	۱۱ ۸۵	۱۹ ۷۵	
۳۰۰	نیوها میشایر									۹ ۵۵	۱۵ ۸۰	۹ ۶۰	۱۶	
۳۰۱	نیوجرسی هابوکن جرسی ستی و اونیون ستی									۹ ۵۵	۱۵ ۸۵	۹ ۷۵	۱۶ ۲۵	
۳۰۲	دفاتر دیگر									۱۰ ۱۵	۱۶ ۸۵	۱۰ ۳۵	۱۷ ۲۵	
۳۰۳	نورفوک													

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ

نمبر اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح (پ اف)	۱ کود (پ اف)	۲ راه مستقیم اطالیا واضح (پ اف)	۲ کود (پ اف)	۳ راه هند و ستان واضح (پ اف)	۳ کود (پ اف)	۴ راه روسیه واضح (پ اف)	۴ کود (پ اف)	۵ راه ایران بیسیم واضح (پ اف)	۵ کود (پ اف)	۶ راه ایران جنوبی واضح (پ اف)	۶ کود (پ اف)	ملاحظات
۳۰۴ ناورویژ	۱۰ ۵۰	۶ ۳۰	۹ ۴۵	۵ ۷۰	۱۰ ۶۰	۶ ۳۰			۱۰ ۹۵	۶ ۶۰	۱۱ ۵۰	۶ ۹۰	
۳۰۵ ناحیهٔ این حانیان وشهر این حانیل									۲۰ ۲۰	۱۲ ۱۵	۲۰ ۶۰	۱۲ ۴۰	
۳۰۶ نیا سالیند (نیا زا لیند)									۲۱ ۳۰	۱۲ ۸۰	۲۱ ۷۵	۱۳ ۰	
۳۰۷ نیکویالاگوسی									۳۸	۱۶ ۸۰	۲۷ ۱۵	۱۶ ۳۰	
۳۰۸ ویومنیك									۱۸ ۶۰	۱۱ ۲۰	۱۹ ۰	۱۱ ۴۰	
۳۰۹ ویرمنت									۱۵ ۸۵	۹ ۵۵	۱۶ ۲۵	۹ ۷۵	
۳۱۰ واتیکان (شهر)	۱۰ ۸۵	۶ ۵۵	۹ ۴۰	۵ ۶۵	۱۰ ۸۵	۶ ۵۵	۱۲ ۳۰	۷ ۴۰	۱۰ ۹۰	۶ ۵۵	۱۱ ۵۰	۶ ۹	
۳۱۱ ویسکونیسن									۱۷ ۸۵	۱۰ ۷۵	۱۸ ۲۵	۱۰ ۹۵	
۳۱۲ وینزویلا و کلیه دفاتر آن					۲۶ ۶۰	۱۴ ۸۰	۲۵ ۶۰	۱۵ ۴۰	۲۶ ۸۵	۱۶ ۱۵	۲۷ ۲۵	۱۶ ۳۵	
۳۱۳ ویرزسی شرقی									۱۷ ۸۵	۱۰ ۷۵	۱۸ ۳۵	۱۰ ۹۵	
۳۱۴ ویرژنی غربی									۱۷ ۸۵	۱۰ ۷۵	۱۸ ۲۵	۱۰ ۹۵	

نرخنامه محصول تیلگرامات طرق مختلفه از قرار فی لفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	۱ راه مستقیم جرمنی واضح (پ اف)	۱ کود (پ اف)	۲ راه مستقیم اطالیا واضح (پ اف)	۲ کود (پ اف)	۳ راه هند وستان واضح (پ اف)	۳ کود (پ اف)	٤ راه روسیه واضح (پ اف)	٤ کود (پ اف)	٥ راه ایران بیسیم واضح (پ اف)	٥ کود (پ اف)	٦ راه ایران جنوبی واضح (پ اف)	٦ کود (پ اف)	ملاحظات
۳۱۵	واشنگتن									١٩ ٣٥	١١ ٦٥	١٩ ٧٥	١١ ٨٥	
۳۱٦	هسپانیه	١٠ ٧٥	٦ ٤٥	١٠	٦	١٠ ٧٥	٦ ٤٥			١١ ١٠	٦ ٦٥	١١ ٥٠	٦ ٩٠	
۳۱۷	هنگری	١٠ ٨٥	٦ ٥٥	٨ ٤٥	٥ ١٠	١٠ ٨٥	٦ ٥٥	٦ ٣٥	٣ ٨٥					
۳۱۸	هالیند	٩ ٩٠	٥ ٩٥	٨ ٦٠	٥ ٢٠	٩ ٩٠	٥ ٩٥			١٠ ١٠	٦ ١٠	١١ ٥٠	٦ ٩٠	
۳۱۹	جمهوریت هاندوراس									٢٦ ٤٥	١٥ ٩٠	٢٦ ٨٥	١٦ ١٥	
۳۲۰	نمبر ۱ هندوراس					٢٤ ٢٠	١٤ ٥٥	٢٣ ٢٠	١٣ ٩٥	٢٥ ٣٥	١٥ ٢٥	٢٥ ٧٥	١٥ ٤٥	نمبر ۱ از راه ایران‌مراد هاندوراس انگلیسی است
۳۲۱	هند هالیندی جاوا بورنیو سماترا					١٣ ٥٠	٨ ١٠	٢١ ٨٠	١٣ ١٠			١٩ ٨٠	١١ ٩٠	
۳۲۲	هند برطانوی					١ ٥٠	٩٠	١١ ٥	٦ ٦٥			٨ ٦٥	٥ ٢٠	
۳۲۳	هایتی کیپ‌هانین ویوراف پرنس									٢٦ ٣٥	١٥ ٨٥	٢٦ ٧٥	١٦ ٠٥	
	دفاتر دیگر									٢٧ ٦٠	١٦ ٦٠	٢٨	١٦ ٨٠	
۳۲٤	هونولو وسائر دفاتر									٢٤ ٦٥	١٤ ٨٠	٢٥	١٥	

نرخنامهٔ محصول تیلگرامات طرق مختلفه ازقرار فی لفظ

نمبر	اسم مملکت مرجع	١ راه‌مستقیم‌جرمنی واضح کود پ اف پ اف	٢ راه مستقیم ایطالیا واضح کود پ اف پ اف	٣ راه هندوستان واضح کود پ اف پ اف	٤ راه روسیه واضح کود پ اف پ اف	٥ راه ایران بیسیم واضح کود پ اف پ اف	٦ راه‌ایران‌جنوبی واضح کود پ اف پ اف	ملاحظات
٣٢٥	هند چینی فرانسوی						٢٥ ١٧ ٣٥ ١٠	
٣٢٦	یوگوسلاویا	٨٥ ١٠ ٥٥ ٦	٤٥ ٨ ١٠ ٥	٨٥ ١٠ ٥٥ ٦	٣٠ ٦ ٨٥ ٣	٩٥ ٩ ٦	٥٠ ١١ ٩٠ ٦	
٣٢٧	پتروولا					٦٠ ١٨ ٢٠ ١١	٢٥ ١٨ ٢٥ ١٠	
٣٢٨	یوروگوی	٤٠ ٢٥ ٢٥ ١٥		٨٥ ٢٦ ١٥ ١٦	٦٠ ٢٥ ٤٠ ١٥			
٣٢٩	یمن						٤٠ ٢٠ ٢٥ ١٢	
٣٣٠	یوگاندا							
٣٣١	یوکون وارض کاناداشمالغربی					٨٥ ٢٦ ١٥ ١٦	٢٥ ٢٧ ٣٥ ١٦	
٣٣٢	یونان(مملکت)	٨٥ ١٠ ٥٥ ٦	٥ ٩ ٤٥ ٥	٨٥ ١٠ ٥٥ ٦	٩٥ ٦ ٢٠ ٤	٥٥ ١٠ ٣٥ ٦	٧٥ ١١ ٠٥ ٧	
٣٣٣	یونان(جزائر)	١٠ ١١ ٧٠ ٦	٩٣٠ ٦٠ ٥			٨٠ ١٠ ٥٠ ٦	٧٥ ١١ ٠٥ ٧	
٣٣٤	یوسومبوریا وغیره			٤٠ ٢٠ ٢٥ ١٢				

ج : — اجرت مخابرات تیلفونی :—

محصولات تیلفونی دو نوع می باشد :—

الف — محصول تیلفونهای ناحیه فی پایه در فی ماه سی افغانی

ب — محصول مخابرات تیلفونی فی پنج دقیقه ۳ $\frac{۱}{۲}$ افغانی معهٔ پنجاه پول قیمت تکت درهر منطقهٔ ولایاتی — مگر خارج منطقهٔ بلدیه مخابرهٔ یك ولایت با ولایت دگر حسب جدول ذیل ست ، که تخمین محصول آن ازقرار فی پنجاه میل یك افغانی تعین گردیده :—

نرخ نامهٔ مخابره تیلفونی محصولی از هر نقطهٔ یك ولایت بهر نقطهٔ ولایت دیگر وازهر نقطه به هر نقطه داخل همان ولایت برای فی مخابره پنج دقیقه :

	به جنوبی		به فراه		به قطغن		به قندهار		به کابل		به مزارشریف		به مشرقی		به میمنه		به هرات	
	پول	افغانی	پول	افغانی	پول	افغانی	پول	افغانی	پول	افغانی	پول	افغانی	پول	افغانی	پول	افغانی	پول	افغانی
از جنوبی	۵۰	۳	۲۵	۱۶	۰	۱۰	۰	۱۰	۵۰	۲	۵۰	۱۲	۰	۵	۵۰	۱۷	۲۵	۲۱
از فراه	۲۵	۱۶	۵۰	۳	۰	۲۰	۲۵	۶	۰	۱۵	۵۰	۱۷	۵۰	۱۷	۵۰	۱۲	۰	۵
از قطغن	۰	۱۰	۰	۲۰	۵۰	۳	۲۵	۱۶	۷۵	۸	۷۵	۳	۲۵	۱۱	۷۵	۸	۲۵	۱۶
از قندهار	۰	۱۰	۲۵	۶	۲۵	۱۶	۵۰	۳	۷۵	۸	۷۵	۱۸	۲۵	۱۱	۵۰	۱۷	۲۵	۱۱
از کابل	۵۰	۳	۰	۱۵	۷۵	۸	۷۵	۸	۵۰	۳	۰	۱۰	۷۵	۳	۰	۱۵	۷۵	۱۸
ازمزارشریف	۵۰	۱۲	۵۰	۱۷	۷۵	۳	۷۵	۱۸	۰	۱۰	۵۰	۳	۷۵	۱۳	۵۰	۶	۵۰	۱۲
از مشرقی	۰	۵	۵۰	۱۷	۲۵	۱۱	۲۵	۱۱	۷۵	۳	۷۵	۱۳	۵۰	۳	۷۵	۱۸	۲۵	۲۱
از میمنه	۵۰	۱۷	۵۰	۱۲	۷۵	۸	۵۰	۱۷	۰	۱۵	۲۵	۶	۷۵	۱۸	۵۰	۳	۵۰	۷
از هرات	۲۵	۲۱	۰	۵	۲۵	۱۶	۲۵	۱۱	۷۵	۱۸	۵۰	۱۲	۲۵	۲۱	۵۰	۷	۵۰	۳

نوت — الف : برای پیدا کردن نرخ بین دو ولایت مختلفه — هر خط عمودی و هر خط افقی مربوطه را میتوان باهم تقاطع دادودر خانهٔ مذکور محصول را یافت مثلاً از کابل به قندهار ومعکوساتقاطع خط عمودی وافقی آن ۸/۷۰ افغانی را نشان میدهد .

ب : نرخ بینی ولایات . هریك ازولایات از قرار فی مخابره سه افغانی وپنجاه پول است .

ج : دو تیلفو نخانه ئیکه یکی در آخرین خط سرحدی یك ولایت ودیگری در اولین حصهٔ سرحدی ولایت دیگر واقع باشد محصول مخابرهٔ آن ها در فی مخابره سه افغانی و پنجاه پول است.

د ـ انتقال پول : انتقال پول ذریعهٔ فورم مخصوص حواله‌جات پوستی درداخل مملکت تادرجهٔ حکومتهای کلان طبق مقررات جداگانه صورت میگیرد . مقدار نهائی ۰۰۰ ۶ افغانیست . اما برای انتقال پول در خارج توسط حواله جات پوستی هنوز عملی نشده و مسافر محترم این کار را ذریعهٔ بانک ملی ویا دافغانستان بانک صورت داده می تواند .

۸ : روز نامه ها ومجلات کابل وولایات :

الف کابل :

۱ : اصلاح ـ روزنامهٔ نیم رسمی هرروزه (باستثنای ایام تعطیل) بزبان فارسی وپشتو از طرف صبح نشر میشود . قیمت اشتراك آن سالانه در کابل ۲۵ افغانی ولایات داخله ۳۰ افغانی خارج مملکت ۸ونیم دالر .

۲ : انیس ـ روزنامهٔ ملی هرروزه (باستثنای ایام تعطیل) بزبان فارسی وپشتو ازطرف عصر نشر میشود . قیمت اشتراك سالانه در کابل ۳۵ افغانی ولایات داخله ۴۰افغانی خارج مملکت ۸ونیم دالر .

۳ : آریانا ـ مجلهٔ تاریخی ماهوار که بزبان فارسی نشر میشود .
ارگان انجمن تاریخ . قیمت اشتراك سالانه در داخل مملکت ۴۰ افغانی خارج مملکت ۸ دالر .

۴ : کابل ـ مجلهٔ ادبی پانزده روزهٔ (پشتو) که از طرف انجمن پشتو تولنه تحریر وشائع میگردد . قیمت اشتراك سالانه مرکز ۳۶ افغانی داخل مملکت ۴۰ افغانی خارج مملکت ۴ دالر .

۵ : اقتصاد ـ مجلهٔ اقتصادی (۱۵) روزه است که ازطرف دائرهٔ انطباعات وزارت اقتصاد ملی نشروشائع میگردد . در داخل مملکت ۵۱ افغانی خارج مملکت ۸ دالر .

۶ : مجلهٔ اردو ـ مجلهٔ ماهانه ایست که ازطرف ریاست ارکان حربیهٔ قوای افغانی نشروشائع میگردد.
در داخل ۱۸ افغانی ، در خارج ۴ دالر .

۷ : روغتیا ـ مجلهٔ ماهانهٔ صحی که ازطرف دائرهٔ نشریات وزارت صحیه نشر میشود .
در داخل ۱۰ افغانی در خارج ۲ دالر .

۸ : پشتون ژغ ـ ماهانهٔ ادبی و متضمن پروگرام یکماهه رادیوی کابل توسط دائرهٔ نشریات رادیو چاپ میشود .
در داخل ۳۰ افغانی در خارج ۴ دالر .

۹ : افغانستان - مجلهٔ سه‌ماهه بزبان فرانسوی وانگلیسی ازشعبهٔ سوم مدیریت عمومی نشریات شائع میگردد .

در داخل ۳۰ افغانی در خارج ٤دالر .

۱۰ : مجله فاکولتهٔ حقوق - مجله سه‌ماههٔ حقوقی وعلوم اجتماعیست که از طرف نشریات ریاست پوهنتون نشر وشائع میگردد .

یك شمارهٔ آن ۲ افغانی قیمت دارد .

۱۱ : سالنامهٔ کابل - مجله سالانه‌ایست که‌ازطرف‌پشتو تولنه درهر سال طبع ومتضمن مختصر گذارشات مملکت میباشد .

۱۲ : مجلهٔ آریانا دائرة المعارف فارسی - مجله سه ماهه ایست که از طرف مدیریت دائرة المعارف ریاست مطبوعات نشر میشود .

در داخل مملکت ٤۰ افغانی در خارج ۸ دالر .

۱۳ : مجلهٔ آریانا دائرة المعارف پشتو - مجلهٔ سه ماهه ایست که از طرف شعبهٔ پشتوی دائرة المعارف ریاست مطبوعات نشر میشود .

در داخل ٤۰ افغانی در خارج ۸ دالر .

۱٤ : برگ سبز - مجلهٔ (۱۵) روزهٔ ایست مخصوص‌ریاست‌مرستون (دارالمساکین) .

در کابل ٤٥ افغانی داخله ٥۰ افغانی .

۱٥ : هیواد - جریدهٔ هفته واریست بزبان پشتو .

قیمت اشتراك سالانه در کابل ۱۲ افغانی درولایات داخله ۱٤ افغانی در خارج مملکت ۱ دالر .

۱٦ : پیام تندرستی - مجله‌ایست‌ماهوار که‌ازطرف‌ادارهٔ تبلیغات‌وزارت‌صحیه‌مجاناً انتشارمییابد.

۱۷ : ژوندون - مجله ایست (۱۵) روزه که از طرف مدیریت عمومی نشریات ریاست مطبوعات نشر وشائع میگردد .

قیمت‌اشتراك سالانه در کابل ٤٦ افغانی‌ولایات داخله ٥۰ افغانی خارج ٤ دالر

ب - اطراف :

۱ : طلوع افغان - درقندهار جریدهٔ هرروزه بزبان پشتو . قیمت اشتراك درداخل ۲۲افغانی در خارج ٦ دالر .

۲ : اتفاق اسلام - درهرات « « « « و فارسی . در داخل ٥۰ افغانی در خارج ٦ دالر .

۳ : مجلهٔ ادبی - در هرات مجلهٔ ماهوار بزبان پشتو وفارسی . « « ۸ دالر .

٤ - بیدار - هفتهٔ دوبار بزبان فارسی وپشتو درمزارشریف نشر میگردد. درداخل ۱٤ افغانی
در خارج ٥ دالر .

٥ : اتحاد - « « « « « در بغلان نشر میگردد . در داخل ۷ افغانی
در خارج ۳ دالر .

٦ : اتحاد مشرقی - هفته وار در جلال آباد بزبان پشتو نشر میگردد . در داخل ۷ افغانی
درخارج ۳ دالر .

۷ : ورانگه - « « « « « « گردیز « درداخل ۱۰ افغانی
درخارج ۳ دالر .

۸ : ستوری « « میمنه « وفارسی « « درداخل ۱۸ افغانی
درخارج ۳ دالر .

۹ : سیستان - « « فراه « « « « در داخل
درخارج ۳ دالر .

۱۰ : بدخشان - « « فیض آباد « « « « درداخل ۱۸ افغانی
در خارج ۳ دالر .

---

۹ : بلدیه کابل :

کابل ونواحی آن بلدیهٔ دارد که اجرای امور بلدی تماماً بدوش آنست. دائرهٔ نفوذ بلدیه از شرق تا سیاه سنگ . کوتل یك لنگه ، پوستین دوزهاء فابریکهٔ سیمنت سازی وقوای مرکز . از غرب تاپل سوخته ، از شمال شهرآرا ، ده کیپك ، بی بی مهرو ، خواجه رواش ، شفاخانهٔ عسکری وبیکه توت واز جنوب شهدای صالحین الی قلعهٔ حشمت خان میرسد .

بلدیه کابل دارای یك رئیس ودونفر معاون میباشد که بکمك وکلای منتخبهٔ شهر امور بلدی را اداره میکنند . شهر کابل (بدون اطراف آن) به ۱٥ ناحیه تقسیم شده است که مطابق احصائیه سال ۱۳۲٥ تعداد خانه های هر ناحیه بقرار ذیلست :

ناحیه		تعداد
۱ : ناحیهٔ اول	دارای	۱۱۸٥ دربند خانه .
۲ : « دوم	«	۳۲۷ « « .
۳ : « سوم	«	۳۳۲ « « .
٤ : « چهارم	«	۸٦۳ « « .

۵ : ناحیه پنجم	دارای	٧٦٤	در بند خانه.
٦ : « ششم	«	۵۵۳	« «
٧ : « هفتم	«	٤٩٨	« «
٨ : « هشتم	«	٤٠	« «
٩ : « نهم	«	٦٧٦	« «
١٠ : « دهم	«	٩٦٤	« «
١١ : « یازدهم	«	٦٩٨	« «
١٢ : « دوازدهم	«	٤٩٩	« «
١٣ : « سیزدهم	«	٣٢٧	« «
١٤ : « چهاردهم	«	۵٨٨	« «
١۵ : « پانزدهم	«	٦٣٢	« «

احصائیه فوق که مربوط بعمارات رعیتی شهر کابل میباشد عمارات دولتی ، ملی و رسمی داخل آن نیست و علاوتاً : -

١١٢	سرای تجارتی
۵٦٦٢	دکان
٢٧	حمام عمومی
١۵	یخدان و برفدان
٢٠٠	مساجد جامع وصغیر ،

نیز در داخل احصائیهٔ بلدی می آید .علاوتاً احصائیه‌های ذیل‌را هم که قابل استفاده مسافرین محترم میباشد یکایک ذیلا شرح میدهیم : -

الف :- احصائیهٔ حکومتیهای محلی در سال ١٣٢۵ : -

١ : نائب الحکومه گیها	٧
٢ : حکومتیهای اعلی	٣
٣ : « کلان	٢٢
٤ : « درجهٔ اول	٢٠
۵ : « « دوم	٣٣
٦ : « « سوم	٣٨
٧ : « « چهارم	٤١
٨ : علاقه داریها	١٤٢
جمعاً	٣٠٦

ب ـ احصائیهٔ مکاتب متعلمین ومعلمین افغانستان درسال ۱۳۲۵ (۱۹۴٦ م) :-

	نوع مکاتب	تعداد متعلم	تعداد معلم
۱	۲۹٤ مکتب ابتدائی	۷۸۱۰۳ نفر	۲۱۲٦ نفر
۲	۱۰ ثانوی	۸٦۳۹ »	۲۹۸ »
۳	۵ متوسطه	۱۸۰۳ »	٤۹ »
٤	۲۱ مسلکی	۲۵۳۹ »	۱۳۵ »
۵	٤ فاکولته	۲٦۰ »	٤۳ »
٦	٤٤٦ کورس پښتو	۱۳۳۸۰ »	۲۰۹ »
جمعاً	۷۸۰	۱۰٤۷۲٤ »	۲۸٦۰ نفر

معلمین ومتعلمین پوهنتون مکاتب و کورسهای عسکری داخل این حساب نیست وهم مکتبهای قدیمه که در مساجد قری و قصبات و شهرهای افغانستان باصول ماضی از طرف خود اهالی دائر ست داخل این حساب گرفته نشده است .

ج :- احصائیهٔ مالیات اراضی مزروعی و مواشی افغانستان ازسال ۱۳۲۵ :-

۱	زمین مزروعی آبی فی جریب درجه اول درسال	از ۱٦	الی ۲۰ افغانی
۲	» » » » » » دوم » »	» ۹	» ۱۵ »
۳	» » » » » » سوم » »	» ۵	» ۸ »
٤	شتر فی راس		٤ »
۵	اسپ فی راس		۳ »
٦	گاو فی راس		۲ »
۷	خر فی راس		۱ »
۸	گوسفند یا بز		۰.۵۰ »

د ـ احصائیهٔ فیصلهٔ دعاوی حقوقی وجزائی مملکت درسال ۱۳۲٤ و ۱۳۲۵ :-

	ولایات	۱۳۲٤ حقوقی	۱۳۲٤ جزائی	۱۳۲۵ حقوقی	۱۳۲۵ جزائی
۱	کابل	۲۱۸۷	۱٤۵۲	۸۸۵	۱۰
۲	هرات	۷۹۷	٦۲۱	—	—
۳	مزار شریف	۷۵۰	۹۹٤	٦۳۰	٤۵۲
٤	قطغن وبدخشان	٤٤۸	٤۰۰	۳۲۵	۲٤٤
۵	قندهار	٤۰۱	٤۰۹	۱۳۷	۱٤۱

	ولایات	حقوقی ۱۳۲٤	جزائی	حقوقی	۱۳۲۵ جزائی
٦	فراه	۹۵	۱۰۸	۸	۱٤
۷	میمنه	۱۹۳۷	۱۲۰۲	۲٤۳	۲٤۹
۸	جنوبی	۳۹٦	۲٤۳	۱۳۲	۵۰
۹	مشرقی	٦۵۵	٦۳٤	۱۱۵	٤۱۲
	جمعا	٦٦۸۳	٦۱۱۳	۲٤۷۵	۱۸۷۲

ﻫ . شفاخانهای مملکت : ـ

۱	ولایت کابل	۲۸
۲	« قندهار	۵
۳	« مزارشریف	٦
٤	« هـرات	۷
۵	« قطغـن	۸
٦	« مشرقی	۵
۷	« جنوبی	۲
۸	حکومتی اعلی فراه	۲
۹	« « میمنه	۳
۱۰	« « بدخشان	۱
		٦۷

نوت ـ شفاخانهای عسکری افغانستان داخل این حساب نیست .

و ـ تداوی مریضان :

بیمارانیکه درسال ۱۳۲۵ در شفاخانه های مرکزی ازقبیل شفاخانه‌های بلدی ، عسکری محبس‌عمومی ، سناتوریم نسوان ، شفاخانهٔ مستورات ، شفاخانه‌های علی‌آباد ، شفاخانهٔ معارف ومعائنه خانهٔ مرکزی تحت‌تداوی گرفته شده اند بدینقرار است :

۱ ـ بیمارانیکه مبتلا به امراض عمومی برده واز شفاخانه روزانه دوا برده اند : ۲۰٤۱٦۰ نفر

۲ ـ بیماران امراض ساری که ازشفاخانه روزانه دوابرده اند : ٤٦۰٤۹ «

۳ ـ « بستری در شفاخانه ها : ۸۵٤۰ «

٤ ـ « که در شفاخانه فوت گردیده اند : ۵۷۲ «

۵ ـ بیمارانیکه صحتیاب گردیده اند :	۴۴۵۲ نفر
۶ ـ « جراحی شده اند :	۱۳۵۸ «
۷ ـ « پانسمان شده اند :	۳۴۸۵۱ «
۸ ـ خال زده گان چیچك :	۱۳۶۴۳ «
۹ ـ واکسیناسیون شده گان :	۳۲۵۰۱ «
۱۰ ـ بیماران دندان :	۲۰۴۰۲ «
۱۱ ـ معائنه وتداوی برقی :	۱۳۶۵ «
	۳۷۱۸۹۳ نفر

نوت ـ بیمارانیکه اصلاً به شفاخانه مراجعه نکرده درخانه های خود تداوی نموده انـد داخل این احصائیه نیست .

ز ـ تعداد نشرالصوت ورادیو از سال ۱۳۲۵ :

۱ . دستگاه براد کاست در مرکز :	۱ دستگاه
۲ . نشرالصوت دراطراف مملکت :	۱۳ «
۳ ـ رادیو های شخصی که داخل احصائیۀ رسمی اند :	۳۲۶۰ «

نوت ـ تعداد اود سپیکر های داخل شهر وولایات داخل این احصائیه نیست :

ح ـ مقدار تولیدی محصولات عمدۀ معدنی افغانستان در سال ۱۳۲۵ :

۱ ـ مقدار تولیدی سالانۀ نمك‌معدن تالقان که‌بفروش رسیده‌است :	۱۱۳۲۸۶۴ سیر
۲ ـ « « « نمکسار اندخوی « « « ـ	۱۲۰۹۶۷۲ «
۳ ـ « « « نمك غوریان هرات « « « ـ	۸۴۶۲۹۴ «
۴ ـ « « « « تاشقرغان « « « ـ	۷۱۳۲۸۱ «
۵ ـ « « « « قندهار « « « ـ	۱۲۰۰۰۰ «
۶ ـ « « « « غوربند « « « ـ	۴۴۰۰ «
	۳۴۲۶۵۱۱ سیر

۷ ـ مقدار تولیدی سالانۀ ذغال سنگ معدن ایشپشته که بمرکز نقل‌داده شده :	۸۸۴۴ سیر
۸ ـ مقدار تولیدی سالانۀ ذغال‌سنگ‌معدن کر کر که درمحروقات فابریکۀ قند بغلان وشعبات‌تعمیراتی‌ولایت قطغن‌بمصرف رسیده‌است	۸۸۲۴ سیر
	۱۷۶۸۸ سیر

ط ـ پوسته خانه های مملکت :

۱ ـ تعداد پوسته خانه های پیاده رو :	۲۳۶
۲ ـ « « « موتر رو :	٤۲

نوت ـ حمل ونقل وتوزیع پوسته‌های شهری ذریعهٔ پوسته رسانهای بایسکل سوار بعمل می آید.

ی ـ انواع مراسلات پوستی ۱۳۲۵ :

۱ ـ مراسلات رسمی داخله	۱۷۳٤۷۸	قطعه
۲ ـ « « خارجه :	۱۰۷۷	«
۳ ـ تعداد پاکتهای داخله (عادی وراجستری) :	۳٤٦۲٤۰	«
٤ ـ « « خارجه (« «) :	٤۲۳۹۸	«
۵ ـ پوست کارتهای داخله :	۵۵	«
٦ ـ « « خارجه :	۳۸۹	«
۷ ـ نمونه‌های مال‌التجارهٔ داخله :	۹۵	«
۸ ـ « « خارجه :	۳٤	«
۹ ـ تعداد اوراق کار داخله :	۱٤۸٤	«
۱۰ ـ « « « خارجه :	٦٦	«
۱۱ ـ تعداد مطبوعات داخله :	۲۹۳۳۲۱	«
۱۲ ـ « « خارجه :	۲۰٦۷	«
۱۳ ـ مراسلات سرویس داخله :	٦۲۳٤	«
۱٤ ـ « « خارجه :	۳٦۹	«
۱۵ ـ مراسلات هوائی خارجه :	۱۹۳۸	«
۱٦ ـ « کلان داخله :	۹۰٤	«
۱۷ ـ « « خارجه :	۲۳۲	«
۱۸ ـ « کوچك داخله :	۱۱۷٤	«
۱۹ ـ « « خارجه :	۱۳	«
۲۰ ـ مکاتیب بازگشتی داخله :	۳٤۰٦	«
۲۱ ـ « « خارجه :	۹۰۱	«

ك ـ تعداد تیلفون خانه ها وسوچبورد های آن :

اول مرکز کابل :

۱ ـ مرکز کیبل .

۲ ـ شهرنو

۳ ـ تیلفون خانهٔ شهری .

٤	تلفون خانه کارته ٤.
٥	« « نوی کابل
٦	« « وزارت مالیه
٧	« « وزارت حربیه
٨	« « قوماندانی مکتب طیاره
٩	« « « طیاره
١٠	« « « فرقهٔ ریشخود
١١	« « « قوای مرکز
١٢	« « علی آباد
١٣	« « شرکت برق
١٤	« « مرکز بانك ملی
١٥	« « سیاه سنگ
١٦	« « وزارت خارجه
١٧	« « چهل ستون
١٨	« « بتخاك
١٩	« « پغمان
٢٠	« « چهار راهی قمبر
٢١	« « چوکی ارغنده

نوت ـ درکتاب را هنمای تلفون که ازطرف وزارت مخابرات همه ساله طبع و نشر میگرد د نمبر سوچبورد با نمره های تلفون جداگانه تشریح مبگردد . و علاوتا وقتا فوقتا تزئیدات و تعدیلات لازمه را بوسیلهٔ جراید داخلی هم بملاحظه مشترکین میرسانند .

دوم ـ ولایات : ـ

١	مزارشریف ـ	١٩	مواضع
٢	هرات ـ	٣١	«
٣	قندهار ـ	٣٠	«
٤	قطغن ـ	٢٩	«
٥	جنوبی ـ	٣٢	«
٦	مشرقی ـ	٣٨	«
٧	میمنه ـ	١٤	«

۸	فراه -	۸	مواضع
۹	حکومت کلان شمالی -	۱۹	»
۱۰	بدخشان -	۰۹	»
۱۱	حکومت کلان لوگر -	۱۲	»
۱۲	» » دایزنگی	۱۳	»
۱۳	» » پروان	۱٤	»
۱٤	» » غزنی -	٤۱	»

ل - تعداد تلگراف خانه های بیسیم و سیمدار :-

	ولایات	بیسیم	سیمدار
۱	کابل	۳ پایه	۲ پایه .
۲	هرات	۱ پایه	۳ پایه
۳	فراه	.	۱ »
٤	مزار شریف	۱ پایه	۱ »
۵	مشرقی	.	۲ »
٦	جنوبی	۱ پایه	۲ »
۷	قندهار	.	۳ »
۸	قطغن	.	۵ »
۹	بدخشان	.	۱ »
۱۰	میمنه	۱ پایه	۲ »

م - ماحصل پارچه باب وصابون فابریکه های داخلی در سال ۱۳۲۵ :-

۱	پارچه باب :	۱۰۷۲٤٦۹۳ متر
۲	صابون :	۷۸۰۲۱ کلچه

نوت - محصولات نساجی وصابون کار خانه های دستی ومحلی که بطور آزاد تولید و استهلاك میگردد داخل این حساب نیست .

ن - تعداد شرکت ها وخصوصیات تجارتی آنها : --

شماره	اسم مؤسسه	تاریخ تاسیس	سرمایه بافغانی	نمایندگی در خارج وداخل	نوع تجارت	خصوصیت
۱	بانك افغانستان		۱۲۰۰۰۰۰۰۰	مزار، هرات، قندهار، اندخوی اقچه، جلال آباد . هند ، امریکا، مسکو، پاریس لندن ، برن وانقره .	ناشر بانکنوت وخزانه دار دولت	
۲	بانك ملی افغان	۱۳۰۹	۱۲۴۷۲۰۰۰۰	قندهار، هرات، اندخوی، میمنه مزار، خان آباد لندن ، برلین ، کراچی ، پشاور ، چمن ، نیویارك	بانکداری	سهامی
۳	شرکت قند وپطرول	۱۳۱۷	۲۸۲۴۳۰۰۰	تمام نقاط داخله چمن، کراچی وپشاور	تورید قند و شکر وپطرول وفابریکداری،	»
۴	شرکت موتور	»	۹۲۲۶۰۰۰	ذریعهٔ بانك ملی	تورید موتر	»
۵	شرکت سرویس وپرزه فروشی	۱۳۲۰	۲۰۰۰۰۰۰	در تمام نقاط مملکت وافغان بلدنگ در پشاور	تورید موتور و پرزه جات	»
۶	شرکت اتحادیه کابل	۱۳۲۵	۲۸۳۴۳۰۰۰	در تمام نقاط مملکت وافغان تریدنگ کمپنی درپشاور	صادرات و واردات عمومی.	»
۷	شرکت اتحادیه شمالی	۱۳۱۵	۴۹۶۸۶۰۵۸	قندهار مزار، پشاور بمبائی .	صادرات پنبه و واردات وصادرات عمومی.	»
۸	شرکت زابل	۱۳۲۱	۲۱۴۰۶۹۴	مزار چاریکار افغان بلدنگ پشاور	صادرات و واردات عمومی	»
۹	شرکت قره قل	۱۳۱۹	۷۱۲۶۷۰۰۰	مزار اندخوی شبرغان آقچه میمنه قندوز توسط بانك ملی در هند ونیویارك .	صادرات قره قل	»
۱۰	شرکت توکل	»	۸۸۲۸۰۳	مزار شریف .	صادرات قره قل صادرات و واردات عمومی .	»

شماره	اسم موسسه	تاریخ تاسیس	سرمایه به افغانی	نمایندگی در داخل وخارج	نوع تجارت	خصوصیت
۱۱	شرکت خیرخواه	۱۳۱۹	۷۳۰۰۰۰	کابل.	قره‌قل وغیره	سهامی
۱۲	شرکت برادران	«	۴۴۱۰۰۰	«	« «	«
۱۳	« عزیز	«	۲۴۸۵۲۵۰	مزار آقچه.	« «	«
۱۴	« تسلیم	«	۱۲۰۰۰۰۰	کابل.	« «	«
۱۵	« نقشبندی	«	۱۶۳۵۵۸۵	قندهار خان‌آباد پشاور کراچی	« وروده	«
۱۶	« سعید	۱۳۲۴	۵۰۰۰۰۰	مزار درخارج ذریعهٔ بانک ملی	«	«
۱۷	« زلاند	۱۳۲۲	۳۰۰۰۰۰۰	مزار قندهار پشاور.	صادرات وواردات عمومی	«
۱۸	« فوربند	«	۵۵۰۰۰۰		« «	«
۱۹	« روشان	«	۵۰۰۰۰۰۰	مزار پشاور.	« «	«
۲۰	« پسرلی	«	۱۵۰۰۰۰۰	« «	« «	«
۲۱	« پروان	«	۳۰۰۰۰۰۰	پشاور وچمن.	« «	«
۲۲	« بهار	«	۹۵۲۴۲۴		« «	«
۲۳	« هیرمند	«	۶۰۰۰۰۰	مزار وپشاور.	« «	«
۲۴	« ستوری	«	۲۰۰۰۰۰۰	تمام نقاط داخل وپشاور.	« «	«
۲۵	« منی	«	۲۰۰۰۰۰۰	کابل.	« «	«
۲۶	« سهیل	«	۱۰۰۰۰۰۰	«	« «	«
۲۷	« لمر	«	۳۰۰۰۰۰۰	«	« «	«
۲۸	« صباح	۱۳۲۳	۷۰۰۰۰۰	«	« «	«
۲۹	« پختیا	«	۱۱۱۳۰۰۰	«	« «	«
۳۰	« شعاع	«	۱۰۰۰۰۰۰	کابل وپشاور.	« «	«
۳۱	« علاوالدین	«	۱۶۱۰۰۰۰	مزار.	« «	«
۳۲	« امید	«	۵۱۳۵۰۰		« «	«
۳۳	« عمران	۱۳۱۶	۱۹۶۷۶۹۸		مواد تعمیراتی	«
۳۴	ابراهیم لیمتد	۱۳۲۶	۲۵۵۰۰۰۰		صادرات وواردات عمومی	لیمتد
۳۵	سرور «	«	۱۰۰۰۰۰۰		« «	«
۳۶	نور «	«	«		« «	«
۳۷	کاپیسا «	«	«		« «	«
۳۸	شرکت عبدالقیوم سراج‌الدین	«	۳۰۲۰۰۰۰		« «	کواپکتیف
۳۹	« مرغاب	«	۱۰۰۰۰۰۰		« «	سهامی

شماره	اسم موسسه	تاریخ تاسیس	سرمایه به افغانی	نمایندگی در داخل وخارج	نوع تجارت	خصوصیت
۴۰	اسحق وشرکاء	۱۳۰۵	۱۰۰۰۰۰۰		صادرات وواردات عمومی	کولکتیف
۴۱	شرکت حمل ونقل	«			حمل ونقل	سهامی
۴۲	« حجاری ونجاری	۱۳۱۹			موبل سازی	
۴۳	« بوت دوزی	۱۳۱۹			تولید بوت	
۴۴	« گوگرد سازی					
۴۵	« صابون سازی	۱۳۱۹				
۴۶	« مسلخ	۱۳۲۱				
۴۷	« عمومی برق	۱۳۱۹				
۴۸	« سهامی اقتصاد				انواع منسوجات	
۴۹	« برق تودولو	۱۳۲۳			سامان برقی	
۵۰	« متوکل	۱۳۱۸	۵۱۴۵۰۰۰	انخوی		
۵۱	« اخوت	«	۷۳۰۰۰۰	«		
۵۲	« رشتیا	۱۳۲۶	۰۸۷۰۰۰۰	بلخ مزارشریف		
۵۳	« صداقت	۱۳۱۸	۸۴۶۶۸۸/۵۰	انخوی		
۵۴	« سعادت	«	۷۰۵۷۸۹	«		
۵۵	« وطن	۱۳۱۹	۳۰۰۰۰۰۰	قندهر		
۵۶	« رجا	«	۳۶۷۵۰۰	مزار شریف		
۵۷	« اتحادیه	«	۲۳۰۹۵۰۰۰	اندخوی		
۵۸	« بووالی	«	۵۵۱۲۵۰	قندوز		
۵۹	« سلامت	«	۲۹۱۷۲۱	اند خوی		
۶۰	« زرغون	۱۳۲۰	۱۹۰۸۸۰۸	قندهار		
۶۱	« بگرام	۱۳۲۲	۲۰۰۰۰۰	کابل		
۶۲	« اقبال	«	۲۰۰۰۰۰۰۰	«		
۶۳	« ننگرهار	«	۱۳۸۸۰۰۰	«		
۶۴	« زریست	«	۱۰۰۰۰۰۰	«		
۶۵	« باختر	«	۴۰۰۰۰۰۰	مزار شریف		
۶۶	« زرغون	۱۳۲۳	۲۹۲۹۰۰۰	«		
۶۷	« نوبهار	۱۳۲۲	۲۵۰۰۰۰۰	«		

شماره	اسم مؤسسه	تاریخ تاسیس	سرمایه به افغانی	نمائنده گی در داخل وخارج	نوع تجارت خصوصیت
۶۸	شرکت سهامی	۱۳۲۳	۳۰۰۰۰۰۰	بدخشان	
۶۹	« اعتبار	«	۱۰۰۰۰۰۰۰	مزار شریف	
۷۰	« منور	«	۱۰۰۰۰۰۰	قندوز	
۷۱	« هاشمی	۱۳۲۴	۷۰۶ ۰۳۳	مزارشریف	
۷۲	« اطمینان	«	۶۳۴۸۴۸	اقچه	
۷۳	« شفق	«	۸۰۰۰۰۰	انخوی	
۷۴	« قزل ایاق	«	۲۲۹۰۰۰	«	
۷۵	« اعتبار	«	۳۰۰۰۰۰	«	
۷۶	« متفقین	«	۱۶۰۷۲۰	«	
۷۷	« نوید	«	۱۵۰۰۰۰۰	«	
۷۸	« شته والی	«	۱۱۸۵۰۰۰	قندوز	
۷۹	« سمنگان	«	۵۰۰۰۰	ایبک	
۸۰	« رضا	«	۱۲۰۰۰۰۰	انخوی	
۸۱	« اتفاق	«	۱۰۰۰۰۰۰	«	
۸۲	« الفت	«	۲۱۰۰۰۰۰	قندوز	
۷۳	« ثمر	«	۴۲۰۰۰۰	اندخوی	
۸۴	« رفعت	«	۱۰۰۰۰۰۰	«	
۸۵	دخلم شرکت	«	۱۰۳۷۰۰۰	مزارشریف	
۸۶	« ضیا	«	۱۲۰۰۰۰۰	اندخوی	
۷.	« همت	۱۳۲۶	۲۰۰۴۰۰۰	هرات	
۸۸	« اقبال	«	۲۴۹۸۶۵۰	«	
۸۹	« طالم	«	۱۴۸۴۳۷۰ر۷۰	«	
۹۰	« دیانت	«	۱۳۲۱۴۷۷۴ر۳۰	«	
۹۱	« اتفاق ایماق	«	۲۰۰۰۰۰۰	کابل	
۹۲	« اتحادیه میمنت	«	۵۱۲۵۸۰۳	میمنه	
۹۳	« اتفاق	«	۵۸۰۲۷۹۶ر۶۲	«	
۹۴	« اتحادیهٔ مزار	«	۵۰۰۰۰۰۰	مزارشریف	

شماره	اسم مؤسسه	تاریخ تاسیس	سرمایه به افغانی	نمائنده گی در داخل وخارج	نوع تجارت خصوصیت
۹۵	شرکت رشتیا مزار	۱۳۲۶	۹۰۰٤۰۰۰	مزارشریف	
۹٦	« روان	۱۳۲۵	۱۳۱۰۰۰۰	کابل	
۹۷	« هدایت	«	۱۰۰۰۰۰۰	«	
۹۸	« ناشر	«	«	قندوز	
۹۹	« سنائی	«	۲۵۰۰۰۰۰	غزنی	
۱۰۰	« شرن	«	۵۰۰۰۰	«	
۱۰۱	« امیری	۱۳۲٤	۱۰۹٦۰۰۰	خان اباد	
۱۰۲	« جوان لیمتد	۱۳۲۵	۱۸۰۰۰۰	کابل	
۱۰۳	« پشتو نوالی	۱۳۲۵	۱۳۰۰۰۰۰۰	مزارشریف	
۱۰٤	« اتحادیه هرات	۱۳۲٦	۱۵۰۰۰۰۰۰	هرات	
۱۰۵	« اخوان	«	۱۰۵۰۰۰۰	«	
۱۰٦	« موسسه نساجی	۱۳۱۵		پلخمری	
۱۰۷	« پشتون	۱۳۱۸		قندهار	
۱۰۸	« پشمینه بافی	۱۳۲۰		«	
۱۰۹	« پیله کشی	۱۳۲۱		هرات	
۱۱۰	« وطن	۱۳۱۹		قندهار	
۱۱۱	« پشمینه بافی	«		کابل	

امیدست تااندازه ممکنه احصائیه های فوق برای مزید معلومات مسافر عزیز و مطالع محترم ما کمکی نموده بتواند .

۱۰ - لائحه حق الزحمه معاینه وتداوی منسوبین طب :

افرادیکه فن ومسلك شریف طبابت رادر زندگی نصب العین خویش قرارداده وخواسته اند ازپهلوی این فن مهم بجامعه خدمتی بنمایند بدیهیست که ایشان در بین توده مقام ارجمندی را حائز بوده واین دسته افراد ازنقطه نظرعلم اجتماع خدمتگار حقیقی بشرمحسوب می شود و ازینجهة لازم نمی افتد درباره حق الزحمه ویاسائر مسائل دیگربه ایشان تلقینات شود ولی از آنجائیکه مریضدار همیشه آرزو مندست بوسائل ممکنه ترضیه خاطر دکتور معالج خودرا نموده تشویشات قلبی در نزدش باقی نماند وزارت صحیه محض رعایت توده همان حق الزحمه وتعرفه تدوین شدهٔ سنوات گذشته منسوبین طب رابما ابلاغ مینماید :

۱ـ حق الزحمه پروفیسر ان و متخصصین :

الف : پروفیسران ومتخصصین اگر بمنزل مریض خواسته میشوند از طرف روز حق الزحمه شان برای دفعهٔ اول (۲۰) افغانی و بار دوم (۱۵) افغانی در داخل شهر و منطقهٔ بلدیه میباشد . در دفعهٔ سوم اگر مریض بخانهٔ پروفیسر مراجعه کند (۱۰) افغانی تعین گردیده است. درخارج شهر علاوه از حق الزحمهٔ معینه مصارف رفت و آمد جداگانه از طرف مریضدار پرداخته خواهند شد. در اوقات شب حق الزحمه پروفیسران و متخصصین عموماً (۲۰) افغانی تعیین شد ولی این حق الزحمه بعداز ساعت ۹ شب قابل مراعات وعلاوتاً مصارف رفت و آمد اگرچه داخل منطقهٔ بلدیه محسوب شود متعلق بمریضدار میباشد .

ب ـ حق الزحمهٔ پروفیسران و متخصصینیکه از خود معاینه خانه شخصی دارند نسبت مراعات مراجعین برای یك معاینه (۱۰) افغانی تعیین شده است .

تبصره : اخذ نمودن (۱۰) افغانی معینه عاید بمعاینه های مختلفه و اعطای نسخه به مریض است. موضوع اوپریشنهای خفیفه ویامسئلهٔ تولدی وجراحی های متفرقه که خارج شفاخانه اجرا پذیر شناخته شده بتواند از بن موضوع مستثنی بوده وبا موافقت بین مریضدار (یا شخص مریض) و دکتور معالج تعیین و اجرا نموده خواهد شد .

۲ حق الزحمه دکتوران :

حق الزحمهٔ دکتوران از طرف روز دفعه اول (۱۰) افغانی و بار های تکـــراری مراجعات شان فی دفعه (۷) افغانی در داخل شهر کابل ومنطقه بلدیه تعیین شده واگر خارج شهر باشد مصارف رفت و آمد جداگانه از طرف مریضدار پرداخته خواهد شد بعداز ساعت (۹) شب حق الزحمه (۱۰) افغانی بوده کرایه رفت وآمد بذمهٔ مریضدار است .

۳ـ حق الزحمهٔ متخصصین ودکتوران دندان :

معاینهٔ وویزیت های خصوصی درمنازل مریضان مطابق مادهٔ الف وب و باقی تداوی وساختن دندان در معاینه خانه های شخصی شان حسب تعرفه های جداگانهٔ معینه صورت میگیرد .

٤ـ حق الزحمهٔ دکتورس ودکتوران نسائی :

حق الزحمهٔ دکتوران نسائی برای معاینه ومعالجه طبق مادهٔ الف و ب متذکرهٔ فوقست . درموضوع تولدی که بصورت طبیعی باشد در روز (۱۰۰) افغانی و درشب (۱۵۰) افغانی ودرحالت غیر طبیعی ومسئلهٔ عملیات (۲۰۰) افغانی معین شده است .

٥ـ حق الزحمهٔ معاونان دکتور :

حق الزحمهٔ معاونین دکتور فارغ التحصیلان مکتب طبی ازطرف شب وروز دردفعه اول (۷) افغانی وبارهای تکراری بمراجعت شان فی دفعه (٥) افغانی در داخل شهر کابل و

منطقهٔ بلدیه تعین شده واگر ازخارج شهر باشد مصارف کراهٔ رفت‌وآمد ازطرف مریضدار پرداخته خواهد شد .

نوت : درصورتیکه کدام پروفیسر ، متخصص، دکتور یامعاون دکتور در خانهٔ مریضداری رفته وچنان اتفاق افتد که‌دران منزل یك یادو نفر مریض دیگری ازاقارب مریضدار موجود باشد وشخص مریضدار آرزو داشته باشد که سائر مریضان خودرا هم طرف معائنهٔ ذوات‌فوق قرار دهند درحالیکه معائنهٔ مریض مذکور درچوکات تخصیص‌داخل‌باشد دکتور مذکور البته به معائنهٔ آن پرداخته وحق‌الزحمهٔ خودرانسبت به‌معائنهٔ این مریض نصف تعرفه های معینه اخذخواهد کرد .

٦- حق الزحمهٔ قابله های فارغ التحصیل کورس قابله گی :-

برای فی هر تولدی از ٢٥ الی ٣٠ افغانی ودرشب از ٣٥ الی ٥٠ افغانی بوده کراهٔ رفت وآمد البته عائد بمریضدار وبرای هر معائنه ٣ افغانی تعیین شده است .

١١- دواخانه های شهر کابل :-

تعداد دواخانه درشهر کابل زیاد ومانتها برای مسافرمحترم خود دواخانهٔ مرکزی واقع بازار شاهی تلفون نمبر ٤٤ سوچبورد نمبر ١ و دواخانهٔ فاروقی لب دریا تلفون نمبر ٣١٧ سوچبورد نمبر ١ ودواخانهٔ جاهد واقع جادهٔ تیمورشاهی تلفون نمبر ٢١٠ (یك‌زنگ گفته شود) سوچبورد نمبر ١. راکه قریب هوتل کابل میباشند معرفی مینمائیم تابزودی بتوانند رفع احتیاجات خود را بنمایند .

١٢- اسمای سفارات و وزارت مختاریهای دول متحابه در کابل :-

سفارات کبراووزارتمختاریها	محل سکونت	سوچبورد	تلفون نمبر
١- سفارت کبرای بریطانیا	شهرآرا	شهرنو	٤١
٢- « « امریکا	شهرنو	«	١١
٣- « « اتحاد جماهیرشوروی	قلعه باقرخان (لب دریا)	مرکزی	٤٥
٤- « « فرانسه	جادهٔ صدارت عظمی	وزارت خارجه	٤٤
٥- « « ترکیه	شهر نو	شهرنو	٤٧
٦- « « ایران	«	«	٨
٧ سفارتکبرای‌دومینیون هندوستان	شهر نو	شهرنو	١٠
٨ « « پاکستان	«	«	٤٤
٩ وزارتمختاری مصر	شهرجدید	«	٣١

سفارات کبراووزارتمختاری ها		محل سکونت	سوچپورد	تلفون نمره
۱۰	وزارت مختاری عراق	جادهٔ صدارت عظمی	شهر نو	۵۰
۱۱	« عربیهٔ سعودیه	نوی کابل	نوی کابل	۶۹
۱۲	« ایطالیا	اندرابی	مرکز	۴۲
۱۳	« چین	«	«	۲۵
۱۴	« شرق اردن	نوی کابل	نوی کابل	۶۲
۱۵	« اندونیزیا	شهر نو		

۱۳- اسمای فضلای برجستهٔ افغانستان باقید خدمات فرهنگی ایشان :-

۱ - شاغلی عبدالهادیخان داوی

ماموریت های عرفانی : سرمحرر ونگارنده روزنامه امان افغان - عضو کنفرانس منصوری عضو افتخاری پشتوتولنه (اکادمی افغان) .

آثار مطبوع وغیر مطبوع : مقالات متفرق در جراید ومجلات داخلی وخارجی- آثار منظوم و منثور غیرمطبوع بزبان های پشتو وفارسی . یك تعداد رسایلی که طبع شده است .

۲ - شاغلی صلاح الدین خان :

ماموریت های عرفانی : مدیر جریدهٔ فریاد - عضو ریاست تعلیم و تربیه وزارت معارف مدیر مطبوعات دارالتحریرشاهی - مدیر مطبوعات وزارت خارجه - رئیس مستقل مطبوعات.

آثار مطبوع وغیر مطبوع : افکار شاعر(مطبوع) اخلاق(مطبوع) اصول ادبیات (مطبوع)

۳ - نجیب الله خان توروایانا

ماموریت های عرفانی : استاد تاریخ در فاکولته ادبیات- کفیل وزارت معارف - نمایندهٔ افغانی در یونسکو

آثار مطبوع وغیرمطبوع ، آریانا (مطبوع) - آریانا استرابو (مطبوع) .

۴ - شاغلی سیدقاسم خان رشتیا

ماموریت های عرفانی ، از مدت شانزده سال مسلسل در شق مطبوعات و صحافت داخل (کریر) می باشند و تمام مراتب را مسلسل درهمین رشته طی کرده اند فعلا کفیل ریاست مطبوعات اند.

آثار : افغانستان در قرن نزده تالیف (کتاب افغانستان در قرن نزد هم از حضور اعلیحضرت باخذ جائزه آریانا مفتخر شده) جوان افغان تالیف موورن روژ ترجمه کولومبا (دختر روستائی) ترجمه - آثار عتیقه کوتل خیر خانه ترجمه ، وغیره .

۵ ـ شاغلی میرغلام محمد خان غبار .

ماموریت های عرفانی ، مدیر ستارهٔ افغان ـ عضو انجمن ادبی کابل ـ عضوانجمن تاریخ مشاور ریاست مستقل مطبوعات .

آثار مطبوع وغیر مطبوع ـ نگاهی بافغانستان تالیف ، افغانستان در هندوستان تالیف تاریخچه‌مختصر افغانستان تالیف، احمدشاه بابا تالیف، خراسان تالیف، امرای محلی افغان تالیف، افغانستان بیك‌نظر تالیف، تاریخ قرن اولی ممالك شرق تالیف، تاریخ ادبیات افغانستان در دورهٔ محمدزائیها تالیف، نفوذ اسلام در افغانستان تالیف .

نوت ـ شاغلی غبار درسال ۱۳۲۲ بمقابل تالیف کتاب احمد شاه بابا از حضور اعلیحضرت همایونی باخذجائزه درجهٔ علمی مملکت (آریانا) نائل گردیده اند .

۶ ـ شاغلی برهان‌الدین خان کشککی.

ماموریت‌ها: مدیر جریدهٔ اتحاد مشرقی، مدیر جریدهٔ حقیقت، مدیر جریدهٔ حبیب الاسلام مدیر روزنامه اصلاح، مدیر آئینهٔ عرفان .

آثار: قسمتی ازتفسیر فوائد موضح‌الفرقان (ترجمه) سیرالنبی (ص) ترجمه تحفته الامان فی‌سیرالنعمان تالیف، نادر افغان تالیف، رویدادهای لوی جرگه (۱۳۰۸-۱) رهنمای قطغن و بدخشان تالیف جلد سوم شعرالعجم ترجمه، اوله پشتو تالسمه پشتو تالیف، تحفته‌الغریب الی‌الحبیب تالیف(طبع نشده) تاریخ صنف ۵ و ۶ ودینیات مکاتب‌ابتدائی تالیف (طبع نشده) لعل بدخشان تالیف(طبع نشده) شکر پاره قندهار تالیف(طبع نشده) حیات امانیه تالیف(طبع نشده).

۷ ـ شاغلی محمد قدیر خان ترکی

ماموریت‌ها: محرر روزنامهٔ امان افغان، سرمحرر روز نامه اصلاح، عضو انجمن ادبی، مدیر مجلهٔ کابل وشعبه صحافت، مدیر روزنامهٔ اصلاح .

آثار: مفهوم‌دولت (طبع شده) فضیلت (طبع‌شده) ابن‌سینا(طبع نشده) تماماً تالیف

۸ ـ شاغلی احمدعلیخان کهزاد

ماموریت‌ها: عضوانجمن ادبی، مدیر عمومی انجمن‌تاریخ وموزه.

آثار آریانا (طبع شده) تاریخ‌افغانستان دردوجلد (طبع‌شده) بگرام(طبع‌شده)مسکوکات قبل الاسلام (طبع شده) مسکوکات عصر اسلامی افغانستان (طبع شده) کنیشکا (طبع شده) شاهنامه واوستا (طبع شده) رتبیل شاهان (طبع شده) صنعت باختر(طبع‌شده) بامیان ترجمه .

نوت ، درسال ۱۳۲۱ بمقابل تالیف کتاب آریانا حائز جائزهٔ بزرگ علمی (آریانا) ازحضور اعلیحضرت همایونی شده است .

۹- ښاغلی عبدالحی خان حبیبی

ماموریت ها : معاون مدیریت جریدهٔ طلوع افغان درقندهار. مدیر جریدهٔ مذکور، مدیر عمومی پشتوتولنه ومعاون دوم ریاست مطبوعات . مشاور وزارت معارف ، مدیرعمومی پشتو تولنه ومعاون ریاست مطبوعات ، رئیس معارف قندهار .

آثار : جلد اول پشتانه شعرا ، (طبع شده) . یك قسمت ازسپیڅلی پشتو (طبع شده) تحشی وتصحیح کلیات دیوان خوشحال خان ختك طبع شده ، تحشی وتصحیح کلیات عبدالقادر طبع شده ، لوی احمدشاه بابا طبع شده، تعلیق وترجمهٔ پته خزانه ، ملی بسرلی طبع شده دپښتو دادبیات وتاریخ طبع شده ، ددار مستنتر پشتو خبرنی (ترجمه) .

۱۰- ښاغلی عبدالرشیدخان لطیفی

ماموریت ها : محرر روز نامهٔ هفته وار ملی انیس ، سرمحرر روزنامهٔ مذکور ، نگارنده روزنامهٔ هفته وار ملی انیس ، معاون روزنامهٔ هفته وارملی انیس عضو انجمن ادبی ، مدیر مجلهٔ صحیه، مدیرعمومی آژانس باختر ، مدیرروز نامهٔ ملی انیس ، مدیرعمومی صحنهٔ تمثیل .

آثار : متخصص صالون (درام) ، درامهای متعددی که درصحنهٔ تمثیل و رادیو تمثیل وبرود کاست شده است .

۱۱- شاغلی سرو رخان گویا اعتمادی

ماموریت ها : عضو انجمن ادبی ، مدیر نشریات رادیو ، مشاور ادبی ریاست مطبوعات.

آثار : ترجمهٔ جلد دوم شعرالعجم ، تصحیح فصلی ازخلاصة الاخبار ، ابدات نفیسهٔ هرات.

۱۲ : شاغلی عبدالرحمن خان پژواك

ماموریت ها : ترجمان ادبی (انگلیسی) عضو انجمن ادبی ، مدیر شعبهٔ دوم نشریات ، مدیر روزنامهٔ اصلاح، مدیرعمومی پشتوتولنه (اکادمی افغان) . مدیر عمومی نشریات .

آثار : بادهومیزد ، دو رساله در مورد کار وکار گر . ترجمهٔ منظوم درام مردان یارو یامیزاد .

۱۳- شاغلی عبدالروف خان بینوا

ماموریت ها : عضو انجمن ادبی ، مدیرصحافت پشتو تولنه ، مدیر مجلهٔ کابل، مدیرشعبه اول نشریات ، معاون مدیریت عمومی پشتو تولنه . مدیر عمومی پشتو تولنه .

آثار : ادبی فنون طبع شده ، پشتنی میرمنی طبع شده ، چند آهنگ ملی ، میرویس نیکه دغښو وژی، گیتان جلی تاکور، مسافر اقبال ، جلد ٤ پشتو کلی، خوشحال خان څه وائی ، برگ سبز ، همه طبع شده است .

۱۴- شاغلی عبدالباقی خان لطیفی

ماموریت های عرفانی: عضو انجمن ادبی، معاون مدیریت نشریات رادیو، معاون مدیریت عمومی آژانس، مدیر شعبه دوم نشریات، مدیر عمومی نشریات.

آثار: افغانستان درعصر امانیه (ترجمه)، مقدمه زند و اوستا (ترجمه)، افغانستان ونگاهی اجمالی به احوال آن تالیف، تاریخچهٔ سیاسی هند تالیف، حواشی خراسان وافغانستان ترجمه.

۱۵: شاغلی گل پاچاخان الفت

ماموریت های عرفانی: محرر روزنامهٔ ملی انیس. عضو پښتو ټولنه، مدیر شعبه صحافت ومجله کابل، مدیر جریدهٔ اتحاد مشرقی.

آثار: عالی افکار، بله دیوه، جلد ۵ پښتو کلی، پښتوسندری، لغوی څیړنه، دیسرلی نغمه همه طبع شده است.

۱۶: شاغلی قیام الدین خان خادم.

ماموریت ها: معلم معارف مشرقی، عضوانجمن پښتوی قندهار، عضو انجمن پښتوټولنه مدیر شعبه تالیف و ترجمه پښتو ټولنه، مدیر جریده اتحاد مشرقی.

آثار: جلد اول ودوم پښتو کلی، دکچنیانو اخلاقی پالنه. روحی گلونه، نوی ژوندون همه طبع شده.

۱۷- شاغلی صدیق الله خان رشتین

ماموریت های عرفانـــی: عضو پښتوټولنه، مدیر شعبهٔ قواعد، مدیر شعبهٔ اول نشریات استاد فاکولتهٔ ادبیات، موسس جریده ورانگه وسیستان.

آثار: پښتو ادبیات، پښتو نثر، جلد ۲ پښتانه شعرا، سمیستر ٦ پښتوکلی ورهنمای آن، دپښتو دادب تاریخ، پښتو اشتقاقونه اوترکیبونه، دپښتو دادبدری مشهوره کورنی د معارف شپږم دینیات، دپښتو نننی لیکوال، دپښتو اوسانسکرت گراموی نژدی والی د پښتو لوی گرامر، آثار فوق طبع شده و آثار متعدد طبع نشده نیز دارند.

۱۸- شاغلی خلیل الله خان خلیلی

ماموریت ها: عضو افتخاری پښتوټولنه، استاد ادبیات.

آثار: آثار هرات درسه جلد طبع شده، حکیم سنائی طبع شده، ترجمهٔ فارسی تفسیر موضع الفرقان از سورهٔ فاتحه تا اخیر سورهٔ نحل طبع شده، تاریخ غزنه تحت طبع، دیوان اشعار طبع نشده.

۱۹ - شاغلی محمدهاشم خان شائق .

ماموریت‌های عرفانی : رئیس دارالتالیف ومدیر مجلهٔ آئینهٔ عرفان ، رئیس تعلیم وتربیه مشاور وزارت‌معارف، وظائف استثنای: معلم روحیاتی وفلسفهٔ اصول تدریس وتربیه، معلم جغرافیا وتاریخ ، معلم ادبیات در دارالمعلمین ، لیسه ها ، فاکولتهٔ حقوق وادبیات .

آثار : قرون اولی تالیف ، قواعد ادب فارسی ، مصاحبهٔ اخلا فی تالیف ، طفل کوهی ترجمه ، تاریخچهٔ روانشناسی (ترجمه) ، روحیات مللاروپا (ترجمه) ، قواعد فقیه ترجمه الهیات قادریه ترجمه ، علم تربیه طبع‌نشده، تاریخ ادبیات فارسی در چارجلد طبع نشده .

۲۰ - شاغلی محمد عثمانخان صدقی .

ماموریت ها : عضو انجمن ادبی ، عضو انجمن تاریخ ، مدیر نشریات رادیو ، مدیر روزنامهٔ ملی انیس .

آثار : عسکر افغان (درام) فصل پنجم تاریخ افغانستان ، اسکندر کبیر ، یغما لیان ولیم تل ترجمه .

۲۱ - شاغلی محمدابراهیم خان صفا .

ماموریت‌ها : معلم درمکاتب ، ترجمان وعضو مدیریت مطبوعات وزارت خارجه ، مدیر شعبهٔ ترجمانی وزارت اقتصاد .

آثار - نوای کهسارمنظوم - گل مزار منظوم - بستان الشبان منظوم - سه نفر سیاح داستان -شعر وشاعرادبی - مرگ مادرادبی - مختصر منطق علمی - علت پسمانی اسلام وپیشرفت اغیار ترجمه - تاریخ فلسفه ترجمه - دیوان غزلیات متفرق .

۲۲ - شاغلی محمد ارسلان خان سلیمی .

ماموریت ها: محرر روزنامهٔ اصلاح - عضو پشتو تولنه ومحرر پشتوی ریاست مطبوعات مدیرجریدهٔ اتحادقطغن-مدیرشعبهٔ پشتوآریانا دائرةالمعارف - مدیرجریدهٔ وړانگه‌جنوبی مدیر شعبهٔ پشتوآریانا دائرةالمعارف-معاون مدیریت عمومی آژانس - مدیرشعبهٔ اول نشریات

آثار : نیك بختی طبع شده - به محان باور طبع شده - پشتنی مرکی (عنعنات) طبع شده.

۲۳ - شاغلی علی‌احمد خان نعیمی .

ماموریت های عرفانی : عضو انجمن ادبی - عضو انجمن تاریخ - مهتمم مجلهٔ آریانا .

آثار : طاهریان هرات تالیف - نگاهی به غورتالیف - ببر ترجمه - ماری کوچك ترجمه سرگذشت یك مرده‌ترجمه - دوطفل فرارمی کنند (ترجمه) صورت گران وخوش نویسان هرات تالیف - تاریخ ادبیات افغانستان تالیف - تاریخ شرق ترجمه - تاریخچهٔ زبان سانسکرت ترجمه - جغرافیای ایالات شمال غرب هند (ترجمه)

۲٤ - شاغلی میرعلی اصغرخان شعاع .

ماموریت های عرفانی :- معلم لیسهٔ غازی - محرر روزنامه ملی انیس - معاون روزنامهٔ ملی انیس - معاون روزنامهٔ اصلاح .

آثار: سرگذشت سه نفر هوا باز روسی ترجمه محبوب دو عاشق ترجمه - فن مادری جنگ دوم دنیا ترجمه - حشرات زراعتی ترجمه - طبیب خانه ترجمه - پامیرات ومنبع دریای آمو ترجمه .

۲۵ - شاغلی احمدالله خان کریمی .

ماموریت های عرفانی :- محرر روزنامهٔ اصلاح - محرر مجلهٔ اردو - عضوانجمن ادبی مدیر شعبهٔ اول نشریات - مدیرعمومی مطابع .

آثار : صنعت ظریف از نقطهٔ نظر سوسیولوژی تالیف - فدا کاران وطن (درام) اصول تنقیط تالیف - مفهوم تعلیم وتربیه (ترجمه) او توریتهٔ عسکری (ترجمه) - روحیات وفلسفهٔ قوم تداینت (ترجمه) وطن (ترجمه) ملت ووطن ازنقطهٔ نظر اجتماعیات (تالیف) سیاست زراعتی افغانستان (تالیف) آئین ادب غرب تالیف .

شعراء

۱ - شاغلی عبدالحق خان بیتاب

۲ - « محمد انورخان بسمل

۳ - « محمد ابراهیم خان خلیل

٤ - « ضیاء قاریزاده

٥ - « عبدالحکیم خان مژده

٦ - « خال محمد خان خسته

۷ - « غلام حضرت خان شائق

۸ - « عبدالاحد خان رقیم

---

۱٤ - پیداوار طبیعی مملکت :-

الف پوست باب :-

	نوع محصول	محل پیدایش
۱	پوست روباه	در اکثر نقاط ولایت قندهار، بادغیسات وجلگه هرات، کوهستانات ولایت مشرقی، اطراف ولایت کابل :
۲	« بزی	« « « « غورات هرات، اکثر نقاط قطغن ومزار، میمنه، فیض آباد رستاق، چاه آب، تمام مشرقی، تمام ولایت کابل

	نوع محصول	محل پیدایش
٣	پوست گوسفندی	دراکثر نقاط ولایت قندهار غورات هرات اکثر نقاط قطغن ومزار میمنه، فیض آباد، رستاق، چاه آب، تمام مشرقی ولایت کابل.
٤	« گاوی وگاومیش	دراکثر نقاط ولایت قندهار اکثر نقاط ولایت قطغن وغیره فیض آباد رستاق، چاه آب، تمام مشرقی
٥	« قره قل	« « « « هرات قلعه‌ذال حضرت امام بغلان اندخوی میمنه و اکثر نقاط ولایت مزار
٦	« بغنه	« « « « « « « « « « «
٧	« گربه کوهی	غورات هرات، ولایت کابل
٨	« قره‌ساق	« « اکثر نقاط ولایت قطغن مزار شریف میمنه.
٩	« زردگوش	« «
١٠	« اوشك	« «
١١	« گرگ	« « اکثر نقاط قطغن مزار وکابل
١٢	« خفك	« « « « « «
١٤	« سیاه گوش	اکثر نقاط ولایت قطغن مزار و ولایت کابل
١٥	« پلنگ	« « « « « ومشرقی
١٦	« پشك	« « « « « «
١٧	« شغال	« « « « « «
١٨	« تبرغان	« « « «
١٩	« شتر	اکثریه حصص افغانستان
٢٠	« آهو	« « «
٢١	« ببر	درولایات شمال افغانستان
٢٢	« سلاسون	د ولایت کابل وبعضی ولایات دیگر افغانی

ب - میوه جات :-

١	کشمش سبز وسرخ	ولایت قندهار جلگه هرات و اکثریه مربوطات ولایت کابل و ولایات شمالی،
٢	آبجوش	« «
٣	سیاه ومنقه	« جلگه هرات وولایت کابل.
٤	انگور	در تمام افغانستان.

	نوع محصول	محل پیدائش
۵	بادام	تقریبا در تمام افغانستان .
۶	پسته	» » » »
۷	چهار مغز	» » » »
۸	انجیر	ولایت قندهار ومشرقی
۹	شکر پاره	قندهار .
۱۰	اشتق	تقریبا در تمام افغانستان
۱۱	آلو بخارا	اکثراً در غزنی وبعضی ولایات دیگر افغانستان .
۱۲	انار	قندهار کابل مشرقی جنوبی ومزار شریف .
۱۳	شفتالو	تقریبا در تمام افغانستان .
۱۴	سیب	» » »
۱۵	بهی	» » »
۱۶	زرد آلو	» » »
۱۷	آلوچه	» » »
۱۸	آلوی سیاه	» » »
۱۹	خربوزه وتربوز	» » »
۲۰	تاك	» » »
۲۱	فیسی	» » »
۲۲	توت	» » »
۲۳	تمسق	» » »
۲۴	نارنج ترش	ولایت مشرقی
۲۵	مته	»
۲۶	سنگتره	»
۲۷	چکوتره	»
۲۸	لیمو	»
۲۹	مالته	»
۳۰	نارنج شیرین	»
۳۱	خرما	»
۳۲	جلغوزه	ولایت مشرقی وجنوبی

	نوع محصول	محل پیدایش
٣٣	رواش	در حصص کوهستانی مملکت
٤٤	سنجد	تقریبا در تمام افغانستان
٣٥	شاه توت	ولایت کابل و بعضی حصص دیگر افغانستان .
٣٦	توت زمینی	» » » »
٣٧	گیلاس	تقریبا در تمام افغانستان
٣٨	آلوبالو	» » »

ج - نباتات طبی وغذائی :-

١	زیره	قندهار ، بادغیسات هرات ، نهرین ، اندراب ، فرخار ، لغمان کنر ها ومربوطات ولایت کابل و غیره
٢	خشخاش	» جلگه هرات
٣	ترنجبین	» کشك و گلدران هرات
٤	بادیان	» اکثر مناطق ولایت قطغن ومشرقی
٥	شیرین بویه	» » » » »
٦	کتیرا (کنند)	» »
٧	بهی دانه	قندهار واکثریه مناطق افغانستان
٨	جوانی	» اکثریه محلات قطغن وبدخشان ومشرقی
٩	اسفرزه	» » » » »
١٠	گل زوفا	در محلات قندهار ، اندراب و غیره نقاط قطغن
١١	سماروق	» » اوبه چقچران هرات، دوشی وجرم قطغن و بدخشان ودر مربوطات کابل
١٢	تخم رشقه	» » جلگك هرات وغیره مواضع
١٣	تخم (شبدر، پیاز ، لبلبو ، خرفه . کاسنی ، شرشف وغیره .) دراکثر نقاط مملکت	
١٤	سرش کاهی	درمحلات قندهار قندوز تالقان وغوری و غیره
١٥	کنجد	داخل جلگه هرات ، حضرت امام ، ینگی قلعه ، خواجه‌غار ولایت مشرقی.
١٦	شیرخشت	ادرسکن وشیندند هرات
١٧	بهنگك	غورات هرات، کیله گی ، دوشی، تاله وبرفك، اندراب ومربوطات ولایت کابل
١٨	عناب	اناردرهٔ هرات ، کوهستانات مشرقی، کابل وغیره
١٩	سگك انگورك	جلگه هرات ، واکثر حصص مختلف مملکت
٢٠	شقاقل	اندراب وغیره نقاط مملکت
٢١	بارتنگك	» » »

	نوع محصول	محل پیدایش
۲۲	بوی‌مادران	اکثر نقاط قطغن وغیره نقاط مملکت
۲۳	ترخ	فرخار وغیره نقاط قطغن و بعضی جاهای دیگر
۲٤	ممیره	اندراب وغیره جاها
۲۵	روبن	قلعه زال ، چهاردره ، امام صاحب، وغیره جاها
۲٦	اسپرك	اشکمش ، خان آباد ، شین دندوغیره جاها
۲۷	اسپند	در اکثر نقاط قطغن وبدخشان وجاهای دیگر مملکت
۲۸	لاکوتی(بودینه کوهی)	اندراب وغیره نقاط مملکت
۲۹	بابونه	» » » »
۳۰	بنفشه	در کوه های ایش‌وشیوه
۳۱	سنبل	» » »
۳۲	حرم طوطیا	اندراب ، خوست وفرنگ وغیره جاها
۳۳	نفتاك	رستاق چاه آب وغیره جاها
۳٤	زرك وابران	در اکثر نقاط ولایت قطغن وغیره‌جاها
۳۵	موملائی	» » » » »
۳٦	تاج گل	در جنگلات ولایت قطغن وغیره جاه
۳۷	کدوکك	در اکثر مناطق مملکت
۳۸	کاسنی شیرازی	» » »
۳۹	خنجك	» » »
٤۰	بزغنج	هرات ، قطن ، مزارشریف ومیمنه وغیره جاها
٤۱	گشنیز	دراکثر حصص مملکت
٤۲	گلاب خشك	» » »
٤۳	کچه‌ماچو	دراکثر حصص ولایت مشرقی وغیره
٤٤	سناء	» » » » »
٤۵	بیدانجیر	» » » » »
٤٦	درو بخ	در اکثرحصص ولایت کابل وغیره جاها
٤۷	خاکشیر	» » » » »

نوع محصول	محل پیدایش
سبزیجات :-	
١ پیاز تازه	دراکثر حصص مملکت
٢ کچالو	» » »
٣ بادنجان سیاه وسرخ	» » »
٤ زردک بنفش وزرد	» » »
٥ پالک	» » »
٦ شلغم	» » »
٧ کرم وگل کرم	» » »
٨ ملی سرخ و سفید	» » »
٩ گشنیز	» » »
١٠ گندنا	» » »
١١ لبلبو	» » »
١٢ ترائی	» » »
١٣ کریله	» » »
١٤ سیر	» » »
١٥ کور	» » »
١٦ فاصولیا	» » »
١٧ بامیا	» » »
١٨ سبیچ	» » »
١٩ نعناع	» » »
٢٠ تراتیزک	» » »
٢١ شبت	» » »
٢٢ لوبیا	» » »
٢٣ سبزی خرفه	» » »
٢٤ سبزی شورک	» » »
٢٥ بولان	» » »
٢٦ پیچلره	» » »
٢٧ مارچوبه	» » »

نوع محصول	محل پیدائش
هـ - نباتات غذائی (حبوبات) - :	
۱ گندم	درهمهٔ حصص مملکت
۲ جو	» » »
۳ جواری	» » »
٤ ارزن	» » »
٥ برنج باریك والك	در ولایت قطغن ، مشرقی وولایت کابل
٦ ماش	درهمهٔ حصص مملکت
۷ نخود	» » »
۸ باقلی	» » »
۹ مشنگ	» » »
۱۰ دال	» » »
۱۱ پنبه	» » »
۱۲ تمباکو	در ولایت شمال ومشرقی وغیره .
۱۳ کلجو	در اکثر حصص مملکت
۱٤ مـ.ور	» » »
۱٥ کال	» » »

۱۵ - بیست واقعهٔ ازوقایع مهمه ودلچسپ تاریخی
مقاومت افغانها برعلیه اسکندر

۳۲۱ - ۳۲۷ ق م

اسکندر بزرگ مقدونی که درمیدان (گرانیك) و (گوگمل) اردوی عظیم دار یوش‌سوم هخامنشی‌را متلاشی ساخت ازحوزهٔ هریرود تاسواحل (اندوس) یاازپیرامون قلعه (ارتاکانا) (در هرات) تا دیوار های حصار (ادنس) در سواحل آبهای سند هفت سال کامــل متوقف شد . در تاریخ دورهٔ مابعد افغانستان مقاومت بی‌نظیر قوم افغان درمقابل کشور کشایان وما جرا جویان بزرگ تاریخی بکرات تکرار شده ولی مقاومت بسیار سخت برعلیه اسکندر و قوای یونانی که باعث حیرت فاتح مقدونیه گردید اولین تصادم بزرگ تاریخی است که بین سالهای (۳۲۷ - ۳۲۱ ق م) بعمل آمد وآوازهٔ مقاومت جدی افغانها در داستانها وفولکور طوری در یونان منتشر شد که همگان اسکندر واردوی اورا مفقود ومنهدم‌محض‌تصور میکردند . دراثر پیکار خونینی که‌اسکندروژنرالهای او زخمها برداشتند هفت شهر اسکندریه برای توقف زخمیها ، ازپای مانده ها وبرای مراقبت حصه های عقبی خط حرکت تاسیس شد . شبههٔ نیست که افغانستان تقدم برورود اسکندر جزء خاك های مفتوحهٔ امپراطوری هخامنشی بود ولی مقارن رسیدن اسکندر بسرحدات ما حکمرانان محلی مانند (برسانتس) (ستی برزن) و(ناپارزانس) که منتظر فرصت مساعد بودند داریوش سوم را که گریخته و داخل سرحدات غربی مملکت ما شده بود دسته جمعی بقتل رسانیده ودر ولایات افغانی ، هرات ، سیستان ، باختر بانتظار اسکندر ترتیبات گــرفتند و در اثر رهنمائی وسرپرستی‌های ایشان قوای‌ملی‌افغانی بزرگترین‌مقاومت‌های‌نظامی‌رابااسکندر وقوای یونانی نشان دادند .

تاسیس سلطنت مستقل یونانو باختری

۲۵۰ ق م

فتوحات اسکندر وتجزیهٔ امپراطوری او بین یك عده جنرالها از نقطهٔ نظر تشکیلات سیاسی هرج ومرجی تولید کرد که دران میان سرنوشت خاکهای آسیائی ازکنار بحیرهٔ مدیترانه تاپنجاب واضح معلوم میشد . مرا کز سیاسی ملی همه جانا بود ، شیرازهٔ اجتماعیات پراگنده ، مردان جنگ چیزی کشته وچیزی تحت سلاح بود وسربازان یونانی ، مریض ناتوان ، درقلب آسیا فرو رفته وهرچه‌سعی داشتند به یونان برگــردند چه بعلت تقاضای وظیفه وچه بعلت‌دوری راه میسرنمیشد. درمصر ، درشام وخاك های سواحل بحرروم جنرال‌های

یونانی مراکزی انتخاب نموده وسلاله های یونانی‌شامی ومصری‌را بمیان آوردند . درافغانستان از یونانیهای متوطن وباختری شده شخصی بنام (دیودوت) که از طرف سلوسی های شاهی حکمران باختر زمین بود در حوالی ۲۵۰ ق م اعلان استقلال نمود . تشکیل این سلطنت در ۲۵۰ ق م برای افغانستان کمال اهمیت دارد زیرا کشور مارا از سلطهٔ دولت های یونانی آسیائی کشیده شکل و هستی مستقل داد ودر عرصهٔ دوصد سال بادوام این سلطنت عناصر مخلوط یونانی وباختری آنقدر روح یونانی ازنقطهٔ نظر ذوق بدیع وفلسفه واجتماعیات قوت گرفت که افغانستان بذات خود (هلاوآسیائی) شد وآنچه مظاهر تمدن و تهذیب و صنایع مستظرفه ومخصوصاً رویهٔ هیکل تراشی یونانی در اقصای خاکهای آسیائی منتشر شده است منبع آن افغانستان قدیم است .

کنیشکا

۱۲۰ م

درتاریخ قبل‌الاسلام افغانستان قدیم یا(آریانا) یکی ازوقائع بزرگ وبرجستهٔ جلوس کوشانشاه کنیشکا امپراطوری مقتدر کوشانی است که درسال ۱۲۰ م اتفاق افتاده است . شهرت نام کنیشکا بافتوحات او ازچوکات سرحدات آریانا برامده و در خاکهای هند وتبت وترکستان چین بلکه دورترها درآسیای مرکزی نشرشده‌است ومتون قدیمهٔ متعدد درسانسکرت چینی ، تبیتی ومغولی گواه این امر است . کنیشکا دو پایتخت داشت یکی تابستانی و دیگری زمستانی . اولی درشمال کابل در بگرام عبارت از شهر (کاپیسی) و دیگری (پواشاپورا) یعنی پشاور حالیه بود. عصر کنیشکا که به مفهوم اصطلاحی تمام قرن ۲ مسیحی‌را دربر میگیرد درتاریخ افغانستان قدیم عصر رنسانس‌مذهبی ، صنعتی وادبی است. در زمینهٔ مذهبی روحانیون افغانستان بانفوذ آئین زردشتی در عقاید بودائی طریقهٔ جدید (مهایانا) یا راه بزرگ نجات را بمیان آوردند .

درصنائع مستظرفه هنروران افغانی که درمدرسهٔ گریکو باختری تربیه شده بودند باالهامات بودائی مکتب صنعتی (گریکو بودائی) رابمیان آوردند ودرعالم ادبیات زبان‌سانسکرت‌را که درهند بحالت خمود بوده درتمام شقوق نویسندگی وارد ساختند واین سه انقلاب بزرگ باجلال وعظمت سلطنتی یکجا شده دورهٔ کنیشکا را دورهٔ مجد افغانستان قدیم ساخت .

مدرسه گریکو بودیك قرن ۲ مسیحی

یکی از افتخارات بزرگ افغانستان درعالم صنایع مستظرفه بخصوص درشق هیکل‌تراشی ظهور مدرسه گریکو بودیك است که هیکل تراشان افغانستان باقبول ممیزات صنایع یونانی

والهامات آئین بودائی مدرسهٔ دردوطرف هندوکش بمیان آوردند که در هیکل تراشی شرق وغرب مقام بسزائی دارد . این مدرسه واجد ممیزاتیست یونانی وهندی ولی خود ... های مبدأ باانداشتن یکی ازعوامل دوگانه فاقد آنند وظهور آن بدست هنرمندان بودائی افغانی که درعین زمان ازصنایع یونانی متأثر شده بودند بمیان آمد . این مدرسه در قرن ۲ مسیحی که قرن کنیشکای کبیر خوانده میشود درافغانستان‌شرقی بمنتهای عروج خود رسیده و بمبلغین وصنعتکاران افغانستان دین بودائی وصنعت یونانوبودائی از افغانستان که کانون آن شمرده میشود بمرحلهٔ اول بکشور های همسایه شرقی مثل هند وماوراءالنهر وترکستان چین ودر قدم ثانی به آسیای مرکزی وچین ودر مرحلهٔ سوم تاجاپان وسائر نقاط کشور های شرق اقصی انتشار یافت . افغانستان از نقطهٔ نظر صنایع یونانی در شرق حکم هلاو ثانی را دارد وآنچه آثار وشواهد یونانی ازآسیای مرکزی تاشرق اقصی انتشار یافته است کانون انتشار آن افغانستان بوده است .

آخشنور

۴۶۰ م

دراواخر قرن چهارم میلادی و اوایل قرن ۵ امپراطوری مقتدر کوشانی افغانستان روبانحطاط رفته ودر دو کشور مجاور درایران‌وهند دولتهای مقتدر (ساسانی) و (گوپتا) اوج میگرفت . بعد امحای کوشانیهای خورد این دودولت از دوجانب دنبای تعرض را بخاکهای افغانستان گذاشتند وقسمتهائی را ازشرق وغرب متصرف شدند. درین فرصت از گوشهٔ شمال‌شرق که‌ازتاثیر نفوذ بیگانگان کناره بود از کوهای تخارستان، یفتلی‌ها - از کوهای بدخشان پایان شده اساس دولت یفتلی را گذاشتند .

آخشنور بزرگترین پادشاه این سلاله است که در حوالی ۴۶۰ م دریك دورهٔ بحرانی تاریخ افغانستان به سلطنت رسیده وبالیاقت خود آن دورهٔ بحرانی را بدورهٔ عظمت و جلال تبدیل کرد . مشار الیه اول متوجه غرب مملکت شده بایك سلسله جنگ‌ها پیروز وسپاه پادشاهان ساسانی را شکست داده در نتیجه نه تنها نفوذ شان را از افغانستان برطرف ساخت بلکه به نوبهٔ خود ایران ساسانی را محکوم وشاه آنرا دست نشاندهٔ خود ساخت .

فتوحات آخشنور درغرب، افغانستان را مجدداً قوت بخشیده ودراثر این قوت بازماندگان آخشنور درسالهای بعد باتوجه بطرف شرق نفوذ گوپتالیها هندی‌را ازحواشی‌شرقی‌مملکت برداشته وماننده حدود آخشنور بطرف غرب پیشرفته قوهٔ نفوذ خودرا درخاکهای هندی توسعه دهند . آخشنور درحقیقت امرکسی‌است که‌دراواسط قرن ۵ مسیحی مملکت افغانستان را ازتجزیهٔ ساسانیهاو گوپتاها نجات داده وافغانستان‌را برهمسایگان متجاوزغلبه بخشیده است .

ظهور و انتشار اسلام در افغانستان
۳۲ هجری

از واقعات بسیار مهمی که تاثیر آن درظرف بیش ازهزارسال از نقطهٔ نظر آئین - ادبیات قوانین - عرف - عادات - رسوم درسراسر مملکت دیده میشود ظهوروانتشاردین مقدس اسلام است - در نیمه اول قرن هفت مسیحی . در حالیکه خانهای تو کو (ترك) در صفحات شمال هندو کش (مرکز ایشان قندوز) ودودمان رتبیل های کشاتریه درصفحات جنوب (مرکزایشان اول بگرام باز کابل) سلطنت داشت عربها پرچم دیانت اسلامی را برداشته ارکان امپراطوری ساسانی را در دومیدان (نهاوند) و (قادسیه) متلاشی ساختند . درسال ۳۲ هجری درمقابل سرحدات غربی افغانستان دردونقطه یکی ازشمال درشهر نشاپور ودیگری درجنوب درشهر کرمان متمرکز شدند تادرسه ستون ازراه هرات - بلخ جانب تخارستان وازراه زرنج - وبست ورخد بطرف کابل و ازراه قصدار - قندابیل وبعضا بطرف ملتان پیش روند . پیشرفت قشون عرب وانتشار اسلام درافغانستان دو قرن کامل طول کشید ودردوثلث وسط قرن اول هجری کابل بدفعات میان رتبیل‌شاهان کابلی وسرداران عربی دست بدست میگشت تااینکه مسلمانان حواشی سرحدی مملکت یعنی افغانهای سیستانی تحت ادارهٔ یعقوب وعمر ولیث صفاری مشعل اسلام را بقوت افغانی برداشته و ورهدایت را درزوایای کوهستانهای کابل و کوهساران حوالی بامیان رسانیدند ودر عصر غزنوی ها اشعه تابان آئین اسلامی در کوهای مرکزی افغانستان درغور وغرجستان پراگنده شد ونورستان علاقه‌های شمالی درهٔ کنر درقرن ۱۹ به آئین اسلامی گرائید .

عین‌الدوله سلطان محمود

۱۰ محرم (۳٦۱) = ۲ نومبر ۹۷۱

شب دهم محرم ۳٦۱ هجری قمری مطابق دوم نومبر ۹۷۱ مسیحی درغزنه در خاندان سلطنتی ناصرالدین سبکتگین فرزندی بدنیا آمد که پدر او را محمود نام کرد ۲۷ سال بعد ازین روز سبکتگین در گذشت و بعد از هفت ماه دیگر اسماعیل پسرش در دشت غزنه منهزم شده و محمود سلطان خراسان یا افغانستان شد . اولین کار سلطان متوجه ساختن ابنای ملت بمرکز مملکت وامحای حکومت محلی بود ودرنتیجه‌غور وغرجستان - سیستان - جوزجانان وگنده‌هارا که بدست امراء محلی اداره میشد به غزنه مرکزسلطنت پیوست وتابع شدند وازاین اتحاد ابنای وطن قدرت محمود زابلی وسلطنت غزنویان بزرگ شد. آنگاه محمود متوجه فتوحات درخارج مملکت مخصوصا در نیمقارهٔ هندگردید وبااین فتوحات راه نشردیانت مقدس اسلام وانتشار زبان و ادبیات فارسی و کلتور و تهذیب اسلامی خراسان (افغانستان) رادران سرزمین باز کرد . فتوحات هند بنیهٔ اقتصادی دولت غزنوی افغانستان را تقویت بخشید وبا

آن ثروت سرشار غزنه از نقطهٔ نظر عمرانات وتجمل وآبادی بعنوان (عروس الفلك ملقب و ازنقطهٔ نظر شکوه اداری وفرسلطنتی ومرکزیت علمی وادبی رقیب بغداد گردید وچارصد نفر علما و دانشمندان ونویسندگان و شعرای بزرگ مشرق زمین بدربار سلطان جمع شده و درطی قرن دهم مسیحی دربزم محمودی مشعلی درغزنه روشن شدکه پرتو آن نه تنها خراسان بلکه تمام مشرق زمین رامنور ساخت .

بهزاد

٨٤٤ هجری

درحوالی ٨٤٤ هجری یسری درهرات بدنیا آمد ملقب به کمال الدین که بعدهابه بهزاد معروف شد و در عصرسلطنت سلطان حسین مرزا ودورهٔ وزارت امیرعلی شیر نوائی درسایهٔ تشویق وحمایت پادشاه و وزیر هنرپرور خراسان (افغانستان) فن میناتور سازی ورسامی را باوج کمال رسانید و دراکادمی صنایع نفیسه یا نگارستان هرات استاد هنروران شناخته شد استادیکه غربیان او را (رفایل شرق) لقب داده اند ، درقرن ۹ هجری (١٥ مسیحی) اگر هرات درخراسان وخراسان دردنیای شرق اینقدر درعالم هنرهای زیبا تلالو داشت افتخارآن درعالم میناتور سازی بیشتر به بهزاد میرسد ودرپیرامون خودیکدسته شاگردانی تربیه کرد که آثار خامهٔ بدیع آنها بنام (مدرسهٔ هرات) شهرت جهانی دارد. آنچه در اروپاو امریکا بنام (میناتور های فارسی) شهرت دارد بهترین آنها مربوط بمدرسه هرات و کار استادان افغانستان است . بتاسی مدرسهٔ هرات درعصر صفوی ها در ایران و درعصر مغولهای بزرگ در هند مکاتب میناتور سازی بمیان آمد که میتوان آنهارا شاخه های فرعی مدرسه هرات خواند که هر کدام ازخود ممیزاتی دارند ولی بهیچ صورت باثار مدرسه هرات قابل مقایسه نمی باشند . اسم بهزاد درتاریخ صنایع ظریفهوادب مامرادف میناتور است . ونگارستانیکه درهرات بنا نهاد اکنون صنایع مستظرفه مشرق زمین محسوب میشود .

نهضت هوتکی‌ها

۹ ذیقعده ١١١٩

درطی قرن١١ (١٧ مسیحی) دوقوه همسایه خارجی احفاد مغولهای بزرگ بابری‌ازجانب هند وصفویها از جانب فارس از شرق وغرب در داخل افغانستان تجاوز نموده و بیم تجزیهٔ مملکت میرفت . صفویها که از (٩٠٦تا ١١٣٤ هجری) درفارس دولت مقتدری تشکیل‌داده بودند برحصص غربی افغانستان از حوزه هریرود تاحوزهٔ ارغنداب پیش آمده و در زمان سلطان حسین (در ١١٠٦ هجری برتخت نشست) گرگین گرجی حاکم صفوی در قندهار بامنتهای ظلم وستمگری حکومت میکرد. سران قوم تحت ریاست میرویس خان هوتکی (یکی از قبایل معروف غلزائی) مجالس و جرگه ها درکوکران (١٨ کیلومتری غرب قندهار)

تشکیل داده وبرای خلاصی خود ونجات مملکت از تشدد صفوی ها چاره می جستند و چون با اعزام میرویس خان بدربار اصفهان سلطان حسین صفوی جاو اجحاف حاکم ظالم خود را گرفته نتوانست میرویس خود چارهٔ آنرا یافت و بامشران قوم نقشهٔ قتل گرگین و انهدام دستهٔ گرجیهای او را کشید ودرطی دعوتیکه در ۹ ذی قعده ۱۱۱۹ در کو کران تشکیل داده شد گرگین و همراهان او را ازدم تیغ گذرانیدند . آنگاه زعیم ملی خدعهٔ عسکری بکار برده درحالیکه البسهٔ گرگین‌را در بر کرده بود وارد شهر قندهار شد وسه هزارنفر جنگجویان افغان را در ماحول شهر منتظروقایم‌ساخت. گرجیها که تمام بروج شهر را در تصرف داشتند ـ حرکتی نتوانسته قوای ملی از داخل وخارج شهر برسرآنها ریخته همه را هلاك کردند وعصراین روز بزرگ وتاریخی درحالیکه آفتاب روی درختان کوکران غروب میکرد سلطهٔ صفوی های فارس ازشهر زیبای قندهار برداشته شد و بعداز یك مدت برچم سیادت ملی در شهر قندهار بر افراشته شده بود و درسایهٔ اهتزاز آن نهضت هوتکی هاتنج گرفته اساس تشکیل دولت ملی گذاشته شد .

میرویس مدت هشت سال‌در حالیکه بحیث زعیم وقایدملی برقوم‌حکومت می کرد ـ حمله های بسیار شدید حکام صفوی مثل خسروخان(۲۸ رمضان ۱۱۲۱ در قندهار بقتل رسید) ورستم (۱۲۲۳ مطابق ۱۷۱٤ م شکست خورده وعقب نشینی نمود) را رد کرده از یکطرف کوشش‌های نهائی‌شاه‌حسین صفوی عقیم شد وازجانب دیگر نهضت ملی هوتکی تقویت‌شده است. میرویس در ۱۷۱۵ وفات کرده‌بعد ازو مدت سه سال برادرش عبدالله بجایش نشست و آنگاه محمود پسر میرویس در ۱۷۱۷ بر تخت شاهی جلوس نموده و با حرارت جوانی که داشت به تعقیب افکارپدر نامدارخود که قبل‌ازوفات‌فتح اصفهان‌راتوصیه کرده بود برفکر لشکر کشی برفارس افتاد. درسال ۱۷۲۰ شاه وقشون افغانی شهر کرمان را متصرف شد و در ۱۷۲۲ قشون افغانی تحت‌قوماندهٔ محمود در مقابل کرمان ویزد بالطف علی خان جنرال معروف صفوی مقابله های شدیدی نموده راه پیشرفت خود را بطرف مرکز فارس یعنی اصفهان باز کردند . درجنگ معروف (گلناباد) در ۱۲ میلی شهر بیست هزار سرباز افغانی با افواج متعدد فارس که تعداد آنرا اقلا دو برابر قوای افغانی تعین کرده اند مقابل شده و بتاریخ ۱۲ اکتوبر ۱۷۲۲ قشون صفوی ازپا درآمد ومرکز فارس صفوی شهر اصفهان فتح شد . سلطان حسین تسلیم وخویش را ازسلطنت خلع کرد ودرطی مجلسیکه سران افغانی و قوی حاضر بودند بدست خود تاج فارس را برسر محمود شاهنشاه افغان فاتح فارس گذاشت .

اشرف شاهنشاه افغانی

فارس‌را از تجزیهٔ ترکیه وروس نجات‌داد
۱۷۲۶

شاهان وقوای افغانی همانطوریکه درهند در مجرای اوضاع بین المللی تاثیراتی داشته درسرنوشت کشورهمسایه غربی‌هم بی‌تاثیر نبودند واین پهلوی تاثیر دولت های‌افغانی درمجرای سیاست آسیای مرکزی کمتر بدنیا معرفی شده است. بعدازینکه محمود هوتکی‌شاهنشاه افغانی اصفهان رافتح کرد (۱۲ اکتوبر ۱۷۲۲) بنظم ونسق امور پرداخته ودر ۱۷۲۵ اشرف پسر عم او بجایش نشست. این وقائع معاصر است باسلطنت پتر کبیر در روسیه وسلطان احمد سوم (۱۷۰۳-۱۷۳۰) درترکیه . دولت تزاری وترکیه در۱۷۲۴ معاهدهٔمبنی برتجزیه فارس بین خود امضا کردند وترکیه ۳ سال بعد بنای تصرف همدان وایروان وتبریز را گذاشت اشرف باشجاعت بی‌پایان بین‌قزوین واصفهان باقوای ترکیه مقابله نموده وقشون‌ترکیه راشکست دادو درنتیجه روسها هم از پیشروی های خود دست گرفتند ونقشهٔ تجزیهٔ فارس باسیاست ودلیری یاد شاه وقشون افغانی عملی نشد ودر اثر معاهدهٔ که در سال ۱۷۲۷ بین اشرف شاهنشاه افغانی و ترکیه امضا شد دولت ترکی اشرف افغان راشاه فارس هم شناخت .

آغاز سلطنت احمدشاه بابا درانی

اکتوبر ۱۷۴۷

به تعقیب جنبش هوتکی هاوفتح مملکت فارس درحالیکه توجه وثقل قوای‌افغانی به ماحول اصفهان تمرکز یافته بود نادر افشار قد علم نموده اول بافغانستان وباز باقوای افغانی برهند چیره‌شد.ظهور نادر وفتوحات‌او آمد وشدی بیش نبودوبالاخره حین مراجعت ازهند وافغانستان در۱۱۶۰ هجری قمری بدست خوانین‌افشار وفارسی کشته شد. روسای افغانی که جنبش‌هوتکی‌ها ایشانرا بیدارکرده بود در صددتشکیل دولت ملی‌افتاده وسران‌قوم از قبیل : نورمحمد خان غلزائی- محبت خان پوپلزائی ، موسی‌خان اسحق زائی، نصرالله خان نور زائی ،حاجی جمال خان بارکزائی ودیگران در مزار شیر سرخ (شهر قندهار) جمع شده‌واحمد خان سدوزائی راکه دردستهٔ عساکر افغانی قشون نادر سمت افسری داشت‌به پادشاهی افغانستان‌انتخاب کردند (اکتوبر ۱۷۴۷) جلوس احمد شاه از چندین نقطهٔ نظر درتاریخ داخلی وخارجی افغانستان اهمیت بسزائی دارد . در داخل سران قبایل وملت را تمام بدور مرکز واحد جمع کرد ودر قدم اول خاکهای افغان نشین سواحل راست رود سند را ازسر چشمهٔ آن (گلگت) تاحصص سفلی آن بخاکهای مادری آن افغانستان ملحق کرد طوریکه خط سند خط سرحدشد وخود

شخصا برای خبر گیری احوال هم وطنان خود در تمام این حدود مسافرتی کرد. این اقدام اساسی اعلیحضرت احمد شاه بر قدرت ملی و نظامی افغانستان افزوده وراه فتوحات در هند باز کرد . پنجاب یکی از ولایات حاکم نشین افغانستان گردید ، دهلی فتح شد و آخرین بقایای اولاد بابر از میان رفت و درجنگ معروف پانی پت جبهه مرهته شکسته وباین ترتیب بعزم ونیر وی شاهنشاه افغانی آخرین قوای حسابی هند ازمیان رفت وراه برای استعمار انگلیس صاف گردید استعمار یکه یك قرن بعد بر هند بساط تسلط خود را پهن کرده بخاك خود افغانستان هم بنای تجاوز را گذاشت .

حین وفات احمدشاه بابا امپراطوری درانی افغانی از رود جمنا تاخلیج فارس انبساط داشت .

فیروزی افغان در میدان پانی پت

۱۴ جنوری ۱۷۶۱

پادشاهان افغانستان در طول تاریخ برهنگامهٔ مملکت خود چه در از منه قبل الاسلام وچه در دورهٔ اسلامی بکرات از دامنه های بلند هند و کش وجلگه های وسیع وپشاور خاك هند پایان شده وچه بسا اوقات که پرچم ظفرسپاه افغانی فراز کنگره های حصار شهر های هندی افراشته شده وچندین دفعه درعصرسوری ها ، لودی ها، تغلق شاهی ها دهلی مرکز حکمفرمائی شاهان افغانی در هند بود .

پیش ازینکه نفوذ استعمار انگلیسی در سر زمین هند پهن شود آخرین بار عساکر افغانی تحت قیادت بابای ملت احمد شاه درانی به کناره های جمنا رسید . بار اول بتاریخ ۹ جنوری ۱۷۶۰ سپاه افغانی باقوای مرهته در شمال دهلی درتصادم شد. یك سال کامل سپاهیان مادر حوزه جمنا بادشمن درزد وخورد بود تااینکه بتاریخ ۱۴ جنوری سال ۱۷۶۱ روزی فرا رسید که سرنوشت جنگ تعین شود .صبح زود اعلیحضرت احمد شاه از خواب برخاسته وازصفوف سپاه رشید خود خبر گرفت وآتش جنگ باطلوع آفتاب بین طرفین شعله ور شد . قراریکه یکی از مورخین می نویسد بعد ازظهر این روز مثل اینکه طلسمی تا ثیر افگنده باشد نا گهان تمام قوای مرهته پشت گردانیده وبسرعت رو بفرار نهاد . ومیدان جنگ ازاجساد مردگان پوشیده ماند . نتیجهٔ سیاسی فتح پادشاه و اردوی افغانی بتاریخ ۱۴ جنوری ۱۷۶۱ درمیدان پانی پت قابل توجه زیاد است . زیرا باشکست مرهته قوی ترین هستهٔ مقاومت بومیان هندی ازبین برداشته شده و قراریکه مورخین خارجی نوشته اند در حقیقت امر فتوحات احمد شاه در هند مخصوصا فتح (پانی پت) راه را برای توسعهٔ آمال استعماری انگلیس در نیمقاره هند باز کرد .

یکی ازطرفداران اتحاد اسلامی وفیلسوف شهیر شرق درقرن ۱۹ عیسوی
مرحوم حضرت سید جمال الدین افغان (رحمة الله علیه)

تخلیهٔ کابل

۶ جنوری ۱۸۴۲

چارسال قبل بتاریخ ۲۴ جنوری ۱۸۳۹ دسته های قشون انگلیسی معروف به (لشکراندس) مشتمل بر یك دویژن بنگال ویك دیویژن بمبی تحت قوماندانی سرجان کین Sir Jon Kaen درفیروز آباد کنار رود سند رسید،

انگلیس ها شاه شجاع سدوزائی پادشاه فراری افغانستان را که در لودیانه منزوی بود باخود گرفتند تابنام او وبکام خود ،مملکت افغانستان تجاوز وتهاجم نمایند وقبل ازاینکه نقشه های آنهاعملی شود مکناتن وبرنس را بحیث نمایندگان سیاسی وتجارتی معین نمودند.

دراین وقت پادشاه قانونی افغانستان امیر دوست محمد خان درمرکز مملکت در کابل برتخت جلوس داشت، ومردم با کمال آرامی بکارهای خود مصروف بودند. انگلیس‌ها به بهانه اینکه هندوستان زر خیز درخطر احتمالی ناپلیون وتزاراست به کشور آزاده مستقل وآرام ما حمله کرده امیر دوست محمد خان را فراری، شاه شجاع را بنام پادشاهی منصوب واداره مملکت را بدست خود گرفتند وچهار سال کامل مملکت را بخاك وخون نشانیدند.

چون ملت آزادی پرست افغان هیچگاه با سارت تن در نداده با انگلیس‌ها وشاه دست‌نشانده ایشان اعتنائی نکرده وزعمای ملی پیوسته در آزادی قوم وملت میکوشیدند تااینکه دراثرشورش معروف کابل بتاریخ ۲ نومبر ۱۸۴۱ برنس بقتل رسید، بتاریخ ۲۳ دسامبر ۱۸۴۱ مکناتن نمایندهٔ فرنگی را کشتند وچندی بعد شاه شجاع را عقب آنها فرستادند. قوای انگلیس بااینکه کابل ،غزنی ، قلات غلزائی ،قندهار،جلال آباد، چهاریکار، وردگ ودیگر نقاط سوق الجیشی رادر دست داشت کوچك ترین کاری ساخته نتوانسته وبعد ازامضاء معاهدهٔ تسلیمی وتسلیم دادن حصهٔ زیاد اسلحه ومهمات حربی صبح روز ۶ جنوری ۱۸۴۲ کابل راتخلیه کردند.

جلوس امیر شیر علی خان

۱۲۷۹ هجری قمری

رفورم معارفی ، مطبوعاتی ،عسکری ، عمرانی

جلوس امیر شیرعلی خان دومین پادشاه سلالهٔ محمد زائی پسر امیر دوست محمد خان برتخت سلطنت افغانستان واقعه ایست مهم زیرا باآن یك دورهٔ جدید در زندگانی معارفی ،عسکری مطبوعاتی وعمرانی کشور آغاز یافته ودرتمام دورهٔ سلطنت این پادشاه منوردوام کرده است.

درحقیقت دروازهٔ معارف جدید وانتظام عسکر ومطبوعات در نیمهٔ دوم قرن ۱۹ درعصرسلطنت امیر شیر علی خان در افغانستان باز شده ودامنه همان رفورم است که تاحال ادامه دارد.
سید جمال الدین افغانی که اروپا اورا خوب تر بحیث مبلغ آزادی مشرق ومنادی حریت

مسلمانان ومشوق پان اسلامیزم می شناسد مدتی بحیث وزیر مشاور در دربار امیر در کابل بود. روز نامه شمس النهار که بیش از هفتاد سال از تاسیس آن میگزرد محصول همین عصر است و پیش آهنگ مطبوعات افغانی محسوب میشود. اردوی افغانستان بار اول دراین عصر باساس تشکیلات نظامی خارجی باداشتن یونیفورم تنظیم یافت وتعلیمات نامه های عسکری بار اول بزبان پشتو ترجمه وتالیف وطبع شد. تشکیل کابینه تاسیس پسته، طبع تکت پست، تاسیس مکاتب، عمران شهر جدید (شیرآباد) یا (شمربور) (درشمال کابل فعلی درمیدان هوابازی موجوده) مفکورهٔ اعزام طلاب باروپا، تورید مطابع، طبع کتب، تاسیس فبریکه های حربی انشاء سرکها وغیره اقدا ماتی مفیدیست که بار اول درافغانستان در عصر زمامداری همین پادشاه منور بمیان آمده است. متاسفانه انگلیس ها باردیگر بامور داخله افغانستان مداخله کرده ارتباط دپلوماسی عادی افغانستان را باروسیهٔ تزاری مخالف مفاد ومصالح سیاسی خود تعبیر نموده و۳۱ سال بعد ازجنگ اول باردیگر کشور آرام مارا که بطرف تعمیم مبادی مدنی پیش میرفت صحنه آشوب ساختند. نظام اداری دولت را فلج، قوم را اسیر نمودند وبااینهمه فلاکت ها اکتفا نکرده درحالیکه کابل را باقوای نظامی اشغال نموده بودند معاهدهٔ منحوس گندمک را برامیر محمدیعقوب خان پسر امیر شیر علی خان تحمیل کردند.

معاهدهٔ منحوس گندملک ۲۶ می ۱۸۷۹

پیشتر گفتیم که ظهور انگلیس درهند بانقشه‌های استعماری خطری بود که از آن خسارات جبران ناپذیر برای افغانستان پیش بینی می شد زمانیکه انگلیس ها در پنجاب رسیدند هنوز نفوذ افغانستان درسرحد طبیعی وتاریخی آن یعنی جریان رود سند از کلکت تا بحرانبساط داشت و حتی حکمرانان ما دران طرف اتك در کشمیر برقرار بوده حفظ سرزمین زرخیز هند (که تازه مزهٔ آنرا بریطانیا دیده بود) ازدست درازی احتمالی فرانس ناپلیون وروسیهٔ تزاری که انگلیس‌ها در افق خیال خود میدیدند باب بدبختی را برای افغانستان باز کردودر جنگ اول افغان وانگلیس (۱۸۴۲ - ۱۸۳۸) طرفین خسارات زیاد کشیدند. یك نسل بعد باردیگر انگلیس‌ها استقرارروابط عادی دپلوماسی امیرشیرعلیخان را با روسیهٔ تزاری بهانه گرفته برمملکت تجاوز کردند. پادشاه قانونی امیر شیرعلی خان را ازمیان برداشتند. اگر چه امیر محمد یعقوب خان باموافقت انگلیس‌ها درد سامبر ۱۸۷۸ برتخت نشست - معذالك درماه جنوری قوای انگلیس حصهٔ زیاد افغانستان را اشغال کرد وبتاریخ ۲۶ می بالای امیر محمدیعقوب خان که خودرا خلع کرده ومانند اسیری در کمپ انگلیس‌ها در گندملك احضارشده بود معاهدهٔ منحوش گندملك راکه خودطرح کنندهٔ آن بودند برای امضا باوتحمیل کردند. انگلیس‌ها که می‌خواستند نقاط سوق‌الجیشی کشورما را بدست آرند وقوای ملی‌مارا ضعیف‌سازند از اشغال

فاتح معرکه معروف میوند سردار نامدار محمد ایوب خان مرحوم

نظامی افغانستان ونبودن حکومت ودولت قانونی استفادهٔ نامشروع کرده ومعاهدهٔ گندمک را بدست کیوناری بمیان آوردند ودر نتیجه علاوه بر ینکه خاك های افغانستان را رحوزهٔ سندو بلوچستان بعد از جنگهای اول مسترد نکردند قدمهای دیگر پیش گذاشته درهٔ زیبای کرم علاقه های لورالی Loralai ژوب Zhob کویته Quetta نشکی Noshkie پشین وسیبی ودرهٔ خیبر ومیچنی را از کشور مابظلم وتعدی جدا کردند وچنان ضربت ناجوان مردانهٔ بپیکر ملی ما وارد کردند که هرچه وقت می‌گذرد درد آن قطبه ملت افغان را زبون ترمی کند. ملت افغانستان چهارم جمادی‌الثانی ۱۲۹۶ (۲۶ می ۱۸۷۹)روزامضای معاهدهٔ گندمك را روز ماتم ملی تلقی کرده وآنرا منشا بدبختی های ملت افغان ومملکت افغانستان میدانند.

جنگ میوند

۲۷ جولائی ۱۸۸۰

انگلیس ها دراثر مداخلهٔ خود باردوم در افغانستان عینا مانند واقعات جنگ اول پادشاه قانونی مملکت رامجبور بفرار نموده ـ کشوررا صفحهٔ آشوب وجنگ وخونریزی ساختند. این دفعه ببهانهٔ اینکه روابط عادی سیاسی امیر شیرعلی خان خلاف مصالح ومفادهند برطانیا است بافغانستان تجاوز کرده ودر نتیجه امیر شیر علیخان بصفحات شمال هندوکش عقب نشست وپسرش امیر محمد یعقوب خان رابر تخت نشانیدند وبالای شاه دست نشاندهٔ خود معاهدهٔ منحوس (گندمك) راتحمیل کردند. بهرحال امیرمحمد یعقوبخان از پادشاهی استعفا داد و انگلیس‌ها در کابل وقندهار ودیگر نقاط سوق الجیشی ماندند. دراین فرصت سردار محمد ایوب خان برادر امیرمحمد یعقوبخان که حکمران ولایت هرات بود وبعد بتهران پناه گزین شده بود بعد از مداخلهٔ انگلیس ها وفرار پدرش بقصد اشغال هرات وقندهار واخراج انگلیس ها و اعلان سلطنت وارد هرات شد وآهنگ گرشك وقندهار کرده و از قندهار بریگادیه جنرال برس G .R .S Bross باریجمنت ٦٦ وسواره و توپخانه بمقابله برامده وسپاه افغان وانگلیس در دشت میوند ۳۵ کیلو متری شمال قندهار باهم مقابل شدند. در این محاربه توپخانهٔ افغانی نافاصلهٔ پنجصد متری بخطوط انگلیسی نزدیك شده و غازی ها بفاصلهٔ هفتصد متری ریجمنت ٦٦علم های خودرا برافراشتند ـ درنتیجهٔ جنگ سخت ـ انگلیس ها تلفات زیاد داده وقشون ٦٦ آنها تقریبا بکلی‌از بین رفت ونیم کار ملقوای آنها معدوم شد اسم (ایوب) ومیدان (میوند) خاطره ایست که ملیون افغان همیشه بخاطر داشته و۲۷ جولائی ۱۸۸۰ روزیست که نتیجهٔ تجاوز انگلیس‌ها باردوم در افغانستان بخون سپاهیان ایشان در روی ریگ های میدان میوند تحریر شده است.

خط خیالی دیورند

۱۲ نومبر ۱۸۹۳

انگلیس ها درظرف چهل سال از ۱۸۳۸ تا ۱۸۷۸ یعنی از تجاوز اول تا تجاوز دوم یا از اولین تصادف شان بخاک افغانستان تا معاهدهٔ منحوس گندمک خط سرحدی ما را از کنار اتک وسند تا خیبر و کویته رسانیده زمانیکه امیر عبدالرحمن خان بسلطنت رسید (۱۸۸۰) بفکر نقشه های تازه تری افتادند تا پارچه های دیگری را بمیل خود در سراسر سرحد افغانستان از پامیر تا خلیج فارس جدا کنند. بهمان روش دیرینه بنام دوستی وخیراندیشی روابط افغانستان را با دنیای خارج قطع کرده و به تعقیب قدمهای (پاتنجر) و (مکریگر) و (کیوناری) اینده فعه (دیورانه) را بکابل اعزام کردند و بار دیگر بتاریخ ۱۲ نومبر ۱۸۹۳ معاهدهٔ شوم دیورند را بر امیر عبدالرحمن خان تحمیل کردند که دراثر آن افغانستان بکلی مختنق شد ودر تمام امتداد سرحد ولایات مشرقی وجنوبی وجنوب غربی ما را طوری بریدند که خط سرحدی از وسط خانواده ها و قبایل گذشت و درنتیجه درولایت شرقی ما نسمتی از مهمند وصوات وباجور (چترال) او نری یا (دره باشگل) ودر ولایت جنوب غربی خط سرحدی را بطوری پیش آوردند که از کوهای خواجه عمران گذشته وبوسط چمن رسید. همجواری انگلیسها درطی یك قرن علاوه بر جنگها وقتل هزار ها وده هزار ها افغان وسلب آزادی واستقلال مملکت و محرومیت افغانستان از ثمرهٔ تهذیب جهان مدنی بالاخره باخط دیورند تمام راهای کوهسار بررخ خود مابسته وروابط ما را از برادران همنژاد وهمزبان ما قطع کردند وانگاه بین خط مصنوعی دیورند وخط طبیعی وتاریخی سند که سرزمین ۸ ملیون افغان است تقسیمات درهم وبرهم خطوط مناطق اداری واجنسی ها وغیره را بمیان آوردند که دران میان باز یك پارچهٔ طولانی از قدیم تاحال در نص همه مکاتیب ومعاهدات تحمیلی و غیره بنام سرحد آزاد شناخته شده است وحالا جا نشین انگلیس مسلمانان پاکستان از راه برادری آزادی آنرا هم میخواهند سلب ونابود کنند.

معاهده استقلال افغانستان

۸ اگست ۱۹۱۹

درعرف ما افغانها آزادی محترم واستقلال کشور مرادف نام افغان وافغانستان است وباوجودیکه موقعیت جغرافیائی مملکت روی چهارراه آسیائی وسرزمین زرخیز هند درهمسایگی ما کشور کشایان بزرگ را در کوهساران ما وارد کرده است معذالك از بدو طلوع تاریخ ملت ما باجنگجویان بزرگ پنجه داده وطوفانهای تاریخی هرقدر بزرگ بوده درتصادم با صخره های کوهای ما خورد شده است. ظهور انگلیسها در هند آخرین خطری بود که استقلال وتمامیت خاک ما را تهدید کرد. درجنگ اول افغان وانگلیس ۱۸۳۸-۱۸۴۲ انگلیسهای مهاجم ومتجاوز با

نابود شدن هفده هزار قشون خود استقلال مارا شناخت ولی ولایت بلوچستان وخاکهای افغان نشین دیره جات را در امتداد سواحل راست سند از مملکت ما جدا کرد . در جنگ دوم (۱۸۸۰-۱۸۷۸) که باز انگلیسها متهاجم بودند استقلال خارجی ماسلب و در حشیهٔ شرقی وجنوبی مناطق مثل صوات ، باجور، چترال ، دره‌پاشکر ، کرم، پشین ، سیبی دراثر معاهده تحمیلی گندمک وکابل امیرمحمد یعقوب خان وامیر عبد الرحمن خان گرفته شد .

درسال ۱۹۱۹ امیرامان‌الله خان استقلال‌افغانستانرااعلان نمود ودرنتیجه جنگ سوم‌افغان وانگلیس شروع شد ودرجبهه جنوبی جنرال محمد نادر خان (اعلیحضرت محمد نادرشاه شهید پدراعلیحضرت پادشاه موجودهٔ افغانستان) قوماندان جبههٔ جنوبی بکمک سردار شاه محمود خان (سپه‌سالار وصدر اعظم موجوده) وسردارشاه ولیخان (سفیر کبیرموجودهٔ افغانستان‌در کراچی) تل را ازقوای انگلیسی متصرف شد ودرنتیجه دراثر معاهدهٔ ۸ اگست‌راولپندی وضمیمهٔ ملحقهٔ آن که بامضای سرهملتن گرانت رسیده است استقلال داخلی وخارجی افغانستان شناخته شد .

افغانستان اولین مملکت آسیا نیست که باقوهٔ استعمار انگلیس درطی یك قرن گلاویز پنجه داده وباوارد کردن تلفات زیاد بقوای مخالف بالاخره استقلال باستانی وتاریخی خودرا احراز کرده است واین اجتهاد درراه آزادی ملت ومملکت در کشور های آسیائی واسلامی بخصوص درزمقارهٔهند تاثیر زیادی بخشیده است . ملت افغانستان واقعهٔ تاریخی سال ۱۹۱۹ راعید ملی گرفته وهر سال در کابل وتمام نقاط مملکت بیاد وبود آن بزرگترین‌جشن ملی گرفته میشود . از ۱۹۱۹ باینطرف افغانستان بحیث یك کشور آزاد ومستقل روابط عادی دیپلوماسی خودرا باهمسایگان وملل عالم توسعه داده ودرتمام مجالس بزرگ بین‌المللی سهم گرفته‌وبحیث عضوجامعهٔ ملل سابق وبونوی امروزه باهمهٔان باساس دوستی واحترام متقابله زندگانی میکنند .

جلوس اعلیحضرت نادر شاه وخاتمهٔ انقلاب

۱۵ جولائی ۱۹۲۹

دورهٔ سلطنت امیر امان‌الله‌خان (۱۹۲۸ - ۱۹۱۹) دراثر ریفورم اجتماعی که بصورت تقلید مظاهر حیات اروپائی دفعتا شروع شد باعکس العملهائیکه درداخل مملکت بمیان آمد خاتمه یافت . قوهٔ ارتجاع باغلبیهٔ که دراین فرصت داشت چیره شد. شاه خود را خلع کرد ومدت۹ ماه مرتجعین دردستگاه دولت رخنه کردند ویك کابوس سیاه اختلافات داخلی رونما گردید که از داخل تمامیت خاك مملکت را تهدید میکرد .

خوش بختانه یکی از فرزندان بصیر مملکت ژنرال محمد نادر خان فاتح تل در جنگ استقلال که در اینوقت به علت مریضی از پست وزارت مختاری افغانستان در پاریس مستعفی ودرنیس استراحت‌میکرد بکمك برادران خود که در جنگ استقلال همسهیم بودند درحواشی جنوبی مملکت ازخاکهای افغان نشین سرحد آزاد در وزیرستان آمده وبعد ازمطالعهٔ اوضاع سوق الجیشی واتخاذ ترتیبات لازمه بقصد نجات مملکت داخل اقدامات عسکری شد و درمقابل

(بچه سقو) که بنام (امیر حبیب‌الله) در کابل نشسته بود قوای ملی افغانهای حاشیه سرحد آزاد وافغان های داخلی سمت جنوبی راسوق داد تا اینکه مار شال شاه ولیخان وارد کابل شده و به (فاتح کابل) ملقب گردید. قوای مرتجعین چه در گردیز وچه در کابل منهزم شده مار شال نادر خان بتاریخ ۲۲ میزان ۱۳۰۸ (مطابق ۱۴ جولائی ۱۹۲۹) وارد کابل گردید. قصد نادرخان نجات مملکت بود ولی ملت افغان بپاس کامیابیهای او چه درجنگ استقلال وچه درجنگ نجات وطن از کابوس ارتجاع، اورا بپاد شاهی بر گزیدند. چون جلوس اعلیحضرت محمدنادرشاه در تاریخ معاصر افغانستان مرادف نجات مملکت از ارتجاع وخانه جنگی های داخلی است اهمیت بسزائی دارد زیرا بعد ازوقفه ۹ ماهه مملکت با نقشه های سنجیده ومتین تر درتمام زمینه های حیات مدنی وارد شده و امروز مملکت افغانستان درتحت زمامداری پسرش اعلیحضرت محمد ظاهرشاه بحیث یك کشور دیموکرات وصلح جوو عضو یونو طبق آمال منورین مملکت پیش می رود دودمان شاهی موجوده افغانستان با ارتباط بامیر محمد یعقوب خان بسلالهٔ سلطنتی محمد زائی امیر شیرعلیخان وامیر دوست محمد خان پیوسته است که تسلسل سلطنتی آن بالاخر باعلیحضرت احمد شاه درانی موسس سلطنت درانی افغانستان میرسد.

جلوس اعلیحضرت محمد ظاهرشاه

۱۲ عقرب ۱۳۱۲ هـ ش

۱۶ سال قبل بتاریخ ۱۲ عقرب ۱۳۱۲ واقعه بزرگی در تاریخ نسل معاصر ملت افغانستان واقع شد که ازیك سو نهایت تاسف انگیز و ازجانب دیگر خیلی مسرت بخش است. تاثر انگیز ازین جهت که در این روز افغانستان فداکار ترین سپاهی - بزرگترین قو ماندان نظامی ماهرترین سیاست مدار - معروف ترین زعیم ملی وبالاخره بزرگترین پادشاه یعنی اعلیحضرت محمد نادرشاه غازی را ازدست داد. مسرت بخش بدین معنی که در همین روز اعلیحضرت المتوکل علی‌الله محمدظاهرشاه - پادشاهی برتخت افغانستان جلوس نمود، عالم - فاضل مدبر بصیر - دانشمند - تحصیل کرده، اروپادیده. منور وبالاتر ازهمه بکمال معنی دیموکرات وهواخواه آزادی وتهذیب وتمدن جدیده. پس روزجلوس اعلیحضرت همایونی باتاثیریکه شخصیت برجستهٔ این پادشاه محبوب در ترقیات کشور وسعادت قوم داردیك روز بسیار مهم تاریخی محسوب میشود.

شعبهٔ (٤) مدیریت عمومی نشریات تشکر از ذوات فاضل و محترمیکه باما معاونت و کمك نموده اند راهنمای افغانستان را خاتمه داده امید قوی دارد این اثر کوچك بتواند خدمات مفصلی را برای زائرین این خاك مقدس به انجام برساند.

مدون راهنمای افغانستان

فضل احمد عضو شعبه ٤ مدیریت عمومی نشریات

امور ولایت هرات

ولایت هرات نظر به اهمیتی که دارد به اثر توجهات نافعه حکومت مطبوعه پیشرفت های خوبی ذریعهٔ دوائر مربوطه کسب نموده که خلاصه آن ذیلا ایضاح است .

الف :- ریاست بلدیه :

اول بروق ها وپل چك های سرك های عمومی شهر جدید بصورت پخته كاملا تعمیر شده .

۲ :- سرك های شهر جدید كه محتاج به تسطیح وریگ ریزی بود كاملا ریگ ریزی شده .

۳ :- اکثر سرك های مربوطه شهر وبازار ها كه باثر بارنده گی های متعدد و گردش عراده جات خراب وقابل ترمیم بود با ند ازهٔ ۳۰۰۰ متر ریگ ریزی وجغله انداخته شده

٤ :- یك حصه اراضی شمال شهر نو هرات واقع بود ومجلس عمومی نظریه داده بود كه اراضی مذكور برای عمرانات تعین وبه اشخاص داوطلب داده شود كه قرار نقشه بلدیه تحت ساختمان وتعمیر بگیرند همانا باساس نقشه وپلان عمرانانی ذریعهٔ مهندس مربوطه طرح وبعد ازمنظوری مقامات مربوطه شروع به كشیدن سرك های آن شده است اکثراً سرك های عمومی امتداد داده شده است البته بعد از كشیدن عموم سرك ها وحصه های مذكور باشخاص داوطلب داده میشود وفعلاً به اندازه سه صد نفر كه هر كدام یك جریب اراضی برای آبادی خواهش نموده اند .

۵ :- راست غربی شهر كهنه یك سرك سی متره مطابق نقشه شهری امتداد داده شده چنانچه خط سرك كشیده ودروسط آن به بغل درب عراق یك فلكه كه درخط وسطی ٤۰ متر طول دارد كشیده شده واطراف آن دوكان وپارتمان ساختمان میشود وبه همان اثر یك تعداد دكاكین وآبادی سابقه تخریب گردیده است .

٦ :- استگاه های پولیس كه داخل چوك های بازارها وسر چهارراه ها كه ازمدتی بود كه ساختمان ومخروبه گردیده بود طبق خواهش ونظریهٔ سرماموریت پولیس درهذاالسنه به تعداد (۹) عدد استگاه ازسنگ وكانكریت تحت ساختمان تكمیل گردیده است كه محل استفاده پولیس ها واقع شده است .

۷ :- در موقعیكه بازار های شهر نو وشهر كهنه ساختمان شده بود موال های ضروریه درمواضعات لازمه تعبیه نگردیده بود ریاست بلدیه در نظر گرفته بود كه مواضعات لازمه طبق نظریه مهندس موال ها را تحت ساختمان بگیرد كه به همان اساس طبق نمونه تعمیر گردد لهذا (۵) موال عصری درشهر نو تحت ساختمان وبه پایه تكمیل رسیده و درسال آینده نیز بدیگر مواضعات ساختمان میگردد .

۸:- تعمیر جان پناه سربام مکتب انصاری سفید . کاری وباقی تر میمات آ ن به پایه تکمیل رسیده .

۹:- تکمیل کتاره مکتب جبلی بصورت پخته کاری که طول آن ۱۰۰ متر وارتفاع آن ۲/۵۰ متر عرض آن ۸۰ سانتی ونصب دروا زه های آن مطابق نقشه بعمل آمده و به پایهٔ تکمیل رسیده است .

۱۰:- شروع وخاتمه مرتبه چشمه او به بطول چهارصدمتر وارتفاع ۶ متر که به سنگ ویارچه وریگ وچونه کارشده وتسطیح کاری وعریض ساختن سرك چشمه ازدهن تنگاب الی موضع چشمه تقریبا بطول چهار هزارمتر وبعرض ۵ متر به پایهٔ تکمیل رسیده ومرتبه های جدید آن ازسنگ وریگ وچونه کارشده ومسطح گردیده انکشاف کاری یکهزار مربع مرتبهٔ آن نیز بعمل آمده وتعداد ده هزار نهال ارغوان وچهار مغز وشفتالو وشمشاد وبید ونسترن و ناجو بموضع معینه آن غرس شده ویك سرك جدید پیاده رو ازپایان تنگاب الی خود عمارت کشیده شده وفرش تحت گلخانه وترمیم کاری کل عمارت چشمه بعمل آمده انهدام چند خانه سابقه و مسطح ساختن آن برای مرتبه بعمل آمده ویك کورهٔ چونه بقدرچهل خروار هرات پخت گردیده و کاکل کاری کل عمارت چشمه بعمل آمده .

۱۱:- زیارت شهزاده قاسم علیه الرحمه که یك اندازه ترمیمات واصلاحات از قبیل ساختمان زینه وتعمیر طاق نماوتخریب خانه های مخروبه وفرش صحن سراچه ازخشت پخته وسرك کشی باغچه های جلو عمارت سراچه به پایه تکمیل رسیده .

۱۲:- اصلاحات تخت سفر از قبیل خرند های اطراف مرتبه ها وترمیمات پوشش آهن چادر های آن باسفیده کاری تکمیل شده است .

۱۳:- درمحصولات ریاست بلدیه نسبت بسال ۲۶ مبلغ ۲۸۶۰۷۹/۲۰ تزئید بعمل آمده .

ب:- امور ریاست فیصله منازعات :

درهذالسنه ۲۷ اجراآت فیصلهٔ منازعات نسبت بسال گذشته یك بردو فقراتی که بن محول بوده به تعداد ۸۰ فقره فیصله وخاتمه داده شده .

ج:- امور ریاست اطاق تجارت :

اطاق تجارت درهذالسنه ۲۷ به انعقاد (۲۰) تصویب موفق گردیده که منجمله تصاویب مذکور یك تصویب باثر ادعای مرافعه خواهی ونزده تصویب دیگر تماماً نظر به مقتضیات عصر زمان متضمن ترتیبات ونظریات تجارتی واقتصادی ولایت بعمل آمده .

امورمدیریت عمومی زراعت ولایت هرات :

الف ازعائدات یك اندازه املاکی که در علاقهجات بعیده مربوط اینو لا که با قی مانده مقدار ۸۳ خروار گندم وجو و کاه ومبلغ ۱۰۴۴۵/۰ افغانی نقد بعمل آمده .

۲:- شعبهٔ املاك عندالمراجعه اهالی که خواهش تقاوی را برای آبادی قنوات و املاك مخروبهنمودهاند مراتبلازمه را تحقیق وبعداز ثبوت ملکیت ومخروبیتموفق شده که یك اندازه پول را طور تقاوی بدست رس مراجعین بگذارد تا مطابق شرائط و اصولات معینه املاك و قنوات مخروبه را آباد کنند اهالی ازین نظریه و غمخواری حکومت بهی خواه نهایت اظهار ممنونیت وشکر گذاری دارند .

۳:- جنگلات مرکز در ابتدای سال ذریعهٔ باغبان های مربوطه نهال شانیوبهمواضعلازمه نهالریشهگی وقلمهغرس گردیده وجوی های راه آبجنگل جهت آب یاری تا اندازه لازمه تجدید وحفر گردیده از سرك اوردو باغ چهار سرك در وسط جنگل از شرق به غرب واز شمال بجنوب جهتتوسعهٔ میدان ونموی اشجار و تردد باغبان ها کشیده شده و عائدات جنگل از درك چوبهای محروقاتی ونجاری بالغ ۶۶۷۹/۰ افغانی گردیدهو از درك مالیات مبلغ ۸۳۲ افغانی تحصیل شده است . وامور زهگذاری وبروز ملخ ذریعهٔ مامورین مربوطه بصورت صحیح مدافعه گردیده فضل خداوند در هذاسنه حاصلات زراعتی از صدمه و حشرات موذی برکنار مانده است .

۴:- جنگلاتبادغیسات:عائدات پسته آن یك مواد صادارتی عمده مملکت محسوب میشود ودر هذاسنه باندازهحاصل داده است که بازار تجارتی را رونق بخشیده .

۵:- درهذا سنه ذریعهٔ هیئت های مقرره برای چیدنپسته یك اندازه نکت بفروش رسیده که قمیت آنبالغ ۳۰۳۰۱۰/۰ - افغانیشده است .

۶:- امور نسلگیری وتربیه حیوانات کهدر هراتسابقه نداشته واهالی هم باصول فنی به تربیه آن معلوماتی حاصل نکرده بودهاند رفته رفته نسل حیوانات خصوصاً اسپ تغیر پیدا کرده ونسل اصل از بین رفته استحکومت متبوعه برای رفع این نواقص تدابیر لازمه اتخاذ و دستوراتی نسبت به اسپهای اگوری واصل شدکه توسطحکومات باستحضاراهالی درمواقعش رسانده شده برای اینکه نتیجه زود تر بدست آید واجراآتی در امور نسلگیری بعمل آید وسر مشق اهالی شده بتواند بهماناساس یكتعداد مادیان های نسلگیری که ازدارائی ارزاق بوده وبحکومت انتقال پیدا کرده بود دروسط سال ۲۶ یکنفر متخصص خارجی از کابل

بهرات وارد واسپ های مذکور که دربا دغسیات به چراگاه بوده تحت مشاهده قرار داده وضمناً در اطراف تعین چراگاه وساختمان طویلهٔ حیوانات مطالعاتی نموده ونظریاتی بریاست زراعت تقدیم داشته ریاست موصوف برای تطبیق نظریات آن تشبثی ورزیده و باز خود نامبرده را دراوائل سال ۲۷ باچند راس طرم اصیل از طریق میمنه بهرات اعزام و حسب تخصیص مادیان ها رازیرتربیه قرار داده وآنها را باصول اساسی چهره ونمره نمود متعاقباً در برج میزان هذا سنه ۲۷ یك مدیریت اساسی بنام مدیریت نسل گیری بامصارفات لازمه از قبیل خریداری زمین جهت فرمه زراعتی وچراگاه حیوانات وساختمان طویله منظوری واصل وکارکنان درشق مذکور مقررشده اند که امور مذکورزیر نظر متخصص خارجی پیشرفت دارد امید بخداوند است که حکومت درین مرام خود موفق شده تا در بارهٔ نسل حیوانات اصیل درین محیط رواج پیدا کنند .

ج : ـ امورات مدیریت عمومی مخابرات :ـ

در ابتدای سال ۲۷ یك پسته خانه بنام پسته خانهٔ شهری بمدیریت عمومی مخابرات تاسیس گردیده که مامورین و مستخدمین آن شامل خدمت ومشغول وظیفه میباشند .

امور ولایت مزار شریف

ریاست بلدیه :

۱ :- پخته کاری سرک شرقی روضهٔ شریف از حصهٔ بازار مسگری الی حدالتصاق سرک خلم (۷۵۰۰) متر مربع .

۲ :- پخته کاری آبروها درسرک مذکور بطول (۹) متر مساوی عرض سرک ، و عرض ۲۰ سانتی (۱) متر ٤ عدد

۳:- تعمیر جدید مسجد واقع گذر دربار که در اول بصورت گنبدی بنا و تعمیر شده بود ، ولی درین اواخر گنبد مذکور در اثر زلزله شکست کرده بود ، بنا بران مسجد مذکور از تهداب جدیداً تعمیر ومطابق نقشهٔ مرغوبی آباد وتکمیل گردیده طول ۳۰ سانتی و ۲۰ متر وعرض ۲۰ سانتی و ۷ متر .

امور ولایت قطغن

ریاست بلدیهٔ پلخمری :

۱- سرکیکه از مقابل شفاخانه تاحکومت کلان بعرض ۸ وطول ۷۰۰ متر امتداد دارد ، ریگ وجغله اندازی شده .

۲:- کشیدن یك جوی در امتداد سرك عمومی بالای دوصد کوتی بعرض یکینم وطول ۱۲۰ متر

۳:- تصفیه نهر اسیای بلدیه به طول ۳ هزار متر .

٤:- نهال شانی در باغها وخیابانها وغیره مناطق مربوطهٔ بلدیه به یك تعداد زیاد .

امور ولایت جنوبی

قوماندانی امنیه :

محبس مرکز ولایت جنوبی بر حسب نقشهٔ اساسی که از مقام صلاحیت دار منظور گردیده است یك حصه کار تعمیر آن تمام وسه حصهٔ کار آن به کرسی رسیده است .

حکومت کلان خوست :

۱ :- تعمیر گدام مربوط وزارت مالیه وتعمیر حکومت کلان خوست مربوط وزارت جلیلهٔ داخله که برحسب نقشهٔ اصولی منظور شده، تحت اجراقرار گرفته وکار آن از کرسی بلند شده .

۲ :- تعمیر شفاخانه ملکی به استثنای رنگمالی وبعضی کلکین ها کار تعمیر مذکور تمام گردیده .

۳ :- تعمیر مکتب مرکز خوست نیمکاره بوده وکار آن جاریست .

امور حکومت اعلای فراه

ریاست بلدیه :

ریاست بلدیهٔ حکومت اعلای فراه درسال جاری یك یتیم خانه بنام (یتیم سمون) درمرکز فراه جهت رفاهیت ودستگیری از اطفال بی کس ونادار تاسیس کرده، و ترتیبات مقدماتی مؤسسهٔ مذکوررا اتخاذنموده است ،ودربارهٔ سائر اطفال بی بضاعت ونادار که از خود اقربای نزدیك داشته‌اند ، مطابق اصولنامهٔ ریاست مرستون رفتار نموده وآنهارا تحت اداره‌وتربیهٔ اقربای شان سپرده است .

امور حکومت اعلای بدخشان

نسبت به ترمیمات معموله‌همه ساله امسال اقدامات مؤثری درترمیم پلها و سرك‌ها شده، که به تناسب ترمیمات سنوات گذشته متفاوت بوده، چنانچه حصص عمدهٔ سرك ها دراثر بارندگی های‌وسمی خیلی ویران وقابل ترمیم بود . باجدیت زیاد ترمیم گردیده ، علاوه احداث یك سرك از بهارك تا واخان وسرك دیگر از زیباك تاانجمن وازانجمن تاپریان بعمل آمده . تاسیس یك مکتب ابلیه برای صنایع دستی وحرفه‌ها - و آبادی دشت فراخ و حفرنهر جدید بامصارف پنج‌الك افغانی بعمل آمده .

تصویبات ومقررات سال ۱۳۲۷ هیئت شورای ملی

اصولات وضمایم :

(۱) تعدیل اصولنامهٔ تشویقیه صنایع.

(۲) « اصولنامهٔ نکاح وعروسی وختنه سوری

(۳) « « تعزیه داری

(٤) « « رادیو

(٥) ضمیمه اصولنامه مامورین ومتقاعدین ملکیه درموضوع مامورینکه برای انتخاب شدن بوکالت شوری ویا بلدیه از وظیفهٔ ماموریت خود استعفانمایند.

(٦) ضمیمهٔ اصولنامه پاسپورت در خصوص پاسپورت خاندان شاهی

(۷) ضمیمه « « در بارهٔ اتباع افغانی که بدون پاسپورت داخل افغانستان شوند

(۸) « « « تبدیل اصل (۷)

(۹) « « « تزئید براصل (۲) ضمیمه نمبر ۲-۳ جوزای ۱۳۲٦ اصولنامه مذکوره

(۱۰) ضمیمه اصولنامه مسافرت واقامت اتباع خارجه درافغانستان

(۱۱) تبدیل ضمیمه نمره (۱۱) مورخه ۱٤ جوزای ۱۳۲۱ اصولنامه حاضری ورخصتی مامورین در موضوع رخصت ضرورت سالانه مامورین

(۱۲) : مادهٔ واحده راجع به جزای محبوسینکه فرار نمایند .

لوایح و مواد متفرقه :

(۱۳) : تصویب موازنهٔ عمومی واردات ومصارفات سال ۱۳۲۷ مملکتی .

(۱٤) : « سال ۱۳۲۷ قروض بانکی وزارات ودوائر مستقله .

(۱٥) : تصویب اعطای صلاحیت نشربیست ملیون ازنوت های جدید به (دافغانستان بانک) .

(۱٦) : « « نشر چهل ملیون ازنوت های جدید به (دافغانستان بانک) .

(۱۷) : تصویب خریدن منازل از طرف کسه عمرانی واعطای اجارهٔ طویل المدت آن بسفارت امریکاه واعضای رسمی آن .

(۱۸) : تصویب تزئید تعداد وکلای شورای ملی ومجالس مشاورهٔ ولایات و حکومات اعلی وکلان نظر به تقسیمات ملکیهٔ موجوده .

(۱۹) : تصویب قبول بیعت نامهٔ تاریخی ٤ عقرب ۱۳۲۷ ، امان الله خان شاه مخلوع که بعد ازین بحیث یك فرد ملت افغان شناخته شود .

(۲۰) : تصویب انفکاك قریهٔ سلطانی ازحکومت جنوبی وارتباط آن بحکومت شرن غزنی.

(۲۱) : تصویب جدول اعتراضیه برفیصلهٔ ابتدائیه ومرافعه وتعین قیمت آن .

تصویبات سال ۱۳۲۶ ریاست عالی اعیان

الف : لوائح اصولنامه ها :

۱ : لائحه اصولنامهٔ رادیو :

ب : ضمایم :

۱ : ضمیمهٔ اصولنامهٔ مامورین و متقاعدین ملکیه تزئید اصل (۴۲) اصولنامهٔ مذکور .

۲ : « نمبر ٤ اصولنامهٔ پاسپورت راجع به پاسپورت خاندان شاهی .

۳ : « نمبر ٥ « « « به اتباع افغانی که بدون پاسپورت داخل افغانستان میشوند .

٤ : ضمیمهٔ نمبر ٦ « « « به تبدیل اصل (۷) اصولنامهٔ مذکور .

٥ : « نمبر ٠ « « « تزئید بر اصل (۲) ضمیمه نمبر ۲ تاریخی ۳ جوزای ۱۳۲۳ .

٦ : « نمبر ٦ « مسافرت واقامت اتباع خارجه تبدیل اصل (۱۰) .

۷ : درموضوع ترتیب جدول اعتراضات به فیصله های ابتدائیه ومرافعه .

۸ : « خریداری منازل و اجارهٔ طویل‌المدت ۹۹ سال .

۹ : تبدیل ضمیمهٔ نمبر ۱۱ - ١٤ جوزای ۱۳۲۱ اصولنامهٔ حاضری ورخصتی .

۱۰ : مادهٔ واحده درخصوص تعین جزای محمدیسین مفرور .

۱۱ : بیعت نامهٔ امان‌الله خان شاه مخلوع که درخواست قبولی تابعیت خودرا بحکومت افغانستان نموده وتقریب قبولی تابعیت آن .

اعطای نشان

ذواتیکه درسال ۱۳۲۷ ازحضور ذات اشرف ملوکانه دراثر خدمات‌خود نائل به‌اعطای نشان گردیده‌اند قرار ذیل است :

۱ :- حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۱۹۱۳ مورخه ۲۱ اسد برای ع ، ش محمد قاسم خان سابق رئیس تنظیمه جنوبی نشان سردار عالی

۲ :- حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۱۹۱٤ مورخه ۲۱ اسد برای ع ، ش محمد علم خان فرقه مشر اول سردار عالی

۳ :- حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۱۹۱۵ مورخه ۲۱ اسد برای ع ، ش الله‌داد خان قوماندان عسکری مزارشریف ومیمنه نشان سردار عالی

٤ :- حسب اعتبار نامه نمبر ۱۹۱۲ مورخه ۲۱ اسد برای ع ، ش عبد القیوم خان رئیس حربی نشان سردار عالی.

۵ :- حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۱۹۱٦ مورخه ۲۱ اسد برای ع ، ش محمد صفر خان فرقه مشر ثانی قوماندان عسکری قطغن وبدخشان نشان استور اول

٦ :- حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۱۹۱۸ مورخه ۲۱ اسد برای ع ، ش محمد گل‌خان فرقه‌مشر ثانی قوماندان عسکری فرقه هرات استور اول

۷ :- حسب اعتبارنامهٔ‌نمبر ۱۹۱۹ مورخه ۲۱ اسد برای ع ، ش نورمحمدخان فرقه مشر اول قوماندان عسکری غزنی استور اول

۸ :- حسب اعتبار نامهٔ نمبر ۱۹۱۷ مورخه ۲۱ اسد برای ع ، ص حافظ نور محمد خان معین دوم آمر شعبهٔ اول دارالتحریر شاهی استور اول

۹ :- حسب اعتبارنامهٔ ۱٦ عقرب نمبر ۲۸٦۱ برای ع ، ص داکتر محمد یوسف خان رئیس تدریسات مسلکی نشان سوم معارف

۱۰ :- حسب اعتبارنامهٔ ۱۹ جدی نمبر ۳۲٦۳ برای ع ، محمدداؤدخان‌خطاط نشان‌دوم معارف

۱۱ :- حسب اعتبارنامهٔ ۲۱ دلو نمبر ۳٦۲۸ برای د بای محی‌الدین صدوقچی اوغلو ترک ، معلم تاریخ وجغرافیای دحربی شونځی نشان استور دوم

۱۲ :- حسب اعتبارنامهٔ ۳ عقرب نمبر ۲٤۹۰ تانمبر ۲٦۰٦ برای وکلای دورهٔ ششم شورای ملی نشان یادگار دورهٔ ششم شورا (۱۱۷) نفر

صاحب منصبان و مامور ینیکه در روشن گردانیدن خطوط سرحدی افغانستان وروسیهٔ شوروی فعالیت کرده ونائل بهاخذ نشان خدمت گردیده اند :

هیئت مرکزی :

۱ :- ع ، ش عبدالقیوم خان فرقه مشر اول رئیس هیئت مرکزی نشان خدمت تحت اعتبارنامهٔ نمبر ۳۲۶۷ مورخه ۲۰ جدی

۲ :- ع ، محمد یونس خان مدیر شعبهٔ دوم سیاسی عضواول مرکزی نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲٦۸ مورخه۲۰ جدی

۳ :- ص ، محمد یحیی خان سرکاتب مدیریت پزوسکرترمرکزی نشان خدمت تحت اعتبارنامهٔ نمبر ۳۲٦۹ مورخه ۲۰جدی

٤ :- ص ، محمد صدیق خان طرزی مترجم مرکزی نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۷۰ مورخه ۲۰ جدی

۵ :- ص ، محمد اکرم خان معاون قلم مخصوص وزارت معارف تا پست هیئت مرکزی تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۷۱ مورخه ۲۰ جدی

کمیسیون اول :

۱ :- ح ، داد خداخان غندمشر دوم کمیسر تورغندی رئیس کمیسیون اول نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۷۲ مورخه ۲۰ جدی

۲ :- ص ، محمد عزیز خان سرکاتب کمیسر تورغندی سکرتر کمیسیون اول نشان خدمت تحت اعتبارنامه نمبر ۳۲۷٤ مورخه ۲۰ جدی

کمیسیون دوم :

۱ :- ش ، نجیب‌الله خان کندکمشر معاون کمیسری مرغاب رئیس کمیسیون دوم تحت اعتبارنامهٔ نمبر ۳۲۷٤ مورخه ۲۰ جدی

۲ :- ص ، عبدالحق خان سرکاتب معاونی مرغاب سکرتر کمیسیون‌دوم تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۷۵ مورخه ۲۰ جدی

کمیسیون سوم :

۱ :- ش ، غلام محمدخان کندکمشر کمیسر اندخوی رئیس کمیسیون سوم نشان خدمت تحت اعتبار نامه نمبر ۳۲۷٦ ۲۰ جدی

۲ :- ص ، محمد حسن خان سرکاتب کمیسری اندخوی سکرترسوم نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۷۷ ۲۰ جدی

هغه ذوات چه دملوکانه ذات دحضور له خوا ئې د سردار عالی

په نښان سر لوړ موندلی ده

ع ، ش ، س ، ع محمد هاشم خان لمری

فرقه مشر د قندهار عسکری قوماندان

ع ، ش ، س ، ع محمد قاسم خان لمری

فرقه مشر او د قبائلو مستقل رئیس

ع ، ش ، س ، ع الله داد خان لمری

فرقه مشر د مزار شریف د عسکری قوماندان

هغه ذوات چه دملو کانه ذات دحضور لهخوائی دلمړی درجی

دستور په نښان سرلوړه‌ولدلی ده

ع ، ش نور محمدخان لمړی فرقه‌مشر
دغزنی دعسکری قوماندان

ع ، ش محمدگل خان دوهم فرقه مشر
دهرات دعسکری قوماندان

ع ، ش محمدصفرخان دوهم فرقه‌مشر
دقطغن دعسکری قوماندان

کمیسیون چهام :

۱:- ح ، عبدالوهابخان غند مشر کمیسر سیاه گرد رئیس کمیسیو ن چهارم نشان خدمت تحت اعتبار نامه نمبر ۳۲۷۸ ۲۰ جدی

۲:- ص ، نورالله خان سر کاتب کمیسری سیاه گرد رئیس کمیسیون چها رم نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر۳۲۷۹ ۲۰ جدی

کمیسیون پنجم :

۱:- ح ، عبدالسمع خان‌غند مشر دوم کمیسر حضرت امام ر ئیس کمیسیون پنجم نشا ن خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۸۰ ۲۰ جدی

۲:- ص . عبدالجلیل خان‌سر کاتب کمیسر حضرت امام سکرتر کمیسیون‌پنجم نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۸۱ ۲۰ جدی

کمیسیون ششم :

۱:- ش ، محمد طاهر خان کـند کمشر کـفیل معاونیت کمیسری ینـگی قلعه رئیس کمیسیون ششم نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۸۲ ۲۰ جدی

۲:- ص ، عبدالغفورخان سر کاتب ینـگی قلعه سکرتر کمیسیون‌ششم نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۸۳ ۲۰ جدی

کمیسیون هفتم :

۱:- ح ، گل محمد خان غندمشر ثانی کمیسر در واز رئیس کمیسیون هفتم نشان خدمت تحت اعتبا ر نا مهٔ نمبر ۳۲۸٤ ۲۰ جدی

۱:- ص ، سعادت خان سر کاتب کمیسر درواز سکرتر کمیسیون هفتم نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۸۵ ۲۰ جدی

کمیسیون هشتم :

۱:- ش ، محمد اکرم خان کـند کمشر معاون کمیسری شغنان رئیس کمیسیون هشتم نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر۳۲۸٦ ۲۰ جدی

۲:- ص ، سید محبوب خان سر کاتب معاونیت کمیسر شغنان رئیس کمیسیون ، هشتم نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۸۷ ۲۰ جدی

۳:- ص ، عبدالحبیب خان سر کاتب وزارت داخله سر کاتب کمیسیون هشتم نشا ن خد مت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۸۸ ۲۰ جدی

کمیسیون نهم :

۱:- ش ، سید خیرالله خان کند کمشر کمیسر اشکاشم رئیس کمیسیون نهم تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۸۹ ۲۰ جدی

۲:- ص ، نورمحمد خان سرکاتب کمیسر اشکاشم رئیس کمیسیون نهم تحت اعتبارنامهٔ نمبر ۳۲۹۰ ۲۰ جدی

کمیسیون دهم :

۱:- غ ، سیداسحق خان تولمیشر ...... رئیس کمیسیون دهم نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۳۲۹۱ ۲۰ جدی

۲:- ص ، سید محبوب خان سرکاتب معاونیت وا خان سکرتر کمیسیون نشان خدمت تحت اعتبار نامهٔ نمبر ۲۲۹۲ ۲۰ جدی

ضابطانیکه در تعین خطوط سرحدی خدمت کرده وبه اخذ نشان خدمت نائل شده اند :

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۱۹٤ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای غ ، غلام رسول خان تولیمشر قوماندان پوستهٔ اول (توره غندی) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۱۵ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، محمدمیر خان بلوکمشر ۳ معاون پوستهٔ اول (توره غندی) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۱٦ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای غ ، نورالهدی خان تولیمشر قوماندان پوستهٔ دوم (اندخوی) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۱۷ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، گل‌احمد خان بلوکمشر اول معاون پوستهٔ دوم (اندخوی) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۱۸ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای غ ، گل محمد خان تولیمشر قوماندان پوستهٔ سوم (خمیاب وتاشکند) .

حسب اعتبارنامه نمبر ۲۹۱۹ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، غازی میر خان بلوکمشر اول معاون پوستهٔ سوم (خمیاب وتاشکند) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۲۰ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای غ ، محمدنبی خان تولیمشر قوماندان پوستهٔ چهارم (حضرت امام) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۲۱ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، غوث‌الدین خان بلوکمشر ۳ معاون پوستهٔ چهارم (حضرت امام) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۲۲ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای غ ، عطا محمد خان تولیمشر قوماندان پوستهٔ پنجم (ینگی قلعه) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۲۳ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، محمدشریف خان بلوکمشر ۳ معاون پوستهٔ پنجم (ینگی قلعه) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۲۴ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، محمد مهدی خان بلوکمشر اول قوماندان پوستهٔ ششم (بزرگ واخان) .

حسب اعبارنامهٔ نمبر ۲۹۲۵ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، غلام دستگیرخان بلوکمشر ۳ معاون پوستهٔ ششم (بزرگ واخان) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۲۶ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، محمد امان خان بلوکمشر اول قوماندان پوستهٔ هفتم (درواز) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۲۷ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، عبدالله خان بلوکمشر اول معاون پوستهٔ هفتم (درواز) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۲۸ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، محمد امین خان بلوکمشر اول قوماندان پوستهٔ هشتم (شغنان) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۲۹ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، گل رحمن خان بلوکمشر ۳ معاون پوستهٔ هشتم (شغنان) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۳۰ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، غلام محمد خان بلوکمشر اول قوماندان پوستهٔ نهم (اشکاشم) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۳۱ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب میرزا جان خان بلوکمشر اول معاون پوستهٔ نهم (اشکاشم) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۳۲ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، امین الله خان بلوکمشر ۳ قوماندان پوستهٔ دهم (پامیر) .

حسب اعتبارنامهٔ نمبر ۲۹۳۳ مورخهٔ ۲۵ عقرب نشان خدمت برای ب ، یار محمد خان بلوکمشر ۳ معاون پوستهٔ دهم (پامیر) .

امور شعبهٔ عرایض دارالتحریر :

بنابرتسهیلات وتوجه زیاد تر که شعبهٔ دارالتحریر حضور اعلیحضرت معظم همایونی بکار های عرائض وعارضین داده کار سنه ۱۳۲۷ نسبت بهسنه ۱۳۲۶ دوچند گردیده است مخصوصاً سفرخیریت اثرشاهانه بولایت قطغن وبدخشان نیز بکار مذکور بسیار افزوده است.

بیلانس سال ۱۳۳۶ دافغانستان بانك

دارائی:

۱ ـ موجود صندوق در مرکز ونمایندگیهی داخله وخارجه و بانکهای معامله دارما
در داخل وخارج . ۲۴۳۱۹۷۸۰۲/۴۱ ـ افغانی .

۲ ـ طلا ونقره ذخیرهٔ پشتوانهٔ بانکنوت در موجودی ما
بمرکز وخارج . ۵۷۶۸۰۹۲۹۰/۳۹ ـ »

۳ ـ قرضه‌ها بدوائر رسمی ومؤسسات صناعتی وتجارتی ۳۱۹۰۸۵۲۷۳/۸۲ ـ »

۴ ـ اشتراك ما به مؤسسات صناعتی ـ /۲۹۰۳۳۴۷۰ ـ »

۵ ـ جایداد منقوله صد فیصد استهلاك شده قیمت
جایداد غیر منقوله بعد وضع استهلاك تدریجی ۷۴۳۳۱۷/۰۸ ـ افغانی

جمع کل دارائی ما ۱۱۶۹۴۱۹۱۶۳/۷۰ ـ »

بدهی ما :

۱ ـ ازسرمایهٔ تادیه شده ـ /۱۲۰۰۰۰۰۰ ـ افغانی

۲ ـ ازذخیرهٔ پس انداز بانك ۱۱۷۱۱۸۶۸/۹۰ ـ »

۳ ـ ازنشریات بانك نوت ذریعهٔ دولت وبانك ـ /۸۲۹۹۹۰۱۱۰ ـ »

۴ ـ از مشتریان خود بافغانی واسعار که اسعار
به قیمت روز تبدیل شده ۱۶۸۳۹۹۲۴۴/۸۷ ـ »

۵ ـ از امانات دوائر ومؤسسات تجارتی ۱۰۴۲۶۶۶۶/۱۱ ـ »

۶ ـ ازمنافع سنویه ۲۳۸۸۶۲۷۳/۸۲ ـ »

جمع کل بدهی ما ۱۱۶۹۴۱۹۱۶۳/۷۰ ـ افغانی

امور تفتیش عمومی محاسبات

اجراآت ده ماهۀ سال جاری، ریاست تفتیش عمومی محاسبات از ابتدای ماه حمل ۱۳۲۷ الی ۲۳ برج جدی سال مذکور حسب ذیل است :

۱ : تفتیش حسابات ششماهۀ ۱۳۲۲ و سالتمام ۱۳۲۳ و ۱۳۲۴ و ۱۳۲۵ ریاست دافغانستان بانک .

۲ : تفتیش حسابات سال ۱۳۲۰ الی سال ۱۳۲۴ ریاست مؤسسات صحی علی آباد .

۳ : بازغور درفقرۀ تفتیش فابریکه و اداری سوار قوماندانی قوای مرکز .

۴ : « « « سرقت خزانۀ خوست ومحبوسی دونفر تلگرافیها .

۵ : تفتیش عرض اهالی ارزگان برعلیه سید عبدالشکور خان حاکم کلان ارزگان .

۶ : « « بلخ « محبوب خان « « بلخ .

۷ : بازدید اوراق تفتیش دوائر ولایات قندهار ، فراه ، هرات که ذریعۀ مفتشین همرکابی والاحضرت غازی صدراعظم صاحب بعمل آمده بود .

۸ : بازدید فقرۀ رشوت ستانی غلام‌سخی خان مامور مدیریت تقاعد وزارت مالیه .

۹ : بازدید فقرۀ باقیداری تیکه دران سرکس جشن استقلال سال ۱۳۲۶ .

۱۰ : تحقیق فقرۀ عرض پریچی سنگک و عبدالله خان برعلیه پاینده محمد خان حاکم کلان لغمان .

۱۱ : بازدید فقرۀ مفقودی هشتاد تخته مس های تحویلی فیض‌محمد خان تحویلدار وزارت فوائدعامه .

۱۲ : تفتیش وتحقیق فقرۀ عرض محمدناصر برعلیه مدیر بلدیۀ پلخمری .

۱۳ : « پنج فقره اطلاعیه راجعه حاکم کلان پروان .

۱۴ : بازدید تفتیش های دوائر ملکی میمنه .

۱۵ : تفتیش بیلانس سال ۲۲/۲۱ ریاست شرکت ارزاق .

سرور جویا :

بلدیه ملی کابل

یکی ازمؤسسات مهم وبزرگی که در بهار ۱۳۲۷ در پای تخت مملکت عزیز ما رویکار آمده و بصورت عصری وبی سابقهٔ اساس گرفت همانا بلدیهٔ ملی یابلدیه جوان و جدید شهر کابل است جای انکار نیست که ما ازدوره های بسیار پیشتر وقدیمتری نه تنها درشهر کابل بلکه در تمام ولایات حتی به بعضی محلاتی هم دارای مؤسسات بلدیه بوده ایم . ولو این مؤسسات باسمای مختلفی ازقبیل مندوی وگنج و بلدیه یاد شده وبصورت گوناگونی در زیر ادارهٔ حکام مندوی یاعامل ها و ضابط ها ویا رؤسائی دایرشده وبکار افتاده است . ولی انصافاً چنین بلدیه که باثر انتخابات اهالی شهری بصورت آزادی رأی تقسیم تعرفه واصول عصری دنیای امروزی تاسیس شده وهم به سیستم پارلمانی اداره شود تاکنون نداشتیم بجرئت میتوانم بگویم این بلدیهٔ ملی موجودهٔ ما فقط وفقط مولود سعی و عمل جوانان آزادیخواه این شهر وعطیهٔ شاه جوان وهمراهی های صدراعظم آزادی پسند این دوره بوده است و بس .

متاسفم که ضیق وقت ومصروفیتهای شدیدهٔ بنده مانع نگارش واقعات مفصلی است که این بلدیه را بوجود آورده وتا اخیر سال بکار انداخته است وآنرامیگذاریم بمورخین موظفی که تاریخ عمومی وطن را می نویسند فعلا بهمین قدر اکتفا می ورزم که تقریبا ازعرصه سالی متجاوز ازتاسیس این بلدیه بین هموطنان جوان وحساس متمکن این شهر ولوله های شکایت آمیزی ازوضعیت مؤسسهٔ بلدیهٔ آنزمان ورد زبانها شده هر فردی بنوبهٔ خود بهر محفلی هر چه میخواستند گفتند ومتعاقباً هرچه میدانستند بجراید نوشتند . مقارن آن اوقات حکومت متبوعه نیز از اداره واوضاع بلدی متاثرگشته وبغرض تبدیل وضعیت بلدیه ها بصورت عموم درمملکت هیئت کار آزموده وصلاحیت داری را گماشتند تاقوانین واصول موضوعهٔ گذشته رسیدگی کرده وتعدیلاتی را که لازم بدانند بجا آورده وازصحهٔ شورای ملی بگذرانند .

گویا مساعی مشترك جوانان حساس ومباشرین خیر خواه حکومت موجودیت یك بلدیه ملی وجدیدی را در کابل ایجاب کرده تقریب اواخر حمل ۲۷ طوریکه ازنوشتهٔ منتشره ۲۷ حمل روزنامه اصلاح ظاهر است والاحضرت شاه محمودخان صدراعظم ملاقات شاغلی تره کی را پذیرفته واشاره فرمودند تا بتوسط مطبوعات بمردم حالی کنند که رئیس بلدیهٔ کابل ازافراد برجستهٔ شهر کابل جستجو وانتخاب نمایند وازان به بعد مقالات مفصل ومبسوطی در تخنیك انتخابات وتوصیه هائی که رئیس بلدیه چطور شخصیتی باید داشته باشد بجراید منتشر گردید.

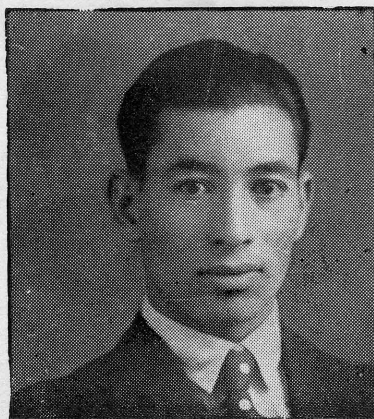
د کابل د بلدیې په ریاست کښې نوي و کیلان

چه د اهالی له خوا ټاکل شویدی

و ، ج غلام محمد دان د کابل د بلدیې

فعال او زیار کښ رئیس

ع ، محمد حسن خان « کریمی » د کابل

د بلدیې د عائداتو عمومي مدیر

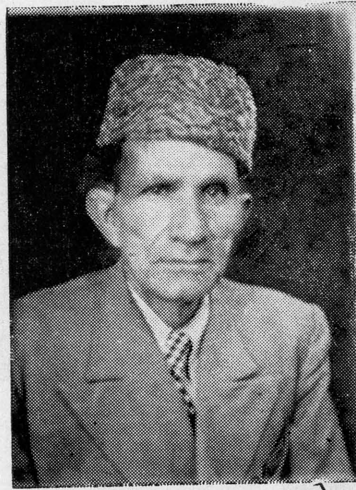
ع ، حاجی قلندرخان « محمود » د کابل

د بلدیې د تنظیفاتو عمومي مدیر

د کابل دبلديې په رياست کښې نوي و کيلان چه د اهالي له خوا ټاکل شويدي

ع ٠ ميراحمدخان د کابل دبلديې
دتعمیراتو عمومي مدير

ع ٠ سیداحمد خان د کابل دبلديې
دتعمیراتو عمومي مدير

ع ٠ داکټر عبدالظاهرخان د کابل
دبلديې سر طبيب

مخصوصاً از نشرات ۳۱ حمل روزنامهٔ ملی انیس بوضاحت هویدا گشت که صدر اعظم به هیئت مطبوعاتی فرموده بود باید بلدیه بعدازین انتخابی باشد نه انتصابی وبارشاد آنها قانون بلدیه تدوین یافته وازهردو اطاق پارلمانی گذشته بامضای اعلیحضرت رسیده وبرای آگاهی عامهٔ ملت بمعرض نشر هم گذاشته شد . »

به تعقیب این فرمایشات ونشریات جراید، بلدیهٔ قدیمه نیز برای انتخابات ترتیبی گرفته چنانچه رسماً اعلام کردند که روز ۱۵ الی ۱۹ ثور اهالی نواحی پانزده گانه‌شهر درمساجد جامع مربوطهٔ هر ناحیه بروز های معینه اجتماع کرده وکمیته های انتخابات را بصورت موقت وطرزیکه دراصولنامهٔ بلدیه نشان داده شده معین نمایند ودر... ۱۹ ثور رؤسای کمیته های انتخابی واعضای شان تماماً معرفی گردید .

درخلال این احوال جوانان منور شهر وعلاقه مند بخدمات ملی درهر ناحیه بتعداد بسیاری خود شان را بو کالت داو طلبانه کاندید کرده واحساسات باحرارتی درجراید نشان میدادند وفراموش نشود که‌بدواً هیئت مطبوعاتی وبعداً ... جوانان طالب العلم فاکولته‌ها ومکاتب عالی ازصنوف بلند ونهائی درتبلیغات برای تعین وکلا و رئیس بلدیه سهم کافی گرفته وخدمات قابل قدری‌انجام دادند . تا آنکه‌رؤسای کمیته های انتخابی درختم ترتیبات مقدماتی خودشان به ۱۲ جوزا دربلدیه مجلسی منعقد کرده و ۱۵ جوزا را روز انتخابات تعین نمودند و نظر به آنکه عامه‌موظفین درین روز ملی خود آزادانه درانتخابات شرکت جسته بتوانند آنروز را ازساعت ۱۲ به‌بعد رخصتی عمومی اعلان کردند ولی بعدهانظر به‌معذوریتی آنرا بروز ۲۲ جوزا به تعویق انداخته واز ۲۲ الی ۲۴ سه روز انتخابات بپایهٔ تکمیل رسیده صندوقهای رأی گیری در بلدیه سپرده شده ، وترتیبی که سابقاً گرفته شده بود نتایج ظاهر واز پانزده ناحیهٔ‌شهر باملحقات‌آن به تعداد پنجاه نفر وکیل‌اصلی وپنجاه نفردیگرهم احتیاطی‌اعلان گردید.
روز ۲۵ جوزا در اولین جلسه که عموم وکلای شهر در صالون بلدیه انعقاد دادند ، بمدلول اصولنامه بلدیه آقای سید جلال‌خان وکیل ناحیهٔ پنجم را من حیث کبرسن بحیث رئیس جلسه قرار داده و سرور جویا را منشی مجلس تعین کردند درحالیکه شاغلی غلام فاروق خان وزیر داخله و شاغلی سید قاسم خان رشتیا کفیل ریاست مطبوعات اصولا بحیث مشاهد حضور داشتند ـ رای گیری شروع وشاغلی غلام محمد خان رئیس شرکت برق را که ازوکلای‌ناحیهٔ سیزدهم بود با آنکه درآن جلسه حضور نداشته است نظر به اهلیت وفعالیت او با کثریت مطلق بریاست بلدیه برگزیدند . ونسبت به انتخابات منشی‌ها ومعاونین چنان اندیشیدند که برای چند روز دیگر تابرگشت رئیس بلدیه از خارج معطل بوده ودرین مدت قلیل کفالت

بلدیه را به آقای عزیزالله خان رئیس بلدیهٔ سابق تولید نمایند بلکه مذاکرات مجلس تصویب شد ، وعصر همان روز از صحهٔ همایونی گذارش یافت .

قریب یک هفته ازین تجویز نگذشت که تنقیدات واعتراضات حساسین اهالی نسبت بکفالت رئیس سابقه درجراید اشاعه یافت وبه احتمال اینکه مبادا برگشت رئیس بلدیه جدید بطول انجامد بروزهای ٦ و ٧ سرطان جلسهٔ عمومی وکلا دریاست بلدیه دایر شده و باز درنتیجه رأی گیری باکثری آرا ، شاغلی میر محمدصدیق خان وشاغلی عبدالله خان وکلای ناحیه ١٢ به معاونی - شاغلی محمد حسین خان نهضت وکیل ناحیهٔ یازده وشاغلی حاجی قلندر خان وکیل ناحیه هشتم بمنشی گری بلدیه انتخاب شده ، وشش نفر دیگر ازوکلای شهر که مرکب از شاغلی براتعلی خان ، جویا وکلای ناحیه یازده شاغلی صالح محمد خان وکیل ناحیه نهم شاغلی سید احمد خان وکیل ناحیه چهارم شاغلی حسن خان کریمی وکیل ناحیهٔ اول شاغلی میراحمد خان انجنیر وکیل ناحیه ششم باشند حسب مراتب بکثرت آراء بعضویت منتخب گشته وانجمن بلدیه را متشکل ساختند و شاغلی میرمحمد صدیق خان که معاون اول گفته میشد وبر حسب تصویب جلسه عمومی عهدهٔ کفالت را نیز دارا بوده امور بلدیه را زیر اداره گرفته وبا معاون و منشی های انجمن در حدود وظائفی که اصولنامه برای هرکدامی تعین نموده بود بکار آغاز کردند ولی متاسفانه کفالت شاغلی میر محمد صدیق خان از دو هفته بیشتر دوام نورزیده آنها در اثر تعهداتی که قبلا به دیپوی تعاونی کرده وهم به نسبت برخی معاذیر شخصی که بصورت دایمی وهر روزه نمی توانستند به بلدیه مصروف باشند درجلسه ٢٣ سرطان استعفای خود را ازعهدهٔ معاونی وکفالت پیش کرده وخود طالب عضویت انجمن گشتند درهمان جلسه شاغلی صالح محمد خان عضو انجمن برحسب کاندید خود شان وتصویب مجلس به معاونی انتخاب وشاغلی میر محمد صدیق خان بار دیگر بعضویت انجمن موقع گرفتند وهم عهدهٔ کفالت به شاغلی دکتور عبدالله خان که به معاونی سابقه‌دارتر بودند تفویض گردید وکلای منتخبهٔ بلدیه دوباره بکار ادامه دادند . چون انجمن دایمی بلدیه در جلسات اولی خویش علاوه بر عضویت انجمن وظایف نشریات را نیز به بنده موکول فرموده بودند منهم جریانات را در آغاز کار که اواسط سرطان باشد الی آخرسال مرتباً ومسلسلاً درجراید ، گاه دراصلاح وگاهی درانیس وزمانی بهردوجریده برای آگاهی همشهریان انتشار داده‌ام . مع‌هذا برای آن که بلدیه را هم شهریان عزیز گاه خواموش وگاه باشر وشور دیده اند اینجا تشریحات دیگری نیز لازم می‌افتد که ازنقطهٔ نظر وظیفهٔ نشریاتی خودم عرضه بدارم مثلیکه درین روز ها راجع به فعالیتهای غیر مرئی بلدیه مقاله نوشتم بتائید آن درین جا هم بجرئت میگویم این بلدیه را اساساً یک بلدیهٔ سرا سر

فعالی باید شناخت ولو، دراوایل وقت که وکلای جدید امورات راتسلیم گرفته وبادیدن بودجه برده ازروی کار های آن برداشتم یك موسسه نهایت فقیر وبی بضاعتی بود که به تقریب نزده یك افغانی عواید وهشتادلك افغانی مصارف آن معین‌شده یك قسمت قرضه هم به آن ضمیمه شد، ازان هم گذشته بچندین جاده های مختلفی کار پخته کاری راماافتاده وبه تیکه داران یك مقدار قلیل پول پیشکی داده شده وکثیر آن باقیمانده بود که بلدیه موجوده ازپرداخت پول بقیه عاجز مانده بود کار کنان جدیدبلدیه بامشکلات ودست بندیهای قانونی یك مدتی‌را وقف ترتیب بودجهو کارهای معوق ماندهٔ قدیم نمودند تاآنچه رامهمتر دانستند بکار انداخته وارغیر مهم آن برای موقت صرف نظر کردند بوارسی پول های پیشکی آن کمیسیو نها تعین کرده واز قرار دادی ها رسیده گی کردند مدارك عایداتی سنجیدند وبرای جشن استقلال که در پیش رو داشتند ترتیبات دیگری گرفتند که حقائق آن پر تفصیل است تادر اواخر میزان که شاغلی غلام محمد خان رئیس جدید وارد کابل شده وچوکی ریاست شان را اشغال کردند انجمن بلدیه لازم دید برای پیشرفت امور وسرعت کار در تشکیلات بلدیه نیز وسعتی بدهند گویا در جلسهٔ ۳۰ میزان از انجمن بلدیه آقایان حاجی قلندر خان منشی را بمدیریت عمومی تنظیفات، حسن خان کریمی، را بمدیریت عمومی عایدات، میر احمد خان انجنیر را بمدیریت عمومی تعمیرات، سید احمد خان را بمدیریت تفتیش و محمد حسین خان نهضت منشی بلدیه را بحیث آمر شعبهٔ تحریرات معین کرده وضمناً شعبهٔ مامورین‌را نیز به نهضت سپردند. وعلاوه برین توسعهٔ تشکیلاتی نظر به اهلیت، فعالیت وصداقتی که برجناب رئیس‌بلدیه دیده میشد نه‌تنها انجمن بلدیه بلکه مجلس عمومی عزل ونصب مامورین وتااندازه مصارفات را نیزبه او اختیارات داده ودرجریان امور دست آزادی برای اوقایل‌شدند. این بود که درعرصهٔ قلیلی با تمام مشکلات موسمی، بلدیه توانست کار های بسیاری را بصورت‌محسوس ومشهودبراه بیاندازد. حتی دراخیرسال خوشبختانه. انجمن بلدیه توانست به ۳۰ حوت بودیجه مرتبه را بمجلس عمومی وکلا تقدیم نماید. وما برای تمام اجراآت از شعب مختلف مدیریت ها اداری عایداتی تعمیری، تفتیشی، طبی نمایشاتی، تابه ترافیك که درین اواخر به بلدیهٔ جدید سپرده شده وبه اندك زمان تغیر وضعی دیده اوراق علیحده ترتیب داده و در ذیل این رقیمه تقدیم مینمائیم که بعد سلسله تشکیلاتی‌اجراآتی‌را نیزبرای آگاهی عامه نشر نمایند.

تشکیل دوایر مربوطهٔ بلدیهٔ ملی

مدیریت عمومی تعمیرات : « ښاروالی »

الف : شعبات مربوطه :

۱- ماموریت تعمیر شهر قدیم

۲- « مهندسی

۳- « اسفلت

۴- « تعمیر نوی کابل

ب: مامووین موظف و مستخدمین :

		رتبه	تعداد
۱- مدیر عمومی	رتبه	۳	یکنفر
۲- مدیر اداری	«	۴	۱ «
۳- « ابتدائی	«	۵	۱ «
۴- مامور	رتبه	۶	۳ «
۵- «	«	۷	۲ «
۶- «	«	۸	۲ «
۷- «	«	۹	۳ «
۸- «	«	۱۰	۹ «
۹- «	«	۱۱	۹ «

مستخدمین:

۱- مهندس خارجه	۲ «
۲- « داخلی رتبه ۵	۲ «
۳- معمار باشی درجه اول و ۲	۸ «
۴- تحویلداران وزیردست	۶ «
۵- نگران تعمیرات	۲ «
۶- نقشه کش	۴ «
۷- ممیز بحیث براوردی	۴ «
۸- پیمایشی	۴ «
۹- دربور رول ها	۷ «

مدیریت عمومی عائدات:

الف: شعبات مربوطه :

۱- ماموریت واردات
۲- « اصناف
۳- « تحصیلی
۴- شعبه خزانه .

ب: مامورین :

۱- مدیر عمومی رتبه ۳ ۱ نفر
۲- « اداری « ۵ ۱ «
۳- مامور رتبه ۶ ۳ «
۴- « « ۷ ۱ «
۵- « « ۸ ۵ «
۶- « « ۱۰ ۱۷ «
۷- « « ۱۱ ۳ «
۸- تحویلداران نقدی وزیردست ۳ «

تشکیل مدیریت عمومی تنظیفات:

الف : شعبات مربوطه :

۱- ماموریت تنظیف وصحیه
۲- « جشن وتزئینات
۳- ماموریت آبرسانی

ب: مامورین ومستخدمین :

۱- مدیرعمومی رتبه ۳ ۱ نفر
۲- « اداری « ۵ ۱ «
۳- مامورین شعبه تنظیف وصحیه ۱۱ «
۴- « « جشن ۱۰ «

٥- د آبرسانی و مستخدمین آن ٣٤ نفر
٦- « شعبه برق ٤ «
٧- تولیمشرونفری معابر جمله ٩٦ «
٨- دریورو کلینر ها وباشی ١٧ «

مدیریت عمومی تفتیش:

١- مدیر عمومی رتبه ٣ ١ نفر
٢- « اداری « ٥ ١ «
٣- اعضا « ٦و٧ ٥ «
٤- مامور « ٨ ٢ «
٥- « « ١٠ ١ «
٦- « « ١٢،١١ ٣ «

مدیریت ترافیك:

تشکیل مدیریت ترافیك قرار آتی توضیح میشود :

الف :

١- اصل بست کمندکمشر ١ نفر داخل وظیفه غ غلام علی خان تولیمشر بحیث کفیل مدیریت ترافیك :
٢- تولی مشر قدمدار ١ نفر
٣- بلوکمشر ٣ نفر
٤- خورد ضابط ١٠ نفر ١١٨ نفر
٥- کاتب تولی رتبه ١١ ١ نفر
٦- دلاك ١ نفر
٧- سقاب ١ نفر
٨- افراد دائمی ١٠٠ نفر

ب : ـ شعبات :

اجرائیه :

۱ـ سرکاتب اجرائیه رتبه ۸	۱ نفر	ـ	
۲ـ کاتب « « ۱۰	۱ نفر		
۳ـ « « « ۱۱	۱ نفر	۶ نفر	
۴ـ خزانه‌دار	۱ نفر		
۶ـ مستری معادل رتبه ۶	۲ نفر		
۶ـ پیاده	۱ نفر		
کنترول		۱۰ نفر	
۷ـ مامور رتبه ۹ کنترول	۱ نفر		
۸ـ کاتب رتبه ۱۰ «	۱ نفر		
۹ـ « « ۱۱ «	۱ نفر	۴ نفر	
۱۰ پیاده	۱ نفر		
ج ـ سرکاتب شخصیه رتبه ۹	۱ نفر	۱ نفر	جمله
			۱۲۹ ـ نفر

مدیریت عمومی تعمیرات:

الف : قسمت رنگمالی وترمیمات لازمه :

۱ـ ترمیم ورنگمالی مساجد داخله‌شهر جمله (۳۰) محراب .

۲ـ ترمیم ورنگمالی بعضی دکانها و حمام های نمره وعمارات متعلقه بلدیه وگنبد اعلیحضرت تیمورشاه بانصب قبه برفرازآن وباغ های عمومی انداثیه و بابرشاه وپلها ومزارات وغیره مجموعاً (۳۶) موضع .

۳ـ ترمیمات رخنه‌های دوطرفه دیواردریا ازحصه‌دریای چمچه‌مست الی‌پوستین دوزها.

۴ـ تخریب دکانهای دوطرفه پل خشتی وترمیم‌پل ونصب کتارهٔ آهنی ورنگمالی .

۵ـ رنگمالی تمام پایه‌های برق داخله‌شهر .

ب ـ قسمت تعمیرات جدید :

۱ـ ساختمان دواپارتمان سه‌منزله وعصری درچهارراهی وزارت‌خانها مقابل‌مسجد باغبان‌باشی.

۲- ساختمان ایستگاهای پولیس از سنگ خشتی وبعضاً چوب بصورت عصری وموددرن بتمام چهارراهی های داخله‌شهر ورنگمالی آنها .
۳- تعمیر مسجد شریف گذردرخت شنگ .
٤- ساختمان یکتعداد دکاکین چوبی وعصری درمیدانی مقابل پل‌باغ‌عمومی ورنگمالی آنها برای آنهائیکه دکاکین شان به‌نقشه‌های بلدیه تخریب شده .
٥- پخته کاری سرک‌های مهمه داخله‌شهر برای قیرریزی مجموعاً (۱٦۷۸۳) مربع‌متر.
٦- قیرریزی یک‌حصه میدانی‌سه‌راهی‌مقابل پل‌شاه‌دوشمشیره علیه‌الرحمه (٦٥٥) مربع‌متر.
۷- تقسیمات یک‌اندازه زمین درشهرنو بصورت قرعه بین مستحقین .
۸- خط اندازی وخرید یک‌حصه زمین دیگر درقلعه فتح‌الله خان .
۹- تهیهٔ یک‌اندازهٔ کافی جغله سه سانتی وجغله نخودی برای قیرریزی سرک‌ها .

اجراآت مدیریت عمومی عایدات :

۱- باجاره دادن تمام عمارات وزمین‌های‌بلدیه بصورت مزایده وتوجه بافزودی پول اجاره .
۲- فروش یکمقدار زمین که‌درشهرنو جهة‌تعمیر مارکیت تخصیص داده شده‌بود بصورت مزایده که‌قیمت آن ازیک‌ملیون افغانی متجاوز است .
۳- جمع آوری مبالغ اعانه وتشویق کردن بدادن اعانه .
٤- ترتیب وپیشنهاد مدارک عایداتی که‌قسمت اکثرآن منظور شده .
٥- قیمت کردن خانهای جدیدآباد برای‌تأدیه محصول .
٦- قیمت‌کردن عمارات موسسات ملی امثال بانک وغیره جهة تادیه محصول صفائی .
۷- تعین نرخ و مراقبه مواد ارتزاقی .
۸- ترتیب اوراق نرخنامه های قیمت دار وفروش آن به‌صنفی .
۹- تحصیل بقایای سنوات گذشته .

مدیریت عمومی تنظیفات :

۱- ریگ‌اندازی سرک‌های‌شهرنو وبرای‌تسهیل تردد عابرین کشیدن پیاده روهای‌موقتی.
۲- ریگ‌اندازی سرک‌ها وبازارهای عمومی وحتی گذرهای داخله‌شهر .
۳- اصلاحات سرک‌های داخله‌شهر .
٤- تخریب چته‌های سرپل وچوک وشوربازار ونقل دادن گل وچوب های‌آن .
٥- کندن وپاک‌کاری وترمیم آبروهای داخل شهر .
٦- نصب یکتعداد بیرل های آهنی برای انداختن خاک وفضله .

۷- لین‌دوانی ونصب چراغ برفراز کوه‌های اسمائی وشیر دروازه.
۸- نصب پایه‌های برق ونصب سیگنال درچهارچراغه ایستگاه پولیس‌های ترافیك.
۹- ترتیب ونصب یکتعداد تابلوها بزبان ملی بمضمون (خوبند واوورونو خیل ښار ستره وساتی‌ء) وغیره در تمام جاها.
۱۰ ترمیم وتبدیل نلهای یخمان که بمرور زمان موریانه خور وخراب شده بود.
۱۱- آب پاشی منظم سرك ها وجاده ها.

اجراآت مدیریت عمومی تفتیش:

۱- مراقبه خلاف رفتاری تعمیرات اهالی ازپروژه ۲۰۰ موضع.
۲- انفصال وبررسی دعوی تعمیریه بین اهالی ۸ «
۳- منع کشتار گوسفند ازخانه ها.
٤- ساختن قفسچه بالای قصابان داخله شهر بدکاکین شان.
۵. تفتیش واصلاحات حمام های شهر.
٦- گرفتاری یکتعداد کسبه کارانیکه بروغن مخلوط می کردند.
۷- تفتیش جوازنامه های کارکرده‌گی مامورین سابقه.

کارروائی های مدیریت ترافیك ازتاریخ ١٤برج جدی ۱۳۲۷ که‌قرار مکتوب نمره ۳۷۷٦ - ١٤ / ۱۰ / ۲۷ قوماندانیت امنیهٔ ولایت کابل از بست قوماندانی مجزاو مربوط به ښار والی گردیده قرار آتی توضیح میشود:

۱- استخدام یکصدنفر پولیس دائمی باسواد مطابق شرایط موضوعه.
۲- تجدید مودالبسهٔ ضابطان وافراد تولی ترافیك.
۳- اصلاحات وتعین موقعه گاه های پولیس در شهر طور عصری.
٤- نصب لوحه‌های ترافیکی درجاده‌ها ومواضع لازمه.
۵- نصب چراغ برق که‌علایم اشارهٔ ترافیکی‌را ذریعهٔ گروپ‌های متلون به‌موضعات‌لازمه.
٦- تعین موضع ایستگاه سرویس درحصهٔ گنبد نقاره خانهٔ سابقه.
۷- درحصه موقعه گاه‌ها نصب یکپایهٔ چهار چراغه برق.
۸- تهیه وخریداری چهار عراده موترسایکل برای صاحب منصبان ترافیك جهت باخبری ورسیده‌گی به واقعات وموقعه جات.
۹- تحصیل‌محصولات سنویه عراده‌جات توزیع نمره، شهادتنامه، جوازسیر وغیرهٔ‌ترافیکی.

موسسات صحی بلدیه:

شماره	اسم شفا خانه ومعاینه خانه ها	تداوی شده گان	بستری	و عملیات و اکسینا سیون	معاینه لابراتواری
۱	شفاخانه گذرگاه	۲۶۶۳۳	٥۱۸	۲۳٥۰	۹۱٥
۲	معاینه خانهٔ چمن	۱٤۸۸۱	۰	۱۷۹۰	۰
۳	شفاخانهٔ شهر آرا	۱٤۲۱۱	۹۰	٥٥۹	۰
جمله		٦٥۷۲٥	٦۰۸	٤٦۹۹	۹۱٥

دملی شورا دریاست تشکیلات

الف ، رئیسه هیئت:

ع،ج عبدالهادی خان داوی دملی شورا رئیس

S.Ex. Abdul-Hadi-Khan Davi Président de la Chambre des Députés.

رئیس : ع،ج عبدالهادی خان (داوی)

لمړی معاون : ع ص عبدالرشید خان

دوهم « : ع ص گل پاچاخان (الفت)

لمړی منشی : ع ، عبدالعظیم خان (صافی)

دوهم منشی : « ، محمد کبیر خان (عبرت)

د مجلس د تحریراتو

مامور : ص ، میرزا محمد داؤد خان

د کنترول مامور : « ، « غلام دستگیر خان

داجرائیې سر کاتب : « ، « علی میرزا خان

د اوراقو مامور : « ، « فیض محمد خان

ب : داوومې دورې وکیلان:

د کابل د مرکز وکیل : ع ، غلام محمد خان (غبار)

» » » : « ، دکتور عبدالرحمن خان (محمودی)

د چهاردهی و کیل د کابل دولایت مربوط : ع ، عبدالمحمد خان

د پغمان » » » » : « ، محمد ایوب خان

د بگرامی » » » » : « : محمد انور خان

د چاریکارو » » » » : « ، محمد کریم خان

د سروبی » » » » ، « ، امیر محمد خان

د یکاولنگ » » » » : « ، حبیب الله خان

د جبل السراج » » » » : « ، محمد فیروز خان

د کوهستان » » » » : « ، سلطان محمد خان

د تنگاب » » » » : « ، غلام حضرت خان

نوټ : څرنګه چه د شورا دعالی ریاست تشکیل دخپل وخت نه وروسته راورسید ه
نو رون څخه « چ، داعیان دعالی ریاست نه مخکی نیول کیده » وروسته پاتي شو .

د کوهدامن دو کبل د کابل د ولایت مربوط: ع ، سید احمد خان

د سرخ و پارسا « « « « « : « ، محمد اسمعیل خان

د بهسودو « « « « « : « ، سید آقا خان

د دایزنگی « « « « « : « ، شاه مدار خان

د جاغوریو « « « « « : « ، غلام علی خان

د غزنی د قره باغ و کبل « « « « : « ، شیر احمد خان

د ورد کو « « « « « : « ، صاحب جان خان

د بگرام « « « « « : « ، عبدالحکیم خان

د اندړو « « « « « : « ، عبدالرب خان

د لهوگرد « « « « « : « ، سید گلاب شاه خان

د نجراب « « « « « : « ، عبدالرحمن خان

د مقر « « « « « : « ، عبدالقیوم خان

د وازي خوا « « « « « : « ، محمد جمال خان

د کلنګار د لهوگرد « « « « « : « ، خواجه محمد رحیم خان

د غزنی د جنتو وکبل « « « : ع ، محمد طاهر خان

د کتواز « « « « « : « ، محمد شاه خان

د غوربند « « « « « : « ، محمد کبیر خان

د پنجشیر « « « « « : « ، محمد کریم خان

د شهرستان « « « « « : « ، محمد موسی خان

د سیغان و کهمرد « « « « « : « ، محمد یوسف خان

د بامیانو « « « « « : « ، غلام فاروق خان

د کتواز د کوچیانو « « « « « : « ، محمد یونس خان

د لعل او سر جنگل « « « « « : « ، محمد اکبر خان

د غزنی « « « « « : « ، محمود خان

د میدان « « « « « : « ، نور علم خان

د شن « « « « « : « ، نیک محمد خان

دقندهار د مرکز وکیل : ع ، عبدالحی خان (حبیبی)

د زمینداور وکیل د قندهار د ولایت مربوط : « ، تاج گل خان

د شینکی » » » » : « ، جلال الدینخان

د اوروزگان » » » » : « ، خدای رحم خان

د ترنك او جلدك » » » » : « ، خدای رحم خان

د دایه و چوپان » » » » : « ، درانی خان

د ده راووت » » » » : « ، دوست محمد خان

د نوزاد » » » » : « ، سلطان محمد خان

د شوراباك » » » » : « ، سید محمد خان

د قلات » » » » : « ، شاه محمد خان

د ارغستان » » » » : « ، شیرمحمد خان

د ارغنداب » » » » : « ، عبدالرؤف خان

د خاکریز » » » » : « ، غلام حسن خان

د دهله » » » » : « لعل محمدخان

د کیزاب » » » » : « ، لعل محمد خان

د گرمسیر » » » » : « ، محمد ابراهیم خان

د کشك نخود » » » » : « ، محمد حیدر خان

د ارغستان » » » » : « ، محمد خان

د سپین بولدك » » » » : « ، محمدشاه خان

د ترین » » » » : « ، محمد صادق خان

د گرشك » » » » : « ، محمد صدیق خان

د ریگستان » » » » : « ، محمود خان

د دنه » » » » : « ، نصرالله خان

د پنجوائی » » » » : « ، نور محمد خان

د پشت رود » » » » : « ، ولی محمد خان

د هرات د مرکز وکیل : « ، صلاح الدینخان (سلجوقی)

د غوریان وکیل د هرات د مرکز مربوط : « . احمد خان

د پرچمن » » » » : « ، جان محمد خان

چخچران » » » » : « ، خدا یار خان

دشهرك وکیل دهرات دمرکز مربوط : « ، رسول داد خان

د قادس « « « « : « ، محمد علی خان

داوبه « « « « : « ، سعدالدین خان

د تولك « « « « : « ، سعید محمد خان

د بادغیسات « « « « : « ، سلطان محمد خان

د ادرس کن « « « « : « ، سید محمدخان

دزرغون « « « « : « ، عبدالحبیب خان

دشین دند « « « « : « ، عبدالکریم خان

د کشك « « « « : « ، عبد الله خان

دمرغاب « « « « : « ، عبدالملوك خان

دچلکی « « « « : « ، عبدالواحدخان (بهره)

دزنده جان « « « « : « ، عبیدالله خان

د گزاري « « « « : « ، محمد اعظم خان

د کوهسان « « « « : « ، محمد افضل خان

د جوند « « « « : « ، محمد صدیق خان

د گلران « « « « : ع ، محمد علیشاه خان

د کرخ « « « « : « ، میرحامد خان

دغوراتو « « « « : « ، نجیب الله خان

دمزار شریف دمرکز وکیل : « ، خال محمد خان (خسته)

د کشنده وکیل دمزارشریف دولایت مربوط : « ، احمدمدنی خان

د بلخ « « « « : « ، محراب الدین خان

دشبرغان « « « « : « ، محمداسلم خان

ددولت آباد « « « « : « ، محمدحسین خان

دسنگ چارك « « « « : « ، عبدالقهار خان

دنهرشاهی « « « « : « ، محمدداؤد خان

د آقچي « « « « : « ، عبدالعظیم خان

دسرپل « « « « : « ، محمدقاسم خان

دسمنگانو « « « « : « ، عصمت الله خان (شرقی)

دخلم « « « « : « ، محمد کبیر خان

د شورتېپې وکیل د مزار شریف د ولایت مربوط: ع ، محمد مراد خان
د قرقین » » » » : » ، محمد یوسف خان
د قطغن د مرکز وکیل : » ، سید عمر خان
د قلعهٔ زال وکیل د قطغن د ولایت مربوط : » ، اختر محمد خان
د اندراب » » » » . » ، عبدالاحد خان
د تالقانو » » » » : » ، عبدالاول خان
د قندوز » » » » : » ، عبدالحکیم خان
د نهرین » » » » : » ، عبدالغفور خان
د چاياب » » » » . » ، عبدالله خان
د چال او اشکمش » » » » : » ، عبدالوهاب خان
د حضرت امام صاحب » » » » : » ، علی مراد خان
د خان آباد » » » » : » ، غلام حیدر خان
د فرخار » » » » : » ، محمد طاهر خان
د خوست و فرنګ » » » » : » ، محمد عمر خان
د ینګي قلعه » » » » : » ، محمد نبي خان
د رستاق » » » » : » ، نجم الدین خان
د دوشي » » » » : » ، سخي امین خان
د قرغه یو » د مشرقي » » : » ، بسم الله خان
د خاص کنړ » » » » : » ، جلال خان
د شوکي » » » » : » ، عبدالمعبود خان
د سرکانو » » » » : » ، فقیر احمد خان
د شنوارو » » » » : » ، قدرت شاه خان
د اسمار د مرکز » » » » : » ، محمد الله خان
د کامدیش د لنډي سین » » » » : » ، محمد جان خان
د پیچ د درې » » » » : » ، محمد جان خان
د سرخ رود » » » » : » ، محمد رفیق خان
د حصارك د غلجیو » » » » : » ، محمد زمان خان
د کنړونو د مرکز » » » » : » ، محمد صدیق خان
د رودانو » » » » : » ، محمد عثمان خان
د وایگل » » » » : » ، محمد عظیم خان
د اچین » » » » : » ، بهرام خان
د کامې » » » » : » ، محمد فرخ شاه خان
د کوز کنړ » » » » : » ، محمد موسی خان
د لغمان » » » » : » ، محمد نسیم خان

د نورستان و کیل د مشرقی ولایت مربوط : ع ، مشك عالم خان

دخوگیانو » » » » : » ، میر جان خان

د مهمند دري » » » » : » ، ننگرهار خان

د گردیز » د جنوبی » » : » ، سعادت خان

دخوست دتنی » » » » : » ، الله میر خان

د ځاځو دمیدان » » » » : » ، چجو خان

دجانی خیلو » » » » : » ، درمند خان

دارگون » » » » : » ، رزیم خان

دموسی خیلو » » » » : » ، عمرشاه خان

دازری » » » » : » ، عبدالوکیل خان

د ځاځو » » » » : » ، گلاجان خان

دزرمت » » » » : » ، محمدابراهیم خان

دخمکنیو » » » » : » ، محمدحسین خان

دسید کرم » » » » : » ، مقبل خان

دځدرانو » » » » : » ، میرحاتم خان

دخوست » » » » : » ، میرزامحمد خان

دمیمنی دمرکز » دمیمنی داعلی حکومت » : » ، ظرمحمد خان (نوا)

دشیرین تگاب » » » » » : » ، ابوالخیر خان

ددرزاب » » » » » : » ، عبدالرؤف خان

دپښتون کوټ » » » » » : » ، محمداعظم خان

داندخوی » » » » » : » ، محمد کریم خان (نزیډی)

دقیصار » » » » » : » ، محمدیوسف خان

دبدخشان دمرکز » » » » » : » ، سیدمحمدخان (دهقان)

دواخان » دبدخشان داعلی حکومت مربوط : » ، ادینه بیگ خان

دکشم » » » » » : » ، عبدالقدوس خان

داشکاشم » » » » » : » ، عبدالجبار خان

ددرواز » » » » » : » ، عبدالله خان

دجرم » » » » » : » ، محمدایوب خان

دفـراه د مرکز وکیل : » ، عبدالقادرخان (بلیغ)

دانار دري » دفراه داعلی حکومت مربوط : » ، محمدیاسین خان

دبکوا » » » » » : » ، محمدعلی خان

دچخانسور » » » » » : » ، عبدالحمید خان

د تیر کال پر سیاسي واقعاتو

یو نظر

« ښاغلی محمد هاشم میوندوال »

زموږ نامراده نړۍ چه وروسته د دوهم خونړي جنګ څخه متاسفانه د تصادم او تباهی له وېرې څخه نده خلاصه شوې کله په خوف او کله په رجا کښې تېرېږي پروسږ کال هم د کال په امریو ورځو کښې د جنګ د خوف او رېږدې د پرېوې او سیاسي فضا بالکل تیاره او نا صافه ښکاریده بلکه د تصادم احتمالات هم موجود وه

(ښاغلی میوند وال)

د برلن بحران په دې سلسله کښې خورا مهم ګڼل کیده خاص بیا چه په نورو بین المللي کنفرانسو کښې د شرق او غرب ترمنځ تصادم او مقابله په خورا شدید ډول پېښېدله او دائي ښکاروله چه ژر به دا دوه بلو که سره ونښلي خاص بیا دا چه د دوی سیاسي مذاکرات په مسکو او هم دا رنګه د دري ګونو غربي دولتو په مراکزو کښې لکه لندن واشنګټن او پاریس نتیجې ته ونه رسید بلکه برعکس د برلن د بحران شدت او وخامت ورځ په ورځې زیاتیده او مثلاً له یوې خوا د ځمکي حمل و نقل او مواصلات قطع کیده او د بلې خوا نور ارتباط هم لکه د پوستې او د برق داوبو ورځ په ورځ شلیده بلکه یوازې کوم هوائي کاریدو رچه د برلن په فضا کښې د غربي دولتو د طیاراتو د پاره پاته و. هغه د اتحاد شوروي د طیاراتو د پرواز او مانوروپه اثر خطرناک ښکاریده او حتی دا احتمال ترې موجودیده چه کوم تصادم که پېښ شي نو به صلح یو مخیځ واړوي خو وروسته لږ لږ دا تیاره فضا روښانه کیده خو دا چه څه موده پخوا د څلور ګونو دولتو د خارجه وزیرانو کنفرانس منعقد شو او نسبتاً په کامیابي ختم شو او د هغه په اثر

دوران په مشکلاتو کښې هم تسهیلات پیښ شول سره له دی ددوادو متقابلو بلو کونو فعالیتونه اداماوری خاص داچه غربی دولتونه وروسته دغربی اتحاد له طرحی څخه په دی خبری پسی ویره شول چه داتلانتیک دپیمان په نامه یو نوی تړون جوړ کړی چه دهغه یوه ماده دا ده چه په دی تړون پریوه غړی کوم تجاوز او تعرض وشی نو به دمعاهدی ټول اعضاد هغه نظامی اوسرفی مرسته کوی البته داسی یو تړون چه په هغه کښې دا تړون او کاناډا له یوی خوا او داروپا غربی دولتونه له بلی خوا شامل شویدی د تیر کال په واقعاتو کښې خورا ستراهمیت لری .

پرته له دی نور بین‌المللی فعالیتونه په تیر کال کښې موجود وچه ځینی د متحده مللو دموسسی په چوکاټ کښې په عمل را غلی لکه دعمومی اسامبلی اجلاس دامنیه مجلس او داجتماعی مجلس او نورو مجلسونو اجراآت او ځینی ئی مستقیما دمملکتو دمفاهماتو په اثر موجود شوی لکه دمارشال دپروګرام دغړیو کنفرانسونه اود عربو دجامعی اجلاس او نور چه تردغو وروسته دمملکتو په انفرادی واقعاتو کښې بیا دفلسطین ، چین او اندونیزیا خبری مهم موقعیت لری ځکه په فلسطین کښې خلاف دحق او عدالت دیهودو حکومت جوړ شو او په چین کښې کمونستی قوا و سریع پرمختګ وموند او په اندونیزیا کښې دملیونو اود هالند داستعماری قوا وترمنځ هم سختی شخړی ونښتی تیر کال زمونږ په ګران هیواد کښې هم دسیاسی واقعاتو مسیر ارزښت متبارزو په کابینه کښې څه ترمیمات پیښ شول او یو نوی غړی دحرب دوزیر په حیث اویو بل غړی دصدارة دمعاون اودداخله وزارت دوزیر په حیث پکښې وټاکل شوه په دی کال کښې سم له هغه ملی او اخلاقی مکلفیت چه دافغانستان ملت ئی دسرحد دهاخوا دپښتنو په مقابل کښې لری دهغوی دآزادی مطالبه دحکومت له خوا په صمیمیت او پاک حرارت سره دوام درلود چه متاسفانه دکراچی مامورینو په مقابل کښې خپلی ټولی وعدی نقض کړی او کوچنی قدم ئی هم دسرحد دپښتنو دآزادی په باره کښې وانه خیست بلکه په دی باره کښې ئی زیاتره له‌عنودانه اقداماتو دافغانستان او سرحدی پښتنو په مقابل کښې کار واخیست دا خلی مخالفین ئی تحریک کړه او پر مغلګی باندی ئی چه دافغانستان خاوره ده بمونه وغورزول دابمونه په هغه وخت کښې ولویدل چه محمد امین دپاکستان په لمسونه پر خوست باندی دپاکستان تنخواه خور ویه مدد دملی خیال درلود او په مقابل کښې ملی رضاکاران دهغه دمدافعی دپاره ټول شوی او وروسته د محمدامین له‌خاسرانه تګ څخه بیرته متفرق کیدل ددی مخاصمانه اقداماتو په مقابل کښې دپښتون ملت په جوش‌راغی او ډیری شدیدی مظاهری په هره خوا کښې شروع شوی مظاهره چیانو دحکومت څخه دجدی اقداماتو مطالبه کوله او دحکومت غړو هغوی ته دصبر او حوصلی توصیه کوله چه دا سلسله دوام دا ره وه او متاسفانه د کراچی دمامورینو د ناعاقبت اندیشی په اثر په دی کال کښې دافغانستان او پاکستان مناسبات ورځ په ورځ

مخ پر خرابۍ و او پر ته لادې نورو مملکتو سره د افغانستان سیاسي مناسبات په متقابله احترام او مودت او دوستۍ ټینګ ولاړ وځینو مملکتو ته نوي سفیران هم وټاکل شوه او د ځینو مملکتو نوي سفرا په کابل کښې پذیرائي شوه د هندوستان د دومینیون سره او له پلایه نوي تجارتي معاهده لاس لیک شوه چه په دواړو مملکتو کښې به خپل قانوني مراحل طی کوي کنداپه تیر کال کښې د هندوستان د دومینیون یو تصمیم نیولی وو چه پښتانه کوم چه د کلو کلو هلته پله یا سپورت او څه فیو د سکونت در اود و پا سې چه په دې اثر هغوی ته لنډ مهلت ورنه شوی و خو ځکه چه زمونږ پښتانه په هندوستان کښې حتی د سلو کالو معاملې هم لري او د دوی د نقدي او حسابي معاملاتو فیصلې په لنډ موده کښې نه تمامیدې نو د هندوستان حکومت د افغانستان د توصیې په اثر فیصله وکړه چه د هغوی د بار ه یوه اوږده موده وټاکي وروسته له هغه بیا د هندوستان حکومت په مطلق ډول سره خپل قیود په هندوستان کښې د پښتنو په باره لغو کړه په دې کال کښې د افغانستان ملت علاوه پر هغو همدرد یو چه د پښتنو ورونو په مقابل کښې ښکاره کړه د نورو مسلمانانو ورونو سره ئې هم په عمل راوړه په تېره بیا د فلسطین د مسلمانانو سره په رسمي او قدي صورت سره شاندار کمک وشو د افغانستان خارجه وزارت او همدا رنګه د متحده مللو په مؤسسه کښې د دې مملکت نماینده د فلسطین د عربو د حقوقو حمایت او مرسته کوله.

افغانستان په تیر کال کښې ډیر سهم او رول په بین المللي محافلو کښې اشغال کړه او پر ته د متحده مللو د موسسې له دریم اجلاس څخه ئې په نورو بین المللي محافلو کښې هم خپله موقع ونیوله د افغانستان نماینده د صلیب احمر په کالني کنفرانس کښې چه په سویډن کښې منعقد شوی و شامل شو کنداد دې مملکت نماینده ګان په سیلون کښې د کار ګرو په کنفرانس کښې او همدا رنګه په اروپا کښې د کار ګرو په بین المللي کنفرانس کښې شامل شول دغه رنګه د نړۍ د صحي موسسې په کنفرانس کښې هم د افغانستان د صحي مقاماتو نماینده ګانو شرکت وکړ چه په روم کښې منعقد شوی و په دې کال کښې په افغانستان کښې د علمي خدمتونو کار هم ځینو ئې اهمیت در لود په تېره بیا د ښځو د عالي پوهنځي افتتاح او همدا رنګه د پښتو او فارسي آریانا دائرة المعارف نشر او خپرونه چه څو جزء ئې نشر شوي تیر کال د حکومت په تشکیلاتو کښې یو نوي ریاست هم د آذوقه د تهیې په نوم زیات کړ شو.

دا دي اوس وروسته تر دې عمومي کتنې د بین المللي محافلو او همدا رنګه د دنیا د مختلفو مملکتو پر حالاتو جلا جلا یو نظر اچوو.

د متحده مللو مؤسسې عمومي اسامبله: پر هو سږ کال د متحده مللو مؤسسې د عمومي اسامبلې اجلاس په دوو دورو کښې منعقد شو دا د اجلاس دریم اجلاس دی چه د متحده مللو د مؤسسې د جوړېدو څخه راپه دې خوا تشکیل شوی.

دعمومي اسامبلۍ ددریم اجلاس لمړۍ برخه د ۱۹۴۸ د سپتمبر له ۲۱ څخه بیا د دسمبر تر دوولسم پورې اوږدو چه په عمومي صورت سره ئې ۱۸۰۰ ساعته جلسې کړې او په ۷۵ مختلفه موضوعاتو باندې ئې صحبت وکړ اما لکه چه کارونه د پروتو عمومي اسامبلۍ علاوه پر ۶ کمیسیونو چه د مختلفو موضوعاتو دپاره ئې تاکلي وه یو ال مخصوص کمیسیون ئې هم دځینو سیاسي خبرو د پاره وټاکه چه کارونه ئې پای ته ونه رسېدل او لکه وټاکله شوه چه د اجلاس دوهمه برخه هم به لیک سکسس کښې په عمل راشي د اجلاس اوله برخه په پاریس کښې منعقده شوې وه.

د دوهمې جلسې دپاره پنځه موضوعگانې چه په مختلفه کمیسیونو کښې ئې مباحثات ختم شو خو عمومي اسامبلۍ ته وړاندې شوې د ۱٤ نورو موضوعگانو سره چه اصلاً مباحثه نه وه پرې شوې باندې راغلې وټاکلي شوې علاوه پر دې د عمومي اسامبلۍ د قانون د ۱٤ مادې په قرار نور موضوعات هم د هغې په آجنده کښې داخل کېدلی شي لکه چېرې د عضو دولتو اکثریت د هغه طرفداري وکړي کوم داسرائیل د عضویت مسئله دامنیه مجلس له خوا او د شرق الهند او د کار دینډل منزنتې د محاکمې مسئله د عضو دولتو له خوا عمومي اسامبلۍ ته وړاندې شول.

دعمومي اسامبلۍ لمړۍ برخه متاسفانه کامیابه نه وه او لکه تیر کلو نه داوځلي دو اتونو نه سازگاري په حیث نتیجي ته ونه رسېدله هغه موضوعات چه په لمړي اجلاس کښې تر مذاکرې لاندې قبول شوې په دې ډول دي:

داتوم انرجي: په اصل کښې ددې مسئلې کار په امنیه مجلس اړه لري بلکه په امنیه مجلس کښې یوه جلا کمیټه ددې کار دپاره مقرره ده خو دا کمیټه د متناقضو پیشنهاداتو په اثر موفقه نشوه او مسئله ئې عمومي اسامبلۍ ته وړاندې کړه عمومي اسامبلۍ ددې کمیټې سفارشونه ومنل او ددې کمیټې د ٦ گونو دولتو اعضاؤ څخه ئې وغوښته چه په خپل منځ کښې مشوره وکړي او داتومیك قوې د بین المللي کنترول دپاره یوه لاره ولټوي دا ٦ گوني دولتونه چه د کمیسیون اعضا دي عبارت دي له کانادا او دامنیه مجلس د پنځو لویو غړو څخه یعنې اتازوني، انگلستان، فرانسه، چین او روسیه کله چه ددې کمیسیون د پورته موضوع د بحث په عمومي اسامبله کښې خورا اوږده شخړه پېښه شوه وېشنسکي د اتحاد شوروي نماینده پیشنهاد وکړ چه باید په یوه وخت کښې اتومي اسلحه ممنوع او هم تخریب شي چه غربي نمایندگانو نه منله او یو پر بله ئې الزامات سره لگول.

دلویو دولتونو اختلافات: دا موضوع د مکسیکو نماینده وړاندې کړه چه په اتفاق سره تصویب شوه څو لوی دولتونه خپل اختلافات د صلح د لارې څخه لرې او د صلح معاهده امضا کړي شي.

داتحاد شوروي پیشنهادات: وېشنسکي د اتحاد شوروي نماینده عمومي اسامبلۍ ته د مهمو موضوعاتو په چاپېر ځینې پیشنهادات وړاندې کړه چه روسي جرائد هغه د خپل دولت د صلح غوښتنې

دلیل یولی دا پیشنهادات عبارت دي د اتومي تسلیحاتو د منع کولو او د لویو دولتو د وسلو او قواو تقلیل ترڅو پورې چې د پر بحثونه یې کېښي و شول مقابل طرف دا ادعا کوله چې د اسلحې تقلیل یوازې د بین المللي مناسباتو په فضا عملي کیدای شي بالاخره دا فیصله شوه چې د امنیه مجلس د تسلیحاتو څانګه دې دی موضوع ته دوام ورکړي .

یونان : د دې مملکت په باره کښې دوه تصویب په عمل راغله یو دا چې یوناني کوچنیان چې د هغه مملکت د همسایه ګانو له خوا تښتول شوي که وغوښتل شي باید د بین المللي صلیب احمر په مرسته بیرته یونان ته واپس ول شي د غه رنګه د یونان او د هغه د همسایه ګانو د اختلاف په باره کښې فیصله شوه چې د متحده مللو د مرستې د مامورینو تر نظارت لاندې دې د دې مملکتو اختلافات دروغي په مذاکره کښې رفع شي .

کوچنۍ اسامبله : ــ هغه کال د امریکا د پیشنهاد په اثر یوه کوچنۍ اسامبله جوړه شوې وه چې باید په امنیت پورې مربوطه مسائل په هغه وخت کښې چې عمومي اسامبله تعطیل وي تر بحث لاندې ونیسي سږ کال په دې باره کښې یې مذاکرات شروع شول او عمومي اسامبله فیصله وکړه چې دا کمیټه تر څلورم اجلاس پورې باید دوام وکړي .

د یو نو نوی غړی : ــ د یولس نوي دولتونه لکه البانیا، ایطالیا، سیلون، فن لند، بلغاریا، رومانیا، اردنیه، خارجي مغلستان، هنګري، آیرلند او پرتقال چې خپلې عریضې ئې امنیه مجلس ته د یونو د عضویت دپاره وړاندې کړي وي او هلته د لویو دولتو د اعضاو ترمنځ مناقشات پیښ شول او هر یوه غوښته چې خپل طرفدار دولت قبول کړي خو د آراو جبهه ئې د پوره شي او د مقابل بلوک طرفدار رد کړي نو په دې صورت هیڅ فیصله په عمل نه وه راغلې د یلې خوا عمومي اسامبلې د بین المللي عدلي محکمې څخه غوښتي وه چې په دې باره کښې قانوني فتوا صادر کنده کړي او دا فتوا چې تر غور لاندې ونیول شوه وعمومي اسامبلې فیصله وکړه چې دا باید د امنیه مجلس له خوا تر نظر لاندې ونیول شوي او په هغه اساس اجراآت وشي د غه رنګه عمومي اسامبلې فیصله وکړه چې باید د هر یوه دولت پر عریضه جلا جلا غور وشي په دې اساس د عمومي اسامبلې له خوا فنلند آیرلند، پرتقال ایطالیا او سیلون د یونو په عضویت ومنل شول .

فلسطین : د فلسطین مسئله تراوسه په دوه عادي او دوه فوق العاده اسامبلو کښې تر بحث لاندې راغلې په دریمه اسامبله کښې وروسته د اسو ورځو مذاکراتو څخه په اکثریت فیصله وشوه چې یو دروغي کمیسیون د دې کار دپاره وټاکل شي د عربو او یهودو څخه و غوښتل شوه چې یا رأساً او یا د دې کمیسیون په ذریعه خپل اختلافات حل کاندې په دې فیصله کښې د مقدسو اماکنو د مصونیت او آزادۍ دپاره هم فیصله په عمل راغله خو تګ او راتګ پکښې آزاد وي

دبیت المقدس په باره کښې هم فیصله وشوه چه په راتلونکي کښې به دیونو تر بین المللی نظارت
لاندې وي څکه نو باید ژر تر ژره دا ښار خلع سلاح کړاه شي او دیو بین المللي رژیم ترتیب
دی د روغی د کمیسیون له خوا ورته پیشنهاد شي . د روغی کمیسیون دامریکا، فرانسه ،
انګلستان او چین د پیشنهاد په اثر دلاندې دولتو څخه تشکیل شو : ترکیه، فرانسه، امریکا.

کوریا : په دې باره کښې فیصله وشوه چه په هغه رقبه کښې چه د یونو د کمیسیون تر نظر
تیرشوی باید قانونی حکومت جوړ شي او په رسمیت وپیژندل شي او بلد کوریا موقتی کمیسون
هم باید ددغې کمیسیون په حیث کار وکړي .

دبشری حقوقو اعلامیه - دا دیونو خورا څرګنده کارنامه بلله کیږي چه وروسته
له ۸۵ مجلسو څخه په دریمه عمومي اسامبله کښې ختم شوه ددې اعلامیې فقرات د اجتماعی او
اقتصادي مجلس د بشر د حقوقو د څانګې له خوا چه دمادام روزولت تر ریاست لاندې تشکیل
شوی ده ترتیب کړی شوی و .

د دریمې اسامبلې په دوهم اجلاس کښې د اطلاعاتو آزادي دجنوبي افریقا د هندیانو مسئله
دفرانکو هسپانیه شرق الهند او دکاردینال منزنتي محاکمه تر بحث لاندې وه . دغه رنګه دایطالیا
پر مقبوضاتو هم فیصله وشوه او څنګه چه انګلستان او امریکې غوښته او دپاکستان خارجه وزیر
هم دهغوی تائید وکی دلیبیا تجزیه په دری برخو چه تر مختلفو ادارو لاندې ده وې تصویب شوه
او له دې پیشنهاد سره دایران ترکیه او دافغانستان نمایندګانو مخالفت وکی .

داوه داسامبلې د جریاناتو مهمې فقرې چه په هغوی کښې دافغانستان مملکت د صلح غوښتنې
پر اساساتو سم او داسلامی دنیا سره دهمدردۍ پر اساس خپل رول بازی کړی دی اوس به نو
دیونو د نورو څانګو پر اجراآت یو نظر واچوو .

دیونو نوری څانګې

امنیه مجلس : په امنیه مجلس کښې د تېر کال خورا مهم مباحثات عبارت دي دفلسطین ،
کشمیر، چکوسلواکیا او اندونیزیا دواقعاتو څخه چه هر یو ئې څو ځله تر بحث لاندې راغلی او
بیا مختلفې توصیې په عمل راغلې دي . دفلسطین په باره کښې وروسته له دې چه کنټ
برنادوت دعربو او یهودو د متارکې د پاره حکم وټاکل شو یوه د متارکې کمیټه هم ورسره
وټاکل شوه چه دامنیه مجلس توصیه په فلسطین کښې عملی کاندی وروسته له دې چه کنټ
برنادوت دیهودو له خوا ووژل شو نو امنیه مجلس رالف بنچ د حکم د کفیل په حیث وټاکه
دی کمیسیون څو ځله سعیه وکړه او متارکه ئې هم په فلسطین کښې قائمه کړه خود عربو او

يهودو قضيه حل نشوه بلکه عمومي اسامبله ته وړاندې شوه او هلته چلا تصويب ورته اتخاذ
شو دغه رنګه د کشمير پر مسئله هم د هندوستان او پاکستان د دوميندو په اختلافاتو بحث وشو
او اميرالبحر نمتز د کشمير د رأی ګيرۍ منتظم وټاکل شو او په کشمير کښې متارکه هم
عملي شوه او د يونو کميسيون غوښتل چه د يوه آزاد رأی ګيرۍ مقدمات په کشمير کښې تهيه
کړي په تېر کال کښې د چکوسلواکيا پخواني نماينده په يونو کښې وروسته د ګوټوالد د اختيار
کېښلو څخه يوه عريضه امنيه مجلس ته وړاندې کړه چه ګواکې په چکوسلواکيا کښې د اتحاد شوروی
له خوا يوه کودتا عملي شوې ده غربي دولتو له دې پيشنهاد سره همدردي ښکاره او له خوا اتحاد شوروي
د دې قضيې په بحث ورو نه باله او ويل يې چه يونو حق نلري د مملکتو په داخلي مسائلو کښې مداخله وکړي.

د اندونيزيا په باره کښې هم په دهلي کښې د آسيائي دولتو د کنفرانس له خوا څو نوټي امنيه مجلس
ته ورسيدې او د امنيه مجلس د توصيو په اثر د يونو د دري عضوي کميسيون په اندونيزيا کښې د متارکې
د برقرارولو د پاره سعيه وکړه خو چه وروستني نتائج يې د کاميابۍ نه وه بلله کېدله خو ددې تولونه
د امنيه مجلس مبحث د برلين په قضيې خورا په اهميت سره کتل کېده چه د برامولو پا ترزياست لاندې په
عمل راغله دا مذاکرې د برلين په مسئله کښې کاميابې نه شوې او قضيه معطله پاته شوه.

داتوميك انرجي څانګه : د امنيه مجلس يوه مهمه څانګه داتوميك دانرجي څانګه ده چه په دې
<hr>
کښې شپږ دولته يعنې اتازوني انګلستان، کانادا، فرانسه او چين عضويت لري دلته دوه کاله کېږي
چه داتوميك انرجي د کنترول بحث کېږي او نتيجې ته نه رسيږي ځکه چه رقيب دولتونه متخالف
او متقابل نظريات لري او بو د بل پيشنهاد نه مني لکه چه بالاخره کميټې فيصله وکړه چه خپل کار ته خاتمه
ورکړي او موضوع يې عمومي اسامبلې ته وړاندې کړه خو بياورته توصيه شوه لاکن څه ګټه يې ونه شپندله
او په دې وروسته ورځو کښې مجبوره شوه چه خپل بېځايه بحثونه خاتمه ورکړي.

ديونو نورې برخې : ديونو نورو برخو لکه اجتماعي او اقتصادي مجلس د صحي بين المللي
<hr>
موسسه يونسکو او نورو خپلو فعاليتونو ته د دنيا داجتماعي او صحي او عرفاني ښېګڼو په بناء خوا کښې
ادامه ورکړه د يونسکو کلنۍ کنفرانس په بيروت کښې منعقد شو او د افغانستان نماينده هم په کښې
شمولیت درلود دې کنفرانس تصميم نيولې چه يوه هيئت د افغانستان د معارفي اوضاع د کتنې د پاره
راوليږي دغه رنګه په دې کال کښې بين المللي صحي موسسې د افغانستان خواته هم خپله توجه وګرځوله
او دوه هيئتونه يې د ملاريا او د زهرو ي امراضو د سروې او مجادلې د پاره افغانستان ته راوليږل.

نور بين المللي کنفرانسونه

پر ته ديونو د داخلي څانګو د عادي او غير عادي کنفرانسو څخه نور بين المللي کنفرانسونه هم په
عمل راغلي چه په بين المللي مناسباتو کښې اهميت لري او ونيز د هغه جملې څخه د خارجه وزيرانو
کنفرانس د دهلي آسيائي کنفرانس او د دانيوب د رود کنفرانس دلته د ذکر وړ بولو.

دخارجه وزیرانو کنفرانس: کله چه د برلین بحران پیښ شو نو زړی کوم وغربی دولتو مسئله امنیه مجلس ته وړاندی کړه ځکه چه په دی وخت کښی ددوی د دری گونو نماینده گانو مذاکرات په مسکو کښی له ستالین او مولوتوف سره څه نتیجه ته نه وه رسیدلی دامنیه مجلس د ریاست وار دار جنتائن وچه برامولیا دهغه مملکت خارجه وزیر دا عهده اخیستی وه مذاکرات مخصوصا د شپږو بیطرفو اعضاو په وساطت په دی کوشش وه چه برلین ته د حل لاره پیدا کړی خو موفق نه شو او زړی گمان کاوه چه دا بحران به بالاخره د کوم تصادم سبب و گرزی خو بالاخره وروسته له څو ځنډه څخه دروسی نماینده په یونو کښی دغربی دولتو نمایندگانو ته اطلاع ورکړه چه اتحاد شوروی د برلین د قضیی په باره کښی مفاهمی ته آماده دی دغه وچه په پاریس کښی د خارجه وزیرانو کنفرانس تصویب شو او د څلور گونو دولتو وزیرانو پاریس ته مخه وکړه ددی کنفرانس بحثونه که څه هم قول کامیاب نه وو خو بیا هم نسبتی کامیاب گڼل کیده ځکه چه د برلین محاصره لری شوه او د اطریشی د صلح د معاهدی په باره هم موافقه په عمل راغله چه ددی معاهدی مسوده د څلور گونو دولتو د خارجه وزیرانو د نائبانو له خوا ترتیب کړی شی.

ددا نیوب کنفرانس: دا کنفرانس هم په بین المللی روابطو کښی موثر و کنفرانس په بلگراد کښی منعقد شو او په هغه کښی دد انیوب د مملکتو نمایندگان په شرقی اروپا مملکتونه وو حاضر شول دروس دخوا وشنسکی دی کنفرانس ته راغلی و دغربی دری گونو دولتو هم ځانته دد انیوب په مباحثاتو کښی امتیازات غوښت چه وشنسکی دهغه سره بالکل مخالف واو ویل ئی چه دغربی دولتو نمایندگان حق د شمول نه لری ځکه نو دا کنفرانس دغربی دولتو دپاره د شکست سبب و گرزید او ددوی مداخله ئی دد انیوب له حوزی څخه وایستله.

ددهلی کنفرانس: تیر ژمی چه د اندونیزیا واقعات خیل وخامت ته رسیدلی وه دهندوستان حکومت دهمدردی د اظهار دپاره د آسیائی دولتو کنفرانس ته په دهلی کښی دعوت ورکی چه په هغه کښی نول دولتو نه له مصر څخه نرچین پوری شامل شوی افغانستان هم خپل نماینده ددی کنفرانس ته واستاوه کنفرانس په اتفاق سره خپله همدردی د اندونیزیا له ملتو سره ښکاره کړی او دهالند تجاوز ئی تقبیح کړ او امنیه مجلس ته ئی څوړ تی واستولی چه په نظر کښی ئی ولری دا کنفرانس چه د آسیائی دولتو د نژدی یوالی نښه وه په ښه توگه سره پای ته ورسید.

دبین المللی اولمپیک مسابقات

په بین المللی واقعاتو کښی د لندن د المپیک مسابقات ذکر وړدی دا مسابقات د ۱۳۲۷ داسد په ۶ دانگلستان د پادشاه له خوا د ۵۹ دولتو د سپورتی تیمونو په حضور د لندن د ایمپلی په میدان کښی افتتاح شو او په ۲۲ داسد ختم شوه چه د اولمپیک مشعل ۱۶ ورځی بل و، دا چه د المپیک څورلسمه دوره

بلله کېده په ښه شان استقبال شوه او یو نیم ملیون تماشاچي ورته راغلي وه د مسابقاتو د ختم په ورځ شپږ زره ورزشکار خپلو وطنونو ته رهي شول . د المپیک مشهور د ۱۹۵۲ مسابقو د پاره چه په سویدن کښې په عمل راتلی دلاندې په بلمه کښې وسایل شوه .

د ممالکو اوضاع

د بین المللي واقعاتو د ایجاباتو او مقتضیاتو په اثر د ممالکو اوضاع هم همغسې وده کړې او به هر مملکت کښې دا کوښښ په عمل راغلی چه د بین المللي اوسني سیاست او آینده احتمالاتو سره ځان موافق کړي په عمومي ډول سره هر مملکت په دوو مسئلو اخته و یو دا چه د بین المللي اوضاع کښې خپل موقعیت ټینګ کړي او بل چه داخلي مشکلات د بین المللي بحران و دلامله اصلاح کاندي مخصوصاً د استعمار و انزوالي او اقتصادي مشکلات په هر مملکت کښې د واقعاتو روح بلل کېده . البته هغه ممالک چه د هر ډول تصرف او استبداد یا استعمار لاندې وه ډېر نه زیاتو مهمه مسئله د آزادي مبارزه وه داده د لته په اختصار سره د هر مملکت د اوضاعو ته یوه کتنه کوو .

د پښتونستان نهضت

له هغه وخته راهیسې چه انګلستان پاکستان او هندوستان ته آزادي ورکړه د دیورند د خط ها خوا پښتنو هم د اتلانتیک له منشور او د سان فرانسسکو له میثاق سره خپله آزادي و غوښته دوی دلیل هم در لود ځکه چه دوی خاوره ملیت ژبه تاریخ او عنعنات بالکل د پاکستان څخه بېل دي ځکه نو دوی ځانته د پښتونستان مطالبه کوله دا مطالبه که څه هم د پاکستان له خوا په مخالفت او مخاصمت مقابله کېږي ولې په تیر کال کښې ئې جدي صورت نیولی ځکه چه په آزاد قبائل بلوچستان او یوه صوبه سرحد کښې ئې مظاهرې او احتجاجونه هم په عمل راغله په تېره بیا د آزادو قبائلو ورونو سره له دې چه په اقتصادي محاصره کښې نیول شوي او په وزیرستان بمونه هم و غورځېدل بیا هم دوی خپله مطالبه لا پسې ټینګه کړې او د پښتونستان بیرغونه ئې په ملي رسومو او د لویو اجتماعاتو په ترڅ کښې اوچت کړل د پاکستان د ګورنر هغه اعلامیه چه په هغه کښې آزاد قبائل خپل جزو ګڼلي وه په ټول قبائل کښې بدو ګڼل شوه او په همدغه اثر قبائلي ورونو تصمیم ونیو چه ژر تر ژره پښتونستان جوړ کړي بلکه د افغانستان حکومت ته ئې هم مراجعه وکړه چه بالمقابل دوی ته په صبر او حوصله توصیه وشوه او د دیپلوماسي اقداماتو ته منتظر کړه شول .

د سرحد د بارو کزائي په علاقه کښې د پښتونستان بیرغ اوچت شوی د غه رنګه په داغ کښې چه د تیرا د علاقې سر کرده ده او فریدو داتو قومونو سرکرد ګانو خپل د آزادي نښه د الله اکبر بیرغ اوچت کړه داور کزو یو قوم خپل بیرغ په پروان کښې اوچت کړ او د مومندو قوم په کوډا خیلو

کښې څوند شول او هلته ئې خپله جنده پورته کړه او تو پکونه ئې ور پسې تل په باجوړ کښې هم یوه خورا لویه جرگه وشوه او هلته د تر کانئي اقوام چه شمیر ئې زرهاوو، خلکو ته رسیده ټول شوه اواوه ویشت پیر فونه ئې او چت کړه د غه رنگه په بلوچستان کښې هم د پښتونستان پیرغونه جگ شو یدي دا نهضت لا دوام لري او دا ښیي چه په تیر کال کښې د پښتونستان نهضت په خپل موفقانه آغاز پیل و کړ .

پاکستان

په پاکستان کښې تیر کال سیاسی اضطراب د پروه متاسفانه د کراچي حکومت خپل مناسبات له گاوندی همسایه ملك افغانستان سره هم ویجاړ کړه چه د پاکستان ملت پر هغه ناراضاوو دغه رنگه په دننه پاکستان کښې هم د شکایتو او متفرقو ژوبل پورته وه ځکه هغه وعدی چه د پاکستان په تشکیل د ملت سره شوی وی یوه ئې هم تر ځایه نه شوه بلوچستان او د سرحد صوبه د پښتونستان مطالبه کله کړه په بنگال کښې هم د جلا کیدو احساس پیدا شوی په دی کال کښې د پاکستان صدراعظم لندن ته هم یو مسافرت وکړ او هلته ئې دا پیمان په ټینگه و مانه چه پاکستان به په کامنولت کښې باقي پاتې وی دی فیصلې پر خلکو ښه اثر نه دی ښندلی بلکه بالعکس د پښتنی مطبوعاتو د تذکره په اثر د پاکستان ملت وپښی شو او د خپل مملکت د اجنبی حکامو د وتلو د پاره ئې احتجاج وکړ چه د لیاقت علیخان د کوششو سره ئې خپله مطالبه پری نښوده خو په نتیجه کښې د پنجاب او پشاور انگلیسی گورنران استعفا ته مجبور کړای شول په مقابل کښې د پاکستان حکومت خپل فشار پر خلکو لا زیات کړ د گاوندی مملکت افغانستان په مقابل ئې په عنودانه اقداماتو پیل وکی زهر آگینه پروپاگنده ئې شروع کړه او داخلی مخالفین ئې تشویق کړ محمد امین ئې پښتنی سرحد ته راواست او غوښتل ئې چه افغانستان او آزاد سرحد په منځ کښې سره راجوی پر مغلگی ئې بمونه وغورځول او بیا منکر شو خو وروسته له دی چه بیطرفو مشاهدینو دغه ځای ولید او د پاکستان هیئت هم قانع شو نو ئې اعتراف وکی دی اقداماتو د پاکستان موقعیت ته په اسلامی او باندنی دنیا کښې هم تاوان ورساوه په تیره چه پاکستان په داخل او خارج کښې د قادیانی مذهب په تبلیغاتو پیل کړی او مسلمانان ئې د ځان آزرده کړه په تیر کال کښې محمدعلی جناح د پاکستان گورنرجنرال مړ شو ده پر ځای د انگلستان د پاچا له خوا خواجه ناظم الدین د پاکستان د گورنرجنرال په حیث وټاکل شو.

ز مونږ گاونډی مملکت - ایران - تیر کال د خپلو اجتماعی ترقیاتو په لاره کښې روان وو . په دی موده کښې د اسلامی مملکتو لوی غړی هم تهران ته سفر وکاوه چه په هغو کښې امیر عبدالله دار دنیه پادشاه او عبداله د عراق نائب السلطنه هم شامل دی ځینی نور بین المللی سیاستمداران هم دی مملکت ته راغله په تیر کال کښې یوه ناگواره پیښه چه پښتانه ئې هم متاثر کړه هغه سوء قصد وچه د ایران پر پاچا په عمل راغی او

او خوشبختانه اعلیحضرت له هغه نه وروسته اعلیحضرت په دې کال کښې تر لندن هم یو مسافرت وکړ چه په اروپائي پایتختونو کښې په احترام پذیرا ئي شو دغه رنګه دامریکې له خوا دایران شاهنشاه ته یوه دعوت نامه رسیدلې ده چه ممکن ده هغې خواته هم ودرومي په ایران کښې که څه هم د کابینې تبدیلي څو واره په عمل راغلې خو په عمومي ډول سره دهغه مملکت خارجي او داخلي پالیسي ښکاره او ثابته ده د روسیې سره مناسبات ښه نه ښکاریږي خو د بلې خوا دامریکې امداد ورته متوجه وود ایران حکومت ځېل دوستانه روابط له افغانستان سره ټینګ کړي او د هغه مملکت مطبوعات هم دادوستي او ورور ګلوي ښکاره کوي .

هندوستان

دې لوی مملکت پر هوسنږ کال دخپلې ترقۍ په لارې کښې لوی قدمونه واخیستل دهندوستان صدراعظم دلندن په کنفرانس کښې داخبره په ټولو ومنله چه دهند راتلونکې به جمهوري وي یعنې د ۱۹۵۰ څخه به هند دیو جمهوریت په حیث په کامنولت کښې باقي وي دهند حکومت دمختلفو ریاستونو دمتحد کولو په لاره کښې تېر کال ډېر زیار واېست او د هند ریاستونه ئې چه دانګلیسانو په وخت کښې دراجه ګانو له خوا اداره کېدل ټول په مرکزي حکومت پورې وتړل او دد وی عسکر ئې هم دهندوستان په اردو کښې شامل کړل دغه رنګه دا فیصله هم ترنظر ونیول شوه چه دد ې ایالاتو حاکمان به هم دمرکزي حکومت له خوا ټاکل کیږي دهند په مقننه مجلسو کښې نمایندګي دمذهب په اساس لغو کړي شوه هندوستان دخپلې ترقي دنورو پروګرامو لامله ښه پیشرفت کړي دی دغه رنګه دې حکومت په تېره جنوري کښې کله چه دهالند عسکري عملیات پراند ونیزیا شروع شول یوه آسیائي کنفرانس ته بلنه ورکړه چه په هغې کښې ټولو آسیائي او اسلامي ملکونو ګډون وکاوه او نتائج ئې دآسیا دنژدېوالي او د حقوقو داعتراف په لارې کښې مؤثر ثابت شوه .

اندونیزیا

داندونیزیا جمهوریت چه د تاسیس دریم کال ئې تر سره کیږي په دې کال کښې به د پروزحمتو دهالند داستعماري اقداماتو دلاسه مخامخ و هالیندیانو اه یوې خوا دمذاکرې لارد ملیونوسزه ونیوله او د بلې خوائې غفلتاً پر دوی عسکري عملیات شروع کړه او جوګ جاکارتائې اشغال کړه دغه رنګه ملي زعمائې هم ټول بندیان کړه دې خبرې پر شرقي او اسلامي مملکتو ډېر بد تاثیر وکاوه او دوی خپل ټول هوائي بندرونه دهالند دطیاراتو په مقابل کښې بند کړه امنیه مجلس هم خپله نارضائي ښکاره کړه او دزعماو فوري خلاصونه ئې وغوښته په دهلي کښې دنو نسو آسیائي

او اسلامي مملکتو له خوا کنفرانس جوړ شو او امنیه مجلس ته ئې سپارښتنه ولیږله په دې
صورت سره هالند هم مقاومت ونه کولای شو او مجبور شو چه بیرته د ملیونو سره د سولې
لار ونیسي او دا تجویز وشو چه په هاګ کښې د ګرد میز کنفرانس جوړ کړي او هلته د ملیونو مطالبات
ومنې د دې کنفرانس په نتیجه کښې امید کاوه شي چه د شرق الهند ټول جزائر به یو متحد
رژیم سره د متحده اضلاع بلل کیږي پوره استقلال ته ورسیږي افغانستان چه لا وختې دا جمهوریت
ئې په رسمیت پېژندلی و د دغه نماینده ئې په کابل کښې ومانه او همدارنګه ئې د ملیونو د حقوقو
په طرفداری ئې خپل ږغ څو ځله پورته کړ.

چین

د چین لوی مملکت په دې کال کښې هم په خپلو داخلي بحرانانو اخته ؤ د کمونست قواو
د جنوب خواته خورا سریع پرمخ تګ وکړ چه د چین مرکز نانکنګ ئې هم ونیو او مرکزي
حکومت کانتون ته پناه یوړه چیانګ کای شیک د جمهور رئیس له خپلې عهدې څخه استعفا وکړه
خو سره له دې هم بحران دفع نشو د غربي دولتو وضعیت هم د چین د مرکزي حکومت په
مقابل کښې سوړ ښکاریده له بلې خوا کمونستانو او د چین د حکومت تر منځ د سولې مذاکرات
هم شروع شول خو نتیجه ئې ونه بښنده له د مرکزي حکومت کابینه څو ځلا بدله شوه خو بیاهم
څه مؤثره نتیجه ځینې ونه لیدله شوه،
اوس غربي دولتونه غواړي چه په لرې شرق کښې یوه لوی اتحادیه تشکیل شي څو د کمونزم مخه ونیسي،

عربي ممالک

عربي مملکتونه په تېر کال د فلسطین د قضیې لامله ډیره مهم او تاریخي پېښې سره
مخامخ ؤ که څه هم د عربو جامعې تصمیم نیولی ؤ چه بې د فلسطین له وحدت څخه به په کومې بلې
فیصلې نه قانع کیږي خو بیا هم ځینې سیاسي اقدامات ددوی په منځ کښې دارې والي سبب
شو مخصوصاً چه شرق اردن د انګلو امریکا د پلان وخواته تمایل ښکاره کې په دې وخت
د یونو له خوا کنت برنادوت د حکمیت او متارکې دپاره فلسطین ته تعین شوی وو او سره له دې
چه عربي مملکتو ښه پیشرفت کړی وو خو د حکم د وساطت په اثر متارکه جوړه شوه چه دا متارکه
څو ځلا د یهودو له خوا نقض شوه بلکه کنت برنادوت هم د هغوی د خوا ووژل شو چه په عوض
کښې ئې رالف بینچ وټاکل شو عربي مملکتو هم خپل حرارت بایللو داو یهودو دوی په مقابل
کښې څه پرمخ تګ هم وکی په نتیجه کښې د عمومي اسامبلی (یونو) له خوا فیصله شوه چه دواړه
خوا دې په لوزان کښې مذاکرات وکړي اوس احتمال لري چه د عربي مملکتو او د اسرائیل
تر منځ متارکې او حتی د سولې قرار دادونه وشي ګواکې د اسرائیلو حکومت که څه هم استحقاق
ئې نه درلود بیا هم په فلسطین کښې جوړ شو.

روسیه

د روسي لوی دولت تیر کال خپل عمراني او زراعتي او اقتصادي پروګرامونه د تولیداتو د ډېرښت د پروګرامو او د تعمیر مجدد د پروګرامو سره په ښه ډول تر سره کړه . په سیاسي واقعاتو کښې کوم چه د ننه په روسیه کښې پېښ شوي دي هغه د مولوتوف تبدیلي ده چه د ده پر ځای ویشنسکي د روسیه د خارجه وزارت پخواني معین د ده په عهده و ټاکل شو او ګرومیکو د روسي پخواني نماینده په یونو کښې د روسي د خارجه وزارت په معیني د ویشنسکي پر ځای مقرر شو .

انګلستان

تېر کال په انګلستان کښې سیاسي فعالیتونه د پر وچه اقتصادي مسائلو هم پرې اېښه درلوده په لندن کښې د مشترك المنافع د صدر اعظمانو کنفرانس تشکیل شو د غه رنګه د مالي او اسعاري مشکلاتو له امله د مشترك المنافع مالي وزیران هم په لندن کښې یو کنفرانس جوړ کی د بلې خوا د لندن سیاسیون د اتلانتیك او غربي اتحادئي د قرار داد په باره کښې د پر سر ګرمه ؤ په عمومي ډول سره انګلستان خپله مجادله د اقتصادي مشکلاتو په مقابل کښې تېر کال تر سره کړه او ددا رنګه په بین المللي سیاست کښې هم خپل رول په بارز صورت سره لوبولی دی .

اتازوني

د اتازوني د تېر کال مهمه واقعه د رئیس جمهور انتخاب دی چه وروسته د سیاسي محافلو له ډېر انتظاره د اسې حال کښې چه خلکو ګمان کاوه چه تامس ډیوي به انتخاب شي په عجیب صورت سره ترومن مجدداً انتخاب شو چه اکثره سیاسي محافلو خوش بیني پرې ښکاره کړه هانري والس چه یو نوی حزب ئې د امریکا مترقي حزب په نامه جوړ کړی ده هم ځان د خپل حزب له خوا د جمهوري ریاست د پاره کاندید کړی و د اتازوني بله واقعه د مارشال استعفاده چه د هغه پر ځای دین اچسن وټاکل شو خو ددې تغیراتو له امله څه نوې شکل د اتازوني په خارجي سیاست کښې پېښ نه شو بلکه د پخوا په ډول ددې مملکت امداد د اروپائي ممالکو او کمونزم د مخالفو جبهو د پاره دوام درلود د اتلانتیك قرار داد چه د اتازوني په تشویق سره امضا شوی البته ددې مملکت د لویو سیاسي اقداماتو څخه شمېرل کېږي .

نور مملکتونه

نور مملکتونه هم د عمران په لاره کښې او همدا رنګه د سیاسي او منافعو په جریاناتو کښې د موافق او نا موافقه ایجاباتو په اثر حوادث درلودل چه په عمومي صورت سره د انتخاباتو په مجادله او همدا رنګه د اقتصادي مشکلاتو په مجادلو مربوط وه او سره له دې هم داویلای شو چه تېر کال د سولې په خوا کښې یو ګام شمېرل کېدای شي . (انتها)

فهرست مندرجات سالنامه

۱۳۲۷-۲۸

الف مضامین :

مضمون	صفحه
د کابل اوه اسمه کالنۍ	۱
د افغانستان پادشاه	۲
تشکیلال مملکتی (صدارات عظمی)	۳
« وزارت خارجه	٦
« « داخله	۱۱
« « عدلیه	۱۳
« « مالیه (تاوقت اختتام سالنامه نرسید)	...
« « معارف	۱۵
« « اقتصاد	۱۷
« « فوائد عامه (تاوقت اختتام سالنامه نرسید)	...
« « صحیه	۱۹
« « مخابرات	۲۰
« « معادن	۲۱
« ریاست زراعت	۲۲
« ریاست مطبوعات	۲٤

ولایات وحکومات اعلی :

مضمون	صفحه
تشکیلات ولایت کابل	۲۷
« « قندهار (تاوقت اختتام سالنامه نرسید)	....
« « هرات	۲۸
« « مزار شریف	۲۸
« « قطغن (تاوقت اختتام سالنامه نرسید)	...
« « مشرقی	۲۹
« « جنوبی	۳۰
« حکومت اعلای میمنه	۳۱

تشکیلات حکومت اعلای فرا ٣١

« « « بدخشان ٣٢

« مجلس عالی اعیان ٢٣

« وزارت دربار ٣٤

« دارالتحریر شاهی ٣٥

« روز نامه نگاران ومدیران جراید ٣٦

« د افغانستان بانك ٣٧

« ریاست محاکمات مامورین ملکی ٣٨

« ریاست تفتیش عمومی محاسبات ٣٨

اسمای صاحب منصبانیکه ترفیع کرده اند ٤٠

امور دوائر وزارت خارجه ٤٢

« « « داخله ٧٥

« « « عدلیه (ریاست تمیز) ٨١

« « « معارف ٨٥

« « « اقتصاد ملی ١٤٣

« « « فوائد عامه (مدیریت مزار شریف) ١٦٥

« « « فوائد عامه (« ولایت جنوبی) ١٦٥

« « « فوائد عامه (« میمنه) ١٦٥

« « « فوائد عامه (« فراه) ١٦٦

« « « صحیه ١٦٦

« « « معادن ١٨١

« « ریاست زراعت ١٨٦

« بلدیهٔ ولایت قندهار ٢٠٠

ب رهنمای افغانستان :

مقدمه رهنمای افغانستان ٢٠١

مضمون « « ٢٠٢

بقیهٔ صفحهٔ (٢٠٠)

امور ولایت هرات ٥٨٣

« « مزار شریف (ریاست بلدیه) ٥٨٧

« « قطغن (« «) ٥٨٧

امور ولایت جنوبی (قومانندانی امنیه)	۵۸۷
« حکومت اعلای فراه (ریاست بلدیه)	۵۸۸
« « « بدخشان	۵۸۸
تصویبات هیئت شورای ملی	۵۸۹
« « مجلس عالی اعیان	۵۹۰
اعطای نشان	۵۹۱
بیلانس سال ۱۳۲۶ د افغانستان بانك	۵۹۶
امور تفتیش ریاست عمومی محاسبات	۵۹۷
« بلدیهٔ کابل	۵۹۸
تشکیل ریاست شورای ملی (دورهٔ هفتم) که بعداز وقت رسیده	۶۰۸
وقائع سال	۶۱۳

تصاویر :

اعلیحضرت معظم همایونی	مقابل صفحه (۲)
ج، ع، ج، ا، ا، انشان والاحضرت سپه سالار غازی صدراعظم	« « (۴)
ترفیعات درصدارت عظمی (۶) قطعه	« « (۴)
والا حضرت فاتح کابل سردار شاه ولیخان	« « (۸)
والاحضرت سردار محمد داؤد خان	« « (۸)
« « « محمد نعیم خان	« « (۹)
ترفیعات در وزارت حربیه (۵۱) قطعه	« « (۴۰)
سفرای خارجه مقیم دربار کابل (۷) قطعه	« « (۶۶)
ترفیعات بدوائر متفرقه (۱۰) قطعه	« « (۲۰)
رسم گذشت عسکری بروزهای جشن استقلال (۱) قطعه	« « (۲۰۱)
آثار تاریخی (۶) قطعه	« « (۲۲۰)
یکی ازیادگارهای تاریخی قرن (۱۲ ه)	« « (۲۹۸)
تصاویر شاهان افغانستان (۳۶)-قطعه	« « (۳۰۰)
منار استقلال	« « (۵)
تجمع بعضی از سران معروف افغان درقرن (۱۹) میلادی	« « (۲۲۴)
عمارات پارلمان درنوی کابل (۲) قطعه	« « (۲۳۲)
یکی ازیادگارهای تاریخی دودمان نجیب افغانستان	« « (۳۵۰)
مرحوم وزیر محمد اکبرخان	« « (۳۵۲)
بیرق ملی افغانستان	« « (۳۵۵)
« شاهی «	« « (۳۵۹)

شمول شهزاده محمد نادرخان به لیسه استقلال وعمارت لیسه مذکور (۲) قطعه مقابل صفحه (۳٦

عمارت مکتب مستورات » » (۳٦۲)

» کلوب سپورت معارف » » (۳٦۳)

» پوهنځی حقوق وعلوم سیاسی درنوی کابل » » (۳۷۰)

حوض آب‌بازی در باغ بابر » » (۳۷۱)

عمارات شفاخانه و پوهنځی طب درعلی آباد (٦) قطعه » » (۳۷۲)

قسمتی ازشفاخانه جدید التعمیر مستورات » » (۲۷٤)

عمارت شفا خانه بلدی درحدود قلعه هزارهای چند اول » » (۲۷٥)

سنگ سر قبر خوشحال خان » » (۳۹۲)

مکتب ابتدائیهٔ علاؤالدین » » (۳۹۳)

منار یادگار نجات وطن » » (۳۹۸)

عمارات شاهی ودوائر ملی درکابل ونوی کابل (۱٦) قطعه » » (»)

قصر شاهی دلکشا وغیره مناظر چهاردهی کابل (۸) قطعه » » (٤۰۰)

ازعمارات ومناظر کابل وغیره نواحی آن (۱۱) قطعه » » (٤۰۲)

یك صفحه ازحیات قدیم از کوچه های کابل » » (٤۰٤)

ازمناظر وعمارات کابل (۹) قطعه » » (٤۰٦)

منار علم وجهل دردهمزنگ » » (٤۰۸)

اتن ملی بروز میلهٔ قلبه کشی » » (»)

یکحصه ازباغ نوی کابل » » (»)

منار یادگار عبدالوکیل خان » » (»)

ازمنظرهٔ عید اضحی درمسجد عیدگاه » » (٤۱۰)

استگاه پولیس ترافیك درحد پل باغ عمومی » » (٤۱۱)

پل پیاده‌رو بر دریای کابل » » (»)

ازشمولین اطفال کودکستان (کندرگارتن) دراثنای تفریح (۲) قطعه » » (٤۱۲)

منظرهٔ داخل موزیم در نوی کابل » » (»)

عمارت باکتور لوجی درنوی کابل » » (٤۱۳)

یکحصه ازسرك تنگی ابریشمی ودریای کابل درسروبی (۲) قطعه » » (»)

باغ وعمارت بگرامی (کابل) » » (٤۱٤)

منار چکری » » (»)

فابریکه نساجی جبل‌السراج » » (»)